image
not
available

DELPHIS Apud ADRIANUM BEMAN MDCCXXVIII.

L. ANNAEI SENECAE
TRAGOEDIAE

Cum Notis integris

JOHANNIS FREDERICI GRONOVII,

Et Selectis

JUSTI LIPSII, M. ANTONII DELRII, JANI GRUTERI, H. COMMELINI, JOSEPHI SCALIGERI, DANIELIS ET NICOLAI HEINSIORUM, THOMAE FARNABII aliorumque;

itemque Observationibus nonnullis

HUGONIS GROTII.

Omnia recensuit; Notas; Animadversiones, atque Indicem novum locupletissimumque adjecit; ipsum vero Auctoris Syntagma cum MS. Codice contulit

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

DELPHIS,

Apud ADRIANUM BEMAN,

MDCCXXVIII.

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS,

SPECTATISSIMISQUE

REIPUBLICAE DELPHENSIUM

VIRIS,

JOANNI SLICHER, J. C. Vectigalium Sacrorum per Hollandiam Quaestori Generali, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consulum Praesidi.

GULIELMO HOOFT, Supremo Delflandiae & Woerdae Praetori, aggeribusque Praefecto, &c. &c. olim ad consilium Ordinum Hollandiae, nec non ad Exercitus Foederatae Belgicae delegato, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consuli.

ADRIANO VAN ASSENDELFT, J. C. rebus Societatis Indicae Occidentalis Praefecto, Senatori & Consuli.

ARENT VAN DER DUSSEN, J. C. rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consuli.

HENRICO VAN HOORNBEEK, J. C. Civitatis Delphenſis Syndico, ac Scholae ibidem & Collegii literarii Curatori.

EWALDO VAN DER DUSSEN, J.C. Toparchae de Souteveen, Dynaſtae in Middelharnas, &c. &c. Reipublicae Delphenſium Senatori, ejuſdemque nuper Conſulum Praeſidi; antehac ad Collegium rebus maritimis ad Moſam Praefectorum, nunc vero ad ſupremum Praepotentium Ordinum Foederatae Belgicae Concilium delegato; Praetori territorii Stryenſis, aggeribuſque ibidem Praefecto, Scholae Delphenſis Collegiique literarii Curatori.

GASPARI VAN KINSCHOT, J.C. Reipublicae Delphenſis Senatori, dudum Conſuli, nunc Praetori, Scholae & Collegii literarii Curatori.

PETRO GRIBIO, Sacrorum publicorum apud Delphenſes Antiſtiti primario, ac Scholae Collegiique literarii Curatori,

Literarum atque Artium Liberalium Patronis,
Dominis ſuis benigniſſimis,

S. P. D.

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

DEDICATIO.

Um privatim multis iiſque graviſſimis de cauſis faciendum mihi eſſe videretur, ut obſtricti devotique Vobis animi, omni loco & tempore apparere vellem teſtimonia; tum credidi, publice ad Romanae decus orcheſtrae, cui mea qualiscumque cura nitorem aliquem ſtuduiſſet reddere, hoc quoque inprimis facturum, ſi in eam curam incubuiſſem, ut nominis Veſtri ſplendore eadem potiſſimum colluſtraretur. Vindicabat ſibi inprimis hoc officium Veſtrarum dignitas perſonarum, quibus graviſſimi ſcriptoris cothurnus vel maxime convenire videbatur. Ad quos enim juſtius irent hae Tragoediae, quam ad eos, qui in luce maximarumque rerum adminiſtratione verſati nihil ipſi niſi grande ac magnificum geſſerunt; qui utraque & pacis & belli tempora maximarum laudum cumulo impleverunt; quos domi ſaluti fortuniſque civium pie religioſeque conſuluiſſe; maritimis navalibuſque rebus ſagaciter providiſſe; foris autem & in caſtris, inter fortunae dubia conſiliis magnorum Ducum fortiter moderatos fuiſſe conſtat; quorum aetas capeſſendae Reipublicae in ea incidit tempora, quae patrios Principes vicinis arcibus impoſitos,

aliis inde deturbatis, viderunt; qui denique arduis in rebus aequam mentem constantissime servare didicerunt? Quarum quidem rerum pretium atque excellentiam si verbis exaequare coner, verendum mihi sit, ne jure arguar hoc unum egisse, ut tantarum laudum purpuram ingenii culpa detererem. Quis autem fortunae gloriaeque Vestrae altitudinem digne suspiciat atque admiretur? Etenim Vos avitis generosae stirpis imaginibus titulisque praefulgentes clavum tenetis ejus Reipublicae, quam gentilitia Patriciorum nobilitas, per memores deducta fastos, & priscus heroum Batavorum splendor, insigni ad posteritatem monumento illustrant: Cui Reipublicae eam legem atque disciplinam saluberrimo proavorum instituto impositam esse sciunt omnes, ut, sicuti quondam Lacedaemone Principes ad justitiam imperiorum formatos civitati praefecerat Legislatoris illius laudatissimi prudentia; ita apud Vos quicumque clavo & praetexta dignus habitus fuerit, is abstinentiae, moderationi, ac gravitati serviendum esse in animum inducat. Quamobrem nemo tam iniquus erit laudis publicae aestimator, qui non pro eo; quod proprium olim fuit illis priscorum Delphensium Pylagoris, in celebratissimo Amphictyonum concilio, nominis famaeque decus; Vestrae urbis legatos,

cum

cum generosae aemulationis ardore, tum publicae incolumitatis tuendae studio numquam non contendisse fateatur. Nec migravit tam divini instituti ordinem virtus Vestra praeclara spectataque: qui dignam tantis majoribus, dignam spe Vestra atque exspectatione, dignam denique publica salute secuti consiliorum rationem, ad summos quosque honorum gradus uno recti atque honesti tramite grassandum Vobis esse decrevistis. Hac arte ad fastigium amplitudinis evecti, Graeci illud sapientis, *Magistratus virum arguit*, communi judicio sic comprobatis, ut Vobis commune hoc Delphensium rectissime commissum esse, uno ore praedicent universi. Habent ergo praesentes Vestro in splendore, habebuntque posteri in recordatione ac memoria Vestri nominis, unde, in omni procuratione Reipublicae, illustria prudentiae, fortitudinis, ac justitiae, documenta; nec minus in rerum sacrarum studio, eximiae cujusdam ac reconditae doctrinae virtutisque sincerae exempla petenda sibi esse statuant. Ego certe, quem fortuna annis abhinc aliquot ad devotissimum amplitudinis claritatisque Vestrae cultum propius admisit, non minimam felicitatis meae partem in eo sitam esse gavisus sum, quod tantis viris innotescere, meamque illis operam adprobare contigit,

qui-

quibus nihil placere poſſit, niſi quod virtutis genuinam ſpeciem ſecum ferat, quodque ad Rempublicam ornandam, communemque ſalutem promovendam accommodatum unice eſſe cognoſcatur. Quid? quod Veſtro in favore ſummam votorum me conſecutum eſſe, omniaque prae hoc minoris putaſſe, quorum aliunde ſpem oblatam mihi ſubinde videbam, commodorum honoriſque invitamenta, vere mihi liceat praedicare. Quamobrem ſinite, precor, ut animi hujuſce teſtem atque interpretem qualemcumque in praeſentia ad Vos delegem Tragicum iſtum, juſtiſſimi quidem obſequii perpetuaeque obſervantiae, qua Vos, quoad vivam, culturus ſum, vadem ſponſoremque. Is Lucius eſt Annaeus Seneca; qui praeclarum hoc ingenii monumentum, quod videtis, non humili vulgo; non opificum turbae; ſed generoſis altiſque mentibus, & quos anceps fortunae aeſtus ſaepe jactare ſolet, relinquendum eſſe cenſuit. Is interiora aulae dum recludit; principum virorum recte aut ſecus facta, admirabiles caſus, exitus ſtupendos, & quaecumque ad imperia magiſtratuſque vocatos proponere ſibi ad animumque revocare convenit, pari & gravitate orationis & fide ante oculos ponit. Idem hic Philoſophum inter & Aulicum medius ſuo nos ex-

exemplo monet, quemadmodum ad prudentiam civilem comparandam feliciſſime procedant, qui prius variarum artium diſciplinarumque ſtudiis exculti, poſtea agendis rebus occupantur; quique cauſas rerum, quas otioſa contemplatione attigerunt, ipſa negotiorum aſſiduitate cognitas melius perfectiuſque habent atque exploratas. Tenuit ſtudium hoc ab omni tempore fortes generoſoſque animos, ut vel ſuos vel aliorum inſignes caſus enarrando, Philoſophiam pragmaticam, illam ſcientiarum quarumvis dominam, ſub illuſtribus rerum eventis, poſterorum curae commendandam tradendamque ſuſciperent. Itaque nec Julium Caeſarem; nec Octavianum Auguſtum; nec Aſinium Pollionem; nec Mamercum Aemilium Scaurum; nec Lucium Pomponium ſecundum, pluresque in Republica Romana claros armis togaque viros a ſcribendis Tragoediis abhorruiſſe vulgo memorant. Ne Claudium Neronem, propudium ac portentum Romani nominis quamvis haberetur, in cothurno, quem ſibi ſtolide aptaſſet, principis viri perſonam dignitatemque ſuſtinere voluiſſe dicam; aut parentum noſtrorum aetate Julium illum Mazarinum; & magnum inprimis Hugonem Grotium in tam laudabilis ſtudii communionem referam coiiſſe, ut Tragoediis lectitandis vel paſcendum ſibi luctuoſae

ſortis miſeratione animum crederent; vel adverſus repentinos quoſcumque caſus fortunaeque magnae ludibria, exemplorum praeceptorumque ſalutarium copia muniendum ſtatuerent firmandumque. Quod ſi negotiorum publica moles, quae Vobis incumbit, eam animi remiſſionem indulgeat, ut levidenſem iſtum Tragici hujus cultum reſpicere non dedignemini, erit quod curae ac labori meo qualicumque, nec minus, quod ipſi Senecae gratuler. Sic Vos Generoſiſſimi Ampliſſimique Viri, reſpiciat ſummus fortunarum humanarum ſtator! cujus propitio numine ut publicam privatamque rem ad multos annos quam feliciſſime geratis ex animo precor voveoque.

Dabam Delphis pridie Non. Nov.
A. cIↃIↃccxxvII.

J. C.

J. C. SCHRÖDERI
PRAEFATIO
LECTORI ERUDITO ET CANDIDO
S.

UM Tragoediarum L. hujus A. Senecae penuria, a quadraginta annorum, & quod exceſſit, intervallo, diſtractis paſſim curae ultimae exemplaribus, deſiderium non leve editionis novae excitaſſet elegantiorum literarum ſtudioſis; Vir de re libraria bene meritus Adrianus Beman jure ſuo, quod ipſi in hanc Spartam ornandam competebat, utendum ratus, de inſtauranda Tragici hujus ſcena cogitare coepit. Primo itaque circumſpexit, qui curam ſuſciperet, qua terſior non modo cothurnum indueret Annaeus, ſed & quantacumque laboris literati adparatuſque novi acceſſione ſtudium ſibi favoremque ſpectantium conciliaret. Communicavit is mecum illud conſilium, inſtititque rogare, ſibi ut hanc operam darem, qua nobiliſſimum ſcriptorem, qui omnium officinis fruſtra quaereretur, publicae luci redonare poſſet, eo habitu, qui vulgo expeteretur maxime. Equidem nihil minus antehac cogitaveram, quam de edendo Seneca, ullove alio antiquitatis monumento deinceps publicando, certus in poſterum mecum habitare, atque aliis illibatam relinquere gloriam, quam emaculandis Veterum Scriptis & conſtipandis undique interpretum variorum adnotationibus ſibi pollicerentur.

Quo in propoſito non parum me confirmavit, quod ſentiebam ea, quae ὁ πάνυ ope Florentini Codicis ad auctorem hunc expoliendum contuliſſet, ſi non omnia, maximam certe partem, veluti ex tripode depromta a nonnullis exiſtimari; adeo ut, qui tanto oraculo obloqui ſuſtineret, is per ſuppoſitos cineri doloſo ignes inceſſurus vulgo putaretur. Nihilominus tantum apud me valuit blanda vis amicitiae, ut, quod numquam ante ex induſtria animo agitaveram, longeque a me remotum eſſe volebam, tamdem mihi obtrudi paſſus ſim. Dedi igitur petenti veniam, & Tragicum hunc ad accuratiſſimi, quoad ejus fieri potuit, judicii cenſuram ſemel iterumque revocavi. Qua in provincia adminiſtranda quam rationem ſecutus ſim, quibuſve adjutus opibus hoc, quidquid fuerit, oneris ſuſceperim, ut porro monearis, Lector benevole, e re tua, meaque fore arbitror. Cum igitur duplex mihi ſederet inſtitutum; quorum altero Tragoediarum contextum ipſaque auctoris verba quam rectiſſime conſtituenda mihi eſſe proponerem; altero id agendum eſſe ſtatuerem, ut vel a non eruditiſſimis ſcriptor hic commode legi intelligique poſſet; occurrebat illico, poſterius hoc nemini ex ſententia ſucceſſurum, niſi prius illud fideliter ſtudioſeque elaboratum foret: cum nulli dubium ſit, quin a ſincera integraque locorum conformatione pendeat genuina veraque eorumdem intelligentia. Agnoſcebam excellentiſſimi viri meritum, qui Senecam, foedis olim maculis conſpurcatum, plus centum locis, quae antea a peritiſſimis non potuerint intelligi, purgatum a ſe fuiſſe, Adlocutione ad Magnum Coſmum (facta Lugduni

ni Bat. A. cIↃIↃCLXVIII.) aliquando imputasset. Suspiciebam divinam ingenii solertissimi indolem, cujus vi tot aberrationum cubilia in hoc scriptore aut detexisset ipse, aut aliis naris acutae venatoribus vestiganda ostendisset. Hujus denique primam antiquissimamque curam in Tragoediis hisce elimandis vel tum extitisse, cum nostra in Batavia aliarum rerum cogitationibus anxius sollicitusque distineretur, ex Epistolis ab ipso datis non sine summa admiratione cognoscebam. Quae quidem omnia quamvis maximum pondus habere videantur ad faciendam fidem, tantum virum, iis instructum copiis, ea judicandi dexteritate, eo denique studio ac labore, nihil quidquam, aut certe exiguum aliorum industriae reliquum fecisse, quod ad Tragicum hunc illustrandum pertinere vere existimari possit: tamen, postquam in singula mentem intenderam acrius, persuadere mihi non potui, hactenus omnem adeo ab scena ista dispulsam esse caliginem, ut cuncta ibi statim, dimoto quasi aulaeo, complicatoque sipario, oculis animisque considerantium obvia fierent & perspicua; aut quaecumque vir ille magnus ad hoc choragium exornandum contulisset, omnibus numeris sic absoluta esse perfectaque, ut ea extra omnem disquisitionis ulterioris aleam poni mererentur. Cohibebat subinde animum melioris vetustique codicis inopia, nec patiebatur aperte damnare, quae acutus ille Criticus tanta fiducia correxisset; quamvis de plerisque omnibus larga superesset dubitandi materia. In hoc cogitationum aestu commodum mihi adfuit Arnoldus Drakenborchius, Palladis Trajectino-Batavae decus ac praesidium, vir in tantum laudandus, in

quantum interiores literae & morum candor ſinceritaſque intelligi poſſunt. Is igitur pro ſingulari ſua humanitate ſtudioque juvandi rem literariam, ſimul atque ex me cognovit, quid in animo haberem, obtulit mihi benigniſſime copiam manu exarati Codicis ex Bibliotheca Trajectina. Chartaceus is erat codex, recentioriſque aetatis, ſed qui videri poſſet conformatus ad exemplar non infimae notae. Liber iſte non parum mihi profuit, dum ex eo non ſcripturae modo diverſitatem, ſed alicubi veram quoque ſcriptoris mentem ex Scholiis, quae eruditi hominis manus, non ſegniter, ut videbatur, in his Tragoediis verſati, margini adleverat, deprehendere mihi licuit. Hujus tam luculenti beneficii uſuram inſuper jucundiorem mihi reddidit Juvenis eruditi Joannis Arnzenii, cum maxime Scholae Neomagenſis Moderatoris ac Profeſſoris, animus prolixus & inſignis proclivitas ad bene merendum, communicatis mecum variarum lectionum excerptis, cum ex eodem, quem dixi, codice; tum ex alio Trajectinae itidem Bibliothecae MS. Praeter haec ſymbolam conatibus meis non levem adjecit Nobiliſſimus Scotus Alexander Cuningamius, quo nemo acutius Horatianae lyrae modos temperavit. Hujus ego ultro in me propenſae facilitati uſum debeo codicum duorum vetuſtiſſimorum; quorum alter Venetiis excuſus A. CIↃ CCCC. Bernardini Marmitae Parmenſis; Pariſiis alter A. CIↃ IↃ XV. Badii Adſcenſii commentaria ad hunc Tragicum, maxima uterque chartae forma, ſimul exhibebant. Atque hae meae fuerunt copiolae, quibus inſtructus ad Senecam edendum acceſſi. In ceteris ſubſidiariam operam perbenigne

gne mihi ſubinde praeſtitit vir humaniſſimus Hermannus van den Houte, Gymnaſii Delphenſis Proreſtor bene meritus, editionum variarum, ſiquando ad eas refugiendi neceſſitas foret, facta mihi copia. Nec minus in concinnando indice lucupletandoque utilem huic editioni ſeſe praebuit honeſtus atque elegantis ingenii Vir Joannes Philippus Grimſehl; is Leidae poſtquam ſedem fortunarum ſuarum collocavit, eximias ibi libris corrigendis Muſis operas reddit; cui ſiquid auctius eam in partem commodiuſve diſpoſitum reperies, in totum referas acceptum.

Nunc ſingulas conſilii, quod mihi hac in editione adornanda adriſit, partes accipe. Variarum quidem lectionum mentionem expreſſam injicere paſſim cauſa nulla videbatur; praeterquam in locis, quibus mutata vel diſpar ſcriptura aut elegantiae manifeſto patrocinaretur, aut veritati. Neque tamen vel ſic in ipſo Tragoediarum contextu, prout is ab J. F. Gronovio fuerat conſtitutus, vel mutare quidquam, vel loco movere ſuſtinui; ſatiſque habere decrevi, ſi, quidquid illud foret, quod prae Florentina auctoritate, in codicibus, quibus utebar, ad meum ſenſum praegravare videretur, in ſubjectis notis illico ſignificarem. Qua in re modeſtiae exemplum mihi proponebam Nic. Heinſium, qui Epiſtolae ad Jac. Perizonium, quae hodie apparet Tom. IV. Syllog. Epiſt. pag. 782. ſalutare hoc inepte ſtudioſis novandi Criticis monitum ſubjungit: *vulgatae quidem ſcripturae adhaerere tutiſſimum eſt, quando ea commodum in modum poteſt defendi.* Quamvis autem a recepto hodie artis Typographicae inſtituto aliquatenus

nus receſſiſſe nonnullis videri poſſem ; dum nova hac editione Gronovium non cum vulgo Interpretum permiſcendum, ſed peculiarem illi a reliquiſque ſecretum locum adſignandum eſſe putavi ; tamen id conſilium minime negligendum mihi eſſe duxi, hanc adeo ob rationem, quod & viri magni meritum in hunc Tragicum ſingulare, ejuſdemque prolixior commentatio, quam ceterorum omnium, qui ei comites dati, adnotationes, jure ſuo προκαθεδρίαν iſtam, mea quidem ſententia, vindicare illi viderentur. Si quis interim promiſſis, quam rebus benignior, plura de erudita J. F. Gronovii manu ad hunc Scriptorem ſperare jubeat orbem literatum ; is viderit, quam locuples auctor habendus ipſi ſit illius filius ; qui Praefatione ad Lectorem, praefixa editioni ultimae harum Tragoediarum A. CIƆ IƆC LXXXII. *Omnia, quae duntaxat a patre ſuo ad hujus libri illuſtrationem & reſtitutionem ſperari potuerint, ſtudioſis Senecae expenſum ſe tuliſſe*, ibidem profitetur. Notas vero ceterorum ſelectas, (ne Farnabio quidem ; quod is ob perpetuam nec minus commodam paraphraſin dudum aliquo numero dignus eſſet habitus ; ſede ſua moto.) denuo huc adjiciendas eſſe arbitratus ſum ; quod exquiſita ſatis exactaque ratione delectus iſtarum niti viſus mihi eſſet, *nec utilia modo ad graviſſimum ſcriptorem rectius intelligendum adferant multa* ; cenſentibus ita Eruditis Actorum Lipſienſium editoribus ad A. CIƆ IƆC LXXXIII. vol. II. pag. 50. ſed vel potiſſimum eam ob cauſam, quod hic Tragicus, reſectis iſtis notis, a paucis opido ſine mora & impedimento legi poſſet atque intelligi. Quod verbum ſiquis indignum ſua perſona eſſe arguat, idque

cum

cum ingenii hisce literis triti atque exercitati fiducia parum convenire existimet; is per me suarum ipsius virium periculum faciat, discatque re ipsa, quoties vel cothurni sublimitas, vel principum in ea virorum magniloquentia; adhaec sententiarum, velut ex interiore abditaque cortina fusarum, structura anceps & perplexa; denique singulis pene versibus intertexta & cohaerens passim mythologiae series, legentis impetum interjungere cogant, jubeantque subinde oculos animumque retorquere ad Interpretum istorum pannuceas lacinias, quibus morosus alienae industriae censor ne horam quidem dandam esse contumeliose jactare sustineat. Cur autem non integras potius ceterorum Interpretum, quos adhibeo, notas, pervulgato mori obsecutus, repraesentandas hic esse duxerim, nulla mihi alia causa fuit, quam quod verendum esse videretur, ne turba adnotationum liber hic nimiam in molem excresceret, mihique in pelagus hoc provecto consilium eriperetur Tragicum nostrum ab omni obscuritate, quantulacumque brevitate id consequi possem, liberandi. Ex hoc animi sensu necessitatem impositam mihi esse videbam, ipsas Interpretum notas non levi ac perfusoria opera tractandi; sed singula quaeque ab aliis adlata judicii rationisque severa lance pensitanda mihi esse decernebam; ut, sicubi isti aberrasse, aut plena minus commodave interpretatione vel paraphrasi ad Auctoris mentem collineasse visi essent, lectorem parum cautum id ignorare ne paterer, sed meam ibi brevi censura sententiam qualemcumque interponerem. Id vero eo majore ratione a me fieri judicabam, quod ipse harum Tragoe-

diarum vindex atque assertor J. F. Gronovius notis variorum ad hunc Senecam recensendis, omne illud, quod sibi superesset, otium impendisse, ad Nic. Heinsium scribens testaretur. Hinc & factum, ut ipsas quoque Grammatici illius subtilissimi notas emendationesque tanto intentiore cura studioque inspiciendas mihi esse duxerim, quanto majore is fiducia dictatoriam sui Codicis auctoritatem quibuscumque aliorum omnium librorum edictis passim opponit. Quid enim? ceterorum Interpretum agmen recensendum castigandumque mihi esse cum putarem, idque adductus ea ratione, quam dixi; hunc unum, qui Tragico nostro vitam spiritumque reddidisse visus sibi fuerit, eximium habendum esse putarem; ut quaecumque is stabiliendae correctioni suae, refingendisque hinc Tragoediis attulisset, iis ceu sacris & non movendis loco manum abstinerem? Non fuit umquam magno illi Viro ista mens, ut eruditissimorum hominum, inter quos ille insignibus meritis familiam ducere censendus est, lucubrationes humilioribus ingeniis non obnoxias esse putaret. In quam quidem rem ingenua illius haec confessio extat ad Nic. Heinsium Epistola 21. Tom. 3. Syllog. Epist. a Celeberrimo Burm. publicat. *Non est gratius mihi quidquam, quam liberrima de meis audire judicia, & ea ingenuitate tractari, qua ipse alios excepi. Nihil enim dedi gratiae, ut non libere ubique sententiam dicerem, & magnos etiam viros notarem. Constent interim ipsis sua merita, & noster erga ea cultus. Nec enim, quia magni viri sunt, desinunt esse homines, ut errare nesciant. Nec qui magnos viros in levi errore de-*

pre-

prebendit, propterea major est. Veritas & antiquitatis cura omnibus sit major, & vincat ubique. Similiter dudum antea, Magnus ille J. Casaubonus, Prolegomenis in Exercitat. ad Annales Card. Baronii: *non hominis, sed humanae naturae vitium est, errare, falli ac decipi: Doctorum autem errores modeste indicare, non est injuriam illis facere; sed Deo suam gloriam adserere, qui solus ἀναμάρτητος; & de humano genere praeclare mereri; occasionem errandi, secuturis alioqui male praeeuntes, amovendo.* Hoc veritatis unicum studium censorem hic me esse jussit, non calumniandi vel obtrectandi libido ulla; quam a meo hoc consilio abfuisse persancte dejerare mihi liquet. Quid enim detrahat illi viro livor; cujus famam eruditionis stupendae magnitudo immortalitatis tholo dudum consecravit, & ab insana infimorum hominum petulantia immunem praestitit intactamque? Aut quam ingenii virtutisque opinionem aucupetur sibi quisquam exagitandis illius erroribus, qui, quotiescumque de iis admoneatur, in communi humanae mentis imbecillitate paratam sibi inveniat excusationem, nec propterea tamen quidquam alteri de naturae doctrinaeque praestantia concedendum esse fateatur? *Sit ista*, inquit Tullius de Fin. Bon. & mal. lib. 2. c. 25. *in Graecorum levitate perversitas, qui maledictis insectantur eos, a quibus de veritate dissentiunt.* Requirit porro nunc instituti ratio, illis occurrendum esse ut statuam, qui fortasse Interpretes quoscumque sine ulla censurae nota me adjecisse malint, & pro acumine critico, quo ipsos, ubicumque necesse videbatur, compungere aggressus

 sum,

ſum, majorum deſiderent Obſervationum Grammaticarum copiam; ita dictitantes Interpretum & commentatorum hallucinationes ſilentio potius praetermittendas eſſe, quam repetita ſubinde caſtigatione per ora legentium traducendas: neque enim editoris eſſe praeſtare omnia, quae viri docti, plus nimio ſaepe ingenii viribus indulgentes, ad ſcriptores larga manu contulerint. Equidem fateor, ſi ea mihi ſententia ſtetiſſet, ut perſuaſum haberem fore, ut iſthac ratione legentium infirmitati taedioque mederi facilius poſſem, nihil prius mihi futurum fuiſſe, quam ut abſtinerem manum invidioſa hac diligentia, quae coarguendis aliorum erroribus, detergendiſque maculis, potiſſimum occupetur. Cum vero illud, quodcumque eſt Interpretum, quos hic denuo Senecae adjungendos eſſe duximus, ſufficere abunde videretur expediendis difficultatibus, quae Lectorem remorari poſſent, totumque illud emendandi eos negotium paucis a me abſolvi poſſe crederem, prolixioribus annotatis congerendis ſuperſedendum mihi eſſe decernebam; niſi ſarcinis aliorum onerandis, quaeque ab aliis dudum explanata erant, inepte denuo referendis, exercere induſtriam voluiſſe cuperem videri. Quod inſtitutum meum ſiquis placere minus ſibi oſtenderit, is per me grandi ſpiſſaque obſervationum recoctarum farragine ſaginandum ſibi poſthac hunc Tragicum proponat, & pro ſcoriis iſtis Farnabianarum Annotationum (ſed quas nec ſic tamen prae nonnullorum obruſſo plurimis in locis contemnas) ſolidos illaeſoſque magno numero Interpretes victuro longum operi immiſcere praeoptet. Neque enim de gra-

graviſſimarum diſciplinarum humanitatiſve ſtudiis eos bene meritos eſſe negandum eſt, qui illa, quae vel ad ſacrorum voluminum, vel ad Juris divini humanique, vel denique ad Graecarum Romanarumque Antiquitatum intelligentiam copioſam diffuſamque magni Interpretes olim contulerunt, literato orbi integra atque illaeſa propagare voluerint, ab omnique calamitatis metu cenſuerint eſſe vindicanda. Quis vero ex illis, qui in praeclaro iſtiuſmodi labore deſudandum ſibi eſſe proponunt, ut ad novam vetuſti alicujus monumenti editionem quae reperiri queant adpoſita, cum pulviſculo omnia corradenda putent, damnare alios ſuſtineat, qui diverſa ab hac via ſtudioſis literarum conſulere intendunt, dum id unice agunt, ut mens Scriptoris, quem ipſi edendum ſuſceperint, non tam ex ſinuoſis diſſidentium Interpretum receſſibus ſollicite inveſtigetur, quam ſtatim brevi quaſi manu legentium oculis animiſque demonſtrata innoteſcat. At fruantur iſti, quicumque hic aliter ſentiunt, ſuo ingenio, dummodo ne intercedendum poſtulent, quo minus aliis ſua libertate in tractandis auctoribus uti liceat. Neque enim ſtatim rationi conſentaneum, vel probatioris minimeque publici ſaporis eſſe putandum eſt, quodcumque lepidis quibuſdam capitibus praeter ceteros adridere, ad ſuumque palatum facere videatur. Mihi quidem ſola utilitatis ſpecies, dum ſic Interpretum iſta ſatis decora membra conſervabam, corrigebamque in iis diſtorta quae hinc inde apparerent, juſti & aequi viſa mater eſt. Cujus fructum quiſquis inani opera perdit, illius ſtulta futura eſt gloria. Poteram me alioquin facili negotio de-

fendere ipfius Magni J. Fr. Gronovii, ut de ceteris taceam, exemplo; qui, ne doctiffimorum virorum commenta lectores in errorem inducerent, paffim per totum hoc L. Annaei drama, modo in Amicum Lipfii Delrium, modo in Gruterum, modo in Farnabium, quamvis hunc fuo vix femel iterumque nomine indicatum, acuendum fibi ftilum effe putaverit. Quod fupereft, ut cothurnatae Mufae quae propria fint perceptum haberent rudiores, M. Antonii Delrii de Tragoedia prolegomena exquifita huc addenda curavi; tum Jufti quoque Lipfii, nec non Danielis Heinfii, J. Ifacii Pontani, & Georgii Fabritii Praefationes ad novam hanc editionem revocandas effe duxi, quod illae ad Auctoris argumentum inprimis conducere viderentur. Ne vero Interpretum, quos hic damus, commentatorumque Annotationes minore, quam contextus ipfe Tragoediarum, cura expolitae prodirent, fumma a me adhibita eft diligentia; idque tanto juftius, quod multos magni nominis viros, quibus aliorum Interpretum curas & labores ab oblivione atque interitu vindicare confilium fuit, priorum editionum errata bona fide reddidiffe videas, quafi religio foret operarum ofcitantiam corrigere; aut fatis nitoris atque elegantiae recufis libris conciliaretur, quamvis nec infimi paedagogi feveritas, in emendandis, quae limam defiderant, paffim appareat. Ordinem itaque verborum, quo ifti erant ufi, ficubi mutilatum eum operarum ofcitantia turbatumve in prioribus editionibus effe appareret, corrigendum ex locis, ubi recta illorum integraque fententia extaret, fupplendumque hic effe putavi; id quod in notis numeralibus,

quae

quae versibus praefixae, quaeve commentariis variorum interpositae, Indicis vicem praebent citata loca quaesituris, usum non mediocrem praebiturum esse videbatur, si Lectoris oculus primo intuitu sua quodcumque sede deprehenderet; quod antea, ubi numeri locis allegatis parum respondebant, perquirentis studium, multa ambage, longique erroris circuitu frustrari poterat. Conjecturas quidem meas & suspiciones, sicubi parum satisfacientibus libris, tam scriptis quam excusis, remigio huic incumbendum videretur, etsi non tanti feci, ut earum copia paginas implendas esse putarem; quod adnotationes id genus quotidiano usu ejusmodi esse cognovissem, ut vel maxime probabiles, talesve quibus Criticorum coryphaeus aliquis forte cornicum oculos confixisse sibi videri possit, maturiore judicio ac tempore plerumque evanescant; tamen si quas doctorum hominum aliunde offendissem, quae loco alicui obscuro, ac pene deposito, lucem spiritumque affundere viderentur, eas bona fide suo fundo putavi esse reddendas, nec fas mihi esse decrevi, astutam quorumdam interpolatorum elegantiam imitari; qui observationes emendationesve aliorum, quarum bonam copiam fucos hosce prius ejurasse liquido constabat, iteratis editionibus, quasi divina virgula tantum boni ipsis suppeteret, dissimulatis veris auctoribus, involare non erubescunt, per summam invidentiam sic miscentes omnia atque immutantes, ne quid aliis debere videantur. Ego, quo minus graculi isti superbiae atque arrogantiae suae litent, non intercedam. Sed nec quoque tam abjecte de me sentiam, ut reponendum quidquam esse putem fame-

melico ephemeridis nuperae consarcinatori, qui Tragico nostro, antequam is publico se committeret, obscaevare non sit veritus; inductus, ut videtur, ab obscuro alastore. Satis erit si dixero, risisse me, Trajectino Gymnasio cum praeessem, Zoili istius difficiles putidasque nugas; quin & post meum inde discessum sprevisse impii ac nequissimi hominis stolidam iracundiam, qui fortunas meas famamque dolosa criminatione cum peteret, dedisset se turpissime; postquam vanitatis adfectatae manifestus tam praeclaris ausis excidisset. At vide, quid speratus *Varilectionarii Thucydidei* titulus efficere possit; cum tantum nominis decus sibi bellus homo non aliunde, quam ab insana eruditis quibusdam viris detrahendi libidine, inchoandum esse duxerit. Equidem jam abunde prospectum reor nostro Philosopho adversus malevolorum quorundam intemperiem, plus quadraginta annorum praescriptione; ut adeo is non iniquiorem sortem sibi promittat ab nova hac atque ampliore libri forma, quam quae ultimae editionis A. 1682. formaeque minoris fortuna fuit. Quae si tunc in vulgus probata fuit editio; nostra certe displicitura ne sit harum amoenitatum curiosis, verendum est minime; quippe quae & tantum contineat, quantum postrema illa, & qualicumque insuper accessione locupletata nunc lucem adspiciat. De quibus universis ac singulis ego tuum, Lector candide, judicium mihi exposco, rogoque, ut quidquid huc a me collatum esse agnoscas, de eo, pro ratione instituti mei, quod tibi supra exposui, feras suffragium. Vale.

SE-

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

CAROLO LUDOVICO,

DEI GRATIA COMITI PALATINO AD RHENUM, SACRI ROMANI IMPERII ELECTORI ET ARCHITHESAURARIO, DUCI BAVARIAE, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

Oc ſpecimen Romani cothurni, quum Tuam, Sereniſſime Elector, purpuram adorare poſſet, ſi cuiquam alii patrono applicuiſſem, poenitendi erroris nulla mihi excuſatio relinquebatur. Tantum abeſt, ut conquirendae ſint cauſae, cur hujuſmodi mihi vota propoſuerim. Regnantibus opportuniſſimae ſunt literae, propria nobilium pectorum politura, & unicum ingenii ad magnae fortunae cultum excitandi inſtrumentum. Hae ſunt quae documentis & exemplis inſignibus ſine ambitione monent, quid imitere, quid vites: per quas omnium ſeculorum bona participamus, mala praeviſa aut mollire aut corpore exire licet: per quas illuſtris faſtigii haeredes recognoſcunt ſuos majores, & ipſi inſita decora mittunt in longinquam & immortalem memoriam poſteritatis. Hae ſunt, quae rerum potentibus comparant mites & manſuetos juſtique imperii patientes ſubjectos. Ergo & tutelam earum poteſtati legibus armatae antiquiſſimam monſtravit vetuſtas, non Herculem tantum Muſageten, ſed & Apollinem Muſarum praeſidem tam arcu & ſagittis quam cithara ſonorum commenta. Enimvero inter varias eloquentiae formas hanc Scripturam, praeterquam quod cuivis legenti confert, aulis liquet juvandis atque emendandis natam. Neque enim ſalubrius Socraticus ille Cebes tabulam quam ſcenam poſuit & explicuit Theſpis, utramque ſpeculum vi-

a tae

tae atque imaginem. Ambo miserti humanae infirmitatis, utili & vero, quando ab eo plurimi tanquam amaro, duro, tetrico abhorrent, quo facilius acciperetur, ludicri & jocosi & dulcis induerunt habitum. Vividius & efficacius Thespis: ibi enim tantummodo adumbratae visebantur, hic & gestiebant & exaudiebantur Vecordia, Fraus, Voluptas, Luxuria caeteraeque pestes: quarum blandimenta quum effugere non sit, quaecumque loca sequamur, melius lucaris quam patrimonii, famae, capitis, patriae & totorum populorum impendio constare censuit. Commodius etiam theatrum, quia dividit ordines: nam ut socci maculas, peccata, corruptelas, turbas modicorum penatium; sic vim jure superiorem, obsidentes auratum limen Erinnyas, testudinei cubilis plumas & conchyliata peristromata aegre ducentia pendentem tenuemque somnum, in murrha & gemma impias escas, potiones mortiferas, lubrico fragilique loco stantes superbos & arces ancipites nec populis quam domino minaciores, ingentis hastatorum satellitum agminis raram fidem, nullum silentium, nec regalibus vitiis secretum, nec licere, quibus tantum licet, quatenus velint, amicis irasci, denique quicquid singulari exemplo tua, Serenissime Princeps, cum prudentia tum pietas exclusit, cothurni repraesentant. Neque difficile ad fidem est, quum Neroni amor carminum venisset, Senecam, nempe similitudine studiorum ambitiosum, hoc genus stili potissimum adamasse, ut jam praecepta fastidienti & gravato, quae directo vetabatur, quasi per fideicommissum, &, ut aliis data, insinuaret, quibus ad moderatiora flecteretur. Quod consilium etsi irritum habuit illius, cui praestabatur, immanis natura, & potentiores, qui exitiosa suadebant, non tamen periit auctori labor, sed vivit & vincit, non minore istorum invidia, quam quae ad lyram feras silvasque ac saxa mulcentem & mitigantem obdurarunt. Auget pretium solitudo & nostra inopia, abolitis atque interceptis, quos paris laudis aemulos, vel aequales vel citerius seriusve, cultioris Romae protulit ingeniorum foecunditas, partim nomine tantum, non etiam operibus, plures, opinor, nec nomine nobis cognitos. Saeviit enim longinquitas aevi & temporum infelicitas etiam in monumenta, quae credebantur aere perenniora, & quibuscum mitius egit, in illis hoc nobis munus imposuit, ut si studiis veterum recte ornari atque excoli velimus, ipsi magistros & ornatores nostros excolere & ad pristinum nitorem, qua licet, revocare necesse habeamus. Et contigit huic quidem merita cura, ut eum recreandum deligerent fere primi in literis homines, quibus nos tanto inferiores manum jungere non superbia, sed for-

fortuna & judicium illorum compulit. Huic acceptum refero, quod crebrius versavi & in familiarioribus habui, quem illi certatim producendo monstraverant: illi, quod exemplar longe vetustius integriusque, quam quisquam illorum possederat, ad me detulit. Adjecit eadem, quod illis defuit, dignum nobilitate auctoris, dignum egregiis artibus, ut veterem aulicum, in palatio, quod solus decorabat, indignissime habitum, in palatium sanctis ejus institutis congruentius reducerem. Neque enim, ut coepi dicere, quod augustis tuis tholis jam dudum debeo, quod conceptissimis verbis devovi & despondi, quod propitia lux coelestis ac sereni vultus tui in me conjecta & nec opinantem fovere atque incendere orsa flagitat imperatque, id ad alium quemcumque avertere aut de illo decidere irreligiosus inficiator sustineo. Aut quem inveniam alium inter hodie regnantes, qui isti magnitudini & fulgori excelsissimi status tantum exquisitae & reconditae & elegantis eruditionis adstruxerit? qui homini Romano sine interprete operam dare possit? cui & hic & discipulus ejus fratrisque filius, nihil plebejum loquentes uterque & profanum vulgus exosi, non sint obscuri & imperceptí? qui quid in pulpito canendis, quid in omni dulcedine versuum decorum sit & conveniens, discernat? qui benedicta, & quicquid est, quo placent scriptores, peritissime audiat? qui quid illi antiquitatis vindices in hoc profecerint, quid nos levis & ferentarii auxilii tulerimus, optime dijudicet? Nescio quomodo ex barbarie superiorum seculorum prae caeteris unum pertinaciter haeret, ut magnae domus studiis minores sint, & libri in sericos pulvillos ac citreos lectos fastidiose recipiantur: sicubi fit tamen, nihil fere nisi tralaticium, vulgare, umbraticum, &, ut sic dicam, sine literis literatum efficitur: ea quae maxime animum corrigunt eriguntque, quae in omni judicio oculos claros, nares acutas, aures teretes, gustum tenerum, os suave ac salsum, denique hominem vere reddunt humanum, ignorantur. At tuae, Serenissime Domine Elector, fortunae virtutisque miraculorum longa est series. Ut illa diu duriter atque inclementer habitum saevisque fluctibus ac procellis nulla culpa tua jactatum, tandem, velut igni spectatum, in avitum solium reposuerit; haec in tristibus fortem & constantem, postquam superasti, capacem quanticumque fati, moderatum & sapientem & munera tam laboriosae & exercitae stationis obeuntem ipsum, pium bonumque ac salutare sidus tuis, praetextum pulcherrimum Imperii & Germaniae unicum decus, denique Principem, qualis optari magis posse credebatur quam nasci, reddiderit, copiosi atque uberes praedicabunt

bunt annales. Sed inter illa miracula quo ore, quam excedenti praesentia tempora laude feretur, quod etiam studiis principem locum implesti, quod ad priscam elegantiam intervalla negotiorum remissione animi liberalissima & humanissima distinguis. Majores tui amplissimam gloriam adepti sunt, qui huic decori, quod tu consummavisti, proluserunt. Illis, alere ac tueri praecipuum ingenii cultum, magnum fuit: tibi non hoc magnum est, nisi & nosses ac penetrares. Illi sedem Musis circa regiam, tu & in thalamo pectoreque etiam sacro tribuisti. Illi quos in usu & ministeriis habebant, conquisitos undique doctos, nec magis prudentia & fide probatos quam eloquentiae operibus claros, benigne prosequuti sunt: tu & longinquis gratiam ac beneficia impertiris. Deum optimum maximum, cujus vices magna in terrarum parte procuras, quemque praesentem restitutus in avitum potentiae locum testaris, Princeps Serenissime, veneror, ut hoc instituto in rebus beatissimis tuis ac tuorum quam diutissime sospes atque inclitus utaris: & manet tanti exempli par utilitas in Principes & privatos; illi ut intelligant quam decorus summae fortunae sit literarum honor; hi ut appetant, quae scient se Principibus approbaturos. Lugduni in Batavis Mense Martio CIↃ IↃC LXI.

SERENITATI TUAE

Dicatissimus

JOHANNES FRED. GRONOVIUS.

LECTO-

LECTORI.

Uum Florentiae Magni Ducis bibliothecam perlustrarem, advertit oculos meos volumen Tragoediarum Senecae in membranis spectatissimae manus ac fidei, ut statim intuenti primum mihi videbatur & postea certis argumentis cognovi. Praeter ipsam literarum formam, loca quaedam, quorum in labem manifestam & desperatam aut incassum tentatam omnes alii chirographi conjurarant, mirifice ac supra spem restituta reperiebam. Quemadmodum in Hercule Furente vers. 485. *inculcatum habuere*, Mortem coactus ante Geryonem pati: *pro quo videbam*, Mortem coactus integer cycnus pati. *In Thyeste, v.* 275. *nusquam non legebatur*, animum filio inspira parens Sororque, *& fabulam vel historiam inexplicabilem censuit Scaliger: at hic radiabat:* animum daulis inspira parens Sororque. *In Oedipo nullus olim visorum intercessit, quo minus cruciarent nos v.* 246. Prohibent nefandi *& vers.* 718. Praedonem numerans suum: *solus hic ostendebat*, Sphinx & nefandi, *dein* Praedonem venerans suum. *Eadem conspiratio in Troadibus v.* 50. Ensis senili tinctus: *noster unus*, Ensis senili siccus. *Erant, quae destituente scriptorum auxilio ut conjectura sanaverat, ita omnino exhibebantur. Ut in falsi nominis Thebaide v.* 20. *Delrii* Zethi juvencus: *in Medea vers.* 105. Felix Aeoliam *Dan. Heinsii, & ibidem v.* 311. *Hug. Grotii* pluvias Hyadas, *in Troad. vers.* 829. regnum Prothoi: *ejusdemque & nostrum in eadem v.* 998. interim hoc poenae loco est, Sortem occupavi, praemium eripui tibi: *ubi passim obvii*, Aoniam, Pleiadas Hyadasque, Protei, &, interim haec poena in loco est, Sortem occupavi, praemium eripuit mihi. *Erant, quorum fallens vitium honesta specie omnem suspicionem eluserat; hoc primum & indice monstrabatur & medico curabatur. Ut in Medea vers.* 952. Antiqua mentis ira. qua ducis, sequor: *quod quis sollicitaret, nisi suggessisset hic liber*: Antiqua erinnis. ira qua ducis sequor. *In illa, quae Thebais antehac dicta est v.* 232. & quicquid mihi Negastis oculi, *amaremus laeti, absque hoc fuisset, cui debemus*: & quicquid mihi Donastis oculi. *In Hercule Oetaeo v.* 492. Quem gravida nubes Thessalo genuit duci, *non fuit cui displiceret: subesse tamen fraudem intellexi, postquam scriptum vidi*: Quem gravida nefele. *In eodem vers.* 1538. Si qua sub terra numerosa pestis Spargat intentam rabiem draconis, *transmiserunt intactum, pro quo nunc leges*: Si qua sub Lerna numerosa serpens Spargat in centum rabiem dracones. *Quid ubi deerrans & haec manus*

aut alterius, quam sequebatur, errata fideliter exprimens, detegebat originem gradusque crescentium paulatim mendarum simul cum posteriorum audacia? dum veterem scripturam literula addita vel adempta mutatave juvandam licenter pervertunt & remedio vulnus exasperant. Ut in Agamemnone, v. 281. *quum invenissent*, & euro tantum, *reddiderunt primum* & a viro tanto, *deinde* & a tanto viro, *quum debuissent*, & Eurotan tuum. *In eodem vers.* 576. Postquam litatum est illo Phoebus redit, *ut versus constaret, supposuerunt*, Phoebus in lucem redit, *& versu praecedente*, cedit in luctum: *quum verum foret*: cecidit in lucem furor. Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit. *In Thebaide v.* 23. Minor rupes *correxerunt* Inoque praeceps: *ex quo quis divinet, quod ex illo non difficulter erueres*, Inoa rupes? *Quid de versibus integris dicam, quam improbe & incommode loco suo demotis, tam commode atque eleganter in eundem restitutis? Ut Thyeste vs.* 1012. *Hippolyto v.* 358. *&* 940. *Troadibus vers.* 205. *&* 226. *&* 587. *Quid de illis, quos aliis personis adsignat? Ut Hercule Fur. vers.* 352. *&* 915. *cum sequentibus, Thyeste v.* 321. *Oedipo vers.* 864. *Illa quoque non levis videbatur commendatio Florentini codicis, quod adfirmaret, quicquid utiliter ad vulgatos emendandos ex antiquitus scriptis alii produxerant: prae caeteris Lipsius e lectiore suorum. Duos enim ille adhibuit, quorum alterum a Paulo Melisso, alterum ab Abr Ortelio acceperat. Prior omnes, qui antehac consulti sunt, longe post terga relinquebat: sed quod in plerisque nullus ei accederet secundus auctor, tanquam novandi nimius, saepe rejectus est, & obtrectatores invenit. Quum enim plurimae passim manu exaratae exstent hae tragoediae, pars magna exigui pretii, multitudo sequiorum uni, licet eximio, obstitit, & numerum vincere jusserunt. Quorum libenter excusamus quamvis supervacuam religionem & modestiam; judicium si secuti essemus, parum Senecae consuluissemus. Mirabar etiam in Etrusco libro ut primae bonitatis notam*, Troadas *semper, non* Troada, *&* Phoenissas *semper*, Thebaida *nusquam appellari: quorum neutrum ullis in superiorum sive membranis sive chartis observatum, etsi prius jam disputando viri docti collegerint. Sed & ultimam Tragoediarum deesse accipiebam pro argumento, transscriptum eum de exemplari, cui Octavia, quam satis constat Senecae non esse, nondum accreverat. Placebat ipsa frons operis, quam nec invidebo lectori.*

Tragoedi sunt, qui antiqua gesta atque facinora sceleratorum regum luctuoso carmine spectante populo concinebant. quibus initio canentibus praemium erat hircus, quem Graeci tragon vocant: unde & Horatius: (*de Arte Poëtica vs.* 220.)

Car-

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Jam dehinc sequentes tragici multum honorem adepti sunt. excellentes in argumentis fabularum ad veritatis imaginem fictis.

Epitaphium Marci Lucii Annei Senecae.

Cura. labor. meritum. sumpti pro munere honores.
Ite alias posthac sollicitate animas.
Me procul a vobis Deus evocat. ilicet actis
Terrenis rebus hospita terra vale.
Corpus avara tamen solennibus excipe saxis.
Namque animam coelo reddimus. ossa tibi.

MARCI LUCII ANNAEI SENECAE TRAGOEDIAE N. VIIII. HERCULES. TROADES. PHOENISSAE. MEDEA. PHOEDRA. OEDIPPUS. AGAMEMNON. THYESTES. HERCULES.

Quae praefatus sum, non ut hoc munus venditarem, sed ut occuparem quos Lipsius expertus est, homines querulos, unius libri auctoritate tantum in receptis mutari indignaturos. Nam qui potest aliter, ubi hinc stat tota legio recentium, vitiatorum, ingenio conditoris magnam partem dissimilium? inde vel solus antiquissimus, integerrimus, si non ubique at in plurimis, quae divertunt, γνήσιον τῷ πάτρος παιδίον? *Non enim, opinor, hoc agitur, quid multi ediderint librarii, sed quid Poëta cecinerit: de quo si sic ambigitur, ut utrimque par sit ratio qua sententiarum ponderis, qua verborum nitoris, ut neutra lanx propendeat, superet sane plurium consensus: sin altera cum turba sua subsultet, altera cum uno, ut loquebatur Critolaus, terram & maria deprimat, qui istum praetulerit, in caecorum sedes relegandus est. An unus Pandectes Florentinus suffecit, ut omnibus aliis umbram faceret ac potior haberetur; Senecae non erit tantum gratiae, ut eum unico ab exemplari centies puriorem, doctiorem, apertiorem, quam e multis infuscatum, sordidum, obscurum malimus? Erit certe: nec me poenitet horarum, quas impendi comparato, quo hucusque usi sumus, & quanta potui diligentia varietatibus enotatis, ut ingentem nactus, ut rebar, thesaurum, in commune, quodcumque erat lucri, conferrem. Suscepit eundem laborem postea Nicolaus Heinsius, insignis omni claritate literarum, & Mss. libris tractandis peritissimus: ex cujus excerptis mea supplere, & si quid fugisset observationem meam, recuperare in magno & illius beneficio & meo negotio habui. Caeterum excellens praestantia hujus codicis notas meas reddidit uberiores, dum non solum, quae ipse primus inde erui, approbare contendo, sed etiam referre existimo, in quibus disputabatur, sciri quibus ille non mediocre momentum partium futurus accesserit. Est, ubi solius conjecturae re-*

remigio rem gessimus. Cui & haec, quae, dum revolvo jam expressa typis, mihi nata sunt, debebis. Hercule Fur. v. 1038. *videtur auctor scripsisse*: ad Argos victimas alias dabo. *Thyeste v.* 59. *scribendum est:*

Nondum Thyestes liberos deflet suos?
Ecquando tollet? ignibus jam subditis
Spument ahena: membra per partes eant
Discerpta.

Erat in fatis, Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyestes scelesle liberos amitteret, scelestius rursum crearet ac tolleret vel susciperet e filia. Utrumque exigit Furia, & miratur differri rem praesenti propemodum die. Ecquando tollet? *subaudi ex praecedenti membro*, liberos: *quae vox & de uno saepe priscis effertur. Nondum luget devoratos? Quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat suscipiatque incesto, quem nobis debet, Aegisthum? Age ocius apparetur illa parricidalis coena, &c. Utque hoc obiter moneam, quod est in eadem Tragoedia vers.* 373. Aut qui Caspia fortibus Recludunt juga Sarmatis, *sumpsit auctor ex historia Tiberii temporum, de quibus Tacitus* 6. *Ann.* Contra Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diversa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caspia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt. *Eadem tragoedia vers.* 771. *suspicor oportere scribi*: Nec facile dicam, corpora an flammas magis Gemuisse. *Hercule Oetaeo vers.* 983. error hic culpa vacat, *& vers.* 990. Quam luce tribui *legerim. Versu* 1738. *quia in Flor.* Nunc est parens, *videtur scribendum*: Nunc es parens Herculea: sic stare ad rogum Te, mater, inquit, sic decet flere Herculem. *Plura volebam: sed vetat multiplex occupatio. Vale igitur, & haec boni consule.*

EIDEM
JACOBUS GRONOVIUS
S.

DEnuo in tuam gratiam non invitus tractavi lacrimarum causam, ut harum tragoediarum editio, tardigenulo sane incessu fatiscens, aliquando confieret. Quum primis anni MDCLXXII. Calendis Lutetia reversus, orbitatem meam metirer, offendi non Tacito tantum, sed etiam

etiam Gellio, etiam huic Senecae paternam mortem fraudi fuisse; quippe quem sub illos ipsos dies recensere coeperat. Sed absoluto Thyesta deprehendit illum humanitas: & quum me non ratio mea, non typographi mox insequuta mors vel inspicere reliqua permitterent, hactenus curam meam probasse satis duxi, si quoscunque liturarios ad hanc vel ad Gellianam operam pertinentes convasarem ad quaecunque futura tempora reservandos. Id quum sedulo fecissem, demum aliorum vicem exceperunt Boomii consortes, & ut singula excuterentur, mecum egerunt: quibus & quae parata erant, & quae alia hic illic occurrebant adscripta, consilium patris ex eis invenire conatus, exhibui. Sic omnia, quae ad hujus libri illustrationem & restitutionem sperari possunt, duntaxat a patre meo, tandem habes. Quae ex aliis interpretibus nescio per quos collecta, nunc etiam, sed non me auctore, addita referuntur, tanti non putavi, quibus horam darem; at in posterum sane aut omisisse aut correxisse erit melius. Quis enim ferat, quum Hercules in Oeta v. 1475. ipse nominet Cirrhaea templa, Parnassium mugitum, adhuc tamen & Fabricium & Farnabium garrire de Dodone? quum etiam plane Sophocles in Trachiniis non hoc vetus oraculum, sed novum aliud Dodone editum indicet. Aut in eadem tragoedia v. 1194. *Aut centum anguibus Vallatus hydram tabe pavissem mea*, quod est a pasco, Farnabium toleret a paveo deducentem explicare, *mortem extimuissem*, & praeter sententiam histrionis & nullo illic vestigio de mortis timore? Sed illa ὄσα κόνις. Vale, &, ut libet, fruere.

J. LIPSIUS
FRANC. RAPHELENGIO
FR. F. PLANTINIANO
S. D.

Quod serio tandem manum & mentem admoveris Senecae Tragoediis, valde id nobis, mi Francisce, gratum. Et nonne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adest, istud superest: nec culpa hic esse potest, nisi a deside voluntate. Atqui ingenium ut ferrum esse scito. splendescet, si utare: rubiginem contrahet, si recondas.

*Utere igitur. & inprimis ad haec ista: *quae gratiam tibi apud me, apud avum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliumne etiam a me poscis? ego consilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: simul in his talibus veram vocem,*

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δέ με θυμὸς ἀνώγει.

Nam amicissimi Plantini mei caussa quid non velim? quid non & pro ista Plantiniana stirpe? quam Deus mihi sinat crescere rectam, & in recta virtutis via.

Tragoediae hae, non unius viri opus.

TRia petis. Quid de Scriptore Tragoediarum sentiam? Quid de Ordine? Quid habeam ad ipsas? De primo, sic respondeo. Scriptorem iis dari a me non unum: nec Criticos nostros audio, qui aliter pertendunt. Stilum & elocutionem quisquis seriose paullo magis examinat, non a me sentit? sentit, aut profecto nihil sentit. Discrimen nimis clarum. Octaviam & Medeam unius mentis & manus esse quis dixerit? quis Thebaida & Troada? peritus nemo judex, & cui purgatior paullo auris. Ego tres scriptores odoror, fortasse & quartum. Audi. Plerasque ex istis Annaei Senecae esse fateor (sive Lucium ei praenomen, sive Marcum. nam liber sane meus uno loco utrumque ambigue congerit) sed Senecae novioris. Filiine illius, qui Philosophus? vix arbitror: nec scripta mihi suadeant tam bonum aevum. Trajani imperio, imo infra, si vixisse quemcumque hunc Senecam dicam, a vero non abibo. Certe a veteri illo alius est, vel Sidonio teste, cujus versus innotuere:

Videntur quatuor texuisse.

Septem junioris Senecae sunt.

Qui valde remotus a Philosopho.

Quorum unus colit hispidum Platona:
Orchestram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis junxere choris hunc saepe diserti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, posteriorem facit Pomponio: quem clarum est vixisse eodem cum grandiori Seneca, id est, Claudiano aevo. Quid autem de hisce Tragoediis sentiant, liquet ex eodem Terentiano; apud quem versus cum Senecae nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecae dabo:
,, *Thebis laeta dies adest,*
,, *Aras tangite supplices:*
,, *Pingues caedite victimas.*

Is ergo unus scriptor. Quis alter? etiam Seneca: sed ille bonus, ille meus. Nam Medeae cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui semiversum ex ea hunc citat:

At una, Senecae majoris. Fabii fide:

—— quas peti terras jubes?

& quidem Seneca auctore. Quis ergo alius Seneca uspiam ei nominatus, praeter nostrum? Et certe si non hunc voluit, nota aliqua aut verbulo (quae ejus accuratio est) indicasset. Addo argumentum ab aevo, quo colligo eam scriptam ex hisce versibus:

Et ratiocinio temporis.

Par-

Parcite ô divi, veniam precamur,
Vivat ut tutus mare qui subegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna secunda.

Quos omnino insitos decore & ingeniose in laudem Claudii, qui Britanniam tunc aperiebat, plane mihi sedet. At Seneca tunc vixit. Etiam stilus & tota scriptio hoc persuadent: quae optima, & digna optimo illo scriptore. Sane qui Medeam attenta & substricta, ut sic dicam, aure leget: illustris ingenii foetum fatebitur, & plane melioris viri, melioris aevi. En, duos scriptores habes. ubi tertius? latet: nec facile totum eum educam. Video, nec video: esse scio, sed quo colore & nomine, nondum. Hunc ego tribuo Thebaidi. Quidni? ex stilo & tota conformatione ejus Tragoediae tam mihi certum est, alium auctorem ei esse, quam me spirare. Confer, sodes, cum ceteris: quid simile? Oeconomia diversa, sine choris, sine interruptione, continua quasi ad Comicam. Scriptio tota uniformis, simplex, sine carminum ulla varietate. sed scriptio (ita me Deus amet!) alta, docta, grandis: & quae suo jure ambulet in cothurnis. Nihil usquam juvenile, arcessitum, fucatum. phrasis & verba lecta: sententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quae me quidem ita feriunt, ut non exciter solum ad ea, sed subsultem. Quid tale in aliis? audebo rem dicere. Scripti gemmula haec est, & quam lubens retulerim vel ad Augusti aevum. Per bellum quidem Civile eam scriptam, & ex argumenti electione suspicor, & ex versibus qui quasi data opera huic rei inserti. Quidquid hujus est, tollenda sane ea nec ultra calcanda pedibus ignari vulgi. Vos, Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana scripta. Quartus scriptor producendus est: sed ambigue. Nam nec novi, nec nimis adfirmate de eo affirmem. Sentisco tamen eum in Octavia. quae nimis mutare & abire videtur ab aliis Tragoediis, imo verbere eruditorum excipienda, non plausu. Considera: nec vide tantum, sed lustra. quid non in ea protritum, vulgare? imo & vile? quam multa rebus verbisque inepta? quae piget excerpere & objicere tibi singillatim. Puer ego sum, nisi a puero ea scripta; certe pueri modo. Habes de Tragoediarum scriptoribus meum sensum: addam & de ipsis. Duas duorum eximias censeo: quibus laudator ego, non censor. In aliis virtutes video, sed non sine mixtura vitiorum. Magnus Scaliger quod tam laudatum de his testimonium tulerit, ut etiam Graecis antepofuerit, an ex vero? non dixeris, nisi ad primas illas adspectu. Nam ceterae profecto non ascendunt culmen istud laudis. Sonus in iis & granditas quaedam Tragica, fateor: sed nonne adfectatio saepe & tumor? Verba & dictio an usquequaque electa? Jam sententiae probae, acutae, interdum ad miraculum. sed nonne saepe & sententiolae? id est, fracta, minuta quaedam dicta, obscura aut vana: quae aspectu blandiantur, excussa moveant risum. Nec enim lumina, sed scintillae, sunt: nec veri fortesque ictus, sed, ut in somnio, parvi & vani conatus.

Denique ex stilo, qui praefulget.

Una, etiam ignoti Poëtae.

A facie scriptionis totius certo argumento.

Quae nimis bona.

Digna Augustaeo aevo.

Legenda & admiranda doctis.

Sed una item quarti & ignoti scriptoris: Nec sane boni. Octavia jacet.

Iudicium de his Tragoediis meum.

Nam Scaligeri haud rigide verum.

Junioris Senecae, media sunt.

Saepe in vitio.

Praefer-

tim affectatione sententiarum. Quae communis tunc culpa.

Quas tamen ipsas crebro nimis & ad fastidium inculcat, nec invenit sed arripit: non tam sua fortasse quam aevi culpa, cui Scholasticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *ut operum omnium*, (Fabii verba sunt) *solam virtutem Sententias putarent*. Haec noto, non ut nota Poëtam illum afficiam, sed ut te formem: discasque judicio non praejudicio uti, nec signare statim omnia linea alba.

Ordo in his fabulis nullus.

Alterum Quaesitum de Ordine est. frustra. Quid enim haeres? nec unus in libris est (omnes fere variant) nec sane refert. In Plauto ad litteram Comoediae disponuntur. tu istas, ut voles. Nam in tempora cujusque Fabulae quid inquiras? supervacuum est. Sequere, si omnino aliquid a me vis, ordinem hunc bonitatis, & praeeat vel Thebais, vel Medea.

Quae nostra hic opera. Et auxilia.

Tertium erat, Si quid ad ipsas? Ego vero, etsi jam ante satis emendatas (haec enim strictis versibus scripta, arcent fere & cohibent malas manus) postremum etiam serio & industrie correxerit V. Cl. Antonius Delrio, aeternum nobis amicus; tamen accipe & a me ista. quorum partem ab ingenio esse scies & subita inventione, cum tua caussa paullo intentius legerem: partem a libro scripto veteri sane bono, quem habemus dono Paulli Melissi magni vatis. Illud te moneo, interpunctiones & discrimina valde vitiata esse. quorum cum in ejusmodi subtilioribus grande momentum fit, tu vide ut concinnes. Numeri quos adnoto, versuum sunt Fabulae cujusque.

DAN. HEINSII
DE
TRAGOEDIARUM
AUCTORIBUS,
DISSERTATIO.

DE *Tragoediarum ordine jam alii egerunt, & hoc literarum judices juris sibi semper vindicarunt, ut quod vellent in istis sequerentur. Proximum est de autore. Ac Senecae quidem Medea a Fabio, Troades a Probo, Hercules Furens a Terentiano, Hippolytus a Prisciano, Thyestes a Luctatio (sive is est Lactantius) tribuitur. Nos auctores quinque hic videmus, & non dubie agnoscimus. Quarum tres istas, Troadas, Hippolytum, Medeam, Lucio Annaeo tribuimus: quem Philosophum vocant, & vixisse cum Pomponio Secundo, satis constat. Fabius Instit. Orat. lib.* VIII. *cap.* III. Nostri autem jungendo aut dividendo paulum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. • Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam, etiam Praefationibus esse tracta-

ctatum, an gradus eliminat, apud Attium in Tragoedia dici oportuisset. *Duos ecce hos Tragicos conjungit. Et hinc orta de decoro λεκτικῷ in tragoedia velitatio. Latine enim dici, post Horatium quis dubitaret? Scimus & Paccuvium ea voce usum fuisse. Et quod Euripides dixerat Medea,*

> Παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς,
> Τί πρὸς πύλαισι τήνδ' ἄγουσ' ἐρημίαν
> Ἕστηκας;

Hoc Ennius verterat,

> Antiqua herilis fida custos corporis,
> Quid sic extra aedes te exanimata eliminas?

Sed hos in plerisque impolitiae censores literarii notabant. Accio plus tribuebant. imo principatum in tragoedia. Etiam Tiberii aevo nonnulli, ut Paterculus nos docet. Quare in summo operis autore, quid decore nec ne fieret, praeclari isti viri quaerebant. Omnium antiquissima Hippolytus videtur. Character aequalis, tersus, pura dictio, rarissima acumina & sine ulla ambitione. Troades divina, nec Latina minus. In qua illud notes, quod in Menalippe Euripidis, quam Sapientem vocabant, antiqui observant; Pyrrhi & Agamemnonis colloquium, ἐσχηματισμένον esse. Nam ut ibi Menalippe, Euripidem: ita hic Pyrrhus repraesentat Neronem. cujus ingenium & in ista aetate ferociam occulte expressit & sub Agamemnonis persona castigat. Pyrrhus est πρόσωπον ὑποκείμενον: Nero τὸ δηλούμενον. Eo spectant illa,

> Juvenile vitium est, regere non posse impetum.

Et praeclara illa,

> Quo plura possis, plura patienter feras.

Et reliqua. Nam ut Graecus sub persona Menalippae opiniones suas exponebat: ita Seneca sub Agamemnonis, tyrannorum mores ostendit. Quare cum partim Troades illius, partim etiam Hecubam exprimeret, locum istum non invenit, sed dedit. sicut & personam utramque. Multum eo veteres delectabantur. Adducuntur verba a Grammaticis divina, quibus mortem Socratis in Palamede Euripides lugebat. Neque aliter ingratitudinem filii sui Iophontis traduxisse Sophoclem, fit verisimile. Ideoque διπλοῦν σχῆμα habere dicuntur. quia alius est repraesentans, alius qui repraesentatur. Hoc quoque ad Homerum referunt: quem de se nonnulla sub Demodoci persona innuisse, Platonici notarunt. Tertia est Medea: teste Fabio, & ut quivis videt, ejusdem authoris. Has tres miror extitisse quenquam, qui ejusdem esse cum reliquis existimaret. Quatuor, Herculem Furentem, Thyestem, Oedipum, & Agamemnonem, M. Senecae asscribimus. Ideoque & Senecae nomine ab antiquis laudantur. Et in libris manu exaratis, modo Lucii modo Marci invenias praenomen; in quibusdam utrunque. Ut in optimo quo usus est vir summus Justus Lipsius. Caeterum accurati judicis acumine est opus, qui suas cuique asscribat. Posteriorem hunc, Tragicum vocant. Paulus Diaconus Hist. Miscellan. lib. VIII. Hujus temporibus poëtae pollebant Romae, Lucanus, Juvenalis, & Persius, Senecaque Tragicus, Musonius atque Plutarchus, Philosophi. *Sidonius:*

> Quorum unus colit hispidum Platona,
> Incassumque suum monet Neronem:
> Orchestram quatit alter Euripidis.

Al-

Alterum autem etiam poëmata scripsisse, & quidem crebro, vel Tacitus, ut alios omittam, nos docet. Caeterum cum duae sint tragoediae partes; altera uniformis & ejusdem metri, quam, κατὰ στίχον ideo vocant, quae excepto choro omnia complectitur & jambum non excedit; altera quae variis utitur metris, pars nimirum chorica; hinc nonnunquam differentias Critici notabant. Ita Sophocles pericommatis, antistrophicis maxime delectatur Euripides. Latini cum has differentias ignorent, versibus tamen differunt. quos aut eosdem ponunt, aut cum aliis jungunt. In tribus istis Lucii, chori fere ex hendecasyllabis sapphicis, anapaesticis, choriambicis, glyconiis constant. quibus alii interdum extra ordinem inseruntur. Pomponius Secundus, qui cum Lucio vixit, aut primus aut prae caeteris, dactylicos tetrametros junxit in choris. Ejus sicut aemulus, &, ut Graeci dicerent magistri, ἀντιδιδάσκαλος fuit Lucius, ita imitator in hac parte Marcus. Terentianus:

In Tragicis junxere choris hunc saepe diserti,
Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Ubi illud ante, *nota διακριτικὴ est, ut constaret, uter utrum sit imitatus. Nam cum, ut praenomen Marci adderet non permitteret metrum, alium fuisse ostendit quam qui cum Pomponio vivebat. Lucius, quemadmodum in aliis, ita hic Pomponii judicium neglexit. Saltem in his tribus nunquam est secutus. Plures vero nusquam ei tribuuntur. Semel vero Marcus: in Oedipode nimirum. Ubi plurimi dactylici in choro qui ex metris constat ἀτάκτοις junguntur. Id ita studiose Graecorum critici notabant; ut plerisque versibus non ab inventore, sed ab eo qui frequenter iis uteretur, nomen posuerint. Ita docent, Tejum Anacreontem, cum Athenis esset, ac amaret Critiam, neque parum lectione Aeschyli delectaretur, Anacreonticos ejus exemplo fecisse. qui hoc nomen postea obtinuerunt. Lucius vulgares Sapphicos, novo pede in secundo fregit. Idque propter temporum aequalitatem. Atque hoc illi fere est perpetuum.*

Troadibus,

An sub Oechaliis latebrosa sylvis?

Sicut legitur in scriptis.

An ferax varii lapidis Carystos?
Troja qua jaceat regione monstrans.

Hippolyto,

Quaeque ad Hesperias jacet ora metas.

Quod a correctoribus mutatum est. Ut & illud,

Si qua Parrhasiae glacialis Ursae.

Medea,

Sumere innumeras solitum figuras.

Et fortasse non pauci, qui sunt corrupti. Hoc in Marco non invenies magis, quam in Flacco. Unus extat, quem corruptum esse eruditi ostenderunt. quod & ipsam libri cum ratione evincunt. ut & consuetudo poëtae. At character utriusque, ut & sermo, multum distant. Marci enim plus declamatorium habet. Quae res ita plana est, ut si nihil praeter Prologum Medeae aut Troadum, & Herculis Furentis, extaret, non unius esse autoris judicaturi fuerimus. Marci saepe breves ac concisas videas periodos: idque acuminis causa. Lucii pauciores ἀναπαύσεις habent, & antiquitatem magis sapiunt. Ajunt

vi-

virum numquam satis laudatum Sophoclem, cum Antigonem suam legeret, & cum longa periodo spiritu contento paria fecisset, subito expirasse. Hoc in Thebaide ei nunquam evenisset. quia plerunque non eunt sed cadunt. Ideoque & numeris nocent, & tragoediae majestatem non minus enervant, quam Lucani sententiae heroicas leges & Virgilianam gravitatem. Magnae enim res pares periodos desiderant, ut recte Demetrius. In Lucio non raro tota oratio instruit: in Marco saepius gnomae tantum inseruntur. Choros excipio. Nam qualis ille in Thyeste, Tandem regia nobilis, *& alii nonnulli? Vide Hecubae orationem in principio Troadum: & Nutricis de amore praeclaram. Jam locorum major supellex in Lucio. quae res mire antiquitatem sapit. Talis est commendatio vitae agrestis sub persona Hippolyti: quaeque pro voluptate item, & conservando genere humano, propagatione Veneris, a Nutrice dicuntur. Idem in exprimendis antiquorum virtutibus, non minus felicior quam diligentior. Ut cum in Troadibus Hectorem e secundo Æneidos desumpsit, in Andromaches somnio. Et nonnulla ex Ovidio in Hippolyto. Quae sunt mire florida. Certe quae a Phaedra dicuntur, cum amorem suum Hippolyto fatetur, nemo praeter unum Ovidium dixisset. Ita dupliciter de nobis est meritus: nam & frugi orationem dedit, & quo pacto exprimendae veterum virtutes essent, nos docuit. Neutrum a declamatoribus expectes. Qui contenti suo acumine, nec solliciti ut aeque bene dicant, satis habent aliter dixisse. In narrando autem, ubi maxime τῆς ἑρμηνείας vis elucet, vel Euripidem provocat. Sicut in pulcherrima ista, quae est de Hippolyti morte. Neque enim cedit candore orationis, & sublimitate vincit; ad sermonem usque antiquorum studiosus. Quos dum Marcus propria virtute sui temporis anteire conatur, saepe tantum fit dissimilis: civilem autem vix retinuit sermonem: in quo Euripides excellit: quanquam saepe tragicus vix ultra affectus. Marcus luxuriam non semper vitavit: Lucius vero etiam in aliis castigat. De Polyxena apud Nasonem dicebat Hecuba,* — cinis ipse sepulti

> In genus hoc saevit. tumulo quoque sensimus hostem.
> Aeacidae foecunda fui.

Id secutus est ille, sed ut castigaret:

> Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
> Adhuc rebellat? O manum Paridis levem!
> Cinis ipse nostrum sanguinem ac tumulus sitit.

Nam & variavit quod dixit, & ad vehementiam, orationis figuram addidit. Et servavit quod eminebat, & rejecit quod abundabat. Aliud enim est rebellare, aliud adhuc vivere, aliud post obitum sanguinem sitire. Duo priora etiam interrogando: quae πολιτικώτερον efficiunt sermonem, & formam immutant. In quo Marcum patrem est secutus, qui in Controversiis praeiverat. Ibi enim de hoc loco ait: Cum Polyxena esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit,

> — cinis ipse sepulti
> In genus hoc saevit.

Poterat hoc contentus esse, adjecit,

> — tumulo quoque sensimus hostem.

Nec hoc contentus, adjecit,

> Aeacidae foecunda fui.

A-

Ajebat autem Scaurus, rem veram: non minus magnam virtutem esse, bene desinere quam scite dicere. *Marci quoque sermo, eo minus est moratus, quanto saepius acute multa dicit. Quod ut recte fit ab eo, ita alienum est a natura. Non enim est singulorum. Nam cum qualitatem animi omnis indicet oratio, eaque vel mores complectatur vel affectus, nemo qui acute loquitur, talem esse se significat, sed otiosum. Poeta autem imitatur. Vide Andromaches sermonem in Troadibus. Modo furit prae dolore & rabie: modo lamentatur, & commiserationem movet. Ut cum filio abeunti, aeternum vale dicit. Plerunque autem est talis; qualem tum fuisse est aequum. In attribuendo quoque suos singulis, minor est Marcus. Nam Thyestae quare optimos dedit? Aut, cur non eosdem? Primo enim ἄθεον vides.* Si sunt tamen Dii. *In eadem scena Stoicum.* Mihi crede, falsis magna nominibus placent. *Et quae tum praecedunt, tum sequuntur. In fine, etiam pium. Libat enim cum bibit.* Paternis vina libentur diis, Tunc hauriantur. *Primum igitur dissimiles dedit. non enim talis Atreus. Deinde inaequales. Nam dissimilis & sui est. Alterum ἀνόμοιον, alterum ἀνώμαλον, Aristoteles vocaret. Ulysses in Troadibus, etiam eum qui in Hecuba est antecedit. Vafritiem enim, quantum locus is ferebat, addidit. Graeci δεινὸν melius & δόλιον id vocant. Quod in multis illi locis dederat Euripides. Æschylus ob innatam austeritatem, minus id assequebatur. Constitutionis quoque ratio, non eadem. Una Marci Oedipus, est mire artificiosa. Sola enim & agnitionem, & mutationem in contrarium habet. Sed ex Sophocle expressa est. Hoc perpetuum est Euripidi, ut Prologis suis nudam argumenti expositionem intexat. Qui quod uniformes sint, festive ab Aristophane vexantur. quales & nonnullos collegit. In una, quod meminerim, Iphigenia in Aulide, ex iis quae extant, hoc non observavit. Sophocles occulte id agit: & non semper uni committit. Nonnunquam rem simpliciter ingreditur, ut Aeschylus. Marcus, more Euripidis, συντελικὸν τῆς ὑποθέσεως praemittit, id est, fabulae subjectum prologo committit. Vide in Hercule Furente Junonem: in Thyeste Tantalum: in cognomine Oedipodem: in Agamemnone Thyesten. Lucius ab actione semper inchoavit, & simpliciter εἰσβάλλει. Hecuba & Medea, ut in medio, calamitates suas ἐμπαθῶς deplorant. Haec ex parte, illa prorsus quid futurum sit ignorat. Hippolytus a venatione inchoavit & suorum adhortatione; idque eodem metro, quo Rhesi autor. Qua tragoedia post Sophoclem nulla extat consummatior. Eam nos cum studiose legeremus, neque quicquam minus quam humilitatem & rhetoricam Euripidis subtilitatem, sed nec simplicissimam Aeschyli austeritatem, & translationum audaciam, neque compositionem Sophocleam & orationis difficultates, oeconomiam autem longe ab eo diversam videremus, nunquam dubitavimus, quin quartus aliquis quaerendus esset autor. Quem ex intima antiquitate tandem eruimus, & certissimis indiciis, quis esset, in grammaticorum libris invenimus. Qui error ita est antiquus, ut in priscis Criticorum catalogis, Euripidi asscriberetur. Adeo refert, quo quis ad ista judicio accedat. Lucius, libenter oculos moratur, & in scena multa repraesentat. Medea, contra Flacci praeceptum, liberos aperte, certe alterum, trucidat. Alterum autem ad minimum post caedem ostendit. In Troadibus, matri coram populo eripitur Astyanax. In Hippolyto, manum sibi infert Phaedra: heros autem, jam divulsus, exhibetur. Marcus plurimum narratione defungitur. In Thyeste, in Oedipo, in Agamemnone, id apparet. Ubi ne Cassandram quidem necesse est populo spectante jugulari. In Furente autem Hercule, cum sequi Euripidem posset, periculosam nobis ἰδεῖν de-*

dedit. Megarae enim & filiolo, in scena cerebrum elidit Hercules. Itaque histrionem vix invenias, qui vim Alcidae experiri, & sine ullo fuco repraesentare hoc vellet. Capitis enim ejus interesset. Haec est causa, cur propudium illud generis humani Nero, eas fabulas deligeret, quae periculosa θεωρήματα ἀποτελικὰ haberent. ut se sanguine histrionum oblectaret. Qualis erat iste Icarus, qui (verba sunt Tranquilli) primo statim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipsumque cruore respersit*: Idem cum Insanum Herculem cantaret, evenisse putamus. Marcus raro Stoicorum opiniones interserit. Lucius, nec Epicuri sui nec Metrodori dissimulat, qui in ejus philosophicis paginam utramque faciunt. In Troadibus vero, plena manu spargit eas & ostentat. Sicut suas saepe Euripides. Quod istarum rerum judices πολυπραγμοσύνην dixerunt. Idque sine nota, ubi affectatio abest, adest modus, qui Euripidi non raro deest. Lucius autem nunquam excedit. Nihil esse post mortem Epicuri schola est, ait vir eruditissimus Tertullianus: & mox Lucii opinionem subjungit, qui hoc toto choro egit. In quo non tam posuit opinionem suam quam confirmavit. Eadem enim in Epistolis ad Lucilium. Et ad verbum prope, in Consolatione ad Marciam. Hic,*

Quaeris quo jaceas post obitum loco?
Quo non nata jacent.

Ibi: &c. Mori omnium dolorum & solutio est & finis: ultra quam mala nostra non exeunt. Quae nos in illam tranquillitatem, in qua antequam nasceremur jacuimus, reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, & non natorum misereatur, *Hic*,

Post mortem nihil est, ipsaque mors nihil.

Ibi: &c. Mors nec bonum nec malum est. Id enim potest aut bonum aut malum esse, quod aliquid est: quod vero ipsum nihil est, & omnia in nihilum redigit, nulli nos fortunae tradit, *Hic*,

—— Taenara & aspero
Regnum sub domino, limen & obsidens
Custos non facili Cerberus ostio,
Rumores vacui verbaque inania,
Et par sollicito fabula somnio.

Ibi: Illa quae nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Nullas scimus imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis amnem, nec tribunalia, nec reos ullos in illa libertate tam laxa: nullos iterum tyrannos. Luserunt ista poëtae, & vanis nos agitavere terroribus. *Tale apud Marcum nihil. Nam cum ejus dramatis & argumentis hoc pugnat. In prima enim Hercules ac Theseus a defunctis redeunt. In Thyeste Tantali, in Agamemnone Thyestis umbra in scenam venit. In Oedipode defuncti evocantur, & Homeri νεκυία exprimitur. Ibi enim habes antiquissimum pro animae immortalitate, quod exceptis sacris extat, testimonium. Quae opinio diu ante Pherecyden in Graecia extabat, & cum disciplinis est nata. Aeschylus vero, Euripides, ac Sophocles, pro confesso id sumunt. Quorum non sententiae modo, verum etiam oeconomiae atque argumenta, opinione ista nituntur. Neque aliter loquuntur, ne evertant quod ponunt. Etiam in Troadibus Polyxena cui nubit? An non Achilli, cujus ipse idolum describit? Quod si animae post obitum sunt nihil, ne idola quidem esse possunt. quae κλωύγμα-*

 τα

τα ab Aeſchylo, & quo notam meruit grammaticorum, ὄψαρα dicuntur. Primum ab Homero, quo jam diximus loco, fabricatum eſt, & ingentem poſtea uſum habuit. Igitur vulgarem, quia diſpoſitioni ſerviebat, praetermittere non voluit: ſuam, ubi maxima eſt poëtae tragico libertas, in choro propoſuit. Et de his quidem hactenus. Tres reſtant. Quarum de duabus, Hercule in Oeta & Thebaide, ſuo a nobis loco dicetur. Octaviae autor triviali moneta percuſſit. Sunt in ea tamen quaedam minus putida, nec minus Latina, quam in altera earum quae ubique tumet. Huic vero ne ſermone quidem cedit, ne quid amplius adjungam: luxuriam autem iſtam ac redundantiam non habet. Humi ſerpit tamen.

JOHANNIS ISACII PONTANI
DE
AUCTORIBUS
TRAGOEDIARUM,
AD
V. CL. PETRUM SCRIVERIUM,
PROLEGOMENON.

QUae jam olim, Scriveri clariſſime, ad Senecam Tragicum, adjutus Cantabrigienſi MS. & nunc occaſione codicis Baſiniani, qui penes me MS. ſimiliter, annotavi, tibi ea omnia in unum collecta faſcem quomodo proxime pollicitus ſui, mitto, adjuncto eodem illo codice meo. Sed & ſententiam meam promiſeram de auctoribus Tragoediarum, quae L. Annaeo Senecae vulgo tribuuntur. De his quam diverſa ſint aevi noſtri ſummorum virorum judicia, non ignoras. Clariſſimus Juſtus Lipſius cum primum in eam ſententiam diſceſſiſſet, ut ſtatueret eſſe pleraſque Annaei Senecae, nec tamen Philoſophi, eo abiit, ut, una excepta Medea, caeteras ad imperium Trajani, aut infra etiam, rejiceret. Fundus illi hujuſce opinionis Terentianus praecipue fuit, qui de Tragicis agens, oſtendenſque quinam in choris dactylicos tetrametros aut primi aut prae caeteris junxiſſent, ita inter caetera, loquitur:

In Tragicis junxere choris hunc ſaepe diſerti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Collegit enim iis ex verbis, Tragicum ibi Senecam Philoſopho juniorem eſſe, & ideo a Terentiano poſteriorem ſtatui Pomponio: qui ut ex Fabio conſtat, eodem cum

cum Philosopho, Claudii nimirum & Neronis aevo, claruit. Et hoc, quantum censeo, suppeditaverit ei vocula illa *ante*, quasi nota διακριτικὴ & vim discernendi habens, posita. At contra est, & clare id ostendit Fabius, qui utrumque, Pomponium dico & Senecam Philosophum, non tantum fuisse coaetaneos, sed de Tragoedia quoque, & quid in ea decorum esset, familiariter inter sese certasse memorat. Ait enim lib. VIII. cap. III. *Memini juvenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam praefationibus esse tractatum*, *an* gradus eliminat *apud Attium in Tragoedia dici oportuisset.* Et iterum libro X. cap. I. ubi censuras auctorum agit, Pomponii inter Tragicos meminit. atque inde, expensis ceteris, etiam Senecae, quem ex industria distulisse se ait, ultimo demum loco sed in omni studiorum genere ut excellentis, ita etiam poëmatibus clari mentionem injicit. Adeo ut palam sit Terentianum non tam διακριτικῶς quam συγκριτικῶς eo loci vocem *ante* usurpasse. Quasi nimirum diceret, utrumque & Senecam & Pomponium id ante factitasse. Itaque Tragicum habemus, qui idem & Philosophus. Cui accedit, quod versus cum Senecae nomine ex Hercule Furente citet idem Terentianus, quos & ibi hodieque reperias; & Fabius ex ejusdem Medea, ex Troadibus Probus, ex Hippolyto Priscianus, & denique ex Thyeste Luctatius. Hic jam factam se rem habere quispiam putet. Sed iterum controversia oritur, & movet eam Paulus Diaconus, & ante eum Sidonius praecipue Apollinaris. Nam ille Historiae miscellae lib. VIII. Senecae Tragici meminit, quasi distinguens eum a Philosopho. Verba ejus sunt: *Hujus (Neronis) temporibus Poetae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Persius, Senecaque Tragicus.* Et magis, quem dixi, Sidonius:

Quorum unus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem.
Orchestram quatit alter Euripidis.

En, diserte duos tantum eosque diversos Senecas agnoscit; Philosophum alterum, alterum Tragicum. At, Sidoni, Rhetor & auctor Controversiarum, quem certo constat patrem fuisse Philosophi, quo loco censebitur? An verisimile tam obscurum & terrae quasi filium fuisse, ut ejus apud veteres nulla sit habita ratio? Negant illustria ingenii ejus monumenta Controversiae, & liber Suasoriarum, quae exstant hodieque, Philosopho hactenus, sed falso, adscripta. Indicaverat hoc omnium primus Volaterranus operis sui undevicesimo: *Marcus Annaeus Seneca Philosophi pater, Cordubensis, & equestris ordinis ac eruditissimus fuit: ut cui Declamationes, quae filii dicuntur esse, nonnulli referant.* Quod undecunque acceperit Volaterranus, verissimum est; licet Erasmo, Rhenano, aliisque, qui Senecam inter primos illustrarunt, sicuti nec Gyraldo, qui de Poëtis Graecis ac Latinis Historiam contexuit, ne quidem ἐν ὀνείροις, quod dicitur, suboluerit. Admonuit tamen post eos Alciatus libro Parergorum IV: Et Lipsius postremo accuratissime Electorum primo. Alciatus praeterea hoc adjecit, Senecam, qui Philosophus dictus, etiam Tragoediarum auctorem videri.

Hinc jam superiora illa, Diaconi scilicet, ita accipiam ut Tragicum intelligat, qui simul Philosophus fuit; (quae enim omittendi ejus caussa fuisset?) Et Sidonium, qui diserte alterum ab altero sejungit, communi errore seductum, Rheto-

 rem

rem eundem cum Philosopho existimasse. Nec id de Sidonio mirabitur quispiam, cum iterum simili hallucinatione, quod nescio an cuiquam adhuc animadversum, Pollam Argentariam Lucani conjugem, post caedem Lucani, Statio Papinio nuptam innuat istis ad Consentium Narbonensem versibus:

Quid quod duplicibus jugata taedis
Argentaria Polla dat Poëtas?

Volunt quidem interpretes respexisse hic Sidonium ad Genethliacon, quo Papinius Lucani diem consecrat; & praecipue ad Praefationem, quae est in librum secundum Silvarum, ubi *Pollam Argentariam charissimam uxorum* vocat. Verum illud, qui locum propius inspiciet, non sui, sed Lucani respectu dixisse Papinium inveniet. ut omittam refragari ipsum Genethliacon, ex quo nihil tale exsculpas; tum & Carmen ejusdem Papinii, quod sequitur libro III, ad uxorem suam Claudiam, quo eam ex urbe Neapolim, vergente jam in senium aetate, invitat. Porro Sidonii iidem interpretes, quo ejus de Seneca Philosopho & Tragico, diversis quasi auctoribus, sententiam suffulciant, hos quoque Valerii Martialis tui versiculos adducunt:

Duosque Senecas, unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Duos enim ibi *Senecas*, Philosophum volunt esse & Tragicum. Verum nos rem potius, & auctores, quos supra laudavimus, secuti, haudquaquam dubitamus Martiali hic Senecam patrem, quem Rhetorem diximus, & filium Philosophum intellectos. Philosophum inquam, qui & Tragicus sit; auctor scilicet Tragoediarum *Medeae*, *Troadum*, *Herculis Furentis*, *Hippolyti* & *Thyestis*: Et adde, si libet, *Oedipi;* quam actam a Nerone, praeter Furentem & Thyestem, auctor est Dionis Xiphilinus: & quis ambigat compositam aliquando ab ipso Seneca, *postquam*, ut Tacitus habet libro XIV. Annalium, *amor Neroni carminum venisset?* Et Fabius Quintilianus, licet, ut supra est indicatum, Senecae Medeam tribuat nec plures nominet, agnoscit nihilominus libro decimo, quod & supra innuimus, ubi Operum Senecae quasi catalogum texit, ejusdem similiter poëmata: Controversiarum autem & Suasoriarum, quae, ut ante ostensum, Rhetoris, id est, patris non filii sunt, eodem in censu nullibi idem Fabius meminit. Extra tamen ordinem, libro nimirum nono, Controversiam ex iis unam citat, & Senecam, sine ullo praenomine aut alio ulteriori discrimine, quasi in re nota satis esset Controversiae nomen posuisse, auctorem celebrat. Duos itaque Senecas habemus; patrem, qui Rhetor, & filium Philosophum, qui & Tragicus; ut jam commonstravimus. At inquies, si ergo sex illae nunc enumeratae Tragoediae ad Senecam Philosophum referendae, cujusnam erunt quatuor reliquae, *Agamemnon*, *Thebaïs*, *Hercules Oetaeus*, & *Octavia?* Nullas harum esse Senecae, imo & aliqui *Furentem* etiam, *Thyestem* & *Oedipum* cum *Agamemnone* eidem adimunt, & Senecae nescio cui cum Marci praenomine, adscribendas volunt; *Thebaidem* vero, *Oetaeum* & *Octaviam* diversorum facientes singulas. Quarum Octaviam clarissimus Lipsius a puero, aut pueri saltem modo, perscriptam censuit. Quamvis eam amicissimus nobis, & in hoc atque omni literarum genere eminentissimus Heinsius, licet humi

mi serpentem, Thebaïde tamen & Octaeo, quas idem Lipsius ordine dignitatis inter primas habet, minus putidam, & cultu quoque sermonis meliorem statuit. Josephus insuper Scaliger, cujus in discernendis auctorum scriptis & a veris subdititios semovendi exactum judicium, docti omnes hoc praesertim seculo sunt admirati, stili characterem, qui in eadem est Octaviâ, cum reliquis eundem, & auctorem quoque Neronis temporibus interfuisse existimat; Rationem hanc adjiciens, quod non tantum Cometae, qui ipso Nerone & Seneca adhuc superstite effulsit, mentionem faciat; sed se etiam, praeter ceteros (nisi verba dare posteritati voluerit) spectatorem ejus fuisse asserat. Sed vixerit aevo Neronis, an & scripsit quoque? Hoc multa sint quae negant. Et praesertim Agrippina, nonne, inter alia, Actu III. ea loqui introducitur, quae cum postea facta sint, quomodo ab ipso, nisi Apolline aliquo pleno, perscribi potuerunt? ut taceam de culpa dicere, quam Nutrix, Actu IV, Senecae affingit. Sed de hisce haec satis. Unum accedat super iis, quas Marco tribuunt. Quod ideo a se factum docent, quia alia in iis a Lucio, id est Philosopho, Philosophiae & sectae ratio. Marcus inquiunt, raro Stoicorum opiniones interserit; Lucius nec Epicuri sui, nec Metrodori dissimulat. Respondemus, si & idem hoc faciat, quem esse Marcum cupiunt, nonne jam facta res, & unus idemque, non vero diversus, auctor erit? Nam Agamemnone, quam Marco tribuunt, unde illi vers. 605. *leves dii*, nisi ab Epicuro, aut Metrodoro, aut Scirone aliquo? Et rursum Troade, quam fabulam Lucii censent, similiter varius nec unus est. Modo enim Stoicas δοξὰς, modo Epicurum aut Platonicos exprimit. Et praesertim Choro primo Priamum facit in Elysiorum amoenis versantem, & Hectora inter heroas piasque animas quaerentem: cum tamen eadem fabula nihil esse post mortem, pluribus inculcet. Priori enim Choro legas:

—— Felix Priamus
Dicimus omnes: secum excedens
Sua regna tulit; nunc Elysii
Nemoris tutus in umbris
Interque pias felix animas
Hectora quaerit.

At contra Actu II. Choro altero haec occurrunt:

—— Ut calidus fumus ab ignibus
Vanescit spatium per breve sordidis;
Sic hic, quo regimur, spiritus effluit.
Post mortem nihil est: ipsaque mors nihil.

Nec mirum talem in Tragicis esse Lucium, cum in Philosophicis haud alium invenias. In Epistolis ait, Epistola LXXXVI, *Animum Africani in coelum, unde erat, rediisse persuadeo mihi.* Contra ibidem, Epistola XXX, Bassum Epicuri praeceptis obsequentem inducens, docet post mortem nihil timendum. Et alibi: *Hoc erit post me, quod ante me fuit.* Et quod magis mireris, Consolatione ad Marciam, cum illud Epicureum extulisset: *ultra mortem mala nostra finiuntur*, statim eadem Consolatione, capite ultimo, Cordum loquentem facit mortuum & inter heroas:

 Nos

Nos quoque felices animae & aeterna fortitae &c. Quae prolixius adduxi, ut semel constaret haud aliter philosophari Tragicum quam Philosophum: & vere, quae Graecis feruntur, hîc quoque dici debent, πάντα μία κόνις. (*omnia idem pulvis.*)

Tibi vero, Scriveri eruditissime, hoc qualecunque, unà cum adjunctis Animadversionibus, adscribendum censui; praesertim cum & ipse judicares nos etiam ope nostrorum MSS. (duobus autem usi sumus, altero Cantabrigiensi membranaceo, & altero chartaceo Basini,) aliquod huc symbolum posse conferre. Sed & familiaritas nostra, quâ ego semper gaudere plurimum soleo, quae nec heri aut hodie, sed plures ante annos ut coepta, ita firmiter huc usque culta, haud aliud flagitare videbatur. Eamque necessitudinem cum nec utilitas, nec aliud quidquam, quo probare amicitias vulgus consuevit, sed tua eximia virtus animorumque ac studiorum inter nos societas conciliarit, talem etiam mansuram atque in aevum perennaturam certa spes habet. Tibi itaque haec ista, quae tua est εὐσοχία &c, quam jure magni facio, judicii rectitudo, si, non dico satisfecerint, (quî enim hoc sperem!) sed minus displicuerint, a te ac tuis juncta ut publicum adspiciant aliorumque censuras subeant, lubens permittam. Vale Cl. Scriveri, nostrarum nugarum arbiter candidissime. Hardervici xv. Kal. Januar. cIↃ. IↃ. c. xix.

DD. OTHONI HENRICO & FREDERICO FRATRIBUS,

ILLUSTRIS DUCIS AC DOMINI

WOLFGANGI PALATINI RHENI,

Ducis Bavariae, Comitis Veldentii, filiis,

S. D.

GEORGIUS FABRICIUS,

Chemnicensis,

DE TRAGOEDIARUM USU.

CUm e scriptis veterum universis grata & salutaris capiatur utilitas; tum e lectione Tragicorum praecipua atque singularis. nam de viris summis, eorumque factis magnis & inusitatis agens, non minus eos qui potentia eminent, etsi eos potissimum, quam quemvis e vulgo, de varietate casuum & vitae hominis multiplici calamitate informat. Quod loco positum excelso est, in oculos plurimorum incurrit, & quod viris metuendum prin-

principibus, idem personis vilioribus potest accidere. quod autem accidit omnibus, id mente & cogitatione debet praecipi, ut aut avertatur periculis aliorum, aut mitigetur ratione & constantia. Miseriarum in vita verissime caussa prima est, in ignoratione contemptuve Dei, pietatis neglectio, & suarum virium aut excellentiae nimia & insolens fiducia, quae nulli unquam vel illustrium Heroum, vel Regum clarissimorum fuit impunis. Accedit ad hanc imperiorum cupiditas vehemens, quae ita regnat in animis, ut nulla plures ab offic.o deduxerit, poene invictos ab aliis vitiis & delictis homines. Extrema caussa, qua pudor violatur & integritas, turpissima est, & habet belluinum quiddam in mentibus abjectis & depravatis ignavia, otio, fortuna. In Heraclidarum, Aeacidarum, & Pelopidarum familiis videre hoc licet. quae ut in Graecia celeberrimae, ita prae caeteris calamitosae fuerunt. Heraclidas oppressit fastus & arrogantia, qua Diis voluerunt & esse & haberi aequales: inde superba illa vox est, licet a muliere profecta,

Quidquid negabat Jupiter, dabat Hercules.

E gente Aeacidarum, quae rerum praeclare gestarum excellit magnitudine, qui secundum naturam, morte videlicet placida interierit, invenio neminem, quia cedere de dignitate & jure voluerunt nemini. Inter Pelopidas tanta turpitudinum confusio, tanta immanitas fuit, ut si ultio divina nulla sit, ipsi se invicem ira & furiis ulti videantur. Nam quod Poëta sapiens canit,

Irae Thyesten exitio gravi stravere,

non de solo Thyeste, sed de tota illa familia flagitiis obruta dici potest. Verum non aulae tantum & domicilia Regum, facinoribus atque sceleribus olim nomen infame habuerunt: sed in vita etiam communi objiciuntur facta tristia & horrenda, & in multitudinis moribus pessimis audiuntur & cernuntur fere quotidie. Quod enim unquam seculum tam florens, quae tam sancta civitas, quod regnum tam bene constitutum fuit, in quo exempla flagitiorum ingentium non exstiterunt? Ea nosse, utile est; vitare, pulchrum; salubre, non imitari; punire, rectum; abominari omni ratione omnibusque sensibus, praeclarissimum. Itaque voluerunt veteres illi sapientes, scelerum poenas exstare, & sceleratorum exitus miserabiles, simulque obiicere oculis familiarum, urbium, regnorum exstirpationes & interitum, ne similia alii auderent, & perpetrare nefaria omnes homines horrescerent. Iidem existimabant a magistris mutis, ea quae odiosa essent & acerba, accipi & admitti facilius, quam si a familiaribus & propinquis dicerentur: item si factis & eventibus peregrinis aut a memoria suorum temporum remotis, suos Reges aut Principes docerent, videbant esse minus periculosum. eam ob rem eligebant nobilissimorum quorumque exempla, quasi magis conspicua, magisque ad animos permovendos apta, quam si hominum vulgarium sumpsissent: tum in scenam ea producebant, ne quem omnino laterent, etiam antiquitatis & humanitatis imperitum. Quam grave sit admonere potentem aliquem, docet Antisthenes, quem Rex Macedo per Asiae civitates ludibrii caussa mutilatum circumduxit. Quam non tutum objurgare tyrannum, Zeno Eleates & Anaxarchus Abderites testantur, qui in cavis molaribus a Nearcho & Nicocreonte saxeis pilis sunt contusi. Tales exitus etiamsi terreant, tamen doctrina virtutis & modestiae, & defensio veritatis, aut libertatis fiducia, deponenda non est: sine qua vita honesta aut laudabilis non potest existere. Quamobrem discriminis vitandi caussa, & simul retinendae honestatis, haec scripta Tragicorum introducenda in domos illustres sunt, quae plus

splen-

splendoris & efficaciae habent, quam ulla Philosophorum repleta doctrinis & subtilitate volumina. neque solum in Tragoedia erudiuntur, qui cum potestate sunt, sed omnis generis docentur homines, si qui aut consilii indigent, in rebus dubiis; aut consolationem expetunt, in adversis. Id Timoclis antiqui Comici non verbis quidem, sed verborum ejus sententia expressa, etiamsi prolixior paulo sit, libet exponere, ut habeat majorem auctoritatem oratio. Is in hunc modum,

Natura expositus est homo laboribus,
Et multa acerba vita fert mortalium.
Haec ergo curarum invenit solatia,
Cum mens gravis molestiae obliviscitur,
Nacta ex aliorum aliquod levamen casibus,
Facta & minore cum periclo doctior.
Hoc experiri in Tragicis, si cui libet,
Licet; nec is magnum laborem luserit.
Qui pauper est, dum non minus quam Telephum
Se egere sentit, fert malum quietius.
Insanit aliquis? Alcmaeonem respicit.
Coecutit? Oedipi levat damno suum.
Orbus quis est? lamenta Niobes cogitat.
Claudus? reminiscitur Philoctetae pedum.
Habet Oeneum, quisquis senex est & miser.
Quicunque aliis quid accidat putaverit,
Erit in suis alacrior periculis.

Prodest igitur & viris maximis in quavis fortuna, & aliis itidem a cultu non abhorrentibus, scriptorum Tragicorum cognitio, & ad experientiam & ad levationem doloris, & ad multa vitae munera. Ideo & in Theatris & in Bibliothecis merito locum habent; eoque magis afficiunt atque rapiunt, quod praeter ea quae diximus, quasi nativis plena sint affectibus, quibus saepenumero aut spectantium oculi, aut animi legentium, ita actione quadam speciosa, aut impetu acri permoventur, ut & irascantur cum Hercule, & cum Hippolyto doleant, & lamententur cum Antigona. quod iis, qui Tragicorum fuerint spectatores, accidisse, se recordari ait Protarchus ad Socratem, ἐστὶ γὰρ τῆς ποιήσεως δημοτερπέστατον καὶ ψυχαγωγικώτατον, ἡ τραγῳδία, *ut in Minoë Plato affirmat. Tam aspectu horrida Thebarum eversio, aut incendium Trojae vix fuerunt, ut in Tragoedia a captivis mulierculis & ab exulibus afflictis referuntur; certe magis grandia miserave esse non potuerunt. Nec tamen in hoc scripti genere omnia de Historiis desumpta sunt, ut Sphinx Epicharmi, & Euripidis Cyclops: sed pleraque ad veritatem accedunt, aut commodam ex natura interpretationem habent, aut monstris quibusdam tyrannos & latrones efferatos depingunt. Excitantur ipsi ab inferis mortui; excitantur interdum Furiae; ut quod verbis nequit declarari, imagine torva aut praeter naturam facta, mire repraesentetur: quae imago stans in orchestra & admirationem & horrorem incutit. Neque enim fuit minima delectatio in illa conformatione, quam* ὄψιν *Graeci vocant; neque non vim nullam ad res ipsas animis infigendas habet evidens & animosa descriptio. Diligens igitur & assiduus Tragoediarum lector, non ut histriones aut actores illi veteres, utrem musto reple-*

repletum accipiet ; aut (ut Poëta canit) vilem certabit ob hircum : *sed praeclarum vitae specimen, insignia sapientiae praecepta, & varietatis fortunae exempla comparabit.*

Relictus ex eorum scriptorum numero apud Latinos solus est L. Annaeus Seneca, qui etiamsi Actio aut Pacuvio, antiqua illa gravitate, nervisque ac lacertis, & incorrupta sermonis prisci puritate similis non sit ; tamen in sententiis concinnandis & expoliendis versibus multum elaboravit, captavitque facilitatem quandam naturae non inconvenientem, &, ut mihi videtur, propemodum popularem, ac, ut propius dicam, Ovidianae multis in locis similem. Dicere solitus fuit Philippus Melanchthon vir Clariss. cum de antiquioribus loqueretur, se vina vetustiora tanquam rancidula minus probare ; quae tamen nonnullis videntur optima atque suavissima. Sentit cum eo Ludovicus Vives, qui ideo Latinorum veterum libros non conservatos scribit, quod rudes atque impoliti fuerint : neque Fabius negat nitorem & summam manum in excolendis operibus, ipsis defuisse. Sed ut sensus in diversis raro est idem, sic sententia discrepans plerumque animadvertitur. Idem in aliis fit artibus, ut in signis Canachi & Myronis ; tabulis Polycleti & Xeuxidis : aliorum forma propter rigiditatem, aliorum propter jucunditatem fuit comprobata. Inter athletas Milonis toros non habuit Entellus, sed non minus hic Segestanus illo Crotoniata nominatur. Quocirca nec antiquis horror & gravitas, nec recentioribus lenitas obest & elegantia, quo minus in pretio sint, & ab omnibus legantur. Nostrum quidem Tragicum ita probavit Johan. Regiomontanus, Mathematicus excellens, ut sua eum manu diligenter & venuste descripserit ; quem librum apud Georgium Agricolam praeclarum Philosophum, a me visum adolescens contuli, & ex eodem locos plurimos deformatos jam in aliquam restitui dignitatem.

Hic labor meus, ut sit studiosis acceptior, ad vos fratres principes, & domini illustres, Otho Henrice & Friderice, jam defertur, honoris & observantiae caussa. nam cum in hac aetate viridi, auspicio optimi & sapientissimi Principis patris vestri, ingressi sitis iter virtutis, & majorum amplissimorum laudibus gloriaeque responsuri videamini ; existimavi vos decere post pietatis Christianae praeceptiones, talia scripta evolvere, eruditionis gratia. de quibus cum multa inter familiares vestros viros honestos, & peritos, & a Martino Keplero, bono & erudito homine, tum a fratrum vestrorum magistro, viro doctissimo, Petro Agricola audiatis saepissime, plura ad vos scribere non convenit, neque necesse est. Tradit auctor nobilis, & boni Imperatoris doctor Plutarchus, χαλεπὸν εἶναι, γνώμην ἐχούσῃ πόλει καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι, *loquens de Athenis : idem de aula justi & magnanimi Principis multo rectius dicitur. ejus videlicet, qui Christi doctrinam novit, & studia Ecclesiae utilia evehit. Quod de praestantissimo Heroë, patre vestro, clari viri praedicant, & vos insistere vestigiis laudatis affirmant. Ideo Principi summo, patri vestro, bene precantur vere pii & docti homines ; & qui cupidi literarum sunt, vobis literarum & pietatis patronis optant esse commendati. Valete. E ludo illustri Miseno, prid. Cal. Septemb.* M.D.LXV.

AD ILLUSTREM LAEVINUM TORRENTIUM, ANTVERPIAE EPISCOPUM, MARTINI ANT. DELRII PRAEFATIO.

QUi fit, PRAESTANTISSIME TORRENTI, ut, cum mortales fere cuncti ſcire & ſapere deſiderent, interno quodam & aeterno doctore mentibus illud vetus occinente;

Non eſt ſapientia poſſeſſio pretioſior. Quae auferri nequit poſſeſſio eſt doctrina mortalibus.

Οὐκ ἐστὶ σοφίας κτῆμα τιμιώτερον; &
Ἀναφαίρετον κτῆμ' ἐστὶ παιδεία βροτοῖς:

vel nullos tamen, vel unum de mille, ſcientiae & ſapientiae poſſeſſiunculam aliquam tenere videamus? An, quia finem in diſcendo nullum certum & indubitatum ſibi praefigunt, & ſi quem, non rectum, ſin etiam rectum, non ea, quae ad illum fert, via gradiuntur? Ut enim nihil prodeſt cuiquam diligens conatus aliquo perveniendi, niſi ſimul tenuerit, quod eo perducit, quo cogitat: ita cum eo venerit, ſi non ante ratum aliquem σκοπὸν ſibi praeſtituerit, in quem actiones & meditationes ſuas collimet univerſas; evenit neceſſario, ut nullum ad exitum curae, vigiliae, cogitationeſque perveniant: veluti nautae, quibus nullus portus propoſitus fuit, in vaſto mari, incerto curſu, certo fere diſcrimine, dubii ac vagi fluctuant, & tandem in minus commodum portum feruntur, vel naufragi in litus ejiciuntur. Qui vero non rectum finem eligunt, iis ſimiles, qui ſponte in Syrtes, aut praeruptos ſcopulos navigium adigunt; quos Aeolo & Neptuno ludibrium, amicis moerorem, gaudium hoſtibus, exitium ſibi debere, nemo ſanus unquam dubitavit. Syrtes & ſcopuli in ſcientiae Oceano tres, portus tuti duo. Hos nullae Rhetorum ſcholae, nullae Philoſophorum academiae, ſed navarchi Eccleſiae, oſtendunt. In his D. Bernardus, qui Symplegades iſtas, non Dodonea columba, ſed SANCTO SPIRITU duce, ſuperavit, cujus graviſſimis & diſertiſſimis verbis nihil certius, verius, ſalutarius. *Quo* (ait) *fine?* [ſ. ſtudendum] *Ut non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſimile; ſed tantum ad aedificationem tuam, vel proximi. Sunt namque, qui ſcire tantum volunt, ut ſciant, & turpis curioſitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt; qui profecto non evadent ſubſannantem Satyricum, & ei, qui hujuſmodi eſt, decantantem,*

Serm. 36. in Cantic.

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter:

&

& sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quaestus est. sed sunt quoque qui scire volunt, ut aedificent, & caritas est: & item qui scire volunt, ut aedificentur, & prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo, non inveniuntur in abusione scientiae: quippe, qui ad hoc volunt intelligere, ut benefaciant. Denique intelle- *Psal. 110.* *ctus bonus omnibus facientibus. eum reliqui omnes audiant. Scienti bonum, & non facienti, peccatum est ei.* Infames ergo naufragiis scopuli. *Blanda pericla maris, terror quoque gratus in undis*, & in quibus delectat naufragium, *Nec dolor ullus erat, mortem dabat ipsa voluptas*; Vana gloria, curiositas, & cupiditas, qua divitiarum, qua honorum. Quot vero, qui hoc mundi senio; cui litterarum cura maxima, virtutum minima; ad hoc enituntur, ut tam aliis, quam sibi prosint? praetexunt omnes malo panno purpureum clavum, bonum reipub.; sed iidem vanitate diffluentes, inanem & falsam famae immortalitatem dictis, factis, scriptis aucupantur; & misera gloriae animantia, vilia mancipia ambitionis, per mentis elationem, nescio quem doctrinae principatum mutuo deferunt, & levem atque futilem prorsus gloriolae γαργαλισμὸν mutuis laudibus excitant: hinc illi vanae adulationis tituli, maximi, termaximi, divini, quos qui legunt, vel rident, vel miserantur. quorum, quia seipsos glorificant, gloria nihil est, *Joan. 8.* & novissima plena pudoris & confusionis. Mentis homines vanae, vel nullius. si qua foret, vel recta foret; frenaret illa tam insolentes animos.

ψυχῆς μέγας χαλινὸς ἀνθρώποις ὁ νοῦς *Animi magnum frenum est hominibus, mens.*

nunc digni audire;

ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις ἢν μὴ νοῦς παρῇ *Quam nil est eruditio, nisi mens adest.*

vere nihil, nisi flabellum insolentiae, & tympanites lethalis ejus quae inflat scientiae, quam qui apponit, apponit ad dolorem. *Tales, quia existimant se scire aliquid, nondum cognovere, quemadmodum oporteat eos scire. proinde nil mirum si operam & oleum perdunt, si ad caeca haec & brevia naufragium faciunt. ** 1. Cor. 8.* Ex illis ipsis, qui prudentiae & charitatis portus sibi proponunt, plerique, quod optant, nunquam consequuntur; quia rectum navigationis cursum non tenent, interdum etiam ad Syrenum scopulos adhaerescunt, aut falsa pro veris, cassa pro solidis amplectuntur. Quibus accidit, quod imperitis vindemiatoribus, qui sufficere credunt, vineti emtionem, & stercorationem, & pastinationem: sed jugationis & palmitum deinde curam abjiciunt. Lubenter hac utor comparatione, quia PATRIS aeterni aeternam SAPIENTIAM vitibus persimilem esse sacrae litterae testantur, & ab illa SAPIENTIA cuncta mortalium sapientia profluxit, ut appareat hanc illi multis in rebus non dissimilem. Sapientiae igitur studium tale in ejus amatoribus sit oportet, quale in vitium cultura prudentes vindemiatores adhibent. Si viti, sive jugatam, sive pedatam, sive compluviatam, sive arboream malis, defuerint adminicula, quae claviculis tanquam manibus apprehendat; flexuoso & multiplici lapsu per terram repens, domini spem, putrescentibus racemis, plerumque frustra-

bitur. Sapientia, nisi Dei timor adminiculetur, nisi pietas doctrinam erigat, nisi scientiam caritas sufflaminet, non inutilis tantum & infructuosa ceteris, sed noxia quoque, & perniciosa cultoribus, & possessoribus suis exsistit, quos verticosus tandem typhon, vel ecnephias dementatos, in miseriarum barathrum praecipitat, haereses dico vel quam aliam impietatem. Illis ergo vitis adminiculis fulcienda. cum fulcieris, & capita jugaveris; proximus labor, frondibus & ramusculis impendendus. praestantior illis racemus, sed ipsa quoque folia necessaria. nulli rei pampini sine gemmis, quae succum laetificum promittant: aspectu pulchri, sed sine fructu parum utiles. imo inutiles, si luxuriari sinas, & ὑλομανεῖν vastent vineam & defrugent. ideo saepe putatione, saepe pampinatione nimia ubertas sarmentorum & foliorum compescenda, multae quotidie frondariae fiscinae implendae. Verumtamen si teneriusculis adhuc acinis, intempestive nimis larga manu palmites defringas, aut ferro putes, aut frondes avellas; contra aestum, & algum, & aliam coeli intemperiem, indefensi & investes botri, hinc humore ruptis folliculis defluent, illinc retorridi solibus exarescent. Vestes enim & integimenta racemorum; pampini, dant gemmis, ut moderato igne & aqua decoctae queant mitescere, & maturatae dulcescere. Non aliter sapientiae, quidam racemi, quidam pampini. graviores disciplinae, philosophicae, medicae; civiles, theologicae; quae corporeae sanitatis, vel pacis publicae, vel animarum aeternae beatitudinis, & Dei Opt. Max. gloriae satagunt; illae solidum fructum, dulces uvas, ferunt: quae tamen nunquam satis mites, aut suaves, sed acerbiusculae futurae; nisi, interea dum crescunt, pampinis humiliorum & humaniorum litterarum contecti obumbrentur. Si non viriditate sua vinetum oculos spectantium alliciat, manusque ipsas amoeno risu quasi irritet; si nuditate sua vilescat, & horrore quodam deformis & inhonori sarmenti, desiderium tollat, & carpendi sitim penitus exstinguat; quomodo, aut quando,

Distendet vacuas pinguis vindemia cellas?

Arcet plerosque & repellit, cum aetatis, tum animorum nimis delicata teneritudo, a reconditis & arcanis sapientiae voluminibus: impares illi ferendis, qui subeundi, laboribus: restat in poëtarum, historicorum, & oratorum viridaria invitentur, quorum nec aditus difficiles, & non laboriosa perambulatio. capiantur primo amoenitate culmi virentis, mittent postea falcem in messem maturam: invitentur a pampino, manum ad uvas porrigent. inserendi animulis puerulorum surculi, quorum illi tunc odore & aspectu, postea liquore & fructu nutriantur. Φυτεύσω (inquiebat prudens agricola) ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα ὧν ὁ καρπὸς αὐτὸς τιθυνήσει). qualis vero hi, mi Philo, surculi? cum alii, tum praecipue ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβὴς ἔρευνα. Equidem hanc non vereor futuris etiam Theologis commendare: minus metuo, ne qui, quod aliter sentiunt, succenseant. illis; si nares contrahant, aut frontem caperent

Philo. Hebr. lib. de Agricultura.

Exacta eorum quae sapienter a Poetis dicta investigatio.

rent severitudine; me quidem eripiam; sed ipsorum ex castris alios multarum palmarum athletas, triumphis actis nobiles imperatores opponam. non quia rationes desint, sed quod istorum apud illos merito auctoritas maxima. Quid illi magno Basilio, eloquentia, doctrina, sapientia, sanctitate illustrissimo, respondeant, qui Poëtarum, & Grammaticorum, & Rhetorum, & omnium omnino hominum libris nos uti jubet, unde aliquid emolumenti ad animae incolumitatem sit accessurum? sic enim, ἐπὶ τούτου παρασκευὴν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις *In Orat.* ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. Quid *quomodo ex* Synaesio dicent, quid D. Nazianzeno, quid D. Cypriano, D. Hilario, *Gentil. lib.* Damaso, Paullino, Prudentio, Damasceno; qui cuncti, non modo poë- *profic.* sis lectores, sed egregiorum poëmatum ipsi auctores? Quid Justino Martyri, Clementi Alex. duobus Cyrillis, Theodoreto, Chrysostomo, Hieronymo, quibus nulla profanae litteraturae portio incognita; & fuere, qui Poëtarum libellis noctu, pro pulvinis, usi? Diem dicant Mosi, Danieli, & D. Paullo. nam primus sapientiae nomen adeptus apud omnes maximum prius Aegyptiorum disciplinis mentem excoluit, quam ad ejus, QUI EST, contemplationem procederet. Daniel postquam Babylone אשר אהיה Chaldaeorum sapientiam didicit, tunc demum divinas attigit doctrinas, *In 1. c. Da-* ut scribit D. Basilius; & D. Hieronymus prius illi datam testatur scien- *niel.* tiam omnium saecularium litterarum; Symmachus, nominatim artis Grammaticae peritiam. Demum S. Paullus, vas electionis, (quod a Cle- *Actor. 17.* mente Alexand. fuit observatum) non erubuit Poëtarum carmina evolve- *1. Cor. 15.* re, & ad aliorum medicinam, Arati, Menandri, & Epimenidis testimo- *ad Tit. 1.* nia laudare. Etenim quemadmodum infectores purpurarii prius lanam medicamentis sufficiunt, quam conchylio tingant: fabri ferrum inauraturi, prius coerulo imbuunt, quam auri bracteolas inducant: in Olympiis depugnaturi, domesticis ante sciamachiis exercentur, & futurae pugnae praeludunt: qui solis jubar volunt irretortis oculis intueri, infirmam prius aciem in aquam vel vitrum intendunt, ut vel sic radiato lumini assuescant: ita quibus est animus imbuere se penitus germana sapientia, qui meliorem sui partem induere, & undique armare divinae doctrinae sacris disciplinis meditantur, qui cum malis moribus, vitiis, erroribus, passionibus, omnium certaminum difficillimum obire gestiunt; qui, ut veri haliaethi, terrenae prudentiae nubila visu transmittere, & ad coelestium cognitionem lumine intelligentiae transvolare desiderant, oportet antea huic aequori, huic crystallo assuefaciant oculos; in hujus stadii umbratili pugna vires comparent; his se prius pigmentis colorent, his se quasi pumicibus, vulsellis, strigileculis pumicent, laevigent, expoliant. Sed nonnulla in talibus libris non innocua. fateor. plura tamen, vel totidem, pellendis animi morbis, efformandis moribus apta & accommodata. Quid rosa pulcrius? quid odoratius, quid cerebro conducibilius? an desunt illi spinae quae lacerent, & qui pungant sentes aculeati? an ex rosariis vena-

na minus phalangii, quam mella fugunt apiculae? doceantur pueri spinas & hamulos uncinatos cavere, rosas legere: nectar Hyblaeum sugere, non tetrum virus. praeceptorum ista officii, docentium hoc munus: quid arripiendum, quid abjiciendum, quid laude, quid vituperatione dignum, ostendere. Familiam inter poëtas consensu omnium ducunt, & utilitatis hujus plurimum adferunt tragici. Sapiens Epictetus, apud Arrianum tragoediam definit, speculum eorum, qui a fortuna pendent. cujusmodi cuncti, perpaucis exceptis, qui fortuita eventa praevidere, & secum ante solent peragere, seque ita praemunire, ut praevisi casus fortuiti levius feriant, & fortius ipsi excipiant invadentes. plurimum huic rei contulerint exempla Regum & Heroum, quae proponit & exponit orchestra. plurimum juverint breves, sed animosae, & succi plenae sententiae interlocutorum, & chori ex mediis plerumque Philosophorum Lycaeis desumti. In hos hortulos pueri deducendi, ex iisdem adolescentes educendi. nam qui in illis consenescat, causam non dico, quin censores illi, quam velint, notam inurant. cui vinitor videatur probus, qui pampinis contentus, racemos negligat? qui maturis uvis, vieta, & caduca folia legat? ad botros tum potius manus extendendae; non oculi pascendi tantum, sed uvae sanguine & viribus, vires juventae roborandae, adolescentiae sanguis fovendus, ut vegetam & viridem senectam pariat. Tenello lacte nutriti, solidiore mox cibo confirmandi. Equidem hoc mihi in *Syntagmate* isto propositum; quo quantum in me fuit, reliquias *Romanae tragoediae* collegi, castigavi, illustravi. Collegi, ex ruderibus priscorum Grammaticorum, & digessi in ordinem aptiorem; emendavi, collatione exemplarium, judicio, conjectura; illustravi, libellis additis, opinationibus, commentario. isthaec recens. nam quae olim pene puero exciderant *Adversaria*, recognovi tantum, & quas illis judicij, ingenij, & doctrinae infirmitas, vel fervor aetatis lubricae maculas asperserat, severa spongia & retractatione, sustuli, delevi, Fabii consilio, D. Augustini exemplo. In fragmenta quidem illa cothurni Latialis, parcior, quia minus utiliter quis apud illa desideat. genus scribendi totum, ut Apollodorus ajebat, ἄπορον καὶ προληπτικόν*. iccirco nuncupavi *Opinationes*. Fusior & liberalior in fabulas integras *Commentarius*. Hic enim, quia quod non recte legitur, non recte intelligitur; & quod perperam intellectum est, perperam explicatur, dedi operam, ut emendata lectio enarrationem praecederet; illam vero sequeretur explicatio non mere Grammatica (quamquam hujus habita strictim ratio, quae debita) sed philosophica potius, quae non loquendi modo, sed vivendi quoque normam tradat: non linguam inani dumtaxat verborum strepitu instruat, sed affectiones etiam corrigat, & homines ad meliora impellat. Non audio Criticos; qui a solis litteratoribus, aut antiquariis ista petenda, qui solis eorum testimoniis utendum judicant. audio potius, quem utinam & ipsi, divum Bernardum; qui clamat tali ordine discendum; ut hoc prius, quod maturius ad salutem: tali studio, ut hoc ardentius, quod vehementius ad Dei amorem. Ve-

Lib. 1. de Differt. Epict. cap. 4.

Quinctilia. lib. 3 c. 6. D. Aug. lib. Retractat.

* *Ambiguum & praesumtum.*

d. serm. 36.

Vereor ne palliati nolint audire virum pari sapientia & sanctitate, quia cucullatus. Audiant ergo, palliatum, Sex. Chaeroneum. ille negat Poëtas a Grammaticis explicari posse, contendit a solis sapientiae studiosis. Dicite mihi comtuli, venusti, faceti, urbani Critici, talesne Sextus postulat; qui de ritibus, formulis, voculis, syllabis, litteris, perpetuum altercantur? non opinor, dicetis. initia haec dicetis, & quae ad rerum cognitionem, ad vitae integritatem, ad jugem beatitatem viam debent sternere. Propterea capere me, non retinere par fuit cancellos Logodaedaliae vestrae; illos egressum forte serius quam decebat, egressum tamen, invitare lectores aequum fuit a mulctris ad mensas & dapes salubriores, saeculi Philosophorum, Academicorum, Peripateticorum, Pythagoricorum, & Stoicorum: ita tamen invitare, ut tempestive ad colles illos apricos clarissimis divinae lampadis radiis perducerem. nam aliae mensae non usquequaque salutares, nec illi satis idonei magistri, quibuscum exigatur aevum. Verbis enim audaces & strenui fuere, vita ignavi & timidi: quicquid animo laudatae formae imprimebant, moribus id factisque rursus inducebant. de Stoicis, nonne queritur hoc Epictetus? queritur Seneca? quos Sextus scribit Laconum fuisse maxime dissimiles; qui manu non calamo fortes, virtute constantes non lingua. Stoicis (de quibus loquor, quia volunt ceteris meliores) simulata frugalitas, quaestus uberrimus: pia verba, mens impia. animam illi humanam cum belluarum cadaveribus eodem sarcophago includebant; verbis autem supra ceteros in majus efferebant. Majestatem Dei laudare & ornare videbantur: vere tamen divinitatem vilissimis animalculis largiebantur: Deum ipsum corporeum, & igne periturum, nunc extra mundum positum figuli modo hanc molem contorquere, & per materiam sic decurrere, quomodo mel per favos; unum Deum alio meliorem, & huic materiam aequalem, sapientem vero praestantiorem, nugabantur. Accedit, quod ut dogmata, sic ipsorum ratio quoque loquendi scribendique, praetextu & colore quodam masculo libertatis humanae, plurima & admodum gravia vitia parit atque nutrit. Nam si quis superbus & sibi fidens, si quis gloriae cupiditate tenetur; huic indet Stoa majorem ambitionis sitim, illum vero assuefaciet omnem in seipso fiduciam ponere, divinam gratiam non expetere, superiorem potestatem contemnere, ludere petulanter in magistratus, populos, reges. est aliquis indole ferox, trux, saevus? acuent hujus Chrysippaei crudelitatem; & quicquid humanitas indidit miserationis, radicitus exstirpabunt. alius mordax, dicax, impudens? trahent statim in detractionem, & maledicentiam, in affectatam scurrilitatem, & in verbis parum modestis ac pudicis vilem pudorem. capiunt interea & decipiunt ornatis & compositis dictis, & auro venena propinant. serpsit hoc malum & proserpsit,

—— dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures. sicut grex totus in agris
Unius scabie cadit & porrigine porci,

Contra Mathemat. fol. 52.

Haec Tertul. contra Hermogenem, adversus Marcion. & in Apologet.

Unu-

Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.

Quare conatus sum poculis illorum, succum panaceae infundere & immiscere, mortifera indicare gramina, & sub frondibus nepam latentem digito commonstrare: insuper ostendi duces itineris securiores, quibus verae fidei, verae lucis lumen illuxit: quorum pectus inhabitante SANCTO SPIRITU plenum, solidam spirat sapientiam, puram putam spirat virtutem, auram spirat penitus salutarem: sententias illorum sparsi Gentilium dictis, verba verbis, sacra non sacris, ut recentes hoc imbuantur odore testae: veteres vero paullatim perfusae, veteris sensim fermenti acorem deponant. Tertius jam annus effluxit, cum apud Bituriges Vibiscos aeger, etsi vere

Aegri non otiosi. dictum sit ἀσθενεῖς οὐκ ἀεργοί, quaesivi tamen aliud in otio negotium: & quia me Theologi non satis firmum rejiciebant, ad quorum castra a subselliis Jurisconsultorum transfugeram; non ad litigiosos illos, sed ad comes & faciles Aonides me recepi; in quorum contubernio manerem, donec per quartanae querqueram tyrannidem, ad proprium munus, & severiores doctores redire liceret. Non licuit ante decursum a sole Zodiaci circulum. interea dum per sua vestigia annus in se labitur, acerbo sane pressus morbo peplum istud pertexui, vellem non morbosum; febri jactatus ista qualiacumque, concinnavi, optarim non febriculosa: laudem illa non sperant, sed veniam; applaudi sibi non postulant, explodi deprecantur. nihil hic Phydiacum, aut quod in Palladis arce; sed quod in divinae gloriae, & caritatis proximorum (quibus SOCIETAS JESU sua devovit omnia) gazophylacium cum pauperculae viduae denariolo reponatur: Et visum majoribus meis, aliis etiam doctis hominibus, nonnullam utilitatem juventuti, nonnulla cum voluptate allaturum, si lucem aspiceret hoc aegri somnium: verum ex morbo pallidum, pavidum, palpitans non audebat sine duce, sine patrono. nec immerito. verebatur, ne confestim in petulantiam sciolorum, in Criticorum temeritatem, in zoilorum incurreret invidiam. Occurrit in praemolestia commodum tui memoria; qui fidus amicus, fortis patronus, sponsor locuples: cui grata, justa, facilis defensio. grata, quia clientis, &, quae tua humanitas, olim amicitiae & similium studiorum vinculis colligati: justa, quoniam contra lacessentes eum, qui nulla provocavit injuria; qui bene mereri conatus. facilis, sive te, sive rei naturam intueor. Quid enim carpent? deesse flores eloquentiae, & cincinnos orationis? non diffiteor. neque jurisprudentia, neque theologia hoc profitetur, & ego fui semper studiosior rerum, quam vocularum. Prolixum dicent in comparatione Graecorum cum Latinis, priscorum cum recentioribus, ethnicorum cum Christianis, similium cum similibus? sed nihil in hoc genere dulcius, nihil fructuosius. Longiorem in fabularum mysteriis eruendis? credidi oportere: cum tota poësis tecta quaedam & larvata sapientiae doctrina sit. Nimis cumulatum in verbis auctorum, quos produxi, adscribendis; consulere volui pauperiorum egestati, quibus angusta res libraria; & occupatorum districtioni, quibus non vacat fontes ipsos adire. Mul-

Multum in tradendis morum praeceptis, in gentilium deliriis refellendis, in Catholica veritate confirmanda; hoc malo, quam λεπτολογεῖν. agnosco. postulabat religiosae vitae institutum; postulabat militia, cui nomen dedi; postulabat hoc aevum, quo incesta pro castis placent, falsa sanis praeferuntur, & bene loquendi multa, bene agendi fere nulla monita Criticorum scriptis proponuntur. At acerbius aliquando & severius locutus. non nego, fuere pseudosapientium fraudes detegendae, ne falsa quadam bonitatis & fortitudinis specie juvenibus surreperent, & quas jam persentiscimus strages impietatis prophani scriptores porro dare pergerent. Nam (mutuabor a doctissimo Tertulliano) saecularis scientia *temeraria interpres est divinae sapientiae. haereses a philosophia subornantur; & de Philosophorum gentilium ingeniis omnis haeresis ordinatur. haereticorum patriarchae Philosophi. mimice Philosophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Christiani eam necessario appetunt, & integre praestant, ut qui saluti suae curant.* Philosophia D. quoque Paullo, concussio veritatis visa. *Athenis enim* (ait idem Tertull.) *expertus linguatam civitatem, cum omnes illic sapientiae atque facundiae caupones degustasset, inde praecepit praemonitorium illud edictum*; quod ad Colossenses misit: βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔςαι ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. Numquid ergo lentius agendum, videnti Philosophorum omnium fallacissimam porticum tam effuse passim laudari, & placere nonnullis gloriae & eloquentiae solius libidinosis, eosque trahere post se complures, & non florere hortulos illorum bono odore, sine mali afflatu? nonne asperius aliquando ducendus calamus, & durius haec licentia retundenda, & malus nodus impietatis forti veritatis cuneo persringendus? viderint; si Stoicos, orthodoxis patribus; si gentiles historicos, Ecclesiasticis scriptoribus praetulerunt; si sapientiam humanam adfectatricem & interpolatricem veritatis, tam exquisitis, & toties iteratis praeconiis ad importandam curiositatem inculcarunt. * An quod illis seminare mali feminii licuit, nobis herbescens evellere non licebit? an non, quae hunc in modum de nidoribus philosophiae, candidum & purum aërem veritatis infuscant, ea fuere Christiano enubilanda? An non interdum manus cum iis conserendae, *adversus quos* (ait D. Irenaeus †) *victoria est, sententiae illorum manifestatio?* Si ergo, ut idem scribit, conatus sum *universum male compositum vulpeculae corpusculum in medium producere, & apertum facere manifestum*, huic labori non reprehensio aut odium, sed venia, & amor nonnullus debetur. Quemadmodum enim si ex denso nemore lupus insidiator in greges transeuntes impetum faciat, multasque convulneret, & abripiat: qui silvam frondibus & arbustis nudant, & latebras omnes detegunt, bene de pastoribus ovium meriti censentur, quibus belluam effugere aut telis invadere & confodere, ut esset non difficile, effecerunt. Sic cum in conspectum omnium (nullo scriptorum, sed sententiarum odio) abstrusa illa & mentis penetralibus inclusa Stoae mysteria produxerim; faci-

De frivolis nugis subtiliter differere.

Lib. de resur. mort. Lib. 1. advers. Marcion Lib. contra Hermog. In Apologet.

Lib. de anima.

Coloss. 2. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

**Verba sunt eiusdem Tertulliani.*

† Lib. 1. contra haeres. in fine.

ci-

cile quivis poterit pedicas vitare, & Circaeum poculum non delibare, vel in solum effundere. Adversus hujusmodi obstrepitacula; an non facilis tibi defensio? favet veritas. Nec minus expedita, tali patrono; qui vult, qui potest. Facultas ab eruditione, eloquentia, dignitate. Dignitas summa quidem, sed quam virtute exornas, & cui non minorem, quam illa tibi, concilias dignitatem: & id Antverpiae, quae me nascentem excepit gremio, & natum suis aluit uberibus. Eloquentia fluens a natura, aucta studio & usu legationum gravissimarum, abundans verbis, copiosa sententiis. Eruditio, complectens uno fasce, quae vix alii singillatim; historiae, philosophiae, juris, rerum divinarum humanarumque cognitio. Nam de poesi quid dicam? carmen μεμουσωμένον*, splendidum, luculentum, plenum luminibus imitationis & ingenii, sonorum, grande, purum, pressum, prudens: Horatiano simillimum, nisi quod Christianum, & tu Catholicae fidicen, & princeps lyrae, tanto plerisque nostri saeculi Poëtis excellentior, quanto divina humanis, sacra prophanis; tanto cultior & dulcior, quanto felix Augusti imperium nitidius & mellitius rudi & horrido Ennii & Lucilii saeculo; tanto melior & sanctior, quanto largior in Dei & coelitum laudes, in quas illi parci, vel (nefas!) blasphemi. Adjungit se ad hujusmodi facultatem, quae a virtute, voluntas, benefica & constans. ego defensionis indigens: tu juvandi & innocentes tuendi cupidus. tu, quos amore tuo dignos semel judicasti, nunquam deseris. Tueberis ergo (PRAESUL AMPLISSIME) Syntagma Romanae Orchestrae, a Canicula malevolentiae, sub tutelae & praesidii tui syppariis, ut,

Docent commentarii, in Suetonium, & sacra poëmata.

** A Musis concinnatum.*

——— sicut Parnassia laurus
Parva sub ingenti matris se subjicit umbra;

ita nunc lucem aspiciens tenellus pullus, sub umbella nominis tui delitescens, adolescat, & aetatem terat. VIVE, VALE, LOVANII, A.D. IX. KAL. IUN. CIↃ. IↃ. XXCIX.

MARTINI ANT. DELRII
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
DE TRAGOEDIA.

CAPUT I.
Quid sit tragoedia, & unde dicta.

ETSI *varia poëtices genera, summa tamen tria Platoni lib. 3. de Repub. & Diomedi lib. 3. ut omnia poëmata sint vel δραματικὰ, vel ἐξηγηματικὰ, vel μικτὰ;*

μικτὰ; quae nonnulli κοινὰ, ut & illa priora μιμηλικὰ nuncupant. Mixtum, *partim ab auctoris, partim ab aliarum in eo commemoratarum personis dependet; ut Epica pleraque, Aeneis, Pharsalia, Ilias:* in exegematicis *sola auctoris persona attenditur; ut in Lycophronis Cassandra, & multis Horatii Odis:* dramatica, *personarum, rerum, collocutionum viva expressione variantur; & in iis, quid a quoque dictum, gestum, cogitatumque sit, proponitur. bujus generis sunt* comoedia & tragoedia. *Haec prius τρυγῳδία appellata, vel quod in Attica vindemialibus inventa sit κατὰ τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, inquit Athenaeus lib. 2. olim namque τρὺξ, vinum recens dicebatur, & vindemia τρυγητὸς; & apud Atticos Liberi patris cantoribus, Liberalibus, pro corollario vinum dabatur, cujus rei Diomedes lib. 3. Lucilium laudat auctorem. primi vero illi tragici, nihil praeter Dithyrambos canebant. Unde mihi * videtur Aristophanes, in Acharnens. salse Euripidis tragoediam, τρυγῳδίαν nominasse, quasi parum sobrii auctoris fabulam. Tragoediam tamen alii * dici malunt, quasi τραχεῖαν ᾠδὰν ab aspero & gravi sono, qualis est elephantorum barritus; qui non sonant λεπτὸν, sed (ut Plutarchus in Pyrrho) φοβερὰν καὶ τραχεῖαν vocem edunt, ut * suspicer apud Lucianum in Zeuxide mendose illis stridorem tribui, & pro τετρυγότων, dicendum; τετραχυτήτων. Non desunt qui ab birco nomen ducunt, qui τράγος Graecis: vel quod ille Bacchi hostia Virgilio, Ovidio, caeteris, & tragoedia initio solas Bacchi laudes continebat: vel potius a praemio tragoedorum, quod bircum fuisse, censent Servius in Eclog. & Donatus in Terent. & Horatius ad Pisones;*

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

aut sane uter musto plenus, si Diomedi & Thomae Mag. credimus; qui prisca vocis τρυγῳδίας analogiam reddunt. Significat etiam τρὺξ vini fecem; & quia olim peruncti fecibus ora tragoedi recitabant, putant nonnulli nominis causam inde profluxisse. propterea Aristophanes in Nubibus, bosce actores τρυγοδαίμονας vocat, quia (inquit Scholiastes) τὴν τρύγα χριόμενοι, ἵνα μὴ γνώριμοι γίνωνται, οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδὺς, ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι: quod expressit Horatius;

Ignotum tragicae genus invenisse camoenae
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quae canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Addit & alias nominis notationes Etymologistes, quae minus placent; dictam, quod chori tragici tetragoni formam obtinerent: quod choris ad voluptatem spectantium, Satyri adhibebantur, qui τράγοι dicti, vel illudendi & conviciandi causa, vel propter birsutum & setosum corpus, vel bircinum in morem ad res Venereas propensionem; quod denique personarum, quae chorum agebant, capilli caprorum instar erigerentur. Addit idem tragoediae nomen, antiquitus comoediae commune fuisse, quod ipsum ex Aristophanis Scholiaste, & emendatis Suidae codicibus colligitur. Non minus dubium, quomodo definienda tragoedia. Teophrastus definit, ἡρωϊκῆς τύχης περίστασιν. sed non omnis Heroicae fortunae narratio tragoedia est. Rectius Scaliger; imitatio illustris fortunae exitu infelici, oratione gravi, metrica. sed mibi, si Thyestem Senecae quis prosa oratione red-

τρὺξ mustum, Hesychio & Athenaeo lib. 15.

* Dissentit Scholiastes, immerito.

* Izacius, & Phavorinus. Non exilem, sed terribilem, & atrocem.

* Suspicor non censeo. Pro elephantorum stridore audito, *legi debere*; horrido sono elephantorum.

Feculentos daemones, quia se fecibus oblinunt, ut non dignoscantur, cum poëmata sua in viis recitant plaustris superstantes.

Lib 1. art. Poët. c. 6

Lib. 3 de Poët. c. 154.

"*dat, tragoediam dare censebitur. Fusior Mynturnus, scribit, imitationem esse* "*insignem, seriamque aliquam, & absolutam, & magnitudine quadam com-* "*prehensam actionem oratione suavi exprimentem: ita ut ejus partes suo singulae* "*quidem loco, atque seorsim adhibeantur; nec simplici narratione, sed inductio-ne illorum, qui ita agant ac dicant, ut miserationem terroremque concitent, ad id genus morborum expiationem. & quasi concise nimis haec tradita, pergit illa postmodum prolixius explicare. quae eadem rectius Aristoteles, cui est in poeticis:* Μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, οὐ δι᾽ ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι᾽ ἐλέου, καὶ " φόβου περαίνουσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. *Imitatio actionum seriarum &* "*gravium, earumque exitum ac finem suavi oratione complectens, cujus singulae* "*quidem partes seorsim apte exprimantur, omnes tamen eo simul tendant, ut me-* "*tus & commiseratio in animis ingenerentur, ad hujusmodi morborum expiationem.*

CAPUT II.
Quomodo distinguatur a comoedia & dithyrambo.

Vide Plut. lib. de gloria Athen. Theonem. & Aphton. in Progymn.

LAUDAT *Plutarchus lib. de Atheniens. gloria, & lib. de poët. audien. Simonidem, qui poësim dixit esse picturam loquentem, & picturam esse tacentem poësim. nam utraque in rerum & naturae vera imitatione posita est; pictura quidem vultum & res ipsas; poesis, mores etiam, voces, actiones, & eventa ante oculos ponit. Zenoni poesis universa divinarum humanarumque rerum repraesentationem complectitur, teste Laërtio lib. 7. Verum cum tanta sit actionum, morumque humanorum diversitas, tam frequens rerum omnium commutatio, fortunaeque vicissitudo: necesse fuit diversa poëmatum genera excogitare ad hanc diversitatem idonee explicandam: quae quidem omnia verum imitari conantur, sed suo quaeque modo. aliter enim* Tragoedia, *aliter* Epopeïa, *aliter* Comoedia, *aliter* Dithyrambica, *aliter* Auletica, *aliter* Cithariftica *eo munere fungitur. has enim species Aristoteles tradit: sed Cicero, quod duae ultimae orationis expertes sint, earum loco, in lib. de Opt. genere Orator.* Melicam, *seu* Lyricam, *substituit. Eorum omnis imitatio (in hoc enim consentiunt) fit numero, sermone, aut harmonia, iisque vel singulis, vel conjunctis.* Numerus *in temporis mensuratione & dimensione positus est, quam pedum observationem dicunt:* Harmonia, *in concentu tam vocum, quam instrumentorum, ut citharae, unde Citharistica; vel tibiae, unde Auletica:* Sermo *in oratione consistit.* Melici *sermonem harmoniae & numero solent conjungere: caeteri Poëtae, harmoniam negligunt, numeros retinent, & sermoni vacant; aliquando quidem carminum legi orationem astringentes, nonnunquam tamen, prosa oratione narrationem contexentes, & Dialogos, vel Historiam confingentes. Meliorum namque judicium secutus, contra vulgi sententiam, arbitror poëseos vim, & (ut vocant) essentiam, non in metro, sed in imitatione ponendam, & illum abunde Poëtae nomen mereri, quicumque aliquid scriptione repraesentat, vel fingit, licet soluta oratione, ut Lucianus, Heliodorus, Achilles Statius, Martianus Capella, & in Eutopia Tho. Morus. nec aliter reor sensisse Aristotelem; qui Poët. c. 7. poëtam ab Historico,* non..

non carmine vel prosa oratione, sed veritate aut falsitate discerni fatetur; nec priscos legislatores Solonem & alios, qui jura publica carmine sunt complexi; nec etiam Romanos, qui xii. tabularum & alias leges, ut ex Cicerone lib. de Legib. & Livio lib. 1. apparet, carmina nominabant; nec Jurisconsultos, qui librorum suorum, quas lineas dicimus, versus appellabant. Ut enim hae a vertendo versus, *& illae a canendo* carmina; *ita etiam historia quaevis ad lubitum conficta, quovis illa modo conscripta sit, a fingendo vel faciendo* poëma *potest appellari. Sed ad rem. Tragoedia harmoniam, numerum & orationem cum Epopeïa, Comoedia, Dithyrambica, Melica, & (si vis) Mimijambica communem habet: sed a reliquis (praeter comoediam) differt, quod reliquae simul iis & eodem ubique ferme modo utuntur; tragoedia vero separatim in diversis partibus. nam extra choros, numeros & orationem tantum retinet, in choris harmoniam adjungit. In comoedia idem principio obtinuit, postea sublati chori, & in eorum locum sola harmonia recepta: ita ut post singulos actus tibiis paribus vel imparibus concineretur. Altera differentia; quod prologos comoedia nunquam omittit; tragoedia, nunquam admittit, sed eorum loco quasdam quandoque προφάσεις reponit. Causam produnt, quia Regum calamitates, regnorum eversiones, similesque clades proponit tragoedia, quas nemo creditur ignorare: ideo prologis non indiget. Comoedia vero privatorum hominum mores & casus describit,* Natalis l. 1. Mytolog. cap. 4. *quos vix ullus, nisi edoctus, scire solet. Caussa ergo desumpta a praecipua tragoediae nota & proprietate; quam sic proponit Diomedes lib. 3. In tragoedia "introducuntur Heroës, duces, reges; in comoedia, humiles atque privatae personae. in illa luctus, exilia, caedes; in hac amores, & virginum raptus. deinde in illa (sic lego) frequenter, & pene semper laetis rebus exitus tristes, & liberorum fortunarumque priorum in poenis agnitio. Differunt ergo eventis & exitu, personarum quoque, negotiorum, & fortunarum qualitate, denique actione, stilo, & exhibendi modo, de quibus postea. Sed & origine. nam comoedia a Phallicis, tragoedia a Dithyrambicis fluxit, si Aristotelem audimus: significavit & cetera non obscure sua definitione idem Aristoteles: qui cum gravium & illustrium rerum imitationem esse dixit, innuit materiam ejus esse Regum, Heroumque facta & res, non privatorum mores ac vitam: cum desinere illam scribit in misericordiae aut terroris commotionem; hoc ait, exitus ejus timore & moerore plenos esse debere: cum postulat convenientem rebus actionem; qualia verba, qui gestus esse debeant, significat. nempe debere non motus & corporis habitum modo graves, & majestatem quandam prae se ferentes esse, sed verba quoque & dictionem materiae respondere, grandem, sublimem, a vulgi consuetudine remotam: cum e contra comoediae sermo humi repat, nec e plebeja fece emergat. haec risus & leviores affectus concitat; molestiores illa & robustiores animi affectiones excitare conatur. permittit tamen Horatius contentionis hujus aliquam remissionem:*

Versibus ornari tragicis res comica non vult.
Indignatur item privatis, ac prope socco
Dignis carminibus narrari coena Thyestae,

Sin-

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comoedia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.

nimirum, quia, ut subjungit,

—— Tristia moestum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dicta.

& olim in tragoedia Satyris lasciva verba tribuebantur, ut idem indicat eadem in Arte poëtica, & patet ex Cyclope Euripidis, ubi, Satyrici dramatis exemplum, Sales a Sileno & liberis ejus admiscentur. Sed postquam ratio & eruditior norma, Satyris omnino remotis, obtinuit; tam Graecis quam Latinis Demetrii Phaleraei praeceptum placuit; qui lasciva & salacia omnia, ridicula, & jocosa, ab Orchestra repellit. Nihil ergo nisi serium in tragoediam introducendum: lenioribus tamen verbis utetur, & ad comicam moderationem se paululum deflectet, vocemque demittet, quando minarum expers, sine iracundia, sortem suam deplorabit. cavendum interea ne quid de ornatu & orationis magnificentia decedat. omnino namque ornata, & condita suavi gravitate debet esse tragici oratio. id consequetur, si pedum apta collocatione, & numerorum varietate, & jucundo chororum cantu demulcens aures, simul etiam verborum figuris, pondere sententiarum, dictis severis, rebusque illustrioribus, auctoritatem sibi comparare, & spectatoribus admirationem incutere conetur. plane severam esse debere tragoediam, violentam, animosam, & quae gravitate genus omne scripti vincat, Horatius & Ovid. docuerunt. Illius illud laudarim;

Aristot. in Poët. cap. 1.

Horat. lib. 4. Odar. Ovid. lib. 3. Amor. & lib. 2. Trist.

Effutire leves indigna tragoedia versus;
Ut festis matrona moveri jussa diebus
Intererit Satyris paullum pudibunda protervis:

Ad haec mirum, quam opportuna sint, & quantum attentioni parandae praestent, crebra diverbia, frequentes & incitatae collocutiones, quae vel singulis versibus, vel dimidiatis constent. excellunt autem illa diverbia, quae sententias continent acutas & erectas, maxime si repugnantes esse videantur: quibus noster utitur, in Hercule Furente, *ubi Lycus & Megara; in* Oedipo, *ubi Oedipodes & Creon; in* Thyeste, *ubi Atreus & servus; in* Octavia, *ubi Nero & Seneca sic altercantur. utuntur his Graeci in suis fabulis; sed fortassis frequentius noster, accuratius etiam & ornatius. Illud denique discrimen occurrit, comoediam libere fingi a quoque posse: tragoediam res non fingere, nec fabulas receptas commutare, sed uti semel receptae fuerint (quod Aristoteles praecipit) retinere: sane in his quae ad primariam pertinent actionem: in ceteris vero, quae quasi ornamenta & adjectitia & ad οἰκονομίαν tantum fabulae pertinent, ut Sophoclem & Euripidem saepe a se mutuo, & ab utroque Senecam videmus dissentire; liberum quoque aliis, quae instituto suo aptiora amplecti. Veteres tamen contra veritatem finxisse fabulam constat. nam Medea liberos non occidit; sed id ab Euripide confictum, ut indicat Aristoteles, 2. Rhetor. & de Poët. & Aeli-*

lianus testatur lib. 5. var. histor. verum quia jam recepta haec fictio, nobis illam mutare non liceret. Quod diximus in tragoedia, initia sedatiora, exitus funestos & horribiles; contra in comoedia, principia perturbatiora, exitus laetos & pacatos esse debere; id & verum est, & Aristoteli dicti operis c. 11. consentaneum, cum ait ex felicitate in miseriam fieri debere commutationem, & a secunda fortuna in adversam; a laeta & moderata, in infelicem & atrocem: non tamen diffitetur ipse cap. 5. tragicam actionem ex atroci calamitate in inopinatum gaudium erumpere posse, ut in Euripideis, Oreste, Alcesta, Andromacha, Hippolyto, Iphigenia posteriore, Iöne, *& aliqua ex parte* Octaeo *Senecae videmus. sed hae a tragoediae natura non parum degenerant. Scitum enim quod Euripides Archelao petenti, ut de illo tragoediam componeret, respondit aversatus; Ne (inquit) tantum mali permittat Juppiter, ut quid tibi tragoedia dignum accidat. significans eam non esse nisi eventuum infelicium poëma. Unde fit, ut in tragoedia potissimum vita moresque fugiendi, in comoedia ut plurimum vitae genus, quod capessere oportet, proponatur. haec etiam fingit res quas exhibet; illa rerum gestarum veris utitur argumentis. Hinc tanto humanae vitae utilior ista, quanto vera fictis praestant. Fatetur hoc Timocles Comicus luculentis versibus;*

Narrat Diomedes l. 3.

Ὠτεάν, ἄκουσον ἤν τι σοι δοκῶ λέγειν,	Adverte, quæso, num quod ex usu est loquar.
Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον ἐπίπονον φύσει,	Est calamitosum animal sua natura homo,
Καὶ πολλὰ λυπήρ' ὁ βίος ἐν ἑαυτῷ φέρει.	Multasque secum vita fert molestias:
παραψυχὰς οὖν φροντίδων ἀνεύρετο	Mali levamen repperit sed hoc sui,
ταύτας. ὁ γὰρ νοῦς τῶν ἰδίων λήθην λαβών,	Ut calamitatis immemor jam mens suæ,
πρὸς ἀλλοτρίῳ τε ψυχαγωγηθεὶς πάθει,	Habensque ab alieno malo solatia,
μεθ' ἡδονῆς ἀπῆλθε, παιδευθεὶς θ' ἅμα.	Documenta capiat recreata paullulum,
τοὺς γὰρ τραγῳδοὺς πρῶτον, εἰ βούλει, σκόπει,	Primum tragoedi quanta commoda adferant,
Ὡς ὠφελοῦσι πάντας. ὁ μὲν γὰρ ὢν πένης,	Perpende sodes. si quis est pauperculus,
Πτωχότερον αὑτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον	Majore pressum si videbit Telephum
γενόμενον, ἤδη τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει.	Mendicitate, lenius suam feret
ὁ νοσῶν τι μανικῶς, Ἀλκμαίων' ἐσκέψατο.	Mendicitatem. insanus est ne quispiam? Furiosum is Alcmaeona proponit sibi.
ὀφθαλμιᾷ τις, Οἰδίπουν εἶδε τυφλόν.	Captus quis oculis? aspicit caecum Oedipum.
τεθνηκέτω παῖς; ἡ Νιόβη κεκούφικε.	Gnatus obiit? Niobe dabit solatium:
χωλός τίς ἐστι· τὸν Φιλοκτήτην ὁρᾷ.	Claudus aliquisne est; is Philoctetem aspicit.
γέρων τις ἀτυχεῖ; κατέμαθε τὸν Οἰνέα.	Miser aliquis senex? tuetur Oeneum,
ἅπαντα γὰρ τὰ μείζον' ἢ πέπονθέ τις	Alterius etenim quisquis aerumnas viri
ἀτυχήματ' ἄλλοις γεγονότ' ἐννοούμενος,	Esse graviores viderit, quam sint suae,
τὰς αὐτὸς αὑτοῦ συμφορὰς ῥᾷον φέρει.	Animo aequiore miserias feret suas.

Citant Arsenius in Euripidem, Athenaeus l. 6. c. 1. Stobaeus serm. 135.

qua

qua parte Epicis praestant. nam hi simplici narratione per aures irrepunt: Tragici per oculos etiam, quasi vi, in animos spectantium viam aperiunt. minimum movere solent, quae per aures tantum intrant; plurimum quae sunt oculis subjecta fidelibus. Illud quoque notandum, initio Romae fabulas omnes Graecanicas fuisse, hoc est a Graecis desumptas, ut sunt Plauti, Terentii; Attii, Ennii, Pacuvii pleraeque, & hae Senecae philosophi. Quae conversa e Graecis, vel Graecorum gesta continentes, etiamsi non versa ex Graeco, Palliatae, *dicebantur: sed postea quam,*

Horat. in Epist.

—— Vestigia Graeca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui Praetextas, vel qui docuere Togatas;

Fabulae Romanae non jam Palliatae, *sed vel* Praetextatae *seu* Praetextae, *vel* Togatae, *vel* Tabernariae *appellari coeperunt. Comoediae quidem*, Togatae *dictae, quia toga vilierum, & comici popularibus argumentis ludebant: Tragoediae*, Praetextatae, *quia Praetexta magistratuum, quorum casus cothurno quam socco aptiores.* Tabernariarum *mixtum fuit argumentum, & in iis personae togatae simul cum praetextatis introducebantur, ut ex Sex. Pompejo docti homines observarunt. Quod mixtum mediumque poëmatis genus, valde suspicor* Hilarotragoediam, *vel (ut Plautus)* Tragicocomoediam *dictum; quod nec ad Tragoediae dignitatem assurgebat, nec ad Comoediae humilitatem deprimebatur: hujusmodi est* Amphitryo *Plauti, & Graecorum* Hercules Licymnius. *Dithyrambica poëmata tragicis breviora sunt, & turgida potius sunt, quam gravia aut severa, utpote quae Bacchantium vesaniam, non Heroum aut Regum majestatem repraesentant; nec etiam in actus distribuuntur, nec interloquentium personarum varietate exornantur. Satyrica initio fuere partes tragoediae, & comoediae. Quod ut intelligatur, paucis capite ex observatis a Fr. Robortello lib. de Satyra, & in poët. Aristot. fluxisse non a comoedia Satyram, ut censuit Fran. Floridus, sed a Satyra comoediam ortam additis multis personis, & aucta mole operis scenarum & actuum diversitate. Satyricae enim personae una tantum initio Satyrus quispiam Sycinnida saltans (de qua consulendus Athenaeus); postmodum quinque, Satyrus canescens, Satyrus pubescens, Satyrus impubis, Silenus, & Papposilenus, de quibus Pollux lib. 4. & Dionys. Halycarnass. lib. 7. habitum nobis eorum describens; eorum oratio in pervellendis & carpendis hominum vitiis tota versabatur, & hujusmodi scommatismis risum ciebat. Abiit in desuetudinem postea: nam delicatiores hominum aures continuam conviciandi licentiam non ferebant. sed sic abiit, ut ad tragoediam se adjungeret. cum enim haec, atrocitate & severitate rerum, quas exhibebat, animos spectatorum gravaret atque defatigaret: tragici, ne paullatim exploderentur, jocos Satyricos intermiscere optimum duxerunt, quibus spectatores aliquantulum exhilararent. quare (ut ait Horatius) agrestes Satyros nudarunt, & incolumi gravitate jocum tentarunt, ut illecebris & grata novitate spectatores morarentur. Placuit hoc diu Graecis, Aeschylo, Euripidi, Sophocli, Achaeo, ceteris. Euripidis. Cyclops exstat Satyricum drama; quod luctuosum, a Tragica persona, quas*

Vide Commentar. in Festum,

quae ingentem calamitatem patitur, & a qua inscriptio: ridiculum & salsum, ut Satyrorum lusibus immixtis. ideo inscriptionem geminam dabant. talis enim Astydamantis Hercules Satyricus; Achaei Alcmaeon Satyricus, & Vulcanus Satyricus. Admiscebant etiam caeteris tragoediis hujusmodi ludicra, ut auctarium quoddam adventitium; non ut necessariam operis partem: indeque factum, ut, cum ipsis scriptis tragicis non edita in lucem, postmodum interierint. Severior deinde Criticorum trutina, has Satyricas insertiones improbavit, licet sero; fortassis paullo ante Aristotelis aevum; qui hoc indicat, ἔτι ἢ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας, διὰ τὸ ἐκ Σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. Ad haec ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & a ridicula dictione Satyris exclusis ad gravem habitum provecta, sero tandem quievit. *Latinis postea placuit genus illud Graecae Satyrotragoediae: nam fragmenta quaedam ex* Danaë, Protesilao, Laodamia, Centauris, Atalanta, *& aliis, hujusmodi quid subindicant. An tamen Latini Satyras puris tragoediis ut* ἀπροσδιόνυσα *quaedam immiscuerint & interjecerint, mihi nondum liquet. Nec arbitror Menippeas huc reducendas. hae namque non Satyrotragica dramata, sed purae putae Satyrae; nisi si quae eventu tragica, ut nonnullae Varronianae. Nostris temporibus, inter Histriones & Scenicos Italos, viget hoc genus Satyrotragoediae; non quidem purum putum illud vetus, sed quod lenitum Bucolica suavitate,* Pastoritias, *appellant. tragoediae singulis actibus unum Bucolicum drama interserunt, quod aliqua ex parte cum tragoediae illius sensu cohaereat. Vulgo praeterea, qui Latinas fabulas exhibent; ridicula & jocosa multa, gravibus actionibus immiscent, ut spectantium animi relaxentur. vix enim patiatur haec aetas solidam tragoediam: fucari illam mavult inani quadam petulcaque jocositate. Quod, quia pervicêre mores, & praescriptum quodammodo; ut plane probare non possum, ita nec improbare penitus ausim. Duo dumtaxat monendi videntur Hilarotragoedi nostri; ne vernacula & barbara commisceant; & ne nimis ridiculis, vel lascivia fractis abutantur, memores hujus Horatiani;*

> Verum ita risores, ita commendare procaces
> Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
> Ne quicumque Deus, *&c.*

Summa. judicium his in rebus, regulam ac normam esse Sed an ulla tragoedia, soluta oratione scribi queat? censeo non temere id admittendum: etsi Cratetem Thebanum Tragicum memorent id factitasse: & sane propterea tragoedia esse non desinat. Rectius nostri, Tres Graecos superstites, & Senecam imitabuntur.

Athenaeus lib. 10. c. 1. lib. 4. c. 23. & lib. 14. c. 17.

Lib. de Poet.

Robortellus in Arist. poët. ex Suida & Laërtio.

CAPUT III.
Quotuplex sit tragoëdia.

SI *aetatem spectes, tragoedia alia* vetus *est, partim Dithyrambica (nam ex Dithyrambis fluxit tragoedia, teste Aristotele) partim Satyrica; quae nihil aliud fuit, quam chori continuum carmen, admirandum aliquem eventum continens;*

De his copiose Mynturnus lib. 3.

nens; accessit postea altera persona, quae alternis responderet; mox tertia: denique sic actio excrevit, ut quinque actus expleverit: alia recentior *est, quae sales cum satyris rejecit, Dithyrambum vero, ut partem dumtaxat operis, idque raro admisit. Jocosum etiam fuit illud in quo pleraque quibusdam veris assumptis fingebantur, ut Agathonis* ἄνθος; *de qua Aristoteles de Poet. Aelianus var. histor. lib.* 14. *Athenaeus, Lucianus, & alii. Si loci ratione malis dividere; alia erit* Latina, *quae &* Praetextata, *ut* Octavia, *& veterum* Brutus, Decius, Paulus, Scipio: *alia* Graeca, *quales Senecae novem. A genere argumenti, duplex quoque tragoedia: quaedam* pura, *quae sola nomen meretur: alia* mixta, *quae salibus respersa, vel prospero exitu clausa, in quo genere Achaeus excelluit. Aristoteles quatuor species prodidit,* πεπλεγμένην, *implicatam eventibus, & peripoëtiis, qualis est* Oedipus; παθητικήν, *affectuosam, qualis* Hippolytus; ἠθικήν, *moribus formandis institutam, ut Sophoclis* Philoctetes; *denique* θεολογικήν, *in qua ab humanis rebus aliena spectantur, & Deorum colloquia inseruntur, ut* Prometheus vinctus *Aeschyli. priora duo genera maxime tragica sunt, in quibus hae decem Latinae versantur. Scaliger lib.* 1. *cap.* 8. *etiam* Grammaticae *cujusdam meminit; quae inutilis est, & ad impuras pertinet.*

Caput IV.

De partibus Tragoediae, quas vocant κατὰ τὸ ποσὸν.

PARTES *tragoediae, juxta Aristotelem, considerantur, vel penes* molem *seu quantitatem, vel penes naturam &* qualitatem; κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ κατὰ τὸ ποιόν. Molis *partes dividimus in actionem scenicam & choricam.* Scenicam *histriones peragunt, & argumentum propositum exhibent, & constat actibus tantum quinque, ex Horatii praecepto;* Neve minor, neu sit quincto productior

Aristot. Poet. c. 1. actu. Actus *Latini,* δράματα *Graeci, ab agentium imitatione.* ὅτι μιμοῦνται δρῶντας, *quod agentium & negociantium mores imitentur. Sunt autem quasi singula tragoediae membra, quibus singulatim partes illius exhibentur. Hinc patet unumquemque actum partem aliquam fabulae absolvere debere; ita tamen, ut a praecedente subsequens quodammodo trahatur, utque res non dissipata, sed apte distributa videatur. scio, quid alii, de actuum modo: sed ego nullos ultra septimam scenam productos apud veteres invenio; & quis hodie spectatorum ferat, si ad decimam usque singuli extendantur? Omnino namque curandum, ut totius tragoediae, intra unius potissimum solis vel paullo plus minusve, periodum actio fit; hoc est, uno ferme die absolvatur. Nam & Aristoteles hoc diserte praecipit, & veteres omnes factitarunt: & Aeschylus reprehensus, quod Nioben triduo exhibuisset, ut colligitur ex Suida & Aristotele. Rursus hanc actionem Scenicam accuratius dividere possumus dupliciter. primo in* πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, καὶ χορικόν: *Deinde in* Protasim, Epitasim, *&* Catastrophen. Prologi *nomen late sumimus, ut commune tragoediae & comoediae; nam pressius,* prophasis

phasis *in tragoedia; quod* prologus *in comoedia*, exordium *in oratione*, prooemium *in caeteris; pars scilicet, quae primum chorum anteit, & qua patefit aditus ad fabulam. ea ut plurimum extra fabulam est, licet non semper, ut in* Hercule Furente *apparet; ubi Junonis actio nec omnino in fabula, nec prorsus extra fabulam.* Episodium, *secunda pars tragoediae, complectitur id omne, quod intra choros est, ut sunt plerumque secundus, tertius, & quartus actus: atque ita plerumque tria in unaquaque tragoedia sunt Episodia. Nam cum principio tragoedia tantum simplici chorico (hoc est Dithyrambis) carmine constaret, ad augendum poëma, tollendumque fastidium, excogitata, quae choris interjicerentur, Episodia, quasi introductiones ad ipsa cantica: ea sunt vel extrinsecus arcessita, ut in* Hercule Furente, *quaecunque ad Creontis mortem, Lyci tyrannidem, Megaerae & filiorum & soceri a Lyco pericula pertinent; vel in ipsa fabula nata, ut omnia quae Herculis ab inferis reditum consequuntur, usque ad Exodum. In* Hippolyto *Episodia sunt, colloquia nutricis & Phaedrae, & utriusque cum Hippolyto & Theseo. In* Thyeste, *Atrei & servi, &c; denique quidquid in tragoediis praeter rem, cum re tamen conjunctum, ad amplificandum ornandumque poëma apponitur. At* Exodus *dicitur, reliquum scenicae actionis, quod eventum & exitum fabulae continet, quo peracto spectatores dimittuntur; nempe quicquid ultimum chorum subsequitur: qualis est fere semper quinctus actus. quia rarenter quinctum actum chorus sequitur, nec nisi ut pars & interlocutoris personam gerens; ut ex* Hercule Octaeo, Oedipo, *&* Octavia *colligitur.* Protasis *prologi vice est, seu loco prophaseos; in qua saepe unus, saepe Sophoclis & Aeschyli more duo colloquendo fabulam inchoant; & magnam argumenti partem, non omnem tamen declarant, ut in* Phoenissis, Thyeste, Oedipo, Agamemn. *huc spectat praeceptum illud Mynturni lib. 3. ut neque ab ultimis, neque a nimis remotis incipiat. exemplo sit Sophocles in* Lorario, *qui non ab armorum judicio, quae causa Ajacis insaniae, sed ab ipsa orditur insania; idem in* Oedipo tyranno, *non a Laji caede, sed ab oraculo illam expiari jubente; & Euripid.* in Phoeniss. *qui non a bello Thebanis illato, sed a pace per Iocastam frustra tentata; & in* Alceстide, *non ab oraculo Admeti, sed ab illa moritura; & noster in* Medea, *non ut Ennius & Euripides ab Argus aedificatione, sed a Jasonis nuptiis cum Creusa; alias etiam semper vel ab ipsa re, vel a non remotis orditur.* Protasis *ergo fabulae priorem partem exponit, & periculum intentat, partem tamen potissimam reticet, ut ipsa suspensione & ignoratione spectatoribus aviditatem exitus cognoscendi ingerat, & rerum maximarum exspectatione ad catastrophen usque lactet. Quod ipsum in Epitasi studiosius adhuc curandum. nihil enim aliud est* Epitasis, *quam ipsa involutio & perturbatio rerum omnium, in qua pericula, & irae, & minae crescant, & malorum praeparatio contineatur, mutatioque rerum, dubia quasi luce, incipiat se prodere. Magna hic cura & acri judicio opus est, ut tota series dramatum, quasi catenae annelli, cohaereat: posteriora ut mediis, media prioribus respondeant, semperque unum ex alio quasi nascatur: ut nihil adducatur, quod non aut necessario, aut valde probabiliter consequi videatur. Epitasis ergo*

totum id continet, quod inter propositionem & conclusionem fabulae, hoc est inter protasin & catastrophen, intercedit. Catastrophe *enim est, quae exitum argumenti & conversionem fortunae in melius, vel in deterius exponit, integra demonstratio & absolutio fabulae. In qua praeceptum Horatii observandum;*

Ne pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo:
Ne pueros coram populo Medea trucidet:

ut stupra, caedes, parricidia, cetera nimis atrocia, foeda, aut incredibilia, ab oculis removeantur, & quasi intus gesta, a personis idoneis, quibus maxime compertae sint, quaeque misericordiam, terrorem, indignationem movere queant auditoribus, narrentur. fit tamen aliquando, ut tam atrox sit praeparatio in Epitasi posita, ut nequeat satis assurgere catastrophe, nisi crudelia facinora in ipsa scena peragantur; quod in Senecae Medea contigit. Scio quartam partem a nonnullis adjici Prologum; *sed ejus loco tragicis, ut dixi, protasis est, vel prophasis:* catastasis *etiam, quam addunt alii, aptius ad epitasin reducitur. Igitur tres tantum partes tragoediae, & prologus cum prophasi, episodium cum epitasi, exodus cum catastropha convenit. Hae porro partes, cunctae Scenicae sunt. nam choricum non habet partes, nisi singulos choros, de quibus suo loco.**

Mynturn. lib 3. Scalig. lib. 1. cap. 9.

* *De exodio nihil addo, quia vere non fuit pars tragoediae. vide comm. antiquum in Juven. Sat. 3.*

CAPUT V.

De partibus Tragoediae, κατὰ τὸ ποιόν.

HAS *Aristoteles Poët. cap. 5. quinque commemorat.* μῦθον, ἤθη, διάνοιαν, λέξιν, ὄψιν, μελοποιΐαν, *fabulam, mores, sententiam, elocutionem, actionem, modulationem; sive, ut vertit Mynturnus, fabulam, mores, verba, sententias, spectationem, cantica; sive, ut Scaliger cap. 10. lib. 1. fabulam, mores, sententiam, dictionem, apparatum, melodiam.* Fabulae *Philosophus seriem seu tractationem* τὴν σύστασιν *attribuit: tractationi vero subjicit* περιπέτειαν, ἀναγνωρισμὸν, πάθος; *quas singulas deinde explicat; ut* περιπέτεια *significet eventum vel exitum rei memorabilis, incredibilis, inexspectatae, quando actio in contrarium, quam putabatur, eventum exit: ut cum Corinthius senex laeta cupiens Oedipo nunciare, in magnas illum conjicit molestias, in Senecae* Oedipo: ἀναγνωρισμὸς *seu agnitio, quando ex ignotis noti, ut Orestes & Iphigenia,* in Iphigen Aulidensi; *ex hostibus amici, ut Atreus & Thyestes, in* Thyeste; *ex amicis inimici fiunt, ut Phaedra & Hippolytus, in* Hippolyto. πάθος *vero, inquit, est* πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, *actio calamitosa & molestiae plena, ut exhibitio vulnerum, caedium, cruciatuum, sicut Medeae parricidium, Hippolyti distractio, Astyanactis praecipitatio, & similia. Fabulae ergo omnes vel sunt simplices, vel connexae vel patheticae.* Simplices *vocant quae unam actionem complectantur, sine ulla agnitione, sine ulla rerum quae aguntur mutatione inexpectata, ut Eurip.* Medea, Antigona, Hecuba, *& Aeschyli fere omnes, & Senecae* Medea, *&* Octavia. Connexae *sunt, quae vel agnitionem, vel inopinatam mutationem referunt, vel rem utramque ex ipso rerum contextu ita ne-*

Mynturn. lib. 3 de Poët.

nexam, ut ex his quae evenerunt aut sit necesse, aut sit verisimile sic evenisse; ut apud Eurip. in Iphig. Taurica, *& in* Ione, *apud Senecam in* Oedipo, *& in* utroque Hercule. Patheticas *nominant, quae per caedes, per vulnera, per supplicia, & hujusmodi, tristes exitus habent, ut* Medea, Hippolytus, Thyestes, *& fere omnes Senecae; cujus pleraeque fabulae mixtae sunt ex connexis & patheticis. haec de fabula.*

Mores & personas *recte Tragicus exprimet, si cujusque indolem, ingenium, institutum, affectiones, consuetudinem, qua verbis, qua actione declarabit, juxta Ciceronis* 3. *de Orat. & Horatii in Arte ad Pisones normam. Moribus connexae sunt perturbationes; quibus ita se affectos, qui agunt, demonstrant, ut miserationem, terrorem, iram in auditorum animis accendant. Ad mores pertinet, mites, asperos, liberales, avaros, intemperantes, modestos, probos ac improbos proponere; ad perturbationes vero, infelices, miseros, calamitosos. In Hippolyto vides expressum pudici, rigidi, severi adolescentis ingenium; in Phaedra, improbae amantis, nimium se demittentis effigiem; in Theseo, principem trucem, irae impotentem, praecipitem, in quo tamen paterni amoris igniculi nondum penitus extincti: in Atreo, tyrannus vindictae cupidus, immanis, crudelis, perfidus, & quales hodie (proh dolor) nonnulli, exprimitur; in eo cum quo tyrannus consilia communicat, fidi & probi servi indolem cernimus; in nutrice Phaedrae, fidem alumnae, vel ultra aras, at impudentem & sceleratam anum: atque ita deinceps de ceteris personis earumque moribus, deque perturbationum exemplis, fusissime Mynturnus d. lib.* 3. *a pag.* 192. *& postea de movendis affectibus, locisque ad id idoneis; a pag.* 241.

Elocutio, *sive dictio perspicua sit oportet, non humilis tamen, nec abjecta. Perspicua erit, si propria, & pene cum rebus ipsis nata. Lecta verba & illustria consectanda, quae plenum quiddam & sonans auribus ingerant; obsoleta & abjecta abjicienda. quanquam interdum prisca quaedam, & quae nunc in honore non sunt, augere videntur orationis dignitatem; ut apud Senecam,* clepere, cludere, anquirere, obducere, sublimus; *apud Virgilium,* mî, olli, actutum. *Perspicuam praeterea reddes orationem, si nihil deficiat, nihil redundet, nec nimis longo ambitu conclusio circumferatur; ambiguitas, obscuritas, loquacitas, vani & vacui verborum ductus fugiantur. at inusitata, peregrina, novata, translata, si modice adhibeas, dici nequit quantum ornatus addant, quantumque dignitatis adjiciant: splendent enim & relucent ut sereno coelo stellae nocturnae, rident ut verni viridanti in prato flores. Inusitata quidem velim intelligi, non quae nostra temeritate consinguntur, sed quae aurea illa Augusti aetate, & paulo post ad Trajani usque, ejusmodi ducebantur, & e bonis scriptoribus postmodum recepta fuerunt, quamvis nunc plerisque incognita, obsoleta videantur. Peregrina voco, quae classici scriptores, vel ex Graeca vel ex alia lingua sunt mutuati; non quae hodie Galli, Hispani, Germani, Itali, patrio in solo nata, Latii jure donare conantur: novata, quae veteres aut derivatione, aut litterae, syllabaeve additione, vel detractione, aut alia ratione (de quo Mynturnus consulendus a pag.* 449.) *novarunt: tralata quae dicantur notum est; quorum species*

*cies ab eodem Mynturno quivis potest petere, ut & numeri, & structurae, quo*a *modo sit interpungenda oratio, rationem. Accedet denique nova lux elocutioni, si verborum & sententiarum figuris comatur & varietur oratio: nam ista quasi color & habitus sunt orationis. sed ea tractatio communis est poësi universae. & ad Rhetores pertinet. Pete, si lubet, a Mynturno lib. 6. a pag. 509. de exornationum vero locis a p. 538. de variis etiam dicendi generibus a p. 548.*

a pag. 454. & a p. 464.

Sententiam *ex Aristotele idem d. lib. 6. describit, qua vir gravis, earumque rerum de quibus agit peritus, non quod lubeat, sed quod sequendum sit, ut praestantius, & quod ut deterius fugiendum, universe non singulatim pronunciat. hae vel rationi subjunguntur, vel subjunctam habent rationem; vel solae sine ulla ratione sumuntur, quia simplices sunt, & cuivis credibiles. Robur accipiunt si a senibus & gravibus viris dicantur; vim amittunt, quando ab adolescentulis vel mulierculis pronunciantur. cavendum ne palam falsae, ne ineptae, ne perplexae, ne obscurae sint, ne saepius & passim, sed suis tantum locis collocentur. Nec vulgares & concisae omnino improbandae. aptissimae namque sunt diverbiis (sine quibus friget tragoedia & hebetatur) quod adversus eas facile sit cuique, prout institutus affectusque est, differere. Aenigmaticae quandoque, sed rarissime admittuntur.*

Immerito id in Senecae tragoediis quidam reprehendit.

Spectatio *sive apparatus,* κοσμὸς ὄψεως, *potius alterius artificis videtur, quam poëtae. Spectat enim ad Choragum, propter machinationum & instrumentorum, rei ob oculos exhibendae necessariorum, constructionem. Debet tamen hic artifex a tragoedo instrui & doceri, ut apta sint illa & accommodata actioni, utputa quando Medea in aërem a duobus draconibus sublata rapitur; quando Juno ex theologio loquens inducitur; quando Myrrha in arborem mutatur. Decorum etiam in personarum habitu servandum, ne miser pictis, felix pullis, senex juvenilibus, plebejus purpuratis vestibus induatur, sed pro sua singuli conditione exornentur. qui locus elegans est, & a Mynturno ita copiose tractatus lib. 3. de poëta pag. 242. ut ineptus sim, si brassicam hanc recoctam vobis apponam.*

Restat Melodia, *quae, ut advertit Julius d. c. 11. prorsus aliena est ab ipso poëta. nam quoad sonum, ad modulatorem; quoad gesticulationem, quae interdum cantui adjicitur, ad saltatorem; quoad actionem, ad histrionem pertinet.*

CAPUT VI.
De personis tragicis.

PERSONAE *tragicae primarum, secundarum, vel tertiarum partium sunt* πρωταγωνισταὶ, δευτεραγωνισταὶ *(quos Aeschylus) &* τριταγωνισταὶ *(quos Sophocles addidit.) Primis praecipuum tragoediae pondus incumbebat, & his etiam cedebant voce reliqui, etiam si plus poterant, ut Cicero docet, & Plautus; & ex iis, aliisque praeterea Budaeus in Comment, ling. Graec. & Caelius lib. 5. antiq. lection. Personae vero omnes vel sunt actuum, vel chororum. Actuum personae, scenicae; chororum, choricae vocantur. Scenicae introducuntur, quibus-*

cunque miserabile, horrendum, vel admiratione dignum quid evenerit, boni, improbi, hostes, amici, affines, alieni, cives, peregrini. In quibus id observandum monent, ne ultra quam quinquies eadem persona egrediatur, ut Donatus jubet. Davus tamen in Andria *saepius exit. Quamvis tamen in scenam plures simul personae prodeant aliquando, tres tamen loqui tantum par est, Horatio Censore;* —— nec quarta loqui persona laboret. *credo, ne loquentium multitudo confusionem pariat, & mentem auditorum in diversa distrahat. Diomedes tamen lib.* 3. *admittit quattuor interlocutores, sed addit non frequenter faciendum: Plautus hac in re, ut in aliis plerisque, exlex est. Tutius reor, si quartam non admittamus, nisi minimum quid vel secum, vel cum alia persona obiter loquentem, quod apud Terentium observavi* in Andr. *act.* 3. *&* 4. *& Senecam* in Troade & Agamemn. *Expediet etiam eandem aliquando personam aliquot actibus in scena relinquere, dummodo taceat. sic Senecae Medea videtur per actus aliquot e scena non abivisse, & Hecuba Euripidis non paucioribus ante fores humi jacuisse. Vitiosum enim foret, si vel minimo momento scena nuda remaneret. quare prospiciendum, sub actibus singulis, ne, donec absolvantur, personae omnes ita discedant, ut nulla in theatro reliqua maneat; sed semper aliqua relinquenda ad actionem continuandam, & prudenter aliae sufficiendae, quae cum remanentibus colloquantur. Unoquoque autem actu finito, tunc omnibus personis scenicis discedentibus, recte theatrum nudatur, ut chorus vices suas obeat; non raro tamen si res postulat, personarum aliqua, cum choricis locutura, non tamen cantatura, nisi forte ut praefica, remanet. Porro hic se commodum offert illa dubitatio, an coelites in scenam inducendi? ait Plato, negat Aristoteles. placent qui sententiam dividunt, ut Comicis id nullo modo liceat, quod Plautus ipse in Prologo Amphitryonis non dissimulavit: tragicis tum demum concedatur, cum, ut ait ille,* —— dignus vindice nodus inciderit. —— *veluti quando enarranda, quae homini fas non est scire, ut sunt futura, & praeterita prorsus oblivione sepulta. quod in protasi quidem continget, quando postea nunquam, vel non ita commode fundamentum totius actionis jaceretur; ut apud Eurip.* in Alcesti, Troad. & Hippolyto coronato, *Sophoclem* in Ajace Lorario, *nostrum in* Hercule Fur. *in Epitasi fit eisdem de causis, si se potius illic offert opportunitas: in catastropha quoque; cum se aliter fabulae exitus explicare nequit, ut in Euripidis* Hippolyt. & Ione, *in Senecae* Oetaeo. *hoc enim Plato in Cratylo, & Cicero lib.* 1. *de nat. Deor. permiserunt. Rarius est, nec imitandum, quod aliquando major totius actionis pars Deo tribuitur, ut apud Aeschylum in* Prometheo vincto, *& Euripid.* in Bacchis. *Ex hac consuetudine natum proverb. Graecorum,* Deum ex machina loqui. *Quod de coelitibus introducendis dixi, idem de inferis accipiendum, ut in quavis actionis parte, si res poscat, evocentur; non ex machina, sed ex loco unde ceterae personae, vel potius hiante & deducto tabulato, quasi ex terrae visceribus prodeuntes: sicut apud Eurip. prodit umbra Polydori in Protasi, apud Senecam in eadem Megaera & Thyestes: at in* Octavia, *prodit Agrippina in Epitasi. Ceterae personae tragoediarum (ut dixi) illustres & graves esse debent,*

In Hecuba.

Vide Adagia, & Caelium lib. 8. antiq. lect. cap. 8.

ut

ut Reges, Principes, Duces, Vates, Sacerdotes, &c. praecipuae quidem, quibus fabulae pars potissima quasi fundamentis incumbit: nam & aliae minus illustres personae, ut servi, nuncii, pastores, nutrices, rerum gestarum ordine exigente, solent interseri. Quodsi his vilioribus personis praecipuae partes attribuerentur, ex Palliatis vel Praetextis, in Tabernarias fabulae degenerarent.

CAPUT VII.
De Choris.

CHORUM *definiunt partem tragoediae inter actum & actum. non satis apte. quid enim si post ultimum actum ponatur? placet ergo, quod Scaligero lib. 1. cap. 9. ut chorus sit pars fabulae post actum introducta cum concentu. Est velut altera fabulae pars, constans praeter histriones certo personarum numero ex viris aut feminis, urbanis vel rusticis, pro argumenti varietate. interponendi chori causae, vel festivitas, vel ornatus & pompa, vel ipsa necessitas: ut cum scenicis sermonem conferret, vel alia aliqua, quae muneris ejus erant, exsequeretur. quando in ipsa actione chorus intervenit, loquitur in ipsa statim parodo. nam quod in Oedipode Tyranno Sophoclis in prima parodo chorus non loquitur; id fit quia proprius chorus non est, sed puerorum qui unà cum sacerdote ab aris recedunt, (ut notavit Robortellus.) alias, inter actum & actum canit, aliquando bonis favens, ut Eurip.* Iphig. Aulidensi, *& Senecae* Hippol. *vel amicis consulens, apud Senecam* Octavia *& Eurip.* Oreste; *vel iratorum impetum refrenans, ut Sophocl.* Ajace, *Euripid.* Electra *&* Heraclid. *Senecae* Hippolyt. *vel secreta tegens, Euripid.* Hippolyt. *vel Deos laudans, ut* Oedipo *&* Agamemn. *vel denique pro miseris preces fundens, aut superbis diras imprecans. quae breviter Horat.*

Actoris partes chorus, officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat & haereat apte.
Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
Justitiam, legesque & apertis otia portis:
Ille tegat commissa; Deosque precetur & oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.

Sed & quando calamitas tanta, ut consolationem respuat; tunc ea omissa luget cum lugente, ut in Oedipode tyranno Sophoclis, & in Hercule Oetaeo Senecae, & in Troadibus, & Octavia. Choros dictum est, principio tragoediae & comoediae communes fuisse; a comicis relictos, tragicis proprios factos. antiquissimi Satyris constabant, personis hirsutis, nudis, & hircino more comam struentibus, ut auctor est Etymologistes, & Horatius;

Mox etiam agrestes satyros nudavit, & asper

In-

Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat, & grata novitate morandus
Spectator.

non diu haec obscoenitas viguit. repudiati Satyri, & aliae, pro ratione fabulae quae agebatur, cujusvis aetatis, sexus, conditionis personae receptae: quarum numerum scribit Diomedes lib. 3. definitum non esse. Aeschyli tempore quinquagintá personas recepit; ut asserunt Victor lib. de Comoedia, & Pollux lib. 4.; sed cum ille tot Eumenidibus introductis Atheniensium coronam consternasset, lege lata sancitum, ut pauciores adhiberentur. Non ergo sponte minuit Aeschylus chorum; sed causa fuit, cur Atheniensium lege minueretur. Sic enim illud Aristotelis, ϗ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, & quae circa chorum sunt imminuit, *ad quod nihil vir doctissimus in commentar., putarim accipiendum. ita aliquamdiu chorus duodecim personis constitit: deinde Sophocles tres addidit, unde coepit quindecim habere. has in duos ordines dividi solitas ajunt. nam Cyclicus ille chorus apud Xenophontem in Oeconom. ad tragicum non spectat, sed ad dithyrambicum poëma; ejus haec forma:* Vide Pollucem d. l. 4. c. 15.

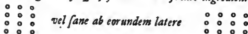
In tragoediis chori ingrediebantur vel hoc modo;

& hoc ζύγον *seu* jugum *vocabant, retento prisco nomine: quia prius in duas tantum partes dividebatur chorus. vel ingrediebantur quini tribus ordinibus;* Scalig. lib. 1. poet. c. 9.

quod στοῖχον *sive* versum *nominabant. priore modo* τὰ ζυγὰ *per juga ingredi, posteriore* τὰ στοίχους *per versus dicebantur. Hos ego ordines una cum quindecim personarum numero introductos puto. nam quando incerta & nimia illa Aeschyli multitudo vigebat, arbitror singulos, vel sane binos Orchestram ingredi solitos; quando duodecim tantum, ut ab Aeschyli obitu, usque ad Sophoclem obtinuit, arbitror ternos ingressos. atque ita intelligo quod Etymologistes scribit, chori formam tetragonam fuisse, scilicet vel a fronte ingredientium.*

vel sane ab eorundem latere

non enim video quomodo aliter ab errore scriptor ille vindicetur. Singulos sive striatim credo quovis tempore ingredi potuisse: raro tamen id factitatum, nec,

nisi vestium dissimilitudo, vel qua alia causa hortaretur. Semper etiam licuit chorum in duas partes dividere, idque διχορία *dicebatur; ipsae vero partes seu Cantica, quae tum alternatim proferebantur,* ἡμιχόρια, *&* ἀντιχόρια, *teste Polluce. Sic ergo distributi, peracta protasi (nam insolens est fabulae initium a choro duci, ut apud Aeschylum* in Persis, *& Eurip.* in Rheso) *solo* * *chorago praecedente, chorici subsequebantur, a sinistra quidem theatri parte egredientes, si urbana multitudine constabant; a dextra vero, si rusticana & peregrina, & ad choragi normam, movebantur, consistebant, lugebant. Movebantur in ingressu & aditu: consistebant calamitatem canere incipientes: lugebant & miserabantur, quando suam vel communem miseriam deplorabant: suam,* in Troadib. & Herc. Oetaeo; *communem,* in Oedip. *chori prima persona, coryphaeus; secunda,* παραστάτης, *tertia,* τριτοστάτης *vocatur, ut docent Dydimus in Pindarum, & Faustus Victor. lib. de comoed. Coryphaeo itaque inchoante, chorus in hanc atque illam partem movebatur, primum quidem a dextra in laevam, imitatione primi coelestis orbis, qui ab Oriente in Occidentem volvitur, quem motum* στροφὴν *vocant: deinde a laeva in dextram, ad similitudinem stellarum errantium, quae contrario motu ab occasu in ortum nituntur, qui reditus* ἀντιστροφὴ *nuncupatur: postremo cum ita vestigia sua relegissent, in medio, & quasi in conspectu Deorum consistebant, terrae situm in tanta coelorum rotatione immobilem significantes. semper autem ita se moventes, & quasi saltantes, simul concinebant. canticum autem quod durante* στροφὴ *canebatur,* ᾠδὴν *vocabant; quod dum* ἀντιστροφὴν *conficiebant,* ἀντῳδὴν; *quod stantes concinebant,* ἐπῳδὸν, ἐκ τοῦ ἐπᾴδεσθαι, *quia prioribus accineretur. Hunc morem a Theseo ex Creta redeunte in memoriam intorti & flexuosi labyrinthi institutum vult Victorinus. Chorum ad tibiam olim canere consuevisse, ex Horatio constat, & aptum fuisse concentum, si cum praeeunte magistro conveniret, numeris & modis ejus respondens, docet ex Xenophontis Oeconom. Columella; item si luctuosum harmoniae genus, moestum, flebile, summissum, pacatum, minime incitatum, ipso sono calamitatem prae se ferret. Omisso quoque cantu, chorus interdum loquebatur, idque vel loquente uno pro omnibus, vel pluribus simul, vel etiam cunctis, ut Diomedes notavit lib. 3. addens tunc omnes loqui debere, quasi una voce confusa, & concentum* (sic repono) *in unam personam reformantes: & hoc voluit Aristot. dum asserit chorum tanquam unum actorem aestimari debere. Ut plurimum tamen unum loqui expediet, idque in fine vel initio actus, si id fiat ad actuum connexionem, & alio id genere versuum, quam quo canentes fuerant usi, ut videre est apud Sen.* in Her. Fur. act. 1.

* Choragus erat dux chori, eique cura chori ducendi, & reducendi, & ornamentorum asservatio suppeditatioque.

Videtur Lambinus in Horat. putare perpetuo unum dumtaxat loqui debere: sed fallitur, nec voluit id Aristoteles.

Sed moesta venit, *&c. &* in Oedip. *act.* 1. *&* in Agamemn. *& alibi: vel, si necesse sit, in mediis actibus, ut* in Thyeste. *tunc tamen summopere cavebit, ne intempestive intercinat,*

Quod non proposito conducat & haereat apte.

Ex quibus chori officiis quattuor illae partes natae, quas quidam choro tribuunt, πάροδος, *primus in theatrum ingressus;* ἐπιπάροδος, *iteratus ingressus;* ἄφοδος, *finalis egressus; &* μετάστασις, *medius digressus, quando scilicet in me-*

medio fabulae utramque in partem chorus digrediebatur. sed Aristotelem sequor, qui concisius, & agnoscit tantum πάροδον, στάσιμον, κόμμον: ut πάροδος sit, prima chori locatio sive expositio; στάσιμος seu statarius, ipsum chori canticum; κόμμος, communis chori & scenicorum, qui in theatro remanserunt, lamentatio. Postremo his peractis, chorus eodem quo ingressus fuerat ordine, egrediebatur, non tamen semper totus; sed ut plurimum chori pars dimidia in scena permanebat: tum ut vel inter se, vel cum spectatoribus colloquerentur, & futuris viam aperiret, tum ne unquam scena vacaret. Interdum totam fabulam claudebat; quod quando faciebat, graves quasdam & splendidas, sed perbreves sententias pronunciare consueverat, ut fit in Euripid. Hecuba, *&* Iphigen. *Nonnunquam a choro intus aliquid gerebatur, quod in theatro exaudiretur, quod παρηγόρημα vocabant, ut facit ranarum chorus apud Aristophanem: sed existimo hoc a tragoediis alienum. Quod si quae poëta loqui astantibus instituit, ea transiens chorus enarret:* transitionem *nuncupabant: sed ea tragicis minus frequens est. Usi Sophocles* in Hippone, *& Euripides* in Danaë, *teste Polluce lib. 4. cap. 16. Chori mulierum vel virorum fuere; quia pueri minus idonei, propter aetatem & rationis infirmitatem in rebus agendis & cognoscendis: quare munia chori nequibant exsequi. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pueri illi cum sacerdote hymnum concinunt ut Deum placent, chori vero vicem non ipsi, sed senes Thebani funguntur.*

Caput VIII.
De apparatu tragico.

Apparatus *iste, vel personarum est, vel loci: personae scenicae, vel choricae sunt: utraeque, pro saltationis & actionis diversitate, variis modis exornandae. Scribunt Phrygiam Dithyrambis, Lydiam Musicam comoediae, Doricam tragoediae propriam fuisse, & auctore Plutarcho utramque suum peculiare saltationis genus habuisse. Unde non raro legimus Nioben & Capanea saltatos. quare conjicio, paratus revocare si quis aliter me doceat, tragoedias solitas saltari, non a planipedibus, qui nudis pedibus vel in tenui socco extra orchestram agebant; sed in orchestra a mimis ὀρχηστοδιδασκάλοις; qui planipedibus paulo digniores. Exbibendae tragoediae duo fuere modi*, saltatorius, *&, ut ita vocem*, gradarius: *hoc, utebantur quando personae suas partes viva voce agebant; illo, quando histrio seu tragoedus res gestas solo corporis motu exprimebat, quo pacto Nero Herculem Furentem egit. Saltatio tragica ἐμμέλεια; hujus saltationis species multas invenere Aeschylus & Telestes; qui hac in re excelluit, ut & Bathyllus, & Pylades (de quibus videndi Pollux lib. 4. Athenaeus lib. 1. & Plutarch. lib. 6. Sympos. c. 8.) & ille incertus tempore Neronis (forte, Latinus) de quo & Demetrio mira Lucianus in lib. περὶ ὀρχήσεως. hic mos, altero retento, paulatim abiit in desuetudinem. De gradario itaque seu ambulatorio & vocali dicendum, non de muto illo & saltatorio. Personati agebant, hoc est,*

Natalis l. 1. Mytholog. c. 4.

Plutarchus lib. de Musica.

Robortell. in poët. Arist. p. 15.

Sueton. in Nerone.

Persona est vultus fictus seu larva.

est, personis tecti, ut ex Aristotele & Demosthene probe Lambinus; sed hoc ultimo. nam primo minio foedati, postea cerussa faciem obliti egerunt, ut Suidas de Thespide scribit, & addit postmodum illum portulaca faciem obtexisse, denique personae ex solo linteo confectae usum invenisse, quod & Diomedi videtur lib. 3. certius tamen personarum inventum Aeschylo deberi. quamvis enim nonnulli personarum & scenae ornatui initium dedisse Cherilum circa Olympiadem LXIV *autumant; iidem tamen non adimunt inventionis laudem Aeschylo; cui praeter Syrma, & personam, cothurnum quoque Porphyrion in Horat. asserit, & plura praeterea Philostratus in vita Apollonii, quae suis locis referentur. Ut ut est, schema, & vestis habitus ornatusque, pro qualitate fortunae, vel personae agentis, aetate, moribusque varius erat. Communia tragicis omnibus; syrma seu ciclas oblonga & humum verrens; item cothurnus, seu, ut Thomas Magister, Pollux & Ammonius vocant, ἐμβάτα vel ἐμβάδια, calceamenti altioris genus, quod (ut loquitur Tertull. lib. de spectaculis) tragoedos extollebat: crediderim simile illi, quo Hispanienses feminae utuntur, vulgo* chapines *dicunt. Suadet hoc Juvenalis illud:*

—— Breviorque videtur
Virgine Pygmaea nullis adjuta cothurnis.

Scalig. l. 1. c. 16. Myntur. l. 3. Lilius Dial. de Poët. 16.

Personae cuique proprias vestes enumerant Scalig lib. 1. poët. & Mynturn. mutuati a Polluce lib. 18. Onomast. cap. 19. quibus hoc tantum addiderim, notatum Lilio, Ulyssem semper solitum induci palliatum, ob singularem forte sapientiam & astutiam; Achillem & Neoptolemum, quod nunquam se Agamemnoni subjecerint, neque ejus bello Trojano imperium agnoverint, diademata, sed sine sceptro, gerentes.

Reliquum ut de theatri structura & ornamentis nonnulla, de quo fusissime egisse video Pollucem lib. 4. cap. 19. Vitruvium lib. 5. de architect. a cap. 5. usque ad 9. D. Isidorum lib. 18. Orig. cap. 39. cum tribus seqq. Cassiodorum l. 4. Variar. epist. ult. & recentiores Budaeum Annotat. priorib. in Π. Politianum in Miscellan., Rhodiginum in Antiqu. lib. 5. cap. 8. Scalig. d. lib. 1. & Lilium d. dial. 6. a pag. 708. quare nonnulla tantum mihi delibanda. Primo theatrum ex nudo cespite erigebatur: de quo Cassiodorus ita scribit. Theatri frons scena *dicitur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante verno tempore diversis sonis carmina canebantur. ibi actus musicus & prudentissimi seculi dicta floruerunt. Deinde artificiosum theatrum, & sumtuosum fieri coepit, cujus partes praecipuae, scena, scalae cum ordinibus sedilium. de cavea & scalis nihil hoc tempore dicendum. Scena triplex fuit, tragica, columnis, fastigiis, signis, reliquisque notis palatinis magnifice apparata; comica, aedificiorum privatorum specie, januis, fenestris, menianis apte instructa; & satyrica, arboribus, speluncis, montibus, & cetero decore agrorum, topiario opere deformatis. Proprie loquendo scena vocatur interior tabulati pars, in qua latebant actores, prius quidem aulaeis tecti, posterius supparis (ut in Donati codicib. legitur) vel potius syparíis, quae Festo veli mimici genus: haec scena fuit aliquando aurea, ut Petreji; vel argentea, ut Antonii & Murenae; aliquando marmorea, ut Scau-*

Vide Amphitheatralia Justi Lipsii.

Donati locus.

*Scauri; aliquando lignea; eaque vel versatilis, ut Curionis, * vel ductilis, vel stabilis. Aliquando vero sumitur scena, pro quadam tabulati parte quae nonnunquam in proscenio excitabatur. Proscenium dicitur locus ante scenam porrectus, in quem scenici acturi prodibant. supra scenam episcenium erigebatur, seu podium. Ante proscenium paullo demissior erat orchestra: in qua ut plurimum thymele, sive pulpitum id esset; sive ara; & ut in scena histrionum, sic in orchestra chori partes peragebantur, auctore Polluce. quam orchestrae & scenae distinctionem potissimum Graecis in usu fuisse docet Vitruvius, his verbis: Ampliorem habent orchestram Graeci, & scenam recessiorem, minoreque latitudine pulpitum, quod λογεῖον appellant. ideoque apud eos tragici & comici actores in scena peragunt; reliqui autem artifices, nempe chorici & thymelici, suas per orchestram praestant actiones. Ita ut scena altior esset proscenio ejusque pulpito, & isto humilior orchestra. Quibusdam fabulis in orchestrae latere hemicyclum exstruebant, ad quem locum naufragi agebantur, vel in eo saltem urbes longinquae effingebantur. Dextra scenae parte peregrini & hospites egrediebantur; in sinistra, carcer erat; medium locum Regia obtinebat. Mediae parti duae praeterea portae adjunctae erant, quarum postibus, ornatus gratia, duae machinae affigebantur, ab usu περίακτοι dictae, nos versiles vel circumductiles appellamus; quibus repente inexspectati nuncii, peregrini, exules, aut cives postliminio redeuntes exhibebantur. ad laevam narrabantur, quae in urbe dicta factave fuissent, aut futura viderentur; ad dextram, quae foris. Laeva etiam porta Deos aquaticos emittebat. Eumenides & caeteri Dii inferi imis gradibus (ἀναβαθμοὺς vocant) exsiliebant; umbrae & simulachra, ut Agrippina & Thyestes Senecae, scalis Charoniis, quae non erant machinae, sed machinis similes. Unde necesse fuit,* in Thyeste, *utrumque simul adhiberi, ut Tantalus ex scalis Charoniis eodem tempore, quo Megera ex imis gradibus, prodiret. Dii superi ex improviso machina quadam ex loco editiore, ut opinor, supra episcenium, demittebantur: θεολογεῖον nominabant; non quidem ut plane in episcenio consisterent, sed quasi in aëre penderent: quae machina in comoediis κράδη juxta quosdam, in tragoedia absolute μηχανὴ dicebatur. hac Juno* in Hercule Fur. *& Hercules ipse* in Octaeo *inducuntur. Aliud instrumentum γερανὸς, quo in aërem personae rapiebantur, ut a Borea Orithyia, ab Aurora Memnon, ab anguibus Medea. quamquam haec una cum curru alio illo machinae genere potuerit in sublime ferri, quod rectius (meo judicio) alii non tantum in comoediis, sed & in tragoediis usurpatum censent; quod a ficus similitudine Pollux κράδην vocatum scripsit; & uncus erat ferreus cum vinculis annexis attractum retinentibus, quibus potuere personae elevari, & semel in altum adductae, eoris postea per aërem ferri & sustineri. dicuntur enim ἑῶραι restes seu funes vehementius intensi, quibus per aëra Heroes Diique agebantur. His non dissimilis machina versatilis στροφεῖον, qua Heroes in Deos transferebantur, ut Alcides* in Octaeo. *Aliud pegmatis genus fuit ἐξώστρα sive ἐγκύκλημα; sedes quaedam sublicis elata, strata longuriis, deputata ut circumvoluta ostentaret ea quae secreto in aedibus patrata fuissent; ut* in Thyeste *Atrei* parricidium, *in* Oedipo *ejus excaecatio. Acrobatica erat machina scansoria: κε-*

* Vide Plin. l. 36. Valer. Max. lib. 2. cap. 1.

Hunc quidam lib. vet. Albertus Erb. & alii ejus saeculi semper vocant Victurinum.

ραυνο-

κεραυνοσκοπεῖον erat alia circumductilis, quae fulmina excelſo poſt ſcenam loco jaculabatur; alia ſub ſcena tonitru effingebat, quae βροντεῖον nominabatur; cujuſmodi apud Feſtum Claudiana tonitrua. Fuere & alia αὐτόματα, quae ſponte ac minimo impulſu agebantur; fuere & νευροσπαστικὰ quae unius nervi vel fili converſione varios motus & uſus praebebant; de quibus Ariſtot. in lib. de Mundo, Apulejus lib. de mundo, & Gellius lib. 14. cap. 1. Haec inter ſecretiora; publica vero & externa ornamenta ſcenae fuerunt vela, parapetaſmata & aulaea, ſive carbaſina, ſive byſſina, ſive ſtellata; abaci, picturae, tabulae, ſigna, fontes per ſedilia ducti, ebur, argentum, aurum, ſumtuoſae ſparſiones, ut florum, croceae aquae, croci triti, ſcobis aureae, & ſimilia luxus immodici. Nobis ille apparatus amplectendus, qui quandam admirationem terrori & moeſtitiae mixtam mentibus inſerat, nihil tamen monſtrificum vel portentoſum contineat. Monſtra enim quamvis terribilia ſint, naturae tamen repugnant: tragoedia vero naturales & humanas actiones imitatur. quare monſtra ſunt removenda, & qualis in ipſo poëmate terror animis ingeneratur, ad talem conſervandum, retinendumque idoneus apparatus comparandus; ut actioni ipſi quam fieri poterit maxime ſit accommodatus.

CAPUT Ultimum.
Aquo inventa & exculta ſit Tragoedia.

Scriptores praecipui, unde Tragici inferius laudati, excerpti a nobis (ne ſaepius nominare cogamur) hic bona fide nominati.

Graeci.

Athenaeus, Ariſtoteles, Clemens Alexandrinus, Juſtinus Martyr, Plutarchus, Sextus Empyricus, Secundus Philoſophus, Maximus Tyrius, Euſebius, Laërtius, Galenus, Demetrius Phalereus, Pollux, Philoſtratus, Hermogenes, Ulpianus Rhetor, Strabo, Pauſanias, Stephanus, uterque Tzetzes, Harpocration, Hephaeſtion, Heſychius, Euſtathius, & ſcholiaſtae Pindari, Apollonii, Ariſtophanis, Heſiodi, Arati & Theocriti.

Latini.

Cicero, Plinius, & ceteri quorum fit mentio in fragmentis antiquorum tragicorum.

IN *ultimum locum haec diſtuli, quoniam de illis ante multos annos in adverſariis non indiligenter egeram; ſed nunc multis additis, accuratius tractanda. Plato* in Minoë *tragoediam antiquiſſimam fuiſſe docet, Ariſtoteles* in Poët. *in Peloponneſo aOrienſibus inventam, & a Dithyrambis fluxiſſe, quibus initio ſolis conſtabat, ut ante docuimus. Verumtamen quis tragoediae primus auctor fuerit, non ſatis conſtat. Natalis in Mytholog. neſcio quem Glaucum nobis obtrudit; plerique cum Horatio, & Donato in Terentium, Theſpim Athenienſem, qui fecibus ora inungebat, vel etiam minio, & in plauſtris actitabat: mini memi-*

minit Tibull. lib. 2. eleg. 2.

Agricola, & minio suffusus Bacche rubenti,
Primus inexperta duxit ab arbe choros.

fecium ceteri; Horatius:

Ignotum tragicae genus invenisse Camoenae
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quae canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Sidonius;

Pictum fecibus Æschylum secutus.

Thespim, cum ita e plaustris aedicularum in morem contectis, quorum etiam apud Sidonium mentio est, fabulas recitantem Solon audisset, inhibuit, ne amplius tragoediam exhiberet, quod mendacium inutile existimaret, auctoribus Aristotele, Plutarcho & Laërtio. Suidas tamen docet ab aliis Epigeni Sicyonio hanc inventæ tragoediae laudem tribui; a quo Thespim secundum, vel etiam sextumdecimum statuunt nonnulli, referente Mynturno lib. 3. Thespis successores fuere Phrynicus & Aeschylus: ille mulieres in scenam introduxit; hic personarum usum & pleraque scenae instrumenta excogitavit, ideo personae, & pallae honestae repertor ab Horatio vocatur. sed ab iis inculte tradita, tandem Sophocles & Euripides, expolita & illustrata perfecerunt; de quibus, non tam quid ego (cui " Sophocles excellit) quam quid Fabius judicarit, ascribam; Tragoedias (inquit " lib. 10. Orat. instit. c. 1.) primum in lucem Aeschylus protulit, sublimis & " gravis & grandiloquus, saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque & in- " compositus, propter quod correctas ejus fabulas in certamen deferre posterioribus " poëtis Athenienses permiserunt: suntque eo modo multi coronati. Sed longe cla- " rius illustraverunt hoc opus Sophocles atque Euripides; quorum in dispari di- " cendi via uter sit melior poëta, inter plurimos quaeritur. Idque ego sane, quo- " niam in praesentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo. Illud qui- " dem nemo non fateatur necesse est, iis qui se ad agendum comparant, utilio- " rem longe Euripidem fore. Nam is sermone; quo ipsum reprehendunt, quibus " gravitas & coturnus & sonus Sophoclis videtur esse sublimior; magis accedit " oratorio generi, & sententiis densus; & in iis quae a sapientibus tradita sunt " pene ipsis par; & in dicendo atque respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in " foro diserti, comparandus; in affectibus vero cum omnibus mirus, tum in iis " qui miseratione constant facile praecipuus & admirandus maxime est, ut saepe " testatur, & eum secutus, quamquam in opere diverso, Menander. haec Fabius. Aristoteles c. 11. poët. censet Euripidem, tametsi aliqua parum recte dispenset, omnium poëtarum maxime tragicum videri posse. De utroque Sophocle & Euripide tradit Origenes contra Celsum, ab Apollinis oraculo sapientes vocatos. De Aeschylo Philostratus, in Apollonii Tyanaei vita, cum artem tragicam confusam nimis, & crudelem immitemque videret, eam aliquantum moderatum. nam in unum (sic enim Lilius Latine reddidit) choros contraxit, qui antea disjuncti fuerant: abstulit & frequentes crebrasque histrionum responsiones: neces insuper in scena fieri vetuit, ne scilicet praesente populo homines trucidarentur: addidit prae-

tex-

terea habitus heroicos, & ornatiores apparatus, item pulpita, quo e sublimi recitantes facilius & viderentur, & audirentur: quare Aeschylum Athenienses tragoediae parentem appellavere, mortuumque etiamnum in Dionysiis vocabant. hactenus Philostratus. Eum Scholiastes septuaginta fabulas edidisse scribit, alii nonaginta volunt; septem supersunt; a Sophocle juvene victum Plutarchus memorat. Sophoclis, Sophili Colonei filii, tragoediae centum & viginti fuisse traduntur; quarum totidem (nisi fallor) quot Aeschyli, habemus. Hoc paullo junior, etiamsi prior, mortem obiit Euripides, incertum quibus parentibus natus; in Ethicis Socratis, in Physicis Anaxagorae, (quem scenicum Philosophum vocant Vitruvius & Athenaeus) in rhetoricis Prodici auditor; Varrone auctore, tragoedias scripsit, quinque & septuaginta; ut Lilius, duas & nonaginta sego praeter decem & octo, quot omnino exstant, (nam Rhesus Euripidis non est) possem non magno labore ex probatis scriptoribus Graecis & Latinis, quinquaginta & quinque nominare; quae si illis octodecim addantur, duabus exceptis, Varronis numerum aequabunt. Ita ex innumera Graecarum tragoediarum multitudine hodie triginta tres supersunt, cum dumtaxat Aeschyli, Sophoclis, & Euripidis vel plusquam trecentae, vel saltem plusquam ducentae & sexaginta fuerint. Reliquorum tragicorum, ut numerus magnus, ita fabulae prope infinitae. ingeram doloris causam, & quorum mentionem reperi nomina vobis adducam.

Veteris tragoediae Graecae scriptores, ad Aeschylum usque fuerunt: quos quidem ab aliis sparsim nominatos invenire potui; primo loco Epigenes *Sicyonius, cujus Bacchas citat Athenaeus; quae fabula, si quibusdam credimus, adagioni* οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον *dedit originem; quod tamen Theaetetus & Chamaeleon improbarunt.*

Thespis *Atheniensis, cujus fabulae (cum fabulas nomino, hoc quidem libro tragoedias intellige) Phorbas, Pentheus, & aliae.* Polyphradmon *Thespidis F. Polyphradmonis F.* Phrynichus *Thespidis discipulus, propter unam, ex novem fabulis, quas docuit, nimis luctuosam, mille drachmis mulctatus, Strabone, & Herodoto, & Plutarcho auctoribus.*

Phrynichus *Melanthae F. cujus fuere Andromeda & Erigone.*

Alcaeus, *cujus meminit & Macrobius & Pollux.*

Phormus *seu Phormys Siculus, mihi etiam tragoedias scripsisse videtur; nam* Cepheus, Alcyones; Ilii depopulatio, *non apparent Comoediarum nomina.*

Chaerilus, *seu, ut alii, Chaerillus, non Jassaeus, sed Atheniensis, alius ab illo inepto,* CXX. *tragoediarum auctor.*

Cephisodorus *Atheniens. quem Tragicum censent; sed fabulae quas referunt, Antilais, Trophonius Deus, & Sus; mihi omnes comoed. redolent;* Amazones, *forte tragoedia.*

Apollophanes *Atheniensis, cujus,* Daulis, *tragoedia videtur, nimirum Terei & Procnes & Philomelae atrocia facta comprehendens: etsi Suidas contra sentiat. de Dauli, Pausan. in Phocaic.*

NOVAE TRAGOEDIAE AUCTORES.

Æeschylus, Sophocles & Euripides *de quibus dictum est: hi suo exemplo,*

plo, & posteros tragoediae successores habuerunt.

In primis Aeschyli duo filii Euphorion *&* Bion, *tragici fuere.*

Iophon, *Sophoclis F. ex Nicostrata, Valerio Max. cognitus, fecit Ilium, Achillem, Telephum & Actaeonem.*

Philocles *Polypithis, Aeschyli vel fratris vel sororii F. adeo asper ut* χολὴ *vocaretur, centum fabulas composuit, & in his Oedipum, Erigonem, Nauplium, Oeneum, Priamum, Penelopen, Philoctetem: e quibus (ni fallor) hae duae postremae ex earum genere sunt, quae trucem & moestum exitum non habent.*

Morsimus *Philoclis F. Polypithis (ut puto) N. ab Aristophane vexatus.*

Astydamas *Morsimi F. Philoclis N. Isocratis auditor, tam sui laudator, ut Proverbio causam praebuerit,* CC. *&* XL. *docuit.*

Astydamas *Astydamantis F. Morsimi N. cujus octo fabulae.*

Euripides, *vel Junior ejus quem habemus nepos, vel secundum alios senior ejusdem avus: huic tribuuntur Medea, Orestes, Polyxena; ego & Rhesum illi tribuerim.*

Ex Sophoclis genere etiam alii duo Sophocles *fuere.* unus Aristonis *F. Sophoclis nostri N. auctor* XL, *fabularum:* alter *hoc posterior, unus eorum quos,* Pleiada Tragicam, *nominarunt, qui quindecim tragoedias composuit.*

Tragicorum autem Plejas circa Ptolemaei Philadelphi tempora haec erat, teste Isaacio & Hephaestione.

Alexander *Aetolus seu Pleuronius.*

Philiscus *Corcyraeus, cujus produntur fabulae* XLII. *quem agnoscit etiam Theocriti Scholiastes. Existimo Themistoclem fabulam, quae Philisco Comico tribuitur, tragoediam de Themistoclis obitu, & quidem hujus tragici fuisse.*

Sositheus, *quem alii Atheniensem, alii Alexandrinum ex Troade, alii Syracusium asserunt.*

Homerus Junior *Myrûs poëtriae F.*

Anantiades, *sic enim vocat Hephaest. at Schol. Theocriti, Aeantidem.*

Sosiphanes, *quem ab aliis* Sosiclem *vocari reor.*

Lycophron, *cujus tragoedias nominat Suidas.*

Alcestis, *qui cum jactitaret se centum triduo versus composuisse, quo vix ternos Euripides extuderat; merito ab Euripide illud audivit, Alcestidis carmina vix triduum victura, sua in omne aevum duratura.*

Philocles *alius,* προκέφαλος *vocatus.*

Pratinas *Phliasius, cum Aeschylo & Chaerilo certasse, & innumerabiles pene scripsisse traditur.*

Ion Chion, *cujus Isocrates, Strabo, & alii meminerunt, ab Aristophane vellicatus, tanti a Platone aestimatus, ut ejus nomine dialogum de poëtica inscripserit; ad quadraginta fabulas docuit.*

Crates *Thebanus Cynicus, de quo Demetr. Phaleraeus in Rhetor. & alii.*

Anaxandrides *Colophonius vel Camyraeus, fabulas* LXV. *scripsit (forte & aliquas comoedias, ut indicat* Gerontomania *ab Aristot. citata. hic (ut canit Ovi-*

dius in Ibin) *cum parum stabili carmine laesisset Athenas*, *invisus*, *deficiente cibo*, *periit*.

Aristarchus *Tegeates*, *ex fabulis* LXX. *duabus tantum victor*: *hujus*, Achillis, *in Plauti Paenulo prologus meminit*; *quem ex eo conversum ab Annio*, *mihi quoque* Festus *Pompejus persuasit*.

Achaeum *Eretriensem quidam* XLIV., *pauciores alii*, *tragoedias scripsisse tradunt*.

Achaeus *autem Syracusanus decem tantum composuit*.

Hippias *Eleensis*, *de quo Plato in Hippia*.

Caerephon *Socratis amicus*, *quem propter lucubrationes*, noctuam; *propter contractum studiorum assiduitate pallorem*, buxeum *vocarunt*, *teste Laërtio*, & *Philostrato*.

Plato *Philosophus*, *eodem Laërtio testante*.

Carcinus *Agrigentinus*, *etsi illum quidam Comicum facere videantur*.

Carcinus *Atheniensis*, *de quo apud Harpocrationem Lysias*, *centum sexaginta scripsit*, *vicit una*.

Callimachus, *cujus inter libellos octoginta*, *aliquot tragoediae*; *meminit Apollonii Scholiastes*.

Gorgias, *quem in Symposiac. Plutarchus reprehendit*.

Sannion, *tragicos choros docuit*, *ut testantur Ulpianus Rhetor* & *Hermog*.

Nicomachus *Atheniensis*, *qui aliquando Euripidem vicit*: *hujus sola fabula*, *Oedipus*, *laudatur*; *ceterae ignobiles fuere*.

Nicomachus *Alexandrinus*, *qui praeter comoedias*, *etiam tragicas fabulas docuit*, *cujusmodi puto fuisse ejus Eriphylen*, *Neoptolemum*, *Oedipum*, *Persas*, *Polyxenam*, *Teucrum*, *Alcmaeonem*, & *Tyndarum*.

Theognis, *quem a poëmatum frigiditate* χιόνα *dixerunt*.

Morychus, *ille ganeo apud Aristophanem*.

Stheneli, *Lysias in oratione pro Diogene*, & *Aristoteles*, *meminerunt*.

Acatus Argivus ἰλιόπερσιν *scripsit tragoediam*, *teste Athenaeo*.

Polyides *Sophista*, *cujus Iphigeniam citat Aristoteles*, *de Poëtica*.

Dionysius Junior, *teste Plinio*, *item Luciano*.

Dion *cujus affinis* & *hostis*.

Agathon, *apud Aristophanem*, & *Aristotelem*.

Antiphon Rhamnusius, *socius in tragicis Dionysio tyran. apud Philost*.

Melitus *impius Socratis accusator*.

Strattis *Atheniensis*, *Medeam*, *Phoenissas*, & *alias* uiii. *fabulas composuit*.

Timesitheus, *cujus fuerunt undecim tragoediae*.

Diogenes *Oenomaus*, *cujus citantur*, *Hercules*, *Helena*, *Thyestes*, *Medea*, *Achilles*, *Oedipus*, & *Semele*.

Diogenes *Alexandrinus ex Troade*, *obsoletorum verborum aucupator*.

Melanthius, *de quo Hesiodi scholiast. Athenaeus* & *alii*.

Aristodemus *Atheniensis*, *quem ex Cicerone D. Aug. lib.* 2. *de Civitate Dei tragicum* auctorem *vocat*; *nisi cum Lilio malis legere*, actorem: *quod satis ve-*

verisimile videtur. nam in Claudiano quoque id mendum irrepserat lib. in Eutrop. —— damnoque nefandum Acturus pretium —— *ut nos in notis ex fide n. l. reposuimus.*

Spintharus Heracleotes, *qui Semelen Fulminatam & Herc. Ardentem edidit.*

Dicaeogenes *apud Valer. Harpocrationem.*

Theodectes *Phaselites, auctore Stephano,* L. *scripsit, ex quibus Mausolum citat Hyginus; qua tragoedia (de hac enim id accipio) Graeci schol. referunt ab eo victos, Isocratem Juniorem, Naucratem, & alios: ejusdem Philoctetem laudat Aristoteles: videtur & sacra quaedam composuisse, qua de re postea.*

Theopompus *Chius.* } *victi a Theodecte.*
Naucrates *Erythraeus.* }

Theodotus, *qui cum Mnesarchum tyrannum quadam fabula perstrinxisset, ab eo in Apollinis templo, quo confugerat, occidi jussus est: quam rem Ovidius in Ibin significat. hunc aliquoties in Praeparat. Evangel. citat Eusebius.*

Isocrates *Orator,* XXXVII. *tragoediarum auctor dicitur: hujus vitam Plutarchus & Philostratus ediderunt.*

Isocrates *Oratoris discipulus, vel Apolloniates, vel Heracleotes, & ipse a Theodecte superatus.*

Asclepiades *hujus junioris Isocratis condiscipulus.*

Eubulides *Milesius, Megaricus Philosophus, multas docuit.*

Cantarus *Comicus, videtur etiam tragoedias fecisse; hanc mihi ejus, Medea, suspicionem injecit. Idem suspicor de* Chaeremone *Comico. nam, Pentheus, fabula quae illi tribuitur, tragoedia videtur fuisse; & scripsisse dramata tragica subindicat Aristoteles.*

Neophron *seu Neophon Sicyonius, cui* C. & XX. *tragoediae adscribuntur; & Medeam Euripidis, illi plerique tribuunt.*

Nearchus, *qui cum Callisthene in Alexandrum traditur conspirasse.*

Neanthes, *nonnullas tragoedias Empedocli traditur dedicasse.*

Empedocles *ipse, si Neanthis vera est opinio. nam Heraclides Serapionis F. tragoedias quae Empedocli tribuuntur, alterius fuisse censuit.*

Carcinus, *cujus Medeam refert Aristoteles in Poëtica: hic Medeam introduxit, fuga liberis suis consulentem: puto Atheniensem illum, de quo prius Theophilus, apud Athenaeum, lib.* 13.

Cleophon *Atheniens. cujus Thyest. & alias decem citat Suidas; reprehenditur ab Aristotele non semel.*

Alcimenes *Megarensis, aliis dicitur Alcimedes.*

Aeschines *antequam se reipub. addiceret, tragoediis actitandis & componendis vacavit, ut ex Demosthene & Cicerone didici.*

Euphantus *Olynthius, Eubulidis discipulus, Antigoni praeceptor, cui lib. de regno inscripsit.*

Rhinton *Tarentinus, Tragicomoediarum vel Hilarotragoediarum inventor; ejus generis* XXXIIX. *docuit, Varroni, Columellae & aliis non incognitus.*

Apollodori *Tarsensis sex fabulas invenio, & inter eas, Thyestem.*

Heraclidem *Pontium scribit Aristoxenus in music. suas tragoedias sub Thespidis nomine publicasse.*

Aristophon, *cujus Philocteten refert Plutarchus.*

Lysippus, *Athenaeo & Suidae.*

Callias *Athemensis, aliorum judicio, tragicus fuit, nam ejus Grammatica tragoedia, ex qua quaedam Athenaeus adducit, item Atalanta, Cyclopes, &c. laudantur.*

Theodorum *quendam, quem credo* XX. *loco ponit Laërtius, multas tragoedias docuisse ferunt.*

Ariston Chius, *quem propter maledicentiam in exsilium pulsum scribit Plutarchus: alius ab Aristone Chio Philosopho, de quo Cicero; & ab* Aristone Syracusano *tragoedo, de quo Livius.*

Heliodorus *apud Galen. lib.* 2. *de antidotis.*

Cyliscus, *nisi nomen apud Plinium lib.* 35. *corruptum; quem Protogenes meditantem depinxit. suspicor esse,* Phyliscum.

Nothippus; *apud Athenaeum, ab edacitate Opsophagus dictus.*

Pythangelus, *homo flagitiis, quam fabulis nobilior.*

Parthenii *Herculem & Iphiclum, quos citat Steph., tragoedias puto.*

Leonteus *Argivus, quem Amaranthus in lib.* περὶ σκηνῆς *testatur Jubae regi familiarem fuisse.*

Diodorus *Alexandrinus ex Troade, Augusti tempore, apud Strabon.*

Nicolaus Damascenus *Peripateticus, Augusto, ut referunt Athenaeus & Plutarch.; & Herodi regi, ut docent Joseph. & Hegesipp. gratissimus.*

Sacas, *quem forte Pausan. & Plutarch.* Sacadan *vocant.*

Simonides *Leoprepis F., cujus inter certa opera etiam tragoed. feruntur.*

Pindarus *non Scopelini, sed juxta veraciores Daiphanti, vel Pagonidae F.*

Philostratus *Lemnius, a quo plus minus* XXXXIII. *sunt scriptae.*

Artabazes *Armeniae rex, testibus Appiano in Parth. Plutarcho & aliis.*

Isagoras *M. Antonini tempore, apud Philostratum in Sophist. & (ut finiam)* Timones *duo*, Herillus, Hipparchia *Metroclis soror*, Lucianus *Pasiphontes*, Arion, Autocrates, Aristonymus, Anaximander, Xenocles *Atheniens.* Dionysiades *Mallotes*, Dionysides *Alexandrinus*, Epicharmus, Ephippus, Philoxenus, Demologus, Dorillus, *de quibus Hephaestion, Harpocration, Athenaeus, Plutarch., Laërtius & Suidas. Imperatorem denique* Titum *Vespasiani filium Graece tragoedias composuisse, Suetonius, Eutropius & D. Isidorus prodiderunt. Sacras veteris vel novi Testamenti historias tragoediis Graecis prosecuti sunt non pauci: ego sequentium dumtaxat memoriam habeo.* Theodectes *Phaselites, jam nominatus, cum in quadam tragoedia quaedam fidei verae mysteria vulgasset, oculorum caecitate fuit multatus, nec nisi multorum dierum supplicationibus visum recuperavit. auctores sunt Joseph. lib.* 12. *antiquit. & Aristeas Ptolemaei regis Hyperaspistes in lib. de septuaginta duobus veteris Testamenti interpretibus.*

E-

Ezechielus *quidam*, *quem Clemens Alexandrin. in Stromat. Judaica Graecis tragoediis complexum fuisse refert.*

Sozomenus in eccles. histor scribit Apollinarem *Syrum res sacras tragoediis inclusisse*, *atque Euripidem iis imitatum fuisse.*

D. Gregorii *Nazianzeni Christus tragoedia exstat etiam nunc.*

Stephanus *Monachus Christianus*, *ex D. Sabbae sectatoribus*, *cujus Graeci festum celebrant* v. *Kal. Novemb. cujusdam tragoediae de Christi nece auctor creditur.*

Timotheus *tempore Anastasii Imp. Demosium Christianam tragoed compofuit. Denique omitto Homerum (quem Tragicis Plato annumerat, in Theaeteto) ne Epicos cum nostris confundam.*

Ita Graecorum tragicorum plus minus centum & duodetriginta nomina supersunt, quorum plus bis mille tragoedias fuisse suspicor: exstant vix triginta. Pauciores fuere Latini tragici; sed pro numero tragoediarum reliquarum, haud scio an par calamitas Latii. Id ut appareat, quam Graecis, eandem Romanis tragicis, ex Grammaticorum libris eruendis operam impendamus.

Igitur ab excessu Sophoclis, annis plus minus c. & xxx. *Romae ab U. C. anno pene* D^mo *Cethego & Tuditano coss. tragoedia coepit; quam primus docuit* L. Livius Andronicus. *hunc subsecuti sunt*

Q. Ennius *Rudius*, *cujus ex Telepho*, *Alcmaeone*, *Andromacha*, *Thyeste*, *Medea (quam ex Euripidis transtulit) Hecuba*, *Achille & aliis supersunt multa fragmenta.*

Cn. Naevius, *qui praeter comoedias etiam tragoedias scripsisse videtur*, *ejus enim citantur*, *Alcestis*, *Lycurgus*, *Aegisthus*, *Tereus; quae sunt indubitata dramata tragica.*

M. Pacuvius *Brundusinus*, *Ennii*, *juxta Plinium*, *ex sorore; juxta Eusebium*, *ex filia nepos.*

L. Attius, *seu* Actius, *seu* Accius, (*his enim tribus modis scriptum invenias; mihi prima scriptura placet*, *marmorum*, *numismatum*, *Dionis*, & *Victorini auctoritate confirmata*) *quinquaginta annis junior*, *cum Pacuvio tamen iisdem Aedilibus fabulam docuit.*

L. Afranius *Comicus*, *tragoedias etiam*, *sed minus tragice*, *auctore Cicerone composuit.*

M. Attilius, *Ciceroni tribus in locis*, *durissimus & plane ferreus scriptor.*

Sulpitius *trib. pl.* (*ut Asconius testatur*) *non orator modo insignis*, *sed & tragicus bonus fuit*, & *tragoedias suas* Julii *nomine inscripsit.*

Puppium *Lilius lib.* 8. *tragicum facit. sane Horatius ejus poëmata lacrymosa vocavit.*

Rutilii Gemini, *Astyanax a Placiade citatur.*

M. Terentius Varro, *Romanorum doctissimus; de quo tamen non est omnino certum*, *tragoediasne quoque docuerit*, *an vero e Satyris aliquas tragoediarum dumtaxat nominibus inscripserit.*

Q. Catulus, *dubium est an tragoediam dederit.*

C. Julius *L. F. Q. Catuli frater uterinus, cujus lenitatem tragoediarum Cicero in Bruto praedicavit; Festus ejus Adrastum citat: Victorinus, Tecmusam, (id est Tecmessam) eumque docet etiam Strabonem, Sesquiculum, & Vopiscum dictum, nisi nos codices fallunt.*

C. Julii Caesaris *Dictatorem laudat Sueton. timeo ibi aliquod vulnus subesse.*

Q. Cicero, *Marco Cicerone teste, tragoediam scripsit.*

P. Virgilius Maro, *secundum nonnullos, in hunc numerum referendus est, quos Donatus & Servius referunt; a quibus traditur Virgilius,* Thyestem *tragoediam composuisse, & Varii uxori (cui nimis familiaris erat) dedisse, quam Varius postea pro sua recitarit: atque hoc occulte ab ipso Virgilio in Bucolicis illo versu significari,*

Quem mea carminibus meruisset fistula caprum.

sed, sive tragoediam Maro composuit, sive non: alienam hanc a Virgilii castissimis moribus narrationem puto; & Varium potuisse suo Marte fabulam componere, Horatii & Ovidii testimonio patet.

C. Octavius Augustus, *Achillem teste Suida; & Ajacem imperfectum, teste Suetonio.*

Casii Seueri Parmensis *Thyestem, Porphyrion citat: ejus opuscula Horatius laudat. Fuit & eodem tempore alius* Cassius Severus; *quem Ovidius in lib. de Ponto scribit Regale carmen Latio dedisse: quo tempore Parmensis ille, jam Augusti jussu, a Vario fuerat interfectus.*

L. Varius *a Tacito, Fabio, & Horatio laudatus. cave hunc cum Quinctilio Varo confundas.*

Turanius, *de quo Ovid.* 4 *de Ponto;*

Musaque Turani tragicis innixa cothurnis.

Junius Gracchus; *qui, auctore Terentiano, Thyestem, docuit: Unde Ovidius;*

Cum Varius Gracchusque darent praecepta tyranno.

C. Cilnius Maecenas, *citante Seneca composuit Prometheum, & citante Prisciano Octaviam. Sed profecto vel mendosus est Priscianus; vel* Octavia *cujuspiam recentioris est Maecenatis. Si* Melissi Maecenatis *contendas; de quo Grammatico Suetonius, & quem Plinius Octavianae bibliothecae ab ipso Augusto praepositum, & sexagesimo aetatis anno Jocorum libros composuisse scribit; vicissim hanc Octaviam non tragoediam, sed comoediam fuisse contendam. hic enim Maecenas Melissus togatarum, quas trabeatas vocabant, primus auctor fuit, & ab Ovidio & Acrone in album Comicorum refertur; ut & alii observarunt. Verum putarim potius Cilnii Maecenatis* Octavia, *infelix Marci Antonii & Octaviae matrimonium descriptum. vel non fabulam, sed quid aliud; nam constanter m. s. Prisciani lib.* 10. *habent,* Maecenas in Octaviam.

Asinius Pollio, *de cujus tragoediis, praeter Servium, etiam Horat. in Od.*

Aristius Fuscus, *tragicus, teste Acrone. nam Porphyr. Comicum facit.*

P. Ovidii Nasonis *Medea celebratur, a Fabio, Tertulliano, & aliis.*

M. Aimilius Scaurus (*alii* Mamercum *faciunt*) *a Tiberio occidi jussus, Atre-*

treum fabulam composuit, testibus Tacito & Dione.

Jul. Maternus, *cujus Medeam, Thyestem, Catonem, Tacitus memorat.*

P. *vel* Q. Pomponius Secundus (*alius a L. Pomponio Attellanarum scriptore, quem Seneca & Cicero laudant, & cujus Grammatici plus minus* XXX. *comoedias referunt*) *Germanico, Caligulae, & Claudio carissimus, consulatu, & triumphalibus ornamentis; sed Poematibus, maxime tragoediis, nobilior; valde a Quinctiliano commendatur; & Plinius Secundus duos de vita ejus libros conscripsit.*

Trabeas, *non ille senior Caecilius Trabeas Comicus, sed alius recentior, apud Tacitum.*

Cornutus Stoicus, *teste Lilio dialog.* 4.

L. Annaeus Seneca, *cui novem has tribuerim.*

M. Annaei Lucani *Medeam, Statius & Fabius laudant.*

Neronis Imp. *tragoediarum, Philostratus & Tacitus mentionem fecerunt.*

P. Statius Papinius, *ex Juvenale Sat.* VII. *videtur composuisse fabulam Agaven, & egestate pressus illam Paridi histrioni vendidisse.*

Codrus *quidam*, (*incertum an Cordus*) *de quo ita Commentarius antiquus in Juvenalem, ad illud;*

Rauci Theseide Cordi.

Cordus hic Poëta fuit vitiosus, qui tragoediam Thesei scripsit; de quo Virgilius dixit,

—— Sedet aeternumque sedebit infelix Theseus.

ex quibus verbis duo colligo, primum novam versiculi Virgiliani explicationem in Aeneid. VI. *Alterum tragoediam fuisse inscriptam*, Theseus; *vel potius legendum*, Theseid. *pro* Theseidem. *nam inscriptionem*, Theseis, *Satyricus ridet. Hunc tamen Servius in* I. *Aeneid.* Codrum *vocat.*

Ex Juvenale quoque colliguntur & alii quidam tragici, sed mali & inepti. nam Sat. 7. Alcithoën Pacci, Thebas & Terea Fausti. *ubi notat Comment. haec nomina & fabulas esse malorum Poëtarum. Mox.*

Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno
Cujus & alveolos & laenam pignorat Atreus.

Tragicum Poëtam dicit idem Comment. & supellectilem foenori opposuisse ut Atreum componeret. Pelopeam *quoque &* Philomelam *in eadem Satyra existimo nomina tragoediarum.*

Alius quidam Varro, *quidam etiam* Bassus *tragici a Martiale nominantur, quorum unum laudat, alterum vituperat.*

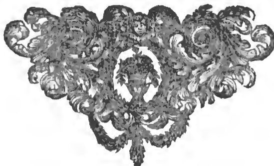
Scaeva Memor Auruncus, *frater Turni nobilis Satyrici, tempore Domitiani Imp. tragoedias docuit: horum fratrum bis Martialis, semel Probus in Juvenalem, & semel Sidonius meminerunt: ejus tragoed. Herculem, citat Placiades, meminit etiam Comment. Juvenalis. Idem Placiades citat quendam* Crispinum *in Heraclea, seu ut v. l.* Crispilium, *sed puto comoediam vel hist.*

L. Verum L. F. Antoninum Imp. *suspicor etiam Tragoedias factitasse ex iis, quae de illo refert Sex. Aurelius.*

De-

Denique cujusdam Lampridii *tragici mentio exstat apud Sidonium Apollinarem lib.* 8. *Epist.* 11.

Atque hic ultimus est veterum Latinae tragoediae scriptorum, de quo aliquid comperetim: ex horum plus quam triginta Poetarum fabulis, decem integras habemus; quas quidam spernunt, alii admirari solent: his ut gratum faceremus, non exiguo labore, satis prolixis commentariis, ad unam omnes vel ornavimus, vel oneravimus. Tribui solent L. Annaeo Senecae, cujus vitam Xicho Polentinus (ridiculi sunt, qui illum D. Augustino adscribunt) Rod. Agricola, Pet. Crinitus, Lilius Gregorius, & Ambrosius Morus Cordubensis ita descripserunt, ut conjectura tantum niti, & solo fere Cornelio Tacito auctore usi videantur; meque excitarint magis, quam deterruerint ad serio Senecarum vitam, ex ipsorummet libris, ex Tacito etiam, Dione, Suetonio, ceteris contexendam: nam aliorum, qui potuissent elegantius, nihil praeter nudas pollicitationes mihi contigit videre. haec illis si probabuntur, bene est: sin minus, sua promant. gaudebo, & melioribus plaudam, reipub vero litterariae gratulabor. Interea boni lectores, meo, qualis est, labore nonnihil juvabuntur.

TESTI-

TESTIMONIA VETERUM
ET
RECENTIORUM QUORUNDAM,
DE
L. ANNAEO SENECA.

Cornelius Tacitus annal. XII.

T Agrippina ne malis tantum facinoribus nótesceret, veniam exsilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur.

Idem annal. XIII.

Quamquam oratio a Seneca composita multum cultus praeferret, ut fuit illi viro ingenium amoenum & temporis illius auribus accommodatum.

Idem lib. XIV.

Objiciebant etiam eloquentiae laudem uni sibi adsciscere & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset.

Idem lib. XV.

Fama fuit Subrium Flavium cum centurionibus, occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, traderet urque imperium Senecae, quasi insonti claritudine virtutum ad summum fastigium delecto.

Juvenalis Sat. VIII.

Quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam praeferre Neroni?

Martialis lib. I. *Epigr.* LXII.

Duosque Senecas unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Idem lib. IV. *Epigr.* XL.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
Et docti Senecae ter numeranda domus.

Idem lib. VIII. *Ep.* XLIII.

Facundi Senecae potens amicus
Caro proximus aut prior Sereno.

M. Fab. Quintilianus lib. VIII. *cap.* III.

Nostri autem in jungendo aut derivando paulum aliquid ausi, vix in hoc satis

reci-

recipiuntur. Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam etiam Praefationibus esse tractatum, an *gradus eliminat* apud Attium in Tragoedia dici oportuisset. At veteres ne *expectorat* quidem timuerunt.

Idem lib. IX. *cap.* II.

Interrogamus, aut invidiae gratia: ut Medea apud Senecam:
— *quas peti terras jubes?* [Extat vers. 453.]

Idem lib. X. *cap.* I.

Cujus & multae alioqui & magnae virtutes fuerunt, ingenium facile & copiosum, plurimum studii, multarum rerum cognitio. Tractavit etiam omnium fere studiorum materiam. nam & orationes ejus & poëmata & epistolae & dialogi feruntur.

Suetonius in Caligula cap. LIII.

Lenius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam, tum maxime placentem, commissiones meras componere & arenam esse sine calce diceret.

Dio lib. LXI.

Ὅτε Σενέκας καὶ ὁ Βοῦῤῥος, φρονιμώτατοί τε ἅμα καὶ δυνατώτατοι τῶν περὶ τὸν Νέρωνα ὄντες, (ὁ μὲν ἔπαρχος τοῦ δορυφορικοῦ, ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ ὤν.) τὴν ἀρχὴν πᾶσαν παρέλαβον, καὶ διῴκησαν, ὅσον ἠδυνήθησαν, ἄριστα καὶ δικαιότατα, ὥσθ' ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ὁμοίως ἐπαινεθῆναι.

Terentianus Maurus in Centimetro, ubi de Bucolico agit.

In Tragicis junxere Choris hunc saepe diserti;
Annæus Seneca, & Pomponius ante Secundus.
Tale dedit nobis Pomponius:
Pendeat ex humeris dulcis chelys, &c.

Idem de tertia tome Hendecasyllabi.

Ut Vates alii solent,
Exemplum Senecæ dabo:
Thebis laeta dies adest;
Aram tangite supplices;
Pingueis caedite victimas.
Tales continuos legis, *&c.*

M Val. Probus Grammat. Institut. lib. I.

Nominativus singularis qui *en* syllaba terminatur, Græci nominis est: & masculino sive foeminino genere, semper longa est. Masculino, ut *Hymen.* ut Seneca in Hecuba:

Quicunque Hymen funestus, inlaetabilis
[Extat Troadibus, initio Actus IV.]

Idem lib eod.

Illic, vel *illuc*, & *huc* adverbia, postremas longas recipiunt. ut, *Huc illuc acies circumtulit.* &, *Huc ades.* & Seneca in Hecuba, hendecasyllabo Sapphico versu,

Ilium est illic, ubi fumus alte.
[In fine ejusdem Act. IV.]

Ibi-

Ibidem.

Oedipodis & *Oedipodae.* Seneca: *Oedipodis domus.* [V. 216. ubi *Oedipodis datur* vulgo, & sic in Probo legendum.]

Priscianus lib. VI.

Alia vero omnia in *is* desinunt, ut *hic* & *haec sacerdos*; *hic* & *haec compos*, *compotis*. Livius in XXV. *Profecto satis compotem menti inesse.* *o* tamen in hoc solo corripitur. Seneca in † Phaedra:

Hippolyte, me nunc compotem voti facis.

In* eadem: *compote voto.* & est Adonium metrum. [† Hippolyto, v. 707.* Lege, *eodem.* nam non est ex Phaedra sive Hippolyto, sed ex Agamemnone, Choro II. v. 360.]

Lactantius Statii Papinii Scholiastes, ad Thebaidem, lib. IV.

Seneca in Thyeste:

Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco, &c.

C. Sollius Sidonius Apollinaris, Carm. IX. *ad Magnum felicem.*

Non quod Corduba praepotens alumnis
Facundum ciet, hîc putes legendum:
Quorum unus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis,
Pictum faecibus Aeschylum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespin:
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebant olidae marem capellae.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Caesaris, ut gener socerque
Cognata impulerint in arma Romam, *&c.*

Idem Carm. XXIII.

Quid celsos Senecas loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem,
Terrarum indigenas Ibericarum;

Paullus Longobardus, Diaconus, Historiae Miscellae lib. VIII.

Hujus (*Neronis*) temporibus Poëtae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Persius, Senecaque Tragicus; Musonius atque Plutarchus, (*Hui! & ille etiam Neronis aevo? somnium.*) Philosophi.

Desiderius Erasmus in Prolegomenis ad Senecam Philosophum.

Ingenio facili versatilique fuisse colligitur hinc, quod in diversis argumentis stilum exercuit pari propemodum successu. quod nec Ciceroni, nec Virgilio contigit. Nam Tacitus commemorat illius poëmata, de quibus sentiens, incertum. Nam Tragoediarum opus eruditi quidam malunt Senecae filio tribuere, quam huic. Sunt qui fratri Senecae adscribant. Quamquam mihi videtur opus hoc Tragoediarum non esse unius hominis. Certe ex ludicro libello De morte Claudii, conjicere licet,

 illum

illum haudquaquam iratis Musis & Apolline versatum in hoc studii genere, *&c.*

Julius Caesar Scaliger Poëtices lib. v. *cap.* vi.

Ascendendum est ad tertiam aetatem, quae post Augustum ad externos usque Imperatores demissa (Nervam dico & alios) certum suumque genus poëseos comprehendit. Quum enim a superioribus, unoque Virgilio exhausta essent argumenta omnia, ipsae dicendi leges, omnes excussae veneres; coacti sunt nove eadem dicere, ne idem dicere viderentur. quare necesse fuit, ut illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate. Quum tamen essent grandes & pleni: id quod praetulissent ei, quam pauci consecuti sunt, suavitati.

Deinde post Sulpitiam poëtriam, Persium, Juvenalemque ac Martialem, subjungit:

Quatuor supersunt maximi Poëtae (Seneca, Valerius Flaccus, Statius, Lucanus: Silium his annumerare, sane religio est.) quorum Seneca seorsum suas tuetur partes, quem nullo Graecorum majestate inferiorem existimo; cultu vero ac nitore etiam Euripide majorem. Inventiones sane illorum sunt; at majestas carminis, sonus, spiritus ipsius. In quibus Sophoclis se esse voluit similiorem, frustra fuit, &c. [*Vide ejusdem lib. cap.* xiv. *sub fin.*]

M. Antonius Muretus Var. Lect. l. ii. *cap.* iv.

Et est profecto [*Seneca*] poëta ille praeclarior, & vetusti sermonis diligentior, quam quidem inepte fastidiosi suspicantur.

Justus Lipsius lib. i. *cap.* i. *Electorum.*

L. Annaeus Seneca Philosophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; professione, Rhetor. Natus ante bellum Civile Caesarianum, supervixit ad Claudii circiter principatum: sine honoribus & non aliud quam provincialis eques. Is jam senex non dubie filiis suis scripsit, aut dictavit potius, hos qui supersunt Controversiarum & Suasoriarum libros. Sed, ut in Plauti fabula, inter duos Menaechmos, sic inter duos Senecas confusione nominum ortus error. Tributa illi, quae hujus erant: & claritate nimia filii obscurus pater hodie, immo ignotus. Memoriam boni senis fugitivam (impune hoc dixerim) primus retraham ego. Ejus, inquam, Senecae hi libri. Doceo ex aetate, quae patri convenit, disconvenit proli: doceo ex inscriptione, quae in omnibus libris, etiam scriptis, concipitur: M. ANNAEI SENECAE AD SENECAM. NOVATUM. ET MELAM FILIOS. Optime. inter tres filios Seneca Philosophus est: reliqui ejus fratres. Stemma tale:

M. Annaeus Seneca qui Rhetor. Helvia ejus uxor	L. Annaeus Seneca, qui Philosophus & Poëta. Annaeus Novatus, aliter Junius Gallio. Annaeus Mela, sive Mella, pater Lucani.

HIERO-

HIERONYMUS AVANTIUS,
Veronensis,

ET

GEORGIUS FABRICIUS,
Chemnicensis,

DE

GENERIBUS CARMINUM,

APUD

L. ANNAEUM SENECAM TRAGICUM.

HIERON. AVANTIUS, Veronensis,
De Carmine Jambico Trimetro.

Rima sedes ultra jambum & tribrachym recipit spondeum, & spondei dissolutiones, anapaestum & proceleusmaticum, & ipsum dactylum saepissime: licet hoc neget Interpres in fine (Troadis) sextae Tragoediae.

Secunda & quarta sedes jambo & tribrachy tantum serviunt: ideo contra Interpretes jam constantissime assero, apud Senecam in jambicis trimetris nunquam inveniri anapaestum, neque in secunda, neque in quarta sede.

Tertia sedes admittit jambum, spondeum, dactylum, & tribrachym. Anapaestum vero in loco tertio nunquam invenies: nisi dictio ipsa fuerit quatuor syllabarum; quod accidit versibus viginti, hoc uno prope Oedipeo versu excepto,

Inter senem juvenemque, sed propior seni.

Quintus locus uti saepissime, imo semper, habet aut spondeum, aut anapaestum: ita jambum & dactylum nunquam assumit, nisi in novem versibus; quorum ultimae dictiones sunt quatuor syllabarum: ***nepotibus***, ***cacumine***, ***Prometheus***, ***Caphardes***, ***Polyxena***, ***facinorum***, & ter, ***memoria***. Tribrachym quoque ter tantum usurpat in hac sede quinta, dictionibus itidem quadrisyllabis: scilicet, — ***Luctifica negat***, in Hippolyto; — ***Pestifera movent***, in Hercule furente; — ***Lucifera gerens***, in Oedipo.

Sexta ſedes ſemper habet unicum jambum: licet Maſſarius affirmans tribrachym in hoc ultimo pede, non modo adducat illum verſum Tragoediae Herculis furentis:

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas recipit.

Ubi profecto, ſi vetuſta exemplaria conſulueris, *rapit*, non *recipit*, eſt legendum: ſed etiam citet illum verſum,

Et fata vici: morte contempta redii.

Ubi per ſynaereſin eſt jambus, non anapaeſtus. Sic Aſcenſius Maſſario conſentiens, non modo ſuper dictione *Capharides* ſcribit eſſe ſpondeum in eodem ſexto pede: verum etiam in fine Troadis Tragoediae dicit legendum eſſe, — *Virginibus teneris*, ut ſit anapaeſtus in ultima trimetri. Ego autem jamdiu ſcripſi, omnes verſus trimetros undequaque probabiles & ſinceros inveniri apud Senecam, penes quem nullus eſt verſus ſcazon, nullus exlex, ſeu κακόμετρος, nullus hypermeter, nullus hypercatalectus, nullus brachycatalectus, ſed omnes meri acatalecti: etiam non conſtat ullus e jambis omnibus, quod gravium Tragicorum lex decernit. Imo Seneca noſter ſic fuit metrorum ac ſyllabarum obſervantiſſimus, ut cum Hieronymo Aleandro, literarum & religionis cultura viro venerando, libeat conſentire, omnem Senecae verſum proculdubio depravatum eſſe, quem receptas ſcanſionis normas tranſgredi offenderis.

Nego praeterea collocari trochaeum in aliqua ſede verſus trimetri: unde demiror improbam quorundam audaciam clamantium trochaeum eſſe in quinta ſede horum trium verſuum: quorum primus eſt in Thyeſte Tragoedia,

Leve eſt miſerias ferre: perferre grave.

Ubi ſyllaba *re* in *perferre* producitur, vi conſonantium ſequentis dictionis: ut etiam. — *Frigida ſpatio refert*, & — *Undique ſcopuli adſtrepunt.* Vide quae ſcripſi apud Catullum in dictione *Propontida.* Non tamen ſemper producitur hujuſmodi ſyllaba: ut, — *Unda flammas opprimat.*

Et ſaepius omnes Poëtae hanc finalem ſyllabam ſequentibus conſonantibus pro ſuo commodo recipiunt.

Secundus verſus eſt in Medea Tragoedia, in qua legitur, — *perfidi ſanguis ineſt.* Ubi dico ſpondeum eſſe in quinta ſede, non trochaeum; ut apud Tibullum canentem, — *ſanguis eſt tamen ille meus.*

Quin alias Catullus, Tibullus, Propertius, Ovidius, Auſonius, & alii Poëtae uſurpant de induſtria eam pentemimerim: ſed Lucanus, Senecae affinis, utraſque eaſdem dictiones mutuatus, ſcribit:

Dum ſanguis inerat, dum vis materna.

Quin ſemel Maro, ſemel Valerius Flaccus, bis Lucretius, & bis Silius producit ultimam in *ſanguis:* & legitur de Lucretia in antiquo Epigrammate,

Sanguis ante virum, ſpiritus ante deum.

Tertius verſus eſt in Hercule Oetaeo ubi ſcriptum erat, — *ſi mille gemunt Urbes.* Ubi legendum docui *nullae*, non *mille.* Ut & in Ovidiana Sappho legendum praemonſtravi:

— *Et nullae dulce queruntur aves;*

non

non *mille*, ut paſſim legebatur.

Itidem in Thebaide Tragoedia eſt ille verſus,

Ionideſve, vel Myceneae murus.

In quo credunt eſſe trochaeum in prima ſede: cum certe ſit jambus; quod & fatebuntur qui praeter caeteros legerint Ovidium, Propertium, Horatium, & Martialem, ſic ſcribentes:

Ovid. *Non Latium norat, quam praebet Ionia dives.*
Propert. *At tu ſeu mollis qua tendit Ionia: ſeu qua.*
Horat. *Non attagen Ionicus jucundior.*
Mart. *Ionicarum guſtus attagenarum.*

Et ipſi & alii vates ſaepius eas primas ſyllabas in *Ionia* variant. Quin peritorum gratia dixerim, apud Virgilium in eo celebri verſu, *Inſulae Ionio in magno*, excluditur & abjicitur in ſcanſione diphthongus primae dictionis; non autem adimitur ultima vocalis in ſequente dictione *Ionio*, ut a pleriſque omnibus eſt hactenus praeceptum. Sic igitur ſcandatur iſte verſus; *Inſul' Ioni' in ma.* ut, *Poſthabita coluiſſe Samo. Quem Dardanio Anchiſae. Sub Ilio alto.* & alibi ſaepiſſime. Non tamen hoc recenſeo, quod neſciam diphthongum ſaepe retineri, ſequente vocali, ut, *Caſtaneae hirſutae. Ante tibi Eoae Atlantides.* Et ipſe Seneca in principio Troadis tragoediae ſextae, *Aeacidae armis*: ſed ut primas ſyllabas in *Ionio* lubricas teſter; neque unquam inveniri trochaeum in Senecae trimetris, niſi in verſibus plane depravatis. Pyrrhichius quoque nullibi admittitur in hoc jambico, licet alii contendant eſſe pyrrhichium in fronte horum hemiſtichiorum: *Petiit ab ipſis: Abiit arenas. Rediit Achilles*, ſed mirifice decipiuntur. Poſſem dicere inibi tribrachym eſſe, ut in Thyeſte tragoedia ſecunda, *Quod ratio nequiit*, ut millies alias: potius tamen dicam in illis tribus eſſe jambum, quia litera finalis ſaepe producitur. Ovid.

Ut monuit, cum voce abiit.

Sed maxime in his dictionibus per ſynaereſin coactis: unde non exploderem alteram vocalem, quam demunt alii in ipſis infra ſcriptis verbis, in quibus plane eſt jambus non pyrrhichius: *Complexus abiit: Everſa periit: Petiitque ſupplex:* ſaltem ut in temporibus ſenſus ſit magis obvius.

Ille quoque fallitur, qui in ſecundo Actu octavae Tragoediae (Agamemnonis) legens,

Et qui redire (cum periit) neſcit pudor:

Et in ſecundo Octaviae legens, *Aliena telis: aut petiit*, credit eſſe anapaeſtum in quarta ſede, qui tamen inibi nunquam invenitur: licet adoleſcentior cum caeteris omnibus deceptus fuerim. Ut praeterea, quod ſentio, exprimam, quando prima producitur, *Objice* ſcriberem potius, quam *Obice*, ut verbum a nomine ſtatim dignoſcatur. Legerem tamen & ſcriberem, — *Per decem menſûm graves*, pro *menſium:* nam ut apud alios Latinos auctores, ſic & apud Senecam, ſcribuntur & leguntur hae dictiones, ut metra depoſcunt. Ut cum in Seneca legitur, — *Tuque coeleſtûm arbiter*, pro *coeleſtium*, & apud Catullum *Flos Veronenſum*, pro *Veronenſium*, in hujuſmodi ego ectaſi aut moloſſum aut creticum pedem exhorreo: ad quem confeſtim abſque neceſſitate plerique concurrunt, tanquam ad ſolidiſſimam

am-

anchoram. Interim haec sit nostra sententia; licet aliquando secus scripserit vir eruditissimus & amicissimus: at non semper idem est unius judicium. Unde quamvis haec studia (quae humanitatis appellant) rarissime, nec nisi coactus, revisam; multas tamen inventiunculas nostras alacriter damnavi: & (si acciderit) meipsum redarguens scriptorum meorum ingenuus ero exactor. Igitur repeto, in his, ut versui convenit, ita scribendum, nunc *legentium*, nunc *legentum*: ut annotavi in meo codice impresso in aedibus Aldi Anno cIɔ Iɔ xvii.

Schema trimetrorum Senecae, secundum observationem Avantii, hujusmodi est.

Sedes 1,	2,	3,	4,	5,	6, & ult.
- -	◡ -	- -	◡ -	- -	◡ -
◡ -	◡ ◡ ◡	◡ ◡	◡ ◡ ◡		
◡ ◡		- ◡ ◡		- ◡ ◡	
◡ ◡ ◡		◡ ◡ ◡			
- ◡ ◡		◡ ◡ - ‡ N. L.		◡ - in novem versibus	
◡ ◡ ◡ ◡				◡ ◡ ◡ in tribus versibus.	

GEORGIUS FABRICIUS, Chemnicensis,

De Reliquis Carminum Generibus.

DE trimetris sane diligenter Avantius; sed quia in Choris carminum genera reliqua non attigit, videntur ea quoque exponenda: cum in Tragicis inveniantur, quae cum Poëtis caeteris non conveniant. Nam ut suam illi servent gravitatem, legitimis pedibus & vulgata compositione semper non sunt usi; videlicet,

Ut sermo pompae regiae capax foret,

secundum Terentianum. In quibus annotandis operam exiguam sumpsi, non exiguo

guo futuram commodo iis, qui cum diligentia & attentione liberali in veterum scriptis versari solent.

De Jambico.

I. Jambicum dimetrum catalectum, prima sede constat e spondeo aut anapaesto: duabus reliquis, jambo cum superflua syllaba. E tali jambico integer Chorus est in Medea, ante actum quintum. Talis versus in Oedipo,

Ophioniaque caede.

— — ∪ — ∪ — —

∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪

Ibidem impurus est ille, mutato altero jambo in spondeum.

Solenne Phoebus carmen.

II. Jambicum dimetrum acatalectum habet sedibus paribus jambum, imparibus spondeum aut dactylum aut anapaestum. hoc accinitur, jambico trimetro, in Medea: interjicitur eidem in Agamemnone. Miscetur trochaicis & dactylicis unus, in eadem Tragoedia,

Procella fortunae movet.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ —

— — — —

Impurus est ille in Oedipo,

Hederave frontem baccifera.

Huic vicissim accinitur superius catalectum ibidem,

Aut foeta tellus impio.

Effudit arma partu.

III. Jambicum dimetrum hypercatalectum fit, cum ad superius adjungitur pes trisyllabus in fine, nempe baccheus: e quo genere non constant Chori integri, sed aliis alibi, rarissime tamen, interponitur; ut in Oedipo,

Sensere terrae te Dacum feroces.

Habet sede quartâ etiam anapaestum; ut in Agamemnone,

Non urbe cum tota populos cadentes.

Ibidem.

Charusque Pelidae nimium feroci.

In qua Tragoedia tantum unus adhuc generis ejusdem legitur. Ut autem apud Tragicos jambico dimetro pes trisyllabus additur, ita apud Comicos jambico senario: cujus e Varrone meminerunt, Charisius, Diomedes, Ruffinus. singuli adducunt hunc versum Terentii ex Hecyra,

Nam si remittent quippiam Philumenae dolores.

Sed nunc non alia persequi, praeterquam Tragici nostri, decretum est.

IV. Jambicum trimetrum brachycatalectum Scazon, seu claudum, nescio an ulli alii, excepto Seneca, apud Latinos sit usitatum. Habet sede prima jambum aut anapaestum, secunda jambum, tertia spondeum, penultima jambum, ultima spondeum, & semel tantum anapaestum.

Sonuit reflexo classicum cornu. in Oedipo.

Cum lege mundi Juppiter rupta. in Agamemnone.

 Jus-

Jussitque Phoebum tardius celeres. ibidem.

u — u — — u — —

u u — u — u — u u —

Hoc genus scazontis in duabus tantum Tragoediis legitur: nam alia exempla ego ignoro.

Interdum in eodem non fit collisio; ut,

Elisit acre, ante non linguas.

Interdum nulla elisio; ut,

Camore primum hostico experti. in Oedipo.

Sed hoc videtur fieri valde illepide.

Est & alterum Scazon huic dissimile, in quo contra legem communem loco penultimo trochaeus ponitur,

Timet aut minaces victoris iras.
Tacitumque murmur percussit auras.
Gemuitque taurus Dictaea linquens.

u u — u — — — u — —

Haec autem rectius inter composita metrorum genera referuntur.

V. Jambicum trimetrum catalectum integrum, satis ab Avantio explicatum videmus, quod tamen e puris jambis non constat, sed pedum aequalium quasi temperamento conficitur. Tradit ex antiquis Grammaticis Victorinus, improbari versum e jambis omnem compositum, nam ut sit amplior, & par tragicae dignitati, interponi frequenter, locis videlicet imparibus, pedum dactylorum numeros, & moras spondeorum: quam sententiam approbat Terentianus. Quos autem trimetros Graeci, eos Cicero & Quintilianus vocant senarios, & eorundem imitatione Flavius Caper & Aruntius Celsus, Terentii interpretes. Causam nominis utriusque scite Terentianus reddit, suae vir artis doctissimus,

Jambus ipse sex tantum locis manet,
Et inde nomen inditum est senario:
Sed ter feritur, hinc trimetrus dicitur,
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Annotarem & illa, ubi collisiones aut elisiones non fierent, vel hiantibus literis, vel sequente aspiratione: sed cum id in difficilioribus dicere jam coeperim, & in reliquis generibus sim repetiturus: studiosi id per se observabunt, quod a praeceptionibus communibus dissidet, & libertatem illam vetustiorum refert.

VI. Jambicum trimetrum catalectum scazon, constat e solitis trimetri pedibus, jambo, spondeo, anapaesto: sed in fine loco jambi spondeum celebrat, quem tamen antecedit anapaestus aut jambus: cujus generis duo tantum versus sunt in Agamemnone,

Cum Dardana tecta Dorici raperent ignes.
Fatale munus Danaûm traximus nostra.

— — u u — u — u — u u — — —

u — — u u — — u — — —

De

De Trochaico.

I. Trochaicum dimetrum catalectum e trochaeo, item ſpondeo vel dactylo vel anapaeſto, demum trochaeo & ſyllaba ſuperflua componitur: quo utitur in Oedipo,

Sed quid hoc? poſtis ſonat.

Item,

Pendet inſtabili loco
Quicquid exceſſit modum.

— ∪ — — — ∪ —
— ∪ ∪
∪ ∪ —

Chorus enim ille integer eſt ex hoc genere, quod & aliis Choris immiſcetur, aut ad eorum extremum adhibetur. Unus verſus hypercatalectus eſt in eodem Choro,

Vita, decurrente via.

Unus impropriam ſedem habet, loco trochaei pyrrhichium, in initio,

Comes audacis viae.

Sed dubito valde, num correcti ſint hi ipſi loci.

II. Trochaicum dimetrum hypercatalectum, conſtat e trochaeo, item ſpondeo, iterum trochaeo, demum trochaeo, vel ſpondeo, & ſyllaba abundante; ut,

Nullus hunc terror, nec impetus.

Item,

Senſit ortus, ſenſit occaſus.

— ∪ — — — ∪ —
— ∪ — — — ∪ —

III. Trochaicum trimetrum brachycatalectum, habet loco primo & tertio trochaeum vel ſpondeum vel dactylum, ſecundo, quarto, & quinto trochaeum; ut,

Protulit tellus aut anguis imis. in Oedipo.
Deſeruit fugas nomenque genti. in Agamemnone.
Te duce concidit totidem diebus. ibidem.

In qua Tragoedia plures verſus ejuſmodi, ſed ſparſim, inveniuntur.

— ∪ — ∪ — — — ∪ — ∪
— — — ∪
— ∪ ∪ — ∪ ∪

Impurus eſt ille, qui loco ſecundo ſpondeum habet.

Vicit acceptis cum fulſit armis. Item,
Fraude ſua capti caderent Pelaſgi.

Quamvis poſt duas mutas, vocalem ſequentes, utraque ſyllaba correpta legi poſſet, licentia vetere: ut verſus ille apud Gellium, ex emendatione Alciati,

Poſtquam eſt morte captus Plautus, Comoedia luget.

Nam in ſecundo loco dactylus eſt, propter *pt* literas vocalem ſequentes. ut apud Graecos,

Θρήνοσ τ' αἰγυπτίων.

Sed auctorem nostrum minus horridum, ab hac consuetudine plane abstinuisse arbitror. Impurus itidem ille, in quo sede secunda pro trochaeo ponitur anapaestus; ut in Agamemnone,

Tradit thalamis virginem relictam.

IV. Trochaicum trimetrum hypercatalectum, habet trochaeos admixtis, ut solet, dactylis & spondeis, quod in Agamemnone locis solummodo duobus legimus,

Vidimus patriam ruentem nocte funesta,
Vidimus simulata dona molis immensae.
— ∪ — ∪ ∪ — ∪ —— — ∪ ———

V. Trochaicum tetrametrum catalectum, trochaeum recipit locis omnibus, exceptis quarto & sexto, in quibus quasi tibicen fulcitur spondeus, firmamenti gravitatisque causa. Integre purum carmen hoc ponere Tragici non solent; nam quod aliis Poëtis decoro est, in his vitiosum putatur, Victorino & Attilio testantibus. In prima sede, praeter trochaeum, quem semper ut legitimum intelligo, collocantur dactylus, tribrachys: in secunda, spondeus, dactylus, anapaestus. in tertia, tribrachys: in quarta, unicus spondeus: in quinta, dactylus & tribrachys: in sexta, rursus spondeus, & semel dactylus, semel tribrachys, apud hunc videlicet auctorem: in septima necessario trochaeus: syllaba abundans (ut in omnis carminis fine) est indifferens. Has pedum diversitates observare licet in Tragoediis duabus, extra Chorum, nempe in scenarum exordiis, ut in Hippolyto & Medea: semel tantum in scenae medio, ut in Oedipo. Nos simplicioris versus exemplum subjiciemus,

Et pias numen precatus, rite submisi manus.

Et illius apud Terentium in Heautontimorumeno, qui est omnium ejus Comici purissimus,

Vis amare, vis potiri, vis quod illi des, effici.
— ∪ —— — ∪ —— — ∪ ∪ —— — ∪ —

Trochaicorum restant alia quaedam genera, quibus semel aut iterum uti Poëta satis habuit, quae ex impuris & imperfectis composita & quasi conglutinata sunt.

Primum, pedum quatuor; ut in Agamemnone.

Hesperum dici: aurora movit.
— ∪ ——— — ∪ ——

Alterum, pedum totidem, & semipedis; cujus exempla leguntur duo in eadem Tragoedia,

Stella quae mutat, seque mirata est.
Frigidus custos, nescius somni.
— ∪ ——— — ∪ ———

Tertium, pedum quinque; ut,

Semper ingentes educas alumnos.
— ∪ ——— — ∪ — ∪ ——

Quartum, pedum totidem cum semipede; in Oedipo,

Lucidum coeli decus huc ades votis.
— ∪ —— — ∪ ∪ — ∪ ———

De

De Anapaestico.

Anapaesticum complectitur sedes quatuor, recipit in singulis anapaestum, in prima pariter dactylum & spondeum: in secunda solum anapaestum aut spondeum: in tertia spondeum, dactylum, tribrachym: in ultima anapaestum, spondeum, tribrachym, & dactylum: sed hunc bis tantum observare potui; ut,

Mixtaque odoro Lesbia cum thymo. in Oedipo.

Qui Styga tristem non tristis videt. in Agamemnone.

E solis anapaestis unus legitur in Hercule furente,

Pharetraeque leves, date saeva fero.

Alter in Thyeste, tertius in Hippolyto, quartus in Agamemnone. nam hoc contra gravitatem Tragicam est, ut supra in jambicis & trochaicis, de veterum auctoritate scripsimus. Itaque similem versum reprehenderunt familiares Ovidii, in ipsius tragoedia Medea, qui a Seneca in Controversiis annotatur,

Gelidum boream, gelidumve notum.

Anapaestici qui constant e solis spondeis, nimium inertes sunt, ideoque a Ruffino vocantur immanifesti, quia in iis vix numerus & versus intelligi potest, ut Cicero ait: imo plane non intelligitur, si aliis, non sui generis, sunt immixti. Talis est in Oedipo,

Nec mortali captus forma.

Alii duo sunt in Agamemnone. Tales spondaici, quamvis alius itidem generis carminibus inseruntur, tamen in eorum habentur numero, cum quibus conjuncti sunt, etiamsi pedem illum legitimum habeant, quod & veteres Grammatici annotarunt, ut diximus libro De re Poëtica septimo.

Jambum pedem hoc carmen non admittit; nam in illo versu,

Arcus metuit Diana tuos,

Prima in nomine proprio figurate producitur, ut & in illo Ovidii,

Ferrum Diana volanti
Abstulerat jaculo.

Ita enim in aliquot manuscriptis offendimus. Habet hoc carmen post duos pedes incisum: in quo syllaba brevis produci potest, ut,

Bis pulsata Dardana Grajo. in Troade.

Pulsata freta fertur in altum. in Octaviâ.

Interdum non fit elisio; ut in Octavia,

Vivere matrem impius, ingens.

Neque fit collisio; ut in jambico,

Priamo Agamemnon. in Agamemnone.

Æacidae armis. in Troade.

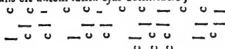
Item in anapaestico; ibidem,

Contenta sono, Hectora flemus
Canuit Ide, Ide nostris.

Quod tribus aliis praeterea ejusdem carminis locis animadvertimus.

Est hujus carminis bonitas & elegantia praecipua, si pedibus singulis, singulae partes orationis finiantur: altera, si dimensiones ipsae parte orationis terminentur.

Talis est autem solita ejus constitutio,

Admittit aliquando pedes alienos, seu (ut Servius) ignobiles, & (ut Cicero de Oratore) abjectos: nos hactenus impuros vocavimus, quod & numerum & versum vitient.

In prima sede paeonem tertium; ut in Oedipo,

Niveique lactis candida fontes.

Quorum tamen versuum ultra octo in his Tragoediis non sunt.

In secunda sede baccheum; ut in Octavia,

Spernit superbos humilesque simul.

Cujus alibi similis nullus est. Observatione dignum est, quod Cicero anapaestum pedem, pro ipso carmine anapaestico ponit. ut de Finibus: *Graeci qui hoc anapaesto citantur.* id est, hoc carmine anapaestico.

De Sapphico.

I. Sapphicum brachycatalectum, quod constat molosso, anapaesto, baccheo, id inseritur Choro cuidam in Agamemnone,

Qui vultus Acherontis atri.

II. Sapphicum integrum, pedibus constat certis, trochaeo, molosso, anapaesto, & amphibrachy vel baccheo, propter syllabam ultimam communem. Habet usitate caesuram post alterum pedem, quam Tragicus semper observat, Catullus non admodum accurate, Horatius accuratius, praeterquam in locis paucis, & initio Carminum, libro primo,

Mercuri facunde, nepos Atlantis. Oda 10.

Quem virum aut Heroa, lyra vel acri. Oda 11.

In Oda de Pindaro utitur undecies, in Carmine seculari uno minus vigesies: aliàs non nimium.

In hoc genere graviter cadunt versus, qui desinunt in dictionem quadrisyllabam; ut,

Iam silet murmur grave classicorum.

Nonnunquam propter caesuram syllaba correpta extenditur, idque semel tantum apud Horatium, sed saepius apud hunc Tragicum; ut,

Et vir & Pyrrha mare cum viderent. in Troade.

Uxor impendit animam marito. in Medea.

Est autem veri & integri Sapphici constitutio ejusmodi,

Disce fortunam bene ferre magnam.

Constant Chori integri e sapphicis apud nostrum Tragicum. Observavimus in sapphico pedes illegitimos plures, quam in aliis, eosque in sedibus omnibus, ulti-

ma

ma tantummodo excepta; ut in prima ſede, ſpondeus pro trochaeo. quod quia ſemel factum, legem non facit.

Solus contemptor levium deorum. in Agamemnone.

In altera ſede pro moloſſo, interdum creticus collocatur, interdum choriambus: de cretico conſtat, de choriambo nos exempla afferemus, quia inuſitatum eſt, & ab alio, quod equidem ſciam, factum nemine.

Creticus invenitur ſine omni controverſia; & veteres ſapphicos tales fuiſſe Julius Scaliger ſentit. Catullus,

Pauca nunciate meae puellae.

Sappho certe, quae hujus carminis inventrix eſt, in quadam oda continenter eo pede utitur:

Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα,
Παῖ Διὸς δολοπλόκε, λίσσομαί σε
Μή μ' ἄσαισι μηδ' ὀνίαισι δάμνα
Πότνια θυμόν.

Choriambus in eadem ſede, uni Tragico noſtro eſt uſitatus. Extant plura exempla, ne quis poſſit dubitare: qualia ſunt,

Sumere innumeras ſolitum figuras. in Medea.
An ferax varii lapidis Caryſtos. in Troade.

Quamvis in manuſcripto Regiomontani legitur, *rari lapidis:* quod tamen repudio, ut & Scaligeri σχῆμα συμφωνητικὸν, quod eſſe in dimenſione ipſe judicat. Similiter in Thyeſte,

Cuncta divitias metuitque caſus,

Sed & hunc verſum aliter legit Beza, ut in Lectionis diverſitate dicemus. Rurſus alibi,

Te caput Tyria cohibere mitra. in Oedipo.
Sidus Arcadium geminumve plauſtrum. in Agamem.
Troja qua jaceat regione monſtrans. in Troade.

Exempla nondum in libris corrupta tot enumero, ne temere affirmare videar rem novam. Ille autem verſus in Hercule Oetaeo,

Habeat, nec ulla dominetur aula,

ut alter in Agamemnone,

Triplici catena tacuit, nec ullo,

plane ſunt illegitimi; in quibus loco primo anapaeſtus, altero baccheus ponitur: quos inter ſapphicos auſus non eſſem recitare, niſi Tragicus eis per medium immiſceret, aut propinque annecteret. Satis de prima & altera ſede hujus carminis.

In tertia ſede ſpondeus contra artem & uſum collocatur; ut,

Argos iratae carum novercae.

Cujus etiam ut in pede priore exemplum aliud neſcio. Spondeus iſte interdum reſolvitur; ut,

Si qua ferventi ſubjecta cancro. in Hippolyto.
Dum luem tantum Troïae atque Achivis. in Troade.

Qualis illa διάζευξις Horatiana,

Nunc

Nunc mare, nunc silüae. & ista,

Heü quantus equis, quantus adest viris.

Ita in manuscripto, & *Heü* dissyllabum esse non negat Servius. Eadem resolutione Caecilius in Plotio, apud Terentii interpretem,

Patere quod datur, quando optata non dabunt dii.

In hoc trochaico, *quando* est trisyllabum. Sumptum hoc de Graecis: Homerus,

Ἀφνειόντε Κόρινθον, ἐϋκλιμένας τε Κλεωνάς,

Apollonius,

Οὐδὲ μὲν οὐδ' αὐτοῖο πάϊς μηνίαινεν ἄκαστος.

Aliter in carmine sapphico distinguunt pedes Bassus, Diomedes, Attilius, Terentianus, Servius, & alii; nam inter composita id numerant: sed qui simplicem rationem sequuntur, quam nos sequimur, ad Tragici hujus compositionem spectant, quae sine dubio e Graecorum fluxit institutionibus. Horatius in hoc genere semel atque iterum utitur dissectione; ut,

Thracio Bacchante magis sub inter" Lunia vento. lib. 1.

Grosphe non gemmis neque purpura ve" Nale nec auro. l. 2.

Sed nullum est exemplum in Tragicis.

De Choriambico.

I. Choriambicum dimetrum constat choriambo & baccheo.

— ◡ ◡ — ◡ — —

Imbriferumque corum. in Hippolyto.

Pulvereamque nubem. in Agamemnone.

II. Choriambicum trimetrum, e spondeo, choriambo, & pyrrhichio; ut,

Pax est Herculea manu,

Auroram inter & Hesperum.

— — — ◡ ◡ — ◡ ◡

Ex hoc facti sunt Chori integri in Thyeste & Hercule Oetaeo: finis cujusdam Chori in Hercule furente: medium in Medea. Habet primo loco interdum trochaeum; ut apud Severum Septimium,

Purpurae-leguli senes.

Interdum creticum; ut in Hercule Oetaeo.

Quatuor praecipitis Deus.

Nisi fiat collisio. Prima enim in nomine *quatuor* apud bonos Poëtas semper producta legitur: *quater*, semper correpta.

III. Choriambicum tetrametrum fit e spondeo, duobus choriambis & pyrrhichio: quo genere frequentissime utitur. hoc suave est, si incisum habeat post pedem alterum.

— — — ◡ ◡ — — ◡ ◡ — ◡ ◡

Res est forma fugax, quis sapiens bono

Confidit fragili? dum licet, utere.

Ex hoc passim integri Chori compositi. Idem inter duos trimetros & totidem tetrametros in Oedipo interposuit. Sunt praeterea genera choriambico minus nota.

I. Pri-

I. Primum, quod e choriambico dimetro conſtat, & e duobus pedibus jambi, cum ſyllaba ſuperflua.

— ᴗ ᴗ — ᴗ — — — — ᴗ — ᴗ

Indomitumve bellum perrumpet omne.

II. Alterum, quod e choriambo, anapaeſto, & iterum choriambo.

— ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ — — ᴗ ᴗ —

Extimuit manus inſueta pati.

III. Tertium, quod prioribus eſt magis vulgatum, e ſpondeo, choriambo, anapaeſto, tribrachy.

— — — ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ ᴗ

Ut quondam Herculea cecidit pharetra.

Reperiuntur plura in Agamemnone hujus generis.

IV. Quartum, quod e choriambis in ſede prima & ultima, in ſecunda jambo, in tertia ſpondeo conſtat; cujus unicum extat exemplum in Oedipo.

— ᴗ ᴗ — ᴗ — — — — ᴗ ᴗ —

Quae tibi nobiles Thebae Bacche tuae.

V. Quintum, quod eſt priore brevius ſyllaba, & loco choriambi finitur dactylo; ut in Agamemnone,

— ᴗ ᴗ — ᴗ — — — — ᴗ ᴗ

Perdidit in malis extremum decus.

De Dactylico.

I. Dactylicum dimetrum catalectum, conficitur e duobus dactylis; ut,

Non acies feras.
Cervaque Parrhaſis.

— ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ

II. Dactylum trimetrum, e dactylo, ſpondeo & dactylo; ut,

Coeruleum erexit caput.

III. Dactylicum tetrametrum acatalectum, fit e ſolis dactylis, ſocio pede adjuncto ſpondeo, qui admittitur ſedibus omnibus, excepta poſtrema: quod carminis genus ſuo appellatur nomine Bucolicon, & idem interponitur modo ſapphicis & choriambicis, quales ſunt tres in Hippolyto: modo heroicis, quales multi in Oedipo, ante Actum tertium.

— ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ — ᴗ ᴗ
— — — —

Et tumidum Nereus poſuit mare.

Item,

Brachia prima cadunt praedonibus.

De hoc verſu ita ſcribit Terentianus, diligens Grammaticus,

In Tragicis junxêre choris hunc ſaepe diſerti,
Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Eodemque in loco hos e Pomponio verſiculos adducit:

Pendeat ex humeris dulcis chelys,

Et numeros edat varios, quibus
Adsonet omne virens late nemus,
Et tortis errans qui flexibus.

Hi versus si e solis componuntur spondeis, minus sunt sonori, minus accommodati; ut in Oedipo,

Et Phoebi laurus charum nemus.

Quod in aliis praeterea duobus in hoc Poëta deprehendimus. Nam dici dactylicus potest, auctore Attilio, qui pedes omnes spondeos habet: dici jambus, qui spondeis maxima e parte abundat, quod in Plautinis Camerarius annotavit: dici anapaesticus, eadem de causa, de quo dictum paulo ante est. Ratio est (ut idem Attilius) quia pes spondeus metra omnia ordinat atque disponit.

IV. Dactylicum pentametrum superiori simile est, quod uno pede excedit; id olim vocatum Aeolicum, eoque librum integrum scripsit Sappho. In his Tragoediis unus tantum invenitur, in Agamemnone,

Heu quam dulce malum mortalibus additum.

Ita enim e manuscripto Regiomontani eum restituimus, cum in vulgatis in choriambicum mutatus sit: ut esset sequenti in eodem loco similis.

Sunt hujus generis multa composita.

I. Ut incipiens a caesura trochaica. in Agamemn.

Aut iniqui flamma Tonantis.

Item a solo pede trochaeo,

Pendet instabili loco.

II. A caesura sapphica. in Agamemnone,

Fortiter vinci restitit annis.

Tales leguntur tres in Oedipo, in Choro confuso e plurimis carminum generibus.

III. Item a caesura jambica, vel e solis jambis facta; ut,

Inauspicata de bove tradidit. in Oedipo.

Vel e spondeo & jambo; ut,

Par ille regi, par superis erit. in Agamemnone.

Postremo desinens in colo sapphico. Ibidem,

Et licuit versare dolos, ut ipsi.

De Hexametro.

Hexametrum (quod a materia Heroicum, ab orationis genere Epicum) componitur e dactylis & spondeis: ita tamen ut sedem quintam dactylus, sextam & ultimam spondeus possideat. In prioribus enim ambo pedes sine ullo discrimine ponuntur. Hujus exemplum est optimus ille Poëtae optimi versus,

Discite justitiam moniti & non temnere Divos.

Hoc carminis genere celebrantur res gestae Bacchi in Oedipo & Medea: item oraculum, quod Oedipo datum est. Oraculum refertur in scenae medio, Bacchi facinora inseruntur Choris. In antiquissimis Tragoediis frequentem fuisse hujus versus usum, intelligitur e libro De re Poëtica, qui inter Aristotelicos legitur.

De

De Monometro.

Monometrum eſt, quod e duobus fit pedibus, eſtque aut acatalectum, quod integrum eſt, ut ex anapaeſtico; ut,

Fortuna ferat. Item,

Nova nupta faces.

Item, ex dactylico; ut,

Non acies feras. Item,

Cingi floribus.

Catalectum, cui ſyllaba aliqua deeſt. Hypercatalectum, in quo abundat ſyllaba. Ut in Trochaico,

Troia bis quinis. in Agamemnone.

Jam Jambico,

Religare frontem. in Oedipo.

In Choriambico,

Quo non nata jacent. in Medea.

Quia autem finiunt plerumque ſententiam, aut etiam carminis genus, ideo antiqui monometra, clauſulas appellarunt, ut Varro tradidit.

PERIOCHAE
TRAGOEDIARUM SENECAE
Nomine LUTATII Grammatici e MS. codice descriptae
A
GEORGIO FABRICIO.

I.
HERCULES FURENS.

Ercules Rex Thebarum vir justus apud priscos habitus est, qui derelicto Creonte socero suo (qui fuit pater Megarae) & duobus filiis infantibus, & Amphitryone patre & Alcmenâ matre, ad regni gubernaculum, assumptisque secum Theseo aliisque proceribus, ad externas nationes profectus est; ut quos ibi saevos tyrannos, & quae monstra invenisset, interficeret, & pestes a populis removeret. In quâ quidem profectione quondam ad inferos fabulose descendisse fingitur, & inde deduxisse Cerberum legitur. Cum per longi aevi spatia, mundum pene totum perambulans, moras traxisset, & jam mortuus putaretur, Lycus Thebanus e vili genere ortus: (quem quondam Hercules in exilium egerat) cum plerisque habitâ conspiratione seditiose caeso Creonte & duobus ejus filiis, cum multâ caede regnum occupavit, & diadema suo capiti imposuit, Megaram uxorem Herculis ad tedas jugales solicitat. cui vim parabat colluctanti & constanter recusanti. Repente rumor de reversione Herculis cum Theseo auditus est, & magno triumpho ab effuso undique populo susceptus: cumque Megaram & Amphitryonem luctuosos inspiceret, causam edoctus, Lycum cum prole sua & fautoribus interficit. Juno summo dolore affecta, quod Hercules illaesus ab inferis redierat, & inde eduxerat Cerberum; timens, ne majora aggrederetur, scilicet coelum; primum sibi dolores immittit, deinde in furorem versa, eam ingreditur viam, quâ ipsum Herculem in furorem ducat, ut furore captus moriatur. Excitat infernalem Furiam, ut faces accendat; quibus ipsum in furorem vertit, ut tela in filias & uxorem jaciat.

HERCULIS FURENTIS
Argumentum, per alium.

Queritur Juno multivoli Jovis furta, & pellices enumerat, earumque liberos; in Her-

Herculem tamen potissimum invehitur, auctum recenti gloriâ victis inferis; Acheronta movet, & furorem Argos reverso Herculi immittit. Absente Hercule Lycus exul Thebanus, urbe occupatâ, Creonte rege ac filiis necatis, confugientem ad aras Megaram Herculis uxorem, ni sibi nubat, flammis cremare minatur. Supervenit Hercules, & debitâ Lycum sociosque caede ulciscitur: deinde sacrificaturus, vertitur in insaniam; propriam uxorem atque filios interficit. recedente denique vesaniâ, & miseriâ suâ cognitâ, vitae manum inferre suae statuit; sed evictus Amphitryonis precibus atque lacrymis, ignoscit sibi, & cum Theseo Athenas pergit.

II.
THYESTES.

Atreus & Thyestes, e Pelope & Hippodamiâ, fratres fuerunt. Thyestes autem adulterium commisit cum uxore Atrei, propter quod Atreus in odium Thyestis vehementer exarsit: nec contentus, quod occupato regno fratrem egisset in exilium, sed volens in eum crudelius desaevire, finxit se velle ei reconciliari, & ab eo filiis in obsides acceptis, partitus cum eo regnum est, quem postea vocavit ad convivium, & interfectis filiis obsidibus, dedit eos patri vescendos, & eorum cruorem vino commiscuit, quod dedit ei bibere. Super quo scelere Sol indignatus, a Mycenis fugit convivio finito, apportavit patri capita filiorum, nuncians ei, quod residuam partem comederit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Vicissitudine regnandi pactâ, annis alternis Pelopis filii Atreus & Thyestes, Argis imperabant. Interea Thyestes aureum arietem, regni fatum, avertit, & Aëropen uxorem fratris in adulterium pellicit: mox poenas metuens fratri dare, fugit in exilium. Sic evasisse dolens Atreus, quod vi nequibat, dolo conatur. in gratiam redire se simulat; oblatâ regni parte, fratrem invitat, & persuadet: Ei convivanti, liberos tres, ante aras immolatos instar victimarum, & partim assos, partim elixos, ignoranti epulandos proponit, sanguinemque potandum propinat. sic fit filiorum parens sepulchrum. Denique capita illi & manus crudelis Atreus offert; & quid comederit, quid biberit, enarrat. Luget Thyestes, & deflet calamitates suas, laetatur e contra frater, & exultat in tam saevo parricidio, quod ipse Phoebus videre non sustinuerat.

III.
THEBAIS.

Oedipus qui patrem occiderat, , & matrem duxerat in uxorem, & ob scelera seipsum excoecaverat (ut in aliâ habetur Tragoediâ) duos filios genuit ex matre, uxore suâ, Eteoclem & Polynicem, & filiam Antigonem. Filii adulti patrem ex-

pulerunt, & inter se sic regnum diviserunt, ut unus uno, alius alio anno regnaret, illo exulante, qui non regnaret. Initio regnavit Eteocles, & ultra tempus pactum tenuit regnum. Frater exul uxorem duxit filiam regis Adrasti, a quo accepto auxilio, fratrem expugnare voluit. Ceciderunt ambo in bello mutuis vulneribus, ut in Statio habetur. Seneca autem non describit finem belli, sed solum prooemia.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Sponte profectus in exilium Oedipus, conatur Antigonam filiam a se amovere, ut possit sibi vi vitam evitare: contra haec patrem ad meliora, qua consilio, qua precibus, traducit. Interea Eteocles & Polynices, impiâ regni libidine stimulati, in mutuam caedem feruntur. Interponit se Jocasta mater, & filios nititur in gratiam reducere. negat Polynices. *Desunt caetera.*

IV.
HIPPOLYTUS.

Hippolytus filius Thesei ex reginâ Amazonum Antiope, quem Phaedra noverca uxor Thesei adamavit, qui dum recusaret eam cognoscere, ab eâ falsi criminis delatus, in exilium mittitur. In fugâ territus a marino monstro, praecipitatus inter saxa, exspiravit. Phaedra seipsam dolore interfecit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Pepererat Antiope Amazon Theseo Hippolytum; qui cum venationi deditus Dianam coleret, Venerem aversaretur, coelibem vitam ducere decreverat. captâ illius pulchritudine Phaedra noverca, amore vesana, dum abest apud inferos Theseus, juvenis castitatem blanditiis & precibus expugnare conatur. Impudicam a se feminam Hippolytus repellit. Igitur deprehensa, mutat amorem in odium; & reverso Theseo, insimulat privignum oblati per vim stupri. Fugerat Hippolytus impudicam domum: sed dum alio properat, ecce ibi taurus marinus a Neptuno ad diras Thesei imprecationes immissus; qui se ante currum sistens, quadrupedes consternavit. hi, contemto imperio, quadrigam deturbant, cadentisque corpus per saxa & vepres distrahunt atque dilaniant. Compertâ nece, Phaedra rei veritatem marito aperit; seque, super laniatos artus, gladio transfigit. Theseus plangit innoxii filii casum, suamque praecipitem iram, dirumque votum detestatur: laniatos artus colligit, &, quo meliori modo potest, componit.

V.
OEDIPUS.

Cum Laïus rex Thebarum haberet filium ex uxore Jocastâ, a quo ex oraculo Phoe-

Phoebi deberet interfici, & matri propriae subjacere; eum in monte Cithaerone exposuit, plantis ignito ferro perforatis. Quem quidam pastor inveniens, seni alendum dedit Corinthio, qui puerum detulit ad reginam, quae eum adoptavit. Sic educatus in domo regis Polybi, putavit se filium ejus & reginae Meropes. Adultus autem, audito quod occisurus patrem esset, & ducturus matrem in uxorem, sponte ivit in exilium; in quo verum patrem casu quodam occidit; postea temporis progressu reginam Thebarum duxit uxorem, nesciens quod mater ejus esset. Cum autem pestis tam bestias quam homines regni sui vastaret, consulit Creontem fratrem Jocastae conjugis suae, qui dixit oraculo Phoebi, esse regnum purgandum illius exilio, qui regem Laïum interfecisset. Cum autem nesciret se illum esse, adiit vatem Tiresiam; qui ex revelatione deorum infernalium pandit Oedipum esse, qui regem interfecerit Laïum, & matrem duxerit in uxorem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Oedipus Laii & Jocastae filius, hujus etiam maritus, illius occisor, Thebis regnabat, quando dira pestilitas civitatem invasit. Consultus Apollo, Laii necem, interfectoris exilio expiandam, & luis finem fore, respondit. Ignorabatur nomen interfectoris; Creon itaque una cum Tiresiâ vate mittitur umbras per necromantiam evocaturus; ut ab illis, quod extispicio & capnomantiâ nequiverant, rescifcant, quis reus ille, quem Phoebus innuebat. Respondet Laii umbra, ipsum esse regem Oedipum. negat ille: sed tandem nimiâ curiositate, mala sua sibi & aliis patefacit. Denique ingenti in se ipsum ira percitus sibi oculos effodit, in poenam criminum, quae ignarus & imprudens consciverat. Jocasta quoque se gladio confodit. Fugit orbus oculis in exilium.

VI.
TROADES.

Troja bello decennali eversa, inde cum Graeci vellent ad sua remeare, vento contrario classis eorum detinetur. Noctu apparet Achilles Talthybio, arguens Graecos, quod redire vellent, inferiis sibi debitis nondum celebratis, praecepitque, ut Polyxena Priami & Hecubae filia occideretur ad suum tumulum. Quam cum Pyrrhus Achillis filius ab Agamemnone peteret, rex se difficilem exhibuit, eo quod optaverat eam sibi concubinam. Tandem vates Calchas super detentione Grajae classis consultus, dixit Polyxenam Achilli immolandam, & Astyanactem parvum Hectoris & Andromachae filium occidendum; quem a matre absconditum reddi compulit Ulysses, & eum de altissima turri praecipitavit. Pyrrhus vero Polyxenam de gremio matris ereptam ad patris tumulum occidit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Exciso Ilio, cum Graeci patriam cogitantes, adverso flante vento, solvere non

pos-

possent, noctu apparuit Achillis umbra, & Polyxenae sacrificium, Manibus suis offerri, imperavit. Negabat Agamemnon, se, ut regia virgo in inferias mactaretur, permissurum. Consultus Calchas, respondit, omitti non posse. unam hanc classis moram; sed alteram potiorem, Hectoris filium Astyanactem; hunc quoque necandum. Ulysses ergo Astyanactem e latibulis producit, & de Scaea porta dejicit. Pyrrhus abductam ab Helena Polyxenam, & connubialibus vestimentis ornatam, ad tumulum parentis sui mactat.

VII.
MEDEA.

Jason, suadente patruo suo Pelia, navi parata, & collecta nobili societate, adiit Colchos, pro aureo vellere acquirendo; quem Medea filia regis Colchorum adamavit: cujus auxilio consilioque, defunctus multis periculis, vellus obtinuit. Jasonem ergo Medea, patria & parentibus relictis, secuta est, & eidem nupta fuit. Creo rex Corinthiorum filiam suam traditurus Jasoni, Medeam ob maleficia jussit occidi, sed interveniente Jasone, mortis supplicium est commutatum in exilium. Medea obtentis exilii induciis ad spatium unius diei, Creüsae filiae Creontis, jam Jasoni desponsatae, pallam quandam veneno tinctam, carminibusque consecratam, dedit; quam dum tractaret Creüsa, accensus de ea ignis filiam cum patre & palla consumpsit. nec Medea hoc contenta, proprios filios, quos genuerat Jasoni; in ejus conspectu interfecit: & deinde aufugit per aërem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Repudiata Medea Jason, Creüsam Creontis Corinthiorum regis filiam ducit: jussa in exilium proficisci Colchis, unius diei inducias impetrat. Interea dona diris venenis illita, per filios ad Creüsam mittit. exornat se iis misella nova nupta, & repente flammis erumpentibus, una cum patre, qui accurrerat, filiamque complexus eripere conabatur, cumque ipsa regia, incendio absumitur. Medea secum asportatis in domus fastigium filiis, in Jasonis conspectu crudeliter eos trucidat: & a draconibus mox per aërem Athenas devehitur

VIII.
AGAMEMNON.

Atreus, Thyestis frater, genuit Agamemnonem & Menelaum, qui uxores duxerunt duas sorores, filias Tyndarei & Ledae, Clytaemnestram & Helenam. E Clytaemnestra Agamemnon genuit Orestem & Electram. Sed cum Agamemnon profectus esset dux Graecorum ad bellum Trojanum, Clytaemnestra adamavit Aegisthum, quem Thyestes ex Pelopeja filia sua genuit. Agamemnon etiam alias mulieres adamavit, & bello finito Cassandram filiam regis Priami conjugem accepit. Unde Clytaemnestra indignata, cum Aegistho mortem Agamemnoni machinata est:

est: quem, dum vestes exueret, Aegisthus vocatus in societatem caedis, gladio perfodit: cumque nondum mortuus vindictam anhelaret, Clytaemnestra securi arrepta caput ejus dividit. volebat etiam filium Orestem occidere, sed Electra ipsum subtraxit, & cuidam Strophio custodiendum tradidit. Clytaemnestra Electram carceri mancipavit, & Cassandram jussit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Vivum Thyestes Atreum ulcisci non potuit: nunc excitatur ab inferis, & Aegistho persuadet, ut quemadmodum Clytaemnestram ad adulterii consuetudinem pertraxerat, etiam in mariti caedem inducat: potitur votis impia umbra. Nam Agamemnonem, a Troja victorem, domi reducem, in ipso convivio, sinuosa, sed impervia veste irretitum, uxor & adulter occidunt; mox & Cassandram ab aris avulsam: Electram vero, quae Orestem fratrem absconderat, carceri obscuro mancipant.

IX.
HERCULES OETAEUS.

Eurytus rex Oechaliae filiam habuit Iolen, quam Hercules adamavit, eamque a patre petiit; quo denegante, terras ejus invasit, patrem occidit, Iolen abduxit, & ardentius quam uxorem Deïaniram dilexit: quod cum audiisset Deïanira, Herculi pallam quandam misit tinctam sanguine Centauri Nessi, quem Hercules vulneraverat sagittis toxicatis. Nessus autem cum pallam sanguine imbuisset, Deïanirae dixit, si unquam ab ea amor Herculis averteretur, ut ei pallam mitteret, & indutus eam ad ejus amorem reverteretur. Hercules ab uxore missam indutus, statim peste veneni corripitur, ita ut caro ejus ab ossibus evelleretur, palla cuti & ossibus adhaerente: unde dolore nimio agitatus, Lycam, qui pallam apportaverat, interemit. Hercules Philoctetae armigero suo arcum & sagittas tradens, sibi ipse in Oeta silva pyram paravit, in quam, assumpta pelle leonis & clava, morte implorata, seipsum imposuit: ubi consumpto, quod in eo mortale fuerat, in coelum translatus est.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Redibat ab Oechaliae expugnatione Hercules, Iolen secum adducens, cujus amor belli suscepti causa. Non tulit thori sui violatricem, & ante oculos pellicem, Deianira: sed primo quidem, furore foemineo, venena & ferrum cogitat; mox lenita a nutrice, revocat in memoriam Nessi Centauri consilium & donum. nam hic moriens cruorem ungulae inditum Deianirae dederat, monens philtrum efficacissimum esse, si eo vestes tingerentur. Tunicam ergo hac sanie imbutam, ad maritum transmisit. detulit Lichas, comes Herculis, jam jam sacrificaturo. induit, & mox ut calor eam attigit; ardentissima febris, & aestus immodici, doloresque

graviſſimi invadunt, paulatimque vis morbi, carnem & interiora abſumit. Jubet ergo dolore victus Hercules, intellecto Neſſi dolo, pyram in Oeta monte exſtrui, qua ſe ipſum cremet: Licham tamen prius occidit. Deianira ſeipſam conficit, ut marito praemoriatur. Accurrunt Alcmena & Hyllus, & adſtant morienti Heroi: ejuſque poſt obitum, Alcmena cineres; Philoctetes mercedem ſuccenſae pyrae ſagittas & arcum, refert. Tandem ejulanti matri apparet Hercules, jam Deorum numero adſcriptus.

X.

OCTAVIA.

Claudius Imperator ex uxore Meſſalina, quam poſtea occidit, filium habuit, Britannicum dictum, & filiam nomine Octaviam. Poſtea cum Agrippinam fratris ſui uxorem ſibi nuptiis copulaſſet, Octaviam Neroni privigno ſuo dedit uxorem, quem poſt ſe, ſuggerente Agrippina, regnare voluit, Britannicum filium imperii faciens exſortem. Nero poſt Claudium imperans, Octaviam repudiavit, & uxorem aliam duxit Poppaeam. Suſcitato populi tumultu, propter repudium Octaviae, Nero in populum deſaevit; Octaviam relegavit, & in exilio tandem praecepit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Claudius primis nuptiis Meſſalinam duxit; ultimis Agrippinam, quae ex Domitio Neronem pepererat. Neroni a Claudio deſponſata fuit Octavia, Meſſalinae & Claudii filia. Nunquam concordes aut benevoli conjuges vixerunt; multis odiorum fomites ſuggerentibus. Tandem Nero, cum votis ſuis, liberе potiundi Poppaea, (quam efflictim deperibat,) eamque in uxorem ducendi, Claudia repudiata, obſtare populi favorem videret; qui ſummo ſtudio Octaviam in ſolio & conjugio Neronis tueri contendebat; populi impetum multorum caede repreſſit; Octaviam in Pandatariam deportari, & denique ibidem necari juſſit.

POE-

POEMATIA
QUAEDAM
SENECAE PHILOSOPHI
EX APOCOLOCYNTHOSI.

I.

Am Phoebus breviore via contraxerat ortum
Lucis, & obscuri crescebant cornua somni;
Jamque suum victrix augebat Cynthia regnum:
Et deformis hyems gratos carpebat honores
Divitis Autumni, jussoque senescere Baccho
Carpebat raras serus vindemitor uvas.

II.

Jam medium cursu Phoebus diviserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III.

Haec ait: & turpi convolvens stamina fuso
Abrupit stolidae regalia tempora vitae.
At Lachesis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo subtemina vellere sumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Assumpsere novum. mirantur pensa sorores.
Mutatur vilis pretioso lana metallo.
Aurea formoso descendunt saecula filo.
Nec modus est illis: felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus. sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus: nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso.
Vincunt Tithoni, vincunt & Nestoris annos.
Phoebus adest, cantuque juvat, gaudetque futuris:
Et laetus nunc plectra movet, nunc pensa ministrat,
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant,
Plus solito nevere manus, humanaque fata
Laudatum transcendit opus. Ne demite Parcae,
Phoebus ait, vincat mortalis tempora vitae.
Ille mihi similis vultu, similisque decore,

Nec cantu, nec voce minor, felicia lassis
Saecula praestabit, legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia Lucifer astra;
Aut qualis surgit redeuntibus Hesperus astris:
Qualis cum primum tenebris Aurora solutis
Induxit rubicunda diem, sol aspicit orbem
Lucidus, & primos e carcere concitat axes:
Talis Caesar adest, talem jam Roma Neronem
Aspiciet. flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus, & effuso cervix formosa capillo.

IV.

Exprome propere, sede qua genitus cluas,
Hoc ne peremtus stipite ad terram accidas.
Haec clava reges saepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus eminens fluviis jugum,
Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Est ne illa tellus spiritus altrix tui?

V.

Fundite fletus.
Edite planctus,
Fingite luctus,
Resonet tristi
Clamore forum:
Cecidit pulchre
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere cursu
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos:
Levibusque sequi
Perfida telis,
Certaque manu
Tendere nervum:
Qui praecipites
Vulnere parvo
Figeret hostes,
Pictaque Medi
Terga fugacis.
Ille Britannos
Ultra noti
Littora ponti,
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Jussit, & ipsum
Nova Romanae
Jura securis
Tremere Oceanum.
Deflete virum,
Quo non alius
Potuit citius
Discere causas,
Una tantum
Parte auditâ,
Saepe & neutrâ.
Quis nunc judex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi jam cedet
Sede relicta
Qui dat populo
Jura silenti,
Cretaea tenens
Oppida centum.

Cae-

Caedite moestis
Pectora palmis,
O causidici,
Venale genus:
Vosque Poëtae
Lugete novi.
Vosque in primis,
Qui concusso
Magna parastis
Lucra fritillo.

VI.

Nam quoties missurus erat resonante fritillo
Utraque subducto fugiebat tessera fundo:
Cumque recollectos audebat mittere talos,
Lusuro similis semper, semperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitosque per ipsos
Fallax assiduo dilabitur alea furto.
Sic cum jam summi tanguntur culmina montis,
Irrita Sisyphio volvuntur pondera collo.

Versus L. Annaei Senecae, qui extant Epistola CVII. Ex Graecis Cleanthis ab ipso, Ciceronis exemplo, conversi.

Duc me, parens, celsique Dominator poli,
Quocunque placuit. nulla parendi mora est;
Adsum impiger. fac nolle, comitabor gemens:
Malusque patiar, quod pati licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Fugit eos ratio, qui censent hos versus ex prima Tragoedia (sic vocant Herculem Furentem) desumptos esse: cum neque ibi, nec uspiam alibi in his decem fabulis reperiantur. Sed est manifesta eruditorum hominum hallucinatio.

Philosophus itidem Epist. CXV. Senarios duodecim profert a se (sic enim lubet opinari) Latio donatos, ex Graeca Euripidis Bellerophonte:

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.
An dives, omnes quaerimus; nemo, an bonus.
Non quare, & unde: quid habeas, tantum rogant:
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quaeris? nihil.
Aut dives, opto, vivere; aut pauper mori.
Bene moritur, qui cum moritur lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum;
Cui non voluptas matris, aut blandae potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid Veneris in vultu micat,
Merito illa amores coelitum atque hominum movet.

Video praeterea Epigrammata quaedam, inter alia de exsilio, quod Seneca primo imperii Claudiani anno (Urbis DCCXCIV.) subiit, ex schedis Pithoeanis deprompta, ipsi Philosopho palam inscribi. Falso, mea sententia. Vetusta quidem illa, & bona, non tamen legitima liquido jurare possumus. Imo νόθα pleraque, & a scholasticis scripta sane quaedam indigna tanto viro: & omnia haec unius viri aut stili credere, non est ejus cui datum est habere nasum. Adscribam hic ea ipsa, ut judicet eruditus lector. Inscriptio, quae viris doctis placuit.

L. ANNAEI SENECAE
EPIGRAMMATA
SUPER EXSILIO,
A nobis sic conversa est sensu diversissimo,
EPIGRAMMATA
SUPER EXSILIO
L. ANNAEI SENECAE

[Quaedam Senecae, quaedam Petronii, aut alius possunt videri, quaedam infelicia, & aevo illo indigna.]

AD CORDUBAM.

Orduba, solve comas, & tristes indue vultus:
Illacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem.
Corduba non alio tempore moesta magis.
Tempore non illo, quo versis viribus orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi:
Cum geminis oppressa malis utrinque peribas:
Et tibi Pompejus, Caesar & hostis erat.
Tempore non illo, quo ter tibi funera centum,
Heu, nox una dedit, quae tibi summa fuit.
Non Lusitanus quateret cum moenia latro,
Figeret & portas lancea torta tuas.
Ille tuus quondam magnus tua gloria civis,
Infigar scopulo. Corduba solve comas:
Et gratare tibi, quod te natura supremo
Alluit Oceano. tardius ista doles.

AD CORSICAM.

Corsica Phocaeo tellus habitata colono;
Corsica, quae Graio nomine Cyrnus eras;
Corsica Sardiniâ brevior, porrectior Ilvâ;
Corsica piscosis pervia fluminibus:
Corsica terribilis, cum primum incanduit Aestas;
Saevior ostendit cum ferus ora Canis.

Par-

DE SENECA TRAGICO TESTIMONIA.

Parce relegatis, hoc est, jam parce solutis.
Vivorum cineri sit tua terra levis.

DE EADEM.

Barbara praeruptis inclusa est Corsica saxis;
Horrida, desertis undique vasta locis.
Non poma Autumnus, segetes non educat Aestas,
Canaque Palladio munere Bruma caret.
Umbrarum nullo ver est laetabile foetu,
Nullaque in infausto nascitur herba solo:
Non panis, non haustus aquae, non ultimus ignis
Hic sola, haec dos sunt, exul & exilium.

IN INVIDUM.

Occisi jugulum quisquis scrutaris amici,
Et miserum necdum me satis esse putas,
Desere confossum. victori vulnus iniquo
Mortiferum impressit mortua saepe manus.

ITEM.

Quisquis es, (& nomen dicam? dolor omnia cogit:)
Qui nostrum cinerem nunc, inimice, premis;
Et non contentus tantis subitisque ruinis,
Stringis in extinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura sepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
Ipsos crede Deos nunc hoc tibi dicere, livor,
Hoc tibi nunc manes dicere crede meos:
Res est sacra, miser. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae bustis abstinuere manus.

ITEM.

Carmina mortifero tua sunt suffusa veneno,
Et sunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugiat, non vir, non foemina dentes,
Haud puer, haud aetas undique tuta senis.
Utque furens totas immittit saxa per urbes:
In populum sic tu verba maligna jacis.
Sed solet insanos populus compescere sanus:
Et repetunt motum saxa remissa caput.
In te nunc stringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Musa furit.

ITEM.

ITEM.

Dum sua compositus nondum bene concutit arma
Miles; & e nostra lancea torta manu:
Bellus homo, & valide capitalia crimina ludis:
Deque tuis manant atra venena jocis.
Sed tu perque jocum dicis vinumque. quid ad rem,
Si plorem? risus si tuus ista facit?
Quare tolle jocos. non est jocus esse malignum,
Nunquam sunt grati, qui nocuere, sales.

AD CRISPUM.

Crispe, meae vires, lassarumque anchora rerum:
Crispe, vel antiquo conspiciende foro:
Crispe, potens nunquam, nisi cum prodesse volebas:
Naufragio littus tutaque terra meo.
Solus honor nobis, arx & tutissima nobis:
Et nunc afflicto sola quies animo:
Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus:
Cujus Cecropio pectora melle madent.
Maxima facundo vel avo vel gloria patri:
Quo solo careat si quis, in exilio est:
An tua, Cyrneae saxis telluris adhaerens
Mens tecum est: nulla quae cohibetur humo?

DE QUALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depascitur, omnia carpit.
Omnia sede movet, nil finit esse diu.
Flumina deficiunt, profugum mare littora siccat,
Subsidunt montes, & juga celsa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente suis.
Omnia mors poscit. lex est, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VOTUM.

Sic mihi sit frater majorque, minorque superstes,
Et de me doleat nil, nisi morte mea.
Sic illos vincam, sic vincar rursus amando:
Mutuus inter nos sic bene certet amor.
Sic Marcus, dulci qui nunc sermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

EPI-

TESTIMONIA.

EPITAPHIUM SENECAE.

Cura, labor, meritum, ſumpti pro munere honores,
Ite, alias poſthac ſollicitate animas.
Me procul a vobis Deus avocat. Ilicet actis
Rebus terrenis, hoſpita terra vale.
Corpus avara tamen ſollemnibus excipe ſaxis:
Namque animam coelo reddimus, oſſa tibi.

DE CRISPO.

Ablatus mihi Criſpus eſt, amici;
Pro quo ſi pretium dari liceret,
Noſtros dividerem libenter annos.
Nunc pars optima me mei reliquit,
Criſpus praeſidium meum, voluptas,
Pectus, deliciae, nihil ſine illo
Laetum mens mea jam putabit eſſe.
Conſumptus male, debiliſque vivam,
Poſtquam dimidium mei receſſit.

NOMENCLATOR DOCTORUM VIRORUM,

Quorum operâ hae Tragoediae plurimum ſunt illuſtratae.

ANonymus Scholiaſtes, *manuſcriptus in Bibliotheca Palatina; qui ſua Ioan. Botticellae inſcripſit. unde poteſt judicari, an ſit vetus.*

Gellius Bernardinus Marmita, *Parmenſis*; *cujus* Commentaria *edita Venetiis anno* 1492.

Daniel Cajetanus *Cremonenſis*; *cujus* Commentaria *ibidem excuſa anno* 1493.

Benedictus Florentinus, *recenſuit Senecae Tragoedias, Florentiae apud Philippum Juntam* 1513.

Judocus Badius Aſcenſius; *cujus* Commentaria *edita Pariſiis anno* 1515. *Praefert editio haec emendationem* Maſerii *& aliorum duorum.*

n Hiero

NOMENCLATOR.

Hieronymus Avantius, *Veronensis; hic (ut testatur ipse in Praefatione) ad tria millia errata atque inversa loca veterum exemplariorum collatione auxilioque restituit. Edidit Aldus anno* 1517. *Venetiis.*

Henrico-Petriana *Basiliensis editio, anni* 1529; *in cujus margine quaedam* Lectiones variae.

Gryphiana *Lugdunensis editio, anni* 1538.

Georgius Fabricius; *ejus Seneca, addita* Lectionis diversitate, &c. *prodiit Lipsiae anno* 1566.

M. Anton. Delrius; *cujus* Adversaria *amplissima excusa sunt primum typis Plantinianis anno* 1576. *Recusa deinde eadem, & adjectus insuper novus* Commentarius *cum aliis, anno* 1594. *Antverpiae apud Plantini Viduam & Ioan. Moretum. Quae omnia etiam repetita sunt a Parisiensibus.*

Justus Lipsius; *cujus* Animadversiones *editae Lugduni Batavorum anno* 1588.

Franciscus F. F Raphelengius; *ejus* Castigationes *ibidem excusae anno eodem.*

Q. Sept. Florens Christianus; *ejus* Scholia *Parisiis edita apud Fred. Morellium, anno* 1589.

Hieronymus Commelinus, *is Senecam cum octo novem Mss. contulit, &* Variarum lectionum *libellum conscripsit: Heidelbergae anno* 1589.

Josephus Scaliger; *ejus* Animadversiones *scriptae circa annum* 1598. *excusae postea Lugd. Batav. anno* 1611.

Janus Gruterus; *ejus accuratissimae* Notae *prodierunt e Bibliopolio Commeliniano, anno* 1604.

Daniel Heinsius; *ejus* Animadversiones *editae Lugd. Bat. anno* 1611. *Editae postmodum auctiores & emendatiores.*

Joannes Isaacius Pontanus; *Notas conscripsit.*

Petr. Scriverius; *is Tragoedias recensuit ac diligenter castigavit.*

Matthaeus Raderus, *ad Medeam commentarios edidit Monachii* 1631.

Thomas Farnabius *succinctis notis illustravit.*

Antonius Thysius, *Variorum notas collegit.*

J. Fr. Gronovius *Senecam Tragicum* cum Codice Florentino MS. *summo studio contulit ac notis suis & variorum illustratum edidit Amstelodami apud Jodocum Pluymer anno* 1662. *Repetita haec Editio ibidem* 1682. *auctis ex chirographo separatisque a ceterorum observationibus ejusdem notis.*

L. AN.

L. ANNAEI SENECAE
*HERCULES FURENS.

DRAMATIS PERSONAE.

JUNO. HERCULES. LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON. THESEUS. CHORUS THEBANORUM.

ARGUMENTUM.

Lycus à Creonte, Herculis socero, rege Thebano, propter scelera in exilium missus, absente jam Hercule apud inferos, ut inde Eurysthei jussu peteret Cerberum (ubi & Theseum in vinculis detentum, qui cum Pirithoo descenderat ad rapiendam Proserpinam, liberavit) occasionem oblatam arripit, & per seditionem Creonte cum duobus filiis caeso regnum Thebanum occupat. Megaram Herculis uxorem ad nuptias sollicitat, abnuenti vim parat. Opportune reversus Hercules Lycum caeterosque illius factionis interficit. haec tam feliciter gesta Juno non ferens immittit illi furorem, quo correptus uxorem suam cum liberis interficit. Quod ubi ad se reversus intellexit, doloris impatientia vix Amphitryonis atque Thesei precibus detentus ne sibi mortem inferret, cum Theseo Athenas purgandus proficiscitur.

ACTUS PRIMUS.

JUNO sola.

Juno Jovis furta, pellices, nothos, Herculem autem maxime stomachatur. qui ab inferis reversus objecta insania uxorem & liberos occidit.

SOROR Tonantis (hoc enim solum mihi
Nomen relictum est) semper alienum Jovem,

Ac

GRONOVII.

* HErcules furens.] Suetonius Ner. 21. *Inter caetera cantavit Canacen parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excaecatum, Herculem*

VARIORUM.

* HErcules furens.] Hoc modo Euripides tragoediam quandam inscripsit; quam sibi hac fabula noster proposuit imitandam. DELR. Apud Eu-

Ac templa summi vidua deserui aetheris;
Locumque, coelo pulsa, pellicibus dedi.
Tellus colenda est: pellices coelum tenent.
Hinc, Arctos alta parte glacialis poli
Sublime classes sidus Argolicas agit;
Hinc, qua tepenti vere laxatur dies,
Tyriae per undas vector Europae nitet;

Il-

GRONOVII.

Insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem, positum ad custodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendae opis gratia. Macrobius 1 Saturnal. 8. *Cum in Herculem Furentem prodiisset, & nonnullis incessum histrioni convenientem non servare videretur, deposita persona ridentes increpuit: Μωροὶ, μαινόμενον ὀρχοῦμαι.* Sed lege, *in Hercule Furente.* Ut *Marcia picta in Amazone, Neronem pugnasse in gladiatore*, & similia. Cicero ad Atticum 4. 15. *in Andromacha tamen major fuit quam Astyanacte.* Ausonius epigr. 83. *In Canace visus multo felicior ipsa.*

1. *Soror Tonantis*] Sumpsit à Virgilio, apud quem Dido Aeneae: *cui me moribundam deseris hospes. Hoc solum nomen quoniam de conjuge restat.* Tacit. 14. Annal. Octavia *paucis dehinc interjectis diebus mori jubetur, cum jam viduam se & tantum sororem testaretur.*

6. *Alta parte*] Virgilius 2. Georg *Mundus ut ad Scythiam Riphaeasque arduus arces Consurgit, premitur Libyae devexus in austros.* Calpurnius Ecl. 1. *Exsultet, quaecumque notum gens ima jacentem Erectumque colit borean.* Eusebius praeparat. lib. 15. cap. 39. Ευκτιδονλης, ὁ ἀέρος εἴχαιτο τῆ ἐ ἰδίᾳ ἐσμῆ, ἰσολιθῆναι τοὺς ἄρκτους, ᾗ τὰ βόρεια ὑψωθῆναι, τὰ δὲ νότια ταπεινωθῆναι.

8. *Tepenti vere laxatur*] Adulto vere emittitur. Quamquam & possis accipere aërem laxatum, qui antehac strictus & rigidus fuit. Lucretius lib. 1. *Nam simul ac species patefacta est verna diei, Et reserata viget genitabilis aura Favoni.* Item, *certa suo quia tempore semina rerum Cum confluxerunt, patescit, quodcumque creatur.* Cicero lib. 4. de republ. *Cumque autumno terras ad concipiendas fruges patefecerit, hieme ad conficiendas compresserit, vere ad effundendas relaxarit.* Ovidius 4. Fast. *quia ver aperit tunc omnia densaque cedit Frigoris asperitas, foetaque terra patet.* Vel, in quo signo oriente & de-

VARIORUM.

Euripidem tragoedia est huic affinis & argumento & nomine. Oeconomia partim similis, partim dissimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lyco apud utrumque paria facit: sed in decore personae Amphitryonis longe inferior Seneca: ut in multis aliis. Reliqua studiosi inter se contendere possunt. SCAL.

1. *Soror*] *Si sum regina Jovisque Et soror & conjux, certe soror.* DELRIUS.

3. *Templa*] Templum veteres, pro quovis tractu, & quavis hominum Deorumve habitatione, posuerunt. Varro id docet initio lib. 6. de Ling. Latin. *Templum dicitur tribus modis; ab naturâ, ab auspicio, ab similitudine. Naturâ in coelo, ab auspicio in terra, ab similitudine sub terrâ.* DELRIUS.

4. *Pulsa, pellicibus*] Ovidius 2. met. *Quaeritis, aetheriis quare regina deorum Sedibus huc adsim? pro me tenet altera coelum.* DELRIUS.

6. *Arctos alta*] Callisto Lycaonis filia à Jove compressa, à Iunone in ἄρκτος i. e. ursam mutata, mox à Jove una cum filio Arcade in coelum relata, alterum sidus Helice, alterum Cynosura vocatur. FARNABIUS.

7. *Sublime*] Quoad nos, quibus ab Aequinoctiali Septentrionem versus sitis, *Hic vertex semper sublimis.* FARNABIUS.

7. *Sidus Argolicas agit;*] Helice, quam Graeci primum observabant, ut Sidonii Cynosuram, *Helicem Graia carina notat.* vide quae ad vs. 696. Medeae. FARNABIUS.

8. *Hinc,*] Ab Australi parte, in ipso Zodiaco. FARNABIUS.

8. *Qua tepenti*] Oriente Tauro xx. die Aprilis. FARNABIUS.

9. *Vector*] Taurus secundum Zodiaci signum, quem poetae fabulantur Taurum eum fuisse, qui Europam à Phoenice transvexit in Cretam, cujus operae Jupiter eam illi gratiam retulit, ut inter sidera illum collocarit. FARN.

9. *Nitet;*] In sidus conversus fulget. FARN.

10. *Il-*

Illinc, timendum ratibus ac ponto gregem
Paſſim vagantes exerunt Atlantides.
Ferro minaci hinc terret Orion deos:
Suaſque Perſeus aureus ſtellas habet.
Hinc, clara gemini ſigna Tyndaridae micant:
Quibuſque natis mobilis tellus ſtetit.
Nec ipſe tantum Bacchus, aut Bacchi parens,
Adiere ſuperos: ne qua pars probro vacet,
Mundus puellae ſerta Gnoſſiacae gerit.

Sed

GRONOVII.

currente ſole dies ſpatio creſcit.

12. *Fera coma hinc exterret*] Codex Meliſſ. *Fera minax hinc terret.* Cui valde ſe adhaerere teſtatur Lipſius, & intelligi vult canem venatori Orioni adjunctum, aut reponi, *Ferro minax.* Gruterus ex octo ſuis reduxit, *Fera coma*, quod putaret ſe reperiſſe, ubi comae Herculis horror, qui terreat & Jovem, adſcribitur. Epigramma eſt Antipatri lib. 1. Anthologiae, in Nicophontem Mileſium, pugilem eximiae ſtaturae, cujus colli tendines taurinos, humeros Atlanteos, comam & barbas Herculis, leoninos oculos, ne Phidiacus quidem Olympius ſuis Jupiter ἀτρέμητος viderit. Sed puta non haec ſingula, verum conjuncta. Tale argumentum ex ipſa voce φόβη potuiſſet petere. At membranae Etruſcae à manu prima: *Ferro minaci hinc terret.* Quo eraſo, ſic tamen, ut conſequi oculis haud difficulter poſſis, à manu altera repoſitum eſt eodem vulgatum, & in margine quoque recentiore manu: *Ferro minax.* Juſtiſſimum ergo, ut prima omnium ſcriptura valeat, quae & verſum facit numeroſiorem. Cicero in Phaenomenis: *Orion humeris & lato pectore fulgens, Et dextra retinens non caſſi luminis enſem.* Lucanus: *Enſiferi nimium fulget latus Orionis.* Statius Equo Domitiani: *magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & ſidera terret Orion.*

VARIORUM.

10. *Illinc,*] A parte Orientali. FARN.

10. *Timendum*] Propter tempeſtates, quas ortae denunciant. FARNABIUS.

11. *Vagantes*] Quoad noſtrum aſpectum, fixae tamen ſunt. FARNAB.

11. *Atlantides.*] Pleiades VII. ſtellae inter os Tauri & caudam Arietis ſitae. Atlantis ex Pleione filiae, quarum tres Electram, Majam, Taygetem Jupiter compreſſit. FARNAB.

12. *Orion*] E Jovis, Neptuni, & Mercurii urina natus; quod zelotypam deam male urit. FARN.

12. *Deos:*] Sidera Deos vocat, more antiquorum, de quo alibi. Exterret autem Orion ſidera, non omnia, ſed Pleiades; quas cum matrem illarum inſequeretur, ſimul in fugam compulit, unam quoque illarum Meropen violavit. auctores Q. Smyrnaeus lib 5. Athenaeus lib. 11. & Scholiaſtes Apollonii in lib. 3. *Orion*, Latine *Jugula.* DELR.

13. *Aureus.*] Pulcher, ſplendidus, utpote quem Jupiter in aureum imbrem converſus è Danae genuit. FARNABIUS.

13. *Stellas*] XXVI. FARNABIUS.

14. *Clara Tyndaridae*] *Lucida ſidera.* Caſtor & Pollux Jovis ex Leda Tyndari uxore filii. *eſt autem Anachroniſmos ſeu Prolepſis, necdum enim Tyndaridae mortui erant.* FARNABIUS.

15. *Quibuſque natis*] Apollo & Diana, quos Pythona ſerpentem fugiens Latona enixa eſt in Delo inſula, prius erratica & fluctibus agitata, tum vero primum firmata, & *Mycone celſa Gyaroque revincta.* FARNABIUS.

16. *Bacchi parens,*] Tranſlatam in coelum Semelen etiam tradiderunt Plutarchus in vita Romuli, Apollodorus lib. 2. bibliot. & Ariſtides orat. in Bacchum: & in vet. inſcriptione *Lucum Semeles* invenio. DELRIUS.

18. *Mundus*] Coelum cepit in numerum ſiderum coronam Ariadnes conjugis Bacchi, & filiae Minois regis Cretae, in qua Cnoſſus urbs regia. FARN.

Sed vetera querimur: una me dira ac fera
Thebana nuribus ſparſa tellus impiis
Quoties novercam fecit? eſcendat licet,
Meumque victrix teneat Alcmene locum;
Pariterque natus aſtra promiſſa occupet;
In cujus ortus mundus impendit diem,
Tardusque Eoo Phoebus effulſit mari,
Retinere merſum juſſus Oceano jubar.
Non ſic abibunt odia. vivaces aget

Vio-

GRONOVII.

19. *Sed vetera querimur*] In Etruſco & antiquioribus eſt omnibus: *Sed vetera ſero querimur.* Itaque ut verſus conſtaret, induxerunt G. Fabricius *τὰ dira ac*, Lipſius *τὸ ſero*, cui auſcultatum. Et ſane adverſarium eſt iſti, quod Seneca in ea regione Jambum vitat. Ego malebam *τὸ vetera* tolli, tanquam adſcriptum explicandi cauſa, quum legeretur: *Sed ſera querimur.* poſtquam ſcilicet vindicandi tempus elapſum eſt. Qui *vetera* immiſcuit, ne idem bis diceretur, fecit *ſero.* Neque hoc reſpuit verſus, ſed oratio. Ferres, ſi eſſet: *Haec ſero querimur* Lib. 1. de benef. 1. *de quibus non redditis ſero querimur.* Senſus tamen idem: nam *ſera* queruntur, puta *querelae verba*, qui ſero queruntur. Statius in Propemptico: *Juſta queror.* Vide & 2. obſerv. 19.

21. *Aſcendat licet,*] Etruſcus codex ſcriptura minime dubia: *eſcendat licet.* Ut & in Phoeniſſis. Vide quae notavimus ad Livii 2. 28.

22. *Teneat Alcmene locum;*] Jam dixit, *Locumque coelo pulſa pellicibus dedi.* Quare videtur hic potius feciſſe: *Meumque victrix teneat Alcmene torum.* Ovidius 2. Met. *Cur non & pulſa ducit Junone meoque Collocat in thalamo?*

24. *In ejus ortu.*] Etruſcus à manu prima *ortus*, neque aliter quatuor Pall. & quidam Delriani. Lucanus lib. 5. *in ventos impendo vota fretumque.* Curtius lib. 4. *Vaſtas terras, deſerta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi.* Lib. 10. *quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, in quod impenditur.* At pro *impendit* eſſe in duobus *impedit*. & ſuo ſenſu, ſcripſit Raphelingius: poſtea ſerio coepit hoc defendi. Secus *diem* ajunt ſingulari numero poni pro plurali, & de partu interpretandum, cum ſeptem dies Alcmena in labore fuerit: ſed alterum eſſe germanum. Minime vero: *impendit* & plures habent fideliorefque & ſenſu meliore. Ne dicam Senecae, Lucano & his auctoribus amatum eſſe verbum. Sive autem ternox illa fuit Herculea, quique intercedere duas inter noctes debuit dies, tertiam conſtituit noctem; ſive duae tantum noctes continuatae ſunt eliſo medio die; mundus uno die mulctatus eſt, ejuſque damnum fecit: hoc eſt, *impendit diem.*

VARIORUM.

19. *Dira ac fera*] Reſpicit fabulam de anguinis dentibus à Cadmo ſeminatis infra v. 259. FARN.

20. *Nuribus ſparſa tellus impiis*] Mulieribus impiis: ſeu pellices Jovis, ſeu Bacchas notet. FARN.

21. *Quoties novercam*] Tanquam privignos mihi effundant pellices: Zethum & Amphiona Antiopa, Bacchum Semele, Herculem Alcmena. FARNAB.

23. *Promiſſa*] A Jove infra v. 958. & à Virtute in ſolitudine. FARNAB.

24. *In cujus ortu mundus*] Ad cujus πολυάθλου θεοῦ & τριεσπέρου λέοντος generationem continuatae ſunt duae noctes adjecto die intermedio. FARNAB.

26. *Merſum Oceano jubar.*] Juſſus non lucere unum diem. Juſſus feriari à diurno labore. Oceanus interdum pro ipſo Horizonte ſumitur, ut docet Strabo lib. Geogr. DELRIUS.

27. *Non ſic abibunt odia.*] h. e. non excidet animo ira inveterata in pellices meas & prolem adulterinam. Terent. And. act. 1. ſcen. 2. *mirabar hoc ſi ſic abiret.* Paulo poſt eadem Juno animum

ex-

Violentus iras animus, & saevus dolor
Aeterna bella pace sublata geret.
Quae bella? quidquid horridum tellus creat
Inimica; quidquid pontus aut aër tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum;
Fractum atque domitum est. superat, & crescit malis;
Iraque nostra fruitur: in laudes suas
Mea vertit odia. dum nimis saeva impero,
Patrem probavi: gloriae feci locum:

Qua

GRONOVII.

30. *Quid bella?*] Flor. *Quae bella? quicquid.* ut & edidit Lipsiano è codice, opinor, Raphelingius. Cic. 9. fam. 16. *Quem tu mihi polypum, quem denarium narras, quam tyrotarichi patinam?*

34. *Iraque nostra fruitur:*] Verbum juris, ubi *frui re* est fructum commoditatesque & utilitates ex re percipere; in fructu habere. Similiter Juvenalis Sat. 1. *& fruitur diis Iratis* i.e. condemnationem & exsilium in lucro ponit. Caret enim negotiis & sollicitudinibus urbanorum. Quod jam olim Domitius cepit, *iratis diis*, interpretatus, adverso judicio. Male postea, Qui licet eos infensos habeat, non punitur ab illis: male, Non sine indignatione deorum: quibus etiam *frui* est *iδίως*. Nec rectius Barthius 42. Adv. 3. incessi ait curam deorum. Judiciorum enim vanitas incessitur: quae cum credantur plectere sontes, reddunt eos beatiores, relicta pecunia & otio dato. Nam perperam idem Marium fingit omnibus bonis spoliatum. Contra Scholiastes vetus: *non ademptis bonis.* Septingenta intulit aerario: longe plus retinuit.

36. *Patrem probavit: inde qua.*] Hier. Comelinus in duobus ait Pall. fuisse *probavi, gloriae feci locum. Qua sol relucens quaque reponens diem Binos,* &c. Inde adoptavit Scaliger, dictatque ex vett. libris sic se restituisse, nisi quod *repromens* dat pro *reponens*. Sed *relucere* & *repromere diem* quid differunt? Itaque Scriverius maluit edere, *reponens*. At H. Grotius divinabat: *reducens quaque deponens*: & sensu & versu integriore. Non caret mente vulgata: trium enim mundi regionum mentionem fecisse potest videri. Ut infra ver. 884. *Auroram inter & Hesperum, Et qua sol medium tenens Umbras corporibus negat.* Ubi omissus septentrio. Ut meridies ver. 1139. *sub ortu solis, an sub cardine Glacialis Ursae? numquid Hesperii maris Extrema tellus?* Quae tamen ideo proponimus, ne quis male pugnans pro vulgata contra nos illis, quasi non visis, utatur. Etruscus ostendit à posteriore manu: *probavit, inde qua lucem premit:* vetusta erasa, quam fuisse, *probavi, gloriae feci locum*, ut & in Moguntino apparuit Delrio, simillimum est veri. Se-

VARIORUM.

exstimulans versu 75. *perge ira, perge, & magna meditantem opprime.* SCHRODERUS.

27. *Vivaces aget iras, &c.*] *Memores, graves & inexsaturabile pectus.* FARNAB.

30. *Quid bella? quidquid*] *Epanorthosis indignationis plena.* sed quid ego bella loquor, postquam monstra, terrestria, *taurum, scorpien, gigantes:* aquatilia, *cancrum, hydram,* &c. aëria, *Stymphalidas* debellavit? FARNAB.

34. *Iraque nostra*] Vere Hercules, ut qui ex odio τῆς Ἥρας κλέος assequatur. FARNAB.

35. *Dum nimis saeva impero,*] Per Eurystheum Mycenarum regem, qui, me dictante, Herculem ad difficillima quaeque obeunda adegit, infrà ℣. 829. FARNAB.

36. *Patrem probavi:*] Traject. & duo impressi *probavit.* & porro, *inde qua lucem premit, aperitque Tethys, qua ferens Titan diem binos* cet. extritis istis, *gloriae locum feci, qua sol reducens, quaque deponens diem.* Quam manifestam scripturam praeferendam puto incertae conjecturae, quam vir κριτικώτατος facit ex erasa codicis Etrusci manu. Et aptius multo personae Herculis *probavit*, ut modo, *vertit in laudes suas mea Odia.* Ut eximia

Qua Sol reducens, quaque deponens diem,
Binos propinqua tingit Aethiopas face,
Indomita virtus colitur; & toto Deus
Narratur orbe. Monſtra jam deſunt mihi;
Minorque labor eſt Herculi juſſa exſequi,
Quam mihi jubere. laetus imperia excipit.
Quae fera tyranni juſſa violento queant
Nocere juveni? nempe pro telis gerit,
Quae timuit, & quae fudit: armatus venit
Leone & hydra. Nec ſatis terrae patent:
Effregit ecce limen inferni Jovis,

Et

GRONOVII.

quens ita exſtat Florentiae: *Qua ſol reducens quaque reponens diem.* Ut fere voluit Rutgerſius: faciebat enim *repponens.* Voſſianus utrumque verſum exhibet, ſed alterum ita formatum: *Titan diem Qua ſol revertens quaque deponens diem.* Ex his omnibus colligas licet veram lectionem eſſe: *Patrem probavi: gloriae feci locum: Qua ſol reducens quaque deponens diem Binos propinqua tingit Aethiopas face, Indomita virtus colitur.* Ut voluerat Grotius. Lactantius ad tertium Thebaid. ver. 476. *Liber cum ex India veniens in deſerta & extrema parte Libyae teneretur, ac ſiti laboraret exercitus, dicitur rogaſſe Jovem, ut ſe patrem probaret.*

45. *Quae timuit,*] Vide ad Herculem Oetaeum v. 269.

46. *Nec ſatis terrae patent:*] De tranquillitate animi cap. 9. *Placebit haec nobis menſura, ſi prius parcimonia placuerit: ſine qua nec ullae opes ſufficiunt, nec ullae ſatis patent.*

VARIORUM.

herois virtus ſignificetur, qui ringente Junone, & irritis deae iſtius imperiis tanta patraverit, ſeque divinis facinoribus vere Jovis natum declaraverit. Sequentia vero: *qua ferens Titan diem binos propinqua tingit Aethiopas face,* Praeter Orientem & Occidentem deſignant etiam Zonae torridae vicinos accolas, quos adiit Hercules. Namque is infra verſu 235. *penetrare juſſus ſolis aeſtivi plagas, & aduſta medius regna quae torret dies.* & 319. *cum per arentem plagam & fluctuantes more turbati maris abiit arenas.* Sunt enim Aethiopes vel Africani vel Aſiatici; ad meridialem utrique plagam vergentes; hi in ortum, illi in occaſum porrecti. De illis ita Virgil Aeneid. IV. verſu 481. *Oceani finem juxta ſolemque cadentem Ultimus Aethiopum locus eſt.* Hos vero Pauſanias ad Seres; Herodotus apud Indos; alii alibi collocarunt. SCHR.

38. *Binos tingit Aethiopas*] Per *binos*, Orientales & Occidentales intellige.

39. *Toto Deus Narratur orbe.*] Ex veterum more, qui à quibus inſignia beneficia acceperant, aras illis conſecrabant, & divinos honores decernebant. Hercules per totum orbem latrociniis à ſe & ſceleribus repurgatum, veluti θεὸς ἀλεξίκακος colebatur. hoc Juno queritur. DELRIUS.

43. *Tyranni*] Euryſthei ſuprà v. 35. FARNAB.

45. *Quae timuit*] Lipſius *domuit.* Ego nihil muto. neque enim timoris expers fuit Hercules, ut videre eſt in hac ipſa tragoedia v. 792. *Et uterque timuit.* i. e. & Hercules & Cerberus. & v. 454 *Num monſtra, ſaevas Phoebus aut timuit feras.* ſcilicet, ut Hercules Comel. Quae in primo congreſſu etiam timere potuit: aggreſſus vero devicit. A natura, non à conſilio & ratione. [illegible]. Etiam nôrit fortis quae timere debeat. Vide Med. 160 & 166. FARNAB.

46. *Leone*] Nemeaei leonis pelle, & ſagittis felle & ſanguine Lernaeae Hydrae tinctis. FARN.

47. *Inferni Jovis,*] Plutonis. Homero Ζεὺς καταχθόνιος. FARNAB.

48. *Opi-*

Et opima victi regis ad superos refert.
Parum est reverti: foedus Umbrarum perit.
Vidi ipsa, vidi nocte discussa inferûm,
Et Dite domito, spolia jactantem patri
Fraterna. cur non victum & oppressum trahit
Ipsum catenis paria sortitum Jovi?
Ereboque capto potitur, & retegit Styga?
Patefacta ab imis Manibus retro via est,

Et

GRONOVII.

49. *Foedus Umbrarum perit.*] Nugas agit illa potior pars membranarum, quae infert, *petit*, cum suis sibi glossis atque interprete veteri, Proserpinam foederatam regi Umbrarum, enarrantibus. Liber optimus, *perit*. Statius Thebaide octava, in verbis Plutonis offensi hiatu terrae lapsuque vivi Amphiarai in Tartara: *pereant agedum discrimina rerum. Nam cui dulce magis?* Manilius lib. 2. *tenebris immersum Tartaron atrum In lucem de nocte vocant, orbemque revolvunt Interius versum, naturae foedere rupto. Foedus* est jus ac fas & status perpetuusque ordo. Ovidius lib. 10. metam. *at tu, dum corpore non es Passa nefas, animo ne concipe, neve potentis Concubitu vetito naturae pollue foedus.* Medea: *Bene dissepti foedera mundi Traxit in unum Thessala pinus.* Florus 3, 6. *Sublatisque commerciis rupto foedere generis humani.* Abolito jure communi. quod consensus gentium & ipsa natura sanxit. Statius lib. 12. Thebaid. *Terrarum leges & mundi foedera mecum Defensura manus.* Nec aliter Hebraei. Hieremias cap. 33. *Si irritum potest fieri pactum* (berith) *meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo.*

54. *Et retegit Styga?*] Quasi non *retexisse* subji-

VARIORUM.

48. *Opima victi regis*] Spolia opima ipsi Diti erepta, Cerberum scil. tricipitem, Plutonis insigne, ut fulmen trisulcum Jovis, Neptuni tridentem. FARNAB.

40. *Foedus Umbrarum*] Dum Hercules vivus adhuc Tartara, quae Plutoni sortitione contigerant, penetrat, atque inde Cerberum in superas auras trahit. FARNABIUS.

52. *Fraterna.*] Plutonis. FARNAB.

52. *Cur non victum*] MS. Traject. & Parisiensis excusus *vinctum.* quod minime spernendum, si referas ad *catenis.* SCHRODERUS.

54 *Ereboque*] Erebus profunditas inferorum. Servius & Sabinus in 4. Aen. hic pars, pro toto inferno. DELRIUS.

54. *Et retegit Styga?*] Locus vindice dignus: nam quo pacto *to retegit*, quod repraesentant codices tam MSS. inter quos, meus Trajectensis, quam excusi, locum hic habere possit, id vero inquirendum. *ὁ πάνυ* Gronovius, qui hic ex ingenio substituit *regnat*, mihi frustra esse videtur. Neque enim, si vulgatam retineas, absurda adeo & contraria elicietur sententia. *Cur non & retegit Styga?* h. e. cur non & in perpetuum aperit totam Styga, ut nullus eam posthac tenebrarum squalor obsideat; postquam semel ausus est adire ad inferos, discussa ad tempus nocte umbrarum? At, inquies cum acutissimo viro: quonam modo indignabunda Juno audaciam Herculis perstringere hic videri poterit, interrogando, *cur non retegit Styga?* Quasi is non *retexerit* illam, qui modo, *effregisse limen inferni Jovis; discussisse noctem inferum*; & mox *patefecisse ab imis manibus retro viam* dicatur? At longe aliud aperta fuisse Herculi inferna loca ad tempus duntaxat, dum potiretur praeda; aliud, si eadem ceteris quoque, & omni tempore, & in totum patere dicerentur. Prius Herculi obtigerat, qui *viam patefecerat ab imis manibus ad superos*, & *sacra dirae mortis* i. e. verenda mortis dirae loca, ut bene vetus interpres ad h. l. pervia sibi reddiderat. Posterius futurum erat, si stygius iste locus omni mortalium generi foret *ἐμφανὴς* & illustris, ac pro tetro & opaco horrore spirabilem naturam indueret; ut in aula illhac, a se expugnata, jactare se Hercules posset, ejecto Plutone. SCHRODERUS.

55. *Patefacta*] Reditus ab inferis contra sorti-

tio-

Et ſacra dirae Mortis in aperto jacent.
At ille, rupto carcere Umbrarum, ferox
De me triumphat, & ſuperbifica manu
Atrum per urbes ducit Argolicas canem.
Viſo labantem Cerbero vidi diem,
Pavidumque ſolem: me quoque invaſit tremor,
Et terna monſtri colla devicti intuens,
Timui imperaſſe. Levia ſed nimium queror,
Coelo timendum eſt; regna ne ſumma occupet,
Qui vicit ima. ſceptra praeripiet patri.
Nec in aſtra lenta veniet, ut Bacchus, via:
Iter ruina quaeret, & vacuo volet
Regnare mundo. Robore experto tumet,
Et poſſe coelum viribus vinci ſuis
Didicit ferendo. ſubdidit mundo caput,
Nec flexit humeros molis immenſae labor,
Mediuſque collo ſedit Herculeo polus.
Immota cervix ſidera & coelum tulit,
Et me prementem. Quaerit ad ſuperos viam.

Per-

GRONOVII.

ciat ipſa, quum ait, *patefacta*, & *in aperto jacent.* Majus igitur aliquid hic locus poſtulat. Incidebat primo, *retinet*: ſed melius, *& regnat Styga.* Genus loquendi doctius nocuit auctori. Virgilius 3. Aeneid. *Terra procul* &c. *acri regnata Lycurgo.* lib. 6. *ſi unquam regnandam acceperit Albam.* Adde ad Livium 1. 17.

67. *Iter ruina quaeret,*] Lucanus: *gaudetque viam feciſſe ruina.*

68. *Robore expenſo tumet,*] Placet Lipſio prae veteri lectione, *experto.* Delrio quoque illud haud dubie melius, cum ſit, librato & verſato diligenter, quantum valeat. Neque ineptum ego dixerim, ſed quia Etruſcus, *experto*, hoc praetulerim, quando & ſenſu grandius eſt. Experientia utique certior eſt aeſtimatione, & ſaepe uſu vana deprehenduntur, quæ quantumvis expenſa placuerunt. Hercules non modo diu verſaverat, quid valerent humeri, ſed rebus & experiendo cognoverat. Tacitus 3. Ann. *praeponitque centuriones virtutis expertae.* Juſtinus lib. 41. *Arſaces vir ſicut incertae originis, ſic virtutis expertae.*

VARIORUM.

tionis foedus jam vivis patefactus eſt. FARNAB.

56. *Sacra dirae*] Sacra illa & arcana umbrarum cuſtodia (Cerbero ab Hercule ſublato) in aperto eſt, & pervia aſcendere atque remigrare volentibus. FARNABIUS.

66. *Lenta*] Quieta vel morte expectata. FARNABIUS.

67. *Vacuo*] Expulſis coelo caeteris diis. FARN.

74. *Me prementem.*] Emphatice. FARN.

75. *Per-*

Perge ira, perge, & magna meditantem opprime.
Congredere; manibus ipſa dilacera tuis.
Quid tanta mandas odia? diſcedant ferae:
Ipſe imperando feſſus Euryſtheus vacet.
Titanas auſos rumpere imperium Jovis
Emitte: Siculi verticis laxa ſpecum.
Tellus gigante Doris excuſſo tremens,
Suppoſita monſtri colla terrifici levet.
Sublimis alias Luna concipiat feras.
Sed vicit iſta. Quaeris Alcidae parem?
Nemo eſt, niſi ipſe. bella jam ſecum gerat.
Adſint ab imo Tartari fundo excitae
Eumenides: ignem flammeae ſpargant comae:
Viperea ſaevae verbera incutiant manus.
I nunc, ſuperbe, coelitum ſedes pete;
Humana temne. jam Styga & Manes, ferox,

Fu-

GRONOVII.

76. *Manibus ipſa jam lacera.*] Melius Florentinus: *ipſa dilacera tuis.*

77. *Quid tanta mandas odia?*] Sic omnes libri veteres. lib. 3. de ira: *nec mandat ultionem ſuam, ſed ipſe ejus exactor animo ſimul & manu ſaevit.* Lucanus lib. 3. *Dux tamen impatiens haeſuri ad moenia Martis, Verſus ad Hiſpanas acies extremaque mundi, Juſſit bella geri.* Hoc eſt, delegavit, legatis commiſit bellum D. Bruto & C. Trebonio. Statius lib. 11. *uſque adeo geminas duxiſſe cohortes, Et facinus mandaſſe parum eſt.* Florus lib. 4. 12. *In hos igitur, quia vehementius agere nuntiabantur, non mandata expeditio, ſed ſumpta eſt.* Vide Diatriben ad Statii Silvas cap. 31.

89. *I nunc, ſuperbe,*] Petronius: *Quid eſt, faſtoſe? ecquid bonam mentem habere coepiſti?* Sed Flor. *ſuperbae.* Nic. Heinſius, alterum ſui nominis fulgentiſſimum decus malebat, *I nunc, ſupernas coelitum ſedes pete.* Sic in Oedipo *ſuperba rupe* fecere pro *ſuperna.*

VARIORUM.

75. *Perge ira,*] Se Juno ad iras excitat. FARNABIUS.

80. *Siculi*] Solve gigantem Enceladum, cui fulmine icto injectum ferunt Aetnam Siciliae montem. FARNABIUS.

81. *Doris*] *Sicula,* in Siciliam enim frequentes colonias miſerunt Graeci, & in his maxime Dores. FARNABIUS.

81. *Tremens,*] *Et feſſum quoties mutat latus, intremere omnem Murmure Trinacriam.* FARN.

83. *Luna*] E luna enim decidiſſe credebatur leo Nemeaeus, idque ex opinione Pythagoreorum, qui in orbe Lunae reperiri cenſebant, quaecunque apud nos ſunt. FARNABIUS.

83. *Alias luna concipiat feras.*] Vid. Politiani Obſervat. cap. 17. Grut. Fac. Crit. Tom. 1. SCHRODERUS.

85. *Bella*] Ipſe furore percitus ſibi & ſuis vim paret. FARNABIUS.

87. *Eumenides:*] Furiae ardenti face ac ſerpentibus armatae Herculem in furorem vertant. FARNABIUS.

89. *I nunc, ſuperbe,*] Inſultat ei Iuno praeſcia, quaſi peracta jam re. FARNABIUS.

 91. *Heic*

Fugiſſe credis? heic tibi oſtendam inferos.
Revocabo in alta conditam caligine
Ultra nocentum exilia diſcordem deam,

Quam

GRONOVII.

92. *Revocabo in alta*] *Evocabo* dicendum habebat, ſi voluiſſet, quam adhuc quaſi ſententiam auctoris accepimus. Quid agit autem Furia *ultra nocentum exſilia*? Numquid ipſis in ſedibus impiorum ſatis ei non eſt negotii? Cur vero deam oportet eſſe munitam? Haud expedio me, niſi ſcripſit: *Revocabo in altam conditum caliginem, Quam munit ingens montis oppoſiti ſpecus, Ultra nocentum exſilia*: & ſic finivit hoc membrum orationis. Hic faciam, ut ſentias inferos: immo retraham reducamque te ad inferiores ipſis inferis: ita te tractabo, ut pejus agi tecum potuiſſe non putes, ſi in ultimas Tartari tenebras amandatus eſſes Vide ad Thyeſten ver. 1012. Virgilius 4. Georg *eſt ſpecus ingens Exeſi latere in montis*.

93. *Diſcordem deam*,] Quare *Diſcordem*, quaſi eſſet [illegible], quod [illegible] eſt? Duplici autem ſignificatione Furiis convenit. Primum propter formam. *Diſcors* enim ab animo interdum transfertur ad habitum corporis & eſt diſconveniens nec conſentiens ſibi, *ut nec pes nec caput uni Reddatur formae*, quemadmodum canit Horatius: eoque monſtroſus, biformis. Lucretius lib. 1. cum Centauros ex homine & veterino ſemine equorum Scyllaſque canibus ſuccinctas ſemimarinis appellaſſet: *inter ſe quorum diſcordia membra videmus*. Manilius lib. 1. ver.

VARIORUM.

91. *Heic tibi*] In terris ego tibi graviora oſtendam, quam quae apud inferos vidiſti. FARN.

92. *Revocabo in alta*] Mavult Gronovius ex conjectura, *revocabo in altam conditam caliginem*: ut Herculem, hic in ſuperis quamvis verſaretur, ad furiarum poenas, & inferiores ipſis inferis, retrahendum eſſe innuat Iuno ſtomachans. Mihi vulgata magis placet; cum τραγικώτερον quod ſit, magiſque ſerviens irae Junonis, ſi minetur ſe excitaturam ab inferis diſcordem deam, ut illius miniſterio Herculem, gloriantem, ſe incolumem furores infernos evaſiſſe, hic in terris excruciet; quam ſi eumdem inferorum ſupplicia & anxiae mentis carnificinam hic perpeſſurum eſſe denunciet; tum quod poſteriora, ut ſaepe apud poëtas, ubi mutato dictionis colore paria fere ingeminant, receptam lectionem ſtabiliant; utrobique enim commotae Junonis oratio ſibi ipſa reſpondet, *revocabo in alta conditam caligine deam diſcordem*. & mox, *educam & imo ditis e regno extraham quidquid relictum eſt* Neque eſt quod hac ratione de expedienda ſententia laboremus: nam neque inepte dicit *revocabo*: quippe cum diſcors illa dea [illegible] locum illum inferorum nacta ſit, eo de terris detruſa. Nec gravius eſt, quod objicit vir ſummus, *quid agit furia ultra nocentum exilia?* cum hoc ipſum tragicae magniloquentiae aptius videri poſſit, ſi, dum Junoni ejuſque furori ſubſervit, nonnihil fabulae ſuperaddat, nec ab inferorum ſede modo, ſed *ultra nocentum exilia* diſcordem deam revocandam eſſe dicat, quaſi deae furiae domicilium ſit ulterius erebo. Sic infra verſu 1221. Hercules diriſſima quaeque ſibi imprecans ob ſcelera & impias caedes per furorem admiſſa, non inferorum modo carceri ut includatur optat, ſed receptae de inferis opinioni hoc addit, *& ſiquod exilium latet ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi, huc me abde tellus*. Neque id ipſum tamen obſtat, *quo minus in ſedibus impiorum ſatis illi deae ſit negotii*; ut cavillatur idem vir egregius: nam, ut bene Servius ad Virgil. Aeneid lib vi. verſu 280. *ferreique Eumenidum thalami*; *thalamos*, inquit *accipiamus habitationum loca, in quibus natae ſunt: nam poſſunt hic natae eſſe, & alibi manere; & alibi officium exercere poenarum*. Denique *munitam* fingit deam, propterea quod ex Orphei hymno Eumenides ſint [illegible], *ſedes habeant in cavernis, umbroſo in antro ad ſacram Stygis aquam*. Styx autem ſecundum Heſiodum Θεογ. verſu 778. [illegible], *ſeorſum a diis inclutas aedes incolit ingentibus ſaxis ſuperne tectas*. Quae omnia, ni fallor, locum hunc in clara luce ponunt, cuilibet attento lectori conſpicuum. Cum vulgatis hic quoque conſentit Ms. Traj. niſi quod mox tranſpoſitis male vocibus legat: *& imo ex regno ditis extraham* SCHRODERUS.

93. *Nocentum*] Loco ſupplicii ſceleratorum. FARNABIUS.

94. *Quam*

Quam munit ingens montis oppositi specus.
Educam, & imo Ditis è regno extraham
Quidquid relictum est. veniat invisum Scelus,
Suumque lambens sanguinem Impietas ferox,
Errorque, & in se semper armatus Furor.
Hoc hoc ministro noster utatur dolor.
Incipite famulae Ditis; ardentem incitae
Concutite pinum: & agmen horrendum anguibus
Megaera ducat; atque luctifica manu
Vastam rogo flagrante corripiat trabem.
Hoc agite. poenas petite violatae Stygis:

Con-

GRONOVII.

424. *Discordes vultum permixtaque corpora partus.* Ita enim legendum censeo; non *vultu.* Iidem *bisormes.* Mamertinus Genethl. 3. *depulsos quondam coeli possessione Titanas & mox biformium bella monstrorum. Recte:* nam Gigantomachia pugnam cum Titanibus secuta est. Corrigunt tamen: *& multiformium.* Quasi non Virgilius: *prolesque biformis Minotaurus adest:* (quem *discordem foetum* Ovidius dixit) & rursum: *Scyllaeque biformes.* Claudianus lib. 1. Rufin. *nubigenas duplex natura biformes.* Dein quod auctores haberentur turpium, sceleratorum, cruentorum dissidiorum: & quam minatur hic Juno, ea solvit concordiam domus & dissociabilem suis ac pestiferum reddidit Herculem. Thyeste; *dira Furiarum agmina Discorsque Erinnys veniat.* Hoe imprecatur Atreus, ignarus jam venisse, seque ab ea stimulari. Sic & Oedipi precibus iratis quae *crudelis diva severos Advertit vultus* in primo Thebaidos: per quam *Protinus attoniti fratrum sub pectore motus.* Sive igitur intelligas aliquam ex Furiis, sive quam κατ' ἐξοχὴν Graeci Ἔριν, Latini *Discordiam* ἐπονομάζουσι, parum refert. Poëtae namque prout lubuit, nunc seorsum hanc curare jubent; nunc Furiarum communi officio sunt contenti. Sie Statius *Discordiam* deam agnoscit alibi non semel; ubi committit par Thebanum, ea non utitur. Quin etsi tres numerentur eximiae, tamen *agmina saeva sororum*, & *Eumenidum agmina* Virgilius; *agmen & cohortem* Furiarum Statius tradunt: quam in turbam haud dubie & *Discordiam* conjecerunt. Distingue autem: *Ultra nocentum exsilia: discordem deam Educam.*

98. *In se semper armatus*] Justin. 13. de Macedonia: *ferrumque ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac membra sua ipsa caesura.* Idem lib. 28. *in furorem versus nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus duodecima die interiit.*

100. *Ardentem incitae*] Non moverim. Etruscus tamen, *ardentem citae.* Ut, *Ferte citi flammas.* Et hac tragoedia: *Et citi tectis properant relictis.*

104. *Poenas petite violatae Stygis:*] Etruscus, *viciatae.* Utrum mendum scriptoris est? an vero fuit, *vitatae*, Supra: *jam Styga & manes ferox Fugisse credis?* Horatius: *multaque pars mei Vitabit Libitinam.*

VARIORUM.

94. *Quam munit*] Parisiensis editio exhibet, *qua mugit*, & interpretantur de mugitu furiae à monte repercusso. SCHRODERUS.

100. *Famulae*] Furiae, ultrices deae. FARN.

101. *Pinum:*] Facem *excutiens pronam flagranti vertice pinum* FARNABIUS.

101. *Agmen*] Sorores ὀφιοπλοκάμους, Tisiphonem & Alecto. Vs. 78. Thyest. FARNABIUS.

103. *Trabem.*] Trabs pro face, ἐμφατικῶς. sic Maro trabale telum; Horatius, clavos trabales; Papinius, hastam trabalem; Claudianus, trabale sce-

Concutite pectus: acrior mentem excoquat
Quam qui caminis ignis Aetnaeis furit.
Ut possit animo captus Alcides agi,
Magno furore percitus, nobis prius
Insaniendum est. Juno, cur nondum furis?
Me, me, sorores mente dejectam mea
Versate primam, facere si quidquam apparo
Dignum noverca. jam odia mutentur mea.
Natos reversus videat incolumes, precor,
Manuque fortis redeat. inveni diem,
Invisa quo nos Herculis virtus juvet:
Me pariter & se vincat; & cupiat mori
Ab inferis reversus. heic prosit mihi,
Jove esse genitum, stabo, & ut certo exeant
Emissa nervo tela, librabo manum:

Re-

GRONOVII.

107. *Ut possit animo captus*] Subscriberem libris, qui offerunt, *animum*, si pateretur Florentinus. Sic alibi *moesta vultus*, *membra remissae*, *mota caput*, Megara *parvum comitata gregem*. Sic Silio *excussus mentem*, *mutata mentem*, & similia.

119. *Librabo manum:*] Sane ut destinatum feriat, ad rem pertinet manum tenentis arcum non tremere. Itaque sensum habet. Hercule Oetaeo: *Aderit noverca, quae manus nostras regat.* Sed Lipsii liber, *manu*, ut dicat Juno, suapte manu se directuram tela Herculis in liberorum corpora. Et adsentitur Delrius ita, ut ait, corrigentibus. Et, quod praecipuum est, sic codex Etruscus. Gruterus & alii numero sequiorum librorum deterriti sunt, ne reciperent, quod tamen

VARIORUM.

sceptrum; Silius, trabem pro hasta, posuerunt. DELRIUS.

105. *Concutite*] *Mille nocendi artes, foecundum concute pectus:* & de Herculis pectore intelligi potest. sed prius magis placet. FARNABIUS.

105 *Acrior*] Violentior furoris ignis mentes vestras exagitet, quam qui Aetnaeis cavernis & fornacibus furit, quo majori impetu in Herculem feramini. FARNABIUS.

109. *Juno*,] Cur non & ipsa furo? FARN.

112. *Noverca.*] Odio novercali. FARN.

112. *Jam odia*] In tempus illi favebo, quo gravius noceam, furens enim sibi & suis hoc erit perniciosior. FARNABIUS.

116. *Me pariter & se vincat*,] Hic quidem facile me abeo vinci patiar, dummodo se vincat, suos interficiens. FARN. Sc. plus sibi nocendo, quam ego ipsi nocere potuerim. *& se*, quia cum cetera monstra vicerit, à se furente victus est. COMMEL.

116. *Et cupiat*] Et qui mortem apud inferos evasit, jam prae doloris acerbitate mortem optet, cum ad se redierit, & uxorem filiosque à se furente occisos fuisse viderit. COMMEL.

117. *Hic*] Hoc casu, hoc tempore, nunc. COMMEL.

118. *Jove esse*] Ut heros fortis sit, omniaque sternens obvia, & suos perdat. COMMEL.

118. *Stabo*,] Proposito huic pertinaciter insistam. *vel*, illi adsistam dirigamque tela ne errent, COMMEL.

122. *Il-*

Regam furentis arma: pugnanti Herculi
Tandem favebo. ſcelere perfecto, licet,
Admittat illas genitor in coelum manus.
Movenda jam ſunt bella; clareſcit dies,
Ortuque Titan lucidus croceo ſubit.

CHORUS THEBANORUM.

Chorus è Thebanis à deſcriptione ortus diei, magnatum curas ſtudiaque damnat, Herculem audaciae in laboribus ſubeundis taxat, vitae denique humilis laudat tranquillitatem optatque.

JAm rara micant ſidera prono
Languida mundo: nox victa vagos
Contrahit ignes: luce renata

Co-

GRONOVII.

habuit unus Pall. *manu*. Neque in dea incredibile eſt poſſe celeritatem emiſſae ſagittae manu ſequi; quin & adjuvare. Neque majoris miraculi, quod Ovidius lib. 8. *ferrum Diana volanti Abſtulerat jaculo.*

123. *Movenda jam ſunt*] Florentinus, ut voluit Lipſius.

VARIORUM.

122. *Illas genitor*] Tam nefario ſcelere pollutas. *Sarcaſmus.* FARNABIUS.

123. *Jam ſunt*] Feſtinandum & inſtanti aurorae cedendum eſt. vid. quae ad verſ. 119. FARN. Hunc & ſequentem verſum liber noſter adtexit: Ita enim claudit Juno, *Verborum & minarum ſatis eſt: arma expedio. quia vocat me, ecce, dies.* Poſterior ex hiſce verſibus in vulgatis nuſquam legitur, alter non ſuo loco, ſupra verſu nonageſimo inſertus. *Tu illinc pelle, & huc compelle.* LIPS.

125. *Jam rara micant*] Chorus iſte totus in omnibus excuſis habetur: ſed in manuſc. quibuſdam deeſt ex parte & incipit inde: *Turbine magno ſpes ſollicitae.* Barnardin. *hic chorus* (inquit) *non legitur hoc loco, unde paucis annotabimus.* Daniel teſtatur, hunc chorum in vetuſtiſſimo m. ſ. eſſe mancum, & non videri convenire hanc primam partem ſublimitati Senecae. In Moguntin. m. ſ. totus quidem habetur, ſed alio, & prorſus turbato ordine: incipit enim à *Turbine magno ſpes ſollicitae*, uſque ad *Sordida parvae fortunae domus*, & ibi inſerit; *jam rara micant* &c. Sive ergo haec prima pars Senecae, ſive alterius: digna certe, quae legatur, nec cedit ſubſequentibus. Deſcribuntur vanae divitum & magnatum curae. laudantur quieta & tuta plebejorum ſtudia: illas damnat, haec ſibi in optatis eſſe canit. DELR.

125. *Prono*] In occidente coeli ſeu hemiſphaerii parte. FARNABIUS.

126. *Languida*] A ſolis vicinitate. FARN.

126. *Vagos*] Erranteis planetas, *vel generaliter*, omnes ſtellas quae igneae creduntur eſſe naturae. FARNABIUS.

 128. *Cr-*

Cogit nitidum Phosphoros agmen:
Signum celsi glaciale poli
Septem stellis Arcades ursae
Lucem verso temone vocant:
Jam coeruleis evectus equis
Titan summa prospicit Oeta:
Jam Cadmeis inclyta Bacchis

Asper-

GRONOVII.

133. *Evectus equis Titan summum*] In duobus MSS repertum mihi *aquis* quod & margini adnotarat Grotius. Et his videtur magis quadrare adjunctum *coeruleis*, quam Phoebi *equis*. Deinde Florentinus: *summa prospicit Oeta*. Quae vera lectio est, significata etiam a Moguntino, in quo erat *summo*. Sed & τὴν Οἴτην efferunt Graeci, neque aliter, puto, Latini: nisi sicubi labem contraxerunt. *Extremos ad Orientem montes Oetam Graeci vocant*, inquit Livius lib. 36. Inde illud in Ciri: *Postera lux ubi laeta diem mortalibus almum Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta*. Scaliger legit, *Egelido*. Quis credat *mani egelido* dixisse Virgilium? Conjiciebam: *E pelago veniens summa quatiebat ab Oeta*. Sic Silius Italicus lib. 6. *clara dies summa lustrabat in Oeta Herculei monumenta rogi*. Hercule Oetaeo: *renatum prima quae poscit diem, Oeta eligatur*. Hinc Statio *Oetaeae lampades* in carmine ad Somnum, male acceptae Domitio & Bernartio, à Politiano, Turnebo & Gevartio merito defensae. Sed unus etiam scrupulus restabat Paganino Gaudentio: cum *Oetaeas lampadas* Hesperum dixerit ex Virgiliano; *tibi deserit Hesperus Oetam*, de quo monte stellas occidere videri, sicut de Ida nasci, testetur Servius, cur illis opponat *Paphias*, qui potuisset *Idaeas* dicere, quando sermo sit de Lucifero & stella afferente lucem? Excusat autem non de sola stella Veneris Hespero & Lucifero locutum Papinium, sed de aliis quoque stellis, quia *Oetaeas* & *Paphias* dixerit, sic vocatas, quod exortae essent & occidissent. Sic ille in Additamento Critico. Verum, quam dabit rationem, cur occidentes stellae & diei locum facientes *Paphiae* dicantur? At Hesperum *Paphiam lampadem* vel per enallagen numeri *Paphias lampades* cur vocent Poëtae, nemo ignorat. Nam *ab Idae jugis Luciferum surgere* recte dicit Aeneas ut Trojanus. Sic Colchis φαὶς περὶ ἠΐθεοι ὑπερθεν Κυνάνῃ ἰεραῖσιν ἐὼς βάλλει ἀντέλλεσα, apud Apollonium lib. 3. Aegyptius *Lucifer a Casia prospexit rupe diemque Misit*, Lucanus lib. 10. Poëtae vero Latini citra tales personas Graecorum potius morem secuti ab Oeta faciunt eundem prospicientem. Domitius utraque appellatione solis ortum describi facit: alii viri docti sic loquuntur, ut solum occasum intelligere videantur, quod in Oeta monte oriantur stellae. nisi & ipsi per *lampades Paphias* intelligant Luciferum. At utrumque tempus ita designat Statius, ut priori vocabulo diem orientem, posteriori noctem velit intellectam. Quippe Poëtae, prout occasio tulit, tam solem quam sidera procedere ab Oeta fingunt; hic noster Luciferi *Oetaeas*, Hesperi *Paphias lampades* dixit, ut utriusque exortu totidem dies noctesque significaret.

134. *Cadmeis inclyta Baccis*] Baccas lauri vel quascumque in Bacchi nemore, vel denique uvas intelligunt. Liber optimus, *induta bacchis*. Voluit, *inclyta Bacchis*. Recte sine dubio *Bacchis*. nam baccae illae Cadmeae ignorabiles. Recte etiam *inclyta*. nam cum dicit *Bacchis* non significat personas, sed rem, ipsa videlicet Bacchanalia vel orgia Bacchi. Sic Livius lib. 39. *se pro aegroto vovisse, ubi primum convaluisset, Bacchis eum se initia-*

VARIORUM.

128. *Cogit*] *Diffugiunt stellae quarum agmina cogit Lucifer*. FARNABIUS.

129. *Celsi glaciale poli*] Arctici, qui nobis semper sublimis, supra vers. 6. FARNABIUS.

130. *Arcades ursae*] Sidera illa Borealia, in quae versi Calisto & Arcas, plaustro septentrionali verso velut in meta seu confecta via & decurso spatio diem evocant. FARNABIUS.

133. *Titan summum*] Oriri sol videtur ex altissimis montibus, est autem Oeta mons in finibus Thessaliae. FARNABIUS.

136. *Phoe-*

Aſperſa die dumeta rubent:
Phoebique fugit reditura ſoror.
Labor exoritur durus, & omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Paſtor gelida cana pruina
Grege dimiſſo pabula carpit.
Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte juvencus.
Vacuae reparant ubera matres.
Errat curſu levis incerto
Molli petulans hoedus in herba.
Pendet ſummo ſtridula ramo,
Pennaſque novo tradere ſoli
Geſtit querulos inter nidos
Thracia pellex; turbaque circa
Confuſa ſonat, murmure miſto
Teſtata diem. carbaſa ventis
Credit, dubius navita vitae,
Laxos aura complente ſinus.

Hic

GRONOVII.

turam. Et, *Religionis ſe cauſa, ut voto pro valetudine ſua facto liberetur, Bacchis initiari velle.* Item, *Tres in anno ſtatos dies habuiſſe; quibus interdiu Bacchis initiarentur.* Vides, ut *inclusa Bacchis* ſit famoſa Orgiis, quod dixerunt antehac quidem, ſed ſine pondere. Virgilius 2. Georg. *& virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.*

149. *Turbaque circum Confuſa ſonat,*] Liber optimus & alii *circa*. Quod videntur mutaſſe, ut variarent ſonum. Nam & virum doctum verſ. 355. video edidiſſe: *Velata juxtim praeſides adſtat deos*, cum in libris omnibus ſit *juxta*. Gratius: *altaque circa Firmamenta dedit.*

VARIORUM.

136. *Phoebique ſoror.*] Luna. FARNABIUS.

140. *Grege dimiſſo*] Dimittit gregem, qui carpat pabula. FARNABIUS. Dicit Seneca, paſtorem grege in paſcua jam dimiſſo, manu ſuâ quoque pabula legiſſe, eidem pecori futura uſui noctu: tale quid factitari ſolitum oſtendit Longus Sophiſta in Paſtoralibus, qui conſulatur. GRUT.

142. *Nondum rupta*] Nondum enatis corniculis. DELRIUS.

143. *Vacuae matres.*] Vaccae, oves, capellae, lacte evacuatae. FARNABIUS.

147. *Novo tradere*] Recens exorto. FARN.

148. *Nidos*] Pullos, *Metonym.* FARNABIUS.

149. *Thracia*] Luſcinia, in quam mutata eſt Philomela violata à Tereo Thracum rege, & marito Prognes ſororis ipſius Philomelae. FARNABIUS.

149. *Turbaque*] Turba aviculatum miſta, &c. teſtatur diem adeſſe. FARNABIUS.

155. *Da-*

Hic exesis pendens scopulis,
Aut deceptos instruit hamos;
Aut suspensus spectat pressa
Praemia dextra. sentit tremulum
Linea piscem.
Haec, innocuae quibus est vitae
Tranquilla quies, & laeta suo
Parvoque domus, spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitae

Ur-

GRONOVII.

* 156. *Aut suspensus spectat*] Sic quidem omnes libri. Vix tamen permittit hoc spectaculum operis festinatio. Itaque malim, *sperat*. Petronius; *sive spe praedae moratur in scopulo*. Nec *pressa* videtur pondere capti piscis depressa, ut interpretantur, sed rigida, firmata, nihil ut se moveat. *Spectare* pro exspectare, & vicissim, dixisse antiquos, vetus cantilena est, mihi nunquam probata. Vel enim librarii errarunt, vel ita sese habent verba, quibus utuntur, ut utrumvis ibi, sed notione sua, poni possit. de quo alibi.

162. *Turbine magno spes sollicitae*] Desit in Melisseo, ubi etiam, *spes jam magnis*. Retinet tamen Lipsius loco motum, hoc modo: *spes jam magnis Urbibus errant trepidique metus, Turbine magno spes sollicitae*: quae repetitio illi videtur decora. Mihi vehementer displicet, quia media est *metus* mentio, & offendit aures τὸ *magno*. Gruterus ex MS. uno sic ordinat hos anapaestos: *Linea piscem. haec innocuae Quibus est vitae tranquilla quies, Et laeta suo parvoque domus. Spes in magnis, spes sollicitae. Urbibus errant, trepidique metus.* Sed vacillat primus versus, nisi facias, *tremulos Linea pisces*. Eodem errore supra Delrius, *septem stellae Arcados Ursae*, &, frequens enim, inquit, hiatus in hic tragoediis. Hoc nos ei non credimus. Florentinus dat secundum Melisseum. Quare frustra laboramus, ut garo gerrem addamus. Scribe: *Parvoque domus. Spes in magnis Urbibus errant trepidique metus. Ille superbos*, &c. Versus

VARIORUM.

155. *Deceptos*] Esca reparat hamos, priori à piscibus erepta. FARNABIUS.

156 *Aut suspensus spectat*] Abjudicanda Gronovio sua conjectura, substituenti *sperat*. Mihi nihil certius, quam hic innui gestum piscatoris; inclinata dextra arundinem tenentis, & intenti capiendis piscibus. Attendendum vero quadrifariam hic designari gestum actionesque piscantium, idque ex ordine naturali, ut 1. *pendens in scopulis*, 2. *instruit hamos*, 3. *suspensus spectat praemia*, 4. *sentit tremulum linea piscem*. Spectat igitur praemia, qui in eo est, idque agit ut pisces tamquam praedam capiat. Cic. ad Attic. l. VIII. Epist. 148. *Domitius nihil spectat nisi fugam*. Quod sequitur *pressa dextra*, est *depressa*, *inclinata ad terram versus*. Noster Thyeste versu 498. *ac presso vias scrutatur ore*, de gestu canis sagacis, protenso & inclinato in vias capite feram vestigantis. Et Hippolyt. versu 40. *Lustraque presso quaerunt rostro*. SCHRODERUS.

157. *Praemia*] Pisces captos. FARNABIUS.

157. *Tremulum*] Ex arundine appensum. FARNABIUS.

158. *Linea*] Setaceus funiculus, cui hamus appendet. DELRIUS.

159. *Haec*,] Haec s. agunt ii quibus, &c. In urbibus vero, &c. FARNABIUS.

159. *Innocuae*] Non, quae non nocet, sed cui ab aliis non nocetur. Servius 2. Aeneid. Innocuus, inquit, cui non nocetur: innoxius, qui non nocet. Sed haec plerumque poëtae confundunt. DELRIUS.

162 *Turbine magno*] Magno cum tumultu. Hic incipit Chorus in quibusdam exemplaribus omissis versiculis antecedentibus. Alii libri hunc Chorum partiuntur in duos; & hic annotatur secundus Chorus. FARNABIUS.

164. *Il-*

Urbibus errant, trepidique metus.
Ille ſuperbos aditus regum,
Duraſque fores, expers ſomni,
Colit: hic nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congeſto pauper in auro eſt.
Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus
Aura tumidum tollit inani:
Hic clamoſi rabioſa fori
Jurgia vendens improbus, iras
Et verba locat. Novit paucos
Secura quies, qui velocis
Memores aevi, tempora numquam
Reditura tenent. Dum fata ſinunt,
Vivite laeti. properat curſu
Vita citato, volucrique die

Ro-

GRONOVII.

iſte, *Turbine magno*, adjectus eſt primum iis libris. quibus, quod praecedit chori, defuit, ſive omiſſum ſive tranſpoſitum, ad explendam ſententiam.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes,*] Flor. tres Delriani, & omnes Comeliniani noſtrique complures *beatas*. Horatius: *beatis nunc Arabum invidet Gazis.*

171. *Aura tumidum tollit*] Sic è codice Lipſius. Subſcribunt quinque Delriani. Repugnat Gruterus copia fretus pejorum, & quia fluctuum non ſolum *tollere*, ſed & *volvere.* Sufficit ergo, ſi & *tollere* Virgilius: *inſequitur cumulo praeruptus aquae mons. Hi ſummo in fluctu pendent.* Ovidius: *Fluctibus erigitur coelumque aequare videtur Pontus.* Sed non dicit Seneca fluctum tollere aut volvere, ſed populum fluctu mobiliorem tollere. Ex Horatio: *Hunc ſi mobilium turba Quiritium Certet tergeminis tollere honoribus.* Denique ſic & Florentinus.

VARIORUM.

164. *Ille ſuperbos*] Patroni (qui & Rex vocatur) veſtibulum cliens ſummo mane colit ut eum ſalutet, coenam hinc vel ſportulam emeriturus. FARNABIUS.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes,*] Avarus, nec fine quaerendi ſibi praeſtituto nec uſu beatus. FARNABIUS.

168. *Congeſto*] *Quaerit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* FARNABIUS.

169. *Illum populi*] Ambitioſum. FARNABIUS.

172. *Hic*] Cauſidicus, rabula, quas ſimulat iras, & verba pretio venalia exponit. FARNABIUS.

174. *Et verba locat.*] Apulejus Apol. *jam conceſſo quodam more rabulis id genus, quo ferinae ſolent linguae ſuae virus alieno dolori locare.* Vide Ammianum lib. 30. paullo poſt principium. DELR.

174. *Novit paucos*] *Hypallage.* pauci ſecuram quietem norunt. FARNABIUS.

175. *Qui velocis*] Qui memores quam velox ſit

Rota praecipitis vertitur anni.
Durae peragunt pensa Sorores,
Nec sua retro fila revolvunt.
At gens hominum fertur rapidis
Obvia fatis, incerta sui:
Stygias ultro quaerimus undas.
Nimium, Alcide, pectore forti
Properas moestos visere Manes.
Certo veniunt ordine Parcae.
Nulli jusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem.
Recipit populos urna citatos.

Alium

GRONOVII.

191. *Recipit populos urna citatos.*] Ex Horatio lib. 3. od. 1. *Omne capax movit urna nomen.* De hac urna parum sani ad hunc auctorem traditum video. Nonnemo, Qua cineres conduntur, vel potius urna judicum infernorum. Alius, judices sortibus in urnam conjectis legi solitos, sed de hac urna non loqui nostrum, verum de urna quaesitoris: quaesitorem enim custodisse urnas, quae in tribunali paratae ad sortes ducendas, & ad tabellas, in quibus judicum erant scriptae sententiae, immittendas. Nihil horum respexit Poëta, sed aliam urnam, ex qua nomina munus aliquod aut opus aut poenam subeuntium educebantur. Exempla sunt apud Justinum 21, 3. & apud Livium 21. 42. & citharoedorum Suetonio Nerone 21. & quod maxime conveniens huic loco, eidem Suetonio Augusto 13. *patrem & filium pro vita rogantes sortiri vel micare jussisse.* Ita nunc quoque in pluribus, qui simul peccaverunt, si placuit paucorum supplicio defungi, sors distinguit, quibus venia detur, & qui exemplo impendantur. Sic Horatius, Seneca, Statius fingunt esse quandam vastam & capacem urnam, in quam conjecta sint omnia nomina generis humani: inde ut cujusque nomen excidit, eum mori, & ad aliam urnam, quae capiat judices, de qua infra v, 732. citari. Rursum Horatius 2, 3. *omnium Versatur urnâ, serius, ocius, Sors exitura & nos in aeternum Exsilium impositura cymbae.* Qui locus ob pravam distinctionem, quae in plerisque libris est, male habet. Non enim *versari urnam*, ut Torrentius accipit, dicitur, quod etsi bene di-

VARIORUM.

tempus, utuntur bono illo irreparabili. FARN.

180. *Rota praecipitis*] Rota ut & serpens caudam vorans Hieroglyphice annum designat, *namque in se sua vestigia volvitur annus.* qui & à circuitu temporis dictus. veteres enim *an* pro *circum* dicebant, quod & in compositis apparet. hinc & *annulus* diminutivum. FARNABIUS.

181. *Durae peragunt*] Parcae quidem, durae fatis, vitae nostrae stamina absolvunt; nos tamen miseri homines praepropera manu illa incidimus nostra freti audacia. ita tu ô Hercules. FARN.

181. *Sorores*,] Parcae, quibus varia nomina tribuuntur, ut ex Pausania constat in Att. in Corinth. & in Achaie. quae quid significent, auctor lib. de mundo ad Alexand. docet his verbis: τρεῖς αἱ μοῖραι, κατὰ τοὺς χρόνους μεμερισμέναι. νῆμα ἀτράκτου, τὸ μὲν ἐξειργασμένον. τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ περιστρεφόμενον. τέτακται δὲ, κατὰ μὲν τὸ γεγονὸς, μία τῶν μοιρῶν, Ἄτροπος, ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα ἀμετάτρεπτά ἐστι. κατὰ δὲ τὸ μέλλον, Λάχεσις, εἰς πάντα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν μένει λῆξις· κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς, Κλωθὼ, συμπεραίνουσά τε καὶ κλώθουσα ἑκάστῳ τὰ οἰκεῖα. DELRIUS.

190. *Nulli scriptum proferre*] Praestitutum, ut bene exponit Franciscus Polletus lib. 1. fori Romani cap. 6. DELRIUS.

192. *Alium*

Alium multis gloria terris
Tradat, & omneis fama per urbes
Garrula laudet, coeloque parem
Tollat & aſtris: alius curru
Sublimis eat. me mea tellus
Lare ſecreto tutoque tegat.
Venit ad pigros cana ſenectus:
Humilique loco, ſed certa ſedet
Sordida parvae fortuna domus:
Alte virtus animoſa cadit.
Sed moeſta venit crine ſoluto
Megara, parvum comitata gregem:
Tarduſque ſenio graditur Alcidae parens.

ACTUS SECUNDUS.

MEGARA. AMPHITRYON.

Megara abſentiam Herculis deflet enumeratis ipſius aerumnis. Lyci vim & inſolentiam conqueritur. Deſpondentem animum Megaram & deſperantem conſolatur Amphitryon.

Meg. O Magne Olympi rector, & mundi arbiter,
Jam ſtatue tandem gravibus aerumnis modum,
Fi-

GRONOVII.

catur, tamen ſi dictum hic volumus, hiat indecore oratio: ſed *urna verſari ſortem* cujuſque, ſerius, ocius exituram. Statius in epicedio Glauciae: *Ibimus omnes, Ibimus immenſis urnam quatit Aeacus Umbris.*

VARIORUM.

192. *Alium multis*] Non eſt vero abſimile, aliquot hic verſus deſiderari. HEINSIUS.

195. *Curru*] Triumphali. FARNABIUS.

199. *Certa ſedet*] Ἐκ βεβαίων, tuta, & poſita extra pericula. FARNABIUS.

201. *Alte virtus*] Superne, ex alto ſuam virtus animoſa habet ruinam. FARNABIUS.

202. *Sed mœſta*] Sed Megara Herculis uxor crinibus ſolutis foemineo moerens ululatu procedit. FARNABIUS.

204. *Tarduſque*] Amphitryon ſenio degravatus. FARNABIUS.

 209. *Pro-*

Finemque cladi. nulla lux unquam mihi
Secura fulsit. finis alterius mali
Gradus est futuri. protenus reduci novus
Paratur hostis. antequam laetam domum
Contingat, aliud jussus ad bellum meat.
Nec ulla requies, tempus aut ullum datur,
Nisi dum jubetur: sequitur à primo statim
Infesta Juno. nunquid immunis fuit
Infantis aetas? monstra superavit prius,
Quam nosse posset. gemina cristati caput,
Angues ferebant ora, quos contra obvius
Reptavit infans; igneos serpentium
Oculos remisso lumine ac placido intuens,
Artos serenis vultibus nodos tulit;
Et tumida tenera guttura elidens manu,
Prolusit hydrae. Maenali pernix fera,

Mul-

GRONOVII.

211. *Jussus ad bellum meat.*] Sic plane codex Etruscus: ne quemquam moveat, quod recentiorum librorum manus, *exeat*: etsi sensum ejus posse admitti censeat Gruterus. Versu sequenti liber idem: *tempus aut ullum vacat.* non *datur.*

213. *Sequitur apprime statim*] Etruscus: *aprime.* Quo confirmatur Lipsii, *à primo*, quod & maximi viri D. Heinsii calculo comprobatum est, nosque ad alium librum Senecae pluribus defendimus. Male Delrius *ad prima*, Comelinus *à prima*, idemque & Gruterus *adprima*,

219. *Oculos remisso pectore*] Optime Lipsianus, *lumine.* In Etrusco prima manus erat erasa, & alia substitutum, *remisso vultu.* Quod qui norant in legem versus peccare, vicem ejus posuerunt, *pectore*, ex Phoenissis v. 187. *remisso pectore ac placido feras:* quidam utrumque sic, *pectore vultu.* At Lipsianus haud dubie formatus ex optimo, antequam mangonem pateretur, sincerum retinuit: nam ipsa erasae scripturae vestigia satis produnt *lumine.*

222. *Praelusit hydrae*] Etruscus, ut meliores quique, *Prolusit.* Monuerant & alii è suis: sed quid? (inquit Gruterus) promiscue utuntur aucto-

VARIORUM.

209. *Protenus reduci novus*] Herculi redeunti nova semper ab Eurystheo objiciuntur monstra. FARNABIUS.

212. *Nec ulla requies,*] Eustathius prodidit natum Herculem quartâ Lunâ, quâ qui nascuntur laboriosam sint acturi vitam: & quia talis inprimis Hercules fuit; qui vel pro se, vel pro aliis labores multos perferunt, *Tetradistae* seu *quartâ Lunâ editi* vocantur. sed & quinctâ Lunâ aliquid inchoare inauspicatum fabulantur, ex Virgilii Georgicis. Vide Adag. *ἐν τετράδι γεγονὼς, quartâ nati Lunâ:* quam Herculis sidus appellat L. Florus lib. 1. hist. cap. 18. DELRIUS.

216. *Gemina*] Jam in cunis serpentes duos à Junone immissos vultu interritus & cum risu elisit. FARNABIUS.

222. *Maenali*] Cerva aeripes & *χρυσοκέρως* quam cursu comprehendit in Maenalo monte Arcadiae. FARNABIUS.

223. *Ca-*

Multo decorum praeferens auro caput,
Deprensa cursu est. maximus Nemeae timor
Gemuit lacertis pressus Herculeis leo.
Quid stabula memorem dira Bistonii gregis,
Suisque regem pabulum armentis datum?
Solitumque densis hispidum Erymanthi jugis
Arcadia quatere nemora Maenalium suem?
Taurumque centum non levem populis metum?
Inter remotos gentis Hesperiae greges
Pastor triformis littoris Tartessii
Peremptus, acta est praeda ab Occasu ultimo.
Notum Cithaeron pavit Oceano pecus.
Penetrare jussus Solis aestivi plagas,
Et adusta medius regna quae torret dies.

Utrin-

GRONOVII.

res & hoc & illo modo. Forsan. nam ut trepide loquar, facit hic liber antiquissimus, qui & in Troadibus vers. 179. *proludens tuis Iam, Troja, fatis*, Hippolyto ỷ. 1057. *Prolusit irae*, & Medea ỷ. 905. *Prolusit dolor*, sine variatione: facit Nazarianus aliique Flori, ex quibus l. 3. 2. *praeluderent*, quod obtinebat vulgo, mutatum est: ut & Senecae epist. 102. ubi qui adhuc visi, *meliorique proluditur.* Sic Cicero, Virgilius, Plinius, Juvenalis, quidam & in editis omnibus, quidam in scriptis & antiquioribus exemplaribus. Alterum in tam vetustis libris, quod meminerim, visum est nullis: etsi recorder apud Senecam de ira 2, 2. in epistolis, apud Statium in praefat. 1 Silvarum & in Achilleide vulgo haberi: sed, ut dixi, membranae horum librorum illis aetate pares etiamnum versatae non sunt. Apud Hegesippum quoque de excidio Hierosol. 3, 8. liber optimus: *Haec prolusio quadam belli.*

224. *Deprensa cursu est*] Flor. *Deprensa cursu. maximus Nemeae timor Pressus lacertis gemuit Herculeis leo.*

229. *Arcadia quatere*] Princeps codicum, ut olim vulgatae: *Arcadia.* Utque apud Statium: *Arcadia carmen testudine mensis.* Immo Virgilium: *Arcadii memoranda inventa magistri.* Agamemnone: *Sensit Arcadii populator agri.*

VARIORUM.

223. *Caput*,] Cervae tamen cornutae non sunt. Nisi cerva pro cervo per enallagen dicatur. FARN.

224. *Nemeae timor*] Leo in Nemea silva Peloponnesi, inter Cleonas & Phliuntem, maximus illius regionis incolis terror, quem Hercules interfecit. FARNABIUS.

226 *Stabula*] Equos humanis carnibus pastos, a Diomede Thraciae rege. Bistonis autem stagnum & regio Thraciae. FARNABIUS.

227. *Suisque*] Aequa veteribus visa est talionis poena, εἴ κε πάθοι τά κ' ἔρεξε, è lege Rhadamanthi. ita Theseus Sinin tortis pinubus discerpsit, Scirona è rupe praecipitavit, Proctusten ad sui lecti modulum extendit. FARNABIUS.

228. *Erymanthi*] Montis Arcadiae, ubi & ejusdem nominis flumen, juxta Pausan. in Eliac. seu lib. 5. & pugnam vide apud Claudian. DELRIUS.

230 *Centum*] Cretae. 827. Agam. FARN.

231. *Inter remotos*] Geryonem tricorporem Hispaniae regem interemit, ejusque armenta à Tartesso Hispaniae Baeticae oppido maritimo abegit in Boeotiam, in qua mons Cithaeron. FARNABIUS.

237. Utrin-

Utrinque montes solvit abrupto objice,
Et jam ruenti fecit Oceano viam.
Post haec, adortus nemoris opulenti domos,
Aurifera vigilis spolia serpentis tulit.
Quid? saeva Lernae monstra, numerosum malum,
Non igne demum vicit, & docuit mori?
Solitasque pennis condere obductis diem
Petiit ab ipsis nubibus Stymphalidas?
Non vicit illum coelibis semper tori
Regina gentis vidua Thermodontiae:
Nec ad omne clarum facinus audaces manus
Stabuli fugavit turpis Augiae labor.
Quid ista prosunt? orbe defenso caret.
Sensere terrae pacis auctorem suae
Abesse terris. prosperum ac felix scelus,
Virtus vocatur. sontibus parent boni.
Jus est in armis, opprimit leges timor.

An-

GRONOVII.

238. *Et jam ruenti*] Optimus cum Lipsiano: *Latam ruenti.* Quod si cui minus belle deesse conjunctio videbitur, scribat: *Utrimque montes solvit ac rupto objice Latam ruenti.* Virgilius 2. Georg. *qua vi maria alta tumescant Objicibus ruptis.* Sic paullo post: *Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere Nova cucurrit Thessalus torrens via.*

248. *Turpis Augiae labor.*] MSS. quotquot vidi *Augei.* Unde dubitare coepi, annon haec vox irrepsisset ex annotatione, cum scripsisset auctor: *Stabuli fugavit turpis Elei labor* Sic apud Ovidium 3. met. 576. reddiderant: *Fluminis Alphei veteres narravit amores:* cum sit in melioribus: *Fluminis Elei*, testibus Bersmanno & Heinsio.

VARIORUM.

237. *Utrinque*] Fingitur Herc. collibus inter Abylam & Calpen diremptis intromisisse Oceanum, qui Mediterraneus dicitur. FARNABIUS.

239. *Nemoris*] Hortorum Hesperidum, quorum custos praeter tres Atlantis filias erat vigil draco. FARNABIUS.

240. *Aurifera*] Aurea, Medica, citrea mala, *εὔοσμα αἰκ' αἴθαλα*: inquit ille apud Athen. 3. lib. 7. *aliis*, pecora nativo rutilo colore insignia cum *μῆλα* haec & illa denotent. FARNABIUS.

241. *Lernae monstra*,] Hydram & cancrum. *vel* solam Excetram quam propter amputata capita repullulantia vocat monstra. *Ut &* numerosum malum. FARNABIUS.

244. *Stymphalidas?*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude dictas, quas aerei crotali crepitu fugavit. FARNABIUS.

246. *Regina gentis*] Hippolyte regina Amazonum juxta Thermodonta fl. Cappadociae incolentium. FARNABIUS.

247. *Nec ad omne*] Nec dedignatus est Augiae regis Elidis bubile, in quo 3000. boum stabulassent, nec per 30. annos expurgatum fuisset, purgare immisso fl Peneo vel Alpheo. FARNAB

249. *Caret.*] Demissus ipse ad inferos. FARN.

250. *Sensere*] Quia illo absente Lycus interfecto

Ante ora vidi noſtra, truculenta manu
Gnatos paterni cadere regni vindices:
Ipſamque Cadmi nobilis ſtirpem ultimam
Occidere. vidi regium capitis decus
Cum capite raptum. quis ſatis Thebas fleat?
Ferax deorum terra quem dominum tremis?
E cujus arvis, eque fecundo ſinu
Stricto juventus orta cum ferro ſtetit;
Cujuſque muros natus Amphion Jove
Struxit, canoro ſaxa modulatu trahens;
In cujus urbem non ſemel divûm parens
Coelo relicto venit; haec quae coelites
Recepit, & quae fecit, & (fas ſit loqui)
Fortaſſe faciet, ſordido premitur jugo.
Cadmea proles, civitaſque Amphionis,

Quo

GRONOVII.

255. *Regni vindices;*] Futuros, ſi daretur. Sophoclem imitatur in Electrae principio: *Ὅθεν σὲ πατρὸς ἐκ φόνων ἐγώ ποτε Πρὸς τῆς ὁμαίμου καὶ κασιγνήτης λαβὼν Ἤνεγκα, κἀξέσωσα, κἀξεθρεψάμην Τόσονδ᾽ ἐς ἥβης, πατρὶ τιμωρὸν φόνου.*

259. *Quem dominum tremit?*] Etruſcus à manu prima eleganti ſimul apoſtrophe ac proſopopoeia: *quem dominum tremis?* Sic mutaverunt ſuperius: *Juno, cur nondum furis?*

267. *Sordido*] Cicero 12. fam. 1. *Manabat illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi & otio diffiderem urbano: ſed ita compreſſum eſt, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo dumtaxat ſordidiſſimo periculo tuti futuri.*

268. *Atque Ophionius cinis*] Palmaria emendatio Dan. Heinſii, *civitaſque Amphionis*; ex corrupta pluſculorum, *cinis atque Ophionius.*

VARIORUM.

cto Creonte & liberis regnum occupavit. FARNABIUS.

255. *Gnatos paterni*] Filios Creontis patris mei aſſertores regni paterni, &c. Ultimos ſtirpis Cadmi. FARNABIUS.

257. *Regium*] Diadema cum ipſo Creontis capite ablatum. FARNABIUS.

259. *Ferax*] Quae Bacchum, Palaemona, Leucotheam, tot deos peperit. FARNABIUS.

259. *Quem dominum*] Quam ignavum, vilem, improbum, ſcilicet exulem? FARNABIUS.

261. *Stricto*] Ex dentibus ſerpentis à Cadmo interfecti ſeminatis nati ſunt homines armati, qui mutuis vulneribus perierunt. FARNABIUS.

262. *Amphion*] Jovis ex Antiope filius lyrae à Mercurio acceptae modulatu ſaxa ad extruendas Thebas traxit. FARNABIUS.

264. *Non ſemel*] Venit enim ad Semelen, Antiopen, Alcmenam. FARNABIUS.

265. *Quae coelites*] Quae in deorum numerum retulit, Bacchum, Semelen, Dircen, &c. ſupr. vſ. 258. FARNABIUS.

267. *Fortaſſe*] Hoc dicit propter Herculem indigeſem coelo deſtinatum. FARNABIUS.

268. *Cadmea*] Thebana, à Cadmo conditore. FARNABIUS.

269. *Tre-*

Quo decidiſtis? tremitis ignavum exulem,
Suis carentem finibus, noſtris gravem?
Qui ſcelera terra quique perſequitur mari,
Ac ſaeva juſta ſceptra confringit manu,
Nunc ſervit abſens, fertque quae ferri vetat:
Tenetque Thebas exul Herculeas Lycus.
Sed non tenebit. aderit, & poenas petet,
Subituſque ad aſtra emerget: inveniet viam,
Aut faciet. Adſis ſoſpes & remees, precor:
Tandemque venias victor ad victam domum.
Emerge conjux, atque diſpulſas manu
Abrumpe tenebras: nulla ſi retro via,
Iterque clauſum eſt, orbe diducto redi;

Ur-

GRONOVII.

269. *Quo decidiſtis?*] Rectius, inquit Fabricius, *recidiſtis*. Sed illud habuit liber optimus à manu prima, (nam poſterior alterum fecit) & videtur illa aetas maluiſſe. Tacitus 3. annali: *Huc decidiſſe cuncta, ut ne juvenis quidem accepto tanto honore adiret urbis deos, ingrederetur ſenatum.* Agamem. *rupto crederes coelo deos Decidere.* Vide quae notamus ad epiſt. 75.

272. *Sceptra confregit*] Florentinus, *confringit*: ut ante, *perſequitur*.

273. *Nunc ſervit abſens,*] Sumpſit ab Ovidio, apud quem Halcyone lib. 11. met, *Nunc abſens pereo: jactor nunc fluctibus abſens.*

277. *Et remees, tuis:*] Quod Lipſianus, *& remees, precor*, non ex interpretatione, ut ſuſpicantur, ſed ex principe librorum depromptum eſt: itaque cur ſperneremus, nulla ratio fuit. Idem ſequente verſu: *diſpulſas manu*: quod non modo notavit è ſuo Lipſius, ſed etiam è veſtigiis membranarum poſt eruiſſe ait amicus ejus. non *depulſas*.

280. *Nulla ſi vetito via,*] Hanc lectionem, abſque Florentino eſſet, nec ſollicitarem ipſe, nec ſollicitantium auctoritati parcerem. Si, diceret, tibi vetito ac prohibito evadere nulla eſt via, & ſi iter eſt clauſum, at tu fac ipſe viribus viam. Sed Etruſcus ille: *nulla ſi retro via.* Quod libens amplector. Supra: *Patefacta ab imis manibus retro via eſt.* Et ſane *τὸ vetito* praefert vim quandam majorem, ipſum quae contineat Herculem: qui ſi vetari poteſt, ne remeet, poteſt etiam vetari, ne orbem terrarum diducat. At *nulla ſi retro via* ſignificat tantummodo invium quoddam naturale, quod foedere communi rerum nequeat transiri: & Herculem liberum ſuarumque virium compotem relinquit, quibus uti poteſt ad pervium faciendum.

VARIORUM.

269. *Tremitis*] Cum tremore paretis ignavo Lyco. FARNABIUS.

271. *Qui ſcelera*] Hercules interea qui aliis ſceleſtam vim prohibet, abſens ſervitutem & tyrannidem in ſuis fert. FARNABIUS.

273. *Fertque quae ferri*] Suſtinet mala, quae avertit ab aliis, patitur, quae facit ne alii patiantur. ſic recte Lugd. & multi manuſ. & placet. non male tamen Lipſienſ. *fertque quae fieri.* Fertque ſcilicet ipſius ille tyrannidem, qui aliis libertatis aſſertor. Baſilienſ. corrupte; *fert quae fieri vetat.* DELRIUS.

279. *Emerge,*] Ab inferis, quos in centro terrae credebant. FARNABIUS.

281. *Orbe diducto*] Dirupta terra. FARNABIUS.

283. *Di-*

Et quidquid atra nocte possessum latet,
Emitte tecum. dirutis qualis jugis
Praeceps citato flumini quaerens iter,
Quondam stetisti; scissa cum vasto impetu
Patuere Tempe. pectore impulsus tuo
Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere
Nova cucurrit Thessalus torrens via.
Talis parentes, liberos, patriam petens,
Erumpe; rerum terminos tecum efferens:
Et quidquid avida tot per annorum gradus

Abs-

GRONOVII.

285. *Quondam dedisti*] A Fabricio sic legitur praefato, in aliis, *stetisti*, inepte, *fecisti*, inerudite conspici. Sed medium firmat Florentinus, neque ullas ejus ineptias agnosco. Plenum immo majestatis est verbum, victoremque & voti potentem decet. Troadibus: *Stat avidus irae victor.* Vel est connitentis contendentisque, & arduum quid parantis. Statius: *Stat sexus rudis insciusque ferri, Et pugnas capit.* Apud Virgilium Entellus, *adversi contra stetit ora juvenci.* Nam *quaerens* non conatum modo, sed effectum quoque denotat, ut pro *acquirere* Latinis saepe usurpatur. Plautus Cistellaria 4, 2, 21. *Ecquem vidisti quaerere hic cistellam cum crepundiis, quam ego hic amisi misera?* Frequens Justino. *Quaerens iter*, est, faciens iter. Nat. quaest. 2, 54. *fugam quaerit & cum sono evadit.* Status igitur intelligitur vires Herculeas expromentis atque earum eventu potiti. Sed & Medea: *thalamis horridae meis Quales stetistis.*

290. *Rerum terminos*] Non ceperunt, qui explicare conantur. *Rerum termini* sunt res ipsae post finem inter nos suum. id quod sunt res, quum desierunt esse. Quod potissimum quidem ad homines pertinet: sed adeo laxe loquuntur veteres, ut quaecumque ad superos intereunt, eo deferre velle videantur. Sic Horatio *mors ultima linea rerum.* Orpheus apud Ovidium: *In quem recidimus quicquid mortale creamur.* Amphiaraus Statio: *ô cunctis finitor maxime rerum.* Claudianus lib. 1. de raptu: *opibus quorum donatur avaris Quicquid in orbe perit.* Neque alii sunt *populi* Lethe hausta *sui*, id est, prioris naturae suae, *obliti*, quam ipsi mortui. Frustra enim aucupatur verba Gruterus, ut Ditem & ejus administros inducat. *Quicquid avida tot per annorum gradus Abscondit aetas* non sunt, qui à primo seculo praecise, (seclusis qui accesserunt postea) illic fuerunt: sed quod post ortus & occasus gignentium, prius, posterius, à tempore rerum edaci, eo demissum, in hunc diem absconditur.

VARIORUM.

283 *Dirutis*] Ut quondam divulsis Ossa & Olympo exitum dedisti Peneo fl. in mare, atque aperuisti Tempe amoenissima Thessaliæ loca. Quod vero hic Seneca, Catullum & Diodorum secutus, Herculi tribuit; hoc Herodotus in Polyhymnia, & Claudian. lib. 2. de raptu, Neptuno adscripserunt. FARNABIUS.

287. *Huc mons & illuc*] Mons prius contiguus divisus est in duos Ossam & Olympum. FARN. Contigui montes, Ossa & Olympus, divisi, admiserunt aquarum fluenta, ut per medium spatium fluerent. Apollodor. lib. 1. putat hanc divisionem factam diluvio Deucalioneo. Seneca lib. 6. Nat. quaest. terraemotu accidisse. idque valde verisimile. DELRIUS.

288. *Thessalus torrens*] Peneus. FARN. Multa quidem Thessaliae nobilia flumina, sed postulant adjuncta, de Peneo intelligi: alioquin etiam per excellentiam ei hoc nomen competit. Apollonii Schol. in 3. scribit multa quidem Thessaliam ornare influentia flumina, praecipua tamen censeri quatuor, Peneum, Apidanum, Panisum, & Enipeum; excellere autem & nobiliorem re-

Abſcondit aetas, redde; & oblitos ſui,
Luciſque pavidos ante te populos age.
Indigna te ſunt ſpolia, ſi tantum refers,
Quantum imperatum eſt. Magna ſed nimium loquor,
Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi,
Quo te tuamque dexteram ampleƈtar, diem;
Rediſuſque lentos nec mei memores querar?
Tibi, ô deorum duƈtor, indomiti ferent
Centena tauri colla: tibi, frugum potens,

Se-

GRONOVII.

295. *Magna ſi nimium loquor*,] Indignum facinus, mutatam eſſe meliorum librorum & veterum editionum ſcripturam: *Magna ſed nimium loquer Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi.* Megara, ingenti deſiderio mariti poene extra ſe rapta, ſuperbius locuta fuerat: ingratiis Plutonis erumperet Tartaro, & jure victoriae virtuteque ſolita egreſſus ſecum traheret atque in lucem educeret inferos. Hic ad ſe redit, & recordata fortunae praeſentis nimia priora dicta caſtigat: *magna ſed nimium loquer Ignara noſtrae ſortis.* Ut Andromache in Troadibus: *ſed mei fati memor Tam magna timeo vota.* Subjicit: *unde illum mihi diem?* hoc eſt, en unquam ille dies veniet? quis me deorum tam felicem reddet, ut illum diem videam? Uſus particulae, quem vindicavimus etiam Statio in epithalamio Stellae & Violantillae. Seneca de beneficiis 3, 36. *unde certamen optabile, unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur ſeipſos filiorum beneficiis impares?* Epiſt. 95. *Unde iſta tam rapacia virtutis ingenia vel ex ſe fertilia?* Horatius Sat. 2. 6. *ergo nunc Dama ſodalis Nuſquam eſt unde mihi tam fortem tamque fidelem?* Sat. 7. *Unde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?* Subdiderunt: *adde illum mihi:* quo abrepta manus illuſtris viri: *at da illum.*

300. *Tibi frugum, parens,*] Recte, ait Lipſius, ſed nec male vetus, *potens.* DELRIUS: *parens* non rejicio; non male Mog. Herb. Ven. *potens:* &, niſi fallor, hoc Senecae. Et hoc profecto tantum; non etiam illud, quod à correctoribus, & propterea rejicimus. Sic Etruſcus, ſic Voſſianus, ſic praeterea tres inſpecti nobis, & omnis fere Pall. manus. Virgilio Juno Aeolum *Nim-*

VARIORUM.

liquis Peneum, obſcurare aliorum nomina. *ὁ Πηνειὸς τῷ ὀνόματι καταχρηστῶν, ἀνωνύμους τοὺς ἄλλους ποιεῖ.* DELRIUS.

292. *Oblitos*] Mortuos, qui epota Lethe quaecunque in vivis fecerant obliti ſunt. FARN.

292. *Oblitos ſui, Luciſque, &c.*] Ego Ditem deſignari puto, ejuſque admiuiſtros. hos enim per cunctos annorum gradus abſcondit aetas, non etiam mortuos Facit autem *oblitos ſui*, quod prae metu jam non amplius meminiſſent ferociae aut virtutis priſtinae GRUTERUS.

293. *Luciſque*] Lucem non ferentes, tenebris aſſuetos. FARNABIUS.

295. *Quantum*] Cerberum juſſu Euryſtei FARN.

299 *Tibi,*] Voveo tibi, ô Jupiter, Hecatomben. negat tamen Servius Jovi taurum immolari, abſque piaculo aut malo omine. quod & in hoc voto locum habet, propter furorem Herculis & necem Megarae & liberorum. *Med* 60. FARNABIUS.

300. *Centena tauri*] Vovet Jovi Taurorum Hecatomben, ſi ſibi detur adhuc Herculis conſpectu & conjugio frui: quod quia confecuta non eſt, appoſite irrito voto, & non impetratis optatis, improbatas etiam victimas illam fingit polliceri. Quemadmodum apud Virgil. lib. 3. Æneas coelicolûm regi taurum mactat in littore, *committens rem inſolitam & piacularem, ut monſtro locum faceret ſecuturo*, inquit Macrob. lib. 3. cap. 11. notans vetitum, Iovi taurum immolare: ſicut ergo Maro ad futura reſpexit, ut oſtenderet, non litatum: ſed ſecutum *horrendum dictu & mirabile monſtrum:* ita noſter pari acumine ad eventum reſpiciens, ut oſtenderet Megaram mariti reditu,

non

Secreta reddam ſacra: tibi muta fide
Longas Eleuſin tacita jactabit faces.
Tum reſtitutas fratribus rebor meis
Animas, & ipſum regna moderantem ſua
Florere patrem. ſi qua te major tenet
Clauſum poteſtas; ſequimur. aut omnes tuos
Defende reditu ſoſpes; aut omnes trahe.
Trahes, nec ullus eriget fractos deus.
Amph. O ſocia noſtri ſanguinis, caſta fide
Servans torum gnatoſque magnanimi Herculis,
Meliora mente concipe, atque animum excita.

Ade-

GRONOVII.

lorumque facit tempeſtatumque potentem. Ovidius 4. met. *Sic victrix juſſique potens.* Et lib. 9. *Diva potens uteri.* Horatio, *diva potens Cypri*, & *Lyrae Muſa potens*, & Bacchus *potens Najadum Baccharumque.* Seneca natur. quaeſt. 1, 16. *materiam excipiendarum imaginum potentem.* Sic meliores ſcripti, & quo nos in Britannia uſi ſumus. Subdiderant, *capacem.* Vide ad Livium, 23, 16.

301. *Tibi multa fide Longas Eleuſi*] Pall. apud Comelinum: *Eleuſim.* Unde Scaliger, *Eleuſin.* Recte: & ſic Etruſcus à manu prima: ſed & caetera ejuſdem auctoritate ita legenda: *tibi muta fide Longas Eleuſin tacita jactabit faces.* Alloquitur Cererem, eique vovet ſua cura, ſumtu atque apparatu ſacra & λαμπαδουχίαν Eleuſine. Ut hic *mutam fidem*, ſic *tacitam fidem* habes Thyeſte verſ. 317. Troadibus: *An ſacris gaudens tacitis Eleuſin?* Conjungit utrumque vocabulum in alia re Lucanus lib. 1. *Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus.* Silius lib. 15. *Et muta elabi tacito jubet agmina paſſu.* Ovidius quoque *muta ſilentia* dixit lib. 4. & 7. metam. Ne quidquam ſupervacuum putes. Infra Herc. Fur. *mutis tacitum litoribus mare.* Lepidi hic alioquin interpretes, *multam fidem* referentes ad caſtus illis ſacris proprios, quaſi ſit, abſtinendo venereis & vino & Punicis malis, &c. tum τὸ *Eleuſi*, accipientes vocandi caſu, quaſi *Eleuſis* cognomen ſit Cereris.

306. *Aut omnes tuos*] Melius Florentinus: *tuo Defende reditu.*

VARIORUM.

non modo non conſecutam miſeriarum, quem ſperabat, finem; ſed in majores multo miſerias incidiſſe, hoſtiam fecit contrariam, votum improbum. Donatus tamen etiam taurum Jovis ſacrificio adhibet, & apud Ovid. libr. 4. Metamorph. Perſeus occiſo ceto, & Andromedâ liberatâ. Et eodem ſenſu Chor. Medeae 59. *Primus ſceptriferis colla Tonantibus Taurus celſa ferat tergore candido, &c.* An ergo jure id Pontificio privatis interdictum, regibus Deorumque filiis licuit dumtaxat, iiſque omnibus qui ſuperiorem in terris non agnoſcebant? ſuſpicor. mira alias ſcriptorum diſſidentium pugna. Nec illud quidem Juvenalis patitur ſubſiſtere, qui Sat. 12. in princ. privatis quoque ſacrificiis Taurum tribuit. Sed quid ſi Satyricum dicam id reprehendere? DELRIUS.

300. *Tibi, frugum*] Tibi ô Ceres ſacra ſolvam. FARNABIUS.

303. *Tum reſtitutas*] Tu ô conjux mihi redditus penſabis fratres & patrem. FARNABIUS.

305. *Si qua*] Si qua poteſtas inferorum major, quam tua eſt, te detinet, & nos te prompte ſequimur. FARNABIUS.

306. *Aut omnes tuos*] Cum Florentino hic conſentit Traject. qui itidem *tuo*. SCHRODERUS.

309. *O ſocia noſtri*] O conjux Herculis, filii mei. FARNABIUS. Initium colloquii faciunt mei manuſc. & Moguntinenſ. & Herbipolenſ. Non tamen ſupervenit in ſcenam prodiens Amphitryo; prius enim prodierat una cum Megarâ,

 ut

Aderit profecto, qualis ex omni ſolet
Labore, major. *Meg.* Quod nimis miſeri volunt,
Hoc facile credunt. *Amph.* Immo quod metuunt nimis,
Nunquam amoveri poſſe, nec tolli putant.
Prona eſt timori ſemper in pejus fides.
Meg. Demerſus, ac defoſſus, & toto inſuper
Oppreſſus orbe, quam viam ad ſuperos habet?
Amph. Quam tunc habebat, cum per arentem plagam
Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas; biſque diſcedens fretum,
Et bis recurrens: cumque deſerta rate
Deprenſus haeſit Syrtium brevibus vadis,
Et puppe fixa maria ſuperavit pedes.
Meg. Iniqua raro maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo ſe tuto diu
Periculis offerre tam crebris poteſt:
Quem ſaepe tranſit caſus, aliquando invenit.
Sed ecce, ſaevus ac minas vultu gerens,

Et

GRONOVII.

317. *Demerſus, ac defoſſus,*] Seneca conſolatione ad Marciam de Octavia: *ipſam magnitudinis fraternae nimis circumlucentem fortunam exoſa, defodit ſe, atque abdidit.* Ad Polybium c. 32. *quae* (miſericordia Caeſaris) *cum ex ipſo angulo, in quo ego defoſſus ſum, complures multorum jam annorum ruina obrutos effoderit, & in lucem reduxerit.* Nat. quaeſt. 5, 15. *Quae tanta neceſſitas hominem ad ſidera rectum incurvavit & defodit.* Sumpſit à Virgilio in Culice: *Defoſſaſque domos ac tartara nocte cruenta Obſita.*

VARIORUM.

ut ex fine praecedentis Chori conſtat. quare putem non eſſe à ſuperioribus ſeparanda. DELRIUS.

316. *Prona*] Pejora facilius credimus, quam meliora. Aliqui ajunt hoc Megarae eſſe reſponſum, quae quaſi aſſentiens dicit, ô Amphitryon, verum dixiſti, quod timor pronus eſt fidem & credulitatem habere ſemper ad pejora, ſed vellem ſcire, cum Hercules jaceat demerſus quam viam habeat redeundi? q. d. nullam. FARNABIUS.

319. *Quam tunc*] Aeque ac evaſit Syrtes, ſinus duos in mari Lybico; qui cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitantur, varie vadoſi, & fluxu refluxuque impetuoſi naves ad ſe trahunt: unde & nomen iis à *σύρω* traho. FARNABIUS.

324. *Pedes.*] Apollodorus lib. 2. Biblioth. fabulatur aureum poculum ab Apolline Herculem accepiſſe dono, atque eo Oceanum tranaſſe: quia (ut docet Macrob.) uſus navigio, cui nomen, *Scyphus.* Alii volunt uſum aereo lebete; pro velo, leonis pelle; pro malo, clavâ; pro rudentibus, pharetrae loris; pro remo, arcu. unde manavit proverbium *ἄλλο γένος κώπης. aliud remi genus.* refert Plutarch. in Collectan. DELRIUS.

330. *Qua-*

Et qualis animo eſt, talis inceſſu venit
Aliena dextra ſceptra concutiens Lycus.

LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON.

Lycus Thebis à Creonte in exilium miſſus, Hercule ad inferos profecto, caeſo Creonte cum filiis, quo regnum occupatum ſibi firmet, Megarae nuptias ambit, abnuenti vim minatur.

Lycus. URbis regens opulenta Thebanae loca,
Et omne quidquid uberi cingit ſolo
Obliqua Phocis, quidquid Iſmenos rigat,
Quidquid Cithaeron vertice excelſo videt,
Et bina findens Iſthmos exilis freta,
Non vetera patriae jura poſſideo domus

Igna-

GRONOVII.

332. *Urbis regens*] Hunc verſum cum quatuor ſequentibus Megarae adſignant libri vulgati, ipſi Lyco membranae Florentinae: meo quidem judicio multo decentius. Nam ut Megara, primum inimiciſſima tyranno, dein tantis aerumnis ac miſeriis affecta, magnifice atque otioſe potentiam ejus extendat, ac latos imperii fines metiatur, quam eſt intempeſtivum? At ut ipſe inflatus fortuna & plenus ſui miretur, quod tam late imperet, praeſertim virtuti illud ſuae acceptnm relaturus, cum contemtione illorum, qui relictis acquieſcunt & nihil pararunt ipſi, nemo non videt eſſe perſonae aptiſſimum. Ego, inquit, Thebarum dominus & Phocidos univerſaeque Boeotiae., non haec obtineo ignavus haeres avitorum regnorum, &c. Sic Atreus apud veterem Poëtam: *Rex impero Argis. ſceptra mihi liquit Pelops, Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari Urgetur Iſthmos.*

334. *Quicquid Iſmenus rigat,*] Etruſcus, *Iſmenos.* Et probat idem ſaepius hujuſmodi vocabula in his tragoediis Graeco ſono fuiſſe prolata. Sic ℣ſ. 376. *Tityos.* Hippolyto ℣ſ. 14. *Iliſſos.* Oedipo ℣ſ. 426. *Araxen*, & ℣ſ. 467. *Pactolos.* Medea ℣ſ. 13. *Corinthos* & ℣ſ. 87. *Alpheoſque.* Oetaeo Hercule ℣ſ. 501. *Euenos*, ℣ſ. 935. *Pluton*, ℣ſ. 1248. *Amphitryon.*

VARIORUM.

330. *Qualis*] Superbus & ferox, quod vel ex inceſſu patet. FARNABIUS.

331. *Aliena*] Uſurpata, inf. ℣ſ. 336. FARN.

334. *Obliqua Phocis,*] Regio Graeciae ad ſinuoſum litus Criſſaeum. FARNABIUS.

334. *Iſmenos*] Boeotia, quam rigat fluvius Iſmenus, quamque proſpicit mons Cithaeron. FARNABIUS.

336. *Iſthmos*] Peloponneſiacus, anguſtiae ſex millium inter Aegaeum & Ionium maria, in quo Iſthmo eſt Corinthus, unde & Corinthiacus dicitur. FARNABIUS.

337. *Non vetera*] Contrarium tamen tradit Euripides, in Hercule μαινομένῳ, Julius Hyginus in fabulis, non quidem, ut arbitror antiquus ille, qui Auguſti tempore vixit, & de Virgilio teſte

 Gel-

Ignavus haeres: nobiles non ſunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus;
Sed clara virtus. qui genus jactat ſuum,
Aliena laudat. Rapta ſed trepida manu
Sceptra obtinentur: omnis in ferro eſt ſalus.
Quod civibus tenere te invitis ſcias,
Strictus tuetur enſis. alieno in loco
Haud ſtabile regnum eſt. una ſed noſtras poteſt
Fundare vires, juncta regali face
Thalamiſque Megara. ducet è genere inclyto
Novitas colorem noſtra. non equidem reor
Fore ut recuſet, ac meos ſpernat toros.
Quod ſi impotenti pertinax animo abnuet,

Stat

GRONOVII.

347. *Thalamiſque Megara.*] Diſputat hic vir doctus calamitatem Oedipi poſt Herculis demum mortem contigiſſe. Quomodo enim, inquit, ille non interfuiſſet praelio nobili ad Thebas? Reſpondeo, quia credibile eſt longe tum abfuiſſe vagantem per orbem terrarum domandis monſtris: ut etiam abſuit, dum Lycus Creonta caedit. Quaerit iterum: Quomodo ad ipſum non potius confugere ſupplices quam ad Theſei filium? Hic confundit duo ſupplicum genera, Ἱκέτιδας Euripidis & Ἡρακλείδας: nam ad Theſei filium confugerunt Ἡρακλεῖδαι, jam mortuo Hercule: Supplices vero in hoc bello Thebano, non ad Theſei filium, ſed ad ipſum patrem decucurrerunt.

347. *Ducet è genere inclyto*] Non à parmis, non à pictoribus, tinctoribus, aliptis, ut volunt: ſed ab illis corporibus, quae propinquitate alicujus colorem aſſumunt. Lucretius lib. 4. *Nam certe jacere ac invergi multa videmus, Non ſolum ex alto penituſque, ut diximus ante, Verum de ſummis ipſum quoque ſaepe colorem. Et vulgo faciunt id lutea ruſſaque vela, Et ferrugina, cum magnis intenta theatris Per malos vulgata trabeſque trementia flutant.* Juvenalis Sat. 2. *Uvaque conſpecta liverem ducit ab uva.* Sic & quae ſole fuſcantur, aut maturantur, *colorem ducunt.*

VARIORUM.

Gellio lib. 16. & de urbibus Italiae auctore Servio 7. Aeneidos ſcripſit, ſed alius recentior. *Lycum*, inquit, *Neptuni filium, quod Megaram, Creontis filiam, uxorem ejus, & filios Therimachum & Ophitem occidere voluit, interfecit.* DELRIUS.

340. *Virtus*] Sup. vſ. 250. *Proſperum ac felix ſcelus Virtus vocatur.* FARNABIUS.

343. *Quod civibus*] Malus imperii eſt cuſtos metus. Quem enim metuunt, periiſſe expetunt. FARNABIUS.

344. *Alieno*] Regnum occupatum haudquaquam firmum eſt. FARNABIUS.

345. *Una*] Mihi novo homini addent nobilitatis colorem Megarae nuptiae. FARNABIUS.

347. *Megara.*] Cum Hercules Ergynum Minyarum regem crudeliſſimum fudiſſet Thebanos infeſtantem; Thebanorum rex Creon, ut animi grati benevolentiam teſtaretur, Herculi filiam ſuam Megaram deſpondit, conceſſa etiam regni ſocietate, ſed dubium an hic ille Creon Jocaſtae frater, de quo in Oedipo noſtri, & apud Sophoclem in Oedipo utroque & Antigonà. videtur. nam ſupra dixit Megara, Creonte & filiis interemtis, occidiſſe ſtirpem ultimam Cadmidarum. & infra verſu 495. clare meminit Oedipi ut jam de-

Stat tollere omnem penitus Herculeam domum.
Invidia factum ac sermo popularis premet?
Ars prima regni, posse te invidiam pati.
Tentemus igitur: fors dedit nobis locum.
Namque ipsa tristi vestis obtentu caput
Velata, juxta praesides astat deos,
Laterique adhaeret verus Alcidae sator.
Meg. Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues,
Novi parat? quid tentat? *Lyc.* O clarum trahens
A stirpe nomen regia, facilis mea
Parumper aure verba patienti excipe.
Si aeterna semper odia mortales agant,
Nec coeptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;

Nihil

GRONOVII.

352. *Invidia fastum ac sermo*] Recte Gruterus, *factum*, & sic Etruscus à manu prima Tollere Herculeam domum non fastus erat, sed crudele facinus. Cur autem homini docto scribendum fuerit visum, *at sermo*, ipse solus, si tamen, viderit. Est enim ἐν διὰ δυοῖν. quale Justini lib. 12. *quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiae fecerit.*

362. *Odia mortales agant*] Flor. cum Lipsiano: *gerant.* Sic in Thyeste: *si bella abnuunt Et gerere nolunt odia.*

VARIORUM.

defuncti. quare haec tragoedia foret postponenda Oedipo. sed quia id non constat, & forte hic Creon alius videtur etiam Oedipi calamitas jam mortuo Hercule obtigisse. quomodo enim ille non interfuisset praelio illi nobili ad Thebas? quomodo ad ipsum non potius confugêre supplices, quam ad Thesei filium? sunt & alia multa huic conjecturae faventia, sed res non tanti. DELRIUS.

351. *Tollere*] Statutum est mihi ipsam cum liberis è medio tollere & Herculeam domum radicitus exstirpare. FARNABIUS.

354. *Tentemus*] Megaram ad nuptias. FARNABIUS.

355. *Tristi*] Pulla, lugubri. FARNABIUS.

355. *Vestis obtentu caput Velata,*] Tangit morem hunc *Schenkius* Praem. Epist. 10. Fac. Crit. Grut. Tom. 4. SCHRODERUS.

356. *Juxta praesides*] Non bene capitur hic locus vulgo. Praesides Deos vocat, quos aliter praestites, imitatione Graecorum, qui προστατηρίους ab eadem mente vocarunt. Eorum ara juxta fores posita erat. Haec est, de qua intelligit. SCALIGER.

357. *Verus*] Neque enim agnoscit tyrannus Jovem esse Herculis patrem, quem & Alcidem vocat ab Alcaeo, avo paterno, *alii* ab ἀλκῆ, robur. FARNABIUS.

362. *Si aeterna*] Non debet sollicitari vox *agunt*. nihil enim illa Latinius. sive admittamus vocem *odia* esse primi casus, *mortales* vero quarti, (ut volebat Janus Douza F.) sive contra. nam ecce Hippol 541. *succensas agit Libido mentes.* Oedip. 754 *Dominumque canes egere suum.* Horatius Epod. 8. *Acerba fata Romanos agunt.* Valerius Flaccus 5. Argon. *Typhin agit violenta lues.* Noster etiam supra 27. *Vivaces aget Violentus iras.* GRUTERUS.

369. *Par-*

Nihil relinquent bella: tum vaftis ager
Squallebit arvis. fubdita tectis face
Altus fepultas obruet gentes cinis.
Pacem reduci velle, victori expedit;
Victo neceffe eft. particeps regno veni:
Sociemus animos. pignus hoc fidei cape:
Continge dextram. quid truci vultu files?
Meg. Egone ut parentis fanguine afperfam manum,
Fratrumque gemina caede contingam? prius
Extinguet Ortus, referet Occafus diem:
Pax ante fida nivibus & flammis erit:
Et Scylla Siculum junget Aufonio latus:
Priufque multo vicibus alternis fugax
Euripus unda ftabit Euboica piger.
Patrem abftulifti, regna, germanos, larem,
Patriam: quid ultra eft? una res fupereft mihi,
Fratre ac parente carior, regno ac lare,
Odium tui: quod effe cum populo mihi

Com-

GRONOVII.

369. *Particeps regni veni:*] Sic Delrii & quaedam editiones. Sed Fabricii & aliae, *regno:* ut liber optimus & plures Mff. Curtius lib. 6. *infidias regi comparatas, feque ejus confilii fortibus viris & illuftribus effe participem.* Quinctilianus in Milite Mariano: *mater frigoribus ac folibus perufta & in plerifque ruris operibus marito particeps.* Sed mox liber idem à manu prima: *Sociemur animis*: nam vox prior correcta eft, *fociemus.* Sed tamen quid opus fuit vetuftiorem mutare; Nifi funt inducti vf. 412. *fociemus toros.* Nat. quaeft. 5, 12. *ubi vero fociavere vires.* Cicero fam. 3. ep. 3. *pro noftra confociatiffima voluntate.*

VARIORUM.

369. *Particeps*] In conjugium meum. FARN.

371. *Dextram.*] Fidei pignus & fymbolum. Troad 689. FARNABIUS.

373. *Prius*] Et hae τῶν ἀδυνάτων conditiones negationis vim habent. FARNABIUS.

376. *Et Scylla*] Recedet fretum, jungeturque Sicilia Italiae, cui quondam adnexa fuiffe dicitur. FARNABIUS. Cujus formam habes apud Homerum in Odyff. μ. & Ifacium in Lycophronem. DELRIUS.

377. *Priufque*] Prius Euripus fretum illud reciprocum inter Boeotiae Aulidem & Euboeam, quod fepties die ac nocte rapide fluit refluitque, quiefcet. FARNABIUS.

378. *Euripus*] *Mare* (inter Atticam & Euboeam) *rapidum, & alterno curfu fepties die, ac fepties nocte fluctibus invicem verfis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam ac plenis velis navigia fruftretur*, inquit Pompon. lib. 2. cap. 7. Plinius tamen, Seneca, Strabo, & alii tantum die ac nocte fimul fepties fluere contendunt. Livius autem lib. 38. ita fcribit, *fretum ipfum Euripi, non fepties die, ficut,*

Commune doleo, pars quota ex iſto mea eſt?
Dominare tumidus, ſpiritus altos gere;
Sequitur ſuperbos ultor à tergo Deus.
Thebana novi regna. quid matres loquar
Paſſas & auſas ſcelera? quid geminum nefas,
Mixtumque nomen conjugis, gnati, patris?
Quid bina fratrum caſtra; quid totidem rogos?
Riget ſuperba Tantalis luctu parens,
Moeſtuſque Phrygio manat in Sipylo lapis.
Quin ipſe torvum ſubrigens criſta caput
Illyrica Cadmus regna permenſus fuga,

Lon-

GRONOVII.

383. *Pars quota ex iſto mea eſt?*] Flotentinus, *ex illo*.

390. *Riget ſuperba*] Grotii manus ad marginem, *ſuperbo*. Dubito. nam *Tantalis parens* quam vim habeat, parum video; at *ſuperba parens* rem explicat, nempe ſuperbiſſe, quod toties mater eſſet.

393. *Illyrica Cadmus*] Scribe, *Illyria*, vel propter *κακέμφατον*. Frequens librorum menda.

VARIORUM.

ut fama fert, temporibus ſtatis reciprocat, ſed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verſo mari velut monte praecipiti devolutus torrens rapitur. Cauſam hujus fluxus & refluxus, cum nequiſſet Ariſtoteles aſſequi, moerore contabuit. Auctores D. Juſtinus Martyr in Admonition. ad Gentes, & D. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Julianum apoſtatam. DELR.

383. *Commune*] Vellem & eorum odium mihi ſoli eſſet, ut abunde odiſſe poſſem. *vel*, doleo quidem populum à te oppreſſum habere cur te oderint. FARNABIUS.

385. *Ultor*] Tantae inſolentiae vindex, *vel* Nemeſis ſuperbiae ultrix. Dii enim cum utriuſque ſexus ſint ſecundum Stoicos, Poëtae Deum etiam pro Dea ponunt. FARNABIUS.

385. *Ultor a tergo Deus.*] conſule uberius ad h. l. *Baptiſt. Pium*, Grut. Fac. Crit. c. 70. T. 1. SCHRODERUS.

386. *Thebana*] Novi quam malo omine regnetur Thebis; quae ſcelera Regum, quae poenae. FARNABIUS.

386. *Matres*] Agaven, quae filium Pentheum interfecit: Ino, quae ſe in mare praecipitavit; Nioben, de qua infra ℣ſ. 390. FARNABIUS.

387. *Geminum*] Oedipi, qui patrem Lajum, verum non ſciens eum patrem eſſe, interfecit, ex matre Jocaſta, quam uxorem duxit, liberos ſuſcepit. vide ℣ſ. 133. Theb. FARNABIUS.

389. *Fratrum*] Eteoclis & Polynicis filiorum Oedipi, qui binis exercitibus de regno decertantes mutuis vulneribus occubuerunt, impoſitiſque eidem rogo cadaveribus eorum flamma ſe diviſit. FARNABIUS.

390. *Tantalis*] Niobe filia Tantali numeroſa prole ſuperbiens Latonae ſe praetulit, liberis itaque XIV. à Phoebo & Diana interfectis & ipſa dolore ſtupeſcens in ſaxum mutata eſt, in Sipylo monte Phrygiae, quod perpetuo humore madet. Agamemn. 370. FARNABIUS.

391. *Sipylo lapis.*] Ex Callimacho & Ovidio. Leonides: *Πέτρος ἐν Σιπύλῳ Νιόβη θρήνοισι μιάζει*, *Eſt lapis in Sipylo Niobe lacrymas juge fundens.* Sipylus urbs & mons Phrygiae: hic de monte loquitur. nam urbs everſa terrae motu, vivo Tantalo, teſtibus Ariſtot. in Meteor. Strabone lib. 11. cap. 41. DELRIUS.

392. *Subrigens*] Erigens. FARNAB. A *ſubrigo*, quo Virgil. utitur 4. Aeneid. Seneca lib. 5. de benefic. *ſubrectis vexillis*. Plinius de upupa; *criſtâ viſenda plicatili, contrahens eam, ſubrigenſque per longitudinem capitis.* utitur etiam Tertullianus *ſubrigendi* verbo. DELRIUS.

393. *Illyrica*] Ipſe Cadmus Thebarum conditor regno pulſus in Illyricum receſſit, & in ſerpen-

E tem

Longas reliquit corporis tracti notas.
Haec te manent exempla. dominare, ut lubet:
Dum solita regni fata te nostri vocent.
Lyc. Agedum, efferatas rabida voces amove:
Et disce regum imperia ab Alcide pati.
Ego rapta quamvis sceptra victrici geram
Dextra, regamque cuncta sine legum metu,
Quas arma vincunt; pauca pro causa loquar
Nostra. Cruento cecidit in bello pater?
Cecidere fratres? arma non servant modum,
Nec temperari facile, nec reprimi potest
Stricti ensis ira. bella delectat cruor.
Sed ille regno pro suo; nos improba
Cupidine acti? quaeritur belli exitus,
Non causa. Sed nunc pereat omnis memoria.
Cum victor arma posuit, & victum decet
Deponere odia. non ut inflexo genu
Regnantem adores, petimus. hoc ipsum placet,
Animo ruinas quod capis magno tuas.
Es rege conjux digna: sociemus toros.
Meg. Gelidus per artus vadit exsangues tremor.
Quod facinus aures pepulit? haud equidem horrui,
Cum pace rupta bellicus muros fragor
Circumsonaret. pertuli intrepide omnia.

Tha-

VARIORUM.

tem commutatus est una cum Harmonia uxore. FARNABIUS.

398. *Disce regum*] Disce a conjuge tuo quem adeo jactas, parere mihi regi, ut ille paret Eurystheo. FARNABIUS.

401. *Arma vincunt;*] Notum est illud, *Inter arma leges silent.* notum & illud Marianum, *se inter armorum strepitum juris civilis verba exaudire non potuisse* DELRIUS.

406. *Sed ille regno*] *Anthypophora.* quod si objicias patrem tuum juste, me injuste arma cepisse, respondeo justitiam belli exitu, non causa, discerni; *Victrix causa Deis placuit.* FARNABIUS.

408. *Pereat* Sanciatur *ἀμνηστία*. FARNABIUS.

410. *Non*] Nolo me ut captiva adores, sed quoniam mihi placet tua haec magnanimitas, ut me pro marito colas FARNABIUS.

417. *Pertuli*] Caetera belli mala aequo animo tu-

Thalamos tremiſco; capta nunc videor mihi.
Gravent catenae corpus, & longa fame
Mors protrahatur lenta, non vincet fidem
Vis ulla noſtram: moriar, Alcide, tua.
Lyc. Animoſne merſus inferis conjux facit?
Meg. Inferna tetigit, poſſet ut ſupera aſſequi.
Lyc. Telluris illum pondus immenſae premit.
Meg. Nullo premetur onere, qui coelum tulit.
Lyc. Cogêre. *Meg.* Cogi qui poteſt; neſcit mori.
Lyc. Fffare, thalamis quod novis potius parem
Regale munus? *Meg.* Aut tuam mortem, aut meam.
Lyc. Moriere demens? *Meg.* Conjugi occurram meo.
Lyc. Sceptrone noſtro potior eſt famulus tibi?
Meg. Quot iſte famulus tradidit reges neci!
Lyc. Cur ergo regi ſervit, & patitur jugum?
Meg. Imperia dura tolle, quid virtus erit?
Lyc. Obici feris monſtriſque, virtutem putas?
Meg. Virtutis eſt domare, quae cuncti pavent.
Lyc. Tenebrae loquentem magna Tartareae premunt.
Meg. Non eſt ad aſtra mollis è terris via.
Lyc. Quo patre genitus coelitum ſperat domos?

Amph.

GRONOVII.

438. *Coelitum penetrat domos?*] Lipſius è ſuo,

VARIORUM.

tuli, nunc tandem vere in ſervitutem redacta mihi videor, poſtquam ignavus tyrannus me de nuptiis interpellare audet. FARNABIUS.

420. *Non vincet*] Nullus cruciatus violabit fidem meam Herculi datam. FARNABIUS.

423. *Supera*] Coelum. FARNABIUS.

424. *Premit.*] Ne emergere & aſcendere poſſit. FARNABIUS.

425. *Qui coelum*] Supra v. 69. FARNABIUS.

426. *Cogi*] Stoice. *Qui non timet mortem, cogi nequit. Non ſumus in ullius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit.* FARNABIUS.

429. *Conjugi*] Ab inferis redeunti. FARN.

430. *Famulus*] Hercules Euryſtheo inſerviens. FARNABIUS.

431. *Quot iſte*] Multos, Diomeden, Buſirin, Geryonem, Antaeum, &c. FARNABIUS.

433. *Imperia*] Verſatur enim virtus circa ardua, dura, formidabilia. FARNABIUS.

434. *Virtutem*] Audaciae potius eſt & temeritatis. FARNABIUS.

435. *Virtutis*] Vincit enim vim virtus. FARN.

437. *Tenebrae*] Ut ut magna crepet, tenebrae tamen infernae premunt ipſum & opprimunt. FARNABIUS.

438. *Quo patre*] Nec enim niſi diis geniti ſuperos adeunt. FARNABIUS.

Amph. Miseranda conjux Herculis magni sile:
Partes meae sunt, reddere Alcidae patrem,
Genusque verum. post tot ingentis viri
Memoranda facta, postque pacatum manu
Quodcunque Titan ortus & labens videt,
Post monstra tot perdomita, post Phlegram impio
Sparsam cruore, postque defensos deos;
Nondum liquet de patre? mentimur Jovem?
Junonis odio crede. *Lyc.* Quid violas Jovem?
Mortale coelo non potest jungi genus.
Amph. Communis ista pluribus causa est deis.
Lyc. Famuline fuerant ante quam fierent dei?
Amph. Pastor Pheraeos Delius pavit greges.
Lyc. Sed non per omnes exul erravit plagas.
Amph. Quem profuga terra mater errante edidit.

Lyc.

GRONOVII.

sperat. Delrio suggessit conjectura, ut ait, *penetret*, & confirmant quidam ejus codices. Et est, cui vel hoc vel primum Herculi violento aptius videtur. Sane furenti aut gigantum Aloidarumve vim meditanti. Grutero haud frivolum, quod eruerunt alii, *sperat*, sed tamen efficacius *spirat.* Non mihi, cui placet unicum *sperat*, confirmatum ab Etrusco. Tacitus 4. Ann. *Optimos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Augustum, qui speraverit.* Aristaeus in quarto Georg. *quid me coelum sperare jubebas?* Auctor Octaviae: *Quid, cui licuit regnum in coelum sperare, parens tanta Neronis?*

440. *Partes meae hae sunt*,] Satis intelligimus, quid velit Amphitryo cum dicit suas esse partes reddere Alcidae patrem. Itaque supervacuum, *hae*, & insuave volente librorum principe deleatur.

453. *Mater erranti edidit.*] Alii, *dedit.* Sed cum

VARIORUM.

442. *Pacatum manu*] Fuit Alcides per totum ferme orbem εἰρηνοποιός. Ovid. in Epist. Deianirae. *Respice vindicibus pacatum viribus orbem, Qua latam Nereus caeruleus ambit humum.* Claudianus de Hercule: *Thracia pacifero contigit arva pede.* unde quaedam inscriptiones: HERCULI. PACIFERO. DELR.

444. *Phlegram*] Vallem Thessaliae, in qua Gigantes cum diis pugnavere. FARNABIUS.

444. *Impio*] Gigantum impiorum. FARNAB.

445. *Defensos*] Herculis enim potissimum opera gigantes victos scribunt non pauci. FARNAB.

447. *Junonis*] Quae, nisi esset Jove genitus, eum non odio prosequuta usque exagitaret. FARN.

449. *Communis*] Complures Heroës misto mortalium ac immortalium semine nati in deos asciti fuerunt. FARNABIUS.

451. *Pastor*] Hippol. 295. FARNABIUS.

451. *Pastor*] Ovium Admeti regis juxta Amphrysum fluvium, & Pheras Thessaliae urbem, teste Orpheo, Rhiano, Pindaro & Tibullo. Sed Callimachus, in hymno de lavacro Palladis, ait eum armenta equarum custodiisse: Homerus in Hymno in Mercurium, & Nonnus in Dionysiac. boum. quod Horat. lib. 1. carm. sequitur: *Te boves olim nisi reddidisses Per dolum amotas, puerum minaci Voce dum terret, viduus pharetra Risit Apollo.* DELRIUS

452. *Sed non*] Quod facit Hercules. FARN.

453. *Quem profuga*] Et tamen in ipsa insula erra-

Lyc. Non monstra, saevas Phoebus aut timuit feras.
Amph. Primus sagittas imbuit Phoebi draco.
Lyc. Quam gravia parvus tulerit, ignoras, mala?
Amph. E matris utero fulmine ejectus puer,
Mox fulminanti proximus patri stetit.
Quid? qui gubernat astra, qui nubes quatit,
Non latuit infans rupis Idaeae specu?
Sollicita tanti pretia natales habent,
Semperque magno constitit, nasci deum.
Lyc. Quemcunque miserum videris, hominem scias.
Amph. Quemcunque fortem videris, miserum neges.
Lyc. Fortem vocemus, cujus ex humeris leo
Donum puellae factus, & clava excidit,
Fulsitque pictum veste Sidonia latus?

For-

GRONOVII.

valde variarent codices, expressisse ait Gruterus, quod erat in plerisque. Ut omne dubium tollamus, monemus in Etrusco esse: *mater errante edidit.* Statimque: *Num monstra saeva Phoebus aut timuit feras?*

456. *Quam gravia parvus*] Haec pars responsionis, qua Lycum monstra & feras exprobrantem confutat Amphitryo, quamvis Bacchum ingerat, prorsus est ἀπροσδιόνυσον. Quod enim Bacchus utero matris ejectus fulmine, quod infans Juppiter vix patris dentibus subductus, nihil ad certamen cum monstris & feris. Habet Gruterus, quod fidenter glorietur, hos versus ante ipsum intellectos non esse. Nihil verius, quam quod monuit, hunc esse Lyci versum, nova contradictione objicientis tam exercitam infantiam superis genito non convenire. Scilicet oblitus es quae pertulerit Hercules & infans? Regerit Amphitryo exempla Bacchi & Jovis, ex quibus constat sollicita pretia tantos habere natales & ingentem nobilitatem ingenti cum discrimine conjunctam. In vulgata nihil cohaeret: quod sensit Delrius: sed inutiliter versus transponit.

460. *Rupis excisae specu?*] Scio sic alibi recte scriptum occurrere in his tragoediis: at hic loci legendum cum Florentino: *rupis Idaeae specu.* Pomponius Mela lib. 2, 7. *Inter colles, quod ibi nutritum Jovem accepimus, fama Idaei montis excellit.* Nota fabula.

VARIORUM.

ratica natus est. supra vers. 15. FARNABIUS.

453. *Mater erranti.*] Terram *errantem* vocat Delon, quam v. 15. *mobilem tellurem* vocavit. FARNABIUS.

455. *Phoebi*] Phoebus etiam puer sagittis interfecit Pythona draconem à Junone missum, qui Latonam insequeretur. FARNABIUS.

457. *E matris*] Bacchus è Semeles utero Jovis majestatem (quam subdolae Junonis hortatu, videre desiderasset) non ferentis & abortientis fulmine ictus. FARNABIUS.

458. *Mox fulminanti*] In bello adversus Gigantes Bacchus in Leonem conversus maximo erat terrori Gigantibus. FARNABIUS.

459. *Qui gubernat*] Ipse Jupiter. FARNAB.

460. *Non latuit*] An non à matre Rhea, ne Saturnus pater, ex foedere cum fratre Titane de mascula prole tollenda, παιδοκτόνως voraret, in Cretae antrum ablegatus est, & enutritus à Curetibus in monte Ida? FARNABIUS.

465. *Cujus*] Qui sub Omphale Lydiae regina, clava & leonis pelle exutus, muliebri ornatu pur-

 pu-

Fortem vocemus, cujus horrentes comae
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani movit sonum,
Mitra ferocem barbara frontem premens?
Amph. Non erubescit Bacchus effusos tener
Sparsisse crines, nec manu molli levem
Vibrasse thyrsum, cum parum forti gradu
Auro decorum syrma barbarico trahit.
Post multa virtus opera laxari solet.
Lyc. Teuthrantis hoc fatetur eversi domus,
Pecorumque ritu virginum oppressi greges.
Hoc nulla Juno, nullus Eurystheus jubet:
Ipsius haec sunt opera. *Amph.* Non nosti omnia.
Ipsius opus est, caestibus fractus suis
Eryx, & Eryci junctus Antaeus Libys.
Et qui hospitali caede manantes foci

Bi-

GRONOVII.

475. *Syrma barbaricum*] Lege, ut Florentiae habetur: *Auro decorum syrma barbarico trahit.* Sumsit è Virgilii secunda Aeneide: *Barbarico postes auro.* Livius lib. 36. in dictis ab Antiochi legato in Graecia: *scire ipsos abundasse semper auro regna Asiae.* Praecedente versu legitur ibidem: *Vibrare*, non *vibrasse.*

477. *Hoc Euryti fatetur*] Quaerit Gruterus, an erraverit forsan auctor Euryto appellato, cum Thespium significaret. Sed excusant alii, duas historias separatas duobus deinceps versibus contineri. At qui eversus Eurytus dici potuit Lyco, cum ultimam omnium eam susceperit expeditionem Hercules & Deianirae maritus? Vix potest in re tam nota errari. Ut scilicet Poëta, quicumque fuerit ille tandem, Sophoclis Trachinias aut Ovidii metamorphoseôn libros non legerit? Cur autem Moguntinus & plerique Delriani: *Teutantis testatur*? Vossianus melior unusque Pal. *Hoc Teutantis fatetur*? Annon clamant scribendum esse: *Teuthrantis hoc fatetur*. id quod Delrio quoque suboluit. Et obscurior haec fabula est, quam ut à librariis aut corruptoribus veterum librorum proficisci po-

VARIORUM.

puraque indutus & unctus colum tractavit. FARNABIUS.

469. *Nardo?*] Oleo Nardino. FARNABIUS.

471. *Barbara*] Phrygiis & Lydis in usu FARN.

472. *Non erubescit*] Nec ipsi Baccho forti deo est rubori, si quando crinibus diffusis hastam pampinis involutam vibret, trahatque vestem muliebrem longe caudatam. Syrma à σύρω traho. FARNABIUS.

478. *Pecorumque*] Thespii Atheniensis quem Diodorus Erechthei filium, alii Teuthrantis filium, Pandionis nepotem, ut apud Eustathium ad Homerum est, faciunt, filiae 2, una nocte promiscue ab eo compressae. FARNABIUS.

480. *Non nosti*] Vitia quae sunt, nosti; non autem meministi, quot tyrannos oppresserit. FARNABIUS.

482. *Eryx,*] Fil. Butae ex Venere. victus caestibus *suis*; i. e. ad quorum certamen hospites provocare solitus erat. FARNABIUS.

482. *Antaeus*] Herc. Oed. vers. 24. FARN.

483. *Qui hospitali*] Busiridis sanguis justa vindi-

Bibere justum sanguinem Busiridis.
Ipsius opus est, vulneri & ferro obvius,
Mortem coactus, integer Cygnus, pati:
Nec unus una Geryon victus manu.
Eris inter istos; qui tamen nullo stupro
Laesere thalamos. *Lyc.* Quod Jovi, hoc regi licet:
Jovi dedisti conjugem, regi dabis.
Et te magistro non novum hoc discet nurus,
Etiam viro probante, meliorem sequi.
Sin copulari pertinax tedis negat;
Vel ex coacta nobilem partum feram.
Meg. Umbrae Creontis, & penates Labdaci,
Et nuptiales impii Oedipodae faces,
Nunc solita nostro fata conjugio date.
Nunc, nunc cruentae regis Aegypti nurus,

Ad-

GRONOVII.

tuerit. Quare & apud Ovidium, *Tenebrantia turba* in suspicionem venit ante Angelum Politianum. Sed tamen Etruscus vulgatam sancit. Propendeo in alterum, etsi non novum sit Senecae personas veteres & earum vocabula confundere.

486. *Ante Geryonem pati:*] Locus summis viris aut desperatus aut frustra tentatus, quem salvum praestamus è Florentino: *Mortem coactus integer Cygnus pati* Cygnum dicit Neptuni, vel, ut alii volunt, Martis filium, ἄτρωτον seu invulnerabilem, quem ab Hercule interemptum etiam Hesiodus, Diodorus, Pausanias, Apollodorus, Plutarchus, Higinus confirmant Euripides in tragoedia hujus nominis: Κύκνον δ᾽ ξεινοδάϊκταν τόξοις ὤλεσεν Ἀμφαναίας οἰκήτορ᾽ ἄμικτον. Mire in hoc lusit fabulatorum lascivia: quae collegimus alibi, ubi & totum hunc locum ample illustravimus, nec vacat describere.

497. *Nunc solita nostro*] Flo. *vestro.* Quod si legamus: *Huic solita vestris fata coniugio date.*

498. *Cruentae regis*] *Cruentae & sanguine infectae* quid differunt? Quid si *cruenti regis*? *Multo* propter numerum eorum, qui perierunt. Nec posthaberem tamen, si quis codex largiretur *juncto.*

VARIORUM.

dicta (*vid. sup. vers.* 226.) effusus in aris, quibus ipse hospites immolaverat. FARNABIUS.

484. *Justum*] Juste effusum. FARNABIUS.

487. *Victus*] Tres fratres erant, unus ante reliquos necatus; victus unà manu non unus, nempe tricorpor. DELRIUS.

488. *Eris*] Te manet eadem vindicta quam illis inflixit Hercul. qui tamen non tentarunt uxori ejus stuprum inferre; quod tu facis. FARN.

489. *Jovi,*] Jovi usuram conjugis tuae Alcmenae indulsisti, nurus tuae Megarae usum mihi regi dabis. quae tuo exemplo non hoc primum discet me potiorem *veluti Jovem* sequi, marito suo Hercule *ut te quondam* permittente. FARN.

495. *Umbrae*] Ultrices patris mei Creontis umbrae, vosque male ominati lares Labdaci Thebarum regis ex Polydoro nepotis Cadmi, & vos infaustae nuptiae Oedipodis. *supra* ✝f. 386. FARNABIUS.

497. *Solita*] Nuptiis meis coactis date calamitates nostro generi accidere solitas. FARNAB.

498. *Nurus,*] XLIX. è filiabus Danai prima nocte maritos suos, totidem è filiis Aegypti interfecerunt: sola Hypermnestra pepercit Lynceo;

ejus

Adeſte, multo ſanguine infectae manus,
Deeſt una numero Danais: explebo nefas.
Lyc. Conjugia quoniam pervicax noſtra abnuis,
Regemque terres; ſceptra quid poſſint, ſcies.
Complectere aras, nullus eripiet deus
Te mihi: nec, orbe ſi remolito queat
Ad ſupera victor numina Alcides vehi.
Congerite ſilvas, templa ſupplicibus ſuis
Injecta flagrent: conjugem & totum gregem
Conſumat unus igne ſubjecto rogus.
Amph. Hoc munus à te genitor Alcidae peto,
Rogare quod me deceat, ut primus cadam.
Lyc. Qui morte cunctos luere ſupplicium jubet,
Neſcit tyrannus eſſe. diverſa irroga:
Miſerum veta perire; felicem jube.
Ego, dum cremandis trabibus accreſcit rogus,
Sacro regentem maria votivo colam.
Amph. Proh numinum vis ſumma, proh coeleſtium
Re-

GRONOVII.

puta & per genus & per nuptias.

500. *Deeſt una numero Danais:*] Euripides in Phoeniſſis: Αν. Η γὰρ γαμοῦμαι ζῶσα παιδὶ σῷ ποτι; Κρ. Πολλή σ' ἀνάγκη. ποῖ γὸ ἐκφεύξῃ λέχος; Αν. Νὺξ ἄρ' ἐκείνη Δαναΐδων μ' ἕξει μίαν.

508. *Unus igne ſubjecto rogus.*] Etruſcus, Voſſianus, meus, *Locus.* Sed ſuſpectum eſt: nam & ſequenti v. 512. *diverſa in loca*, liber optimus *aivi & irroga.*

515. *Regentem maria votivo rogem.*] Lege cum Etruſco: *votivo colam.* Nemo non videt aptius hîc poni verbum futuro indicativo, quam praeſenti dubitativo.

VARIORUM.

ejus vicem ego ſupplebo & Lycum interficiam. FARNABIUS.

499. *Multo*] *Habentes manus multo cruore pollutas.* FARNABIUS.

500. *Numero*] Quinquageſimo. FARNABIUS.

502. *Terres;*] Imprecationibus tuis, FARN.

503. *Complectere*] Non, ad quas confugiſti, arae, non deorum ſtatuae, non ipſe Alcides reverſus, &, quod mihi jactas, in deorum numerum relatus, te mihi eripiet. FARNABIUS.

506. *Congerite*] O famuli, adſtruite ligna, & ipſum templum, quo ſupplices confugerunt, admoto igne abſumite. FARNABIUS.

507. *Conjugem*] Megaram uxorem & Amphitryonem cum liberis Herculis. FARNABIUS.

509. *Hoc munus*] Ego Herculis (quoniam Jovem illi negas) pater hoc à te peto. FARN.

510. *Primus*] Ne ſenex videam meorum necem. FARNABIUS.

513. *Miſerum veta*] Miſericordiae enim eſſet per citam mortem miſeris aerumnarum finem dare. FARNABIUS.

514. *Ego,*] Dum famuli parant ligna ad hos comburendos, ego Neptuno faciam ſacra, quae illi

Rector parensque; cujus excussis tremunt
Humana telis; impiam regis feri
Compesce dextram. Quid deos frustra precor?
Ubicunque es, audi gnate. Cur subito labant
Agitata motu templa? cur mugit solum?
Infernus imo sonuit è fundo fragor.
Audimur: en, en sonitus Herculei gradus.

CHORUS THEBANORUM.

Actoris partes Chorus officiumque viriliter defendit, precibus Amphitryonis adspirans Herculis reditum vovet, idque arguit Orphei exemplo.

O Fortuna viris invida fortibus,
Quam non aequa bonis praemia dividis!
Eurystheus facili regnet in otio:
Alcmena genitus bella per omnia
Monstris exagitet coeliferam manum:
Serpentis resecet colla feracia:
Deceptis referat mala sororibus,

Cum

GRONOVII.

523. *En, en sonitus Herculei gradus.*] Alii, *en est*. Sed Etruscus: *est, est sonitus Herculei gradus.* Caeterum ut hic, in Thyeste: *imo mugit e fundo solum.*

VARIORUM.

illi vovi Creonte victo. FARNABIUS.

520. *Nate*] Tanquam numen mihi praesentissimum. FARNABIUS.

520. *Cur subito*] Inter preces mota terra Herculem ab inferis adventare erumpentem conjicit Amphitryon. FARNABIUS.

526. *Eurystheus*] Quae tam inique rem comparasti ut Eurysth. &c. FARNABIUS.

528. *Monstris*] Delendis monstris vexet manum coelif. sup. v. 68. FARNABIUS.

528. *Coeliferam*] Illa manus, quae tulit coelum & deos, nunc occupatur circa naturae pudenda. FARNABIUS. Sunt qui *teliferam* leg. Et sane non manus Herculis proprie coelum tulit, sed sedit id ejus humeris. At bene de telis. LIPS.

529. *Serpentis*] Hydrae. v. 240. FARN.

529. *Colla ferocia;*] Amplectar conjecturam amici nostri Simonis Ulrici Pistoris, *feracia*: & ita adpictum ad oram unius codicis scripti. GRUTERUS.

530. *Deceptis*] Sup. ℣l. 240. FARNABIUS.

F

532. *Po-*

Cum ſomno dederit pervigiles genas
Pomis divitibus praepoſitus draco.
Intravit Scythiae multivagas domos,
Et gentes patriis ſedibus hoſpitas:
Calcavitque freti terga rigentia,
Et mutis tacitum littoribus mare.
Illic dura carent aequora fluctibus;
Et, qua plena rates carbaſa tenderant,
Intonſis teritur ſemita Sarmatis.
Stat pontus vicibus mobilis annuis,
Navem nunc facilis, nunc equitem pati.
Illic quae viduis gentibus imperat,
Aurato religans ilia baltheo,
Detraxit ſpolium nobile corpori,
Et peltam, & nivei vincula pectoris,
Victorem poſito ſuſpiciens genu.
Qua ſpe praecipites actus ad inferos,
Audax ire vias irremeabiles,
Vidiſti Siculae regna Proſerpinae?
Illic nulla Noto, nulla Favonio

Con-

VARIORUM.

532. *Pomis*] Aureis, citreis. ſup. ỷſ. 239. FARN.

533. *Multivagas*] Ἀμαξοφορήτας, plauſtris vectas; Scythiae enim incolae Nomades à paſcendis gregibus dicti nova quaerentes paſcua mutant aſſidue loca, unde appellat *patriis ſedibus hoſpites.* FARNABIUS.

536. *Tacitum*] Septentrionale mare, quod hiberno gelu concretum non agitatur fluctibus, nec litori alliſum ſonat. FARNABIUS.

538. *Qua plena*] Qua aeſtate navigarant, hieme agitant currus. FARNABIUS.

538. *Carbaſa tenderant*,] Defendi poſſe loco iſto lectionem Propertii lib. 3. Eleg. 6. *At tu quae noſtro tendiſti retia lecto*; monebat me amicus Meliſſus. GRUTER.

539. *Intonſis Sarmatis.*] Tartaris & Ruſſis incultis, capillos & barbas libertatis ſuae ſymbola alentibus. FARNAB.

542. *Quae viduis*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum ſine viris degentium in Scythia, dedit Herculi ſcutum & baltheum ſpolia, ipſum victorem flexo genu venerata. FARNAB.

546. *Suſpiciens*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum, de quibus multa Stephanus. DELR.

547. *Qua ſpe*] Apoſtrophe ad Herc. FARN.

548. *Irremeabiles*,] Per quas reditus non patet. FARNABIUS.

549. *Siculae*] In Sicilia natae ac inde à Plutone raptae, infra v. 658. FARNAB.

550. *Illic nulla*] Apud inferos non ſunt venti, non ſtellae. FARNAB.

550. *Favonio*] Apud Gellium lib. 2. cap. 22.

Pha-

Consurgunt tumidis fluctibus aequora.
Non illic geminum Tyndaridae genus
Succurrunt timidis sidera navibus.
Stat nigro pelagus gurgite languidum;
Et, cum Mors avidis pallida dentibus
Gentes innumeras Manibus intulit,
Uno tot populi remige transeunt.
Evincas utinam jura ferae Stygis,
Parcarumque colos non revocabiles!
Heic, qui rex populis pluribus imperat,
Bello cum peteres Nestoream Pylon,
Tecum conseruit pestiferas manus,
Telum tergemina cuspide praeferens:
Effugit tenui vulnere saucius,
Et mortis dominus pertimuit mori.

Fa-

VARIORUM.

Phavorinus inquit: *Item alter Favonius, qui Graece vocatur ζέφυρος.* quae opinio verissima est, secundum Plinium & Fr. Floridum 2. lib. succisivarum lection. cap. 5. Vegetius tamen lib. 4. de re militari, & Strabo, ut notat Turnebus in Adversariis, crediderunt Favonium & Zephyrum duos esse ventos diversos: quae sententia erronea. DELRIUS.

552. *Tyndaridae*] Διόσκουροι. sup. ✠. 17.

553. *Sidera*] Exhalatio potius quam stella, ex motu quodam interfulgens, quae in antennis, velis aut foris gemina apparens residentis tempestatis indicium est: nautae, *Corpus sanctum*, Hispani *S. Telmum* vocant. FARNAB.

554. *Languidum;*] Non fluctuans: omnium autem, quae hic sunt, volunt apud inferos simulachra esse. Herc. Oet. 1706. FARNAB.

556. *Manibus*] Ad manes inferos demisit. FARNABIUS.

557. *Remige*] Charonte umbrarum vectore, portitore. infra ✠. 764. FARNABIUS.

558. *Evincas*] Utinam nobis superstes redeas, devicto Stygis jure, quae novies interfusa coërcet reditumque negat. FARNABIUS.

559. *Parcarumque*] Quae vitae stamina breviora aut longiora fusis suis devolvunt. sup. vers. 180. FARNABIUS.

560. *Heic,*] Et vincere poteris. hic enim regnat ille Pluto, quem Pyliis auxilio advenientem tu Epirotarum ultor inflicto vulnere superasti. FARNABIUS.

560. *Populis*] Non uni populo, sed ex pluribus, imo omnibus gentibus: *vel* mortuis, quorum numerus major quam viventium. FARNAB.

561. *Nestoream*] A Nestore regnatum opidum in Peloponeso occid. FARNABIUS.

563. *Tergemina*] Supra v. 51. FARN.

564. *Tenui vulnere*] Egregii Dii, qui vulnerati; quorum ex vulnere sanguis, vel, si Homerum audimus, sanies manavit. Vulnerata hoc eodem tempore ab Hercule Juno, alio Venus & Mars à Diomede, Pallas ab Ornyto; ipse Hercules ab Hippocoontidis. Clemens in Protrept. & Arnobius lib. 4. cont. Gent. testantur. DELRIUS.

564. *Saucius,*] Narrant Arnobius lib. 4. Apollodor. lib. 3. Biblioth. Homer. Iliad. δ. addit Hesiodus eodem itinere Herculem Marti vulnera inflixisse. DELRIUS.

565. *Mortis*] Pluto qui mortuis dominatur. FARNABIUS.

566. *Fa-*

Fatum rumpe manu ; triſtibus inferis
Proſpectus pateat lucis, & invius
Limes det faciles ad ſuperos vias.
Immites potuit flectere cantibus
Umbrarum dominos, & prece ſupplici
Orpheus, Eurydicen dum repetit ſuam.
Quae ſilvas , & aves ſaxaque traxerat
Ars , quae praebuerat fluminibus moras;
Ad cujus ſonitum conſtiterant ferae;
Mulcet non ſolitis vocibus inferos,
Et ſurdis reſonat clarius in locis.

De-

GRONOVII.

566. *Triſtis & inferis*] Primus hac de lectione monuit Delrius , cum interpretatione dici inferis triſtem lucis proſpectum , quia ſunt lucifugae: ſed Gruterus , quia ſic omnes Pall. & vetus interpres , *triſtari inferos dum vident lucem* , recepit eam primus in libros. At falſum eſt lucem eſſe inferis triſtem, niſi quae invitis & improviſa contingit: ut Tantalo in Thyeſte , Cerbero hac fabula , Plutoni apud Ovidium in Phaëthontis incendio & Statium Amphiarai lapſu. At non fuit triſtis proſpectus Plutoni , cum Proſerpinam raperet. Valerius Flaccus Sthenelum emittit, cum Argonautae ad ſepulchrum ejus in ſtatione eſſent, conſpectum delectos heroas , non profecto triſtem : nam & alii manes *ardent avidos attollere vultus :* at mox *Illa dolens altum repetit chaos.* Apud Statium Lajo, quamquam ad funeſtum munus educto , non deſuit *livida tabes invidiae* , & vox miſſa cujuſdam : *Heu dulces viſure polos ſolemque relictum , Triſtior has iterum tamen intrature tenebras.* Nec Proteſilao, nec Achilli Polyxenam repoſcenti triſte fuit lucem reviſere. Et cur rogabant , ut adeſſent ſibi & affatu monitiſque nocturnis juvarent amicorum defunctorum manes, ſi omnis illis ſuperorum aſpectus triſtis? Nec Cerbero opus erat cuſtode, qui tamen ſontes tantum arcere dira lucis cupidine dicitur Statio. Recte olim editum : *triſtibus inferis :* & ſic Etruſcus, nec è ſuo differentiam notavit Lipſius. Hoc illis proprium epitheton omnibus. Noſter infra: *noctis aeternae chaos , Et nocte quiddam gravius & triſtes deos.* Aeneide ſexta , quae myſteria illa aperit , navita *triſtis nunc hos , nunc accipit illos* ; ibidem *tenent moeſti loca , qui ſibi letum inſontes peperere manu* : & *moeſta Eriphyle.* Locat & Virgilius ibidem *triſtes ſine ſole domos :* apud Statium , Plutoni *jamdudum regia triſtis Attremit oranti.* Rurſus Maroni , *triſtique palus inamabilis unda :* ut & Horatio Tityon *triſti compeſcit unda* Pluto. Sic *triſte nubilum* non hinc longe , & *nox atra triſti umbra* circa caput Marcelli apud Virgilium. Et quae plura ejuſmodi obvia.

VARIORUM.

566. *Fatum*] Fatum Stygis non recludendae tu potentiori fato evince. FARNABIUS.

569. *Immites*] Thracius poëta inſignis ad inferos deſcendens repetitum uxorem Eurydicen à ſerpente , dum Ariſtaei vim fugeret , occiſam, citharae cantu in tantum demulſit Plutona & Proſerpinam , ut illi uxorem reſtituerent, hac lege, ne illam ante intueretur quam ad ſuperos veniſſet; ille vero impatientia amoris reſpexit, receptamque amiſit. FARNABIUS.

575. *Non ſolitis*] Vocibus non exauditis prius inferis. FARNABIUS.

576. *Surdis*] Ubi verae voces non audiuntur, ſilentibus; *ſacro digna Silentio Mirantur umbrae dicere.* FARNABIUS.

577. *Threi-*

Deflent Eurydicen Threiciae nurus,
Deflent & lachrimis difficiles dei;
Et qui fronte nimis crimina tetrica
Quaerunt, ac veteres excutiunt reos,
Flentes Eurydicen Juridici sedent.
Tandem mortis, ait, vincimur, arbiter:
Evade ad superos; lege tamen data:
Tu post terga tui perge viri comes;
Tu non ante tuam respice conjugem,
Quam cum clara deos obtulerit dies,
Spartanique aderit janua Taenari.
Odit verus amor, nec patitur, moras.
Munus, dum properat cernere, perdidit.
Quae vinci potuit regia cantibus,
Haec vinci poterit regia viribus.

GRONOVII.

577. *Theiciae nurus*,] Mirum cur hae potissimum nominentur. Quasi non tot alias quoque umbras motas velint. Prorsus displicent illae *nurus*. *Manus* aut *fides* aut tale quid malim & ipso de Orpheo intelligere. Sive fuerit: *Deflent Eurydicen Threicii modi.* vel *nomi* Hac in sententia quicquid illud scripsisse Senecam censeo. Nam locum, quem Lipsius è codice, amicus ejus post illam designationem visum quasi è conjectura, huic versui attribuunt, sancit ratumque habet Florentinus.

590. *Regia cantibus*,] Scribe cum Fl. *Quae vinci potuit regia carmine.* Alterum interpretatio videtur. Hoc enim vel maxime carmen, quod canitur. Boëthius hunc locum imitatus: *Donamus comitem viro Emtam carmine conjugem.*

VARIORUM.

577. *Threiciae*] Threiciae mulieres, quae apud inferos. quorsum enim, quae in Thracia, huc arcessantur? deerant videlicet inferis praeficae. DELRIUS. Aliquid latet monstri in illo *Threiciae*: quid enim hic sibi volunt *nurus Threiciae*? GRUTERUS.

578. *Difficiles*] Illacrymabiles Pluto & Proserpina. FARNABIUS.

579. *Et qui*] Quin & ipsi judices inferni, de quibus infra v. 730. rigidi licet, commiserentur Orphei FARNABIUS.

580. *Veteres*] Examinant scelera, quae quis apud superos & in vivis perpetrarit, infra vs. 727. FARNABIUS.

582. *Tandem*] Narratur hic descensus & Orphei fabula etiam à Virgilio 4. Georg. & Ovidio 4. Metamorph. Mythologiam tradit Lucian. *περὶ ἀστρολογ.* DELRIUS.

582. *Mortis*,] Mortis arbiter Pluto ait, vicisti nos, ô Orpheu. FARNABIUS.

586. *Deos*] Superos, solem & sidera, quibus dies sacra FARNABIUS.

587. *Taenari.*] Promontorii Laconiae, ubi ad inferos descensus patere credebatur, ut & in Averno Italiae, *Taenareas fauces, alti ostia Ditis.* FARNABIUS.

591. *Viribus.*] Herculis. FARN.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

HERCULES.

Solem caeterosque Deos precatur veniam Hercules, quod jussus Cerberum superis invisum traxerit.

O lucis alme rector, & coeli decus,
Qui alterna curru spatia flammifero ambiens,
Illustre laetis exeris terris caput;
Da, Phoebe, veniam, si quid illicitum tui
Videre vultus. jussus in lucem extuli
Arcana mundi. tuque coelestum arbiter
Parensque, visus fulmine opposito tege;
Et tu secundo maria qui sceptro regis,
Imas pete undas. quisquis ex alto aspicit
Terrena, facie pollui metuens nova,
Aciem reflectat, oraque in coelum erigat,
Portenta fugiens. hoc nefas cernant duo,
Qui advexit, & quae jussit. In poenas meas,
Atque in labores non satis terrae patent:

Ju-

GRONOVII.

597. *Secreta mundi.*] Etruscus: *Arcana mundi.*

605. *Non satis terrae patent:*] Ut supra: *nec satis terrae patent; Effregit ecce limen inferni Jovis.* De tranquillitate animi cap. 9. *sine parcimonia nec ullae opes sufficiunt, nec ullae non satis patent.* Epist. 23. *Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, & quod plus pateat introrsus.* De brevitate vitae: *aetas nostra bene disponenti multum patet.* Ad Marciam cap. 26. *Scies multum patuisse hoc tempus, ex quo nihil perdidisti.*

VARIORUM.

592. *Lucis*] Sol. FARNABIUS.

593. *Alterna*] Utrumque hemisphaerium alternis vicibus lustrans. FARNABIUS.

596. *Jussus in lucem extuli*] Ab Eurystheo: & hoc venia magis dignus. FARNABIUS.

597. *Secreta*] Cerberum damnatum tenebris. FARNABIUS.

597. *Coelestum arbiter*] Jupiter. FARNABIUS.

599. *Tu secundo*] O Neptune, qui regis maria, quae tibi secunda sorte contigerunt. FARN.

601. *Facie*] Novo hujus monstri aspectu. FARNABIUS.

603. *Duo,*] Ego & Juno; *alii legunt* qui jussit, *ut sit Euryst h.* FARNABIUS.

604. *In poenas*] Ad explendnm Junonis odium non sufficiunt monstra terrestria, nisi, &c. FARNABIUS.

606. *Ju-*

Junonis odio vidi inacceſſa omnibus,
Ignota Phoebo; quaeque deterior polus
Obſcura diro ſpatia conceſſit Jovi.
Et ſi placerent tertiae ſortis loca,
Regnare potui: noctis aeternae chaos,
Et nocte quiddam gravius; & triſtes deos,
Et fata vici, morte contempta redii.
Quid reſtat aliud? vidi: & oſtendi inferos.
Da ſi quid ultra eſt. tam diu pateris manus
Ceſſare noſtras, Juno? quid vinci jubes?
Sed templa quare miles infeſtus tenet?
Limenque ſacrum terror armorum obſidet?

GRONOVII.

615. *Quid vinci jubes?*] Flor. *quae vinci jubes.*

VARIORUM.

606. *Junonis*] Odio infeſtae novercae vidi omnibus vivis invia. FARNABIUS.

607. *Ignota*] Soli, qui cuncta videt, inviſa. FARNABIUS.

607. *Quaeque*] Nigra regna, quae videt Antarcticus polus deterior, quia Stygi ſubjectus, *&* *quem ſub pedibus nox atra videt maneſque profundi.* Sorte data conceſſi Plutoni. FARNABIUS.

609. *Et ſi*] quod ſi me regnandi rapuiſſet tam dira libido, occupare mihi licuiſſet inferna regna, quae tertia ſorte Diti obtigerunt. FARNABIUS.

610. *Noctis*] Hiatum & caecam voraginem aeternae noctis. i. e. mortis. FARNABIUS.

611. *Triſtes*] Plutonem & Proſerpinam. FARNABIUS.

612. *Fata*] Sup. verſ. 565. FARNABIUS.

613. *Inferos.*] Cerberum ad ſuperas auras tractum. FARNABIUS.

614. *Da*] Dic, ſuggere. Virgil. *Sed tamen iſte Deus qui ſit, da, Tityre, nobis.* Papinius: *Aſopus genuiſſe datur.* ſic Graeci *διδόναι*. DELR.

614. *Tam diu*] Sup. ℣ſ. 206. FARNABIUS.

616. *Sed templa*] Miratur Herc. cur milites templum obſideant. FARNABIUS.

ME-

MEGARA. AMPHITRYON. HERCULES. THESEUS.

Herculem reducem gratatur Amphitryon, illi quaerenti narrat quo in loco res sint: dum Hercules proficiscitur ad occidendum Lycum, Theseus rogatus ab Amphitr. exponit, quae apud inferos gesserit Hercules.

Amph. UTrumne visus vota decipiunt meos?
An ille domitor orbis, & Grajûm decus,
Tristi silentem nubilo liquit domum?
Estne ille natus? membra laetitia stupent.
O gnate! certa & sera Thebarum salus!
Teneone in auras editum, an vana fruor

De-

GRONOVII.

623. *Verumne cerno corpus*] Prodidit è Melisseo Lipsius: *Teneone in auras editum, an vana fruor Deceptus umbra?* Sed uter germanior sit versus, non liquere fatetur. Raphelingius utriusque parte recepta, parte rejecta, hibridam confinxit: *Verumne cerno corpus, an vana fruor.* Habet rivales, & magno nollent alii non suum quoque id commentum videri: testes faciunt, multisque laborant, ut ejus rei nobis faciant fidem. Credemus quantum volunt, sed insuper etiam illud *veri* ac *vani* antitheton, ut Lucilius diceret, ὀχλησῶδεςque simul totum ac συμμορφισμῶδες, ambos decepisse. Liquet vero nobis Lipsiani codicis scripturam omnem esse veram, vel quia solam unus omnium integerrimus Etruscus illam ostentat. Nam quanto plus vivi spiritus plusque elegantiae habeat illud, *Teneone in auras editum*, quam *Verumne cerno corpus*, mirum est quemquam posse ignorare. Solum verbum, *teneo*, affectus omnes possidet: & proprium est illorum, quibus necessitudines longum desideratae offeruntur insperatae. Plautus Rudente: *Ut vix mihi credo ego hoc, te tenere!* Terentius Heautont. *Salve anime mi.* A. *O mi Clinia, salve.* Cl. *Ut vales?* A. *Salvum venire gaudeo.* Cl. *Teneone te Antiphila, maxume animo exoptata meo?* Sic optime Iocasta ad Polynicen in Phoenissis: *teneo longo tempore Petita votis ora?* Graviorem vis auctorem? Euripidem cape, apud quem Electra ad Oresten: ὦ χρόνῳ φανεὶς Ἔχω σ' ἀέλπτως. Et ille vicissim: καὶ ἐμὲ ἴσχῃ χρόνῳ. Apud eundem Iphigenia ad Oresten: Ἔχω σ' Ὀρέστα τηλύγετον χθονὸς ἀπὸ πατρίδος. Sed etiam apud Sophoclem Electra ad Oresten: Ἔχω σὲ χερσίν. Ορ. ὡς τὸ

VARIORUM.

618. *Utrumne*] Fallitne me phantasia; an video filium reversum? FARNABIUS. In manusc. non distinguitur hîc nova scena, sed continuatur praecedenti. DELRIUS.

618. *Visus vota*] Sic apud Maronem, non exspectato Aeneae adventu, stupefacta Andromacha, haeret initio, & quaerit an ipsus sit, quem videt. Ait *vota decipiunt visus*: quia quos jugi cogitatione & desiderio phantasiae impressimus, facile illi oculis videntur obversari. DELRIUS.

620 *Silentem*] Ditis domum caecam & silentem. FARNABIUS.

622. *Sera*] Tarda, interempto Creonte & amisso regno. FARNABIUS.

624. *A-*

Deceptus umbra? tune es? agnoſco toros,
Humeroſque, & alto nobilem trunco manum.
Herc. Unde iſte, genitor, ſquallor, & lugubribus
Amicta conjux? unde tam foedo obſiti
Paedore nati? quae domum clades gravat?
Amph. Socer eſt peremptus: regna poſſedit Lycus;
Natos, parentem, conjugem leto petit.
Herc. Ingrata tellus, nemo ad Herculeae domus
Auxilia venit? vidit hoc tantum nefas
Defenſus orbis? cur diem queſtu tero?
Mactetur hoſtis. *Theſ.* Hanc ferat virtus notam,
Fiatque ſummus hoſtis Alcidae Lycus?
Ad hauriendum ſanguinem inimicum feror.
Herc. Theſeu, reſiſte: nequa vis ſubita ingruat,
Me bella poſcunt. differ amplexus parens,

Con-

GRONOVII.

λοιπ' ἴχοις ἀεὶ. Paullinus nono Natali Felicis: *dic, quaeſo, rediſti? Teque ipſum teneo, Niceta.* Pertinet eodem Ovidii lib. 7. de Jaſone: *gratantur Achivi; Victoremque tenent, avidiſque amplexibus haerent.*

624. *Agnoſco toros,*] Horum meminit & Ovidius 15. Metam. 299. egregie reſtitutus ab illuſtri Heinſio: *fletque Milon ſenior, cum ſpectat inanes Illos, qui fuerant ſolidorum mole tororum Herculeis ſimiles, fluidos pendere lacertos.* In uno haereo: neque enim Naſonis videtur *inanes fluidos lacertos.* Tentabam autem: *cum ſpectat in amne.* dum forte praeteriens ibi ſe contemplatur, ut mox Helena in ſpeculo.

VARIORUM.

624. *Agnoſco toros,*] Agnoſco Herculem ex toris, humeris, & manu ingentem clavam tenenti. FARNABIUS. Fuit Hercules valde toroſus: quod fortitudinis indicium Phyſiognomici putant. Noſter Hippolyto: *Aequas Herculeos jam juvenis toros.* Valerius Flaccus: *Conſpicuuſque toris Tirynthius* —— DELRIUS.

626. *Lugubribus*] Hoc eſt, atratis veſtibus. nam color hic lugentibus Graecis ſemper in uſu fuit; ut apparet ex multis locis Euripidis, Homero Iliad. ω'. Plutarch. lib. de ſanitate tuenda, & in Apophth. Pauſania in Arcad. ſeu l. 8. Romanae vero faeminae, non ſemper, ut falſo Blondus & Polydorus autumant, ſed aliquando in luctu candidatae, ut ex Tibullo lib. 3. ſtatim initio deprehendi, & ex Varrone, Dionyſio, Valerio, Ovidio, & Juvenale docuit Hieron. Magius l. 3. miſcellan, c. 14. DELRIUS.

628. *Paedore*] Illuvie & ſordibus. FARNAB.

632. *Vidit*] Orbis à me defenſus vidit hoc tantum nefas, nec repulit me abſente? FARNABIUS.

634. *Hanc ferat*] Indignum eſt, ô Hercule, tuam virtutem hac infamiae nota ſugillari, ut poſt tot egregia facinora tam ignavi hominis ſanguinem haurias. Ego potius vado interfecturus Lycum. FARNABIUS.

637. *Ingruat,*] A tergo. ſumta vox à gruibus, quae hoc ordine volant, ut una alteram à tergo conſequatur. DELRIUS.

638. *Differ*] *Amphit. & Megaram ipſum amplexantes jubet differre amplexus, donec Lycum ultus fuerit.* FARNABIUS.

639. *Nou-*

Conjuxque differ: nunciet Diti Lycus
Me jam rediisse. *Thes.* Flebilem ex oculis fuga
Regina vultum: tuque nato sospite
Lachrimas cadentes reprime: si novi Herculem,
Lycus Creonti debitas poenas dabit:
Lentum est, dabit; dat: hoc quoque est lentum; dedit.
Amph. Votum secundet, qui potest, nostrum deus,
Rebusque lapsis adsit. O magni comes
Magnanime nati, pande virtutum ordinem:
Quam longa moestos ducat ad Manes via;
Ut vincla tulerit dura Tartareus canis.
Thes. Memorare cogis acta, securae quoque
Horrenda menti: vix adhuc certa est fides
Vitalis aurae: torpet acies luminum,
Hebetesque visus vix diem insuetum ferunt.
Amph. Pervince, Theseu, quidquid alto in pectore
Remanet pavoris; neve te fructu optimo
Frauda laborum. quae fuit durum pati,
Meminisse dulce est. fare casus horridos.
Thes. Fas omne mundi, teque dominantem precor
Regno capaci; teque, quam tota irrita

Quae-

GRONOVII.

654. *Quidquid alto pectore*] Flor. *quicquid alto in pectore*. Plenius.

VARIORUM.

639. *Nunciet*] Caesus ibit nuncius Plutoni dicturus me rediisse ab inferis. FARNABIUS.

641. *Tuque*] Abige, ô Megara, moestitiam, tuque ô Amphitryon, Hercule salvo serena vultum. FARNABIUS.

642. *Si novi*] Si bene novi Herculis commoti vires fulmineas. FARNABIUS.

651. *Vix adhuc*] Non mihi certa satis est fiducia me ad vitales auras rediisse, caligant ex diutinis tenebris oculi, nec ferunt solis lucem. FARN.

655. *Fructu*] Gloria, seu voluptate ex secura & jucunda recordatione praeteriti doloris. FARN.

658. *Fas omne mundi*,] Vos ô numina supera, Vosque inferna numina, Pluto & Proserpina, *Dii quibus imperium est animarum, umbraeque silentes, &c. Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro Pandere res altas terra & caligine mersas*. FARN.

658. *Teque dominantem*] O Pluto, qui dominaris regno omnes capienti. FARNABIUS.

659. *Teque*,] O Proserpina, quam anxia tua mater Ceres labore casso quaesivit per omnem Siciliam, Aetnam maxime, unde, dum flores colligeres, à Plutone rapta es. FARNABIUS.

660. *Ir-*

Quaesivit Aetna mater; ut jura abdita
Et operta terris, liceat impune eloqui.
Spartana tellus nobile attollit jugum,
Densis ubi aequor Taenarus silvis premit:
Heic ora solvit Ditis invisi domus,
Hiatque rupes alta, & immenso specu
Ingens vorago faucibus vastis patet,
Latumque pandit omnibus populis iter.
Non coeca tenebris incipit primo via:
Tenuis relictae lucis à tergo nitor,
Fulgorque dubius solis afflicti cadit,
Et ludit aciem. nocte sic mixta solet
Praebere lumen primus aut serus dies.
Hinc ampla vacuis spatia laxantur locis;
In quae omne mersum pereat humanum genus.
Nec ire labor est, ipsa deducit via:

Ut

VARIORUM.

659. *Irrita Quaesivit Aetnâ mater;*] Sic nostri omnes. nec video quomodo heîc locus esse queat illi, *erutâ*, quod erat in uno cod. Commentatoris, potius *Aetnâ* mutarim in *aethrâ*, ut divinasse Simonem Ulricum Pistoris, prodidi in Suspicionibus: quod ita statim placuit Jano Dousae filio, ut exclamaret non esse quod hanc ulterius lectionem probarem, satis ipsam tuente merâ Veritate; quaesitam certe, & terrâ totâ & mari toto, hoc est *aethrâ*, Proserpinam; testatum passim Poëtis omnibus. GRUT.

663. *Taenarus*] Promontorium Laconiae, ubi ad inferos descensus patere credebatur. Supra vers. 586. FARNABIUS. Etiamsi nonnulli è spelaeo Heracleae vicino Cerberum extractum memorent, inter quos Xenophon ἀναβάσ. ζ. Euripides tamen ἐν τῷ μαινομένῳ, à Senecae partibus stat. non desunt qui haec omnia fabulosa credentes, hunc fuisse quendam immanem serpentem stabulantem in specu Taenario arbitrentur, eumque ab Hercule superatum. Pausanias in Laconicis. Plutarchus in Theseo, perhibet fuisse canem Aïdonei regis Molossorum. DELRIUS.

664. *Ora solvit*] Ostia & descensum. FARN.

668. *Caeca*] In totum tenebrosa, ut non videatur, vel quae visum adimit. FARNABIUS.

670. *Solis afflicti cadit,*] Solis tanqum nebulis vel Luna operti, deficientis. FARNABIUS.

671. *Et ludit aciem.*] Ubi visa nec plane, nec longe discernuntur. FARNABIUS.

671. *Nocte sic mixta solet*] *Qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebo, Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Alii leg. *tale non dubie solet.* FARN.

673. *Vacuis spacia*] Nec tamen datur vacuum intra mundum. FARNABIUS. Stoicis intra mundum nullum, extra eundem infinitum vacuum. Aristoteles omnino nullum esse vacuum contendit, lib. 4. Physic. lib. 1. de ortu, lib. 2. de coelo. sed contra Aristotelem Cleomedes, finitum mundum in spacio seu vacuo infinito consistere, nititur probare. DELRIUS.

675. *Nec ire labor est,*] *Facilis descensus Averni, Noctes atque dies,* &c. FARNABIUS.

676. *Ut*

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas rapit;
Sic pronus aër urget atque avidum chaos:
Gradumque retro flectere haud unquam ſinunt
Umbrae tenaces. intus immenſi ſinus
Placido quieta labitur Lethe vado,
Demitque curas: neve remeandi amplius
Pateat facultas, flexibus multis gravem
Involvit amnem. qualis incerta vagus
Maeander unda ludit, & cedit ſibi,
Inſtatque; dubius, littus an fontem petat.
Palus inertis foeda Cocyti jacet;
Hic vultur, illic luctifer bubo gemit,
Omenque triſte reſonat infauſtae ſtrigis;

Hor-

GRONOVII.

679. *Intus immenſo ſinu*] Melius Florent. *immenſi ſinus.* Vadum dicit immenſi ſinus, late ſe & immenſis ambagibus ſinuans vel circumagens, vel infinitae altitudinis. Infra v. 780. *Stygiae paludis ultimos quaerens ſinus.*

683. *Qualis incerta vagus*] Etruſcus: *qualis incertis vagus Maeander undis errat, ludit & cedit ſibi.* Ex quo apparet, utrumque verbum, & *errat* & *ludit*, eo loco in diverſis antiquiſſimis libris inventum fuiſſe. Et neutrum eſt in ea reſpernendum. *Ludere* eſt apud Ovidium: *recurvatis ludit Maeander in undis.* Et rurſum: *liquidis Phrygius Maeandros in undis ludit.* At *errare* non minus elegans. Phoeniſſis: *nec latis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas.* Lucanus lib. 3. *deſcendens Marſya ripis Errantem Maeandron adit.* Et in genere Ovidius lib. 1. amnes, *qui, qua tulit impetus illos, In mare deducunt feſſas erroribus undas.* In Oedipo habes *errantes aquas* Alphei. Elige utrum malis.

VARIORUM.

676. *Ut ſaepe puppes*] Veluti naves attrahit aeſtus, invitis nautis; ita craſſus & proclivis aër praecipites dat, inſatiatumque illud barathrum ad ſe trahit. FARNABIUS.

677. *Sic pronus agger*] Eleganter, de pronâ iſtâ ad inferos viâ. ſed malene Vetus, *pronus aër?* ut velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram ſedem. LIPSIUS.

678. *Gradumque*] *At revocare gradum ſuperaſque evadere ad auras, hoc opus hic labor eſt.* FARN.

679. *Umbrae tenaces.*] Manes avidi, *vel* tenebrae palpabiles. FARNABIUS.

680. *Lethe vado,*] Fluvius τῆς λήθης, id eſt oblivionis apud inferos, cujus latex potus demit curas, id eſt facit manes oblivisci omnium rerum praeteritarum. FARNABIUS.

682. *Flexibus*] Involvit amnem gravem, triſtem, id eſt Styga flexibus novem. *Novies Styx interfuſa coërcet.* FARNABIUS.

682. *Gravem amnem Lethes.*] Farnabius *triſtem* interpretatur. minus accurate. immo ſic dictum, quia oblivionem inducat, & animas quaſi vi quadam ſoporifera opprimat. an, quia tarda & languida ſit illius unda? vid. Virgil. G. IV. 479. SCHR.

684. *Maeander*] Celeberrimus Phrygiae fluvius multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. FARNABIUS. Deſumtum hoc ex Ovidio in Metamorph. vide Hippol. 15. DELRIUS.

686 *Palus inertis foeda Cocyti*] Cocytus fluvius infernalis, ſtagnat iners Pyriphlegetonti in Acheruſia obvius *flumine languido Cocytus errans.* FARN.

687. *Vultur, bubo gemit,*] Aves inauſpicatae & ferales.

689. *Co-*

Horrent opaca fronde nigrantes comae,
Taxo imminente; quam tenet ſegnis Sopor,
Fameſque moeſta tabido rictu jacens;
Pudorque ſerus conſcios vultus tegit:
Metus, Pavorque, Funus, & frendens Dolor,
Aterque Luctus ſequitur, & Morbus tremens,
Et cincta ferro Bella: in extremo abdita
Iners Senectus adjuvat baculo gradum.
Amph. Eſtne aliqua tellus Cereris aut Bacchi ferax?
Theſ. Non prata viridi laeta facie germinant;
Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges;
Non ulla ramos ſilva pomiferos habet:
Sterilis profundi vaſtitas ſquallet ſoli,
Et foeda tellus torpet aeterno ſitu;
Rerumque moeſtus finis & mundi ultima:
Immotus aër haeret; & pigro ſedet
Nox atra mundo. cuncta moerore horrida,
Ipſaque morte pejor eſt Mortis locus.
Amph. Quid, ille opaca qui regit ſceptro loca,

Qua

VARIORUM.

689. *Comae*,] Arborum cacumina. FARN.

690. *Taxo*] Taxo lethali & venenana arbore Cocyto imminente ſeu incumbente. FARNABIUS. Ovidius 4. Metamorph. *Eſt via declinis funeſta nubila taxo, Ducit ad infernas per muta ſilentia ſedes.* DELRIUS.

690. *Quam tenet ſegnis Sopor*,] Virgilius: *In medio ramos, annoſaque brachia pandit Ulmus opaca, ingens; quam ſedem ſomnia vulgo Vana tenere ferunt.* illa quoque, quae mox late noſter proſequitur, omnia ad Virgilii imitationem dicta ſunt. ait Maro: *Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci Luctus & ultrices poſuere cubilia curae, Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque ſenectus, Et metus, & maleſuada fames, & turpis egeſtas. Terribiles viſu formae, letumque laborque, Tum conſanguineus leti ſopor, & mala mentis Gaudia, mortiferumque adverſo in limine bellum.* DELRIUS.

690. *Segnis Sopor*,] *Adverte nativa & ſignantia epitheta.* FARNABIUS.

691. *Tabido*] Herbipol. *rapido.* Moguntinenſ. & unus Venetus: *rabido.* ceteri; *tabido.* melius. fames enim, quaſi tabes, conficit. DELR.

696. *Baculo*] Scipione. FARNABIUS.

697. *Cereris*] Frumenti aut vini ferax. FARN.

699. *Fluctuat*] More undarum fluctuat à ventis agitata. FARNABIUS.

700. *Non ulla ramos*] Ait apud inferos nullam felicem arborem eſſe, ſed omnes (ut Cato loquitur) infelices. DELRIUS.

703. *Mundi*] Res hujus mundi ultimae & infimae decidunt ad centrum illud, quo infernum locant poëtae. *vel* illic mors & rerum exitus. FARN.

707. *Quid*,] Ubi autem ponit regiam ſedem

 Plu-

Qua sede positus temperat populos leves?
Thes. Est in recessu Tartari obscuro locus,
Quem gravibus umbris spissa caligo alligat.
A fonte discors manat hinc uno latex:
Alter quieto similis (hunc jurant Dei)
Tacente sacram devehens fluvio Styga:
At hic tumultu rapitur ingenti ferox,
Et saxa fluctu volvit Acheron invius
Renavigari. cingitur duplici vado
Adversa Ditis regia, atque ingens domus
Umbrante luco tegitur: hic vasto specu
Pendent tyranni limina: hoc umbris iter;
Haec porta regni, campus hanc circa jacet,

In

GRONOVII.

711. *Discors*] Florentinus à manu secunda, *dissors.* de quo vocabulo vide N. Heinsium ad primam Sabini Epistolam.

720. *Haec porta regni,*] Verbum de barbaricis regnis & olim hodieque usurpatum. Xenophon ἀναβάσ. β. παραδόντας τὰ ὅπλα, ἰόντας ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας, διαπράττεσθαι εἴ τι δύναιντο ἀγαθόν. Diodorus Siculus lib. 14. ὅτι λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, ἐπειδὴ νενίκηκα Κῦρον ἀποκτείνας, παραδόντες τὰ ὅπλα, καὶ ἐπὶ τὰς θύρας αὐτοῦ βαδίζοντες, ζητεῖτε, πῶς αὐτὸν ἐξιλεωσάμενοι ἀγαθοῦ τινὸς μεταλάβητε.

VARIORUM.

Pluto? FARNABIUS.

708. *Populos leves?*] Manes, umbras. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS.

709. *Tartari*] Vid. Hippol vers. 841. FARN.

711. *Manat hinc imo*] Mogunt. *Manat hinc uno latex.* hoc sensu; ab uno eodemque fonte duo manant latices, hinc quieto similis & stagnans, Styx, inde turbulentus, & spumans, Acheron. DELRIUS.

711. *Discors*] Duo latices diversae naturae, alter quietus, alter impetuosus. FARNABIUS.

712. *Hunc jurant Dei,*] Inviolabilem, *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* Qui vero pejerat, annum unum & dies novem, *aliis novem annos*, nectare & ambrosia interdictus, Deorum epulis arcetur. hic autem honos Stygi habitus propter auxilium quod Jovi adversus Titanas tulerunt Stygis filiae Vis, Robur, Victoria: vel propter indicium conspirationis deorum: *vel* quod beati coelites per inferni odium tristitiamque jurantes se obligant ad rem eorum naturae contrariam si pejerent; στὺξ enim à στυγέω, odi, vel quod diis & hominibus odio habentur, qui ad perjurium procliviores sunt: *vel* quod omnibus elementis antiquior est aqua. FARNABIUS.

713. *Tacente sacram*] Sine murmure, *vel* quod ipse fluvius ferè immotus est; *vel* quia fluit in locis silentibus. FARNABIUS.

714. *At hic tumultu*] Immiscuerunt quidam libris lectionem unius m s. *Ast hinc*: male. *Hic* enim diserte opponitur voci *Alter* vers. 712. tuenturque ipsam nostri omnes. GRUT.

715. *Acheron*] Agamemn. vers. 13. FARNABIUS. De Acheronte & palude Acherusia multa Stobaeus à loco fol. 129. & Scholiastes Apollonii ad lib. 2. vers. 353. & seq. & vers. 731. & 748. ubi etiam multa de hoc Herculis ad inferos descensu. DELRIUS.

717. *Duplici*] Utroque fluvio Styge & Acheronte. FARNABIUS.

717. *Ditis regia,*] De Plutone quae scire cupis, à Lilio petas Syntag. 6. quod est de inferis, valde copiosum. DELRIUS.

719. *Pendent*] Propter specum inflexum & descen-

In quo superbo digerit vultu sedens
Animas recentes. dira majestas deo,
Frons torva; fratrum quae tamen speciem gerat,
Gentisque tantae: vultus est illi Jovis,
Sed fulminantis. magna pars regni trucis
Est ipse dominus; cujus aspectum timet,
Quidquid timetur. *Amph.* Verane est fama, inferis
Tam sera reddi jura, & oblitos sui
Sceleris nocentes debitas poenas dare?
Quis iste veri rector, atque aequi arbiter?
Thes. Non unus alta sede quaesitor sedens
Judicia trepidis sera sortitur reis.

Adi-

GRONOVII.

Adde Leonclavium ad Xenophontem.

722. *Dira majestas Deo,*] Flor. *dei.*

726. *Cujus aspectum timet,*] Flor. *adspectus.* ut & Mogunt. editique quidam olim apud Delrium.

732. *Judicia trepidis sera sortitur reis.*] Observant translatum à Romano ritu. Vere, sed quo? In gravibus enim & dubiis caussis tabellas literis, *C.* condemnationis, *A.* absolutionis, *N. L.* ampliationis inscriptas, in cistam vel urnam conje-

VARIORUM.

scendentem. FARNABIUS.

722. *Recentes.*] Quae de novo advectae sunt. FARNABIUS.

722. *Dira maiestas*] Plutonis forma etiam à Claudiano describitur de raptu Proserpin. *Ipse rudi fultus solio, nigraque verendus Majestate sedet: squallent immania foedo Sceptra situ: sublime caput moestissima nubes Asperat, & dirae riget inclementia formae.* Sed Senecam non adaequavit. DELR.

723. *Fratrum*] Iovis & Neptuni. FARN.

725. *Sed fulminantis.*] Sed Jovis irati & fulminantis. FARNABIUS.

427. *Quidquid*] Ipsi manes horridi. FARN.

728. *Tam sera reddi jura,*] Post tot annos fieri judicia de nocentibus & examinari, *Quisquis apud superos furto laetatus inani Distulit in seram commissa piacula mortem.* sup. v. 579. FARNABIUS.

731. *Alta sede*] Tribunali. *à ritu Rom.* Tribunali, non subsellio. tribunal altius, & fixum: minorum judicum subsellia inferiora, & loco movebantur: tribunal erat judicum ordinariorum, maxime ejus, qui inter ceteros primus, & quasi praeses. vide Polletum lib. 1. Fori Romani cap. 6. DELRIUS.

731. *Quaesitor*] Vide Agam. vers. 24. FARNABIUS. Quaesitores, qui judicio praeerant: ideo illi tribunal tribuit. Cicero pro Fontejo: *quid mihi opus est sapienti judice? quid aequo quaesitore?* Quaerere, nonnunquam significat judicio praeesse. Cicero pro Rabirio: *Accusavi de pecuniis repetundis, judex sedi, Praetor quaesivi.* porro quaesitorum genus duplex, de quo Broideus in Corollar. ad Polletum lib. 5. cap. 7. num. 2. vide Polletum lib. 3. de foro Roman. DELRIUS.

731. *Sedens,*] Sedere sollemne judicibus dum judicabant, de quo alibi: interea consulere potes Pollet. l. 1. c 5. DELRIUS.

733. *Cnossius*] Cretensis, à Cnosso Cretae urbe. FARNABIUS.

733. *Minos foro;*] Rhadamanthum & Aeacum Jovis filios reges justos umbrarum judicio praefecit Pluto, Minoa arbitrum instituit, si quid difficile aut [illegible] incideret, *Et de te splendida Minos Fecerit arbitria.* FARNABIUS. Poëtae tres inferorum judices constituerunt, sicut & Plato in Gorgia. Idem tamen Plato in Apolog. Socratis, & Cicero 1. Tuscul. Minoi, Rhadamantho, & Aeaco, quartum adjungunt Triptolemum. DELRIUS.

734. *The-*

Aditur illo Gnossius Minos foro;
Rhadamantus illo; Thetidis hoc audit socer.
Quod quisque fecit, patitur: auctorem scelus
Repetit, suoque premitur exemplo nocens.
Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis terga plebeja manu
Scindi tyranni. Quisquis est placide potens,
Dominusque vitae servat innocuas manus,
Et incruentum mitis imperium regit,

Ani-

GRONOVII.

ctas sortitione dedisse reis vel salutem vel capitis periculum. Sed tam dubiae & graves caussae possunt esse privatorum quam publicorum judiciorum. Debebant ergo dicere, in publicis judiciis seu quaestionibus hoc esse factum. Deinde supervacuum bis annotant illum ritum, qui nihil ad rem pertinet. Aliud est sententiam ferre, aliud *judices sortiri*. Nemo unquam veterum sententiae lationem, etsi in urnam tabellae conjicerentur, *sortionem* dixit. *Judicia sortiri* est judices legere, id enim fiebat per sortem: judices sorte ducere: quod erat quaesitoris, conjectis omnium judicum nominibus in urnam, eum nnmerum educere, qui lege, qua judicium exercebatur, definitus erat: inde *rejectio*, & postea *subsortitio*. Hoc proprie: hie porro per synecdochen partis *judicia sortiri* pro exercere judicia ponitur. Quemadmodum *postulare*, *deferre nomen*, *subscribere*, *jurare calumniam*, quae singulae partes sunt accusationis, pro legitima accusatione, seu omni accusandi ordine & opere satis frequenter accipiuntur.

733. *Auditur illo*] Legebam, *Auditor*. Nota in libris Juris, *Auditorium principis*, *auditorium praefecti praetorio*, *auditoria judicum & magistratuum*, sic *auditorio adesse*, pro in judicio praesto esse, & *recipere auditorium*, pro recipere judicandi munus, & similia. Auctor Dialogi de caussis corr. eloq. *Quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus jam fere plurimae caussae explicantur*. Sic & in veteri membrana scriptum inveneram, & in margine sui libri notaverat Grotius. Potior tamen mihi semper Etrusci codicis auctoritas, in quo, *Aditur illo*: cum praesertim hoc quoque verbum fori Romani sit proprium hac significatione. Cicero post reditum in Senatu: *Cum L. Caecilius direptoribus meorum bonorum in jus adeundi potestatem non fecerit*. Caesar, Civilis primo: *quascunque postea controversias inter se milites habuerunt, sua sponte ad Caesarem in jus adierunt*. lib. 2. in Verr. *antequam in jus aditum esset, antequam mentio controversiae facta*. Valer. Maxim. lib. 3. 7. *Scipio cum oppidum Badium circumsederet, tribunal suum adeuntes in aedem, quae intra moenia hostium erat, vadimonia in posterum diem facere jussit*. Idem lib. 7, 7. *A quibus aditus divus Augustus & nuptias mulieris & suprema judicia improbavit* Seneca de Tranquill. animi: *qui inter peregrinos & cives, aut urbanus praetor adeuntibus adsessoris verba pronunciat*.

734 *Thetidis hoc audit socer*.] De Benef. 3, 22. *Atqui de injuriis dominorum in servos qui audiat, positus est*.

VARIORUM.

734 *Thetidis*] Aeacus pater Pelei, cui Thetis peperit Achillem. FARNABIUS.

735. *Quod quisque*] Vid. supra vers. 226. FARN.

738. *Impotentis*] Sibi non imperantis, crudelis, qui vivus plebi infligere verbera gaudebat. FARNABIUS.

739. *Quisquis*] Quicunque in vivis citra insolentiam usus est sua potentia, vel quisquis placide sibi suisque affectibus imperavit, vitae suae aequus moderator. FARNABIUS.

740. *Dominusque vitae*] est is, qui habet jus vitae & necis. Virgil. *rerum dominos*. & noster Hippol. *regni dominus*. Videtur aliud hic intellexisse Farnabius. SCHRODERUS.

642. *Ani-*

Animaeque parcit: longa permensus diu
Felicis aevi spatia, vel coelum petit,
Vel laeta felix nemoris Elysii loca,
Judex futurus. Sanguine humano abstine,
Quicunque regnas. scelera taxantur modo

Ma-

GRONOVII.

742. *Animoque parcit:*] Si vera esset lectio, verior quoque foret interpretatio Gruteri, *animo parcere* esse, minus commoveri & moderari animo. Sed plane liber optimus *Animaeque par.it.* Troadib *Mors individua est noxia corpori, Nec parcens animae.*

744. *Nemoris Elysii loca, Judex futurus.*] Haec distinctio est à Grutero, volente dici, reges omnes, qui comi animo populos regunt, fieri à morte judices inferorum: non enim tantum tres facere judices Platonem, sed & Triptolemum καὶ ἄλλους ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο, idemque Herculi promittere Chorum in Oetaeo, v. 1556. Addo Lucianum, qui Rhadamanthi consilium facit & alios multos, & Athenieusem Aristidem, lib. 2. verae hist. Συνήδρευον δὲ ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ὁ Ἀθηναῖος. Non illepide. Primo enim meminisse debemus in Elysio fingi quemque imaginem pristini muneris, quo vivus fungebatur, referre: ut mirum non sit illos judicare, qui religiosi judices in superis fuissent. Ovidius lib. 4. *Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni: Pars aliquas artes antiquae imitamina vitae Exercent: aliam partem sua poena coër.et.* Dein convenit haec fictio pulchre illis, quae modo notavimus de sortitione judicum apud inferos. nam auctor Minoi, Aeaco, Rhadamanto, non tam judicum aptat personam, quam Quaesitorum vel praetorum, qui cum suo quisque consilio selectorum judicum causas cognoscant. Has ergo decurias vult conscribi ex Umbris piorum & magistratuum. Ceterum M. Tullius in 1. Tusc. 41. ubi verba Socratis apud Platonem in Latinum vertit, nescio quo pacto hac parte à sententia utriusque discessit. Nam cum illic sit, εὑρήσει τοὺς ἀληθῶς δικαστὰς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν. Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθος καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι, ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, traustulit, *ad eos venire, qui vere judices appellantur, Minoëm, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum, convenireque eos, qui juste & cum fide vixerunt.* Quasi legisset, καὶ ἄλλως, idque retulisset ad τὸ εὑρήσει. At Platoni dicuntur judicare Minos &c. & quotquot horum. Neque enim ausim corrigere: *Triptolemum, heroumque eos.*

746. *Scelera taxantur modo Majore vestra.*] Sic & Etruscus, non *nostra.* Interpres: plectuntur majore modo quam hic apud nos vel majore mensura & poena, quam scelera commissa erant, cum quisque patiatur eodem genere quo peccavit. Vir magnus adhibet hunc locum, ut ostendat non injuste per poenam aliquanto plus damni dari peccanti, quam peccans dedit immerito at-

VARIORUM.

742. *Animaeque parcit;*] Id est, vitae civium. FARNABIUS. Haud aliter triga nostrorum, & Scholiastes: tantoque confidentius admisi, quod placeret Lipsio, Delrio, Commelino. Qui tamen, *Animo parcit*, heic interpretantur, *non contaminat animum crudelitate.* nescio an satis exprimant vim verborum: parcit enim animo, qui ei moderatur, qui ei non indulget. Ovidius lib. 1. de Ponto Eleg. VI. *Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.* Arnobius lib. 7. advers. Gentes: *Ut parvuli pusiones quo animis parcant, abstineantque ploratibus, passerculos, pupulos, equuleos, panes accipiunt, quibus avocare se possint.* Quem locum injurie vexat Colvius Notis in Apulejum lib. 8. dum modo tentat rescribere, *quo lacrimis parcant*; modo, *quo animos pascant.* GRUT.

742. *Longa*] Post longam & felicem vitam. FARNABIUS.

743. *Vel coelum*] Vel per ἀποθέωσιν, in divorum numerum refertur. FARNABIUS.

743. *Vel coelum petit,*] De ἀποθεώσει principum hoc capit Farnabius. malim intelligere de circulo lacteo, quem justorum sedem post mortem statuunt Platonici. Vid. Cic. Som Scip. c 3. Opponitur enim hoc loco coelum Elysio nemori, tamquam natura designatus beatis locus, non opinione consecrantium. SCHRODERUS.

744. *Vel laeta*] Vel migrat in Elysium. vid. Troad vers. 942. FARNABIUS.

750. Ra-

Majore veſtra. *Amph.* Certus incluſos tenet
Locus nocentes? utque fert fama, impios
Supplicia vinclis ſaeva perpetuis domant?
Theſ. Rapitur volucri tortus Ixion rota.
Cervice ſaxum grande Siſyphia ſedet.
In amne medio faucibus ſiccis ſenex
Sectatur undas, abluit mentum latex;
Fidemque cum jam ſaepe decepto dedit,
Perit unda in ore: poma deſtituunt famem.
Praebet volucri Tityos aeternas dapes.
Urnaſque fruſtra Danaides plenas gerunt.
Errant furentes impiae Cadmeides.
Terretque menſas avida Phineas avis.

Amph.

GRONOVII.

que inſonti. Perperam. Ait enim: veſtra, ô reges & magiſtratus, ſcelera habentur graviora & majore modo poenae afficiuntur quam ſcelera privatorum & tenuiorum hominum. Eſt autem verbum, quo amat uti Seneca. De clementia, 2, 7. *& abſolvere illi licet & quanti vult . taxare litem.* Ad Marciam c. 19 *tanti quodque malum eſt quanti illud taxavimus.* Epiſt. 24. *quodcumque illud eſt malum, tecum ipſo metire, & timorem tuum taxa.* De benef. 4, 36. *quanti promiſſi mei verba taxentur.*

757. *Danaides plenas ferunt.*] Etruſcus, *gerunt.* Parum intereſſe putes: tamen hoc fere verbo hac in re uti malunt. Plautus Pſeudolo: *Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum geras.* Cato de re ruſtica cap. 152. *ſi quando non pluet, ubi terra ſitiat, aquam irrigato leniter in areas: ſi non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter.* Plautus Caſina: *Ita te aggerunda curvom aqua faciam probus volvitur aſſiduus, dum ſe refugitque fugitque.* FARNABIUS.

VARIORUM.

750. *Rapitur*] Junonem de adulterio interpellare auſus è nube, quam Jupiter pro Junone ſubjecit, Centauros genuit. Dum vero gloriatur ſe cum regina Deorum rem habuiſſe, fulmine ad inferos detruſus totae ſerpentibus implexae alligatus volvitur aſſiduus, dum ſe refugitque fugitque. FARNABIUS.

751. *Cervice*] Vid. Hippolyt verſum 1226. FARNABIUS

752. *In amne*] Tantalus, vel quod Pelopem diis epulandum appoſuiſſet, vel quod ad deorum ſecreta admiſſus ea evulgaſſet, apud inferos Eridano fluvio mento tenus immerſus, *Quaerit aquas in aquis & poma fugacia captat.* vid. Thyeſt. act. 1. FARNABIUS.

754. *Fidemque*] Cum jam feciſſet Tantalo ſpem ſe poſſe eam capere FARNABIUS.

756. *Praebet*] Vide Hippol. verſum 1228. FARNABIUS

756. *Tityus*] Lucretius: *Sed Tityus nobis hic eſt, in amore jacentem, Quem volucres lacerant; atque exeſt anxius angor, Aut alia quavis ſcindunt torpedine curae.* eleganter haec explicat Pierius lib. 18. Hieroglyph. DELRIUS.

757. *Urnaſque*] L. Danai filiae, quae & Belides ab avo Belo, patris juſſu maritos ſuos, filios Aegypti, prima nocte peremerunt omnes ad unam, hac poena damnatae, ut aquam pertuſis ſitulis ſeu urnis haurientes dolium item perforatum implere nitantur. FARNABIUS.

758. *Cadmeides.*] Cadmi filiae Agave, Ino, Autonoë, quae Pentheum dilaceraverunt. FARN.

759. *Avis.*] Harpya. vide Thyeſten, verſ. 153. FARNABIUS.

761. *Pa-*

Amph. Nunc ede nati nobilem pugnam mei.
Patrui volentis munus, an spolium refert?
Thes. Ferale tardis imminet saxum vadis,
Stupent ubi undae, segne torpescit fretum:
Hunc servat amnem cultu & aspectu horridus,
Pavidosque manes squallidus gestat senex;
Impexa pendet barba, deformem sinum
Nodus coërcet, concavae lucent genae,
Regit ipse conto portitor longo ratem:
Hic onere vacuam littori puppim applicans
Repetebat umbras; poscit Alcides viam,

Ce-

GRONOVII.

be. Poenulo: *Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi*

763. *Stupente ubi unda,*] Etruscus: *Stupent ubi undae, segne torpescit fretum.* Non pejus profecto quam caeteri.

765. *Squallidus gestat senex;*] Des. Heraldus non satis aequo animo fert *gestat*, malitque *vectat*, 1. Adv. 12. Illud tamen omnes habent libri. Et ne omnino condemnem, facit Cornelius Celsus, qui gestationem navi agnoscit. Lib 2, 14. *Gestationum levissima est navi vel in portu vel in flumine, vehementior in alto mari.* Nat. 5. quaest. ult. *Dedit ventos ut commoda cujusque regionis fierent communia: non ut legiones equitemque gestarent; ut perniciosa gentibus arma transveherent.* Tacit. lib 2. histor. *Ex urbe atque Italia irritamenta gulae gestabantur, strepentibus ab utroque mari itineribus.*

767. *Concavae lucent genae,*] Gregales libri sic habent: lucemque vel ab oculis vel à macie extrema sunt imaginati. Quidam *livent*, alii *lugent*, conjecere. Mulcebant aliquando, quibus *genae* oculi: ut apud Virgilium, *effusaeque genis lacrima:* tamquam imitaretur ejusdem eodem libro de Charonte: *stant lumina flamma.* Sed potissimus liber accedit illis, ex quibus olim productum fuit, *squallent.* Quod cum praecedens tertius versus refutet, legas censeo eum Nic. Heinsio: *concavae pallent genae.* Solus enim color hactenus in descriptione Charontis videtur omissus. Sic apud Ovidium, *Invidiae Pallor in ore sedet.* Sic Statio prima Thebaide: *pallorque ruborque Purpureas hausere genas.* Idem lib. 2. *Pallentes erecta genas.*

770. *Repetebat umbras;*] Frequenti vitio librorum omnes & editi & scripti sequiores, *undas.* Quod dum numero ingerentium, velut superstitione, ligatos eruditorum animos tenet, genuit ridiculas, quod necesse fuit, & insanas interpretationes. Nam, quid est: ut facilius exscenderet, repetebat altam paludem? quam illi sententiam perspicuam esse ajunt. Si ad litus advertebat, non eodem momento repetebat undas: si revehebatur in altum, non uno tempore litori

VARIORUM.

761. *Patrui*] Accepitne Cerberum donum à volente Plutone patris sui Jovis fratre, an spolium ab invito Plutone abactum? FARN.

764. *Amnem*] Styga. FARN.

765. *Pavidos manes*] Animas trementes. FARNABIUS.

765. *Senex;*] Charon, cujus descriptio ex Aeneid. 6. petita. FARNABIUS.

766. *Impexa*] *Cui plurima mento Canicies inculta jacet.* FARNABIUS.

766. *Deformem*] *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* FARNABIUS.

768. *Portitor*] Vel quia portorium capit, quo respexit Propertius: - *ubi portitor aera recepit*: vel quia vehit. nam pro vectore simpliciter utuntur Columella, Lucanus, & Martialis. DELR.

769. *Litori*] Citeriori, ad petendas animas. FARNABIUS.

771. *Cha-*

Cedente turba: dirus exclamat Charon;
Quo pergis audax? ſiſte properantem gradum.
Non paſſus ullas natus Alcmena moras,
Ipſo coactum navitam conto domat,
Scanditque puppem. cymba populorum capax
Succubuit uni. ſedit, & gravior ratis
Utrimque Lethen latere titubanti bibit.
Tunc victa trepidant monſtra, Centauri truces,
Lapithaeque multo in bella ſuccenſi mero.

Sty-

GRONOVII.

puppem applicabat. At forte ſtetit in prora undas repetituro ſimilis: immo adeo undas repetens, quod animae minimo momento cymbam erant repleturae. Fateor hoc eſſe ſubtile. Quaſi tamen eviciſſent, *repetere undas* dici navem, quae ſubducta non fuit, aut portitorem, qui non eſt egreſſus in terram. Nam, ut iterando, *Undas, undas*, ſignificaverit Charon conſcendendum eſſe, (quod uni & alteri viro erudito alludiavit) certus ſum; ſi ſic loquebatur Charon, nulli quidem Latinae Umbrae intellectum fuiſſe. Putaſſent ſiquidem eum, ut Teja illa apud Propertium, aquas inclamaſſe incendio: aut laetari aquis conſpectis, ut illi apud Xenophontem & Statium: & ſic tamen poëtice magis quam humane locutum: niſi forte, contra votum navigantium optare illum tempeſtatem. Neminem certe ad navigandum vocantium illae ſuſpicarentur dicere, *Undas, undas.* Deſinamus ineptiarum. *Repetebat umbras*, ut Lipſianus, etiam Etruſcus. Hoc erat onus, quod ille ex litore vacua nave identidem petere credebatur. Et ſi nullus haberet liber, tamen ita eſſet reſtituendum. Peccant ſecurae nimium ſollicitaeque manus Verbum ſic habes apud Livium lib. 21. *Ita primis expoſitis, alii deinde repetiti ac trajecti ſunt.* Idem lib. 29. *naves, quae praedam in Siciliam vexerant, cum commeatu rediere, velut ominatae ad praedam alteram repetendam ſeſe veniſſe.* Suetonius Oct. 16. *Trajecto in Siciliam exercitu cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.* Ubi offendit cum ſuo codice Fulv. Urſinus.

776. *Sedit, & gravior ratis*] Scripſit opinor, *ſidit.*

778. *Tunc vaſta trepidant monſtra*,] Optime Florent. *Tunc victa trepidant.* Senſus formatus è Virgilii ſexto: Aen. *At Danaûm proceres Agamemnoniaeque phalanges, Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras, ingenti trepidare metu.*

779. *Multo ad bella ſuccenſi mero.*] Aberat editis olim praepoſitio. Adjecit Delrius hanc è ſuis, ſpreta quae erat in Lipſiano, *in bella:* ſubſcripſitque Gruterus, etſi omnes Pall. carerent utrovis. Sed Lipſiano praeſtat auctoritatem Etruſcus. Virgilius lib. 7. Aeneid. *ſaevoſque gerunt in bella dolones.* Idem lib. 11. *Quos ubi conſertos ardere in praelia vidi.* Silius Italicus lib. 6. *in pugnamque & Martem & praelia & hoſtem Igneus.*

VARIORUM.

771. *Charon*;] Arbiter & Juvenalis vocant Porthmea: hic Sat 3. -- *tetrumque novitius horret Porthmea*: ille vero, *vix navita Porthmeus:* nec fruſtra geminantur hae voces. aliud enim navitae, aliud ſaepe portitoris officium. DELR.

775. *Cymba*] *Gemuit ſub pondere cymba Sutilis, & multam accepit rimoſa paludem.* FARN.

776. *Gravior*] Onerata majori pondere, quam ſolebat advectis umbris. FARNABIUS.

778. *Centauri*] Omnium rerum ſimulachra apud inferos eſſe perhibentur, ſicut animae apud ſuperos: haec vero viſo victore tremuerunt. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS. Hos etiam cum Hydra Virg. 6. Aneid. in foribus inferorum ſtatuit. DELRIUS. Quos Ixion è nube genuiſſe fingitur ſuperne humana forma, inferne equina: hi primi ex equis pugnabant, ut & Lapithae frenos & ſtrata equorum inveniſſe dicuntur. Uterque Theſſaliae populus ſuper mero ferox, ut in Pirithoi

Stygiae paludis ultimos quaerens ſinus
Fecunda mergit capita Lernaeus labos.
Poſt haec avari Ditis apparet domus:
Hic ſaevus umbras territat Stygius canis,
Qui trina vaſto capita concutiens ſono
Regnum tuetur: ſordidum tabo caput
Lambunt colubrae: viperis horrent jubae:
Longuſque torta ſibilat cauda draco;
Par ira formae. ſenſit ut motus pedum,
Attollit hirtas angue vibrato comas,
Miſſumque captat aure ſubrecta ſonum,
Sentire & umbras ſolitus. ut propior ſtetit
Jove natus, antro ſedit incertus canis,
Et uterque timuit. ecce, latratu gravi

Lo-

GRONOVII.

790. *Aure ſubjecta ſonum,*] Lipſius emendat, *ſubrecta.* Cui correctioni etſi accedentem veterem librum, *ſurrecta* exlubendo, inveniſſet, tamen refragatur vir doctus: primum cum videatur *comis ſublatis* opponere Poëta *ſubjectas aures*; deinde quia cernamus canes aliquos, ubi ex longinquo ſonitum perſentiſcunt, auribus & oculis ſubmiſſis, eundum quaſi venari. Sed his rationibus pendendis aptior erit locus, cum oſtenderit *ſubjicere oculos* vel *aures* eſſe idem quod ſubmittere vel dejicere: id enim priuſquam teſtimonium videam, pro Latino admittere non poſſum. Interim nos cum Etruſco retinebimus, *aure ſubrecta*: vel propter Terentianum, *arrige aures, Pamphile*, & Virgilii, *arrectiſque auribus adſtant*; atque etſi *ſubjicere* ſciamus interdum eſſe mittere in altum, tamen nec hic id tempeſtivum & vetuſtiſſimo codici ſerviendum cenſemus. Plinius 8, 32. de Cervis: *cum erexere aures, acerrimi auditus; cum remiſere, ſurdi.* Et l. 10, 48. *Phaſianae geminas ex pluma aures ſubmittunt ſubriguntque.*

VARIORUM.

thoi nuptiis. FARNABIUS.

780. *Stygiae*] Hydra mergit ima Styge capita foecunde repullulantia, ſup. verſ. 289. FARN.

784. *Qui trina*] *Cerberus haec ingens latratu regna triſauci Perſonat.* FARNABIUS.

787. *Sibilat*] Pilos habet ſerpentinos & Draconem pro cauda FARNABIUS.

788. *Par ira formae.*] Terribilis forma, terribilis ira. FARNABIUS.

791. *Sentire*] Etiam leves umbras auditu explorare ſolitus. FARNABIUS.

792. *Sedit*] Vulgo *cedit.* Nunquam tam cito; poſtmodum forte cederet dira bellua. an ergo, *cedit*, quod habent Lipſii & Veneti omnes, ſignificat cedere coepit; praefero lectionem Eguiani, & Moguntini, & Herbipolenſ. & Lugd. *ſedit*: qui jacebat, Hercule adveniente non dignatus in pedes ſurgere, ſed dumtaxat anteriori corporis parte pauliſper ſeſe erigere, poſteriore ſedere. & hoc moloſſicum. DELRIUS. Et meus, & olim editus, *antro ſedit.* recte. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: ſed aſſedit, ambiguus quietis an pugnae LIPSIUS. M. S. o. *ſedit*, proba lectio; id eſt dubius haeſit. Nam ſi ceſſiſſet Canis, Herculi, utpote fugato hoſte, nihil erat timendum. at verſu demum 804. antro cedit. COMMEL.

793. *Timuit.*] Sup. verſ. 45. FARN.

795. *Sen-*

Loca muta terret, ſibilat totos minax
Serpens per armos: vocis horrendae fragor
Per ora miſſus terna felices quoque
Exterret umbras. ſolvit à laeva feros
Tunc ipſe rictus, & Cleonaeum caput
Opponit, ac ſe tegmine ingenti clepit:
Victrice magnum dextera robur gerens,
Huc nunc & illuc verbere aſſiduo rotat,
Ingeminat ictus. domitus infregit minas,
Et cuncta laſſus capita ſubmiſit canis,
Antroque toto ceſſit. extimuit ſedens
Uterque ſolio dominus; & duci jubet:
Me quoque petenti munus Alcidae dedit.
Tunc gravia monſtri colla permulcens manu
Adamante texto vincit: oblitus ſui
Cuſtos opaci pervigil regni canis
Componit aures timidus; & patiens trahi,
Herumque faſſus, ore ſubmiſſo obſequens

Utrum-

GRONOVII.

II, 37. *Aures in equis & omni jumentorum genere indicia animi praeferunt, feſſis marcidae, nutantes pavidis, ſubrectae furentibus, reſolutae aegris.*

VARIORUM.

795. *Serpens*] Serpentini pili, jubae è ſerpentibus. FARNABIUS.

798. *Rictus*,] Pellem Cleonaei leonis ſiniſtro ſuo brachio obvolutam ſolvit, qua ſe tegit oppoſito capite cani, ἐγκρατὴς, inquit Apollod. χειρωσάμενος τὴν λεοντῆν, τὴν μὲν δορὰν ἐκπετάσας· τῷ χρώματι δὲ ἰσχύσας κέρδει. FARNABIUS.

799. *Clepit*:] Ἀ κλέπτω, quod & ipſum a καλύπτω. qui enim clam & latenter quid ſubtrahit, idem occulit tegitque. FARNABIUS.

800. *Robur*] Clavam. FARNABIUS.

802. *Infregit*] Remiſit minas, depoſuit iram. FARNABIUS.

803. *Cuncta*] Tria, al. centum, *bellua centiceps*. FARNABIUS.

804. *Antroque*] Aditum dedit Herculi. FARN.

805. *Uterque ſolio dominus*;] Pluto & Proſerpina. FARNABIUS.

805. *Duci*] Addicitque canem Herculi ducendum, quo libeat. FARNABIUS.

806. *Me quoque*] Et Herculi petenti dedit me in vinculis ibi detentum, qui cum Pirithoo adveneram ad rapiendam Proſerpinam. FARN.

808 *Adamante*] Catena è ſolido ferro ſolidas enim duraſque res appellant Poëtae adamantinas, veluti ex adamante tactas, *Quis Martem tunica tectum adamantina, &c.* Legitur etiam *Adamante texto vinxit*. FARNABIUS.

808 *Sui*] Suarum virium, & ſolitae ferociae. FARNABIUS.

811. *Herumque*] Agnoſcens Hercul. ſui domitorem & dominum. FARNABIUS.

812. *Cau-*

Utrumque cauda pulsat anguifera latus.
Postquam est ad oras Taenari ventum, & nitor
Percussit oculos lucis ignotae, novos
Resumit animos vinctus, & vastas furens
Quassat catenas: pene victorem abstulit,
Pronumque retro vexit, & movit gradu.
Tunc & meas respexit Alcides manus:
Geminis uterque viribus tractum canem
Ira furentem, & bella tentantem irrita,
Intulimus orbi. vidit ut clarum aethera,
Et pura nitidi spatia conspexit poli,
Oborta nox est, lumina in terram dedit,
Compressit oculos, & diem invisum expulit,
Aciemque retro flexit, atque omni petiit
Cervice terram: tum sub Herculea caput
Abscondit umbra. Densa sed laeto venit
Clamore turba, frontibus laurum gerens,
Magnique meritas Herculis laudes canit.

CHO-

GRONOVII.

814. *Lucis ignotae, novos Resumit animos vinctus,*] Sic à conjectura Rutgersii. Vulgo, *bonos.* Lipsius malle ait: *lucis ignotae bono:* non addito, fueritne libri veteris ea, an ab ipso excogitata scriptura. Sed quia occurrit eadem Zinzerlingo in Thuringico & Rutgersio in Morelli exemplari scripto, & ante omnia nobis in Etrusco, verisimile est fuisse illius quoque membranarum. Commendat eam Zinzerlingus loco Senecae epist. 79. *adhuc nondum fruitur bono lucis*, & Statii 8. Theb *Jucundaque offensus luce profatur.* Censeo scripsisse auctorem, *ignoto bono.* Et nitor lucis percussit oculos ignoto bono: vel nitor coeli percussit oculos ignoto bono lucis Tacitus 2. annal. *sed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia.* Nec insuave esset, *ignotum bonum*, per ἐπεξήγησιν.

826. *Sub Herculea caput*] Florentiae legitur: *Herculeas umbras.*

VARIORUM.

812. *Cauda*] Adulando in obsequium. FARN.

813. *Ad oras*] Ad extremas & summas portas speluncae Tartareae. supra vers. 586. FARN.

813. *Nitor*] Postquam clara lux superae aurae suo fulgore Cerberi oculos hujusmodi luci non assuetos perstrinxit, resumit priorem ferociam & indignans reluctatur. FARNABIUS.

818. *Respexit*] Professus sibi mea ope & manu auxiliari opus esse. FARNABIUS.

819. *Geminis*] Herculis & meis. FARN.

823. *Oborta*] Tenebris assueto caliginem induxit Sol, declinavit oculos ad terram, imo clausit, ne lucem admitterent. FARNABIUS.

825. *Omni*] Vel tota cervice, id est, pervicaciter, vel *omni*, id est, triplici cervice. FARNABIUS.

828. *Clamore turba,*] Chorus è plebe Thebana lauro in laetitiae atque victoriae signum coronatus canit. FARNABIUS.

830. *Per-*

Chorus Thebanorum.

Chorus Herculis victoriam ex inferis reportatam canit, & caeteras illius laudes admiſcet.

NAtus Euryſtheus properante partu,
Juſſerat mundi penetrare fundum:
Deerat hoc ſolum numero laborum,
Tertiae regem ſpoliare ſortis.
Auſus eſt coecos aditus inire,
Ducit ad manes via qua remotos
Triſtis, & ſilva metuenda nigra:
Sed frequens magna comitante turba.
Quantus incedit populus per urbes
Ad novi ludos avidus theatri:
Quantus Eleum ruit ad Tonantem,

Quin-

GRONOVII.

839. *Ad novi ludos avidus theatri:*] Tunc enim res exſpectatior. Eo magis placere hoc poterat ſcriptum illo aevo; quod ludos hujuſmodi viderant homines Romae, ſive ſub Claudio dedicante Pompejanum theatrum, quod ambuſtum reſtituerat, ut eſt apud Suetonium cap. 21. ſive ſub Nerone in amphitheatro ligneo in regione Martii Campi intra anni ſpatium fabricato ludos dante, cujus meminit cap. 12. & Tacitus lib. 13.

840. *Eleum coit ad Tonantem*] Recte collegit Gruterus, quia omnes fere MſT *currit*, videri verum, quod in antiquo fuit Col. *ruit*. Et nobis obvium ubique fuit. Illud *currit*, praeterquam in optimo: is plane, *ruit*. Virgilius lib. 6. Aen. *omnis turba ad ripas effuſa ruebat*. Lib. 11. v. 236. *Olli convenere, ruuntque ad regia plenis Tecta viis.* Sic codex Etruſcus antiquiſſimus, majuſculis exaratus literis, cujus excerpta debemus Nic. Heinſio. Tacitus tertio annal. *multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati,*

VARIORUM.

830. *Properante*] Cum Jupiter inter Divos dixiſſet de die quo Hercules natus foret, ceteris illum dominaturum, qui eo die naſceretur. Juno per Lucinam remorata Alcmenae partum, uxoris Stheneli regis Mycenarum partum acceleravit, unde natus eſt Euryſtheus ſeptimo menſe. FARN.

831. *Fundum:*] Medium terrae centrum, in quo inferos plerique locabant. FARNABIUS.

833. *Tertiae*] Plutonem, cui in Saturni patris poſſeſſionum diviſione inferorum imperium ſorte obvenerat. FARNABIUS.

837. *Frequens*] Frequentata magno deſcendentium numero. FARNABIUS.

838. *Quantus*] Non rarior quam coit multitudo ad novos ludos theatrales. 2. ad Olympica certamina. 3. ad Cereris Sacra. FARNABIUS.

840. *Eleum*] Concurrit ad ludos Jovis Olympici, qui prope Piſam Elidis urbem celebrantur. Elidi annumerat Strabo, quicquid inter Achajam & Meſſeniam, uſque ad mare jacet. DELR.

841. *Quin-*

Quinta cum sacrum revocavit aestas:
Quanta, cum longae redit hora noctis,

Cre-

GRONOVII.

plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundusium. Ovidius, quod huc maxime proprium, l. 1. de Arte: *Sic ruit ad celebres cultissima foemina ludos.*

841. *Revocavit aestas:*] Male miscent, quae separanda sunt. Non enim longiores horae noctis & Sol in libra Olympiorum tempus, sed mysteriorum majusculorum, quae post confectum aequinoctium Boëdriomione autumnali mense celebrabantur. Quo & alludit in Hippolyto: *Jam quarta Eleusin dona Triptolemi secat Paremque toties libra composuit diem.* At Olympiis aestatem proprie dictam exercitam fuisse vel illud Statii docet in Tiburtin. Vopisci: *frangunt sic improba solem Frigora, Pisaeumque domus non aestuat annum.*

842. *Cum longae redit hora noctis,*] Etruscus, *nocti.* Et placet magis. Est dictum per hypallagen ἀντὶ τοῦ, *cum longa redit hora nocti.* Et more veterum, quibus notum est diem tam hibernum quam aestivum & noctem tam aestivam quam hibernam fuisse duodecim horarum. Ita eveniebat necessario, ut per aestatem diurnae nocturnis essent longiores, per hiemem breviores. Redeunt igitur longae horae noctibus, cum acceditur ad hiemem. Rutilius Numatianus similiter: *jam nocturnis spatium laxaverat horis Phoebus.* Ubi vir doctus interpretatur: nocturnae horae jam plures erant diurnis. Immo non erant plures, sed laxiores, productiores. Aeque enim duodecim erant, ut antea. Hinc est, quod *horas aestivas* pro longioribus, *hibernas* vel *brumales* pro brevioribus ponunt, quales nempe diurnae erant illis anni partibus: quasi quae solae essent tempestatis, non etiam nocturnae: solis enim occasus suprema tempestas, & omnia nocturna, etiam praeter intempestam noctem, intempestiva. Lib. 2. Antholog. Ἐν τετάρτῃ ἀρχῆς τῆς θερινῆς μόλις αἰθύνει αὐτάς. Martialis lib. 12. *Hora nec aestiva est, nec tibi tota perit.* Vegetius de re Milit. 1, 9. *Militari ergo gradu viginti millia passuum, horis quinque duntaxat aestivis, conficienda sunt.* In contrarium Plautus Pseudolo: Act. 5, sc. 2. *Credo equidem potesse te Massici montis uberrimos quatuor Fructus ebibere in hora una.* P. *hiberna, addito.* Utpote quae brevior sit. Ovidius lib. 4. metam. ad Phoebum amore Leucothoës captum: *Spectandique more brumales porrigis horas.* Symmachus lib. 5. epist. 38. *Accessit hiemis contemplatio, quae magno frigore & brevibus horis lucis moratur excursus.* Sic Censorinus finitum tempus elegantissime ait *ad aetatem infinitam non esse brumalis unius instar horae.* Paullinus Natali nono Felicis: *Nunc te, cara dies, rapido nimis acre nobis Temporis hiberni lex subtrahit, & breviatas Cogit hiems horas, cita lumine, pigra tenebris* Et Augustinus, horam brumalem aestivae comparatam minorem esse. Hinc intelligendum illud Principis Poetarum lib. 1. Georg. *Libra die somnique pares ubi fecerit horas.* Intellige non numero, sed spatio: numero enim & ante pares erant & semper. Vir doctus adfectata quadam deductione, ut loquitur, quod dierum esset, adscripsisse horis ebrium vult Pseudolum, & multa in hanc rem effundit lib. 2. Advers. 19. & lib. 5, 7. Atqui nulla est affectatio, nulla deductio, neque opus fingere, quid possit videri, cum revera tales fuerint horae diurnae, aestate prolixiores, hieme contractiores: noctes autem, ut demonstravimus, in hac ratione extra tempestatem seu tempus habeantur. Praestrictus tamen Censorini & Augustini verbis, spatia horarum hieme atque aestate aliter ordinata fuisse videri agnoscit, ut hiemales essent breviores & plures, aestivae longiores & pauciores. Si duo vocabula omisisset, *plures & pauciores*, crederem in viam rediisse: haec enim novum produnt errorem, quasi in universum tam nocturnae quam diurnae horae fuerint aestate longiores, hieme breviores, & propterea non pari utroque tempore numero.

VARIORUM.

841. *Quinta*] Quarto quidem expleto anno, quinto ineunte, neque enim Olympias vel lustrum quinque absolutos annos complectitur. FARNABIUS.

841. *Revocavit*] Festum Jovi celebravit. FARNABIUS.

841. *Aestas:*] Annus vel aestas confecta Autumno jam coepto, ubi longiores noctes & somnos reddit Sol in Libra ab aequinoctio autumnali. *Libra die somnique pares ubi fecerit horas.* FARNABIUS. Annus, sed inchoatus peractâ aestate, coepto autumno. sic *aestas* sumitur Hercul. Oet. 597. sic *hiemes* à Catullo, & aliis. vide Corradum in lib. 1. Aen. DELRIUS.

Crescere & somnos cupiens quietos
Libra, Phoebeos tenet aequa currus,
Turba secretam Cererem frequentat,
Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare mystae:
Tanta per campos agitur silentes
Turba: pars tarda gradiens senecta,
Tristis, & longa satiata vita:
Pars adhuc currit melioris aevi,
Virgines nondum thalamis jugatae,
Et comis nondum positis ephebi,
Matris & nomen modo doctus infans:
His datum solis, minus ut timerent,
Igne praelato relevare noctem.
Caeteri vadunt per opaca tristes:
Qualis est nobis animus, remota
Luce, cum moestus sibi quisque sentit

Obru-

GRONOVII.

Sed & cum relegat nos ad loci illius à nemine percepti, ne dum digne enarrati explicationem, veteris est erroris manifestus.

VARIORUM.

845. *Secretam*] Mystica Cereris Eleusiniae sacra sup. v. 300. FARNABIUS.

846. *Citi*] Mystae enim δᾳδοῦχοι facem accensam tenentes currebant ad templum Cereris, prius Eleusin. FARNABIUS.

846. *Tectis relictis*] Per agros celebrabantur haec Cerealia, & noctu. Attici enim diem à solis occasu auspicabantur. FARNABIUS.

848. *Tanta*] Tanta multitudo frequentat viam illam ad inferos. FARNABIUS.

851. *Pars adhuc*] Qui sunt fortioris aetatis currere valent. FARNABIUS.

853. *Comis*] Ephebi, qui nondum comam (quam, ut dignoscerentur impuberes à puberibus, aluerunt) detondebant, eamque pro more, numinis alicujus arae consecrabant. FARN.

854. *Matris*] Qui jam primum didicerat appellare matrem, quam modo mammam vocabat. *vel*, matris nomen pronunciare. *Infantumque animae flentes in limine primo, Quos dulcis vitae experteis, & ab ubere raptos, Abstulit atra dies & funere mersit acerbo.* Virg. Aeneid. 6 FARN.

855. *His datum*] His infantibus concessum praeferre cereum vel candelam, quae tenebras & timorem arceat; ut adultis facem. FARNABIUS. Ex prisca consuetudine funerum. Seneca de tranq. animi cap. 11. *toties praeter limen immaturas exsequias fax cereusque praecessit.* Idem de brev. vitae extremo: *At mehercule istorum funera, tanquam minimum vixerint, ad faces cereosque ducenda sunt.* DELRIUS.

857. *Caeteri*] Caeteri manes per loca illa obscura descendunt, animo non minus tristes, quam si quis nostrum hic per tenebras praeceps decideret in foveam seu antrum profundum. FARNABIUS.

860. *Obru-*

Obrutum tota caput esse terra.
Stat chaos densum, tenebraeque turpes,
Et color noctis malus, ac silentis
Otium mundi, vacuaeque nubes.
Sera nos illo referat senectus.
Nemo ad id sero venit, unde nunquam,
Cum semel venit, potuit reverti.
Quid juvat durum properare fatum?
Omnis haec magnis vaga turba terris
Ibit ad Manes, facietque inerti
Vela Cocyto. tibi crescit omne,
Et quod Occasus videt, & quod Ortus:
Parce venturis; tibi, Mors, paramur:
Sis licet segnis, properamus ipsi.
Prima quae vitam dedit hora, carpit.
Thebis laeta dies adest:
Aras tangite supplices,
Pingues caedite victimas:

Per-

GRONOVII.

874. *Dedit hora, carpsit.*] Etruscus, *carpit.* Tractat eundem locum leviter Seneca epist. 24. non repente nos in mortem incidere, sed minutatim procedere. Hoc est enim, *vitam carpi*, vel nos à morte carpi. Justinus eleganter lib. 15. *cum carpi se singulos ab Antigono viderent.* Manilius: *Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.* Quem sensum multis illustrat Barthius.

VARIORUM.

860. *Obrutum*] Alludit hic poëta ad loca subterranea similia Cryptae Neapolitanae, quam ipsemet nobis descripsit Epistola LVII. *Nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius, quae nobis praestant, non ut per tenebras videamus, sed ut ipsas, &c.* Quae consulantur: ex iis enim lux petenda est huic loco. GRUT.

861. *Stat chaos*] Non moventur confuse illius voraginis tenebrae densae & quasi palpabiles. FARN.

862. *Color noctis*] Tenebrae coloris expertes sunt: nocti tamen Poëtae tribuunt atrum colorem, qui doloris & luctus proprius est. malum appellant Romani *nigrum*. FARNABIUS.

863. *Vacuaeque*] Pluviae inanes, & nubium tantum simulachra. FARNABIUS.

867. *Properare*] Nos periculis objiciendo, & fatis quasi eundo obviam. FARNABIUS.

869. *Facietque*] Omne humanum genus Stygiam paludem trajiciet. FARNABIUS.

872. *Tibi*] Neque aliud vita est quam ad mortem via. *Ut enim in utero praeparamur vitae; sic in hac vita illi loco, &c.* Senec. epist. 102. FARN.

875. *Thebis*] Hortatur populum, ut sospite Hercule Diis gratias agant. DELRIUS.

875. *Thebis*] Ab Euripide, ut multa alia, *Θήβαις ἱερὸν φῶς.* Et paulo ante, *χοροὶ χοροὶ καὶ θαλίαι μέλουσι Θήβας.* Quod noster, *Solennes agitent choros.* SCALIGER.

876. *Aras*] Sacrificate: Supplicibus enim precantibus, sacra facientibus & jurantibus manu aras tangere moris erat. FARNABIUS.

 879. *Cho-*

Permiſtae maribus nurus
Solemnes agitent choros:
Ceſſent depoſito jugo
Arvi fertilis incolae.
Pax eſt Herculea manu
Auroram inter & Heſperum:
Et qua Sol medium tenens
Umbras corporibus negat.
Quodcunque alluitur ſolum
Longo Tethyos ambitu,
Alcidae domuit labor.
Tranſvectus vada Tartari
Pacatis redit inferis.
Jam nullus ſupereſt timor:
Nil ultra jacet inferos.
Stantes ſacrificus comas
Dilecta tege populo.

ACTUS

GRONOVII.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Etruſcus, *alluitur*. Rectius. Virgilius Lib. VIII. Aen. verſ. 149. *mare quod ſupra, memorem, quodque alluit infra.* Nempe, Italiam. Curtius lib. 4. *Terrarum, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus.* Lib. 8. *Mare, quo alluitur, ne colore quidem abhorret à caeteris.* Frontinus Strateg. 1, 4. *Cum alterum latus ejus tranſitus abſciſi montes premerent, alterum mare allueret.* Ubi vulgo idem vitium. Prudentius 1. *περὶ στεφ. colonos, quos Iberus alluit.*

VARIORUM.

879. *Choros:*] Choreas, in ſacris enim ſaltare ſolitum. FARNABIUS.

880. *Ceſſent*] Ferientur agricolae à laboribus. FARNABIUS.

883. *Auroram*] Ab Aurorae ortu ad occaſum veſperi. *ſupra* v. 35. Ab India ad mare Atlanticum. FARNABIUS.

884. *Et qua*] Meridiem verſus, ubi Sol verticalis non reddit corporibus umbram, ut in Syene civitate in confinibus Aethiopiae atque Aegypti, directa & perpendiculari linea ſub aeſtivo Tropico ſita, ſole in Cancro exiſtente, nulla de corporibus ſexta hora jactatur umbra. FARN.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Subjungit Gronovius ex Etruſco cod. *alluitur*, idque rectius pronunciat. Sed nec minus rectum *τὸ abluitur*, quod retinent MS. Traj. & duo excuſi. paſſim Melae uſurpatum de fluminibus terras praeterlabentibus, vel rigantibus; lib. 2. de ſitu orbis c. 1. *tum Boryſthenes gentem ſui nominis abluit.* Et noſter Oedip. verſu 474. *quaſque Maeotis alluit gentes.* ubi MS. Traj. itidem *abluit*. SCHRODERUS.

887. *Tethyos*] Uxoris Oceani, pro mari. *Metonymice.* FARNABIUS.

891. *Jam nullus*] Et ipſis inferis devictis non eſt quod ultra timeamus. FARNABIUS.

893. *Stantes*] Horrentes & arrectas, ſacerdote ſc. afflato divinitus in re divina. FARN.

893. *Sacrificus*] Sacrifice: Antiptoſ FARN.

894. *Populo.*] Herculi ſacra, qua coronatus deſcendit ad inferos: alii ferunt Herculem ex alba populo in ripa Acheronris inventa ſibi coronam contexuiſſe *Κρατὶ δ᾽ ἔχων, λεύκαις ἑρμαλίδα ἱερὸν ἔρνος.* FARNABIUS.

895. *Ter-*

ACTUS QUARTUS.

HERCULES. THESEUS. AMPHITRYON. MEGARA.

Hercules à caede Lyci reversus advocatis Diis sacra facturus in furorem vertitur, & ὑπὸ μανιάδος νόσου τὰς φρένας διαστραφεὶς suam uxorem cum liberis occidit, deinde in somnum labitur.

Herc. ULtrice dextra fusus adverso Lycus
Terram cecidit ore: tum quisquis comes
Fuerat tyranni, jacuit & poenae comes.
Nunc sacra patri victor & superis feram,
Caesisque meritas victimis aras colam.
Te, te, laborum socia & adjutrix, precor,
Belligera Pallas, cujus in laeva ciet

Aegis

GRONOVII.

895. *Ultrice dextra fusus*] Etruscus, *Victrice*. Idem sequenti, *cecidit*, pro quo pugnavit Gruterus, non *petivit*.

VARIORUM.

896. *Terram cecidit*] Solus forte Aristides Orat. contra proditores mysteriorum, ea negat Herculi contigisse, quae de furore illius hoc actu narrantur. DELRIUS. Cur Critici retinere maluistis? *Terram petivit*: an quia minus Latine? at dicitur, opinor, *cadere pugnis, calcibus, &c.* an quia prima syllaba producitur? ita arbitrabatur amicus meus; falso. nam & infra ecce versu 1036. *Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis Gregem cecidi.* & Juvenalis Satyrâ 111. *petulans qui nullum forte cecidit.* Bonum igitur factum, quod lectionem omnium M.SS. revocaverim, ejectâ aliâ spuriâ. Ceterum quod placet Commentatori novo, fortes fere terram momordisse, ne quis gemitus anteactâ vitâ indignus à circumstantibus exciperetur; haud ei accesserim, gnarus tale ab omnibus promiscue fieri, qui proni cadunt. proni, inquam: caditur namque etiam in latera, in tergum; ut pluribus demonstravi in Dissertatiunculis meis ad Cornelium Tacitum. GRUT.

899. *Meritas aras*] Deorum sic meritorum. FARNABIUS. Quibus pro accepto beneficio victimae debentur. sic sumunt Ovidius & alii, quos congerit Brissonius l. 1. Formul. pag. 114. DELR.

900. *Laborum socia*] Pallas Herculi se ad omnia certamina ducem praebuit, & Hercules quandocumque sibi contra hostes, quorum metuenda vis videbatur, tela dirigenda, in Minervae auxilio spem ponebat. auctor Aristides orat. in Minervam, eo respicit. DELRIUS.

901. *Belligera*] Quam belli & consilii Deam (ut quae clypeo & hasta armata è Jovis cerebro sit nata) Hercules in omni certamine praesentem habuit ducem, praesidem, auxiliatricem. FARN.

 902. Ae-

Aegis feroces ore saxifico minas.
Adsit Lycurgi domitor & rubri maris,
Tectam virenti cuspidem thyrso gerens:
Geminumque numen, Phoebus & Phoebi soror,
Soror sagittis aptior, Phoebus lyrae;
Fraterque quisquis incolit coelum meus,
Non ex noverca frater; huc appellite
Greges opimos. quidquid Indorum seges,
Arabesque odoris quidquid arboribus legunt,
Conferte in aras; pinguis exundet vapor.
Populea nostras arbor exornet comas:
Te ramus oleae fronde gentili tegat,
Theseu. Tonantem nostra adorabit manus:
Tu conditores urbis, & silvestria

Tru-

GRONOVII.

915. *Dii conditores*] Hanc vitio natam scripturam omnes fatentur. Post Delrii & Gruteri con-

VARIORUM.

902. *Aegis*] Vide Agamem. v. 524. FARNABIUS. Scutum Palladis, cui Medusae caput infixum contectum pelle caprae Amaltheae; quam poëtae modo Jovi, modo Palladi tribuunt. Martialis ait fuisse thoracem Palladis, Musaeus & Homerus Jovis thoracem: Lactantius Jovis clypeo; Seneca & Pausanias Minervae scuto inducunt. Palladis autem hic habitus, pro lorica, ei pellis Pallantis necati; in casside, Typhon caelatus; in dextra, hasta plusquam cubitûm quatuor; in laeva scutum cum eburneo Gorgonis capite; in talis, pennae ejusdem Pallantis & pone cubans draco. dicitur è Jovis capite hastam vibrans, unde & nomen sortita, prosiluisse. Eadem belli praeses & oleae inventrix fingitur: quia videlicet justis bellis pax invenitur, & bella ad pacem stabiliendam geri debent. DELRIUS.

903. *Lycurgi*] Bacchus, qui, Lycurgi Thraciae regis vites omnes e Thracia in Bacchi odium exscindere conantis falcem in sua crura convertit, illique furorem immisit, quo correptus uxorem & liberos trucidavit, ipse denique à pantheris in Rhodope dilaniatus est. FARNABIUS.

903. *Rubri maris*,] Quod Bacchus transvectus Indiam primus devicit. Thyest. 370. FARN.

904. *Cuspidem*] Pampinis inviolatam hastam. supra v. 72. FARNABIUS.

905. *Phoebus*] Diana semper venatrix. Apollo Arcitenens & ἑκηβόλος, sed lyrae sibi à Mercurio donatae saepe vacans: Musarum scil. praesidio celebris. FARNABIUS.

907. *Fraterque*] Et quicunque indigetes Jovis filii sunt, sed non ex Junone. FARNABIUS.

908. *Huc appellite*] Admovete huc ô famuli victimas pinguiores. FARNABIUS.

909. *Opimos.*] Oves *lectae*, porci *eximii*, boves *egregii* dicebantur vel *opimi*. FARN.

909. *Quidquid*] Quicquid aromatum vel thuris praebet India terra ferax & Arabia. FARN.

910. *Odoris*] Odoriferis arboribus, Oed. 117. FARNABIUS.

911. *Pinguis*] E victimis incensis pinguis vapor, id est, κνίσσα exundet, alii leg. *exudet*. vel thus pingue. FARNABIUS.

912. *Populea*] Supra v. 893. FARNAB.

913. *Gentili*] Theseus enim rex Athenarum. Olea autem ejusdem urbis propria est, utpote pacis symbolum, nata in contentione Palladis cum Neptuno de nomine & tutela urbis. FARN.

915. *Conditores*] Cadmum, qui Jovis monitu primus Thebas condidit, & Amphiona, qui testu-

Trucis antra Zethi, nobilis Dircen aquae,
Laremque regis advenae Tyrium coles.
Date thura flammis. *Amph.* Nate, manantes prius
Manus cruenta caede & hostili expia.
Herc. Utinam cruorem capitis invisi Deis
Libare possem, gratior nullus liquor
Tinxisset aras: victima haud ulla amplior
Potest, magisque opima mactari Jovi,
Quam rex iniquus. *Amph.* Finiat genitor tuos

Opta

GRONOVII.

jecturas adscripserat illustris manus: *Diis conditae arces.* Sed verum exspectandum fuit ex membranis Etruscis. Hae tres hos versus cum quarto dimidiato continuant in persona Herculis; verba autem sic concipiunt: *Tu conditores:* mox, *nobilis Dircenaque*; quod est, *nobilis Dircen aquae.* & in fine tertii, *Tyrium coles.* Sensu prompto & aptissimo: Ego adorabo Jovem; tu, Theseu, veneraberis deos patrios & penates Thebanorum. Nam Thesea praevertere precari, antequam thus esset impositum arae, deinde in mediis precibus hoc recordari, & thura poscere; aut hic praeire Thesea, mox continuare Herculem, aut cum Theseus jam incepisset, demum Herculem ab Amphitryone moneri; quae vulgata significat: aut Herculem tanto ambitu & circumlocutione sacrorum ministros poscere thura, vel denique Thesei precationem, dum accelerare vult sacrum, ab Hercule interpellari: haec, inquam, omnia paria monstra sunt.

VARIORUM.

studinis à Mercurio donatae sono saxa ad areis Thebanae constructionem traxit. FARNABIUS.

915. *Silvestria*] Speluncas Cithaeronis Boeotiae montis, quo Dirces vinculis soluta Antiope fugiens peperit enutrivitque Zethum agrestem, immanem, ἄμουσον cum fratre Amphione. *Alii legunt*, Ceti, ut sit antrum immanis illius serpentis & *ingentis & instar Ceti* à Cadmo caesi, supra vers 259. FARNABIUS.

916. *Trucis antra Zethi*,] Alii, *Theti*, al. *Ceti.* utrumque falsum existimo. nam quum deos urbis conditores invocet, non dubito quin ex Apollodori Bibliothecae libr. 3. legendum sit *Zethi*; Γαμεῖ Ζῆθος τὴν Θήβην, ἀφ' ἧς ἡ πόλις Θῆβαι. verum si hoc nomine serpentem intelligas, ut veteres Glossatores omnes, haerebis. serpentem enim occidit Cadmus, Cadmum vero Zethus. adde quod serpentem qui ad fontem Dircen à Cadmo necatus fuit, Dercyllum Euripidis interpres Graecus nominat. COMMEL.

916. *Dirces aquas*,] Vid Theb. v. 126. FARNABIUS. Dirce quia Antiopam, Amphionis & Zethi matrem, persequebatur; ab iis crudeliter necata, ut declarat Nicocrates in Cypriis, postea in fontem conversa fuit, Euripid. in Bacchis. DELRIUS.

917. *Regis advenae*] Cadmi à Tyro huc advecti quaesitum sororem Europam. FARNABIUS.

918. *Manantes*] Nam *sacra manus à caede recentes Attrectare nefas donec te flumine vivo Ablueris.* FARNABIUS.

920. *Capitis*] Tyranni. FARNABIUS.

923. *Opima*] Sicut oves pinguiores & candidiores, *lectae*; & porci maximi, excepti ad sacrificia, *eximii*; sic boves totius armenti pulcherrimi & electissimi, *egregii*, vel *opimi*. ideo rite ait, *victima opima*; ut & Seneca 1. de benefic. & in Oedip. & Plinius lib. 10. & Ovid. 4. de Ponto Eleg. 9. *Albave opimorum colla ferire boum.* Varro lib. 2. de re rust. *Boves altiles ad sacrificia publica saginati, dicuntur opimi.* Festus autem: *Hostiae*, inquit, *opimae, praecipuae, pingues: & spolia opima, magnifica & ampla. Graeci* κάπιτα λιπαρὰ vocant, ut Plutarch. in Marcello. Etymologiam nominis Plutarchus tradit in Romulo. DELR.

925. *Opta*

Opta labores: detur aliquando otium,
Quieſque feſſis. *Herc.* Ipſe concipiam preces
Jove meque dignas. Stet ſuo coelum loco,
Telluſque & aether: aſtra inoffenſos agant
Aeterna curſus: alta pax gentes alat:
Ferrum omne teneat ruris innocui labor:
Enſeſque lateant: nulla tempeſtas fretum
Violenta turbet: nullus irato Jove
Exſiliat ignis: nullus hiberna nive
Nutritus agros amnis everſos trahat:
Venena ceſſent: nulla nocituro gravis
Succo tumeſcat herba: non ſaevi ac truces
Regnent tyranni. Si quod etiamnum eſt ſcelus
Latura tellus, properet; & ſi quod parat
Monſtrum, meum ſit. Sed quid hoc? medium diem
Cinxere tenebrae: Phoebus obſcuro meat
Sine nube vultu. quis diem retro fugat,
Agitque in ortus? unde nox atrum caput
Ignota profert? unde tot ſtellae polum
Implent diurnae? primus en noſter labor
Coeli refulget parte non minima Leo,

Ira-

VARIORUM.

925. *Opta*] Precare, ut Jupiter finem tandem ſtatuat tuis laboribus. FARNABIUS.

927. *Stet ſuo*] *Vota haec concipit ac pronunciat Hercules.* Conſtans & inviolata maneat mundi machina. FARNABIUS.

928. *Aſtra inoffenſos*] Illaeſa & inconcuſſa maneat coeli machina. DELRIUS.

930. *Ferrum*] Nullus ſit ferri uſus niſi in agro colendo, in ruſtica inſtrumenta conflentur arma omnia. FARNABIUS.

933. *Ignis*] Fulmen. FARNABIUS.

934. *Agros*] Sata & agrorum proventus. FARNABIUS.

939. *Meum*] Me adhuc vivo, me monſtrorum domitore, qui illa deleam. FARNABIUS.

939. *Sed quid*] Arrogantiam hanc Herculis excipit furor, quo correptus videtur, quae non ſunt, videre. FARNABIUS.

940, *Phoebus*] Obſcuratur ſol, nulla tamen nube interpoſita. FARNABIUS.

941. *Retro*] Orientem verſus. FARNABIUS.

942. *Unde nox*] A qua coeli parte? *vel* unde fit ut media die oriatur noctis facies, ſtellaeque appareant. FARNABIUS.

944. *Primus*] Ecce Leo Cleonaeus qui mihi e laboribus primus, jam vero in Zodiaco poſitus, minax & jubam ſtellis rutilam jactans, uno ſaltu tranſmittet ſigna autumnalia & hiemalia. FARNAB.

948. *Et*

Iraque totus fervet, & morsus parat;
Jam rapiet aliquod sidus: ingenti minax
Stat ore, & ignes efflat, & rutila jubam
Cervice jactat: quidquid autumnus gravis,
Hiemsque gelido frigida spatio refert,
Uno impetu transiliet: & verni petet
Frangetque Tauri colla. *Amph.* Quod subitum hoc malum est?
Quo nate vultus huc & huc acres refers?
Acieque falsum turbida coelum vides?
Herc. Perdomita tellus, tumida cesserunt freta,
Inferna nostros regna sensere impetus:
Immune coelum est; dignus Alcidae labor.
In alta mundi spatia sublimis ferar:
Petatur aether, astra promittit pater.
Quid si negaret? non capit terra Herculem,
Tandemque superis reddit. en ultro vocat

Omnis

GRONOVII.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] Sic à Lipsii conjectura receptum est. At Etruscus: *& rutilam jubam Cervice jactans.* Quo impellor, ut rectius editum ante Lipsium putem, *rutilat:* sive accipias ἀστερίζειν, ut *rutilantia sidera* dicuntur: sive, quasi *τὸ jubam* bis positum esset: rutilat jubam jactans eam cervice mota. Est enim de capillis idem quod crispare. Sic apud Catonem, *crinem cinere rutilare*, & apud Tacitum, Lib. IV. Histor. c. 61. *propexum rutilatumque crinem.*

VARIORUM.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] MS. Traj. *& rutilat jubam Cervice jactans.* id quod Gronovius rectius editum pronunciat. bene autem *rutilat* per *crispat* interpretatur vir summus, & a recepta notione, qua *rutilandi* verbum *flavum reddere* significat, recedit. neque enim Leonis est *colorare* jubas. SCHRODERUS.

949. *Quidquid*] Ait videre se leonem ad saltum paratum, uno saltu cuncta autumnalia & hiemalia simul signa, medium Zodiacum, transmissurum, ut Taurum, sidus vernale invadat. DELR.

949. *Gravis,*] Foecundus fructibus. vel, febrium cohorte gravis. FARNABIUS.

954. *Acieque*] Veluti caligant oculi à sublato de ventriculo vapore: ita ubi halitus turbidi ab atra bile sursum feruntur concipiunturque in cerebri venis, imaginatio laeditur, unde falso judicant sensus: & insequitur θηριώδης τὸ ὑπερφρονεῖν & μελαγχολία, quae tamen summis ingeniis plerumque accidit. sic Herculi coelum falsum; i. e. obscurum apparebat, cum sudum esset. FARN.

955. *Perdomita*] Terra, mari, inferis devictis restat coelum viribus meis intentatum, quod opus cum labore meo dignum sit, proxime aggrediar. FARNABIUS.

959. *Astra*] Sup. v. 23. FARNABIUS.

960. *Non capit*] Non est capax mei, nihil habet amplius circa quod versetur labor meus. Imitatur Varronis illud apud Nonium de Hercule, in voc. *recipere. Iccirco quem terra non cepit, coelum recepit.* FARNABIUS

961. *Superis*] *Vel* quia, Jove genitum. *Vel*, ex disciplina Platonicorum qui animas in coelis prius fuisse censebant, quam in corpora demitterentur. FARNABIUS.

Omnis deorum coetus, & laxat fores,
Una vetante. recipis, & reſeras polum?
An contumacis januam mundi traho?
Dubitatur etiam? vincla Saturno exuam,
Contraque patris impii regnum impotens
Avum reſolvam. Bella Titanes parent
Me duce furentes: ſaxa cum ſilvis feram,
Rapiamque dextra plena Centauris juga.
Jam monte gemino limitem ad ſuperos agam.
Videat ſub Oſſa Pelion Chiron ſuum:
In coelum Olympus tertio poſitus gradu
Perveniet, aut mittetur. *Amph.* Infandos procul
Averte ſenſus: pectoris ſani parum,
Magni tamen, compeſce dementem impetum.
Herc. Quid hoc? gigantes arma peſtiferi movent:
Pro-

GRONOVII.

957. *Dignus Alcidae labor.*] Nic. Heinſius legit, *Alcida.*

968. *Saxa cum ſilvis traham,*] Quicumque fide ſuorum Mſſ. hoc reſtituerunt, (Delrium feciſſe puto) fecere, quod Etruſcus factum non mutat. Attamen, *feram*, lepidius Grutero. Memini apud Virgilium 1. Georg. de Eridano: *campoſque per omnes Cum ſtabulis armenta tulit.* Sed nec in altero quidquam illepidi. Nam apud eundem ſecunda Aeneide verſ. 498.: *campoſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit.*

VARIORUM.

963. *Una*] Junone. FARNABIUS.

963 *Recipis,*] Ad quam furens convertit ſermonem, inquiens, utrum reſerabis coelum ô Juno, meque recipies? an mavis me obſtantis indignantiſque coeli janua diffracta per vim intrare? FARNABIUS.

965. *Vincla*] Ni facias, Saturnum avum meum vinculis illi à filio Jove injectis exuam, ut regnum à Jove occupatum repetat. FARNABIUS.

966. *Patris*] Patris mei, id eſt, Jovis in patrem ſuum impii. FARNABIUS.

966. *Regnum*] Regnum inſolenter occupatum, Tyrannidem. FARNABIUS.

967. *Titanes*] Titanis filii, qui paterni regni (quo Titanem expulerat Saturnus) recuperandi cauſa contra Jovem bella moverunt. ſup. v. 79. FARN.

969. *Plena*] Montes Theſſaliae, quos incolunt Centauri, ſupra v. 777. FARN.

970. *Monte*] Iter & aſcenſum ad coelum ſtruam injecto Pelio Oſſae, & huic tertium ſuperſtruam gradum Olympum, qui ſi ad coelum non perveniat, montem ego illum in coelum jaculabor. FARNABIUS.

971. *Oſſa Pelion*] Montes Theſſaliae. FARNABIUS.

971. *Chiron*] E Centauris juſtiſſimus, qui in coelum tranſlatus Sagittarius eſt. Thyeſt. 859. FARNABIUS.

971. *Suum:*] Montem, quem ipſe incoluerat. FARNABIUS.

975. *Magni*] Ut ut magni. FARNAB.

976. *Quid hoc?*] *Imaginatur ſe videre Gigantes bella Jovi inferentes.* FARNABIUS.

976. *Peſtiferi*] Pernicioſi, anguipedes. FARN.

977. *Pro-*

Profugit umbras Tityos, ac lacerum gerens
Et inane pectus, quam prope à coelo ftetit?
Labat Cithaeron, alta Pallene tremit,
Macetumque Tempe. rapuit hic Pindi juga.
Hic rapuit Oeten. faevit horrendum Mimas.
Flammifera Erinnys verbere excuffo fonat,
Rogifque aduftas propius ac propius fudes
In ora tendit. faeva Tifiphone caput
Serpentibus vallata, póft raptum canem,
Portam vacantem claufit oppofita face.
Sed ecce proles regis inimici latet,
Lyci nefandum femen. invifo patri
Haec dextra jam vos reddet. excutiat leves
Nervus fagittas. tela fic mitti decet

Her-

GRONOVII.

980. *Marcentque Tempe.*] Non Tempe profecto, fed fenfus hic marcet. Ocius refcribe ex optimo libro: *alta Pallene tremit Macetumque Tempe.* Hic enim, in Macedonia dico, *facro nemore nobilia Tempe*, Melae verbis, 2, 3. Hoc autem vocabulum paffim apud Poëtas corruptum eft. Bis apud Lucanum, lib. 2, 647. *Grajorum Macedumque.* & lib. 5, 22. *In Macedum terras:* nam utrobique boni codices, *Macetum.* Ut & apud Silium lib. 13. extremo: *bella vocet Macetum inftaurare fub armis.* Et lib. 15. *Macetum fubitis perculfa ruinis.* Et alibi

988. *Invifo patri Haec dextra jam vos reddet.*] Alloquitur per furorem filios fuos, quafi Lyci fuboles effent. Nihil hic mutant lib veteres, nihil hucufque fufpicati funt eruditi. Cenfeo tamen auctorem fcripfiffe, *Invito.* Nam in eo eft acumen. Solent alias volentes gaudentefque patres recipere liberos, à quibus feparati fuere. At vos ille recipiet ingratiis, quippe quos fupereffe mallet & genus propagare & patrem ulcifci.

VARIORUM.

977. *Profugit*] Ruptis vinculis aufugit ex inferis Tityus, de quo fupra verf. 755. FARN.

977. *Lacerum*] Laniatum & exefum jecur. verf. 1206. FARNABIUS.

978. *Quam prope*] Quam prope coelum contigit? FARNABIUS.

979. *Cithaeron*] Boeotiae mons. FARN.

979. *Pallene*] Urbs Thraciae. FARN.

980. *Tempe.*] Sup. verf. 285. FARN.

981. *Horrendum*] Horrende. FARNAB.

981. *Mimas.*] Gigas. FARNABIUS.

982. *Flammifera*] Face armata furia. FARNABIUS.

982. *Verbere*] Flagello. FARNABIUS.

983. *Rogifque*] Intentat faces in rogis accenfas. FARNABIUS.

984. *Tifiphone*] Ultrix furia anguibus crinita loco Cerberi à me rapti januam cuftode vacantem oppofita face defendit. FARNABIUS.

987. *Proles*] *Hercules filios fuos, quos perniciofo furore correptus Lyci effe exiftimat, interimit.* FARNABIUS.

988. *Invifo*] Demittet vos in Orcum ad patrem à me caefum. FARNABIUS.

990. *Nervus*] Chorda arcus. FARNABIUS.

990. *Sic mitti*] Non à fcopo propofito aberrantia, verum quodcunque minabuntur, ferientia. vid. Oetcum v. 1652. FARNABIUS.

Herculea. *Amph.* Quo ſe coecus impegit furor?
Vaſtum coactis flexit arcum cornibus,
Pharetramque ſolvit. ſtridet emiſſa impetu
Arundo. medio ſpiculum collo fugit
Vulnere relicto. *Herc.* Caeteram prolem eruam,
Omneſque latebras. quid moror? majus mihi
Bellum Mycenis reſtat: ut Cyclopea
Everſa manibus ſaxa noſtris concidant,
Huc eat & illuc aula disjecto objice,
Rumpatque poſteis. columen impulſum labet.

Per-

GRONOVII.

991. *Que ſe coecus invergit furor?*] Non eſſe putat Delrius, cur cuiquam haec lectio diſpliceat: at multis placiturum haud dubitat, quod ipſe ex Moguntino, ex Pall. quibuſdam protulit Commelinus, *immergit.* Ex multis illis ego quidem non ſum: eſt quoque cur vulgata diſpliceat: ſcilicet, quia liber antiquiſſimus: *que ſe coecus impegit furor?* Quam & in ſuo Lipſius invenit. Sane *invergere* ſenſu ignavum & minus efficax quam *impingere*: & eſt hoc verbum ex crebro Senecae uſurpatis. De ira 2, 8. *Expulſo melioris aequiriſque reſpectu, quocumque viſum eſt, libido ſe impingit.* Virgilius 5. Aen. *cum Troia Achilles Examinata ſequens impingeret agmina muris.*

993. *Pharetramque ſolvit*] Ovidii eſt lib. 5. met. *ille pharetram Solvit, & arbitrio matris de mille ſagittis Unam ſepoſuit.*

996. *Omneſque latebras*] Forte, *eruam Omnem è latebris.* Nec vero quod ſequitur eſt: Prius hic omnia loca ſcrutabor, deinde exſcindam Mycenas &c. Immo jam nunc per furorem imaginatur ſe Mycenis eſſe: nec poſſe reperire latitantes de hoſtium domo, niſi everſa regia & angulis omnibus apertis. Quicquid eſt inimicae gentis protraham & delebo. Sed deliteſcunt in arcanis & abditis locis. Igitur nulla eſt mihi compendioſior conſilii via, quàm ut haec (Thebarum dicere debuerat, ſed mente turbata dicit) Mycenarum regiae moenia Cyclopibus ſtructa diſſipem & diruam.

999. *Aula disjecte objice*] Flor. *dejecte.* Petronius: *ſera ſua ſponte delapſa cecidit, recluſaeque ſubite fores admiſerunt intrantem.* Ovidius lib. 14. met. *portae cecidiſſe repagula.*

VARIORUM.

991. *Quo ſe caecus*] *Amph. Herculem è ſcena ne pueros coram trucidet exeuntem inſequitur obſervaturus quid agat, redit, narratque, quid intus geſtum ſit.* FARNABIUS. Veteri, *caecus impedit.* ſed apparet ante fuiſſe, *impegit.* eraſum eſt. LIPSIUS.

994. *Medio ſpiculum*] Hoc eſt, per medium collum tranſivit. Fugiſſe autem dicit, ut ſagittae emiſſae velocitatem indicet. DELRIUS.

996. *Omneſque latebras.*] Conſtabit furibundae Herculis imaginationi ſua vis atque efficacia, ſi haec de Mycenis dici ponas. quare retinendam arbitror vulgatam, ut dicat: ceteram prolem Lyci protraham; quin latebras omnes, in quibus hactenus delituerunt, deſtruam & evertam. id enim eſt *eruam*, gemina *protrahendi* & *evertendi* ſignificatione. Virgil. Aeneid. lib. 2. verſu 628. *crebriſque bipennibus inſtant Eruere.* SCHRODERUS.

997. *Cyclopea*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium conſtruendarum inventores feruntur, numero ſeptem è Lycaea, *ἵνα τείχεα λάϊνα κυκλώπων, οὐράνια νέμει.* Eurip. Troad. verum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur, *Moenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* DELRIUS.

1000. *Columen*] Hoc eſt, culmen. ſic paſſim capit noſter. DELRIUS.

1001. *Hic videe*] *Alterum è liberis ſuis comprehendit, receditque è ſcena.* FARNABIUS.

1001. *Per-*

Perlucet omnis regia. hic video abditum
Gnatum ſceleſti patris. *Amph.* En, blandas manus
Ad genua tendens, voce miſeranda rogat.
Scelus nefandum, triſte, & aſpectu horridum,
Dextra precante rapuit, & circa furens
Bis ter rotatum miſit: aſt illi caput
Sonuit; cerebro tecta diſperſo madent.
At miſera parvum protegens natum ſinu
Megara, furenti ſimilis è latebris fugit.
Herc. Licet Tonantis profuga condaris ſinu,
Petet undecunque temet haec dextra, & feret.
Amph. Quo miſera pergis? quam fugam, aut latebram pe-(tis?
Nullus ſalutis Hercule infenſo eſt locus:

Am-

GRONOVII.

1001. *Procumbat omnis regia.*] Etruſcus: *Perlucet omnis regia.* Paſſim ſcilicet parietibus columniſque dejectis perforata. Sic furens imaginatur. Plautus Rudente: *Ita omnes de tecto deturbavit tegulas. Illuſtriores fecit, feneſtraſque indidit.* Virgilius lib. 9. Aeneid. *Qua rara eſt acies, interlucetque corona Non tam ſpiſſa viris.* Frontinus Strateg. 2, 3. *ea ipſa intervalla expeditis velitibus implebit, ne interluceret acies.*

1005. *Dextra precantem rapuit,*] Etruſcus: *precante.* Manu, qua rogabat, illum prehendit: nam manus tendere ſupplicantium.

1012.. *Quam fugam aut latebras petis?*] Etruſcus, *latebram.* Cicero 2. de divin. *Sed te mirificam in latebram conjeciſti.* Et infra noſter: *latebram longinquam abditam.* Et ſtatim: *Hercule infeſto*: ut & omnes Delrii. non *infenſo.* Malit autem N. Heinſius: *Nullus ſaluti eſt Hercule infeſto locus.*

VARIORUM.

1001. *Perlucet omnis regia*] MS. Traject. & impreſſi, *procumbat omnis regia*, quod cur Etruſci codicis reverentia mutemus, cauſa nulla videtur. Eſt enim non inelegans κλίμαξ in *rumpat*, *labet*, *procumbat*, quam perimit Florentinus. SCHROD.

1002. *En, blandas*] Riccius lib. 1. de imitat. omnia putat in ſcena coram geri. Melius Oblanca: Amphitryonem tamquam introſpicientem iſta loqui; ſic tamen, ut cum haec intus gerantur, quandocunque loquitur, quaſi per tranſennam populum adſpiciat, Hercules vero iſta gerens non videatur à populo, ſed audiatur tantum. DELRIUS.

1003. *Genua*] V. Troad. verſ. 689. FARN.

1005. *Dextra precantem*] *Introſpiciens Amphitryon narrat quam miſeranda morte perierit puer à patre circumactus & parieti alliſus* FARNABIUS.

1005. *Dextra precante*] Duo impreſſi *dextram precantem.* MS. Traject. *dextra precantem* quorum utrumque haud paulo melius puto. SCHROD.

1007. *Sonuit; cerebro tecta*] Ita novem Mſſ. unus tantum, *Sonuit; cerebro terra*; quomodo perperam hactenus vulgatur. nam in ſublime miſſus infans tecta aſperſit cerebro, non terram. Sed nec illud *Sonat*, quod nonnulli modo revocarunt, heic convenit, planeque abit à Mſſ. GRUTERUS.

1008. *Miſera*] *Megara infantem complexa fugit è penetralibus quibus latuerat, quam inſequitur Hercules, per furorem Junonem eam eſſe putans.* FARNABIUS.

1010 *Licet*] Confugias licet in complexum Iovis tui, ego te inſequutus inde eripiam. FARNABIUS.

1013. *Hercule infenſo*] Omnino adſtipulandum

co-

Amplectere ipsum potius, & blanda prece
Lenire tenta. *Meg.* Parce jam conjux precor,
Agnosce Megaram; natus hic vultus tuos,
Habitusque reddit: cernis, ut tendat manus?
Herc. Teneo novercam: sequere, da poenas mihi,
Jugoque pressum libera turpi Jovem.
Sed ante matrem parvulum hoc monstrum occidat.
Meg. Quo tendis amens? sanguinem fundes tuum?
Amph. Pavefactus infans igneo vultu patris
Perit ante vulnus: spiritum eripuit timor.
In conjugem nunc clava libratur gravis.
Perfregit ossa: corpori trunco caput
Abest, nec usquam est. cernere hoc audes nimis
Vivax senectus? si piget luctus, habes
Mortem paratam. pectus in tela indue;

Vel

GRONOVII.

1020. *Parvulum hoc monstrum auferam.*] Simplicius Etruscus: *monstrum occidat.*

1023. *Spiritum rapuit timor.*] Etruscus & Vossianus: *eripuit.*

VARIORUM.

codici Etrusco, exhibenti hîc, *infesto.* Est enim *infensus* idem quod valde iratus: at *infestus*, qui malum infert cuipiam. vid. Agell. Noct. Actic. lib. IX. c. 12. SCHRODERUS.

1016. *Megaram*] Me uxorem tuam. FARN.

1016. *Vultus*] Filius hic facie & corpore patrem suum refert cum meae pudicitiae argumentum, tum causa satis digna cur & ipsi parcas. FARNABIUS.

1017. *Cernis,*] Cernis ut ad te tendat manus supplices? FARNABIUS.

1018. *Teneo novercam:*] Videtur sibi Junonem tenere in uxore, eamque interficit. FARNAB.

1018. *Sequere,*] Filios tuos ad necem *vel* me trahentem. *Amovetque è scena intus digna geri.* FARNABIUS.

1018. *Da poenas*] Tot laborum mihi imperatorum, odiique tui in me. FARNABIUS.

1019. *Jugoque*] Zelotypae & rixosae conjugio. FARNABIUS.

1020. *Ante*] *Vel* in conspectu matris. *vel* priusquam matrem interficiam. FARNABIUS.

1021. *Sanguinem*] Filium, quem ipse genuisti. FARNABIUS.

1022 *Pavefactus*] Vide quae ad vers. 991. & vers. 1004. FARNABIUS.

1022. *Igneo*] Ardentibus & scintillantibus Herculis furiosi oculis. *Et igneo quodam splendore radiasse Hercul. oculos tradidit Ion Chius.* FARNABIUS.

1023. *Perit*] Timore exspiravit infans, antequam percussus sit. FARNABIUS.

1025. *Trunco*] Detruncato. FARNABIUS.

1026. *Nec usquam*] Caput clava concisum in minuta frustula & contritum periit, evanuitque *more animae* FARNABIUS.

1026. *Cernere*] *Cur haec in tempora duro? Cur diu vivendo ea, quae nolo video?* Imo cur sustineo videre aut tam tristi spectaculo superstum. FARN.

1027. *Habes*] Habes mortem ad manum, portum & liberationem ab his malis. *Stoice*, sup. v. 425. FARNABIUS.

1029. *Vel*

Vel ſtipitem iſtum caede monſtrorum illitum
Converte. falſum ac nomini turpem tuo
Remove parentem, ne tuae laudi obſtrepat.
Theſ. Quo te ipſe, ſenior, obvium morti ingeris?
Quo pergis amens? profuge, & obtectus late,
Unumque manibus aufer Herculeis ſcelus.
Herc. Bene habet: pudendi regis exciſa eſt domus,
Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis
Gregem cecidi. vota perſolvi libens
Te digna: & Argos victimas alias dabit.
Amph. Nondum litaſti nate, conſumma ſacrum.
Stat ecce ad aras hoſtia, exſpectat manum
Cervice prona. praebeo, occurro, inſequor:
Macta. Quid hoc eſt? errat acies luminum,

Vi-

GRONOVII.

1032. *Quo te ipſe, genitor, obvium*] Agnoverat Lipſius poſſe ferri ex more, quo ſenes omnes *patres* dicimus: tamen cum haec Theſei ſint verba, non eſſe cauſſam, cur non ſtaret à veteri & veritate: *te ipſe, ſenior.* Repugnavit amicus, quaſi alterum ſit adfectui magis movendo, cum minus ſit ſenem occidere quam patrem. Inde fidentior Gruterus, apage, inquit, illum, qui contextui inducit, *ſenior:* cui nullus favet Pall. Tanto hercle pejores. Favet enim illi vetuſtiſſimus liber, nec indiget affectus illa ſignificatione locus. Par culpa librariorum apud Statium in Lacrimis Etruſci, ubi fecere, *genitor mitiſſime patrem*, pro *ſenior*, quod vult res & libri veteres.

1038. *Et Argos victimas alias*] Nic Heinſius legebat: *at Argos.* Et eſt certe hic aliquid ſuſpecti. Forſan. *ad Argos victimas alias dabo.* Hic autem quaſi deſtertuit eſſe ſe Mycenis, quod ſupra putaverat v. 997.

VARIORUM.

1029. *Vel ſtipitem*] Objice te clavae iſti Herculis FARNABIUS.

1030. *Converte.*] In me. FARNABIUS.

1030. *Falſum*] Me patrem tuum falſo habitum, cum Jup. vere ſit & qui gloriae tuae ſplendorem offuſcare poſſim, amove neci datum. *Et haec dicit irritans & provocans Herculem, ut & eum tollat.* FARNABIUS.

1033. *Profuge,*] Ne & te patrem occidat. FARNABIUS.

1035. *Pudendi*] Lyci tyranni, ut putabat. FARNABIUS.

1036. *Tibi hunc*] Hoc dicit in Junonis, quae Lyco favebat, irriſionem, *nimis autem vere praedicat ſe Junoni vota ſolviſſe, neque enim quicquam Junoni amplius in votis erat, quam ut uxorem & liberos interimeret. atque furens obliviſcitur ſe modo Junonem voluiſſe occidere* FARNABIUS.

1038. *Te digna*] Mihi infeſtos & malos mactavi infeſto maloque numini. *Vel*, digna te crudeli numine. FARNABIUS.

1038. *Et Argos victimas alias*] Argos profectus tibi & Euryſtheum mactabo. Euryſtheus quidem Mycenarum rex, ſed Argos & Mycenas poëtae confundunt. FARNABIUS.

1039. *Nondum*] *Urget Hercul. Amphitryon inquiens*, uxori & liberis à te caeſis ego ſuperſum, ego placida ante aras hoſtia ſto, mortem à te expectans, expetens. FARNABIUS.

1042. *Errat acies luminum,*] *Herc. vehementi labo-*

Visusque moeror hebetat. An video Herculis
Manus trementes? vultus in somnum cadit,
Et fessa cervix capite summisso labat;
Flexo genu jam totus ad terram ruit:
Ut caesa silvis ornus, aut portus mari
Datura moles. vivis? an leto dedit
Idem, tuos qui misit ad mortem, furor?
Sopor est, reciprocos spiritus motus agit.
Detur quieti tempus, ut somno gravi
Vis victa morbi pectus oppressum levet.

Re-

GRONOVII.

1051. *Ut somno gravis Vis victa*] Immo, *somno gravi Vis victa morbi*, ut habet Etruscus. Tali enim opus est adversus ingentem vim mali. Infra: *Preme devinctum torpore gravi.* Statius lib. 10. *& Aoniis longe gravis imminet arvis.* Sic contra *leves* eorum, qui non secure dormiunt ac supine. Horatius: *Nec leves somnos timor aut cupido Sordidus aufert.* Medici Latini somnum gravem & contra naturam vocant *pressuram.* Caelius Aurelianus l. 1. Acut. 17. *Atque haec omnia gravando pressuram magis quam somnum facere videntur.* Idem alibi *oppressionem* dicit.

VARIORUM.

bore exagitantis furiae defatigatus, tremebundus denique in somnum labitur. Sic autem Sophocles Ajacem, Euripides hunc ipsum Herculem consopitos prius inducunt, quam menti restitutos, vers. 1050. & 1078. FARNABIUS. Hoc Stesichorus & Panyasis tradidere addunt Thebani, prae insania ipsum quoque Amphitryonem fuisse occisurum, nisi lapide à Minervâ jacto ictus somno se dedisset, eumque lapidem vocant, *auctorem reminiscentiae.* ita Pausan. in Boeot. seu lib. 9. DELRIUS.

1043. *An video*] Fallor an video, &c. FARNABIUS.

1045. *Et fessa cervix*] Nimii labores somnum conciliant. nam illis vehemens calor excitatur; quo liquantur humores; hi cerebrum petentes ibi refrigerantur, & densati somnum adferunt: vel cum labore nimio vitales spiritus consumantur, refrigeratum corpus vim somni proferre non valet, sed opprimitur. Vide Argenterium lib de somno. unde mirari non oportet tam laboriosum furorem Herculi somnum excitasse. DELRIUS.

1047. *Ut caesa silvis ornus,*] Virg. 2. Aeneid. *Ac veluti summis antiquam in montibus ornum Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus instant Eruere agricolae certatim: illa usque minatur, Et tremefacta comam concusso vertice nutat: Vulneribus donec paulatim evicta, supremum Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam.* Simili comparatione tribus locis Iliad. δ'. ι'. & π'. usus fuit Homerus: item Lucanus lib. 1. Pharsal. & Statius lib. 9. Thebaid. DELRIUS.

1047. *Aut portus mari Datura moles.*] Sic Virgil. 9. Aeneid. vers. 708. *collapsa ruunt immania membra. Dat tellus gemitum, & clypeum super intonat ingens: Qualis in Euboico Bajarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Constructam jaciunt Ponto; sic illa ruinam Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit.* DELRIUS.

1047. *Aut portus*] Aut pars rupis excisae & ruentis in mare, quae objectu suo tranquillum reddat mare, portumque efficiat. FARNABIUS.

1048. *Vivis?*] Appropinquans Amphitryon inquit, vivis-ne, an idem furor qui te tuos occidere coëgit, & te interfecit? FARNABIUS.

1050. *Sopor est,*] Hoc dicit tacta arteria vel observatis spirituum meatibus. FARNABIUS.

1050. *Motus.*] Scilicet arteriarum. FARN.

1051. *Ut somno gravis*] Vide quae ad v. 1041. FARNABIUS.

1053. *Te-*

Removete famuli tela, ne repetat furens.

CHORUS THEBANORUM.

Deos, Sidera, & elementa quae lymphatis, lunaticis, & mente captis dominantur, in luctum, commiserationem & auxilium Herculis Chorus advocat; somnum, qui furorem sedare solet, precatur, ut gravi sopore pressum Herculem menti restituat, pueros denique caesos deflet.

LUgeat aether, magnusque parens
Aetheris alti, tellusque ferax,
Et vaga ponti mobilis unda.
Tuque ante omnes, qui per terras,
Tractusque maris fundis radios,
Noctemque fugas ore decoro,
Fervide Titan. obitus pariter
Tecum Alcides vidit & ortus,
Novitque tuas utrasque domos.
Solvite tantis animum monstris;
Solvite superi: rectam in melius
Flectite mentem. tuque ô domitor

So-

GRONOVII.

1054. *Lugeat aether,*] id est, omnes dii. Quid planius? Et tamen nescio quid hic nugantur.

1064. *Solvite superi:*] Etruscus: *Solvite ô superi.*

1065. *Domitor Somne laborum,*] Non modo

VARIORUM.

1053. *Tela,*] Clavam, arcum, & sagittas ne à somno furens repetat. FARNABIUS.

1054. *Lugeat aether,*] Coelum coelique creator. Cleanthes, Anaximenes aliique cum philosophi veteres tum poëtae aethera summum Deum nuncupabant. *Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether, &c.* Alii, Aether Coeli pater, Coelum Saturni, &c. Cum vero aether sive aër saepissime pro Jove ponatur, exponas licebit, Jupiter Jovisque pater Saturnus calamitatem Herculis filii & nepotis lugeant. FARNABIUS.

1057. *Tuque*] O sol; suprà vers. 37. & vers. 884. FARNABIUS

1063. *Tantis*] Tam nefando & monstroso furore. FARNABIUS.

L 1067. *Me-*

Somne malorum, requies animi,
Pars humanae melior vitae,
Volucer, matris genus Aſtraeae,
Frater durae languide Mortis,
Veris miſcens falſa, futuri
Certus, & idem peſſimus auctor:
Pater ô rerum, portus vitae,
Lucis requies, noctiſque comes,
Qui par regi famuloque venis,
Placidus feſſum leniſque fovens:
Pavidum leti genus humanum
Cogis longam diſcere mortem:
Preme devictum torpore gravi.
Sopor indomitos alliget artus;
Nec torva prius pectora linquat,

Quam

GRONOVII.

omnes Delrii, ſed Etruſcus etiam & Voſſianus, *malorum.* Et hoc certe hic expreſſius, etſi alterum vocabulum pro altero ſaepe ponatur. Sic & *labor* ſignificat malum, quo corpus animusve laborat, & *malum* ſaepe idem quod labor, quo exercitamur, fatigamur Virgilius: *Adſuetumque malo Ligurem.* Idem de vitiius: *dum frons tenera imprudenſque laborum.* Rurſum: *ſubeunt morbi triſtiſque ſenectus Et labor.*

1075. *Leniſque fovens:*] Ab Scaligero eſt: nam prius vulgati, *foves.* Florentiae habetur: *famuloque venis, Pavidum leti genus humanum Cogis longam diſcere mortem; Placidus feſſum leniſque fove: Preme devinctum, &c.* Recte forſan, modo juves ſcribendo *Cogens* & *fovens.*

VARIORUM.

1067. *Melior*] Quae nec agit nec cogitat malum, raro patitur. *vel*, quoniam quibuſdam magnam ſi non maiorem vitae partem abſumat, quid ſi dicamus, *maior pars*, ut, *at bona pars procerum* pro *magna.* Perſ. 2. ſat. FARNABIUS.

1068. *Volucer,*] O alate ſomne. filium autem Juſtitiae Aſtraei gigantis filiae vocat, quod beneficio juſtitiae tuto & ſecure dormitur, qui tamen pleriſque Noctis & Erebi filius dicitur. unde & addit *Frater, &c.* FARNABIUS.

1069. *Frater*] Frater Mortis, quae ex eadem progenie. FARNABIUS.

1070. *Veris miſcens falſa,*] Inſomnia vera quandoque, falſa ut plurimum, ut quae ex Eburnea porta. FARNABIUS.

1071. *Peſſimus*] Frequentiora enim ſomnia vera ex mentis praeſagae metu, quam laeta ex ſpe. FARNABIUS.

1072. *Pater*] Chaos & tenebrae primae. *Vel*, qui digeſtionem juvas, alis, vireſque reparas, adeoque genitalis. FARNABIUS.

1073. *Lucis*] Laboris diurni. FARNABIUS.

1074. *Par regi*] Ex aequo FARNABIUS.

1077. *Mortem:*] *J. Douza fil. legit* Noctem. *Nox autem longa mors eſt, cuius ſomnus imago*, & alioqui cum ſomnus cenſeatur mors brevis; haud male dicatur aſſuefacere nos longae illi morti & perpetuo dormiendae. FARNABIUS.

1078. *Preme*] Tantiſper dormiat quoad concoxerit pernicioſum hunc humorem, qui furoris cauſa. FARNABIUS.

1082. *En,*

Quam mens repetat pristina cursum.
En, fusus humi saeva feroci
Corde volutat somnia. nondum est
Tanti pestis superata mali:
Clavaeque gravi lassum solitus
Mandare caput, quaerit vacua
Pondera dextra, motu jactans
Brachia vano: nec adhuc omnes
Expulit aestus. sed, ut ingenti
Vexata Noto servat longos
Unda tumultus, & jam vento
Cessante tumet. pelle insanos
Fluctus animi. redeat pietas,
Virtusque viro: vel sit potius
Mens vesano concita motu;
Error coecus, qua coepit, eat.
Solus te jam praestare potest
Furor insontem. Proxima puris
Sors est manibus, nescire nefas.
Nunc Herculeis percussa sonent

Pe-

VARIORUM.

1082. *En, fusus*] Veluti, si quando mare ventorum vi agitatur, etiam si ponant venti, non tamen statim cessat undarum aestus: ita quamvis Herculis μελαγχολικὸν πάθος somno mulceatur ac sedetur, non tamen plane atrum atque acrem humorem expiravit. videte enim quam turbida etiam dormientem vexent insomnia, per somnum enim clavam quaerit, quam dormiturus capiti supponere solet. FARNABIUS.

1082. *Saeva feroci*] Quia humor ille ater & acer, quo Hercules abundabat, talia somnia solet excitare, ut sanguineus placida, testibus Hippocrate & Aristotele in libris de Insomniis; accedit, quod furiosi & melancholia perciti flatubus abundant, à quibus immodice concitati humores, monstruosas & confractas reddunt imagines, ut in aqua commota videmus. DELRIUS.

1086. *Vacua*] Nec enim invenit, quod quaerit. FARNABIUS.

1087. *Pondera*] Clavam. FARNABIUS.

1094. *Vel*] Vel etiam furore detineatur. ita nec ipse quod admiserit scelus agnoscet, nec crimini dabitur illi, cui furor arbitrii libertatem ademit. FARNABIUS.

1097. *Solus*] Proxime innocentiam est ignorantia. quae, si non sit affectata & malae dispositionis, reddit facta invita, & peccata excusat. maxime vero si subsequatur dolor: *Chorus itaque Herculem ad poenitentiam adhortatur.* FARNABIUS.

 1102. *Ver-*

Pectora palmis: mundum solitos
Ferre lacertos verbera pulsent
Victrice manu: gemitus vastos
Audiat aether, audiat atri
Regina poli, vastisque ferox
Qui colla gerit vincta catenis,
Imo latitans Cerberus antro.
Resonet moesto clamore chaos,
Lateque patens unda profundi,
Et, qui melius tua tela tamen
Senserat, aër.
Pectora tantis obsessa malis
Non sunt ictu ferienda levi:
Uno planctu tria regna sonent.
Et tu collo decus ac telum
Suspensa diu fortis arundo,
Pharetraeque graves, date saeva fero

Ver-

GRONOVII.

1105. *Regina*] Etruscus quoque, *Regia*.

1109. *Lateque patens*] Flor. *Latique*.

1111. *Senserat, aether.*] Etruscus: *Senserat aër*. Verius, etsi Poëtae confundant.

1117. *Pharetraeque leves*,] Possis credere *leves*, quasi exhaustas. Sed mox appellatur, ut tum quoque erat, *Lernaeis frequens Pharetra telis*. Magisque convenit Herculeis viribus, ut Choro videantur *graves*, quod habet Etruscus.

VARIORUM.

1102. *Verbera*] Planctu, flagellis, gemitu testetur se dolere & poenitere. FARNABIUS.

1104. *Aether*,] Coelum, suprà versu 69. FARNABIUS.

1104. *Atri*] Proserpina regina inferorum, qui polo Antarctico subjecti vulgo creduntur, supra versu 607. FARNABIUS.

1105. *Regina*] Moguntinens. *Regia*. hoc est; aula Plutonis. at *Regina*, hoc est, Proserpina. DELRIUS.

1107. *Cerberus*] Quem ab Eurystheo dimissum Pluto pristinae custodiae iterum praeposuerat. FARNABIUS.

1108. *Chaos*,] Rerum & elementorum confusio, cujus imago apud inferos.

1109. *Unda*] Mare. FARNABIUS.

1109. *Lateque patens*] Cum Etrusco consentiunt duo impressi & scriptus Traject. item Vossianus vid. Cl Burm. Val. Flac. Argonaut lib. 1. v. 585. SCHRODERUS.

1110. *Melius*] Melius in aëra, dum insequereris Stymphalidas, missa quam in tuos liberos. FARNABIUS.

1112. *Tantis*] Polluta tantis malis, vel furore. ut sup. v. 1062. FARNABIUS.

1114 *Tria*] Coelum, mare, infernus. FARNABIUS.

1115. *Et tu*] Et vos ô Herculis tela, arcus, sagittae, &c. FARNABIUS.

1119. *Ro-*

Verbera tergo: caedant humeros
Robora fortes, ſtipeſque potens
Duris oneret pectora nodis:
Plangant tantos arma dolores.
Non vos patriae laudis comites,
Ulti ſaevo vulnere reges;
Non Argiva membra palaeſtra
Flectere docti, fortes caeſtu,
Forteſque manu; jam tamen auſi
Telum Scythici leve coryti
Miſſum certa librare manu,

Tu-

GRONOVII.

1120. *Duris oneret pectora nodis:*] Sic Plautus Amphitruone: *Onerandus eſt pugnis probe.* Sed vide ne nimis Comicum ſit. Vellem in Mſſ. reperiſſem: *Duris urat pectora nodis.* Ut *virgis uri*, & *ſubverbuſtus.*

1127. *Telum Scythici leve coryti*] Scribe cum Florentino: *Scythicis leve corytis Miſſum certa librare manu.*

VARIORUM.

1119. *Robora*] Clava caedite & gravate pectus, humeros, tergum Herculis, exigiteque poenas ab eo, quod vobis abuſus ſit. FARNABIUS.

1122. *Non vos*] Vos ô Herculis pueri miſere periiſtis, priuſquam paternam gloriam poſſetis per aetatem aemulari, & morte tyrannos plectere. FARNABIUS.

1123. *Saevo*] *Legitur & ſaevos. quod non diſplicet.* FARNABIUS.

1124. *Argiva*] Synecdoche pro *Graeca.* FARNABIUS.

1124. *Palaeſtra*] Palaeſtra & caeſtu pro *integro pentathlo.* FARNABIUS. Palaeſtram à quodam Mercurii filio inventam & nominatam, prodidit Philoſtratus in Imaginibus. Horatius ipſi Mercurio hanc laudem tribuit l. 1. Od. 10 Pauſanias in Attic. Theſeo. erat exercitatio liberalis, juxta illud Terentii: *Fac periculum in literis, in palaeſtra, in muſicis; Quae liberum eſt aequum ſcire adoleſcentem, ſollertem dabo.* In Arcadia inventam ſcribit Philoſtratus; noſter vocat *Argivam* communi nomine, pro Graeca, ut in illo, -- *qua vecti Argivi delecti viri* Palaeſtra proprie luctationem ſignificat; ſed hic, ut alias ſaepe, integrum Pentathlum, ſeu Quinquertium, quo tota puerorum ingenuorum exercitatio conſtabat: nempe diſci jactum, curſum, ſaltum, luctam, jaculationem. DELRIUS.

1127. *Telum*] Sagittas. FARNABIUS.

1127. *Scythici*] Hoc ait, quia Scythae puerulos adhuc filios ſagittis aſſuefaciebant: ita ſingularem dexteritatem ſibi parabant, & eâ genti ſuae laudem. quare Lucanus de Parthis, Scytharum ſobole, lib. 8 *Nec puer aut ſenior letales tendere nervos Segnis, & à nullâ mors eſt incerta ſagittâ.* DELRIUS.

1127. *Coryti*] Errant in hoc nomine recentiores, qui primam corripiunt, & ultimam aſpirant: diſſentiunt in exponendo veteres: nam Servius corytum interpretatur pharetram. Nonius Marcellus miſſile. Latini in pronunciando tenuem, quae eſt apud Graecos, mutant in mediam. Eſt autem γωρυτος, τοξοθήκη: & Silius poëta, qui corytum vocat ſagittiferum, oſtendit Marcelli interpretationem eſſe falſam, quod Poëtae probant meliores; ſeparatim enim ponit corytum & arcum Virgilius: item corytum & tela Ovidius: ille praeterea teſtatur ejuſmodi pharetrâ uſos Etruſcos; hic Getas & Sarmatas; Seneca hoc loco Scythas. *Leve telum* heic intelligo, habile & pondere minus oneroſum. FABRITIUS.

 1129. *Tu-*

Tutosque fuga figere cervos,
Nondumque ferae terga jubatae;
Ite ad Stygios umbrae portus,
Ite innocuae, quas in primo
Limine vitae scelus oppressit
Patriusque furor: ite infaustum
Genus, ô pueri, noti per iter
Triste laboris: ite, iratos
Visite reges.

VARIORUM.

1129. *Tutosque*] Qui pedum velocitate freti, salutis fiduciam in fuga ponunt. FARNABIUS.

1130. *Nondumque*] Necdum ausi estis leonem jubatum aggredi. FARNABIUS.

1130. *Nondumque ferae terga jubatae*;] Intelligit Farnabius, nondum ausos leonem jubatum ferire. vide, num *τὸ nondum* ad *τὸ jubatae* referendum sit potius, & velit Tragicus, pueros Herculis praeter cervos ausos esse figere, & leonum catulos, quippe nondum jubatos, nec magnopere metuendos. Distinguit enim, primo, quid per aetatem non potuerint isti pueri v. 1122. *Non vos patriae laudis comites, Ulti saevo vulnere reges*. Deinde v. 1126. *Jam tamen ausi*. cet. ostendit, quid iidem efficere potuerint. Quare posteriora haec prioribus opposita sententiam requirunt affirmantem Similiter Thyest. v. 800. *Stupet ad subitae tempora coenae nondum fessis bubus arator*. & ibid. v. 873. *Custosque sui tardus plaustri jam non stabilis ruet Artophylax*. quibus in locis *τὸ nondum* itidem eum adjectivis, non cum verbis copulandum. SCHRODERUS.

1135. *Noti*] Generaliter, vel, noti patri vestro qua descendit, reduxque. FARNABIUS.

1136. *Iratos*] Plutonem & Proserpinam patri vestro indignatos propter vim illatam. *vel*, ut vers. 610. tristes deos. *vel* Tyrannos quos Hercul. demiserat. FARNABIUS.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

HERCULES. AMPHITRYON. THESEUS.

Hercules experrectus & menti restitutus, postquam suos à se interfectos comperisset, manus sibi inferre parat: patris precibus victus sibi parcit, Athenasque Thesei consilio purgandus proficiscitur.

Quis hic locus? quae regio? quae mundi plaga?
Ubi sum? sub ortu Solis, an sub cardine
Glacialis Ursae? nunquid Hesperii maris
Extrema tellus hunc dat Oceano modum?
Quas trahimus auras? quod solum fesso subest?
Certe redimus. unde prostrata domo
Video cruenta corpora? an nondum exuit
Simulacra mens inferna? post reditus quoque
Oberrat oculos turba feralis meos.
Pudet fateri: paveo: nescio quod mihi,
Nescio quod animus grande praesagit malum.
Ubi est parens? ubi illa natorum grege
Animosa conjux? cur latus laevum vacat
Spolio leonis? quonam abiit tegimen meum,

Idem-

GRONOVII.

1146. *Oberrat oculos turba*] Etruscus: *oculis turba feralis meis.* Ut infra: *tamdudum mihi monstrum impium*, &c. *Oberrat.* Statius 8. Theb. *dilecta genis morientis oberrant Taygeta.*

VARIORUM.

1139. *Cardine*] Polo Arctico sup. vers 6. FARN.

1140. *Nunquid*] Aut in Hispania ubi Oceanus terrae facit terminum. FARNABIUS.

1141. *Modum?*] Finem, terminum. ita apud Horatium, *modus agri non ita magnus*, dicitur D.L.R.

1142. *Quas trahimus auras?*] Superas aut inferas? vel sub quo coelo? in qua regione? *Quod subdit*, quod solum fesso subest. FARNABIUS.

1143. *Unde*] *Videns cadavera humi strata dubitat, an redierit ab inferis, necne, tandem ait*, certe redimus. FARNABIUS.

1145. *Inferna?*] Qualia vidi apud inferos. FARN.

1146. *Feralis*] Mortuorum. FARNABIUS.

1151. *Tegimen*] Leonis pellis, qua me intercdiu tegere solebam, quae mihi dormituro strata pro lecto erat. FARNABIUS.

1153. *Vi-*

Idemque somno mollis Herculeo torus?
Ubi tela? ubi arcus? arma quis vivo mihi
Detrahere potuit? spolia quis tanta abstulit?
Ipsumque quis non Herculis somnum horruit?
Libet meum videre victorem, libet.
Exsurge victor, quem novum coelo pater
Genuit relicto: cujus in foetu stetit
Nox longior, quam nostra. quod cerno nefas?

Na-

GRONOVII.

1157. *Exsurge victor*] Etruscus. *Exsurge virtus.* Nec mirum sit virum fortem appellari virtutem, quando & Tacitus lib. 16. *Ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit interfecto Barea Sorano & Thrasea Paeto.* Plautus Curcul. 2. 3. *Invoco almam meam nutricem Herculem.* qui scilicet per decumas ei praestabat officium idem, quod infanti nutrix. In quo mutando frustra ingeniosi fuerunt. Trinummo de agro, quem Lesbonicus sorori dotem dicebat, 2, 4. *Nostramne vis nutricem, quae nos educat, Abalienare à nobis?* Apud Suetonium, *Cato grammaticus, Latina Siren.* Livius lib. 21. *hunc juvenem tanquam Furiam facemque hujus belli.* Cicero de Clodio pro Sextio: *producti in circo Flaminio in concionem ab illa Furia ac peste patriae.* Iterum: *omnibus in concionibus illa Furia clamabat.* Pro domo: *disrumpatur licet ista Furia.* In Vatinium: *ab eadem illa teterrima furia productus ad populum.* Quare optimus Manutius aemulatione prava repugnat Victorio apud Ciceronem scribenti lib. 1. fam. ep. 9. *Primum illa Furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est illorum sententiis assecutus.* Nam in illo *furia* nihil salis. Ille Clodius, ait, qui muliebrem religionem turbavit quasi Furia interveniens (exemplum Furiae sic turbantis est apud Statium Thebaide 11, v. 208.) quique non pluris &c. *Furia qui*, ut apud Terentium Eunucho: *illum senium, qui me hodie remoratus est.* Cicero ipse lib. 10. fam. 28. *Quod vero à te viro optimo, seductus est tuoque beneficio vivit haec pestis.* Gellius lib. 17. cap. 1. *Ut quidam fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones tradiderunt.* Haec oppido pulcra & frequentiora veteribus, quam nos putamus. Atque de hoc quoque genere est, *Virtus quem.* Exsurge, quem non hominem esse oportet, sed ipsam virtutem, cui succubuit Hercules. Velim etiam distingui: *Exsurge, Virtus. Quem novum coelo pater Genuit relicto, cujus in foetu stetit Nox longior, quam nostra?*

1158. *Cujus incestu stetit Nox longior,*] Docent nos *incestare* esse vitiare & corrumpere; inde *incestum* late pro quovis stupro vel adulterio. Quomodo tot viri docti hoc praeterire potuerunt sine nota? Ut ipse Hercules ex incesto se procreatum dicat? At quanto pudentius apud Statium prima Thebaide de suis natalibus Polynices? Praeclare Florentinus: *cujus in foetu stetit Nox longior.* Latini *foetam* dicunt & gravidam & partu liberatam, ut recte Servius ad primam Aeneida. Hinc *foetus* & conceptus & partus. Prius hic: posterius Amphitruone: *Pater curavit, uno ut foetu fieret.* Varro lib. 2. de re rust. *Appello foeturam à conceptu ad partum: hi enim praegnationis primi & extremi fines* Plinius lib. 22, 13. *Si quadrupes foetum non admittat.* Idem lib. 8, 40. *Primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant.* Sed hic utrovis modo potest accipi.

VARIORUM.

1153. *Vivo*] *Emphatice ἐμοὶ ζῶντι ϗ ἐπὶ χθονὶ δερκομένῳ.* FARNABIUS.

1154. *Tanta*] Mihi, tam forti. FARNABIUS

1155. *Ipsumque*] Etiam Herculem dormientem. DELRIUS.

1158. *Cujus incestu*] Si quem me fortiorem genuerit Jupiter adulterata & vitiata aliqua foemina per longiorem noctem, quam qua ego genitus sum. supra vers. 24. FARNABIUS.

1160. *Na*

Nati cruenta caede confecti jacent:
Perempta conjux. quis Lycus regnum obtinet?
Quis tanta Thebis scelera moliri ausus est,
Hercule reverso? quisquis Ismeni loca,
Actaea quisquis arva, qui gemino mari
Pulsata Pelopis regna Dardanii colis,
Succurre, saevae cladis auctorem indica,
Ruat ira in omnes. hostis est, quisquis mihi
Non monstrat hostem. victor Alcidae lates?
Procede: seu tu vindicas currus truces
Thracis cruenti, sive Geryonae pecus,
Libyaeve dominos: nulla pugnandi mora est.
En nudus asto, vel meis armis licet
Petas inermem. cur meos Theseus fugit
Paterque vultus? ora cur condunt sua?

Dif-

GRONOVII.

1167. *Ruat ira in omnes.*] Sic optimus & quicquid hactenus visum librorum, praeter unum, in quo *hostes*. Satis placet alterum. *Omnes* dicit quoslibet, quoscumque obvios. Ut apud Horatium: *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.*

1170. *Sive Geryenis pecus*,] Florentinus, *Gerionae:* ut & vetustiores habere Pall. indicavit jam dudum Comelinus Sic Agamemnone: *Geryonae spolium triformis.* Ut plane liber Etruscus, & alludunt alii. Propertius 3, 21. *Geryenae stabula.* Silius libr. 13. *Monstrum Geryones immane tricorporis irae.*

VARIORUM.

1160. *Nati*] Pindarus octo fuisse scribit: Isacius quatuor, Oniten, Therimachum, Democoontem & Creontiadem: Apollodorus Therimachum, Creontiadem, Deicoontem & Deïona: Euripides & Philostratus tres: Higynus duos, Theremachum & Ophytem. DELRIUS.

1161 *Quis Lycus*] Quis tyrannus Lyci similis vel deterior, &c ille enim me absente regnum occupavit: hic autem reverso me. FARN.

1163. *Quisquis*] Aliquis ex iis, qui Boeotiam, aut Peloponnesum incolit, indicet mihi hujus cladis auctorem. FARNABIUS.

1163. *Ismeni*] Boeotiae, quam rigat fl. Ismenus. Supra vers. 334. FARNABIUS.

1164. *Actaea*] Attica, maritima, ab ἀκτὴ litus: aliis, ab Atthide Cranai filia. F-RN.

1164. *Gemino*] Aegaeo & Ionio mari. Supra vers. 336. FARNABIUS

1165. *Pulsata*] Peloponnesum Pelopi filio Tantali Regis Phrygum regnatam, à quo & nomen habuit illa Peninsula. FARNABIUS.

1165. *Dardanii*] Phrygem fuisse docebo postea: tamen Apollonius lib. 2 Paphlagonem facit; Euphorion, Lydum. DELRIUS.

1169. *Seu tu*] Seu tu ulcisceris interfectum à me Diomedem. supra versu 226. FARNABIUS.

1169. *Currus*] Jugales equos, qui carne humana vescebantur. FARNABIUS

1170. *Geryenae*] Seu Geryonis abacta pecora, vers. 231. FARNABIUS.

1171. *Libyaeve*] Seu Antaeum versu 482. & Atlantis hortos vers. 239. FARNABIUS.

1174. *Ora cur condunt*] Manu inter lacrymandum. *vel* prae pudore. FARNABIUS.

M 1175. *Dif-*

Differte fletus. quis meos dederit neci
Omnes simul, profare: quid, genitor, siles?
At tu ede Theseu, sed tua, Theseu, fide.
Uterque tacitus ora pudibunda obtegit;
Furtimque lacrymas fundit. in tantis malis
Quid est pudendum? nunquid Argivae impotens
Dominator urbis? nunquid infestum Lyci
Pereuntis agmen clade nos tanta obruit?
Per, te, meorum facinorum laudem precor,
Genitor, tuique nominis semper mihi
Numen secundum; fare, quis fudit domum?
Cui praeda jacui? *Amph.* Tacita sic abeant mala.
Herc. Ut inultus ego sim? *Amph.* Saepe vindicta obfuit.
Herc. Quisquamne segnis tanta toleravit mala?
Amph. Majora quisquis timuit. *Herc.* His etiam pater
Quidquam timeri majus aut gravius potest?
Amph. Cladis tuae pars ista, quam nosti, quota est?

Herc.

GRONOVII.

1175. *Differte fletus.*] Membranae antiquissimae: *Defer tellus.* Vix audeo fateri me dubitasse, an olim fuerit: *Differte lessum* Notum illud Plauti: *Thetis lamentando lessum fecit filio.* Nic. Heinsius conjiciebat, *Referte tussi.*

1180 *Nunquid Argivae potens*] Scribe cum Etrusco: *numquid Argivae impotens Dominator urbis?* Tyrannum enim facit, impotentem ejus dominationem toties expertus. Statim corrupti libri: *numquid infestum mihi Parentis agmen.* Cujus interpretationem excogitavit Scaliger, & fuere, qui sic ederent. Sed alteri fundus Etruscus.

VARIORUM.

1175. *Differte fletus.*] Ut supra. *Differte amplexus.* vers. 638. quin missis lacrymis dicite. quis meos, &c. FARNABIUS.

1177. *Tua,*] Emphasis, id est, bona fide: Theseus enim amicis erat fidus, utcunque uxoribus fidem non praestaret. FARNABIUS.

1183. *Per te,*] *Ordo est*, Precor te per laudem meorum facinorum. FARNABIUS.

1185. *Secundum;*] A Jove, cujus numen mihi primum. FARNABIUS.

1186 *Cui praeda jacui?*] Quis arma me praesente diripuit? sic Claudian. —— *cui praeda feror?* DELRIUS.

1186. *Tacita*] *Μὴ κρῖνε, μὴ ξίταζε.* Sophoc. Ait, ne inquire curiosius ea quae nescire praestat. *τὰ δ' [illegible] ἔα.* FARNABIUS.

1187. *Ut inultus*] Itane abeant ignota, ut ego non ulciscar? FARNABIUS.

1188 *Segnis*] Etiam ignavus? FARN.

1189. *Majora*] Fortis tamen minora tolerabit, ut majora devitet. FARNABIUS.

1191 *Cladis*] Quam vides & nosti, caedes, minima pars est calamitatis tuae, quam non vides *innuit multo pejus esse, quod ab ipso caesi sunt.* FARNABIUS.

1192. *Ma-*

Herc. Miserere, genitor: supplices tendo manus.
Quid hoc? manus refugit. hic errat scelus.
Unde hic cruor? quid illa puerili madens
Arundo leto, tincta Lernaea nece?
Jam tela video nostra, non quaero manum.
Quis potuit arcum flectere? aut quae dextera
Sinuare nervum vix recedentem mihi?
Ad vos revertor: genitor, hoc nostrum est scelus?
Tacuere; nostrum est. *Amph.* Luctus est istic tuus;
Crimen novercae. casus hic culpa caret.
Herc. Nunc parte ab omni genitor iratus tona,
Oblite nostri: vindica sera manu
Saltem nepotes: stelliger mundus sonet,
Flammas & hic & ille jaculetur polus:

Ru-

GRONOVII.

1193. *Hic errat scelus.*] Sic boni libri, & sic in Thyeste vers. 474. *errat hic aliquis dolus.* Ne quem inducant Delriani codices, *hic erat*, vel *hoc erat*, venditantes: aut interpres audiatur conjectans: *hinc erat scelus.*

1197. *Quae potuit arcum flectere?*] Bene Gruterus à fronte versus, *Quis*: sed dein liber optimus: *aut quae dextera Sinuare nervos vi cedente mihi.* Hinc illae varietates apud Delrium: ut enim quisque novus accessit librarius, voluit complere versum. Alius, *vix jam cedentem*: quod cum lex metri refutet, frustra explicatur: alius, *vix poene cedentem*: alius, *pene vix cedentem*: quartus, *vix cedentem*, ut & meae membranae, Vossianae: *quae dextra S. nervum pene cedentem.* Vix tamen videtur aliud restitui potuisse quam quod receptum est.

1205. *Flammas & hic & ille*] Etruscus: *Flammasque & hic & ille.*

VARIORUM.

* 1192. *Manus.*] Manus mea sibi male conscia refugit contactum patris. Sic infra vers. 1317. *alii exponunt*, pater refugit tangere meas manus, *non placet.* FARNABIUS.

1193. *Hic errat scelus*] Scelus, cujus author me latuit, in his manibus errat. FARN.

1195. *Tincta*] Hydrae sanguine & felle tincta. FARNABIUS.

1196. *Non quaero manum*] Non ambigo de manu, quae iis uti potuerit, quod nulla valuit praeter meam. FARNABIUS.

1197. *Sinuare nervum vix recedentem mihi?*] Totidem atque iisdem verbis editio Paris. non concoquo tamen illud *recedentem.* certe dicere voluit *cedentem* i. e. obsequentem viribus; ni lex metri obstaret. SCHRODERUS.

1200. *Tacuere*] Φασὶ σιωπῶντες, tacent, consentire videntur. FARNABIUS.

1200. *Luctus*] Luctus quidem causa tua est; at crimen est Junonis. FARNABIUS

1202. *Genitor*] Jupiter. FARNABIUS.

1203. *Nostri*:] Qui curam non habuisti mei, filii tui à mente abalienati & nepotum tuorum à me interfectorum. Vel obliviscere me filium esse tuum. FARNABIUS.

1203. *Sera manu*] Post admissum scelus, quod ante oportuit. FARNABIUS.

1204. *Nepotes*] Tuos ex me nepotes à me caesos. FARNABIUS.

1205. *Hic*] Uterque polus. FARN.

Rupes ligatum Caſpiae corpus trahant,
Atque ales avida. cur Promethei vacant
Scopuli? paretur vertice immenſo feras
Volucreſque paſcens Caucaſi abruptum latus,
Nudumque ſilvis. illa, quae Pontum Scythen
Symplegas arctat, hinc & hinc vinctas manus
Diſtendat alto: cumque revocata vice
In ſe coibunt ſaxa, quae in coelum exprimunt
Actis utrinque rupibus medium mare,
Ego inquieta montium jaceam mora.
Quin ſtructum acervans nemore congeſto aggerem,
Cruore corpus impio ſparſum cremo?
Sic, ſic agendum eſt; inferis reddam Herculem.
Amph. Nondum tumultu pectus attonito caret.

Mu-

GRONOVII.

1215. *Ego inquieta montium*] Convenit magnus Scaliger conſcientiam lectoris, an hoc intelligat. Non tantum conſcii nobis ſumus nos haec recte intelligere, ſed etiam conſcios alios non recuſamus. Optat ſe medium jacere inter duas Symplegades, illarum velut *moram*, impedimentum, obicem: qui eas moretur, vetet aut ſatis arcte conjungi aut rurſus diſtrahi: eamque *moram inquietam*, ſeu quae identidem à commiſſis ſcopulis ſollicitetur, impetatur, inquietetur. Ut apud Virgilium, Abantem *pugnae nodumque moramque:* apud Florum, *ſcopulus & nodus & mora publicae ſecuritatis Antonius:* in proſis Senecae, *commiſſuras & moras*, quod etiam male ſollicitarunt. Scaliger, *in quieta mora:* explicatque, in illa mora, in illo quieto momento. Idque jam oſtentant aliquae editiones. Veſtram fidem, Viri doctiſſimi! hoccine eſt Latine loqui?

1219, *Tumultu pectus attonitum caret.*] Etruſcus, *attonito* Sic in Thyeſte: *Fateor, tumultus pectora attonitus quatit.* Hypallage frequenti. At mox:

VARIORUM.

1206. *Caſpiae*] Montis Caſpii, qui Tauri pars fuit. FARNABIUS.

1207. *Cur Promethei*] Abripiar in locum Promethei, cujus Caucaſo catenis alligati jecur renaſcens aſſidue depaſcebatur aquila ob ignem Jovi ſurreptum, qnem tamen jam poena illa liberavit Jupiter praemonitus à Prometheo, ut à Thetidos connubio abſtineret. FARNABIUS.

1208. *Paretur*] In meum ſupplicium. FARN.

1211. *Symplegas*] Symplegades vel Cyaneae inſulae ſunt ſcopuli in Ponti Euxini oſtio, quae finguntur concurrentes, eo quod non multum à ſe diſtantes navigantibus modo disjungi, modo coire videantur. Optat Hercules, ut ubi hae invicem colliduntur, manu altera ipſe utrique alligatus intermedius concutiatur. Vide Medeam verſ. 341. FARNABIUS.

1215. *Ego*] Moram iis injiciam, corpore ſcil. meo ne coeant, interjecto. FARN.

1216. *Quin ſtructum*] Aut cur non potius ipſe in conſtructam pyram me conjicio? *triſte de morte ſua omen.* FARNABIUS.

1217. *Impio*] Natorum à me impie effuſo. FARNABIUS.

1218. *Reddam*] Ut qui prius ibi fuerim, FARNABIUS

1219. *Nondum*] Non receſſit furor ejus in totum. FARNABIUS.

1220. *Mu-*

Mutavit iras: quodque habet proprium furor,
In se ipse saevit. *Herc.* Dira Furiarum loca
Et inferorum carcer, & sonti plaga
Decreta turbae, & si quod exilium latet
Ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi,
Huc me abde tellus: Tartari ad finem ultimum
Mansurus ibo. pectus ô nimium ferum!
Quis vos per omnem, liberi, sparsos domum
Deflere digne poterit? hic durus malis
Lacrymare vultus nescit. Huc ensem date;
Date huc sagittas; stipitem huc vastum date.
Tibi tela frangam nostra; tibi nostros, puer,
Rumpemus arcus, ac tuis stipes gravis
Ardebit umbris: ipsa Lernaeis frequens
Pharetra telis in tuos ibit rogos.
Dent arma poenas: vos quoque infaustas meis

Cre-

GRONOVII.

In se ipse saevit: non *furit*; quod frustra adjutum ivit Lipsius.

1223. *Et si quod exilium latet*] Copulativam & hic & sequenti versu loco priore arcet liber optimus.

1232. *Ac tuis stipes*] Forte: *hic tuis stipes gravis.*

1235. *Infaustas meis*] Parum concoquo, etsi transeant. Quid enim, *manus infaustas meis telis?* aut *vos cremabo meis telis?* Sic tamen & scripti. Conjiciebam: *Vos quoque infestas meis Cremabo teneris & novercales manus.* Nisi malis *infestae.*

VARIORUM.

1220. *Mutavit iras:*] Ab aliis in se FARN.

1221. *Dira*] Supplicii loca. FARNABIUS.

1224. *Erebo,*] Infernalium fluviorum infimo. FARNABIUS.

1224. *Mihi*] Qui omnia ibi perscrutatus sum. FARNABIUS.

1226. *O nimium*] Quod non solvatur in lacrymas, sed quis vos digne deflere poterit? &c. FARNABIUS.

1228. *Durus*] Induratus malis. FARN.

1231. *Tibi tela*] *Conversus ad unum filiorum dicit.* Tibi sagittas frangam: *ad alterum*, tibi arcum: *ad tertium conversus dicit*, tuis manibus quasi inferiae comburetur clava haec; *ad quartum*, tuo rogo ardebit pharetra. atque *ita quatuor Herculem filios (quorum nomina Onitem, Therimachum, Deicoonta, Creontiadem ferunt) interfecisse vult, quos alii duos, alii octo statuunt.* FARNABIUS.

1233. *Lernaeis*] Supra vers. 1195. FARN.

1235. *Vos quoque*] Vosque una cremabo manus meae, quae nimis obsequutae estis odio novercae meae Iunonis FARNABIUS.

1235. *Infaustas meis cremabo telis*,] Nihil hic sollicito vulgatam, sensu, ni fallor, liquido: minante Hercule, igne telorum, quae modo dari sibi in rogum postulaverat, se perditurum saevas istas, atque in suam suorumque perniciem sibi datas manus. SCHRODERUS.

1239. *Nunc*

Cremabo telis, ô novercales manus.
Thes. Quis nomen unquam sceleris errori addidit?
Herc. Saepe error ingens sceleris obtinuit locum.
Thes. Nunc Hercule opus est. perfer hanc molem mali.
Herc. Non sic furore cessit extinctus pudor,
Populos ut omnes impio aspectu fugem.
Arma, arma, Theseu, flagito propere mihi
Subtracta reddi. sana si mens est mihi,
Referte manibus tela: si remanet furor,
Pater recede. mortis inveniam viam.
Amph. Per sancta generis sacra, per jus nominis
Utrum-

GRONOVII.

1237. *Nomen sceleris errori indidit?*] Sic Aldus. Delrius *dedit*. Pall. omnes & cum illis Gruterus *addidit*: quae lectio caeteras praegravat fulta codicis Etrusci auctoritate. Habet aliquid veneris arcanae hoc verbum. Apud Virgil. Teucris *addita Juno*; Macrobio est, *adfixa & per hoc infesta, inimica & infesta*: notaturque sic dixisse Lucilium: *Si mihi non praetor siet additus atque agitet me.* Sane tam honos additur quam contumelia: tamen frequenter adhibetur in pejorem partem. Virgilius 1. Georg *malum virus serpentibus addidit atris.* Et, *Mox & frumentis labor additus* Plautus Captivis 201. *multam oculis miseriam additis.* Nam in loco vexatissimo nihil adhuc Camerarii lectione commodius vidi. Sic *addere virgas*, apud Livium, lib. 26. *Lictor, viro forti adde virgas, & in eum primum lege age.* Et sic scribendum apud Silium lib. 2, 591. *agit addita Erinnys.* non *abdita*, ut editur. Nam in factis ejusmodi *cuncto sua regnat Erinnys Pectore*, ut de Lemniis mulieribus loquitur Statius. Idem Silius alibi: *nascentique addita fata.* Arnobius lib. 1. *Morsu animam serpens tollit, maledicam si primordiis rerum, quod tam sacra prodigia genituris spirantibus addiderunt.* Quem locum olim contra Stewechium, Gelenium, Ursinum, Heraldum defendebamus, accepto τῷ *maledicam si*, propria quadam Arnobio figura, pro illo, *an maledicam.* His omnibus *additum* est, male, infeliciter, vice poenae additum. Sic *errori nomen sceleris additum*, est, error vocabulo sceleris infamatus. Ovidius lib. 9. Met. *namque hoc avus Eurytus illi Addiderat nomen.* Ubi tamen sine crimine est. Caeterum hunc versum, ut &, *Nunc Hercule*, Amphitruonis personae adsignat Florentinus.

1245. *Mortis inveniam viam.*] Sic liber optimus & omnes, praeter unum: sic postulat sensus. Viriliore, *invenit*, & aurium isto judicio fruatur, qui volet: nos nihil offendimur veteri lectione. Anchises apud Virgilium: *Ipse manu mortem inveniam.*

VARIORUM.

1239. *Nunc Hercule*] Nunc tibi opus est solita tua tolerantia. FARNABIUS.

1240. *Non sic furore*] Nec tamen adeo mihi pudorem excussit furor, ut tanto sceleri superesse velim, & perfricta fronte occurram hominibus, qui me horrentes fugiant è conspectu meo FARNABIUS.

1243. *Sana*] Quae sciat uti armis, *vel* quae sentiat quid admiserim, statuatque poenas sceleris exigere. FARNABIUS.

1245 *Mortis*] Etiam absque armis mortem inveniam: mori enim certum est FARN.

1246. *Per sancta generis sacra,*] Per sancta generis jura mutuaque patris precor. *Vel* per sacrificia gentilitia. FARNABIUS Gentilitia sacra intelligit: quorum mentio apud Livium, quae gentilibus erant communia. Gentiles vero dicuntur, qui ex eodem genere orti sunt, ut Sex. Pom-

Utrumque nostri, sive me altorem vocas,
Seu tu parentem; perque venerandos piis
Canos, senectae parce desertae precor,
Annisque fessis: unicum lapsae domus
Firmamen, unum lumen afflicto malis
Temet reserva. nullus ex te contigit
Fructus laborum. semper aut dubium mare,
Aut monstra timui. quisquis in toto furit
Rex saevus orbe, manibus, aut aris nocens,
A me timetur. semper absentis pater
Fructum tui, tactumque & aspectum peto.
Herc. Cur animam in ista luce detineam amplius,
Morerque, nihil est: cuncta jam amisi bona:
Mentem, arma, famam, conjugem, natos, manus;
Etiam furorem. nemo polluto queat
Animo mederi: morte sanandum est scelus: (dam.
Amph. Perimes parentem? *Herc.* Facere ne possim, occi-
Amph.

GRONOVII.

1255. *Manibus, aut aris nocens*,] Notat Raphelingius, in aliis esse *armis:* quod melius etiam judicat manus illustris Alii explicant in homines crudelem, in deos impium. Et nimis laxe, & non satis. *Aris nocentem*, intellige, per aras nocentem, qualis fuit Busiris: unde *illaudati Busiridis arae*. Statim liber optimus etiam, *A me timetur*.

1263. *Perimes parentem?*] Hoc quoque Florentiae dicit Amphitruo: nec non sequens: *Genitore coram?* Et videtur Theseus demum interfari versu 1272.

VARIORUM.

Pompejus scribit, & qui simili nomine appellantur, ut ait Cincius, gentiles mihi sunt. Quo sensu, secundum quosdam Cicero Servium Tullium regem gentilem suum appellavit, cum interim ab eo genus non traheret. Vide Paul. Manutium ad 1. epistol. familiar. Ciceron. DELRIUS.

1246. *Nominis*] Alumni & parentis. FARN.

1251. *Unum*] Te mihi amicis destituto, soli, seni, malis afflicto solamen unicum reserva. FARNABIUS.

1252. *Nullus*] Hactenus de te absente solicitus fui: mihi jam tandem liceat tua praesentia frui. FARNABIUS.

1158. *Cur animam*] Non est cur diutius vivam. FARNABIUS

1260. *Manus*;] Quondam egregia & laude digna aggressus, nunc dedecorosa & scelerata. FARNABIUS.

1261. *Furorem*.] Quo me tenente nec culpam agnovi, nec dolorem sensi. FARNABIUS.

1262. *Morte*] Insanae menti nulla est nisi à morte medela. FARNABIUS.

1263 *Perimes*] An te tollendo eris mihi causa mortis? FARNABIUS.

1263. *Facere*] Imo ipse me occidam, ne quando in furorem relapsus te interficiam, ut nuper, &c. FARNABIUS.

1264. Ge-

Amph. Genitore coram? *Herc*. Cernere hunc docui nefas.
Amph. Memoranda potius omnibus facta intuens,
Unius à te criminis veniam pete.
Herc. Veniam dabit fibi ipfe, qui nulli dedit?
Laudanda feci juffus, hoc unum meum eft.
Succurre genitor, five te pietas movet,
Seu trifte fatum, five violatae decus
Virtutis: effer arma; vincatur mea
Fortuna dextra. *Thef.* Sunt quidem patriae preces
Satis efficaces. fed tamen noftro quoque
Movere fletu. furge, & adverfa impetu
Perfringe folito: nunc tuum nulli imparem
Animum malo refume. nunc magna tibi
Virtute agendum eft; Herculem irafci veta.
Herc. Si vivo, feci fcelera: fi morior, tuli.
Purgare terras propero: jamdudum mihi
Monftrum impium, faevumque & immite, ac ferum
Oberrat: agedum dextra, conare aggredi
Ingens opus, labore biffeno amplius.
Ignave ceffas? fortis in pueros modo,

Pa-

VARIORUM.

1264. *Genitore*] An te occides coram patre? FARNABIUS.

1264, *Cernere*] Affuefeci eum hujufmodi fpectaculis, qui in confpectu ejus interfeci uxorem & natos. FARNABIUS.

1265. *Memoranda*] Caeteras tuas virtutes perpende, iifque hanc unam culpam condona. FARN.

1267. *Veniam*] Egone, qui ab aliis fontibus poenas popofci, mihi ignofcam? FARN.

1268. *Laudanda*] Ab Euryftheo juffus, laudanda feci, fcelus hoc à me profectum eft FARNABIUS

1269 *Pietas*] Nepotum caedis pia vindicta. *Vel*, filii tui fibi & aliis deteftabilis commiferatio. FARNABIUS.

1275. *Nulli*] Nulli malo inferiorem, imo majorem. FARNABIUS.

1277. *Virtute*] Ut te virum praebeas. FARN.

1277. *Herculem*] Dolorem tuum, iramque vince. FARNABIUS.

1278. *Si vivo*,] Si mihi poft tale flagitium vitae ufum indulfero, videbor confulto fecifse & approbare. FARNABIUS.

1278. *Si morior*,] Si vero morte ulcifcar, credar per vim aliunde illatam & extrinfeco morbi impulfu hoc perpetraffe. FARNABIUS

1280. *Monftrum*] Monftrofum fc. fcelus hoc meum. FARNABIUS.

1281. *Agedum*] Aggredere itaque, ô dextra, hoc monftrum extingue, cujus laboris gloria duodecim illorum à te geftorum laudem fuperabit. FARNABIUS.

1284. *Pa-*

Pavidasque matres? arma nisi dantur mihi,
Aut omne Pindi Thracis exscindam nemus,
Bacchique lucos, & Cithaeronis juga
Mecum cremabo: tota cum domibus suis,
Dominisque tecta, cum Deis templa omnibus
Thebana supra corpus excipiam meum,
Atque urbe versa condar. &, si fortibus
Leve pondus humeris moenia immissa incident,
Septemque opertus non satis portis premar,
Onus omne media parte quod mundi sedet,
Dirimitque superos, in meum vertam caput. (lis,
Amph. Reddo arma. *Herc.* Vox est digna genitore Hercu-
Hoc en peremptus spiculo cecidit puer.

Amph.

GRONOVII.

1284. *Arma nisi dentur mihi*] Etruscus, *dantur*, & sequenti, *excidam*.

1291. *Moenia inversa incident,*] Non alii legunt *immersa*: ut supine annotat homo eruditus: sed est ea vet. codicis unius interpolati lectio pro *immissa*: quod servat Etruscus, omnesque alii: neque est mutandum. Neque elegantius *excident*, ut visum nonnemini: conjungendum enim, *leve pondus incident*: si, inquit, immissa & conjecta in me moenia hos humeros non gravabunt, deprimént. *Immissa incident*, ut apud divinum Poëtam, *Lapsa cadunt folia*.

1293. *Media parte qua mundus sedet,*] Duas afferunt explicationes: unam de toto quod inter terram & coelum supremum interjacet: alteram de mole ipsa terrae. Prior est nugatoria, posterior vera. Quod ut certius statuas, emenda ex Florentino; *Onus omne media parte quod mundi sedet*. Hoc enim superos dirimit, puta nos & Antipodas.

1295. *Redde arma.* A. *Vox est*] Quamquam decrerint viri summi, qui personas aliter ponunt, eos errare: tamen verum est, quod notat Delrius, haec frigere & jacere, qualia peccare non solet hic auctor. Neque culpa est ejus (didicimus ex Etrusco exemplari) sed librariorum, qui & verba leviter corruperunt, & personas male sic ordinarunt. Caput igitur hujus versus dandum est Amphitruoni. Is animadvertens amotis armis Herculem magis irritari, & prope secundum furorem esse, satius ducit ea restituere nondum prorsus efferato: id quod facit simul cum

VARIORUM.

1284 *Pavidasque*] *Per indignationem dixit*, prô matrem pavidam: ut Theb. 368. Med. 1005. Agam. 122 FARNABIUS. MSS. uno consensu omnes, *Pavidasque matres*: & recte, sic enim saepius utitur plurali numero auctor noster, idque eleganter, ad augendam invidiam. cui malo dum medicinam non necessariam adhibere conantur imperiti, gravius multo afficiunt. COMMEL.

1285. *Pindi*] Montis in confinibus Thessaliae versus Thraciam. FARNABIUS.

1286. *Bacchique*] Sylvas incaeduas prope Thebas, quae Baccho consecratae sacrificiis lucent. FARNABIUS.

1290. *Et, si*] Quod si domus, templa, moenia, portae septem, universa urbs Thebarum nimis leve pondus sit ad me opprimendum, vertam ego in caput meum omnia inter terram & coelum summum. *Vel*, molem ipsam terrae, quae in medio librata suo interpositu alterum hemisphaerium, seu coeli faciem mediam ab altera separat & occulit. FARNABIUS.

Amph. Hoc, Juno, telum manibus emisit tuis.
H. Hoc nunc ego utar. *A.* Ecce, quam miserum metu
Cor palpitat, corpusque sollicitum ferit.
H. Aptata arundo est. *A.* Ecce, jam facies scelus
Volens, sciensque. pande, quid fieri jubes?
Nihil rogamus; noster in tuto est dolor.
Natum potes servare tu solus mihi,

Eri-

GRONOVII.

his dictis: A. *Reddo arma.* Ita namque Florentiae legitur, non *Redde.* Quae Hercules recipiens, paullo placatior, ait: H. *Vox est digna genitore Herculis:* facis quod te dignum est: neque enim decet, qui Herculis audiat pater, instrumenta gloriae filio involare aut arcere. Porro Hercules tenens manu telum, & inspiciens, & stimulans dolorem suum ad manus sibi adferendas ait. *Hoc en peremptus spiculo cecidit puer:* quibus mactatum filium & patratum parricidium sibi ipse exprobrat. At leniens invidiam facti Amphitruo subjicit opportune arietem illum, *telum manu fugisse*, ceu non tantum bonus imperator, verum etiam jurisconsultus. A. *Hoc Juno telum manibus emisit tuis.* Immo non tu auctor hujus mali, sed divûm regina, quae in feriendo puero tuis nescii atque inviti manibus usa est: quae fecit, ut telum manu fugeret. Hercules nihil motus hac extenuatione facti, magis aperit consilium de se interficiendo: H. *Hoc nunc ego utar.* Fuerit ante hoc telo usa Juno: nunc duntaxat ipse ego utar. Territus jam praecipiti denuntiatione Amphitruo, & ad ultimum timoris admotus non invenit verba, quibus eum pergat dehortari, sed extremum metum suum & summam sollicitudinem rebus & argumento exhibet: A. *Ecce quam miserum metu Cor palpitat, pectusque sollicitum ferit.* Ita namque Florentinus, neque aliter legendum est. Est autem illud, quod Ovidio: *Attoniti micuere sinus.* Et, *Cerque timore micat.* Et, *Corda micant regis.* Manilioque: *magnis concita caussis Corda micant.* Pergit tamen Hercules, & telum in se vertit, dicens: H. *Aptata arundo est.* Ita stanti & de extremo momento deliberanti trepidus rursum instat Amphitruo: A. *Ecce jam facies scelus Volens sciensque*: & hujus unius personae est omnis sermo usque ad versum 1314. ubi respondet jam sedatus & concedens Hercules.

1302. *Nihil rogamus;*] Vox ad eos, quos desperamus exorari posse, quique ut ait Cicero 2. fam. 17. *deteriores fiunt rogati* Pro Quinctio: *Quod si facere nolit, atque inhibuerit ejusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere, sese nihil precari, & si quid agere velit, judiciis defendere.*

1303. *Tu solus mihi, Thesеu, ipse necdum*] Merito ineptissime exteri illam diphthongum censuerunt summi viri: sed restituere locum totum non erat nisi codicis Etrusci. Ejus est: *tu solus mihi, Eripere nec tu. Maximum evasi metum.* Continuanturque omnia sub una Amphitruonis persona, neque vel Thesei vel Herculis hic admittuntur partes. Verba sunt desperantis de pervincenda obstinatione Herculis eoque precibus omissis jam indignantis & susque deque habere se fingentis, quicquid tandem in se consulat. Quod naturaliter evenit, ut magnis precibus nostris rejectis dolore accendamur in iram, & quod rogavimus, prope impetratum nolimus. sed & verbis contrariis interdum indignationem testemur. Ita tamen desperat & objurgat, ut arte interim spem & hortamenta ingerat. Age, inquit, quando non potes flecti, fac, aperi & monstra, quod me vis cogisque facere: (hoc est enim: *pande, quod fieri jubes:* occide te, quod vis, ut ego quoque faciam, & me occidam) desino precum, cessat & dolor: venit in mentem, te quidem posse, parcendo tibi, servare mihi natum: sed nec tu, licet te interficias, potes illum mihi eripere. (Sive quia anteeedere & prior mori con-

VARIORUM.

1300. *Jam facies*] Tibi & patri mortem inferendo. FARNABIUS.

1301. *Volens,*] Sanus, non per furoris errorem & ignorantiam, ut dudum. FARN.

1305. *Mi-*

Eripere nec tu. maximum evasi metum.
Miserum haud potes me facere, felicem potes.
Sic statue quidquid statuis, ut causam tuam
Famamque in arcto stare & ancipiti scias.
Aut vivis, aut occidis. hanc animam levem,
Fessamque senio, nec minus quassam malis,
In ore primo teneo. tam tarde patri
Vitam dat aliquis? non feram ulterius moram,
Letale ferro pectus impresso induam:

Hic,

GRONOVII.

stituit, sive quia etiamsi mortuo, filio tamen Hercule, erat futurus gloriosus.) Liber igitur sum metu: neque enim potes mihi, ut nunc est, miseriam augere; potes minuere: quod si non fiat, non tam malum est desperantibus non levari, quam bonum est miseriores fieri non posse. Et quae sequuntur sine dubio ejusdem Amphitruonis. Sed & Flor. *potes facere*, sine τῷ *me.* Itaque Nic. Heinsius: *potes efficere.*

1309. *Fessamque senio, nec minus quassam malis,*] Etruscus: *nec minus fessam malis.* Non insuavi repetitione.

1312. *Letale ferro pectus impresso induam:*] Recte sic Gruterus, & auctorem habet Florentinum: non etiam in versu, quem addit ex Thyeste, quamvis & in Rhetorum libellis jactato: *Brutium Coro feriente pontum.* Sic, inquam, liber optimus. Nec nescire debebat vir eximius, quomodo illa hypallage Seneca potissimum delectatus fuerit. Non enim aliter loquebantur: *induere se telo, ferro,* &c. vel *in telum* Cicero 4 Acad. *Ubi lo ut docuit Antiochus, in id ipsum se induit, quod timebat* Lucretius lib. 4. *At nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi.* His simile nostri hac tragoedia: *pectus in tela indue.* Hinc firmatur, quod asserit Quintiliano 12. Inst. 1 Gebhardus 3. Crep 6. *Neque prudentiam* (concesseris) *iis, qui in gravissima frequenter legum, semper vero malae conscientiae poenas à semetipsis improviso rerum exitu induantur* Ubi subjecerant *inducantur* Caesar 7 de Gall. *Aut semetipsi stimulis inopinanter induebant, aut in scrobes delapsi transfodiebantur.* Livius lib 44 *Induissent se hastis nec confertam aciem sustinuissent.* Virgilius lib. 10. *An sese mucrone ob tantum dedecus amens induat.* Ovidius 2. Amor. 10. *Induat adversis contraria pectora telis.* Quare apud eundem 9. Met. 82. ubi vulgo, *Induit ille toris à laeva parte lacertos*, non dubitem refingere, *toros à laeva parte lacertis.* Et lib 12, 340, quod est, *& pondere corporis ornum ingentem fregit, suaque induit ilia fractae*, ajo Nasonis fuisse: *suaque induit ilia fractā.* Nam *induit aliqua re*, vel *in aliquam rem*, *sese* aut *partem sui*; item *induitur* is, cui nocetur, qui sauciatur: *induitur res*, quae nocet sauciatve. Latinus Pacatus in Paneg. *aut obviis sudibus induebantur, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte claudebant.* Hinc scilicet Gebhardum frustra

VARIORUM.

1305. *Miserum*] Miseriorem me reddere non potes tua morte, felicem, si vivas FARNAB.

1306. *Sic statue*] Ad Herculem, jam deliberata morte ferocior se convertit: non supplicans, ut prius, sed minitans DELRIUS.

1308. *Aut vivis*] Nisi mutata sententia vivere statuas, mihi causa eris necis. FARN.

1308. *Levem.*] Quae mihi jam seni misero facile discedat FARNABIUS.

1310. *In ore*] ψυχὴ ἐπὶ χείλεσιν ἔχω. in primoribus labris, in extrema hac statione, hinc signo quasi dato facile avolaturam FARNAB.

1310. *Tam tarde*] Tantum rogatus, cunctaris adhuc vitam, id est, causam cur in vita maneam, donare mihi patri? FARNABIUS

1310. *Tarde*] Hoc addit, quia multum beneficio detrahat, qui cunctatur. Bis dabis, si cito dederis. Vide Senecam lib. 2. de benefic. c 1. 2. & seqq. DELRIUS.

Hic, hic jacebit Herculis ſani ſcelus.
Herc. Jam parce, genitor, parce; jam revoca manum.
Succumbe virtus, perfer imperium patris.
Eat ad labores hic quoque Herculeos labor;
Vivamus. artus alleva afflictos ſolo,
Theſeu, parentis: dextra contactus pios
Scelerata refugit. *Amph.* Hanc manum amplector libens:
Hac nixus ibo, pectori hanc aegro admovens
Pellam dolores. *Herc.* Quem locum profugus petam?
Ubi me recondam? quave tellure obruam?
Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Perſica
Violentus unda Tigris, aut Rhenus ferox,
Taguſve Ibera turbidus gaza fluens,

Ablue-

GRONOVII.

genus hoc loquendi applicare Quintiliano lib. 5. Inſt. 7. *Turbantur enim & à patronis diverſae partis induuntur in laqueum.* Reperit in ſcripto: *induuntur in latus:* & eo exultat. Sed *in latus indui* nihil eſt: latus enim pars quae laeditur, quum in id fit impetus: at illud, *in quod induimur*, hoc ſermone ſignificat, quod laedit. Admitto tamen *induuntur*, ſed ut maneat *in laqueum.* Sic enim Tullius 2. in Verr. *Hic videte, in quot laqueos ſe induerit. quorum ex nullo ſe unquam expediret.* Eodemque libro: *Videte, ut, dum expedire ſe vult, induat.* Lib. 5. ejuſdem corporis: *ſua confeſſione induatur ac juguletur, neceſſe eſt.*

1322. *Quave tellure obruam?*] Etruſcus: *obruar.*

1323 *Quis Perſica Violentus unda*] Equidem in Perſicum ſinum fertur Tigris: ſed an hoc ſatis cauſſae, cur ejus unda *Perſica*? Sane magna poëtarum licentia in gentium vicinarum nominibus inter ſe confundendis. An mavis, quod placebat Nic. Heinſio: *percita Violentus unda Tigris.* nam à celeritate, qua defluit, nomen illi inditum vult Curtius.

VARIORUM.

1313. *Sani*] Volentis ac ſcientis, ut modo verſ. 1301. FARNABIUS.

1315. *Succumbe*] Cedat juſtitia, quae impietatem meam in natos vindicatura erat, pietati in patrem. FARNABIUS.

1316. *Hic quoque*] Quod dolorem meum vicerim, & quod, ut patrem ſervem, tantae impietatis conſcientiae ſuperſtes eſſe velim. FARN.

1317. *Vivamus.*] Ego, & propter me pater. FARNABIUS.

1317. *Artus*] Tu, ô Theſeu, tolle humo patrem, manus meae pollutae non audent tangere. Vide ſup. verſ. 1193. FARNABIUS.

1319. *Hanc manum*] Hanc Herculis manum amplector potius. FARNABIUS.

1321. *Quem locum*] Coëgiſtis me vivere, ſed in qua orbis parte latebo, ubique notus? aut quo flumine vivo ablutus expurgabo me, cui alto infixa animo ſedet tam dirae impietatis memoria? FARNABIUS.

1323. *Tanais,*] Scythiae fluvius. FARN.

1323. *Nilus,*] Aegypti fluvius FARNAB.

1323. *Perſica Tigris,*] Qui in Armenia majore naſcens magnam Aſiae partem perfluens in ſinum Perſicum defertur. fluvius rapidiſſimus, unde & nomen habet: ſagittam enim Perſae Tigrin appellant; & hinc ferae nomen. FARNABIUS.

1324. *Ferox*] Ipſe fl. impetuoſus. *vel* propter feroces accolas Gallos & Germanos, quos diſterminat. FARNABIUS.

1325. *Taguſve*] Fl. Luſitaniae, quae Iberiae, id eſt, Hiſpaniae pars. FARNABIUS.

1325. *Gaza*] Aureis arenis. FARNABIUS.

1327. *Maca-*

Abluere dextram poterit? Arctoum licet
Maeotis in me gelida transfundat mare,
Et tota Tethys per meas currat manus,
Haerebit altum facinus. in quas impius
Terras recedes? Ortum, an Occasum petes?
Ubique notus perdidi exilio locum.
Me refugit orbis. astra transversos agunt
Obliqua cursus; ipse Titan Cerberum
Meliore vultu vidit. ô fidum caput
Theseu, latebram quaere longinquam, abditam.
Quoniamque semper sceleris alieni arbiter
Amas nocentes, gratiam meritis refer
Vicemque nostris: redde me infernis precor
Umbris reductum, meque subjectum tuis
Restitue vinclis. ille me abscondet locus.
Sed & ille novit. *Thes.* Nostra te tellus manet.
Illic solutam caede Gradivus manum
Restituet armis. illa te, Alcida, vocat,
Facere innocentes terra quae superos solet.

GRONOVII.

1336. *Quicumque semper*] Quando solum alloquitur Thesea, & illum amare dicit etiam nocentes, propter Pirithoum, ne in scelere quidem relictum, nemo non videt ineptum hic illud, *Quicumque.* Succurrit in tempore codex Etruscus: *Quoniamque semper.* Quae omnino vera lectio est.

1343. *Illa te, Alcide, vocat,*] Etruscus, *Alcidae.* Lege cum Nic. Heinsio: *Alcida.* Ut sequenti tragoedia: *Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.*

VARIORUM.

1327. *Maeotis*] Palus Scythiae FARN.

1327. *Mare,*] Septentrionale, vel Euxinum. FARNABIUS.

1328. *Tota Thetys*] Uxor Oceani. *Metonym.* mare. Mari autem polluta cuncta expiari credebantur: Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά. FARN.

1332. *Me refugit*] Homines me abhorrent, dii oderunt. FARNABIUS.

1333. *Ipse*] Sol plus obscuratur me viso, quam Cerbero. vid. vers. 60. FARNABIUS.

1334. *O fidum*] Ὦ φίλη κεφαλὴ πιστ' ἑταῖρε. Qui Pirithoo fidus extitisti comes in rapienda Proserpina, mihi in furore meo. FARNABIUS.

1337. *Amas nocentes,*] Hoc dicit, quia Theseus amaverat Pirithoum, atque eum juverat in rapienda Proserpina; nunc se liberos necantem & summum furentem furorem non deseruerat. DELRIUS.

1337. *Meritis*] Ego bene de te merui, cum te catenis infernis exemerim, supra vers. 805. tu referes mihi hanc gratiam, si me vinclis illis restituas. FARNABIUS.

1341. *Nostra*] Athenas, quae patria mea & regnum, profectus expiabere; nam & ibi Mars à Neptuno in judicium vocatus de caede filii sui Halirrothii omnium deorum sententiis absolutus est. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE

*THYESTES.

DRAMATIS PERSONAE.

THYESTES. ATREUS. TANTALUS. MEGAERA. PLISTHENES. THYESTIS F. CHORUS SENUM MYCENAEORUM.
TANTALUS THYESTIS F. } Mutae Personae,
ALIUS THYESTIS F. }
SATELLES. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Alternis annis regnandi vices pacti Atreus & Thyestes Pelopis ex Hippodamia filii Argis imperabant. Thyestes, adjuvante Aerope fratris uxore, quam in adulterium pellexerat, aureum arietem, in cujus possessione erat fatum regni, amovet, & male conscius in exilium abit. Atreus evasisse dolens, missis suis filiis velle se in gratiam redire simulat, oblata regni parte reditum illi suadet & persuadet. Tres Thyestis liberos, quos obsides acceperat, ad aras immolatos, partim assos, partim elixos patri nescienti epulandos apponit, mistumque vino cruorem illi praebet. Sub finem nefandi convivii (quod Sol, ne videret, refugit) capita illi & manus filiorum ostendit, quasque dapes absumpserit, narrat, insultans fratris luctui, dolori, & imprecationibus.

ACTUS PRIMUS.

UMBRA TANTALI. MEGAERA.

Adducitur ab inferis Tantalus a furia, cogiturque miscere nefaria odia inter suos ex Pelope nepotes Atreum & Thyestem.

Tant. QUIS me inferorum sede ab infausta extrahit,
Avido fugaces ore captantem cibos?
Quis

GRONOVII.

1. *Quis me furor nunc*] Scio apud Virgilium Eurydicen, cum retraheretur ad inferos, dicere:

VARIORUM.

* *Thyestes.*] Haec M. Annaei Senecae tragoedia, nulla caeterarum interior. Et quis dubitat, quin

Quis male deorum Tantalo vivas domos
Oſtendit iterum? pejus inventum eſt ſiti
Arente in undis aliquid, & pejus fame
Hiante ſemper? Siſyphi numquid lapis
Geſtandus humeris lubricus noſtris venit?
Aut membra celeri differens curſu rota?

Aut

GRONOVII.

Quis & me miſeram & te perdidit, Orpheu? Quis tantus furor? Unde ſi amaremus hanc lectionem, explicaremus eam: quae ira deorum: non vero, quo furore furia Megaera percita. Sed ſatis hac glande ſumus paſti, quam remittemus in poſterum, quibus anima pro ſale erit: nos verum accipiemus à Lipſiano & Florentino: *Quis me inferorum ſede ab infauſta extrahit:* hos duos ego non modo Pall. novem & octo Delrianis, ſed omnibus, qui tota ſunt Europa, libris obduco, & jubeo victores volitare. Nam quid accidit Grutero, ut cogitaret: *Quis me Furiarum:* & τὸ *Quis* foeminino genere acciperet? Attium aut Pacuvium verſare ſe credidit, non Senecam. Vox *inferorum* conjungenda eſt cum vocabulo *ſede*, non cum pronomine. Fuere & quibus *abſtrahit* placeret. Quaſi non in Phoeniſſis: *quae me ab hac vita extrahat.*

3. *Quis male deorum Tantalo vivas*] Sic omnes Mſſ. priore quidem loco: & particula *male* conjungenda eſt cum verbo *oſtendit*: ut ſit *male oſtendere*, in poenam oſtendere, inutiliter & magno cum pretio atque malo oſtendere, ut obſervabamus olim. Agamemnone: *cum tranquillo Male confiſae, credunt iterum Pelago audaces. Vivas* etiam *domos* intelligebam per hypallagen vivorum domos, ut apud Livium lib 6. *gregatim quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis nobiles domos, & ubicumque patricius habitet, ibi carcerem privatum eſſe.* Liber tamen Etruſcus, *viſas.* Unde Nic. Heinſii conjectura: *inviſas domos*

8. *Aut membra celeri differens*] Si bene diſtinguas, nihil eſt fere, quo offendaris. Numquid, ait, lubricus Siſyphi lapis, geſtandus humeris noſtris, venit mihi tanquam poena nova vice poenae priſtinae? numquid venit mihi rota illa differens membra Ixionis celeri curſu? num denique poena Tityi mihi venit, qui aeternus avem paſcit? num haec vel illa mihi adſignabitur? num cadet aut eveniet ſorte? num illam ſortiar? Hoc enim eſt *venit.* Caveamus igitur refingere *differat* aut *differet.* Bene repetitur ἀπὸ κοινοῦ τὸ *venit*; quod non ita adſociandum τῷ *geſtandus*, ut ſequentibus attribui non poſſit. Concedamus autem, *geſtandus venit*, eſſe idem quod, geſtandus eſt, & poſtea ſcriptum, *differet*, quid facient de illis: *Aut poena Tityi?* num hic poſſunt repetere ex praecedente verſu idem *differet?* Sed fovent pravam lectionem, *ſemper accreſcens jecur:* quae tamen ſeparatis illis quatuor verſibus de Tityo ſenſum eſſe patitur, ſed non patitur eos

VARIORUM.

quin Vario aliquid debuerit? Ut omittam octo minimum apud Graecos in hoc argumento laudari. Chori ſunt divini. Ὑποθετικοὶ fere omnes: & qui non τῇ τῆς γνώμης παραθέσει, ſed perpetua oratione hoc agunt. Omnes fere ad hoc facti, ut emendent mores. Etiam quae à Stoicis ſumpſit, omnibus accommodavit. Qualia de vero Rege, qui idem ſit ſapiens, in illo divino, cujus eſt exordium, *Tandem regia nobilis.* In MS. codice, ATREUS inſcribebatur. Sane Accii cognominis laudatur. Et ὁ πρωτολόγος hiſtrio, eſt Atreus, non Thyeſtes. Caetera pro vulgari inſcriptione ſunto. HEINSIUS. Chorus hujus tragoediae conſtat ex ſenibus Mycenaeis, non ex mulieribus, quod vel ex verſ. 392. conſtat. Mycenaeos ita intellige, ut etiam Argivi eſſe poſſint. Quod poëtae Argos Mycenis confundunt: ut verſ. 179. Argos nominant, verſ. 187. Mycenas. Id nos ſaepiſſime notavimus, & jamdudum Strabo monuerat. De tribus autem Thyeſtis filiis Pliſthenes maximus natu interloquitur: Tantalus autem, & minimus natu, inducuntur mutae perſonae. SCALIGER.

4 *Pejus*] An graviorem aliquem mihi excogitaverunt cruciatum, quam qui mihi jam addictus eſt? FARNABIUS.

6. *Siſyphi*] Hippol. v. 1226. FARNABIUS.

8. *Aut membra*] Hercul. Fur. 750. FARN.

9. *Aut*

Aut poena Tityi: qui ſpecu vaſto patens
Viſceribus atras paſcit effoſſis aves;

Et

GRONOVII.

cohaerere cum praegreſſis. Quae enim haec connexio? Numquid Siſyphi lapis eſt mihi volvendus? rota Ixionis? aut jecur ſemper accreſcens Tityi, quae poena illius eſt, paſcit vulturem & reparat nocte, quod die perdidit, & ſufficit iteratis morſibus. Quis tantum non puer non videat hanc orationem eſſe ſtolidam, ineptam, male ſibi reſpondentem? Cui non ſuccurrat ſequi aliquid debere, quo non ſimpliciter narretur, quid fiat Tityo, ſed oſtendatur dubitare ipſum Tantalum an ſibi eadem poena immineat? Itaque miror ſecuritatem illius, qui nihil ad ſententiae plenitudinem ait deſiderari. Sane nihil deſideratur, ſi in eloquendo ſatis eſt, quodvis membrum per ſe habere ſenſum, etiamſi ſenſus ille à proximis abhorreat.

9. *Semper accreſcens jecur*] Jam demonſtravimus hanc lectionem ſtare nullo modo poſſe, ut ſalva & honeſta ſit oratio. Lipſius adſcriptum in codice ſuo invenit: *qui ſpecu vaſto patens:* quod merito amplexus eſt Raphelengius, viſus etiam ſibi deprehendiſſe, unde alterum proceſſerit, videlicet, cum adſcriptum eſſet ex Hippolyto: *Meumque poenae ſemper accreſcat jecur.* Quod quidem vere animadverſum puto, utcumque frivolum dicant alii: nec diſſimulo idem mihi, antequam apud illum viderem, in mentem veniſſe. Praefidenter ajunt expungi *ſemper accreſcens jecur.* At imprudenter illi, qui non percepta ſententia de ſcriptura verborum judicant. Nam *τὸ patens vaſto ſpecu* Latinum minus eſſe quam *jacens*, ne Grutero quidem approbarunt, etſi & ille ſex malis Codd. plus tribuat quam uni bono Lipſiano, ſperetque ſe excogitaſſe, unde attextum fuerit, *qui ſpecu vaſto patens.* Sed non eſt attextum: prima immo & antiqua lectio eſt, & ſola exſtat in membranis Florentinis Vidit tamen Gruterus nec vulgatam bene ſe habere, ſeque fatetur impeditum, & molitur correctionem potius ex ſua quam auctoris mente, ſcriptiſque illis, quibus tamen ipſe fidit, ait nocuiſſe ungues exſcribentium. Dum *τὸ venit*, nimis arcte conjungit *τῷ geſtandus*, non potuit illud repetere *ἀπὸ κοινοῦ* ad ſequentia: hoc autem quia non fecit, nec cepit ipſe ſenſum, nec illum cepit verae lectionis facilitas.

VARIORUM.

9. *Aut poena Tityi: qui vaſto ſpecu patens.*] Sic edidit Gronovius, unius Florentini codicis auctoritate, contra tot conſpirantes ceterorum MSS. lectiones ablatus. Ut quod ſentio, dicam, mihi quidem acumen viri, quo is receptam ſcripturam configere intendit, non adeo animum percuſſit, ut aliud potius hic egiſſe ſummus Criticus mihi videatur. Contendit lectionem vulgatam ſtare nullo modo poſſe; & Gruterum fruſtra ſatagere de expedienda ſententia. At ſi Pariſienſem Aſcenſii inſpiciamus nullus video, quid ſalebroſi quemquam hic remorari poſſit, eoque redigere, ut tot auctoritatibus unam opponat Florentini cod. ſcripturam. Ea autem ſic habet

Siſyphi numquid lapis
Geſtandus humeris lubricus noſtris venit?
Aut membra celeri differens curſu rota?
Aut poena Tityi, ſemper accreſcens jecur
Vulneribus atras paſcet effoſſis aves?
Et nocte reparans quidquid amiſit die
Plenum recenti pabulum monſtro iacet?

Ubi primum animadvertenda eſt inſignis viri hallucinatio, qui in concinnanda hujuſce loci ſtructura verba iſta *ſemper accreſcens jecur* ad Tityum referat; quo pacto facile largior hiulcam fore orationem, cum ſic *ἀποδόσεως* deſtitueretur ſermo, nec quidquam ſupereſſet, quod ad Tantali umbram applicari poſſet. At vero diſtinguenda ſunt, tamquam diſparata, *poena Tityi*, ab illis *ſemper accreſcens jecur*, ſic ut poſteriora ſibi directo adſcribat umbra, priora vero non aliter quam per ſimilitudinem, hoc modo: *aut num ſemper accreſcens mihi jecur* (quibus per oppoſitionem cohaeret illud *poena Tityi*, ſupple *exiſtens*, vel *quae poena Tityi fuit.*) *paſcet vulneribus meis effoſſis atras aves?* Et num jecur illud meum (intellige haec ſequentia per epexegeſin) reparans nocte, quidquid amiſit die, *pabulum plenum monſtro recenti jacet*, h. e. in cruciatum meum poſitum eſt, ſive adponitur pabulum foedae recenti volucri? Mihi quidem iſta, *qui vaſto ſpecu patens* languidiora videntur, quam ut furori concitatae umbrae convenire poſſint. Dijudicet Lector eruditus, qui legitimum ſonum aure callet, SCHRODERUS.

9. *Specu vaſto patens*] Illa ſcilic parte corporis, qua admittebat aves rapaces. FARNABIUS.

10. *Aves;*

Et nocte reparans quidquid amisit die,
Plenum recenti pabulum monstro jacet?
In quod malum transcribor? ô quisquis nova
Supplicia functis durus umbrarum arbiter
Disponis! adde, si quid ad poenas potes,
Quod ipse custos carceris diri horreat,
Quod moestus Acheron paveat, ad cujus metum
Nos quoque tremamus. quaere: jam nostra subit
E stirpe turba, quae suum vincat genus,
Ac me innocentem faciat, & inausa audeat.
Regione quidquid impia cessat loci,
Complebo. numquam stante Pelopeja domo

Mi-

GRONOVII.

13. *In quod malum transcribor?*] Verbum Senecae, Epist. 4. *cum puerilem animum deposueris, & te in viros philosophia transcripserit.* Consolatione ad Marciam cap. 16. *Cloelium, contempto hoste & flumine, ob insignem audaciam tantum non in viros transcripsimus.* A Virg. 5. Aeneid. *Transcribunt urbi matres, populumque volentem Deponunt.* Lib. 7. Aen. vers. 422. *Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis?*

15. *Adde si quid ad poenas potes,*] Etruscus, *potest.* Nempe *addi.* Qua figura frequenter Plautus: *Abduce me hinc; quantum potest. Congrum exdorsua, quantum potest.* . Sed non modo intelligendum, verum plane restituendum *τὸ addi*, & distinctio mutanda hoc modo: *Disponis, addi si quid ad poenas potest, Quod ipse custos carceris diri horreat, Quod moestus Acheron paveat, ad cujus metum Nos quoque tremamus, quaero.* Ita enim cohaeret oratio: *O quisquis disponis* &c. *quaero, si quid addi potest ad poenas, quod ipse* &c. Salvianus lib. 3. contra avarit. *Et hoc, si quid addi ad poenam potest, per illum sibi tribui postulabat, quem aliquando contempserat.*

VARIORUM.

10. *Aves;*] Ita & alii. Virg. 6. Aeneid. unicum vulturem agnoscit.

13. *Transcribor?*] Translatum ab iis, qui in novas colonias scripti deducuntur. FARNABIUS.

16. *Custos*] Cerberus. FARNABIUS.

18. *Nos quoque*] Malis indurati, qui in vivis dira fecimus, apud inferos miserrima patimur. FARNABIUS.

19. *Stirpe*] Pelope FARNABIUS.

19. *Turba,*] Atreus & Thyestes. FARN.

19. *Suum*] Me progenitorem infando scelere superet. FARNABIUS.

20. *Innocentem*] Respectu & comparatione ipsorum. FARNABIUS.

20. *Inausa*] Quae nec ego, nec alius quispiam ausus est. FARNABIUS.

21. *Regione*] Vacua omnia supplicii apud inferos loca progenies mea complebit. FARN.

22. *Nunquam*] Quamdiu quisquam superest è nostra familia, & *saeva Pelopis domo* nullo non scelere contaminata, habebunt, quae torqueant, crimina inferni judices. FARNABIUS.

22. *Pelopeja domo*] Nullum scelus fuit, quo se Pelopidae abstinuerint. nam parentes liberos, liberi parentes, uxor maritum, maritus uxorem, frater fratrem, affines affinitate junctos occiderunt; pater liberos comedit; demum affinem patruelis, glorem levir, filiam pater stupravit. merito igitur eorum familia conviciis omnium proscissa fuit adeo, ut *Pelopeja domus*, pro saeva & impia, adagii loco etiam hodie usurpetur. Xenarcho dicitur *ἄσυλος οἶκος*, Euripidi *δυστυχὴς δόμος*, Horatio *saeva Pelopis domus.* DELRIUS.

O 28. *Pa-*

Minos vacabit. *Meg.* Perge deteſtabilis
Umbra, & penateis impios furiis age.
Certetur omni ſcelere, & alterna vice
Stringantur enſes. ne ſit irarum modus,
Pudorve. mentes coecus inſtiget furor;
Rabies parentum duret, & longum nefas
Eat in nepotes. nec vacet cuiquam vetus
Odiſſe crimen, ſemper oriatur novum,
Nec unum in uno: dumque punitur ſcelus,
Creſcat. ſuperbis fratribus regna excidant,
Repetantque profugos: dubia violentae domus
Fortuna reges inter incertos labet.
Miſer ex potente fiat, ex miſero potens;
Fluctuque regnum caſus aſſiduo ferat.
Ob ſcelera pulſi, dum dabit patriam deus,
In ſcelera redeant: ſintque tam inviſi omnibus

Quam

GRONOVII.

23. M. *Perge deteſtabilis*] Etruſcus: *FURIA. Perge d.* Et ſic etiam perſonam eam vocat in inſcriptione: *TANTALI UMBRA. FURIA.* Et inferius verſ. 101. *FUR. Hunc hunc furorem.*

26. *Stringantur enſes.*] Etruſcus: *Stringatur enſis.*

29. *Nec vacet cuiquam*] Scribo: *neu vacet.* Ut ſit, & ne vacet. Ne cuiquam ſit ſpatium reſipiſcendi & vetera ſcelera horrendi, fac recens continenter alii ſuccedat.

33. *Repetantque profugos:*] Sic Florentinus, non *repetat.* Senſus: regna excidant & elabantur tenentibus, ac deinde redeant ac revertantur ad ejectos, exſules, profugos. Eodem jure quo *excidere* dicuntur illis, quibus auferuntur, & *repetere* poſſunt dici illos, in quorum ditionem redeunt. Si quis codex αὐτὶ τ *regna* haberet *ſceptra*, valde probarem ob *regnum*, quod eſt verſ. 36. Poteſt tamen & vulgatum ſatis ferri.

VARIORUM.

28. *Parentum*] Tantali & Pelopis. *vel indignanter pro* parentis, id eſt, avi. ſcilicet tui ô Tantale, ut Hercul. Fur. verſ 1284. *pavidas matres.* FARNABIUS.

30. *Oriatur novum,*] Ita dum Atreus ulciſcebatur adulterium Thyeſtae cum Aeropa uxore ſua, filios ipſius illi epulandos appoſuit. Thyeſtes ut hoc vindicaret, conſulto oraculo, ex inceſto ſuae filiae Pelopejae ſtupro Aegiſthum genuit, qui Atreum interfecit & Agamemnonem. FARNABIUS.

32. *Superbis*] Atreo & Thyeſtae alternis vicibus regnantibus regnum excidat, uti Thyeſtae, qui corrupta fratris uxore in exilium ivit, à quo ſimulata conciliatione revocatus eſt. *Vide Argument.* FARNABIUS.

33. *Repetantque profugos:*] Gronovius τὸ *regna* ſubaudit, ut illa *repetere* dicantur *profugos.* mihi quidem duriuſculum hoc videtur. malim explicare ex praecedenti, *ſuperbi fratres repetant profugos*; ut alludatur ad Atreum, qui fratrem Thyeſten revocavit ad regnum. SCHRODERUS.

37. *Ob ſcelera*] Uterque pulſus, ſimul ac revocatus fuerit, in ſcelera redeat. FARNABIUS.

40. *Fra-*

Quam ſibi. nihil ſit, ira quod vetitum putet,
Fratrem expaveſcat frater, & gnatum parens,
Gnatuſque patrem: liberi pereant male;
Pejus tamen naſcantur: immineat viro
Infeſta conjux. bella trans pontum vehant:
Effuſus omnes irriget terras cruor;
Supraque magnos gentium exultet duces
Libido victrix. impia ſtuprum in domo
Leviſſimum ſit. fratris & fas, & fides,
Juſque omne pereat. non ſit à veſtris malis
Immune coelum. cum micant ſtellae polo,

Flam-

GRONOVII.

41. *Gnatuſque patrem*] Non ſatisfacit ingenium Gruteri. Forte, *Gnatique patrem*, nempe, quem erat in fatis veſci viſceribus illorum. Aut maneat vulgatum, ut ſit, aliquis filiorum Thyeſtae. nam & de ſingulis verum eſt, quod de omnibus.

49. *Cum micant ſtellae polo*] Hugo Grotius per interrogationem: *cur micant ſtellae polo? Flammaeque ſervant debitum mundo decus*? Nicolaus Heinſius non modo retinet vulgatum, ſed etiam ex Flor. probat, *Nox alia fiat*, quod ſit, nox quaſi duplicetur. Si deſignatur id tempus, quo in ſcena haec aguntur, recte Grotius: noctu enim fingitur umbram Tantali ducere Furia: & huc quadrat etiam *Nox alia*. Sed videtur potius exigi futurum & tenebras diurnas in epulis Thyeſtaeis: quo pacto commodius *τὸ cum*. Sed ita vehementer incommodae *ſtellae* iſtae: neque enim ſtellae micuerunt, cum iſtud prodigium exſtitit. Diſplicet etiam *nox alia*. non enim alia poteſt fieri aut nox in noctem addi, quoties nulla eſt. Videndum an ſcripſerit: *cum micant ſolis polo Servantque flammae debitum mundo decus, Nox alta fiat*. Cum flammae ſolis micant & ſervant mundo decus debitum. *τὸ alta* & Commelinus in ſcripto reperit. Et ſic noſter in Troaſin: *alta nocte diviſit diem*. Appulejus lib. 2. met. *cum ecce crepuſculum, & nox provecta, & nox altior, & deinde concubia*.

VARIORUM.

40. *Fratrem*] Atreus Thyeſtem & è contrario. FARNABIUS.

40. *Et gnatum*] Clytaemneſtra Oreſtem. FARNABIUS.

41. *Gnatuſque patrem:*] Quis? quem? cum de futuris ſceleribus loquatur, & de Clytaemneſtra & Oreſte mentio ſit, puto caſtigandum: *Natuſque matrem*. hanc enim fugit. DELRIUS. Sic MSS. omnes. nec mutari debet, quamvis ſermo de Oreſte & Clytaemneſtra. nihil enim vetat maſculino contineri ſexum deteriorem. l. 62. de legat. & fideic 3. & lex 45. de leg. 2. ſi quid mutandum, maluerim, *Gnatus parentem*. GRUT.

41. *Pereant*] Thyeſtae filii, quos patruus occidit, voravit pater. FARNABIUS.

42. *Pejus*] Ex inceſtu leviri cum glore, patris cum filia. FARNABIUS.

42. *Viro*] Clytaemneſtra Agamemnoni. FARN.

43. *Bella*] Agamemnon & Menelaus repetitum Helenam ad Trojanum bellum profecti. FARN.

45. *Supraque*] Ita Agamemnon magnus dux Graeciae Chryſeida & Caſſandram deperiit. FARNABIUS.

47. *Leviſſimum, &c.*] Commelin. ſic diſtinguendum cenſet: *Leviſſimum ſit fratris: & fas & fides*.

49. *Cum micant ſtellae polo*,] Locus qui crucem figat interpretibus. Etenim ſi in hujuſmodi diris obſervare ſoleant poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat, ut

Flammaeque ſervant debitum mundo decus;
Nox atra fiat, excidat coelo dies.
Miſce penateis: odia, caedes, funera
Arceſſe, & imple Tantalo totam domum.
Ornetur altum columen, & lauro fores
Laetae vireſcant; dignus adventu tuo
Splen-

GRONOVII.

53. *Et imple ſcelere Tantaleam domum,*] Pulchre Flor. *& imple Tantalo totam domum.* Intellige, animo, fortuna & caſibus Tantali. Mittebatur enim, *ut dirus vapor telluee rupta, vel gravem populis luem ſpaeſura peſtis*, ut ipſe mox ait. Statius in diverſam partem: *ille penates implet, & ingenti genio juvat.*

54. *Ornetur altum columen*] Sic liber optimus & omnes: & cur mutavit Fabricius? *Columen* proprie materia ſuſpenſa, quae totius aedificii faſtigium percurrit ac ſuſtinet, apud Vitruvium. Quod eleganter oſtendit Rutilius Numatianus lib. 1. verſ. 348. etſi propter verſum *culminis* voce utatur. *Parvula ſubrectis facimus tentoria remis, Teanſverſus ſubito culmine contus erat.* Ubi male interpres, contum navalem erectum cuſpide in terram fixa culmen ſubitario aedificio fuiſſe, ſcribit. Ex columine columnam, ex vara vibiam. Immo remorum ordo pronorum ac faſtigatorum cum ordine contrario ita junctus, ut ſupremis in partibus leviter decuſſati eſſent, atque in terram ſtatutus eſt: his ſuper impoſitus contus, ad quem revincirentur & contextum inter ſe opus haereret. *Subectlis* autem legendum. non *ſubrectis:* quod eſt quidem interdum in altum movere, ſed huc non congruit Varro de re ruſtica lib. 3. *Columbarum unum genus agreſte, quod habetur in tuecibus & columinibus villae.* Seneca transfert, & pro quavis conſpectiſſima domus parte accipit.

VARIORUM.

ἀπὸ Gronovius contendit ad Phoeniſſas v. 358. ſequetur pari ratione *futurum* quoque hic reſpici à furia. ſed cum iſtud prodigium exiſtitit, non *ſtellae* micuerunt, ſed *ſol.* namque ad parricidales Thyeſtis epulas obſtupeſcens ſol retroceſſit. Senſit quoque id incommodum Aſcenſius; quare is lepido commento lucis & tenebrarum confinia ſimul hic comprehendit; ut per *diem*, quem *coelo excidere* vult umbra, intelligat *apparitionem ſolis in ſtellis repercuſſis.* Qua ratione ipſa precetur, ut creperus ille ſolis fulgor una cum ſtellis evaneſcat. Et ſane cum id diei tempus coenae Thyeſtis accommodiſſimum ſit, ſtare poſſe videatur hoc quidquid eſt interpretamenti, quando alia deſunt, niſi illud obſtaret, quod *medio Olympo ſol diem perdidiſſe* dicatur infra v. 792. quae deſcriptio in veſperinum tempus, quo ſol occaſus heſperum ceteraſque ſtellas fulgore adhuc propinquo adſicere poſſit, non cadit. Non diſpliceret Cl. Gronovii emendatio, *cum micant ſolis polo ſervantque flammae* ſi fundus ei eſſet codex aliquis MS. Nunc Grotii conjecturae ſubſcribo, tum quod leviore mutatione nitatur; tum vero, quod furiae convenientior ſit interrogatio, qua nocti umbram Tantali ducens, horrorem & tenebras imprecetur, quaſi jam tum praeſagiens futurum aliquando, ut in epulis Thyeſteis & ſol & ſtellae ſpiſſiſſimis tenebris obducantur. SCHRODERUS.

51. *Excidat*] Menſae enim Thyeſteae atrocitatem ſol videre non ſuſtinens ortus retroceſſit. FARNABIUS.

53. *Imple Tantalo totam domum.*] Geminum huic illud Syllae Dictatoris Suet Jul. c. 1. *Caeſari multos Marios ineſſe*, hoc eſt, mentem & conſilia Marianis ſimillima. Quem locum poſtea vidi Cl. Gronovium occupaſſe infra ad v. 242. quibus addas verſum 937. *veterem ex animo mitte Thyeſten.* Et Pompon. Melam lib. 1. c. 9. §. 30. de Nilo intra ripas ſe recipiente, *ac ſe ſibi reddidit.* & Horat. lib. 1. Epiſt. 14. initio: *Villice ſilvarum & mihi me reddentis agelli* i. e. qui reddat mihi animum priſtinum. SCHRODERUS.

54. *Ornetur*] Inſimulata conciliatione, quod in feſtis ſolet, ornentur poſtes floribus, frondibus, lauri ramis, lucernis, foco ſed crudeli, qui inceſtum Thyeſtae vindicet. FARNABIUS.

56. *Thra-*

Splendeſcat ignis. Thracium fiat nefas
Majore numero. dextra cur patrui vacat?
Nondum Thyeſtes liberos deflet ſuos?
Ecquando tollet ignibus jam ſubditis
Spumante aheno? membra per partes eant
Diſcerpta: patrios polluat ſanguis focos:
Epulae inſtruantur, non novi ſceleris tibi
Conviva venies; liberum dedimus diem,
Tuamque ad iſtas ſolvimus menſas famem.
Jejunia exple. miſtus in Bacchum cruor

Spe-

GRONOVII.

59. *Tollet ignibus jam ſubditis Spumante aheno?*] Aliquid hic vitii ſubeſſe jam olim ſuſpicatus Lipſius, ſed non illud videtur ſublatum diſtinctione, quam facit: *Spumante aheno membra*; nam vocabulum, *membra*, ſequenti à membro orationis decerpi non debet. Quid autem eſt, *tollet aheno membra?* Quod ſi manet diſtinctio prior, vel ſic quoque, quis aut quid *tollet*? Hoc erat quaerendum; & invenimus; ut puto. *Nondum*, inquit, *Thyeſtes liberos deflet ſuos? Ecquando tollet?* Erat in fatis Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyeſtes ſceleſte liberos amitteret, ſceleſtius rurſum crearet ac tolleret vel ſuſciperet è filia. Utrumque exigit Furia, & miratur rem differri praeſenti propemodum die. *Ecquando tollet?* ſubaudi ex praecedenti membro *liberos*: quae vox & de uno pignore ſaepe priſcis effertur. Nondum luget devoratos? quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat ſuſcipiatque inceſto, quem nobis debet, Aegiſthum? Age, ocius apparetur illa parricidalis coena, &c. Reddendum ergo, quod ſequitur: *ignibus jam ſubditis Spument ahena. membra per, &c.* Uti olim conjeci & omnino approbabat optimus codex.

VARIORUM.

56. *Thracium*] Quale admiſerunt Progne & Philomela in vindicta Terei regis Thraciae. vid. Herc. Fur. verſ. 149. FARNABIUS. A Pauſania in Atti. Terei hiſtoria ſic narratur, ut praeter metam iſtas, omnia vere videantur accidiſſe. DELR.

57. *Majore*] Sed illae unum Terei peremere filium Ityn: tu ô Atreu, duos Thyeſtae; *imo tres.* FARNABIUS.

57. *Patrui*] Atrei. *& inſtat Furia feſtinare jubens, ut ipſe famelicus cruentis his dapibus ſe exſatiet.* Sarcaſ. FARNABIUS.

59. *Ecquando tollet*] Si cui conjectura Gronovii *τὸ tollet* referentis ad inceſtum Thyeſtis, ſubtilior videatur, is non abſurde, meo judicio, cum increpatione iſta, *dextra cur patrui vacat?* poſterius illud copulabit, hoc modo: *dextra cur patrui vacat? Ecquando tollet*, ſupple, *dextra* patrui Atrei liberos Thyeſtis. Hac ratione per totum periodi filum dirae filiorum Thyeſtis necis mentio continuabitur. quod ut ſimplicius, ſic veriſimile magis videtur eſſe, quam interjecta leviter inceſti ſuſpicione, inchoatum modo abominandi facinoris & calamitatis ſermonem abrumpi. Adde quod haud paulo concinnior ſic evadat oppoſitio verborum *vacat*, & *tollet* q. d. quid eſt, quod dextra Atrei in praeſentia ceſſat ab opere? an tandem & aliquando illa diro iſthoc facinore occupabitur, ut tollat & eximat aheno liberos fratris coctos? SCHRODERUS.

62. *Non novi*] Qui filium tuum Pelopem coctum olim diis epulandum appoſuiſti. FARNABIUS.

63. *Liberum*] Hunc diem à fame tibi vacuum permiſi, ut apud tuos ad ſatietatem uſque convivareris. FARNABIUS.

65. *Miſtus*] Vinum cruore puerorum Thyeſtae miſtum. FARNABIUS.

67. *Ipſa-*

Spectante te potetur. inveni dapes,
Quas ipse fugeres. Siste, quo praeceps ruis?
Tant. Ad stagna, & amnes, & recedentes aquas,
Labrisque ab ipsis arboris plenae fugas,
Abire in atrum carceris liceat mei
Cubile: liceat, si parum videor miser,
Mutare ripas: alveo medius tuo
Phlegethon relinquar, igneo cinctus freto.
Quicunque poenas lege Fatorum datas
Pati juberis: quisquis exeso jaces
Pavidus sub antro, jamque venturi times
Montis ruinam: quisquis avidorum feros
Rictus leonum, & dira Furiarum agmina
Implicitus horres: quisquis immissas faces
Semiustus abigis, Tantali vocem excipe
Properantis ad vos: credite experto mihi,
Amate poenas. quando continget mihi

Ef-

GRONOVII.

76. *Quique venturi times*] Melius Florentiae: *jamque venturi times.* De eisdem enim utrumque pronuntiatur. Virgilius in sexto Aen. 601.: *Quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque? Quos super atra silex jam jam lapsura cadentique imminet adsimilis* vers. 605. *Furiarum maxima juxta Accubat.* Statius 1. Thebaid. *ultrix ubi torva Megaera Jejunum Phlegyam subter cava saxa jacentem Aeterno premit accubitu.* Macrobius alludens in Somnium lib. 1. cap. 10. *atram silicem lapsuram semper & cadenti similem illorum capitibus imminere.* De ipso Tantalo Lucretius lib. 1. *impendens magnum timet aëre saxum Tantalus*, ut *fama est*, *cassa formidine torpens.* E Pindaro 1. Ὀλυμπ. οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον· τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Ubi videndus Scholiastes.

82. *Amate poenas.*] Ut Virg. 3. Aen. *Hortor*

VARIORUM.

67. *Ipse fugeres*] Tu, quem caeterae dapes fugiunt: namque hoc audito, Tantalus refugit, repetitque inferas potius famis poenas, quam tales accedat mensas. *Furia itaque* sisto *ait*, quo praeceps ruis? FARNABIUS.

69. *Arboris*] Arborem fugientem ab ipsis labris. FARNABIUS.

71. *Liceat*] Si in solita ripa non satis miser videar, in magis diras saevasque me transmitte, modo ne ad has epulas cogar FARNABIUS.

73. *Phlegethon*] *Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus. Phlegethon à* φλέγω. FARNABIUS.

78. *Furiarum*] Trium, ut in Herc. Fur. vers. 101. quas ab impetu, furore & assiduitate supplicii vocat *agmina saeva sororum.* FARNABIUS.

79. *Quisquis*] Qui manu repellis à facie intentatas ab ultricibus Furiis faces. FARNABIUS.

81. *Properantis*] Festinanter revertentis ad vos. FARNABIUS.

81. *Experto*] Qui tuli poenas inferorum, & ab inferis excitus vidi scelera vivorum. FARN.

82. *Amate poenas*] Contenti sitis & amate poenas,

Effugere ſuperos? *Meg.* Ante perturba domum,
Inferque tecum praelia, & ferri malum
Regibus amorem: concute inſano ferum
Pectus tumultu. *Tant.* Me pati poenas decet,
Non eſſe poenam: mittor, ut dirus vapor
Tellure rupta, vel gravem populis luem
Sparſura peſtis. ducam in horrendum nefas
Avus nepotes. Magne divorum parens,
Noſterque, quamvis pudeat; ingenti licet
Taxata poena lingua crucietur loquax;
Nec hoc tacebo: moneo, ne ſacra manus
Violate caede, neve furiali malo
Aſpergite aras. ſtabo, & arcebo ſcelus.
Quid ora terres verbere, & tortos ferox
Minaris angues? quid famem infixam intimis

Agi-

GRONOVII.

amare focos, arcemque attollere tectis. Id eſt, ipſos ſibi approbare & conciliare has ſedes, non deſerere. Nec enim proprie *domos conſtruere*, ut Onomaſticon vetus apud Turneb. 28. Adv. c. 5. *Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige curſum: Littus ama.* Statius 9. Thebaid. *nec unquam Longius indulget dextrae, motuſque per omnes Corpus amat.* Utcumque ſe moveat, à corpore non abit.

92. *Lingua crucietur, loquar;*] Nec male, ſi non melius Etruſcus cum Voſſiano, *loquax*: ſublata, quae huic voci praeponitur, diſtinctione. Licet garrula lingua, cui lis grandi pretio eſt taxata, crucietur; tamen nec illud tacebo. Statim recte juſſit Lipſius, ſcriberemus, *violate*, & *adſpergite*: nam utrumque ſic exhibet princeps codicum. Fruſtra ſubjiciunt, *violenta*, aut verentur ulcus in proximis. Senſus depromptus ex illo ſextae Aeneidos: *Phlegyaſque miſerrimus omneis Admonet, & magna teſtatur voce per Umbras: Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.*

97. *Famem infixam intimis Agitas medullis?*] Seneca epiſt. 94. *Oſtendis eſurienti, quid tanquam*

VARIORUM.

nas, quas datis apud inferos, potius quam revertamini ad ſuperos. FARNABIUS.

83. *Ante*] Non reverteris prinſquam domum tuam perturbaveris, diſſidiique faces nepotibus tuis admoveris, FARNABIUS.

87. *Non eſſe*] Non aliis poenas faceſſere. FARN.

87. *Vapor*] Exhalatio peſtifera. FARNABIUS.

90. *Magne*] Quamvis te pudeat, ô Jupiter, genuiſſe hominem tam ſceleratum. FARNAB.

92. *Taxata*] Tantalus enim ad Deorum ſecreta admiſſus, quum ea evulgaſſet, ad inferos Eridano fl. mento tenus immerſus. *Quaerit aquas in aquis, & poma fugacia captat.* Vide Hercul. Fur. verſ. 753. ἀκόλαστοι ἔχει γλῶσσαν. FARNABIUS.

93. *Moneo,*] Monebo nepotem Atreum & repellam à tanto ſcelere. FARNABIUS.

93. *Sacra*] Execranda. Sacra caedes dictam ut ſacra fames. FARNABIUS.

95. *Aras.*] Ad aras enim filios Thyeſtae Atreus mactavit. FARNABIUS.

96. *Quid ora*] *Talia dicenti Megaera flagella inſonat, vipereas arrecta comas minitatur ſe omnes illo injecturam angues, & famem ſitimque auget.* FARN.

102. *Sic*...

Agitas medullis? flagrat incenſum ſiti
Cor, & peruſtis flamma viſceribus micat.
Sequor.
Meg. Hunc, ô, furorem divide in totam domum.
Sic, ſic ferantur, & ſuum infenſi invicem
Sitiant cruorem: ſenſit introitus tuos
Domus, & nefando tota contactu horruit.
Actum eſt abunde. gradere ad infernos ſpecus,
Amnemque notum: jam tuum moeſtae pedem
Terrae gravantur. cernis, ut fontes liquor
Introrſus actus linquat; ut ripae vacent;
Ventuſque raras igneus nubes ferat?
Palleſcit omnis arbor, ac nudus ſtetit

Fu-

GRONOVII.

ſitur faciat? ſixam potius medullis famem detrahe. Porro *agitas* plene codex optimus, ne quis curet aliorum *accitas*.

100. *Sequor.* M. *Hunc, ô furorem*] Etruſcus quoque ſupervacuam ſyllabam habet: *FUR. Hunc hunc furorem.* Nec diſplicet Hugonis Grotii, uno ut verſu legatur: T. *Sequor.* F. *Hunc furorem divide.* Sequenti verſu etiam Etruſcus: *Sic ſic ferantur.* non *feratur*.

106. *Jam tuo moeſtae pede*] Lipſii liber: *tuum m. pedem Terrae gravantur.* Non paullo rotundius, inquit Gruterus, ſed nullae membranae ei adſentiuntur. Quid tum? ille enim *οἶος πέπνυται, αἱ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι.* Neque aliter Etruſcus. Sed ecce virum alium doctum, qui haud ſcit an quadret haec lectio, ſi reſpicias ad verbum *gravantur*. Poſthae ſciet. Seneca de Clementia 1, 12. *At illum acerbum & ſanguinarium neceſſe eſt graventur ſtipatores ſui.* Thiodamas apud Statium ad deam Tellurem, poſt abſorptum Amphiaraum: *Nos tantum portare negas? nos, diva, gravaris.* Qui locus huc valde conveniens. Reſtituimus eam phraſin Statio in Silvis. Nunc quoque Juſtino lib. 20, 2. *Illi, longinquam militiam gravati, auxilium à Caſtore & Polluce eos petere jubent.* Hoc eſt, recuſantes, gravem ducentes. Vulgo, *longinqua militia*, Et lib. 39, 4. *At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur ſocium regni filium Ptolomaeum* i. e. non ferret. Ubi etiam ſubjecerunt, *ſocio regni filio Ptolomaeo.* Ter idem vitium Appulejo oblatum: Lib. 5. *confeſtimque praeſentiam noſtram gravatae:* & in Apolog. *Eſt enim pudentis animi & verecundi vel falſas vituperationes gravari.* Sic enim & Mſſ. ut viri docti monuere: tamen editur *praeſentia noſtra* & *falſa vituperatione*. Nec aliter in eadem Apologia: *quoniam oſtendis humaniſſimo vultu auditionem te iſtam non gravari:* ſcripſit ille, quamvis fecerint *additione* illa. Sed non *gravamur aliqua re*, niſi quam cum maxime ſuſtinemus & utcunque aegre ferimus: *gravamur aliquam rem*, quam vel ſi jam ferimus, tentamus

VARIORUM.

102. *Sic, ſic*] Quantum tu aquam, tantum illi ſitiant cruorem. *vel* ita ut tu facis, ſparge furoris & odii ſemina. FARN. *Imo*, ita ut tu exagitaris à fame & ſiti, infenſi fratres odiis & vindictae cupiditate incitentur. SCHRODERUS.

105. *Actum*] Satis ſuperque flammas concitaſti, jam redi ad locum ſupplicii. FARNABIUS.

107. *Cernis*] Cernis ut omnes aquae ſubſidant tuo conſpectu, arboreſque veluti ſideratione tactae areſcant? FARNABIUS.

109. *Raras*] Sine pluvia, quas in Herc. Fur. verſ. 863. vocabat *vacuas, vel*, paucas. FARN.

111. *Qui*

Fugiente pomo ramus; & qui fluctibus
Illinc propinquis Isthmos atque illinc fremit,
Vicina gracili dividens terra vada,
Longe remotos latus exaudit sonos.
Jam Lerna retro cessit, & Phoronides
Latuere venae: nec suas profert sacer
Alpheos undas, & Cithaeronis juga
Stant parte nulla cana deposita nive,
Timentque veterem nobiles Argi sitim.

En

GRONOVII.

excutere, vel nondum susceptam recusamus ac procul habemus.

114. *Latus exaudit sonos.*] Vocem *latus* obelo Aristarchorum objicit Delrius, etsi omnibus in ejus scriptis reperiatur. Quomodo enim *latus*, si vicina vada gracili terra dividit? Censetque feliciter emendasse Lipsium *laetus*, quod scilicet remoto jam mari mergi non verebatur. At sanum esse alterum adfirmat Gruterus: velle auctorem ita inhorruisse pelagus adventu Tantali, ut se subduxerit, utroque latere aquis suis nudato; ideoque angustias Isthmi minus fuisse angustas, quod plusculum hinc & illinc terrae sit additum litori. Non male, si de lectione constaret: nam Florentiae non *latus* habetur, sed *litus*. Quam lectionem & ante productam nescio quos exponere ait tentasse Farnabius. Sed frustra: quid enim, *Isthmos exaudit litus, sonos?* aut quomodo stare possunt simul hi duo accusativi? Emenda: *Longe remotis litus exaudit sonis.* Nempe reducto utrimque pelago Isthmos, solitus ante littus, seu fluctus littori allisos aut fragorem littoris, sonis propinquis audire & vehementibus, nunc eos percipit longinquis & levioribus. Ovidius in epist. Phaedrae: *Et tenuis tellus audit utrimque mare.* Noster Nat. quaest. 6, 7. *Villas in conspectu collocatas fluctus, qui longe audiebatur, invasit.*

116. *Nec suas profert sacras Alpheus*] Scribe cum Florentino: *sacer Alpheos undas.* Sic mox

VARIORUM.

110. *Qui fluctibus, &c.*] Binaque maria Aegaeum & Ionium, quae Isthmon Corinthiacum utrinque alluunt, recedunt à litore longiusque remoti exaudiuntur ipsorum tremitus. FARNABIUS.

114. *Longe remotos latus exaudit sonos.*] Ex Florentino legit Gronovius *litus.* Sed vel sic de sensu loci desperat ὁ πάνυ, & medicam manum admovet corrigendo *litus exaudit sonis.* Quid si τὸ *litus* recto casu accipias? sic: *litus seu tractus terrae ad mare exaudit sonos remotos*, qui *Isthmos*, h. e. *ejus Isthmi, qui Isthmos fluctibus illinc propinquis atque illinc fremit.* Geminum illud Plauti Mostell. v. 1. 5. *Ostium, quod in angiportu est, patefeci fores:* h. e. patefeci fores ostii, quod ostium cet. Horat. Epod. 6. *agam per altas aure sublata nives, quaecumque praecedet fera.* vid. Cl. Periz. ad Sanctii Minerv. Lib. 2. c. 9. SCHRODERUS.

115. *Lerna*] Palus in agro Argivorum. FARN.

115. *Phoronides*] Undae fluvii Inachi filii Phoronei regis Argivor. FARNABIUS.

116. *Sacras Alpheus*] Nullus fons numine vacare credebatur, propter perennem aeternamque scaturiginem, unde & filii deorum dicti fluvii. *vel* quod huic fl. tanquam Deo & Jovis amico (cujus quippe solius aqua aram Jovis Olympici dilui sancitum) Elei honores habuerunt, signumque in templo Jovi dedicato posuerunt. FARN.

117. *Alpheos*] Fluvius Elidis, in Arcadia Pisas alluens. FARNABIUS.

117. *Cithaeronis*] E Cithaeronis jugis solutae evanuerunt nives. FARNABIUS

119. *Veterem*] Inepte Ascensius *situm* legit: ineptius Marmita *sitim* ad siccitatem, quae fuit tempore Phaëthontis, refert. Recte Aegid. Mascrius, in comment. Valerii Flacci, & Coelius Rhodiginus scribunt loqui Senecam de siti, quae ante Danai tempora fuit: cum, nondum inventis puteis, Argos, in loco arido situm, aquarum penuria la-

En ipse Titan dubitat, an jubeat sequi,
Cogatque habenis ire periturum diem.

GRONOVII.

vers. 131. *Alpheos stadio notus Olympico.* Et vers. 627 *maris gemini premens Fauces Corinthos.* vers. 799. *numquid Tityos.* Ovidius: *Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.*

VARIORUM.

borabat, quam Danaus teste Plinio natur. hist. lib. 7. sustulit inventis puteis. unde Hesiodus teste Eustathio Iliad δ. *Ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὸς ποίησεν ἔνυδρον.* DELRIUS.

120. *Ipse Titan*] Sol dubitat an curru quadrijugo vectus jubeat diem procedere, per te periturum, id est, obscurum futurum; neque enim lucescente die daemoniis, furiis, umbrisve vagari permissum. sic Anchisae umbra Aeneid. 5 *Et me flavus equis oriens afflavit anhelis* & Tiresiae 2. lib. 5 Sat. Horat. *sed me Imperiosa trahit Proserpina, vive, valeque.* FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus ex senibus Mycenaeis vel Argivis constans (Argos enim cum Mycenis confundunt poëtae) deos urbium in Peloponneso praesides, ut mala & scelera in domo Pelopis concepta & imminentia prohibeant avertantque, precatur. & Tantali impium facinus ac poenam canit.

ARgos de Superis si quis Achaïcum,
Pisaeisque domos curribus inclitas:
Isthmi si quis amat regna Corinthii,
Et portus geminos, & mare dissidens:

Si

GRONOVII.

123. *Pisaeisque domos turribus inclitas:*] Dolent à Raphelengio sibi inscribi, *curribus:* nihil enim se mutandum duxisse, sed quid in libris contineretur, monuisse. Gallus gallinaceus unionem. Gaudere potius debebant & grates agere. Sic enim & Florentinus, & vel de conjectura satis polito ingenio probaretur. Gruteri codices pejorem lectionem habuisse non miror. Cyclopum *turres* novimus Argis vel Mycenis: sed Oenomai regia *Pisaeis curribus* inclita: qui tantum negotii dederunt Poëtis, ut turres ejusdem regiae nihil sint morati. Nec victoris tantum, sed & victis

VARIORUM.

122. *Achaïcum,*] Ad differentiam aliorum, qui decem huic autem Juno praeest. FARN.

123. *Pisaeisque*] Pisae civitatis in Elide, quae Jovi curae propter Olympia, quae juxta hanc celebrantur. FARNABIUS.

125. *Geminos,*] Ab utraque parte Isthmi, de quo in Hercul. Fur. vers 336. FARNABIUS.

125 *Dissidens:*] Isthmo interjecto dividente Ionium & Aegaeum. FARNABIUS.

146. *Tay-*

Si quis Taygeti conſpicuas nives,
Quas, cum Sarmaticus tempore frigido
In ſummis Boreas compoſuit jugis,
Aeſtas veliferis ſolvit Eteſiis:
Quem tangit gelido flumine lucidus
Alpheos, ſtadio notus Olympico:
Advertat placidum numen, & arceat
Alternas ſcelerum, ne redeant, vices;
Neu ſuccedat avo deterior nepos;
Et major placeat culpa minoribus.

Tan-

GRONOVII.

curribus inſignem domum cogita ex illo Virgilii: *in poſtibus arma, Captivi pendent currus.* Et Silii, *In foribus*, &c. *Captivi currus, belli decus.* Noller infra verſ. 658.

132. *Et arceat, Alternas ſcelerum,*] Etruſcus: *& arceat, Alternae ſcelerum ne redeant vices.* Sermo non inſolens. *Arceat, ne redeant*, eſt arceat redire, ut alibi loquitur. Infra: *Utinam arcuiſſet, ne tegat functos humus* Silius Italicus lib. 13. *Arce, quae putres artus medicamina ſervant.* Idem tamen ſenſus vulgarae.

135. *Et major placeat*] Sic omnes Mſſ. Sunt verba per artem ominantia, dum videnrur avertere omen. Ita enim factum eſt, & revera *major* fuit culpa & avitam exceſſit noxa, quae minoribus ſeu nepotibus placuit. Nihil igitur ridiculum, ut properanti Scaligero viſum. Vide ad primum Silvarum. Petronius: *culpaeque ignoſce minori.*

VARIORUM.

126. *Taygeti*] Montis prope Lacedaemona. FARNABIUS.

127. *Quas,*] Quas Boreas à Septentrione, ubi Sarmatae populi, flans hyeme congelavit, Eteſiae venti aeſtivi ab alia atque alia coeli parte ſpirantes ſolvunt. FARNABIUS.

129. *Veliferis Eteſiis:*] Stati enim venti ſunt, & conſtantes unde eos Varro *Navales* appellat. FARNABIUS Aeſtivos eſſe ventos conſtat ex Ariſtot. lib. de mundo ad Alex. Plutarcho in Dione, & Gellio lib. 2. cap. 22. item de genere Aquilonum ex Plinio lib. 2 & lib 18. & D. Iſidoro lib. 13. cap. 11. ideo Lucretius dixit: *Eteſia flabra Aquilonum.* DELRIUS.

131. *Stadio*] Curriculo; ita dicto quod ſtadii menſuram expleret: ſtadii, inquam, Olympici de quo Gellius lib. 1. Noct. Attic cap. 1. *Nam cum fere conſtaret curriculum ſtadii; quod eſt Piſae apud Jovem Olympium, Herculem pedibus ſuis metatum: idque feciſſe longum pedes ſexcentos, caetera quoque ſtadia in terra Graecia ab aliis poſtea inſtituta, pedum quidem eſſe numero ſexcentum; ſed tamen eſſe aliquantulum breviora.* Cenſorin. vero in lib de die Natali: *Stadium in hac mundi menſura id potiſſimum intelligendum eſt, quod Italicum vocant, pedum ſexcentorum viginti quinque. Nam ſunt praeterea & alia, longitudine diſcrepantia, ut Olympicum, quod eſt pedum ſexcentûm, Pythicum quod eſt mille pedum* Teſte Plinio ſtadium efficit paſſus centum vigintiquinque noſtros, hoc eſt pedes ſexcentos vigintiquinque, l 2 Nat. hiſt. c. 23. octo vero ſtadia conficiunt unum milliare, Polybio lib. 3. & Plutarcho in Gracch. & haec dimenſio Romanis hiſtoricis in uſu eſt. Unde apparet Plinium de Italico ſtadio locutum: & D. Iſidorum lib. 15. cap. 16. (quando ſtadium definit octavam milliaris partem, viam ſcilicet centum vigintiquinque paſſuum; eoque modo dicit Herculem id terminaſſe, cum illud uno ſpiritu confeciſſet, ac proinde ſtadium appellaſſe; quod in fine reſpiraſſet, ſimulque ſtetiſſet) vera quidem tradere, ſed non diſtinxiſſe inter Olympicum, quod Herculis ſtadium, & Romanum, ſeu Italicum quod cxxv. paſſuum. Gellium denique Pythici ſtadii vel ignarum vel immemorem fuiſſe. DELRIUS.

Tandem lassa feros exuat impetus
Sicci progenies impia Tantali.
Peccatum satis est. fas valuit nihil,
Aut commune nefas. proditus occidit
Deceptor domini Myrtilus, & fide
Vectus, qua tulerat, nobile reddidit
Mutato pelagus nomine. notior
Nulla est Ioniis fabula navibus.
Exceptus gladio parvulus impio
Dum currit patrium natus ad osculum,
Immatura focis victima concidit:
Divisusque tua est, Tantale, dextera,
Mensas ut strueres hospitibus deis:
Hos aeterna fames prosequitur cibos,
Hos aeterna sitis: nec dapibus feris
Decerni potuit poena decentior.
Stat lusus vacuo gutture Tantalus,

Im-

GRONOVII.

140. *Deceptor dominae*] Undecumque, recte notavit Delrius legendum esse, *domini:* hoc enim vult historia & membranae Etruscae. Claudianus in laude Serenae v. 167. *nam perfidus objice regis Prodidit Oenomai deceptum Myrtilus axem.* Ubi malim *defectum.* nempe objice. Sic enim ad Lycophronem Tzetzes: Ὁ δὲ ταῖς χοινικίσι τῶν τροχῶν τοὺς ἥλους οὐκ ἐμβαλών. Et, ὁ ἀντὶ σιδηρείου ἥλου ἐμβαλὼν τῷ ἄξονι τοῦ ἅρματος κηρίνους. Taceat igitur factio corruptorum librorum, & valeat veritas.

VARIORUM.

139. *Proditus*] Oenomaus oraculo monitus sibi à genero imminere mortem, suorum equorum velocitati confisus filiam uxorem procis proposuit ea lege, ut certans curru auferret Hippodomiam, & pater à tergo lancea insequutus eum si assequeretur conficeret. Pelops Myrtilum, cui primam noctem, vel ut alii, partem regni promiserat, corrupit, ut sublata fibula, qua modiolus axis affigitur, currum everteret. Oenomao ab equis discerpto, Pelops Hippodamia & regno potitus est. Myrtilus autem eadem fide, quam domino praestiterat, id est, falsa deceptus à Pelope in mare è Geraesto praecipitatus dedit nomen mari Myrtoo quod tamen à Myrto puella dictum tradit Pausanias in Arcadicis. FARNABIUS.

140. *Fide vectus*,] Sicuti hoc loco Myrtilus, si communem traditionem sequimur. nam Istrus, in Atticis, scripsit Myrtilum singulari certamine pro Hippodamiâ cum Pelope decertantem cecidisse.

143 *Ioniis navibus*,] Navigantibus Ionium mare FARNABIUS.

144. *Exceptus*] Pelopem filium currentem ad patrium osculum Tantalus pater interfecit, coctumque diis epulandum apposuit, abstinuerunt omnes praeter Cererem, &c. FARNABIUS.

149. *Hos*] Vide Hercul. Fur. v. 751. FARN.

154. Pin-

Impendet capiti plurima noxio
Phineis avibus praeda fugacior:
Hinc illinc gravidis frondibus incubat
Et curvata suis foetibus, ac tremens
Alludit patulis arbor hiatibus:
Haec, quamvis avidus, nec patiens morae,
Deceptus toties tangere negligit,
Obliquatque oculos, oraque comprimit,
Inclusisque famem dentibus alligat:
Sed tunc divitias omne nemus suas
Demittit propius, pomaque desuper
Insultant foliis mitia languidis,
Accenduntque famem; quae jubet irritas

Exer-

GRONOVII.

156. *Incurvata suis foetibus:*] Delrii est ex uno Moguntino prolatum. Et succinit Vossianus, arridetque Grutero, etsi novem ejus, *Et curvata.* Sed hoc etiam modo Tuscus, nec quidquam video caussae quare illud magis placeat. Arbor, inquit, gravidis fructu frondibus ab omni parte impendet ac tantum non incubat Tantalo, & curvata non alio onere quam suorum foetuum trepidansque & se motitans hiatibus esurientis *alludit*, vel adblanditur. Nam sic quoque liber optimus, non *Illudit.* De tranquill. animi c. 10. *Relictis his, quae aut non possunt fieri aut difficulter possunt, prope posita speique nostrae alludentia sequamur,* Fab decl. 298. *Fructus curvatis ramis ad manum paratos habemus.*

158. *Haec, quamvis avidus,*] Itane vero Tantalus negligit tangere apposita poma? Certe toties deceptus negligit aliquantisper & obdurat, ut fingit eleganter auctor. Cur enim subjicit: *Sed tunc divitias*, &c. nempe, quia hoc in poenam Tantali sapiens nemus videt illum obsirmato animo & clauso ore perstare? ideo plura illi admovet ocliferia, ideo se magis demittit, & cum famem auget, tum spem apprehendendi incitat. Cur sequitur: *has ubi protulit, Et falli libuit?* nisi quia continuit eas aliquamdiu, & falli dedignatus est. Male quidam scriptus, *Nec*, & contra sententiam auctoris. Florentinus & fere omnes alii, *Haec.* sed ille diphthongo expressa & soluta.

165. *Jubet irritas Exercere manus:*] Hic certe non licuit correctoribus, quod in prosis Senecae, cujus haec propria phrasis. Nat. Quaest. 7, 13. *Solvere ista quid aliud est, quam manum exercere, & in ventum jactare brachia?* De clementia 1, 7. *Humili loco positis exercere manum, litigare, in rixam procurrere, ac morem irae suae gerere, liberius est.* De otio Sapientis cap. 32. *nec tantum, quid faciendum sit, cogitare, sed etiam aliquando manum*

VARIORUM.

154. *Phineis*] Harpyis. Phineus Arcadiae rex filios suos ex priore uxore, suasu Harpalices superinductae iis novercae, excoecavit. quam impietatem dii ulti & ipsum oculis privarunt immissis tetris his volucribus ore virgineo, manibus aduncis, quae cibos ejus foedarent. FARN.

154. *Fugacior:*] *Celerique fuga sub sidera lapsae, &c.* FARNABIUS.

160 *Obliquatque*] Demittit, ne videat. vel limis ocellis aspicit. FARNABIUS.

160. *Oraque*] Ore clauso famem coërcet. FARNABIUS

162. *Divitias*] Omnis arbor poma demittit ad labra, illumque allicit. FARNABIUS.

P 3 *167. Fal-*

Exercere manus: has ubi protulit,
Et falli libuit, totus in arduum
Autumnus rapitur, sylvaque mobilis.
Instat deinde sitis non levior fame;
Qua cum percaluit sanguis, & igneis
Exarsit facibus, stat miser obvios
Fluctus ore vocans, quos profugus latex
Avertit, sterili deficiens vado,
Conantemque sequi, deserit. hic bibit
Altum de rapido gurgite pulverem.

GRONOVII.

exercere, & ea, quae meditata sunt, ad verum perducere. Sic omnes Mss & observavit in parte Isacius Pontanus. Tale est lib. 5. Nat. Quaest. 18. *Nos sine ulla parcimonia nostri alienique sanguinis movemus manum & navigia deducimus.* Sic enim meliores Mss ubi vulgo *maria*

171. *Stat miser obvios Fluctus ore vocans,*] Lipsii liber, *petens.* Si admittam, non commovebor, quod hoc verbum aptius (nam *vocans* eodem sensu & simplex & in compositis passim Seneca) sed sola reverentiâ tot indubitata bona nobis elargiti codicis Etrusci: quamvis suspicari possis interpretantium esse

175. *Altum de rapido gurgite pulverem.*] Ubi expromserint viri summi rationes, quibus inducti docent nos, finem huic Choro deesse; quid nobis statuendum sit, considerabimus. Nunc nolumus damnare inauditos: sed neque apparet caussa, cur lectorem moremur asteriscis.

VARIORUM.

167. *Falli*] Nec enim sperabat se posse prehendere: tantum experiri voluit. FARNABIUS.

168. *Autumnus*] Pomorum maturi fructus copia, ramique fugaces FARNABIUS.

170. *Igneis exarsit facibus,*] MS. Traject. *faucibus;* quod haud dubie praeferendum. SCHROD.

171. *Exarsit*] Sitis FARNABIUS.

172. *Fluctus ore vocans,*] Rectius hoc, quippe *ἐμφατικώτερον* quam *petens*; quod posterius sola Etrusci codicis reverentia, quasi non is compluribus in locis, infelix lolium & steriles avenas pro frumento exhiberet, admissurum se testatur Gronovius Virg Georgic. lib 1 v. 388. *Tum cornix rauca pluviam vocat impr ba voce* SCHROD

174. *Hic bibit*] Arenas capit pro aqua, quae fuit FARNABIUS.

175. *Gurgite*] Ex alveo fugitivi gurgitis. DELRIUS.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

* ATREUS. SATELLES.

Atreus ulciſcendi fratrem certus de vindictae ratione cum ſatellite deliberat, quem honeſta conſulentem non audit, impiam tandem & infandam ultionis rationem excogitat.

Atr. IGnave, iners, enervis, & (quod maximum
Probrum tyranno rebus in ſummis reor)
Inulte, poſt tot ſcelera, poſt fratris dolos,
Faſque omne ruptum, queſtibus vanis agis
Iratus Atreus? fremere jam totus tuis

De-

GRONOVII.

* ATREUS. SERVUS] Non Cruſerianus tantum, ſed & Florentinus, cum hic in inſcriptione, tum per totum hoc colloquium, ubi & Voſſianus, habet: SATELLES & SAT. pro illis, SERVUS & SER. Itaque non dubitavimus ita reſtituere.

180. *Iras? at Argos*] Longe aliter principes membranae: *queſtibus vanis agis Iratus Atreus. Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis, & geminum mare Utrimque claſſes agere: jam flammis agros Lucere & urbes decuit* Quae etſi mirum quantum à vulgatis & vulgaribus ſcriptis libris ducentis abeant, tamen, quia & verbis & ſenſibus conſtant, non poſſum & hic unici atque antiquiſſimi codicis auctoritatem ſpernere. *Iratus Atreus* nomine perſonae multum addit gravitati ſententiae. Ut in illo: *Medea fugiam?* Apud Livium: *Hannibal peto pacem.* Apud Suetonium: *tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem.* Queſtibus agis, ut Juſtinus lib. 12. *nec jam precibus, ſed convicio agebant.* Illud, *fremere iam totus tuis Debebat armis orbis*, cauſſari poſſis Neronem potius decere quam Atrea, Romanum Principem quam regulum Peloponneſi, & vix totius. Sed nec novum aut inobſervatum eruditis Senecam vetuſtis perſonis tribuere verba ſuum aevum decentia: nec abſurdum eſt impotentem & injurias ſuas non parvi aeſtimantem tyrannum ſuperbius de viribus ſuis loqui, denique eodem jure *orbem* dicere poterat imperii ſui, quo Minos apud Ovidium, *Jovis incunabula Creten, Qui meus eſt orbis.* Nam *claſſes agere mare*, ſeu mare claſſibus agi, agitari, inquietum haberi, ut Hercule Fur. verſ.

VARIORUM.

177. *Rebus*] In magna potentia & rerum ſumma. FARNABIUS.

179. *Queſtibus vanis agis iratus Atreus? Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis,*] Sic auctoritatem Florentinam ſequi viſum ſummo Viro. Non concoquo tamen illud inuſitatae μεγαλαγορίας de *toto orbe* in tantulo rege. Quanto verius & efficacius editio Veneta? *Queſtibus vanis agis iras, at Argos fremere jam totum tuis Debebat armis, omnis & geminum mare Innare claſſis* Adde, quod illa, quae ſequuntur, qualia ſunt, *Argolica tellus, Mycenae, Pelopis domus*, belli tumultum non *toto* orbe, ſed iſtis tantum limitibus graſſaturum declarent. SCHRODERUS.

181. *Ge-*

Debebat armis orbis, & geminum mare
Utrimque classes agere: jam flammis agros
Lucere & urbes decuit; ac strictum undique
Micare ferrum. tota sub nostro sonet
Argolica tellus equite: non silvae tegant
Hostem, nec altis montium structae jugis
Arces. relictis bellicum totus canat
Populus Mycenis. quisquis invisum caput
Tegit ac tuetur, clade funesta occidat.
Haec ipsa pollens incliti Pelopis domus
Ruat vel in me, dummodo in fratrem ruat.
Age anime, fac quod nulla posteritas probet;
Sed nulla taceat. aliquod audendum est nefas
Atrox, cruentum; tale, quod frater meus
Suum esse mallet. scelera non ulcisceris
Nisi vincis. & quid esse tam saevum potest,
Quod superet illum? numquid abjectus jacet?
Numquid secundis patitur in rebus modum,
Fessis quietem? novi ego ingenium viri
Indocile: flecti non potest, frangi potest.
Proin antequam se firmet, aut vires paret,

Pe-

GRONOVII.

362. *Si aeterna semper odia mortales agant.* Ubi Etruscus sane, *gerant*. Sed vide Gruterum. Vulgo: *fremere jam totum tuis D. a. omnis & g. m. Innare classis: jam tuis.*

195. *Suum esse malit.*] Florentiae, *mallet*. Et vers. 201. *Proinde antequam se firmat aut vires parat.*

VARIORUM.

181. *Geminum*] Ionium & Aegaeum, quae Peloponnesum ûtrinque alluunt. FARNABIUS.

185. *Equite:*] Equitatu, equitibus. FARN.

186. *Hostem,*] Thyestem, quem nominare non dignatur. FARNABIUS.

194. *Tale,*] Quod mallet frater se in me fecisse, quam me in illum. FARNABIUS.

196. *Nisi*] Nisi majora scelera facis. FARNABIUS.

196. *Et quid*] Nec tamen video, qua ratione illum vincam, quem nulla domat fortuna aut sui memorem reddit: in adversis enim rebus non deprimitur, in prosperis supra modum insolescit, neque in laboribus admittit quietem. etiam exul modo machinatur mihi malum. FARNABIUS.

200. *Indocile:*] Indomitum. FARNABIUS.

201. *Antequam*] Prius ipsum invadam, quam ille me. FARNABIUS.

203. *In*

Petatur ultro; ne quiescentem petat.
Aut perdet, aut peribit. in medio est scelus
Positum occupanti. *Sat.* Fama te populi nihil
Adversa terret? *Atr.* Maximum hoc regni bonum est,
Quod facta domini cogitur populus sui
Tam ferre, quam laudare. *Sat.* Quos cogit metus
Laudare, eosdem reddit inimicos metus.
At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis quam voce laudari volet.
Atr. Laus vera & humili saepe contingit viro:
Non nisi potenti falsa. quod nolunt, velint.
Sat. Rex velit honesta; nemo non eadem volet.
Atr. Ubicunque tantum honesta dominanti licent,
Precario regnatur. *Sat.* Ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides;
Instabile regnum est. *Atr.* Sanctitas, pietas, fides,
Privata bona sunt: qua juvat, reges eant.
Sat. Nefas nocere vel malo fratri puta.

Atr.

GRONOVII.

207. *Quam ferre tam laudare.*] Scribe cum Etrusco: *Tam ferre quam laudare.* Et vel hac nota agnosce L. Annaeum, cui proprium & frequentissimum in usu harum particularum naturalem ordinem invertere. Ut de clementia 1, 3. *Illius demum magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse quam pro se sciunt.* Cum significaret, tam pro se quam supra se, vel non tantum supra se, sed etiam pro se. Quod primus observavit Petrus Faber Semestrium 1, 23.

VARIORUM.

203. *In medio*] Uterque nostrum meditatur scelus, qui autem prius coeperit, melius perficiet. FARNABIUS.

211. *Laus vera*] Infimo cuique ex merito praebetur laus: potenti etiam immerito. FARN.

212. *Quod nolunt,*] Etiam inviti cogantur laudare. FARNABIUS

313. *Rex velit honesta;*] Plinius, in Panegyrico: Vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur. item, Melius homines exemplis docentur. Claudianus: *— componitur orbis Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, quam vita regentis. Mobile mutatur semper cum principe vulgus.* DELRIUS. Fac velit, dic regem velle. FARNABIUS.

215. *Precario*] Non absolute, sed ex alieno arbitrio. FARNABIUS.

218. *Privata bona sunt:*] Privatorum propria sunt bona. FARNABIUS. Curam juris omisit: quia illa potius publicum bonum sit, & potissimum ad principem pertinet. DELRIUS.

218. *Qua juvat,*] Qua placet, pro lubidine sua. FARNABIUS.

219. *Vel malo*] Etiamsi scelerato. FARNABIUS.

Atr. Fas eſt in illo, quidquid in fratre eſt nefas.
Quid enim reliquit crimine intactum? aut ubi
Sceleri pepercit? conjugem ſtupro abſtulit,
Regnumque furto: ſpecimen antiquum imperii
Fraude eſt adeptus; fraude turbavit domum,
Eſt Pelopis altis nobile in ſtabulis pecus,
Arcanus aries, ductor opulenti gregis;
Cujus per omne corpus effuſo coma
Dependet auro; cujus è tergo novi

Au-

GRONOVII.

221. *Quod enim reliquit crimen intactum?*] Delrius teſtatur hoc ſolam proſeminaſſe Lipſienſem, in qua praeter omnes ſcriptos & editos is, quem illi religio eſt nominare, ex margine Baſileenſis ſic ediderit: nec male feciſſe illum innominatum, ſi Mſſ. confirmarent. Si nihil intereſt, qui qualeſve, acta res eſt: nam, potiorem Pall. partem aliter habuiſſe docendo, Commelinus videtur fateri quoſdam ſic habuiſſe. Nobis tamen ſine magna ratione abeundum à caſtiſſimis membranis minime videtur, quae cum Voſſiano meoque & infinitis aliis: *Quid enim reliquit crimine intactum?* Et quid quaeſo hic incommodi? Quid enim, puta fratris, vel meum, reliquit incontaminatum crimine? aut qua in re ſcelus in me meoſve aut mea patrandum reſervavit? Nam quod quis putet huic poſteriori membro melius convenire, *quod crimen intactum*; crederem, ſi hic eſſet, *cui*, non *ubi*: nunc longe congruentius antiquum.

223. *Specimen antiquum imperii*] Nonnemo librorum *antiqui*. Quod arripit vir eruditus, quia in Phoeniſſis: *Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus.* Sed in hoc hypallage eſt: illo autem loco *antiquum* ſervat liber optimus. *Specimen* ſumſit à Virgilio in 12. Aeneidos. ℣. 162. *Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt, Solis avi ſpecimen.* Ammianus lib. 22. *Cteſiphon, quam rex Pacorus, incolarum viribus amplificatam & moenibus, Graeco indito nomine, Perſidis efficis ſpecimen ſummum.*

227. *Corpus infuſo coma*] Gruterus è ſuis hoc: ac Florentinus cum prioribus edd. *effuſo*. Nec video cur neceſſe ſit mutare. Hujus coma dependet auro per omne corpus effuſo, dejecto, circumjecto, late ſuperfuſo: hoc eſt, aurea per omne corpus ſparſa & effuſa. Virgilius quarto Aeneidos: *& crines effuſa ſacerdos.* An hoc aliud, quam ſacerdos crinibus effuſis, vel crines effuſos habens.

VARIORUM.

220. *In illo,*] Tam egregie impio. FARN.

222. *Stupro*] Hoc eſt, adulterio. loquitur καταχρηστικῶς quemadmodum & lex Julia de adulteriis, teſte Papiniano & Modeſtino l. inter liberas, l. ſtuprum D. ad leg. Jul. de adulter. lib. 101. D. de verb. ſignific. vide Alciatum lib. 1. diſpunct. cap. 26. & 2. praetermiſſor. Catellianum Cottam in Memor. in voce Adulterium. dixi in Repet. l. tranſigere, C. de tranſaction. DELRIUS.

223. *Specimen*] Indicium, argumentum, omen regni. arietem ſcil. aurei velleris, cum fatale eſſet illum regnaturum apud quem ille aries eſſet, hunc prius adeptus eſt Atreus interfecto Chryſippo fratre. FARNABIUS. Pro indicio & argumento poni ſolet. Lucretius lib. 4. *Hoc etiam inprimis ſpecimen verum eſſe videtur.* & lib. 5. *Si non ipſa dedit ſpecimen natura creandi.* quoniam vero omina & portenta earum, quas praeſignificant, rerum quaedam indicia ſunt, recte arietem aureum, noſter *ſpecimen* nuncupavit: quem Attius *prodigium portento miſſum* vocarat. DELRIUS.

225. *Eſt Pelopis*] Apud Ciceron. 3. de natura Deorum exſtant de hoc ariete antiqui poëtae, fortaſſis Attii in Atreo, carmina hujuſmodi: *Addo huc: quod mihi portento coeleſtum pater Prodigium miſit, regni ſtabilimen mei; Agnum inter pecudes aurea clarum coma, Quondam Thyeſtem clepere auſum eſſe*

Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt;
Poſſeſſor hujus regnat: hunc cunctae domus
Fortuna ſequitur. tuta ſepoſitâ ſacer
In parte carpit prata, quae claudit lapis,
Fatale ſaxeo paſcuum muro tegens;
Hunc, facinus ingens auſus, aſſumpta in ſcelus
Conſorte noſtri perfidus thalami avehit:

Hinc

GRONOVII.

230. *Hunc tantae domus*] Lege cum Flor. & Voſſiano: *hunc cunctae domus Fortuna ſequitur.* Doctus editor adſeverat Voſſiani margini forte legendum eſſe *cinctae.* Verius eſt vetus. *Fortuna cunctae domus*, eſt cuncta vel ſumma fortuna domus regiae, atque adeo regnandi poteſtas, quae penes caput familiae eſt.

233. *Fatale ſacro paſcuum*] Sic ab Avantio & Boccatio accepit Fabricius, cum legeretur: *ſaxeo pecus muro:* quare & per *paſcuum* non intelligit pratum, ſed pecus; & *pecus paſcuum* hic dici, quod Columellae *paſcuale.* Sed haud dubie *fatale paſcuum* eſt illud arcanum & ſepoſita in parte pratum, locus ipſe. Abſit autem *more*, quod ingerunt quidam pro *muro*; abſit, inquam, ut vivat verſus. Neque ideo tantum, ſed & quia ſenſu eſt ineptum: ne pergat juvare vir doctus: *more integens:* vel, *Fatale ſacro more cingens paſcuum.* Etruſcus: *Fatale ſaxeo paſcuum muro tegens.* Synaloephe Poëtis frequens. Virgilius: *villis oneroſum atque unguibus aureis.* Et alibi: *optato conduntur Tibridos alveo.* Et, *centum aerei claudunt vectes.* Silius lib. 7. verſ. 408. *Ducit ſinuato captivum ad litora lino.* Ita enim Mſ. Oxonienſis, non *captivum ſinuato*, ut vulgo tranſpoſitum eſt. Et eodem alludit Romana editio prima: *Duce ſummato captivum.* Silius lib. 6. *Sinuatis*, & lib. 10. *Sinuatur*, eodem modo [illegible] ponit.

VARIORUM.

eſſe è regia: Qua in re adjutricem conjugem cepit ſibi. DELRIUS.

229. *Aurata*] Tantali nepotes Peloponneſiaci reges ſceptrum aurea hujus arietis lana ornare ſolent. Phialam autem fuiſſe, in cujus medio inſculptus prominebat caper, tradit Herodotus Heracleotes apud Athenaeum lib. 6. cap. 4. FARN.

229. *Sceptra*] Ait hujus arietis lanâ aureâ ſolitos Pelopidas ſceptrum ornare; de quo Pauſan. in Boeot. ſcriptum reliquit Deorum omnium maxime conſuevisse Cherronenſes illud ſceptrum colere, quod Jovi fabricaſſe Vulcanum Homerus cecinit, à Jove acceptum Mercurium dediſſe Pelopi, Pelopem Atreo reliquiſſe, Atreum Thyeſti, à Thyeſte per manus traditum tenuiſſe Agamemnonem: & hoc illos praecipue ſceptrum veneratos, & haſtam nominaſſe. plura deinde de hujus ſceptri cultu & ſacris ſubjungit. Unde manifeſtum fit hoc ſceptrum haſtae ſimile fuiſſe, nec mentitum Juſtinum lib. 43. cum tradidit, adhuc Romulo regnante, reges haſtas pro diademate habuiſſe, eaſque Graecos *ſceptra* nominaſſe: quod intelligendum puto de haſtis brevioribus, qualia ſunt pila Romanorum, vel venabula Theſſalorum, ferro tamen minus lato; non de oblongis illis Macedonum ſariſſis, quibus hodie pedites utuntur. DELRIUS.

230. *Poſſeſſor hujus*] Hoc non abs re confictum fuit, nam in libro Etruſcorum, teſte Macrob. 3. Saturn. traditur, ſi aries inſolito colore fuerit indutus, portendi imperatori rerum omnium felicitatem; & Tarquitius in Epitomâ Oſtentarii Tuſci, inquit: Purpureo aureove colore ovis arieſve ſi aſpergetur, principi ordinis & generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus progeniemque propagat in claritate, laetioremque efficit. non eſt igitur mirum, ſi Phryxus & Helle ab aureo ariete ſervati fingantur, &, qui agnum aurea clarum coma poſſideret, Argis imperaturum eum reſponſum fuerit. Hunc agnum Atreus, interfecto Chryſippo fratre, fuit adeptus; eundem amiſit Aëropes uxoris & Thyeſtae fratris fraude. DELR.

231. *Sacer*] Propter fatum & oſtentum imperii. FARNABIUS.

234. *Facinus ingens*] Haec verba, *facinus ingens*, ſi in parentheſi ponantur majorem exprobrationem habent, & odium juſtius concitant. FABR.

235. *Conſorte*] Ordo. Ille perfidus, auſus ingens facinus, avehit hunc arietem, conſorte mei

Hinc omne cladis mutuae fluxit malum.
Per regna trepidus exul erravi mea:
Pars nulla generis tuta ab insidiis vacat.
Corrupta conjux, imperii quassa est fides,
Domus aegra, dubius sanguis: est certi nihil,
Nisi frater hostis. quid stupes? tandem incipe,
Animoque sume Tantalum, & Pelopem aspice:
Ad haec manus exempla poscuntur meae.
Profare, dirum qua caput mactem via.
Sat. Ferro peremptus spiritum inimicum exspuat.

Atr.

GRONOVII.

237. *Exul erravit mea:*] Quem sensum habet? An Thyesles, exsul trepidus regnum meum occupavit? Hoc profecto non est *errare per regna.* Potius rescribe cum Flor. *erravi.* Ego, inquit, conspiratione fratris & uxoris exactus regia, per meum ipsius regnum, velut exsul trepidus ac latitans erravi, latebrasque mutavi. Sequenti versu quoque Lipsianum, *generis*, confirmat idem primae fidei codex: ubi vulgo *nostri.*

242. *Animosque sume Tantalum,*] Hoc à Fabricio est: notante, alios aliter haec verba legisse & distinxisse, quibuscum sentire non possit. Huic quidem ignosco. Sed quum Commelinus notarit MSS. & edd. veteres exhibere: *Animoque sume Tantalum*: miror tot sequentes editores non animadvertisse hanc lectionem multo esse elegantiorem. Dictum Sullae de Caesare aliquid simile habet, *Caesari multos Marios inesse.* Statius lib. 10. de Capaneo: *sociam coiisse animas & corpore in uno Stare omnes: ita cuncta replet.* Pertinet eodem Ciceronis post reditum in Senatu: *ut haberet in consilio & fratrem, ab inferis, socium rerum mearum, & omnes Metellos, praestantissimos cives, poene ex Acheronte excitatos.* Utroque enim intelligitur ob oculos sibi ponere animum & facta sive Tantali sive Metellorum, & ad ea exempla imitanda se stimulare.

VARIORUM.

thalami, i. e. uxore mea Aërope in scelus assumpta & *associata*, FARNABIUS. Conjugem Atrei, *arietis chrysomalli proditricem* idem Bocatius vocat *Meropem*, Ravisius *Europen*, Aegius Apollodori Atheniensis interpres, *Aeropen.* Sed hi omnes sunt libris depravatis, & nominum aliorum similitudine decepti; cum ejus nomen sit distinctis vocalibus *Aërope*, cum apud alios, tum apud Euripidem in Oreste, λέκτρα κρήσσας Ἀερόπας δολίας. Ovid. 11 Tristium. *Si non Aëropen frater sceleratus amasset* In quo loco & Gallicae & Germanicae editiones fere sunt corruptae. FABRITIUS.

236. *Mutuae*] Quam uterque nostrum in alterum molimur. FARNABIUS.

237. *Exul erravi mea:*] Retineo vulgatam, quam confirmant duo typis excusi, & MS. Traj. *Erravit:* ut de Thyeste, qui ablato aureo ariete, cum Aërope uxore Atrei fugerit, haec intelligantur; & pariter hinc initium ducatur narrationis mutuae cladis, quae utrumque fratrem afflixerit. quin hactenus cum praeda sua exul oberravit Thyestes inhians regno: unde post, versu 297. de eodem sic Atreus: *relictis exul hospitiis vagus regno ut miserias mutet, atque Argos regat ex parte dominus.* SCHRODERUS.

239. *Fides,*] Qua inter nos conveniebat de vicissitudine regnandi per alternos annos. FARN.

240. *Dubius*] Incerti filii & haeredes. FARNABIUS.

241. *Quid stupes?*] *Se ad vindictam excitat.* FARNABIUS.

242. *Tantalum,*] Aude aliquid immane & nefarium, & propone tibi exemplum Tantali, qui Pelopem interfecit, & Pelopis qui &c. supra vers. 145. FARNABIUS.

246. *Di*

Atr. De fine poenae loqueris, ego poenam volo.
Perimat tyrannus lenis. in regno meo
Mors impetratur. *Sat.* Nulla te pietas movet?
Atr. Excede pietas; (si modo nostra in domo
Unquam fuisti,) dira Furiarum cohors,
Discorsque Erinnys veniat, & geminas faces
Megaera quatiens. non satis magno meum
Ardet furore pectus: impleri juvat
Majore monstro. *Sat.* Quid novi rabidus struis?
Atr. Nil quod doloris capiat assueti modum.
Nullum relinquam facinus; & nullum est satis.
Sat. Ferrum? *Atr.* Parum est. *Sat.* Quid ignis?
Atr. Etiamnum parum est.
Sat. Quonam ergo telo tantus utetur dolor?
Atr. Ipso Thyeste. *Sat.* Majus hoc ira est malum.
Atr. Fateor. tumultus pectora attonitus quatit,
Penitusque volvit: rapior, & quo nescio;
Sed rapior. imo mugit è fundo solum;
Tonat dies serenus; ac totis domus
Ut fracta tectis crepuit; & moti lares

Ver-

GRONOVII.

249. *Si modo nostra in domo*] Flor. *si modo in nostra domo.* Istiusmodi levia sunt vers. 259. *Majus hoc ira est malum.* Et vers. 266. *facere quid tandem paras?* Et vers. 268. *moris humani tumet.*

VARIORUM.

246. *De fine*] Tu de morte respondes, ego de genere mortis & cruciatu quaero. FARNABIUS.

247. *Perimat tyrannus lenis.*] Mors cita gratiae & beneficii loco indulgetur. vide vers. 512. Herculis Fur. FARNABIUS.

248. *Impetratur*] Sic distinxi, persuasus à MSS. aliquot & judicio Commelini, praesertim cum id etiam posceret nexus ac vis sententiae. Ante distinguebatur: *Perimat tyrannus lenis in &c.* directe contra mentem Atrei, qui qualemcunque mortem beneficii loco ducebat, tanquam finem poenae. GRUTERUS.

251. *Geminas*] Quae geminent mihi furorem. FARNABIUS.

259. *Ipso*] Ipsius Thyestis in se & suos saevitia. FARNABIUS.

262. *Imo*] *Haec forte propter Tantalum à Megaera excitum, ipsumque ad furorem irae & vindictae incitantem.* FARNABIUS.

263. *Serenus:*] Quod malum omen. *Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno* FARNABIUS.

264. *Lares*] Dii domestici, praestites, domus tutelares, Mercurii & Larae filii. FARNABIUS.

 272. *Utan-*

Vertere vultum: fiat hoc, fiat nefas,
Quod dii timetis. *Sat.* Facere quid tandem paras?
Atr. Nescio quid animus majus, & solito amplius,
Supraque fines moris humani tumet,
Instatque pigris manibus: haud, quid sit, scio:
Sed grande quiddam est. ita sit; hoc anime occupa.
Dignum est Thyeste facinus, & dignum Atreo.
Uterque faciat. vidit infandas domus
Odrysia mensas. fateor; immane est scelus,
Sed occupatum: majus hoc aliquid dolor
Inveniat. animum Daulis inspira parens,

So-

GRONOVII.

270. *Hoc, anime, incipe.*] Scribe cum Etrusco: *hoc, anime, occupa.* Quasi dicat, ne ille faciat prior. Supra: *in medio est scelus Positum occupanti.* Cato apud Gellium: *Gladiatori composito ad pugnandum pugnae haec proposita sors est, aut occidere, si occupaverit; aut occumbere, si cessaverit.* Mox idem liber: *Quod uterque faciat.* Ut hic quoque intelligatur ex praecedenti: *Dignum est.*

275. *Animum filio inspira parens,*] Et hic frustra omnes ingenii nervos intendêre summi viri: neque enim citra veteres membranas hoc mendum eximi poterat. Igitur ex Etrusco refinge: *Animum Daulis inspira parens Sororque.* Prognen & Philomelan invocat simile flagitium ulturus simili scelere. Utrobique dolor ζηλοτυπίᾳ permistus, illic ob sororem vitiatam & mutilatam, hic ob uxorem violatam & thesaurum regni interversum. Propterea dicit, *causa est similis.* Aliis *Daulia* & *Daulias ales*, cum ipsum πολίχνιον sit *Daulis.* Sed quasi populus Δαυλοὶ (sic Megarensibus τὰ δάσεα vocari scribit Strabo, unde quidam nomen oppido inditum velint) appelletur, *Daulida* dicit Seneca: perinde ut *Colchis* & regionem significat & Medean. Secus πολίτας dici Δαυλιέας & Δαυλίας & Δαυλιδίας, testis Eustathius in secundam Iliada. Et si cui durum videbitur, scribat: *Daulia inspira parens.* Sed servat veterem scripturam Plutarchus Συμποσ. η'. ἐξ ὧν τὸ Τηρέα καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς μὲν ὀργίσαι, τὰς δὲ παθεῖν ἄτοπα καὶ σχέτλια λέγουσι, καὶ μέχρι νῦν Δαυλίδας ὀνομάζουσι τὰς ὄρνιθας. Invocatio autem similis Hippolyto verf. 663. *Te, te, soror, quacumque siderei poli In parte fulges, invoco ad caussam parem.* Et in argumento meliore, Alexander Asiatica expeditione cum Eleuntem venisset, sacrum fecit Protesilao, quod is primus Graecorum ad Trojam euntium pedem in Asia posuisset. Καὶ ὁ νοῦς τῆς θυσίας ἦν, inquit Arrianus, ἐπιτυχεστέραν οἱ γενέσθαι ἢ Πρωτεσιλάῳ τὴν ἀπόβασιν. Curtius lib. 3. in praelio ad Isson: *Victor adhaec Atheniensium Philippus invocabatur.* Sic minor Decius, apud Livium, *patrem nomine compellans, quid ultra moror, inquit, familiare fatum?* Sic Germanicus apud Tacitum precatur Drusum, *ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum ju-*

VARIORUM.

272. *Uterque*] Ego interficiendo fratris natos, ille comedendo suos. FARNABIUS.

273. *Odrysia*] Domus Terei regis Thraciae, cujus Odrisii incolae ab Abderis ad Euxinum. verf. 145. Hercul. Fur. FARNABIUS. De Tereo loquitur, qui fuit rex Odrysarum, (Thraciae pars est, Thucydides lib. 2. Plinius lib. 5. hist. natural.) quibus sollemne fuit in conviviis proeliari, & se invicem vulneribus deformare, teste Ammiano Marcellino. de his loqui puto Horatium lib. 1. ode 18. & 27. —— *monet Sithoniis non levis Evius.* &, *Natis in usum laetitiae scyphis Pugnare, Thracum est. tollite barbarum Morem* —— DELRIUS.

274. *Sed occupatum:*] Ab aliis inventum, & factum, ego novum velim. FARNABIUS.

280: *Tan-*

Sororque. causa est similis. assiste. & manum
Impelle nostram: liberos avidus pater
Gaudensque laceret, & suos artus edat.
Bene est. abunde est. hic placet poenae modus
Tantisper. ubinam est? tam diu cur innocens
Versatur Atreus? tota jam ante oculos meos
Imago caedis errat; ingesta orbitas
In ora patris. anime, quid rursus times?
Et ante rem subsidis? audendum est, age:
Quod est in isto scelere praecipuum nefas,
Hoc ipse faciet. *Sat.* Sed quibus captus dolis,
Nostros dabit perductus in laqueos pedem?
Inimica credit cuncta. *Atr.* Non poterat capi,
Nisi capere vellet. regna nunc sperat mea:
Hac spe minanti fulmen occurret Jovi;
Hac spe subibit gurgitis tumidi minas;
Dubiumque Libycae Syrtis intrabit fretum;
Hac spe, quod esse maximum retur malum,

Fra-

GRONOVII.

varet. Sic ille apud Valerium Flaccum lib. 6. *patrias coeptis ferus advocat umbras: Sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato suggere nunc animumque parem.*

277. *Liberos avidus parens,*] Florentinus: *avidus pater.* Et placet, quoniam altera vox de matre proxime praecessit.

289. *Nisi capere vellet.*] Forte; *Ni capere.* quamvis saepius isthoc loco uti hoc pede videatur.

VARIORUM.

280. *Tantisper.*] Sed interea ubinam est Thyestes? qua ratione illum inventum adducam, ut partes suas agat in hoc scelere? FARNABIUS.

280. *Tam diu*] Cur à nocendo tamdiu moror? FARNABIUS.

282. *Errat;*] Ut *oberrat* vers. 1146. in Herc. Fur. pro *obversatur* FARNABIUS.

282. *Ingesta*] Ipse suos liberos, quibus jam orbatus fuerit, vorabit FARNABIUS.

284. *Subsidis?*] Deficis, labascis? FARN.

286. *Hoc ipse faciet.*] Comedet sc. suos. FARNABIUS. Proletaria lectio, *faciat:* sed altera restat in MSS. melioribus; estque extenuantis facinus. Itaque facessat prior. GRUTERUS.

288. *Non poterat*] Inhiat regno. quod captans ipse, ut piscis escam dum capit, capietur. FARNABIUS.

291. *Gurgitis*] Adriatici maris tempestatibus maxime obnoxii: sic infra vers. 362. FARN.

292. *Libycae*] Syrtes, sinus duo in mari Libyco cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitati, varie vadosi, & fluxu refluxuque impetuosi naves ad se trahunt: unde & nomen iis à σύρω traho. Vide Herc. Fur. vers. 3:9. FARNABIUS.

294. *Ina-*

Fratrem videbit. *Sat.* Quis fidem pacis dabit?
Cui tanta credet? *Atr.* Credula eſt ſpes improba.
Gnatis tamen mandata, quae patruo ferant,
Dabimus: relictis exul hoſpitiis vagus
Regno ut miſerias mutet, atque Argos regat
Ex parte dominus. ſi nimis durus preces
Spernet Thyeſtes; liberos ejus rudes,
Maliſque feſſos gravibus, & faciles capi,
Praecommovebunt. hinc vetus regni furor,
Illinc egeſtas triſtis, hinc durus labor,
Quamvis rigentem tot malis ſubigent virum.
Sat. Jam tempus illi fecit aerumnas leves.
Atr. Erras: malorum ſenſus accreſcit die.
Leve eſt miſerias ferre, perferre eſt grave.
Sat. Alios miniſtros conſilii triſtis lege:
Pejora juvenes facile praecepta audiunt:
In patre facient, quidquid in patruo doces.
Saepe in magiſtrum ſcelera redierunt ſua.
Atr. Ut nemo doceat fraudis & ſceleris vias,

Re-

GRONOVII.

302. *Preces movebunt.*] Florentinus quidem cum Lipſiano: *Prece commovebo*: ſed unde conficiendum eſt, *Praecommovebunt*, ut recte factum in quatuor Pall. noſque in duobus Germanicis codd. ſcriptum vidimus: & jam probaverunt Commelinus, Gruterus, Scaliger. Ut apud Ovidium *praeconſumere*, *praecontrectare*, *praedelaſſare*. Fortaſſis & deinceps legendum: *tunc vetus regni furor*.

308. *Conſiliis iſtis lege:*] *Conſili triſtis*, quod ex libris reſtituit Scaliger, non eſt à ſciolo, ut cenſent ſummi viri: nam & in Florentino, Voſſiano, duobuſque in Germania collatis olim, obvium nobis fuit. Nam de anapaeſto, nec *conſilii* nec *conſiliis* anapaeſtum facit, ſed utrumvis *τρισυλλάβως* pronuntiandum eſt. Cur autem *conſilii triſtis* ſit magis coactum quam *conſiliis iſtis*, non video. Immo diligenter *triſtis*, non *ſaevi*, non *diri*, quia perſona eſt à principe ſuo adhibiti. *Suppliciis* in Medea & Oedipode eadem regione haud dubie *τεχνήκαλον* eſt. In caeteris ex prava lectione anapaeſtus obſidet.

VARIORUM.

294. *Fratrem*] Me, *Emphaſ.* FARNABIUS.

294. *Quis*] Quis faciet ut credat? FARN

299. *Ex parte*] In regni ſocietatem aſſumptus. FARNABIUS.

302. *Regni*] Inſatiata & immenſa regnandi cupiditas. FARNABIUS.

304. *Rigentem*] Induratum. FARNABIUS.

307. *Perferre*] Gnaviter, & ad exitum perferre. ſic Martialis: *Nam vigilare leve eſt, pervigilare grave.* FARNABIUS.

312. *Ut nemo*] Etſi nemo doceat. FARN.

314. *Na-*

Regnum docebit. ne mali fiant, times?
Nascuntur istud. quod vocas saevum, asperum,
Agique dire credis, & nimium impie,
Fortasse & illic agitur. *Sat.* Hanc fraudem scient
Gnati parari? *Atr.* Tacita tam rudibus fides
Non est in annis, detegent forsan dolos.
Tacere multis discitur vitae malis.
Sat. Ipsosne, per quos fallere alium cogitas,
Falles, ut ipsi crimine & culpa vacent?
Atr. Quid enim est necesse liberos sceleri meo
Inserere? per nos odia se nostra explicent:
Male agis, recedis anime: si parcis tuis,
Parces & illi: consili Agamemnon mei
Sciens minister fiat, & patri sciens

Me-

GRONOVII.

313. *Ne mali fiant, times? Nascuntur istud.*] Nempe mali. Et hoc Senecae Epistola 95. *Habeamus in commune, quod nati sumus.* nempe cognati, mutuo amantes, sociabiles. Tales nos natura edidit, tales igitur omnibus & in commune nos praestemus. Sane, quod labore & industria acquisivimus, ejus simus parci atque avari: at ejus, quod innatum est, simus liberales in omnes, nempe amoris mutui, humanitatis, de illo nemini invideamus. Particula, *quod*, pronomen est, non conjunctio. Adde quae notavimus observ. in Script. Eccles. cap. 1. Facile aliqui possis mutare distinctionem: *ne mali fiant, times? Nascuntur. Istud, quod vocas saevum, asperum, Agique dure credis.* Sic autem Etruscus: non *dire.* Refertur ad *consilium*, quod altera persona vocaverat *triste.*

317. *Tacita tam rudibus fides*] Hoc cum duobus sequentibus versibus Atreo dat Florentinus: & rectius, ut videtur. Non audeo, inquit, illos adsumere in conscientiam parati facinoris, ne per imprudentiam aetatis rem prodant & irritam faciant. Secreta tegere nesciunt rerum inexperti. Inde diversum rogat Sarelles.

321. *Falles? A. At ipsi*] Florentinus haec continuat uni personae ita mutata: *Falles, ut ipsi crimine & culpa vacent.* Tum respondentem facit A. *Quid enim necesse est liberos.* Optime. Intellige hoc nunc potius probare tyrannum, quasi diceret: Ita prorsus faciam, ut dicis: nam quid opus est illos participare meam vindictam. Pari brevitate apud Tacitum lib. 14 annal. *At quidam insontes peribunt? nam & ex fuso exercitu cum decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur.* Pars prior est objectio, altera responsio. Integrum foret: Peribunt, fateor, idque excusabile est. nam & ex fuso; &c. Troadib. *quis tuos artus teget Tumuloque tradet?* N. *quos enim praeceps locus Reliquit artus?*

326. *Et patris cliens Menelaus adsit.*] Quam belle *patris cliens* hic dicatur filius, viderint. In

VARIORUM.

314. *Nascuntur*] Sive ex me nati, sive ex illius adulterio, mali nascuntur. non ad hoc duce vel magistro opus est. FARNABIUS.

316. *Illic agitur.*] Apud Thyestem, id est, forte & ipse Thyestes idem in me scelus meditatur. FARNABIUS.

324. *Recedis*] Quid dubitas & filios corrumpere. quibus si parcas, parces & fratri. FARN.

325. *Agamemnon*] Fil. Atrei. FARNABIUS.

326. *Patri sciens Menelaus adsit.*] Praefert hoc

R Gro-

Menelaus adſit. prolis incertae fides
Ex hoc petatur ſcelere. ſi bella abnuunt,
Et gerere nolunt odia; ſi patruum vocant;
Pater eſt. eatur. multa ſed trepidus ſolet
Detegere vultus; magna nolentem quoque
Conſilia produnt: neſciant quantae rei
Fiant miniſtri. noſtra tu coepta occule.
Sat. Haud ſum monendus. iſta noſtro in pectore
Fides, timorque; ſed magis claudet fides.

GRONOVII.

optimo codice legitur una voce: *patriſciens.* Quod dividendum: *& patri ſciens Menelaus adſit.* Statim omnes veteres: *Ex hoc petatur.* non *paratur.*

333. *Noſtra tu coepta occule.*] Flor. *occules.*

VARIORUM.

Gronovius, quia ei dux Etruſcus. malim *patri cliens*, quod exhibet MS. Traject. Eſt autem *patricliens*, idem quod *addictus* patri, tamquam cliens. SCHRODERUS.

327. *Prolis*] Etiam hinc experiar, filii ne mei ſint, an Thyeſtis, qui uxorem meam corrupit. FARNABIUS.

330. *Eatur.*] Ibunt. FARNABIUS.

330. *Multa ſed trepidus ſolet*] Reprehendit caſtigatque conſilium illud Atreus quo decreverat indicare liberis dolum patruo paratum. Si hoc, inquit, ſcierint, prodar: neque enim tam rudi aetate magnum iſtud ſcelus diſſimulent vultu, quamvis maxime cupiant: quare neſciant quantae rei fiant miniſtri. GRUTERUS.

330. *Multa*] Et tamen in dubio ſum, an expediat, eos conſilii mei eſſe conſcios, ne forte non bene diſſimulent, ſed vultu etiam inviti conſilium prodant. FARNABIUS.

335. *Fides.*] Hoc dicere decebat. ſed an ita erat? non opinor. imo tyrannis nullis fides: timent omnes & quos timent odêre. an ergo melior lectio? *timor.* non arbitror. nam quamvis hoc verum, dici tamen coram tyranno non oportuit, nec tutum muſſitare. DELRIUS.

CHORUS.

A diſſidiis fratrum, qui ad tempus minas componunt, ſumpta occaſione, chorus regum ambitionem taxat, quis vere rex ſit docet, vitam denique latentem collaudat.

Tandem regia nobilis,
Antiqui genus Inachi,
Fratrum compoſuit minas.
Quis vos exagitat furor,

Al-

Alternis dare sanguinem,
Et sceptrum scelere aggredi?
Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non vestis Tyriae color,
Non frontis nota regiae,
Non auro nitidae fores.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi praecipitis movet.
Non quidquid fodit Occidens;
Aut unda Tagus aurea

Cla-

GRONOVII.

340. *Alternis dare sanguinem,*] Scioppius fatetur nescire, quo auctore satis locuplete, vel *dare* vel *haurire* sanguinem dicatur, cumque istud legat in Thyeste Senecae, facilius se credere eidem alibi conquerenti, ista aetate homines Romae desisse Latine loqui. Cur ergo Ovidius lib. 13. met. *& quid dederit domus una cruoris.* Et lib. 14. met. *multumque ab utraque cruoris parte datur.* Aut si non satis hic ei locuples auctor, cur Livius lib. 3. *Dandus est invidiae sanguis.* Et lib. 26. *tanta aviditas supplicii expetendi, tanta sanguinis nostri hauriendi est sitis.* Ovidius rursum lib. 13. *licet exsecrere meumque Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem.*

342. *Nescitis cupidi artium,*] Epistola 95. *O quam ignorant homines cupidi gloriae, quid illa sit, aut quemadmodum petenda?*

347. *Non auro nitidae trabes.*] Flor. *fores.* Cicero lib. 4. in Verr. *nam bullas omnes aureas ex his valvis, quae erant & multae & graves, non dubitavit auferre.*

VARIORUM.

337. *Genus*] Nec tamen de genere Inachi fuerunt Tantalidae, sed successores ejus in regno Argivorum, supra vers. 137. FARNABIUS.

338. *Composuit*] *Adspirat scenae chorus videturque pacem sperare missis Agamemnone & Menelao ad Thyestem cum mandatis de conciliatione.* FARN.

339. *Vos*] O fratres Atr. & Thyest. *vel* ô reges *generaliter* FARNABIUS

342. *Arcium.*] Dominationis, quam quo tueantur & pro sua lubidine exerceant tyranni, arces in urbibus exstructas colunt FARNABIUS.

345. *Tyriae*] Purpureae quo colore claret Tyros in Phoenicia, ubi piscium, quorum succo tingitur, piscatus uberrimus. FARNABIUS

346. *Nota*] Diadema, fascia seu pannus quo reges caput redimire soliti, vid. vers. 523. FARN.

347. *Auro*] Auratae FARNABIUS.

348. *Rex est,*] Rex est, qui non servit perturbationibus. FARNABIUS.

353. *Non quidquid*] Non aurum & argentum, quod foditur in Hispania. FARNABIUS.

354. *Tagus*] Lusitaniae flu. aureas volvens arenas. FARNABIUS.

Claro devehit alveo:
Non quidquid Libycis terit
Fervens area messibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare;
Aut saevo rabidus freto
Ventosi tumor Adriae;
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs:
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia:
Occurritque suo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conveniant licet
Qui sparsos agitant Dahas;
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:

Aut

GRONOVII.

361. *Aut saevo rapidus freto*] Flor. *rabidus*. Probe, vel quia praecedente versu, *rapiens*. Horatius: *Insanientem navita Bosporum Tentabo.* Et alibi: *Neptunum procul è terra spectare furentem.*

370. *Qui sparsos agitant Dacas;*] Lege cum Etrusco: *Dahas.* Populus Scythicus in Margiana,

VARIORUM.

356. *Libycis*] Libya frumenti feracissima est. FARNABIUS.

357. *Fervens*] Nativum epitheton. est enim area, in qua frumenta teruntur & arescunt. fervens à pedibus boum qui exterunt *ἀλοῶντι*; qui priscis triturandi mos erat; ut & hodie plerisque. FARNABIUS.

359. *Obliqui*] In obliquum delati. FARNABIUS. Omnes ignes coelestes maximâ ex parte in obliquum feruntur, maxime fulmina: ut docet Aristotel. in Meteor. DELRIUS.

362. *Adriae,*] Maris Adriatici procellis obnoxii, utpote ventis, maxime Noto expositi. FARNABIUS.

364. *Chalybs:*] Gladius è chalybe. FARN.

366. *Infra*] Quia magnanimus & humanis casibus superior sub pedibus fortunam videt captivam, omniaque minoris aestimat quam se & conscientiam rectam. FARNABIUS.

367. *Occurritque*] *Ex Stoica illa Naenia quam ubivis in Epistolis ingerit Seneca*, Mortem portum esse nunquam recusandum, aliquando petendum. FARNABIUS.

373. *Sanguineum*] Conveniant licet reges, maris rubri accolae, quod cum *Ἐρυθραῖον* diceretur Grae-

Aut qui Caſpia fortibus
Recludunt juga Sarmatis.
Certet, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi;
Et quocunque loco jacent
Seres vellere nobiles;
Mens regnum bona poſſidet.
Nil ullis opus eſt equis;
Nil armis, & inertibus
Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum ſimulat fugas:
Admotis nihil eſt opus
Urbes ſternere machinis,
Longe ſaxa rotantibus.

Rex

GRONOVII.

habens ad orientem Bactra vicina, ad occaſum Hyrcanos & Parthos, ad meridiem Arianos, ad Septentrionem finem Caſpii maris & oſtium Oxi fluminis. *Dacae* nulli ſunt, ſed *Daci*, & hujus vocabuli prior ſyllaba producitur.

374. *Caſpia fortibus Recludunt*] Sumpſit ex hiſtoria Tiberii temporum, de quibus Tacitus 6. Annal. *Contra Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caſpia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt.* Valerius Flaccus lib. 5. *Jam pervigil illum Medus & oppoſitis expectat Iberia clauſtris.* Hos igitur intelligit.

376. *Certet Danubium, licet,*] Non temere eſt, quod Etruſcus: *Certet, Danubii vadum Audet qui pedes ingredi.* Paſſim in his tragoediis *vadum* pro ipſo flumine ſeu fluvialibus undis ponitur. Sic in Hippolyto: *Et victa preno puppis aufertur vado.* Phoeniſſis: *trahens opulenta Pactolus vada.*

VARIORUM.

Graecis ab Erythra filio Perſei & Andromedae qui ibi regnavit, Latini Rubrum verterunt, cujus coloris vel arenas vel undas eſſe credebant. Heb. סוף. id eſt, papyroſum. FARNABIUS.

374. *Aut*] Et licet conveniant Armenii qui portas, id eſt, iter per juga Caſpia non claudunt adverſus Sarmatas, eorum incurſus non timentes. FARNABIUS.

375. *Sarmatis.*] Vide Herc. Fur. verſ. 539. FARNABIUS.

376. *Certet,*] Licet illi conveniant ac certent, qui Danubium Germaniae fluvium hiberna glacie concretum pedibus calcare non metuunt. FARN.

379. *Seres*] Pop. Scythiae Aſiaticae, qui ex arboribus crebra aquarum aſpergine mollitis lanuginem depectunt; unde ſericum conficiunt. FARN.

381. *Nil ullis*] Ad regnum verum, quod bonae mentis eſt, nil equis, telis, &c. opus erit. FARNABIUS.

382. *Inertibus*] Quae ignaviae & timiditatis ſpeciem ferant: cum Parthi fugam ſimulantes *mittant poſt terga ſagittas.* FARNABIUS.

386. *Machinis,*] Baliſtis, è quibus πολιορκηταὶ ſaxa mittunt ad labefactanda & demolienda moenia. FARNABIUS. Vitruvius tradit, machinam eſſe continentem ex materia conjunctionem, maximas ad onerum motus habentem virtutes: eaque movetur ex arte circulorum rotundationibus, per κυκλικῆς κινήσεως. DELRIUS.

Rex eſt, qui metuit nihil.
Rex eſt, qui cupiet nihil.
Hoc regnum ſibi quiſque dat.
Stet quicunque volet potens
Aulae culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.
Nullis nota Quiritibus
Aetas per tacitum fluat.
Sic cum tranſierint mei
Nullo cum ſtrepitu dies,
Plebejus moriar ſenex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

GRONOVII.

389. *Rex eſt, quique cupit nihil.*] Hunc verum ὀβελίζει Scaliger tanquam eorum temporum, quum *quiſque* pro *quiſquis* uſurpabatur: igitur *quiſque*, non *quique* ſcripſiſſe Monachum verſiculi auctorem. Sed hoc argumentum eluditur ſcriptura optimi codicis: *Rex eſt, qui cupiet nihil.* Neque Monachi ulla culpa eſt At obloquitur etiam Gruterus, Poëtam hac ſtropha non perſequi duplicem affectum, ſpem & metum, ſed ea tantum, quibus regnum adquiritur impugnaturque vi mera. Immo totus hic Chorus perſequitur ambitionem, quae utroque affectu mixto torquetur. Sic ſuperius dixit, regem eſſe qui poſuit metus & morbos pectoris, inter quos haud dubie cupiditates. tum quem non ambitio & favor vulgi moveat. quo? nempe ad cupienda plus quam civilia. Nam ſi legamus *cupiet*, quod ipſe quoque in nonnullis libris reperit, legendum item priore *metuet*, neceſſarium non putamus: nec negant Grammatici, hanc temporis mutationem poëtis eſſe uſitatam.

395. *Leni perfruar otio.*] Epiſt. 94. *laudant otium lene & ſui juris.*

VARIORUM.

396. *Nullis*] Vita à populari aura publiciſque muneribus remota, non nota civibus. *Prolepſis, nondum enim erant Romani, Quirites dicti, vel a Curibus, id eſt, Sabinis in partem urbis receptis, vel à Romulo Quirino cognominato, quod haſtam, quae Sabinis Quiris eſt, geſtare ſolebat, vel à κύρος, ut alii volunt.* FARNABIUS.

402. *Qui notus*] Aliis conſpiciendus propter potentiam, ſibi ignotus, utpote, felici fortuna ebrius & ignorantia ſtupidus, cum ſapiens ſe primum noſſe debeat. FARNABIUS.

403. *Ignotus*] Qui magis publice vivit, quam ſibi.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

* THYESTES. PLISTHENES.
TANTALUS Junior & FRATER Tertius. } Mutae Personae.

Thyesti à fratre Atreo per filios Atrei revocato redeuntique in patriam non sine diffidentia ac mente malum praesagiente, revertendi fiduciam addunt filii sui.

Thyest. OPtata patriae tecta, & Argolicas opes,
Miserisque summum ac maximum exulibus (bonum,
Tactum soli natalis, & patrios deos
(Si sunt tamen dii) cerno; Cyclopum sacras
Turres, labore majus humano decus,
Celebrata juveni stadia, per quae nobilis
Palmam paterno non semel curru tuli.

Oc-

GRONOVII.

* THYESTES. PLISTHENES.] Florentinus rubrica personas sic praeponit: *THYESTES TANTALUS. PLISTHENES. TACITUS.* Sic & per totam scenam Thyestae respondet *TAN.*

VARIORUM.

405 *Exulibus bonum*,] Patria omnibus chara: exulibus maxime, quibus interdicitur, quippe *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.* FARN.

407. *Si sunt tamen dii*] Si modo vel isti, vel alii omnino Dii sunt, qui me in exilium & tot miserias incidere sunt passi. FARNABIUS. Vel illi patrii, vel ulli omnino. digna impio Thyeste dubitatio; digna irato, propter miserias, in quas illum passi incidere. Est autem hîc Diagoricus Thyestes: ille alius in Attii Antigonâ; qui negat Deos regere, vel curare omnia, Epicureus est. Nam Diagoras & Theodorus tollebant Deos, Protagoras & Epicurus non Deos, sed Diis providentiam, ut docent Cicero de Nat. Deor. & Lactantius lib. 5. cap. 22. & de ira Dei cap. 9. unde Claudianus in Rufin. ——*quae numina sensu Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.* DELR.

407. *Cyclopum*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium construendarum inventores feruntur. Tum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur: *Maenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* Vide Hercul. Fur. v 997 FARNABIUS.

409. *Juveni*] Mihi juveni. FARNABIUS.

409. *Stadia*,] Supra vers. 131. FARNABIUS.

409. *Per quae nobilis*] Unus m. s *nobilem.* Licet autem hîc notare senilem jactantiam; quam in Nestore Homerus, in Euandro Virgilius bene expresserunt. Aristoteles Rhetoric. hujus jactantiae causam reddit; *Διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέ-*

γον-

Occurret Argos, populus occurret frequens;
Sed nempe & Atreus. repete silvestres fugas,
Saltusque densos potius, & mixtam feris
Similemque vitam. clarus hic regni nitor
Fulgore non est quod oculos falso auferat.
Cum quod datur spectabis, & dantem aspice.
Modo inter illa, quae putant cuncti aspera,
Fortis fui, laetusque: nunc contra in metus
Revolvor. animus haeret, ac retro cupit
Corpus referre: moveo nolentem gradum.
Plisth. Pigro (quid hoc est?) genitor incessu stupet,
Vultumque versat, seque in incerto tenet.
Thyest. Quid anime pendes? quidve consilium diu
Tam facile torques? rebus incertissimis,
Fratri atque regno credis? ac metuis mala
Jam victa, jam mansueta, & aerumnas fugis
Bene collocatas? esse jam miserum juvat.
Reflecte gressum, dum licet, teque eripe.
Plisth. Quae causa cogit, genitor, à patria gradum
Re-

GRONOVII.

416. *Cum quid datur spectabis,*] Sic Lugdun. & Lipsiens. bene; tamen Erb. Mog. Herbip. & Ven. *Cum quod datur spect. & tandem aspice*, mendose habere notat Delrius. Sane *tandem* pro *dantem*: at non *quod datur*: ita enim & Florentinus & poscit ratio. nam, *Quid detur*, dicendum fuisset, quod lex versus respuit. Virgilius: *ulla putatis Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulysses?*

424 *Rebus incertissimis, Fratri atque regno*] De vita beata cap. 5. *quem voluptates doloresque, incertissima dominia impotentissimaque, alternis possidebunt.*

VARIORUM.

γοῆτες· ἀναμεμιγμένοι τῷ ἔθνει. DELRIUS.

411. *Occurret*] Urbs visui occurret. *vel* populus. FARNABIUS.

412. *Atreus.*] Quem nollem. Revertar itaque. FARNABIUS.

414. *Clarus*] Non est cur hic clarus regni nitor animi mei oculos perstringat, mentemque auferat, ut spe regnandi occaecatus adeo in perniciosas fortassis insidias ruam. nec tam munus, quam dantem aspice, *ἐχθρῶν γὰρ ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα.* FARNABIUS.

417. *Illa,*] Exilium & pauperiem. FARN.

418. *Nunc*] In regni partem accitus. FARN.

425. *Fratri atque*] Fratri inimico & regno, quibus nil magis metuendum. FARNABIUS.

425. *Mala*] Exilium & pauperiem, quae jam assuefaciendo ac ferendo reddidi mollia. FARN.

427. *Bene*] Quae me docuerunt aequanimitatem & animi magnitudinem. FARNABIUS.

430. *Si-*

Referre visa? cur bonis tantis sinum
Subducis? ira frater abjecta redit;
Partemque regni reddit: & lacerae domus
Componit artus, teque restituit tibi.
Thyest. Causam timoris, ipse quam ignoro, exigis.
Nihil timendum video; sed timeo tamen.
Placet ire: pigris membra sed genubus labant,
Alioque, quam quo nitor, abductus feror.
Sic concitatam remige & velo ratem
Aestus, resistens remigi & velo, refert.
Plisth. Evince quidquid obstat, & mentem impedit;
Reducemque quanta praemia exspectent, vide.
Pater, potes regnare. *Thyest.* cum possim mori?
Plisth.

GRONOVII.

430. *Cur bonis tantis sinum Subducis?*] Gaudet hinc transferre Seneca. Sic *sinum implere*, de benef. 2,31. & 6,42. de vita beata 9: *in sinum fundere*, de benef. 7,19. *in sinu condere*, 2,16. *in sinu invenire*, 7,28. *sinu onerato fugere*, de constant. 6. *sinum expandere*, epist. 74. *in sinu positae divitiae*, epist. 20.

437. *Alioque, quam quo nitor, adductus*] Rectius Fl. *abductus*. Saepe hoc verbum ubi antiquis placuit, recentioribus displicuit. Vide ad Livium.

439. *Remigi & vento, refert.*] Flor. quoque, ut alios fere omnes habere monuit H. Commelinus, *remigi & velo*. nam in repetitione vocabulorum lusit.

440 P. *Pervince quicquid*] Etruscus: TAN. *Evince quicquid* Virgilius: *concepit furias evicta dolore*. Et, *Tu lacrimis evicta meis*.

442. *Cum possim mori?*] Delrius interpretatur, offerri potestatem cum summo mortis periculo conjunctam: vel, regnare ais me posse: atque adeo jam regno, quum mortis meae penes me arbitrium sit. H. Commelino respondet Thyestes, se vere regnare posse, quum mortem non timeat, occurratque libens suo fato, ex Choro & Agam. vers. 606. Lipsius corrigit: *quin possum mori*. quod sit, sed fortasse mors in propinquo. Quod ex vulgata etiam colligit Gruterus. Vetat quoque Lipsium mutare vir summus, quum sit è Stoicorum paradoxis, regem esse, qui mori didicit. Nihil horum voluit auctor, sed Thyesten fecit detestari regnum & mortem eo potiorem ducere. Itaque exaudiendum cum interrogationis nota: *cum possim mori?* Ego possim vel sustineam regnare, cum possim rem tam gravem ac molestam vel morte evadere? Quisquamne tam stultus sit, ut cum ei sit integrum mori, velit regnare? Ut apud Juvenalem Sat. 6. *Ferre potes dominam salvis tot restibus ullam? Cum pateant altae caligantesque fenestrae? Cum tibi vicinum se praebeat Aemilius pons.* Ille regnet, qui non audet mori, & mavult in miseriis & curis & splendida servitute vivere. Tale responsum, licet ex alia causa, putetur Germanici, qui cum à milite seditioso ad imperium vocaretur, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent.

VARIORUM.

430. *Sinum*] Metaph. ab iis qui sinum vel gremium pandunt captantes missilia, vel quae decidunt. FARNABIUS.

431. *Redit;*] In gratiam redit. FARNABIUS.

433. *Tibi.*] Dignitati pristinae. FARN.

442. *Cum possim mori?*] Interpretationem Gronovii juvat illud Cic. ad Attic. Epist. 11. lib. VII.

Plisth. Summa est potestas. *Thyest.* nulla, si cupias nihil.
Plisth. Gnatis relinques. *Thyest.* non capit regnum duos.
Plisth. Miser esse mavult, esse qui felix potest?
Thyest. Mihi crede, falsis magna nominibus placent.
Frustra timentur dura. dum excellus steti,
Nunquam pavere destiti, atque ipsum mei
Ferrum timere lateris. ô, quantum bonum est,
Obstare nulli! capere securas dapes
Humi-jacentem! scelera non intrant casas.
Tutusque mensa capitur angusta cibus.
Venenum in auro bibitur. expertus loquor,
Malam bonae praeferre fortunam licet.
Non vertice alti montis impositam domum,
Et eminentem civitas humilis tremit;

Nec

GRONOVII.

443. *Summa est potestas.* Th. *Nulla,*] Interpretantur nullam potestatem esse nullam cupienti: vel leg. *summa, si cupias nihil*, q.d. summam potestatem esse nihil cupienti. Potius, quum dixisset Plisthenes, summam potestatem esse regnare, respondet Thyestes, regem, si absit libido & improba cupiditas, ut abesse debet, nihil plus posse privato: neque enim sibi permittit posse, & magis continetur reverentia famae, nullum ei secretum indulgenti.

454. *Praeferre fortunam licet.*] Si verum volumus, satis est, inquit, causae, cur illam, quae vulgo mala vocatur fortuna, bonae praeferamus. Non placet igitur, *libet*.

VARIORUM.

Unam mehercule apricationem in Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; vel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. Gronovianis paria fere attulit ad h. l. vetus commentator Bernardinus Marmita, qui sic: *si possum regnare, possum etiam mori. melius est exulem mori, quam isto modo regnare.* SCHRODERUS.

444. *Non capit*] Neque nos fratres capit, neque vos capiet. *Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortis erit.* μία λόχμη ὐ τρέφει δύο ἐριθάκους. Non capit mundus duos soles. FARN.

449. *Lateris.*] Vel etiam satellitum, qui latus meum stipabant. FARNABIUS.

453. *Venenum*] *Nullis aconita bibuntur Fictilibus, tunc illa time cum pocula sumes Gemmata.* FARN.

453. *Expertus*] Utramque fortunam expertus, adversam & secundam. FARNABIUS.

455. *Non vertice alti montis*] Scena Argiva est. Cum vero Romae agatur tragoedia, taxatur luxus Romanorum in aedificiis, piscinis, balneis, agris, &c. & quae sequuntur studio quodam desumuntur è Senecae epist. 60. 89. 90. 123 Hic, in humili fortuna cives non coërcentur arcibus in sublimi positis. infra vers. 641. FARNABIUS. Dictum videtur propter Valerium Poplicolam; qui, cum in summa Velia aedificaret, venit in suspicionem affectati regni. itaque ne à civibus suis timeretur, non in planum modo aedes suas detulit, sed etiam colli ipsi subjecit, id se facere inquiens, ut populus supra suspectum se civem habitaret, & in Velia aedificarent, quibus melius publica libertas, quam sibi patriae liberarori, credebatur. Livius libro secundo. DELRIUS.

457. *Ebur;*

Nec fulget altis ſplendidum tectis ebur;
Somnoſque non defendit excubitor meos:
Non claſſibus piſcamur; & retro mare
Jacta fugamus mole: non ventrem improbum
Alimus tributo gentium; nullus mihi
Ultra Getas metatur & Parthos ager:
Non thure colimur; nec meae, excluſo Jove,
Ornantur arae: nulla culminibus meis
Impoſita nutat ſilva; nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna: nec ſomno dies,

Bac-

GRONOVII.

463. *Non thure colimur;*] Caligulam, Domitianum alioſque imperatores taxari ait interpres. Scilicet ante nemini id contigit, non Julio, non Auguſto, non Tiberio, non Claudio, non ipſi Neroni. Caligulam tamen feras: ſed cur adjecit Domitianum?

VARIORUM.

457. *Ebur;*] Eburneum lacunar. FARN.

459. *Claſſibus*] *Dum gula ſaevit Retibus aſſiduis penitus ſcrutante macello Proxima.* FARNABIUS.

459. *Retro*] Fundamentis in mare jactis quae ipſum mare anguſtent, & *Contracta piſces aequora ſentiant.* FARNABIUS. Exemplum praebet Surrentinum Pollii, apud Papinium lib. 2. Silv. DELRIUS.

460. *Ventrem improbum*] Gulam inſatiatam & delicatam. FARNABIUS. Vili ſumtu paſcimur: non egemus nec abutimur tributis aut publicis vectigalibus explendae ingluviei, ut apud Athenaeum lib. 4. Xerxes, & alii apud Boyſleum hiſtor. prodig. c. 25. huc pertinent iſta Satyrici: *Atque ita defecit noſtrum mare, dum gula ſaevit Retibus aſſiduis, penitus ſcrutante macello Proxima, Tyrrhenum patitur nec creſcere piſcem. Inſtruit ergo focum provincia.* Seneca epiſt. 16. *Quamdiu ergo ſationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet? quamdiu unius menſae frumentum multa navigia, & non quidem ex uno mari, ſubvehent? taurus pauciſſimorum jugerum paſcuis impletur. una ſilva elephantis pluribus ſufficit: homo & terrâ paſcitur & mari. quid ergo? tam inſatiabilem nobis alvum natura dedit, cum tam modica corpora dediſſet, &c.* Vix autem dubito, quin noſter hoc loco Caji gulam notare voluerit. ſic enim de illo; lib. de Conſolat. ad Helviam matrem cap. 9. *Cajus Caeſar, quem mihi videtur natura edidiſſe, ut oſtenderet, quid ſumma vitia in ſummâ fortunâ poſſent, centies ſeſtertio coenavit uno die, & in hoc omnium adjutus ingenio, vix tamen invenit, quomodo provinciarum tributum una coena fieret.* DELRIUS.

463. *Non thure*] Non uſurpamus divinos honores Diis veris negatos. FARNABIUS.

464. *Nulla culminibus*] Seneca l. 5. Declamat. *Alunt in ſummis culminibus mentita nemora, & navigabilium piſcinarum freta.* haec parens: at filius epiſt. 123. *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in ſummis turribus ſerunt: quorum ſilvae in tectis domorum ac faſtigiis nutant; inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egiſſent;* & Tibullus de iſtis hortis, lib. 3. Eleg. 3. *Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.* tales forte illi Babylonii penſiles, & alii Thebis, apud Plin. lib. 36. DELRIUS.

465. *Nec fumant manu*] O ſuaves hic interpretes! Stagna ajunt ſuccendi ut fundus dulcior dulciores reddat piſces. Tu ſcito de balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. LIPSIUS. Ammianus libro 16 ſcribit vaſtiſſima lavacra in urbe exſtructa, quae dicebantur *Oceani.* DELRIUS.

466. *Nec ſomno*] Non contra naturam viventes diem ſomno, noctem compotationibus tranſigimus, Epiſt. Sen. 122. FARNABIUS.

 467. Bac-

Bacchoque nox jungenda pervigili datur.
Sed non timemur. tuta sine telo est domus.
Rebusque parvis alta praestatur quies.
Immane regnum est, posse sine regno pati.

Plisth.

GRONOVII.

467. *Bacchoqur nox ducenda*] Etruscus, *jungenda.* Id est, continuanda diei. Est enim *jungerr* interdum idem quod continuare, connectere, perpetuum ducere. Sic enim apud Statium *junctam lunam* legimus pro duabus noctibus continuatis Et apud eundem: *Sicut anhelabant, juncto sudorr, volantes Mars impellit equos.* Item, *Jungr, puer, cyathos:* quod est, continenter da, alium post alium porrige. Livius l. 21. *ut non petisse Saguntinos, sed rerum serie, finitimis domitis gentibus jungendoque tractus ad id bellum viders posset.* Justinus lib. 12. *cum diei noctem pervigilem junxisset.* Hippolyto: *jungitur semper nefas.*

468. *Sed non timemus.*] Omnes. MSS. *timemur.* Gruterus ait hoc improbare nexum orationis. At non improbat, si cogitemus, ut ipsum *timeri* invidiosum est infestumque periculis, tam hercle & magis interdum quam *timere*, sic etiam *non timeri* esse juxta jucundum, gratum ac tutum sane sapientibus quam *non timere*: ut non immerito istud pro maximo bono multis incommodis paupertatis obducat. Deinde quod sequitur, *sine telo tuta domus*, tam argumentum est nos non terrere quam non timere: adeo haec implicita inter se ac propemodum indivisa sunt. Unde Claudianus: *Ancipites habeant arces, trepidique minentur.* Adde epist 105. ubi inter caetera: *Illud, ne timearis, praestabit tibi & fortunae mediocritas & ingenii lenitas cum te esse homines scient, quem offendere sine periculo possint. Timeri autem tam domi molestum est quam foris; tam à servis quam à liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adjice nunc quod qui timetur, timet. nemo potuit terribilis esse secure.* Quinetiam ut priore parte versus dicit, se non timeri, ita posteriore, se non timere.

470. *Immane regnum est, posse sinr regno pati.*] Monstraverunt hunc locum pro dubio & obscuro Delrius & Gruterus & toto capite Adversariorum Barthius. Grotius primus ei detersit nubem: quod tanti putavit Heinsius, ut suis insereret notis: Salmasius ipsum intulit meridiem: ita tres maximi viri, de quorum meritis, ut adolescentiae nostrae ducum, libenter loquimur, feliciter hic operas junxerunt. *Pati*, nullo adjecto nominis casu, est durare, obdurare, sustinere, καρτερεῖν, vivere & utcumque se habere. Sic Virgilius: *Certum est in silvis inter spelaea ferarum Malle pati.* Id est, καρτερεῖν ἐν ταῖς ὕλαις καὶ σπηλαίοις. Malo sustinere duram & difficilem in antris & speluncis vitam. Ex quo versu ridicule vir doctus, pium & Christianum usum verbi *Pati*, cum morte Servatoris mundi & agonibus martyrum, & Christiana pietate natum, etiam extra Ecclesiam Latinam fuisse probare contendit. Terentius Eunucho: *Verum si incipis, neque pertendes gnaviter, Atque ubi pati non poteris, quum nemo expetet, Infecta pace ultro ad eam venirs.* Id est, durare & vivere sine Thaide, ferre illam vitam solitariam, quam nune tam fortiter tibi proponis. Idem Hecyra; *Fugere è conspectu illico. Videre nollo, deni-*

VARIORUM.

467. *Bacchoque nox jungenda*] Placet aliis *ducenda.* vid. Cl. Burm. ad Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 251. Retinent quoque *ducenda* MS. Traject. & duo typis excusi. SCHRODERUS.

468. *Sed non timemus.*] Nostri fere *timemur*; quod improbat nexus orationis. An fuit? *timetur.* Ita certe extat in MS. uno: neque aliter Commentaria Bernardini. GRUTERUS.

468. *Sed non timemur.*] Malim *timetur*, id quod Gruterus in MS. uno extare adfirmat. Maxime eam ob rationem, quod sequentia hoc ipsum postulare videantur: nihil enim frequentius, quam per posteriora confirmari prius Orationis membrum. Itaque τὸ *Sed nihil timetur* explicatur videlicet per sequentia ista, *tuta sine telo est domus, rebusque parvis alta praestatur quies.* Ut velit Thyestes, vitam agi sine timore periculi externi, nec proinde ullis telis opus esse ad praestandam securitatem. MS. Traject *timemus.* quod nostram interpretationem confirmat. SCHRODERUS.

469. *Rebusqur*] Humili fortunae. FARN.

470. *Posse sine regno pati*] Maximum imperium est posse regno sine difficultate carere sic Lucan. *Non possunt sine rrge pati.* FARNABIUS.

472. *Fra-*

Plisth. Nec abnuendum est, si dat imperium Deus.
Thyest. Nec appetendum. *Plisth.* Frater, ut regnes, rogat.
Thyest. Rogat? timendum est. errat hic aliquis dolus.
Plisth. Redire pietas, unde summota est, solet:
Reparatque vires justus amissas amor.
Thyest. Amat Thyesten frater? aethereas prius
Perfundet Arctos pontus; & Siculi rapax
Consistet aestus unda, & Ionio seges
Matura pelago surget; & lucem dabit
Nox atra terris:. ante cum flammis aquae,
Cum morte vita, cum mari ventus fidem
Foedusque jungent. *Plisth.* Quam tamen fraudem times?
Thyest. Omnem. timori quem meo statuam modum?
Tantum potest, quantum odit. *Plisth.* In te quid potest?
Thyest.

GRONOVII.

que ubi non quit pati. Ubi non potest diutius vivere cum socru, durare apud illam. Sic Hercule Oetaeo vers. 1523. *Quique sub plaustro patiuntur Ursae.* i. e. vivunt, durant. Ubi male Scaliger, *pariuntur.* Sic *posse pati sine aliquo* est posse vivere sine aliquo, perferre vel desiderium personae vel inopiam rei alicujus. *Pati posse sine regno est immane regnum*, hoc est, posse aequo animo carere regno & potentia est magni regni & potentiae instar: nam qui hoc possunt, carent laboribus & invidia & periculis, quibus regnantes, sed magis regnandi avidi, sunt expositi: fruuntur autem quiete & tranquillitate, qua illi carent utrique. Sic Lucanus, *sine rege pati posse*, pro posse ferre libertatem: quod non poterant Cappadoces apud Justinum, nec Junii Vitelliique apud Livium. Hoc genus loquendi Patri Controvers. 9. & filio Senecis Nat. quaest. 3. restituimus. Terentius Heautont. *Non possum pati, quin tibi caput demulceam.* Non contineo me: nequeo durare. Auctor de bello Africano: *miles hic non potuit pati, quin se armatum bestiae offerret.* Tale est & illud Plauti Menaechmis a. 5. sc. 1. *Non patiar praeterhac, Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.* Ubi vulgo male post τὸ *praeterhac* τελεία ὑποστιγμὴ ponitur, & discerpitur continua periodus. Nihil me, inquit, tenebit, quo minus malim esse vidua, quam cum tali viro nupta. Sic *Patiens*, qui obdurat, contentus angustiis praesentibus, Horatio lib. 1. Sat. 1. *& illius utitur arte Quaesitis patiens.* Ubi corrigere Lambinus voluit, *sapiens*: sed merito rejectus à J. Douza majore, accommodante similem locum ex lib. 2. Sat. *quid te juvat, inquit, amice, Praerupti nemoris patientem vivere dorso?*

484. *Quantum potest, tantum odit.*] Solus Delrius hic observat in aliis codd. esse: *Tantum po-*

VARIORUM.

472. *Frater,*] Neque enim ut appetas opus est, cum frater ut regnes roget. FARNABIUS.

475. *Justus*] Necessarius ut amor fratrum post iras firmius resarcitur. FARNABIUS.

476. *Aethereas*] Nunquam fiet ut amet. *impossibilis conditio negat.* FARNABIUS.

477. *Arctos*] Ursae sidera arctico circulo inclusae non descendunt sub Horizontem nostrum, non itaque tingi videntur in aequore, ut ceterae stellae. FARNABIUS.

477. *Siculi*] Fretum illud rapidissimum inter Italiam & Siciliam prius quiescet. FARN.

Thyest. Pro me nihil jam metuo: vos facitis mihi
Atrea timendum. *Plisth.* Decipi captus times?
Serum eſt cavendi tempus in mediis malis.
Thyest. Eatur: unum genitor hoc teſtor tamen;
Ego vos ſequor, non duco. *Plisth.* Reſpiciet Deus
Bene cogitata. perge non dubio gradu.

GRONOVII.

teſt, quantum odit. Caeteri ne tralaticia quidem mentione dignam hanc ſcripturam cenſuere. At ego vix ullum vidi paullo melioris notae (vidi autem variis in locis plurimos, nec paucos integros contuli) in quo non ſic legeretur. Et ſane diligentius conſideranti vulgatae ſenſus plebejus ac futilis videtur. Alter hic eſt: Vis ſcire quam fraudem timeam? Nullam non timeo. Vis ſcire quis ſit mihi modus timendi? nullus. Neque enim ſcelus eſt ullum tantum, neque ulla fraus tam deteſtabilis, quod ſcelus, quamque fraudem in ſe admittere ille vereatur. Denique tantum poteſt fraudis ac ſcelerum concipere, quantum in me ſuſcepit odii: id autem infinitum eſt, & neque rationem neque terminum habet.

489. *Reſpiciat Deus Bene cogitata.*] Flor. *Reſpiciet.* quod ſpei ac fiduciae juvenis magis convenit.

VARIORUM.

485. *Pro me*] De me, qui mortem contemno, ſecurus: de vobis ſolicitus ſum FARNABIUS.

487. *Serum eſt*] Cum vero nimis appropinquaris, ſerum eſt jam reverſum tibi conſulere, perge itaque. FARNABIUS. Et iſtum verſum patri potius dederim quam filio. GRUTERUS

488. *Eatur:*] Al. volunt verbum illud *Eatur* eſſe Pliſth. & Thyeſt. incipere, *Unum genitor, hoc teſtor tamen.* Sed continenter haec Thyeſtes dicit. evictus tandem ſuadela ſive precibus liberorum. Age, inquit, eamus, tamen ego hoc pater vobis teſtor, ſequi me, non ducere. FARN.

489. *Ego*] Proteſtor vos mihi duces praeiviſſe; me invitum ſubſecutum. DELRIUS.

ATREUS. THYESTES. PLISTHENES.
TANTALUS. F. & Tertius Frater, } Mutae Perſonae.

Tacite ſibi applaudit Atreus irretitum fratrem, cui obviam procedit, & ſimulata in gratiam reditione eum circumvenit.

Atr. Plagis tenetur cluſa diſpoſitis fera.
Et ipſum, & una generis inviſi indolem
Junctam parenti cerno. jam tuto in loco
Ver-

VARIORUM.

491. *Fera.*] Thyeſtes. FARNABIUS.

492. *Generis*] Filios patrem malum vultu & indole referentes. FARNABIUS.

495. *To-*

Versantur odia: venit in nostras manus
Tandem Thyestes; venit, & totus quidem.
Vix tempero animo, vix dolor frenos capit.
Sic cum feras vestigat, & longo sagax
Loro tenetur Umber, ac presso vias
Scrutatur ore; dum procul lento suem
Odore sentit, paret, & tacito locum
Rostro pererrat: praeda cum propior fuit;
Cervice tota pugnat, & gemitu vocat
Dominum morantem, seque retinenti eripit.
Cum spirat ira sanguinem, nescit tegi.
Tamen tegatur. aspice, ut multo gravis
Squallore vultus obruat moestos coma:

Quam

GRONOVII.

504. *Cum spirat ira sanguinem,*] Quod ex margine Basil. & Eibio refert Delrius, *sperat*, confirmat Etruscus. Quum homo iratus & vindictae cupidus confidit adesse tempus hauriendi sanguinis hostilis, difficulter animum dissimulat.

507. *Praestatur fides.*] Ab Atreo, an Thyeste, quaerit Gruterus, & statim, ab Thyeste puto. Immo ab Atreo. Cicero Famil lib. 1 ep. 9. *Ut officium meum memoremque in bene meritos animum fidemque fratris mei praestarem.* lib. 5. ep. 11 *De Dionysio, si me amas, confice, quamcumque ei fidem dederis, praestabo.* De divinat. lib 2. *Virtutis auspiciis video esse usum Dejotarum, quae vetat spectare fortunam, dum praestetur fides.* Flor. tamen, *Praestetur.* Haec inde, *Aspice ut multo*, clariore voce loquitur, ita ut frater exaudire possit: atque hoc ultimo quasi sibi suisque imperat, ut praestent fidem, quam nomine ejus filii dederant.

VARIORUM.

495. *Totus*] Cum filiis. FARNABIUS.

498. *Umber,*] Etsi Argivae Scenae magis convenisset Spartanus aut Molossus, cum tamen Romae agatur, non multum refert, si Umbrum ut notae sagacitatis canem citet. FARNABIUS.

498. *Presso*] In terram inclinato. FARN.

501. *Rostro*] Usitatius de avibus dicitur, sed & de quadrupedibus, cum à *Rodo* descendat, & de ipso homine, quod etiamdum in Hispanico *rostro* manet. FARNABIUS.

502. *Et gestis vocat*] Antiquitus, *gemitu*, sic m. s. sic Interpres vetustior. sequioris aevi, *& gestu vocat.* male. neque unquam venaticis canibus adfuere qui defendunt: vere enim tum gemunt. GRUTERUS.

504. *Spirat*] Affectat. FARNABIUS.

504. *Cum spirat ira sanguinem,*] Gronovius τὸ *sperat*, confirmat explicatque pro Etrusco. At quicumque legitimum sonum aure callet, vix dubito, quin *spirat* malit. Innuit Atreus habitum hominis irati, ore, oculis, totoque vultu sanguinem inimici haurire cupientis. Respondet autem istiusmodi habitus adprime exemplo canis modo adducto; qui conspecta propius fera, omni nisu sese retinenti domino eripit praedae inhians. Flor. Hist. lib. 1. c. 22. *ita quae inerat quaedam adhuc ex pastoribus feritas, quiddam spirabat indomitum*: de populo Romano, agreste illud atque immite prisca aevi ingenium, ferociamque animi, retinente adhuc ac prae se ferente. MS. Traject. tamen & Venetus excusus *sperat*. Sed Paris. *spirat*. SCHRODERUS.

505. *Aspice,*] *Superiora apud se, quae sequuntur conversus ad fratrem loquitur.* FARNABIUS.

507. Prae-

Quam foeda jaceat barba. praestatur fides.
Fratrem juvat videre: complexus mihi
Redde expetitos. quidquid irarum fuit,
Transierit. ex hoc sanguis ac pietas die
Colantur: animis odia damnata excidant.
Thyest. Diluere possem cuncta, nisi talis fores.
Sed fateor, Atreu, fateor, admisi omnia
Quae credidisti. pessimam causam meam
Hodierna pietas fecit. est prorsus nocens,
Quicunque visus tam bono fratri est nocens.
Lacrymis agendum est: supplicem primus vides.
Hae te precantur pedibus intactae manus.
Ponatur omnis ira, & ex animo tumor.
Erasus abeat: obsides fidei accipe
Hos innocentes. *Atr.* Frater, à genubus manus
Aufer, meosque potius amplexus pete.
Vos quoque, senum praesidia, tot juvenes, meo
Pendete collo. squallidam vestem exue,

Ocu-

GRONOVII.

518. *Pedibus intactae manus.*] Sic liber optimus: non *injectae*, *injunctae*, *victae*, *vinctae*.

523. *Senum praesidia*, *vos juvenes*,] Restitue ex Mss. & editis antiquis, *tot juvenes*. Non inane vocabulum *tot*. Statius ad Julium Menecratem: *Tot dominis clamata domus.* Hi quoque non ultra tres erant. Ibidem: —— *ulterius sed enim producere questus Non licet, en hilaris circumstat turba tuorum, Defensatque patrem. quem non hoc agmine vincas.* Vox tenerrima Peponillae ad Vespasianum apud Dionem: Ταῦτα καὶ ἐγέννησα ἐν τῷ μνημείῳ καὶ ἔθρεψα, ἵνα σε πλείονες ἱκετεύωμεν.

VARIORUM.

507. *Praestatur*] Praesto tibi fidem, quam nunciarunt tibi filii mei. FARNABIUS.

510. *Sanguis*] Necessitudo sanguinis. FARN.

512. *Diluere*] Excusare quidem admissa mea conarer; si te adeo placabilem & ad veniam facilem non cernerem, jam itaque fateor. FARN.

514. *Pessimam*] Tua in me pietas quanto major, tanto mea in te scelera sunt graviora. FARNABIUS.

518. *Intactae manus.*] Quae supplices hucusque nullius pedes tetigere; tu enim primus me supplicem vides. FARNABIUS.

518. *Hae te precantur pedibus intactae manus.*] Paris. excusus *pedibus injunctae*. quod retinendum puto, quia exprimat gestum apprehendentis genua, à quibus eum mox repellit Atreus, *à genubus manus aufer* SCHRODERUS.

523. *Vos juvenes*,] Alii leg. *tot juvenes*, i e. Tres: Plisthenes qui loquebatur, Tantalus, & natu minimus, mutae personae, vers. 715. 723. & 737. infra. FARNABIUS.

525. *Ocu-*

Oculisque nostris parce, & ornatus cape
Pares meis: laetusque fraterni imperii
Capesse partem. major haec laus est mea,
Fratri paternum reddere incolumi decus.
Habere regnum, casus est: virtus, dare.
Thyest. Dii paria, frater, pretia pro tantis tibi
Meritis rependant. regiam capitis notam
Squallor recusat noster, & sceptrum manus
Infausta refugit. liceat in media mihi
Latere turba. *Atr.* Recipit hoc regnum duos.
Thyest. Meum esse credo, quidquid est, frater, tuum.
Atr. Quis influentis dona Fortunae abnuit?
Thyest. Expertus est quicunque quam facile effluant.
Atr. Fratrem potiri gloria ingenti vetas?
Thyest. Tua jam peracta gloria est, restat mea.
Respuere certum est regna consilium mihi.
Atr. Meam relinquam, nisi tuam partem accipis.
Thyest. Accipio. regni nomen impositi feram:
Sed jura & arma servient mecum tibi.
Atr. Imposita capiti vincla venerando gere.
Ego destinatas victimas Superis dabo.

GRONOVII.

541. *Nisi tuam partem accipis.*] Fl. *ni tuam.*

VARIORUM.

525. *Oculisque*] Ne videant, non sine lacrymis, squallorem tuum. FARN.

528. *Paternum*] Regnum. FARN.

531. *Regiam*] Regni insigne diadema, inf. vers. 544. FARN.

532. *Recusat*] Vide Hercul Fur vers. 1193. & 1319. FARN.

534. *Turba*] Plebe. FARN.

540. *Respuere*] Certum est mihi consilium regna quamvis oblata renuere. FARN.

543. *Jura*] Quaecunque ad pacem sive ad bellum spectant, illa omnia ut & ego ipse tibi inserviemus. FARN.

544 *Vincla*] Redimiculum sive fasciam ex panno pretiosissimo, sic & Graece διάδημα à διαδέω revincio. FARN.

CHORUS.

Inserviens actui praecedenti Chorus Atrei collaudat pietatem, qua simultates & dissidia fratrum composuit, non secus ac serenitas tempestatem sequuta.

CRedat hoc quisquam? ferus ille & acer,
Nec potens mentis, truculentus Atreus,
Fratris aspectu stupefactus haesit.
Nulla vis major pietate vera est.
Jurgia externis inimica durant,
Quos amor verus tenuit, tenebit.
Ira cum magnis agitata causis
Gratiam rupit, cecinitque bellum;
Cùm leves frenis sonuere turmae,
Fulsit hinc illinc agitatus ensis;
Quem movet crebro furibundus ictu
Sanguinem Mavors cupiens recentem;
Opprimit ferrum, manibusque junctis
Ducit ad pacem pietas negantes.
Otium tanto subitum è tumultu
Quis Deus fecit? modo per Mycenas
Arma civilis crepuere belli.
Pallidae natos tenuere matres;

Uxor

GRONOVII.

546. *Credat hoc quisquam?*] Ep. 97. *Credat hoc quisquam? qui damnabatur uno adulterio, absolutus est multis.* Epist. 91. *Quis hoc credat, ubique armis quiescentibus, Lugdunum, quod ostendebatur in Gallia, quaeri?*

563. *Pallida matres timuere natis;*] Flor. ordine

VARIORUM.

547. *Nec potens*] Affectibus, non rationi parens. FARN.

552. *Ira*] Consanguineos, etsi ad tempus acerrime diffideant, pietas tamen & verus amor in gratiam reducit: alios non item. FARN.

556. *Quem movet*] Quem ensem strinxit vibravitque ira belli, hanc in vaginam recondit & comprimit pietas. FARN.

563. *Tenuere*] *Tenere* est aut complecti, adprimere ad pectus infantes, aut inhibere ne ruerent ad bellum adolescentes. GRUTERUS.

565. *In-*

Uxor armato timuit marito,
Cum manum invitus sequeretur ensis,
Sordidus pacis vitio quietae.
Ille labentes renovare muros;
Hic situ quassas stabilire turres;
Ferreis portas cohibere claustris
Ille certabat; pavidusque pinnis
Anxiae noctis vigil incubabat.
Pejor est bello timor ipse belli,
Jam minae saevi cecidere ferri;
Jam silet murmur grave classicorum;
Jam tacet stridor litui strepentis;
Alta pax urbi revocata laetae est.

Sic

GRONOVII.

ordine verborum quoque commutato: *Pallidae natos tenuêre matres* Ex Virgilii, *Et pavidae matres pressere ad pectora natos.* Unde & Statius: *Ipsa suum genitrix curvo delphine vagantem Arripuit frenis, gremioque Palaemona pressit.* Vidit & Delrius.

571, *Anxiae noctis vigil*] Immo *noctis*, ut habet Etruscus. non enim nocti, sed murorum pinnis incubabat.

VARIORUM.

565. *Invitus*] Civilem scilicet hausturus sanguinem. FARN.

566. *Sordidus*] Rubiginosus. FARN.

570. *Pinnis*] Murorum minis. FARN.

574. *Classicorum*;] Classicum olim buccinâ seu cornu solitum cani, & convocationis militum ad bellum instans signum: sed proelii conferendi signum, tubâ dabatur: litui, opinor, ipsam buccinam comitabantur vel praecedebant. significat hoc Lucanus lib. 7. ——— *stridulus aer Elisus lituis, conceptaque classica cornu: Tunc ausae dare signa tubae* ——— Aperte etiam Isidorus lib. 17 Origin. c. 4. qui Lucano lucem aliquam tribuit his verbis: *Inter tubam autem & buccinam veteres discernebant nam buccinae insonans sollicitudinem ad bella denunciabat. Virg.* ——— *qua buccina signum Dira dedit. Tuba autem proelia indicabat, ut:* At tuba terribilem sonitum dedit aere canoro. *Cujus sonitus varius est, nam interdum canitur ut bella committantur; interdum ut insequantur eos, qui fugiunt; interdum receptus nam* receptus *dicitur, quo se exercitus recipit: unde & signa receptui canere dicuntur.* Classica *sunt cornua, quae concinendi causa erant facta, & à calando classica dicebantur. de quibus Virgilius:* Classica namque sonant. *Apud Amazonas autem non tubâ, sicut à regibus, sed à regina sistro vocabatur feminarum exercitus* Glossar. Graeco Latinum, ἀζεϑισὶς σάλπιγξ. *Classica.* De Classicum canendi modo, nonnulla Dion Cassius lib. 47. hist. Augustae: ita tamen, ut tubae & classici differentiam aperte confundat, si recte N. interpretatur. Etsi generali vocabulo buccinator, tubicinem & cornicinem comprehendat; proprie tamen tuba aeneatorum est, buccina cornicinum. Cornua lituis plerumque conjungunt, ut hîc Seneca, & Lucanus loco citato, & Horatius quando minaci cornuum murmuri addit lituos strepentes; etsi etiam lituo tubae sonitum permiscuit. DELRIUS.

575. *Litui strepentis*;] Lituus incurvus erat, auctore Festo, ideo sonum streperum & acutum edebat. Ennius: *Inde loci lituus sonitus effudit acutos*, idcirco ait *strepentis* imitatus Horatium, qui 2 carmin. ait, *Jam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aures, jam litui strepunt.* DELRIUS.

 578. *Co-*

Sic ubi ex alto tumuere fluctus,
Brutium Coro feriente pontum;
Scylla pulsatis resonat cavernis,
Ac mare in portu timuere nautae,
Quod rapax haustum revomit Charybdis;
Et ferus Cyclops metuit parentem
Rupe ferventis residens in Aetnae,
Ne superfusis violetur undis
Ignis aeternis resonans caminis;
Et putat mergi sua posse pauper
Regna Laërtes, Ithaca tremente.

Si

GRONOVII.

580. *Ac mare in portu timuere*] Ita & vetustissimae membranae, non *intortum*, vel *in totum*: eaedemque sequenti versu *haustum*, non *auster*, ut junctae umbone phalanges codicum nugatoriorum, si cum uno illo comparentur. Joculare autem, *austrum Charybdis* dici violentiam Charybdis. Scilicet non Senecam, sed fabulatorem illum decuisset haec elegantia, qui speravit se mire locutum esse, cum dixit: *quid aget tanta caloris hiems?* Si omnino turbare hic *austrum* illum oporteret, scriberemus: *Quod rapax austro revomit Charybdis.* Nempe austro flante. Ovidius: *austroque agitata Charybdis.* Juvenalis Sat. 5. *nam dum se continet auster, Dum sedet & siccat madidas in carcere pennas Contemnunt ipsam temeraria lina Charybdim.* Sed glandes legimus ac digerimus jam inventis frugibus. Epist 79. *quicquid illo freti turbine arreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitanum litus emergere.*

VARIORUM.

578. *Coro*] Vento ab Occasu solstitiali flante, adversus Aquilonem, excitante jam mare, quod Brutios alluit Italiae extremos juxta fretum Siculum. FARNABIUS.

579. *Scylla*] Saxum in freto Siculo, quod fluctuum concursu & illisione in scopulos resonans dedit locum fabulae de Scylla Phorci filia in monstrum hoc conversa, canibus pube tenus succincta. FARNABIUS.

580. *Mare in portu*] Cum Scylla saevit, & tempestas ubique atrox: nautae vix in portu securos se putant, illic etiam timent. at cum serenum rediit, non solum naves, sed & cymbae (ut infra sequitur) persultant, & ludunt in illo ipso freto. FARNABIUS.

581. *Quod rapax*] Ab Homero Odyss. μ'. —— *δῖα χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ τρὶς μὲν γὰρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναῤῥοιβδεῖ δεινὸν* —— quae sic expressit P. Virgilius Aeneid. 3. —— *Charybdis Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras Erigit alternos, & sidera verberat unda.* DELRIUS.

582. *Cyclops*] Polyphemus timet ne pater suus Neptunus, id est, mare extinguat semper ardentes fornaces Aetnae. FARNABIUS. Conon in Heraclea scribit Polyphemi patrem fuisse Elasum; quem Andron Teïus, in lib. de affinitatibus, Elatam appellat; Homer. Odyss. α'. Euripides in Cyclope, Apollonius 1. Argonaut. & Lucianus in dialog. marinor. deor. Neptunum fuisse dicunt. quod noster hic sequitur: forte quia ut Tzetza chil. 2. histor. 51. scribit, *τοὺς θυμικοὺς γὰρ σύμπαντας καὶ πάντας τοὺς ἀνδρείους, ἤδη καὶ βίαιους, ἱστορεῖ φύσει τοῦ Ποσειδῶνος*. Praeterea recte noster per Neptunum voluit vim maris significare. nam Cicero lib. 1. de nat. deor. ex Chrysippi sententia prodidit Neptunum nihil esse aliud quam spiritum qui mare commovet. DELRIUS.

583. *Fer-*

Si suae ventis cecidere vires,
Mitius stagno pelagus recumbit;
Alta quae navis timuit secare
Hinc & hinc fusis spaciosa velis,
Strata ludenti patuere cymbae:
Et vacat mersos numerare pisces;
Hic ubi ingenti modo sub procella
Cyclades pontum timuere motae.
Nulla sors longa est, dolor ac voluptas
Invicem cedunt. brevior voluptas.
Ima permutat levis hora summis.
Ille qui donat diadema fronti,
Quem genu nixae tremuere gentes,
Cujus ad nutum posuere bella
Medus, & Phoebi propioris Indus;
Et Daae Parthis equitem minati;

An-

GRONOVII.

598. *Ima permutat brevis hora*] Non Gruteri modo omnes, sed etiam Etruscus, *levis hora*. Id est, inconstans fortuna in horas varians. Ut enim *tempus*, *dies*, sic & *hora* pro fortuna.

603. *Et Dacae Parthis equitem*] Hic quoque liber optimus: *Dahae*. Genus est, uti dictum, finiti-

VARIORUM.

583. *Ferventis*] Aetnaei incendii causam tradit Lucretius lib. 6. his versibus: —— *primum totius subcava montis Est natura fere, silicum suffulta cavernis: Omnibus est porro in speluncis ventus & aër, &c.* addit Claud. lib. 1. de raptu Proserp. *Quae scopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius ignis? Sive quod obicibus discurrens ventus apertis Offenso per saxa ruens rimosa meatu, Dum scrutatur iter, libertatemque reposcens Putrida multivagis populatur flatibus antra: Seu mare Sulphurei ductum per viscera montis Oppressis ignescit aquis & pondera librat, &c.* Auctor libri de mundo docet terram multos flatus & ignis fontes in se continere: quorum alii sub terra sint occulti & obscuri, alii vero, ἀναπνοὰς ἔχοντες καὶ ἀναφυσήσεις, ὥσπερ Λιπάρα τε καὶ Αἴτνη καὶ τὰ ἐν Αἰόλου νήσοις. DELRIUS.

586 *Putat*] Timetque suae insulae ne mergatur, Laërtes, seu quis alius Rex Ithacae, est enim *Prolepsis ex persona poetae, nedum enim erat Laërtes.* FARN.

590. *Alta*] Maria, quae modo procellosa, non ausa est tentare valida & velivola navis, modo pacata, etiam cymbae pervia facta sunt. FARNABIUS.

595. *Cyclades*] Insulae illae in cycli formam dispositae in mari Aegaeo ventis motae timuere, ne absorberentur. FARN.

599. *Fronti*,] Qui aliis regna distribuit. FARN.

600 *Quem genu*] Cujus arbitrio & imperio parent remotissimae gentes, Medi, Persae, Parthi, Indi directis Solis radiis viciniores; *respicit autem Poëta imperatores Romanos, maxime Neronem quocum foedus percusserunt reges externi, & à quo Tiridates diadema accepit.* FARN.

Anxius sceptrum tenet, & moventes
Cuncta divinat metuitque casus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.
Vos, quibus rector maris atque terrae
Jus dedit magnum necis atque vitae,
Ponite inflatos tumidosque vultus:
Quidquid à vobis minor extimescit,
Major hoc vobis dominus minatur.
Omne sub regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.
Miscet haec illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam. rotat omne fatum.
Nemo tam divos habuit faventeis,
Crastinum ut possit sibi polliceri.
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

ACTUS

GRONOVII.

mum Parthis: equis inhaerens, perinde ut illi: sed eisdem ferocius, ut vere Scythicum, nec delicatiore Asia, ut nonnihil Parthi, emollitum. Ideo *equitem minari Parthis* dicuntur, tanquam formidabilem, quamvis & huic equestri populo. Statim idem liber optimus, ut Lipsianus: *& moventes Cuncta divinat:* probaveruntque merito Lipsius & Scaliger. Quid opus est turba, ubi constat de optimis? Nec libet vellere aures sermonem respuentes. Age, vel solutis cum numeris considera: *& casus rerum mobiles* valde ipsos, secum autem *moventes cuncta* praevidet atque extimescit. Sic regi ab eo qui regitur, indignamur: sic Martialis se salutatum ire ad eum, qui ante ierit salutatum. Epist. 94 *Ostendat ex constitutione vulgi beatos, in isto invidioso fastigio suo trementes*

VARIORUM.

608. *Jus*] Imperium. FARN.
611. *Major*] Deus. FARN.
612. *Omne*] *Regum timendorum in proprios greges, reges in ipsos imperium est Jovis.* FARN.
613. *Veniens*] Oriens. FARN.
614 *Fugiens*] Occidens. FARN.
616. *Meliora*] In rebus adversis. FARN.
617. *Haec illis,*] Adversa secundis FARN.
617. *Clotho*] Una è Parcis. Herc Fur 559 FARN.
618. *Stare*] Diu in eodem statu manere. FARN.
622. *Turbine*] Volubilitate, FARNABIUS. Turbo celerior & concitatior est vento. De turbine Seneca lib. 7 nat. quaest. cap. 9 *mira velocitas ejus & mira brevitas est.* quid sit docet, inquiens: *efficit turbinem, plurium ventorum inter ipsos luctatio.* DELRIUS.

625. Po-

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. CHORUS.

Crudele Atrei facinus & epulas nefandas, in quibus apponebantur Thyestae sui liberi, digna quae ex oculis spectatorum sublata intus gererentur, narrat nuncii facundia praesens.

Nunc. QUis me per auras turbo praecipitem vehet,
Atraque nube involvet, ut tantum nefas
Eripiat oculis? ô domus, Pelopi quoque
Et Tantalo pudenda! *Chor.* Quid portas novi?
Nunc. Quaenam ista regio est, Argos & Sparte pios
Sortita fratres? & maris gemini premens
Fauces Corinthos? an feris Ister fugam
Praebens Alanis? an sub aeterna nive
Hyr-

GRONOVII.

& attonites, longeque aliam de se opinionem habentes, quam ab aliis habetur. Nam quae aliis videntur excelsa, ipsis praerupta sunt. Itaque examinantur & trepidant, quoties despexerunt in illud magnitudinis suae praeceps. Cogitant enim varios casus, & in sublimi maxime lubricos: tunc appetita formidant, & quae & illos graves aliis reddit, gravior ipsis felicitas incumbit. Hic *lubrici*, qui illic, *mobiles*. Posses alioqui non inepte facere *Flebiles.*

627. *Arges & Sparte impios*] Sic fecit Gruterus è Pall. quum esset antea: *Sparte & Argos:* quod hoc minus conveniret τῷ *Sortita*. Recte ille: sed ut omne mendum è versu tollatur, scribe cum Etrusco: *Argos, & Sparte pios Sortita fratres.* Puta Castorem & Pollucem. Phoenissis: *Spartenque fratre nobilem gemino.* Hinc belle Statius Jovem inducit loquentem de instanti Thebanorum fratrum certamine: *Ledaei videant nec talia fratres.* Nec tam pii exemplum impietatis norint in fratribus.

629. *An feris Ister fugam Praebens Alanis?*] Interpretantur Danubium fuga celeri fluentem per Alanos crudelissimos Scythiae populos. At Se-

VARIORUM.

625. *Pelopi*] Vel ipsis crudelibus tyrannis erubescenda. FARN.

627. *Quaenam*] Civilisne Graecia an barbara Scythia? FARN.

628. *Maris*] Corinthus sita in Isthmo, i. e. in angustiis inter Aegaeum & Ionium maria. FARN.

630. *Alanis?*] Hi juxta Plinium & Ammianum Sarmatiam Europaeam incoluerunt; juxta alios vel Daciae partem, vel ulterioris Scythiae. Alanorum formam habes apud Claudianum, de bello Gethico: *Cui natura breves animis ingentibus artus Finxerat, immanique oculos infecerat ira: Vulne-*

Hyrcana tellus? an vagi passim Scythae?
Quis hic nefandi est conscius monstri locus?
Chor. Effare: & istud pande, quodcumque est malum.
Nunc. Si steterit animus, si metu corpus rigens
Remittet artus. haeret in vultu trucis
Imago facti. ferte me insanae procul
Illo procellae; ferte, quo fertur dies
Hinc raptus. *Chor.* Animos gravius incertos tenes.
Quid sit, quod horres, ede, & auctorem indica.
Non quaero quis sit, sed uter. effare ocius.
Nunc. In arce summa Pelopeae pars est domus
Conversa ad Austros; cujus extremum latus
Aequale monti crescit, atque urbem premit,
Et contumacem regibus populum suis
Habet sub ictu: fulget hic turbae capax
Immane tectum, cujus auratas trabes

Va-

GRONOVII.

necae *Ister praebens fugam*, qui citatum accessum & recessum dat vagis illis populatoribus hiberno tempore quum conglaciatus est *Fuga* huic auctori quaevis velox itio. Habet compluries in Naturalibus Quaestionibus

632. *Quis hic nefandi est conscius, &c*] Hunc versum in eadem Nuntii persona continuat Flor. & solum sequentem dat Choro. Haud dubie commodius. Et observavit Delrius.

639. *Effer, auctorem indica*] Flor. cum illis facit, qui, *ede & auctorem indica.* Non tam vivide, inquit Gruterus. Oro te, propter quid? Oedipo: *Quem memoret, ede, Phoebus.* Hippolyto: *Quis, ede, nostri decoris eversor fuit*

641. *Pelopis una est pars domus*] Assentior magis veteri: *Pelopeae pars est domus.* nam *Pelopeum* brevi penultima, ut *Dioneum* Catullo.

VARIORUM.

neribus pars nulla vacat, resissaque contis Gloria foedati splendet jactantior eris. Lucanus lib. 10. feritatis & crudelitatis exempla, Mauros, Scythas, & Alanos proponit. DELRIUS.

630 *An sub aeterna nive*] An perenni nive vexata adeoque inculta & fera Hyrcania, pardis & tigribus famosa? FARN.

631. *Vagi*] Vide Herc. Fur. v. 533. FARN.

534. *Si steterit*] Si animus se collegerit & firmarit, corporis jam metu stupidi organis & membris resolutis. FARN.

635. *Haeret*] Etiamdum ante oculos versatur trucis imago facti. FARN.

637. *Illo*] Ad Antipodas, ad alterum Hemisphaerium FARN.

638. *Animos*] Morando & refugiendo, in graviori metu animos nostros suspendis. FARN.

640. *Non quaero*] Procul dubio alter est è fratribus. sed uter? FARN.

643. *Urbem*] Urbi imminet, quam vi reprimit metuque coërcet cives. sup. vers. 455 FARN.

645. *Habet*] Unde telis cogant feriantque rebelles. FARN.

645. *Turbae*] Huc enim populus convenire solebat ad munia publica. FARN.

950. *Ar-*

Variis columnae nobiles maculis ferunt.
Post ista vulgo nota, quae populi colunt,
In multa dives spatia discedit domus.
Arcana in imo regia secessu patet,
Alta vetustum valle compescens nemus,
Penetrale regni. nulla qua laetos solet
Praebere ramos arbor, aut ferro coli:
Sed taxus, & cupressus, & nigra ilice
Obscura nutat silva; quam supra eminens
Despectat alte quercus, & vincit nemus.
Hinc auspicari regna Tantalidae solent,
Hinc petere lapsis rebus & dubiis opem.
Affixa inhaerent dona: vocales tubae;
Fractique currus: spolia Myrtoi maris;
Victaeque falsis axibus pendent rotae:
Et omne gentis facinus; hoc Phrygius loco
Fixus tiaras Pelopis: hic praeda hostium;
Et de triumpho picta Barbarico chlamys.

Fons

GRONOVII.

658. *Lapsis*] Flor. *laesis*. Ut & supra v. 616.

VARIORUM.

650. *Arcana*] Si *arcana*, quomodo *patet*? Libet, *jacet*. LIPSIUS.

650. *Patet*,] quia erat amplus secessus; non quod omnes ingrediantur. DELRIUS.

652. *Penetrale*] Lararium, in quo Dii Penates. FARNABIUS.

753. *Ferro*] Falce putari, ut solent fructiferae. FARNABIUS.

654. *Nigra*] Propter frondes opaeas. *vel* medullam nigram, unde & μελάνδρυον dicitur Theophrasto. l. 9. c. 19. FARN.

656. *Vincit*] Altitudine superat. FARN.

657. *Auspicari*] Per auguria & auspicia sortiri & inire regna. FARN.

658. *Lapsis*] Sic Lipsiani. sed plerique lib. *lassis*. non quae corruerint jam, sed quae ruinam minantur DELRIUS.

659. *Dona:*] Ἀναθήματα, votiva donaria & monumenta Diis consecrata, affixa huic quercui pendent. FARN.

660. *Fractique*] Currus Oenomai fractus & Pelopis quo Hippodamiam abstulit, usus fraude Myrtili, quem petentem mercedem in mare praecipitavit, unde Myrtoum dictum. supra vers. 139. FARNABIUS.

661. *Falsis*] Sublata modiolis fibula, *vel* fibula, seu axe secundum alios, plumbea affixa FARN.

662. *Omne*] Tantaleae gentis facinorum omne monumentum FARN.

663. *Tiaras*] Infula Phrygibus in usu. cujus lobi sub mento connectebantur. & ipse Pelops è Phrygia Elidem advenerat. FARN

664. *De triumpho*] Acu picta chlamys, spolium Phrygibus ademptum. FARN.

V 665. *Stat*]

Fons ſtat ſub umbra triſtis, & nigra piger
Haeret palude. talis eſt dirae Stygis
Deformis unda, quae facit coelo fidem.
Hic nocte coeca gemere ferales deos,
Fama eſt: catenis lucus excuſſis ſonat,
Ululantque Manes. Quidquid audire eſt metus,
Illic videtur. errat antiquis vetus
Emiſſa buſtis turba, & inſultant loco
Majora notis monſtra. Quin tota ſolet
Micare flamma ſilva, & excelſae trabes
Ardent ſine igne. ſaepe latratu nemus
Trino remugit: ſaepe ſimulacris domus
Attonita magnis. nec dies ſedat metum.
Nox propria luco eſt, & ſuperſtitio inferûm
In luce media regnat. Hinc orantibus
Reſponſa dantur certa, cum ingenti ſono
Laxantur adyto fata, & immugit ſpecus
Vocem Deo ſolvente. Quo poſtquam furens
Intravit Atreus liberos fratris trahens;
Ornantur arae. quis queat digne eloqui?

Poſt

GRONOVII.

668. *Hic nocte tota*] Sic MſT. non *coeca*: quod vulgo circumfertur, inquit Gruterus. At quod vulgo ante illum circumferebatur, perſpicue habet vetuſtiſſimus codex. Ergo reſtituatur.

VARIORUM.

665. *Stat*] Stagnat inſtar Stygis. FARN.

666 *Stygis*] Vide Hercul. Fur. v. 713. FARNABIUS.

667. *Quae facit coelo fidem.*] Facit ut diis credatur, qui ejus jurare timent & fallere numen, juxta Heſiodum in Theogon. Homerum Odyſſ. *i.* & Apollonium Argonaut. Ϛ. vid. Hercul. Fur. 712. DELRIUS.

673. *Majora notis*] Majora, quam quae nos vidimus monſtra. *Vel* apparent umbrae majores humano corpore & auguſtiores. FARN.

676. *Trino*] Velut Cerberi trifaucis latratu. FARNABIUS.

677. *Nec dies*] Etiam interdiu haec videntur & audiuntur. FARN.

678. *Nox*] Lucus tenebroſus eſt. FARN.

678. *Superſtitio*] Et vana inferorum apparitio hic dominatur mediae diei luce. FARN.

678, *Superſtitio inferum.*] Minus recte Farnabius hic *παραφράζει, vana inferorum apparitio.* immo, umbrarum & manium inanis metus hic interdiu tenet mortales Reſpondet enim per epexegeſin, ut ſaepe, prioribus illis, *nec dies ſedat metum.* SCHRODERUS.

781. *Laxantur*] Panduntur, emittuntur FARN.

686. *Vit-*

Post terga juvenum nobiles revocat manus,
Et moesta vitta capita purpurea ligat:
Non tura desunt, non sacer Bacchi liquor,
Tangensve salsa victimam culter mola.
Servatur omnis ordo, ne tantum nefas
Non rite fiat. *Chor.* Quis manum ferro admovet?
Nunc. Ipse est sacerdos. ipse funesta prece
Letale carmen ore violento canit.
Stat ipse ad aras. ipse devotos neci
Contrectat, & componit, & ferro admovet.
Attendit ipse. nulla pars sacri perit.
Lucus tremiscit. tota succusso solo
Nutavit aula, dubia quo pondus daret,
Ac fluctuanti similis. è laevo aethere
Atrum cucurrit limitem sidus trahens.

Li-

GRONOVII.

685. *Nobiles religat manus*,] Jam restituit Gruterus: *nobiles revocat manus.* Idem nobis in duobus Florentinis, duobus Tholosatibus Foxiensis bibliothecae, Heinsiano, Vossiano, Norico, & quem domi habeo, apparuit. Alii *renodat*, vel *revocat*, quae eodem alludunt. Vide Observat. 2. 19.

695. *Attendit ipse.*] Sic praeclare Lipsius è codice suo, in cujus annotatione fidenter expungas licet illud postremum & superstitiosum, *Tamen.* Nihil est enim, quod deterrere debeat nos ab illa scriptura etiam Florentino probata. Plinius lib. 28. cap 2. *Vidimus certis precationibus obsecrasse summos magistratus: & ne quid verborum praetereatur aut praeposterum dicatur, de scripto praeire aliquem; rursusque alium custodem dari, qui attendat; alium vero praeponi, qui faveri linguis jubeat.*

699. *Atrum cucurrit limitem*] Vestigium atrum ajunt mortis scelerisque imminentis signum. Ego

VARIORUM.

686. *Vitta*] Et vitta purpurea obnubit regalium victimarum capita. FARN.

687. *Sacer*] Vinum capitibus victimarum aspersum. FARN.

688. *Mola.*] Mola ex hordeo & è sale confecta: qua frontem victimae, focum & cultros aspergere moris erat. hinc *Immolare.* Vide Hippol. vers. 497. FARN.

690. *Quis manum*] Quis feriebat victimas? FARNABIUS.

690 *Ferro*] Cultros suppositos impellit. *Supponunt alii cultros.* Virgil. 6. Aeneid. & 3. Georg. *Suppositi tinguntur sanguine cultri.* FARN.

695. *Attendit*] *Hoc agit*: observat, pro ritu extispicii, motus gestusque hostiarum ad aras. Vide Oedip. v. 352. In sacris enim dicebatur *hoc age* id est, attende. Ipse praecone aut monitore opus non habet, ipsemet *hoc agit* FARN.

695. *Nulla*] Nullus sacrificii ritus omittitur. FARNABIUS.

696. *Succusso*] Commoto. FARN.

697. *Quo pondus*] In quam partem caderet. FARNABIUS.

698. *E laevo*] E sinistra parte coeli, quod Graecis omen malum, ut quibus auguria capientibus antica pars septentrio: ut Romanis contra bonum

omen,

Libata in ignes vina mutato fluunt
Cruenta Baccho. regium capiti decus
Bis terque lapsum est, flevit in templis ebur.
Movêre cunctos monstra: sed solus sibi
Immotus Atreus constat, atque ultro deos
Terret minantes. jamque dimissa mora
Assiluit aris, torvum & obliquum intuens.
Jejuna silvis qualis in Gangeticis
Inter juvencos tigris erravit duos,
Utriusque praedae cupida, quo primos ferat
Incerta morsus, flectit huc rictus suos,
Illo reflectit, & famem dubiam tenet;
Sic dirus Atreus capita devota impiae
Speculatur irae. quem prius mactet sibi,
Dubitat; secunda deinde quem caede immolet.
Nec interest: sed dubitat. & saevum scelus

Ju-

GRONOVII.

sidus illud crassa ac nebulosa velut regula vel linea relicta viam, qua transiit aërem, signans, intelligo omen intercisae lucis & tenebrarum diurnarum per epulas Thyesteas, In contrarium Virgilius: *noctisque per umbram Stellarum longos à tergo albescere tractus.*

715. *Sed dubitat. & tantum scelus*] Flor. *saevum scelus.* Quum saeva gaudeant impetu (unde &

VARIORUM.

omen, quibus in auspiciis pars antica Meridies, cum utrisque conveniat Orientem esse dextram coeli partem, Occidentem sinistram. FARN.

700. *Mutato*] Vino in sanguinem mutato. FARNABIUS.

701. *Regium*] Diadema non semel è capite Atrei decidit. FARN.

702. *Flevit in templis ebur.*] Eburneae statuae flevere. FARNABIUS. Solemne prodigium. Tibullus lib. 2. *Et simulacra Deûm lachrymas fudère tepentes.* Ovidius 15. Metamorph. *Mille locis lachrymavit ebur* —— Lucanus lib. 7. *rorantia fletu Usque ad Thessaliam Romana & publica signa.* Silius lib. 8. *lachrymaeque vetusta Effigie patris late fluxere Quirini.* Julius Obsequens, in lib. de prodigiis testatur, L. Aemilio Paullo & Cn. Baebio Tamphilo coss. Lanuvii Junonis Sospitae simulacrum lacrymasse, Ap. vero Claudio & M. Perperna coss Apollinis effigiem per quatriduum flevisse. DELRIUS. Fere enim dii ex ebore. Ovidius de arte amandi. *At cum pompa frequens coelestibus ibit eburnis.* Sic sane erui è codice antiquo. De cujus scripturae sinceritate nullus dubitarit Pyrrhonius. Vulgo: *certantibus ibit ephebis.* GRUTERUS.

703. *Movêre*] Prodigia haec terruerunt omnes, qui ea in coelo vel templis animadverterant. FARNABIUS.

705. *Minantes.*] Illi exitium, & his ostentis ab instituto scelere deterrentes. FARN.

707. *Gangeticis*] Indiae sylvis per quam fluit Ganges. FARN.

708 *Inter juvencos*] Ovid. 5. Metamorphos. *Tigris ut auditis diversa valle duorum Exstimulata fame mugitibus armentorum, Nescit utro potius ruat,*

&

Juvat ordinare. *Chor.* Quem tamen ferro occupat?
Nunc. Primus locus (ne deesse pietatem putes)
Avo dicatur; Tantalus prima hostia est.
Chor. Quo juvenis animo, quo tulit vultu necem?
Nunc. Stetit sui securus, & non est preces
Perire frustra passus: ast illi ferus
In vulnere ensem abscondit, & penitus premens
Jugulo manum commisit. educto stetit
Ferro cadaver: cumque dubitasset diu,
Hac parte, an illa caderet, in patruum cadit.
Tunc ille ad aras Plisthenem saevus trahit,
Adicitque fratri: colla percussa amputat.
Cervice caesa truncus in pronum ruit:
Querulum cucurrit murmure incerto caput.
Chor. Quid deinde gemina caede perfunctus facit?
Puerone parcit? an scelus sceleri ingerit?

Nunc.

GRONOVII.

saevitia interdum pro impetu ponitur, & *saevire* est furioso impetu agere) ille deliberat, quamvis nihil intersit, hunc prius invadat an alium, partem voluptatis in crudelitate putat, quod licet eam per commodum & disposite exsequi. Medea: *Perfruere lento scelere, ne propera, dolor, &c.* *Dubitare* est deliberare. Suetonius Claudio cap. 35. *Dubitavit adhibitis principibus viris, an obtemperaret.* Nerone cap. 21. *Dubitavit etiam, an privatis spectaculis operam inter scenicos daret, quodam praetorum sestertium decies offerente.* Ita optime Salmasii Ms codex. i. e Deliberavit advocatis amicis, consultavit inter amicos. Quod qui non intelligerent, subjecerunt: *Non dubitavit operam dare*

716. *Juvat ordinare.*] Latinus Pacatus in Panegyr. *Et plane ita cuncta ciciderunt, ut non servata modo ultio, sed ordinata videatur.*

VARIORUM.

& ruere ardet utroque. DELRIUS.

717. *Primus locus*] Filii Thyestae, quos ei frater apposuit, tres fuerunt: unde alibi, —— *liberis plenus tribus In me sepultis.* Tragicus eorum nomina dicit fuisse, Tantalum & Plisthenem, tertium nomine non exprimit; quem & Hyginus omittit. Tres itidem recenset Interpres Euripidis, sed aliis nominibus, Aglaum, Orchomenum, Caleum. FABRICIUS

717. *Ne deesse*] Per ironiam. FARNABIUS.

718. *Avo*] Sup. v. 523. fil. Thyestae qui avi nomen tulit. FARN.

723. *Jugulo*] In Jugulo Tantali *capulo tenus abdidit ensem.* FARN.

725. *Hac parte, an illa,*] Nam & hoc extispices observabant. lege Brisson. lib. 1. de Formul. & hunc locum adde. DELRIUS.

726. *Plisthenem*] Secundum Thyestae filium. FARNABIUS.

727. *Adicitque*] Adjicit, addit, fratri comitem necis. FARN.

730. *Gemina*] Tantali & Plisthenis. FARN.

731. *Puerone*] Tres ergo nepotes ex fratre jugulavit. DELRIUS.

Nunc. Silva jubatus qualis Armenia leo
In caede multa victor armento incubat,
Cruore rictus madidus, & pulsa fame
Non ponit iras; hinc & hinc tauros premens
Vitulis minatur, dente jam lasso piger:
Non aliter Atreus saevit, atque ira tumet,
Ferrumque gemina caede perfusum tenens,
Oblitus in quem rueret; infesta manu
Exegit ultra corpus. at pueri statim
Pectore receptus ensis, in tergo exstitit.
Cadit ille, & aras sanguine extinguens suo,
Per utrumque vulnus moritur. *Chor.* O saevum scelus!
Nunc. Exhorruistis? hactenus sistat nefas,
Pius est. *Chor.* An ultra majus aut atrocius
Natura recipit? *Nunc.* Sceleris hunc finem putas?
Gradus est. *Chor.* Quid ultra potuit? abjecit feris
Lanianda forsan corpora, atque igne arcuit.
Nunc. Utinam arcuisset, ne tegat functos humus,
Ne solvat ignis! avibus epulandos licet
Ferisque triste pabulum saevis trahat;
Votum est sub hoc, quod esse supplicium solet.

Pa-

GRONOVII.

741. *Ensis, in tergo exstitit.*] Non displicere quidem ait Gruterus, abblandiri sibi tamen, *exiit.* Lipsius è suo annotat, *stetit.* Sed *exstitit* est in Flor. pluribusque aliis, & id probamus unice. Estque idem quod apparuit, conspectus est. Cicero lib. 1. de divin. *Lysandri statuae in capite corona subito exstitit ex asperis herbis & agrestibus.* Lib. 2. *At in Lysandri statuae capite Delphis exstitit corona ex asperis herbis & quidem subita.*

744. *Hactenus non stat nefas, Plus est*] Elegantissime liber Magni Ducis: *hactenus sistat nefas, Pius est.* Si non ultra progrediatur, etiam pius possit haberi. Defectus particulae *Si.* Ut apud Propertium: *Illa velit, poterit magnes non ducere ferrum.* Virgilius in sexto Aen. *Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.* Sunt quidem, quae

VARIORUM.

743. *Utrumque*] Pectoris & tergi. FARN.

748. *Igne*] Rogo illis interdixit. Graeci, Romani & Barbari cadavera comburebant, igne ea purgari credentes. FARN.

740. *Ne tegat*] Non optamus ut sepelisset, non ut combussisset, utinam avibus & feris abjecisset, neque, &c. & hoc voto dignum est. i. e. optandum quod alibi est supplicium, ut insepultum parentes & amici videant. FARN.

753. *Pa-*

Pater insepultos spectet. ô nullo scelus
Credibile in aevo, quodque posteritas neget!
Erepta vivis exta pectoribus tremunt;
Spirantque venae, corque adhuc pavidum salit.
At ille fibras tractat, ac fata inspicit;
Et adhuc calentes viscerum venas notat.
Post quam hostiae placuere, securus vacat
Jam fratris epulis. ipse divisum secat
In membra corpus; amputat trunco tenus
Humeros patentes, & lacertorum moras;
Denudat artus dirus, atque ossa amputat:
Tantum ora servat, & datas fidei manus.
Haec verubus haerent viscera, & lentis data
Stillant caminis: illa flammatus latex,

Que-

GRONOVII.

audistis, scelerata: sed quae possint pia vocari in comparatione illorum, quae restant. Medea: *quicquid admissum est adhuc, Pietas vocatur.*

763. *Denudat artus dirus,*] Auctoritate codicis perveteris calamo exarati delet hunc versum Barthius 10. Advers. 15. Nobis ille nusquam defuit. quin & scripti fere, *durus*. Displicet tamen illud repetitum *amputat*. Si *eligit* aut tale quid substitui posset, reliquum facile ferrem. Ut apud Ciceronem *fibrae stirpium persequendae & eligendae*. apud Columellam, *gramina exstirpare, quae nisi manu eliguntur & in summum rejiciuntur* Nisi tamen verbum alio sensu repetere non duxit religioni. priori enim loco est abscindere, posteriori circumcidere. Et eodem codice mox Barthius: *haec lentis data Stillant caminis.*

VARIORUM.

753. *Pater*] Janus Gruterus horum verborum trigam *Pater insepultos spectet*, Choro adscriptam vult, ut interruperit sermonem Nuncii; conjectanti coactum patrem inspectare hanc lanienam filiorum; subjiciatque statim Nuncius; Non, non; nemo conjecturis ullis assequetur scelus illud, adeo est inusitatum, supraque omnem fidem. FARNABIUS.

754. *Neget!*] Neget factum esse, non credat. FARN.

756. *Venae,*] Arteriae, in quibus spiritus. FARN.

757. *Fibras*] Jecinorum venas & radices FARNABIUS.

757. *Fata*] Per extispicia disquirit futura. FARNABIUS.

759. *Vacat*] Parandis fratri epulis vacat. FARNABIUS.

762. *Lacertorum*] Pulpas FARN.

762. *Lacertorum moras;*] Interpretatur Farnabius *pulpas*. male. at recte MS. Traj. ab alia manu superscripta *juncturas*. Eodem sensu in Phoenissis v. 246. *uterique nondum solveram clusi moras*. SCHRODERUS.

764. *Datas*] Quas dederant, ubi eos fratri obsides Thyestes fratri tradidit. FARN.

765. *Haec verubus*] Haec pulpamenta è denudatis artubus partim torret, partim coquit, nam *viscera*, proprie interiora sunt pulmo, jecur, cor, ilia, praecordia, & in his *Exta* quae extant eminentque vel quae exsecantur, Aruspicibus inspicienda. FARN.

766. *Flammatus*] Aqua calida. FARN.

767. Que-

Querente aheno, jactat: impositas dapes,
Transiluit ignis, inque trepidantes focos
Bis ter regestus, & pati jussus moram,
Invitus ardet. stridet in verubus jecur.
Nec facile dicam, corpora an flammae magis
Gemuere. piceus ignis in fumos abit:
Et ipse fumus tristis, ac nebula gravis
Non rectus exit, seque in excelsum levans,
Ipsos penates nube deformi obsidet.
O Phoebe patiens, fugeris retro licet,
Medioque ruptum merseris coelo diem;
Sero occidisti: lancinat gnatos pater,
Artusque mandit ore funesto suos.
Nitet fluente madidus unguento comam,

Gra-

GRONOVII.

767. *Querente aheno.*] Videtur bellum. Optimus liber tamen: *Candente aheno.* Sequente piget, *crepitantes foci*, non ferri modo & teneri, sed etiam defendi, postquam *trepidantes* legendum esse Zinzerlingus planissimum fecit. Delrius quoque & Commelinus hoc in suis, nos in quinque scriptis super Florentinum notavimus. Statius 12. Thebaid. *primos ut contigit artus Ignis edax, tremuere rogi.* Mox, *piceos ignis.* Flor.

768. *Transiliit ignis,*] Sic duos suorum habere annotat Gruterus, & ita scribendum id verbi. nam *transiluit*, inquit, à *sileo* potius derivetur quam à *salio*: Virgilium dixisse, *unctos saltere per utres.* Ergo duos tantum in tanta copia? Quid autem Diomedes lib 1. *Perfectum suavius enuntiari videtur Salii quam Salivi, sed plerique veterum Salui dixerunt.* Virgilius. *saluere per utres. id est, saluerunt.* Item Livius ab V. C. libro primo, *novos transiluisse muros* &c. Similia Priscianus & Cledonius, quorum alter addit Ovidii *Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos.* *Transileo* autem quis dixit? nisi qui & *transiceo*. Scribe igitur, *Transiluit.*

771 *An flammae magis Gemuere*] Vide an fuerit: *corpora an flammas magis Gemuisse.*

780. *Nitet fluente*] Hinc Plauto *nitidiusculum caput.*

VARIORUM.

767. *Querente*] Sibilo inter coquendum veluti condolentiam testante. *Pathos, ut & de igne qui.* FARNABIUS.

767. *Querente aheno,*] Heroicis temporibus carne non minus elixa usos esse, ex hoc loco contra Servium probat Castalio; quem vide variarum Lect c. 5. Grut. Fac. Crit. Tom. 4. SCHRODERUS.

768. *Transiliit*] Officio tam nefario defungi abhorruit, ne & ipse, qui alia purgat, cantaminaretur. FARN.

769. *Bis ter*] Vi subactus aheno, ne transiliret. FARNABIUS.

774. *Non rectus*] Non in altum rectus ascendit. *quia gravis neb.* FARN.

775. *Penates*] Deos Domesticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis credita, qui vitae symbolum. Sunt enim Penates per quos penitus spiramus & animae rationem habemus. *al.* penes nos nati. FARN.

776. *O Phoebe*] O Sol, qui alia complurima videre scelera sustines, hoc tamen in tantum horrebas ut etsi propere refugeres, sero tamen occideris. FARN.

780. *Nitet fluente*] Horat. 2. car. 7. *coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.* DELRIUS.

781. *Prae-*

Gravisque vino: saepe praeclusae cibum
Tenuere fauces. in malis unum hoc tuis
Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.
Sed & hoc peribit. verterit currus licet,
Sibi ipse Titan obvium ducens iter;
Tenebrisque facinus obruat tetrum novis
Nox missa ab ortu tempore alieno gravis;
Tamen vivendum est. tota patefient mala.

CHORUS.

Videns Chorus solem retrocedere obstupescit, veritus ne dissoluta mundi machina omnia in antiquum Chaos recidant.

QUo terrarum superûmque parens,
Cujus ad ortus noctis opacae
Decus omne fugit, quo vertis iter,
Medioque diem perdis Olympo?
Cur Phoebe tuos rapis aspectus?
Nondum serae nuncius horae
Nocturna vocat lumina vesper:

Non-

GRONOVII.

782. *Tenuere fauces.*] Puta in ore, nec deglutire potuerunt. Epist. 82. *Non in ore crevit cibus, non haesit in faucibus.* Suspicabar aliquando: *Renuere.* Silius lib. 14. *descendere fauces Abnuerant siccae jussorum alimenta ciborum.*

VARIORUM.

781. *Praeclusae*] Etiam naturae praesagio non deglutivere hos cibos. FARN.

784. *Sed &*] Sed & hoc bonum, scilicet quod ignoras quas voraveris dapes, tandem peribit, rescisces enim. FARN.

785. *Sibi ipse*] Itineri consueto contrarium Orientem scilicet repetens. FARN.

586. *Novis,*] Insolitis. FARN.

787. *Nox missa*] Occidente sole, unde ortus. FARNABIUS.

787. *Tempore*] Meridie. FARN.

788. *Tota*] Innotescet tibi, qualibus dapibus vescereris FARN.

789. *Terrarum*] Sol calore tuo, quae in terris, ipsosque homines generans. FARN.

790. *Cujus*] Quo oriente stellae fugiunt, id est, non apparent. FARN.

794. *Nondum*] Vesper noctis praenuncius nondum evocavit stellas lucere solitas. FARN.

Nondum Hesperiae flexura rotae
Jubet emeritos solvere currus:
Nondum in noctem vergente die
Tertia misit buccina signum:
Stupet ad subitae tempora coenae
Nondum fessis bubus arator:
Quid te aetherio pepulit cursu?
Quae causa tuos limite certo
Dejecit equos? numquid aperto
Carcere Ditis victi tentant
Bella gigantes? numquid Tityos
Pectore fesso renovat veteres
Saucius iras? num rejecto
Latus explicuit monte Typhoëus?
Numquid struitur via Phlegraeos
Alta per hostes? & Thessalicum
Thressa premitur Pelion Ossa?
Solitae mundi periere vices:

Ni-

GRONOVII.

806. *Tityus Pectore fesso*] Flor. *Tityos*. *Fesso* explices licet fatigato & jam indignante carpi eoque per impatientiam rebellionem tentante. Nisi scripsit, *fisso*, id est, lacero, inciso.

VARIORUM.

796. *Nondum*] Inclinatio currus ad occasum vergentis nondum jubet te solvere equos diurnum iter emensos. FARN.

798. *Nondum in*] Buccina non dedit signum ultimae partis diei, id est, nondum est hora nona. Graeci diem in stationes tres quaternis horis emensi. noctem in vigilias totidem diviserunt. Hebraei autem & Romani in quatuor distinctiones, quas buccinae vel tubae sonitus indicabat. FARN.

802. *Quid te*] Quod horrendum facinus vidisti ô Sol, ut refugeres? FARN.

804. *Aperto*] Diffracto. FARN.

805. *Victi*] Gigantes quondam à Diis victi: vel, *Ditis victi*, id est, quem jam Gigantes vicerunt, adeoque è vinculis evaserunt. FARN.

806. *Tityus*] Herc Fur. vers. 756. & Hippolyt. vers. 1228. FARN.

808. *Iras?*] Bella in Deos. FARN.

809. *Monte*] Aetna secundum Pindarum & Ovidium: Virgilio, quem secuti ceteri Latini poëtae, Inarime ab Homeri *εἰν ἀρίμοις* insula in sinu Puteolano quam Typhoëo uni è gigantibus superjectam, quod flammas quandoque vomat, ferunt. FARN.

810. *Phlegraeos*] A Phlegra valle Thessaliae, in qua gigantes cum Diis pugnavere. Herc Fur. vers. 444. FARNABIUS.

812. *Thressa*] Ossa quae in Thraciam prominet. Herc. Fur. 971. FARN.

815. *Stu-*

Nihil Occaſus, nihil Ortus erit.
Stupet, Eoos aſſueta deo
Tradere frenos, genitrix primae
Roſcida lucis, perverſa ſui
Lumina regni. neſcit feſſos
Tingere currus, nec fumantes
Sudore jubas mergere ponto.
Ipſe inſueto novus hoſpitio
Sol auroram videt occiduus,
Tenebraſque jubet ſurgere, nondum
Nocte parata. non ſuccedunt
Aſtra, nec ullo micat igne polus.
Nec Luna graves digerit umbras.
Sed quidquid id eſt, utinam nox ſit!
Trepidant, trepidant pectora magno
Percuſſa metu, ne fatali
Cuncta ruina quaſſata labent.

Ite-

GRONOVII.

818. *Lumina regni.*] Flor. *limina.* Forte *perverſa ſui Munia regni.* Quis autem *neſcit*? neque enim vel ad auroram vel ad ſolem referre hoc verbum commode poſſis. Cenſeo Senecam ſcripſiſſe, *pontus.* Ille enim nondum exſpectat hoc officium, neque paratus eſt ad tingendum & mergendum. ideoque *neſcit.*

VARIORUM.

815. *Stupet,*] Aurora ſolita inſtruere ſolis orientalis equos ſtupet ſole retrocedente. FARN.

819. *Tingere*] Herc. Fur. v. 26. FARN.

819. *Nec fumantes*] Solem veteres aſtrologi cum apparere definebat occidere & interire, & cum rurſus apparere incipiebat naſci credebant, in quo errore etiam Epicurum fuiſſe docet Cleomedes libr. 2. quo loco miram quandam veterum Hiſpanorum fabulam narrat. *ἐμπίπτοντος τοῦ ἡλίου τῷ ὠκεανῷ ψόφον ἐμποιεῖν σβεννύμενον ὡς διάπυρον σίδηρον ἐν ὕδατι.* DELRIUS.

818 *Neſcit feſſos tingere currus,*] Quaerit vir *κεχλευασμένος*, quis autem neſcit? repono, *aurora.* Neſcit illa *Deum* Phoebum, cui aſſueta tradere frenos, tingere currus, ceu modo feſſos. Non conſcia ſibi eſt quaſi curriculi diurni, quod ſol modo emenſus ſit, ideoque ſtupet obductas tam repente tenebras. SCHRODERUS.

821. *Novus*] Indis exceptus, qui ſolitus eſt occidere apud Iberos. FARNABIUS.

823 *Nondum nocte parata*] Ecce enim Sol ſeſe condens, noctem inducebat & ſurgere jubebat ante tempus, ideoque imparatam. LIPSIUS.

826. *Graves*] Tenebras denſas vel graves, id eſt, noxias nec ſalubres. Poëtae enim umbram poſitivum quiddam eſſe volunt. FARN.

827. *Utinam*] Et non defectio naturae rerumque diſſolutio. FARN.

829. *Ne fatali*] Ne confuſa illa, quae ab initio, unitas vel inanitas, omnia, coelum & elementa miſceat. FARN.

 833. *Va-*

Iterumque deos hominesque premat
Deforme chaos: iterum terras,
Et mare & ignes, & vaga picti
Sidera mundi Natura tegat.
Non aeternae facis exortu
Dux astrorum secula ducens
Dabit aestatis brumaeque notas.
Non Phoebeis obvia flammis
Demet Nocti Luna timores,
Vincetque sui fratris habenas,
Curvo brevius limite currens.
Ibit in unum congesta sinum
Turba deorum.
Hic, qui sacris pervius astris
Secat obliquo tramite zonas,
Flectens longos Signifer annos,
Lapsa videbit sidera labens.
Hic, qui nondum vere benigno

Red-

GRONOVII.

846. *Flectens longos*] Frustra sunt hic subtiles. *Longus annus* non est alius quam ordinarius & vertens. Ovidius lib. 1. met. *& deplorata colonis Vota jacent, longique perit labor irritus anni.* Et lib. 5. *Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum.* Lib. 4. fastor. *pater Iliades cum longum scriberet annum.*

VARIORUM.

833. *Vaga*] Coeli stellati errantes nec non fixas stellas. FARN.

836. *Dux*] Sol anni tempestates & secula dimensus. FARN.

838. *Non Phoebeis*] Nec Luna Soli opposita per totam noctem lucens tollet terrores noctis, quos inducunt tenebrae. FARN.

840. *Vincetque*] Nec luna cursu celeri, utpote 29 diebus, 12 horis, 44 min. consequetur solem. FARNABIUS.

841. *Curvo*] Per Zodiaci obliquum limitem. FARNABIUS.

842 *Ibit*] Confundentur sidera & elementa, quae Stoicis Dii. FARN

844. *Hic,*] Zodiacus, sub quo Sol & Luna decurrunt *vel* in quo signa duodecim Deorum totidem praesidio. *Manil.* 2. lib FARN.

845. *Obliquo*] Ab utroque tropico per Aequinoctialem transverso. unde obliqui anguli nec non signa oblique oriuntur & occidunt. FARN.

845. *Zonas,*] Geminas mediae Zonae partes, quae ab utroque Aequinoctialis latere Tropicis terminantur. FARN.

846. *Flectens*] Varians anni longitudinem ad motum solis per Zodiac. *vel* annum longum 36000. solarium perficiens super suos polos. FARN.

848 *Hic,*] Aries sub ortu solis inducit Zephyrum, quo flante tempus navigationis aperitur. FARNABIUS.

850. *Aries*]

Reddit Zephyro vela tepenti,
Aries praeceps ibit in undas,
Per quas pavidam vexerat Hellen.
Hic, qui nitido Taurus cornu
Praefert Hyadas, ſecum Geminos
Trahet, & curvi brachia Cancri.
Leo flammiferis aeſtibus ardens
Iterum è coelo cadet Herculeus.
Cadet in terras Virgo relictas;
Juſtaeque cadent pondera Librae;
Secumque trahent Scorpion acrem.
Et, qui nervo tenet Aemonio
Pennata ſenex ſpicula Chiron,
Rupto perdet ſpicula nervo.
Pigram referens hiemem gelidus
Cadet Aegoceros, frangetque tuam,

Quiſ-

VARIORUM.

850. *Aries*] Aries ille aureo vellere inſignis fingitur Hellen, à cujus caſu Helleſpontus dicitur, & Phryxum, Athamantis iram fugientes per mare vexiſſe, deinde inter aſtra collocatus. DELRIUS.

850. *Praeceps*] De Zodiaco cadet in mare, &c. alludit autem ad fab. Arietis aurei velleris, vide Troad. 1032. FARN.

852. *Hic*,] Hippol. v. 202. FARN.

853. *Hyadas*,] Suculas ſtellas 7. Atlantis filias à fratre Hyante (quem deplorantes in coelum tranſlatae ſunt) denominatas. FARN

853. *Geminos*] Signum tertium ſive Caſtora & Pollucem, ſeu Jaſonem & Triptolemum. FARN.

854. *Curvi*] Chelas incurvi Cancri, à Junone inter aſtra poſiti, quod Hydrae adverſus Herculem ſubſidiarius fuerit. FARN.

856. *Iterum*] Semel enim deciderat ex Lunari globo. vide Herc. Fu v. 83. FARN

856. *Herculeus*.] Ab Herc. victus & à Junone in coelum tranſlatus. FARN.

857. *Virgo*] Erigone ſeu Aſtraea Jovis & Themidos filia jam recidet in terras quas *caede madentes* olim reliquerat. FARN.

858. *Juſtaeque*] Quae juſte ponderat, *vel* quae noctes diebus aequat. FARN.

859. *Secumque*] Ineſt enim Librae ſpatio pars Scorpii prior. FARN.

859. *Scorpion*] Quod Orionem tentarat interimere, in aſtra relatum. FARN.

860. *Et, qui nervo*] Chiron Centaurus, non quidem, ut Suidas nugatur, Ixionis; ſed potius Saturni filius ex Cratini & Acuſilai comicorum ſententia, vulneris impatiens ſagittâ Herculis in pedem ejus delapſâ, vel teſte Mneſagora, longioris vitae taedio à Jove impetravit ut ſibi mori liceret; itaque inter ſidera fuit tranſlatus, Higino auctore. DELRIUS.

861. *Senex*] Theocritus: *Κρατῆρ' Ἡρακλῆι γέρων ἐστάσατο Χείρων*. DELRIUS.

863. *Pigram*] Primum ſignum Hiemale. FARNABIUS.

864. *Aegoceros*,] Capricornus, qui coelum meruit, quod Pan hujus ſpecie indutus Gigantes terruerat. ab *αἴξ αἰγὸς* capra & *κέρας* cornu. FARNABIUS.

 865. Quiſ-

Quiſquis es, Urnam. tecum excedent
Ultima coeli ſidera Piſces.
Monſtraque numquam perfuſa mari
Merget condens omnia Gurges.
Et qui medias dividit Urſas,
Fluminis inſtar, lubricus Anguis:
Magnoque minor juncta Draconi
Frigida duro Cynoſura gelu:
Cuſtoſque ſui tardus plauſtri
Jam non ſtabilis ruet Arctophylax.
Nos è tanto viſi populo
Digni, premeret quos everſo
Cardine mundus.
In nos aetas ultima venit.
O nos dura ſorte creatos,
Seu perdidimus ſolem miſeri,
Sive expulimus! Abeant queſtus.
Diſcede timor. Vitae eſt avidus,
Quiſquis non vult, mundo ſecum
Pereunte, mori.

VARIORUM.

865. *Quiſquis*] Neque enim conſtat de Aquario, an fuerit Deucalion, Cecrops, Hylas, an Ganymedes. FARN.

866. *Ultima*] Ultimum Zodiaci in anni ordine ſignum. FARN.

867. *Monſtraque*] Arctos ſupra verſ. 477. FARNABIUS.

868. *Gurges.*] Mare. FARN.

869. *Et qui*] Ruet auguis ille maximus, &c. Heſperidum quondam cuſtos ab Hercul. interfectus. FARN.

871. *Minor*] Scil. Urſa. FARN.

872. *Frigida*] Ad polum poſita. FARN.

873. *Tardus*] Qui polo poſitus gyrum minorem lentius oberrat. FARN.

874. *Stabilis*] Prope polum qui ſtabilis. FARNABIUS.

874. *Arctophylax.*] Cuſtos plauſtri Bootes, Arcton enim quae plauſtrum dicitur inſequutus agitare videtur. FARN.

875. *Nos è tanto*] Qui hucuſque fuerit. FARNABIUS. Non male animentur aut interrogationis aut aliâ notulâ, quâ utuntur attoniti. GRUTERUS.

880. *Miſeri*,] Non noſtra culpa, *merita nec morte perimus, ſed miſeri ante diem*. FARN.

881. *Expulimus!*] Per ſcelus noſtrum, culpa noſtra. FARN.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

ATREUS.

Exultans impius Atreus nefariam de fratre vindictam sibi gratulatur, dirisque appositis dapibus de natorum sanguine praebendo deliberat.

AEqualis astris gradior, & cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum.
Nunc decora regni teneo, nunc solium patris.
Dimitto superos: summa votorum attigi.
Bene est; abunde est; jam sat est etiam mihi.
Sed cur satis sit? pergam, & implebo patrem
Funere suorum: ne quid obstaret pudor,
Dies recessit. perge, dum coelum vacat.
Utinam quidem tenere fugientes deos
Possem, & coactos trahere, ut ultricem dapem
Omnes viderent! quod sat est, videat pater.
Etiam die nolente discutiam tibi

Te-

GRONOVII.

892. *Perge, dum coelum vocat.*] Florentinus, *vacat.* Multo melius. Vacat enim coelum, quum abierint dii, hoc est Stoicis sidera. Idem margini adscripserat H. Grotius.

VARIORUM.

887. *Decora*] Jam denique rex, recepto ariete regni fato, sup. vers. 223. jam Deus mihi videor, postquam injurias plene ultus sum. FARN.

888. *Dimitto*] Dehinc non precibus fatigo, non votis sollicito Deos, voti abunde compos. FARNABIUS.

889. *Etiam mihi.*] Etiam mihi ultionis cupientissimo. FARN.

891. *Ne quid*] Invitant sublata cum luce verecundia tenebrae. FARN.

892. *Dum coelum vacat.*] MS. Traject. *vocat*, cum vulgo editorum. Quod non minus arridet: indicat enim tyrannus *invitari* se ad audendum facinus *ab opportunitate tenebrarum*. SCHRODERUS.

893 *Deos*] Solem & caeteras stellas quae Stoicis Dii, *aliis* faces & lampades Diis praeviae. FARNABIUS.

895. *Pater.*] Thyestes. FARN.

897. *Tenebras*,] Ignorantiae tuae, ut videas quam miser sis. supra vers. 786. FARNAB.

898. *Ja-*

Tenebras, miseriae sub quibus latitant tuae.
Nimis diu conviva securo jacet
Hilarique vultu. jam satis mensis datum est,
Satisque Baccho. sobrio tanta ad mala
Opus est Thyeste. turba famularis fores
Templi relaxa; festa patefiat domus.
Libet videre, capita natorum intuens
Quos det colores, verba quae primus dolor
Effundat, aut ut spiritu expulso stupens
Corpus rigescat. fructus hic operis mei est.
Miserum videre nolo, sed dum fit miser.
Aperta multa tecta collucent face.
Resupinus ipse purpura atque auro incubat,
Vino gravatum fulciens laeva caput.
Eructat. ô me coelitum excelsissimum,
Regumque regem! vota transcendi mea.
Satur est, capaci ducit argento merum.

Ne

GRONOVII.

909. *Purpura atque auro incubat,*] Flor. *purpurae.*

VARIORUM.

898. *Jacet*] Ex more conviviorum priscorum. nam in his jacebant seu recumbebant. DELRIUS.

900. *Sobrio*] Quo mala sua *ἐναργεστέρως* sentiat vehementiusque doleat quam ebrius. FARN.

901. *Turba*] O famuli, aperite fores templi vel domus festae. FARN.

903. *Libet*] Nimium videre vellem. FARN.

904. *Quos det*] Pallescatne an rubescat. FARNABIUS.

904. *Primus*] Prima doloris apprehensio, primus motus. FARN.

905. *Ut spiritu*] Velut expulso: sopitis scil. sensibus, ut animae deliquio. FARN.

907. *Miserum*] Miserum jam factum non tam delectat videre, quam ubi primum miser fieri incipit. FARN.

908. *Multa*] Multis lucernis, quas in festis accendere mos fuit. FARN.

909. *Resupinus*] Jam satur & bene potus reclinis in lecto purpureis auroque intertextis stragulis ornato discumbit. FARN.

910. *Fulciens*] *Languidus in cubitum jam se conviva reponit.* FARN.

911. *Eructat.*] Prae saturitate & ingluvie ex vescendi aviditate. FARN.

912. *Vota*] Etiam ultra votum felix sum, plus quam optaram consecutus. FARN.

913. *Capaci*] Argenteo poculo majori vinum non dilutum ebibit. FARN.

913. *Merum.*] Meri potationem, *ἀκρατοποσίαν* veteres probro vertebant, ut docet Athenaeus lib. 10. eamque *Scythicam potationem* appellabant, unde jactatum in Romanum Imperatorem ridiculum illud nomen *Caldius Biberius Mero.* Semper enim modestis & temperantibus in more fuit, vinum aqua diluere, & temulentum Bacchum sobriis Nymphis temperare: quod à quo, & quando

Ne parce potu, reſtat etiamnum cruor
Tot hoſtiarum. veteris hunc Bacchi color
Abſcondet. hoc haec menſa claudatur ſcypho.
Miſtum ſuorum ſanguinem genitor bibat;
Meum bibiſſet. ecce jam cantus ciet,
Feſtaſque voces, nec ſatis menti imperat.

THYESTES.

Thyeſtis epulantis cantus: quo invitat ſe ad laetitiam, quam tamen mens ejus praeſaga mali non admittit.

PEctora longis hebetata malis,
Jam ſollicitas ponite curas.
Fugiat moeror, fugiatque pavor.
Fugiat trepidi comes exilii
Triſtis egeſtas, rebuſque gravis
Pudor afflictis. magis unde cadas,

Quam

GRONOVII.

916. *Hoc haec menſa claudatur ſcypho.*] Animam novam affudiſſe huic loco laetatur Gruterus ſcribendo, hoc *hoc menſa*. Adde & Nic. Heinſium ad Claudiani lib. 2. in Rufin. verſ. 402. Nec ſane aliter Florentinus. Alterum tamen auctoris videtur. Conſentiat eibo potio: *hoc ſcypho claudatur haec menſa*, nempe liberorum artubus patri ſtructa. Quintilianus lib. 8. Inſtit. 5. *Huic ſimile in illo, cui pater ſua membra laceranti venenum dedit: Qui haec edit, debet hoc bibere.*

925. *Magis unde cadas, Quam quo, refert*] Manus illuſtris appinxerat: Forte, *minus:* me non probante. Conſiderat triplex ſuum tempus, a-

VARIORUM.

do coeperit, quot etiam modis & quantâ aquâ vinum veteres temperare ſint ſoliti, petendum ex Hier. Mercuriali lib. 1. Var. lectien. cap. 18. & N. lib. 3 Conviv. antiquit. cap. 11 DELRIUS.

915. *Tot hoſtiarum.*] Trium natorum tuorum. FARNABIUS.

915. *Hunc*] Sanguis rubro vino miſtus non ſe prodet. FARN.

916. *Abſcondet:*] Pro *abſcondit*, ſuppoſui *abſcondet*, ut viſo fratre plus ſatis delectato poculis, novum capiat conſilium, conſummarique velit prandium poculo ſanguinis GRUTERUS

916. *Claudatur*] Coenam clauſerunt veteres poculo quod *boni Genii vel daemonis* appellabant. FARNABIUS.

918. *Meum bibiſſet.*] Si potuiſſet FARN.

918. *Cantus*] Παρῳδεῖ, cantillat potus. FARN.

922. *Moeror,*] Ex praeterito aut praeſenti malo. FARN.

922. *Pavor.*] E futuro. FARN

925. *Magis unde*] Quia felicem fuiſſe, miſerum. FARN.

Quam quo, refert. magnum, ex alto
Culmine lapſum, ſtabilem in plano
Figere greſſum: magnum, ingenti
Strage malorum preſſum, fracti
Pondera regni non inflexa
Cervice pati; nec degenerem
Victumque malis, rectum impoſitas
Ferre ruinas. ſed jam ſaevi
Nubila fati pelle, ac miſeri
Temporis omnes dimitte notas:
Redeant vultus ad laeta boni.
Veterem ex animo mitte Thyeſten.
Proprium hoc miſeros ſequitur vitium,
Numquam rebus credere laetis.
Redeat felix Fortuna licet,
Tamen afflictos gaudere piget.
Quid me revocas, feſtumque vetas
Celebrare diem? quid flere jubes
Nulla ſurgens dolor ex cauſa?
Quis me prohibet flore recenti

Vin-

GRONOVII.

miſſionem regni, exilium, praeſentem ſtatum. Amiſiſſe regnum erat grave: poſtea quocumque recidas, nihil eſt tam grave quam ſummum non tenuiſſe. Itaque poſtquam illud ferre potuerit, quaecumque deinde eveniant, non juſtam dare cauſam novi doloris ſignificat. Pertinet huc dictum Caeſaris: *difficilius ſe principem civitatis à primo ordine in ſecundum, quam ex ſecundo in noviſſimum detrudi.*

932. *Rectum impoſitas*] Et hic prodit ſe Seneca. Vide notas noſtras ad epiſtolam 104.

VARIORUM.

926. *Magnum*,] Magni animi & fortis eſt ubi quis è ſublimi rerum ſtatu deciderit, patienter adverſa tolerare. FARN.

930. *Non inflexa*] Non ſuccumbente cervice, erecto animo. FARN.

937. *Thyeſten.*] Thyeſten, id eſt, meam triſtitiam & moerorem, quae me quondam exulem comitabantur. FARN.

939. *Numquam*] Quia fortunae varietatem edocti timent, ne *bonorum apicem rapax fortuna tollat, & ſuperbos vertat funeribus triumphos.* FARN.

945. *Flore*] Florum faſciculis, ſertis coroniſque capita revincti in conviviis potare ſoliti erant: primum quidem hederaceis, vid. Oed verſ. 414 & ex apio; mox myrteis, quippe quae adſtringunt & vinis exhalationes arcent; tum è roſis quae & gravitatem capitis ſedant & potione aeſtuantes refrigerant. Corona inſuper plenitudinis & liberta-

Vincire comam? prohibet, prohibet.
Vernae capiti fluxere roſae;
Pingui madidus crinis amomo
Inter ſubitos ſtetit horrores;
Imber vultu nolente cadit.
Venit in medias voces gemitus;
Moeror lachrimas amat aſſuetas,
Flendi miſeris dira cupido eſt.
Libet infauſtos mittere queſtus.
Libet & Tyrio ſaturas oſtro
Rumpere veſtes. ululare libet.
Mittit luctus ſigna futuri
Mens, ante ſui praeſaga mali.
Inſtat nautis fera tempeſtas,
Cum ſine vento tranquilla tument.
Quos tibi luctus, quoſve tumultus
Fingis demens? credula praeſta
Pectora fratri. jam quidquid id eſt,
Vel ſine cauſa, vel ſero times.
Nolo infelix; ſed vagus intra

Ter-

GRONOVII.

961. *Quos tibi vultus, quoſve tumultus*] Lege cum optimo: *Quos tibi luctus.*

VARIORUM.

tatis ſymbolum feſtis conviviiſque competit & capiti quod rationalis animae ſedes. Neque me fugit lacertis etiam ſerta, cervicique τὰς πλεκτὰς ὑποθυμίδας circumdare ſolitos. FARN.

946. *Prohibet*,] Neſcio quis dolor, aliquis certe prohibet. FARN.

947. *Fluxere*] Marceſcunt in capite. vel, deciderunt è capite. FARN.

948. *Madidus*] Unguentis delibuti veteres convivabantur cum valetudinis tum voluptatis cauſa amomo comas inungentes. FARN.

949. *Stetit*] Inhorruit. FARN.

950. *Imber*] Lacrymae etiam nolenti excidunt, *humor & in genas furtim labitur.* FARN.

955. *Saturas*] Bis vel plene tinctas purpura Tyria. ſupr. verſ. 345 FARN.

961. *Quoſve tumultus*] Reprehendit ſuum dolorem & metum tanquam inanem. FARN.

964. *Sine cauſa*,] Si nihil in te molitur Atreus. DELRIUS.

964. *Sero*] Si quid molitur. nunc enim in manu ipſius conſtitutus nequis evadere debebas itaque vel prius timuiſſe, vel nunc timere non debes. DELRIUS.

965. *Nolo*] Nollem quidem timere ſed, &c. FARN.

968. *An*

Terror oberrat; ſubitos fundunt
Oculi fletus, nec cauſa ſubeſt.
Dolor, an metus eſt? an habet lachrimas
Magna voluptas?

VARIORUM.

968. *An habet*] Habet ſane, quae prae intenſo gaudio effluunt, frigidas: quae prae moerore, calidas. Tolet. 2. de Anima. 4. 30. FARN.

ATREUS. THYESTES.

Atreus feſtivitatem ſimulans fratrem ad poculum invitat. Cupienti illi videre liberos, quo plenius gauderet, oſtendit capita & palmas, & quid actum ſit aperit; hinc dolor, ira, convicia, execrationes ortae.

Atr. FEſtum diem, germane, conſenſu pari
Celebremus: hic eſt, ſceptra qui firmet mea,
Solidamque pacis alliget certae fidem.
Thyeſt. Satis dapis me, nec minus Bacchi tenet,
Augere cumulus hic voluptatem poteſt,
Si cum Meis gaudere felici datur.
Atr. Heic eſſe natos crede in amplexu patris.
Heic ſunt, eruntque; nulla pars prolis tuae
Tibi ſubſtrahetur: ora, quae exoptas, dabo,
Totumque turba jam ſua implebo patrem.
Satiaberis, ne metue: nunc miſti meis,

Ju-

VARIORUM.

972. *Solidamque*] *Ambigue.* Thyeſt. de conciliatione, Atreus de caeſis nepotibus ſentit. FARNABIUS.

975. *Meis*] Liberis. FARN.

977. *Heic ſunt,*] *Et haec ambigue.* FARN.

979. *Totumque*] Ventrem & oculos, corpus & mentem. FARN.

980 *Nunc*] *Mentitur eos eſſe in convivio cum patruelibus.* FARN.

983. *Gen-*

Jucunda menſae ſacra juvenilis colunt.
Sed accientur. poculum infuſo cape
Gentile Baccho. *Thyeſt.* Capio fraternae dapis
Donum. paternis vina libentur deis,
Tunc hauriantur. Sed quid hoc? non vult manus
Parêre: creſcit pondus, & dextram gravat.
Admotus ipſis Bacchus à labris fugit,
Circaque rictus ore decepto effluit.
En, ipſa trepido menſa ſubſiluit ſolo.
Vix lucet ignis. ipſe quin aether gravis
Inter diem noctemque deſertus ſtupet.
Quid hoc? magis magiſque concuſſi labant
Convexa coeli: ſpiſſior denſis coit
Caligo tenebris, noxque ſe in noctem abdidit.
Fugit omne ſidus. quidquid eſt, fratri, precor,
Gnatiſque parcat; omnis in vile hoc caput

Ab-

GRONOVII.

981. *Sacra juvenilis colant.*] Optimus, *colunt.* Quod videtur melius quadrare proximo membro.

985 *Non vult manus*] Flor. *Nolunt manus Parere.*

994. *Noxque ſe in noctem abdidit.*] Sic egregie Palatinos conſenſu uno reddere ait Gruterus, quum antea eſſet, *in nocte.* Ego vero nec hoc, nec illud intelligo, cenſeo interim auctorem ſcripſiſſe: *noxque ſe in noctem addidit.* Sententia, quae Ovidii lib XI. *Omne latet coelum, duplicataque noctis imago eſt.* Dictio, qualis ejuſdem lib VIII *Ulciſcor facioque nefas. mors morte pianda eſt. In ſcelus addendum ſcelus eſt, in funera funus.* Lib. X. *quo ſe fortiſſimus heros Addat in hunc florem.* Sic Livio *album in veſtimentum addere.* Salluſtius in orat. Caeſaris: *Sed per deos immortales, quamobrem in ſententiam non addidiſti.* L. 9. ad l. Corneliam de falſis: *Lege Cornelia cavetur & qui in aurum vitii quid addiderit, quique argenteos nummos adulterinos flaverit falſi crimine teneri. Nox addidit ſe in noctem* eſt conduplicavit tenebras.

VARIORUM.

983. *Gentile*] Gentis noſtrae proprium, quod nos admoneat conſanguinitatis & amoris. poculum φιλοτήσιον FARN.

984. *Paternis*] Laribus & familiae Diis prima in teſtis conviviis libamina fiebant, effuſo in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta. FARN.

985. *Non vult manus*] Praeſagio mentis abominatus hauſtum, ſentit poculum gravius fieri & vinum quaſi refugere FARN.

990. *Ignis.*] Coenationi adhibitus, obſoniis ſubjectus. FARN.

991. *Deſertus*] A Sole, Luna, ſideribus. FARNABIUS.

993. *Spiſſior*] Condenſantur ſolis tenebrae ſpiſſiores. FARN.

994 *In noctem*] Naturali & uſitata tenebricoſiorem. FARN.

996. *Gnatiſque*] Meis, aut utriuſque. FARN.

996. *Hoc caput*] Meum.. FARN.

Abeat procella. redde jam gnatos mihi.
Atr. Reddam, & tibi illos nullus eripiet dies.
Thyest. Quis hic tumultus viſcera exagitat mea?
Quid tremuit intus? ſentio impatiens onus,
Meumque gemitu non meo pectus gemit.
Adeſte nati, genitor infelix vocat:
Adeſte; viſis fugiet hic vobis dolor.
Unde obloquuntur? *Atr.* Expedi amplexus pater.
Venêre. gnatos ecquid agnoſcis tuos?
Thyest. Agnoſco fratrem. ſuſtines tantum nefas
Geſtare tellus? non ad infernam Styga
Te noſque mergis? rupta & ingenti via
Ad chaos inane regna cum rege abripis?
Non tota ab imo tecta convellens ſolo
Vertis Mycenas? ſtare circa Tantalum,
Avoſque noſtros, ſi quis intra Tartara eſt,

Uter-

GRONOVII.

1012. *Si quis intra Tartara eſt,*] Non deeſt his verbis ſenſus commodus. De ſceleratiſſimis, quaſi quibus nec unquam contingeret beata quies defunctorum, nec inferi ſatis ſuppliciorum haberent, dubitabant, orco recepti eſſent. Valerius Maximus lib. IX. 11. Ext. 4. *Etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quae meretur, ſupplicia pendet.* Quo reſpexit etiam Plautus Pſeudolo: *Orcus recipere ad hunc ſe noluit.* Catoniſque inimicus apud Plutarchum: *οὐδὲ θανόντα Πόρκιον εἰς Ἀΐδου Περσεφόνη δέχεται.* Et declamator ille apud M. Senecam contr. 3. *à ſuperis dejecta, ab inferis non recepta.* Tum Hannibal apud Silium lib. 16. *tum manes inimica ſede repellat Aeternum, ſocioque abigat me frater averno.* Sed aliud ſuadet Etruſcus codex: cujus partem una cum vulgatis exhibet Pal. unus: nam quum ſuperiora teneret, ut eduntur, continuat; *Et hinc revulſis, ſi quid infra Tartara eſt Avoſque noſtros, huc tuam:* adeoque cepit Gruterum, ut ille omnino vulgatis ob ſimilitudinem priorum excidiſſe haec exiſtimet, & non levem pro hac admonitione gratiam poſcat. Sed tollit quod ſupervacuum

VARIORUM.

998. *Tibi illos*] Ut qui jam in alimentum abierunt. *abitque petitum capita* FARN.

1004. *Unde*] Male praeſagus videtur ſibi audire filios vocatos è viſceribus dare reſponſum. FARN.

1004. *Expedi*] *Redit Atreus & allata capita Thyeſti oſtendit.* FARN.

1006. *Fratrem.*] Te crudelem, impium, perfidum mihi, ut ſemper, fratrem. FARN.

1007. *Styga*] Herc. Fur. verſ. 712. FARN.

1008. *Rupta*] Annon hiatu facto abſorbes Mycenas cnm Atreo? FARN.

1009. *Chaos inane*] Ovid. l. 4 Faſt. *Poſſidet alter aquas, alter inane chaos*, uterque de inferis loquitur, apud quos maximum inane, de quo ſupra in Hercul. Fur. dictum eſt ſatis. vide Med. 9. DELRIUS.

1011. *Stare*] Amandari in eaſdem cum Tantalo poenas, majoris ſceleris rei. verſ. 750. Hercules Fur. FARN.

1012. *Tartara*] Imam partem terrae, *vel* infra Tartara vid. Herc. Fur. v. 709. & Hippol. verſ. 841. FARN.

1016. *Ache-*

Uterque jam debuimus. hinc compagibus
Et hinc revulsis huc tuam immani sinu
Demitte vallem, nosque defossos tege
Acheronte toto: noxiae supra caput
Animae vagentur nostrum, & ardenti freto
Phlegethon arenas igneus tortas agens,
Exitia supra nostra violentus fluat.
Immota tellus pondus ignavum jaces?
Fugere Superi. *Atr.* At accipe hos potius libens
Diu

GRONOVII.

habet ille, liber Etruscus: *stare circa Tantalum Uterque jam debuimus. hinc compagibus Et hinc revulsis, si quid infra Tartara est Avosque nostros, hoc tua immani sinu Demitte valles.* Quae omnia satis bene habent, modo scribas postrema: *huc tuam immani sinu Emitte vallem.* Dicit primum meruisse se & fratrem cum avo inter parata aeternum esurire ac sitire. Dein non contentus hac poena, infra ipsos inferos vult eosdem amandari. Hic est locus ille imaginarius, quem in Hercule Furente, *ultra nocentum exsilia*, & *exsilium ulterius Erebo*; in Phoenissis, *si quid ultra Tartarum est*, vocat: quo *infra terram deduci* (nam terrae pars inferi) dicit de Clementia 1, 6. ut hinc quoque Senecam agnoscas. Statius l. 8. Thebaid. *& si quos procul inferiore barathro Altera nox, aliisque gravat plaga coeca tenebris.* Habent à patre poëtarum. Ιλ. Θ. Ἠ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς Τάρταρον ἠερόεντα Τῆλε μάλ' ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον, Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδός, Τόσσον ἔνερθ' Ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Virgilius 6. Aen. *Tum Tartarus ipse Bis patet in praeceps tantum, tenditque sub umbras, Quantus ad aetherium coeli suspectus Olympum. Tartara* ait *Avosque nostros*, quia hos, quae inferos faciebat fabula, etiam ponebat in inferis. Tantalum enim ipsum intelligit per enallagen numeri. *Vallem immani sinu* appellat inane vel immensum vacuum sub Tartareo inani. Ea non potest dici istuc *demitti*, quia jam demississima est, sed *emitti*, hoc est, aperiri hiatu terrae, ut in eam absorbeantur fratres. Quod hic *emittere*, id *trahere ex imo sinu* est in Troadibus vers. 169. ubi vide, quae notamus.

1018. *Arenas igneus tortas*] Potest tolerari, ut vortices fluvii significet. Haudquaquam tamen spreverim Raphelingii *tostas*. Utrumvis videtur probare Silius, cui lib. 13. Phlegethon *saxosa incendia torquet*: & iterum, *atque ustas sub gurgite cautes Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.*

1019 *Exitia supra nostra*] Puto, *Exsilia*, ut in Hercule Furente. Poenalem locum.

1021 *Recipe hosce citius:*] Jam olim notavit Commelinus, ante hunc versum in nonnullis antiquis libris apparere hemistichion: *Fugere Superi:* in aliis vero exstare: *Fugere superi. A. At accipe hoc potius libens:* sed posterius sibi non placere. Gruterus quoque prius recipit, exclusis aliis, ut ait, quod non videantur genuina, attexta ab iis, qui consultum ibant versui. Immo & velit recidere, *Recipe hosce citius*, tanquam nihil sapientia Senecae, & refingere: *Fugere Superi. A. liberis tandem tuis Diu expetitis.* Sed enim cum membranae unicae repraesentent: *Fugere Superi A. accipe hos potius libens Diu expetitos: nulla per fratrem est mora:* non dubito, quin haec ipsa sit auctoris manus, adjuvanda solummodo particula *At* inserta, quam tum personae vocabulum, tum sequens verbum facile absorpsit. Cum diras sibi & fratri diceret Thyestes, Atreus gavisus ejus dolore, placidi instar & nihil commoti, omit-

VARIORUM.

1016 *Acheronte*] Ex ἄχος & ῥεῖν, quod luctuosis fluat undis. vel ab α, & χαίρειν, quasi illaetabilis unda. Vide Agam. 13. FARN.

1018. *Phlegethon*] *Qui rapidis flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon.* à φλέγω. Supr. vers. 73. FARN.

1020. *Immota tellus*] Non recedis ut Sol & sidera, nec tantum scelus detestaris & ulcisceris? FARN.

1024. *Hoc*

Diu expetitos, nulla per fratrem est mora,
Fruere: osculare: divide amplexus tribus.
Thyest. Hoc foedus? haec est gratia? haec fratris fides?
Sic odia ponis? non peto, incolumes pater
Gnatos ut habeam: scelere quod salvo dari
Odioque possit, frater hoc fratrem rogo;
Sepelire liceat. redde, quod cernas statim
Uri. nihil te genitor habiturus rogo,
Sed perditurus. *Atr.* Quidquid è gnatis tuis
Superest, habebis: quodque non superest, habes.
Thyest. Utrumne saevis pabulum alitibus jacent?
An belluis servantur? an pascunt feras?
Atr. Epulatus ipse es impia gnatos dape.
Thyest. Hoc est deos quod puduit! hoc egit diem
Aversum in ortus! quas miser voces dabo,
Questusque quos? quae verba sufficient mihi?
Abscissa cerno capita, & avulsas manus,
Et rupta fractis cruribus vestigia.
Hoc est, quod avidus capere non potuit pater.
Volvuntur intus viscera, & clausum nefas

Si-

GRONOVII.

te, inquit, male ominari, & potius illos caros desideratosque tradente fratre libens accipe. Neque τὸ *fruere*, necessario requirit *Diu expetitis.* Lib 3. de ira cap. 23. *hoc duntaxat Pollioni Asinio dixit: Θρεψοτροφεῖς. Paranti deinde excusationem obstitit, &, fruere, inquit, mi Pollio, fruere.*

1031. *Superest, habebis: quodque*] Flor. *Superest, habes: quodcumque non superest, habes.*

1040. *Capere non potuit pater.*] Forte, *potui.* Ipse enim loquitur.

VARIORUM.

1024. *Hoc foedus?*] Itane simulasti te odia deposuisse rediisseque in gratiam. FARN.

1025. *Incolumes*] Quod fieri non posse novi, cum videam ipsorum capita. FARN.

1026. *Salvo*] Non sublata vindicta & odio tuo. FARN.

1028. *Sepelire*] Redde truncos ad sepulturam.

1029. *Nihil*] Nihil quo fruar, sed quod igne absumam peto. FARN.

1030. *Quidquid*] Quod absumptum est habebis: quod assumptum est habes scilicet in ventre. *Hoc autem quid sit nondum intelligit Thyest.* FARN.

1035. *Deos*] Solem & sidera. *Agnoscit jam miser deliquii solaris causam.* FARN.

1039. *Vestigia.*] Pedes. FARN.

1040. *Hoc est,*] Sup. v. 781. FARN.

1041. *Viscera,*] Carnes natorum. supra 765. FARN.

1041. *Nefas*] Nefandus cibus. FARN.

1043. *San-*

Sine exitu luctatur, & quaerit viam.
Da, frater, ensem, sanguinis multum mei
Habet ille. ferro liberis demus fugam.
Negatur ensis? pectora illiso sonent
Contusa planctu. sustine, infelix, manum;
Parcamus umbris. tale quis vidit nefas?
Quis inhospitalis Caucasi rupem asperam
Heniochus habitans? quisve Cecropiis metus
Terris Procrustes? genitor en gnatos premo,
Premorque gnatis. sceleris est aliquis modus?
Atr. Sceleri modus debetur, ubi facias scelus,
Non ubi reponas. hoc quoque exiguum est mihi.
Et vulnere ipso sanguinem calidum in tua
Diffundere ora debui; ut viventium
Biberes cruorem. verba sunt irae data;

Dum

GRONOVII.

1042. *Luctatur, & quaerit viam.*] Flor. *quaerit fugam*, Optime Nat. quaest. 2, 40. *subtile & flammeum, cui per angustissimum fuga est.* Lib. 6. 12. *ut terrae spiritu luctante & fugam quaerente, moveantur.* Cap. 30. *cum fortasse illo se spiritus, quaerens fugam, incluserit.* Adde supra vers. 629. & ad Herc. Fur. vers. 280.

1044. *Liberis demus viam.*] Flor. *detur via*

1046. *Contusa planctu.*] Flor. *Contusa.* Troadibus: *Pulsu vasto tundite pectus.*

1056. *Verba sunt irae data;*] Et hoc Lucio amatum. Epist. 32. *Verba dare non potes: tecum sum.*

VARIORUM.

1043. *Sanguinis*] Meorum liberorum sanguinem hausit FARN.

1044. *Viam.*] Qua exeant. FARN.

1046. *Contusa*] Pugnis & planctu dilaniata dabunt viam. FARN.

1046 *Sustine,*] Sed planctu & verberibus abstine, ne & natorum ventri tuo ingestorum sepulchro atque animabus vim facias. FARN.

1049. *Heniochus*] Popul. ferus juxta Colchos in monte Caucaso ab Amphito & Telchio Castoris & Pollucis ἡνιόχοις, id est, aurigis ortus. FARN.

1049. *Cecropiis*] Atticae regionis (à Cecrope primo rege dictae) terror Procrustes latro, qui hospites ad lecti sui mensuram vel longiores decurtabat vel breviores extendebat. FARN.

1051. *Premorque*] Ventrem quippe meum torquent. FARN.

1052. *Sceleri*] Minori enim sceleri major poena debetur. FARN.

1052. *Sceleri modus debetur*, Cet.] Minus plene hic Farnabius, *minori sceleri major poena debetur.* Immo hoc vult Atreus, *ubi prior injuriam inlaturus sis non excedendum esse modum saevitiae; ceterum in rependenda injuria, quam indigne acceperis, temperamentum poenae & acerbitatis adhibendum esse nullum.* SCHRODERUS.

1054 *Sanguinem*] Natorum tuorum. FARN.

1055. *Diffundere ora debui;*] Est qui annotat nihil heic elidendum. at nisi id fiat, non stabit versus. GRUTERUS.

1056. *Verba sunt irae data;*] Dum vindictam nimis festinarem fraus facta est, id est, *non ad plenum satisfeci irae meae.* FARN.

 1058. *Te-*

Dum propero, ferro vulnera impreſſo dedi.
Cecîdi ad aras, caede votiva focos
Placavi: & artus, corpore exanimo amputans,
In parva carpſi frusta: & haec ferventibus
Demerſi ahenis. illa lentis ignibus
Stillare juſſi. membra, nervoſque abſcidi
Viventibus: gracilique trajectas veru
Mugire fibras vidi, & aggeſſi manu
Mea ipſe flammas. omnia haec melius pater
Feciſſe potuit. cecidit incaſſum dolor.
Scidit ore natos impio, ſed neſciens,
Sed neſcientes. *Thyeſt.* Cluſa littoribus vagis
Audite maria. vos quoque audite hoc ſcelus,
Quocumque dii fugiſtis. audite Inferi.
Audite Terrae. Noxque Tartarea gravis
Et atra nube, vocibus noſtris vaca.
Tibi ſum relictus. ſola tu miſerum vides,
Tu quoque ſine aſtris. vota non faciam improba,
Pro me nihil precabor. ecquid jam poteſt

Pro

GRONOVII.

Epiſt. 49. *proſpicienda tantum & à limine ſalutanda, in hoc unum, ne verba nobis dentur.* Epiſt. 88. *an Penelopa impudica fuerit, an verba ſeculo ſuo dederit.*

1059 *Artus, corpore exanimo amputans,*] Sic quidem notavit in nonnullis haberi Commelinus: at optimus & multis partibus plures cum priſcis editionibus: *corpora exanima amputans.* Videtur enim non tantum recidere, ſed & circumcidere eſſe *amputare*: ut poſſit *amputari* dici & quod detrahitur, & cui detrahitur aliquid ſectione.

1069. *Vos dei audite hoc ſcelus, Quocumque diffugiſtis.*] In pleriſque libris, *Voſque audite:* in Flor. *Vos quoque audite*, ſine mentione deorum, quae tamen neceſſaria eſt, eoque in ſequenti verſu reſtituenda: *Vos quoqe audite hoc ſcelus, Quocumque dii fugiſtis.*

VARIORUM.

1058. *Focos*] Deos Lares qui ad focos ſtant, vel quibus in focis ſacra fiunt. FARN.

1059. *Artus, corpore*] Haec ſupra v. 763. FARNABIUS.

1065 *Omnia*] Major fuiſſet vindicta, ſi te patrem haec facere coëgiſſem. FARN.

1066. *Cecidit*] Non eſt adeptus expetitam ultionem. FARN.

1067. *Sed neſciens,*] Cum potuiſſem te ſciente hoc feciſſe. FARN.

1068. *Neſcientes.*] Cum potuiſſem ex ipſo morientium vulnere ſanguinem calidum tibi in os infundere. ſup verſ. 1054. FARN.

1070 *Diffugiſtis*] Sup. verſ. 893. ne videretis ſcelus tantum. FARN.

1073. *Tibi*] O Nox. FARN.

1076. *Ve-*

Pro me eſſe? vobis vota proſpicient mea.
Tu ſumme coeli rector, aetheriae potens
Dominator aulae, nubibus totum horridis
Convolve mundum, bella ventorum undique
Committe; & omni parte violentum intona:
Manuque, non qua tecta & immeritas domos
Telo petis minore; ſed qua montium
Tergemina moles cecidit, & qui montibus
Stabant pares gigantes; haec arma expedi,
Igneſque torque. vindica amiſſum diem.
Jaculare flammas; lumen ereptum polo
Fulminibus exple. cauſa, ne dubites diu,
Utriuſque mala ſit: ſi minus; mala ſit mea.
Me pete. triſulco flammeam telo facem
Per pectus hoc tranſmitte. ſi gnatos pater
Humare, & igni tradere extremo volo,
Ego ſum cremandus. ſi nihil ſuperos movet,
Nullumque telis impios numen petit;
Aeterna nox permaneat, & tenebris tegat
Immenſa longis ſcelera. nil Titan queror,

Si

GRONOVII.

1081. *Qua tecta & immeritas domos Telo petis*] Videtur ſcripſiſſe: *non quae tecta & immeritas domos Telo petit minore*: etſi ſolent antiqui duos iſtiuſmodi diverſos ablativos adhibere: ut in illo, *quo, numine laeſo*. Mox Gruterus & Scaliger: *hac arma expedi*. Mihi alterum, quod ſervant omnes codices, ſatis placet.

VARIORUM.

1076. *Vobis*] In rem veſtram. ne rerum ordo immutetur, vobis prae horrore fugientibus. FARNABIUS

1082. *Sed qua*] Sed illa fulminea manu qua perfregiſti tres montes Pelion, Oſſam, & Olympum, quos Gigantes Diis bellum indicentes congeſtos alios aliis ſuperſtruxerant. v. 970. Herc. Fur. & Herc. Oet. 847. FARN

1083. *Qui montibus*] *Coelo capita alta ferentes Abietibus juvenes patriis & montibus aequos. Aeneid.* 3. & 9. FARN.

1084. *Hac*] Scil. dextra. FARN.

1085. *Vindica*] Compenſa. FARN.

1089. *Triſulco*] Fulmine quod ſcindit, comburit, afflat. ſubtili, urenti, fuliginoſo. vid. Herc. Oet. v. 1994. FARN.

1090 *Hoc tranſmitte.*] In quo filii conduntur. FARNABIUS

1092. *Si nihil*] Deus *nec bene pro meritis capitur nec tangitur ira.* ex Epicur. & Protagorae mente. FARNABIUS.

1096. *Per-*

Si perſeveras. *Atr*. Nunc meas laudo manus,
Nunc parta vera eſt palma. perdideram ſcelus,
Niſi ſic doleres. liberos naſci mihi
Nunc credo; caſtis nunc fidem reddi toris.
Thyeſt. Quid liberi meruere? *Atr*. Quod fuerant tui.
Thyeſt. Gnatos parenti? *Atr*. Fateor; & quod me juvat,
Certos. *Thyeſt*. Piorum praeſides teſtor deos.
Atr. Quid conjugales? *Thyeſt*. Scelere quis penſat ſcelus?
Atr. Scio quid queraris. ſcelere praerepto doles:
Nec, quod nefandas hauſeris, tangit, dapes:
Quod non pararis. fuerat hic animus tibi
Inſtruere ſimiles inſcio fratri cibos,
Et adjuvante liberos matre aggredi,
Similique leto ſternere. hoc unum obſtitit,
Tuos putaſti. *Thyeſt*. Vindices aderunt dei:
His puniendum vota te tradunt mea.
Atr. Te puniendum liberis trado tuis.

GRONOVII.

1103. *Quid conjugales?*] Lege omnino cum Nic. Heinſio: *Quin conjugales?*

1105. *Hauſeris, tangit, dapes:*] Flor. *Non quod nefandas hauſeris, angit, dapes.*

VARIORUM.

1096. *Perſeveras.*] Fugere & latere. FARN.

1097. *Scelus*,] Delectationem meam ex hoc ſcelere FARN.

1097. *Perdideram ſcelus*,] Non, ut Farnabius, *delectationem ex ſcelere*. Sed vult hoc, *fruſtra admiſiſſem tantum ſcelus*. Ovid. Amor. III. Eleg. XI. *Deſine blanditias, & verba potentia quondam Perdere*. vid. Agam. 510. SCHRODERUS.

1098. *Mihi*] Inſultatio confidentiae plena. FARNABIUS.

1101. *Gnatos*] *Sup*. edendos appoſuiſti? FARN.

1102. *Certos*.] Quos tu non dubitaſti tuos eſſe, ſicut ego de meis propter te dubito an mei ſint. FARNABIUS.

1102. *Praeſides*] Jovem ἱκετήσιον & Deos praeſides vindiceſque piorum natorum. FARN.

1103. *Quid conjugales*] Cur non potius teſtaris conjugales quos adulterio violaſti? *Ironia*; de conjugalibus Diis vid Medeam verſ. 1. FARN.

1105. *Nec, quod*] Nec tam doles quod has dapes abſumpſeris, quam quod mihi non appoſueris. FARN.

1108. *Liberos*] Meos. FARN.

1108, *Matre*] Aërope uxore mea quam corrupiſti. FARN.

1109. *Hoc unum*] Et feciſſes, niſi putaſſes illos eſſe tuos filios. FARN.

1112. *Liberis*] Qui nulli jam, *vel* qui à te comeſi. verſ. 1047. FARN.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE
* PHOENISSAE,
QUAE VULGO
† THEBAIS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. ANTIGONE. NUNCIUS. JOCASTA. POLYNICES.

ARGUMENTUM.

Oedipus, sibi oculis ubi scelus suum (de quo vide argumentum Oedipi) agnovisset erutis, in exilium spontaneum profectus amolitur à se filiam Antigonen. quae patri vitales auras pertaeso ducem se viae offert, utque mortis cupidinem deponat, multis precibus orat, tandem exorat. Cujus interea filios Eteoclem & Polynicem, violato regnandi per vices foedere, impia moventes arma, incassum laborat mater Jocasta in gratiam reducere. Desunt mutilae huic tragoediae caetera.

ACTUS

GRONOVII.

* *Phoenissae*,] Mira libelli hujus fortuna fuit, & vices sane quam notabiles. Nam ut subito deliciis & gratia summi viri frequentibus punctis in coelum abiit, ita post paullo non levioribus sententiis poene ad inferos dejectus est. Jam longinqua vetustas aevi barbariesque superiorum temporum quum hoc omne tragoediarum corpus miserum habuerit, hanc prae caeteris unam prorsus exempla fecit, ut cum Comico loquar: detracti & expuncti chori, quasi fuissent nulli: super hos magna pars intercepta: ne nomen quidem relictum: quod restat, passim foedis vulneribus ita deformatum, ut etiam, quod aliquando integrum fuit, infame ac minus desideratum reddiderit. Nescio quis poëmatis laceri, instar Deiphobi, nullo titulo, misertus, quum Oedipum & par Thebanum in eo agnosceret, de P. Papinii Statii opere, *Thebaidem* proscripsit. Quem errorem vetus auctor, qui tamen hactenus nihil

VARIORUM.

† *Thebais.*] Haec fabula Senecae, omnium, quae à magno illo viro & (ausim dicere) Philosopho scriptae ad nos pervenerunt, longe excellentissima, & cum Oedipo ejusdem quasi gemina: imo cultu & nitore, si principem criticum audimus, Graecas fabulas superat. *Q. Septimius Florens.* Thebaidem tragoediam olim Latine Attius scripsit. Heroïcis versibus Graece Thebaides scripserunt Antimachus & Menelaus Aegeus, quorum imitatorem fuisse Statium Papinium suspicor: sane Antimacho non est dissimilis, utriusque enim tumor reprehenditur. Ponticus etiam, testibus Ovidio ac Propertio, hoc argumentum tractavit. hac tragoedia noster multa ex Euripidis Phoenissis accepit. DELRIUS. Haece fabula est perpetuum canticum, nullis diverbiis interruptum. Est autem totum scholasticum drama, declamatorio charactere. Multa putida sunt & affectata. SCALIGER.

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. ANTIGONE.

Oedipum ab instituta morte revocat persuadetque filia Antigone dux patris coeci.

Oedip. Coeci parentis regimen, ac fessi unicum
Patris levamen, gnata, quam tanti est mihi
Genuisse vel sic; desere infaustum patrem.
In recta quid deflectis errantem gradum?
Permitte labi. melius inveniam viam
Quam quaero solus, quae me ab hac vita extrahat,
Et hoc nefandi capitis aspectu levet
Coelum atque terras. quantulum hac egi manu?
Non video noxae conscium nostrae diem:
Sed videor. hinc jam solve inhaerentem manum,
Et patere coecum, qua volet, ferri pedem.

Ibo,

GRONOVII.

peccarat, magna mercede expiavit. Ipse dixerat *Phoenissas*, Euripidem imitatus. nam hanc solam inscriptionem horum fragmentorum novit aureus ille codex Florentinus, eamque & in fronte voluminis, ubi omnes promittuntur tragoediae, & in fronte ac fine hujus ipsius, denique in summis omnibus paginis, quibus continetur, praefert Ut autem à Troadum choro *Troades*, à Trachiniarum choro Sophoclis *Trachiniae*, sic à choro Phoenissarum appellavisse nostrum *Phoenissas*, hoc quoque Euripidis imitatione, valde credibile ac mihi penitus persuasum est.

1. *Ac fessi unicum Patris levamen*,] Quam pulcre *coecus parens* & *fessus pater*, quasi diversi essent, in tanta vicinia appellantur? Merito fassus est Florens Christianus hanc repetitionem sibi non placere. Aliis elegans videtur, & impingere in limine, quibus haec culpata. Fruantur judicio suo. Sed scripsit auctor: *& fessi unicum Lateris levamen.* Sic apud Sophoclem idem Oedipus ἐπὶ Κολωνῷ ad filiam: Ἐρείσατ' ὦ παῖ, πλευρὸν ἀμφιδέξιον.

4. *In recta quid deflectis*] Hippol. 136. *Ad recta flecti.*

7. *Capitis aspectu*] Herc. Fur. 1241. *Populos ut omnes impio adspectu fugem.*

VARIORUM.

4. *Errantem*] Errare malentem. FARN.

8. *Quantulum*] Quasi dicat, paululum vel nihil potius profeci me mea solum excoecando manu, & vitae parcendo: nam quamvis diem sceleris mei conscium non videam, videor tamen. FARNABIUS.

11. *Coecum*,] Meum coeci. FARN.

13. *Ci-*

Ibo, ibo, qua praerupta protendit juga
Meus Cithaeron: qua peragrato celer
Per ſaxa monte jacuit Actaeon, ſuis
Nova praeda canibus. qua per obſcurum nemus,
Silvamque opacae vallis inſtinctas deo
Egit ſorores mater, & gaudens malo,
Vibrante fixum praetulit thyrſo caput.
Vel qua cucurrit corpus inviſum trahens
Zethi juvencus, qua per horrentes rubos
Tauri ferocis ſanguis oſtentat fugas.
Vel qua alta maria vertice immenſo premit
Inoa rupes, qua ſcelus fugiens ſuum,

No-

GRONOVII.

18. *Thyrſo praetulit fixum*] Ut edidimus, tranſponit voces Florentinus.

20. *Zethi juventus*,] Apage illam Zethi juventutem, quam dum per helleniſmum defendunt viri docti, oſtendunt nihil eſſe tam inſanum & abſurdum, ut non aliquo fuco oblitum poſſit mentiri ſanum colorem. Taurus fuit, qui Dircen alligatam traxit. Cur igitur dubitarunt reponere, *Zethi juvencus?* quod ipſis in mentem venerat. Et ita Florentinus. Oedipo v. 610.

22. *Vertice immenſo premit, Inoque praeceps*] Delrius ſuſpicabatur priorem verſum erroneum eſſe, & collocandum ſuperius poſt illum, *Ibo, ibo.* Gruterus non videt, quare verſus ſit illo reponendus, quum alio loco montis perierit Actaeon, alio Ino. Tamen & Scaliger totam ſententiam ſuſpendi cauſatus eodem rejicit. Nimirum vitium ſubeſſe intelligebant, ſed id initio verſus ſequentis & ſimul medicinam oſtendunt principes membranae: habent enim: *premit Minor rupes.* Legendum igitur: *Vel qua alta maria vertice immenſo premit Inoa rupes.* Virgilius 1. Georgic. *Inoo Melicertae.* Statius: *cunabula Bacchi Inoamque fugam.* Nec vero placet: *ſcelus fugiens ſuum*: neque enim ob calumniam, qua Phrixon & Hellen Ino perculit, aut quod Orchomeniis famem comparaſſet, immiſit ei furias Juno, ſed quod Bacchi nutrix fuiſſet. Omnino legendum: *ſcelus fugiens viri.* Nam cum is Learchum per furorem interfeciſſet, jamque Melicertae immineret, eripuit eum mater fuga Athamanti. In Voſſiano erat: *fugiens ſui.*

VARIORUM.

13. *Cithaeron:*] Mons prope Thebas ſub meo quondam imperio, *vel*, in quo ego quam primum natus ſum expoſitus eram. inf. verſ. 203. FARNABIUS.

14. *Actaeon*,] Venator in cervum à Diana, quam nudam viderat, mutatus atque à canibus ſuis devoratus. FARN.

16. *Inſtinctas*] Bacchi furore percitas. FARN.

17. *Egit*] Agave Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum diſcerpſerunt. FARN.

17. *Gaudens*] Furore Bacchico percita vitulum eſſe putans, qui ſuus erat filius. FARN

18. *Vibrante*] Caput Penthei praefixum ferebat haſtae pampinis involutae. FARN.

19. *Vel qua*] Hercul. Fur. verſ. 915. & Phoeniſſ. verſ. 126. FARN.

22. *Vel qua*] Lipſius & Joſ. Scalig. hunc verſum poni volunt poſt duodecimum, *Ibo, ibo, &c.* ſupra. FARN.

23 *Qua ſcelus fugiens ſuum*,] Recte ſollicitat hanc lectionem Gronovius. quod nam enim ſcelus iſtud, quod fugerit Ino? an *ſcelus* vocat, contemtam ab Ino ſuperbe Junonem? quod innuit haec Ovid metam. lib IV. 467. *quae* (Athamas) *mecum conjuge ſemper ſprevit.* ob quem contemtum, à T-

Novumque faciens, mater insiluit freto
Mersura gnatum, seque. felices, quibus
Fortuna melior tam bonas matres dedit!
Est alius istis noster in silvis locus,
Qui me reposcit; hunc petam cursu incito:
Non haesitabit gressus, huc omni duce
Spoliatus ibo. quid moror sedes meas?
Mortem Cithaeron redde, & hospitium mihi
Illud meum restitue, ut exspirem senex,
Ubi debui infans. recipe supplicium vetus
Semper cruente, saeve, crudelis, ferox,
Cum occidis, & cum parcis. olim jam tuum
Est hoc cadaver. perage mandatum patris,
Jam & matris. animus gestit antiqua exsequi
Supplicia. quid me, gnata, pestifero tenes

Amo-

GRONOVII.

31. *Montem Cithaeron redde*,] Quid si *Mortem* pro *monte* hic admittamus secundum votum Oedipodis, dixerat Florens Christianus. At Delrius: Qui *Mortem* reponunt, mere nugantur. Subdubito: ita enim Etruscus, *mortem*, non *montem*. Nec video, quam belle mons Cithaeron hic jubeatur reddere montem. Id parum erat, nec negabat Antigone seni. Aliquid amplius Cithaeron debebat jam infanti, *mortem* scilicet Ideo enim illic exponebatur, ut periret: nec fuisset creditus Cithaeroni, nisi quasi fidem dedisset ille periturum. Quam fefellit servando expositum, donec à pastore collectus ferretur ad Polybum. Itaque vel nunc sero *mortem* olim abjuratam sibi reddi postulat.

35. *Cum occidis, & cum parcis.*] Medea: *Cum saevit & cum parcit, ex aequo malam.*

VARIORUM.

à Tisiphone, instigante Junone, in insaniam versa, passis capillis aufugit Ino. An *scelus suum* dicit *scelestum maritum*? dijudicet Lector eruditus. SCHRODERUS.

25. *Mersura*] Mersura Melicertam alium filium seque. FARN.

26. *Tam bonas*] Quae filios interficiebant. quod utinam & mihi contigisset, nec vixissem futurus parricida, incestus, &c. FARN.

30. *Sedes*] Inf. vers. 256. FARN.

31. *Mortem Cithaeron redde*,] Delrius *montem*, concinentibus duobus excusis & MS. Traj. Recte. Quomodo enim *mortem reddi* sibi expetat potius quam *montem*; cum in hoc infans expositus fuerit, sed servatus in vita, quam nunc omni voto ibidem perdere exoptet? Firmant nostram interpretationem sequentia, *hospitium mihi illud meum restitue*. Quae huc per epexegesin trahenda, q. d. *montem*, qui olim hospitium mihi fuit Nec inconcinne dictum puta, *Cithaeron redde montem*: est enim, *redde te mihi*; & simile huic, *me mihi, perfide, prodis*. Ovid. metam. lib. 11. v. 703. SCHROD.

35. *Occidis*,] Ut Actaeona, Penthea; Dircen aliosque in Orgiis FARN.

35. *Parcis.*] Ut mihi cui tum infanti multo melius mori fuisset. FARN.

36 *Patris*,] Olim quidem patris de parricidio admoniti oraculo, sed & jam matris. quae mihi necem imprecatur propter incestum. FARN.

38. *Pestifero tenes*] Qui me invitum in vita manere cogat. FARNABIUS. Cave quid mutemus.

que-

Amore vinctum? quid tenes? genitor vocat.
Sequor, sequor. jam parce. sanguineum gerens
Insigne regni Laïus rapti furit.
Et ecce inanes manibus infestis petit
Foditque vultus. gnata, genitorem vides?
Ego video. tandem spiritum inimicum exspue,
Desertor animi, fortis in partem tui:
Omitte poenas languidas longae morae,

Mor-

GRONOVII.

44. *Spiritum inimicum exsue, Desertor anime,*] Lipsius haec ita continenter legenda monuerat sublata στιγμῇ ὑποστιγμῇ post *exue*. Delrius contra eam reducit: nam his verbis umbram Laji salutari, ut odium ponat: dein ad ingenium redire Oedipum, seque ipsum castigare. Subscribit Gruterus: priora Laji (non enim Laidis, ut stultae operae fecerunt, umbrae, sequentia sibi loqui Oedipum ipsi: male fecisse, qui repagulo puncti sublato isthaec continuarint, *exue Desertor anime*: quod & animadvertisse Delrium, quo nemo Criticorum hunc auctorem melius concoxerit. Fieri potest: sed repagulum illud puncti tolerare hic nullus possum: ut nec umbrae Laji supplicem Oedipum. Non ille patrem sibi visum imaginatur, ut oret, infestare se desinat, sed unum agit, ut se ipse ad moriendum stimulet, etiam visi & poscentis id Laji argumento. Hoc plane ostendit Florentina scriptura: *Spiritum inimicum exspue.* Ut in Thyeste: *Ferro peremptus spiritum inimicum exspuat.* Et in Troadibus: *Ubi hanc anilis exspuam leti moram.* Sed aliud etiam vitium subest nemini adhuc animadversum. Scribe: *tandem spiritum inimicum exspue, Desertor animi.* Sic se ipse appellat: nam animum non accusat, quippe paratum in omnem poenam, sed sese, qui animo morem non gesserit, & ejus impetum destituerit. Hinc paullo ante: *animus gestit antiqua exsequi Supplicia.* Et intra: *haeret etiamnum mihi Ille animus haeret, gnum recusantem manum Pressere vultus.* Hujus animi se desertorem hic appellat, & illic paullo post: *audias verum, Oedipe: Minus eruisti lumina audacter tua Quam praestitisti.* Praebuisse erat animi, quem se deseruisse significat timide eruendo. Agnoscis, unde acceperit Statius lib. 8. Thebaidos: *odi artus fragilemque hunc corporis usum Desertorem animi.* Latinus Pacatus in Paneg. *Tardum solem, desertorem diem, annuum noctis aestivae tempus criminaretur.*

46. *Poenas languidas longae morae,*] Grotius adscripserat margini: *Omitte poenae languidas longae moras.*

VARIORUM.

queritur enim ita custodiri tenerique à filiâ, ut sibi necem inferre nequeat. *Vinclum* scimus non esse sui juris. *pestiferum amorem* gnatae vocat. quia *Invitum qui servat, idem facit occidenti*, ut loquitur alibi Horat. GRUTERUS.

39. *Vinclum?*] Quid me, noxio & injusto amore sic tibi colligas & astringis, ut adimas omnem, invitâ te, moriendi potestatem? quid me manibus quoque tuis, ut hederae suis quercum brachiis solent, vincis; & prohibes manum meam, hanc animam impiam, ex latebris suis extrahere? non vult, non amari à gnatâ; sed vult non sic amari, ut amor ipsi amaram vitam producat; ut amor illum mori prohibeat, & teneat in vitâ invitum. DELRIUS.

39. *Genitor*] Meus sc. Lajus à me occisus, cujus umbram ex phantasia audire videreque videtur. FARN.

40. *Sanguineum*] A me per sanguinem rapt. FARNABIUS.

42. *Inanes*] Evulsis sc. oculis. FARN.

43. *Gnata,*] Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? Certe ego. Ille enim ut vers. 39. genitorem videre per phantasiam videtur. Age anime, vita & spiritu tandem te priva: quem pater repetit. FARN.

44. *Tandem spiritum*] O anime pusille, qui imperium & institutam mortem detrectas, fortis in partem tui, sc. oculos, mandata exequere & tandem in totum me desere. FARN.

46. *Omitte poenas languidas longae morae,*] Haec ad se ipsum Oedipus; quibus hoc ait, omittendi

Mortemque totam recipe. quid ſegnis traho?
Quid vivo? nullum facere jam poſſum ſcelus.
Poſſum miſer. praedico, diſcede à patre;
Diſcede, virgo. timeo poſt matrem omnia.
Antig. Vis nulla, genitor, à tuo noſtram manum
Corpore reſolvet. nemo me comitem tibi
Eripiet umquam. Labdaci claram domum,
Opulenta ferro regna germani petant;
Pars ſumma magni patris è regno mea eſt
Pater ipſe. non hunc auferet frater mihi,
Thebana rapto ſceptra qui regno tenet;

Non

GRONOVII.

47. *Quid ſegnis traho? Quid vivo?*] Scribe una litera & diſtinctione mutata: *Quid ſegnis traho, Quod vivo?* hoc eſt, quam partem aut illud quatenus vivo. Quid parte mei praemortua, reliquam partem vivam ſegnis traho? Sic infra: *& in cineres dabo Hoc quicquid in me vivit.* Et infra: *Nec me redemi parte: membratim tibi volui perire.* Eodem ſenſu placuerat Nic. Heinſio: *Quo vivo.* Caeterum pro *Recipe* hoc verſu Lipſius & Commelinus in Mſſ. notarunt *Admitte.* Florentinus habet utrumque: *Mortemque totam recipe admitte quid ſegnis traho.* Unde apparet hanc varietatem eſſe antiquiſſimam. Epiſt. 30. *Acceſſus mortis quam perturbationem adferat, optime hi dicent, qui ſecundum illam ſteterunt, qui venientem & viderunt & receperunt.* Plinius l. 7. c. 45. *deſtinatio moriendi & quatridui inedia magna pars mortis in corpus recepta.*

55. *Pars magna patris optimo*] Florens Chriſtianus malebat *optima:* Gruterus *optimi:* idem affert ex uno Mſ. *Pars ſumma:* quod inde receptum. Sed Etruſcus: *Pars ſumma magni patris è.* Scribe igitur: *Pars una magno patris è regno mea eſt, Pater ipſe.* Utcumque magnum patris regnum raptent ac ferro dividant fratres, unam tamen ex eo partem mihi relinquant, oportet, ipſum nempe patrem.

57. *Thebana rapto*] Hic nonnemo: Eteocles, & videſis, quid ſit trihorias notas dare: adeo caecutiunt, ut putent de Polynice illud dictum. Septimium Florentem Chriſtianum pungit, qui laborem trihorium ſuas ad hanc fabulam notas in praefatione appellat. Sed homo acer caecutivit ipſe. Nuſquam enim Florens, Polynicen dici Thebanum ſceptrum rapuiſſe tradit: ſed in contrarium, Antigonam, immo jus bonum plus videri adjuvare Polynicem quam Eteoclem, ut et-

VARIORUM.

eſſe ſupplicia parva, quae de ſe ſumat ob diuturnam moram, qua moretur ſedes ſuas, verſu 29. Nec enim ſatis eſſe ſupplicii ereptum lumen oculorum; quin vitae ipſius interitu, non corporis mutilatione aliqua multandam eſſe dilationem adeo longam. Quod ſi Grotii conjectura legentis, *Omitte poenae languidas longae moras*, recipiatur; ſenſus erit, *tolle tandem lenta impedimenta ſupplicii, quod me dudum manet.* ſupra *recipe ſupplicium vetus.* SCHRODERUS.

47. *Mortemque*] Metaph. à gladiatoribus. FARN.

48. *Nullum facere*] Cum ad quod natus ſum, amplius peccare non poſſim. Poſſum tamen natam meam ſtuprare. Poſſum ergo ſcelus facere. Diſcede à me nata, dum virgo es, ne te violem. cum enim nec a matre me abſtinuerim, nullam non auſim. DELRIUS.

50. *Virgo.*] Dum virgo &c. ne & te violem ut matrem. FARN.

53. *Labdaci*] Regnum Thebanum, Labdacus autem erat pater Laji. FARN.

54. *Germani*] Fratres mei Polynices & Eteocles. FARN.

56. *Frater*] Eteocles, qui regnum contra foedus & pactam fidem occupat. FARN.

58. *Al-*

Non hunc catervas alter Argolicas agens.
Non si revulso Juppiter mundo tonet,
Mediumque nostros fulmen in nexus cadat,
Manum hanc remittam. prohibeas, genitor, licet;
Regam abnuentem, dirigam inviti gradum.
In plana tendis? vado. praerupta expetis?
Non obsto, sed praecedo. quovis utere
Duce me: duobus omnis eligitur via.
Perire sine me non potes; mecum potes.
Heic alta rupes arduo surgit jugo,
Spectatque longe spatia subjecti maris.
Vis hanc petamus? nudus heic pendet silex;
Heic scissa tellus faucibus ruptis hiat.
Vis hanc petamus? heic rapax torrens cadit,

Par-

GRONOVII.

iam Graecos Tragicos: itaque hunc (quem nisi Eteoclem) regnum rapuisse, imperium occupasse, foedus laesisse & fidem; illum (quem nisi Polynicen?) Argivos quidem duxisse, sed foederis icti testes deos invocare & hic & alibi tradi. Forte autem: *Thebana rapto regna qui sceptro tenet.*

58. *Non hunc catervas*] Nic. Heinsius malit: *Non huc.*

62. *Regam abnuentem, dirigam invitum*] Lipsius è suo attulit: *invitum patrem.* Unde Florens offensus ista quasi ταυτολογίᾳ *regam, dirigam*, tentat: *diligam invitum patrem.* Quod rejicit quidem Delrius: sed Florentinus merito confirmat quod è Mss. notat Commelinus: *dirigam inviti gradum.* Nec pejus sit à fronte: *Ducam abnuentem.* Statim idem Flor. *praerupta appetis.* non *expetis.*

64. *Quovis utere. Duc è duobus.*] Bene Lipsius; *Duce me. duobus.* Sed non est necesse. *quovis vertere*, quod in scripto apparuit. Itaque sagax amicus ejus, se unius literae additione & interpunctorum transpositione (quasi non fecisset idem Lipsius) reddere ait haec clariora, *quovis utere Duce me: Duobus.* At Scaliger: *quovis vertero. Duc è duobus. omnis eligitur via.* Quis non miretur? *Duc è duobus*, explicat, elige è duobus, sive in praeceps, sive in plana, omnis via mihi eligitur. Quis ita loquitur? nisi urnam in promptu habuit Antigone, ex qua Oedipus planum aut praeceps sorte duceret. Recte se habet, quod nunc editur è conjectura Lipsii, totumque exstat in Etrusco: *quovis utere Duce me. duobus, &c. Duobus* autem indefinitum pro nobis aut certis duobus vel am-

VARIORUM.

58. *Alter*] Polynices exercitum ducens soceri sui Adrasti regis Argivorum contra fratrem. FARNABIUS.

60. *In nexus*] In dextram meam, quae te tenet. FARN.

70. *Tellus*] Rectius: tellurem, dixit notandae hiatus profunditati. nam *terra*, proprie ipsa superficies, à terendo; *tellus*, interior & penitiot pars, quae arborum radices sinu suo fovet & amplectitur, juxta quosdam. DELRIUS.

71. *Rapax*] Proprium torrentis epithetum. Lucretius & Virgilius fluvios rapaces dixerunt. DELRIUS.

71. *Torrens*] Torrens, inquit Festus, significat fluvium subitis imbribus concitatum, qui alioquin siccitatibus exarescit. Graece, teste I. C. dicitur χείμαῤῥος l. 1. D. de flumin. DELRIUS.

74. *Non*

Parteſque lapſi montis exeſas rotat.
In hunc ruamus. dum prior, quo vis, eo;
Non deprecor, non hortor. extingui cupis,
Votumque, genitor, maximum mors eſt tibi?
Si moreris, antecedo: ſi vivis, ſequor.
Sed flecte mentem; pectus antiquum advoca;
Victaſque magno robore aerumnas doma.
Reſiſte, tantis in malis vinci mori eſt.
Oedip. Unde in nefanda ſpecimen egregium domo?
Unde iſta generi virgo diſſimilis ſuo?
Fortuna, credis? aliquis eſt ex me pius?
Non eſſet unquam (fata bene novi mea)
Niſi ut noceret. Ipſa ſe in leges novas
Natura vertet; regeret in fontem citas
Revolutus undas amnis; & noctem afferet
Phoebea lampas; Heſperus faciet diem.
Ut ad miſerias aliquid accedat meas;
Pii quoque erimus. unica Oedipodae eſt ſalus,

Non

GRONOVII.

bobus Senecam dicete ſolere ad Philoſophumena ejus notavimus.

78. *Victaſque magno pectore*] Ὁ δεῖνα, ubique iniquus Vindocino Critico, hic tandem appellare hominem ſuſtinet. Diſplicuit merito Lipſio poſt *pectus* praecedenti verſu nominatum, rurſus hic poſitum *pectore*. in Mſ. manifeſte fuiſſe ait aliam vocem, qua eraſa ſubjectum *pectore*. quaerit, numquid ea fuerit *robore*? Oppugnat hoc Florens infeliciter Delrio ſecundo, & non de nihilo repetitum vocabulum putant. Ecce & Gruterus diſplicere quidem iterationem fatetur, ſed, abſit, inquit, ut *robore*, merum conjectaneum, admittam: quis enim id praeſtabit germanum? Praeſtabit vir optime, codex Etruſcus, qui ſine ambiguitate: *Victaſque magno robore aerumnas doma.*

79. *Tantis in malis vinci malum eſt.*] Flor. *Tantis in malis vinci mori eſt.* Sophocles in Oedipo Coloneo: Ὤμοι, θάνατος μὲ τάδ' αἰνεῖν.

89. *Unica Oedipodae eſt ſalus;*] Sic & Florentinus. Mirifice vero hic Florenti ſatisfecit aemulus. Verba hujus ad verſum 82. Florens ſic: *Fortuna (credis?) aliquis eſt ex me pius:* non male. Et

VARIORUM.

74. *Non deprecor,*] In utrumque parata; non ſuadeo, non diſſuadeo. FARN.

80. *Unde*] Unde tantae pietatis ſpecimen in domo impia? FARN

84. *Niſi*] Quod facit illa, mortem meam remorando. FARN.

84. *Ipſa*] Omnia praepoſtera fient; & quod omnium maxime naturae contrarium eſt, ego ipſe quoque pius ero, ut miſerior ſim & nocentior. FARN.

87. *Phoebea*] Phoebus, Sol. FARN.

92. *Quid-*

Non esse salvum. liceat ulcisci patrem
Adhuc inultum. dextra quid cessas iners
Exigere poenas? quidquid exactum est adhuc,
Matri dedisti. mitte genitoris manum,
Animosa virgo. funus extendis meum,
Longasque vivi ducis exequias patris.
Aliquando terra corpus invisum tege.
Peccas honesta mente. pietatem vocas,
Patrem insepultum trahere. qui cogit mori
Nolentem, in aequo est, quique properantem impedit.
Occidere est, vetare cupientem mori.
Nec tamen in aequo est. alterum gravius reor.
Malo imperari, quam eripi mortem mihi.
Desiste coepto, virgo. jus vitae ac necis
Meae penes me est. regna deserui libens,
Regnum mei retineo. si fida es comes,

En-

GRONOVII.

mox optime: *unica Oedipo est salus*, more Graeco producta media, ut postea versu 313. Hoc quum legerem, mirabar illum morem Graecum vocabulum *Oedipus* media producta ponendi. Inspicio Florentem: nihil apud eum tale invenio. Sed ad v. 313. *Hic Oedipus Aegea.* More Graeco (annotat) *Oedipus* producit ultimam syllabam, est enim Οἰδίπους. Vide quam diligens fuerit, qui tres horas Vindocino Critico toties exprobrat. Ille vers. 313 vocabulum *Oedipus* ultima producta Graeco more posuisse Senecam scribit: hic quasi media producta versu 89. & 313. utroque vitiato poni scriptum ab illo accipit, & utrumque probat. Quin & ad versum 313. Graeca terminatione ultimam & penultimam produxisse repetit. Quomodo, ô bone, penultimam? Spondaeum igitur pro jambo, si diis placet, posuit.

VARIORUM.

92. *Quidquid*] Erui oculos expiaturus scelus in matrem, quae oculis placebat meis. FARN.

94. *Funus*] Qui jam dudum mortuus sum. *Illo enim die nocens moritur quo peccat.* FARN.

97. *Honesta*] Dum pia & officiosa esse velis. FARNABIUS.

101. *Nec tamen in aequo est,*] Aeque peccat. *Invitum qui servat idem facit occidenti.* FARNABIUS. Ascensius & Daniel existimant Senecam dicere, plus peccare eum qui invitum occidit, quam qui nolentem servat: contra Bernardinus, hunc quam illum peccare gravius; cujus sententiam sequor. loquitur enim Oedipus, cui mors erat optatissima. DELRIUS.

101. *Alterum*] Ut nolentem cogat quis vivere. FARNABIUS.

104. *Regna*] Thebana, externa, aliorum. FARNABIUS.

105. *Regnum mei retineo*] Animi & voluntatis meae. FARNABIUS. Stoicum. nam haec secta nihil homini proprium censebat, praeter animum & voluntatem; membra, corpus, vitam aliena esse prorsus. qua de re & imperio sui, pulcherrima Epictetus apud Arrianum lib. 2. cap. 29. & cap. 22. & lib. 3. cap. ult. DELRIUS.

106. *Ma-*

Enſem parenti trade ; ſed notum nece
Enſem paterna. tradis? an gnati tenent
Cum regno & illum? faciet, ubicumque eſt, opus.
Ibi ſit. relinquo. gnatus hunc habeat meus,
Sed uterque. flammas potius & vaſtum aggerem
Compone. in altos ipſe me immittam rogos.
Erectam ad ignes funebrem eſcendam ſtruem,
Pectuſque ſolvam durum, & in cineres dabo
Hoc quidquid in me vivit. ubi ſaevum eſt mare?
Duc, ubi ſit altis prorutum ſaxis jugum,
Ubi torta rapidus ducat Iſmenos vada:
Duc, ubi ferae ſint, ubi fretum, ubi praeceps locus,
Si dux es. illuc ire morituro placet,
Ubi ſedit alta rupe ſemifero dolos

Sphinx

GRONOVII.

108. *Faciet, ubicumque eſt, ſcelus.*] Flor. eleganter: *faciet, ubicumque eſt, opus.* Etenim *opus* interdum eſt officium, aut quod cujuſque perſonam vel naturam decet, in utramque partem. Plautus Moſtellar. a. 2. ſc. 1. *Verum id videndum eſt, id viri docti eſt opus.* Pſeudolo a. 1. ſc. 2. *Bibe, es, fuge: hoc eorum eſt opus.* Aelianus lib. 1. de animal. 9 id exprimit δρᾶν τὸ ἑαυτῆ.

112. *Erectam ad ignes*] Verſus de Gruteri ſententia ſupervacuus: nec meminiſſe ejus Scholiaſten veterem, & quia jam immiſerit ſe in rogos, quomodo nunc dicere, ſe adſcenſurum funebrem ſtruem? Florentinus: *Herebo ad ignes funebre eſcendam ſtruem.* In prima voce aliquid monſtri eſt. An forte, *Erepam.* Certe non dedecet hoc caecum. Oedipo: *repet incertus viae, Baculo ſenili triſte praetentans iter.* Sic videtur: *Erepam ad ignes, funebrem eſcendam ſtruem.* Immittam me, inquit, in rogos: ſi aliter non potero ob caecitatem, erepam, &c. Nam τὸ *erepere* ſemper altius quid reſpicit. Seneca ep. 53. *Quae putas me paſſum, dum per aſpera erepo.* 5 Benef. 12. *Modo ſcabri aliquid & confragoſi objiciendum per quod erepant, & ſollicite veſtigium faciant.* Suetonius Tib. 6. *Turbatus, quod is à tergo inſulae per aſpera & devia erepſiſſet ad ſe.* Itaque temere notant ad IV. Metamorph. Apuleji *erepere* & *derepere* nonnunquam idem ſignificare.

115. *Praerutum ſaxis jugum,*] Florent. *prorutum.* Tacitus lib. 2. annal. *alios prorutae arbores adflixere.* Lib. 12. *prorutae terrae motibus domus.*

116. *Ubi torva rapidus*] Lipſius malit *torta.* Sane Mſſ. *torva.* Quod probare debebant eſſe ſpurium, inquit Gruterus, qui contextui inſerunt, *torta.* At ille alterius ſenſum dare: nam aliud eſt *torvos* facie amnes ταυρόμορφον, aliud eſt *torva* vada fluviorum dicere. Nemo denique ſic locutus eſt: neque potuit: niſi etiam *cornigera vada* vel *cornigeras undas* pugnemus dici poſſe. Voſſianus melior, *corva.* Suſpicari poſſis: *Ubi curva rapidus.* Ovidius: *Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis.*

119. *Semifero dolos Sphinx ore nectens.*] Non ſentit auctor partim hominis, partim ferae vultu fuiſſe Sphingem, ſecus atque caeteri tradunt totum πρόσωπον γυναικὸς habuiſſe: ſed eſt hypallage & omnibus Poëtis & huic auctori frequentiſſima, ἀντὶ τοῦ *ſemifera Sphinx dolos ore nectens.* Ut centau-

VARIORUM.

106. *Notum nece*] Quo patrem Laïum occidi. FARNABIUS.

120. *Sphinx*

Sphinx ore nectens. dirige huc gressus pedum,
Heic siste patrem. dira ne sedes vacet,
Monstrum repone majus. hoc saxum insidens
Obscura nostrae verba fortunae loquar,
Quae nemo solvat. quisquis Assyrio loca
Possessa regi scindis, & Cadmi nemus
Serpente notum, sacra quo Dirce latet,
Supplex adoras, quisquis Eurotam bibis,
Spartenque fratre nobilem gemino colis,
Quique Elin & Parnason, & Boeotios
Colonus agros uberis tondes soli;

Ad-

GRONOVII.

ri quoque & Tritones & monstra ejusmodi *semifera* dicuntur. Hippolyto: *si ille remeet arte Mopsopia potens.* Ubi allinunt, arte Daedali Atheniensis. Quis est igitur alius ille, qui struxit labyrinthum, quam Daedalus? Immo *ille arte Mopsopia potens* dicitur, quasi esset, *ille Mopsopius arte potens.* hoc est, ipse Daedalus Atheniensis.

126. *Serpente notum*,] Allinunt Hercul. Fur. vers. 393. ubi Cadmus in serpentem versus dicitur *Illyrica permensus juga.* Sed nempe *Illyria.* Hic vero intelligitur serpens, quem sociorum suorum interfectorem punivit ipse Cadmus. Ovidius initio tertii metam.

127. *Supplex ad aras*] Quod potissimum est in felicissima emendatione Rutgersiana, perspicue in optimo codice visitur: nempe *Supplex adoras*, & *Quique Elin & Parnasson.* Itaque sine scrupulo sic restituimus. *Sacra quo Dirce latet* videtur ferri posse, ut intelligatur in secreta & umbrosa parte aquas ejaculari. Tentabat Rutgersius: *sacra quod Dirce lavat.* Non male. Posses etiam, *quo scatet.* id est, scaturit. Flor. etiam, *Eurotam.*

VARIORUM.

120 *Sphinx ore nectens.*] Monstrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis, quod in monte Sphincio prope Thebas residens viatoribus terror erat, nec habiturum finem, priusquam aenigma ab eo propositum quis solvisset. Scilicet quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset. Quod Oedipus tandem de hominis infantia, juventute, senio interpretatus Sphingi perniciem, sibi Jocostam cum imperio Thebano praemium (Jocastae fratre Creonte proponente) tulit. trifaria autem Sphingis fabula, *vel* monstrum fuisse ex dicta fabula, *vel* maritimam fuisse manum, quae cum duce effera quadam muliere Boeotiae montem occupasset, ab Oedipo deleta est: *vel* denique notham fuisse filiam Laji edoctam à patre oraculum de successione filiorum, quod ubi Oedipus solvisset illa ejecta Oedipo regnum debitum traditum. FARN.

124 *Assyrio*] Cadmo ex Assyria advenae, misso quaesitum sororem Europam ab Agenore patre, Phoenicum rege. FARN.

125. *Scindis*,] Arando secas. FARN.

126. *Sacra*] Occulta, vel divina. hoc fontibus Propert. lib. 1. eleg. 18. & alii tribuunt. DELR.

126. *Dirce*] Dircen Lycus rex Thebarum Antiopa repudiata duxit, quae Antiopam à Jove in Satyrum converso gravidam in vincula conjecit, quibus illa commiseratione exuta in Cithaeronem confugit, ubi Amphiona & Zethum peperit, qui adulti Lycum interfecerunt & Dircen taurorum caudis alligatam per sentes raptarunt, quae tandem in fontem conversa est. FARN.

127. *Eurotan*] Fluv. prope Lacedaemona FARN.

128. *Spartenque fatre nobilem*] Castore & Polluce. FARN.

129. *Parnason*,] Montem Phocidos. FARN.

130. *Tondes soli*;] Hanc vocem Latini tralatione ad agros traxerunt, sicut apud Virgilium & Ovidium videre est, Graecos secuti; qui [illegible] non hominibus modo aut pecoribus, sed & ci[illegible]

Adverte mentem; ſaeva Thebarum lues
Luctifica coecis verba committens modis,
Quid ſimile poſuit? quid tam inextricabile?
Avi gener, patriſque rivalis ſui,
Frater ſuorum liberûm, & fratrum parens;
Uno avia partu liberos peperit viro,
Ac ſibi nepotes. monſtra quis tanta explicet?
Ego ipſe, victae ſpolia qui Sphingis tuli,
Haerebo, fati tardus interpres mei.
Quid perdis ultra verba? quid pectus ferum
Mollire tentas precibus? hoc animo ſedet,
Effundere hanc cum morte luctantem diu
Animam, & tenebras petere. nam ſceleri haec meo
Parum alta nox eſt. Tartaro condi juvat,
Et ſi quid ultra Tartarum eſt. tandem libet,

Quod

GRONOVII.

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Κακόζηλον eſt haud diſpar illi apud Lucanum, ubi Iulia in ſomnis ad Pompejum lib. 3. *Innupſit tepido pellex Cornelia buſto.* Et ipſa Cornelia ad Juliam lib. 8. *placataque pellice caeſa Magno parte tuo.* Eodem modo inferius Oedipus: *quid heic Manes meos detineo?* Atqui illi proprie mortuorum, ut rivales vivorum. In declamatorum ſchola, quae fingitur veneno interemiſſe filiam, ne collocaretur adultero matris, appellatur *generi adultera*, *filiae pellex*, apud M. Senecam lib. 6. controv. 6.

137. *Ac ſibi nepotes.*] Flor. *Sibi & nepotes.*

VARIORUM.

tatibus, arboribus, fruticibus ac agris accommodarunt. Pindarus etiam longe alia in re: *ἐκ λεχέων κόρει μελιτώδεα ποίαν.* DELRIUS.

131. *Saeva*] An Sphinx ipſa tam obſcurum aenigma propoſuit quam hoc meum eſt. FARN.

134. *Avi gener,*] Haec Oedipi nuptiis competunt; *durius tamen dicitur patris mortui rivalis.* FARN. Simile eſt illud in marmore Italico.

Hersilus hic jaceo, mecum Marulla quieſcit,
Quae soror et Genitrix, quae mihi sponsa fuit.
Vera negas, frontemque trahens, enigmata sphyngis
Credis? sunt Pythio vera magis tripode.
Me pater e nata genuit, mihi jungitur illa;
Sic soror et conjux, sic fuit illa parens DELRIUS.

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Verum quidem eſt, non ſtatim rivalem dicendum, qui defuncti alicujus conjugem ducit Nam hoc pacto Meſſala Corvinus, qui, defuncto Cicerone, Terentiam duxit, rivalis Ciceronis fuerit. At alia hic ratio eſt. Oedipus enim non ſimpliciter defuncto, ſed occiſo patre, matrem duxit. Atque eo praecipue aſpectu eleganter hic Poëta *rivalem* eum & quaſi *ἀντεραστὴν* patris appellat. PONTANUS.

141. *Animo ſedet*, Preſſe ſumit. Attius: *Sapimus animo, fruimur animâ, ſine animo, anima eſt debilis.* Nonius: *Animus eſt quo ſapimus, anima, qua vivimus.* DELRIUS.

144. *Nox eſt.*] Oculorum erutorum. FARN.

144. *Tartaro*] Profundiſſimo inferorum loco. Hipp. v. 841. FARN.

146. *O.*

Quod olim oportet. morte prohiberi haud queo.
Ferrum negabis? noxias lapſo vias
Cludes? & arctis colla laqueis inſeri
Prohibebis? herbas, quae ferunt letum, auferes?
Quid iſta tandem cura perficiet tua?
Ubique mors eſt. optime hoc cavit Deus.
Eripere vitam nemo non homini poteſt;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.
Nil quaero. dextra noſter & nuda ſolet
Bene animus uti. dextra nunc toto impetu,
Toto dolore, viribus totis veni.
Non deſtino unum vulneri noſtro locum.
Totus nocens ſum. qua voles, mortem exige.
Effringe corpus. corque tot ſcelerum capax
Evelle. totos viſcerum nuda ſinus.
Fractum incitatis ictibus guttur ſonet;
Laceraeve fixis unguibus venae fluant.
Aut dirige iras, quo ſoles. haec vulnera
Reſciſſa multo ſanguine ac tabe irriga.
Hac extrahe animam, duram, inexpugnabilem.
Et tu, parens, ubicumque poenarum arbiter
Adſtas mearum (non ego hoc tantum ſcelus
Ulla expiari credidi poena ſatis
Umquam, nec iſta morte contentus fui,

Nec

GRONOVII.

165. *Hac extrahe animam,*] Epiſt. 70. *qui quam ferro non emiſerat animam, manu extraxit.* De providentia: *animam indignam, quae ferro contaminaretur, manu educit.*

169. *Iſta morte contentus*] Sane poteſt explica-

VARIORUM.

146. *Olim*] Infra verſ. 258. FARN.

149. *Herbas, quae ferunt letum, auferes?*] Scribo, *ferant.* NIC. HEINSIUS.

153. *Mille*] Patent undique ad libertatem à neceſſitate vivendi viae multae, breves, faciles, inedia, capitis in parietem illiſio, ſpiritus retentio, &c. Notum eſt illud Martial. epigr. de Bruti Porcia. FARN.

157. *Non deſtino*] Ut in oculis eruendis. FARN.

Bb 170. *Mem-*

Nec me redemi parte: membratim tibi
Volui perire) debitum tandem exige:
Nunc ſolvo poenas; tunc tibi inferias dedi:
Ades, atque inertem dexteram introrſus preme,
Magiſque merge. timida tum parvo caput
Libavit hauſtu, vixque cupientes ſequi
Eduxit oculos. haeret etiam nunc mihi
Ille animus, haeret; cum recuſantem manum
Preſſere vultus. audies verum, Oedipe:
Minus eruiſti lumina audacter tua,
Quam praeſtitiſti. nunc manum cerebro indue.
Hac parte mortem perage, quae coepit mori.
Antig. Pauca, ô parens magnanime, miſerandae precor
Ut

GRONOVII.

ri, quia paſſim de ſe, ut funere, ut vivo cadavere, ut partim mortuo loquitur. Suſpicor tamen ſcripſiſſe: *nec iſta nocte contentus fui.* i. e. caecitate. Supra: *nam ſceleri haec meo Parum alta nox eſt.*

178. *Audias verum, Oedipe:*] Flor. quoque, ut omnes Gruteri: *audies.* Dicam tibi verum. Eorum, quae ſequuntur, verborum ſenſum dedimus in Diatribe cap. 49. Non tam fortes fuerunt manus tuae ad eruendos oculos quam fortis fuit animus ad eos ſupplicio praeſtandos & exhibendos. Saepe hoc evenit, ut conſilium ſit fortius exſecutione. Ita Leonidas hortatur Spartanos apud Juſtinum, *caverent, ne fortius manſiſſe quam dimicaſſe viderentur.* Repraeſentatur hoc etiam in Oedipo: *Oculique vix ſe ſedibus retinent ſuis.* Et rurſus: *at contra truces Oculi ſteterunt, & ſuam intenti manum Ultro inſequuntur vulneri occurrunt ſuo.* hoc eſt, audacter ſe praeſtant. Sic de Vulteji militibus Lucanus lib. 4. *percuſſum eſt pectore ferrum Et jugulis preſſere manum.* Ubi & belle poſſet legi, *juguli praeſtare*, ut epiſt. 4. *C. Caeſar juſſit Lepidum Dextro tribuno praebere cervicem, ipſe Chaetrae praeſtitit.* Epiſt. 40. *intenta ſecuri ſubjectum praeſtantibus caput.* M. Seneca controv. 23. *Eſt quaedam proxima innocentiae verecundia praebere ſe legibus.*

181. *Qua coepiſti mori*] Ita nuper receptum de ſententia doctorum virorum. Editi antehac & Mſſ. vel *coepi* vel *coepit.* Scribe: *quae coepit mori.* Idem viſum Grotio fuerat.

VARIORUM.

170. *Membratim*] Paulatim per membrorum aliorum poſt alia amiſſionem. FARN.

172. *Inferias*] Oculorum ſanguinis libamen, veluti inferias umbrae tuae. ſunt autem *inferiae* ſacra quae Diis manibus *inferuntur*, unde & nomen iis inditum, ad placandas ſc. defunctorum animas tumulis ſuperſuſa. infundebant autem lac, mel, aquam, vinum, oleum. *Infecimus tepido ſpumantia cymbia lacte.* quin & flores ſpargebant. vide Troad. 374. FARN.

174. *Caput*] Oculos è capite. FARN.

175. *Libavit*] Laribus & familiae diis prima in feſtis conviviis libamina fiebant, effuſo in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta Thyeſt. verſ. 984. FARN.

176. *Vix eduxit*] Nec fortiter peregit inſtitutum. FARN.

177. *Ille*] Qui erat mihi timide oculos eruenti. FARN.

178. *Audias verum*] Quod ſi verum dicam, animo non ſatis magno oculos evulſi mihi. FARN.

181. *Hac parte*] Oculos intellige. FARN.

184. *Spe-*

Ut verba gnatae mente placata audias.
Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus,
Habitumque regni flore pollentem inclyto,
Peto, aſt ut iras tempore aut ipſa mora
Fractas remiſſo pectore ac placido feras.
Et hoc decebat roboris tanti virum,
Non eſſe ſub dolore, nec victum malis
Dare terga. non eſt, ut putas, virtus, pater,
Timere vitam, ſed malis ingentibus
Obſtare, nec ſe vertere, ac retro dare.
Qui fata proculcavit, ac vitae bona
Projecit, atque abcidit, & caſus ſuos

One-

GRONOVII.

194 *Projecit, atque abcidit,*] Sic Mſſ. à *caedo* nimirum. Ovidius lib 12. *nam Crantoris alti Abcidit jugulo pectus.* Martialis 3. 66. *Abcidit vultus enſis uterque ſacros.* Lucanus 4. 503. *Abſcidit noſtrae multum ſors invida laudi.* ut habent. Mſſ. Quamquam idem verbum cum praepoſitione *Abs* geminatum cogitare poſſis, & ſcribere *Abſcidit* media longa.

194. *Et caſus ſuos Oneravit;*] Quid eſt *caſus ſuos onerare*, inquit Lipſius? Reſpondeo, facere quale fecit Oedipus. Florentem illum ingenio, viribus corporis, moribus, domo & ſpe regni (nam Polybi Corinthiorum regis filius credebatur) huc dejecerat fortuna, ut patrem occideret, ex matre liberos procrearet. Satis hic gravis caſus, etſi non aliunde aggravaretur. At ille pondus immane & onus ultro addidit, regnum, & cum eo opes, honores, potentiam deponendo, caecitatem ſibi inferendo, exſilium indicendo. Quintilianus decl. 9. id vocat *graviſſimae per ſe fortunae manu pondus imponere.* Quod ſequitur, *ipſi ceu video, nullo eſt opus*, in eo non labor deſeruit homines doctos, deſeruit felicitas. Cogitatum, *ipſi, ceu video, nullum eſt opus*: &, *ipſi ſaevitia nulla eſt opus.* Placuit tandem Florentis & Scaligeri: *ipſi ceu deo.* Sed legendum eſt: ut habetur Florentiae: *Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus; Quare ille mortem cupiat aut quare petat?* Nam hoc bene vidit Scaliger poſteriorem verſum cum interrogatione eſſe legendum. Prava erat atque impia obſtinatio veterum, putantium in extremis malis atque extra ſpem poſitos nec diis nec votis indigere, idque pro ultimo ſolatio habentium. Sic apud Ovidium lib. 14. Agnon ex ſociis Diomedis: *quid habet Cytherea quod ultra (Vello puta) faciat? Nam dum pejora timentur, Eſt locus in voto: ſors autem ubi peſſima rerum eſt, Sub pedibus timor eſt, ſecuraque ſumma malorum.* Sic Caſſandra in Agamemnone: *Equidem nec ulla caelites placo prece: Nec ſi velint ſaevire quo noceant, habent.* Sic in Troadibus Andromache reſpiciens Aſtyanacta: *cogit hic aliquid deos Adhuc rogare.* Ergo, *cui deo nullo eſt opus*, eſt, qui nihil habet, quod roget

VARIORUM.

184. *Specimen*] Decus inſigne. FARN.

185. *Flore*] Inclyte florentem. FARN.

186. *Tempore*] Quod etiam ſaepe imbecillis animi eſt medicina. FARN.

190. *Dare*] Metaph. ab ignavis militibus, cedere, fugere. FARN.

190. *Non eſt,*] *Mori enim fugientem paupertatem vel amorem non eſt fortitudinis, ſed ignaviae* FARN.

193. *Qui fata proculcavit,*] Qui mortem ſpernit, qui res proſperas abjecit, adverſas perferendas ſuſcepit, ille ſane mortem & vitam ex aequo habet, & quaerenti cur, cum mors à vita nihil differat, non moriatur, reſpondebit cum Thalete; ob hoc ipſum, quia nihil differt. FARN.

196. *Qua-*

Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus,
Quare ille mortem cupiat, aut quare petat?
Utrumque timidi eſt. nemo contempſit mori,
Qui concupivit. cujus haud ultra mala
Exire poſſunt, in loco tuto eſt ſitus.
Quis jam deorum (velle fac) quidquam poteſt
Malis tuis adjicere? jam nec tu potes,
Niſi hoc, ut eſſe te putes dignum nece.
Non es; nec ulla pectus hoc culpa attigit.
Et hoc magis te, genitor, inſontem voca,
Quod innocens es, diis quoque invitis. quid eſt
Quod te efferarit; quod novos ſuffixerit
Stimulos dolori? quid te ad infernas agit
Sedes? quid ex his pellit? ut careas die?

Ca-

GRONOVII.

deos, qui cum ſpe & votis tranſegit. Atque huc intenderat etiam Grotius, qui adſcripſerat margini: *ipſo cui Deo nil eſt opus.* Qui tamen & malebat cum Lipſio, *mortem fugiat.* Sed non videtur monendus fuiſſe Oedipus, mortem tali homini fugiendam non eſſe: potius nec optandam aut deſiderandam, nec ſumendam aut manu faciendam. Hoc etiam Scaliger, hoc H. Commelinus viderunt.

197. *Contemſit mori, Qui concupiſcit.*] Sic priſtinae editiones. Lipſianus & quidam alii: *Qui non concupiſcit.* Quod cum verſum impediat, ex mente Antigones fecit Lipſius, *Qui non cupiſcit*, in editiones receptum. Delrius: *belle contemſit mori, Qui non cupivit:* parum belle. Manus illuſtris: *non temnit mori Qui concupiſcit.* Sed horum omnium nobis gratiam faciunt nobiles illae membranae Etruſcae, quae altius oſtendunt tolluntque ulcus: *Utrumque timidi eſt. Nemo contempſit mori Qui concupivit.* Totidem illae literis. Nihil ultra deſideras, quod addam. Eſt etiam. Jam magis liquet, bene retineri praecedenti verſu *cupiat.* nam hoc ad *τὸ velle* relatum, non ita placebat. Utrumque, ſcilicet & optare & ſumere mortem, timidi eſt.

VARIORUM.

196. *Quare*] Cur ipſe *cupiat.* i. e. optet ut mors ultro veniat, aut *petat.* i. e. vi illam ſibi inferat. FARNABIUS.

197. *Contempſit*] Non vult mori qui optat. hic mortis fructus eſt, optare deſinere. FARN.

197. *Nemo contemſit mori, qui concupivit.*] Hic Farnabius: *non vult mori, qui optat.* Nugae. ſenſus eſt; *is, qui malis prementibus impar mori exoptat, mortem ipſam, id quod viri fortis eſt, contemnere haud dici poterit. Quare ſi is velis haberi, pater, qui cuncta minora ducas tua virtute, mortemque adeo ipſam contemnas, cave igitur ne quid indignum tua perſona admittas, concupiſcendo mortem tam impatienter.* SCHROD.

198. *Cujus*] Deinde cujus miſeriae non poſſunt majores fieri, non eſt cur morte illas fugere velit. FARN.

205. *Innocens*] Per ignorantiam. neque enim nocens eſt qui ſponte non eſt nocens. FARN.

207. *Quid te ad infernas agit Sedes? &c.*] Diviſione utitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori? quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An ut diem non videas? non vides, ſponte tua caecus. uti patriam fugias? jam es in ea nec es, vivum cadaver.

208, *Ut careas*] An ut luce careas? jam cares, à te ipſo excaecatus. FARN.

217. *Ma-*

Cares. ut altis nobilem muris domum,
Patriamque fugias? patria tibi vivo periit.
Gnatos fugis, matremque? ab aspectu omnium
Fortuna te summovit: & quidquid potest
Auferre cuiquam mors, tibi hoc vita abstulit.
Regni tumultus, turba fortunae prior
Abscessit à te jussa. quem, genitor, fugis?
Oedip. Me fugio; fugio conscium scelerum omnium
Pectus, manumque hanc fugio, & hoc coelum, & deos:
Et dira fugio scelera, quae feci innocens.
Ego hoc solum, frugifera quo surgit Ceres,
Premo? has ego auras ore pestifero traho?
Ego laticis haustu satior? aut ullo fruor
Almae parentis munere? ego castam manum
Nefandus, incestificus, execrabilis
Attrecto? ego ullos aure concipio sonos,
Per quos parentis nomen, aut gnati audiam?
Utinam quidem rescindere has quirem vias,

Ma-

GRONOVII.

214. *Turba fortunae prior*] Hoc quoque frequentatum Senecae monuimus ad 3. de ira 8. Quod sequitur, habent scripti vulgares: *Abscessit ante jussa*, non *jussa*, ut Commelinus etiam notat. Lege cum optimo: *Abscessit à te jussa.* Mox, *quae feci innocens*, idem ille, perinde ut Lipsianus, contra quem frustra disputat Delrius. Sed, inquit, cur se vocat conscium scelerum, si innocentem ipse pronunciat? Respondeo, non se dicit nunc innocentem, sed ea fecisse innocentem, seu venisse ad scelera se innocentem, hoc est, honesta mente, non deliberato, inscium atque imprudentem: quae tamen scelera esse horrenda, quibus se tamen maculatum & inquinatum faciendo agnoscit. Vide Sophoclis Oedipum Colon. à versu 1015.

VARIORUM.

217. *Manumque*] Quae patrem occidit. FARN.

221. *Ego laticis haustu*] Credam peccatum in legem metri. Edidissem. *Et laticis haustu.* RAPHELENG.

222. *Almae*] Terrae, quae fructibus suis omnes alit. FARN.

222. *Castam*] Tuam. FARN.

225. *Parentis*] Utrumque nomen mihi horrendum; *parentis*, qui liberos susceperim ex matre; *gnati*, qui patrem occiderim. FARN.

226. *Vias*,] Sensorii auditus meatus, & organa, sive nervus sit cum tympano, sive myrinx, sive aër innatus. FARN.

226. *Has vias*,] Pellicula in aure, à periostio producta, sive septum illud membranaceum, aërem externum ab interno separans, Aristoteli μύρινξ, Arabibus corrupte myrinx dicitur. vid. Schenckii observat. Med. de auribus lib. 1. pag. 183. & Castelli Lexic. Med. *Ne quis nimiam hic diligentiam meam fuisse arguat, illa adjecisse me sciat, expertum doctos etiam haesisse ad vocem hanc, prolatam sono tam barbaro.* SCHRODERUS.

 233. *Pars*

Manibusque adactis omne, qua voces meant,
Aditusque verbis tramite angusto patet,
Eruere possem, gnata: jam sensum tui,
Quae pars meorum es criminum, infelix pater
Fugissem. inhaeret ac recrudescit nefas
Subinde; & aures ingerunt, quidquid mihi
Donastis oculi. cur caput tenebris grave
Non mitto ad umbras Ditis aeternas? quid heic
Manes meos detineo? quid terram gravo?
Mistusque superis erro? quid restat mali?
Regnum, parentes, liberi, virtus quoque,
Et ingenii solertis eximium decus
Periere. cuncta sors mihi infesta abstulit.
Lachrimae supererant. has quoque eripuit mihi.
Absiste. nullas animus admittit preces,
Novamque poenam sceleribus quaerit parem.
Et esse par quae poterit? infanti quoque

De-

GRONOVII.

227. *Omne, quo voces meant,*] Flor. *qua.* Lucretius: *iter qua vox it in auras.*

232. *Quicquid mihi Negastis oculi.*] Altum dormiunt hic plaustra codicum. At pulcerrime vigil ille Tuscus: *& aures ingerunt, quicquid mihi Donastis oculi.* Nam *Donare* idem interdum est quod gratiam facere, remittere, concedere ne cui quid obveniat, occurrat, accidat, ne quid sustinere ac perferre necesse habeas. Ut *donare metum* Lucio vindicavimus: ut Marco, *Dono quod indicaverim.* Vide & ad versum 456. & lib. 3. Observ. 23.

240. *Has quoque eripui mihi.*] Malit Florens, *eripuit mihi.* Non tulit tacitum Delrius: frustra intrudunt, *eripuit*, invitis libris, inquit. Sane libris vulgaribus: sed non unico illo Florentino, qui plane, *eripuit.* Neque adversatur, quod ipse manibus suis effoderat oculos. Nam & ultro regno se abdicarat, & patrem ipse occiderat; eadem tamen etiam infestae sorti attribuit.

VARIORUM.

230. *Pars*] Ex incestu meo nata. FARN.

235. *Manes*] Animam meam jamdudum inferis debitam. FARN.

237. *Virtus*] Fortitudo mea quae vetereribus sola virtus dicebatur, ἀνδρεία ab ἀνὴρ, ut virtus à viro. FARN.

238. *Ingenii*] Quo Sphyngis aenigma solvi. FARN.

240. *Eripuit*] Erutis oculis. an & cum his lacrymas? FARN.

243. *Infanti*] Pater meus Lajus ab oraculo praemonitus fore ut manu filii periret, me, ut primum natus sum, feris exponendum servo tradidit. is me perforatis plantis ad arborem suspendit, ubi à pastore Polybi Corinthiorum regis Phorbante inventus servatusque Meropae reginae donatus sum, quae me pro suo habuit. ego autem ubi idem consulto oraculo accepissem, Corintho profugiens, ne falso creditum patrem Polybum aliquando interficerem, Phocidem adveni, ubi in

tri-

Decreta mors eſt. fata quis tam triſtia
Sortitus unquam? videram nondum diem,
Uterique nondum ſolveram cluſi moras;
Et jam timebar. protinus quoſdam editos
Nox occupavit, & novae luci abſtulit.
Mors me anteceſſit. aliquis intra viſcera
Materna letum praecoquis fati tulit:
Sed numquid & peccavit? abſtruſum, abditum,
Dubiumque an eſſem, ſceleris infandi reum
Deus egit. illo teſte damnavit parens,
Calidoque teneros tranſuit ferro pedes,
Et in alta nemora pabulum miſit feris,
Avibuſque ſaevis, quas Cithaeron noxius
Cruore ſaepe regio tinctas alit.
Sed quem deus damnavit, abjecit pater,

Mors

GRONOVII.

249. *Mors me anteceſſit.*] Senecae hoc eſſe intelligas ex pallulum inverſo epiſt. 61. *Qui latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quomodo in conditivo. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas, mortem ſuam anteceſſerunt.*

250. *Praecocis fati*] Florentinus confirmat Mog. & caeterorum *praecoquis.*

254. *Tranſtulit ferro pedes,*] Sic etiam Lipſianus: & adſunt huic lectioni, ſi diis placet, notando *transfero* dictum eſſe, quaſi *transforo.* Lipſius, *tranſtudit*, vel *tranſiit*: quorum prius in editiones receptum. In quibuſdam editt. *tranſſuit*: quod poſſe defendi dubitanter Lipſius ac Delrius adfirmant. At, ô boni, hoc erat, quod unum debebat defendi, procul habitis conjecturis. Sic enim ille primae bonitatis codex. Ovidius lib. 2. Faſtor. *ſacerdotes verubus tranſſuta ſalignis Exta parant.* Sic enim Mſſ. ubi vulgo, *transfixa.* Cornelius Celſus lib. 5. cap. 26. *quo ſaepius acus corpus tranſuit, quoque plura loca injectum vinculum mordet.* Ubi etiam male ſollicitarunt. Lib. 7. cap. 25. *tum quae notae ſunt, cutis acu filum ducente tranſſuitur.* Columella lib. 6. de re ruſt. cap. 5. *media pars deſcripti orbiculi eadem ſubula tranſſuitur, & facto foramine praedicta radicula inſeritur.*

256. *Avibus & avidis,*] Vulgares ſcripti: *Avibuſque avidis.* Et fuere, qui hunc hiatum pati, fuere qui *Avibuſque avitis* divinare potuerunt. Conquieſcant in poſterum & cum omnium antiquiſſimo legant: *Avibuſque ſaevis, quas.* Idem firmat in ſequenti verſu Delriani & Lipſiani *tinctas*, non *attractas.*

VARIORUM.

trivio de via contendens patrem inſcius interfecit. Oedip. 280 & 782. FARN.

247. *Protinus*] Quam primum editi ſunt, perimuntur aliqui: ego nondum natus morti addictus ſum. FARN.

248. *Nox occupavit,*] Vulgo *mox.* non repugnabo, ſi quis volet ex v. l. reponere *nox.* tum propter ſequens *luci*, tum etiam quia Aeſchylo in Agamemn. & frequenter Catullo, Virgilio, Horatio & Ovidio, *nox* mortem ſignificat. DELRIUS.

249. *Aliquis*] Alii in utero moriuntur, an forte quia peccaturi, ut ego? FARN.

252. *Dubiumque*] Embryonem. FARN.

254. *Ferro*] Gladio, ſeu ſubula. FARN.

257. *Cruore*] Ut Actaeonis & Penthei FARN.

258. *Deus*] Apollo edito oraculo. FARN.

259. *De-*

Mors quoque refugit. praestiti Delphis fidem.
Genitorem adortus impia stravi nece.
Hoc alia pietas redimet. occidi patrem,
Sed matrem amavi. proloqui hymenaeum pudet,
Tedasque nostras. has quoque invitum pati
Te coge poenas. facinus ignotum, efferum,
Inusitatum effare, quod populi horreant,
Quod esse factum nulla non aetas neget,
Quod patricidam pudeat. in patrios toros
Tuli paterno sanguine aspersas manus.
Scelerisque pretium majus accepi scelus.
Leve est paternum facinus. in thalamos meos
Deducta mater, ne parum scelerum foret,
Fecunda. nullum crimen hoc majus potest
Natura ferre. si quod etiamnum est tamen;
Qui facere possent, dedimus. abjeci necis
Pretium paternae sceptrum, & hoc iterum manus
Armavit alias. optime regni mei

Fa-

GRONOVII.

263. *Has quoque invitum pati Te coge poenas.*] Tale, quale Ovidii in persona Lucretiae: *Hoc quoque Tarquinio debebimus, eloquar, inquit, Eloquar infelix dedecus ipsa meum.*

271. *Ne parum scelerum foret, Foecunda.*] Flor. *sceleris.* Ovidius in 2. Met. *Scilicet hoc etiam restabat adultera, dixit, Ut foecunda fores.*

VARIORUM.

259. *Delphis*] Oraculo Delphico. FARN.

261. *Hoc alia*] Ironia. FARN.

262. *Hymenaeum*] Nuptias ἀπὸ τοῦ ὑμῶ ποιεῖν τὸ κηρύττειν ϗ τὴν νύμφην. *Vel* à membranula illa, quae virginibus in primo Veneris aditu rumpitur. *alii* ad historiam de Hymenaeo quodam Argivo referunt, & ab ejus (quod virginibus Atticis à Pelasgis raptis praestiterat) subsidio institutum ferunt hymnum, qui Hymenaeus dicitur, qualis Romanis Thalassio. FARN.

263. *Tedasque*] Faces quinque, in nuptiis adhibitas, ut & in sacris, è teda arbore de laricum genere, è qua succus pice liquidior. Vide infra v. 507. FARN.

264. *Poenas.*] Ut audias quod meminisse horret. FARN.

272. *Fecunda.*] Quatuor enim Oedipo peperit liberos: mascul. Eteoclem, Polynicem: foemin. Antigonem, Ismenen. FARN.

274. *Qui facere possent*,]. Filios, qui scientes peccare velint. FARNABIUS. De Eteocle & Polynice loquitur; quos Euripides, Ovidius, Seneca & Papinius Oedipi & Jocastae filios fuisse scripserunt, sed hoc refellit in Boeoticis Pausanias, fretus testimonio auctoris Oedipodiorum carminum, contenditque illos Oedipi ex Euryganea filios fuisse. DELRIUS.

276. *Regni*] Herc. Fur. vers. 386. FARN.

277. *Sa-*

Fatum ipſe novi: nemo ſine ſacro feret
Illud cruore. magna praeſagit mala
Paternus animus. jacta jam ſunt ſemina
Cladis futurae. ſpernitur pacti fides.
Hic occupato cedere imperio negat:
Jus ille, & icti foederis teſtes deos
Invocat, & Argos exul atque urbes movet
Grajas in arma. non levis feſſis venit
Ruina Thebis. tela, flammae, vulnera
Inſtant, & iſtis ſi quod eſt majus malum;
Ut eſſe genitos nemo non ex me ſciat.
Antig. Si nulla, genitor, cauſa vivendi tibi eſt,
Haec una abunde eſt, ut pater gnatos regas
Graviter furentes. tu impii belli minas
Avertere unus, tuque vecordes potes
Inhibere juvenes, civibus pacem dare,
Patriae quietem, foederi laeſo fidem.
Vitam tibi ipſe ſi negas, multis negas.
Oedip. Illis parentis ullus aut aequi eſt amor,
Avidis cruoris, imperii, armorum, doli,
Diris, ſceleſtis; breviter ut dicam, meis?
Certant in omne facinus, & penſi nihil
Ducunt, ubi illos ira praecipites agat:

Ne-

VARIORUM.

277. *Sacro*] Execrando, impie fuſo. FARN.
280. *Pacti*] Ut alternis annis regnarent. FARN.
281. *Hic occupato*] Eteocles. ſup. verſ. 56. FARNABIUS.
282. *Ille*,] Polynices verſ. 58. FARN.
282. *Icti foederis*] Foedus icere, ferire, percutere dicitur à caeſo porco, *ut Livio*; porca, *ut Virgilio & Suetonio: ſed & Cic. 2. de leg. Porco femina piaculum dare dixit.* In ſacris vero plus valere foeminas victimas obſervatum eſt. In foedere itaque Foecialis ſive ſacerdos porcum ſilice feriens dicebat; Jupiter ſic populum qui foedus non ſervarit, ferito, ut ego hunc porcum ferio, tantoque magis ferito, quanto magis potens pollensque es. *& à porco foede & crudeliter caeſo Servius foedus dici vult.* FARN.
293. *Foederi*] Modo verſ. 280. FARN.
294. *Multis*] In bello perituris illo, quod tu vivendo inhibere poteris. FARN.
297. *Meis?*] Impiis, utpote ex inceſtu genitis. FARN.

Nefasque nullum, per nefas nati putant.
Non patris illos tangit afflicti pudor,
Non patria. regno pectus attonitum furit.
Scio quo ferantur, quanta moliri parent:
Ideoque leti quaero maturi viam,
Morique propero, dum in domo nemo est mea
Nocentior me. gnata, quid genubus meis
Fles advoluta? quid prece indomitum domas?
Unum hoc habet fortuna, quo possim capi,
Invictus aliis. sola tu affectus potes
Mollire duros, sola pietatem in domo
Docere nostra. nil grave aut miserum est mihi,
Quod te sciam voluisse. tu tantum impera.
Hic Oedipus Aegaea tranabit freta,
Jubente te; flammasque quas Siculo vomit
De monte tellus igneos volvens globos,
Excipiet ore, seque serpenti offeret,
Quae saeva furto nemoris Herculeo furit;
Jubente te praebebit alitibus jecur,
Jubente te vel vivet. ——

ACTUS

GRONOVII.

310. *Jubente vivet.*] Flor. cum Lipsiano, & aliis: *Jubente te vel vivet.*

VARIORUM.

308. *Unum*] Te, tuas preces, tuam pietatem. FARNABIUS.

313 *Oedipus*] Graeca terminatione ultimam produxit. FLORENTIUS.

313. *Aegaea*] Mare Europam ab Asia disterminans. ab Aegaeo, Thesei patre. *alii*, à scopulo, qui αἰγὸς id est, caprae speciem praefert. FARNABIUS.

314. *Siculo*] Aetna. vers 80. Herc. Fur. FARN.

316. *Serpenti*] Draconi vigili, qui furit saevus propter aurea mala ab Hercule surrepta. vers. 240. Herc. Fur. FARN.

317. *Furto nemoris*] Quia Hercules aurea mala custodiae ejus commissa avertit. Lucretius: *Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala, Asper, acerba tuens, immani corpore serpens, Arboris amplexus stirpem* —— Lucanus: *Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem Alcides, passusque inopes sine pondere ramos, Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.* Agroetas, in Libycis, ait, non poma fuisse, sed oves fulvi coloris: ortam vero fabulam ex ambigua significatione vocis μῆλα. DELRIUS.

318. *Praebebit*] Ut Tityus Herc. Fur. 756. FARNABIUS.

319. *Vivet.*] Quod omni cruciatu majus. extremum enim malorum illi vita. FARN.

321. *Pa-*

ACTUS SECUNDUS.

NUNCIUS. OEDIPUS. ANTIGONE.

Nuncius à Thebanis missus Oedipum obsecrat, ut rediens componat filios, abnuit Oedipus, & in sylvas se recipiens filiis diras imprecatur.

Nunc. EXemplum in ingens regia stirpe edite,
Thebae paventes arma fraterna invocant,
Rogantque tectis arceas patriis faces.
Non sunt minae. jam propius accessit malum,
Nam regna repetens frater & pactas vices
In bella cunctos Graeciae populos agit;
Septena muros castra Thebanos premunt,
Succurre; prohibe pariter & bellum & nefas.
Oedip. Ego ille sum, qui scelera committi vetem,
Et abstinere sanguine à caro manus

Do-

GRONOVII.

320. *Regia stirpe edite*,] Implet versum & Flor. *Exemplum in ingens regia stirpe edite.* Nec potest hic versus cum superiore hemistichio conglutinari, quia medius intervenit Choreus. Justinus lib. 23. *Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit.* Plinius 23, 1. *Non est praetereundum in eo exemplum ingens.*

VARIORUM.

321. *Paventes*] Paventes bella, te tuamque opem invocant. FARN.

324. *Regna*] Supra vers. 282. & vers. 58. FARNABIUS.

326. *Septena*] Castra septem ducum, qui Adrastus, Tydeus, Polynices, Capaneus, Hippomedon, Amphiaraus, Parthenopaeus. qui singuli singulas portas Thebarum obsedere. FARNABIUS. Vide Aeschylum, in tragoedia, Septem ad Thebas; ex qua nonnulla Seneca in hae tragoedia accepit. DELRIUS.

328. *Ego ille sum*,] Imo vero scelestus cum sim Diisque iratis genitus; qui potius jubeam & doceam. Sui itaque detestatione & stirpis odio diras natis imprecatur FARNABIUS. Praestat, ut opinor, haec lectio illi, quam Lipsius ex veteri libro repraesentat. Nam si uterque frater regno potiretur, tunc recte *sceptra committi* dicerentur. Sed solus Eteocles sceptro occupato fratrem exsulem tunc habebat neque in pactas vices restitui sinebat. Itaque recte mater infra ad Polynicem —— *& nondum imperas, Quid sceptra facient?* FLORENS.

330. *Ma-*

Doceam? magister juris & amoris pii
Ego sum? meorum facinorum exempla appetunt.
Me nunc sequuntur. laudo, & agnosco libens.
Exhortor, aliquid ut patre hoc dignum gerant.
Agite ô propago clara, generosam indolem
Probate factis; gloriam ac laudes meas
Superate: & aliquid facite, propter quod patrem
Adhuc juvet vixisse. facietis, scio.
Sic estis orti. scelere defungi haud levi,
Haud usitato, tanta nobilitas potest.
Ferte arma. facibus petite penetrales deos,
Frugemque flamma metite natalis soli.
Miscete cuncta. rapite in exitium omnia.
Dejicite passim moenia, in planum date.
Templis deos obruite, maculatos lares
Conflate. ab imo tota considat domus.
Urbs concremetur. primus à thalamis meis
Incipiat ignis. *Antig.* Mitte violentum impetum
Doloris, ac te publica exorent mala,
Auctorque placidae liberis pacis veni.

Oedip.

GRONOVII.

343. *Dejicite passim moenia,*] Flor. *Dissicite.* Significat: *Disjicite.* Virgilius lib. 8. Aen. *duo praeterea disjectis oppida muris.* Ovidius lib. XII. *vel cum Lyrnesia primum Moenia disjeci.* Ubi etiam quidam codd. *dejeci.*

VARIORUM.

330. *Magister juris*] Recte: amoris erga prolem aut fratrem, vel parentes. Non minus tamen elegans existimem, *juris & moris.* Jus ad scriptam legem referas, morem ad natam. RAPHEL.

333. *Patre*] *Emphasis.* me parricida, incesto. FARNABIUS.

334. *Clara,*] Certe mea, vel Ironice, ut & sequentia. FARN.

339. *Nobilitas*] In malam & in bonam partem sumi potest; hîc in malam sumitur. DELRIUS.

340. *Penetrales*] Penates Deos domesticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis credita, qui vitae symbolum. Sunt enim Penates per quos penitus spiramus & animae rationem habemus, quasi penes nos natos dicas. Thyest. 775. FARN.

344. *Lares*] Imagines Deorum domesticorum aureas, argenteas, aereasve incendiis conflate. FARNABIUS.

349. *Placidaeque*] Mene invitas ad sedandas partium iras, ac si essem pacificus? Frustra. Tumet enim animus ira. FARN.

355. *Fra-*

Oedip. Vides modeſtae deditum menti ſenem?
Placidaeque amantem pacis ad partes vocas?
Tumet animus ira, fervet immenſum dolor,
Majuſque, quam quod caſus & juvenum furor
Conatur, aliquid cupio. non ſatis eſt adhuc
Civile bellum. frater in fratrem ruat.
Nec hoc ſat eſt. quod debet, ut fiat nefas
De more noſtro, quod meos deceat toros;
Date arma patri. nemo me ex his eruat
Silvis: latebo rupis exeſae cavo,
Aut ſepe denſa corpus abſtruſum tegam.
Hinc aucupabor verba rumoris vagi,
Et ſaeva fratrum bella, quod poſſum, audiam.

* * * * * * *

GRONOVII.

358. *Date arma patri.*] Hic vero Τίκτ' ἄνευ ἱδρῶτι καρηκομόωντες Ἀχαιοί; tanquam nihil ſit, quod lectorem moretur. At ego nunquam haec verba tranſii, quin obhaeſerim ſenſerimque aliquid ſubeſſe, quod parum aſſequerer. Quid enim reſtat poſt mutuum fratrum parricidium, quo facinus illud augeatur, ſi *patri dent arma?* aut qui dabunt, poſtquam ipſi perierunt? Nam illud *frater in fratrem irruat*, non congreſſionem modo, ſed duplicem etiam caedem complectitur. Solent autem in hiſce diris obſervare Poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat. Suſpicor Senecam ſcripſiſſe: *Date arma matri*, quibus ipſa ſemet interficiat. Ut ſceleſtius fiat & majore invidia quod agetis, eſtote matri quoque cauſa & occaſio quaeſitae mortis. Armate matrem ad inferendam ſibi necem. Sic enim creſcit, quod in ſe invicem ſtatuiſſent, ſcelus, ſi ſecum illam ἀπεκαρτερήσαν traherent. Et reſpexit ad Euripidis: Μήτηρ δ' ὅπως εἰσεῖδε τήνδε συμφοράν, Ὑπερπαθήσασ' ἥρπασ' ἐκ νεκρῶν ξίφος, Κἄπραξε δεινά· Διὰ μέσου γὰρ αὐχένος Ὠθεῖ σίδηρον· ἐν δὲ τοῖς φιλτάτοις Θανοῦσα κεῖται περιβαλοῦσ' ἀμφοῖν χέρας. Et eum caſum Jocaſtae in poſtrema quoque Latina tragoedia, quae periit, vel exhibitum vel nuntiatum fuiſſe certum habeo. Nec me fugit contendere aliquem poſſe retinendum hoc ſenſu τὸ *patri*, quaſi minetur Oedipus, quod tentat apud Statium: *paullatim ſumpſerat iras Mortis & occulte telum, ni nata vetaret, Quaerebat: ſed caſta manu ſubtraxerat enſes Antigone.* Sed ſic vanum fuiſſet impium votum, contra inſtitutum vatis.

VARIORUM.

355. *Frater in fratrem*] Has diras à Sophocle accepit: quibus reſpondit eventus. nam cum in fraterno duello Eteocles vulneratus corruiſſet, mortuum ratus Polynices, ſpolia lecturus ei incubuit; ille aſſurgens gladio excepit & transfodit. ſic in jacentem frater fratrem ruit. vide Statium lib. 11. Thebaid. DELRIUS.

357. *Quod meos*] Immane & inauditum. FARN.

357. *Toros;*] Quo probent ſe ex me genitos. FARNABIUS.

361. *Hinc aucupabor*] Captabo. FARN.

ACTUS TERTIUS.

* Ἀκέφαλος

JOCASTA. ANTIGONE. NUNCIUS.

Jocasta audito in procinctu stare utramque aciem propere fertur, filios (si fieri possit) in gratiam reductura.

Jocasta. Felix Agave, facinus horrendum, manu
Qua fecerat, gestavit; & spolium tulit
Cruenta nati Maenas in partes dati.
Fecit scelus, sed misera non ultra suum
Scelus hoc cucurrit. hoc leve est, quod sum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leve est;
Peperi nocentes. deerat aerumnis meis,
Ut & hostem amarem. Bruma ter posuit nives,
Et tertia jam falce decubuit Ceres,

Ut

GRONOVII.

366. *Non ultra suum Scelus hoc cucurrit.*] Flor. *non ultra suo Sceleri occurrit* Locus desperatus, utcumque Lipsius, *haec cucurrit* An *occucurrit*? Ut apud Justinum lib. 18. *neve amara admonitio oculis ejus occurrat.*

VARIORUM.

* Ἀκέφαλος] Multa desunt in fine praecedentis Actus. Deest etiam hujus Actus tertii principium. FARNABIUS.

363. *Agave,*] Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum discerpserunt. Sup. vers. 17. FARNABIUS.

363. *Facinus*] Thyrso affixum caput Penthei. FARNABIUS.

365. *Cruenta nati*] Persius: *Et raptum vitulo caput ablatura superbo Bassaris, & lyncem Moenas flexura corymbis.* Agaven, ut noster, Maenadem appellat. Vide Apollodor. lib. 3. Bibl. DELR.

365. *Maenas*] Bacchis, à μαίνεσθαι furere FARNABIUS.

365. *In partes dati.*] Discerpti. FARN.

366. *Sed misera*] Sed illa non ulterius progressa in alia incidit scelera, ut ego. FARN.

368. *Nocentes.*] Lipsius *nocentem* reponit, quia de Oedipode solo sermo est. sed & alias scelus indignanter adaugens pluralem pro singulari ponit: Hercul. Fur. 285. Quin & Sophocl. πατέρας de unico Oedip. & μητέρας de Jocasta sola dixit; *vel*, feci nocentes me & Oedipum. FARN.

370. *Hostem*] Polynici enim jus suum armis repetenti faveo. FARN

371 *Tertia*] Hic Euripidem sequutus inducit Jocastam tertio post anno quam incestum agnovit, viventem: cum in Oedipo, agnito facinore statim sibi mortem consciscat. FARN.

373. *Pro-*

Ut exul errat gnatus, & patria caret,
Profugusque regum auxilia Grajorum rogat.
Gener est Adrasti, cujus imperio mare,
Quod cingit Isthmon, regitur. hic gentes suas,
Septemque secum regna ad auxilium trahit
Generi. quid optem, quidve decernam, haud scio.
Regnum reposcit. causa repetentis bona est;
Mala, sic petentis. vota quae faciam parens?
Utrumque natum video. nil possum pie
Pietate salva facere. quodcumque alteri
Optabo nato, fiet alterius malo.
Sed utrumque quamvis diligam affectu pari;
Quo causa melior, sorsque deterior trahit,
Inclinat animus, semper infirmo favens.
Miseros magis fortuna conciliat suis.
Nunc. Regina, dum tu flebiles questus cies,
Terisque tempus, tota nudatis stetit
Acies in armis. aera jam bellum cient,
Aquilaque pugnam signifer mota vocat.

Se-

GRONOVII.

375. *Quod cingit Isthmon*,] Livius lib. 5. *Mari supero inferoque quibus Italia insulae modo cingitur.* In Flor. est *Isthmos.* Forte, *Quod scindit Isthmos.* Vel, *findit* Hercul. Fur. 336. *Et bina findens Isthmos exilis freta.*

385. *Semper infirmo favens.*] Livius lib. 42. *Fama equestris pugnae nudavit voluntates hominum: non enim solum, qui partis Macedonum erant, sed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis laeti eam famam excepere; non ob aliam causam, quam pravo studio quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendi.* Quintil. declam 5. *Hunc primus nascendi locus*, &c. *quosdam magis severitas probitasque commendat: in quibusdam diliguntur impatientius calamitates: & damna corporum debilitatesque membrorum notabilius miseratione complectimur.*

388. *Tota nudatis stetit*] Flor. *salva nudatis adest Aciens in armis* Videtur monstrare, *saeva.* Pro Nuntio autem idem codex & in fronte scenae & per illam ponit, *SATELLES* & *SAT.* In eadem fronte apponuntur POLYNICES. ETEOCLES. quae duae personae in sequentem scenam trajici debent, ubi vulgo male Eteocles omittitur.

VARIORUM.

373. *Profugusque*] Sup. vers 58. & 325. FARN.
379. *Sic petentis.*] Contra patriam arma externa inferentis. FARN.
385. *Infirmo*] Polynici. Sup. v. 370. FARN.
389. *Aera*] Tubae. FARN.
390. *Aquilaque*] Romano more vexillum Aquilam vocat Poëta. forte & Graeci habuerunt. nam & Persae, à quibus Romani aquilae usum sumpsere. FARN.

Septena reges bella diſpoſiti parant.
Animo pari Cadmea progenies ſubit.
Curſu citato miles hinc illinc ruit.
Vide, ut atra nubes pulvere abſcondat diem,
Fumoque ſimiles campus in coelum erigat
Nebulas, equeſtri fracta quas tellus pede
Submittit: &, ſi vera metuentes vident,
Infeſta fulgent ſigna: ſubrectis adeſt
Frons prima telis: aurea clarum nota
Nomen ducum vexilla praeſcriptum ferunt.
I, redde amorem fratribus, pacem omnibus;
Et impia arma mater oppoſita impedi.
Antig. Perge, ô parens, & concita celerem gradum;
Compeſce tela, fratribus ferrum excute.
Nudum inter enſes pectus infeſtos tene.

Aut

GRONOVII.

402. *Matris oppoſitu impedi.*] Mirum hoc potuiſſe placere Florenti, quum haberet in promptu jam etiam editum, *mater oppoſita*. Sed, inquit Gruterus, hoc eſt praeſcribere auctori modum loquendi. Non eſt: nam ipſum ſic auctorem locutum fidem faciunt Florentinae & Voſſianae membranae.

VARIORUM.

391. *Septena*] Hi ſeptem Reges, Adraſtus (teſte Tyrtaeo, linguâ mellifluâ) Amphiaraus, Parthenopaeus, Tydeus, Capaneus, Hippomedon, Polynices: his Thebani totidem oppoſuêre duces, qui, Creon, Eteocles, Aemon, Hypſeus, Eurymedon, Dryas, Menoeceus. DELRIUS.

392. *Cadmea*] Thebani à Cadmo orti. FARN.

304. *Atra*] Pulveris ab equitatu excitati. FARNABIUS.

399. *Frons*] Acies inſtructa. FARN.

399. *Aurea*] Aureis characteribus. Non enim ſolum ducum nomina aureis literis ferebant in vexillis, ſed & ſigno cum minis inſertis. FARN.

400. *Vexilla*] Paullus ex Feſto, vexillum inquit, diminutivum à velo. videntur autem vexilla fuiſſe proprie vela, ſeu flammulae illae, quae etiamnum hodie equitibus praeferuntur. Sane Vegetius lib. 2. cap. 1. ſcribit, equitum alas dici vexillationes, ab eo quod velis, id eſt, flammulis utantur. idem pene ad verbum Modeſtus in lib. de re milit. qua de re conſule B Briſſonium de verb. ſignific lib. 19. & P. Pratejum theſauri Juris Civilis & Canonici l. 20. DELRIUS.

403. *Perge,*] Veteres lib. novam hîc conſtituunt ſcenam.

403. *Parens,*] Quam, parens cum ſis, diſcordes revereantur filii. Alii tribuunt haec *Nuncio*, non enim, ut ajunt, veriſimile eſt, ut haec jam Thebis dicat Antigone, quae nec prece, nec vi à patre avelli poterat, qui in Cithaeronis ſylva. Sed minus recte. Sunt enim verba minus decora, magiſque pathetica, quam ut conveniant nuncio. Ne autem miremur filiam deſeruiſſe patrem, ut ſuccurreret fratribus: ſic requirit pietas. & jam morti renunciarat Oedipus: unde eſt ſupra verſ. 319. *Jubente vivet.* Item v. 361. *Hinc aucupabor*, *&c.* FARN.

405. *Nudum*] Quod nutritionis illos admoneat. verſ. 447. infra. FARN.

406. *Pri-*

Aut ſolve bellum, mater, aut prima excipe.
Joc. Ibo, ibo, & armis obvium opponam caput.
Stabo inter arma. petere qui fratrem volet,
Petat ante matrem. tela, qui fuerit pius,
Rogante ponat matre: qui non eſt pius,
Incipiat à me. fervidos juvenes anus
Tenebo. nullum teſte me fiet nefas.
Aut ſi aliquod & me teſte committi poteſt,
Non fiet unum. *Antig.* Signa collatis micant
Vicina ſignis: clamor hoſtilis fremit:
Scelus in propinquo eſt: occupa, mater, preces.
Et ecce motos fletibus credas meis;
Sic agmen armis ſegne compoſitis venit.
Procedit acies tarda, ſed properant duces.
Joc. Quis me procellae turbine inſanae vehens
Volucer per auras ventus aetherias aget?
Quae Sphinx, vel atra nube ſubtexens diem
Stymphalis, avidis praepetem pennis feret
Aut quae per altas aëris rapiet vias
Harpyia, ſaevi regis obſervans famem?

Et

GRONOVII.

413. *Aut ſi quod & me teſte*] Etruſcus: *Aut ſi aliquod & me.*

VARIORUM.

406. *Prima*] Aut primum belli ictum excipe. FARNABIUS.

408. *Petere*] Ferro. FARN.

412. *Teſte*] Me vidente. FARN.

414. *Non fiet unum.*] Nam & ipſa una peribo. FARNABIUS.

414. *Signa*] Quae tria. *Muta* ut vexilla; *vocalia*, quae voce humana: *ſemivocalia*, quae claſſico, tuba, buccina dantur. FARNABIUS. Et haec Nuntio adſcripſere nuperae edd. mea ſententia minus recte.

417. *Et ecce motos*] Iſta & ſequentia nuperae edd. attribuunt Jocaſtae. inepte, inepte. nec tale quid patitur votum ſequens: ex quo patet matrem longius adhuc abfuiſſe ab exercitu. ſcilicet Antigona ab exercitu ad matrem cucurrit, eam è gynaeceo produxit in publicum, haecque appoſitiſſime loquitur, ſub conſpectum armorum. GRUTERUS.

422. *Sphinx,*] Monſtrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis. Vide ſup. verſ. 120. FARN.

422. *Atra*] Solem obſcurans alis expaſſis. Hercul. Fur. verſ. 243. FARN.

423. *Stymphalis,*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude ſic dictae. vide Hercul. Fur. ℣. 244. FARN.

425. *Saevi regis*] Phinei. verſ. 154. Thyeſt. FARNABIUS.

 430. *Pre-*

Et inter acies projiciet raptam duas?
Nunc. Vadit furenti ſimilis, aut etiam furit,
Sagitta qualis Parthica velox manu
Excuſſa fertur; qualis inſano ratis
Premente vento rapitur; aut qualis cadit
Delapſa coelo ſtella, cum ſtringens polum
Rectam citatis ignibus rumpit viam;
Attonita curſu fugit, & binas ſtatim
Diduxit acies. victa materna prece
Haeſere bella, jamque in alternam necem
Illinc & hinc miſcere cupientes manum,
Vibrata dextra tela ſuſpenſa tenent.
Paci favetur. omnium ferrum latet
Ceſſatque tectum, vibrat in fratrum manu.
Laniata canas mater oſtendit comas;
Rogat abnuentes: irrigat fletu genas.
Negare matri, qui diu dubitat, poteſt.

GRONOVII.

427. *Vadit furenti ſimilis,*] Similes ſenſus apud Ciceronem ad Quintum: *ego vero facile patior Caeſarem exiſtimare, illum quam maximum fuiſſe plauſum: & prorſus ita fuit.* Virgiliumque lib. 6. Aeneid. *qui ſurgere menſe Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam.* Et Ovidium lib. 6. met. *pennis pendere putares: Pendebant pennis.* Lib. 8. *Aut dedit aut viſus gemitus eſt ille dediſſe Stipes.* Lib. 9. *modo crura micantia captat Aut captare putes.* Lib. 13. *utinam aut verus furor ille aut creditus eſſet.* Seneca epiſt. 114. *Si furit, aut quod furori ſimile eſt, iraſcitur.* Tacitus lib. 16. Annal. *Crederes laetari, & fortaſſe laetabantur per injuriam publici flagitii.* Silius lib. 16. *Nec fruſtra aequare videtur Aut etiam aequavit juga praecedentia*

438. *Omnium ferrum latet Ceſſatque telum,*] Ut legendum & diſtinguendum olim cenſuimus, repertum etiam nobis in caſtiſſimo librorum: *Ceſſatque tectum. Vibrat in fratrum manu.* Significat ſolos fratres adhuc in dextris ſtrictos habere gladios, caeteros in vaginas eos condidiſſe. Vide Diatriben cap. 41.

VARIORUM.

430. *Premente*] Urgente à puppi ſecundo vento. FARN.

431. *Delapſa*] *De coelo lapſa ſereno, Quae ſi non cecidit potuit cecidiſſe videri.* Eſt autem exhalatio ſuperius inflammata deorſum decurrens, ut cadere videatur. FARN.

431. *Stringens*] Aëra dividens. FARN.

433. *Binas*] Inter utramque aciem conſiſtit. FARNABIUS.

438. *Omnium ferrum latet Ceſſatque telum*] In vaginas reconditi gladii non vibrantur. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

JOCASTA. POLYNICES. ETEOCLES.

Jocasta utrumque filium serio precatur, ut simultate posita in gratiam & amorem redire velint. Polynices impie respondet.

IN me arma & ignes vertite. in me omnis ruat
Unam juventus; quaeque ab Inachio venit
Animosa muro; quaeque Thebana ferox
Descendit arce. civis atque hostis simul
Hunc petite ventrem, qui dedit fratres viro.
Haec membra passim spargite, ac divellite:
Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius?
An dico, & ex quo? dexteras matri date.
Date, dum piae sunt. error invitos adhuc
Fecit nocentes. omne Fortunae fuit

Pec-

GRONOVII.

448. *Mea membra passim*] Flor. δεικτικῶς, *Haec membra passim.*

449. *Ponitis ferrum ocius Ac dico & ex aequo mihi*] Sic scribunt fecisse N. cum inveniret in Basileens. *Ex quo dexteras lege datis.* Mogunt. & Lugd. *ex aequo dextras matri datis.* Sed veteres impressos, Ven. & Herbip. *ex aequo dextras matri date:* retinere se tamen innominati sui lectionem, quia versui consona, non quia melior aliis. Bene diffidunt. Nos in quibusdam reperimus: *An dico & ex aequo dextras matri datis* vel *date.* Haec omnia plus aut minus divertunt ab eo, quod habet Etruscus: *Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius? An dico &, ex quo? dexteras matri date.* An exspectatis donec & vestrum & meum pudorem prodam, & addam, ex quo vos pepererim, nempe, ex ipso filio meo.

VARIORUM.

444. *Ab Inachio*] Ab Argis, Inacho quondam regnatis. FARN.

447. *Fratres*] Natos eosdem & fratres Oedipo. FARNABIUS.

449. *Ponitis*] An deponitis arma dicto citius? FARNABIUS.

451. *Piae sunt.*] Nec fraterna caede pollutae. FARNABIUS.

452. *Omne*] Quae hactenus peccata sunt vel à me vel à patre vestro de origine vestra, fortunae dirae imputanda sunt, adeoque ignorantia excusanda: vos primum scientes peccatis, an etiam volentes in vestra est potestate. FARN.

 453. *Pec-*

Peccantis in nos crimen. hoc primum nefas
Inter fcientes geritur. in veftra manu eft,
Utrum velitis. fancta fi pietas placet,
Donate matrem pace. fi placuit fcelus,
Majus paratum eft. media fe opponit parens.
Proinde bellum tollite, aut belli moram.
Sollicita nunc cui mater alterna prece
Verba admovebo? mifera quem amplectar prius?
In utramque partem ducor affectu pari.
Hic abfuit. fed pacta fi fratrum valent,
Nunc alter aberit. ergo jam numquam duos,
Nifi fic, videbo? junge complexus prior,
Qui tot labores totque perpeffus mala,

Lon-

GRONOVII.

456. *Donate matrem pace.*] Retinuiffe ait hoc Gruterus verfus caufa, explofo illo, *Donate matri pacem*, quod tamen occupet omnes membranas, injucundiore etiam vocum fonitu. At illud Scaligero ineptum, & hoc poftulat fententia & libri MSf. Sed lex carminis repugnat, inquit ipfe. Certe repugnat, nec unquam eredam, ita impegiffe vatem aut dedita opera violaffe legem jamborum. Attamen omnes ita fcripti, omnes. Quid exfpectas? Prodigiofe corrupta haec tragoedia, & in primis ultima pars, quae ἔλκεσι βρύει. Venit in mentem hic fuiffe: *fi pietas placet, Donate matri bella*: eodem fenfu verbi *donare*, de quo ad verf. 232. monuimus: quem non affequutus corrector, eogitans matrem intervenire pacificatricem, *pacem* ingeffit ἀντὶ τοῦ *bella*: ut fuperius *Negaftis* pro *Donaftis*. Nimis quam verifimilis haec mihi conjectura videtur, utcumque fit audacior. Fruftra autem Gruterus laudat in fequenti è quatuor fuis: *fi placet fcelus*. Nam in ea regione femper eavit jambum ponere Seneca, & hoc verbum eft ex iis, in quibus praeteritum placet interdum pro praefenti. Statim Flor. *Sollicita nunc cui mater.*

465. *Tu tot labores.*] Flor. *Qui tot labores.* quod male mutavit Fabricius, & defiderare filum orationis recte animadvertit Gruterus: fed hic fallitur, quum *tot* potius abeffe vult, quam *tu*.

VARIORUM.

453. *Peccantis in nos, &c.*] Ita malim: minufque habet invidiae, fi & fe & maritum complectatur. Aliis placuit *in vos*: nec repugno, dummodo norint alterum propugnari à plerifque MSS. vix unum effe qui ftet pro illo, *vos*. GRUTER.

456. *Donate*] Legitur &, *Donate matri pacem*, melius; nifi repugnaret lex carminis. FARN.

456 *Si placuit*] Si pergitis, & frater in fratrem ruit, non ea meta fceleri: majus fupereft; quia primum interficienda ego mater. Peti neuter veftrûm nifi per me poteft, quae me objicio mediam. FARN.

458. *Belli moram.*] Me moram belli mediam. FARNABIUS.

462. *Hic abfuit.*] Polynices. FARN.

462. *Pacta*] Sup. verf. 280. FARN.

463. *Nunc alter*] Eteocles. FARN.

463. *Ergo jam nunquam*] Adpofui interrogationem, quod abfque eà fententia videretur minus nervofa, minus ex voto matris, abominantis potius quam defperantis. GRUTERUS.

463. *Ergo jam numquam duos, nifi fic videbo?*] De exilio fratrum per vices accipit Farnabius τὸ *fic*: quod de congreffu hoftili intelligendum effe, recte adnotant Afcenfius & Galetanus. SCHROD.

464. *Sic,*] Alterum per vices exulantem. FARNABIUS.

465. *Tu tot labores, &c.*] Lectio in fpeciem fa-

Longo parentem fessus exilio vides.
Accede propius, clude vagina impium
Ensem; & trementem jamque cupientem excuti
Hastam solo defige. maternum tuo
Coire pectus pectori clypeus vetat.
Hunc quoque repone. vinculo frontem exue,
Tegimenque capitis triste belligeri leva,
Et ora matri redde. quo vultus refers,
Acieque pavida fratris observas manum?
Affusa totum corpus amplexu tegam.
Tuo cruori per meum fiet via.
Quid dubius haeres? an times matris fidem?
Polyn. Timeo: nihil jam jura naturae valent.
Post ista fratrum exempla, ne matri quidem
Fides habenda est. *Joc.* Redde jam capulo manum,
Adstringe galeam, laeva se clypeo ingerat;
Dum frater exarmatur, armatus mane.
Tu pone ferrum, causa qui es ferri prior.
Si pacis odium est, furere si bello placet,
Inducias te mater exiguas rogat,
Ferat ut reverso post fugam nato oscula
Vel prima, vel suprema. dum pacem peto,

Au-

VARIORUM.

sana; sed arguunt eam omnes MSS. in quibus: *Tu qui tot labores, totque.* & vero vix mihi dubium sit exterminandam potius voculam *tot*, quam *qui*: quod hanc desideret filum sermonis; illam includat enclitica mox sequens *que*; adposita enim dictioni alicui notat inter alia & hoc, bis ἀπὸ κοινοῦ repetendam. GRUTERUS.

470. *Coire*] Conjungi. FARN.

471. *Vinculo*] Galeae. FARN.

472. *Tegimenque*] Galeam. FARN.

473. *Quo vultus*] Quo respicis aut vultum torques, ac si fratrem timeres? FARN.

479. *Fratrum*] Fraternae perfidiae. FARN.

480. *Redde*] Recipe quae deposueras à me rogatus arma. FARN.

482. *Dum frater exarmatur*,] Interea dum frater ponit arma, inquit, tu retine.

482. *Exarmatur*,] Legitur &, *est armatus.* FARNABIUS.

483 *Tu pone*] O Eteocles, qui violasti fidem pactam. FARN.

485. *Inducias*] Exiguam saltem belli moram. FARNABIUS.

487. *Prima*,] Post multos annos quibus eum non

Audite inermes: ille te, tu illum times;
Ego utrumque, sed pro utroque. quid strictum abnuis
Recondere ensem? qualibet gaude mora.
Id gerere bellum cupitis, in quo est optimum
Vinci. vereris fratris infesti dolos?
Quoties necesse est fallere, aut falli à suis,
Patiare potius ipse, quam facias, scelus.
Sed ne verere: mater insidias & hinc
Et rursus illinc abiget. exoro, an patri
Invideo vestro? veni, ut arcerem nefas,
An ut viderem propius? hic ferrum abdidit
Reclinis hastae, & arma defixa incubant.
Ad te preces nunc, nate, maternas feram,
Sed ante lachrimas. teneo longo tempore
Petita votis ora. te, profugum solo
Patrio, penates regis externi tegunt:
Te maria tot diversa, tot casus vagum
Egere: non te duxit in thalamos parens

Co-

GRONOVII.

499. *Hastae, & arma defixa incubant.*] Lipsius *incubat.* At amicus ejus, *incubant*, inquit, non arma, sed ipse armis infixis incubabat, poëtice dictum. Grutero nec placet, quod addit Scholiastes, *gramini*, nec acquiescere potest illi *incubat*, quod alii nuperae editioni suae intulerint obsecuti nudae conjecturae, nec satisfacit interpretatio commentatoris, ut ait, optimi, nec occurrit ferrum Criticum, quod spinam istam commode extrahat. Scribe: *Reclinis hastam & arma defixa incubans.* Livius lib. 44. *Scuto prae se erecto stare galeatos: dein, ubi fessi sint, innixos pilo capite super marginem scuti posito sopitos stare.* *Scuta* κατ' ἐξοχὴν veteribus arma. *Incubat hastam & arma*, ut Statius lib. 10. *soporifero stipatos flore tapetas Incubat.* Sallustius l. 3. histor. *ut sustinere corpora plerique nequeuntes fessi, arma sua quisquis stantes incumberent.* Plautus Casina: *Gladium faciam culcitam, eumque incumbam.*

VARIORUM.

non viderim. *vel* prima futurae pacis pignora. FARNABIUS.

487. *Suprema.*] Perituro fortasse in hoc bello, si bellum gerere persistatis. FARN.

491. *In quo*] In quo melius foret occidi, quam injuriae fratrisque caedi superesse. FARN.

496. *Patri*] Qui absens & caecus est, ego autem adsum, an ut repellam, an ut videam nefarium hoc bellum; infra vers. 552. FARN.

498. *Hic ferrum abdidit*] Eteocles precibus meis motus arma deposuit, & hastae solo defixae incubat reclinis. Solet autem miles si hostis à sinistro latere appareat, in scutum se inclinare; si à dextro, in hastam. FARN.

503. *Regis*] Adrasti. FARN.

505. *Non te*] Ego non conciliavi tibi nuptias, non nuptam in thalamum duxi, nec in lecto collocavi. *quod pronubae officium est, quae plerumquè mater.* FARN.

506. *Fe-*

Comitata primos, nec sua festas manu
Ornavit aedes, nec sua laetas faces
Vitta revinxit. dona non auri & graves
Gazas socer, non arva, non urbeis dedit,
Dotale bellum est. hostium es factus gener,
Patria remotus, hospes alieni laris.
Externa consecutus, expulsus tuis,
Sine crimine exul. ne quid è fatis tibi
Deesset paternis, hoc quoque ex illis habes,
Erraſſe thalamis. nate, post multos mihi
Remisse soles; nate, suspensae metus
Et spes parentis, cujus aspectum deos
Semper rogavi; cum tuus reditus mihi
Tantum esset erepturus adventu tuo,
Quantum daturus; quando pro te desinam,

Dixi,

GRONOVII.

516. *Nate, sollicitae metus*] Membranae principes: *Nate suspensae metus. Et spes parentis.* Bene lib. 4. de benef. 34. *ancipitem rerum ac lubricam sortem suspensus sequitur.* Eidem *pendere* saepe est anxium sollicitumque esse. Oedipo; *Gravis Senectus sibimet & pendens Metus.*

VARIORUM.

506. *Festâs manu*] In nuptiis januae festa fronde, ramis & sertis ornari solitae FARNABIUS. Domus ergo ornabatur, maxime postes januarum, testis Juvenalis Sat. 6. Claudian. de nupt. Hon. & Mariae: *Hi nostrâ nitidos postes obducere myrto Contendant: pars nectareis aspergere tecta Fontibus & flammâ lucos adolere Sabaeos.* Iidem oleo inungebantur, & lanea vitta circumdabantur apud Romanos, teste D. Isidoro lib. 9. Orig. cap. ult. alii non oleum, sed adipem lupinum vel suillum memorant. ut Alexander lib. 2. Genial. cap. 5. DELRIUS.

507. *Laetas*] Sponsa primum ad mariti limen veniens postes laneis vittis ornabat eosque adipe suillo ungebat, unde *unxor* dicta. pronuba autem ut plurimum sponsae mater ademptas nupturae virginales vittas facibus (quae quinque, pro numero partus naturali, *vel* in honorem v. deorum, Jovis adulti, Junonis adultae, Veneris, Suadelae, Lucinae praeferebantur à pueris patrimis & matrimis apud Romanos, à sponsae matre apud Graecos) urendas implicuit sponsamque matronalibus vittis redimibat. FARN.

513. *Fatis*] Exulare utrumque sine culpa: oraculo uxorem accipere. FARN.

514. *Hoc quoque*] Ut Oedipus matris erravit thalamis quos insecuta est pestis, ita tu hostilis uxoris quos comitatur bellum dotale. FARN.

515. *Erraſſe thalamis*] Quomodo erraſſe? quia cum civem, vel saltem non hostem ducere debuisset, externi sanguinis & hostilis uxorem duxit. erravit ergo Polynices thalamis, sicut Oedipus: oraculo uxorem accepit, quemadmodum Oedipus, exulavit quoque sine culpa Thebis, ut Corintho Oedipus. DELRIUS.

515. *Post multos*] Post multos mihi reddite dies. FARNABIUS.

519. *Tantum*] Fratre in exilium alternum cessuro. FARN.

535. *De-*

Dixi, timere? dixit irridens Deus,
Ipſum timebis. nempe, niſi bellum foret,
Ego te carerem: nempe, ſi tu non fores,
Bello carerem, triſte conſpectus datur
Pretium tui, durumque: ſed matri placet.
Hinc modo recedant arma, dum nullum nefas
Mars ſaevus audet. hoc quoque eſt magnum nefas,
Tam prope fuiſſe. ſtupeo, & exſanguis tremo,
Cum ſtare fratreis hinc & hinc video duos
Sceleris ſub ictu. membra quaſſantur metu.
Quam pene mater majus adſpexi nefas,
Quam quod miſer videre non potuit pater!
Licet timore facinoris tanti vacem,
Videamque jam nil tale, ſum infelix tamen,
Quod pene vidi. per decem menſium graves
Uteri labores, perque pietatem inclitae
Precor ſororis, & per irati ſibi
Genas parentis; ſcelere quas nullo nocens,
Erroris à ſe dira ſupplicia exigens,
Hauſit; nefandas moenibus patriis faces
Averte: ſigna bellici retro agminis
Flecte. ut recedas, magna pars ſceleris tamen
Veſtri peracta eſt. vidit hoſtili grege

Cam-

GRONOVII.

536. *Perque pietate inclitas Precor ſorores*,] Etruſcus: *perque pietatem inclitae Precor ſororis.* nam ſola inter perſonas nominatur Antigone, & verſus 551. ubi altera ſoror Iſmene monſtratur, vitiatus eſt.

VARIORUM.

535. *Decem*] Quibus te in utero geſtavi. etſi autem de partus tempore variant, alii menſes numerando *Solares* alii *Lunares*, & hos quidem vel Peragrationis vel Conſecutionis v. 838. Thyeſtis, vel denique Apparitionis: commodius tamen ad menſes ſolares xxx. dierum referunt pariendi tempus; cujus communiſſimus, menſis nonus: proximus menſis decimus aut ſeptimus. de ſexti menſis vitalitate diſputant medicorum filii: an menſis undecimi partus ſit legitimus, quaerunt Juriſconſulti. FARN.

546. *Ex-*

Campos repleri patria, fulgentes procul
Armis catervas: vidit equitatu levi
Cadmea frangi prata, & excelsos rotis
Volitare proceres; igne flagrantes trabes
Fumare, cineri quae petunt nostras domos,
Fratresque (facinus quod novum & Thebis fuit)
In se ruentes. totus hoc exercitus,
Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit soror,
Genitrixque vidit: nam pater debet sibi,
Quod ista non spectavit. occurrat tibi
Nunc Oedipus: quo judice, erroris quoque
Poenae petuntur. ne, precor, ferro erue
Patriam, ac penates; neve, quas regere expetis,
Everte Thebas. quis tenet mentem furor?
Patriam petendo perdis. ut fiat tua,
Vis esse nullam? quin tuae causae nocet
Ipsum hoc, quod armis uris infestis solum,

Se-

GRONOVII.

551. *Et utraque hoc vidit*] Flor. *totus hoc exercitus, Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit soror.* etiam nempe sola Antigone.

560. *Quod armis vertis infestis*] Obversabatur hic Grutero vera scriptura, quam tamen ipse probare non est ausus: adeo nimia erat cauti hominis superstitio in servando, quod expressum in membranis reperisset. At vel omnium optimae, & aevo sacrosanctae, quales Pandectae Florentini, quales Gallici Livii, & rursum Florentinae harum tragoediarum, saepe non tam exhibent quam sub nube & crepusculo vitiorum intermicantem ostendunt veritatem. Posset quibusdam arridere, *uris*, sed vulgatam probissimam arbitror ait. Immo solum, *uris*, omnibus debet arridere, qui locum salvum cupiunt: est enim expressum in optimo librorum: & quod pars maxima, *vestris*, aut *nostris*, inde factum, quod illud ceu compendio scriptum, cum integrum esset, acceperunt. Livio quoque hoc proprium & frequens. Lib. 27. *Achaeos Machanidas tyrannus Lacedaemoniorum finitimo bello urebat.* Eodemque: *Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur.* Lib. 28. *quum diu Sicilia Punico bello ureretur.* Lib. 32. *tanquam non intestino & haerente in visceribus uramur bello.* Silius Italicus lib. 15. vers. 539. *Hunc*

VARIORUM.

546. *Excelsos*] Sublimes in curribus, è quibus pugnare veteribus mos erat. FARN.

547. *Igne*] Faces incendia Thebis minitantes. FARNABIUS.

548. *Cineri*] Ad cinerem. FARN.

549. *Et Thebis*] Et Thebis, quibus nullum fere scelus novum est. FARN.

552. *Debet*] Pro beneficio habet erutos à se oculos, ne haec videat. FARN.

553. *Occurrat*] Si pater etiam ignorantiae poenas exegerit, tu vide ne sciens volensque in scelus irruas. FARN.

559. *Nullam?*] Nullius itaque erit. FARN.

566. *Am-*

Segeteſque adultas ſternis, & totos fugam
Edis per agros. nemo ſic vaſtat ſua.
Quae corripi igne, quae meti gladio jubes,
Aliena credis? rex ſit è vobis uter,
Manente regno, quaerite. haec telis petes
Flammiſque tecta? poteris has Amphionis
Quaſſare moles? nulla quas ſtruxit manus,
Stridente tardum machina ducens onus;
Sed convocatus vocis & citharae ſono
Per ſe ipſe turres venit in ſummas lapis.
Haec ſaxa franges victor? hinc ſpolia auferes,
Vinctoſque duces patris aequales tui?
Matres ab ipſo conjugum raptas ſinu
Saevus catena miles impoſita trahet?
Ut adulta virgo mixta captivo gregi
Thebana nuribus munus Argolicis eat?
An & ipſa palmas vincta poſt tergum datas
Mater triumphi praeda fraterni vehar?

Po-

GRONOVII.

otiam, vaſtis qui nunc ſeſe intulit oris, Perpetiar, miſeras quaerentem exurere belli Relliquias. Ita enim legendum. Vulgo, *Nunc.*

561. *Segeteſque aduſtas ſternis,*] Immo *adultas*, ut legitur Florentiae, Hercule Furente 699. *Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges.*

466 *Poteris has Amphionis*] Fabula veteribus non ingenii tantum luſus ſed deorum hiſtoria & honor erat. Καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵτε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ ἐν χρησμοῖς οἱ Θεοὶ, μύθοις ἐχρήσαντο, ut inquit Salluſtius de diis & mundo. Ita quoque non Poëtae modo finxerunt, ſed & τῶν Θεολογουμένων auctores pro vero tradiderunt muros Thebarum Amphionis lyra ſtructos. Apollodor. περὶ θεῶν γ΄. τὴν δὲ πόλιν ἐτείχισαν ἐπακολουθησάντων τῇ Ἀμφίονος λύρᾳ τῶν λίθων. Haec antiquitatis fata venerabatur & credebat vulgus, ut de religionibus aliquod caput. Unde & Thebis ex lapidibus, αἳ τῇ ᾠδῇ τῇ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν, circa tumulum monſtrabantur quidam, οὐκ εἰργασμένοι αὐτοὺς τὸ ἀ-ρχαιότατον, teſte Pauſania in Boeoticis. Quare τὸ ἀπίθανον καὶ ψυχρὸν hujus loci, quod nullum eſt, nemini riſum aut contemtum movere debet: utique Thebanorum, quibus haec ἀληθὴς ἱστορία τῶν ἱερῶν Σάγγων, & pro impio habebatur & hoſte publico, ſi quis obtrectaret. Denique videmus hodieque in tanta luce veri pleraſque nationes fabuloſarum de majorum monumentis & locorum miraculis narrationum eſſe tenaciſſimas, ut odio, vi, malo plectant diffidentes.

VARIORUM.

566. *Amphionis*] *Dictus & Amphion Thebanae conditor arcis Saxa movere ſono teſtudinis.* Vid. Herc. Fur. 262. & 915. FARN.

572. *Patris*] Coaevos patris, id eſt, ſenes. FARNABIUS.

578. *Fraterni*] De fratre acti. FARN.

584. *Quid*

Potesne cives laetus exitio datos
Videre passim? moenibus caris potes
Hostem admovere? sanguine & flamma potes
Implere Thebas? tam ferum & durum geris
Saevumque in iras pectus, & nondum imperas?
Quid sceptra facient? pone vesanos, precor,
Animi tumores, teque pietati refer.
Polyn. Ut profugus errem semper? ut patria arcear,
Opemque gentis hospes externae sequar?
Quid paterer aliud, si fefellissem fidem,
Si pejerassem? fraudis alienae dabo
Poenas; at ille praemium scelerum feret?
Jubes abire. matris imperio obsequor.
Da, quo revertar. regia frater mea
Habitet superbus; parva me abscondat casa:
Hanc da repulso. liceat exiguo lare
Pensare regnum. conjugi donum datus
Arbitria thalami dura felicis feram,
Humilisque socerum lixa dominantem sequar?
In servitutem cadere de regno, grave est.
Joc. Si regna quaeris, nec potest sceptro manus
Vacare saevo; multa, quae possunt peti
In orbe toto, quaelibet tellus dabit.

Hinc

GRONOVII.

592. *Regia frater mea Habitet superbus:*] Sane & Flor. *meus Habitet superba.* etsi alterum invidiosius.

VARIORUM.

584. *Quid sceptra*] Quid quaeso facies si quando Rex fueris? FARN.

588. *Si fefellissem*] Quod fecit Eteocles. FARN.

595. *Conjugi*] In conjugis opulentae domum receptus pro uxore heram habeam, imo habear lixa & inserviam socero. FARN.

597. *Lixa*] Nonio, qui ligna vehunt exercitui, *calones*; qui vero aquam subministrant, *lixae*: ipsae quoque naviculae quae ligna subvehunt, D. Isidoro lib. 19. Orig. cap. 1. DELRIUS.

598. *In servitutem*] Quia felicem fuisse miserum. Sed magni animi & fortis est, ubi quis è sublimi rerum statu deciderit patienter adversa tolerare. Vers. 928. Thyest. FARN.

Hinc nota Baccho Tmolus attollit juga,
Qua lata terris ſpatia frugiferis jacent,
Et qua trahens opulenta Pactolus vada
Inundat auro rura. nec laetis minus
Maeandros arvis flectit errantes aquas,
Rapiduſque campos fertiles Hebrus ſecat.
Hinc grata Cereri Gargara, & dives ſolum
Quod Xanthus ambit nivibus Idaeis tumens:
Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris,
Fauces Abydi Seſtos oppoſitae premit:
Aut, qua latus jam propior Orienti dedit,
Tutamque crebris portubus Lyciam videt:
Haec regna ferro quaere. in hos populos ferat
Socer arma fortis: has paret ſceptro tuo

Tra-

GRONOVII.

607. *Campos fertiles Hebrus ſecat.*] Quum loca, quae deſcribit omnia, Phrygiae, Helleſponti, Lydiae, Lyciae in Aſia ſint, mirum eſt hic interponi *Hebrum* Thraciae & Europae. Fortaſſis, *Hermus.* Hunc enim ex monte Dindymenae ſacro per Catacaumenen in Sardianam ferri κὰ τὰ συνεχῆ πεδία μέχρι τῆς θαλάττης teſtis Strabo l. 13.

610. *Relinquit*] Et Helleſpontus dici coepit; in cujus faucibus Abydus à latere Aſiatico oppoſita eſt Seſto à latere Europaeo

610. *Nomen Ionii maris, Fauces Abydi Seſtos oppoſitae*] Seſtos non magis urget fauces Abydi, quam Meſſana Siciliae premit fauces Rhegii Italici, aut Abyla urget fauces Calpes. Delrius è Mogunt. & aliis notat, *Fauces Abydos*, ex Lugd. *Abydos Seſtoſque oppoſitae premunt.* Commelinus è Pal. *Abydos.* Florentinus: *Fauceſque Abydo Seſtos oppoſita.* Scribe: *qua relinquit nomen Ionii, maris Fauces Abydo Seſtos oppoſitâ premit.* Utraque enim premunt fauces maris, Seſtos oppoſitam habens Abydon, Abydos Seſton. Thyeſte 628. *& maris gemini premens Fauces Corinthos.* Poſſes etiam: *qua relinquit nomen Ionii mare, Fauceſque Abydo.*

612. *Qua latus jam propior Orienti*] Ridicule ad Xanthum referunt, quaſi non intervenerit Seſtos, & tamen ſenſu nullo. Lege, *propius*, & refer ad *Mare.* Qua illud ſe flexit in latus circa Cnidum Rhodumque jam propius Orienti ſoli, & Lyciam alluit. Forte & mox: *Hic regna ferro quaere.*

VARIORUM.

602. *Tmolus*] Mons Lydiae à Baccho ſuperatus vitium & croci ferax. FARN.

604. *Pactolus*] Lydiae fl. aureas trahens arenas. FARN.

606 *Maeandros*] Maeander celeberrimus Phrygiae fluvius, multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. v. 684. Herc. Fur FARN

608. *Gargara*,] Montis Idae cacumina frumento fertilia. FARN.

609. *Xanthus*] Scamander fl. Trojanus. FARNABIUS.

610. *Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris,*] Conjecturae, qua huic loco mutationem inducere tentat, magno viro gratiam facit Pariſienſis noſter excuſus; qui ſic habet: *hinc, qua reliqoit nomen: Ionii maris fauces Abydos, Seſtoſque oppoſitae premunt.* Quod ut ſimplicius ſic verius putandum. Adſtipulatur MS. Traj. niſi quod hic pro *premunt*, exhibet *premit.* SCHRODERUS.

618. *Re-*

Tradatque gentes. hoc adhuc regnum puta
Tenere patrem. melius exilium eſt tibi,
Quam reditus iſte. crimine alieno exulas,
Tuo redibis. melius iſtis viribus,
Nova regna nullo ſcelere maculata appetes.
Quin ipſe frater, arma comitatus tua,
Tibi militabit. vade, & id bellum gere,
In quo pater materque pugnanti tibi
Favere poſſint. regna cum ſcelere, omnibus
Sunt exiliis graviora. nunc belli mala
Propone; dubias Martis incerti vices.
Licet omne tecum Graeciae robur trahas;
Licet arma longe miles ac late explicet;
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt,
Quodcunque Mars decernit. exaequat duos,
Licet impares ſint, gladius: & ſpes & metus
Sors coeca verſat. praemium incertum petis,
Certum ſcelus. Faviſſe fac votis deos
Omnes tuis: ceſſere, & averſi fugam
Petiere cives. clade funeſta jacent.
Obtexit agros miles. Exultes licet,
Victorque fratris ſpolia dejecti geras;

Fran-

GRONOVII.

619. *Melius uſus viribus*] Etruſcus: *melius iſtis viribus.*

629. *Fortuna belli ſemper*] Interpunctio minus apta videtur Grutero. Tentat igitur: *ac late explicet Fortuna belli: ſemper ancipiti:* & quia ne ſic quidem his acquieſcit, detracta litera legit: *Quocumque Mars decernit.* Sed nihil eſt ſuſpecti. Anceps eſt, inquit, fortuna belli, quod bellum praelio & acie dijudicatur, non ratione & colloquio componitur. Ut apud Livium: *Primus impetus rem decrevit.* Caelius ad Ciceronem: *Exanimatus, dum haec decernuntur.*

VARIORUM.

618. *Reditus iſte.*] Per vim & nefas. FARN.

627. *Licet*] Exercitu & copiis licet ſis numeroſior & inſtructior, imo melior: non tamen numero, non virtuti militum ſemper reſpondet fortuna, ſed anceps belli alea, & *κοινὸς ἄρης* impares aequat & potentioris ſpem impotentioris ſaepe metui ſubjicit. FARN.

633. *Faviſſe*] Haec ab Euripide ſumſit, ſed melius tractavit. DELRIUS.

638. *Fran-*

Frangenda palma eſt. Quale tu id bellum putas,
In quo exſecrandum victor admittit nefas,
Si gaudet? hunc, quem vincere infelix cupis,
Cum viceris, lugebis. infauſtas, age,
Dimitte pugnas. libera patriam metu,
Luctu parentes. *Polyn.* Sceleris & fraudis ſuae
Poenas nefandus frater ut nullas ferat?
Joc. Ne metue; poenas & quidem ſolvet graves.
Regnabit. *Polyn.* Haecne eſt poena? *Joc.* Si dubitas, avo
Patrique crede. Cadmus hoc dicet tibi,
Cadmique proles. ſceptra Thebarum fuit
Impune nulli gerere; nec quiſquam fide
Ruptâ tenebat illa. jam numeres, licet,
Fratrem inter iſtos. *Polyn.* Numero: & eſt tanti mihi
Cum regibus jacere. *Joc.* Te turbae exulum
Adſcribo. regna, dummodo inviſus tuis.
Polyn. Regnare non vult, eſſe qui inviſus timet.
Simul iſta mundi conditor poſuit Deus,
Odium atque regnum. regis hoc magni reor,
Odia iſta premere. multa dominantem vetat
Amor ſuorum. plus in iratos licet.

Qui

GRONOVII.

656. *Regis & magni reor,*] Delrius non male alicubi legi ait: *regis eſt magni reor.* Raphelingius, *regis at magni.* Gruteri unus, *regis hoc magni*: nec tamen rejecerit aliorum *at.* Etruſcus: *regis hoc magni reor.* Itaque ceſſent conjecturae.

VARIORUM.

638. *Frangenda*] Non tamen ſincera erit tibi & integra victoria, quia non honeſta. FARN.

947. *Patrique*] Lajo & Oedipo, quorum ille interfectus, hic, omni aerumnarum genere açcumulatus. FARN.

647. *Cadmus*] Regno pulſus & in ſerpentem mutatus. Herc. Fur. verſ. 393. FARN.

648. *Sceptra*] Ibi verſ. 386. FARN

649. *Fide*] Quod fecit Eteocles. FARN.

651. *Et eſt*] Et ego tanti regnum aeſtimo; ut vel cum his regibus rex mori velim. FARN.

953. *Dummodo*] Quamdiu, ſi modo. porro pro *regna*, forte legendum, *regnas.* hac mente; quamdiu inviſus tuis regnabis, non rex mihi, ſed exſul videbere. ſane ut mater inviſum eſſe velit filium regem, non convenit, niſi iratae & convicianti, ut dixi. DELRIUS.

654. *Regnare*] Ars prima regni eſt, poſſe te invidiam pati. Verſ. 353. Herc. Fur. Oed. 703. FARNABIUS.

659. *Qui*

Qui vult amari, languida regnet manu.
Invisa numquam imperia retinentur diu.
Joc. Praecepta melius imperii reges dabunt;
Exilia tu dispone. *Polyn.* Pro regno velim
Patriam, penates, conjugem flammis dare.
Imperia pretio quolibet, constant bene.

* * * * * * *

Deest, & magna Pars hujus Tragoediae intercidit.

GRONOVII.

660. *Invisa nunquam*] Hunc versum Jocastae attribuit Raphelingius, sequentem cum reliquo Polynici Delrius de duobus consentit: sed, *Exsilia tu dispone*, rursum dat Jocastae, reliquum Polynici Gruterus & Scaliger omnia Polynici praeter, *Praecepta melius*, cum sequenti hemistichio, ut vulgo editur. Subtilius & commodius Grotius vers. 652. *te turbae exsulum Adscribo*, tanquam matri minus conveniens, tradit Eteocli, Sensus, (non, si haec tua sit politice, melior eris exul, quam rex, ut volunt: sed,) frustra ducis tanti: non enim tibi continget cum regibus jacere: exsul es, & manebis. quod sequitur, Polynici, *Regna dummodo invisus tuis*; Mox illud vere tyrannicum, *Regnare non vult*, iterum Eteocli: mitiora, *Qui vult amari*, Polynici: denique Eteocli: *Praecepta melius*, cum reliquo.

VARIORUM.

659. *Qui vult amari*,] Precario regnat & subditorum arbitratu, qui amari vult. FARN.

661. *Praecepta*] Quaecumque, inquit, à te dicta sunt, praecepta sunt regni. sed regum est, non tuum ista edicere. Reges ergo melius praecepta regnandi dabunt, quam tu, qui exulas. Ipsi viderint quomodo disponant regna sua: tu (ut modo vers. 652.) quomodo in exsilio degas. Tam tibi praecepta exsilii quam illis imperii opus sunt. FARNABIUS.

664. *Imperia*] Euripides: Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι Κάλλιστον ἀδικεῖν. τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών. hos versus auctor est Suetonius lib. 1. sic à Cicerone conversos fuisse: *Si violandum est jus, imperii gratia violandum est: aliis in rebus pietatem colas.* quae cum Caesar Julius continuo haberet in ore, omnia jura divina & humana, inquit Cicero l. 1. offic. pervertit, propter eum quem sibi opinionis errore finxerat principatum. Merito Ennius scripsit: *Nulla sancta societas, nec fides regni est.* Porto ab hoc versu cetera desiderantur. DELRIUS.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

*HIPPOLYTUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HIPPOLYTUS. PHAEDRA. THESEUS. CHORUS CIVIUM ATHENIENSIUM. NUNCIUS. NUTRIX. FAMULI.

ARGUMENTUM.

Hippolyti Thesei ex Antiope Amazone filii Dianam virginem ac venatricem colentis, absente apud inferos Theseo, noverca Phaedra castitatem oppugnat, nec expugnat. Repulsa impudica mulier Theseo reduci privignum oblati per vim stupri insimulat. Ille credulus, filio, qui jam domum impudicam fugerat, è votis quod restabat tertio fretus, absenti mortem imprecatur: ratum facit votum Neptunus, emisso tauro marino, qui equos Hippolyti consternat, unde per vepres & saxa distractus auriga dilamatur. Quod ubi rescivit male sibi conscia mulier, scelus suum falsumque crimen apud maritum confessa, gladio se transfigit. Theseus innoxii filii casum lugens, iramque suam detestatus, collectos passim artus componit.

ACTUS

VARIORUM.

* HIPPOLYTUS.] Sic tragoedias inscripserunt, Euripides, cujus exstat; & Lycophron, cujus interiit. Sopatri Hippolytum citat Athenaeus. Hippolyti historiae plane similem Comminii cujusdam refert Plutarchus in Parallelis, ex Dosithei Italica historia. DELRIUS. Vet. lib. nonnulli hanc tragoediam vocant, *Phaedram.* atque ita citat Priscianus lib. 6. ubi ait: Seneca, in Phaedra: *Hippolyte me nunc compotem voti facis.* DELRIUS. Etiam Phaedra haec fabula veteri meo libro dicitur. LIPSIUS. Tragoedia divina, & quae paucis Latinorum cedit. Sane nisi Troadas excipias, nulli est secunda. Character est castus. oeconomia optima. Nutrix tamen longe inferior Euripidis, cum Hippolytum accedit. Habet enim autor ille τὸ κομψὸν καὶ πανοῦργον. Neque quicquam est tam scelestum, quod non ab eo ἐνδόξως dicatur. Profecto, aliam illius temporis rhetoricam fuisse oportet, quam est paedagogulorum hodie, qui ad suas nescio quas praeceptiunculas καὶ τεχνύδρια, puerorum ingenia astringunt. Etiam aliam, quam quae in Thebaide elucet. In qua animam imitationis τὸ ἦθος, sententiolae comminuunt & intercludunt. Haec Dianae auxilium; illa Veneris implorat. Sane optime. Non enim virgo contra castitatem invocari debet. Chorus Graeci, cujus est initium: Ἔρως, Ἔρως ὁ κατ' ὀμμάτων στάζεις πόθον, est inimitabilis. Ei primum suum Seneca opposuit, non tam bono successu. Reliqui quoque fere omnes è Graeco sunt adumbrati. In caeteris superiores sumus. Ibi Theseo Hippolytus occurrit: quod hic sapienter vitatur. Nulla enim verba digna tanto scelere excogitari poterant. Et tamen, res levissime transigitur. Jam de juramento, cujus causa factum Phaedrae ab Hippolyto celatur, cum

se

ACTUS PRIMUS.

HIPPOLYTUS.

Hippolytus varia loca & munera ministris & venationis comitibus dispertit; Dianamque venationis Deam invocat.

ITe, umbrosas cingite silvas,
Summaque montis juga Cecropii
Celeri planta lustrate vagi.
Quae saxoso loca Parnethi

Sub-

GRONOVII.

4. *Quae saxa solo Carpeneito*] Flor. ut ex Delrianis unus: *saxosa loca Parnetho.* Itaque recte Scaliger: *quae saxosa loca Parnethi.*

5. *Et quae Thriasiis Vallibus*] Restituit Fr. Raphel. Post quem miror Gruterum crepare constantiam codicum, qui *Tyasis*, vel *Tiasis*, vel *Thyasis*, ut videatur gignendi casus, inquit, applicandumque illi *amnis*. Quis novit amnem Thyasin? Omnes codices corrupti. Ipse etiam Florentinus, qui *tristis*. Recte *Thriasiis*, nisi malis *Thriasii*, scilicet campi. Nam Θριάσιον πεδίον appellare solent.

VARIORUM.

se uno verbo expedire potuisset, signum poenitentis est poëtae, ut qui male oeconomiam suam orsus esset. Accedit τὸ ἄλογον. Ante enim dixerat, cum nullum periculum immineret, Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. Sed & talis est inventio tabellae, quam cum Phaedra jam pendentem Theseus invenit. Nisi enim hoc excogitasset, unde scire poterat quid evenisset? Plane haerebat illi aqua. Quare quod in Comico ἀφελικὸν vocari solet & laudatur, hoc in Tragico ἀνοικονόμητον dicendum est. Quod perpetuum esse Euripidis vitium, magnus Aristoteles notavit. Ergo successum vide. poenas dat uterque; & poëta & Hippolytus. Hic diripitur ab equis: ille ut actionem, quam tot modis intricaverat, absolvat, it ad machinam, & Dianam introducit, quae rem Theseo exponit. Sic Hippolytus in urbem rursus redit, & quod fieri non poterat, si vel nomen tueretur suum, placide expirat. Noster quia rem praeceperat, sine ullo protenus labore ad finem perducit. Duas ὄψεις σκηνικὰς adjunxit: quibus oculorum lenocinium quaesivit. Nam & Phaedra coram populo sibi manum infert, & Hippolyti reliquiae exhibentur. De quibus supra. Sed in singulis haec persequi Tragoediis, non est animus. Cum id suo sibi loco melius futurum sit. Et jam properamus. HEINSIUS.

1. *Cingite*] Indagine, odora canum vi, retibus. FARNABIUS.

2. *Cecropii*] Attici à Cecrope qui oppidum Cecropiam condidit, quod postea in arcem Athenarum mutatum est, unde regio & mons vicinus nomen habent. FARN.

4. *Quae saxa solo Carpeneito*] Solus meus codex scriptus: *Quae saxosa loca Parnetho.* bene, sane perbene, si unicam litterulam mutes: *saxoso.* nam Parnes Atticae mons nobilis, Thucydidi, Aristophani, Luciano, Straboni, Stephano prope Hymettum: laudatus à Pausania in Attic. copiosâ ursorum & aprorum venatione: *vitibus benignum* vocat Statius in Thebaid. DELRIUS. Πάρνης mons Atticae. unde merito saxosum vocat. Aristophanes Νεφέλαις extulit feminino genere, βλέπε νυνὶ πρὸς τὴν Πάρνηθα. Sed alibi extulit masculino, ὡς κέρχνας ἥξω φέρων τι δεῦρο τὸν Πάρνηθ' ὅλον. SCAL.

Subjecta jacent; & quae Thriasiis
Vallibus amnis rapida currens
Verberat unda; scandite colles
Semper canos nive Riphaea.
Hac hac alii, qua nemus alta
Texitur alno; qua prata jacent,
Quae rorifera mulcens aura
Zephyrus vernas evocat herbas:
Ubi per glacies lenis Ilissus
Ubi Maeander super aequales

La-

GRONOVII.

13. *Ubi per glacies lenis Ilissus*,] Convenit inter omnes, haec non ab auctore sic exiisse, ut vulgo leguntur. Lipsius cum Raphelingio, *per glareas*. Gruterus totum versum suspectum facit, utpote novem scriptis exsulem, magisque eum suo judicio premit Scaliger. Manus illustris aliique summi viri *par glacie*: & explicant, adeo lenis, ut stare veluti glaciatum putes, nullis fluctibus tumidum & inaequalem. Est cui vera scriptura in mentem venerit, sed talibus firmata exemplis, ut ludere videatur. Quid enim *gracile vadum*, & *graciles viae petauri* ad agros Atticos? Tamen legendum est *graciles*. nam Flor. *per glaciles lenis Ilissos Labitur agros*. Hi non uberes, non pingues putresque & optimi terreni, sed sicci & macri & steriles. Columella lib. 5, 6. *hoc in solo pingui melius, illud in gracili*. Plin. 18, 19. *Ubi siccae & graves aestates, terra cretosa aut gracilis*. 21, 6. *Gracili solo nec humido provenit*. 26, 8. *Nascitur in campestri & gracili solo*. Talis erat terra Attica, τραχεῖα καὶ δύσιππος, ut eam vocat Plutarchus in Sulla. Livius lib. 43 *Primi Athenienses introducti*, &c. *quamquam sterilem terram ararent, ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent*. Scholia Aristophanis ad Plutum: Οἱ τὴν Ἀττικὴν οἰκοῦντες πένητες μὴ ἔχοντες τὰς ἐκ τῶν σπερμάτων τροφάς· ἀνεπιτήδειος γὰρ ὁ τόπος ἦν εἰς γεωργίαν καὶ ξηρὸς ὤν. Gracilis ager λεπτόγεως. Thucydides lib. 1. τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον οὖσαν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ αἰεί. Auctor de vita Pythagorae apud Photium: διὸ καὶ νῦν ἐντελεχεῖς ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἐκ φύσεως ὑπάρχοντα. τὸ τοιούτου ἀέρος ἰσχνοτάτου ὄντος καὶ καθαρωτάτου. ὡς μὴ μόνον τὴν γῆν λεπτὴν εἶναι (δι᾽ ἣν αἰτίαν καὶ λεπτόγεώς ἐστιν ἡ Ἀττική) ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Add. Max. Tyrius dissert. 13.

14. *Ubi Maeander super aequales*] Hunc potius obelis versum figere debebant. Quis enim Maeander in Attica? Nec ubi editi, ponit eum optimus codex, sed ante illum, quem vulgo sequitur, hoc modo: *lenis Ilissos Labitur agros piger & steriles Ubi Maeander super inaequales Amne*. Vide

VARIORUM.

5. *Thriasiis*] Thriasiis vallib. *Thria* enim vicus Atticus in tribu Oenoa. FARN.

5. *Thriasiis vallibus*] Omnino rectum hoc. vid. Scop. collect. Fac Crit. Grut. Tom. 1. c 35. & Strab. lib. 9. Venetus excusus quoque *Triasiis*. SCHRODERUS.

8. *Nive*] Indurata à Borea flante à Riphaeis montibus Scythiae. FARN.

12. *Zephyrus*] Favonius veris comes & pater, genitalis mundi spiritus. FARN.

14. *Maeander*] De quo in Herc. Fur. vers. 684. FARNABIUS. Seneca: *Qualis incerta vagus Maeander unda ludit, & cedit sibi*. Ovidius autem: *Ludit, & ambiguo lapsu refluitque, fluitque*. DELRIUS.

14. *Ubi Maeander super aequales Labitur agros piger*,] De hoc versu sic Isacius Pontanus Epist. ad Petrum Scriverium. Rectum adhuc & γνήσιον judico. Nec refert, quod praecipue objici animadverto, si Atticam Maeander non perfluat, cum suf-

Labitur agros piger, & steriles
Amne maligno radit arenas.
Vos, qua Marathon tramite laevo
Saltus aperit; qua comitatae
Gregibus parvis nocturna petunt
Pabula foetae. vos, qua tepidis
Subditus austris, frigora mollit
Durus Acharnan. alius rupem
Dulcis Hymetti: parvas alius
Calcet Aphidnas. pars illa diu

Va-

GRONOVII.

tamen an possit servari suo loco ita conceptus: *Ubi Maeander inter aequales.* Ilissum confert cum Maeandro, quia prae caeteris fluminibus, ut ait Statius, *amfractu riparum incurvus Ilissus.* Quid quod & *errantes* ejus *aquas* dicit in Oedipo ut alibi Maeandri? Et videtur ab εἰλίσσειν nomen ejus ductum putasse. Inter *aequales* autem agros labi Maeandrum confirmat Strabo l. 12. τὸν Μαίανδρον, παρειληφότα καὶ ἄλλον ποταμὸν Ὀργᾶν, δι' ὁμαλοῦ φερόμενον πρᾴου καὶ μαλακοῦ. Cogitabam aliquando: *Tibi, Maeander, par & aequalis.* Cicero in Oratore: *nec satura jejune, nec grandia minute, nec item contra, sed erit rebus ipsis par & aequalis.* Lib. 1. de Orat. *qui unam virtutem haberet, omneis habere, easque esse inter se aequales & pares.* Hoc magis placet. Meursius: *Ubi Maeander, super aequales Labitur agros*, Athen. ATT. 2, 5.

21. *Frigora mollit Durus Acharnan.*] Acarnanes, inter Aetoliam & Epirum siti, hinc remoti. Scribe: *Durus Acharneus.* Ἀχάρναι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς notissimus, unde Ἀχαρνεύς. *Durus*, id est, laboriosus. Ἀνθρακεῖς ex illis producit Aristophanes & ἀγροίκους vocat. *Mollit frigora*, id est, mitiora habet & praebet.

VARIORUM.

sufficiat in Asia minore esse, ubi è regione Atticae intra Miletum & Ephesum in mare Myrtoum exoneratur. Et solet fere ita Seneca etiam longinquiora in unum compingere. Sic in Phoeniss., postquam Tmolum Asiae minoris montem, & tractus ejusdem Pactolum nominasset, Maeandrum Hebro; qui in Thracia est, jungit: ait enim vers. 605. & seqq. —— *nec laetis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas, Rapidusque campos fertiles Hebrus secat.* at Nicolaus Heinsius sic constituendos esse hos versus pronunciabat: *Suppar gracili lenis Ilissus Ubi Maeandro super aequales Labitur agros piger & steriles Amne maligno radit arenas.* εὐτύχως. vid. ejus Epist. 180. ad Graev. sylloges Epist. Tom. IV. SCHRODERUS.

16. *Maligno*] Parco, non irriganti terras. FARNABIUS. Quia nullum limum, quo agri foecundi fiunt, adducit; sed steriles volvit arenas.

17. *Marathon*] Ex urbibus Tetrapoleos Atticae una, Miltiadis victoria de Persis insignis. FARN.

18. *Comitatae*] Ferae comitatae foetibus noctu pascuntur. FARN.

20. *Qua tepidis*] Qua strenui bellatores Acharnenses meridionalem Atticae partem incolunt. *Vel* qua mons saxosus prope Acharnas vicum Atticae frigora mollit. FARN.

23. *Hymetti:*] Montis Atticae marmore clari: ut & thymo ac melle celebris. FARNABIUS. Dulcis ergo ob mellis copiam.

24. *Aphidnas.*] Vicum Atheniensium, ubi Theseus Helenam raptam occultavit. FARNABIUS. *Aphidna* vicus Atheniensium, in tribu Antiochidà, etiam *Titacides* dictus: nomen accepit à Thesei socio Aphidno, de quo Plutarchus in Theseo. vide Diodorum Siculum lib. 4. Pausaniam in Attic. & Strabonem libro 9. Stephanus docet *Aphidnam* differre ab Aphidnis. DELRIUS.

25. *Im-*

Vacat immunis, qua curvati
Littora ponti Sunion urget.
Si quem tangit gloria ſilvae,
Vocat hunc Phlyeus. hic verſatur
Metus agricolis, vulnere multo
Jam notus aper. At vos laxas
Canibus tacitis mittite habenas:
Teneant acres lora Moloſſos.
Et pugnaces tendant Creſſae
Fortia trito vincula collo.
At Spartanos (genus eſt audax
Avidumque ferae) nodo cautus
Propiore liga. veniet tempus,
Cum latratu cava ſaxa ſonent:

Nunc

GRONOVII.

28. *Vocat hunc Philipis.*] Ignotum vocabulum. Varie tentavit Delrius: *Pitthis*, *lapis*, *Pelex*, *Sphettes*: tandem proxime verum, *Phlyeis*. Scaliger, *Phibalis*. Sed Etruſcae membranae: *Vocat hunc fluis*. Urbs Peloponneſi non longe diſtabat Argis *Phlius*, unde ἐθνικὰ *Phliuntius* & *Phliaſius* faciunt: ſed prius reprehenditur à Cicerone ad Atticum lib. 6. epiſt. 2. Ea huc non pertinet. Legendum: *Vocat hunc Phlyeus*. Is δῆμος τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς ut Heſychius, ἢ τῆς Κεκροπίδος, ut Harpocration. Ariſtophanes Veſpis: συγγενὴς δέ ἐστι τῶν ἐνταῦθ' ὁ χαύνος ὁ Φλυεύς. Vide Meurſii Populos Atticae.

29. *Metus agricolis*] Ovidius lib. 7. Metamor. *Protinus Aoniis immittitur altera Thebis Peſtis, & exitio multi pecorumque ſuoque Rurigenae pavere feram.* *Metus agricolis* aper, ut Valerio Flacco Pelias: *Jam gravis & longus populis metus.*

32. *Et pugnaces tendant Creſſae*] Membranae optimae cum Voſſianis, *Cretes*. Ovidio in Actaeonis turba: *Gnoſſius Ichnobates*: &, *patre Dictaeo, ſed matre Laconide, Labres*. Lucanus: *Venator tenet ora levis clamoſa Moloſſi; Spartanos Cretaſque ligat.*

VARIORUM.

25. *Immunis*,] A venatione noſtra & praeda. FARNABIUS.

25. *Curvati*] Sinuati. FARN.

26. *Sunion*] Promontorium Atticae. FARNABIUS. Pomponius Mela libro 2. Aegaeum ſtatim pelagus vaſte longum litus impellit, hinc ad promontorium quod *Sunion* vocatur, magno ambitu mollique circumagit. DELRIUS.

29. *Metus agricolis*,] Terror metuendus agricolis, quos multoties vulneravit. *Vel* notus multo venatorum vulnere, quos tamen effugit. FARNABIUS.

31. *Canibus tacitis*] Non argutis, vocalibus, clamoſis-ve. FARN.

31. *Habenas:*] Quas copulas vocant. *Vel* lora. FARNABIUS,

32. *Moloſſos.*] Epiroticos canes, qui fortitudine laudantur: ut Spartani, ſeu Lacones velocitate FARN.

33. *Creſſae*] Canes Cretenſes foemellae acres loris extenſis indagent. FARN.

35. *At Spartanos*] Sed Laconas arctiori nodo coërce. FARNABIUS. Laconici canes etiam ab Euſtathio Odyſſ. ρ'. Ariſtaeneto in epiſtolis, Xenophonte, Oppiano & Nemeſiano in Cynegeticis, Virgilio 3. Georg. demum Sophocle, Nonno & Claudiano commendantur. DELRIUS.

37. *Veniet tempus*,] Feris ſcil. excitatis FARNABIUS.

39. De-

Nunc demiſſi nare ſagaci
Captent auras, luſtraque preſſo
Quaerant roſtro: dum lux dubia eſt;
Dum ſigna pedum roſcida tellus
Impreſſa tenet; alius raras
Cervice gravi portare plagas,
Alius teretes properet laqueos.
Picta rubenti linea penna
Vano cludat terrore feras.
Tibi libretur miſſile telum.
Tu grave dextra laevaque ſimul
Robur lato dirige ferro.

Tu

GRONOVII.

44. *Cervice gravi portare plagas,*] *Rotare*, quod Gruterus in ſeptem codd. me quoque qui in tribus inveneram, commovit, donec alterum bona fide approbavit mihi Florentinus. Tibullus lib. 1. eleg. 4. *Nec, velit inſidiis altas ſi claudere valles, Dum placeas, humeris retia ferre neges.* Plinius 19. 1. *Vidimuſque tantae tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromis tranſirent, uno portante multitudinem, qua ſaltus cingerentur.* Juſtinus lib. 1. *Addita retia, ut ſub ſpecie venatoris dolus lateret.*

47. *Vano cludat terrore*] Scribe *Vano ludat.* Nic. Heinſius. Vide tamen Lipſium ad Senecam l. 1. Clement. 16.

VARIORUM.

39. *Demiſſi*] In terram inclinati. Vide Thyeſt. verſ. 497. FARN.

39. *Nare ſagaci*] Propter odoratus acumen aptâ & idoneâ inveniendis ferarum latibulis. Plautus: *Canem eſſe oportuit, ſagax naſum habet.*

40. *Captent auras,*] Ad percipiendum odorem ferarum, qui per aërem multiplicatis ſpeciebus (ut vocant) illis offertur. declarant hoc comti imprimis & politi verſus L. Varii. *Seu canis umbroſam luſtrans Gortynia vallem, Si veteris potuit cervae comprendere luſtra; Saevit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans, Aethera per nitidum tenues ſectatur odores.* tenuia odorum ſimulacra. DELR.

41. *Lux dubia*] Primum diluculum. FARN.

44. *Gravi*] Gravata. FARN.

46. *Linea penna*] *Linea*, ſeu *Formido*, retis genus eſt, alterno plumarum verſicolorium, maxime rubricatarum, contextu ornatum: quas interdum uſtulabant, ut gravi odore amplius feras terrerent: & tunc pennae odoratae dicebantur. comparatum id genus retis, ut ferae, maxime cervi, vel in veros caſſes vano terrore impellerentur, quos vicinis in locis occultabant (ut innuit Lycophron) vel dum latratu canum attoniti, inſequentem à tergo haſtatum equitem fugiunt, & circum lineam vagantur, ab occultis ſagittariis certo ictu ſternerentur. quam venationem Seneca his verbis lib. 2. de Clementia ſignificat: *Sic feras lineae & pinnae clauſas continent. eaſdem à tergo telis eques inceſſat: tentabunt fugam, per ipſa quae fugerant, proculcabuntque formidinem.* Idem lib. 2. de Ira cap. 12. *Nec eſt mirum, cum maximos ferarum greges linea pennis diſtincta conterreat & ad inſidias agat ab ipſo effectu dicta formido.* Formidinis texturam docet Gratius in lib. de venatione; uſum, non minus jucunde quam fuſe Pierius lib. 7. Hieroglyph. cujus verba prolixitatis vitandae gratia praetereo. DELRIUS.

48. *Libretur*] Quidam v. l. *Vibretur.*

50. *Lato ferro.*] Venabulo. FARN.

 52. *Sub-*

Tu praecipites clamore feras
Subsessor ages: tu jam victor
Curvo solves viscera cultro.
Ades en comiti Diva virago,
Cujus regno pars terrarum
Secreta vacat: cujus certis
Petitur telis fera, quae gelidum
Potat Araxen, & quae stanti
Ludit in Istro: tua Gaetulos
Dextra leones, tua Cretaeas
Sequitur cervas: nunc veloces
Figis damas leviore manu.
Tibi dant variae pectora tigres,
Tibi villosi terga bisontes,

La-

GRONOVII.

60. *Tua Cretaeas Sequitur cervas:*] Res nota de cervis in Creta vel ex dictamno. Et Propertius: *Cretaei fastus quae passa juvenci.* Cur ergo liber optimus: *Cresseas.* An voluit *Crissaeas*, à campo Crissaeo? Tutius nihil mutare.

VARIORUM.

52. *Subsessor ages:*] In insidiis latens, unde occasione capta repente exiliens territas feras in laqueos agat. FARNABIUS. In venatione, & in exercitu, *subsessores* dicuntur, qui sunt in insidiis: unde etiam domestici hostes pudicitiae *subsessores* nominantur à Val. Maximo. 2. 1. 5. & 7. 2. ext. 1. ἔφεδροι ἢ ταῖς ἄλλαις ὑποκλεπτόμενοι, ut Sophocles. Absente Agamemnone, ut canit Virgilius, *domi subsedit adulter*, quia Aegisthus patruelis sui uxorem incestu polluit, & reversum è bello regem per insidias interfecit. FABRITIUS.

54. *Ades*] Fave mihi ô Diana venationis Dea virilis. FARN.

55. *Pars terrarum*] Inferi. eadem enim quae Proserpina. *vel ad rem praesentem*, nemora, sylvae, ferarum lustra. FARN.

57. *Quae gelidum*] *Ubivis terrarum*, & quae bibit Araxen fl. Armeniae. FARN.

58. *Quae stanti*] Et quae ludibunda percurrit Danubium in Germania ortum fl. congelatum. FARNABIUS.

59. *Gaetulos*] Libycos. Gaetuli enim antiquissimi incolae Africae, *quae Leonum arida nutrix.* FARNABIUS.

60. *Dextra leones,*] At negat Homerus eam leonum venatione delectari: scilicet, quia de Taygetis & Erymantho illi sermo. quae loca leonibus carent: Vide Pierium lib 7. Hieroglyph. Nam quod noster, idem quoque Claudianus in Panegyri de consulatu Manlii. DELRIUS.

60. *Cretaeas*] Creta enim cervis nobilis, & dictamno, cujus usum docuerunt cervae. FARN.

63. *Dant pectora*] Resistentes figuntur. FARN.

63. *Variae*] Maculosae. FARN.

63. *Tigres*] Herc. Fur. vers. 1324. FARN.

64. *Bisontes,*] Boves silvestres. FARNABIUS. Bisontem lib. 6. Caesar cervi figurâ esse scribit; à mediâ fronte inter aures unum cornu exstare valde excelsum & rectum, & ab ejus summo ramos, sicut palmas, late diffundi: collum jubis villisque contectum, (unde Plinio lib. 8. cap. 15 jubati) tradunt Strabo lib. 4. & Solin. cap. 29. Agit de iisdem Wotton. lib. 6. cap. 92. DELRIUS.

65. *La-*

Latisque feri cornibus uri.
Quidquid solis pascitur arvis,
Sive illud inops novit Garamas,
Sive illud Arabs divite silva,
Sive ferocis juga Pyrenes,
Sive Hyrcani celant saltus,
Vacuisque vagus Sarmata campis,
Arcus metuit, Diana, tuos.
Tua si gratus numina cultor
Tulit in saltus; retia vinctas
Tenuere feras; nulli laqueum
Rupere pedes; fertur plaustro
Praeda gementi. tum rostra canes
Sanguine multo rubicunda gerunt;
Repetitque casas rustica longo
Turba triumpho.
En, Diva favet. signum arguti

Mi-

GRONOVII.

70. *Sive Hyrcani celant saltus*,] Manus illustris: *Sive Hercynii.* Credo, quod hi aptius inter Pirenes juga & Sarmaticos campos nominarentur. Foret tamen magis ex persona Senecae quam Hippolyti: qualia plura in his tragoediis.

VARIORUM.

65. *Latisque feri*] Uros fingit *ἀγρευτῆρας*, ut loquitur Hesiodus, quod Plautus *patales* reddidit. DELRIUS.

65. *Uri.*] Feri boves in Germania vi & velocitate excellentes. FARN.

66. *Solis arvis*] Desertis. FARN.

67. *Inops Garamas*,] Interioris Africae populus egenus & vagus. FARN.

68. *Divite sylva*,] Aromatum feraci. FARN.

69. *Juga Pyrenes*,] Montes Pyrenaei à Pyrene filia Bebricis ibi compressa ab Hercule, ut volunt fabulae, vel ἀπὸ τοῦ πυρὸς, propter incendium, quo flagravit illorum montium sylva, injecto à pastoribus igne. FARN.

70. *Hyrcani*] Hyrcania Scythiae contermina; hod. *Hyrach.* FARN.

71. *Vacuisque*] Incultis, solis, sine opidis DELR.

71. *Vagus*] Herc. Fur. vers. 539. FARN. Carens certis sedibus. Papinius; *Quae modo Marcomanos post horrida bella vagosque Sauromatas.* & alio loco, —— *mutatoresque domorum Sauromatae* —— Sauromatae & Sarmatae iidem sunt. DELR.

73. *Tua*] Si numen tuum invocanti, partem praedae voventi, venationem rite aggresso adfueris praedam largita. FARN.

77. *Gementi.*] Virgilius: *Nec cessant plaustris vectare gementibus ornos.* DELRIUS.

77. *Rostra*] Improprie pro rictibus

80. *Turba triumpho*] In morem triumphi à venatione rediens praeda onusta: sed & venatores Idib Aug. solenniter feriati spicatas faces accensas in nemora Dianae sacra ferebant canesque infulis ornatos cum caeteris instrumentis venatoriis Deae sistebant. FARN.

81. *Fave*,] Scribendum opinor *favet*, nam faven-

Misére canes. vocor in silvas.
Hac, hac pergam, qua via longum
Compensat iter.

VARIORUM.

ventis signum agnoscit canum vocem. FARN.

81, *Arguti*] Latratores. sic loquacem vocat Plautus; *sine virtute argutum civem mihi habeam pro praeficâ.* & Nonio, argutari, loquaciter prologui DELR.

83 *Qua via*] Per iter mage compendiosum. FARNABIUS.

PHAEDRA. NUTRIX.

Phaedra amore Hippolyti ardere se fatetur apud nutricem, frustra eam à tam nefando amore dehortantem.

Phaed. O Magna vasti Creta dominatrix freti,
Cujus per omne littus innumerae rates
Tenuere pontum, quidquid Assyria tenus
Tellure Nereus pervium rostris secat;
Cur me in penates obsidem invisos datam,
Hostique nuptam, degere aetatem in malis
Lachrimisque cogis? profugus en conjux abest,
Praestatque nuptae, quam solet, Theseus fidem.
Fortis per altas invii retro lacus
Vadit tenebras miles audacis proci;

So-

GRONOVII.

88. *Nereus pervium rostris secat;*] Flor. *pervius.* Quicquid spatii ab Syria usque ad contrarias partes dividit vel interluit Nereus pervius navibus.

VARIORUM.

85. *O magna*] O patria mea Creta insula ad dominatum Graeciae sita. Nam & Minos sibi vicinas insulas & maximam Graeciae partem subdidit. FARN.

89. *Obsidem*] Neque enim filiarum raptum ulciscebatur Minos. infra versu 244. FARN.

89. *Invisos*] Eorum qui fratrem meum Androgeon interfecerunt. FARN.

90. *Hostique*] Theseo, qui Atheniensis Minotaurum occidit, sororem deseruit, meque adeo. FARNABIUS.

92. *Quam*] Helenae, Hippolytae seu Antiopae, Meliboeae, Ariadnae. FARN.

93 *Invii*] Stygis irremeabilis. FARN.

94. *Miles*] Secutus Pirithoum, Hercul. Fur. vers. 806. FARN.

94. *Audacis proci;*] Pirithoi, Proserpinam Ditis thalamo deducere adorti. DELRIUS.

96. *Fu-*

Solio ut revulſam regis inferni abſtrahat,
Pergit furoris ſocius. haud illum timor,
Pudorque tenuit. ſtupra &, illicitos toros
Acheronte in imo quaerit Hippolyti pater.
Sed major alius incubat moeſtae dolor.
Non me quies nocturna, non altus ſopor
Solvere curis: alitur & creſcit malum,
Et ardet intus; qualis Aetnaeo vapor
Exundat antro. Palladis telae vacant,
Et inter ipſas penſa labuntur manus.
Non colere donis templa votivis libet;
Non inter aras, Atthidum miſtam choris,
Jactare tacitis conſcias ſacris faces;
Nec adire caſtis precibus aut ritu pio
Adjudicatae praeſidem terrae deam.
Juvat excitatas conſequi curſu feras,

Et

GRONOVII.

106. *Atthidum miſtam choris*,] Flor. *choros*. Voluit, *choro*, opinor, etſi parum interſit.

VARIORUM.

96. *Furoris*] Inſani amoris. FARN.
96. *Illum*] Hinc & ſibi illiciti amoris licentiam captat non ſedatae libidinis mulier. FARN.
98. *Hippolyti*] Hic primo vocabatur *Demophoon*, teſte Plutarcho in Theſeo; teſte vero Pauſania, *Tyndarides*: quomodo illum vocavit Plinius lib. 29. hiſt. nat. cap. 1. poſtea dictus Virbius. DELR.
102. *Aetnaeo*] Herc. Fur. verſ. 106. FARN.
103. *Palladis*] A Pallade inventae artes textoriae & lanificae, id eſt, non nere non texere juvat. *πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν*. FARN.
105. *Votivis*] Pro mariti reditu. FARN.
106. *Atthidum*] Matronarum Atticarum Vid. Hercul. Fur. verſ. 300, & 845, & 1164. FARN.
107. *Conſcias ſacris faces*;] *Pathos*, facibus ſenſum dat tanquam myſticis. FARNABIUS Loquitur de Eleuſiniis ſacris quae ab Atticis virginibus & matronis honeſtis, Eleuſina proficiſcentibus in Cereris honorem fieri ſolebant, quod Thelytus Methymnaeus apud Theocriti Scholiaſt. docet. Dicta ſunt *Eleuſinia*, quia Eumolpi operâ, Athenienſes ea ab Eleuſiniis acceperunt: ſive illa invenerit Eumolpus; ut vult Androtion lib. 2. de ſacrificiis; ſive Danai filiae, ut cenſet Herodotus in Euterpe. dicta etiam *Theſmopheria*. Fuêre majora & minora Majora antiquiora, & in Cereris potiſſimum honorem; minora in Proſerpinae, diu poſterius inſtituta, ut illis Hercules initiaretur. nam majoribus, quod peregrinus eſſet, non licebat, teſte Caelio Rhodigino. Quod ſi verum, ambo Senecae loca de minoribus erunt, ut & illud Ciceronis lib. 1. de nat. Deorum: *Omitto Eleuſina ſanctam illam & auguſtam, ubi initiantur gentes orarum ultimae.* & Ariſtidis in Panathenaicis, quando docet quotannis maximam multitudinem initiatorum albo adſcribi conſueviſſe. DELRIUS.
109. *Praeſidem*] Minervam: cui Deorum judicio & populi ſuffragio adjudicatum praeſidium & nomen Athenarum, cum olivam pacis ſymbolum eduxiſſet, donum praeſtantius Neptuni bellatore equo. Vid. Hercul. Fur. verſ. 913. FARN.
110. *Juvat*] Me Hippolyti comitem. FARN.

Et rigida molli gaesa jaculari manu.
Quo tendis, anime? quid furens saltus amas?
Fatale miserae matris agnosco malum.
Peccare noster novit in silvis amor.
Genitrix, tui me miseret; infando malo
Correpta, pecoris efferi saevum ducem
Audax amasti. torvus, impatiens jugi,
Adulter ille, ductor indomiti gregis.
Sed amabat aliquid: quis meas miserae deus,
Aut quis juvare Daedalus flammas queat?
Non, si ille remeet arte Mopsopia potens,
Qui nostra coeca monstra conclusit domo,
Promittat ullam casibus nostris opem.
Stirpem perosa Solis invisi Venus,
Per nos catenas vindicat Martis sui,
Suasque probris omne Phoebeum genus
Onerat nefandis. nulla Minois levi
Defuncta amore est. jungitur semper nefas.
Nutr. Thesea conjux, clara progenies Jovis,
Nefanda casto pectore exturba ocius:
Extingue flammas: neve te dirae spei

Prae-

VARIORUM.

111. *Gaesa*] Tela Romanis usurpata ab Hispanis, *ut alii*, à Gallis. *Virg.* Gaesa Alpina. FARN.

113. *Fatale*] Mater enim Pasiphaë taurum in silvis pascentem, ego Hippolytum venatorem silvis gaudentem amo. FARN.

119. *Aliquid:*] *Vaccam, quam in magno sequitur grege*, unde spes aliqua matri fruendi amoris, mihi autem nulla, Hippolytus enim ἀναίσθητος nihil amat. FARN.

120. *Daedalus*] Ingeniosus artifex, qui amati tauri copiam fecit matri meae ligneae vaccae inclusae. FARN.

121. *Mopsopia*] Attica, à Mopsopo rege, *vel* Mopsopia Oceani filia. hoc est, arte Daedali Atheniensis. FARN

122. *Qui nostra*] Qui conclusit Minotaurum matre mea natum in Labyrintho. FARN.

124. *Stirpem*] Venus odio & vindicta nostram prosequitur familiam (Pasiphaë enim filia Solis) cujus adulterium cum Marte detexit Sol detulitque ad Vulcanum, qui ipsos ferreis reticulis irretitos Diis deridendos exhibuit. FARN.

127. *Minois*] Patronymicum, foemina è familia Minois. FARN.

129. *Clara*] Filia Minois qui Jove satus. FARNABIUS.

134. *Qui*]

Praebe obsequentem. Quisquis in primo obstitit
Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.
Qui blandiendo dulce nutrivit malum,
Sero recusat ferre, quod subiit, jugum.
Nec me fugit, quam durus & veri insolens
Ad recta flecti regius nolit tumor.
Quemcumque dederit exitum casus, feram.
Fortem facit vicina libertas senem.
Obstare primum est velle, nec labi via:

Pu-

GRONOVII.

138. *Quemcumque dederit*] Placet omnino quod Delrius & Gruterus hinc personam Phaedrae sustulere. Nutricis sunt, cujus alioqui abruptus & imperfectus sermo sine ullo operae pretio hiat. Se non ignorare praefatur, quantum periculi adeat reginae responsando & retinendo: sed ita paratam esse, ut dum vera moneat, quemcumque casum non extimescat: licere enim sibi, quamvis servae, forti & intrepidae esse aetatis beneficio, cui sit *vicina libertas.* Quae illa? Mors. De ira 3, 15. *Vides illum praecipitem locum? illac ad libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? libertas in imo sedet. Vides illam arborem, brevem, retorridam, infelicem; pendet inde libertas. Vides jugulum tuum, guttur tuum, cor tuum, effugia servitutis sunt.* Sic Cassandra Agamemnoni, dicenti, *Ne metue dominam famula*, respondet, *libertas adest.* Stupentibus ad saevam dominationem Aristotimi Eliorum tyranni caeteris, Hellanicus, senex & orbus, vindicandam patriam suscepit, *ut qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret*, inquit Justinus l. 26. *Fortem*, id est, audacter agentem, quamvis ob verba libera mihi verbera & vincula metuenda sint. Fortitudinis togatae pars est vera invitis auribus imprimere, potentium negligere gratiam & suscipere inimicitias reipublicae aut amicorum aut juris & aequi causa. Hinc multi apud Ciceronem *fortes* appellantur, qui bellicis factis inclaruere nullis: & *fortes consules*, qui restiterunt male popularibus tribunis. Idque optime convenit in personam nutricis, quae & serva erat & senex, & dominae obloquutura: non Phaedrae, quae versu demum 253. de morte aliquid constituit.

140. *Obstare primum est velle,*] Transponit hos versus Delrius post 257. *Quod esse temet*, interposito 249. *Pars sanitatis:* dein corrigit, *secundum, & nosse.* Nimium hoc. Gruterus mitius, & recte explicat, quid sit *secundus pudor.* Vide nos ad lib. 5. de benefic. cap. 25. Sed legendum cum optimo: *Non ista primum est velle.* Ast ut ex hoc conjicit Nic. Heinsius: *Honesta primum est velle.* nam & infra versu 598. *Honesta quaedam scelera:* codex idem, *Non ista quaedam* Modestus est ingressus acris castigationis. Sumpsit ab Euripide: Εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ᾽ ἁμαρτάνειν. Εἰ δ᾽ οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις. Caecina ad Ciceronem lib. 7. famil. *Nam quod praeclare facere non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parcissime facere.*

VARIORUM.

134. *Qui*] Vitare enim plagas facilius, quam retibus se expedire, aut validos Veneris perrumpere nodos. FARN.

136. *Nec me fugit,*] Novi ego regum & nobilium superbum ingenium, quam non libenter verum audiant aut ad rectum flecti velint. v. 574. Octav. FARN.

140. *Obstare primum est velle,*] Et hic praerogativae codicis sui, exhibentis, *non ista primum est velle* obsequendum esse vult Gronovius. Sed recte habet vulgata, quae hoc dicit, voluntatem & firmum animi propositum resistendi foedae libidini primum esse mentis pudicae conatum. modo dixerat versu 132. *Quisquis in primo obstitit Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.* Et eadem nutrix paulo post v. 165. *Compesce amoris impii flammas.* & v. 249. *Pars sanitatis, velle sanari fuit.*

 Ad-

Pudor eſt ſecundus, noſſe peccandi modum.
Quo miſera pergis? quid domum infamem aggravas,
Superaſque matrem? majus eſt monſtro nefas.
Nam monſtra fato, moribus ſcelera imputes.
Si, quod maritus ſupera non cernit loca,
Tutum eſſe facinus credis, & vacuum metu;
Erras. teneri crede Lethaeo abditum
Theſea profundo & ferre perpetuam Styga.
Quid ille, lato maria qui regno premit,
Populiſque reddit jura centenis pater,
Latere tantum facinus occultum ſinet?
Sagax parentum eſt cura. credamus tamen
Aſtu doloque tegere nos tantum nefas.
Quid ille rebus lumen infundens ſuum
Matris parens? quid ille, qui mundum quatit,
Vibrans coruſca fulmen Aetnaeum manu,
Sator deorum? credis hoc poſſe effici,
Inter videntes omnia, ut lateas, avos?
Sed, ut ſecundus numinum abſcondat favor
Coitus nefandos, utque contingat ſtupro

Ne-

GRONOVII.

142. *Quid domum infamem gravas,*] Flor. *aggravas?* quod etiam ex Mog. Delrius monuit, & habet Voſſianus. Infra: *quae ſors aggravet quaſſam domum?*

148 *Profundo: ferre perpetuam Stygem.*] Lege ex Etruſco: *profundo, & ferre perpetuam Styga.* Sic infra, *atram Styga.*

VARIORUM.

Adſtipulantur vulgatae duo excuſi, & MS. Traject. SCHRODERUS.

143. *Majus*] Inceſtus hic amor tuus major eſt belluino illo matris tuae, unde Minotaurus. FARN.

144. *Fato,*] Stoice. nam Peripatetici monſtra peccato naturae tribuunt. FARN.

147. *Teneri*] Puta Theſeum non rediturum ab inferis; quid Minos pater tuus? FARN

147. *Lethaeo*] Infernis. vide Hercul. Fur. verſ. 292. 680. 711. FARN.

149. *Lato maria*] Supra v. 85. FARN.

150. *Centenis*] Creta centum habens urbes. FARNABIUS.

154. *Ille rebus*] Sol avus tuus maternus. FARN.

155. *Ille,*] Jupiter avus paternus. FARN.

156. *Aetnaeum*] Quod in Aetna fabricant Cyclopes Vulcani miniſtri. FARN.

158. *Videntes*] Phoebum cuncta luſtrantem, Jovem omnia implentem. FARN.

159. *Sed,*] Verum puta nefas hoc tuum poſſe latere Deos conniventes, &c. quid conſcientia tua? annon illa occulto flagello & ſurdo verbere te excarnificabit? FARN.

164. *Ali-*

Negata magnis ſceleribus ſemper fides:
Quid poena praeſens, conſciae mentis pavor;
Animuſque culpa plenus, & ſemet timens?
Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.
Compeſce amoris impii flammas, precor,
Nefaſque, quod non ulla tellus barbàra
Commiſit unquam, non vagus campis Geta,
Nec inhoſpitalis Taurus, aut ſparſus Scythes.
Expelle facinus mente caſtifica horridum;
Memorque matris, metue concubitus novos.
Miſcere thalamos patris & gnati apparas,
Uteroque prolem capere confuſam impio?
Perge, & nefandis verte naturam ignibus.
Cur monſtra ceſſant? aula cur fratris vacat?
Prodigia toties orbis inſueta audiet,
Natura toties legibus cedet ſuis,
Quoties amabit Creſſa? *Phaed.* Quae memoras, ſcio
Vera eſſe, Nutrix: ſed furor cogit ſequi

Pe-

GRONOVII.

162. *Conſciae mentis pavor*,] Florentinus eum illis facit, qui habent *conſcius*. Nec mutandum fuit, multo minus *mentis* in *noctis*: nam *conſcius pavor mentis* eſt trepida & pavens conſcientia. Juvenalis: *quos diri conſcia facti Mens habet attonitos.*

167. *Non vagus campis Geta*,] Parum intereſt, ſed Florent. & Voſſ. *vagi campis Getae.*

168. *Taurus*, Tauricae Cherſoneſi in Europa.

VARIORUM.

164. *Aliqua*] Mulier aut Mens. FARN.

164. *Tutum*,] Ab externa poena aliqua, nulla abſque interna anxietate. *Nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam.* FARN.

167. *Vagus*] Pop. Scythiae Europaeae. vid. Thyeſt. 369. & Herc. Fur 533. FARN.

168. *Taurus*,] Nec Tauri Aſiae montis incolae. FARN.

170. *Matris*,] Paſiphaës. ſupra verſ. 112. FARNABIUS.

172. *Prolem*] Qualem mater concepit ex Minoë & tauro. FARN.

173. *Perge*,] Epitrope. conceſſio Ironica. FARNABIUS.

173. *Ignibus*.] Amoribus. FARN.

174. *Aula*] Ex te alterum monſtrum ſuppleat Labyrinthum, locum Minotauri, tui è matre fratris, quem Theſeus ſuſtulit. FARN.

175. *Prodigia*] Toties generabuntur monſtra, quoties mulier Cretenſis (maxime Minois) amabit. FARN.

177. *Quae memoras*,] *Video meliora proboque, Deteriora ſequor*, affectibus rationi reluctantibus. *Dum premitur ratione animus vincique laborat.* Euripid. *τὰ χρηςʹ ἐπιςάμεσθα ϗ γινώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δʹ.* FARN.

178. *Furor*] Inſanus amor. FARN.

Pejora. vadit animus in praeceps ſciens,
Remeatque, fruſtra ſana conſilia appetens.
Sic cum gravatam navita adverſa ratem
Propellit unda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado.
Quod ratio poſcit, vicit ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.
Hic Volucer omni regnat in terra potens,
Ipſumque flammis torret indomitis Jovem.
Gradivus iſtas belliger ſenſit faces;
Opifex triſulci fulminis ſenſit deus;
Et, qui furentes ſemper Aetnaeis jugis
Verſat caminos, igne tam parvo calet.
Ipſumque Phoebum, tela qui nervo regit,
Figit ſagitta certior miſſa Puer:
Volitatque coelo pariter & terrae gravis.
Nutr. Deum eſſe Amorem, turpis & vitio favens

Fin-

GRONOVII.

184. *Quod ratio poſcit, vincit*] Vividius Flor. *Quid ratio poſſit? vicit ac regnat furor.*

187. *Ipſumque*] Florentinus: *omni pollet in terra potens, Laeſumque flammis.* Poſteriori mutationi ſubſcribit Voſſianus. Utriuſque ſane verbi, *regnat* dico & *potens*, tam propinqua repetitio inſuavis eſt. An, *pollet in terra nocens.* Cui bene ſuccedit, *Laeſumque.*

195. *Turpiter vitio favens*] Delrius è quibuſdam probat, *turpi ſervitio favens.* Quod turpi ſervitio malis membranis addictus vir praeſtans in ſuam editionem recepit. Scriverius, *turpe ſervitio favens.* Quod in ſuis Raphelingius & in Cruſeriano Pontanus notarunt, *turpis & vitio furens*, totum habet & princeps codicum.

VARIORUM.

181. *Sic cum gravatam*] *Non aliter quam qui adverſo vix flumine lembum Remigiis ſubigit*, &c. FARNABIUS.

186. *Volucer*] Cupido, amoris Deus alatus. Regnat & in ſuperos jus habet ille Deos. *Regnat in terra potens.* FARN.

187. *Ipſumque*] Vide Chorum ſequentem. FARNABIUS.

188. *Gradivus*] Mars vide Herc. Oet. 1312. FARNABIUS. Non ſine cauſa addit *belliger*, quia Romani Martem ſaevientem, & bellum ac caedes ſpirantem, *Gradivum*; eundem vero tranquillum ac pacificum, *Quirinum* appellabant, ut praeter ceteros docet Silveſter Aldobrandinus in commentar. lib. 1. Inſtitutionum Iuſtiniani Imperatoris pag. 16 Unde vero *Gradivus* dicatur, docet Feſtus; & Julianus Aurel. lib. 1. de cognom. deorum cap. 6. & Lilius Syntag. 10. DELRIUS.

189. *Opifex*] Vulcanus ſupra verſu 155. FARNABIUS.

189. *Triſulci*] Fulminis, quod ſcindit, comburit, afflat. vide Thyeſt. 1089. Hercul. Oet. 1993. FARN.

191. *Igne tam*] Una Cupidinis facula. FARN.

192. *Ipſumque*] *Emph. ἰνυϐόλου.* FARN.

193. *Certior*] *Noſtra tamen una ſagitta Certior*, &c. Phoebus apud Ovid. FARN.

199. *Ery-*

Finxit libido: quoque liberior foret,
Titulum furori numinis falsi addidit.
Natum per omnes scilicet terras vagum
Erycina mittit. ille per coelum volans
Proterva tenera tela molitur manu;
Regnumque tantum minimus è superis habet.
Vana ista demens animus adscivit sibi,
Venerisque numen finxit, atque arcus Dei.
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitque luxu, semper insolita appetit.
Tunc illa magnae dira fortunae comes
Subit libido: non placent suetae dapes,
Non tecta sani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates rarius tenues subit
Haec delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis habitat in tectis Venus,
Mediumque sanos vulgus affectus tenet,
Et se coërcent modica? contra divites,

Re-

GRONOVII.

201. *Minimus in superis*] Florent. *è superis*, quod prolatum antea, & male rejectum.

205. *Semper insolita appetens; Hunc illa*] Melius rotundiusque Florentiae: *insolita appetit. Tunc illa magnae*. Monueruntque ex aliis alii.

208. *Aut vilis cibus.*] Facile adsentior Grutero latere hic mendum. Quid enim necesse erat post *suetas dapes* etiam commemorari *vilem cibum?* Non mutant tamen scripti, nisi quod optimus *allus*. An, *aut humilis* vel *vilis torus*.

218. *Maximum regnum fero,*] Flor. *puto*.

VARIORUM.

199. *Erycina*] Venus ab Eryce Siciliae monte ubi colitur. FARN.

201. *Regnumque*] *Regnat & in superos jus habet ille Deos*. FARN.

202. *Vana*] In praetextum & defensionem culpae. vide Octav. v. 557. FARN.

204. *Quisquis secundis rebus exultat*] Parisiensis noster excusus, *Dum quis secundis rebus exultat nimis, Fluitque luxu semper inlicita appetens; Tunc illa magnae dira fortunae comes Subit libido*. Quod minime spernendum videatur; nisi *dum quis* glossema saperet *&* *quisquis*. SCHRODERUS.

205. *Insolita*] Non assueta: id est, novitatem dapum & amorum. FARN.

206. *Hunc illa*] Ex copia & affluentia ad fastidium usque Venus & luxus in cibis ac aedificiis, *ἐν πλησμονῇ Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ. Casta pudicitiam servat domus*. FARN.

208. *Aut vilis cibus*] Judice me, latet hesc mendum grandius. nam cui bono iteretur de victu, cum praecessisset? *non placent suetae dapes*, sequi potius debuisset de vestitu. Cogitent acutiores, excutiantque MSS quibus ii ad manus notae vetustissimae. nam nostri nihil discrepant. GRUTERUS.

213. *Modica?*] Mediocria, mediae sortis homines. FARN.

216. Quod

Regnoque fulti, plura, quam fas eſt, petunt?
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt.
Quid deceat alto praeditam ſolio, vides.
Metue ac verere ſceptra remeantis viri.
Phaed. Amoris in me maximum regnum fero,
Reditusque nullos metuo. non umquam amplius
Convexa tetigit ſupera, qui merſus ſemel
Adiit ſilentem nocte perpetua domum.
Nutr. Ne crede Diti. cluſerit regnum licet,
Caniſque diras Stygius obſervet fores:
Solus negatas invenit Theſeus vias.
Phaed. Veniam ille amori forſitan noſtro dabit.
Nutr. Immitis etiam conjugi caſtae fuit.
Experta ſaevam eſt barbara Antiope manum.

Sed

GRONOVII.

222. *Ne crede. Ditis cluſerit*] Rectius eleganti-uſque multo Etruſcus: *Ne crede Diti. cluſerit regnum.* Orcus ſive Dis pater aviditate ſua perpetua atque diligentia veluti fidem dabat faciebatque, Theſea ab ipſo dimiſſum non iri. At tu, inquit, ne credas illi, ne fidem habeas, fallet, Livius lib. 26. *Neque opere munitus erat, ut ubi ipſius loci ac ſtagni praeſidio ſatis creditum foret.*

224. *Invenit Theſeus vias.*] Sic non optimi tantum, ſed & longe numero plures librorum. Pauculi, nec valde boni, *inveniet:* & ſi forſan etiam in bono reperiretur, erratum librarii foret putandum. Cave detrimento ſenſus legi cenſeas *invenit.* Immo elegantius pro futuro ſic praeſens tempus ponitur eodem, niſi quod efficaciore ſenſu. Sic Medea: *Fugimus, Iaſon, fugimus: hoc non eſt novum.* Vult dicere, *Fugiemuſne?* Phaeniſſis: *Si moreris, antecedo: ſi vivis, ſequor.*

VARIORUM.

216. *Quid deceat*] Eſt qui verſum unnm concedendum putat Phaedrae, ut cum enumeraſſet nutrix quam nullâ lege viverent divites potenteſque, ſuggerat: Ergo quid mirum me quoque abripi à viâ rectae rationis, quae regina? Acute quidem, ſed an non nimis acute? an non obſtat vox *deceat?* ita puto. GRUTERUS.

219. *Non unquam*] Non patet reditus ad ſuperas auras ei qui ad inferos deſcenderit. FARN.

222. *Ne crede Diti.*] Cum nulla *Ditis* mentio praeceſſerit, non video, quomodo hic *Diti* non credendum eſſe moneat nutrix. At, cum perſuaſionem iſtam Phaedrae, de non redituris ex orco ad ſupera loca mortalibus, communi omnium opinione ac lege naturae firmatam, animo reginae exuere ipſa conatur, ſubjicit: *ne crede.* q. d. *ne crede, non umquam amplius convexa tacturum ſupera, qui merſus ſemel adiit ſilentem nocte perpetua domum.* Deinde κατ' ἀντεπίδειξιν addit: *Ditis cluſerit regnum licet.* Praeterea, ſi vellet *non credendum eſſe Diti*, quia falſurus ſit, & contra morem atque ingenium Theſea dimiſſurus, id quod lepidum eſt Gronovii commentum; inconſtantiae Plutonis potius quam benignitati deorum adſcribendus foret ipſius reditus, contra quam fit infra v. 629. *Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.* SCHRODERUS.

223. *Caniſque*] Cerberus. FARN.

227. *Antiope*] Antiopae Amazoni (*ut alii* Hippolytae) matri Hippolyti propter jurgium mortem intulit, multo minus tibi impudicae parcet.

in-

Sed posse flecti conjugem iratum puta:
Quis hujus animum flectet intractabilem?
Exosus omne feminae nomen fugit.
Immitis annos caelibi vitae dicat.
Connubia vitat. genus Amazonium scias.
Phaed. Hunc in nivosi collis haerentem jugis,
Et aspera agili saxa calcantem pede,
Sequi per alta nemora, per montes, placet.
Nutr. Resistet ille, seque mulcendum dabit,
Castosque ritus Venere non casta exuet?
Tibi ponet odium, cujus odio forsitan
Persequitur omnes? *Phaed.* Precibus haud vinci potest?
Nutr. Ferus est. *Phaed.* Amore didicimus vinci feros.
Nutr. Fugiet. *Phaed.* Per ipsa maria, si fugiat, sequar.
Nutr. Patris memento. *Phaed.* Meminimus matris simul.
Nutr. Genus omne profugit. *Phaed.* Pellicis careo metu.
Nutr. Aderit maritus. *Phaed.* nempe Pirithoi comes.
Nutr. Aderitque genitor. *Phaed.* mitis Ariadnae pater.
Nutr. Per has senectae splendidas supplex comas,

Fes-

VARIORUM.

infra vers. 396. FARN. Idem Ovidius & Higynus tradunt. Sed Pausanias: Ἀθηναῖοι ᾗ φασὶν ἐπεί τε ἦλθον Ἀμαζόνες Ἀντιόπην μὲν ὑπὸ Μολπαδίας τοξευθῆναι. Ceterum Clydimus historiae scriptor credidit Amazona, quae fuit Thesei uxor, Hippolytam vocatam fuisse; sed Plutarchus id referens, in Theseo, perpetuo Antiopen vocat. DELRIUS.

229. *Hujus*] Hippolyti. FARN.

231. *Coelibi*] Conjugii experti à κοίλιψ ex κοίτη & λείπειν. FARN.

232. *Genus*] Ut enim Amazones viros aversantur, ita hic foeminas. FARN.

233. *Haerentem*] Venandi studio. FARN.

338. *Tibi ponet*] Lege per interrogationem. In tuam gratiam deponet odium, cujus superinductae novercae veluti matris suae necis causae ratione fortassis & alias omnes execratur mulieres? FARNABIUS.

242. *Patris memento.*] Maris domini, supra vers. 148. si per maria sequaris, & justi scelerum vindicis, ut in Scylla Nisi filia. FARN.

242. *Patris*] Qui Scyllam per mare crinibus tractam male multavit. Virgilius in Ciri. alii aliter, ego sic intelligo. DELRIUS

242. *Matris*] Quae nefario amore peccavit. FARNABIUS.

243. *Genus*] Foeminas omnes aversatur. FARN

243. *Pellicis*] Non itaque de pellice solicita ero. FARN

244. *Nempe*] Adulteri, atque hic in me facilior futurus est. FARN.

245. *Mitis*] Filiam amatorem insecutam non ultus. FARN.

246. *Splendidas*] Canas. *Instat anus canasque*

suas

Fessumque curis pectus, & cara ubera,
Precor, furorem siste, teque ipsam adjuva.
Pars sanitatis, velle sanari, fuit.
Phaed. Non omnis animo cessit ingenuo pudor.
Paremus, altrix. qui regi non vult, amor
Vincatur. haud te, fama, maculari sinam.
Haec sola ratio est, unicum effugium mali.
Virum sequamur. morte praevertam nefas.
Nutr. Moderare, alumna, mentis effrenae impetus.
Animos coërce, dignam ob hoc vita reor,
Quod esse temet autumas dignam nece.
Phaed. Decreta mors est. quaeritur fati genus.
Laqueone vitam finiam, an ferro incubem?
An missa praeceps arce Palladia cadam?
Prô, castitatis vindicem armemus manum.
Nutr. Sic te senectus nostra praecipiti sinat
Perire leto? siste furibundum impetum.
[Haud facile quisquam ad vitam revocari potest.]

Phaed.

GRONOVII.

261. *Prô, castitatis vindicem*] Lipsius, *Pro castitate:* Scaliger, *Procacitatis:* Gruterus, *Proh castitatis vindicem!* Membranae Flor. *Proin castitatis.* Sed ne hoc quidem huic loco convenit. Fortasse post 267. versum non male collocaretur servata optimi codicis scriptura.

264. *Haud facile quisquam*] Hunc versum, tanquam ποιητοῦ κόμματος, Scaliger ὀβελίζει. neque ad sententiam quicquam facere, neque à bono Poeta esse. Sane in metro peccatum agnosco. Sensu autem & phrasi, modo ut oportet Phaedrae detur, adeo aptus est & scitus, ut propemodum sequentem ei subjectum putem. Nam illud, *revocare ad vitam*, non est hominis Latine imperiti. quippe inter praecipua veterum officia. Suetonius Octavio cap. 53. *Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, praesens consolando revocavit ad vitam.* Ubi miratus quidam,

VARIORUM.

suas & inania nudas Ubera, per cunas, alimentaque prima precatur. Capilli enim cani splendorem argenti aemulantur. Unde Martialis: *Et facies multo splendeat alba pilo.* Her. Oet. vers. 925. FARN.

250. *Pudor.*] Emendari volens. FARN.

251. *Qui regi*] Qui flecti non vult amor, frangatur. FARN.

253. *Unicum*] Primum enim amoris remedium fames; secundum tempus, tertium restis, inquit Crates. FARN

254. *Virum*] Qui apud inferos est, mortem scil. mihi inferendo. FARN.

260. *Arce*] Acropoli arce Atheniensi quae Palladi arcium praesidi sacra. FARN.

264. *Haud facile quisquam*] Et hic versus aegre admitti potest. FARN.

268. *Si*

Phaed. Prohibere ratio nulla periturum potest,
Ubi qui mori constituit, & debet mori.
Nutr. Solamen annis unicum fessis, hera,
Si tam protervus incubat menti furor,
Contemne famam. fama vix vero favet,
Pejus merenti melior, & pejor bono.
Tentemus animum tristem & intractabilem.
Meus iste labor est, aggredi juvenem ferum,
Mentemque saevam flectere immitis viri.

GRONOVII.

quomodo lumine tantummodo captum, nondum mortuum, ad vitam revocarit, *vivere* hic est ait sine ulla animi aut corporis laesione vivere. Immo *vita* simpliciter hic est aura vesci: & hoc officium praestitit Augusti humanitas, quod solebant amicissimis: ut inter alios Tiberius Coccejo Nervae apud Tacitum Annal. 6, 26. Cicero lib. 3. ad Attic. epist. 6. *Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut à me manus abstineam* Idem lib. 1. ad Quintum ep. 3. *Testor omnes deos, me hac una voce à morte revocatum, quod omnes in mea vita partem aliquam tuae vitae repositam esse dicebant.* Nempe deterritum, ne me occiderem. Lib. 1. Tuscul. *Hegesia liber est Ἀποκαρτερῶν quod à vita quidam per inediam discedens, revocatur ab amicis* Plinius lib 1. epist. 12. *destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiae precibus flecti: solum superesse me, à quo revocari posset ad vitam.* Curtius lib. 8. de Callisthene & Alexandro: *à quo revocatus ad vitam erat, quum interfecto Clito mori perseveraret.* Seneca 3. Benef. 9. *Et quos desiderabat, volentem sequi, ad vitae consilium reduxisse.* His omnibus inducor ut versum illum ab homine vulgari factum negem. Et sane exstat integer in Florentino, non minus quam alter, nonnihil tamen vocibus transpositis ut & in Vossiano: *Haud quisquam ad vitam facile revocari potest.* Seneca nihilominus haud sic in metrum peccavit. An fuit: *Haud facile quisquam à morte revocari potest?* An, *Haud facile cuiquam vita rev.* Dispiciendum. Versu 266. liber optimus: *Ubi qui mori.* quod & suo exemplari adscripserat Grotius. Nolo me esse temerarium, aut mea sensa pro sensis Senecae legi: sed si quis haberet liber vetus, valde probarem: PH. *Ad vitam honesta facile revocari potest. Prohibere ratio nulla moriturum valet, Ubi, qui mori constituit & debet mori. Proin castitatis vindicem armemus manum.* Matrona, inquit, cui constat suus pudor, si incidat causa, cur mori velit, facile admittit blandimenta vitae. Exemplo sunt Plancina Pisonis, & melior Senecae Paullina apud Tacitum. At si ille, vel si vir sit, qui constituit mori, ob susceptum facinus etiam dignus est morte, quae ratio possit eum retinere in vita? Sequitur commodissime: *Proin castitatis.* Talis quum ego sim meo ipsius judicio, quid restat, nisi ut manum adversus me armem?

VARIORUM.

268. *Si tam*] Victa anus se ad lenoniam convertit, ut alumnae vitae parcat. FARN.

269. *Fama*] Saepius enim *ficti pravique tenax.* FARNABIUS.

CHORUS.

Omnia amori cedere, homines omnis loci, aetatis, conditionis, ipſos Deos ſuperos ac inferos, quin & bruta animalia terreſtria, aquatilia, aërea.

DIva, non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido,
Impotens flammis ſimul & ſagittis,
Iſte laſcivus Puer ac renidens
Tela quam certo moderatur arcu!
Labitur totas furor in medullas,
Igne furtivo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.
Nulla pax iſti Puero. per orbem
Spargit effuſas agilis ſagittas.
Quaeque naſcentem videt ora Solem,
Quaeque ad Heſperias jacet ora metas,

Si

GRONOVII.

277. *Puer ac renitens*] Flor. quoque & Voſſ. *&* *renidens*: & verſ. 286. *Quaeque ad Heſperias jacet ora metas*: & verſ. 288. *Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae.*

VARIORUM.

274. *Diva, non miti*] Venus nata è ſpuma maris, orta ex teſticulis Coeli à Saturno exſectis & in mare projectis: unde ἀφροδίτη ab ἀφρὸς ob ſimilitudinem ſeminis, *vel*, propter humoris ſalſi vim animalem & foecundam. FARNABIUS. Muſaeus: ἀγνώσσεις ὅτι Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης. Ovidius: —— *quia mater amorum Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.* idem affirmant praeter Solinum in Ponticis, Tibullus, Auſonius, aliique. cur vero è mari nata fingatur, ex Porphyrii & Jubae auctoritate ſcribit Planciades Mytholog. lib. 2. Vide Euſebium lib. 3. Praeparat. Euangel. cap. 3. Clementem Aegyptium lib. 1. Paedag. Ariſtotelem lib. 2. Rhet. ad Teodect. & Heraclidem Ponticum, in allegoriis Homericis. DELRIUS.

275. *Geminus*] Ἔρως & ἀντέρως. hic divinus, ille vulgaris mortaliſque amor. FARN.

276. *Impotens*] Valde potens, *vel* non temperans. FARN.

277. *Renidens*] Laſcivo ac fallaci quodam *riſu*, Cupido.

280. *Populante*] Conſumente. FARN.

283. *Per orbem*] Qui ad ortum, occaſum, meridiem, ſeptentrionem; vide Her. Fur. verſ. 37. 129, 884. & 443. FARN.

293. *Igno-*

Si qua ferventi ſubjecta Cancro eſt,
Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae
Semper errantes patitur colonos,
Novit hos aeſtus. juvenum feroces
Concitat flammas: ſenibuſque feſſis
Rurſus extinctos revocat calores:
Virginum ignoto ferit igne pectus:
Et jubet coelo Superos relicto
Vultibus falſis habitare terras.
Theſſali Phoebus pecoris magiſter
Egit armentum, poſitoque plectro
Impari tauros calamo vocavit.
Induit formas quoties minores,
Ipſe qui coelum nebulaſque ducit?
Candidas ales modo movit alas,
Dulcior vocem moriente cygno.
Fronte nunc torva petulans juvencus
Virginum ſtravit ſua terga ludo,

Per-

VARIORUM.

293. *Ignoto ferit*] Novo; quem prius non ſenſerunt. FARN.

295. *Vultibus*] Aſſumptis aliis imaginibus. FARNABIUS.

296. *Phoebus*] Apollo divinitate à Jove exutus, propter interfectos Cyclopas, *vel* quod alii ferunt & hic innuit Poëta, ut filia regis frui poſſet, per novem annos Admeti regis Theſſaliae armenta pavit. FARN.

298. *Impari*] Diſparibus compacta calamis fiſtula. FARN.

299. *Minores*,] Etiam vilium animalium. FARNABIUS.

301. *Candidas*] Jupiter ſpecie Cygni adivit Ledam uxorem Tyndari regis Laconiae. FARN.

302. *Dulcior vocem*] Cygnos tamen cum voluptate & cantu mori negant ſanioris judicii authores. FARNABIUS. Callimachus, Aeſchylus, Theocritus, Ariſtophanes, Antipater, Euripides, Plato, Ariſtoteles, Aegyptii ſacerdotes, Philoſtratus, Oppianus, Tzetzes, Lucretius, Ovidius, Seneca, Martialis, nec non Cicero Tuſcul. quaeſt. 5. Wottonus lib. 7. cap. 148. & Hieron. Cardanus de ſubtilit. lib. 10. teſtantur cygnos cum cantu & voluptate mori. Athenaeus vero, Aelianus, Plinius, & ex recentioribus Jul. Scaliger exercitat. ad Cardanum libro 15. nec non Brodeus comment. in Epigr. Graeca, & Pierius lib. 23 Hieroglyph. totum illud fabuloſum eſſe contendunt. quorum ſententiam, quia veritati conſentaneam comperio, lubens amplector. DELRIUS.

303. *Fronte*] Jupiter in taurum mutatus Europam filiam Agenoris è Phoenicia in Cretam transfretavit. FARN.

304. *Stravit*] Tangenda & aſcendenda praebuit. FARN.

 305. *Fra-*

Perque fraternos nova regna fluctus,
Ungula lentos imitante remos,
Pectore adverso domuit profundum;
Pro sua vector timidus rapina.
Arsit obscuri Dea clara mundi
Nocte deserta, nitidosque fratri
Tradidit currus aliter regendos.
Ille nocturnas agitare bigas
Discit, & gyro breviore flecti.
Nec suum tempus tenuere noctes,
Et dies tardo remeavit ortu,
Dum tremunt axes graviore curru.
Natus Alcmena posuit pharetram,
Et minax vasti spolium leonis;
Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis:
Crura distincto religavit auro,

Lu-

GRONOVII.

305. *Perque fraternos, mala regna*] Sic sequiores, è quibus octo Gruteri cum Scholiaste illo, qui *propter tempestates.* Flor. Lips. Mog. inter lineas & primae ed. *nova regna* quod etsi aliis arrideat, mihi tamen coactius videtur, inquit Gruterus: neque enim tunc Jupiter mari dominabatur, cum id tauri forma tranabat, aut si dominabatur, plusquam precario. At mihi nihil obsequentius, mollius, suavius videtur. Primum Jupiter, ubicumque est, regnat, & sive frater, sive quis alius deorum hospitem expertus est, dominum in regna recepit. Dein annon regnabat, cui sternebantur & procumbebant undae, adspirabant venti, Neptunus tridentem & fractum

VARIORUM.

305. *Fraternos*] Neptuno imperatum mare. FARNABIUS.

308. *Rapina.*] Europa quam rapuit, ne mergeretur. FARN.

309. *Obscuri*] Luna nocti praefecta, dum amasio suo Endymioni in montibus Aselenis Latmiisque saxis in Caria consopito vacat, Soli currus suos regendos tradit, *& hoc propter Lunae coitum fingitur.* FARN.

312. *Bigas*] Lunae, ipse Sol quadrigis assuetus. FARNABIUS.

313. *Gyro*] Circulo terrae propiori. Celerius, scil. 27. diebus, 8. horis cursum suum peraget, quam Sol. Thyest. vers. 840. FARNABIUS. Gyrus metae flexus est. Ausonius ἀρχαικῶς goerum *vocavit.* DELRIUS.

316. *Tremunt*] Mutato auriga Sole scil. majori lumine. FARN.

317. *Natus*] Vide Hercul. Furent. vers. 465. FARNABIUS.

319. *Smaragdos,*] Annulos in quibus smaragdi. FARNABIUS.

320. *Et dari*] Incomptos capillos concinnari & reticulo implicari. FARN.

321. *Crura*] Suras alte vincit cothurnis auro distinctis. FARN.

322. *Lu-*

Luteo plantas cohibente socco.
Et manu, clavam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuso.
Vidit Persis, ditisque ferax
Lydia regni, dejecta feri
Terga leonis, humerisque, quibus
Sederat alti regia coeli,
Tenuem Tyrio stamine pallam.
Sacer est ignis, (credite laesis)
Nimiumque potens. qua terra salo
Cingitur alto, quaque aetherio
Candida mundo sidera currunt;
Haec regna tenet Puer immitis;
Spicula cujus sentit in imis
Caerulus undis grex Nereidum,
Flammamque nequit relevare mari.
Ignes sentit genus aligerum.

Ve-

GRONOVII.

gurgitem Aegon submittebant, Nereides & Tritones venerabundi adsultantes comitantesque hymenaeum canebant, denique serviebant omnia *domito*, ut mox ait, *profundo?*

325. *Vidit Perses, ditisque ferax*] Florentinus: *Persis ditique ferax Lydia regno.* Codici olim Grotiano adscriptum erat: *ditisque ferax Lydia arenae.*

332. *Quaeque aetherio Candida mundo*] Etruscus, ut Lipsianus: *quaeque per ipsum Candida mundum.*

VARIORUM.

322. *Luteo plantas*]. Objicit hunc locum Sigonius Robortello, tanquam ejus interpretationem è Guerrino descripserit. Usas luteis flammeis sponsas, auctor est Lucanus II. Pharsal. *Lutea demissos velarunt flammea vultus.* Soccos luteos etiam in usu fuisse, hic locus ostendit: Vestes quinimo luteas, ille in Oedipo, *Crine flaventi simulata virgo Luteam vestem retinente zonâ.* Unde omnem sponsarum ornatum primo nuptiarum die fuisse colore luteum, materiâ byssinum colligimus. FABRITIUS.

324. *Properante*] Celeriter agitato. FARN.

327. *Quibus*] Hercul. Fur. versu 68. FARN.

330. *Sacer*] Ignis amoris est sacer. *Vel* execrandus. FARN.

330. *Credite laesis*] Ejus vim expertis. FARN.

333. *Mundo*] In mari, terra, coelo. FARN.

336. *Grex Nereidom,*] Nympharum maris quae Nerei & Doridis filiae. FARNABIUS. Nerei & Doridis filiae, marinae nymphae quinquaginta, apud Orpheum in Hymn. Pindarum in Isthm. Hesiodum in Theogon. qui & nominat. eaedem *Nerinae.* Aliae, *Oceaninae*, seu *Oceanitides*, Oceani & Thetyos natae, quas ter mille tradit Hesiodus, ducentas Virgil. 4. Georg. DELRIUS.

338. *Ignes*] *Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres, In furias Veneremque ruunt, Amor omnibus idem.* FARN.

339. *Fa-*

Venere instincti quam magna gerunt
Grege pro toto bella juvenci!
Si conjugio timuere suo,
Poscunt timidi praelia cervi;
Et mugitu dant concepti
Signa furoris. tunc virgatas
India tigres decolor horret.
Tunc vulnificos acuit dentes
Aper, & toto est spumeus ore.
Poeni quatiunt colla leones,
Cum movit amor. tum silva gemit
Murmure saevo.
Amat insani bellua ponti,
Lucaeque boves. vindicat omnes

Na-

GRONOVII.

339. *Instincti quam magna gerunt*] Raphelingianus, tres Delrii, unus Gruteri, melior Vossianus, denique castus ille Florentinus: *Venere instinctus suscipit audax Grege pro toto bella juvencus.* At hoc viro docto spurium est, eritque, inquit, una omnibus, quibus auris non omnino agrestis. Ne terreamur. Fallunt nos, non tantum oculi, sed etiam saepius aures, & harum quoque vagi sensus oppressa ratione mentiuntur, ut cantat ille.

VARIORUM.

339. *Venere instincti*] Traject. MS. totidem verbis atque Florentinus & tenore fere simili: *Venere instinctus suscipit audax Bella pro toto grege juvencus.* SCHRODERUS.

341. *Conjugio*] Cervae consorti foeminae suae. FARNABIUS.

342. *Timidi*] Alias timidi, hic feroces. FARN.

344. *Virgatas*] Variegatas, maculosas. FARN.

344. *Virgatas India tigres*] Ad h. l. Farnabius *virgatas* i. e. *variegatas, maculosas.* minus recte; siquidem maculis distingui tigres putaverit. Sunt illae, ut recte noster eas appellat, *virgatae*, at *maculosi* leopardi. vide If. Vossium ad Pomp. Mel. lib. 3. c. 15. not. 16. Et infra Hercul. Oetaeus v. 145. *Te fera Caspia, Quae virgata tibi praebuit ubera.* SCHRODERUS.

345. *India*] Indi nigri, fusci. nigredinem coloris privationem ponunt Poëtae. vide Herc. Fur. 862. FARN.

347. *Spumeus*] Apri à Lucretio spumigeri, à Virgilio spumantes dicuntur. DELRIUS.

348. *Poeni*] Libyci, supr. vers. 59. Poeni proprie sunt Carthaginienses Phoenicibus oriundi, qui Didone duce Africam è Phoenicia advenerunt. FARN.

450. *Murmure*] Ferarum in silva degentium. FARNABIUS.

351. *Bellua*] Cetus, balaena FARN.

352. *Lucaeque boves.*] Suaves sunt hoc loco interpretes nostri, reponentes, *Lucique boves*; & ne patellae dignum desit operculum, idipsum interpretantes, *boves luci*, id est, in silva incaedua versari solitos. At Ennius inquit; *Prius pariet locusta Lucam bovem.* & Lucretius lib. 5. *Inde boves Lucas turrito corpore tetros Anguimanos belli docuerunt volnera Poeni Sufferre* —— Plinius Hist. natur. lib. 8. Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boves Lucas appellavit. DELRIUS. *Bos Lucans* primo dictus est, id est, Lucanus, quia in Lucania Romanis primum visus: deinde *Lucas* & *Luca*: ut *praegnans* & *praegnas*, *Picens* & *Picenus*: *Campas* & *Campanus.* SALMASIUS.

363. *Quam-*

Natura sibi. nihil immune est.
Odiumque perit, cum jussit amor:
Veteres cedunt ignibus irae.
Quid plura canam? vincit saevas
Cura novercas.

ACTUS SECUNDUS.

CHORUS. NUTRIX. PHAEDRA.

Amoris morbum, impatientiam & aestum conqueritur nutrix, mox ipsa prodit Phaedra mutatis vestibus in cinctum Amazonis seu venatricis, ut Hippolyto placeat.

Chor. Altrix, profare, quid feras? quonam in loco est
Regina? saevis ecquis est flammis modus?
Nutr. Spes nulla tantum posse leniri malum;
Finisque flammis nullus insanis erit:
Torretur aestu tacito, & inclusus quoque,
Quamvis tegatur, proditur vultu furor.
Erumpit oculis ignis, & lapsae genae
Lu-

GRONOVII.

358. CH. *Altrix profare,*] Hunc versum in vulgatis Phaedrae pessime attribui vidit Lipsius: itaque eum reposuit post vers. 584. *Quo se dabit.* Non illo tamen congruere vidit Delrius, sed inani argumento Phaedrae eum retinet. Vere Gruterus & Sealiger, qui Choro dederunt. Sed hic praeterea eximius ille Etruseus pulcherrimum facinus ineeptat. Vers. enim 403. qui eommutaverat coloniam & loco non suo positus Lipsium & Delrium amieos, utrumque frustra, inter se eommiserat, huc restituit, & pariter eidem Choro aptissime tribuit: CH. *Altrix profare, quid feras? quonam in loco est Regina? saevis ecquis est flammis modus?* Respondet nutrix: *Spes nulla tantum.* Hoe qui justum, verum, necessarium esse negabit, illum ego non quamvis agrestibus atque hispidis, sed ipsius Midae aut potius eujus ad animalis instar illae factae fuerunt, auribus praeditum liquido jurabo.

364. *Et lapsae genae Lucem recusant.*] Scaliger sententiam ait postulare *lassae*, & sane ita Florentinus. Gruterus & *laxae* & *lapsae* queat ferre. Ego

VARIORUM.

363. *Quamvis tegatur,*] Ovid. 2. Metam. *Heu quam difficile est crimen non prodere vultu.* Oet. a. 2. DELRIUS.

364. *Ignis,*] Ardentis concupiscentiae scintillae quae & in iratis elucent. FARN.

 365. *Nil*

Lucem recuſant. nil idem dubiae placet;
Artuſque varie jactat incertus dolor.
Nunc ut ſoluto labitur moriens gradu,
Et vix labante ſuſtinet collo caput.
Nunc ſe quieti reddit; & ſomni immemor
Noctem querelis ducit; attolli jubet,
Iterumque poni corpus; & ſolvi comas;
Rurſuſque fingi. ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus. nulla jam Cereris ſubit
Cura, aut ſalutis. vadit incerto pede,
Jam viribus defecta. non idem vigor;
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura. jam greſſus tremunt;
Tenerque nitidi corporis cecidit decor.
Et, qui ferebant ſigna Phoebeae facis,

Ocu-

GRONOVII.

quid ſint *lapſae genae*, didici: illa ut explicent alii, exſpecto. Marcus Seneca contr. 12. ex Papirio Fabiano: *Ut intravi, cadentes jam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animam retinuit.* Lucanus lib. 2. *Vultuſque exanimes oculoſque in morte jacentes.* Statius ad Claudiam: *tenuique oculos jam morte cadentes.* In Abaſcanti Pietate: *Jamque cadunt vultus oculiſque noviſſimus error.* Suetonius de Auguſto: *Supremo die petito ſpeculo capillum ſibi comi ac malas labentes corrigi praecepit.* Claudianus de bello Gildonico: *Vox tenuis, tardique gradus, oculique jacentes, Interius fugere genae.*

379. *Et, qui tenebant*] Quod ex impreſſis quibuſdam adfert Gruterus, confirmat Flor. *Et qui ferebant.* i e. praeferebant. Virgilius: *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.*

VARIORUM.

365. *Nil idem dubiae*] Propria amantium perturbatio. Ovidius 10. *furioſaque vota retractat, Et modo deſperat, modo vult tentare, pudetque, Et cupit & quid agat, non invenit.* FARN.

366. *Dolor.*] Amor, quem & ſupra furorem, curam, inſaniam dixit. FARNABIUS. Sic amor ab Ovidio etiam epiſt. 13. vocatur; *Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte venis.* DELRIUS.

369. *Nunc*] Dat quidem ſe quieti, ſed illa non admittit.

370. *Attolli*] In lecto. FARN.

372. *Fingi*] Componi. FARN.

373. *Cereris*] Cibi; FARN. Solent enim amantes cibos aſpernari. Ovid. Epiſt. *Fugerat ore color, maciesque adduxerat artus, Sumebant minimos ora coacta cibos.*

375. *Jam viribus defecta.*] Optime in veter. libris continetur, *viribus defecta.* Sic Ovidius lib. 5. Metam. *Sanguine defectos cecidit collapſus in artus.* & Metam. 9 —— *qua vires defecto reddat amori.* Sic Martialis; *Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cygnus funeris ipſe ſui.* DELR.

377. *Populatur artus cura.*] Conſumit, deſtruit. FARNABIUS. Omnem vim ac virtutem deſtruit ac depraedatur. haec vis verbi. DELRIUS.

379. *Qui ferebant*] Qui fulgore & radiis eam ſole ortam indicabant, amiſerunt jam generis ſui proprium ſplendorem. FARN.

382. *Qua-*

Oculi nihil gentile nec patrium micant.
Lachrimae cadunt per ora, & assiduo genae
Rore irrigantur: qualiter Tauri jugis
Tepido madescunt imbre percussae nives.
Sed, en, patescunt regiae fastigia:
Reclinis ipsa sedis auratae toro,
Solitos amictus mente non sana abnuit.
Phaed. Removete, famulae, purpura atque auro illitas
Vestes. procul sit muricis Tyrii rubor,
Quae fila ramis ultimi Seres legunt:
Brevis expeditos zona constringat sinus.
Cervix monili vacua; nec niveus lapis
Deducat aures, Indici donum maris.
Odore crinis sparsus Assyrio vacet:

Sic

GRONOVII.

383. *Imbre perfusae nives.*] Etruscus: *percussae.* Horatius: *Non verberatae grandine vineae.* Tibullus lib. 1. eleg. 2. *Janua difficilis dominae, te verberet imber.* Virgil. *Piniferum caput & vento pulsatur & imbri.*

VARIORUM.

382. *Qualiter Tauri jugis*] Sic Ov. eleg 8. *Suspensaeque diu lacrymae fluxere per ora, Qualiter adjectâ de nive manat aqua.* DELRIUS.

388. *Muricis*] Purpura è muricis succo. vide Thyest. 345. FARNABIUS.

388. *Tyrii*] Tyrus, metropolis Phoenices; quondam septingentis passibus à continente divisa mari profundissimo, sed Alexandri Magni jussu, aggeribus congestis continenti juncta. nobilis tincturâ purpurae. Hebraeis צור Zor. DELR.

389. *Quae*] Thyest. 379. FARN.

389. *Seres*] De serico multa Tiraquellus in legib. connubial. leg. 3. num. 18. de eodem & bombycino Baifius lib. de re vestiariâ, cap. 5. & 6. & Brodeus lib. 2. miscellan. cap. 22. de iisdem & bysso Volaterranus lib. 28. Comment. Urban. & Pet. Faber lib. 1. Semestr. c. 16. Inde discant juvenes: sericum arboribus depecti; byssum instar lini terrâ edi; bombycinum à vermiculis gigni. priora duo, volunt quidam penitus interisse. falsum id, nam sericum illud antiquorum, in Taprobanâ, Tartariâ, Chinaque, quin & Calabriâ hodie depecti arboribus, confirmat Jul. Scalig. exercit. 158. cap. 9. de arborum lanugine docent Plinius lib. 6. cap. 17. Dion. lib. μγ'. Strabo lib. ιε. Arrianus in Periplo maris rubri. Virgilius, Claudianus, & alii plurimi. Byssum Hebraeorum commendat Pausanias, & in totâ Graeciâ non nisi in Elide nasci Eliac. lib. 1. Hodie etiam apud Belgas existimo byssum nasci. quid enim aliud tenuissimum illud & pellucidum Cameracensium linum? DELRIUS.

390. *Expeditos*] Breves, succinctos & à latere apertos, quo ad cursum expeditior sim. FARN.

392. *Deducat*] Pondere scilicet suo.

392. *Aures,*] Nec aures onerent elenchi, & appensae margaritae, quae nascuntur conchyliis in mari Indico. FARN.

392. *Donum maris,*] Nam in conchyliis marinis innascitur. norunt id Lusitani mercatores, quibus illa margaritarum piscatio curae in Indico mari. DELRIUS.

393. *Odore*] Nardo seu amomo. FARN. Catullus: *Assyrio venit odore domum.*

396. *Ven-*

Sic temere jactae colla perfundant comae
Humerosque summos; cursibus motae citis
Ventos sequantur. laeva se pharetrae dabit;
Hastile vibret dextra Thessalicum manus.
Talis severi mater Hippolyti fuit.
Qualis, relictis frigidi Ponti plagis,
Egit catervas, Atticum pulsans solum,
Tanaitis, aut Maeotis, & nodo comas
Coëgit emisitque, lunata latus
Protecta pelta; talis in silvas ferar.
Nutr. Sepone questus. non levat miseros dolor,
Agreste placa virginis numen Deae.

Re-

GRONOVII.

399 *Qualis, relictis frigidi*] Conjeceram: *Talis relictis.* Video idem placuisse Grotio.

401. *Aut Tanais, aut Maeotis,*] Quomodo pulsavit solum Tanais? Hoc non potuit, nisi fuerit submersa. nam Latine *solum Tanais* est ipse fundus non regio Tanai circumjecta. An ergo significat vado transiisse Tanaim & Maeotin. Vossianus codex: *Tanaitis aut Maeotis.* Ut quemadmodum in universum se jactabant Martis filias, ita haec praedicetur quasi Nympha & filia Tanais aut Maeotidos. Aut certe, ex urbe Tanai vel populis Μαιώταις oriunda. Strabo lib. II. Ἐπὶ δὲ τῷ ποταμῷ καὶ τῇ λίμνῃ, πόλις ὁμώνυμος κεῖται Τάναϊς, τῶν τ Βόσπορον ἐχόντων Ἑλλήνων. νεωστὶ μὲν οὖν ἐξεπόρθησεν αὐτὴν Πολέμων ὁ βασιλεὺς ἀπειθοῦσαν. Hoc teneamus. Sic *Memphitides puellae.* Florentinus non juvat: habet enim: *Tanais alti aut Maeotis.* Alius Flor. & Germanicus. *Tanatois aut Maeotis.* Meus, *Tanais aut Maeotis.* Quae nihil aliud quam Vossianum illud significant.

404. *Sepone questus. non levat*] Post hunc versum libri vulgares & gregales MSS. inculcant illum: *Regina saevis ecquis est flammis modus?* Sed quem hoc loco Magni Ducis liber optimus agnoscit nullum: posuit autem superius, uti debuit. Post versum *Sepone questus*, sequitur nullo alio interposito: *Agreste numen:* & finitur haec scena: ac majusculis literis praeponuntur personae: NUTRIX. HIPPOLYTUS. Neque aliter in alio Florent. & nostro membranaceo.

VARIORUM.

396. *Ventos*] Ventis diffluant. FARN.

397. *Hastile*] Sarissam, venabulum. FARN.

398. *Mater*] Antiope, ut alii, Hippolyte Amazonum Regina Bosporum Thracium gelu constrictum trajecit, copiisque suis Graeciam aggressa in Attica tandem devicta est à Theseo, cui nupta Hippolytum peperit. FARN.

400. *Catervas,*] Amazonum, quae ad Tanaim fluvium Scythiae & Moeotim paludem accolunt. FARNABIUS.

400 *Atticum pulsans solum,*] Lysias orator prodidit Amazonas primas mortalium equo usas fuisse; & gratià roboris periclitandi, cum alia percurrisse loca, tum Atticam etiam; in qua aegre tandem vinci potuerint. Hellanicus Lesbius scripsit illas, ut in Atticam pervenirent, Thracium Bosporum gelu constrictum (qua de re vide Plutarchum, in Theseo) equis plaustrisque trajecisse. quo tempore Antiope capta, postea Theseo Hippolytum peperit; auctore, post Heraclidem Ponticum, Isacio in Lycophtonem. DELRIUS.

401. *Et nodo*] In nodum collegit, & à tergo demisit. FARN.

402. *Lunata*] Scuto brevi mediam Lunam referente. vid. Med. vers. 214 FARN. Virgilius: *Amazonidum lunatis agmina peltis.*

405. *Agreste*] Ἀγροτέραν Ἄρτεμιν venationum Deam: sibi itaque patrium numen, ut cui Creta propter copiosum venatum sacra. *Vel* ab Agre loco trans Ilissum, ubi Dianae venatricis aedes.

Vel.

Regina nemorum, ſola quae monteis colis,
Et una ſolis montibus coleris Dea,
Converte triſtes omnium in melius minas.
O magna ſilvas inter & lucos Dea,
Clarumque coeli ſidus, & noctis decus,
Cujus relucet mundus alterna face,
Hecate triformis; en ades coeptis favens.
Animum rigentem triſtis Hippolyti doma.
Amare diſcat, mutuos ignes ferat.
Det facilis aures. mitiga pectus ferum.
Innecte mentem. torvus, averſus, ferox,
In jura Veneris redeat. huc vires tuas
Intende. ſic te lucidi vultus ferant,

Et

GRONOVII.

411. *Mundus alterna face*,] Non male. Flor. tamen: *alterna vice*. Medea: *Nitiduſque certas mundus evolvet vices.*

VARIORUM.

Vel in gratiam Hippolyti ejus comitis placandum, ne obſtet, non, ut faveat. Quid enim Deae ſemper virgini cum nuptiis & amoribus? amantes tamen foeminae Lunae vota concipiebant, ut Soli viri. ita Simaetha apud Theoc. *ἀλλὰ σελάνα φαῖνε καλόν*. FARN.

406. *Regina nemorum*:] Vota haec concipit nutrix Phaedrae nomine aram tangens. FARNABIUS. Viri amantes ſolem, feminae lunam precabantur. teſtes Seneca hoc loco, Euripides in Hippolyto, & Theocritus *εἰδυλ. β'* cujus Scholiaſtes hujus conſuetudinis varias rationes reddit: unam, quod cum luna Endymionem amarit, non ſit veriſimile, foeminis eam eodem morbo laborantibus, non opitulaturam: aliam quia amori exercendo nox longe quam dies ſit accommodatior, noctique luna ſeu Diana praeſit. Multa etiam Caelius lib. 5. cap. 6 DELRIUS.

406. *Quae montes colis*,] Horatius: *Montium cuſtos, nemorumque virgo.*

406. *Regina nemorum*,] Et hic Traject. MS. cum Florentino conſentit, novae ſcenae, & perſonarum *nutricis* ſc. & *Hippolyti* conſtitutione. SCHRODERUS.

407. *Solis*] Deſertis. FARN.

408. *Ominum*] Exitii quod Phaedrae imminere ominor. FARN.

411. *Alterna*] Cum ſole altern. FARN.

412. *Hecate*] Quod centum victimis placaretur ex inſtituto Menelai. *Vel* quod inhumatos centum annos errare faciat. *Alii* à centuplicato frugum foenore quod à matre acceptum docuit, aut propter plurimas virtutes. FARN.

412. *Triformis*;] Eſt enim in coelo Luna, in terris Diana, apud inferos Proſerpina. *Vel τρίμορφος* & *τρικέφαλος*, à trina facie, cum ſurgit aut deſinit in cornua, cum dividua eſt, cum plena. *Vel* Trivia à triplici curſu ſub Zodiaco ſecundum longitudinem, latitudinem, & altitudinem: Triviis etiam praeeſſe fertur. referunt alii ad tres decades menſis *ἱσαμένου, μεσοῦντος, φθινομένου*. FARN.

412. *En ades coeptis favens.*] Scribo *eia ades*. NIC. HEINSIUS.

416. *Innecte mentem.*] Alii leg. *Inverte*. Moguntinenſ. Herbipolenſ. & tres Veneti; *Innecte*. quod in tanto manuſc. conſenſu, miror cur Baſileenſ. ni fallor, primi, mutarint. vult Hippolyti animum in amoris retia pertrahi. aptum vocabulum venatrici ac venatori. DELRIUS.

418. *Sic te*] Sic, lucida fulgeas precor, nullam patiaris Eclipſim. Lunam enim deficientem è co-

Et nube rupta cornibus puris eas.
Sic te, regentem frena nocturni aetheris,
Detrahere nunquam Thessali cantus queant;
Nullusque de te gloriam pastor ferat.
Ades invocata. jam faves votis, Dea.
Ipsum intuor solenne venerantem sacrum,
Nullo latus comitante. quid dubitas? dedit
Tempus locumque casus. utendum artibus.
Trepidamus? haud est facile mandatum scelus
Audere. verum justa, qui reges timet,
Deponat. omne pellat ex animo decus.
Malus est minister regii imperii pudor.

VARIORUM.

coelo carminibus devocari vulgo creditum. infr. v. 788. FARNABIUS.

419. *Cornibus*] Taurino vultu Lunam vocat Synesius: Σοὶ δὲ ταυρῶπις μήνη. *Tibi taurina fronte Luna* vel quia quando alinoides est, apparet cornuta; vel quia bos ei apud Aegyptios sacra, teste Eusebio libro 1. praeparat Euang. cap. 6. DELRIUS.

421. *Thessali*] Thessalia incantamentis famosa. FARNABIUS.

422. *Nullusque*] Quemadmodum Endymion. supra vers. 308. FARN.

423. *Jam*) Haec enim dicenti supervenit Hippolytus agresti Dianae operaturus. FARN.

428. *Qui reges*] Qui principibus morem gerere vult, uti ego Phaedrae. FARN.

429. *Decus.*] Honesti rationem. FARN.

HIPPOLYTUS. NUTRIX.

Nutrix Hippolyti animum mollire & ad nuptias & delicias urbanas flectere callide tentat. Ille vitae coelibis & rusticae (quam urbanae collatam praefert) institutum immotus tenet.

Hipp. QUid huc seniles fessa moliris gradus,
O fida Nutrix, turbidam frontem gerens,
Et moesta vultus? sospes est certe parens,
Sospesque Phaedra, stirpis & geminae jugum.

Nutr.

VARIORUM.

434. *Stirpis*] Demophoon & Antigonus germani mei, quos peperit Theseo Phaedra. *Vel* ego & illi utriusque matrimonii liberi. FARN.

440. *Quem*

Nutr. Metus remitte. prospero regnum in statu est,
Domusque florens sorte felici viget.
Sed tu beatis mitior rebus veni:
Namque anxiam me cura sollicitat tui,
Quod te ipse poenis gravibus infestus domas.
Quem fata cogunt, ille cum venia est miser.
At si quis ultro se malis offert volens,
Seque ipse torquet, perdere est dignus bona,
Queis nescit uti. potius annorum memor
Mentem relaxa. noctibus festis facem
Attolle. curas Bacchus exoneret graves.
Aetate fruere. mobili cursu fugit.
Nunc facile pectus, grata nunc juveni Venus,
Exultet animus. cur toro viduo jaces?

Tri-

GRONOVII.

439. *Poenis gravibus infestus gravas.*] Rejiciebat hunc versum magnus Scaliger, quod absurdum putaret *poenam* pro labore improbo ac misero dici. Atqui hoc Latinum esse docuimus in Observationibus. Seneca ep. 5. *Frugalitatem exigit Philosophia, non poenam.* Plinius lib 9. cap. 6. *pondere suo oneratae, tunc quidem & utero graves, pariendive poenis invalidae.* Sed aliquid vitii subesse istis, *gravibus gravas*, non dubitandum. Virum autem doctissimum, qui secundum Scaligerum pronuntiavit, & versum pro spurio virgulis inclusit, miror non observasse in Vossiano: *infestus domas:* quo admisso versus fit egregius. Et sic etiam antiquissimae membranae. Ovid. lib. 1. *quibus unda pepercit, Illos longa domant inopi jejunia victu.* Oedipo: *Audita fare vel malo domitus gravi, Quid arma possint regis irati, scies.* Et, *Ait, hoc scelestum pectus aut ferro petat, Aut fervido aliquis igne vel saxo domet.* Omnia ex Homeri, Εἰ δὴ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ καὶ λοιμὸς Ἀχαιούς. Nic. Heinsius mallet: *cura sollicitat tui. Quo te ipse poenis gravibus infestus domas?*

444. *Motibus festis facem*] *Motus* illi *festi* non sunt ab auctore. Liber optimus cum Lipsiano: *noctibus festis.* Et sunt non Triviae, non Eleusiniae matri, sed Como, Baccho, Veneri, & hujusmodi lepidis diis sacratae. Comissantes adhibuisse pueros, qui funali praelucerent, notissimum est. Itaque pro re nova miratur in Curculione Plauti Palinurus, quod Phoedromus ipse facem ferret: *Tute tibi puer es: lautus luces cereum.* Fingit adolescentem è balneo paullo ante egressum. *Tute*, inquit, *tibi puer es:* hoc est, ipse tibi ministras, te ipse, ut puero vel servulo, uteris. Ut ille in Mercatore: *Egomet mihi comes, calator, eques, agaso, armiger.* Et Martia. lib. 14. *Defuerit si forte puer, soleasque libebit Sumere, pro puero pes erit ipse tibi.* Dein *lautus* (id est, nitidus, ut erat à balneo, quod de Narcisso Seneca in Ludo) *luces cereum*, ipse tibi loto faculam praefers. Senecae quoque verba recte cepit Petitus lib. 1 Observ. 2. non item Plauti: ut nec Salmasius, nec ille alter, qui Petitum reprehendit.

VARIORUM.

440. *Quem*] Qui ad miserias natus est neque ex iis emergere valet. FARN.

445. *Curas*] *Dissipet curas Evius edaces.* FARN.

448. *Cur toro*] *Solus perpetua moerens carpere juventa?* FARN.

449. *Sol-*

Triſtem juventam ſolve. nunc luxus rape.
Effunde habenas. optimos vitae dies
Effluere prohibe. propria deſcripſit Deus
Officia, & aevum per ſuos ducit gradus.
Laetitia juvenem, frons decet triſtis ſenem.
Quid te coërces, & necas rectam indolem?
Seges illa magnum foenus agricolae dabit,
Quaecunque laetis tenera luxuriat ſatis.
Arborque celſo vertice evincet nemus,
Quam non maligna caedit aut reſecat manus.
Ingenia melius recta ſe in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.
Truculentus, & ſilveſter, & vitae inſcius,
Triſtem juventam Venere deſerta colis.
Hoc eſſe munus credis indictum viris,
Ut dura tolerent? curſibus domitent equos,
Et ſaeva bella Marte ſanguineo gerant?
Providit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati manus,
Ut damna ſemper ſobole repararet nova.

Ex-

GRONOVII.

449. *Nunc luxus rape.*] Immo *luſus*: quod vitium etiam in Livio animadvertimus. Flor. *curſus*. *Rape*, ut Trogus in oratione Mithridatis: *rapienda incrementa virium.*

457. *Celſo vertice evincit nemus*,] Flor. *evincet*. Ut ante: *foenus agricolae dabit.*

467. *Rapaces cerneret fati minas*,] Florent. *fati manus*. Statius in epicedio Glauciae: *ſubitas inimica levavit Parca manus quo, diva, feros, gravis, exſeris ungues?* Et in Philetum Urſi: *carpſitque immitis adunca Ora manu.*

VARIORUM.

449. *Solve.*] Deliciis, & voluptatibus. FARN.

449. *Nunc luxu rape.*] Traject. alter *luſus*, quod Gronovii emendationem confirmat. SCHROD.

450. *Optimos*] Auroram, ver, florem aetatis: ut enim matutinum tempus diei pars potior: ſic juventus vitae pars melior exiſtimanda eſt. FARNABIUS.

452. *Duxit*] M. S. *duxit*, quemadmodum *deſcripſit*. DELRIUS.

459. *Recta*] Non coacta, non depreſſa: quemadmodum tu indolem rectam coërces & enecas. modo v. 454. FARNABIUS.

461. *Vitae*] Vita frui neſcius. FARNABIUS.

466. *Providit*] Hinc incipit elegans matrimonii commendatio, cui adjunge Auguſti oration. contra coelibes, apud Dionem. DELRIUS.

466. *Mundi parens*,] Deus. fatetur ergo coepiſſe & creatum eſſe mundum. DELRIUS.

469. *Ve-*

Excedat, agedum, rebus humanis Venus,
Quae supplet ac restituit exhaustum genus,
Orbis jacebit squallido turpis situ;
Vacuum sine ullis classibus stabit mare;
Alesque coelo deerit, & silvis fera;
Solis & aër pervius ventis erit.
Quam varia leti genera mortalem trahunt
Carpuntque turbam; pontus, & ferrum, & doli!
Sed fata credas deesse; sic atram Styga
Jam petimus ultro. coelibem vitam probet
Sterilis juventus, hoc erit, quidquid vides,
Unius aevi turba, & in semet ruet.
Proinde vitae sequere naturam ducem:
Urbem frequenta, civium coetus cole.
Hipp. Non alia magis est libera, & vitio carens,
Ritusque melius vita quae priscos colat,
Quam quae relictis moenibus silvas amat.
Non illum avarae mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit; aut regno imminens,

VARIORUM.

469. *Venus*,] Alma omnium genitrix. FARN.

474. *Solis*] Ubi defecerit alitum genus in aëre volitantium. FARNABIUS.

477. *Sed fata*] Dicit auctor, nos, quasi per fata non moreremur, ultro arcessere mortem. Ut Propertius. *Terra parum fuerat fatis, adjecimus undas.*, Herc. Fur. vers. 183. GRUTERUS.

480. *Unius aevi turba*,] Unius aetatis humanae. FARNABIUS. Sic *αἰὼν* Graecis *aevum*, Latini non raro. Lucretius (ut advertit Turnebus lib. 20. cap. 22.) *Perdit enim, quod non proprium fuit hujus in aevo*, &: *Multaque praeterea perdit, cum expellitur aevo.* ait ergo Seneca: si à nullo liberi procreentur; iis qui nunc vivunt defunctis, genus humanum interibit. Sic *aevum*, *seculum*, *tempus*, *aetas*, *dies*, à poëtis confundi solent. DELRIUS.

483. *Non alia magis*] Campestris & rusticae vitae laudes persequitur. de quo plura habes apud Xenophontem in Oeconom. Arist. lib. 6. Politic. Varronem lib. 1. de re rustica; Columellam initio rusticani operis: Virgilium lib. 1. Georg. & Horatium in Od. & alios. DELRIUS.

483. *Et vitio*] Non inserviens curis, avaritiae, ambitioni, invidiae, &c. ut in sequentibus. FARNABIUS.

484. *Priscos*] Sanctos primorum hominum mores, & Heroum vitam. FARN.

488. *Infidum*] Non meritis praemiis & honore remunerans bonos. FARN.

Vanos honores sequitur, aut fluxas opes;
Spei metusque liber. haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit; nec omnes conscius strepitus pavet,
Haud verba fingit. mille non quaerit tegi
Dives columnis; nec trabes multo insolens
Suffigit auro. non cruor largus pias
Inundat aras; fruge nec sparsi sacra
Centena nivei colla submittunt boves:
Sed rure vacuo potitur, & aperto aethere
Innocuus errat, callidas tantum feris
Struxisse fraudes novit; & fessus gravi
Labore, niveo corpus Ilisso fovet.
Nunc ille ripam celeris Alphei legit:
Nunc nemoris alti densa metatur loca,
Ubi Lerna puro gelida pellucet vado;
Sedemque mutat. heic aves querulae fremunt,
Ramique ventis lene percussi tremunt,
Veteresque fagi. juvit aut amnis vagi

Pres-

GRONOVII.

510. *Juvit aut amnis vagi*] MSS. fere, *juvat:* quidam, *juvat hic.* quare non integrum locum judicat Gruterus. Immo quia sic scripti, non aliter fuit restituendus. Et est haec Enallage temporum non insolens. Troadibus: *Non ille duos*

VARIORUM.

492. *Niger*] Malus: Hercul. Fur. vers. 160. FARNABIUS.

496. *Haud verba fingit. mille non* Cet.] duo excusi & Traject. distinguunt: *haud verba fingit mille. non quaerit.* SCHRODERUS.

497. *Columnis;*] *Non trabes Hymettiae Premunt columnas ultima recisas Africa.* FARNABIUS.

498. *Auro.*] *Non aureum renidet in domo lacunar.* vide Thyest. vers. 457. FARN.

499. *Fruge*] Mola ex hordeo & sale confecta: qua frontem victimae, focum, & cultros aspergere moris erat. hinc *Immolare.* FARN.

500 *Centena*] Hecatombe centum boum sacrificium. FARN.

504. *Niveo Ilisso*] Ilissum hîc *niveum*, & infra Araxem nominat, quasi ἀργυροδίνας; vel *niveos* dicit, propter aquarum perspicuitatem. FABRIT.

504. *Niveo corpus Ilisso fovet*] Malebat J. Rutgersius *vivo.* Eum vid. Var. Lect. l. VI. c. 17. SCHRODERUS.

505. *Alphei*] Fluvii Elidis Pisas alluentis. Vid. Thest. vers. 117. FARNABIUS.

506. *Densa*] Ad retia ponenda. FARN.

507. *Lerna*] Fons prope Corinthum gelidus & lim-

Pressisse ripas, caespite aut nudo leves
Duxisse somnos, sive fons largus citas
Defundit undas; sive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.
Excussa silvis poma compescunt famem:
Et fraga parvis vulsa dumetis, cibos
Faciles ministrant. regios luxus procul
Est impetus fugisse. sollicito bibant
Auro superbi: quam juvat nuda manu
Captasse fontem! certior somnus premit
Secura duro membra versantem toro.
Non in recessu furta & obscuro improbus
Quaerit cubili, seque multiplici timens
Domo recondit: aethera ac lucem petit,
Et teste coelo vivit. hoc equidem reor

Vi-

GRONOVII.

vidit Atridas, Nec fallacem cernit Ulyssem. Debuerat, *videt* Rursus: *Nondum ruentis Ilii fatum stetit.* Agamemnone: *ipsa se classis premit, Et prora prorae nocuit, & lateri latus.* Thyeste vers. 502. *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat.* Ubi pari errore Gruterus: Legerim vel *fluit*, vel *fugit*, vel aliud quidvis quam *fuit*, prorsus meis oculis spurium. Phoenissis vers. 456. *si placuit scelus.* Ubi idem: Cohaeserit magis praecedentibus, si reponatur, *placet*, quod jam rejecimus. Sic Martialis, *sapisti*, pro *sapis*, lib. 3. epist. 2. & lib. 9. epist. 6. & lib. 11. epig. 107. Tale est Claudiani lib. 2. de laudibus Stiliconis: *Principio magni custos Clementia mundi, Quae Jovis incoluit zonam.* Hoc est, incolit, vel habitat, habitandam & incolendam sumsit. Neque alio ingenio opus. Adde quae ad epistol. 114. notavimus.

512. *Fons largus citas Diffundit undas*;] Flor. cum Lipsiano: *Defundit.* Rectius. nam ex editioribus fere locis aquam dejiciunt fontes.

VARIORUM.

limpidus, non palus illa in agro Argivo. FARN.

511. *Nudo*] Nullo stragulo aut pulvinari supposito. FARN.

511. *Leves*] Molles, faciles, quos *suadet inire susurrus* foliorum vento agitatorum *vel murmur leve fluentis aquae.* FARN.

518. *Est impetus fugisse.*] Libenter fugio. FARNABIUS. Hanc phrasim apud Nasonem lib. 2. 5. 6. 8. & 9. Metam. & passim in epist. & alibi, plus decies observavi. DELRIUS.

518. *Sollicito*] Ipsi soliciti. vid. Thyest. vers. 453. FARNABIUS. Sollicitum vero aurum accipe, quemadmodum apud Tibullum; *Somnus sollicitas deficit ante fores.* DELRIUS.

519. *Superbi*:] Divites, potentes, reges. FARNABIUS.

519. *Nuda*] Cotyla. FARNABIUS.

520. *Captasse fontem!*] Potius quam fluvium, quia melior fontana; quia post pluviam levissima, deinde amnica, post ex nive vel glacie liquata; gravior hausta ex lacu, gravissima ex palude. vide Corn. Celsum l. 2 DELRIUS.

522. *Obscuro*] Multa habenti conclavia & recessus. FARNABIUS.

525. *Teste coelo*] In aperto, sub dio. FARN.

525. *Hoc equidem reor*] Fuse hanc aureae aetatis innocentiam & felicitatem describit Seneca epistol.

Vixiſſe ritu, prima quos mixtos deis
Profudit aetas. Nullus his auri fuit
Coecus cupido. nullus in campo ſacer
Diviſit agros arbiter populis lapis.
Nondum ſecabant credulae pontum rates:
Sua quiſque norat maria. non vaſto aggere
Crebraque turre cinxerant urbes latus.
Non arma ſaeva miles aptabat manu.
Nec torta cluſas fregerat ſaxo gravi
Baliſta portas. juſſa nec dominum pati
Juncto ferebat terra ſervitium bove:
Sed arva per ſe foeta poſcentes nihil
Pavere gentes. ſilva nativas opes,

Et

VARIORUM.

ſtol. 91. poſt medium, adi & confer cum hoc loco. DELRIUS.

526. *Quos mixtos*] Heroas. FARNABIUS

528 *Cupido.*] Ab effectu, officii enim ignaros & immemores abducit avaritia. FARN.

528. *Nullus in campo*] Juvenalis; 16. 38. *Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum.* Sed quare *ſacrum?* an quia Numa Terminum pro Deo coli, eique hoſtias inanimas caedi voluit, atque illi templum conſtituit, ut Plutarchus in Numa & in Romaicis. Ovid. 2. Faſtorum docent? poſtmodum tamen etiam agnam illi immolari conſueviſſe videtur colligi ex illo Horatii; *Et agna feſtis caeſa Terminalibus.* Prudentius quoque (ni fallor) in libris contra Symmachum auctor eſt, extis gallinae, Termino fieri ſolitum. Porro ea ſacra ſub dio fiebant. nam ut Paulus Feſti abbreviator ſcribit; Terminus quo loco colebatur, ſuper eum foramen patebat in tecto, quod nefas eſſe putarent Terminum intra tectum conſiſtere. Idem Paulus; Termino, inquit, ſacrificabant, quod in ejus tutela fines agrorum eſſe putabant. denique Numa Pompilius ſtatuit eum qui Terminum exaraſſet, & ipſum, & boves ſacros eſſe. DELR

529. *Diviſit agros arbiter populis lapis.*] Tibullus: ——— *non fixus in agris, Qui regeret certis finibus arva lapis.* potuit etiam noſter hoc ab Ovidio l. 3. Amor. eleg. 7. aut lib. 2. Faſtor. deſumere. De finib. & terminis fratres Arvales cognoviſſe docet Cujacius lib. 11. Obſerv. cap. 5. DELRIUS.

529. *Lapis.*] Terminus. FARNABIUS.

532. *Turre*] Turritis moenibus. FARN.

532. *Latus,*] Urbes enim ſibi latus cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus LIPS.

535. *Baliſta*] Machina lapidum libratoria muros urbium concutiens FARNABIUS. Baliſtae, machinae lapidum libratoriae, deſcriptionem habes apud Ammian lib. 23. qui docet quid diſcrepet à ſcorpione; & apud Vitruvium lib. ult. cap. 15. & ſeqq. cujus verba recenſet Turnebus lib. 2. adverſ. cap. 5. de eadem Vegetius, Vulturius, & lib. Notitiae Orient. & Occident. DELRIUS.

535. *Juſſa*] Terra adhuc immunis & libera. FARNABIUS.

536. *Juncto bove:*] Pleriſque in regionibus bobus olim arabatur, ut & nunc; in aliis, equis. frequens etiam mulorum aratio, quam reliquis anteponit Homerus 10. Iliade. ex profeſſo tamen illam ſingulari opuſculo reprehendit, & bubulam cunctis praefert Arietha Hiſpanus. DELR.

538. *Silva nativas opes,*] Herbas, fraga, glandes, poma, &c. FARN. Glandes, & poma & herbae nondum invento frumento, eſui fuere, teſtibus Virgil. lib. 1. Georg. Tibullo lib 1. eleg. 3 Ovid Faſt. 4. Juven. Sat. 6. & Plutarcho in Coriol. Multa in

hanc

Et opaca dederant antra nativas domos.
Rupere foedus impius lucri furor,
Et ira praeceps: quaeque succensas agit
Libido mentes. venit imperii sitis
Cruenta. factus praeda majori minor.
Pro jure vires esse. tum primum manu
Bellare nuda: saxaque & ramos rudes
Vertêre in arma. non erat gracili levis
Armata ferro cornus; aut longo latus
Mucrone cingens ensis; aut crista procul
Galeae comantes. tela faciebat dolor.
Invenit artes bellicus Mavors novas,
Et mille formas mortis. hinc terras cruor
Infecit omnes fusus, & rubuit mare.
Tum scelera demto fine per cunctas domos

Iëre.

GRONOVII.

548. *Aut crista caput Galeae comantes.*] Flor. *aut crista procul Galeae comantes.* Significat adeo eminentem, ut è longinquo conspiciatur. Statius 2. Thebaidos: *Scuta virum galeasque videt rutilare comantes.* Virgilius lib. 2. *tum deinde comantem Androgei galeam.*

VARIORUM.

hanc rem Bened. Curtius l. 1. hortor. à cap. 4. Ceterum videtur significare, aetatis aureae homines carnibus abstinuisse, quod voluit Porphyr. in lib. de abstinent. animat. & Pythagoras apud Laërtium, & Ovid. l. 15. Metam. Et ante diluvium id verum, contendunt ex cap 9. Genes. nonnulli post Tertull. lib. de cibis Judaic. & D. Hieronym. l. 2. in Jovinian. imo non abstinuisse illos modo, sed etiam prohibitum tunc carnium usum, insinuat Alph. Tostatus vulgo Abulensis dictus, in 1. cap. Gen. Verum hoc aliis non probatur. Nam D. Justinus Martyr ad Orthod. q 119. etiam ante cataclysmum carnibus homines victitasse censuit, idque ut probabile admodum, receperunt aliquot aetatis nostrae eruditissimi theologi, Victoria, Sotus, Vielmius. Thomas autem à Vio Cajetanus, in cap. 9. Genes. usum carnium eo tempore voluit nec prohibitum fuisse, nec tamen usurpatum, eo quod à Deo nondum illis diserte concessus. DELRIUS.

540. *Rupere*] Simplicem hanc vitam violavere avaritia, ira, libido, dominandi cupido, violentia, &c. FARNABIUS.

544. *Pro jure*] Jus erat in armis. FARN.

545. *Nuda:*] Inermi. FARN.

545. *Ramos*] Sudes, nec eas praeustas FARN.

547. *Cornus;*] *Bona bello Cornus*, hastis scil. & jaculis utilis FARN.

548. *Crista*] Pinna, juba, cauda equina solebant cassides coronare, similitudine ducta à gallorum gallinaceorum (qui Martis alites) cristis: nec non cornibus, ut Pyrrhus Epirotarum rex in hostium terrorem: *alii* à forma capitis canini, vulpini, lupini, felini, unde *κυνέαι, ἀλωπεκῆαι, λυκέαι, γαλέαι.* Quae tamen aliis dicuntur quod ex hisce pellibus confici solitae galeae FARN

551. *Et mille formas*] Tibullus: *Nunc Jove sub domino caedes & vulnera semper, Nunc mare, nunc leti mille repente viae.* DELRIUS.

552. *Rubuit*] Praeliis navalibus. FARNABIUS.

Iëre. nullum caruit exemplo nefas.
A fratre frater, dexterâ nati parens
Cecidit, maritus conjugis ferro jacet,
Perimuntque foetus impiae matres ſuos.
Taceo novercas. mitius nil eſt feris.
Sed dux malorum femina. haec ſcelerum artifex
Obſedit animos, cujus inceſtae ſtupris
Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt,
Et verſa ab imo regna tot populos premunt.
Sileantur aliae: ſola conjux Aegei
Medea reddit feminas dirum genus.
Nutr. Cur omnium ſit culpa paucarum ſcelus?
Hipp. Deteſtor omnes, horreo, fugio, exſecror.
Sit ratio, ſit natura, ſit dirus furor:
Odiſſe placuit. ignibus junges aquas;

Et

GRONOVII.

558. *Taceo novercas. mitius nil eſt feris.*] Petitus ita diſtinguit: *Taceo novercas (mitius nil eſt) feras.* Sed nihil mutandum. Taceo, inquit, novercas, quarum comparatione etiam ferae non ſunt ferae: quas ſi reſpicias, mites dicas feras immo nihil mitius. Haec tota clauſula ſolum ad praecedens hemiſtichion refertur.

559. *Sed dux malorum foemina & ſcelerum*] Hoe jam refertur ad omnia illa mala, quibus dixerat vexari coepiſſe vitam, ex quo homines deſerto rure maluerunt urbes colere. Legendum autem cum optimo: *Sed dux malorum foemina, haec ſcelerum artifex Obſedit animos.*

VARIORUM.

555. *A fratre*] Haec ut alia multa ab Ovidio poſt Heſiodum. FARN.

558. *Mitius nihil eſt feris.*] Magnus Hugo Grotius ad Janum Rutgerſium ſcribens pronunciat eſſe ſchema a contrario, & imitationem Ovidianam Epiſt. x. ỳs. 1. *Mitius inveni, quam te, genus omne ferarum.* Vid. Syllog. Epiſt. à Cl. Burm. edit. Tom. 2. Epiſt. 138. & ibidem Epiſt. 203. ad Danielem Heinſium. SCHRODERUS.

561. *Bella tot gentes gerunt,*] Notum decennale bellum, & Ilium propter Helenam everſum. Duris l. 2. hiſtoriae prodidit propter Thenno à quodam Phocenſi raptam, decennium ſolidum Thebanos cum Phocenſibus lento duello colliſos, & tandem Phocenſium urbem exciſam. Belli quod Cambyſes Aegyptiis intulit, Nicetis Apriae filia cauſa fuit, auctore Cteſia. Cum Cyrrhaei Megiſthonem rapuiſſent, exarſit decennale bellum aliud Criſlaeum, nec niſi everſâ Cyrrhâ finitum, ut ex Calliſthene Athen. lib. 13. cap. 4. ubi plura narrat. Vide etiam Parthenii Erotica. DELRIUS.

563. *Conjux*] Quae patrem Aetam prodidit, fratrem Abſyrtum diſcerpſit, Peliam à ſuis filiabus jugulari fecit, Creontem cum filia Glauca, *ut alii, Creuſa*, medicatis ignibus abſumpſit, liberos ſuos Mormorum, ac Pheretem in odium Jaſonis coram patre occidit; Fugiens autem Athenas Aegeo nupta Medum peperit, in cujus gratiam Theſeo inſidiata eſt. FARNABIUS.

565. *Cur omnium*] *Parcito paucarum crimen diffundere in omnes.* FARN.

566. *Deteſtor omnes, &c.*] Auxeſis pathetica. FARNABIUS.

570. *Syr-*

Et amica ratibus ante promittet vada
Incerta Syrtis; ante ab extremo ſinu
Heſperia Tethys lucidum attollet diem;
Et ora damis blanda praebebunt lupi;
Quam victus animum feminae mitem geram.
Nutr. Saepe obſtinatis induit frenos amor,
Et odia mutat. regna materna aſpice.
Illae feroces ſentiunt Veneris jugum.
Teſtaris iſtud unicus gentis puer.
Hipp. Solamen unum matris amiſſae fero,
Odiſſe quod jam feminas omnes licet.
Nutr. Ut dura cautes undique intractabilis
Reſiſtit undis, & laceſſentes aquas
Longe remittit, verba ſic ſpernit mea.
Sed Phaedra praeceps graditur, impatiens morae.
Quo ſe dabit fortuna? quo verget furor?
Terrae repente corpus exanimum accidit;
Et ora morti ſimilis obduxit color.

At-

GRONOVII.

577. *Unicus genitus puer.*] Non ſolus hic fuerat natus Amazone, ſed ſolus ex filiis Amazonum credebatur ſuperſtes: ſaltem ex ſententia illorum, qui, quum concubitum finitimorum iniiſſent, ſi qui mares naſcerentur, interfeciſſe tràdunt, ut Juſtinus. Lege igitur cum Etruſco: *unicus gentis puer*. Nam *Unicus* interpretari praeclarum & eximium, hic neque praeclarum neque eximium eſt.

585. *Repente terrae*] Sic Gruterus ex omnibus, ut ait, ſuis, cum antea legeretur: *Terra repente*: tanquam ſimplex verbum non ferret eundem caſum quem compoſitum. Tollit omne dubium Florent. *Terrae repente corpus exanimum accidit.* Quo & verſus fit numeroſior, & res magis exprimitur.

VARIORUM.

570. *Syrtis;*] Herc. Fur. v. 323. FARN.

570. *Ante*] Orietur prius Sol è mari Hiſpan. vid. Hercul. Fur. verſ. 374. & Oet. verſ. 335. FARNABIUS.

571. *Tethys*] Uxor Oceani pro mari. Hercul. Fur. 887. FARN.

574. *Obſtinatis*] Calcitrones ſaepe ulciſcitur amor non ſecus ac matrem tuam, quam connubium averſatam Theſei tamen imperio ſubjecit, unde tu natus. FARN.

575. *Regna*] Amazonas, quae utut connubia aſpernentur, quotannis tamen ad ſobolem propagandam viros admittunt. FARN.

578. *Matris*] Quam amavi unicam, nunc omnes odio habeo. FARN.

580. *Ut dura*] *Nec magis incoepto vultus sermone movetur, Quam ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.* FARNABIUS.

583. *Impatiens*] Me non expectans. FARNABIUS.

587. D'-

Attolle vultus, dimove vocis moras:
Tuus en, alumna, temet Hippolytus tenet.

VARIORUM.

587. *Dimove vocis moras:*] Linguam illi praepeditam significat: quod vehementissimi amoris signum. Theocrit. in Pharm. hoc, & quod praecessit, posuit: Πᾶσα μὲν ἐψύχθην χιόνος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω Ἱδρώς μευ κοχύεσκεν ἶσον νοτίαισιν ἐέρσαις· Οὐδέ τι φωνᾶσαι δυνάμαν. οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ Κνυζῶνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα, *Tota quidem obrigui plus nive: ex fronte vero Meâ, sudor abunde defluebat, similis australibus pruinis: Neque quicquam eloqui poteram, ne tantum quidem quantum in somnis Murmurant clamantes caram ad matrem pueri.* DELRIUS.

588. *Tuus en,*] In terram exanimata cadit Phaedra, allevant eam nutrix & Hippolytus. FARN.

PHAEDRA. HIPPOLYTUS. NUTRIX. FAMULI.

Juvenis pudicitiam omni arte oppugnant nec expugnant: ad fraudem itaque confugiunt & calumnias.

Phaed. QUis me dolori reddit, atque aestus graves
Reponit animo? quam bene excideram mihi?
Cur dulce munus redditae lucis fugis?
Aude anime. tenta. perage mandatum tuum.
Intrepida constent verba. qui timide rogat,
Docet negare. magna pars sceleris mei
Olim peracta est. serus est nobis pudor.
Amavimus nefanda. si coepta exsequor,
Forsan jugali crimen abscondam face.
Honesta quaedam scelera successus facit.
En incipe anime. commodes paulum, precor,
Secretus aures. si quis est, abeat, comes.

Hipp.

GRONOVII.

599. *Age incipe anime.*] Florent. ut editum olim: *En incipe anime.* Mutavit G. Fabricius.

VARIORUM.

589. *Me dolori*] Revocatam ad vitam. FARN.
590. *Bene*] *Placide*, si amorem: *honeste*, si castitatem respicias. FARN.

591. *Cur dulce*] Viso tamen prope Hippolyto, vivere vult. FARN.

592 *Mandatum*] Quod nutrici mandasti ipsa perage. FARN.

595. *Olim*] Ubi primum nefarie amare coepi. FARN.

596. *Si coepta*] Si amori meo responderit, forsan erit ut, non redeunte ab inferis Theseo, Hippolyto nubam. FARNABIUS.

607. *In-*

Hipp. En, locus ab omni liber arbitrio vacat.
Phaed. Sed ora coeptis transitum verbis negant.
Vis magna vocem emittit, at major tenet.
Vos testor omnes coelites, hoc, quod volo,
Me nolle.
Hipp. Animusne cupiens aliquid, effari nequit?
Phaed. Curae leves loquuntur, ingentes stupent.
Hipp. Committe curas auribus, mater, meis.
Phaed. Matris superbum est nomen, & nimium potens.
Nostros humilius nomen affectus decet.
Me vel sororem, Hippolyte, vel famulam voca:
Famulamque potius. Omne servitium feram.
Non me, per altas ire si jubeas nives,
Pigeat gelatis ingredi Pindi jugis:
Non, si per ignes ire & infesta agmina,
Cuncter paratis ensibus pectus dare.
Mandata recipe sceptra. me famulam accipe.
Te imperia regere, me decet jussa exsequi.
Muliebre non est regna tutari urbium.

Tu,

GRONOVII.

604. *Hoc, quod volo,*] Sane liber optimus aeque ut Lipsianus adjicit: *Me nolle.* Scaliger recidit τὸ *Animusne*, & integrum versum facit: *Me nolle.* HIPP. *cupiens aliquid effari nequit?* Melius forte foret, *nequis.* Credibile est enim retrocessisse nutricem, ut soli essent Hippolytus & Phaedra. Quamquam & potest videri voluisse Seneca, ut acciperemus interfari Hippolytum Phaedrae, antequam illa totum sensum explicuisset. Quem cum ad marginem supplevisset aliquis istis *Me nolle*, librarios ea in contextum retulisse.

619. *Regna tutari patris.*] Et hic cum Delriano & Lipsiano Vossianoque & Cruseriano Florentinus: *regna tutari urbium.* Multo praegnantius. Ea tempestate singularum fere potentium Graeciae urbium regna erant. Justinus lib. 16. *multisque annis per gradus successionis Heraclienses regnum tyrannorum fuere.* Livius lib. 1. *Sextus Gabios, tanquam in regnum suum profectus.* Et contra Lucanus: *vel sceptra vel urbes Libertate sua validas.* Quod nullus codicum Gruteri hanc scripturam habuit, indicio est non nimium bonos fuisse. Nam ratiuncula, qua eam oppugnat, sophistica

VARIORUM.

607. *Ingentes stupent.*] Hominem ita stupere faciunt, ut nec verbis nec lacrymis exitus ullus pateat. exemplum illustre Psammenitus rex apud Herodotum in Thaliâ. DELRIUS.

611. *Sororem,*] Sororis autem nomine amicae quandoque vocabantur; ut & amatores, fratris. FARNABIUS.

614. *Pindi*] Herc. Fur. v. 1285. FARN.

617. *Mandata*] Mihi à patre tuo. FARN.

 620. *Ja-*

Tu, qui juventae flore primaevo viges,
Cives paterno fortis imperio rege.
Sinu receptam, supplicem, ac servam tege.
Miserere viduae. *Hipp.* Summus hoc omen deus
Avertat. aderit sospes actutum parens.
Phaed. Regni tenacis dominus & tacitae Stygis,
Nullam relictos fecit ad superos viam.
Thalami remittet ille raptorem sui?
Nisi forte amori placidus & Pluton sedet.
Hipp. Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.
Sed, dum tenebit vota in incerto deus,
Pietate caros debita fratres colam,
Et te merebor; esse ne viduam putes:

Ac

GRONOVII.

est. Vir doctus adscripserat codic. Vossiano: *tutari virum.*

632 *Et te tuebor;*] Elegantissime Florentiae: *Et te merebor.* Hoc est, pietate & obsequio ita te demerebor, ut me censeas dignum, quem pro filio, non pro privigno, ducas. Sic Hercule Oetaeo: *Merui parentem: contuli coelo deus.* Etsi hoc aliud meritorum genus. Sic *mereri* quoque pro demereri, Virgilio 6. Aeneid. *Quique sui memores alios fecere merendo.* Et Statio l. 2. Thebaid. *si mens accepta meretur Thure deos.*

VARIORUM.

620. *Juventae flore*] Claudian. 1. in Rufin. *frustraque juventae Consumis florem patriis inglorius arvis.* Quod enim optimum purissimumque in unaquaque re est, id veteres *florem* appellasse ex multis scriptoribus constat. DELRIUS.

622. *Sinu*] *Ambigue.* ille de causa & protectione, haec de amore intelligit. FARNABIUS.

623. *Viduae.*] *Et hoc ambigue:* Phaedra enim viduam se absente marito dicit. vid. Hereul. Fur. vers. 245. & Agamemn. 156. ille patris tanquam mortui omen deprecatur. FARN.

624. *Avertat.*] Ominosum erat vocabulum viduae: quia significare videbatur Theseum vixisse. ideo deprecationis hujusmodi olim formulae. Octav. act. 1. —— *quod utinam numen avertat Deûm.* Oedipo: *Procul sit omen.* adi Brisson. lib. 1. de formulis pag. 103. DELRIUS.

625. *Tenacis*] Hereul Fur. vers. 679. FARN.

625. *Tacitae*] Tacite fluentis ut Hercul Fur. vers. 713. vel propter silentes umbras. FARN.

626. *Ad superos*] Ad nos. FARN.

627. *Thalami*] Conjugis suae raptores dimittet Pluto? supra vers. 94. & Hercul. vers. 805. FARNABIUS.

629. *Aequi*] Fidae illius erga Pirithoum amicitiae faventes. FARN.

632. *Et te merebor; esse ne viduam putes:*] Praefert magnus criticus Florentinam lectionem *merebor*, pro *tuebor.* mei excusi hoc posterius servant cum Traject. MS. sed parum refert utrum reteneas: est enim verborum ordo, *merebor*, *ne putes te esse viduam* h. e. meritis & pietate efficiam, ne sentias incommoda viduitatis. Quod idem seq. versu, explanatius ingeminat his verbis, *at tibi parentis ipse supplebo locum.* Eamdem vero sententiam fundit τὸ *tuebor*; quo verbo desolatae novercae patris vicem, opem tutelamque promittit. Male studium Flor. Codicis hic acuit summum virum. SCHRODERUS.

633. *Sup-*

Ac tibi parentis ipse supplebo locum.
Phaed. O spes amantum credula! ô fallax amor!
Satisne dixit? precibus admotis agam.
Miserere. tacitae mentis exaudi preces.
Libet loqui, pigetque. *H.* Quodnam istud malum est?
Phaed. Quod in novercam cadere vix credas malum.
Hipp. Ambigua voce verba perplexâ jacis;
Effare aperte. *Phaed.* Pectus insanum vapor
Amorque torret. intimas saevus vorat
Penitus medullas, atque per venas meat
Visceribus ignis mersus & venis latens,
Ut agilis altas flamma percurrit trabes.
Hipp. Amore nempe Thesei casto furis.
Phaed. Hippolyte, sic est: Thesei vultus amo
Illos priores, quos tulit quondam puer;
Cum prima puras barba signaret genas,
Monstrique coecam Gnossii vidit domum,

Et

GRONOVII.

640. *Pectus insanum vapor Amorque torret.*] "Ἐν διὰ δυοῖν, *Vapor amorque*, id est, incendium amoris. Dein princeps liber: *torret. intimis ferit ferus Visceribus ignis mersus.* Medius versus, *Penitus medullas*, prorsus abest. Τὸ *ferit* autem punctis subnotatum, & in margine, *vorat.* Sane non belle ista, *per venas meat*, & *venis latens*, in tanta vicinitate. Ideo Grotius adscripserat, *membris latens.* Quid si expuncto versu isto sequamur Florentinum, legamusque: *intimis saevit ferus Visceribus ignis mersus, & venis latens.*

VARIORUM.

633. *Supplebo locum.*] De pietate sentiebat Hippolytus: noverca dubium sermonem aliter accipiebat. quod satis ostendit sequens, *Satisne dixit?* DELRIUS.

635. *Satisne*] Pie ille & simpliciter dixerat, *parentis supplebo locum*; illa accipit ac si amori suo cessisset. FARNABIUS.

638. *Quod*] Sc. ut privignum amet. FARN.

643 *Et venis*] Quae à jecore amoris sede. *vulnus alit venis, & caeco carpitur igni.* FARN.

645. *Amore*] *Simpliciter ille haec, vel simulanter.* FARN.

646. *Thesei vultus amo*] Sic apud Apulejum lib. 10. asini, noverca privignum, quem amabat, alloquitur: *Nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorsus servabis uxorem. illius enim recognoscens imaginem, mutua facie te merito diligo.* DELR.

648. *Cum prima*] Pacuvius: *primum opacat flore lanugo genas.* Virgil. *prima genas vestibat flore juventa.* Et addit *puras*: nam ut *pura lanx* caelatae, *argentum purum* caelato, *purus locus* inaedificato, sic *genae purae* barbatis opponuntur DELRIUS.

649. *Monstrique*] Minotauri. supra v. 121. FARNABIUS.

649. *Gnossii*] Cretensis à Gnosso Cretae urbe. FARNABIUS.

649. *Domum,*] Labyrinthum. FARN.

Et longa curvâ fila collegit viâ.
Quis tum ille fulfit! presserant vittae comam,
Et ora flavus tenera tingebat pudor.
Inerant lacertis mollibus fortes tori:
Tuaeve Phoebes vultus, aut Phoebi mei;
Tuusque potius: talis, en, talis fuit,
Cum placuit hosti. sic tulit celsum caput.
In te magis refulget incomptus decor,
Et genitor in te totus: & torvae tamen
Pars aliqua matris miscet ex aequo decus.
In ore Grajo Scythicus apparet rigor.
Si cum parente Creticum intrasses fretum,
Tibi fila potius nostra nevisset soror.
Te, te, soror, quacunque siderei poli
In parte fulges, invoco ad causam parem.
Domus sorores una corripuit duas;
Te genitor, at me natus. en, supplex jacet

Al-

GRONOVII.

652. *Tenera tingebat rubor.*] Flor. cum illis facit, qui *pudor.* Claudianus in sexto Consulatu Honorii: *Cui simplex calet ore pudor.* In Laevio observavit Gellius pro rubente aurora *pudoricolorem.* lib. 19. 7.

VARIORUM.

650. *Et longa*] Athenienses cum per invidiam interfecissent Androgeum fil. Minois, quod palaestra omnes vicisset, à Minoë devicti cogebantur quotannis pendere septena natorum corpora Minotauro voranda. Huc forte missus Theseus ab Ariadne adamatus accepit filum quo se Labyrintho explicaret, interfecto monstro. FARN.

654. *Tuaeve*] Quam tu colis Hippolyte. FARN.

654. *Mei;*] Avi mei, qui semper juvenis, pulcher, intonsus. infra vers. 751. FARN.

655. *Tuusque*] Aut potius vultus instar tui ô Hippolyte. FARN.

656. *Cum placuit hosti.*] Ariadnae, vel Antiopae. supra vers. 398. FARN. Sic vulgus interpretum. male, ut notavit Parrhasius. Ariadne enim Thesei formâ semel capta, nihil in eum hostile cogitavit. de Minoë potius dictum, quem inimicitias adversus Athenienses deposuisse Thesei amore inductum, testis est Athenaeus. COMMELINUS.

656. *Cum placuit hosti.*] Parrhasium, quem hic laudat Commelinus, vide Fac. Crit. Grut. Tom. 1. Epist. 16. SCHRODERUS.

657. *Incomptus*] Nativus, non fucatus. FARN.

660. *Grajo*] A Graeco patre. FARN.

660. *Scythicus*] A matre Amazone, quae è Scythia. FARN.

662. *Soror:*] Ariadne à Baccho in coelum relata. FARN.

665. *Domus*] *Placuit domus una duabus, Me tua forma capit, capta parente soror, Theseides Theseusque duas rapuere sorores.* FARN.

667. *Al-*

Allapſa genubus regiae proles domus.
Reſperſa labe nullâ, & intacta, innocens;
Tibi mutor uni certa deſcendi ad preces.
Finem hic dolori faciet, aut vitae dies.
Miſerere amantis. *Hipp.* Magne regnator Deûm,
Tam lentus audis ſcelera? tam lentus vides?
Ecquando ſaeva fulmen emittes manu,
Si nunc ſerenum eſt? omnis impulſus ruat
Aether, & atris nubibus condat diem;
Ac verſa retro ſidera obliquos agant
Retorta curſus. tuque ſidereum caput
Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae
Speculere, lucem merge, & in tenebras fuge.
Cur dextra, Divûm rector atque hominum, vacat
Tua, nec triſulcâ mundus ardeſcit face?
In me tona. me fige. me velox cremet
Tranſactus ignis. ſum nocens. merui mori.
Placui novercae. dignus en ſtupris ego
Sceleréque tanto viſus? ego ſolus tibi

Ma-

GRONOVII.

677. *Tuque ſidereum caput, Radiate Titan*] Alia, quam vulgo erat, interpunctione reddidiſſe auctori decus ſuum putat Gruterus Sane tolerabiliorem fecit ſententiam. Sed totum decus reddit auctori Florentinus: *tuque ſidereum caput Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae Speculere, lucem merge.* Res ipſa loquitur.

684. *Dignus an ſtupris ego*] Etruſcus; *dignus en ſtupris ego.*

VARIORUM.

667. *Allapſa genubus*] Phaedra apud Ovid. in epiſt. Heroid. *Victa precor, genubuſque tuis regalia tendo Brachia: quid deceat non videt omnis amans.* DELRIUS.

669. *Tibi*] Hactenus caſta, intacta aliis, tua primum cauſa impudica facta ſum FARNAB.

674. *Si*] Si non nunc fulminas. FARN.

679. *Lucem merge,*] Ne videas ſcelus neptis tuae Phaedrae. FARNABIUS. Hoc ait, quia Solis obſcuratio & obtenebratio Dei iram, futuraſque miſerias praetendere credebatur: idque confirmatur exemplo menſae Thyeſteae ſupra Thyeſte, & pluribus, quae congeſſit Arias Montanus lib. Jeremiae cap. 24. idonea haec cauſſa. ſed ad mentem Hippolyti vicinior; quia nefas ſtirpis ſuae videre Phoebum & intueri turpe. decebat potius prae pudore faciem obvelare, & oculos avertere à tanta foeditate atque dedecore. DELRIUS.

680. *Cur dextra,*] *Cur agunt ſuperi tanta otia coelo? Fulmina cur ceſſant?* FARNABIUS.

682. *In me*] Si non in illam. FARN.

 686. *Ri-*

Materia facilis? hoc meus meruit rigor?
O ſcelere vincens omne femineum genus!
O majus auſa matre monſtrifera malum,
Genitrice pejor! illa ſe tantum ſtupro
Contaminavit, & tamen tacitum diu
Crimen biformi partus exhibuit nota,
Scelusque matris arguit vultu truci
Ambiguus infans. ille te venter tulit.
O ter quaterque proſpero fato dati,
Quos hauſit, & peremit, & leto dedit
Odium, doluſque! genitor, invideo tibi.
Colchide noverca majus hoc, majus malum eſt.
Phaed. Et ipſa noſtrae fata cognoſco domus:
Fugienda petimus. ſed mei non ſum potens.
Te vel per ignes, per mare inſanum ſequar,
Rupeſque, & amnes, unda quos torrens rapit,
Quacumque greſſus tuleris, hac amens agar.
Iterum, ſuperbe, genubus advolvor tuis.
Hipp. Procul impudicos corpore à caſto amove
Tactus. quid hoc eſt? etiam in amplexus ruit?
Stringatur enſis. merita ſupplicia exigat.
En, impudicum crine contorto caput

Lae-

GRONOVII.

702. *Hac amens ferar.*] Florentinus: *hac amens agar.*

VARIORUM.

686. *Rigor?*] Auſteritas mea & aſperitas. FARNABIUS.

688. *Matre*] Paſiphaë, quae ex promiſcuo concubitu Minois & tauri peperit Minotaurum. FARNABIUS.

692. *Truci*] Taurino. FARN.

693. *Ille te*] Qui Minotaurum. inceſtus ſcil. & monſtroſus FARN.

694. *O ter*] Perfecte. ſeptenarius enim numerus perfectus, τετραμάκαρις ϗ [illegible]. *O terque quaterque beati*, quos peremerunt odia & doli novercarum. FARN.

696. *Genitor,*] Tibi enim Medea Colchis nupta patri tuo (ut ſup. v. 563.) vitae inſidias miſto veneno ſtruxit, mihi noverca mea amorem inceſtum. FARN.

699. *Fugienda*] Mater, taurum: ſoror, hoſtem: ego, privignum. FARN.

707. *Impudicum*] Novercae impudicae. FARN.

708. *Fo-*

Laevâ reflexi. juſtior nunquam focis
Datus tuis eſt ſanguis, arcitenens Dea.
Phaed. Hippolyte, nunc me compotem voti facis.
Sanas furentem. majus hoc voto meo eſt,
Salvo ut pudore manibus immoriar tuis.
Hipp. Abſcede. vive. ne quid exores: & hic
Contactus enſis deſerat caſtum latus.
Quis eluet me Tanais? aut quae barbaris
Maeotis undis Pontico incumbens mari?
Non ipſe toto magnus Oceano pater
Tantum expiarit ſceleris. ô ſilvae! ô ferae!
Nutr. Deprenſa culpa eſt. anime, quid ſegnis ſtupes?
Regeramus ipſi crimen, atque ultro impiam

Ve-

VARIORUM.

708. *Focis*] Stabant enim ad aram Dianae. ſup. verſ. 405. & 423. FARN.

709. *Arcitenens*] Ἰοχέαιρα. FARN.

713. *Ne quid*] Neque tibi gratum faciam. FARNABIUS.

713. *Et hic*] Gladium veluti Phaedrae contactu pollutum à ſe caſto abjicit inf. v. 726. FARN.

715. *Tanais?*] Vid. Hercul. Fur. verſ. 1322. FARNABIUS.

716. *Maeotis*] Palus influens in Pontum. FARNABIUS.

717. *Non ipſe toto*]. Non ipſe Neptunus, univerſo mari ſuo. Herc. Fur. verſ. 1327. FARNABIUS. Scienter Seneca non niſi naturalis & juge fluentis aquae meminit; quae *viva* dicebatur. ſola haec ad expiandum idonea. Maxime maris fit mentio, quia, juxta Euripidem & Tullium pro Roſcio Amerino, omnia noſtra mare mala abluit, cunctas maculas detergit: item quia nihil in ſe ſordidum patitur, ſed confeſtim ejicit atque expuit, quicquid immunditiae, vel caſus, vel flumina, vel homines in illud devolverint. Purgaturi ſe, ſaepius caput aquae vivae immergebant. Perſius Satyr. 2. —— *Tiberino in gurgite mergis Mane caput, bis, terque, & noctem flumine purgas.* aliquando bis tantum. Ovidius 4. Faſtor. *Bis caput intonſum fontanâ ſpargitur undâ.* ſaepius ter. Ovidius 3. Faſtorum. & Juvenalis Sat. 6. Virg. 6. Aeneid. quandoque ſepties. Apulejus lib. 11 Hoc faciebant Superis facturi, idque dicebant *abluere*, ut docet Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 1. Virgilius: —— *donec me flumine vivo Abluero* —— abluebant autem manus, pedes, caput, totumque corpus. de manibus, Aurel. Victor lib. de viris Illuſtribus. idem teſtatur Scholiaſtes Sophoclis in Ajace Lorario, à Briſſonio relatus. de pedibus vetus Horatii interpres ad Satur. 3. lib. 2. probatur adagione, *illotis pedibus*, & altero, *illotis manibus.* de toto corpore accipio, quando quis dicitur ἀπλῶς lautus, vel purus. Arnob. lib. 7. *quorum templa cum adire diſponitis, ab omni vos labe puros, lautos; caſtiſſimoſque praeſtatis.* idque etiam Servius in 4. Aeneid notavit. Interdum ſe tantum adſpergebant, ſcilicet Diis inferis operaturi; teſtibus Macrobio & Servio, ſeu pura aqua circumferebant, ut Maro loquitur, utentes aſpergillo ex oleae vel lauri ramuſculo. Juvenalis Sat. 7. v. 158. DELRIUS.

718. *O ſylvae!*] Ad vos propero. *atque hoc dicto excedit.* FARNABIUS.

719 *Deprenſa*] Deprehendit jam Hippolytus culpam alumnae meae, quam ad patrem, ſi quando reverſus fuerit, deferet. Excogita itaque & anime aliquam technam qua praeveniamus eum, atque haec eſt. FARN.

720. *Regeramus*] Prius arguamus eum novercae ſtuprum inferre voluiſſe. FARN.

720. A-

Venerem arguamus. ſcelere velandum eſt ſcelus.
Tutiſſimum eſt inferre, cum timeas, gradum.
Auſae priores ſimus, an paſſae nefas,
Secreta cum ſit culpa, quis teſtis ſciet?
Adeſte Athenae. fida famulorum manus,
Fer opem. nefandi raptor Hippolytus ſtupri
Inſtat, premitque. mortis intentat metum.
Ferro pudicam terret. en, praeceps abiit,
Enſemque trepida liquit attonitus fuga.
Pignus tenemus ſceleris. Hanc moeſtam prius
Recreate. crinis tractus, & lacerae comae,
Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae.
Referte in urbem. Recipe jam ſenſus, hera.
Quid te ipſa lacerans omnium aſpectum fugis?
Mens impudicam facere, non caſus, ſolet.

GRONOVII.

727. *Mortis intentans metum.*] Flor. *intentat.*

733. *Facinoris tanti notas. Referte*] Aliter legit ac diſtinguit codex optimus: *crinis tractus & lacerae comae, Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae. Perferte in urbem.* Nempe ipſam reginam, jacentem & attonitam pudore & metu.

VARIORUM.

725. *Athenae.*] O Athenienſes, *invocatque quaſi in auxilium cives & famulos nutrix, lena, proditrix* FARNABIUS

731. *Crinis*] Supra verſ. 704. FARN.

732. *Facinoris tanti notae. Referte*] Traj. & duo excuſi vulgatam retinent, *notas referte.* Quod ſane efficacius videtur, ut has notas, una cum relicto enſe, tamquam argumentum ſceleris in urbem referri ac nunciari velit. SCHRODERUS.

CHORUS.

Precatur Chorus ut bene cedat Hippolyto forma, quae pleriſque fuit exitio. Theſei reditum proſpicit.

FUgit inſanae ſimilis procellae,
Ocior nubes glomerante Coro,

Ocior

VARIORUM.

736. *Fugit*] Hippolytus fugit in ſilvas non ſegnior pluvia è nube ſoluta erumpente. FARN.

737. *Coro,*] Thyeſt. v. 578. FARN.

739. *Stel-*

Ocior cursum rapiente flamma;
Stella cum ventis agitata longos
Porrigit ignes.
Conferat tecum decus omne priscum
Fama miratrix senioris aevi:
Pulchrior tanto tua forma lucet,
Clarior quanto micat orbe pleno,
Cum suos ignes coëunte cornu
Junxit, & curru properante pernox
Exerit vultus rubicunda Phoebe:
Nec tenent stellae faciem minores.
Qualis est primas referens tenebras
Nuncius noctis, modo lotus undis
Hespe-

GRONOVII.

740. *Corripit ignes.*] Et hic in pejus conjurant codices Gruteri. Nam, *porrigit*, Delrio editum, Etruscus confirmat, non minus quam Raphelingianus, Cruserianus, Vossianus. Hoc est, quod ex Virgilio dicit ipse in Natur. Quaest. *crinemque volantia sidera ducunt.* Troadibus: *Et stella longa semitam flamma trahens.* Quod frustra negat huc facere Gruterus: tam enim bene cometa dicitur *porrigere ignes*, quam haec stella *semitam trahere.*

VARIORUM.

739. *Stella cum ventis*] Phoen. versu 431. FARNABIUS. Ex physica disciplina dictum, ut docet Aristoteles libro 1. Meteor. cap. 4. & 5. has trajectiones, Plinius lib. 2. cap. 36. vocat *stellarum discursus*: quid portendant, petendum ex Ptolomaeo in Centiloquio. Virg. 1. Georg. ex Arato: *Saepe etiam stellas, vento impendente, videbis Praecipites coelo labi, noctisque per umbras Flammarum longos à tergo albescere tractus.* DELRIUS.

739. *Longos*] Diffusos per longum tractum. FARNABIUS.

742. *Senioris*] Prisci, veteris. FARN.

743. *Pulchrior*] *Ignes plena nitet quantum inter Luna minores; tantum formosis formosior omnibus hic est.* FARN.

744. *Orbe*] Pleno jam orbe & Soli opposita, per totam lucet noctem; *cum stellis acies obtusa videtur* FARN.

745. *Suos ignes*] *Sui* vox proprietatem & dominium quoddam in re significat at lunam dictam volunt, quod luce luceat aliena. qua in sententia apud Plutarchum, in lib. contra Colotem Epicureum, est Parmenides. Catullus: *notho est dicta lumine luna* Erravitne ergo Seneca? nequaquam. quia Epicuro, ut in ejus vita scribit Laërtius, placuit fieri posse, ut Luna & à seipsa, & à Sole lumen habeat. Chaldaei vero lunam proprii & perpetui luminis compotem esse voluerunt, si Apulejo in lib. de Deo Socratis credimus. DELRIUS. Medea vers. 97. expresse ponit *Phoeben lumine non suo.* Ergo *suus* hic simpliciter ponitur, ut alias saepe sine nota proprietatis aut dominii. GRUTERUS.

748. *Nec tenent stellae*] Omnis, pleno lumine fulgente lunâ, stellarum nitor, omne decus evanescit. DELRIUS.

750. *Modo lotus undis*] Plerique veterum crediderunt stellas & sidera humecto quodam alimento nutriri, eisque splendorem & pulcritudinem illis augeri. sic Empedocles, Plato, Stoici, Plinius lib. 2. Homerus Iliad. χ'. & nostri poëtae: *Flumina suppeditant, unde aether sidera pascit.* Virgil. *Convexa polus dum sidera pascet.* Lucanus: *Nec non Oceano pasci Phoebumque polumque.* Ideo Seneca

Mm dicit

Hesperus, pulsis iterum tenebris
Lucifer idem.
Et tu thyrsigera Liber ab India,
Intonsa juvenis perpetuum coma,
Tigres pampinea cuspide territans,
Ac mitra cohibens cornigerum caput,
Non vinces rigidas Hippolyti comas.
Nec vultus nimium suspicias tuos.
Omnes per populos fabula distulit,
Phaedrae quem Bromio praetulerit soror.
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non sic prata novo vere decentia

Aesta-

GRONOVII.

758. *Nec vultus nimium*] Transpositio quidem versuum, quam molitur hic Delrius, merito reprehensa est à Grutero. Sed Flor. quoque & Vossian. *Ne vultus.* Scribe: *Neu vultus nimium.* Ipsum autem Bacchum, non Thesea, alloquitur. Nec tu nimis glorieris pulcritidine tua, Bacche: norunt enim omnes, quem Ariadne, quam te maluerit maritum, si retinere potuisset. Ipsum nempe Thesea, qui in Dia insula eam deseruit.

VARIORUM.

dicit: *modo lôtus undis.* quasi restauratus, & sumto alimento plenior formosiorque. Sed contra hanc opinionem disputat Aristoteles lib. 2 Meteor. & diserte errorem vocat Marius Victor Commentar. in Genesim. DELRIUS.

751. *Hesperus,*] Idem autem Lucifer & Hesperus. FARNABIUS.

753. *Thyrsigera*] A Baccho thyrsigero devicta. FARN.

754. *Intonsa*] Idem enim cum sole. uterque itaque intonsus & juvenis fingitur propter radios. Oed. 405. FARN.

755. *Tigres*] Currum Bacchi trahentes. FARN.

755. *Pampinea*] Vitium frondibus involuto thyrso. FARN

755. *Territans,*] Herc. Fur. v. 470. FARN.

756. *Cornigerum*] An à truculentia ebriorum? An quod cornua veteribus in usum poculorum? An quod boves primus junxit Bacchus, unde & Osyris est Aegyptiis? An à robore? qua de causa Seleuci faciem in statuis cornigeram fuisse scribit Appianus in Syriacis, quod taurum ferocem, sacrificante Alexandro, vinculis ruptis profugum solus cornibus arreptum detinuerit. An κερωφόρος dictus ob galeam capitis arietini forma (quali Pyrrhum Epirotarum regem usum fuisse refert Plutarchus, nec non Turno *rubrae cornua cristae* tribuit Virgilius) insignem, in honorem patris sui Jovis Ammonis, cui & ipse aram & templum sub arietis specie erexit? An denique à cincinnis ceu crobylis crinium utrinque in cornuum formam acuminatis atque retortis? cujusmodi comis spectabiles incedebant sacerdotes Lydii & Armenii. Neque alia creduntur Mosis fuisse cornua; quae tamen alii de facie ejus intelligunt quae קרן id est, radiabat, splendorem emittebat radiorum qui cornua referrent à קרס incurvare, vel קרן cornu FARN.

757. *Rigidas*] Incomptas. FARN.

768. *Lan-*

Aestatis calidae despoliat vapor:
Saevit solstitio cum medius dies,
Et noctem brevibus praecipitat rotis,
Languescunt folio lilia pallido,
Et gratae capiti deficiunt rosae:
Ut fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur! nullaque non dies
Formosi spolium corporis abstulit.
Res est forma fugax. quis sapiens bono
Confidat fragili? dum licet, utere.
Tempus te tacitum subruet, horaque
Semper praeterita deterior subit.
Quid deserta petis? tutior aviis
Non est forma locis. te nemore abdito,
Cum Titan medium constituit diem,
Cinget turba licens, Naides improbae,
Formosos solitae claudere fontibus:

Et

GRONOVII.

765. *Aestatis calidae dispoliat vapor*] Flor. *despoliat*. Et statim: *Et noctes*. Sed etiam: *Languescunt folio ut lilia candido:* ut Lipsianus. Sed tamen incommodum hic *τὸ ut*. Continuatur enim sensibus cum proximis & subauditur ex altero praecedente versu *τὸ Cum*. Forte: *Languescunt folio & lilia*. Quum solstitio meridies est ferventissimus, & contrahuntur noctes, & lilia languescunt. Forte etiam: *Et noctes brevibus praecipitant rotis*. *παθητικῶς* pro praecipitantur.

775. *Tempus sed tacitum subruit*,] Frustra Gruterus *se*. Illi alii, qui editioni suae intulere, *te*, fecerunt, quod ratum habent Florentinus & Vossianus. Est autem Florentiae *Tempus te tacitum subruet*.

778. *Te nemore abditum*,] Florent. *abdito* Et mox: *Naides improbae*. Ut semper scribendum, quoties trisyllabon est, non *Naiades*.

VARIORUM.

768. *Languescunt*] *Ellipsis*, cum languescunt. FARN.

769. *Gratae capiti*] Cujus dolori à calore proficiscenti medentur. Thyest. vers. 945. FARN.

770. *Ut fulgor teneris* Cet.] Videtur per modum epiphonematis pronunciatum hoc accepisse Gronovius qui exclamandi modo haec efferat. Quid si institutae comparationis ἀνταπόδοσιν ex his intelligas verbis? quae respondeant prioribus istis: *Non sic prata novo vere decentia Aestatis calidae despoliat vapor*, cet. *Ut fulgor teneris, qui radiat genis, Momento rapitur*. Comparat enim formae decus fugax brevitati decoris pratorum, liliorum & rosarum. SCHRODERUS.

772. *Formosi*] Aliquid de forma demit, minuit. FARNABIUS.

775. *Horaque*] *Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi Prima fugit*. FARN.

778. *Nemore abditum*,] Meridianos aestus umbra levantem nemoris FARN.

780. *Naides*] Fontium Nymphae, à *ναίειν* fluere. FARN.

781. *Formosos*] Ut Hylam. Med. vers. 649. & Narcissum umbram suam in fonte conspectam amplexatum FARN.

 782. Et

Et somnis facient insidias tuis
Lascivae nemorum deae,
Montivagique Panes.
Aut te stellifero despiciens polo
Sidus, post veteres Arcadas editum,
Currus non poterit flectere candidos.
Et nuper rubuit; nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus. tu fueras labor,
Et tu causa morae. te dea noctium

Dum

GRONOVII.

783. *Nemorum dede, Montivagique Panes.*] Etruscus: *nemorum deae, Panas quae Dryades montivagos petunt*, prorsus ut voluit Lipsius, & Mogunt. Delrii, qui suspicatur: *Montivagique Panes, Panes qui Dryadas montivagas petunt.* Sed non placet repetitum, *montivagus*. Forte: *Lascivae nemorum deae, Panes quas Dryades montivagi petunt.* Lascivae deae nemorum Dryades, quas petunt montivagi Panes: illae vero his fastiditis insidiabuntur ultro potius Hippolyto. Statius in Arbore Atedii: *Nympharum tenerae fugiebant Pana catervae. Ille quidem it, cunctas tanquam velit; it tamen unam In Pholoën. Silvis haec fluminibusque sequentis Nunc hirtos gressus, nunc improba cornua vitat.*

VARIORUM.

782. *Et somnis*] Et te dormientem rapient Dryades, Fauni, Satyri. FARN.

785. *Aut te stellifero*] Aut Luna vacabit tua forma capta, ut quondam Endymionis. supra vers. 309. FARN.

786. *Sidus, post veteres*] Προσέληνοι dicuntur Arcades, sive quod idem semper incoluerint solum, αὐτόχθονες uti Athenienses; *vel* quod Lunae cursum Endymion Arcas primus invenerit. unde & fabulae locus. FARNABIUS. Aristophanis Scholiastes refert Arcades ante Lunam natos fuisse: ideo à Lycophronte προσέληνοι dicuntur. Apollonius Argonaut. δ'. Ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται. Ovidius 1, 2, & 5. Fast. & Sen. Herc. Oet. vers. 1883. DELRIUS.

788. *Nuper rubuit*;] Existimabant Lunam magico carmine sollicitatam rubore suffundi, vel ob magarum impudentiam & scelera; vel laborantem, vi carminis. Horatius: —— *Lunamque rubentem Ne foret his testis post magna latere sepulcra.* In defectu, idem illi à veneficiis evenire putabant. qua in re tam superstitiosi Athenienses, ut eos qui veram Eclipsis causam adferebant, tanquam impios, vivos exusserint, teste Plutarcho in Pericle, ubi hac de re fusè disserit. Romanos in Macedoniâ belligerantes tinnitum dedisse, tuendae Lunae gratiâ, refert idem in Aemilio. Comment. Juvenalis, Satyr. 6. *Sonitus fieri assolet, quando Luna deficit.* Alicubi legi Indos hoc Lunae vitium copioso fletu prosequi solitos, quod arbitrarentur eam à Sole ad sanguinis usque effusionem flagellatam. Ovid *Quale rosae fulgent inter sua lilia mistae, Aut ubi cantatis Luna laborat equis.* Papinius: —— *qualis per nubila Phaebes Atracia rubet arte labor.* DELRIUS.

790. *Nos*] Nos ruboris Lunae causam magicis carminibus imputantes, illi laboranti pelvium tinnitu succurrere voluimus (sic enim & tubarum clangore Lunae Eclipsim patienti auxiliari se credebat vulgi superstitio) Tu autem ô Hippolyte causa illi eras ruboris & morae, vid. sup. vers. 420. & Med. 749. FARNABIUS.

797. *Pa-*

Dum ſpectat, celeres ſuſtinuit vias.
Vexent hanc faciem frigora parcius,
Haec ſolem facies rarius appetat,
Lucebit Pario marmore clarius.
Quam grata eſt facies torva viriliter,
Et pondus veteris triſte ſupercilii!
Phoebo colla licet ſplendida compares:
Illum caeſaries, neſcia colligi
Perfundens humeros, ornat & integit:
Te frons hirta decet, te brevior coma
Nulla lege jacens. tu licet aſperos
Pugnaceſque deos viribus arceas
Et vaſti ſpatio vincere corporis.
Aequas Herculeos jam juvenis toros,
Martis belligeri pectore latior.
Si dorſo libeat cornipedis vehi;

Fre-

GRONOVII.

805. *Viribus arceas Et vaſti*] Sane & optimus *audeas*. Non mutem tamen. *Arceas vincere* eſt prohibeas victoria, & ipſe eam occupes aut ambiguam facias. Ovidius lib. 15. *primuſque animalia menſis Arcuit imponi.* Silius lib. 5. *fraude arctati remeare foraminis arcet.* Lib. 13. *ſolem reſerveſcere fronti Arcet.* Statius: *nec ego lugere ſeverus Arceo.* Troadibus: *ruere & aequari ſolo Etiam arcuiſſem.* Cepit & Gruterus. Et Barthius lib. 11 Adv. 26. ſed in vero conſiſtere non potuit alioqui arcuiſſet conjicere: *Eſt vaſti ſpatio.* Vir doctus appinxerat margini membranarum Voſſianarum: *Evaſti ſpatio vindice*: aut, deeſt forte verſus: durum *ſpatium corporis.* Sic ille feſtinans, opinor Neque enim ignorabat apud Ovidium de ſerpente per Cadmum occiſo: *ſpatioſi corporis hoſtem.* Et de Actaeone: *Dat ſpatium collo.* Et Juvenalis: *ſpatium admirabile rhombi.* Accepi & Scaligerum ali-

VARIORUM.

797. *Pario marmore*] Pure candido marmore ex inſula Paro, Cycladum una. FARN. Quicquid dicat Cardanus in lib. de ſubtilit. candidum marmor Parium: candidum fuit. Unde Sidonius in Burgi deſcriptione, *Paron candentem* vocavit verſu 140. & in epithal. Ruricii: *Hic lapis eſt de quinque locis, dans quinque colores, Aethiopus, Phrygius, Parius, Poenus, Lacedaemon, Purpureus, viridis, maculoſus, eburnus, & albus,* Plinius lib. 36. cap. 5. *Candido marmore uſi ſunt è Paro inſulâ; quem lapidem coepere lychnitim appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis caederetur. auctor eſt Varro.* Horatius 1. carminum. *Urit me Glycerae nitor Splendentis Pario marmore pulcrius.* Ovidius lib 1. amorum; *Aſtitit illa gemens albo & ſine ſanguine vultu, Caeduntur Pariis qualia ſaxa jugis* DELR.

799. *Et pondus veteris*] Gravitas & majeſtas quae in ſuperciliis. FARNABIUS.

801. *Neſcia colligi*] Inornata & incompta. FARN. Sic crines *in nodum colligi* ab Ovidio, *in ſinum* veſtes à Marone dicuntur. DELRIUS.

809 *Si dorſo*] Si equitare libeat, ſuperas Caſtorem, qui bonus equis & peritus equorum domitor. FARNABIUS.

Frenis Castorea mobilior manu
Spartanum poteris flectere Cyllaron.
Amentum digitis tende prioribus,
Et totis jaculum dirige viribus;
Tam longe, dociles spicula figere,
Non mittent gracilem Cretes arundinem.
Aut si tela modo spargere Parthico
In coelum placeat; nulla sine alite
Descendent, tepido viscere condita:
Praedam de mediis nubibus afferes.
Raris forma viris (secula prospice)
Impunita fuit. te melior deus
Tutum praetereat, formaque nobilis
Deformis senii monstret imaginem.
Quid sinat inausum feminae praeceps furor?
Nefanda juveni crimina insonti parat.

En

GRONOVII.

quando conjecisse: *te licet asperos Pugnacesque deos viribus acribus Et vasti spatio vincere corporis.*

817. *Nulla sine alite Descendent,*] Fortasse scripsit: *nulla nisi alitis Descendent tepido viscere condita.* Sic foret utique rotundius. Florent. *sine ave.* At non spernendum ejus: *Praedam de mediis nubibus afferent.* non *afferes* Forte & *auferent*; Ut Martialis: *Stymphalidas astris Abstulit* Ut & paulo ante, *Cyllaron* non *Cyllarum.*

823. *Deformis senis limina transeat.*] Primus hujus loci veram lectionem prodidit Lipsius, non tamen penetratam sibi: quippe qui & vulgatum pro apto & vero laudet. Itaque homines graves, aeque ac G. Fabricius & caeteri sub N. latentes, infandam censuere. Tentavit explicare Scaliger, & cupressum adpinxit Isacius. Nos vere, ut puto, cap. 21. Diatribes. Exstat prorsus & in sanctissimis membranis, Vossiano, Cruseriano: *Deformis senii monstret imaginem.* Votum est, more poëtarum tam in votis quam in imprecationibus usitato, desumptum ex illis, quae postea accidisse narrantur. Nempe, ut invidae deae Rhamnusiae, cui omne magnum molestum, forma illa non videatur invidenda, sed speciem potius deformis senii exhibeat. Fingitur autem

VARIORUM.

811. *Cyllarum*] Equum Castori à Junone datum, quem à Neptuno acceperat. hunc Pollucis fuisse refert Virg. 3. Georg. sed fratrem pro fratre poni, exponit Servius. FARN.

812. *Amentum*] Sex. Pompejus, Amenta, inquit, quibus ut mitti possint vinciuntur jacula sive solearum lora ex Graeco, quod est ἅμμα, sic appellata; vel quia aptantes ea ad mentum trahunt. utitur Prudent. in Psychomach. DELR.

815. *Non mittent*] Nec Cretes peritissimi sagittarii longius emittent sagittam quam tu jaculum. FARNABIUS.

817. *Nulla*] Quemadmodum ab Eurytione fixa. 5. Aen. *Sub nube columba Decidit exanimis vitamque reliquit in astris Aëreis, fixamque refert delapsa sagittam.* FARN.

820. *Raris forma*] Formosis ut plurimum nocuit sua forma. τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγον πολλὺν γίνει. FARN.

834. *En,*

En ſcelera! quaerit crine lacerato fidem.
Decus omne turbat capitis. humectat genas.
Inſtruitur omnis fraude feminea dolus.
Sed iſte quiſnam eſt regium in vultu decus
Gerens, & alto vertice attollens caput?
Ut ora juveni paria Pirithoo gerit!
Ni languido candore pallerent genae,
Staretque recta ſquallor incultus coma.
En, ipſe Theſeus redditus terris adeſt.

GRONOVII.

Diana Hippolyto in Virbium mutato addidiſſe canos & aetatem, ne rurſus improbos oculos formae ejus irritaret.

826. *Et ſcelere quaerit*] Sic Delrius, vel etiam *ſceleri*, plorante verſu. Antea erat, *In ſcelere*, quod reduxit volentibus ſuis Gruterus. Lipſianus à manu priore, *In ſcelera*; à ſecunda, *En ſcela*. Circumeunt verum, quod eſt in Florentino: *En ſcelera! quaerit crine*. Plautus Rudente 4, 4. *Ecce Grypi ſcelera. Cum iſthaec res male evenit tibi, Grype, gratulor* Terentius Andria IV. v. 46. *Audiſtin' obſecro? hem ſcelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi*.

828. *Omnis arte foeminea*] Florent. *Omni fraude*. Forte: *Inſtruitur omni fraude foemineus dolus*.

829. *Regium vultu decus Gerens*,] Florent. *in vultu*. quod Gruterus duorum codd. auctoritate mutavit.

831. *Ut ora juveni paria Pirithoo*] Audiamus hic Gruterum: Non vane ſuſpicatur Delrius legendum *Hippolyto*, cujus rationes petantur è commentariis. Ego potius odorer vitium in voce *juveni*, non heic modo, ſed & Medea v. 107. Videtur enim ſub illo *juveni* latere vox, quae notet ſocium, contubernalem, amicum, vel aliquid adhuc conjunctius. Sic ille, non deceptus, quod ad hunc quidem locum attinet: praeſertim quum omnes fere MSſ. *Pirithoi*, non *Pirithoo*: hoc & ipſe & Delrius quoque in ſuis notarunt. Scribendum eſt enim: *Ut ora comiti paria Pirithoi gerit*. Hoc eſt, ipſi Theſeo, militi audacis proci. Et ſupra legimus: *Adeſt maritus*. PH. *nempe Pirithoi comes*. Dubiam ejus reddebat formam luridus color & horrens capillus. Sed hae notae erant Theſei ab inferis reverſi, nbi mirum non eſt inter tantos terrores & pallorem eum contraxiſſe & ſquallorem rigidae comae.

832. *Candore pallerent*] Optimus: *pallore candèrent*. Sequenti verſu jam certo agnoſcitur, qui ante dubia ſuſpicione fuerat intellectus. Si adjutarent libri, mallem: *Eſt ipſe. Theſeus redditus terris adeſt*.

VARIORUM.

834. *En, ipſe*] Agnoſcit tandem ipſum eſſe Theſeum. FARN.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

THESEUS. NUTRIX.

Reversus ab inferis Theseus domestici luctus causam à nutrice obvia sciscitatur, illa se hoc tantum scire respondet, Phaedram necis consilium iniisse.

Thes. TAndem profugi noctis aeternae plagam,
Vastoque manes carcere umbrantem polum.
Ut vix cupitum sufferunt oculi diem!
Jam quarta Eleusin dona Triptolemi secat,
Paremque toties Libra composuit diem;
Ambiguus ut me sortis ignotae labor
Detinuit inter mortis & vitae mala.
Pars una vitae mansit extincto mihi
Sensus malorum. finis Alcides fuit,
Qui cum revulsum Tartaro extraheret canem,

Me

GRONOVII.

838. *Jam quarta Eleusis*] Hic quoque clare optimus: *Eleusin.* Ut *Salamis*, *Salamin*; Δελφὶς, *Delphin*, Pomponius Mela 2, 3. *In Atthide Eleusin Cereri consecrata.*

839. *Paremque toties Libra*] Fortasse *paremque nocti libra* Vide ad Herc. Fur. 843.

843. *Sensus malorum. finis*] Vide quid possit distinctio. In re minima ingentes hic tumultus. Ediderunt : *Mersus malorum.* Delrius : *exstincto mihi Sensus malorum finis Alcides fuit.* hac sententia, malorum sensum Alcides mihi ademit. Scaliger : *mansit exstincto mihi Sensus. malorum finis Alc.* Ut etiam Grutero & nuper omnibus editum. Ipse tandem Gruterus verum videtur sensisse : sed male in notis ejus expressum est. Etenim voluit, opinor: *mansit exstincto mihi Sensus malorum ; finis Alcides fuit.* Accipiendum τὸ *malorum*, quasi bis positum esset: quod frequens bonis auctoribus. Una re intellexi me vivere, videlicet malorum ac poenarum sensu : eorum malorum earumque poenarum finem mihi fecit Hercules

844. *Qui cum revulsum Tartaro extraheret*] Florent. *revulso Tartaro abstraheret.* Lucanus lib. 3. *ingenti Saturnia templa revelli Mole.*

VARIORUM.

836. *Umbrantem*] Nigrantem, deteriorem, Antarcticum. vid. Hercul.. Fur. 606. & 1103. Ag. 756. FARN.

838. *Eleusis*] Urbs illa Attica (cujus regis filium Triptolemum Ceres agri colendi rationem docuit aliisque tradere jussit) quarto jam messem collegit. FARN.

839. *Paremque*] Et libra signum aequinoctiale quater aequavit diem nocti, hoc est, *quatuor jam annos apud inferos fui.* FARN

844 *Qui cum revulsum*] Hercul. Fur. vers. 805. FARNABIUS.

844. *Tar-*

Me quoque ſupernas pariter ad ſedes tulit.
Sed feſſa virtus robore antiquo caret,
Trepidantque greſſus. heu, labor quantus fuit
Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera,
Pariterque mortem fugere, & Alciden ſequi!
Quis fremitus aures flebilis pepulit meas?
Expromat aliquis. luctus, & lachrimae, & dolor,
In limine ipſo moeſta lamentatio,
Hoſpitia digna prorſus inferno hoſpite.
Nutr. Tenet obſtinatum Phaedra conſilium necis,
Fletuſque noſtros ſpernit, ac morti imminet.
Theſ. Quae cauſa leti? reduce cur moritur viro?
Nutr. Haec ipſa letum cauſa maturum attulit.
Theſ. Perplexa magnum verba neſcio quid tegunt.
Effare aperte, quis gravet mentem dolor.
Nutr. Haud pandit ulli. moeſta ſecretum occulit,
Statuitque ſecum ferre, quo moritur, malum.
Jam perge quaeſo, perge. properato eſt opus.
Theſ. Reſerate clauſos regii poſtes laris.

THE-

GRONOVII.

849. *Et Alcidem ſequi!*] Florentinus *Alciden.*

852. *Et limine ipſo moeſta*] Delrius ex omnibus ſuis profert: *Et limine in ipſo moeſta*: N. edidiſſe: *Et limine in ipſo vaſta*: Lugdun. *Limineque in ipſo vaſta*: Baſil. *Et limine ipſo vaſta*: denique nonnullos: *In limine ipſo moeſta.* Hoc poſtremum poſthac nobis antiquiſſimum erit, quippe Florentino probatum.

853. *Hoſpitia digna prorſus*] Emendaveram, *Auſpicia.* Omina merito excipientia illum, qui apud inferos in hoſpitio fuit. Petronius: *Ego, inquit Eumolpus, hoc juſſi: nec non eodem futurus navigio auſpicium mihi feci.* Troadibus: *fingit an quiſquam hoc parens, Nec abominandae mortis auſpicium pavet?* Nunc video id quoque adſcripſiſſe Grotium.

VARIORUM.

844. *Tartaro*] Profundiſſimo inferorum loco. διὰ τὸ τετάρχθαι ἐκεῖ τὸν ἀέρα. proinde Homero dicitur Ἠερόεις & βάθιστον ὑπὸ χθονὸς βέρεθρον. FARN.

848 *Phlegethonte*] Thyeſt. v. 73. FARN.

849. *Alcidem*] Magnis paſſibus incedentem, quod ex ratiocinatione Pythagorae liquet de Herculis ſtatura vid. Thyeſt. verſ. 131. FARN.

850 *Quis fremitus*] *Exaudit Phaedrae ejulatus.* FARNABIUS.

853. *Inferno*] Ab inferis veniente. FARN.

854. *Tenet obſtinatum*] Nimis abruptum. videtur aliquid deeſſe.

857. *Haec ipſa*] Ne tibi reverſo detegat factum. FARNABIUS.

862. *Jam perge quaeſo,*] Hic verſus in membranis etiamnum Nutrici, ſequens vero Theſeo tribuitur. DELRIUS.

Theseus. Phaedra. Famuli.

Primum simulat Phaedra mori se malle, quam vim sibi illatam revelare Theseo, cui deinde nutrici cruciatum minitanti ostendit gladium, quem Hippolytus abjectum reliquisset.

Thes. O Socia thalami, siccine adventum viri,
Et expetiti conjugis vultum excipis?
Quin ense viduas dexteram? atque animum mihi
Restituis? & te quidquid è vita fugat
Expromis? *Phaed.* Eheu, per tui sceptrum imperii,
Magnanime Theseu, perque natorum indolem,
Tuosque reditus, perque jam cineres meos,
Permitte mortem. *Thes.* Causa quae cogit mori?
Phaed. Si causa leti dicitur, fructus perit.
Thes. Nemo istud alius, me quidem excepto, audiet.
Phaed. Aures pudica conjugis solas timet.
Thes. Effare. fido pectore arcana occulam.
Phaed. Alium silere quod voles, primus sile.

Thes.

GRONOVII.

864. *O socia thalami,*] Personis hic addit Flor. Nutrix Tacita.

874. *Pudicas conjugis solas times?*] Hunc versum Phaedrae dat Etruscus, & leviter immutat: Ph. *Aures pudica conjugis solas timet.* Quod valde placet. Intellige, quoniam aut raro aut nunquam cum alieno viro sermonem sociat. Unde Cato apud Liv. l. 34. *Quis hic mos est in publicum procurrendi & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? Timet*, est, reveretur, tanquam judicis, & in cujus potestate est, & cui uni quaerit placere. Vel *solas*, id est, maxime, ante omnes alias. Virg 1 Georg. *An deus immensi venias maris, ac tua nautae Numina sola colant* Ejusdem: *Sola viri molles aditus & tempora noras.* Agamemnone: *Tu sollicitum supplexque tui Numinis Argos sola tueris.* Oedipo: *Ambigua soli noscere Oedipodae datur.* Sic Nero, *solos scire audire Graecos.* Tale est Petronii: *Quod solum formae decus est, cecidere capilli.* & mutari nolim. Terent. Phor 3, 3. *Solus est homo amico amicus.* Nec aliter religiosissimus rex: *Tibi soli peccavi.*: quicquid adulentur, confitentis ac prostrati terramque

VARIORUM.

865. *Expetiti*] Expetendi certe. FARNABIUS.

870. *Jam cineres*] Me morti jam destinatam. FARNABIUS.

872. *Si causa*] Mori se velle fingit, ne Hippolytum, tanquam dedecoris sui reum apud patrem agat: neve quis sciat. FARN.

876. *Alium silere*] Quod tacitum esse velis, nemini dixeris. FARN.

878. *Mo-*

Thes. Leti facultas nulla continget tibi.
Phaed. Mori volenti deesse mors numquam potest.
Thes. Quod sit luendum morte delictum, indica.
P. Quod vivo. *T.* Lacrimae nonne te nostrae movent?
Phaed. Mors optima est perire lacrimandum suis.
Thes. Silere pergit. verbere ac vinclis anus
Altrixque prodet quidquid haec fari abnuit.
Vincite ferro. verberum vis extrahat
Secreta mentis. *Phaed.* Ipsa jam fabor, mane.
Thes. Quidnam ora moesta avertis, & lachrimas genis
Subito coortas veste praetenta obtegis?
Phaed. Te, te, creator coelitum, testem invoco,
Et te coruscum lucis aetheriae jubar,
Ex cujus ortu nostra dependet domus,
Tentata precibus restiti. ferro ac minis
Non cessit animus: vim tamen corpus tulit.
Labem hanc pudoris eluet noster cruor.
Thes. Quis, ede, nostri decoris eversor fuit?
P. Quem rere minime. *T.* Quis sit, audire expeto.
Phaed. Hic dicet ensis, quem tumultu territus
Liquit stuprator, civium accursum timens.
T. Quod facinus, heu me, cerno? quod monstrum intuor?
Re-

GRONOVII.

verrentis rei superbissimas, ne dicam mendaces, preces fingendo. Qui sequitur versus, à Thesei persona recte pronunciatur: TH. *Effare. fido pectore.*

878. *Deesse nunquam mors potest.*] Concinnius Florentiae: *deesse mors nunquam potest.*

881. *Perire dum lacrymant sui.*] Quod habent duo Delrii, *lacrimandum suis*, quod plures Gruteri, & ipsi non ita fatuum videtur; idem in Cruseriano, Vossiano, meo, duobus Germanicis, optimoque tandem Etrusco comparet. Itaque restituere non dubitavi.

VARIORUM.

878. *Mori*] Phoeniss v. 151 FARN.

881. *Mors optima*] Hoc enim charitatis argumentum: Sicci autem oculi in funere odium arguunt. FARN.

889. *Et te*] Et te ô Phoebe domus nostrae auctor, matris meae ex Crete Nympha genitor. FARNABIUS.

891. *Ferro*] Stupratoris. FARN.

 899. *Ebur*,

Regale parvis asperum signis ebur,
Capulo refulget gentis Actaeae decus.
Sed ipse quonam evasit? *Phaed.* Hi trepidum fuga
Videre famuli concitum celeri pede.

GRONOVII.

899. *Parvis asperum signis*] Circumscribere videtur, quae propria voce *Sigilla* dicebant. Cicero lib. 4. in Verrem: *Jubet me scyphos sigillatos ad praetorem statim afferre.* Et, *patella grandis cum sigillis & simulacris deorum.* Iterumque: *apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia.* Alioqui non inepte vir summus, *patriis.* Virgilius 9. Aeneid. *argento perfecta atque aspera signis Pocula.*

900. *Gentis Actaeae decus.*] Ὁ δεῖνα edidit *Atthaeae*, & alios *Actaeae*, sed parum referre ait. Tantum tamen opinor, ut *Atthaeus* nec Graecum nec Latinum sit; *Actaeus* & Graecum & Latinum. Est enim ab ἀκτῇ quae κατ' ἐξοχὴν tribuitur Atheniensibus. Statius lib. 12. *Actaeae si quid clementia gentis.* Cum his autem verbis proprie jungendum τὸ *Regale* per hypallagen ablatum: significat enim sigilla ex ebore, ornamentum peculiare regiae familiae Atheniensium, in capulo gladii refulgere. Itaque vereor, ut cicada hic sufficiat, omnibus Atheniensibus communis. Florent. etiam *generis.* quasi velit: *generis Actaei decus.* Utrum velis, non aliter quam dixi accipiendum est, nempe pro familia, non pro natione. Ovidius de Aegeo & Theseo: *Cum pater in capulo gladii conspexit eburno Signa sui generis.* Statius 5. Thebaid. v. 725. *Ut vero & vultus & signa Argoa relictis Ensibus, atque humeris amborum intentus Iason.* Adde ad Medeam vers. 573.

VARIORUM.

899. *Ebur,*] Manubrium ensis ex ebore caelato, cui insculpta cicada. FARN.

900. *Gentis Actaeae decus.*] Aurea cicada, quo insigni ac symbolo se αὐτόχθονας esse volebant Athenienses ostendere, vertice vel fronte aureas cicadas gestantes. FARN. Significat auream cicadam ensis capulo insculptam vel infixam: haec enim Atheniensium regum nota. Quisquis ille est, in Ciri, de Niso Pandionis Atheniensium Regis filio: *Ergo omnis caro residebat cura capillo, Aurea sollemni comtum quem fibula ritu, Mopsopiae tereti nectebat dente cicadae.* Idem testatur Nonnus Dionys. ιγ'. Aristophan. Thucydid. Aelian. Philostratus, D. Greg. Nazianzenus, & Clemens Alexandrinus, & alii. DELRIUS. Herc. Fur. v. 1164. FARNABIUS.

THESEUS.

Agnito ense deceptus pater & iratus filio immerito exitium imprecatur.

PRò, sancta pietas! prò, gubernator poli,
Et qui secundum fluctibus regnum moves,

Un-

GRONOVII.

904. *Qui secundum in fluctibus regnum tenes*,] Florent. *Et qui secundum fluctibus regnum moves.* Non videtur esse temere positum, sed ob perpetuam undarum jactationem: nunquam enim mare tam tranquillum, ut, etiamsi stratum & stare cum videatur tum dicatur, non trepidet ac feratur. Quasi diceret: qui secundae sortis imperio fluctus moves & agitas.

VARIORUM.

904. *Qui secundum*] Herc. Fur. v. 599. FARN.

906. *Hunc*

Unde iſta venit generis infandi lues?
Hunc Graja tellus aluit, an Taurus Scythes,
Colchuſve Phaſis? redit ad auctores genus;
Stirpemque primam degener ſanguis refert.
Eſt prorſus iſte gentis armiferae furor,
Odiſſe Veneris foedera, & caſtum diu
Vulgare populis corpus. ô tetrum genus,
Nullaque victum lege melioris ſoli!
Ferae quoque ipſae Veneris evitant nefas,
Generiſque leges inſcius ſervat pudor.
Ubi vultus ille, & ficta majeſtas viri,
Atque habitus horrens, priſca & antiqua appetens,
Morumque ſenium triſte, & aſpectu grave?
O vita fallax! abditos ſenſus geris,
Animiſque pulchram turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum. vera fallaces probant.
Simulantque molles dura. ſilvarum incola
Ille efferatus, caſtus, intactus, rudis,

Mi-

GRONOVII.

909. *Gentis armigerae furor*,] Flor. *armiferae*: ut & Delriani Voſſianuſque.

917. *Et aſpectu grave?*] Flor. *& aſpectus graves*. Utrum, *adſpectus graves*: ſic Attius Aſtyanacte: *Abducite intro, nam mihi miſeritudine commovit animum excelſa adſpecti dignitas*: an *effatus graves*?

VARIORUM.

906. *Hunc*] Graecamne educationem ſapiunt iſti mores, an Barbaram? FARN.

906. *Taurus*] Sup. v. 168. FARN.

907. *Phaſis?*] Max. Colchorum fluvius. FARN.

907. *Auctores*] Hoc imputat matri Antiopae ſeu Hippolytae. FARN.

909 *Gentis armiferae*] Amazonum: ſup. verſ. 575. FARNABIUS.

910. *Veneris*] Connubia. FARN.

912. *Nullaque*] Metaph. quod in melius ſolum translatum non miteſcit, feritatem non amittit. F.

913. *Veneris*] Illicitam Venerem, inceſtum matrum coitum. FARN.

914. *Inſcius*] In feris etiam vel barbaris. FARN.

915. *Majeſtas*] Gravitas, triſtitia. FARN.

917. *Morumque ſenium triſte*,] Senes graves ſunt ut plurimum & tetrici. hinc *morum ſenium*, pro triſtitia & gravitate ponitur: & quia hoc hominum genus cunctis moleſtum eſt, *ſenium* pro moleſtia accipitur. DELRIUS.

918. *O vita*] O quam fronti nulla fides: omnes ſimulant ac diſſimulant, alii videri volunt quam ſunt. FARNABIUS.

Nn 3

924. *Mi-*

Mihi te reſervas? à meo primum toro
Et ſcelere tanto placuit ordiri virum?
Jam jam ſuperno numini grates ago,
Quod icta noſtrâ cecidit Antiope manu:
Quod non ad antra Stygia deſcendens tibi
Matrem reliqui. profugus ignotas procul
Percurre gentes. te licet terra ultimo
Summota mundo dirimat Oceani plagis,
Orbemque noſtris pedibus obverſum colas:
Licet in receſſu penitus extremo abditus
Horrifera celſi regna tranſieris poli;
Hiemeſque ſupra poſitus & canas nives,
Gelidi frementes liqueris Boreae minas
Poſt te furentes, ſceleribus poenas dabis.
Profugum per omnes pertinax latebras premam.
Longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia
Emetiemur. nullus obſtabit locus.
Scis, unde redeam. tela quo mitti haud queunt,

Huc

GRONOVII.

940. *Obſtabit locus. Huc vota mittam.*] Tranſpoſitione hic peccatum oſtendit & corrigit Florentinus: *nullus obſtabit locus. Scis unde redeam. tela quo mitti haud queunt, Huc vota mittam.* Genitor *aequoreus.* Nemo non videt, haec ſic aptius digeſta. Poſt minas, nullum fore locum, qui profugo ſit tutus, utique commodius ſubjicitur: *Scis unde redeam.* nempe ab inferis: & ſatis credibile eſt, quem inferi tenere non potuerint, ei omnia loca patere. Sic etiam poſt, *τὸ*, *vota mittam*, rectius ſtatim continuatur narratio de munere Neptuni: prorſus vero inepte interjicitur: *Scis unde redeam.* nihil enim ad optiones illas hoc pertinet, nec inter profunda Tartara & ditem

VARIORUM.

924. *Mihi*] An in patris tui ſolius dedecus? FARNABIUS.

925. *Ordiri*] Virilitatis tuae primum ſpecimen edere. FARN.

927. *Icta*] Supra verſ. 225 FARN.

927. *Antiope*] Sic omnes lib. ad normam tamen Cariſii lib. 1. dicendum foret; *Antiopa.* ſic autem vocat etiam Philochorus; ſed Trogus & Clydimus Hippolyten. DELRIUS.

928. *Tibi*] Ne & propriam matrem violaſſes. FARNABIUS

930. *Te licet*] Fugias licet ad nobis oppoſitos Antipodas FARN

932. *Orbemque noſtris*] Hîc de loco in quo degunt Antipodes, non de ipſis Antipodibus agitur. DELRIUS.

934. *Celſi*] Arctici, *qui nobis ſemper ſublimis.* FARNABIUS.

935. *Hiemeſque*] Ulterius quam unde ad nos veniunt hiemes FARN

941. *Unde*] Ab inferno ſcilicet, quo deſcenſu ac reditu erit facilius te perſequi, *vel* ut infra verſ. 951. FARN.

942. *Huc*

Huc vota mittam. genitor aequoreus dedit,
Ut vota prono trina concipiam deo,
Et invocata munus hoc ſanxit Styge.
En perage donum triſte, regnator freti.
Non cernat ultra lucidum Hippolytus diem,
Adeatque manes juvenis iratos patri.
Fer abominandam nunc opem nato parens.
Numquam ſupremum numinis munus tui
Conſumeremus, magna ni premerent mala.
Inter profunda Tartara, & Ditem horridum,
Et imminentes regis inferni minas,
Voto peperci. redde nunc pactam fidem,
Genitor. moraris? cur adhuc undae ſilent?
Nunc atra ventis nubila impellentibus
Subtexe noctem; ſidera & coelum eripe.
Effunde pontum. vulgus aequoreum cie,
Fluctuſque ab ipſo tumidus Oceano voca.

GRONOVII.

horridum, ut mox ait, illis uſus erat.

947. *Irato patre.*] Multo ſuavius Florent. *iratos patri.* Intelligit Theſeus iratos Manes ſibi, quod eos effugerat. nam nec *livida tabes Invidiae, functis quamquam & jam lumine caſſis*, (ut canit Statius) deeſt erga illos, qui emittuntur ex inferis, ad quamvis breve tempus. Ne de ipſo Plutone dicam, regnum imminui ſuum indignato. Sic Hercule Furente: *ite, iratos Viſite reges.*

VARIORUM.

942. *Huc vota mittam.*] Putabant diris & votis quem interfici poſſe. Oedipus Sophoclis votis ſuis alteri mortem properatam ſuſpicatur. & apud Petronium alius, *votis abſentem interficit hoſtem.* DELRIUS.

942. *Genitor*] Neptunus dedit mihi optionem 3. votorum infr. verſ. 953. FARNABIUS.

943. *Prono*] Favente, exaudiente. FARN.

944. *Invocata*] Hercul. Fur. v. 711. FARN.

945. *Triſte,*] Cum pater filii necem exoptet. FARNABIUS.

949. *Supremum*] Nam primum fecerat in latrones dum Athenas proficiſceretur à Troezene ubi natus eſt: ſecundum ut è Labyrintho redire poſſet FARNABIUS. Cicero de offic. lib. 1. ait; *Nam ſi, ut in fabulis eſt, Neptunus quod Theſeo promiſerat, non feciſſet; Theſeus Hippolyto filio non eſſet orbatus. ex tribus enim optatis, ut dicitur, hoc erat ultimum, quod de Hippolyti interitu iratus optavit: quo impetrato, in maximos luctûs incidit.* DELRIUS.

953 *Voto*] Non conſumſi votum hoc tertium. FARNABIUS.

956. *Noctem;*] Tenebras, caliginem. FARN.

957. *Vulgus aequoreum*] Monſtra marina. FARN.

958. *Voca.*] In terram. infra. verſ. 1032. FARNABIUS.

CHO-

* CHORUS.

Queritur Chorus, cum coeli ceterarumque rerum cursus certo regantur consilio, non tamen res humanas juste ac recte cedere, cum bonis male sit, malis bene.

O Magna parens Natura deûm,
Tuque igniferi rector Olympi,
Qui sparsa cito sidera mundo;
Cursusque vagos rapis astrorum,
Celerique polos cardine versas;
Cur tibi tanta est cura, perennes
Agitare vias aetheris alti?
Ut nunc canae frigora brumae
Nudent silvas; nunc arbustis
Redeant umbrae; nunc aestivi
Colla Leonis Cererem magno
Fervore coquant; viresque suas
Temperet annus? sed cur idem,
Qui tanta regis, sub quo vasti

Pon-

GRONOVII.

959. *O magna parens Natura Deûm*,] Non pejus foret, *rerum*. Cicero in Paradoxis: *Cum tibi sive Deus, sive mater (ut ita dicam) rerum omnium natura dederit animum.* Sed *deûm* est siderum.

VARIORUM.

* Hunc chorum ferme totum imitatur Boëtius, de Consolat. Philos. Metro 1. cujus initium: *O stelliferi conditor poli*. DELRIUS.

959. O *magna*] *Cur bonis viris accidant mala*, Sen. Phil. FARNABIUS.

963. *Celerique*] Moventur enim poli cum universo, utcumque Mathematicis dicantur immoti. FARNABIUS.

966. *Nunc*] Hyeme, spolientur foliis silvae. FARNABIUS

967. *Nunc*] Vere, redeant arboribus comae umbrosae FARN.

969. *Colla*] Aestate, Sol in Leone fruges torreat. FARN.

970 *Viresque*] Autumnus calorem frigore temperans fructus mutaret. FARN.

972. *Vasti*] Adeo vasti, ut infinitum censuerint Seleucus Erythraeus, & Heraclides Ponticus, propter difficilem partium ejus enumerationem commensurationemque: Vere tamen in se finitus est juxta Ocellum Lucanum, Platonem in

Pondera mundi librata ſuos
Ducunt orbes, hominum nimium
Securus abes; non ſollicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis?
Res humanas ordine nullo.
Fortuna regit, ſpargitque manu
Munera coeca, pejora fovens.
Vincit ſanctos dira libido.
Fraus ſublimi regnat in aula.
Tradere turpi faſces populus
Gaudet; eoſdem colit, atque odit.
Triſtis virtus perverſa tulit
Praemia recti. caſtos ſequitur
Mala paupertas! vitioque potens

Re-

GRONOVII.

974. *Hominum nimium Securus ades*; Sic virgilius de Pygmalione: *ſecurus amorum Germanae.* Silius l. 16. *fertur ſecurus equorum.* Illud *ades* merito diſplicuit Lipſio: praeſentes enim dii contrarium volunt: ille ſubjicit *audis.* Id fieri contra legem verſus arguit mirificus ejus amicus, idque monendi, non mordendi ait dictum gratia; immemor quoties ipſe paſſim hanc legem in hoc opere migret. Rectius tamen Florent. *Securus abes.* Ut enim *adeſſe* eſt juvare, auxilio praeſentem eſſe, ſic *abeſſe* & *longe eſſe* dicitur, qui utcumque praeſens vel propinquus nihil tamen juvat. Sic Turnus apud Virgilium: *Longe illi dea mater erit.* Et Floro: *Longe illis nauticae artes.* quaequidem erant praeſentiſſimae, ſed inefficaces & impeditae Romanorum audacia & conſilio. Caeſar lib. 1. Gall. 36. *ſi id non feciſſent, longe ab his fraternum nomen populi Romani abſuturum.* Crederem & ego ſcribendum: *longe iis futurum:* ni Ovidius dixiſſet in perſona Atlantis ad Perſea l. 4. *ne longe gloria rerum, Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter abſit.*

977. *Ordine nullo*] Sen. epiſt 16. *ſive caſus res humanas ſine ordine impellit & jactat.*

984. *Triſtis virtus perverſa tulit*] Sollicitant haec viri docti, & alii *dolet*, alii *rectis.* Mihi ſedet nihil convellere. Senſus, Boni, adflicti ac moerentes, (nam pro his dicit *triſtem virtutem*) malam mercedem, malam gratiam (haec *perverſa praemia*) rectorum propoſitorum & operum reportant. *Tulit*, pro fert, (ut ſupra *Juvit* pro *Juvat*) adipiſcitur, accipit. Thyeſte: *Stupet genitrix primae Roſcida lucis perverſa ſui lumina regni.*

VARIORUM.

in Timaeo, Ciceron. & Apulejum in lib. de Univerſitate. Stobaeum lib. 1. eleg Phyſic. cap. 25. DELRIUS.

975. *Securus ades*;] *Non curans; negligens.* FARN.

977. *Res humanas*] Vitam regit Fortuna, non Sapientia. *ex Epicuri ſchola.* FARN.

980. *Vincit*] Violenti & libidinoſi opprimunt innocentes & caſtos. FARN.

982. *Faſces*] Honores, honotum inſignia. à Romanis tractum, quorum magiſtratibus praeferebantur à lictoribus ſecures faſcibus virgarum inſertae; conſulibus 12. Dictatori 24. Praetori 6. &c. FARNABIUS.

983. *Eoſdem*] Fluctuans, mobilis, inconſtans populus. FARN.

984. *Triſtis virtus*] Boni poenas ferunt iniquam virtuti ſuae mercedem. FARN.

Regnat adulter.
O vane pudor, falſumque decus!
Sed quid citato nuncius portat gradu,
Rigatque moeſtis lugubrem vultum genis?

GRONOVII.

988. *O vane pudor, falſumque decus!*] Apoſiopeſin eſſe ajunt ex interventu nuntii At nihil hic ſiletur, nihil praeciſum eſt Sentit idem quod Brutus moribundus, quum exclamare: 'Ω τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθα. Hoc enim vult: O pudor, tu nil niſi nomen es, res vana, ſine veritate & ſpecie: nec quae ex te oritur gloria, ſolida eſt & propria; ſed inanis & fucata, non juvans neque ſervans poſſeſſorem ſuum, qui plerumque cum illa perit aut miſer eſt. O quam vanus es pudor, & quam falſum tuum decus!

990. *Reſtatque moeſtus lugubrem vultum gerens?*] Flor. & Voſſianus: *Rigatque moeſtis lugubrem vultum genis:?* Quam lectionem quum res clamet eſſe veriorem, & repererint in ſuis Delrius & Gruterus, turbae tamen adhuc & numero pravorum codicum datum, ut exſularet. Nos vero lubentes eam recepimus.

VARIORUM.

989 *Sed quid*] Apoſiopeſis ex interventu nuncii. FARN.

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. THESEUS.

Narrat Theſeo nuncius, ut perierit Hippolytus diſcerptus ab equis ſuis, quos terruerat taurus marinus à Neptuno ex Theſei voto immiſſus.

Nunc. O Sors acerba & dura famulatus gravis,
Cur me ad nefandos nuncium caſus vocas?
Theſ. Ne metue clades fortiter fari aſperas;

Non

GRONOVII.

992. *Ad nefandos nuntium caſus vocas?*] Non male Eguian. *nefands*, ait Delrius: eoque pronior Gruterus ad recipiendum in contextum, quod ſe quoque inveniſſe teſtatur in novem ſuis. Hoc ſi non male, nec male Flor. *Cur me ad nefandum nuntium caſus?* Neutrum tamen melius putem vulgata. Durum videtur loquendi genus, *vocari ad nuntium*, pro vocari ad nuntiandum, vel ad nuntium perferendum. At illud expeditum: Sors dum ſervitutis me vocat vel jubet eſſe nuntium ad caſus nefandos.

VARIORUM.

991. *O ſors acerba*] Servitutis, quae adigis ſervos ad triſtia non raro miniſteria. FARNABIUS. Fugerat impudicos amplexus Hippolytus, & in fuga perierat. obitus hiſtoriam patri nunc Nuncius narrat. deſcribitur etiam Theſei, eo audito, ſenſus medius inter patrem & iram. ſumptus hic Actus ex Euripide in Hippolyto Coronato, cum quo utile ſit conferre, & cum Philoſtrato lib. 2. de imagine Hippolyti. DELRIUS.

994. Non

Non imparatum pectus aerumnis gero.
Nunc. Vocem dolori lingua luctificam negat.
Thes. Proloquere, quae sors aggravet quassam domum.
Nunc. Hippolytus (heu me) flebili leto occubat.
Thes. Gnatum parens obiisse jam pridem scio.
Nunc raptor obiit. mortis effare ordinem.
Nunc. Ut profugus urbem liquit infesto gradu,
Celerem citatis passibus cursum explicans,
Celsos sonipedes ocius subigit jugo,
Et ora frenis domita substrictis ligat.
Tum multa secum effatus, & patrium solum
Abominatus, saepe genitorem ciet,
Acerque habenis lora permissis quatit:
Cum subitò vastum tumuit ex alto mare,
Crevitque in astra. nullus inspirat salo
Ventus. quieti nulla pars coeli strepit,
Placidumque pelagus propria tempestas agit.
Non tantus Auster Sicula disturbat freta,
Nec tam furenti pontus exsurgit sinu
Regnante Coro. saxa cum fluctu tremunt,

Et

GRONOVII.

994. *Pectus aerumnis gero.*] Florent. ut Mogunt. *fero* Et sequenti versu *luctificam*, non *luctifico.* Item, *flebili leto occubat*; non *voto.*

1014 *Leucatem ferit.*] Flor. *Leucaten*: & mox, *in terras ruit.*

VARIORUM.

994 *Non*] Assuetum aerumnis & praeparatum: ut qui *Omnia praecepi atque animo mecum ante peregi.* FARNABIUS.

997. *Flebili leto occubat.*] Non abhorrent alii ab, *flebili voto.* Sed quo minus id heic locum habeat, obstat tota fabula. Aderat nuncius Hippolyto, ideoque nihil ei constare poterat de voto paterno. Praeterea, dubito an dicatur Latine *occumbere flebili voto* GRUTERUS.

998. *Gnatum parens*] Jamdudum periit mihi filius, ubi primum officii & pietatis immemor uxori patris stuprum inferre conatus est. Illo enim die nocens moritur, quo peccat: jam tandem raptorem periisse audio. FARNABIUS. Vel, ex voto sciebam eum periisse

1004. *Multa secum*] Apud Euripidem enim, unde totus hic desumptus est actus, ait: *Ζεῦ μηκέτ' εἴην, εἰ κακὸς πέφυκ' ἀνήρ. Αἴσθοιτο δ' ἡμᾶς ὡς ἀτιμάζει, πατὴρ*, &c. FARN.

1007. *Tumuit ex alto mare,*] Repone ex scriptis *tonuit.* Nic. Heinsius ad Claudianum.

1013. *Coro.*] Thyest. v. 578. FARN.

1014. *Leu-*

Et cana ſummum ſpuma Leucatem ferit.
Conſurgit ingens pontus in vaſtum aggerem,
Tumidumque monſtro pelagus in terram ruit.
Nec iſta ratibus tanta conſtruitur lues:
Terris minatur. fluctus haud curſu levi
Provolvitur. neſcio quid onerato ſinu
Gravis unda portat. quae novum tellus caput
Oſtendit aſtris; Cyclas exoritur nova.
Latuere rupes, numen Epidaurii Dei,
Et ſcelere petrae nobiles Scironides,
Et quae duobus terra comprimitur fretis.
Haec dum ſtupentes querimur, en totum mare
Immugit. omnes undique ſcopuli adſtrepunt.
Summum cacumen rorat expulſo ſale.
Spumat, vomitque vicibus alternis aquas.

Qua-

GRONOVII.

1022. *Latuere nube numen*] Lipſius è ſuo: *Latuere rupes*. Amicus ejus nil videt mutandum, conſentientibus codd. Sed non vidit Florentinum, & qui ſunt melioris notae, aut neſcio quis caſus etiam bonos ejus hic vitiavit. Omnes enim *rupes*, non *nube*. Alii ſummi viri: *Latuere nube nomen*: vel, *Lat. rupes nomine*: vel, *nudae numinè Epidaurii dei*. Sed veterum librorum lectio tantummodo explicationem deſiderat. Nam per epexegeſin (vulgo appoſitionem vocant) *rupes* illae dicuntur *numen Epidaurii dei*, quae ſunt ſacrae Aeſculapio, in quibus Epidaurius deus colitur & numen habet: eſt enim *Epidauri* contractum pro *Epidaurii*. Mela l. 2 c. 3 *Epidaurii Aeſculapii templo inclitI*. Ubi prorſus ſimile loquendi genus: *In Achaia atque Elide quondam Piſa Oenomai, Elis & numen delubrumque Olympii Jovis*. Plinius l. 8. epiſt. 8. *Sparſa ſunt circa ſacella complura, totidemque dei ſimulacra: ſua cuique veneratio, ſuum numen*: Ergo ait: *rupes*, quae ſunt *numen Epidaurii dei*, latuere: Epidaurus, ubi colitur Aeſculapius, apparere deſiit.

1027. *Rorat expulſo ſalo. Spumat, vomitque*] Nec hoc placet, nec *rorare ſpumat*: etſi ſcio Ovidii: *Roratis luſtravit aquis*. Sed & Flor. *ſale*. Lege: *rorat expulſo ſale Spumans*. Duplici imagine illuſtrat ſpumeum verticem, quem habet interdum illa moles. Summum cacumen modo caneſcit ſpumis, perinde ut herbae matutino rore vel pruina albicantes, & ut littus ab aeſtu undas candidas inſtar ſalis ſuſtinens: modo exeitat velut vi ſpiritus interioris expellente aliam aquarum copiam. Virg. lib. 1. Aen. *ſpumas ſalis aere ruebant*.

VARIORUM.

1014. *Leucatem*] Promontorium Acarnaniae. *Leucatae nimboſa cacumina montis*. FARN.

1017 *Nec iſta*] Nec tamen navigantibus exitium ab hoc monſtro paratur, ſed terris. FARN.

1019. *Neſcio*] Non ſine ſtupore expectabamus, ſi qua nova inſula è mari exſurgens augeret numerum Cycladum. FARN.

1028. *Spumat, vomitque*] Qui heic verſus trajiciunt, efficiunt ut auctor haud ſatis exprimat quod voluit; nempe mare non ſecus ſpumaſſe & alternis vicibus evomuiſſe undas, quam ſolet phyſeter. GRUTERUS.

1030. *Phy-*

Qualis per alta vehitur Oceani freta
Fluctus refundens ore physeter capax.
Inhorruit concussus undarum globus,
Solvitque sese, & litori invexit malum
Majus timore. pontus in terras ruit,
Suumque monstrum sequitur. os quassat tremor.
Thes. Quis habitus ille corporis vasti fuit?
Nunc. Caerulea taurus colla sublimis gerens,
Erexit altam fronte viridanti jubam.
Stant hispidae aures, cornibus varius color:
Et quem feri dominator habuisset gregis,
Et quem sub undis natus. hinc flammam vomit;
Oculi hinc relucent. caerula insignis nota

Opi-

GRONOVII.

1038. *Cornibus varius color:*] Quare *cornibus*? Plinius lib. 11. cap. 37. varios lusus naturae in his animalium armis notans colorum nullam differentiam facit. Columella in bubus & vaccis cornua requirit *nigrantia*, lib. 6. cap. 1. & 21. Itaque etsi in tam accurata descriptione aliquid de cornibus dici velles, dubites tamen, an hoc sit satis aptum. Et alio vocant optimae membranae, in quibus: *orbibus varius color.* Quasi hic jam oculos describere incipiat, fingatque in illis & torvum illud, quam *majestatem boum* Varro vocat, & glaucum vel caeruleum, quod proprie est deorum & monstrorum maritimorum. Hoc si esset, vix appellandi mox videntur fuisse *Oculi.* An igitur ea vox ex margine irrepsit, deleta, quam ibi Seneca posuerat? Refert lib 9. c. 5. Tiberio principe ad littus Gallicum belluas mirae varietatis & magnitudinis ab Oceano destitutas, interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus adsimulatis. An igitur ex hac recenti & nota tum historia sumpsit Seneca de colore, quo sub undis natorum insignia cornua? & retinendum *τὸ cornibus*? Sed pro *candore* quidam codices habent *tumore*

1040. *Hinc flaminam vomit,*] Ad oculos refert Etruscus, & habet, *vomunt.* Videtur scribendum: *hinc flammam vomunt Oculi, hinc relucent caerula insignes nota.*

VARIORUM.

1030. *Physeter capax.*] Bellua marina praegrandis, ex balaenarum genere, ore maximo, dentibus serratis, columnae modo se attollens, & ex alto velis navium diluviem quandam infundens, earumque alveos quandoque deprimens. eructat, non ore, sed fistulis quibusdam in vertice prope oculos positis. quare versus Senecae sic interpungi debet; *Fluctus refundens, ore Phys. cap.* Nec enim credendum, errasse Senecam hominem Turdetanum, cum in eo mari frequens sit piscis, teste Strabone lib 3. ubi eum describit, & à flando vult denominatum, quia cum fluctus efflat, speciem quandam nubis in columnae formam effigiatae spectantibus praebet. Ab Orcâ distinguitur, quia longior Physeter, & dorsuali spina caret. Oppianus lib. 1. Halieut. Φύσαλον nuncupat. vide Arrianum lib. rerum Indicarum, qui de Physetere est intelligendus cum scribit: ὅτι κήτεα ταῦτα φυσῶμα κατ' τὸ πόντον ἀναφυσᾷ ἐς τὸ ἄνω τὸ ὕδωρ. *cete esse quae in mari volutantia aquam sursum efflent.* vide Aelian. lib. 9. de hist. Animal. Plinium lib. 9. cap. 4. Solinum in Polyh. Wottonum lib. 8. de Differ. animal. & Rondeletium lib. 16. de Piscibus. DELRIUS.

1039. *Et quem feri*] Mixtus illi color terrestris tauri, & vituli marini. DELRIUS.

1039. *Dominator*] Taurus. FARNABIUS.

1040. *Sub undis*] Vitulus marinus. FARN.

Opima cervix arduos tollit toros:
Nareſque hiulcis hauſtibus patulae fremunt.
Muſco tenaci pectus ac palear viret.
Longum rubenti ſpargitur fuco latus.
Tum pone tergus ultima in monſtrum coit
Facies, & ingens bellua immenſam trahit
Squammoſa partem. talis extremo mari
Piſtrix citatas ſorbet aut reddit rates.
Tremuere terrae. fugit attonitum pecus
Paſſim per agros; nec ſuos paſtor ſequi
Meminit juvencos. omnis è ſaltu fera
Diffugit: omnis frigido exanguis metu
Venator horret. ſolus immunis metu
Hippolytus arctis continet frenis equos,
Pavidoſque notae vocis hortatu ciet.
Eſt alta ad Argos collibus ruptis via,

Vi-

GRONOVII.

1045. *Rubenti ſpargitur ſucco latus.*] Recte Lipſius *fuco*, contra centum millia pejorum librorum. Sic & Florentinus. *Succo* & fatuum eſt & perpetuum pro *fuco* plebejorum codicum mendum. *Sulco*, quod Grutero perplacuit, arcet verbum *ſpargitur*, de quo infra. Vide Nic. Heinſium ad Claudianum.

1049. *Sorbet aut reddit rates.*] Delrius vetat dubitari an ſincerum ſit. Florentinus tamen confirmat, quod ille in Mog. invenit: *ſorbet aut frangit rates.*

1057. *Eſt alta ad agros*] Omnino *Argos*, etſi ſervet illud Etruſcus. Utebatur ea via, qua Athenis in Peloponneſum ad mare itur: Troezena petiſſe ait Ovidius: eam urbem paruiſſe olim Argivis, teſtis Pauſanias.

VARIORUM.

1044. *Palear*] Pellis ex gutture boum dependens.

1046. *Ultima*] Ultima forma, id eſt poſterior pars deſinit in piſcem ſic Virg. de Scylla, *pectore virgo Pube tenus poſtrema immani corpore piſtrix* & de Tritone: *Frons hominem praeſert, in piſtrim deſinit alvus.* nam & Piſtrix dicitur. FARN.

1049. *Piſtrix*] Monſtrum marinum tantae magnitudinis ut abſorbeat naves. Plin. 26. FARNABIUS. Et *Priſtis* legitur. Ingens in Indico mari bellua, piloſa, parit animal. Plinius, lib. 9. cap. 4. & 13. Secundum quoſdam etiam *Serra* Latine, vulgo *Nivella* vel *Caldero*, vel *Malthe:* quod ultimum nomen Suidas novit: πρίστις εἶδος κήτους θαλασσίου ὁ λεγόμενος μάλθη, ὃ καὶ δυσμάχον, ἀνίκητόν ἐστι. *Priſtem genus eſſe ceti marini, inexpugnabile, quod Malthe dicitur.* Quaeri ſolet, quomodo ſcribendum. Nam in Sidonii libris modo *priſtis*, modo *piſtrix*. de Tritone: *Jamque ſuam parcenti piſtre flagellat.* at alibi: *Priſtigeno quae comba vehit Tritone Cytheron.* DELRIUS.

1050. *Tremuere*] Vide Virbium haec de ſe narrantem, 15. Met. Ovid. FARNABIUS.

1057. *Eſt alta*] Omnes membranae, *eſt arta.* DELRIUS.

1058. *Vi-*

Vicina tangens ſpatia ſuppoſiti maris:
Heic ſe illa moles acuit, atque iras parat.
Ut cepit animos, ſeque praetentans ſatis
Proluſit irae, praepeti curſu evolat,
Summam citato vix gradu tangens humum,
Et torva currus ante trepidantes ſtetit.
Contra feroci gnatus inſurgens minax
Vultu, nec ora mutat, & magnum intonat;
Haud frangit animum vanus hic terror meum,
Nam mihi paternus vincere eſt tauros labor.
Inobſequentes protinus frenis equi
Rapuere currum: jamque deerrantes via,
Quacumque pavidos rapidus evexit furor,
Hac ire pergunt, ſeque per ſcopulos agunt.
At ille, qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus,
Et arte fluctus fallit; haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc preſſis trahit
Conſtricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coërcet. ſequitur aſſiduus comes

Nunc

GRONOVII.

1070. *Pavidos rapidus evexit*] Florentinus: *rabidos pavidus evexit furor.* An *Rapidos?* nam *furor pavidus* bene ſe habet, quum pro affectibus nimiis, qui furoris ſunt cauſae, alius triſtis, alius hilaris, alius audax, alius timidus ſit furor.

VARIORUM.

1058. *Vicina*] Prope litus. FARNABIUS.
1059. *Illa moles*] Monſtrum marinum. FARN.
1064. *Gnatus*] Tuus ô Theſeu. FARN.
1067. *Nam mihi*] Hereditario jure mihi debetur hic labor, nam & pater taurum Marathonium ſuperavit, Minotaurum interfecit. FARN.
1072. *At ille, qualis*] Ait Euripides in Hippolyto: Καὶ δεσπότης μὲν ἱππικοῖς ἐν ἤθεσι Πολὺς ξυνοικῶν, εἵλκ' ἀν' ἡνίας χεροῖν. Ἕλκει δὲ, κώπην ὥστε ναυβάτης ἀνήρ. Ἱμᾶσιν εἰς τὸ ὄπισθεν ἀρτήσας δέμας. Sane totum hunc de morte Hippolyti locum ab Euripide accepit. DELRIUS.
1075. *Currus*] Euripides quadrigam fuiſſe tradit. quomodo ergo Philoſtrato credemus? qui, in Amphiarai imagine, negat Heroum tempore quadrigam in uſu fuiſſe, praeterquam ſoli Hectori. quomodo Dionyſio? qui lib. 7. ſcribit Heroibus ſemper bigam vel trigam placuiſſe. Scio Homerum Achilli tres equos tribuere Iliad. XVI. ſed alium poëtam quatuor; qui vidit; *Hectorem curru quadrijugo raptarier.* DELRIUS.
1077. *Sequitur*] Equos. FARNABIUS.
1077. *Aſſiduus*] Taurus marinus. FARN.

1082. In-

Nunc aequa carpens ſpatia, nunc contra obvius
Oberrat, omni parte terrorem movens.
Non licuit ultra fugere. nam torvo obvius
Incurrit ore corniger ponti horridus.
Tum verò pavida ſonipedes mente exciti
Imperia ſolvunt, ſeque luctantur jugo
Eripere, rectique in pedes jactant onus.
Praeceps in ora fuſus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus: & quanto magis
Pugnat, ſequaces hoc magis nodos ligat.
Sensêre pecudes facinus, & curru levi,
Dominante nullo, qua timor juſſit, ruunt.
Talis per auras non ſuum agnoſcens onus,
Solique falſo creditum indignans diem,
Phaëthonta currus devio excuſſit polo.
Latè cruentat arva, & illiſum caput
Scopulis reſultat. auferunt dumi comas:
Et ora durus pulchra populatur lapis:
Peritque multo vulnere infelix decor.
Moribunda celeres membra provolvunt rotae.

Tan-

GRONOVII.

1085. *Praeceps in ora gnatus,*] Sic magna pars codicum. Alii: *In lora praeceps fuſus.* At optimus: *Praeceps in ora fuſus.* Quod verum eſſe adſeverare audeo. Nam *gnatus* interpoſuerunt, qui metuebant, ne de alio verba intelligerentur. At quum de illo inter nuntium Theſeaque conſtaret, id addere opus non fuit. Obſervavimus ejuſmodi plura ad Livium. Cujus etiam phraſis, *effundi equo.* Lib. 10. *ab rapido curſu circumagendo equo effuſus.* Lib. 22. *equus repente corruit, conſulemque lapſum ſuper caput effudit.* Lib. 27. *equus pilo trajectus, quum prolapſum per caput regem effudiſſet.* Virgilius lib. 7. *Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis.*

VARIORUM.

1082. *Sonipedes*] Hinc Ἱππόλυτος dictus, qui prius *Demoph.* ſed à Diana, ſeu Aeſculapio vitae redditus, *Virbius.* FARN.

1086. *Laqueo*] Loris equorum. FARN.

1088. *Curru*] *Sed leve pondus erat nec quod cognoſcere poſſent Solis equi, ſolitaque jugum gravitate carebat.* FARNABIUS.

1091. *Solique*] Phaëthonti Solis currum occupanti. FARN.

1092. *Devio*] Quo ipſe Phaëthon devius erravit. FARN.

1093. *Cruentat*] Hippolytus. FARN.

1095. *Populatur*] Lacerat, diripit. FARN.

1098. *Tran-*

Tandemque raptum truncus ambusta sude
Medium per inguen stipite erecto tenet;
Paulumque domino currus affixo stetit.
Haesere bijuges vulnere, & pariter moram
Dominumque rumpunt. inde semianimem secant
Virgulta. acutis asperi vepres rubis,
Omnisque truncus corporis partem tulit.
Errant per agros funebris, famuli, manus,
Per illa, qua distractus Hippolytus, loca
Longum cruenta tramitem signat nota:
Moestaeque domini membra vestigant canes.
Necdum dolentum sedulus potuit labor
Explere corpus. hoccine est formae decus?
Qui modò paterni clarus imperii comes,
Et certus haeres, siderum fulsit modo,
Passim ad supremos ille colligitur rogos,
Et funeri confertur! *Thes.* O nimium potens,
Quanto parentes sanguinis vinclo tenes
Natura! quam te colimus inviti quoque!
Occidere volui noxium: amissum fleo.
Nunc. Haud quisquam honeste flere, quod voluit, potest.
Th. Equidem malorum maximum hunc cumulum reor,
Si abominanda casus optata efficit.

Nunc.

VARIORUM.

1098. *Truncus*] Corpus palo vel stipite haerens paulum morabatur equos, disrupto mox corpore cursum peragunt equi. FARN.

1099. *Ejecto tenet*] Dubitavi aliquando an non scripserit, *erecto*. At Lugdunensis editio non omnino male *iniecto* substituit. RAPHEL.

1105. *Famuli*,] Multitudo famulorum. FARN.

1113. *Passim*] Sparsim, undecunque collig. FARNABIUS.

1115. *Quanto*] Cedit ira naturae legibus, nec ipse Theseus à lacrymis se continet. FARN.

1118. *Haud quisquam*] Non satis honeste flere licet, quod ipse voluisti FARN.

1120. *Si abominanda*] Si quod accidens fecerit poenitere ejus rei quam quis prius optarit FARN.

1120. *Si abominanda casus optata efficit*] Frustra hic est Farnabius. Tu explica, *si casu obtingant, quae quis impie optaverit*. Si *fiat aliquis compos votorum nefariorum*. nec aliter vetus interpres. SCHRODERUS.

Nunc. Et si odia servas, cur madent fletu genae?
Thes. Quod interemi, non quod amisi, fleo.

VARIORUM.

1122. *Quod interemi*,] Quod ego pater causa fuerim necis filio, non quod ille perierit. FARN.

CHORUS.

Sublimis fortunae instabilitatem & pericula, humilis securitatem canit, Hippolyti mortem deflet.

QUanti casus humana rotant!
Minor in parvis Fortuna furit,
Leviusque ferit leviora Deus.
Servat placidos obscura quies,
Praebetque senes casa securos.
Admota aetheriis culmina sedibus
Euros excipiunt, excipiunt Notos,

In-

GRONOVII.

1124 *Minus in parvis*] Florent. *Minor*, Cicero lib. 1. de finibus: *Optime vero Epicurus, quod exiguam dicit fortunam intervenire sapienti.* Lib. 5. Tuscul. *Quid melius quam fortunam exiguam intervenire sapienti?* Et, quod mirum est, sic omnes Gruteri. Sed primum Fabricium immutasse video.

1127. *Praebetque somnos casa securos.*] Quod quasi aliud agens è Mog. protulit Delrius, & postea nemo mentione dignum judicavit: *Praebetque senes*; nobis in duobus Germanicis, Vossiano, & denique Florentino obvium fuit. Nempe in tugurio vel casa homines senescunt, quippe quorum vita nullis insidiis obnoxia est, ut eorum, qui in magnis domibus agunt. Alexander moriens agnoscere se ajebat fatum domus majorum suorum: nam plerosque Aeacidarum intra trigesimum annum defunctos.

1129. *Duros excipiunt Notos*] Lipsius suppleri versum è libro jusserat: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.* Amicus ejus, ne id amico deberet, per se quoque: Recte Mogunt. auctior: *Euros excipiunt, excip. Not.* Ergo Gruterus unum alterumque Mss. sic habere ait, quod expulsa priore scriptura pro legitimo auctoris editores nuperi acceperint: accedere quidem illis Pal. unum: se tamen revocasse in lucem *duros* illos *notos*, quod iis patrocinarentur sui codices, & non videret valde magnum discrimen inter *Eurum* & *Boream*, cujus versu proximo mentio fiat. Tribus scriptis addo membranaceos duos, Vossianum & Florentinum; alterum nullo adversariorum pejorem, alterum omnibus etiam optimis meliorem. Ipsam verborum formulam non placuisse hanc prae illa homini eleganti miror: sed ita fascinaverat illum numerus vilissimorum codicum. Nam argumen-

VARIORUM.

1123. *Rotant*!] Alludit ad Fortunae, quae vulgo fingitur, rotam. FARNABIUS.

1126. *Servat placidos obscura quies*,] Traject. alter, *servat obscuros placida quies.* haud paulo elegantius, siquidem lex metri addiceret. SCHRODERUS.

1128. *Culmina*] Altarum aedium fastigia. FARN.

1132. *Hu-*

Insani Boreae minas,
Imbriferumque Corum.
Humida vallis raros patitur
Fulminis ictus. tremuit telo
Jovis altisoni Caucasus ingens,
Phrygiumque nemus matris Cybeles.
Metuens coelo Jupiter alto
Vicina petit. non capit umquam
Magnos motus humilis tecti
Plebeia domus.
Circa regna tonat.
Volat ambiguis
Mobilis alis hora. nec ulli
Praestat velox Fortuna fidem.
Qui clara videt sidera mundi,
Nitidumque diem nocte relicta,
Luget moestos tristis reditus;
Ipsoque magis flebile Averno
Sedis patriae videt hospitium.
Pallas Actaeae veneranda genti,

Quod

GRONOVII.

tum, quo uti vult videri, merum sophisma est. Inter Boream & Eurum non videt magnum discrimen: nempe qui ambo venti orientales. Vero, quum octo numerantur venti: ut ab oriente verno Eurus, aestivo Aquilo vel Boreas, hiberno Vulturnus; ab occidente hiberno Caurus, verno Favonius, aestivo Africus; à meridie Auster, à septemtrionibus Aparctias. At alii, & in primis poëtae, quatuor detrahunt ventos Homero auctore, & norunt solos quatuor sic ab illo expressos: Σὺν δ' Εὖρός τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε, Νότος τε δυσαής, Καὶ Βορέης. Vides tantum discrimen inter Orientem & Septentrionem. Gellius, qui hoc plumbeum telum Grutero praebuerat, idem retundit lib. 2. cap. 22.

1140. *Circa regna tonat.*] Epist. 19. *Volo tibi hoc loco referre dictum Maecenatis, vera in ipso eculeo elocuti: Ipsa enim altitudo attonat summa. Hoc voluit dicere, attonita habet summa.*

VARIORUM.

1132 *Humida*] In vallibus enim colliguntur aquae. FARN.

1133. *Tremuit*] Ipsa enim altitudo attonat summa: Caucasum, Acroceraunia, Idam, injectum Pelion Ossae, Gigantes. FARN

1144. *Qui clara*] Theseo ab inferis reverso luctuosus contigit reditus, & nescio an inferna sede flebilius patriae hospitium. FARN.

1149. *Pallas*] Vide supra vers. 109. & Hercul. Fur. vers. 912. FARN.

 1150. *Tuus*

Quod tuus coelum ſuperoſque Theſeus
Spectat, & fugit Stygias paludes,
Caſta nil debes patruo rapaci:
Conſtat inferno numerus tyranno.
Quae vox ab altis flebilis tectis ſonat?
Strictoque vecors Phaedra quid ferro parat?

VARIORUM.

1150. *Tuus Theſeus*] Athenarum rex, quae ſub tuo praeſidio. FARN.

1152. *Caſta*] O Pallas ven. &c. ſupra verſ. 1149. FARNABIUS.

1552. *Patruo*] Plutoni. FARN.

1153. *Conſtat inferno, &c.*] Loco Theſei inde reverſi ceſſit illi Hippolytus. FARN.

ACTUS QUINTUS.

THESEUS. PHAEDRA.

Phaedra Hippolyti innocentiam, ſuas calumnias revelat: ipſaque ſua ſe manu occidit, pater non ſine luctu filio juſta perſolvit, novercae negat.

Theſ. QUis te dolore percitam inſtigat furor?
Quid enſis iſte? quidve vociferatio,
Planctuſque ſupra corpus inviſum volunt?
Phaed. Me, me, profundi ſaeve dominator freti,
Invade, & in me monſtra caerulei maris
Emitte; quidquid intimo Tethys ſinu
Extrema geſtat, quidquid Oceanus vagis
Complexus undis ultimo fluctu tegit.
O dire Theſeu ſemper, ô numquam ad tuos

Tu-

VARIORUM.

1158. *Corpus*] Artus paſſim collectos Hippolyti, quem modo oderas. *Vel* mihi inviſi. FARN.

1160. *Monſtra*] Quae modo in Hippolytum miſiſti jamque juſtius in me. FARN.

1165. *Gna-*

Tutò reverſe! gnatus & genitor nece
Reditus tuos luêre. pervertis domum,
Amore ſemper conjugum aut odio nocens.
Hippolyte, tales intuor vultus tuos?
Taleſque feci? membra quis ſaevus Sinis,
Aut quis Procruſtes ſparſit? aut quis Creſſius
Daedalea vaſto clauſtra mugitu replens,
Taurus biformis, ore cornigero ferox,
Divulſit? heu me! quo tuus fugit decor,
Oculique, noſtrum ſidus? exanimis jaces?
Ades parumper, verbaque exaudi mea.
Nil turpe loquimur. hac manu poenas tibi
Solvam, & nefando pectori ferrum inſeram,
Animaque Phaedram pariter ac ſcelere exuam;
Et te per undas, perque Tartareos lacus,
Per Styga, per amnes igneos amens ſequar.
Placemus umbras. capitis exuvias cape,
Laceraeque frontis accipe abſciſſam comam.
Non licuit animos jungere. at certe licet

Jun-

VARIORUM.

1165. *Gnatus*] Filius nunc: pater Aegeus olim, qui ex editiſſima turre navis tuae vela nigra proſpiciens ac te periiſſe inde conjiciens, quia in mandatis dederat ut victor aut incolumis albis redires velis, ſe in mare dejecit. FARN.

1167. *Amore*] Mei, criminationi meae nimis credule. FARN.

1167. *Odio nocens*] Antiopes. ſup. v. 227. FARN.

1169. *Tales*] Laceros, foedatos. FARN.

1169. *Feci?*] Falſo inſimulando te. FARN.

1169. *Sinis*] Latro Corinthius, qui pinubus intortis alligatos homines diſcerpebat. vide quae ad v. 227. Hercul. Fur. & inf. v. 1221. FARN. Jungi ſolent, Sinis & Procruſtes & Minotaurus. Ovidius in Epiſt. Phyllidis: *Cum fuerit lectus Sciron, torvuſque Procruſtes Et Sinis, & tauri miſtaque forma viri.* de his latronibus, vide Plutarch. in Theſeo, & notas in Claudianum. DELRIUS.

1170. *Procruſtres*] Thyeſt. v. 1050. FARNABIUS.

1170. *Creſſius*] Minotaurus. ſup. verſ 649. qui humana carne veſcebatur. FARN.

1171. *Daedalea*] Labyrinthum à Daedalo factum. Ibid. FARN.

1174. *Noſtrum*] Quos inſtar gemini ſideris ſuſpiciebam. FARN.

1176. *Nil turpe*] Ut nuper. FARN.

1178. *Phaedram*] Al. *memet*. FARN.

1180. *Amnes*] Phlegethonta, Thyeſt. verſ. 73. FARNABIUS.

1181. *Capitis exuvias*] Crines; moris enim fuit in funeribus amicorum teſtari luctum, necnon funera honorare, defunctorumque faciem tegere coma abſciſſa & avulſa. in ſquallorem ſc. ſpoliata natura ſuperfluo hoc ornatu. FARN.

1181. Mi-

Junxisse fata. morere, si casta es, viro;
Si incesta, amori. conjugis thalamos petam
Tanto impiato facinore? hoc deerat nefas;
Ut vindicato sancta fruereris toro?
O mors amoris una sedamen mali;
O mors pudoris maximum laesi decus:
Confugimus ad te. pande placatos sinus.
Audite Athenae. tuque funestâ pater
Pejor novercâ. falsa memoravi; & nefas,
Quod ipsa demens pectore insano hauseram,
Mentita finxi. vana punisti pater;
Juvenisque castus crimine incestae jacet,
Pudicus, insons. recipe jam mores tuos;
Mucrone pectus impium justo patet,

Cru-

GRONOVII.

1194. *Falsa punisti pater;*] Florent. ut Delriani: *vana punisti.* Sufficit paullo ante dictum, *falsa memoravi.*

1196. *Pudicus, insons.*] Potest fieri, ut pluribus titulis innocentiam Hippolyti testatiorem reddi per Phaedram poëta voluerit. Nec mutant quidquam codices. Potuisset alioqui: *castus crimine incestae jacet, Sontis pudicus.* Et forte ita scripsit.

1197. *Mucrone pectus*] Lipsius notat posse videri illi simile: *Esuriente leone ex ore exsculpere praedam*, & quae talia: sed se vereri ut (ne, volebat dicere) verius sit, *justo pete.* Amicus ejus appetit, quod ille omittit, *mucrone* pro *mucroni*, more veterum, Latinum casum, ut loquitur, pro dandi casu ponentium. Grutero quoque *τὸ justo patet* praeponderat illi *justo pete:* indicare enim Phaedram, praebere se pectus, nec refugere fer-

VARIORUM.

1184. *Morere,*] Si non stuprata ficti criminis reum Hippolytum egisti, morere, ut viro satisfacias; si non casta sed incesta fuisti, morere, ut sequaris amatorem. FARN.

1187. *Ut vindicato*] Ut illaesa fruereris Theseo iniquae tuae criminationis vindice. FARN. Quomodo enim Phaedra sancta? aliquid latere video, quod quid sit non video: nisi *sancta* per *ἀντίφρασιν*. DELRIUS.

1192. *Pejor noverca.*] Nimis facilis & credule querelae novercali. FARNABIUS.

1193. *Quod ipsa*] Quod ipsa conceperam. FARN.

1195. *Incestae*] Mei incestae. FARN.

1196. *Recipe*] Recipe ô Hippolyte justam castitatis tuae famam. FARN.

1196. *Recipe jam mores tuos,*] Ad Hippolytum haec dirigi vult Farnabius, cum veteribus interpretibus. Quid si sermo sit jam jam percussurae sese Phaedrae, ad maritum Thesea; cujus exemplo crudelitatis, quippe qui priorem conjugem Antiopen occidisset, & nunc quoque Hippolyto causa mortis extitisset, sua sese manu perituram denunciat regina. Gronovius cum ultimo verbo hujus versus jam se percussisse fingit novercam, idque adeo, ut probaret *τὸ mucrone* seq. versus esse instrumenti casum. Quid monstri audio? An, cum dicto hoc *recipe jam mores tuos*, percusserit se regina, ut nec statim animo defecerit, sed satis virium habuerit proferendis tribus, qui sequuntur, versibus? quamobrem *τὸ mucrone* dandi casu accipio; ut vulneri mox per ferrum infligendo patere innuat pectus, & cum ultimo verbo *disce* ferro incubuisse intelligatur regina; id quod Grutero placuisse videtur. Quod si cui haec

Cruorque sancto solvit inferias viro.
Quid facere rapto debeas nato parens,
Disce ex noverca: condere Acherontis plagis.

GRONOVII.

rum: qui propius attenderit, facile ipsi adsensurum: utique si fingat totum versum circumamictum parenthesi. Ecce & ultimus omnium ad vers. 1199. *Mori disce ex me:* quo dicto gladio incumbit. Immo ô boni, cum versu 1196. expedit telum, cum ultimo verbo ejus versus jam se percusserat. Apage illum parentheseos amictum: non praebet tantum pectus, aut non refugit ferrum, sed ipsa pectori ferrum immergit. Itaque ait, *pectus patet mucrone*, nempe scissum & reclusum. Nec excusandum quidquam in *τῷ mucrone*, quod suae naturae est, & instrumenti casu ponitur. Quoque res sit praesentior. Flor. *solvit*. Vir magnus conjecerat: *Mucrone pectus impium justo patens, Cruore, sancto solvat inferias viro.*

1200. *Disce ex noverca:*] Florent. *à noverca*. Non tantum dixit Virgilius: *Virtutem ex me disce puer:* sed etiam: *crimine ab uno Disce omnes.*

VARIORUM.

haec interpretatio parum liqueat, is per me *amplius* pronunciato. SCHRODERUS.

1197. *Justo patet*] Ita nostrae membranae, & praeponderat illi, *justo pete*, quod substituerunt alii. Quid enim hortetur Theseum ad caedes, cum asseveret consuetudine homicidam? Imo indicat Phaedra, praebere se pectus, nec refugere ferrum. Qui propius attenderit, mecum facile sentiet: utique si fingat totum versum circumcinctum parenthesi. GRUTERUS.

1197. *Justo patet*,] Probe, *patet*. i. e apertum est. sic in Oedipo, vers. 1036. —— *utrumne pectori infigam meo Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?* COMMELINUS.

1198. *Inferias*] Vid. Phoen. v. 172. FARNAB.

1199. *Quid facere*] Mori disce ex me, *quo dicto, gladio incumbit*. FARN.

THESEUS. CHORUS.

Thes. PAllidi fauces Averni, vosque Taenarei specus,
Unda miseris grata Lethes, vosque torpentes lacus,
Im-

VARIORUM.

1201. *Averni*,] Pallidum ab effectu vocat. Nam lacus est Campaniae propter tetrum odorem creditum limen inferorum. dictum tradit Lucret. l. 6. quia sit contrarius volucribus. quod & Isacius in Lycophron. probat; nam Graecis ἄορνος praeter cycnos nullae in eo audent lavari, quod omnes emoriantur, vel tantum supervolantes: tantâ est graveolentiâ, auctore Aristotele de admirand. audition. num. 89. Virgilio, Strabone l. 6. & aliis. Plinius similem esse scribit in Epiro: sed noster hic nobilior, Bajis contiguus intra Lucrinum sinum. quondam Styga vocatum recte colligitur ex Silio l. 12. *Illo, olim populis dictum Styga, nomine verso, Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum.* pluta pete ab Eustathio, in Odyss. κ' locum illum ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα. DELRIUS.

1201. *Taenarei specus*,] Herc. Fur. v. 587. FARNABIUS. Apollonii Schol. lib. 1. ex Pherecyde ἐν τῇ θ'. scribit, Elatum Icari filium duxisse Erimedam Damasilei filiam, & ex eâ genuisse Taenarum, à quo dicatur Taenarus, urbs, promontorium & palus: sed postea addit Ταίναρον promontorium Laconiae à Taenaro Neptuni filio nuncupatum. Valer. Argon. lib 1. Taenarum vocat *semper patentem*, scilicet umbris descendentibus, situm, ceteraque eo spectantia fusius reliquis describit Papinius lib. 2. Thebaid. Et describitur etiam eleganter à Seneca in Hercul. Fur. à vers. 663. DELRIUS.

1202. *Miseris grata*] Quae aerumnarum oblivionis artem docet. Herc. Fur. vers. 680. FARN.

1202. *Le-*

Impiûm rapite, atque mersum premite perpetuis malis.
Nunc adeste saeva ponti monstra, nunc vastum mare,
Ultimo quodcunque Proteus aequorum abscondit sinu,
Meque ovantem scelere tanto rapite in altos gurgites.
Tuque semper, genitor, irae facilis assensor meae,
Morte facili dignus haud sum, qui novâ natum nece
Segregem sparsi per agros: quique dum falsum nefas
Exsequor vindex severus, incidi in verum scelus.
Sidera & manes, & undas scelere complevi meo.
Amplius sors nulla restat; regna me norunt tria.
In hoc redimus? patuit ad coelum via,
Bina ut viderem funera, & geminam necem?
Coelebs & orbus, funebres una face

Ut

GRONOVII.

1208. *Morte dignum facinus ausus,*] Nimis hoc leve: pluris sibi litem Theseus aestimat. Scribe igitur eum Etrusco: *Morte facili dignus haud sum.* Quid volunt autem sibi, qui *Segregem sparsi per agros*, interpretantur, separatum, solum? Quasi non sit discerptum & dilaniatum.

1210. *Scelestus incidi in verum nefas.*] Indignatur Gruterus esse, qui pro egregio habeant, quod in suis codd. invenere, *verum scelus.* vocem enim illam hic ferri non debere, nisi auferamus omnem item loci hujus elegantiam. Flor. tamen: *quique dum falsum nefas Exsequor vindex severus, incidi in verum scelus.*

1213. *In hoc redimus? patuit ad coelum*] Delrio placet Venet. & Herbip. lectio, *in coelum.* si tamen initio verius *Ad* pro *In* scribatur: *Ad hoc redimus? patuit in coelum via.* Non nobis. De ira lib. 2. 26. *Alius non in hoc, ut te offenderet, fecit.* Ad Marciam cap. 16. *quos in hoc mihi videtur interim violare fortuna, ut sic quoque humano generi prosint.*

VARIORUM.

1202. *Lethes,*] Lethe fluvius inferorum, cujus potus umbris praeteritarum rerum oblivionem inducere putabatur. ideo miseris grata. Est & Lethes seu Lethe fluvius Hispaniae Straboni ac aliis, à quibus etiam Limius & Limaea videtur dici: Sallustius, & Mela, & Plinius, *fluvium Oblivionis* vocant. Epitoma Livii, *Oblivionem.* de eo Silius lib. 1. —— *lucentes volvit arenas Infernae populis referens oblivia Lethes.* DELRIUS.

1202. *Torpentes*] Cocytus. Herc. Fur. v. 686. & Styx. Ibid. vers. 713. FARNABIUS.

1204. *Nunc adeste*] Justius in me quam nuper in Hippolytum. FARN.

1205. *Proteus*] Oceani & Tethyos filius, phocarum pastor & custos FARN.

1206. *Ovantem*] Modo laetantem. FARN.

1207. *Irae facilis*] Exaudiendo vota. FARN.

1208. *Nova natum*] Nam filius absens patris votis, in solo, sali monstro, auriga propriis equis periit. FARN.

1209. *Segregem*] Separatum, solum. FARNABIUS. Hac voce Seneca Philosophus utitur, item Asconius, Prudentius, Sidonius, alii. DELRIUS.

1210. *Nefas.*] Omnes vet. libri, praeter Moguntinum, *Scelus.*

1211. *Sidera & Manes, & undas*] Propter temeritatem meam pater dejecit se in mare. supra vers. 1165 ad inferos descendi comes Pirithoi adulteri, jamque terram pollui nefaria filii innocentis caede. FARNABIUS.

1214. *Bina*] Filii & uxoris? FARN.

1215. *Coelebs*] Filio & conjuge privatus. FARN.

1217. *De-*

Ut concremarem prolis ac thalami rogos?
Donator atrae lucis, Alcide, tuum
Diti remitte munus. ereptos mihi
Reſtitue manes. impius fruſtra invoco
Mortem relictam. crudus, & leti artifex,
Exitia machinatus inſolita, effera,
Nunc tibimet ipſe juſta ſupplicia irroga.
Pinus coacto vertice attingens humum
Coelo remiſſum findat in geminas trabes,
Mittarve praeceps ſaxa per Scironia.
Graviora vidi, quae pati clusos jubet
Phlegethon, nocentes igneo cingens vado.
Quae poena maneat memet & ſedes, ſcio.
Umbrae nocentes cedite, & cervicibus
His, his repoſitum degravet feſſas manus
Saxum, ſeni perennis Aeolio labor.
Me ludat amnis ora vicina alluens.

Vul-

GRONOVII.

1225. *Mittarque praeceps*] Florent. *Mittarve* Eſt enim aliud genus poenae, quam quod praecedens deſignat verſus.

1231. *Senis perennis Aeolii labor*] Melius Flor. *ſeni perennis Aeolio labor.* praeſertim quum aures radat repetitus ſonus.

VARIORUM.

1217. *Donator*] Herc. Fur. 806. ſupra verſ. 843. FARNABIUS.

1217. *Atrae*] Funeſtae & miſerae. FARN.

1217. *Alcide*] Dederat Herculi petenti Theſeum reducendum Pluto, ut narrat Theſeus Hercul. Fur 806. de quo intelligendum quod Ariſtides ſcripſit, Orat. in Minervam, Minervae auxilio quendam ab Hercule ex inferis reductum. DELRIUS.

1217. *Tuum*] Triſtior enim mihi ſupereſt vita quam mors & inferi. FARNABIUS.

1220. *Crudus,*] *Haec ad ſe.* FARN.

1221. *Exitia*] Quae filio injuſte machinatus es. *Vel*, quae tyrannis latronibuſque inflixiſti ut in ſequentibus. & vide quae ad verſ. 226. Hercul. Fur. FARN.

1223. *Pinus*] Supra verſ. 1169. FARN.

1224. *Coelo remiſſum*] Pariſienſis *remiſſa*, ut ad pinum referatur, quae prius coacto vertice in terram inclinata. SCHRODERUS.

1225. *Scironia.*] Sup. v. 1024. FARNABIUS.

1226. *Graviora*] Et tamen his graviora apud inferos vidi ſupplicia quae merui, & quae me manent. FARN.

1227. *Plegethon,*] Thyeſt. v. 73. FARN.

1231. *Senis*] Siſyphi fil. Aeoli. hic Atticam latrociniis infeſtans à Theſeo interfectus, apud inferos hac poena damnatur, ut ſaxum ingens ad ſummi montis verticem volvat, quod repente dilabitur *Aut petis aut urges rediturum Siſyphe ſaxum.* FARNABIUS.

1232. *Amnis*] Eridanus, infernalis fluvius, in quo Tantalus. Herc. Fur. verſ. 752. FARN.

1232. *Ora vicina alluens.*] Traject. *abluens* ut Herc. Fur. v. 753. *abluit mentum latex.* SCHRODERUS.

1233. *Ti-*

Vultur relicto transvolet Tityo ferus,
Meumque poenae semper accrescat jecur.
Et tu mei requiesce Pirithoi pater.
Haec incitatis membra turbinibus ferat
Nusquam resistens orbe revoluto rota.
Dehisce tellus; recipe me dirum chaos,
Recipe: haec ad umbras justior nobis via est.
Gnatum sequor: ne metue, qui manes regis;
Casti venimus. recipe me aeterna domo
Non exiturum. non movent Divos preces:
At si rogarem scelera, quam proni forent!
Chor. Theseu, querelis tempus aeternum manet.
Nunc justa gnato solve, & absconde ocius
Dispersa foede membra laniatu effero.
Thes. Huc, huc reliquias vehite cari corporis,
Pondusque, & artus temere congestos date.
Hippolytus hic est? crimen agnosco meum.
Ego te peremi. neu nocens tantum semel
Solusve fierem, facinus ausurus parens;

Pa-

GRONOVII.

1237. *Nunquam resistens*] Florent. *Nusquam resistens.*

1239. *Haec ad umbras justior nobis via est.*] Quam quae Hippolyto, inquiunt. Immo, quam cum eo profectus sum miles audacis proci.

1249. *Facinus agnosco meum.*] Flor. *crimen agnosco meum.* Perinde esse ostendit Martialis lib. 2. epig. 94. *O magnum facinus crimenque deorum.* Sed posterius hic haud dubie gratius, quia proxime sequitur alterum.

VARIORUM.

1233. *Tityo ferus,*] Qui, cum Latonae stuprum inferre conaretur, Apollinis telis confixus ad inferos demissus est, ubi humi per novem jugera exporrectus, jecur immortale, utpote cum Luna ad poenas renascens, vulturi depascendum praebet. FARN.

1235. *Mei*] *Emphasin habet*, mihi chari Pirithoi pater, id est, Ixion. FARN.

1236. *Haec incitatis*] Ut Ixionis. vid. Herc. Fur. v. 750. FARN.

1238. *Chaos,*] Herc. Fur. vers. 610. & Thyest. vers. 832. FARN

1239. *Haec ad umbras justior*] Quam quae Hippolyto. FARN.

1241. *Casti venimus.*]. Non ut olim rapturi Proserpinam cum Pirithoo. FARN.

1242. *Non exiturum.*] Ut nuper cum Hercule. FARNABIUS.

1243. *Scelera,*] Quod feci in tertio voto contra filium. sup. 947. quam faciles exaudirent? FARN.

1245. *Justa*] Exequias debitas. FARN.

1248. *Pondusque*] Neque enim formam habent. FARNABIUS.

1252. *Pa-*

Patrem advocavi. munere en patrio fruor.
O triste fractis orbitas annis malum!
Complectere artus, quodque de gnato est super,
Miserande moesto pectore incumbens fove.
Disjecta genitor membra laceri corporis
In ordinem dispone, & errantes loco
Restitue partes. fortis heic dextrae locus;
Heic laeva frenis docta moderandis manus
Ponenda. laevi lateris agnosco notas.
Quam magna lachrimis pars adhuc nostris abest?
Durate trepidae lugubri officio manus,
Fletusque largos sistite arentes genae,
Dum membra gnato genitor annumerat suo,
Corpusque fingit. hoc quid est forma carens,
Et turpe multo vulnere abruptum undique?
Quae pars tui sit dubito, sed pars est tui.
Heic heic repone; non suo, at vacuo loco.
Haecne illa facies igne sidereo nitens,
Inimica flectens lumina? huc cecidit decor?

GRONOVII.

1258. *Fortis heic dextrae locus; Heic laeva frenis*] Sane rariores sic, sed & emendatiores, ut Etruscus & Vossianorum optimus, quo solo utimur. Itaque Pall. ad unum omnes cum suo, *fortis hic humeri locus*, *Hic dextra*, nihil nos exorant.

1265. *Hoc quidem est forma carens*,] Florent. *hoc quid est forma carens*, per interrogationem. Dein dubitat Delrius, num melius antiqui codd. *abruptum* habeant. Gruterus, qui codices istos vix exstare credidit, quum omnes suos conjurasse in illud *ambesum* videret, respondet: mea opinione pejus. Verbum sane videtur hoc elegantius: tamen *abruptum* & Vossianus & princeps co-

VARIORUM.

1252. *Patrem*] Neptunum à quo compressa Aethra, eum ex Aegeo non conciperet, Theseum peperit. Plutarch. in Theseo. FARN.

1253. *Fractis*] Aetate & aerumnis. FARN.

1254. *Est super*,] Superest, restat. *Anastrophe.* FARNABIUS.

1261. *Quam magna*] Multi enim artus, multae corporis particulae absunt, quae si posthac inventae fuerint, cum lacrymis mihi componendae sunt, sic infra vers. 1274 *saepe efferendus*. FARN.

1265. *Fingit.*] Componit. Et hoc vere est mortuum componere. FARN.

1265. *Hoc quidem*] Membrum. FARN.

1268. *Non suo*,] Deest enim pars, quae proprium locum suppleat. FARN.

1269. *Haec illa facies*, &c.] Facies sideribus similis, tribuitur Heroibus, ut hoc loco Hippolyto, apud Apollonium Polluci, de quo dicitur οὐρανίῳ ἀλίγκιος ἀστέρι. FABRITIUS.

1270. *Inimica*] Etiam novercae. FARNAB.

O dira fata! numinum ô saevus favor!
Sic ad parentem gnatus ex voto redit?
En haec suprema dona genitoris cape,
Saepe efferendus. interim haec ignes ferant.
Patefacite acerba caede funestam domum,
Mopsopia claris tota lamentis sonet.
Vos apparate regii flammam rogi:
At vos per agros corporis partes vagas
Anquirite. istam terra defossam premat,
Gravisque tellus impio capiti incubet.

GRONOVII.

dicum. Possis & argutari, *ambesum* proprie, quod sensim & paullatim circumrosum est: ut apud Virgilium *ambesae mensae*, & *ambesa flammis robora*: non quod uno & violento impetu ablatum abstractumque est, ut hoc, quicquid est, fingitur, artuum.

1271. *Numinum O saevus furor*!] Longe melius Flor. *O dira fata! numinum ô saevus favor*! Intelligit sua vota diis exaudita malignis, ut loquitur Juvenalis.

1273. *En haec suprema vota*] Lipsianus & Mogunt. *dona*. Obstrepunt rursus Pall. in quorum gratiam Grutero non libuit tantum majestatis tribuere testi unico. nam, ut dixi, Moguntinum illum exstare vix credidit. At sic Flor. quoque & Vossianus. Et mortuo non conferebantur *vota* (nemo enim tam male ominata conciperet, utique pater filio) sed *dona*. Explicant: Haec funeri tuo soluta exsequiarum justa: seu potius, En quali dono complevit mihi votum supremum Neptunus, ut saepe sit efferendus mihi filius. Immo cum his verbis Theseus aliquid ornatus sui imponit dilacerato cadaveri, ut solebant cara & pretiosa munera conjicere in rogos amicorum. Statius l. 6. Theb. de Lycurgo in funere Archemori: *cuncta ignibus atris Damnat atrox, suaque ipse parens gestamina ferri, Si damnis rabidum queat exsaturare dolorem.* Suetonius Julio cap. 84.

VARIORUM.

1271. *Furor*!] Novercae amor, ira mea. FARNABIUS.

1272. *Sic ad parentem*] Tam foede lacer, tam crudeliter laniatus? FARN.

1274. *Haec ignes*] Haec crementur, comburantur, *pro more sepeliendi apud veteres.* Thyest. 748. FARN.

1276. *Mopsopia*] Athen. supra versu 121. FARN.

1279. *Anquirite.*] Vulgo *acquirite.* Suspicor expulsum à sciolis vocabulum vetus, probum, laudatum, *anquirite*; quod significat diligenter, & omnibus excussis quaerere. est quidem ut plurimum judiciale verbum Livio, & ceteris historicis, oratoribus, legislatoribus, sed tamen ad alia etiam utuntur Lucretius, Sallustius, Cicero. Vide Gifanii Collectanea Lucretiana. DELRIUS.

1279. *Istam*] Phaedram. FARNABIUS.

1279. *Terra defossam premat*,] Meminit olim hujus moris Britannicus in Juven. Sat. 10. Et fortassis propterea non lapidibus, lignis, aut cespitibus, quos repererant insepultos, contegebant, sed Graeci quidem ter pulverem injiciebant, teste Eustathio; Romani vero, Varrone auctore, levem terrae glebam. Vide Muretum l. 10. var. lect. c. 19. Lambinum ad Horatii l. 2. Od. 28. Lud. Guicciardinum lib. 1. & 2. de Funerib. DELRIUS.

1280. *Gravisque*] Cui male volebant, terram gravem & tumulum onerosum precabantur veteres, quo anima, quam sepulchro una cum corpore condi credebant, depressa ad beatorum sedes tarde aut aegre devolaret, atque aegre ultro citroque ad sepulchra commearet in solemnibus funeris. ut contra, cui bene volebant *tenuem & sine pondere terram precabantur, levem cespitem aut cippum, ut molliter ossa cubarent.* FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
*OEDIPUS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. JOCASTA. CREON. CHORUS. THEBANORUM. TIRESIAS. MANTO. SENEX. PHORBAS. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Grassante Thebis dira pestilitate mittitur Delphos Creon consulturus Apollinem. refert expiandam Laji necem interfectoris exilio. qui cum ignoraretur, Tiresias frustra extispicia aggressus, per Necromantiam Laji umbra evocata intelligit ipsum esse regem Oedipum. Negat primum ille, sed postea disquirens, invenit se filium esse Laji, quem interfecerat, & Jocastae, quam uxorem duxerat. Effossis itaque prae pudore atque ira oculis in exilium abit. & Jocasta se gladio confodit.

ACTUS

VARIORUM.

* OEdipus.] Invenio Oedipum tragoediam composuisse apud Graecos Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, Lycophronem, Philoclem Atheniensem, Xenoclem (qui ea fabula, teste Aeliano, vicit Euripidem) & Diogenem Cynicum: Suidas verò illam Diogeni Oenomao adscribit. Asconius tradit Julium Caesarem Latinam quandam tragoediam Oedipi nomine inscripsisse. Athenaeus l. 6. Eubulum ἐν Οἰδίποδι citat, quae comoedia fuit. Porro hac fabula multa noster ex Sophoclis Oedipo tyranno accepit, nonnulla etiam fortassis ex Silanionis Jocasta. etenim in ea tragoedia Jocastae mors, quemadmodum & in hac, repraesentabatur, teste Plutarcho. DELRIUS Tragoedia praeclara. minor quam inventoris tamen. Notent studiosi, solam hanc inter Romanas [illegible] extare. Qualem constitutionem absolutam Aristoteles censet. Quippe & subitam in contrarium mutationem, quam *peripetiam* vocant, & agnitionem habet. Manifesta peripetia est, ubi senex Polybum decessisse nunciat, & Oedipodem ad Corinthiorum regnum invitat. Isto enim fine cum venisset, & jam in tranquillo constitutus videretur Oedipus, praeter expectationem, contrarium efficitur. Quippe parentem suum non fuisse Polybum, docetur. Unde totius rei sequitur mutatio, & tota fit palam. Hinc agnitio, pars altera, dependet. Ita Jocastam agnoscit. Noster Episodia quae addidit, cum tam accurate ignem & viscera describit, ut è sacris hausisse ea libris videatur, tum prolixa illa νεκύας ex Homero delineatio, ita pulchra sunt, ut quamvis habeant vernile & ambitiosum aliquid, potius in hoc laudanda tamen, quam in isto requirenda videantur. Jocasta apud Graecum simul factum suum agnoscit, & conspectum hominum nunquam reditura fugit. Nam quis matrem introducere post ista audeat? Hic & postea occurrit filio, & solari eum audet. Tantum ut acumina aliquot faciat compendii. Chorus primus qui de peste est, idem fere est utrobique. Etiam pulcherrimus noster. In isto tamen multa, ad quae sanus ne aspiret quidem. HEINSIUS.

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. JOCASTA.

Oedipus de pestilentiae saevitia conqueritur.

JAm nocte Titan dubius expulsa redit,
Et nube moestum squallida exoritur jubar,
Lumenque flamma triste luctifica gerens
Prospiciet avida peste solatas domos,
Stragemque, quam nox fecit, ostendet dies.
Quisquamne regno gaudet? ô fallax bonum,

Quan-

GRONOVII.

1. *Pulsa dubius effulsit dies,*] Quidni purius sit germaniusque: *Jam nocte Titan dubius expulsa redit?* quum sic quoque *ἀμύμων* ille Etruscus. Sed, inquit vir egregius, ambigo, an possit dici *dubius Titan*, pro eo, qui non videtur. Faciat: at non ambigimus nos *dubium* hac mente dici omne, quod incertam, dubiam & vix noscendam sui speciem faciemque praebet. Sic *dubii montes*: qui jam vix oculis apparent, Lucano lib. 3. *& dubios cernit vanescere montes.* Hercule Furente: *Tenuis relictae lucis à tergo nitor, Fulgorque dubius solis afflicti cadit.* Sed, ait, aliud *lux*, aliud *Titan.* Scimus: sed non propterea si quid potest dici de luce, id omne disconvenit soli. *Sol dubius* est nubibus praetentus itaque interpolatus, ut dubium relinquat intuentibus, an hic sol sit. Virgilius 3. Aeneid. *incertos caeca caligine soles.* Ovidius 2. metam. *ut glacies incerto saucia sole.* Livius 9, 42. *Postero die, vix dum luce certa.* 41, 2. *Perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux speciem omnium multiplicem intuenti reddens.* Juvenalis Sat. 5. *Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se Frigida circumagunt pigri sarraca Bootae.* Ovidius de pestilentia Aeginam vastante: *Principio coelum spissa caligine terras Texit, & ignavos inclusit nubibus aestus.* Pergit: Mox, fateor, non parum inamoene repetitur vox *dies*; verum eodem sensu repetitur *nox*, quae & hic una comparet. Diversa ratio est, nam utrum bella sit vocis repetitio, an insuavis, ex sensu est judicandum. Si verum patimur, scribendum & secundo versu, *moestus*: ut aeque Titan dicatur *moestus jubar*, quam *dubius*, quam *triste lumen gerens.* Sic in Hippolyto: *turbidam frontem gerens Et Moesta vultus.* Ille Titan, inquit, peracta nocte sic effulgens, ita exortus & comparatus, jam prospiciet (nam ita quoque Flor. & Voss.) orbatas lue pestifera domos: & dies palam faciet stragem, quam proxima nocte passi sumus. Frustra quoque tendunt novem isti pro suo *jam cernet.*

3. *Triste luctifera gerens*] Non tantum Delrianus N. (hoc est, si licet dicere, meritus, ut nomen ejus vivat, G. Fabricius) edidit, *luctifica*: sed & sic optimi codicum, sic agnoscit scriptum Bernardinus Marmites in Notis. Hercule Furente Megaera dicitur *luctifica manu*, Hippolyto *vox luctifica.* Et amant sic terminata hae tragoediae. Sic rursus in Hercule Furente: *superbifica manu, & monstri colla terrifici.* In Phoenissis Oedipus *incestificus, exsecrabilis.* In Hippolyto Phaedrae mentem jubet esse *castificam.* In Medea *sacrificae preces & nidificum ver.* Infra hac fabula, *tabifica coeli vitia & luctificus auster.*

VARIORUM.

4. *Solatas*] Viduatas, destitutas incolis. FARN.

5. *Stragemque;*] Cadaverum eorum qui perierunt hac nocte. FARN.

8. *Ut*

Quantum malorum fronte quam blanda tegis!
Ut alta ventos semper excipiunt juga;
Rupemque saxis vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti, verberant fluctus maris:
Imperia sic excelsa Fortunae objacent.
Quam bene parentis sceptra Polybi fugeram,
Curis solutus, exul, intrepidus, vagans!
Coelum deosque testor, in regnum incidi.
Infanda timeo; ne mea genitor manu
Perimatur. hoc me Delphicae laurus monent,
Aliudque nobis majus indicunt scelus.
Est majus aliquod patre mactato nefas?

Prò,

GRONOVII.

17. *Indicant majus scelus.*] Vix unus sibi Commelinus putavit notandum Mss. magnam partem & vetustam editionem habere: *majus indicant scelus.* Quia enim Seneca in ea regione jambum fugit, recte transpositum putarunt. At nunc discas licet non temere fuisse: nam optimus ille, *maius indicunt scelus.* Verbo quo amat eleganter uti Seneca. De ira 3, 3. *cum aliquis sit de illustribus philosophis, qui irae indicat operas.* De benef. 2. 17. *Indixisti pecuniae odium.* Epist. 51. *Indicendum est ulli loco odium?* Epist. 55. *Debilitatem nobis indixere deliciae.* Est proprie denuntiare aliquid faciendum vel praestandum. Quintilianus Instit. Or. 7, 4. *Quod item accidit, si orbae nuptias indicant pares gradu, & si inter propinquos de idoneo quaeratur.* Sed prorsus, ut hic, Lucanus l. 2. *manifestaque belli Signa dedit mundus,* &c. *Indixitque nefas.*

18. *Est majus aliud*] Flor. *aliquod.* Caeterum neque laudo qui ex cantico hic diverbium faciunt & Jocastam Oedipo interfantem ponunt, neque detraxerim notam interrogatoriam, quasi hoc sit magis stupentis & horrentis quam quaerentis, ut loquuntur. Etenim ipsum, quod quaerit, est stupentis & horrentis, mirantisque sua ipsius dicta, quae sciebat quemvis sic audientem in primo miraturum, eoque obloquentis sibi, quod quivis alius ignarus rei dicturus erat vel cogitaturus. Censeo autem magnam partem hujus principii Senecam à persona Oedipi sola pronuntiari voluisse, antequam Jocasta in proscenio compareret.

VARIORUM.

8. *Ut alta*] *Perflant altissima venti.* vid. vers. 1129. Hippolyt. FARN.

12. *Parentis*] Sic enim putabat. Oraculo itaque accepto, fore ut patris à se necati thalamos conscendens foedaret, Corintho in exilium profugit, caetera vid. v. 243. Phoeniss. FARN.

14. *In regnum*] Praeter spem & votum in regnum hoc Thebanum deveni. FARN.

16. *Delphicae laurus*] Oraculum Apollinis Delphici, Laurus autem Apollini sacra: *Clarii laurus.* μαντικὸν φυτὸν *venturi praescia Laurus*, in igne crepitans faustum portendere, tacita, inauspicatum credebatur: nec non folia pulvillo subjecta credebantur vera conciliare somnia, ut & manducata ἐνθουσιάζειν, unde vaticinantes dicti sunt δαφνηφάγοι qua & coronati praecinebant vates, & circa templum Delphicum Lauri copiose crescebant. infra vers. 228 FARNABIUS. Duo fuere oracula Delphica, sine quibus haec fabula nequit intelligi. prius Lajo de liberis sciscitanti, redditum in hanc sententiam: *Poscere Laium liberos eique filium nasciturum, à quo ipsum necari fata sanxissent. Id enim illi Pelopem imprecatum: ob occisum à Lajo filium.* posterius accepit Oedipus; hujusmodi.

Prò, miſera pietas! eloqui fatum pudet.
Thalamos parentis Phoebus & diros toros
Gnato minatur, impia inceſtos face.
Hic me paternis expulit regnis timor.
Non ego penates profugus exceſſi meos.
Parum ipſe fidens mihimet in tuto tua,
Natura, poſui jura. cum magna horreas,
Quae poſſe fieri non putes, metuas tamen.
Cuncta expaveſco, meque non credo mihi.
Jamjam aliquid in nos Fata moliri parant.
Nam quid rear, quod iſta Cadmeae lues
Infeſta genti, ſtrage tam late edita
Mihi parcit uni? cui reſervamur malo?
Inter ruinas urbis, & ſemper novis
Deflenda lachrimis funera, ac populi ſtruem,
Incolumis adſto. ſcilicet Phoebi reus

Spe-

GRONOVII.

34. *Incolumis adſto. ſcilicet*] Sic non è Meliſſio illo optimo, ſed ex Orteliano Lipſii (notatum ad marginem editionis Antwerpianae, quod poſtea omiſerunt) introductum eſt, quicum faciunt duo Pall. caeteri, *Incolumis ergo ſcslicet*, ut edebatur. aut, *Incolumis oro ſcilicet.* Moguntinus: *Incolumis ego tu ſcilicet.* Haec omnia provenerunt ab hominibus temere atque indocte ſupplentibus, quod deerat. Delrius conjicit: *Incolumis ergo tu licet.* Gruterus *Incolumis erro.* Melior natio & vetuſtatis reverentior relegant *τὸ ſcilicet*, verſumque habent curtum, *Incolumis ergo tu Phoebi reus.* Defectus in libris etiam antiquiſſimis ſinceriſſimiſque frequens. Nimirum ſecundam vocem hauſerunt ultimae literae vocis primae, & ſcribendum: *Populi ſtruem Incolumis unus?* Dictum admirando & interrogando per ellipſin verbi ſubſtantivi. Dein: *ergo tu Phoebi reus Sperare poteras.*

VARIORUM.

modi. *Procul à templo Diis inviſa proles abſcede; qui necati à te patris thalamum conſcendes, & tibi ex matre fratres procreabis.* priore territus Lajus natum Oedipum, pedibus ferro ignito foratis, feris objici mandavit: poſterioris metu Oedipus Corintho in exilium profugit, & nolens, oraculo fidem fecit. DELRIUS.

20. *Thalamos*] Modo verſ. 12. FARNABIUS.

21. *Face.*] Vid. Phoeniſſ. 263. & 507. FARNABIUS.

23. *Non ego*] Non mutabam ſolum propter ſcelus aliquod admiſſum aut puſillanimitatem; ſed ne quando (ut praedictum erat) naturae jura violarem per parricidium aut inceſtum. FARN.

28. *Jamjam*] Etiam in hac peſte videntur fata magnum aliquod malum mihi machinari, cum mihi uni parcatur. FARN.

29 *Cadmeae*] Thebanae à Cadmo conditore. FARNABIUS.

32. *Semper*] Propter continua funera. FARN.

34. *Phoebi reus*] Quaſi vero Phoebi oraculo in tanta ſcelera damnatus ſalubre regnum ſperare audeam: imo ſcelere meo corruptus eſt aër. FARNABIUS.

36. *Fe-*

Sperare poteras ſceleribus tantis dari
Regnum ſalubre? fecimus coelum nocens.
Non aura gelido lenis afflatu fovet
Anhela flammis corda: non Zephyri leves
Spirant: ſed ignes auget aeſtiferi Canis
Titan, Leonis terga Nemeaei premens.
Deſeruit amnes humor, atque herbas color.
Aretque Dirce. tenuis Iſmenos fluit,
Et tingit inopi nuda vix undâ vada.

Obſcu-

GRONOVII.

39. *Sed ignes auget aeſtiferi Canis Titan,*] Liber primarius: *igne friget.* Subeſt aliquid, ſive id ſit, *igne fervet*, ſive *igne ſaevit.*

VARIORUM.

36. *Fecimus*] Scelere. infra v. 631. & Octav. verſ. 231. FARN.

36. *Coelum nocens.*] Aër autem corrumpitur à terrenis & interioribus expirationibus Endemiis. FARNABIUS. Sequitur peſtis deſcriptio, quales habentur apud Sophoclem in Oedipo tyranno, Thucydidem lib 2. Lucretium lib 6. Virg. 3. Georg. Manilium lib. 1. Ovidium 7. Metam. Lucanum lib. 6 Silium lib 14 Capitolinum in M. Antonino Philoſopho; Herodianum lib 1. Ammian. Marcellinum libro 19. denique Homerum Iliad. α.

37. *Non aura*] Peſtis orta à maligna qualitate ex certa ſiderum configuratione, vel à vehementi temporum tempeſtatumque mutatione, unde qualitatum exuperantiae & inaequalitates Epidemiae. quae omnia cum hic concurrant, gravis eſt peſtilentia. FARN.

38. *Anhela*] Aura non refrigerat corda aeſtuantia, ſed & peſtifera aura pariter cum ſpiritu in pulmones hauſta in cor penetrat, quod affectioni praeparatum propter plethoram, cacochymiam, vel obſtructionem labefactat arteriarum ſpiritum. FARN.

39. *Ignes*] Quin & Sol primam Leonis partem ingreſſus Canis ſidus ardentiſſimum, quod exoritur 29. Gr. Cancri, aeſtum & calorem adauget. FARNABIUS.

39. *Aeſtiferi Canis*] Orto ergo Cane ſeu Sirio haec peſtis viguit. nam ait, ſolem tunc in Leonem primum ingreſſum Plinius: *Ardentiſſimo aeſtatis tempore exoritur Caniculae ſidus, ſole primam partem Leonis ingrediente*, lib. 2 cap. 17. mens ergo noſtri; Sed vectus Leone, auget aeſtum & calorem canis, flammâ ſuâ nos adurentis. verum id eſt. nam Calpurnius Baſſus tradit, cum Sol ad Sirium acceſſerit, Sirii calorem duplicari, & languore affici corpora. *Sirium* Graece propter flammae candorem, *caniculam* Latine vocari. inde *dies caniculares* dici. Germanicus, de canicula: *Cum radios Solis tetigit, accenditur aeſtu.* Plinius, effectus miros hujus ſideris recenſet lib. 2. cap. 40. & lib 9. cap. 16. multa etiam ex Timoſthene & aliis, Scholiaſtes Apollonii in lib. 2. v. 518. De nomine non convenit, nam ſaepe *canis* cum *caniculâ* confunditur. cum vere differant. nam duo ſidera canum. Unum canis major: alterum canis minor. *Minor*, vocatur Graeco nomine *Procyon* à Manilio libro 5. Firmico lib 8 cap. 9 Plinio lib. 18. cap. 28. & Avieno in Arati verſione, à Cicerone Latine *Anticanis*, prior enim oritur & majorem praevenit, hic proprie loquendo appellatur *ἁπλῶς Canis*, idem eſt Sirius, de quo noſter, etſi fortaſſis utrumque ſidus uno nomine complexus ſit. DELRIUS.

40. *Leonis*] Hercul Fur. verſ 225 FARNAB.

41. *Deſeruit*] Unde & ſtella fulgida in Canis ſidere Sirius dicitur nonnullis, à σειρᾶν, id eſt, ſiccare, arefacere, quod aliis ἀπὸ τοῦ σείεσθαι, quod canes prae ſiti hiſcere faciat. FARN.

42. *Dirce.*] Hercul. Fur. verſ. 916. Phoen. v. 20. & v. 126 FARN.

42. *Iſmenos*] Iſmenos de quo in Hercul. Fur. v. 334. fluit tenuis. FARN.

Obſcura coelo labitur Phoebi ſoror;
Triſtiſque mundus nubilo pallet novo.
Nullum ſerenis noctibus ſidus micat:
Sed gravis & ater incubat terris vapor.
Obtexit arces coelitum ac ſummas domos
Inferna facies. denegat fructum Ceres
Adulta: & altis flava cum ſpicis tremat,
Arente culmo ſterilis emoritur ſeges.
Nec ulla pars immunis exitio vacat:
Sed omnis aetas pariter & ſexus ruit,
Juveneſque ſenibus jungit, & gnatis patres
Funeſta peſtis. una fax thalamos cremat:

Fle-

GRONOVII.

45. *Mundus nubilo pallet novo.*] Mog. *vano.* Lipſianus & Flor. *pallet die.* quod rejicit Gruterus, quia verſu & qui praecedit & qui ſequitur fit mentio noctis, non dici. Vix me contineo, quin recipiam conjecturam Dan. Heinſii: *nubilo pallet Jove* id eſt, aëre. Ovid. met. l. 13, *Cretam tenuere locique Ferre diu nequiere Jovem.* Horatio: *manet ſub Jove frigido Venator.* Id interpretatus eſt aliquis aut evanidis quibuſdam ductibus librarius antiquiſſimus eſſe credidit *die.*

49. *Ceres Adulta, & altis flava cum ſpicis cremat*] Hac diſtinctione putant viri docti ſe rem factam habere. Ipſa Ceres, inquit ὁ δεῖνα, jam adultum & altum & flavum culmum cum ipſis ſpicis ſuccendit & adurit. Cereri ut video excudendum eſt, quod Phoebus intrivit. Gruterus cautius, ut minus appareat vitium & ſcripturae hujus & interpretationis: Ceres omiſit curam ſegetum, atque ea, quae jam adolevere, ſuffocantur ab aeſtu: atque iſtud quia jam placuerit uni, ait ſe tanto magis amplecti tali ſuffultum tibicine. At quis pati poteſt, *adulta & flava cum ſpicis*, ſic dici, ut frumenta intelligantur? Nihil ſani. Scribe: *denegat fructum Ceres Adulta: & altis flava quum ſpicis tremat, Arente culmo triſtis emoritur ſeges.* (*Ceres adulta* (quod inepte dictum putabat Gruterus) eſt eadem quae *flava ſeges*, ipſae fruges jam foenus promittentes agricolis. Eae etſi adoleverint, & jam flaventes pondere atque aura tremulos vibrent culmos, nimio vapore ſideris aeſtivi culmis areſcentibus ſeneſcunt & emoriuntur. Naturaliter evenit, ut quum ſpicea meſſis inhorruit, verbo Virgilii, licet vix ulla ſpirante aura, leniter agitetur & ſe motitet, gravidas ſpicas ſuſtinentibus longis & gracilibus culmis. Homerus: Ιλ. β. Ὡς δ' ὅτε κινήσῃ Ζέφυρος βαθὺ λήϊον ἐλθὼν Λάβρος ἐπαιγίζων. Et, Ιλ. ψ. ὡς εἴ τε περὶ σταχύεσσιν ἐέρση Ληΐου ἀλδήσκοντος, ὅτε φρίσσουσιν ἄρουραι. Herc. Fur. *adulta leni fluctuat zephyro ſeges.* Ovid. 4. faſt. *Et tremat in ſummo leve cacumen humo.* Manilius lib. 1. *Hirta figuratur tremulo ſub lumine Meſſis.*

VARIORUM.

44. *Phoebi ſoror,*] Luna. FARN.

45. *Triſtiſque mundus*] Coelum. ut Hercul. Fur. verſ. 18 & alibi non raro. FARN.

47. *Sed gravis, &c.*] Tenebrae infernales. vide Hercul. Fur. verſ. 703. FARN.

49. *Denegat*] Segetes jam ſpicatae ardore exareſcunt & rubigine torrentur. FARN

54. *Juveneſque ſenibus*] Lucretius, *Exanimis pueri ſuper exanimata parentum Corpora nonnunquam poſſes, retroque videre Matribus aut patribus natos ſuper edere vitam.* DELRIUS.

55. *Una*] Eodem rogo cremantur maritus & uxor. FARNABIUS.

56. *Fle-*

Fletuque acerbo funera & queſtu carent.
Quin ipſa tanti pervicax clades mali
Siccavit oculos: quodque in extremis ſolet,
Periere lachrimae. portat hunc aeger parens
Supremum ad ignem: mater hunc amens gerit;
Properatque, ut alium repetat in eundem rogum.
Quin luctu in ipſo luctus exoritur novus,
Suaeque circa funus exequiae cadunt.
Tum propria flammis corpora alienis cremant.
Diripitur ignis. nullus eſt miſeris pudor.
Non oſſa tumuli ſancta diſcreti tegunt.
Arſiſſe ſatis eſt. pars quota in cineres abit?
Deeſt terra tumulis. jam rogos ſilvae negant.
Non vota, non ars ulla correptos levant.
Cadunt medentes. morbus auxilium trahit.
Affuſus aris ſupplices tendo manus,
Matura poſcens fata, praecurram ut prior
Patriam ruentem: neve poſt omnes cadam;
Fiamque regni funus extremum mei.

O

GRONOVII.

61. *Ut alium regerat in eundem*] Et hic cum Lipſiano optimus codex: *ut alium repetat in eundem rogum.* Sic Hercule Furente Charon: *onere vacuam littorj puppem applicans Repetebat Umbras.* nempe in ſuam cymbam. Suetonius Octavio: *Trajecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.*

VARIORUM.

56. *Fletuque*] Nemo ſupereſt qui defleat funera. *qui lacryment deſunt.* FARN

58. *Siccavit*] A vehementi morbi incendio; ſive quod jam malis obdurati, cum lacrymas inter ſymptomata & notas peſtis ponant medicorum filii. FARN.

59. *Parens*] Pater & ipſe aeger. FARN.

60. *Supremum*] Rogum. FARN.

63. *Suaeque circa*] Qui funus curabant, ſequebanturque, in ipſo officio efferendi moriuntur. FARNABIUS.

64. *Alienis*] Alteri cadaveri incenſis. *Et jam reverentia nulla eſt, Deque rogis pugnant, alieniſque ignibus ardent.* FARN.

66. *Non oſſa*] Singulis tumulis urniſve non conduntur ſancto ritu ſinguli. FARN.

67. *Arſiſſe*] Uſtulata tantum ſunt corpora non cinefacta. FARN.

68. *Deeſt*] *Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes.* FARN

70. *Cadunt*] *Inque ipſos ſaeva medentes Erumpit clades, obſuntque autoribus artes.* FARN.

70. *Auxilium*] Auxiliatorem, medicum. FARNABIUS.

71. *Affuſus*] Ego itaque (inquit) advolutus ad aras ſupplex. FARN.

O ſaeva nimium numina! ô fatum grave!
Negatur uni nempe in hoc populo mihi
Mors tam parata? ſperne letali manu
Contacta regna. linque lachrimas, funera,
Tabifica coeli vitia; quae tecum invehis
Infauſtus hoſpes: profuge jamdudum ocius
Vel ad parentes. *Joc.* Quid juvat, conjux, mala
Gravare queſtu? regium hoc ipſum reor,
Adverſa capere: quoque ſit dubius magis
Status, & cadentis imperii moles labat;
Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu.
Haud eſt virile, terga Fortunae dare.
Oed. Abeſt pavoris crimen ac probrum procul,
Virtuſque noſtra neſcit ignavos metus.
Si tela contra ſtricta, ſi vis horrida
Mavortis in me rueret; adverſus feros
Audax gigantes obvias ferrem manus.
Nec Sphingâ coecis verba nectentem modis
Fugi. cruentos vatis infandae tuli
Rictus, & albens oſſibus ſparſis ſolum.

Cum-

GRONOVII.

83. *Quoque ſit dubius magis*] Manus illuſtris: Forte, *ſit.* Vix putem neceſſe.

93. *Cruentos peſtis infandae tuli*] Lipſianus & Florent. recte *vatis.* Ovidius lib. 7. *& praecipitata jacebat Immemor ambagum vates obſcura ſuarum.* Sophocles Oedipo Tyranno: Ὅς γ' ἐξέλυσας ἄστυ Καδμεῖον μολὼν Σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμὸν ὃν παρείχομεν.

VARIORUM.

77. *Tam parata?*] Tam ad manum caeteris.

79. *Tabifica*] Supra verſ. 36. FARN.

81. *Vel ad parentes*] *Emphaſis.* Si non alio patet miſero profugium, vel ad Polybum & Meropem profuge, *quos ſuos eſſe putabat parentes.* ſupra verſ. 12. & Phoen verſ. 245. FARN.

82. *Regium*] Virtutem ego maxime regiam puto aequanimitatem & ad res adverſas bene praeparatum pectus. FARN.

84. *Labat;*] Traject. alter *labet.* rectius. SCHRODERUS.

85. *Stare certo*] Metaph. à militibus, quibus loco in acie occupato cedere eſt inglorium. FARNABIUS.

91. *Gigantes*] Fuerint gigantes necne, diſputant Hieronymus Magius in Miſcellaneis, & Joannes Goropius in Originibus. DELRIUS.

92. *Coecis*] Ποικιλῳδὸν Σφίγγα. Phoen. verſ. 120. FARNABIUS.

94. *Albens*] Interfectorum, qui aenigma non ſolviſſent. FARNABIUS.

95. *Prae-*

Cumque è ſuperna rupe, jam praedae imminens,
Aptaret alas verbere, & caudam movens,
Saevi leonis more, conciperet minas,
Carmen popoſci. ſonuit horrendum. inſuper
Crepuere malae: ſaxaque impatiens morae
Revulſit unguis, viſcera expectans mea.
Nodoſa ſortis verba, & implexos dolos,
Ac triſte carmen alitis ſolvi ferae.
Joc. Quid fera mortis vota nunc demens facis?
Licuit perire. laudis hoc pretium tibi

Sce-

GRONOVII.

95. *Cumque è ſuperba rupe,*] Quod ex quibuſdam notat Delrius *ſuperna*, praefert optimus librorum. Et profecto nihili vulgatum eſt, utcumque fuerint, qui interpretarentur.

96. *Aptaret ales verbera, & caudam*] Lipſius de conjectura: *Aptaret alas, verbera & caudae movens.* Scriverius: *Aptaret alas, verbera & caudam.* Utrumque editum, cum exſtaret indubitatum Scaligeri, *Aptaret alas verbere, & caudam movens.* Silius lib. 2. *nova tegmina latis Aptat concutiens humeris.*

97. *Concuteret minas,*] Florent. ut olim editum, & Delriani, *conciperet minas*, ut *concipero verba*, *concipere preces*, *concipere jusjurandum*, *conceptis verbis jurare* dicimus. Notaverat Delrius, ſe non mutare, etſi Venet. & Herb. *concuteret*, & notum leones ſeipſos cauda flagellare, ut iram ſtimulent: cum ſubito agmen inſidorum codicum per Gruterum interpolavit impreſſos, cum egregia nota. Concuſſu caudae minas ſibi ipſi excitabat Sphinx, jam quaſi ſopitas, ut in ſilice flammae. Sic neceſſe habent illudere ingenio ſuo, qui omnes nugas volunt interpretari.

VARIORUM.

95. *Praedae*] Mihi quem ſperabat praedam. FARNABIUS.

97. *Saevi leonis more,*] *Qui viſo* | *cominus hoſte Subſedit dubius, totam dum colligit iram: Mox ubi ſe ſaevae ſtimulavit verbere caudae*, &c. FARN.

99. *Crepuere*] Frendebat. FARN.

102. *Ac triſte carmen*] Scilicet: *Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τέτραπον, οὗ μία φωνή. Καὶ τρίπον, ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν Ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ' αἰθέρα, καὶ κατὰ πόντον· Ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ, Ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότερον πέλει αὐτοῦ.* id eſt: *Eſt bipes, eſt quadrupes in terris (ſolaque vox huic) Atque tripes: mutat vocem ſolum, omnia campis Inter quae ſerpunt, quae coelo & fluctibus errant. Aſt ubi contendit pedibus jam pluribus; illi Deficiunt vires, & lentis robora nervis.* DELRIUS.

102. *Alitis*] Sphingem Echidnae & Typhonis filiam fabulantur, corpus canis, vultum puellae, vocem humanam, alas avium, pedes leoninos habuiſſe; &, obſeſſo monte Sphincio, Thebanis aenigmata propoſuiſſe, quae qui explicare non poterant, occidere ſolitam. cum vero ſuum ſolviſſet Oedipus; adeo aegre id monſtrum tuliſſe, ut ſe de ſaxo praeceps jecerit. copioſe illa narrant Appollodorus lib. 3. Biblioth. Higynus in Fab. cap. 151. & Palaephatus, qui docet ex hiſtoriâ natam fabulam, ut & Strabo lib. 9. Sphingem facete Anaxilas, in Juvencâ, apud Athenaeum, lenae typum eſſe contendit, alludens ad aenigma paullo ante adſcriptum. DELRIUS.

102. *Solvi*] Docui de homine intelligendum, qui *infans*, quadrupes; *vir* bipes; *decrepitus*, aſſumto ſcipione tripes Phoen 120. FARNABIUS.

103. *Quid fera*] Si ita vitae pertaeſum eſſet, expeditam tamen mortem tunc effugere voluiſti; cur nunc regno hoc meque ipſa potitus praemiis, mortem optas? FARN.

104. *Licuit perire.*] Amiſiſti occaſionem fortiter occumbendi, cum aenigma Sphingis ſolviſti. nunc incaſſum optas mortem. capillatâ fronte, occaſio: praeterire ſiviſti, occipitium calvum

Sceptrum, & peremptae Sphingis haec merces datur.
Oed. Ille ille dirus callidi monſtri cinis
In nos rebellat. illa nunc Thebas lues
Perempta perdit una. jam ſupereſt ſalus,
Si quam ſalutis Phoebus oſtendit viam.

VARIORUM.

non potes prehendere. DELRIUS.

105. *Haec merces*] Se oſtendit. nam Jocaſta, & cum illa regnum, merces interemtae ferae. DELRIUS.

106. *Ille*] Peſte hac poenas repoſcit quod tum non perierim. FARNABIUS.

107. *Lues*] Sphinx. FARN.

108. *Perdit una. jam*] Pariſienſis excuſus, & Traject. alter manu exaratus meliore, puto, diſtinctione: *una jam ſupereſt ſalus*. SCHROD.

109. *Phoebus*] Solam ſedandae peſtilitatis ſpem (ſi qua ſit) expectamus ab Apolline, cujus oracula ſciſcitatum miſſus eſt Creon. ſed & ipſe Apollo λοίμιος, ἰήιος ἀκέσιος. Sol enim aëra rarefacit & expurgat. FARNABIUS.

CHORUS.

Luis gravitatem deplorat Chorus è Thebanis.

Sapphici, & Anapaeſtici, & in fine Jambici.

OCcidis Cadmi generoſa proles
Urbe cum tota. viduas colonis
Reſpicis terras, miſeranda Thebe.
Carpitur leto tuus ille, Bacche,
Miles, extremos comes uſque ad Indos,
Auſus Eois equitare campis,
Figere & mundo tua ſigna primo.
Cinnami ſilvis Arabes beatos

Vi-

GRONOVII.

117. *Cinnamis ſylvas Arabum beatas*] Melius Florentiae: *Cinnami ſilvis Arabes beatos*. Ut Horatio:

VARIORUM.

110. *Cadmi*] Thebani. Hercul. Fur. verſ. 915. & verſ. 268. FARN.

112. *Thebe.*] *Uſitatior pluralis, Thebae.* Sed & nomen ſumpſiſſe à veteri illa Thebe Aegyptia, unde Cadmum oriundum aſſerunt nonnulli, potius crediderim, quam à Theba, Promethei vel Aſopi filia. FARN.

116. *Primo*] Orienti. FARN.

117. *Cinnamis*] Aliiſque aromatum ſpeciebus. FARNABIUS.

117. *Sil-*

Vidit, & versas equitis sagittas,
Terga fallacis metuenda Parthi.
Littus intravit pelagi rubentis.
Promit hîc ortus, aperitque lucem
Phoebus, & flamma propiore nudos
Inficit Indos.
Stirpis invictae genus interimus.
Labimur saevo rapiente fato.
Ducitur semper nova pompa Morti.
Longus ad manes properatur ordo
Agminis moesti, seriesque tristis
Haeret; & turbae tumulos petenti
Non satis septem patuere portae.
Stat gravis strages, premiturque juncto
Funere funus.
Prima vis tardas tetigit bidentes;

La-

GRONOVII.

parvoque beati, & Statio: *Parvi beatus ruris honoribus.* Mox scripti illi ad unum omnes, qui habent, *Terga conversi*, ad unum omnes hic certe ineptiunt: neque ex ea scriptura conjectandum. *Fallacis* in optimo est & Vossiano. Ita autem explico: *& versas sagittas equitis Parthi, terga metuenda fallacis.* qui fallit decipitque homines dato tergo, sic vincere putantes, quum ea ipsa terga seu fugae Parthorum maxime sint metuendae.

VARIORUM.

117. *Silvas beatas*] Felicis Arabiae. FARN.

119. *Terga fallacis*] Thyest. v 383. FARN.

119. *Et versas equitis sagittas, Terga fallacis metuenda*] Gronovii explicatio, reddentis *terga metuenda fallacis* per Graecismum, dura mihi videtur. ferrem, si abesset *τὸ metuenda.* vel reponendum igitur cum Celeberrimo Cuningamio, Animadversionibus in Bentleji Emendationes ad Horat. pag. 86. *versis sagittis*; vel cogitandum *dissolutionis* figuram esse; cujus frequentem usum eruditissimus ille vir ibidem pag 17. ostendit. mens ergo Tragici, *vidit & versas equitis Parthi sagittas, & vidit terga metuenda fallacis Parthi.* SCHRODERUS.

120. *Rubentis.*] Hercul. Fur. v. 902. & Thyest. v. 370. unde Bacchus vitem in Graeciam transtulit. FARNABIUS.

122. *Propiore*] Vide quae ad versum 602. Thyest. FARN.

124. *Stirpis*] Milites Bacchi Indiae victoris. vel pubes Martia ab Harmonia Martis filia Cadmi uxore. vel Spartanis oriundi, quos socios in urbe condenda Cadmus sumpsit. FARN.

130. *Septem*] Extra urbem enim efferebantur, urebantur, sepeliebantur. FARNABIUS. Quarum apud Pausaniam in Boeot. haec nomina: Electrides, Proetides, Netides, Creneae, Ogygiae, Homoloides. DELRIUS.

131. *Stat*] Longe lateque patet strages. plenus est stratis cadaveribus locus. FARNABIUS.

132. *Funere funus.*] Lucret. *Idque vel in primis cumulabat funere funus.* DELRIUS.

133. *Prima*] Pecudes prius inficiuntur peste quam homines, quia dejectae ad pastum & in terram pronae τὴς νοσώδεις ἐκεῖθεν ἀτμὸς trahant. & ex his primum quibus odorandi praestantia, ut

canes

Laniger pingues male carpsit herbas.
Colla tacturus steterat sacerdos;
Dum manus certum parat alta vulnus,
Aureo taurus rutilante cornu
Labitur segnis. patuit sub ictu
Ponderis vasti resoluta cervix:
Nec cruor ferrum maculavit. atra
Turpis è plaga sanies profusa est.
Segnior cursu sonipes in ipso
Concidit gyro, dominumque prono
Prodidit armo.
Incubant pratis pecudes relictae.
Taurus armento pereunte marcet.
Deficit pastor grege diminuto,
Tabidos inter moriens juvencos,
Non lupos cervi metuunt rapaces.
Cessat irati fremitus leonis.
Nulla villosis feritas in ursis.

Per-

GRONOVII.

138. *Patuit sub ictu*] Intelligenda hic à fronte particula *Si:* dein scribendum; *Non cruor:* & haec ejusdem periodi sunt. Sin autem, inquit, non est lapsus taurus antequam caederetur, & stetit, donec collum ei secaret securis, non sanguis emicuit ex vulnere: sed sanies. Vel, Alii steterunt, & ictum exceperunt: sed tum non prosiluit cruor, sanies effusa est.

145. *Incubant pratis pecudes*] Flor. *agris*.

VARIORUM.

canes & muli: *οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο καὶ κύνας ἀργούς. vel etiam* quod iis cerebri major caliditas, quam homini. Ovid 7. v. 536. Metam. *Strage canum prima volucrumque oviumque boumque, Inque feris subiti deprensa potentia morbi.* FARNABIUS.

134. *Male*] In suam perniciem. FARN.

135. *Colla*] *Stans hostia ad aram Inter cunctantes cecidit moribunda ministros, &c.* Ovid. Metam. 7. FARNABIUS.

137. *Aureo*] Diis superis immolabantur victimae coronatae, vittatae cornibus auratis & frontem bracteis aureis ornatae. FARNABIUS. Virgilius: *Et statuam ante aras aurata fronte juvencum.* Tibullus: *Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.* Juvenalis, *& auratam Junoni caede juvencam.* DELRIUS.

142. *In ipso*] *Tremulo medios abrumpit poplite gyros, &c.* Lucan. 6. & Ovid. *Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae Degenerat.* FARNABIUS.

149. *Non lupos*] *Non lupus insidias explorat ovilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat, timidi damae cervique fugaces Nunc interque canes & circum tecta vagantur.* Virg. Georg. 3. FARN.

151. *Nulla villosis*] Ursis densitatem cutis & tergoris, ut propriam tribuit Seneca lib 2. benefic. *Queruntur quod non magnitudine corporis aequamus* elc-

Perdidit peſtem latebroſa ſerpens;
Aret, & ſicco moritur veneno.
Non ſilva ſua decorata coma
Fundit opacis montibus umbras.
Non rura virent ubere glebae.
Non plena ſuo vitis Iaccho
Brachia curvat.
Omnia noſtrum ſenſere malum.
Rupere Erebi clauſtra profundi
Turba ſororum face Tartarea:
Phlegethonque ſua motam ripa
Miſcuit undis Styga Sidoniis.
Mors alta avidos oris hiatus

Pan-

GRONOVII.

152. *Perbibit peſtem*] Fruſtra tentat explicare Gruterus. *Perdidit* Delrii non eſt ſupervacua conjectura, ſed manus inculpatarum membranarum, quibus accedunt Voſſianae: & praecedentes verſus clamant verum eſſe. Imitatus Prudentius Cathem. 9. de alio angue: *& fellis peruſti mox venenum perdidit.*

156. *Non rura virent ubere glebae.*] Si qua me ſubornaret antiqua manus, facile admitterem, *nitent*. Virgilius 1. Georg. *interque nitentia culta Infelix lolium.* Cicero 3. in Verrem: *quos ego campos antea colleſque nitidiſſimos viridiſſimoſque vidiſſem.* Petronius: *ubi domefacta aratro tellus nitet.*

VARIORUM.

elephantos, velocitate cervos; levitate aves, impetu tauros: quod ſolidior ſit cutis belluis, denſior urſis, mollior fibris: quod ſagacitate narium nos canes vincant; quod acie luminum aquilae, ſpatio aetatis corvi, multa animalia nandi felicitate. DELRIUS.

152. *Latebroſa*] Sic Maro: *Interit, & curvis fruſtra defenſa latebris Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.*

154. *Non ſilva ſua*] Pariſienſis & Veneta, *non ſua ſilva decorata coma.* Quod ignarus menſurae ultimae vocis, pro ſapphico affectaſſe & prioribus continuaſſe videtur librarius. SCHRODERUS.

160. *Rupere*] *Saevit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris Pallida Tiſiphone, morbos agit ante.* 3. Georg. PARNABIUS.

161 *Turba*] Furiarum agmina. Hercul. Fur. v. 87. FARN.

162. *Phlegethonque*] Fluv. ardens; Thyeſt. verſ. 73. atque hujus, propter ardorem peſtilentiae, meminit. FARN.

163. *Miſcuit*] Miſcet terras infernales aquis Thebanis. Cadmus autem è Sidone venit. Herc. Fur. v. 916. FARN.

163. *Styga*] Venenatis aquis Stygiae paludis, amnes, fontes, puteos infecit. ſic alii poëtae: Claudianus in Rufin. lib 1. *Ac velut infecto morbus crudeſcere coelo Incipiens, primo pecudum depaſcitur artus, Mox populos, urbeſque rapit; ventiſque peruſtis, Corruptos Stygiam peſtem diffundit in amnes.* Silius: *Et patulam Cyanem, lateque paluſtribus undis Stagnantem Stygio Cocyti implevit odore.* Styx, fons Arcadiae pone Nonacrim, aquam habet, nimio frigore, letalem; adeo corroſivam, ut omne metalli genus perfringat, ſolâque muli vel aſini ungulâ queat contineri. teſtibus Plutarcho in Alexandro, Arriano lib. 7. de geſt. Alex. Plinio lib. 30. cap. 16. & Juſtino lib. 12. *Stygiam* ergo *aquam* pro ipſâ morte videtur, vel quovis deleterio ſumere: & fingit factam hujuſmodi commixtionem; quia docet experientia, aquarum corruptione peſtilentiae vim latiſſime proſerpere. DELRIUS.

Pandit; & omnes explicat alas.
Quique capaci turbida cymba
Flumina servat durus senio
Navita crudo, vix assiduo
Brachia conto lassata refert,
Fessus turbam vectare novam.
Quin Taenarei vincula ferri
Rupisse canem fama, & nostris
Erraffe locis: mugisse solum:
Vaga per lucos simulacra virûm

Ma-

GRONOVII.

167. *Durus senior Navita crudus*,] Nescire Delrius ait, unde N illud *crudus*, quum ipse retineat, *Navita Charon*. Sed hoc foede vitiat versum: illud passim occurrit in codd. minus vitiatis. Gruterus inde speciose: *Navita Portlmeus*. Reperi in Germanico, *crudo*: unde facile conjectu: *durus senio Navita crudo*: vel ob Virgilii, *sed cruda deo viridisque senectus*, & Taciti, *quibus cruda ac viridis senectus*: quae Delrius adduxit. Apulejus Apol. *Furor infelix acerbi animi, & misera insania crudae senectutis*. Inveni postea totidem literis in Florentino. Lucianus in meretr. Φαρμακίς, Σύρα τὸ γένος ὠμὴ ἔτι κὰ σφριγῶσα.

173. *Erraffe locis*:] Nec male Flor. *Errare locis*. ut etiamnum fieri intelligatur.

VARIORUM.

165. *Explicat*] Metaph. *vel quod* Mors, ut & somnus frater ejus, alata fingitur, ut quae celeriter & inopinato veniat. FARNABIUS.

166. *Quique*] Charon Stygius portitor. FARN.

171. *Quin*] Fama est Cerberum rupisse ferream catenam qua ligatus est ad Taenarum, de quo in Herc. Fur. v. 589. cui fabulae occasionem ferunt dedisse serpentem quendam in Taenaro, quem quod morsu è vestigio enecaret ᾅδου κύνα nominarunt, atque hunc ab Hercule ad Eurystheum productum. FARN.

173. *Erraffe*] Hoc tempore pestis multi credebant contingere, & in Loimographiâ dabimus exempla ex Procopio, Cedreno, Sigisberto. DELRIUS.

173. *Mugisse solum*:] De Mugitus terrae omine, testis etiam Dion, in Tito, in Trajano, & in Severo, & Sarisberiensis l. 1. Polycratici in fine: Sane ut plurimum luem hanc terraemotus praecedit. Effici autem sub terrà sonitus, qui mugitus imitantur, quod pro portento quidam arripiunt, id naturale esse, & ab inclusis exhalationibus, percussis vel percutientibus, provenire docet Aristoteles lib. 2 Meteor. c 8. DELR.

174. *Simulacra virûm*] Vel quod ita se res habeat, vel quod in cladibus publicis metus ipse faciat hujusmodi apparere. Dion, in Tito, auctor est, exundante incendia Vesuvio, homines giganteae magnitudinis interdiu, noctuque per urbes oberrasse idem confirmat in Trajano. Pro prodigio hoc habuerunt etiam alii. Petronius Arbiter: *Ecce, inter tumulos atque ossa arentia bustis, Umbrarum facies diro stridore minantur*. Lucanus: libro 1. ——— *venientes cominus umbras*. Item, *Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas, Agricolae fracto Marium videre sepulcro*. Dionys. Halicarnass. lib. 8. sub finem, scribit, Romae observata multa prodigia, Deorum iram nuntiantia: exauditas ominosas voces incerto auctore, observatas oculis novas spectrorum facies, & haec oculis atque auribus hominum saepe oblata & lib. 10. coelum arsisse, terram cum mugitu tremuisse, varias spectrorum facies horrendasque voces auribus atque oculis hominum frequenter exceptas. DELRIUS.

175. *Ma-*

Majora viris; bis Cadmeum
Nive discussa tremuisse nemus,
Bis turbatam sanguine Dircem:
Nocte silenti
Amphionios ululasse canes.
O dira novi facies leti,
Gravior leto! piger ignavos
Alligat artus languor; & aegro
Rubor in vultu, maculaeque caput
Sparsere leves: tum vapor ipsam
Corporis arcem flammeus urit;
Multoque genas sanguine tendit.
Oculique rigent, & sacer ignis
Pascitur artus. resonant aures

Stil-

GRONOVII.

186. *Genas sanguine tingit.*] Cum Lipsiano optimus, *tendit:* & verum est. Statius 1. Theb. *Tenditur ac sanie gliscit cutis.* Mox idem: *jamque amplexu*, ut Fabricius.

VARIORUM.

175. *Majora*] Thyest. 671. & quae seq. à versu 666 FARNABIUS

175. *Cadmeum*] Thebanum, in quo Cadmus serpentem interfecit, terrae motu tremuisse FARNABIUS.

177. *Dircen:*] Phoen. 126. manasse fontes sanguine. FARN.

179. *Amphionios*] Thebanos, ab Amphione. Herc. Fur. vers. 260. & 914. FARN.

180. *O dira*] *Describit pestis notas & symptomata.* FARN.

181. *Piger*] Infecto corde, vires omnes praecipue vitales infringuntur & spiritus languent. FARNABIUS.

183. *Rubor*] *Flammaeque latentis* (id est, vehementis caloris morbi) *Indicium rubor est, & ductus anhelitus igni.* FARN.

183. *Maculaeque*] Pustulae, & exanthemata purpurea, nigra, viridia FARN.

184. *Vapor*] Tetri vapores & calidi sublati cerebrum incendunt, gravantque caput, in quo tanquam in arce & specula locavit Deus sensuum organa, mentisque & rationis sedem. FARN.

186. *Multoque*] *Tument distentae sanguine genae.* FARNABIUS.

187. *Oculique*] *Oculos stupor urget inertes.* FARN.

187. *Sacer ignis*] Erysipelas, Herpes, quem, cum tumor sit è ferventi sanguine ortus, pro peste ponit vel pestis comite FARNABIUS. Virgilius: —— *contactos artus sacer ignis edebat.* Quo loco male Servius putavit, *sacrum ignem* esse, quem Graeci ἱερὰν νόσον vocant; cum ἱερὰ νόσος, teste Hieronymo Mercuriali in variis lection. nihil sit aliud, quam epilepsia: *ignis* vero *sacer* apud Latinos idem sit, quod apud Arabes *formica*, apud Plinium *zoster* & *circinus*, apud Scribonium *zona*; de quo Plato egit 2. de legibus Graecis ἕρπης vocatur; cujus quot sint genera, ex Gorraeo petas. Porro sacri ignis, seu herpetis vim optime declaravit Lucretius libro 6. *Exurit sacer ignis & urit corpora serpens Quamcumque arripuit partem, repitque per artus.* DELRIUS.

187. *Sacer ignis*] Execranda pestis.

188. *Resonant*] *Sollicitae porro plenaeque sonoribus aures.* Lucret. FARNABIUS.

 189. *Stil-*

Stillatque niger naris aduncae
Cruor, & venas rumpit hiantes.
Intima creber viſcera quaſſat
Gemitus ſtridens. tunc amplexu
Frigida preſſo ſaxa fatigant:
Quos liberior domus elato
Cuſtode ſinit, petitis fontes,
Aliturque ſitis latice ingeſto.
Proſtrata jacet turba per aras,
Oratque mori. ſolum hoc faciles
Tribuere Dei. Delubra petunt:
Haud ut voto numina placent,
Sed juvat ipſos ſatiare Deos.
Quiſnam ille propero regiam greſſu petit?

Ad-

GRONOVII.

195. *Cuſtode ſinit, petit is fontes,*] Dupliciter hic peccat Scaliger, & diſtinctione mutata & vocibus. Haec enim, *Quos liberior*, ad ſequens membrum pertinent, non ad prius. Quid an domi ſaxa non erant, quae poſſent amplecti? an id prohiberet cuſtos? Quam bellum vero, *petit is fontes?* Immo, qui morte cuſtodum liberi poſſunt evadere ex aedibus, eos ad aquas publicas properaſſe dicit. *Petitis fontes*, ut Agam. *Cum Dardana tecta Dorici raperetis ignes.* Et in Oetaeo Nutrix magicam artem promittens: *Habuere motum ſaxa, diſcuſſi fores, Umbrae ſtetiſtis.* Iterumque: *qui Pindum ferunt, Aut te, Oſſa.* Sic, *petitis fontes*, eſt, petunt fontes.

202. *Quiſnam ille propero*] Hic novam orditur ſcenam liber optimus praefigitque perſonas: OEDIPUS. CHORUS. CREO. treſque primos verſus Oedipo aſſignat, quartum *Adeſt petitus*, Choro. Eidem tribuit verſ. 212. *Reſponſa*, & 214. *Ambage.*

VARIORUM.

189. *Stillatque*] *It naribus ater Sanguis*, propter corruptionem & humorum aduſtionem FARNABIUS.

191. *Intima creber*] *Imaque longo Ilia ſingultu tendunt*, ob ventriculi convulſionem. FARNABIUS. Ait Virgilius: *Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto Spiritus interdum gemitu gravis, imaque longo Ilia ſingultu tendunt* DELRIUS.

191. *Creber*] Quia teſte Hippocrate, *πνεῦμα πυκνὸν μὲν ἐὸν πόνον σημαίνει, ἢ φλεγμονὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν φρενῶν χωρίοισι.* confirmat hoc Thucydides. DELRIUS.

192. *Tunc*] Interius aeſtuantes refrigerium petunt, marmora amplexantes, & humi ſtrati. *Non ſtratum non ulla pati, &c.* Ovid. 7. Metam. *Nec ſit corpus humo gelidum, ſed humus de corpore fervet.* FARNABIUS.

194. *Quos liberior*] Aegri aſſumpta libertate ex morte moderatorum, qui eos curabant, *Fontibus & fluviis puteiſque capacibus haerent, Nec ſitis eſt extincta prius quam vita bibendo.* FARN.

198. *Hoc faciles*] Mori. FARN.

199 *Delubra petunt;*] Sophocles ait infinitos ante aras & delubra ſe proſtraviſſe: & Lucretius, *Omnia denique ſancta deûm delubra replerat Corporibus mors exanimis, onerataque paſſim Cuncta cadaveribus coeleſtum templa manebant Hoſpitibus, loca quae complerant aedituentes.* DELRIUS.

200. *Haud*] Deplorata quidem ſalutis ſuae ſpe, ſed ut Diis exprobrarent crudelitatem. FARNAB.

203. *Cla-*

Adestne clarus sanguine ac factis Creo?
An aeger animus falsa pro veris videt?
Adest petitus omnibus votis Creo.

VARIORUM.

203. *Clarus*] Jocastae frater. FARN.

205. *Petitus*] Supra vers. 109. FARN.

ACTUS SECUNDUS.

OEDIPUS. CREON.

Reversus Delphis Creon nunciat jubere Deum ut mors Laji expurgetur, nec prius cessaturam pestem, quam in exilium mittatur interfector ejus; de quo, quia non nominatur, ambigitur.

Trimetri Jambici, & Tetrametri Trochaïci, & quidam Heroïci hexametri.

Oed. HOrrore quatior, fata quo vergant timens,
Trepidumque gemino pectus eventu labat.
Ubi laeta duris mista in ambiguo jacent,
Incertus animus scire cum cupiat, timet.
Germane nostrae conjugis, fessis opem
Si quam reportas, voce properata edoce.
Creon. Responsa dubia sorte perplexâ latent.
Oed. Dubiam salutem qui dat afflictis, negat.

Creon.

GRONOVII.

207. *Gemino pectus eventu labat.*] Codex optimus: *gemino pectus afflictu.* Hinc & inde medium pectus affligitur ac tantum non effligitur.

VARIORUM.

206. *Fata*] Responsum Apollinis fatidicum.

FARNABIUS.

207. *Gemino*] Felici an infelici. FARN.

212. *Perplexa*] Namque obscuro vera involvens ambages canit Apollo, ab obscuritate & ἀμφιβολογίᾳ responsorum Λοξίας cognominatus: quem tamen alii ita dictum autumant ab obliquo solis cursu vel transversis radiis. FARN.

 216. *An.*

Creon. Ambage nexa Delphico mos est Deo
Arcana tegere. *Oed.* Fare; sit dubium licet:
Ambigua soli noscere Oedipodae datur.
Creon. Caedem expiari regiam exilio deus,
Et interemtum Laïum ulcisci jubet.
Non ante coelo lucidus curret dies,
Haustusque tutos aetheris puri dabit.
Oed. Ecquis peremptor incluti regis fuit?
Quem memoret, ede, Phoebus; ut poenas luat.
Creon. Sit, precor, dixisse tutum visu & auditu horrida.
Topor insedit per artus, frigidus sanguis coit.
Ut sacrata templa Phoebi supplici intravi pede,
Et pias, numen precatus, rite summisi manus:
Gemina Parnassi nivalis arx trucem sonitum dedit,
Imminens Phoebea laurus tremuit & movit domum,
Ac repente sancta fontis lympha Castalii stetit.
Incipit Lethaea vates spargere horrentes comas,

Et

GRONOVII.

214. *Ambage nexa*] Statius 1. Thebaid. *quos nexis ambagibus augur Apollo Ediderat.* Et lib. 11 *iterumque meos oracula nectit In gemitus.* Sed Florent. quoque *flexa.* Cicero lib. 2. de Divin. *Oraculis partim falsis, partim flexiloquis & obscuris.* Statius 4. Thebaid. *Haec ubi fatur, Labitur & flexa dubios ambage reliquit*

223. *Tutum; visu & auditu horridum.*] Vossianus, Heinsianus, Germanicus & meus *horrida.* Quod cum in Venet. reperisset Delrius, confecit *horreo.* Melius Flor. *tutum visu & auditu horrida.*

227. *Arx trucem sonitum dedit,*] Flor. *trucem fremitum.*

230. *Incipit Lethea vates*] Quid monstri *Lethea*? Dira, ajunt, vel sui & decoris oblita. Alii, quia post responsum omnia obliviscebantur. Hoc sensu ipsi potius sunt Lethei, & minime quid ipsos deceat, considerant. Quis unquam ita locutus? Vitium quidem manifestarium. *Phoebeia* non habent nisi mali codices. Etruscus: *Incipit*

VARIORUM.

216. *Ambigua*] Quod dudum in Sphingis aenigmate feci. FARN.

219. *Coelo*] Vid. sup. v. 36. & 109. FARN.

227. *Gemina*] Duo vertices Tithoreus & Hyampeus, *qui Phoebo Bromioque sacri.* FARN.

227. *Parnassi nivalis*] Montis Phocidos, dicti à Parnasso Neptuni filio; vel potius à Deucalionis arca, quam λάρνακα vocant, huc primum à diluvio delata. FARNABIUS. Proprium hujus montis epithetum. Sophocles νιφόεντα vocat: & Panyasis. Παρνασσὸν νιφόεντα θεοῖς διὰ ποσσὶ περῆσαι, Ἵξε Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ. Dionysius Afer ἐν τῇ οἰκουμ. περιηγ. Παρνασσοῦ νιφόεντος ὑπὸ πτυχὶ —— DELRIUS.

228. *Laurus*] Supra vers. 16. FARNABIUS.

229. *Sancta fontis*] Fontis ad radicem Parnassi Musis sacri. FARN.

230 *Spargere*] *Non comptae mansere comae, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument; majorque videri, Nec mortale sonans, afflata est numine quando*

Et pati commota Phoebum. contigit nondum specum,
Emicat vasto fragore major humano sonus:
Mitia Cadmeis remeabunt sidera Thebis,
Si profugus Dircen Ismenida liqueris hospes,
Regis caede nocens, Phoebo jam notus & infans.
Nec tibi longa manent sceleratae gaudia caedis.
Tecum bella geres; gnatis quoque bella relinques;
Turpis maternos iterum revolutus in ortus.
Oed. Quod facere monitu coelitum jussus paro,
Functi cineribus regis hoc decuit dari,
Ne sancta quisquam sceptra violaret dolo.

Re-

GRONOVII.

laeta vates. Nihil habeo melius, quam quod Nic. Heinsius conjecit: *Incipit repleta vates,* Quae aliis solet dici *Plena deo.* Lucanus lib. 5. *non unquam plenior artus Phoebados irrupit Paean mentemque priorem Expulit, atque hominem toto sibi credere jussit Pectore.* An *per colla?*

VARIORUM.

do Jam propiore Dei. FARN

231. *Commota*] Temulenta spiritu, quem *ἄσθμα ἐνθυμίον* vocant, exhalante è specu Delphico, quo cum pascentes non procul ab ipso specu capras suas correptas lascivire animadvertisset pastor quidam Coretas nomine, & ipse periculum rei facturus accessit, ingressusque afflari & futura praecinere coepit. atque hinc extructum est inibi adytum, in quo & pegma, quo inscenso vaticinarentur Phoebades. Innitebatur id triplici basi, propterea illi tripodis nomen est inditum, hinc & Pythius dictus, à πύθω, id est, afflatu ex putredine terrae orto. FARNABIUS Oecumenius in cap 16. Act. *Pythia dicitur mulier quaepiam, quae insidere solet tripodi Apollinis divaricatis cruribus; deinde hoc modo spiritus pravus inferne ascendens, & per loca mulieris transiens, eam insaniâ replebat; & hanc solutis crinibus sub haec bacchari, spumamque ore cogebat emittere, & ita in debacchatione constitutam insaniae verba proferre.* DELR.

233. *Mitia*] Rite autem hoc carminis genere refert Creon responsum. nam Hexametrum Pythio Apollini debetur. *haec dictae per carmina sortes,* & ἔπος dictum quod hoc carminis genere ἔκειντο τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς vel etiam καθ' ἐξοχήν. FARNABIUS.

233. *Sidera*] Suavitas & aëris puritas è miti & benigna siderum configuratione, supra vers. 36. FARNABIUS.

234. *Dircem*] Thebas, juxta quas fons Dirce cujus aqua in Ismenum fluit. FARN.

235. *Phoebo jam notus*] Vide Phoen. vers. 243. FARNABIUS. Propter redditum oraculum Lajo quod explicui supra vers. 16. & cujus mentio, apud Proclum in lib. de animâ. Alcinoum cap. 19. & Eusebium lib. 6. Praeparat. cap. 6 Euripidis Scholiastes refert fuisse tale: *Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς; δώσω τοι φίλον υἱόν, ἀτὰρ πεπρωμένον ἐστὶ σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος, Laie Labdacide sobolis felix genus optas? Ecce, dabo carum natum: sors at feret olim Illius ut pereas manibus, & lumen amittas.* DELRIUS.

237. *Tecum*] Quae Oedipo evenerunt namque & ipse sibi oculos effodit, filiisque duellum ortum est de regno, FARNABIUS

238 *Turpis*] Per incestum matrimonium. *videturque hic versus locum habere ante duos versus praeced.* FARNABIUS.

239. *Quod facere*] Vindictam, quam oraculo monitus paro, oportuit jam tum sub ipso regis funere peractam fuisse. FARN.

242. Re-

Regi tuenda maxime regum eſt ſalus.
Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.
Creon. Curam perempti major excuſſit timor.
Oed. Pium prohibuit ullus officium metus?
Creon. Sphinx & nefandi carminis triſtes minae.
Oed. Nunc expietur numinum imperio ſcelus.
Quiſquis deorum regna placatus vides;
Tu, tu, penes quem jura praecipitis poli;
Tuque, ô ſereni maximum mundi decus,
Bis ſena curſu ſigna qui vario regis,
Qui tarda celeri ſecula evolvis rota;
Sororque fratri ſemper occurrens tuo,

No-

GRONOVII.

246. *Prohibent nefandi*] Lipſium quidem haec Oedipo dantem & priorum trium verſuum perſonas mutantem merito hic oppugnant & cauſam cur mors Laji vindicata non fuerit, veram adſcribunt: ſed ea iſtis verbis obſcurius, quam ipſum eſt oraculum, indicatur. Itaque poſteriores in alia ierunt omnia, & *carminis nefandi minas* majoremque metum interpretantur, ne ex oraculo Laji interfector Jocaſtam duceret. At ejuſmodi nulla exſtabat dictio. Et ſi exſtitiſſet, metuendum erat id ludibrium fortunae, quamdiu ignorabatur ille interfector, neque inquiſitum & vindicatum erat id piaculum, quum non poſſet ab incognito caveri. Accidit huic verſui plane contrarium Thebanae ſortis, quae fuit ut incolumi Sphinge qui aenigma ſolvere non poterant, dirae poenae ſubjicerentur: hic eadem Sphinge ſublata aenigma factus lectores cruciavit. Quare diverſam Oedipodi rationem ineuntes auctore unico Mſ. reſtituere nunc illam nos oportet, & poſthac legere: *officium metus?* CR. *Sphinx & nefandi carminis triſtes minae.* Sic ille ob hanc quoque correctionem admirabilis codex. Jamque agnoſcimus majorem illum metum, qui prohibuit vindicari Lajum, fuiſſe Sphingem obſidentem Thebas & dirum ejus carmen: dum ſcilicet quotidiana ſuorum funera Thebani lugent, longe illis fuit haec generoſa vindictae cura. Sophocles: Οι. Κακὸν δὲ ποῖον ἐμποδὼν τυραννίδος Οὕτω πεσούσης, εἶργε τοῦτ' ἐξειδέναι; Κρ. Ἡ ποικιλῳδὸς Σφὶγξ τὰ πρὸς ποσὶ σκοπεῖν, Μεθέντας ἡμᾶς τ' ἀφανῆ, προσήγετο. Plinius lib. 7. c. 39. *quam quidem injuriam lucrifecit ille, meritus in luctu civitatis, quando arguere nulli vacabat.* Tacitus lib. 4. annal. *Neque ſenatus in eo cura, an imperii extrema dehoneſtarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur.* Homerus Od.

VARIORUM.

242. *Regi*] Caedem regis ulciſci, regi & juſtum & utile. FARN

243 *Queritur*] Duo lib. ſcripti, *Quaerit*. Nemo enim ſubditorum ulciſci ſolet necem Regis, quem timuerunt; illum non lugent, nec dolent, laetantur potius, & gaudent ſe jugo liberatos. hoc ampliùs regni ſucceſſoribus ſatagendum, ne inulta regicidia. Quid in hac mente vitii? nec in ſequentibus. Nam apte reſpondet Creo. Non ea (quam putas) cauſa omiſſae ultionis, & officii: ſed quod major metus imminens, excuſſit illam ſollicitudinem. Major hic metus: Sphinx Thebas obſidens, & diras illas ſortes civibus proponens, quas mox vocat, nefandi carminis triſtes minas. DELRIUS.

244. *Major*] Ne, ex oraculo, Laji intefector Jocaſtam duceret. FARNABIUS.

249. *Tu, tu,*] Jupiter. FARN.

250. *Tuque,*] Phoebe. FARN.

253. *Sororque*] Vide quae à v. 834. Thyeſt. FARNABIUS.

253. *Occurrens*] Ibid. 836. FARN.

254. *Qui-*

Noctivaga Phoebe; quique ventorum potens
Aequor per altum coerulos currus agis;
Et qui carentes luce disponis domos,
Adeste. cujus Laïus dextra occidit,
Hunc non quieta tecta, non fidi lares,
Non hospitalis exulem tellus ferat.
Thalamis pudendis doleat & prole impia.
Hic & parentem dextera perimat sua;
Faciatque (num quid gravius optari potest?)
Quidquid ego fugi. non erit veniae locus.
Per regna juro, quaeque nunc hospes gero,
Et quae reliqui; perque Penetrales deos:
Per te, pater Neptune, qui fluctu brevi
Utrimque nostro geminus alludis solo.
Et ipse nostris vocibus testis veni

Fa-

GRONOVII.

λ. Κατελείπομεν ἡμεῖς Ἀκλαυστὸν καὶ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνον ἄλλον ἔπειγε.

258. *Hunc non quietum tecta,*] Sic in Pall. esse notaverat Commelinus: inde receperunt. Prius edebatur *quieta*: & huic calculum suum apponit Florentinus.

264. *Quaeque nunc hospes gero*] Gruterus sic dici notat *imperium gerere*: sed addit nec diverso valde modo Tacitum: *si bi duxissent provincias.* Immo valde diverso: nam *ducere* ibi est sortiri, forte ducere. Tamen & sic Florentinus: *hospes gero.* Videturque esse dictum, ut *regnum agere* Floro, lib. I. de Tullio: *regnum dolo partum sic egit industrie, ut jure adeptus videretur.* Et sequenti cap. *potestatem non melius egit, quam acquisierat.* Solere autem ab antiquis haec verba interdum promiscue usurpari ostendimus 4. Obs. 14.

VARIORUM.

254. *Quique*] Neptunus, non Aeolus. FARN.
256. *Qui carentes*] Pluto. FARN.
258. *Hunc*] Quas inscius interfectori Laji imprecatur in suum ipsius caput ceciderant; vel etiam casurae erant omnes hae dirae. FARN.

259. *Non hospitalis*] Nec enim admiserunt eum Athenienses, ut habet Sophocles in Oedip. Colonaeo. FARN.

263. *Quidquid*] Parricidium & incestum quae se effugisse credit. supra vers. 12. FARN.

264. *Per regna juro,*] MSS. omnes quos vidi, *gero.* quod si retineas; pro *regna*, malim *sceptra.* per sceptra enim jurare solebant reges. COMMEL.

265. *Penetrales Deos:*] Penates. FARNABIUS.

266. *Pater Neptune,*] Lucilius: *Ut nemo sit nostrum, quin pater optimu' Divum, Ut Neptunu' pater, &c.* Pater dicitur Neptunus, quia aquam significat, & ex aqua oriri cuncta quidam Philosophi voluerunt: ideo Homerus Ὠκεανός θ', ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται. & Virgilius noster: *Oceanumque patrem rerum.* Claudianus in Panegyr. de Theodosii consulatu: *Hic confidit aquis, hic procreat omnia flammis.* Idem tradidit Epiphan. lib 3. contra haereses, quod & Cicero 2. Academ. prodidit. DELRIUS.

267. *Utrimque*] Isthmo in quo Corinthus, suum, ut credidit, solum. FARNABIUS.

Tt 269. *Cir-*

Fatidica vatis ora Cirrhéae movens.
Ita molle ſenium ducat, & ſummum diem
Securus alto reddat in ſolio parens,
Solaſque Merope noverit Polybi faces,
Ut nulla ſontem gratia eripiet mihi.
Sed quo nefandum facinus admiſſum loco eſt,
Memorato. aperto Marte, an inſidiis jacet?
Creon. Frondifera ſanctae nemora Caſtaliae petens,
Calcavit artis obſitum dumis iter;
Trigemina qua ſe ſpargit in campos via.
Secat una gratum Phocidos Baccho ſolum,

Un-

GRONOVII.

271. *Alto degat in ſolio*] Multum hie Lipſius amico ſuo debet, à quo docetur, quid ſit *degere in alto ſolio.* Sed forte non hoc ignorabat ille, verum quaerebat, an non melior huic ſententiae ſcripta lectio, *reddat.* Nunc hoc addendum, novitium eſſe *to degat:* nam in Mſſ. Gruteri novem, duobus Germ. Voſſiano & noſtro, *regat:* in quibuſdam olim vulgatis *regnet*, in quodam *rodat.* Gruterus neſcit, an dicatur Latine *reddere ſummum diem*: itaque inclinar ſuſpicari, *cludat.* Etruſcus firmat Lipſianum *reddat*: & videtur dictum, ut *vitam*, *ſpiritum*, *animam reddere.* Cicero pro Sulla: *lucifne hanc uſuram eripere vis plenam lacrimarum atque moeroris? libenter reddiderit ademta ignominia foediſſimi criminis.* Ovid. l. 10. *Atque utinam pro te vitam tecumque liceret Reddere.* 1. Triſt. 3. *Integer hanc potui nuper bene reddere vitam.* Seneca Nat. quaeſt 6, 1. *in luce hunc & in aperto ſpiritum reddam.* Agamemnone: *fratrem reddat, aut animam ſtatim* Hercule Oetaeo. *exigam poenas tibi Reddamque vitam.* Apulejus de Deo Socratis. *At ubi vita reddita remeandum eſt.* Sic enim Mſſ. Brem. pro vulgato *edita.* Lucretius 4, 761. *Certe ut videamur cernere eum quem Reddita vitai jam mors & terra potita eſt.* Sed hic aliquid morae Tanaquil. Faber *jam pauſa.* Forte: *eos queis Reddita vitai jam fors.* Naſcentes lucem & diem accipimus; morientes igitur reddimus atque dimittimus: immo quotidie, cum illuceſcit, accipimus diem, ubi advesperavit, reddimus *Reddit* igitur *ſummum diem*, qui dimittit non recepturus. Troadibus: *Cum conjux oculis impoſuit manum, ſupremuſque dies ſolibus obſtitit.*

274. *Quo nefaſtum facinus*] Immo *nefandum:* ſic optimus cum Lipſiano: ſic & olim voluit Delrius.

277. *Calcavit altis obſitum dumis*] Melius Florentinus, *artis.* Hoc eſt, arctis ſive denſis, nam ita fere ſemper in libris antiquis haec vox ſcribitur.

VARIORUM.

269. *Cirrheae*] A Cirrha Phocidis oppido, ubi Apollinis oraculum, id eſt, ipſe Apollo veni teſtis, per te juro. FARN.

270. *Ita molle*] Sic pater meus (ut putavit) Polybus non à me interficiatur, imo in longum feliciter extendat aevum: & Merope (quae & aliis Peribaea) mater non mihi nupta, ſola ſciat nuptias Polybi, ut ego non pepercero interfectori Laji. FARN.

270. *Summum diem*] Certe *ſummus dies* heîc eſt dies mortis, quemadmodum & Martiali: *Summum nec metuas diem, nec optes.* GRUTERUS.

276. *Frondifera*] Laurifera, ſupra verſ. 16. FARNABIUS.

276. *Sanctae*] Supra verſ. 229. FARN.

276. *Petens,*] Lajus ad oraculum Delphicum proficiſcens, qua trivium ducit Thebas, Corinthum & in Atticam & dicebatur *χίεη*. FARN.

280. *Ima*]

Unde altus ima deserit, coelum petens,
Clementer acto colle, Parnassos biceps.
At una bimares Sisyphi terras adit,
Olenia in arva. tertius trames cava
Convalle serpens tangit errantes aquas,
Gelidumque dirimit amnis Elei vadum.
Hic pace fretum subita praedonum manus
Aggressa ferro facinus occultum tulit.
In tempore ipso, sorte Phoebea excitus,
Tiresia tremulo tardus accelerat genu,
Comesque Manto luce viduatum trahens.

Oedi-

GRONOVII.

280. *Unde altus ima deserit*,] Sane optimus quoque *arva:* ut Lipsii Melisseus & Delrii Moguntinus, qui duo, etsi posteriorem valde recentem dicat, qui vidit, optimi sunt omnium, quos ante nos & Florentinum viri docti adhibuerunt. Nec quia tertio post versu vox eadem repetitur, suspectis potius libris me dare velim, qui alterum ostentant.

283. *Olenia in arva.*] Mira hic Senecae Geographia. Olenus non potest esse Boeotiae, quam faciunt: nam Corinthus contraria Boeotiae via aditur. Est ergo Olenus Achajae, quam intelligit Seneca. Sed quid sibi vult hic *amnis Eleus*, quem nisi Alpheum interpretari non possumus. At eadem via, quae è Phocide Corinthum ducit, etiam ducit in Elidem, in remotiore Peloponnesi parte positam. Pausanias Σχιστὴν vocari ait viam, in qua Lajus occisus, & sic dirimi, ut alia in Boeotiam, alia Corinthum, alia in Atticam vertatur. Ergo Atticae nominari hic amnis debet, & aut fallor, aut is est *Ilissus*: ut scripserit forsan: *amnis Ilissi vadum.* Cujus *errantes* dicit *aquas*, quia & in Hippolyto Maeandro eum comparaverat. MSS. quidam non *Elei*; sed *Elidis*, vel *Ellsdis.* Valde autem vereor, ne Ilissum acceperit pro Cephisso, in quo γιφυρα & γιφυρισμοί.

289. *Tremulo tardus accelerat gradu*,] Optimus: *accelerat genu.* Et notat idem ex quibusdam Commelinus. Laevius apud Gellium: *Corpore pectoreque undique obeso, Ac mente exsensa tardigenulo senio oppressum.*

VARIORUM.

280. *Ima*] Valles, planitiem. FARN.

280 *Ima deserit*,] Sic quoque Traject. alter, & duo excusi. Et manifestior est oppositio *inter ima & coelum*, quam inter *arva* & *coelum*. SCHRODERUS.

281. *Parnassos*] Sup v 227 FARNABIUS.

282. *Sisyphi*] Corcyram in Isthmo primum condidit Sisyphus latro, Aeoli filius; deinde aucta ab Ephyre Oceani filia, *Ephyra* dicta est: ad summum à Corintho Marathonis filio, *Corinthus* nominata. FARN.

283. *Olenia*] Boeotiam, ubi Olenus urbs. FARNABIUS.

286. *Pace*] Atque ita paucis stipatum. FARN.

287. *Facinus*] Caedem regis. FARN.

287 *Occultum*] Sine indicio. FARN.

288. *Sorte*] Oraculo Phoebi monitus & jussus. FARNABIUS.

290. *Comesque*] Filiaque patrem ducens. FARNABIUS.

290. *Manto*] Filia Tiresiae, à cujus lacrymis denominatam *Claron*, sacram Apollini, ex scriptore Thebaidis refert Scholiast. Apollonii in lib. 1. vers. 308. etsi Nearchus & Theopompus aliter, ut refert idem Schol. rara quaedam adferens. vide etiam Pausan in Achaic. qui prodit: cum Thebas Thersander Polynicis filius & Argivi cepissent; inter captivos Delphos abductam Manto, cum ejus pater Tiresias ad Haliartum in via fato fuisset functus. Jussi ab oraculo captivi in Asiam Coloniam ducere, eo transmisere; ad Claron in-

OEDIPUS. TIRESIAS. MANTO.

Tiresias per aruspicium eruere Laji interfectorem tentat, sed re propter tristia extispicia infecta ad necromantiam se convertit.

Oed. SAcrate Divis, proximum Phoebo caput,
Responsa solve; fare, quem poenae petant.
Tires. Quod tarda fatu est lingua, quod quaerit moras,
Haud te quidem, magnanime, mirari addecet:
Visu carenti magna pars veri latet.
Sed quo vocat me patria, quo Phoebus, sequar,
Fata eruantur. si foret viridis mihi
Calidusque sanguis, pectore exciperem Deum.

Ap-

GRONOVII.

293. *Quod tardo fatum*] Non necesse est quaerere; quid sit *tardare fatum*. Optimus tamen cum Vossiano & Cruseriano: *Quod tarda fatu est lingua, quod quaerit moras.*

295. *Visu carentem magna*] Flor. Vossian. meus duoque Germanici, *carenti*: & sic legisse Gellium Bernardinum docent ejus commentarii. Plautus sane Varroque & Cicero ita loquuntur. Quibus addimus Silium l. 12. *hostique propinquo Roma latet.* Auson. Idyll. 11. *Sol cui nec furto Veneris latet armipotens Mars.* Nec spernendum alterum, quo nunc frequentius utimur: *Latet me:* nam sic & alibi Varro, Ovidius, Virgilius, Justinus: sed relinquendum aut restituendum cuique quod placuit.

298. *Pectore excuterem Deum.*] Flor. Voss. & omnes Delrii, *exciperem*: quod non est, cur sequamur, inquit ille: respexit enim Seneca illud Virgilii: *magnum si pectore possit Excussisse Deum.* Sed aliud voluit Virgilius, aliud Seneca: ille ostendit laborem vatis vix ferentis incumbentem vim numinis, hic promptam voluntatem Superis se, si fieri posset, praebituri. Ovidius 14. Met. *tandemque Deo furibunda recepto.* Lucanus l. 1. *nec si te pectore vates Accipiam.* Lib. 5. *& insueto concepit pectore numen.* Medea: *Cum jam recepto Maenas insanit deo:* Herc. Oetaeo: *conceptum ferens Maenas Lyaeum.* Longe aliud alterum Agamemnone: *dum excutiat deum. Excutere deum* non est vaticinari, sed furere ac vaticinari desinere.

VARIORUM.

de positis castris, Cretenses cum exercitu occurrêre, eosque ad Rhacium deduxêre; qui Manto sibi in conjugem accepit & ex ea Mopsum genuit. DELRIUS.

290. *Luce viduatum*] Tiresiam coecum fuisse nemo negat, sed in coecitatis causa tradenda dissentiunt Callimachus in hymno εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, Homeri scholiastes Odyss. κ'. Nonnus Dionys. ί. Lucian. in Astrol. Apoll. l. 3. Bibl Ovid. in Met. vide Politianum in Miscell. c. 89. & Falck. in Nonnum. DELRIUS.

291. *Sacrate*] Ὦ πάντα νωμῶν Τειρεσία διδακτά τε, ἄῤῥητά τ' οὐράνιά τε, &c. Sophoc. in Oedipo tyranno, unde pleraque hujus Tragoed. desumpta sunt. FARNABIUS.

291 *Proximum*] In divinatione Apollini secundum. nam & Tiresiae oraculum fuit. FARN.

292. *Fare*] Divinare quis sit ille Laji interfector, quem fata ad poenas poscant. FARN.

293. *Quod tardo*] *Excusat se vates per senium & coecitatem non valere vaticinio, velle autem exquirere per extispicia.* FARN.

296. *Phoebus,*] Sup. v. 288. Phoebi oraculum. FARNABIUS.

303. *Op-*

Appellite aris candidum tergo bovem,
Curvoque numquam colla depressum jugo.
Tu, lucis inopem, gnata, genitorem regens,
Manifesta sacri signa fatidici refer.
Mant. Opima sanctas victima ante aras stetit.
Tires. In vota superos voce solenni voca,
Arasque dono thuris Eoi extrue.
Mant. Jam thura sacris coelitum ingessi focis.
Tires. Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?
Mant. Subito refulsit lumine, & subito occidit.
Tires. Utrumne clarus ignis; & nitidus stetit,
Rectusque purum verticem coelo tulit,

Et

GRONOVII.

304. *In vota superos voce solenni voca,*] Virgilii: *cessas in vota precesque, Tros, ait, Aenea?* Nempe deos vocare. Quod proprie est, orare ut suscipiant, quae illis vovemus, nosque votorum compotes faciant. Sic ipse supplet l. 7. *divosque in vota vocavit.* Et lib. 12. *Opemque dei non cassa in vota vocavit.*

308. *Subito refulsit lumen,*] Florentinus: *lumine.* nempe ipsa flamma.

VARIORUM.

303. *Opima*] Herc. Fur. 908. FARN.

303. *Stetit*] Placida non reluctans. inf. vers. 336. FARN.

305. *Thuris Eoi*] Sabaei. FARN.

306. *Ingessi*] Dedi, ut loquitur Herc. Fur. 917. Plinius lib. 12. cap. 14. *ingere thura aris* dixit. utrumque sollemne vocabulum. DELRIUS.

307. *Largas*] An carnes impositas avide depasta est? *quod laetum signum.* FARNABIUS.

307. *Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?*] Farnabius *carnes impositas* interpretatur. At cum pyromantiam hic ex ture oblato; & mox versu 324. ex vino libato describat; tum denique versu 334. victimam admovere jubeatur Manto, alienam putem huic loco carnium mentionem. Significant autem *dapes* rem divinam quamcumque, sed quae antiquitus fiebat aut hiberna semente, aut verna. Vid. Fest. ad vocem *daps* SCHRODERUS.

308. *Subito refulsit*] *Signum triste Oedipo portendens subitam ruinam è statu regio, quo subito evectus fuerat.* FARNABIUS.

309. *Utrumne clarus ignis,*] Habes in iis quae sequuntur Pyromantiae, Capnomantiae, & Hieroscopiae accuratissimam descriptionem, cui similem apud alios scriptores non invenio. *Pyromantia* divinationis genus, quod à flammâ capiebatur: *Capnomantia* aliud, quod à fumo: *Hieroscopia*, extispicium est. de quibus vanissimis superstitionibus, quid sentiendum, & quam exsecrabiles sint, docere te poterunt D. Isidorus l. 8. Origin. cap. de Magis. Rhabanus lib. de praestigiis Magorum. Joan. Sarisberiensis lib. 1. Polycratici c. 12. & lib. 2. à cap. 17. Gaudentius Merula in Memorabilium libris, & fusissime Michael Medina l. 2. de verâ fide c. 2. DELRIUS.

309 *Clarus ignis, & nitidus*] Ex suo MS. legendum [illegible] contendit Ger. Vossius *viridis.* quo sensu *flammam virentem* dixit Horatius Epod. XVII. 33. h. e. *firmam & validam* Vid. Cl. Burm. Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 205. SCHRODERUS.

310. *Rectusque, &c.*] Haud nauci est aliorum *Recensque*, neque eis quisquam accedit exemplarium nostrorum. Optimi erat auspicii, recta in coelum evolans flamma cum fumo. GRUTER.

311. *Co-*

Et ſummam in auras fuſus explicuit comam?
An latera circa ſerpit incertus viae,
Et fluctuante turbidus fumo labat?
Mant. Non una facies mobilis flammae fuit:
Imbrifera qualis implicat varios ſibi
Iris colores, parte quae magna poli
Curvata picto nunciat nimbos ſinu.
Quis deſit illi, quiſve ſit, dubites, color.
Caerulea fulvis miſta oberravit notis,
Sanguinea rurſus; ultima in tenebras abit.
Sed ecce pugnax ignis in partes duas
Diſcedit, & ſe ſcindit unius ſacri
Diſcors favilla. genitor, horreſco intuens,
Libata Bacchi dona permutat cruor,
Ambitque denſus regium fumus caput.
Ipſoſque circa ſpiſſior vultus ſedet,
Et nube denſa ſordidam lucem abdidit.
Quid ſit, parens, effare. *Tireſ*. Quid fari queam

In-

GRONOVII.

320. *Ultimum in tenebras abit.*] Optimus elegantius: *ultima in tenebras abit*. Ut apud Terentium *prima fabula*, apud Ciceronem *prima provincia* pro primis partibus vel locis fabulae & provinciae.

VARIORUM.

311. *Comam?*] Flammas FARNABIUS.

313. *Fluctuante*] Non recta aſcendente. FARN.

315. *Imbrifera*] Pluviae praenuncia nube, jam in pluviam reſolvi parata. FARN.

315. *Varies*] Puniceum, viridem, coeruleum. FARNABIUS.

317. *Curvata*] In arcum curvata ſemicirculo minorem, cujus ratio eſt, eum roſcidus humor quaſi ſubjectum, tum ſolis quaſi efficientis ſuperior pars, quorum utrumque pyramidale. FARN.

320. *In tenebras*] Flamma haec nigra apparet vel extinguitur, *quod Pyromantice coecitatem Oedipo praedicit*. FARN.

321. *In partes duas*] *Quod deſignat fratres Eteoclem & Polynicem in vivis diſcordes, mutuiſque vulneribus occubituros, atque ubi eidem rogo imponentur flammam ſe diviſuram*. FARNABIUS. Lucanus lib. 1. —— *Veſtali raptus ab ara Ignis, & oſtendens confectas flamma Latinas Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit Thebanos imitata roges*. —— DELRIUS.

324. *Libata*] *Horrendum dictu latices nigreſcere ſacros, Fuſaque in obſcaenum ſe vertere vina cruorem*. FARNABIUS.

325. *Ambitque*] Hoc etiam è Capnomantia, regi coecitatem portendit. FARN.

328. *Effare*.] Divinando. FARN.

328. *Quid fari queam*] Male interp. *fari*, exponunt, loqui., eſt enim hic ἀποφθέγγεσθαι. Varro lib. 5. de ling. Latina ita ſcripſit; Qui divina praedivinando ſolent fari, *fatidici* dicti Ennius; *Atque Anchiſes docta Venus quem pulcra dearum Fari donavit, divinum & pectus habere*. DELRIUS.

330. *Sed*

Inter tumultus mentis attonitae vagos?
Quidnam loquar? sunt dira, sed in alto, mala.
Solet ira certis numinum ostendi notis.
Quid istud est, quod esse prolatum volunt,
Iterumque nolunt, & truces iras tegunt?
Pudet Deos nescio quid. huc propere admove,
Et sparge salsâ colla taurorum mola.
Placidone vultu sacra & admotas manus
Patiuntur? *Mant.* Altum taurus attollens caput,

Pri-

GRONOVII.

329. *Inter tumultus mentis attonitae vagos?*] Idem, *vagus*. Ego nimirum vagus & incertus, ubi consistam, quid statuam, quid teneam.

VARIORUM.

330. *Sed in alto,*] Sed obscuritatis caligine tecta nec eruenda facile. FARNABIUS.

331. *Solet ira*] Iram Deorum per exta, eorumque indicia denotari existimabant. Statius 4. Thebaid. —— *aut verum spirantibus extis.* Tibull. l. 1. eleg. 9. *fibram* vocat *Deorum conscíam*, & eleg. 11 Deorum nunciam. DELRIUS

333. *Iterumque*] Sequentia enim signa offuscant priora. & huc referri potest illud vers. 320. *ultima in tenebras abit* FARNABIUS

334. *Nescio quid.*] *Incestus innuitur Oedipi cum matre.* FARNABIUS.

334. *Propere*] Ritum sacrificandi sic accurate Dionys. Halicarnass. lib. 7. *Consules sacerdotesque quibus fas erat, lotis manibus, & lustratis aquâ purâ victimis, molaque conspersis earum capitibus, votisque nuncupatis, ministros eas mactare jubebant: quorum alii stantem tum etiam hostiam vecte feriebant in tempora, alii cadentem cultris excipiebant; mox directo tergore, concidebant membratim, delibatasque ex singulis extis, aliisque membris primitias, farre obvolutas, in canistris offerebant sacrificantibus; qui aris impositas succendebant, & vinum insuper adfundebant, quae singula in sacrificiis Graecorum factitari solita apud Homerum licet videre.* (mox subjungit Homeri loca) *eaque etiam aetate meâ Romanos in sacris observare comperi.* Haec ille. DELRIUS.

334. *Admove*] Ante aram statue. rituale vocabulum, ut docet Brissonius, & alii. DELRIUS.

335. *Sparge salsa, &c.*] Ab hoc ritu victimae dicebantur *immolari*, auctore Servio in 4. & in 10. Aen. Glossar. Graeco-Latin. *molacio ἄλετμα molator ἀλετής.* num forte rectius legamus, ἄλευμα & ἀλευτής; nam ἅλς salsugo & *mola* in sacrificiis salsa. quid *mola* sit, docet Festus: *Immolare, est molâ, id est, farre molito & sale hostiam persperfam sacrare.* Vult Brisson. *molam* vocari far molitum & salitum; addere potuit & *tostum*, hoc est, ador seu adus ex eodem Festo & Ausonio. Verum quia hic non Romanum, sed Graecanicum sacrificium describitur, opinor Senecae *molam* accipiendam de farre non freso, sed integris frugibus. Scribit enim Turnebus lib. 7. adversar. cap. 13. Graecis in more positum fuisse, hostiis fruges integras, non tritas nec molitas inspergere: & argumento esse, quod eorum molae vocentur οὐλαὶ seu οὐλοχύται, quae erant hordei integri, & frugum cum sale admixto: usos autem Graecos, ut Theophrastus prodidit, in sacris hordeo non molito, in priscae vitae memoriam, quando homines, solidis, non contusis, aut fractis frugibus vescebantur. Frons ergo victimae à Graecis solido farre perspergebatur: postquam tamen mactata & in partes erat divisa, singulae partes adolendae, polline, quemadmodum apud Romanos, conspergebantur, ut ex Homero Dionys. l. 7. affirmavit. Homer. Odyss. ξ'. Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνων ἀλφίτου ἀκτῇ. *Et partem quidem in ignem jecit, miscens farinae flori.* DELRIUS.

336. *Placidone*] Sacrum ingratum censebatur, si hostia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide & recte caderet. FARNABIUS.

338. *Ex-*

Primos ad ortus positus, expavit diem;
Trepidusque vultum solis & radios fugit.
Tiref. Unone terram vulnere afflicti petunt?
Mant. Juvenca ferro semet imposito induit,

Et

GRONOVII.

339. *Trepidusque vultum solis & radios*] Hoc quidem à Lipsio: & subscribit Florentinus. Tamen hoc mihi magis suspectum, quam quod antea vulgabatur: *vultum obliquat & radios fugit.* Primum ipsum hoc non est tale, ut indocti correctoris videatur. Sic Thyeste: *Obliquatque oculos oraque comprimit.* Deinde videtur sublatum ab illis, qui *radios* non putabant intelligi, si vox *solis* abesset. Non enim hoc plebejum. Ovidius lib. 7. Metam. *contraque diem radiosque minantes Obliquantem oculos*: Statius prima Thebaide: *inaspectos coelo radiisque penates.* In epithalamio Stellae: *Excludunt radios silvis decussa vetustis Robora.* Audacius etiam Graeci, ἀκτῖνα. Aristophanes Ornith: Οὐδ' αὖ θερμὴ πνῖγος ἡμᾶς ἀκτὶς τηλαυγὴς θάλπει: Libanius decl. 6. ἰδοὺ μὲν, ὦ βουλὴ, τῆς ἀκτῖνος ἀπολαύειν καὶ τρυφᾶν. Idem in Juliani necem: γεγυμνωμένον μέσου θέρους ἐκ μεσημβρίας ταῖς ἀκτῖσι πιεζόμενον.

341. *Ferro semet opposito induit,*] Lipsii liber, *imposito:* non male, ait ille, de securi: vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem excipiebant & jugulabant. Nimirum versus sequentes videntur significare non securi desuper perfractum collum, ut alias solebat, sed jugulum praesectum. Gruterus nihil mutandum esse ait pluribus demonstratum sibi in libro peculiari de expositionibus infantum. Tamen & Delr. Flor. Voss. *imposito.* Et credibile est ad certiorem popae ictum praebendum, ut nunc quoque fit mactandis bubus, victimas τετραχηλισμένας & resupinatas, (interdum utique quum superis diis sacrificarent, ut voluit Delrius) ut ita erecto & aperto jugulo tam bene *impositum ferrum* quam *suppositum* dici possit pro applicito. Homerus vocat αὐ ἐρύειν primo & secundo Iliados. Ad priorem locum Eustathius: Ἔθος Ἑλληνικὸν, οἱ μὲν τοῖς ἄνω ἔθυον ἀνακλῶντες τὸν τοῦ ἱερείου τράχηλον, ὥς τε ξίφος ἄνω εἰς οὐρανόν· καὶ ἐλέγετο τοῦτο αὐ ἐρύειν ἐν παραθέσει δύο λέξεων, ἢ αὐερύειν ἐν συνθέσει κατ' ὕφεσιν· τὸ ἴσον εἰπεῖν ἕλκειν καὶ ἀναφέρειν ἐν τῷ ἀνακλᾶν· ὃ δὴ ἑρμηνεύειν δοκεῖ Σοφοκλῆς, ἐν τῷ ἄνω στρέψαντες ἔσφαζον. Ἐὰν μέν τοι ἥρωσιν ἢ ὅλως τοῖς καταχθονίοις ἔθυον, κάτω τὸ ἱερεῖον ἀποκλίνοντες ἔσφαζον. Scholiastes Apollonii ad lib. 1. v. 565 Οἷον ἂν λέγοι ἐπὶ τὴν ἑλκυστικὴν ἐρύσαντο τὰ λῖνα, τοῦτο φησὶν, ὅτι μέχρι τῆς ἀκροθίνιον μέρους τοῦ ἱστοῦ ἀνείλκυσαν τὰ ἱστία. Quo adjuvatur vis ejus verbi. Unde & unus Apaturiorum dies Ἀνάρρυσις, quod censent dictum ἀνὰ τὸ θύειν. Nam quod addit Gruterus, non videre se quomodo juvenca *induat se* cultro imposito, facilis est responsio, subsultando aut impellendo se & irruendo in ferrum, antequam id victimarius urgeat. Lactantius ad 4. Thebaidos: *Sacerdotum consuetudo talis est, ut aut ipsi percutiant victimas, & Agones appellantur, aut sic tenentis cultrum alter impingat.*

VARIORUM.

338. *Expavit*] *Hoc etiam Hieroscopio, regis caecitas praedicitur.* FARN.

340. *Unone*] Quoto mallei ictu cadunt victimae? *hoc enim observatum in aruspicina.* FARN.

341. *Juvenca*] *Sic Jocasta uno vulnere se occidit.* FARNABIUS.

341. *Opposito induit,*] M. S. meus, *imposito.* Virg. 3. Georg. *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.* Sed haec contraria sunt? nequaquam. Nam à Cleone 1. Argonaut. si Natali in Mytholog. credimus, proditum fuit, veteres superis sacrificantes, resupinatarum jugulum sursum convertisse; cum inferis faciebant, earumdem collum deorsum terram versus deprimere solitos. quod & Myrtilus docet his verbis, νεύσαντες ἱερεῖς τὰ ἱερεῖα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγίζοντες ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνουσι τὰς κεφαλάς· οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς καταχθονίοις· τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζοντες. Recte ergo Virgilius dixit *suppositi*, cum loquatur de inferorum sacrificio, quo culter quodammodo victimae jugulo supponebatur: quare & lib. 6. Aeneid. *Supponunt alii cultros* —— recte etiam noster dixit *imposito*, cum agat de superorum sacrificio, quo culter hostiae collo quasi imponebatur. Unde apparet verissimam esse optimi mei cod. scripturam. DELRIUS.

342. *At*

Et vulnere uno cecidit: at taurus, duos
Perpessus ictus huc & huc dubius ruit,
Animamque fessus vix reluctantem exprimit.
Tires. Utrum citatus vulnere angusto micat,
An lentus altas irrigat plagas cruor?
Mant. Hujus per ipsam, qua patet pectus, viam
Effusus amnis: hujus exiguo graves
Maculantur ictus imbre. sed versus retro
Per ora multus sanguis atque oculos redit.
Tires. Infausta magnos sacra terrores cient.
Sed ede certas viscerum nobis notas.
Mant. Genitor, quid hoc est? non levi motu, ut solent,
Agitata trepidant exta; sed totas manus
Quatiunt: novusque prosilit venis cruor.
Cor marcet aegrum penitus, ac mersum latet:
Liventque venae; magna pars fibris abest;
Et felle nigro tabidum spumat jecur.

Ac,

GRONOVII.

347. *Vivus per ipsam*,] Quum sic aut *Unius* aut *Hujus* in libris invenisset Gruterus, quamquam non abhorrens ab ultimo, medium pejus elegit. Fl. *Hujus.*

VARIORUM.

342. *At taurus*,] Oedipus binis vulneribus oculorum coecus erravit, & vix tandem apud σεμναῖς θεαῖς mortem oppetiit. FARNABIUS.

347. *Viam*] Vulnus. FARN.

348. *Amnis*:] Copia sanguinis. FARN.

348. *Exiguo*] Modico cruore. FARN.

351. *Infausta.*] *Terruit ipse color vatem*, &c. Lucan. 1. *Et animosa haec exta.* FARN.

353. *Non levi motu*,] Hanc inspectionem rite fieri putabant, si adhuc vivae pecudis utero erepta exta, palpitarent, trepidarentque, ut patet ex Arnobio lib. 7. adv. gent. hîc dicit; *non levi motu*, quia ingentes tumultus instabant. DELRIUS.

353. *Ut solent*,] Quando laeta nunciant. DELRIUS.

354. *Exta*;] Thyest. vers. 755. Ex visceribus, proprie cor, jecur, & pulmo vocantur exta; quia haec maxime extantia Diis prosecabantur. FARN.

355. *Novisque*] *Juvenum Eteoclis & Polynicis.* vel lege *novusque*, id est, non solitus & usitati coloris. FARN.

356. *Cor marcet aegrum*] Oedipus. FARNABIUS. Jam enim Haruspices Graeci cor inspiciebant, quod Romani demum post Pyrrhi ex Italiâ discessum facere coeperunt. Plinius lib. 11. cap. 7. DELRIUS.

357. *Liventque venae*;] Plena est haec Senecae ominosorum extorum descriptio: cum qua videtur certare voluisse Lucanus lib. 1. quem fuerit non inutile cum eâ conferre. *Terruit ipse color vatem, nam pallida tetris Viscera tincta notis, gelidoque infecta cruore Plurimus asperso variabat sanguine livor. Cernit tabe jecur madidum, venasque minaces Hostili de parte videt.* DELRIUS.

357. *Magna*] *Fratrum concordia deficit.* FARNABIUS,

358. *Felle nigro*] *Odio fratrum.* FARNABIUS. Probatur hoc versiculo inspectoribus etiam atrae

V v bilis

Ac, ſemper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris;
Sed utrumque caeſum tenuis abſcondit caput
Membrana latebram rebus occultis negans.
Hoſtile valido robore inſurgit latus,
Septemque venas tendit. has omnes retro
Prohibens reverti limes obliquus ſecat.
Mutatus ordo eſt. ſede nil propria jacet;

Sed

VARIORUM.

bilis folliculum curae fuiſſe: quem ſuo hîc loco, nempe in jecore, cui adhaeret, poſuit. DELRIUS.

359. *Semper omen*] Duos enim Principes, & de Principatu contentionem minatur. DELRIUS.

359. *Unico*] Huic maxime, omni tamen imperio minax. quare hujuſmodi exta Livius lib. 27. & Valerius lib. 1. cap. 6. *minus laeta*, vocant. M. Marcello Coſ. duo jecinoris capita viſa, eo qui necem praeceſſit die, affirmant, Livius, Valerius, Plinius, & Plutarchus. DELRIUS.

360. *Capita bina*] In extis obſervabant maxime ſummitates fibrarum, τὰ κυρὰ & jecoris caput, quod ex natura unum, ſi quando duo reperirentur, ominoſum illud & praeter naturam. *ſed & imaginaria erant capita, de quibus mox*. FARNABIUS.

361. *Sed utrumque*] Sed utrumque caput jecinoris deliteſcens in membranae involucris, cum triſte ſit oſtentum, velle Deos haec in praeſens celari ſignificat, verum parvo interjecto tempore nota fore parricidium & inceſtum Oedipi. FARN.

361. *Abſcondit*] Exiſtimabant jocinoris caput non apparens grave Imperatori aut Reipubl. infortunium portendere. Jul. Obſequens in lib. de prodigiis, Q. Metello, & T. Didio conſulibus, apud aedem Apollinis Decemviris immolantibus, caput jocinoris non apparuiſſe. accidit hoc ipſum Poſtumio, Catoni, Herennio, & Lucilio Lupo. Arrianus lib 7. hiſt. Alex. ſcribit Pythagoram, antequam Alexander obiret, hoſtiam immolaſſe, & ſine capite jecur inventum; idemque illi contigiſſe pro Hephaeſtione & Perdicca ſacrificanti; qui omnes ſtatim poſt mortui ſunt. Non caeſum modo caput erat. ſed etiam in membranae cujuſdam involucris deliteſcens: ut vix potuerit magnâ curâ & diligenti inveſtigatione inveniri. exempla producit Barnabas p. 26. & 27. Ego etiam nonnulla prior Adverſar. DELRIUS.

363. *Hoſtile*] Aruſpices quidem mente & imaginatione dividebant exta duas in partes; hanc amicis tributam *Familiarem*, illam inimicis *Hoſtilem* vocabant; deinde ex utriuſque partis habitu eventura conjiciebant. hic itaque ariolatur vires adverſae partis. ſcil. Polynicis cum ſex aliis ducibus, *quos ſeptem venae denotant*. FARNABIUS. Unde jam manifeſtum cur Livius l. 8. tradiderit; *caput jecinoris, à familiari parte caeſum haruſpex dicitur oſtendiſſe*; & Lucanus *hoſtilem partem*, noſter *hoſtile latus* nominarint. Ad duplex iſtud latus, partem, ſeu caput, videbatur conſequi etiam duplex *fiſſum*, unum hoſtile & noxium, alterum propitium & amicum. *Fiſſum*, puto vocaſſe, lineam ſeu tramitem quendam imaginarium, exta & fibras bipartito dividentem & interſecantem; quem fruſtra quaeras in corporis verâ diſſectione. meminit Cicero in lib. de Divinat. & de Nat Deorum. Fiſſum hoc dividebant etiam in *familiare* & *vitale*, ut notat Turnebus l. 4. c. 18. & *vitale* dictum putat ceterorum extorum; *familiare*, tantum jecoris: & nititur auctoritate Lucani; & Ciceronis, qui inquit: *Fiſſum familiare & vitale tractant*. DELRIUS.

364. *Septemque venas*] Praetendit venas ſalientes & celeri (ut ait Lucanus) pulſu motas; quod hoſtilium proeliorum ſignum DELRIUS.

365. *Limes*] Fiſſum, ſeu linea commentitia ex mente aruſpicis, exta bipartito dividens. FARNABIUS.

365. *Obliquus*] Hoſtilis, *vel* tranſverſus cum ſit, oſtendit hoſtes non reverſuros. *ceciderant autem duces ante Thebas ad unum Adraſtum*. FARN.

366. *Mutatus ordo eſt.*] Lege Veſalium, & alios Anatomicos, & videbis adcurationem noſtri etiam in iſtis. DELRIUS.

367. Re-

Sed acta retro cuncta. non animae capax
In parte dextra pulmo ſanguineus jacet.
Non laeva cordis regio. non molli ambitu
Omenta pingues viſceri obtendunt ſinus.
Natura verſa eſt. nulla lex utero manet.
Scrutemur unde tantus hic extis rigor.
Quod hoc nefas? conceptus innuptae bovis,
Nec more ſolito poſitus, alieno in loco
Implet parentem. membra cum gemitu movet.
Tremulo rigore debiles artus micant.
Infecit atras lividus fibras cruor;
Tentantque turpes mobilem trunci gradum:
Et inane ſurgit corpus. ac ſacros petit
Cornu miniſtros. viſcera effugiunt manum.
Neque ipſa, quae te pepulit, armenti gravis
Vox eſt, nec uſquam territi reſonant greges:
Immugit aris ignis, & trepidant foci.

Oedip.

GRONOVII.

369. *Non laeva cordis regio.*] Florentiae habetur, *cordi.* Puta, integra vel ſalva eſt. Idem *viſceri*, ut voluit Scaliger. Lucanus *produntque ſuas omenta latebras.*

377. *Infecit arctas*] Admiſerunt alii *atras*, quibus non adjicio calculum, nam ſi *fibrae atrae*, non utique potuit apparere in iis livor. Sic ait Gruterus. Sed adjicit illis calculum Florent. *Atras* autem dicit non natura ſua, ſed propter ipſum illum cruorem lividum

383. *Immugit ara ſegnis*,] Et hoc è pravorum codicum turba ſubjectum. Priſcae editiones: *Immugit aris ignis*.

VARIORUM.

367. *Retro cuncta.*] Inverſa. FARNABIUS.

367. *Animae*] Spiritus & aëris vitalis capax. FARNABIUS.

369. *Non molli*] Manu tentans viſcera ex diſtento & rigido utero concepiſſe fordam juvencam miratur. *atque haec intellige de Jocaſtae partu ex illicito concubitu.* FARN.

370. *Omenta*] Sic fatiſcunt, ut quae debebant obnubere viſcera, rimis ſuis illa potius prodant. ſic Lucanus interpretatur. addit, *non molli ambitu*, ſolent eſſe tactu mollia, ut pinguia: ſed nunc ſunt rigida & aſpera. Aliena ab hoc loco, quae de carnibus immolatitiis omento tegendis referuntur à Turnebo lib. 7. adverſ. cap. 13. DELRIUS.

372. *Tantus hic extis rigor.*] Abjeci perſonam Tireſiae, ut ipſa adhuc loquatur Manto, accingatque ſe ut exploret cauſam rigoris. GRUTERUS.

373. *Conceptus infauſtae bovis*,] Liber, *innuptae bovis.* Atque ita ſane duplex monſtrum: quod nec ſuo loco foetus, quod nec in vaccâ. Supra *juvencam* appellavit: & ſolent tales eligi ad ſacra. LIPSIUS. Non aliter Florentinus.

378. *Tentantque*] Victimae femineces ſurgere & effugere conantur, ſed fruſtra. FARNABIUS.

379. *Et inane*] Jam extractis extis. DELRIUS.

381. *Neque ipſa*,] Nec mugitus quem audis boum eſt, ſed ſanguinis in aris. FARNABIUS.

Oedip. Quid iſta ſacri ſigna terrifici ferant,
Exprome: voces aure non timida hauriam.
Solent ſuprema facere ſecuros mala.
Tireſ. His invidebis, quibus opem quaeris, malis.
Oedip. Memora, quod unum ſcire coelicolae volunt,
Contaminarit rege quis caeſo manus.
Tireſ. Nec alta coeli quae levi penna ſecant,
Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen. alia tentanda eſt via,
Ipſe evocandus noctis aeternae plagis
Emiſſus Erebo, ut caedis auctorem indicet.
Reſeranda tellus. Ditis implacabile
Numen precandum. populus infernae Stygis
Huc extrahendus. ede, cui mandes ſacrum.
Nam te, penes quem ſumma regnorum eſt, nefas

In-

GRONOVII.

mugit aris ignis & trepidant foci: idque totum habet optimus liber. Abeant *arae ſegnes* cum *crepitantibus focis.*

390. *Penna quae levis ſecat,*] Recte hanc ſcripturam improbaverunt viri ſummi. Alia namque & verior eſt in Flor. *Nec alta coeli quae levi penna ſecant.* Itaque duo codices in Germania nobis viſi, & Voſſiani & Heinſianus alter minore forma, quem nunc demum adhibere incipio: niſi quod hi *ſecat.* Quae ſecant nempe animalia volucria vel volucres. Nec neceſſe cum viro docto: *quae leves pennae ſecant.*

VARIORUM.

386. *Solent*] Extrema mala timorem tollunt, deſperatoſque reddunt. FARN.

387. *His invidebis,*] Non ſunt haec extrema mala, verum ea imminent, quae ſi praeſentibus conferantur, bona ſunt, habeaſque cur his invideas. FARN.

388 *Memora,*] Effare tantum quod oraculum patefieri vult, quis Lajum interfecerit. FARN.

390. *Alta coeli*] Augurium. FARN.

391. *Fibra*] Aruſpicina. FARN.

391. *Vivis rapta*] Sic Thyeſt. Act. 4. v. 755. *Erepta vivis exta pectoribus tremunt.* Rapi illa conſueviſſe, ut ſpirantia & palpitantia conſulerentur, Arnobii, Virgilii & aliorum teſtimoniis probat Barnabas pag. 23. DELRIUS.

392. *Nomen.*] Regicidae nomen. FARNAB.

393. *Ipſe*] Per necromantiam, vel ſciomantiam evocandus eſt ab inferis Lajus, vel umbra Laji. FARNABIUS.

396. *Populus*] Umbrae. FARN.

398. *Nam te,*] Nota Regibus non licuiſſe intereſſe ſacris inferorum; quibus manes invocabantur. Nam inferos adière (ſecundum poëtas) Aeneas, & Ulyſſes. Fortaſſis tectum quid & ingenioſum hic latet, & in adulationem Principis; quem negat fas adire inferos. Mos enim invaluerat, mortuos Impp. numero Deorum adſcribere. An etiam reſpexit ad Dialis flaminis conditionem? cui certe non licuit locum, in quo buſtum erat, unquam ingredi, neque mortuum attingere, ut Gellius refert. Sed prius illud amplius placet. DELRIUS. Commentatores quaerunt cauſas, nec explicant. Ego puto ſimpliciter quia haud licitum regibus videre aut tractare feralia, non magis quam imperatoribus *auguratu vetuſtiſſi-*

miſve

Invisere umbras. *Oedip.* Te Creo hic poscit labor,
Ad quem secundum regna respiciunt mea.
Tires. Dum nos profundae claustra laxamus Stygis,
Populare Bacchi laudibus carmen sonet.

VARIORUM.

misve caeremoniis praeditis, ut loquitur Tacitus l. 2. Annalium. De quo more ego plura in libellis Suspicionum. GRUTERUS.

399. *Te Creo*] *Suffi.it huic negotio Creonta.* FARNABIUS.

402 *Populare*] Pop. Thebano peculiare & solenne. nam & Bacchus Thebanus. FARNABIUS. Hymnus Thebanis peculiaris & solitus. Festus: *Popularia sacra sunt (ut ait Labeo) quae omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt.* populare ergo quod totius populi. Ennius Annal. *Quam de tuas omnes legiones ac populares.* DELRIUS.

CHORUS.

Canit Chorus dithyrambum, qui Bacchi gesta & inventa continet.

Effusam redimite comam nutante corymbo,
Lucidum coeli decus, huc ades votis,
Mollia Nisaeis armatae brachia thyrsis,
Quae tibi nobiles Thebae, Bacche, tuae
Palmis supplicibus ferunt.

Huc

GRONOVII.

405. *Armatae brachia thyrsis*,] Satis commode videntur transpositi versus, & sic mutatum pro *armati*, quod editi scriptique fere habent libri. Dubium tamen me reddit optimus codex, qui & versum pristino loco servat & exhibet *armatus*: quasi tam hunc quam primum versum chori de ipso Baccho velit intelligi; eum vocari *redimitum effusam comam nutante corymbo & armatum mollia brachia Nisaeis thyrsis.* Neque enim minus Bacchi quam Thebaidum *mollia* brachia.

VARIORUM.

403. *Redimite*] O Bacche redim. com. *atque haec transpositio praeferenda vulgatae lectioni, ubi Chorus populares seque invicem hortantur.* FARNABIUS. Bacchi legem jussisse, ut comites ejus nigrae hederae foliis & corymbis coronarentur, docet Dionys. Afer, & Bacchum comatum pingi constat. DELR.

404 *Coeli decus*,] Bacchus enim idem cum Sole, qui *crinitus* scil. radiis: *perpetuo juvenis.* quia in cursu constans & omnia vivificans; *formosus*, quippe omnia illustrans. Et hic rite invocatur, quia λοιμιος, ut supr. v. 36. & 109. FARNAB.

405. *Nysaeis*] Decem Nysae sunt. quoties autem nullo adjecto restringitur, Arabiae illa intelligenda est, prope quam in antro Bacchus à nymphis est enutritus; vel Indica à Libero patre condita FARN.

405. *Thyrsis*,] Thyrsus erat lancea hederae frondibus occultata, ut hedera amicis metum tolleret; hostibus, dolosa cuspis lanceae vulnus infligeret. ab hoc thyrso Bacchus *thyrsiger*, Bacchae *thyrsigerae* Latinis: Naevius Lycurgo: *Pergite thyrsigerae Bacchae, Bacchico cum schema.* Graecis θυρσόλογχοι, quae vox dolosam illam cuspidem indicat. Athenaeus auream thyrsolanceam in manu ha-

Huc adverte favens virgineum caput
Vultu sidereo discute nubila,
Et tristes Erebi minas,
Avidumque fatum.
Te decet vernis comam floribus cingi,
Te caput Tyria cohibere mitra;
Ederave mollem baccifera
Religare frontem.
Spargere effusos sine lege crines,
Rursus adducto revocare nodo.
Qualis iratam metuens novercam
Creveras falsos imitatus artus,
Crine flaventi simulata virgo,
Luteam vestem retinente zona.
Inde tam molles placuere cultus,
Et sinus laxi, fluidumque syrma.

Vi-

GRONOVII.

422. *Unde tam molles placuere*] Tolle interrogationis notam, & scribe cum Flor. Mog. & Crusser. *Inde tam molles.* Hinc, inquit, ex hac fabula, quod metu novercae latuisti dissimulatus habitu puellari, hinc, inquam, est quod hodieque tibi, quamvis forti & bellatori, molles cultus placent. Mox Florent. *Frangit Araxen.* non *Araxem.*

VARIORUM.

habuisse docet Liberum, cum de illo inquit: εἶχεν ἐν ταῖς χερσὶ χρυσῆν θυρσόλογχον. DELRIUS.

408. *Virgineum*] Herc. Fur. v. 473. FARNAB.

409. *Vultu sidereo*] Formoso. FARN.

410. *Tristes*] Suprà vers. 160. & deinceps. FARNABIUS.

411. *Avidumque*] Mortem insatiabilem. FARN.

412. *Floribus*] Unde ἄνθιος dictus FARN.

413 *Tyria*] Purpurea, vel Lydia. Herc. Fur. vers. 470. FARN.

413. *Mitra*,] מיטרא *Mitra* autem vox Syriaca tam matrum quam virginum ornamentum, quo caput vinciebant, significans; Latine, *vitta*. Propertius: *Cinxit & acceptas altera vitta comas.* DELRIUS.

414. *Ederave*] Hedera, quae corymbos nigros fert, se Bacchus coronavit; vel propter similitudinem quam habent folia & fructus cum vite; vel quod corollae hederaceae insita frigiditate vapori resistunt, vinique potentiam sistunt. FARNAB.

414. *Baccifera*, *&c.*] Sic omnino legendum. Haud recte qui substituere *Bacchiferâ*, atque interpretantur, quae fertur à Baccho & Bacchis. Requiro enim exemplum similis compositionis; quippe composita hujusmodi activa sunt, non passiva. GRUTERUS.

417. *Adducto*] Collecto in nodum & in terga rejecto. FARNABIUS.

418. *Qualis*] Qualis infestam pellicibus Jovisque filiis Junonem metuens, virginis os habitumque gerens latebas in antro Nysaeo. Supra v. 405. FARN.

422. *Molles placuere*] Origenes lib. 3. contra Celsum, tradit Bacchum muliebri habitu amictum esse, vocatque Maenalam. DELRIUS.

423. *Laxi*,] Discincti. FARNABIUS.

423. *Syr-*

Vidit aurato residere curru,
Veste cum longa tegeres leones,
Omnis Eoae plaga vasta terrae,
Qui bibit Gangem, niveumque quisquis
Frangit Araxen.
Te senior turpi sequitur Silenus asello,
Turgida pampineis redimitus tempora sertis.
Condita lascivi deducunt orgia mystae.

Te

VARIORUM.

423. *Syrma.*] Herc. Fur. vers. 474. FARN.

425. *Veste*] Cum syrmate tegeres leones currum tuum trahentes, ut & tigres & lynces. FARN.

426. *Omnis*] Orientales mundi partes; India maxime & Scythia. Supra vers. 114. FARN.

427. *Gangem,*] Indiae fl. FARN.

427. *Niveumque*] Armeniae fluv. nivibus auctum; vel frigidum. addit enim *Frangit.* vel, gelu constrictum; vel ratibus secat. vel respicit ad nomen fluvii, ab ἀράσσω frango. FARN.

429. *Silenus asello,*] Alumnus & nutritor Bacchi. FARNABIUS. Ovid. Metamorph. 4. *Bacchae Satyrique sequuntur. Quique senex ferula titubantes ebrius artus Sustinet, & pando non fortiter haeret asello.* Sileni Mythologiam docet Natalis lib 5. Mytholog. cap. 8. Silenos Nicandri scholiastes in Alexiphar. dici tradit ἀπὸ τῆ σιλλαίνειν, ὅ ἐστι λοιδορεῖν, & eosdem appellari satyros: cui repugnat Nonnus, eos distinguens his verbis. Καὶ λαζίων Σατύρων κεραοειδέος ἅμα φυλῆς, Σιληνῶν τε φάλαγγας, &c. DELRIUS.

430. *Turgida*] *Inflata hesterno ut semper Iaccho.* FARNABIUS.

431. *Condita*] Non nisi initiatis revelanda; variis obsita frondibus; non sub dium rapienda. FARNABIUS.

431. *Orgia*] Bacchanalia, ab ὀργῆς furore, *vel* τῶν ὀρῶν montibus qui resonant nocturno Bacchantium clamore; *vel* ἀπὸ τῆ εἴργειν ab arcendo à mysteriis profanos. FARN.

431. *Mystae,*] Mysteriorum periti, initiati sacris, à μυεῖν. FARN.

431. *Condita lascivi deducunt orgia mystae,*] Visum est ad majorem lucem hujus loci huc referre, quae miraculum illud doctrinae, Hugo Grotius, olim praefatus est ad elegantissimum Poëma de Eucharistia. Ibi vir maximus hunc in modum. *Utilissimis humano generi* repertis, *quae duo esse panem & vinum omnis confitetur antiquitas, priscorum mortalium vana superstitio* sacra *instituit, quorum honos arcana religione cresceret.* Mysteria *illis Graecum nomen est &* Teletae. *Latinum* initia; *unde eosdem &* mystas *&* initiatos *&* Epoptas *dicimus: quorum oculis post certi temporis experimenta sanctimoniaeque pericula, rituum secreta creduntur. Sic Aegyptus* Isin Osiridemque *venerata: quorum vitis alter, altera frugum inventrix credita; Cultumque eumdem Graeci in* Cererem Bacchumque *traduxere, pari credulitate necessarii utriusque muneris istis auctoribus evulgati. Hinc Eleusinia, Thesmophoria, Nyctelia orgia. Bonae deae ceremonias, & Liberalia simili instituto gens Latialis amplexa est, nihilque praetermissum eorum, quae aut ex Sicula, aut ex Etrusca disciplina hauriri potuerunt. Haec sacra inter viros feminasque erant distributa. Infantes etiam Eduliae Potinaeque Deabus initiatos Varro auctor est. Mirum autem non est, gentes veri lumine destitutas divinitatem, quam sola natura monstrabat, in rebus inferioris posuisse naturae.* Hactenus commentatio summi viri; quatenus quidem huc facere videatur. Ceterum eam mecum pro sua humanitate & amore in literas ex schedis suis communicavit Vir Amplissimus Franciscus Jacobus van Overschie, magni Hugonis ex fratre Pronepos, J. C. & Reip. Delphensis Senator. Cum vero nec in excusis, tam hic, quam alibi sacri Poëmatis istius exemplaribus, inquirenti mihi usquam appareret ista Grotiani nominis Praefatio, commodum visum est hoc loco, qui nos in rem sacrorum praesentem deduceret, divinam hanc summi ingenii commentationem, si forte typis illa necdum vulgata esset, contra oblivionis & negligentiae aleam consecrare. Plura *de Mystis & Mysteriis* erudite congessit Is. Casaubonus Exercit. XVI. ad Annal. Baronii sect. 43. SCHRODERUS.

432. *Kas-*

Te Bassaridum comitata cohors,
Nunc Edoni pede pulsavit
Sola Pangaei; nunc Threicio
Vertice Pindi; nunc Cadmeas
Inter matres impia Maenas
Comes Ogygio venit Iaccho,
Nebride sacra praecincta latus.
Tibi commotae pectora matres
Fudere comam: thyrsumque levem
Vibrante manu, jam post laceros
Pentheos artus Thyades oestro

Mem-

GRONOVII.

433. *Nunc Edonii pede*] Scribe; *Edoni.* Sunt enim Ἠδωνοί. Statius lib. 5. *Edonas hiemes Arctonque frementem Excipere* Jam monuit G. Fabricius. Flor. *Edono* quod esset, Edonorum more. Sed quod sequitur, quomodo cohaeret? Lege: *nunc Threicio Vertice Pindum.* In altissimo Thraciae loco. Neque enim ausim rescribere, etsi blandiatur. *Nunc Edono pede pulsavit Sola Pangaei; nunc Threïcio Turbine Pindum.* Ut chororum modi significentur.

VARIORUM.

432. *Bassaridum*] Bacchi ministrorum, ἀπὸ τοῦ βάζειν à vociferando: vel à vulpinis pellibus quibus cingebantur: Bassares enim Thracibus sonat *vulpes*; (qua ratione & scortum deducitur, & Bassaris pro meretrice saepe usurpatur) *alii* à demissa & talari veste qua induebantur Bacchi ministri. FARNABIUS. Harum nomina habes apud Nonnum Dionys. ιδ'. DELRIUS.

434. *Pangaei;*] Thraciae promontorii Macedoniam versus. FARNABIUS.

434. *Threicio vertice Pindi;*] Quaerit Gronovius, quomodo cohaereat; quare legendum monet *Threicio vertice Pindum.* Ego ἀπὸ κοινοῦ τὸ *sola* intelligi puto, ut sit: *sola Pindi vertice Threicio.* atque hoc postea vidi in mentem prius venisse veteri interpreti ad h. l. SCHRODERUS.

435. *Cadmeas*] Thebanas. FARN.

436. *Maenas*] Baccha. à μαίνεσθαι. FARN.

437. *Ogygio*] Thebano, ab Ogyge rege. FARN.

437. *Iaccho,*] Baccho ἀπὸ τοῦ ἰάκχειν. à vociferatione ebriorum. FARN.

438. *Nebride*] Hinnuli pelle Baccho sacra, qua ipse amiciebatur: unde νεβρώδης dictus, & νεβρεδόπεπλος. FARN.

439. *Matres*] Thebaid. v. 17. FARN.

442. *Thyades*] Bacchico furore percitae: à θύω, feror impetu. FARNABIUS. Bacchae Thebanae. *Thyades* (ait Pausan. in Phoc.) *sunt Atticae feminae, quae in Parnassum quotidie venientes, cum Delphicis mulieribus arcana Libero patri sacra peragunt.* sed poëtae latius sumere consueverunt. DELRIUS.

442. *Oestro*] Latine *asilus*, Graece οἶστρος. Virgilius Georg. 3. *Est lucos Silari circa, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans; cui nomen asilo Romanum est, oestrum Graji vertêre vocantes, Asper, acerba sonans, quo tota exterrita silvis Diffugiunt armenta:* —— Romanum nomen suo jam tempore periisse, & Graecum tantum in usu fuisse scribit Seneca epist. 59. *Oestrum* quidam cum *tavano* confundunt, quem Graeci μύωπα vocant, in quibus Plinius l. 11. c. 28. & Apollonius l. 1. ubi cum de oestro ageret, dicit: ὅντε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες, *quem tabanum vocant bubulci*, & glossarium Latino-Graecum; *Asilio* κεντρου βόων καὶ σκορπίων. Graeco-Latinum: οἶστρος ὁ μύωψ *Tabanus*, *asilio*. Aristotel. in animal. hist. docet οἶστρον circa fluvios, μύωπα in silvis nasci. vide Scholiast. Apoll. in l. 1. v. 205. & Wottonum lib. 9. de differ. animal. cap. 213. Obtinuit, ut οἰστροφρενεῖς furiosi dicantur *Oestro perciti*, ab Euripide, apud Galenum lib. 3. de Hippoc.

Membra remissae, velut ignotum
Videre nefas.
Ponti regna tenet nitidi matertera Bacchi,
Nereidumque choris Cadmeia cingitur Ino.
Jus habet in fluctus magni puer advena ponti
Cognatus Bacchi, numen non vile, Palaemon.
Te Tyrrhena puer rapuit manus,
Et tumidum Nereus posuit mare,
Caerula cum pratis mutat freta.
Hinc verno platanus folio viret,
Et Phoebo laurus carum nemus:
Garrula per ramos avis obstrepit.
Vivaces ederas remus tenet.
Summa ligat vitis carchesia.

Idae-

GRONOVII.

450. *Et tumidum Nereus*] Flor. & nostrae membranae, *timidum.* quasi reverentia Bacchi. Inferius: *Divite Pactolos.* non *Pactolus.*

VARIORUM.

poc. & Platon. dogmat. cap. 4. & Latinis passim, Philostratus in Imag. Penthei pingit Bacchum τὸν οἴστρῳ περιβακχεύοντα ταῖς γυναιξίν. *oestro pungentem & furiantem mulieres.* Aelianus quoque lib. 3. var. hist. refert Lacaenas, Sicyonias, & Thebaides olim hoc Bacchi oestro infestatas; tresque Minyades, Leucippem, Alcippem & Alcithoëm eodem asilo stimulatas, infantulum Leucippes, quem hinnuleum putabant, discerpsisse. Quam flebiliter Pentheum Agave mater luxerit ita describit Nonnus lib. 46. Dionys. ut vix queat moestius & lacrymabilius. DELRIUS.

443. *Velut*] Sanae menti restitutae lugebant facinus, quod furiatae admisissent. FARNAB.

445. *Matertera*] Ino. Thebaid. vers. 23. FARNABIUS.

446. *Cadmeïa*] Sic Claudianus: —— *Cadmeïa ludit Leucothoë.* —— De Ino seu Leucothoë multa Pausanias in Atticis. DELRIUS.

446. *Ino.*] Ino Athamanti Melicertam peperit, cum quo mariti furorem fugiens, in mari submersa, credita marinorum Deorum numero addita. Graeci *Leucotheam*; Latini *Matutam*, filium illi *Palaemonem*, hi *Portumnum* nuncupant. late haec Nonnus l. 9' & ι'. Pausan. in Attic. & Messeniac. Plutarchus in Camillo. Apollod. l. 3. Biblioth Ovid. lib. 1. & 4. Metam. & 6. Fast. sed alia longe narrat Aristides in Isthmica 1. quem legat, qui multa de Leucotheâ & Palaemone volet. vide etiam vers. 23. Phoen. DELRIUS.

448. *Cognatus*] Sobrinus Palaemon, factus Deus maris Portumnus. Ibid. FARNABIUS.

449. *Te Tyrrhena*] Piratae Tyrrheni rapuerant Bacchum in navim, dumque ipsum ligare vellent, Bacchus piratas in furorem vertit; quo correptis, mare visum est pratum floribus & arboribus consitum, mali in vites verti, remi in serpentes, jamque leo visus est proram obsidere, tigris puppim, quo attoniti dejiciunt se in mare & Delphines facti sunt. FARN.

453. *Laurus*] Supra v. 16. FARN.

455. *Vivaces*] Quae juge virentes, ne hieme quidem decus suum amittunt. DELRIUS.

456. *Carchesia.* Summam mali partem. FARNABIUS.

Idaeus prora fremuit leo.
Tigris puppe fedet Gangetica.
Tum pirata freto pavidus natat;
Et nova demerfos facies habet.
Brachia prima cadunt praedonibus,
Illifumque utero pectus coit.
Parvula dependet lateri manus,
Et dorfo fluctum curvo fubit:
Lunata fcindit cauda mare,
Et fequitur curvus fugientia carbafa delphin.
Divite Pactolos vexit te Lydius unda,
Aurea torrenti deducens flumina ripa.
Laxavit victos arcus Geticafque fagittas
Lactea Maffagetes qui pocula fanguine mifcet.
Regna fecurigeri Bacchum fenfere Lycurgi.
Senfere terrae te Dacûm feroces:
Et quos vicinus Boreas ferit

Arva

VARIORUM.

457. *Idaeus*] Horrendus, qualis in Ida monte Phrygiae. FARN.

458. *Gangetica.*] Indica à Gange flu. FARN.

461. *Brachia prima*] Hoc carminis genere ufus fuit Pomponius Secundus, apud Terentianum, his verbis: *Pendeat ex humero dulcis chelys Et numeros edat varios: quibus Affonet omne virens late nemus Et tortis errans qui flexibus.* DELRIUS.

463. *Parvula dependet*] Ovid. Met. 3. hanc rem fufius expreffit, hoc modo: *In fpatium refilire manus breve vidit, & illas Jam non effe manus, jam pinnas poffe vocari.* DELRIUS.

463. *Manus,*] Pinnae loco manuum. FARN.

464. *Curvo*] Ex hominibus facti Delphines incurvi. FARN.

465. *Lunata*] *Falcata noviffima cauda eft, Qualia dimidiae finuantur cornua Lunae.* FARN.

467. *Pactolos*] Pact. Lydiae fluv. vexit te rectorem unda aurifera FARN.

470. *Maffagetes*] Scythiae pop. *qui lac commiftum potant cum fanguine equino.* FARN.

471. *Regna*] Thracia vid. Herc. Fur. verf. 903. FARNABIUS.

471. *Securigeri Lycurgi.*] Lycurgus, Dryantis F. rex Thraciae, Bacchum omni, quâ potuit injuriâ affecit, bello fuperavit, egit in exilium, interfecit, ut fcribit Jul. Firmicus lib. de myfteriis & erroribus prophan. relig. cap. 6. Verum ethnici finxerunt contraria, victum Bacchi artibus Lycurgum contemtae religionis graviffimas poenas dependiffe. Plutarchus in lib. de poët. leg fcribit eum, cum vites omnes è Thracia conaretur exfcindere, fibi crura fecuri incidiffe; huc nofter refpicit. Hygin. cap. 132. tradit furore correptum, uxorem & liberos trucidaffe, & à Pantheris, quas Dionyfus immiferat, in Rhodope laceratum. Apollodorus lib. 3. Bibliothec. ab equis in Pangaeo difcerptum; Homerus excaecatum dumtaxat; alii fibi manus intuliffe. multa Euftathius ad 6. Iliad. DELRIUS.

472. *Te Dacûm*] Vide Thyeft. 370. fic Horat. *te Dacus; te profugus Scytha* FARNABIUS. In emendationibus Solini cap. 52. num. 3. monui, hic legendum effe *Sacarum.* in qua fententia adhuc

Arva mutantes: quaſque Maeotis
Alluit gentes frigida fluctu:
Quaſque deſpectat vertice ſummo
Sidus Arcadium, geminumque plauſtrum.
Ille diſperſos domuit Gelonos:
Arma detraxit trucibus puellis:
Ore dejecto petiere terram
Thermodontiacae graves catervae;
Poſitis tandem levibus ſagittis,
Maenades factae. ſacer & Cithaeron
Sanguine inundavit,
Ophioniaque caede.
Proetides ſilvas petiere: & Argos

Prae-

GRONOVII.

475. *Alluit gentes frigida fluctu:*] Quidam *frigido* Florent. *rigido* Infra: *frigore aeterno rigens.* Martiali *rigens Dircenna placabit ſitim*, & *aquam potare rigentem.* Columella lib. 9. 14. *recentiſſimi rigoris aqua infuſa.*

482. *Levibus ſagittis, Mites factae.*] Vulgares libri ſyllaba adaugent: *Mites ſunt factae.* Sed praeclare optimus codex: *Poſitiſque tandem levibus ſagittis Maenades factae.* Hoc eſt, omiſſo habitu & armatu Amazonio nebridem & thyrſum ſumpſere & inter Maenades Bacchum veneratae ac ſecutae ſunt. Mox pro *Ophioniaque* Grotius ad marginem: *Echioniaque caede.* Pentheus enim Echionides. Flor. etiam: *Sanguine undavit.*

486. *Et agros Praeſidem Bacchum*] Priſcae editiones & ſcriptorum vulgarium manus omnis, *Praeſentem*, quod ratione carminis, ut putat, habita delevit Fabricius, & ſuppoſuit, *Praeſidem.* Delrius malit, *Vindicem*, aut *Praeſidem* jubet intelligi Naxi. Quid autem, quod Bacchum noverca coluiſſe dicitur? Nempe, ajunt, ultio de Proeti filiabus adeo grata fuit Junoni, ut deinceps reconciliata privigno faveret. At ille non in Junonis gratiam, ſed proprio dolore Proetidas in furorem egit. Pulcre & vere liber optimus: *Proetides ſilvas petiere: & Argos Praeſente Bacchum coluit noverca.* Hoc eſt, ipſi Argivi, tam manife-

VARIORUM.

hucſum. male in v.l. continetur *Zadacum.* DELRIUS.

474 *Arva*] Herc. Fur. v. 532. FARNABIUS.

474. *Maeotis*] Scythiae palus. FARN.

476. *Quaſque*] Et ſi qui directe ſubjacent urſis, ſideribus Borealibus. Hercul. Fur. verſ. 6. & 128, FARNABIUS.

478. *Gelonos:*] Sarmatiae pop. Hercul. Fur. 533.

479. *Trucibus*] Amazonibus Hippolyt. verſ. 398. FARN.

480. *Ore*] Mortem oppetiere. Hercul. Fur. verſ, 895. FARN.

481. *Thermodontiacae*] Hercul. Fur. verſ. 245. FARNABIUS.

483. *Cithaeron*] Mons prope Thebas. FARN.

485. *Ophioniaque*] Thebana, ab Ophione ſuperſtite ex iis, qui è ſerpentis dentibus nati ſunt. Herc. Fur. 259. *Hac eſt* Penthei & comitum Bacchi contemptorum ſanguine. FARN.

486. *Proetides*] Cum Proeti Argivorum regis filiae Junonis formae ſuam praeferrent, eaedemque Bacchum colere recuſarent, injicit iis furorem Liber, ut ſibi vaccae viſae in ſylvas fugerent & *implerent falſis mugitibus agros.* haec ultio Junoni uſque adeo grata, ut deinceps privigno conciliata faveret. FARNABIUS.

 488. *Na-*

Praeſente Bacchum coluit noverca.
Naxos Aegaeo redimita ponto
Tradidit thalamis virginem relictam,
Meliore penſans damna marito.
Pumice ſicco
Fluxit Nyctelius latex.
Garruli gramen ſecuere rivi,
Combibit dulces humus alta ſuccos,
Niveique lactis candida fontes
Et miſta odoro Lesbia cum thymo.
Ducitur magno nova nupta coelo.
Solemne Phoebus carmen
Edit infuſis humero capillis.
Concutit tedas geminus Cupido.
Telum depoſuit Juppiter igneum,

Odit-

GRONOVII.

ſto numine Bacchi commoti, quamvis peculiari Junonis in tutela eſſent, eamque novercam ſcilicet illius praeſentem haberent, nihil offenſam deae veriti, coluere & ipſum honoremque ei habuere. Ne quis verſus modulum repugnare putet, par eſt huic ſimiliſque inſerius: *Oditque Baccho veniente fulmen.* Nam & ſic Florentinus.

492. *Fluxit Nyctileus latex.*] Scribe *Nyctelius*, ἀπὸ τοῦ νυκτελεῖν. Ovid. lib. 4. *Nycteliuſque Eleleuſque parens & Iacchus & Euan.*

495. *Niveique lactis candida fontes*] Florent. *candidos*: ut & Voſſianus Heinſianuſque minor, & notat è quibuſdam Commelinus.

VARIORUM.

488. *Naxos*] Hippolyt. verſ. 757. FARNABIUS. Cyclades inſulae in Aegaeo ſunt, Andros, Myconos, Tenedos, Naxos, Delos, Seryphus, Gyaros, Rhenia, omnium altiſſima Naxos, quae etiam Dia, teſte Callimacho, & Strongyle & Dionyſias vocata, teſte Plinio lib. 4. cap. 12. à vinearum fertilitate. quare à Papinio in Achilleid. *Bacchica* dicitur, ut Baccho-ſacra. DELRIUS.

488. *Aegaeo*] Phoen. 313. DELRIUS.

489. *Virginem relictam*,] Ariadne à Theſeo in Naxo deſerta, ibidem Baccho nupſit: qua in re tamen non ſatis Plutarchus in Theſeo & Nonnus Dionyſ. μϛ´ conveniunt. DELRIUS.

492. *Fluxit*] Bacchus è terra aquam elicuit, lac, vinum, mel. Eurip. Ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον, Ῥεῖ δ' οἴνῳ, Ῥεῖ δὲ μελισσῶν Νέκταρι. FARNABIUS.

493. *Garruli*] *Dulci labentes murmure rivi.* FARN.

495. *Niveique lactis candida fontes*] Uterque Traject. & ambo impreſſi *candidos*. Sane illud *candida* durum eſt, & perplexum. SCHRODERUS.

496. *Lesbia*] Fragrantia vina è Lesbo inſ. Λέσβιος ἡδὺ νέκταρος αὐγῇ, Ἀμβροσίᾳ ὅμοιον. FARN.

497. *Nova*] Ariadne Baccho nupta & in coelum relata. FARN.

498. *Carmen*] Epithalamium, κατακοιμητικόν.

500. *Concutit taedas*] Faces nuptiales (de quibus Phoen. 263. & 507.) praeferebat. FARN. Ex ritu antiquo egregie liber, *Concutit*. Scis in nuptiis faces praeferri ſolere plerumque à pueris. Huc reſpiciens vult Bacchi & Ariadnes caetui praeluxiſſe Cupidinem utrumque. *Lipſius*. Pro *concutit*, alii *concinit*.

500. *Geminus*] Mutuus: *vel* ut Verſ. 275. Hippolyt. FARN.

502. *Odit-*

Oditque Baccho veniente fulmen.
Lucida dum current annosi sidera mundi,
Oceanus clausum dum fluctibus ambiet orbem;
Lunaque dimissos dum plena recolliget ignes;
Dum matutinos praedicet Lucifer ortus;
Altaque caeruleum dum Nerea nesciet Arctos;
Candida formosi venerabimur ora Lyaei.

VARIORUM.

502. *Oditque*] Semeles infaustique concubitus memor. FARN.

503. *Lucida*] Semper itaque Bacchum venerabimur. FARN.

504. *Oceanus*] Terram insulae modo comprehendi ab Oceano, & cingi omnem significat. sic Dionysius Afer: ὅτι Ὠκεανὸς περιδέδρομεν γαῖαν ἅπασαν. quod, teste Strabone, primus Homerus fuit commentus, ceteri Geographi quoque postea sunt secuti: adeo ut Aethicus affirmet Senatui compertum, orbem terrarum mari, ut limbo quodam cingi. nata opinio, quod terram per se globum efficere & rotundam putabant. DELR.

505. *Lunaque*] Luna cum plena fuit paullatim lucem deperdit, & obscuratur, donec Novilunium sen Neomenia fit: tum recolligens rursus & corniculans, paullatim amissam recuperat: & primo *Menoeides*, mox *Dichotomos*, deinde *Amphicyrtos* effecta, tandem rursus *Panselenos* seu plena apparet, & sic dimissos plena ignes recolligit. docet Aristoteles & Graeci ejus interpretes in lib. 2. de coelo cap. 11. DELRIUS.

507. *Altaque &c*] Thyest. v. 476. FARNABIUS.

508. *Lyaei.*] A λύω, ut Liber. *Quod curis solvat corda, Lyaeus erit.* FARN.

ACTUS TERTIUS.

OEDIPUS. CREON.

Indicat regi Creon ex necromantia, seu mavis sciomantia, intellexisse se interfectorem Laji Oedipum fuisse; ille fretus opinione sua de Polybo patre negat, & post jurgia Creontem in carcerem conjici jubet.

Oedip. Etsi ipse vultus flebiles praefert notas,
Expone cujus capite placemus deos.
Creon. Fari jubes, tacere quae suadet metus.
Oedip. Si te ruentes non satis Thebae movent,

At

GRONOVII.

510. *Expone cujus capite*] Florent. *Exprome.*

VARIORUM.

512. *Si te ruentes*] Si non publicae salutis causa, mihi

At ſceptra moveant lapſa cognatae domus.
Creon. Neſciſſe cupies, noſſe quae nimium expetis.
Oedip. Iners malorum remedium ignorantia eſt.
Itane & ſalutis publicae indicium obrues?
Creon. Ubi turpis eſt medicina, ſanari piget.
Oedip. Audita fare; vel malo domitus gravi,
Quid arma poſſint regis irati, ſcies.
Creon. Odere reges dicta, quae dici jubent.
Oedip. Mitteris Erebo vile pro cunctis caput,
Arcana ſacri voce ni retegis tuâ.
Creon. Tacere liceat. nulla libertas minor
A rege petitur. *Oedip.* Saepe vel linguâ magis
Regi atque regno muta libertas obeſt.
Creon. Ubi non licet tacere, quid cuiquam licet?
Oedip. Imperia ſolvit, qui tacet, juſſus loqui.
Creon. Coacta verba placidus accipias, precor.
Oedip. Ulline poena vocis expreſſae fuit?
Creon. Eſt procul ab urbe lucus illicibus niger,
Dircaea circa vallis irriguae loca.
Cupreſſus altis exerens ſilvis caput
Virente ſemper alligat trunco nemus;
Curvoſque tendit quercus & putres ſitu
Annoſa ramos. hujus abrupit latus

Edax

GRONOVII.

523 *Nulla libertas minor*] Florent. per interrogationem: *ulla libertas minor A rege petitur?*

VARIORUM.

mihi tamen qui ſororem tuam duxerim tuaeque familiae hoc tribue, cui fruſtra erit regnum, ubi perierunt omnes ſubditi. FARNABIUS.

515. *Iners*] Ignavum vel inops. neque enim qui ignorat malum, remedium curat. FARN.

521 *Vile*] Velut devotum Diis Manibus pro ſalute publicâ. FARN.

525. *Muta*] Tacendi libertas. FARN.

527. *Imperia*] Imperium detrectat & non paret. FARN.

531. *Dircaea*] Dirces fontis, Phoen. verſ. 20. & 126. FARN.

533. *Alligat*] Amplectitur nemus ſemper virente trunco. FARN.

534 *Situ*] Lanugine, muſco. FARN.

535. *Annoſa*] Vivax.

537. *Ful-*

Edax vetuſtas: illa jam feſsâ cadens
Radice, fulta pendet aliena trabe.
Amara baccas laurus; & tiliae leves;
Et Paphia myrtus; & per immenſum mare
Motura remos alnus; & Phoebo obvia
Enode Zephyris pinus opponens latus.
Medio ſtat ingens arbor, atque umbra gravi
Silvas minores urget; & magno ambitu
Diffuſa ramos, una defendit nemus.
Triſtis ſub illa lucis & Phoebi inſcius
Reſtagnat humor, frigore aeterno rigens.
Limoſa pigrum circuit fontem palus.
Huc ut ſacerdos intulit ſenior gradum,
Haud eſt moratus. praeſtitit noctem locus.
Tunc foſſa tellus, & ſuper rapti rogis

Ja-

GRONOVII.

536. *Illa jam feſſa cadens Radice,*] Florent. *ſpiſſa.* Utrum, *non ſpiſſa?* an intelligit omnium etiam effoetarum hujus generis arborum radices ſpiſſas? quaſi ſit: Illa jam caſura, ſi naturali relinquatur libertati, vixque haerens ſpiſſa illa & multiplici, quam omnes quercus habent, radice, ſtat tamen ſuſpenſa alia arbore, cui innititur.

538. *Amara baccis laurus;*] Flor. *Amara baccas.* Ut & mox: *& magno ambitu Diffuſa ramos.* non *ramis.*

VARIORUM.

537. *Fulta*] Proximae arboris trunco innixa. FARNABIUS.

538. *Amara baccis*] Δαφνίδες, teſtibus Dioſcoride, Matthiolo, & Ruellio, deſiccant & excalfaciunt, eoque potentius quo ſunt amariores. ideo Columella; *Rutaque Palladiae baccae victura ſaporem*, tunc enim ruta excellit, cum amariſſima eſt. DELRIUS.

539. *Paphia*] Veneti (quam Paphii religioſiſſime poſt Aſſyrios colunt) delicatiſſimae Deae arbuſcula perpetuo virore ſpectabilis, foliorum ſpecie odoreque ſuaviſſimo praeſtantiſſima, ſacrata. FARNABIUS.

540. *Motura*] Navigiis apta. *Alnus amica fretis.* FARN.

540. *Obvia*] Denſiſſimo cacumine ſylvis ſolem praecludens. FARN.

541. *Enode*] Rectum, nullis nodis, vel flexibus deformatum. DELRIUS.

543. *Silvas*] Arbores. FARNABIUS.

545. *Lucis*] Nec lucem, nec ſolem excipiens. FARNABIUS.

546. *Humor,*] Fons. FARN.

548 *Sacerdos*] Tireſias. FARN.

548. *Senior*] Volunt Tireſiam tres aetates vixiſſe. DELRIUS.

549. *Noctem*] Diis ſuperis ſub naſcentis ſolis ortum, inferis ſub occaſum ſolis ſacra fiunt. FARN.

550. *Foſſa*] Diis ſuperis in aris extructis, terreſtribus in terra; inferis in terra effoſſa, ſacra faciebant. FARN.

550. *Rapti*] Sacra infernalia igne tantum è rogis rapto accendere moris erat FARN.

551. *Ipſa*

Jaciuntur ignes. ipse funesto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit.
Lugubris imos palla perfundit pedes.
Squallente cultu moestus ingreditur senex.
Mortifera canam taxus astringit comam.
Nigro bidentes vellere atque atrae boves
Retro trahuntur. flamma praedatur dapes,
Vivumque trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde Manes; teque, qui Manes regis,
Et obsidentem claustra letalis lacus:
Carmenque magicum volvit, & rabido minax

De-

GRONOVII.

551. *Ipse funesto integit Vates*] Non videtur necessarium, ut *Ipsa* faciamus, & Manto interpretemur cum Grutero, & Barthio ad Statii IV. Thebaida. Neque agnosco, quod ille fingit hic *ταυτολόγον*. Etsi enim praecesserit Tiresiae funesto amictu tegi corpus & pallam lugubrem sive pullam discincti pedes ferire, tamen belle sequitur: *Squallente cultu moestus*. non enim vestimentum ejus notat hic versus, sed quaesitam tristitiam frontis & illuviem impexamque barbam. Infra: *Paedore foedo squallidam obtentus comam*. *Palla* autem non semper muliebris: Nam & Apollinis Arionisque & citharoedorum commemoratur palla. Manto non nominat ille quidem, sed quia nihil sine illa Tiresias, intelligendam relinquit. Sufficit infra notari. v. 595. *Ipsa, quae ritus senis Artesque norat, stupuit.*

556. *Atrae boves Retro trahuntur.*] Quid Homero sit *αὐ ἐρύειν*; jam diximus. Ei quomodo oppositum esse possit, *retro trahere*, nulla ratione possum adsequi. Ita nulla invidia est Criticos hoc siluisse. Immo ipsum *αὐ ἐρύειν* est retro trahere. Ιλ. Θ. *τὸν δ' αὖ κορυθαίολος Ἕκτωρ Αὐ ἐρύοντα*, scil. nervum arcus, qui retro trahitur in emittenda sagitta. Quemadmodum igitur victimae, quae statuuntur capite versus terram inclinato, possunt dici *retro trahi*? An *retro* est *κάτω*? An retrosecus colligentes comam fronti eam praemittunt. Aut fallor aut fingit aversas trahi, ut Cacus traxit Herculis armenta. Nam quae inferis fiebant, ea oportebat omnia esse contraria ei ritui, quo fiebat superis. Ad horum aras duci oportebat sistique volentes & quietas victimas: ad istas igitur mirum non est trahi aversas & invitas. Nisi tamen contempto discrimine superorum & inferorum deorum simpliciter dixit, *Retro trahuntur*, pro *αὐ ἐρύειν*. quod sit, mactantur, parte actionis posita pro tota actione per Synecdochen. Omne erat, quod in versu Homerico: *Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν*, &c.

VARIORUM.

551. *Ipse funesto*] Nigro, impuro; ut contra, Diis superis operantes candido, puro. FARN.

552. *Frondem*] Funestam, feralem, utpote taxum seu cupressum, vel lege *Frontem quatit*. quod moesti & irati solent. infra vers. 555. & 913. FARNABIUS.

556. *Nigro bidentes*] Diis inferis nonnisi furvae hostiae immolantur, tristes scil. & luctuosae. Virgilius lib. 5, Aeneid. FARNABIUS.

557. *Retro trahuntur.*] Hoc, quemadmodum superiorum pleraque, nec non sequentia fere omnia, ab Homero Odyss. λ' mutuatus videtur. DELRIUS.

558. *Vivumque*] Infrà v. 564. FARNABIUS.

559. *Manes;*] Umbras. FARN.

559. *Qui Manes*] Summane. Pluto. FARN.

560. *Obsidentem*] Cerberum. FARN.

561. *Volvit,*] Immurmurat, revolvit carmina magica. FARN.

564. *Se-*

Decantat ore quidquid aut placat leves
Aut cogit umbras. ſanguinem libat focis,
Solidaſque pecudes urit, & multo ſpecum
Saturat cruore. libat & niveum inſuper
Lactis liquorem; fundit & Bacchum manu
Láevâ, canitque rurſus, & terram intuens,
Graviore Manes voce & attonita ciet.
Latravit Hecates turba. ter valles cavae
Sonüere moeſtum. tota ſuccuſſo ſolo
Pulſata tellus. audior, vates ait,
Rata verba fudi. rumpitur coecum chaos,
Iterque populo Ditis ad ſuperos datur.
Subſedit omnis ſilva, & erexit comam.

Du-

GRONOVII.

563. *Irrigat ſanguis focos,*] Abſque turba Pall. fuiſſet, ſequeretur Gruterus Regiomontani codicem Fabricio laudatum, in quo, *ſanguinem libat focis.* Nunc ſpernat illos tuto licet. ita enim & Etruſcus.

568. *Voce & attonita ciet.*] Flor. *citat.*

574. *Subſedit omnis ſylva,*] Puto, *Subſidit.* Florent. etiam, *erexit comas.*

VARIORUM.

564. *Solidáſque*] In ſacris inferis integra & ſolida hoſtia comburebatur. FARN.

564. *Multo ſpecum*] Sanguine, lacte, & vino foſſam perfundit, aquam addit Hom. Odyſſ. λ. πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δ' ἡδέϊ οἴνῳ, τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι. FARN.

566. *Fundit & Bacchum manu*] Hanc aquam veteres vocarunt: *arſeriam, adſeriam* & *adſerias*, ut docent Feſtus & gloſſae veteres. Vinum autem victimae bis ſuperinfundebatur, primum ad explorandum an eſſet idonea. ut docent Servius in 4. Aeneid. & Plutarch. lib. 1. de defect. oracul. poſtea vero victimae in fruſta conciſae, ut fit apud Homerum Iliad. λ'. & Odyſſ. μ'. & Apollon. lib. 1. Argon. DELRIUS.

567. *Laevá,*] Inferis ſcil. utpote malis invergens: ſuperis contra & bonis dextra. FARNAB.

567. *Canitque rurſus,*] Cum primo carmine non advenifſent. FARN.

567. *Terram*] Dejecto in terram vultu, non oculis, cum coecus fuerit Tireſias. FARN.

569 *Hecates*] Canes. *Sub pedibus mugire ſolum, & juga coepta moveri Sylvarum, viſaeque canes ululare per urbem, Adventante dea.* id eſt, Hecate. de qua v. 411. Hippol. Huic autem deae canes immolarunt priſci, quod ipſorum latratus incantationes ſolvere & monſtroſas viſiones credebatur. Ipſa itaque Lycophroni θεὰ κυνοσφαγὴς & Canis Ἑκάτης ἄγαλμα dicebatur. FARN.

569. *Ter valles cavae*] Lectio ſincera, nec obſtat quod Aſcenſius adfert, inferis non imparem, ſed parem numerum ſacrum eſſe. noſter Poëta namque ea in re non valde religioſus fuit, in Thyeſte & Medea, quemadmodum nec Virgil. Georg. 4. DELRIUS.

571. *Audior,*] Impetravi. FARNABIUS.

572. *Rata verba fudi.*] Non irrita vel caſſa, ſed efficacia & impetratoria. Vide Briſſon. lib. 1. de Form. cap. 112. DELRIUS.

572. *Chaos,*] Her. Fur. v. 609. Thyeſt. verſ. 830. FARNABIUS.

573. *Populo*] Manibus, umbris. FARN.

574. *Comam.*] Folia, Metaph. prae horrore ſcil. FARN.

Duxere rimas robora; & totum nemus
Concussit horror. terra se retro dedit,
Gemuitque penitus. sive tentari abditum
Acheron profundum mente non aequa tulit:
Sive ipsa tellus, ut daret functis viam,
Compage rupta sonuit: aut irâ furens
Triceps catenas Cerberus movit graves.
Subitò dehiscit terra, & immenso sinu
Laxata patuit. ipse pallentes deos
Vidi inter umbras: ipse torpentes lacus
Noctemque veram. gelidus in venis stetit
Haesitque sanguis. saeva prosiluit cohors,
Et stetit in armis omne vipereum genus
Fratrum, catervae dente Dircaeo satae,
Avidumque populi Pestis Ogygii malum.
Tum torva Erinnys sonuit, & coecus Furor,
Horrorque, & una quidquid aeternae creant
Celantque tenebrae; Luctus evellens comam,
Aegreque lassum sustinens Morbus caput,

Gra-

GRONOVII.

589. *Avidumque populi Pestis*] Draco, inquiunt, in nemore ad fontem Direen. Alii summi viri pestem hie eensent *[Greek]* & majuscula notandum esse. At illa pestis, quam vocat hie auctor, meo judieio, non pestilentia est, sed ipsa Sphinx, quae multa Thebano populo acerba objecit funera, ut in alia re Plautus loquitur. Hypallage: quasi esset *& Ogygia pestis, avidum populi malum.* Ovidius quoque sic vocat, ut alibi emendamus.

VARIORUM.

575. *Duxere rimas*] Diffindebantur. FARN.
576. *Se retro*] Recedit hiatum factura. FARN.
578. *Acheron*] Rex vel leges Acher. id est, inferni. FARN.
579. *Functis*] Mortuis, defunctis FARN.
581. *Triceps*] Hesiodus Cerbero quinquaginta eapita tribuit, Horatius & Isacius centum. Seneca Sophoclem, Apollodorum, Ciceronem, Tibullum, & alios sequitur. DELRIUS.
583. *Pallentes*] Plutonem & Proserpinam. FARNABIUS.
584. *Lacus*] Cocytum. Here. Fur. vers. 685. & Styga. ibid. v. 712. FARN.
586. *Haesitque*] *Coit formidine sanguis.* FARN.
586. *Cohors,*] Furiarum, ut v. 590. & draconigenum fratrum. FARN.
589. *Ogygii*] Thebani, ab Ogyge rege. FARNABIUS.
590. *Erinnys*] Vide Thyest. v. 96. & Hercul. Fur. vers 93. & deinceps. FARN.
592. *Evellens*] Hippol. v. 1181. FARN.

594 *Pen-*

Gravis Senectus sibimet, & pendens Metus.
Nos liquit animus. ipsa, quae ritus senis
Artesque norat, stupuit. intrepidus parens,
Audaxque damno, convocat Ditis feri
Exsangue vulgus: illico ut nebulae leves
Volitant, & auras libero coelo trahunt.
Non tot caducas educat frondes Eryx;
Nec vere flores Hybla tot medio creat;
Cum examen alto nectitur densum globo:
Fluctusque non tot frangit Ionium mare;
Nec tanta gelidi Strymonis fugiens minas
Permutat hiemes ales, & coelum secans
Tepente Nilo pensat Arctoas nives:
Quot ille populos vatis eduxit sonus.

Pa-

GRONOVII.

600. *Educat frondes Eryx;*] Τὸ *Eryx* correctorum est, inquit Scaliger; veteres habent, *Oeta:* trajectione igitur restitue, *Oeta frondes educat.* Intercedit Florentinus, qui sine suspicione praestat vulgatam Et certe numerus ejus τραχύτερος.

611. *Manuque sustinet laeva chelym,*] Rectius Flor. *sustinens laeva chelyn.* Ut ante, *premens.* Ovidius lib 11. *Distinctamque lyram gemmis & dentibus Indis Sustinet à laeva.* Suetonius Nerone: *intravit ordine suo simulque praefecti praetorii citharam sustinentes.*

VARIORUM.

594 *Pendens*] Anxius, suspensus, in dubio. FARNABIUS.

595. *Ipsa,*] Scil. Manto.

597. *Audaxque*] Tiref. orbitate oculorum audacior, nec timens quae non vidit: timuisset enim & ipse si ea vidisset FARN.

598. *Nebulae*] Leves umbrae. FARNABIUS

599. *Libero*] Non incluso, ut suo inferno. FARNABIUS.

600. *Non*] Μυρίαι ὅσσα τε φύλλα καὶ ἄνθεα. Homer. β. FARNABIUS Sequitur autem Seneca illorum sententiam, qui magicis artibus Manes evocari credebant At D. Isidor lib. 8. ita scribit: *Necromantici sunt, quorum incantationibus videntur resuscitati mortui divinare, & ad interrogata respondere (νεκρὸς enim Graece mortuus, μαντεία divinatio nuncupatur.) ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare daemones sanguinem dicunt. ideoque quoties Necromantia fit, cruor aquâ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur* ait videri suscitatos, quia censuit esse tantum phantasiae illusiones Vide Hercul. Oetaeum vers. 460. DELRIUS.

600 *Educat frondes Eryx;*] Duo impressi *Oeta.* at MS. *Etha*, & ab alia manu superscriptum *Eryx.* quod Scaligeri conjecturam confirmat. SCHROD.

601. *Hybla*] Mons Siciliae thymo & salicibus abundans, apibus itaque nobilis. FARNABIUS.

602. *Globo:*] Βοτρυδὸν, cum in morem uvae conglobatae ramo defluunt, *Solentque lentis uvam demittere ramis.* FARN.

604 *Nec tanta*] Nec tot grues (siveaves aliae) hyeme regionibus frigidis fugiunt ad auras tepidiores. *Ingenti clangore grues aestiva relinquunt Thracia, cum tepido permutant Strymona Nilo* FARN.

604. *Strymonis*] Fluv. Macedoniam à Thracia dividentis. FARN.

607. *Populos*] Umbras populorum praecipue Thebanorum. FARN.

607. *Sonus.* Incantatio. FARN.

610. *Dex-*

Pavidae latebras nemoris umbrosi petunt
Animae trementes. primus emergit solo
Dextrâ ferocem cornibus taurum premens
Zethus; manuque sustinens laevâ chelym,
Qui saxa dulci traxit, Amphion, sono.
Interque natos Tantalis tandem suos
Tutò superba fert caput fastu gravi,
Et numerat umbras. pejor hac genitrix adest
Furibunda Agave; tota quam sequitur manus
Partita regem. sequitur & Bacchas lacer
Pentheus, tenetque saevus etiam nunc minas.
Tandem, vocatus saepe, pudibundum extulit
Caput, atque ab omni dissidet turba procul,

Ce-

GRONOVII.

614. *Fert caput fastu gravi*,] Flor. & Heinsianus minor: *grave*

617. *Sequitur & Bacchas lacer Pentheus*,] Florent. *Bacchis*. sive conjungas cum verbo, per hellenismon, *ἔπεσθαί τινι*. sive cum *τῷ lacer*. nam per eas erat laniatus

620. *Ab omni desidet turba*] Legebatur hic olim, *dissidet*: quum Lipsius: illustra, & scribe, *desidet*, cum meo libro. velle enim, Lajum, qui invitus & vi violenta carminis protractus ad superos procul se remosse ab aliis & solum resedisse Id receperunt omnes, initio per amicum ejus facto. Resedisse ait Lajum credo, fatigatum, quia magnus labor fuerat Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera. At mox ipse Seneca: *Stetit*. Quomodo igitur resedit? Nam quod ait procul se remosse, id vero significat *Dissidere*, non *desidere*. Propertius. *Tam multa illa meo divisa est*

VARIORUM.

610. *Dextrâ*] Phoen. v. 20. FARN.

612. *Amphion*,] Herc. Fur. v. 260. FARN.

613. *Interque natos*] Ut Homerus & Propertius, duodecim; ut Euripides, Lazus Hermioneus, Apollodorus, Antipater Sidonius, & noster Seneca, quatuordecim; ut Sappho, octodecim; ut Mimnermus, Bacchylides, Pindarus, &, teste Apollodoro, Hesiodus, viginti; ut idem Hesiodus, sibi contrarius, (nisi si forte illa non sunt Hesiodi: ut putat Aelianus) novemdecim; ut Alcman, decem; ut alii, teste Gellio, tradiderunt, tres; ut apud Apollodorum, Herodotus, quinque. DELRIUS.

613. *Tantalis*] Niobe Tantali filia. FARNAB.

614. *Tuto*] Secuta de liberis, quibus non potest amplius orbari. FARN.

615. *Umbras*.] Liberorum, etiam umbris eorum gaudens ipsa umbra. namque affectus *nec ipsa in morte relinquunt*. FARN.

615. *Pejor*] Quae filium suum interfecit. FARNABIUS.

616 *Agave*,] Phoen. v. 17. FARN.

616. *Manus*] Bacchantium multitudo. FARN.

617. *Partita*] Discerpens Penthea. FARN.

618. *Pentheus*,] Phoen. vers. 17. FARN.

618. *Saevus*] Austerus, abstemius, Thebanis Bacchi cultum interdicens. FARN.

619. *Extulit*] Sunt qui putant *extulit* vix heic habere locum ob sequentia; itaque tentant, *erulit*. Non erat necesse. Nam haec elatio capitis referenda ad productionem Laji ab inferis, vi carminum factam. At verò ubi dicitur, *celare semet*, spectat conscientiam jam emersi, minime sustinentis erigere caput prae pudore. GRUTERUS.

621. *Sty-*

Celatque ſemet. inſtat & Stygias preces
Geminat ſacerdos, donec in apertum efferat
Vultus opertos Laïus, fari horreo.
Stetit per artus ſanguine effuſo horridus,
Paedore foedo ſqualidam obtentus comam,
Et ore rabido fatur: O Cadmi effera,
Cruore ſemper laeta cognato domus,
Vibrate thyrſos. entheâ gnatos manu
Lacerate potius. maximum Thebis ſcelus
Maternus amor eſt. patria, non irâ deûm,
Sed ſcelere raperis. non gravi flatu tibi
Luctificus Auſter, nec parum pluvio aethere
Satiata tellus halitu ſicco nocet:
Sed rex cruentus; pretia qui ſaevae necis,
Sceptra, & nefandos occupat thalamos patris,

In-

GRONOVII.

millia lecto, Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano Cicero 2. de offic. *fugere temeritatem, quae à ſapientia diſſidet plurimum.* Virgilius: *terram ſceptris quae libera noſtris Diſſidet.* Thyeſte: *Et portus geminos & mare diſſidens.* Sumpſit ab Homero, qui Οδ. λ. Οἴη δ᾽ Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο Νόσφιν ἀφεστήκει.

625. *Squalidam obtectus comam,*] Scribe cum optimo: *ſquallidam obtentus comam.* Sic Mog. Delrius, ſic Mſſ. fere omnes habere notavit Commelinus, & nos in Germanico & Heinſiano codice legimus. In Hercule Fur. Megara *triſti veſtis obtentu caput Velata* Silius lib. 10. *inſani quamquam contraria venti Exarmat vis, atque obtendit pulvere lucem.*

634. *Praemia qui ſaevae necis,*] Olim hic legebatur ſine mente, *prima.* Viri docti quum veram & inculpatam ſcripturam in promptu haberent, maluerunt verſum vitiare, quam reſtituere, Eſt autem: *pretia qui ſaevae necis.* Reſtituimus & Livio Juſtinoque ſimili mendo contactis. In Phoeniſſis: *abjeci necis Pretium paternae ſceptrum.* Sed & hic videtur dediſſe *ſceptrum.*

VARIORUM.

621. *Stygias*] Exorciſmos, adjurationes infernas vel per Styga FARNABIUS.

624. *Stetit*] Lajus ſtetit horridus, effuſo ſanguine per artus. FARN.

626. *O Cadmi*] O Thebani, etiam à draconigenis fratribus qui mutuis ſe vulneribus peremerunt, in veſtros ſaevi, Bacchico furore perciti, occidite potius filios propria manu (ut Agave aliaeque impiae Maenades in Orgiis) quam permittatis ut vivant in privatam veſtrae domus perniciem & publicum malum, quod fecit Oedipus, meus filius. FARNABIUS.

628. *Enthea*] Numinis furoris Bacchici impetu afflata, adacta. FARN.

629. *Maximum Thebis ſcelus*] Acumen eſt ab Ovidio lib. x Metamorph. ——— *Scelus eſt odiſſe parentem. Hic amor eſt odio majus ſcelus.* GRUT.

630. *Maternus*] Jocaſtae in filium. FARNAB.

630. *Patria,*] O patria. FARN.

631. *Non gravi*] Suprà verſ. 35. FARN.

635. *Nefandos*] Majus enim ſcelus liberos è matre ſuſcepiſſe, quam patrem interfeciſſe. FARNABIUS.

 638. *Egis*

Invisa proles. (sed tamen pejor parens
Quam gnatus: utero rursus infausto gravis,)
Egit qui in ortus semet; & matri impios
Foetus regessit; quique vix mos est feris,
Fratres sibi ipse genuit: implicitum malum;
Magisque monstrum Sphinge perplexum sua.
Te te, cruenta sceptra qui dextra geris,
Te pater inultus urbe cum tota petam,
Et mecum Erinnys pronubas thalami traham,
Traham sonantes verbera: incestam domum
Vertam, & Penates impio Marte obteram.
Proinde pulsum finibus regem ocius
Agite exulem. quodcumque funesto gradu

So-

GRONOVII.

638. *Egit qui in ortus*] Flor. *Egitque in ortus.* Et certe alterum illud durum. Sic accipe, quasi praecedentes duos versus cum exclamandi vel admirationis acrimonia incluseris parenthesi: qui obtinet regnum & lectum patris (scelestus ille quidem, sed scelestior incesti lecti socia mater, quae non modo illum nefandum peperit, sed etiam procreavit rursus detestabile par fratrum) & uterum, quo natus est, foedavit.

639. *Quique nec mos est feris,*] Omnes illi Mss. praeferentes, *quique nec mos*, ab antiquissimo abeunt; unus fui, *quique vix mos*, eum habet auctorem. Sed inquit, Delrius, illud efficacius: & Gruterus, hoc intricatum est prae altero, quo nihil evolutius. Non video, cur minus efficax sit, quod in re, quae quotidie fit in mutis & irrationalibus, tamen luctam quasi rationis & naturalis instinctus cum appetitu indicat, quam quod negat ordinaria & omnibus nota. Deinde utrum evolutius intricatiusve: qui matri foetus regessit, & (qui vix feris mos est) sibi genuit fratres: an, qui matri foetus regessit, & (qui nec feris mos est) fratres sibi genuit? Utramcumque enim particulam recipias, eodem modo, & sic, ut diximus, accipienda est oratio. Male distinxerunt: *quique (vix mos est feris) Fratres.* Parenthesin intellectui servari jubet enclitica.

644. *Erinnys pronubas thalami traham,*] Sic Scaliger pro *Erinnes*. Flor. tamen: *Erinnim praenubam.* Significat: *Erinnyn pronubam thalami traham, Traham sonantem verbera*

648. *Quodcumque funesto gradu*] Languida & coacta lectio videtur Grutero. Mihi vero nihil rotundius aut magis vividum. Etiam displicuisse

VARIORUM.

638. *Egit qui in ortus*] *Matris concubitu qui semet in ortus Vertit & indignum regerit sua pignora matri.* FARN.

640. *Implicitum*] Aenigma magis implicitum, quam illud Sphingis, quod ipse solvit Phoen. v. 137. FARN.

641. *Magisque monstrum*] *Magis perplexum*, nota comparativi circumscriptio. De Sphinge monstro satis Palaephatus Ejus imagine pro insigni usi sunt Parthenopaeus rex Arcadiae, ut est apud Aeschylum: Augustus Caesar, ut nummus quidam aeneus declarat. FABRITIUS.

644. *Pronubas*] Phoen. v. 505. FARN.

645. *Verbera:*] Flagella. Thyest. v. 96. FARN.

645. *Incestam domum*] MSS. non pauci *incertam*; ubi nescitur quis sit maritus, quis filius: quae sit uxor aut quae mater, inquit Interpres COMM.

646. *Impio*] Inter fratres Polynic. & Etheoc. FARNABIUS.

650. *Spi-*

Solum relinquet, vere florifero virens
Reparabit herbas. ſpiritus puros dabit
Vitalis aura. veniet & ſilvis decor.
Letum, Lueſque, Mors, Labor, Tabes, Dolor,
Comitatus illo dignus, excedent ſimul.
Et ipſe rapidis greſſibus ſedes volet
Effugere noſtras: ſed graves pedibus moras
Addam, & tenebo. repet incertus viae,
Baculo ſenili triſte praetentans iter.
Praeripite terras, auferam coelum pater..
Oedip. Et oſſa & artus gelidus invaſit tremor.
Quidquid timebam facere, feciſſe arguor.
Tori jugalis abnuit Merope nefas
Sociata Polybo. ſoſpes abſolvit manus
Polybus meas. uterque defendit parens

GRONOVII.

Delrio ait, qui aliter diſtinxerit. At ego tam injurius in Delrium eſſe nolim, ut diſtinctionem potius illius quam operarum eſſe putem: ſic invenerant in Lipſienſi Fabricii. Gruterus igitur *quacumque*, ut & Fabricius edidit. Quid ſi vidiſſet in Florentino: *quocumque* At quanto anguſtius hoc quam *quodcumque*. Illud viam vel ſemitam aut tramitem, qua iturus eſt, alterum omnem regionem & tractum ſignificat: ſi cavillari vellemus. Dein, *Reparabitur herba*. Taceo intolerandum verſus vitium: illud mihi conſideret aliquis Latine peritus, annon elegantius *ſolum* dicatur *reparare herbas*, quam ipſae *herbae reparari?* Quin & *vitalem auram* malo dare *ſpiritus puros*, quam ſpiritum vitalem puras auras, etſi parum interſit. Cicero lib. 2. de nat. deor. *Aër ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animantes.* Et iterum: *cujus coeli tenuitate & calore temperatus aër vitalem & ſalutarem ſpiritum praebet animantibus.* Quod ſolum relinquet, id recreabit viridia, in eo aër vitales & ſalutares dabit ſpirationes, &c. Longe abſum à primis Criticorum, quibus ille judicium defert: ſed nec inter profanum vulgus detrudi me patiar. Sed maneant, judices, quos ille edidit. Cauſae nihil metuo.

658. *Praeripite terras,*] Flor. *Eripite.* Quod ſequitur, *Auferam coelum pater*, eſt, lucem adimam, & eo redigam, ut excaecet ſeſe. Haud ſcio, num intellexerit, qui interpretatur, arcebo coelo.

VARIORUM.

650. *Spiritus puros dabit*] Non corruptos & peſtilentes, ut nunc. Vide ſupra verſ. 36. FARN.

651. *Decor.*] Frondes, folia. FARN.

654. *Sedes*] Thebas, vitamque ipſam. FARN.

655. *Moras*] Senium, laſſitudinem, coecitatem, natam, quae mori non ſinat. FARN.

658. *Praeripite*] Vos ô Thebani ejicite cum terra, ego pater ejus arcebo coelo. FARN.

661. *Tori jugalis*] Sententia eſt: matrem non duxi, quia Merope, (quam matrem ſuam eſſe credebat) adhuc matrimonio juncta eſt Polybo (eum patrem ſuum opinabatur eſſe) qui quoniam adhuc vivit, patrem non interfeci, ac ne Lajum quidem, qui diu mortuus fuit, priuſquam Boeotiam vidi. Mentitur ergo Tireſias. at cur mentiatur vir fide dignus? quia, inquit, à Creonte ad id inductus fuit, ut me regno pulſo, ipſe Creo rex fiat. DELRIUS.

Caedem, ſtuprumque. quis locus culpae eſt ſuper?
Multo ante Thebae Laïum amiſſum gemunt,
Boeota greſſu quam meo tetigi loca.
Falſus ne ſenior, an deus Thebis gravis?
Jamjam tenemus callidi ſocios doli.
Mentitur iſta praeferens fraudi deos
Vates, tibique ſceptra deſpondet mea.
Creon. Egon' ut ſororem regia expelli velim?
Si me fides ſacrata cognati laris
Non contineret in meo certum ſtatu;
Tamen ipſa me Fortuna terreret, nimis
Sollicita ſemper. liceat hoc tuto tibi
Exuere pondus, ne recedentem opprimat.
Jam te minore tutior pones loco.
Oedip. Hortaris etiam, ſponte deponam ut meâ
Tam gravia regna? *Creon.* Suadeam hoc illis ego,
In utrumque queîs eſt liber etiam nunc ſtatus.
Tibi jam neceſſe eſt ferre fortunam tuam.
Oedip. Certiſſima eſt regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac ſomnum loqui.

Ab

GRONOVII.

676. *Ne recedentem opprimat.*] Flor. *nec.* ut totum ſit voti.

683. *Otium ac ſomnum ſequi.*] Praeſtat multis partibus Lipſianum *loqui*, id eſt, crebro in ore habere, prae ſe ferre, quum aliud mente animoque habeas. Petronius: *loquatur aurum & argentum fundoſque mendaces.* An neſcit ὁ δεῖνα cur hic an ultra peſtem etiam Thebae debent offenſo Deo ſeditionem ex concitatione in regem? FARN.

VARIORUM.

664. *Culpae*] Supereſt culpae. *Anaſtrophe.* FARNABIUS.

665. *Multo*] Et longe ante quam ego Thebas advenerim, Lajus eſt interfectus. FARN.

667. *Falſusne*] Numnam deceptus eſt Tireſias?

668. *Socios*] Tireſiam & Creonta. FARN.

669. *Praeferens*] Praetexens. FARN.

674. *Fortuna*] Regni, praecipuè Theban. Herc. Fur. verſ. 385. FARN.

675. *Liceat*] Deponere regnum jam tutius eſt, quam nimis tarde recedentem ab eo opprimi. FARN.

679. *Suadeam*] Dubiis rebus inventa eſt oratio ſuadens, neceſſario manet te tua fortuna. FARNABIUS.

682. *Certiſſima*] Satis callide regnum ambis, qui (quod faciunt ambitioſi, ſegnitiem laudantes & in otium ſimulatum recedentes, donec occaſionem rei gerendae repererint) vitae quietae ſtudium prae te fers, imperium tamen captas. FARNABIUS.

686. *Adi-*

Ab inquieto saepe simulatur quies.
Creon. Parumne me tam longa defendit fides?
Oedip. Aditum nocendi perfido praestat fides.
Creon. Solutus onere regio, regni bonis
Fruor,

GRONOVII.

alii velint *loqui.* At sciret ita in optimo codice repertum, & inficetum esse illud prae hoc tam delicato. Sed & Gruterum turba pejorum librorum & inanis cavillatio transversum egere. Scilicet simulatio illa non in nuda voce, sed in tota vita. Nempe dixerat alter, parum esse regnum & alia sermone detrectare, nec illud tam facile re adsecuturos, nisi ipso instituto & factis segnitiem simulent. Haec sophistarum sunt. Nam *loqui* non sermonem nudum & destitutum reliqua omni specie congruente verbis significat: sed prorsus est dictis & factis apparentibus simulare. Ἠθης χαρακτὴρ ἐστι διὰ λόγου. Quod loquuntur homines credimus, donec diversum liqueat: nec quisquam magis sermoni fidem agendo quaerit, quam qui non agit, quod agit. At *sequi otium ac somnum*, non est simulare, sed bona fide desidem & inertem esse. Terentius Adelphis: *Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium secutus sum.* Cicero pro Muraena: *qui remoti à studiis ambitionis, otium ac tranquillitatem vitae secuti sunt.* Cornelius Nepos Pelopida: *non quo sequerentur otium, sed ut quemque ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur.* Phaedrus: *Quin etiam resides & sequentes otium, Ne defuisse noceat repunt ultimi.* Nemo autem ignavia factus immortalis. Denique ne longius verba perdam, *loqui* non *sequi*, liber optimus.

685. *Tam longa defendit dies?*] Hic quoque non, ut debebat, valuit Lipsiani libri auctoritas sequiorum librariorum phalange obruta. Est qui interpretatur. Quasi negaverit Lipsius aliquem ex vulgata posse sensum exsculpi. Notarat ille in MSS. bonae notae, *fides*, addideratque eum se libenter audire. Ecce & Gruterus cum sua dialectica, quum *dies* aeque experimentum sit hominum quam *fides*, immo dies & ipsam exploret fidem, non audere ait sollicitare vulgatum. Hoc argumentum vincit aliquo modo tolerari posse τὸ *dies*, non tolerari debere, contra melius, commodius, expressius. Nam si nihil aliud, illud *dies* sententiam non explet, sed destituit. Non quaevis longa dies defendit. nam & fur diu potest tenuisse, quem tamen longa dies non defendit, sed rei furtivae ex lege Atinia aeterna est auctoritas. Ergo sententia desiderat aliquid explicans illam longam diem, nempe qua fidus & quietus fui. At rotundissimum & plenissimum: *Parumne me tam longa defendit fides?* Nihil prorsus hic desiderari potest. Sed, inquit, nemo facile probaverit, Creontem saepe insignia nescio quae fidei exhibuisse documenta: vixit enim in otio, ubi rarior producendae fidei occasio: exeritur magis in negotio, cum quis provinciae praeficitur, cum exercitibus. Itane? Ergo non possunt exhibere documenta fidei, nisi summae reipublicae & status administri, & praefecti exercituum ac provinciarum? Immo fidem imperanti populo vel principi praestant omnes maximi minimi, qui aut semper fuerunt in fide aut in fidem venerunt, cum in fide manent. *Fides* est etiam non rebellare, non quaerere res novas, contentum esse praesenti statu, parere jussis & legibus. *Fides*, obsequium omne superiori debitum. *Concussa fides*, rebellio. Millies ita usurpant Romani scriptores. Et hoc dicit Creo: tot annorum obsequium, tam diuturna patientia, quam praestiti imperio tuo, annon me satis liberat à tali suspicione?

686. *Perfido praestat dies.*] Credo equidem, non perfido tantum, sed omnibus faciendi opus suum aditum dies praestat: nam tempus agit rem: qua ratione nihil fit ante diem. Sed hoc non est proprium huic loco. Fidem suam jactaverat Creon: eam ipsam fidem diu servatam, perfidis servire ad obrependum respondet Oedipus. Livius lib. 18. *Fraus fidem in parvis sibi praestruit, ut quum operae pretium sit, cum magna mercede fallat.* Recte ergo Melisseus Lipsii & Florentinus utrobique *fides* non *dies*.

VARIORUM.

686. *Aditum*] Imo nocendi occasionem & viam ministrat perfido fides habita. FARN.

687. *Solutus*] Hoc argumentum, quo Creo conatur Oedipo fidem facere à regnandi cupiditate alienum esse se, à Sophocle in Oedipo tyranno translatum est. DELRIUS.

Fruor, domusque civium coetu viget;
Nec ulla vicibus surgit alternis dies,
Qua non propinqui munera ad nostros lares
Sceptri redundent; cultus, opulentae dapes,
Donata multis gratiâ nostrâ salus.
Quid tam beatae deesse fortunae rear?
Oed. Quod deest. secunda non habent umquam modum.
Creon. Incognitâ igitur ut nocens causâ cadam?
Oedip. Num ratio vobis reddita est vitae meae?
Num audita causa est nostra Tiresiae? tamen
Sontes videmur. facitis exemplum; sequor.
Cr. Quod si innocens sum? *Oed.* Dubia pro certis solent
Timere reges. *Creon.* Qui pavet vanos metus,
Veros meretur. *Oedip.* Quisquis in culpa fuit,

Di-

GRONOVII.

694. *Quod res secundae*] Acutius Etruscus: *Quod deest. secunda non habent unquam modum.* Quaeris, quid tam beatae tuae fortunae deesse possis reri? Hoc ipsum, quod revera deest. nempe diadema & sceptrum. quod rex non es. quod infra regem es. quod aliquid addi potest tibi ad primum gradum. nam in secundis quis moderatus? quis non ultra pergere tendit?

698. *Facitis exemplum; sequor.*] Fl. *ut sequar.* Epist. 7. *Ne hoc quidem intelligitis, mala exempla redundare in eos qui faciunt.* Posset etiam legi: *facitis, exemplum sequor.* Sed Fabius decl. 260. *Unus fuit primo, qui sollicitaret hanc nimiam liberalitatem: hic fecit exemplum.* Qui annotant; vos etiamsi insontes condemno: voluerunt dicere, inauditos.

701. *Veros fatetur.*] Fl. melius: *Veros meretur.* Causam facit, cur aliquando non vana, sed vere metuenda ei superveniant. Suetonius Claudio: *Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis exstitit, à quo non mediocri scrupulo injecto ad cavendum ulciscendumque compelleretur.* Ergo ex vano metu specie cavendi multa crudelitas: ex crudelitate odia & conjurationes, veri metus. *Meretur* hic non, dignus est, sed dignus fit, acquirit, adipiscitur.

701. *Quisquis in culpa fuit, Dimissus odit*] Exemplum Roscillus Aegusque Allobroges apud Caesarem l. 3 de bello civili c. 59. & 60. & liberti praefectique praetorii Caligulae apud Suetonium c. 56. Plutar. in Bruto: ἦν δέ τις Γάιος Λιγάριος

VARIORUM.

689. *Vicibus*] Noctem subsecuta, vel alterna dies. FARNABIUS.

690. *Propinqui Sceptri*] Affinis regis, id est, munera à rege propinquo. FARN.

694 *Quod deest.*] Numquam in animum inducam meum, ut hanc veram auctoris credam esse manum. Itaque simplicitati vulgatae adhaerendum puto, *quod res secundae.* quam confirmant quoque MSS. nostri & impressi. SCHRODERUS.

696. *Num ratio*] Expurgavi me apud vos criminis, & tamen parricidii & incestus me insimulatis. FARNABIUS.

698. *Facitis*] Praebuistis mihi legem & exemplum quod sequar. vos itaque etiamsi insontes condemno. FARN.

701. *Quisquis*] Sensus. quisquis verè noxius, & deprehensus, falso tamen innocentem se esse simulans, impune tulit, nunquam vere reconciliatur ignoscenti: quia, dubius ipse vel fictus amicus cum sit, idem sibi de alio persuadet. ita fit ut eum odio persequatur, quem sibi dubium, non certum, amicum credit. DELRIUS.

703. *Odia*

Dimissus odit omne, quod dubium putat.
Creon. Sic odia fiunt. *Oedip.* Odia qui nimium timet,
Regnare nescit. regna custodit metus.
Creon. Qui sceptra duro saevus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit.
Oedip. Servate fontem saxeo inclusum specu:
Ipse ad penates regios referam gradum.

GRONOVII.

τῶν Πομπηΐου φίλων, ὃν ἐπὶ τούτῳ κατηγορηθέντα Καῖσαρ ἀπέλυσεν. οὗτος οὐχ ὡς ἀφεθεὶς δίκης χάριν ἔχων, ἀλλὰ δι' ἣν ἐκινδύνευσεν ἀρχὴν βαρυνόμενος, ἐχθρὸς ἦν Καίσαρι. Quod sequitur, satis commode vulgo. Fl. tamen: *quod obvium est, eat.* An legendum: *odit, omne, quod dubium est, eat.* Ut *τὸ eat*, sit idem quod pereat. Ut apud Livium: *Sic eat, quaecumque Romana luxerit hostem.* Nam Lipsii conjecturam, *omne quod dubium, puta*, facile ipsa refutat obscuritas.

VARIORUM.

703. *Odia*] Phoen. vers. 654. & Hercul. Fur. vers. 352. FARNABIUS.

705. *Qui sceptra*] Necesse est multos timeat, quem multi timent. FARN.

CHORUS.

Excusat Oedipum Chorus transferendo culpam in mala Thebarum fata, quae ab ipsa inauspicata bove Thebanos usque vexarint.

NOn tu tantis causa periclis,
Non haec Labdacidas premunt
Fata: sed veteres deûm
Irae sequuntur. Castalium nemus
Umbram Sidonio praebuit hospiti,
Lavitque Dirce Tyrios colonos:

Ut

GRONOVII.

710. *Non haec Labdacidas premunt*] Florent. *petunt.*

VARIORUM.

709. *Non tu*] Non tu Oedipe. FARN.

710. *Non haec Labdacidas*] Nec tantum Labdaci progeniem, Lajum, Oedipum, &c. FARN.

712. *Castalium*] Cadmus fil. Agenoris regis Phoenicum, quorum praecipuae urbes Tyrus & Sidon, missus à patre quaesitum Europam, à Jove sub specie tauri raptam, appulit Phocidem conseditque non procul à Parnasso. Vid. supra. vers. 112. FARN.

714. *Dirce*] Hunc fontem, apud quem serpens iste Marti sacer degebat, Euripid. in Phoeniss.

Ut primùm magni natus Agenoris
Fessus per orbem furta sequi Jovis,
Sub nostra pavidus constitit arbore,
Praedonem venerans suum;
Monituque Phoebi, jussus erranti
Comes ire vaccae, quam non flexerat
Vomer, aut tardi juga curva plaustri,
Deseruit fugas, nomenque genti
Inauspicata de bove tradidit.
Tempore ex illo nova monstra semper
Protulit tellus. aut anguis imis
Vallibus editus, annosa supra
Robora sibilat, supraque pinus,

Su-

GRONOVII.

717. *Sub nostrae ramis*] Flor. *Sub nostra pavidus constitit arbore.*

718. *Praedonem numerans suum*;] Quidam legit *praedones*, & interpretatur, socios suos: alios legere ait *praedonem*, quod sit, serpentem, qui de praedatus fuerat socios: alios *memorans*, & tunc intelligi Jovem Quidam, *numerans*, spatia à se emensa *praedonem* insequuto: alios leg. *memorans*, id est, ubinam inveniret praedonem. Non potest nisi inepte explicari: itaque cautius illi, qui transeunt silentes. Quid moror lectorem? Scribe cum unicis membranis: *Praedonem venerans suum.* hoc est, Jovem, Europae raptorem, adorans. Ovidius lib. 3. Met. in eadem fabula: *Sacra Jovi facturus erat.* Et mox: *Silva vetus stabat.* Habes arborem, habes Jovem, quem ignorans praedonem suum Cadmus veneratus est.

VARIORUM.

niss. semper *Dircen*, Appollon. lib. 3. Argonaut. *Aretiadam* nominat. Dirce Pausaniae in Boeot. seu lib. 9. est amnis DELRIUS.

715. *Natus Agenoris*,] Totus iste Chorus ex Ovidii 3. Metam. commode poterit explicari. DELRIUS.

716. *Furta*] Sororem à Jove raptam. Hippol. 302. FARNABIUS.

717. *Nostra arbore*,] Nemore jam Thebano. FARNABIUS.

719. *Monituque Phoebi*,] Oraculo Phoebi jussus urbem condere in quo loco juvenca injugis, quam sequebatur, consideret, Thebas condidit Vid. sup. v. 112. FARNAB. Ovidius 3. Met. 10. *Bos tibi, Phoebus ait, solis occurret in arvis, Nullum passa jugum, curvique immunis aratri: Hac duce carpe viam, & qua requieverit herba, Moenia fac condas, Boeotiaque illa vocato.* DELRIUS.

722. *Nomenque*] Sequitur eos, qui Boeotiam à Cadmi bove nominant, bove inquam Cadmi duce, ut Euripides & Castor. sed Euphorion & Nicocrates dictam volunt, à Boeoto Arnes & Neptuni filio: alii aliunde. Vide Leonicum libro 1. var. histor. cap 95. Nec unum dumtaxat Boeotiae nomen: dicitur Aonia, Messapia, Ogygia, Cadmeis, auctore Stephano in Βοιωτία. DELR.

725. *Anguis*] Draco, serpens quem, cum Cadmi comites aquatum missos interfecisset, ipse Cadmus occidit. FARNABIUS.

726 *Annosa robora*] *Ac media plus parte leves erectus in auras Despicit omne nemus.* Ovid. 3. Met. unde fabulam hanc petas. FARN.

728. Su-

Supra Chaonias celsior arbores
Caeruleum erexit caput,
Cum majore sui parte recumberet,
Aut foeta tellus impio partu
Effudit arma.
Sonuit reflexo classicum cornu,
Lituusque adunco stridulos cantus
Elisit aere. ante non linguas
Agiles & ora vocis ignotae
Clamore primum hostico experti,
Agmina campos cognata tenent.
Dignaque jacto semine proles
Uno aetatem permensa die,
Post Luciferi nata meatus,
Ante Hesperios occidit ortus.
Horret tantis advena monstris
Populique timet bella recentis:
Donec cecidit saeva juventus;

Ge-

GRONOVII.

735. *Ante non linguas Alias & arma*] Duo viri illustres, Rutgersius, *Anthedon linguas Alias & arma Phocis ignota:* Grotius, *Agenores linguas, & arma vocis* interpretatur verba. Sed scribendum cum Flor. *ante non linguas Agiles & ora vocis ignotae Clamore primum hostico experti.* Nempe terrigenae isti nunquam ante linguas erant experti: & quae prima miserunt verba, fuerunt bellici clamoris. Recte *Agiles*: nam id necessarium ad loquendum. Sic *volubilitas linguae.* Et in contrarium *obligatio nodique linguae* mutorum quae in Aristotele (sive *Aristaeo*) Batto Cyrenes conditore agnoscit Justinus l. 13. Jul Firmicus l. 9. *Aliorum etiam obligata lingua balbum vocis sonum efficiet.* Gellius 5, 9. *oris vinculo solutus.* Lucanus: *exsectaque lingua Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.*

VARIORUM.

728. *Supra Chaonias*] Quercus altas, quales alunt Chaoniae nemora glandifera. FARNABIUS.

732. *Arma.*] Armatos homines, qui ut primum terra nati sunt bella sibi indixere, mutuisque vulneribus periere omnes ad quinque. Herc. Fur. 259. FARN.

734. *Lituusque*] Lituus incurvus aheneus. FARNABIUS.

735. *Ante*] Lingua sua voceque tum primum experti usique in bellica acclamatione *ἐλελεῦ*. FARNABIUS.

738. *Cognata*] Terra nati fratres. FARN.

739. *Semine*] Serpentis dentibus, Hercul. Fur. 259. FARN.

743. *Advena*] Cadmus advena Tyrius. FARN.

744. *Recentis:*] Lugdunens. ferme soli; *ruentis.* non placet. DELRIUS.

746. Ge-

Genitrixque ſuo reddi gremio
Modò productos vidit alumnos.
Hac tranſierit civile nefas:
Illa Herculeae norint Thebae
Praelia fratrum.
Quid Cadmei fata nepotis,
Cum vivacis cornua cervi
Frontem ramis texere novis,
Dominumque canes egere ſuum?
Praeceps ſilvas monteſque fugit
Citus Actaeon, agilique magis
Pede per ſaltus & ſaxa vagus
Metuit motas Zephyris plumas,
Et, quae poſuit, retia vitat:
Donec fontis in unda
Cornua vidit vultuſque feros,
Ubi virgineos foverat artus
Nimium ſaevi Diva pudoris.

VARIORUM.

746. *Genitrixque*] Terra filios caeſos recepit. FARNABIUS

748. *Hac tranſierit*] Atque utinam hic finis ſit inteſtinis & civilibus Thebanorum bellis! FARN.

749. *Herculeae*] Natus Thebis jam tum erat Hercules, ſed nondum regnarat. Megaram enim duxit poſt obitum Polynicis & Eteoclis. FARN.

751. *Cadmei fata*] Actaeonis, quem, quod in fonte Dianam nudam vidiſſet, Dea in cervum convertit, unde praeda ſuis canibus factus eſt. FARNABIUS. Ovidius 4. Metam. & Nonnus lib. 5. Dionyſ. & Callimachus in Lavacro Palladis. Venationis ſtudio, nimiâ canum multitudine, decoxiſſe bona Actaeonem, & inde natam fabulam, volunt Palaephatus, & Hyginus. DELRIUS.

752. *Vivacis, &c.*] Ovidius: *Dat ſparſo capiti vivacis cornua cervi.* Virgilius: —— *Ramoſa Micon vivacis cornua cervi.* Auſonius, eidyl. 9. *Ter binos deciesque novem ſuper exit in annos Juſta ſeneſcentum quos implet vita virorum: Hos novies ſuperat vivendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis ſaecula cervus.* de cervorum aetate vide Plinium lib. 7. cap. 48. & Solinum c. 22. DELRIUS.

758. *Motas plumas,*] Lineam, formidinem. Vide Hippol. verſ. 46. FARNABIUS.

759. *Poſuit,*] Nuper ipſe venator. FARN.

763. *Nimium*] Pudoris ſui nimis ſaeva vindex, quae quum erratum tam crudeliter ulta ſit, graves in Thebanos iras deorum arguit. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

OEDIPUS. JOCASTA.

Suspicari jam incipit Oedipus, ne ille forte, quem olim Delphos petens occidisset, Lajus fuerit: quaerit itaque à Jocasta de Laji aetate, necis tempore, & aliis circumstantiis.

Oed. Curas revolvit animus, & repetit metus.
Obiisse nostro Laïum scelere autumant
Superi inferique. sed animus contra innocens,
Sibique melius quam deis notus, negat.
Redit memoria tenue per vestigium
Cecidisse nostri stipitis pulsu obvium
Datumque Diti, cum prior juvenem senex
Curru superbus pelleret, Thebis procul,
Phocaea trifidas regio quà scindit vias.
Unanima conjux, explica errorem precor,
Quae spatia moriens Laïus vitae tulit.
Primône in aevo viridis, an fracto occidit?
Joc. Inter senem juvenemque; sed propior seni.
Oedip. Frequensne turba regium cinxit latus?

Joc.

VARIORUM.

766. *Superi*] Apollo, *vel* homines in superis. Tiresias & Creon. FARNABIUS.

766. *Inferique.*] Lajus seu umbra Laji inferis evocata. FARNABIUS.

768. *Tenue*] Per objectum leve. FARN.

769. *Stipitis*] Clavae. Jocasta tamen ensem fuisse dicit infr. vers. 1034. atque ipse in Phoen. FARN.

770. *Datumque*] Demissum Orco, id est, interfectum. FARN.

772. *Phocaea trifidas*] Suprà 277, FARNABIUS. Istud Oedipi & Jocastae colloquium magnâ ex parte à Sophocle in Oedipo tyranno accepit. DELRIUS.

774. *Quae spatia*] Quae spatia vitae, id est, quam aetatem FARNABIUS.

776. *Propior*] Μέλας χνοάζων, &c. FARN

776. *Propior seni*] Fusius hoc explicat J. Nicolaus Epiphyll. lib. 7. c. 7. Grut. Fac. Crit. Tom 5. SCHRODERUS.

781. *Cum*

Joc. Plures fefellit error ancipitis viae;
Paucos fidelis curribus junxit labor.
Oedip. Aliquisne cecidit regio fato comes?
Joc. Unum fides virtusque consortem addidit.
Oedip. Teneo nocentem. convenit numerus, locus.
Sed tempus adde. *Joc.* Decima jam metitur seges.

VARIORUM.

781. *Unum fides*] Polyphontem praeconem. FARNABIUS.

781. *Virtusque*] Ἀνδρεία fortitudo, unica quondam virtus habita. FARN.

782. *Nocentem.*] Me scil. FARN.

783. *Decima*] Ante annos decem. FARN.

SENEX. OEDIPUS.

E sene à Merope & Corinthiis misso, qui Oedipum de Polybi morte edoceat, rogetque, ad gubernacula regni suscipienda veniat, discit Oedipus se non vere esse Polybi filium; nimia itaque curiositate sua veros invenit parentes.

Sen. Corinthius te populus in regnum vocat
Patrium. quietem Polybus aeternam obtinet.
Oed. Ut undique in me saeva Fortuna irruit?
Edissere agedum, quo cadat fato parens.
Sen. Animam senilem mollis exsolvit sopor.
Oedip. Genitor sine ulla caede defunctus jacet
Testor, licet jam tollere ad coelum pie

Pu-

VARIORUM.

786. *Undique*] Ludificando me & ambiguum tenendo. vel secundum jam regnum perniciose mihi ingerendo. FARNABIUS. Vel luctum indicendo novum.

788. *Animam senilem*] Quia, ut ait Sophocles, θνῄσκει δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένος. & σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή. Themistius: καταγωγῇ γὰρ ἔοικεν ὁ γεγηρακὼς θάνατος, ἐκβολῇ δὲ ναυάγιόν ἐστιν ὁ τῶν νέων. Cato apud Ciceronem in Dialogo de senectute; *Quid est autem tam secundum naturam quam senibus emori? quod idem contingit adolescentibus, adversante & repugnante natura. Itaque adolescentes mori mihi videntur; ut cum aquae multitudine vis flammae opprimitur; senes autem, sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumtus ignis exstinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.* DELRIUS.

791. *Pu*

Puras nec ulla scelera metuentes manus.
Sed pars magis metuenda fatorum manet.
Sen. Omnem paterna regna discutient metum.
Oedip. Repetam paterna regna, sed matrem horreo.
Sen. Metuis parentem, quae tuum reditum expetens
Sollicita pendet? *Oedip.* Ipsa me pietas fugat.
Sen. Viduam relinques? *Oedip.* Tangis, en, ipsos metus.
Sen. Effare, mersus quis premat mentem timor.
Praestare tacitam regibus soleo fidem.
Oed. Connubia matris Delphico admonitu tremo.
Sen. Timere vana desine, & turpes metus
Depone. Merope vera non fuerat parens.
Oedip. Quod subditivi praemium gnati petiit?
Sen. Regnum. superbam liberi adstringunt fidem.

Oedip.

GRONOVII.

800. *Delphico monitu tremo.*] Sic Mss. Pal. habere, non *admonitu*, quod occupet editiones alias, notat Gruterus. Sed antiquissimus, *admonitu*. ergo retineatur.

804. *Regnum. superbam liberi*] Quicquid habeant octo aut plures Mss. non recentiores modo quidam, sed & omnium vetustissimus: *Regum superbam.* At vellet Gruterus, commentatores id aliqua interpretatione aperte evolvissent. De sententia quidem constat: & illustrat Suetonius in Galba c. 17. *Despectui esse non tam senectutem suam quam orbitatem ratus.* Quod & Nerva expertus, felicior remedio. Plutarchus de Aegeo in filii ejus vita: ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδοίκει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας. Sed num illa satis commode utrovis modo exprimatur, vehementer dubito. Si antea non erat regina Merope, facta est autem ope vel gratia subditivi gnati, sit sane suppositionis praemium regnum. Sed jamdudum regnabat illa, & in spem successionis filium quaerebat. *Superbam fidem* dici vult subjectos superbos. Possumus ergo ita interpretari veterem scripturam: *Regum liberi adstringunt fidem* subjectorum *superbam*, hoc est, minacem, ita parentium, ut videantur velle frenum mordere, & excutere jugum illius, qui nullis liberorum munimentis insistit. Ut tamen verum fatear, non valde mihi placet illa *superba fides.* Fecerunt etiam: *Regnum superbum. liberi*, &c. Manus illustris: *Regnum super nam liberi*. Quid si, *Regno superbis*, vel *Regno superbo*: hoc est, regibus

VARIORUM.

791. *Puras*] Parricidium non metuentes. Quibus manus à sordibus (illuvie, sanguine, Venere) mundae non erant, eos Graeci Latinique à sacris arcebant. Vide Brisson. princip. Formular. & quae Hercul. Fur. act. 4. scen. 1. DELRIUS.

792. *Pars*] De incestis matris nuptiis. FARNABIUS.

797. *Tangis*,] Rem tetigisti, tetigisti ulcus. hoe enim est quod metuo, ne fato ductus eam viduam ducam. FARN.

799. *Praestare*] Quod fecerat prius in Oedipi genere velut regio simulando & celando FARN.

803. *Quod*] In quem finem ascivit me filium supposititium parens? FARN.

804. *Liberi*] Quo firmius retineret tyrannidem, quam firmat certa successio, retinetque populum in fide, ne quando interfecti regis liberi sint ultores. FARN.

Oedip. Secreta thalami, fare, quo excipias modo.
Sen. Hae te parenti parvulum tradunt manus.
Oedip. Tu me parenti tradis? at quis me tibi?
Sen. Pastor nivoso sub Cithaeronis jugo.
Oedip. In illa temet nemora quis casus tulit?
Sen. Illo sequèbar monte cornigeros greges.
Oedip. Nunc adice certas corporis nostri notas.
Sen. Forata ferro gesseras vestigia,
Tumore nactus nomen ac vitio pedum.
Oedip. Quis fuerit ille, qui meum dono dedit
Corpus, requiro. *Sen.* Regios pavit greges.
Minor sub illo turba pastorum fuit.
Oedip. Eloquere nomen. *Sen.* Prima languescit senum
Memoria, longo lassa sublabens situ.
Oedip. Potesne facie noscere ac vultu virum?
Sen. Fortasse noscam. saepe jam spatio obrutam
Levis exoletam memoriam revocat nota.

Oedip.

GRONOVII.

liberi firmiorem faciunt subjectorum fidem. *Superbum* interdum vocatur omne regnum, non vitii notatione, sed speciei & majestatis. Agamemnone: *hoc sedent alti toro, Quibus superba sceptra gestantur manu.* Hercule Oeteo: *quod superbae non habent unquam domus, Fidele semper regibus nomen*, Phoenissis: *regia frater meus Habitet superba.*

VARIORUM.

805. *Quo excipias*] Unde tu noris me esse subdititium? FARN.

806. *Hae te parenti*] Tradiderunt te meae hae manus parv. pa. FARNABIUS. Haec quoque & sequentia pene omnia qui cum Sophocle, in Oed. tyranno contulerit, non aliunde sumpta deprehendet. DELRIUS.

813. *Tumore*] Οἰδῶν τὼ πόδε scil. ὅθεν νιν Ἕλλας ὠνόμαζεν Οἰδίπουν. FARNABIUS.

815. *Regios*] Regius pastor summus. FARN.

817. *Prima*] An prima inter animae potentias deficit, cum aetas illa in continuo deflexu rerum species nequeat retinere? an primo quidem objectum non agnoscit, postea autem reminiscitur. ut ait vers. 820. FARNABIUS. M Seneca lib. I. Contr. *memoria, res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis in quam senectus primum incurrit.* DELRIUS.

819. *Facie*] Distinguuntur facies, & vultus. Sallust. *prorsus in facie vultuque vecordia inerat.* Vultum fingere possumus, faciem non possumus Nonius: *Vultus est voluntas, quae pro motu animi in facie ostenditur. Facies, ipsa oris species* significat, vultum esse illam faciei & oris compositionem, quam pro lubitu moribus animi accommodamus. Aliam differentiam Fronto tradidit, vultum hominum propriè, os omnium, faciem plurium esse. sed hoc huc non pertinet. DELRIUS.

822. *Ad*

Oedip. Ad ſacra & aras omne compulſum pecus
Duces ſequantur. ite propere, arceſſite,
Famuli, penes quos ſumma conſiſtit gregum.
Sen. Sive iſta ratio, ſive fortuna occulit.
Latere ſemper patere quod latuit diu.
Saepe eruentis veritas patuit malo.
Oedip. Malum timeri majus his aliquod poteſt?
Sen. Magnum eſſe, magna mole quod petitur, ſcias.
Concurrit illinc publica, hinc regis ſalus,
Utrimque paria. contine medias manus,
Ut nil laceſſas, ipſa ſe fata explicant.
Non expedit concutere felicem ſtatum.
Oedip. Tutò movetur quidquid extremo in loco eſt.
Sen. Nobilius aliquid genere regali appetis?
Ne te parentis pigeat inventi, vide.

Oedip.

GRONOVII.

831. *Utrimque patria,*] Flor. *paria.* Studio videntur obſcurata verba, ut & ſenis ſententiam explicent, & conveniant etiam in aliam rem, quae cum maxime negotium Oedipo faceſſebat. Senex Corinthius dicit: Pugnare videntur ſalus publica Corinthiorum & tua: illa vult, ut ſine ulla inquiſitione accipias delatum regnum, nec alterius te quam Polybi filium feras; haec, ut reſciſcas, quorum hominum ſis, quoſque vitare metu parricidii & inceſti debeas: utriuſque vis ingens: medium igitur feri: accipe primum & firma regnum: dein per otium inquire aut exſpecta venientia fata. Eadem tamen ambiguitate verborum monetur Oedipus, quid Thebis ei faciendum ſit. Ibi quoque divertebant ſalus publica & regis: ſi non inquireret in interfectorem Laji, videbatur negligere populi Thebani ſalutem; ſi inquireret, eumque deprehenderet, ſuam: difficile erat in utramvis partem totum deſcendere: erant enim *utrimque* etiam *paria*, hoc eſt, aeque graves cauſae, quae & huc & illuc traherent: quare melius, ut medium ſe teneret, & neutri dederet, ſervando ſpeciem inquiſitionis, non omnem exſequendo.

832. *Ut nil laceſſas, ipſa ſe fata explicant.*] Flor. *Nihil laceſſas: ipſa ſe fata explicent.*

VARIORUM.

812. *Ad ſacra*] Sub praetextu ſacrificii, veluti eximendae ſint egregiae victimae, paſtores accerſit. FARNABIUS.

814. *Famuli,*] Paſtores & bubulci. FARN.

825. *Sive*] Suadet ſenex ne nimis curioſe id ſcrutetur, quod notum in malum ſuum redire poſſit. FARNABIUS.

828. *Majus his*] Parricidio & inceſtu. FARN.

832. *Ut nil*] Etiamſi nihil moveas, fatum (quod ſeries eſt & connexio quaedam cauſarum, qua fit quidquid fit) ſe declarabit. FARNABIUS.

833. *Non expedit*] *Τὸ κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινεῖν.* FARNABIUS.

834. *Tutò*] Sed meum ſtatum infeliciſſimum puto, movebo itaque ut certum ſciam. FARNABIUS.

835. *Regali*] Polybi enim filius jam crederis. FARNABIUS.

Oedip. Vel poenitendi sanguinis quaeram fidem,
Si nosse libeat. ecce, grandaevus senex,
Arbitria sub quo regii fuerant gregis,
Phorbas. refersne nomen aut vultum senis?
Sen. Arridet animo forma. nec notus satis,
Nec rursus iste vultus ignotus mihi.
Regnum obtinente Laïo famulus greges
Agitasti opimos sub Cithaeronis plaga?

GRONOVII.

837. *Nec poenitendi sanguinis*] Unde scire poterat hoc Oedipus, non poenitendum fore sanguinem suum? Quin jam ipse satis perceperat, se quaerere, cujus inventi poeniteret. Lege igitur cum optimo: *Vel poenitendi sanguinis quaeram fidem, Si nosse libeat.* Sic quoque: non, *Sed nosse certum est.* Hoc multo magis decet vel potentia vel desiderio impotentem. Etsi certo sciam, fore ut me pudeat poeniteatque natalium, tamen animo morem geram, & ubi incesserit libido eos noscendi, haud desinam inquirere. Sophocles ita dicentem facit Oedipum. σὺ μὲν γὰρ οὐδ᾽ ἂν ἐκ τρίτης ἐγὼ Μητρὸς φανῶ τρίδουλος, ἐκφανεῖ κακή.

843. *Regnum obtinente*] Videntur hi duo versus Oedipo assignandi, ne heto praesente servi praecedat oratio.

* PHORBAS. SENEX. OEDIPUS.

Phor. LAetus Cithaeron pabulo semper novo
Aestiva nostro prata summittit gregi.
Sen. Noscisne memet? *Phorb.* Dubitat anceps memoria.
Oedip. Huic aliquis à te traditur quondam puer?
Effare. dubitas? cur genas mutat color?
Quid verba quaeris? veritas odit moras.
Phorb. Obducta longo temporum tractu moves.
Oedip. Fatere, ne te cogat ad verum dolor.
Phorb. Inutile isti munus infantem dedi.
Non potuit ille luce, non coelo frui.

Sen.

GRONOVII.

852. *Cogat ad verum dolor.*] Ex colon. Mf. notavit Commelinus, *ad nervum.* quod adeo placuit viro docto, ut non dubitarit hoc pro germano & genuino recipere. Plautum aut Terentium aut alium socco humilem, non cothurnatum Senecam versare se credidit. Eadem opera reposuisset, *ad pistrinum.* Sequenti versu liber optimus, *infantis.*

VARIORUM.

* PHORBAS.] Aliis *Ithimales* dictus. FARNABIUS.

846. *Summittit*] Suppeditat. FARNABIUS.

850. *Veritas*] Vera relaturo ad manum verba sunt: nec mora est opus. FARN.

853. *Inutile*] Non diu victurum, saucium scil. plantis perforatis. FARN.

855. *Pro-*

Sen. Procul ſit omen. vivit, & vivat precor.
Oedip. Supereſſe quare traditum infantem negas?
Phorb. Ferrum per ambos tenue tranſactum pedes
Ligabat artus. vulneri innatus tumor
Puerile foeda corpus urebat lue.
Sen. Quid quaeris ultra? fata jam accedunt prope.
Oedip. Quis fuerit infans, edoce. *Phorb.* Prohibet fides.
Oedip. Huc aliquis ignem. flamma jam excutiet fidem.
Per tam cruentas vera quaerenti vias
Ignoſce quaeſo, ſi ferus videor tibi,
Et impotens, parata vindicta in manu eſt.
Dic vera. quiſnam, quove generatus patre,
Qua matre genitus? *Phorb.* Conjuge eſt genitus tua.
Oedip. Dehiſce tellus. tuque tenebrarum potens,
In Tartara ima, rector umbrarum, rape
Retro reverſas generis ac ſtirpis vices.
Congerite, cives, ſaxa in infandum caput.

Ma-

GRONOVII.

865. PHORB. *Jam parta vindicta*] Sic perſonas deſcripſit Delrius, idemque monuit in Mog. legi, *parata*, pro *jam parta*, probavitque. Quod bene monuerat, nemo reſpexit: quod ei ceſſit infeliciter, primus calculo ſuo approbavit Gruterus; dein omnes tanquam non dubium, tranſierunt. *Parata* eſt auctoris, nam & ſic Florentinus. Phorbantis autem haec non poſſunt eſſe verba, niſi vates erat Tireſia promptior. Unde poterat ille ſcire paratam fore ultionem iſtam? unde, puerum illum fuiſſe, quicum ipſe loquebatur? Nam quod detrectat fateri, à quibus infantem acceperit, in reginae facit gratiam. Ergo cum Florentino & hic & ſequenti verſu tolle praefixa perſonarum nomina. Omnia enim continuantur ab Oedipo, jam certo ſuae calamitatis, &, ut ille ait, terebratum pertundente. Patere me tibi inſtar feri & impotentis tyranni imperare: prope eſt tibi ſolatium, mihi poena. Providebat enim, ſi verum diceret, quod ſatis exſpectabat, nullam dubitationis latebram relictum iri. Id quod ſtatim evenit.

871. *Saxa in infeſtum caput.*] Sic Gruterus è ſuis. Aliis *infauſtum*. Delrius *inceſtum*. Etruſcus, *infandum*, ut ediderat Fabricius.

VARIORUM.

855. *Procul ſit omen.*] Felicia omina ajebant ſe *accipere.* ut apud Virgil. Aeneas: mala averſabantur, & orabant Deos ut ea averterent, ut in Philip. Cicero & alii paſſim, vel ut in hoſtium capita converterentur. DELRIUS.

859. *Lue*] Putredine FARNABIUS.

861. *Quis fuerit*] Quibus parentibus ortus. FARNABIUS.

862 *Huc aliquis*] *Cruciatus & tormenta minitatur.* FARN.

868. *Tenebrarum potens*,] Pluto. FARN.

870 *Retro*] Me qui adverſus naturae leges ſum reverſus in propriae matris uterum, ſupr. 638. FARNABIUS.

Mactate telis. me petat ferro parens;
Me natus. in me conjuges arment manus,
Fratresque; & aeger populus ereptos rogis
Jaculetur ignes. saeculi crimen vagor,
Odium deorum, juris exitium sacri;
Qua luce primum spiritus hausi rudes,
Jam morte dignus. redde nunc animos, parens.
Nunc aliquid aude sceleribus dignum tuis.
I, perge, propero regiam gressu pete.
Gratare matri liberis auctam domum.

GRONOVII.

880. *Regiam cursu pete*] Florent. *regiam gressu pete.* Et sequenti versu: *Gratare matri liberis auctam domum:* ut & in plerisque invenit Delrius. non *aucta domo.* Nam cur Scaliger: *liberis auctae modo?* Scio illud in Truculento: *Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor.* Et illud Gellii 12. 1. *Auctumque eum esse nato filio.* Sed num propterea minus belle dicatur *liberis aucta domus?*

VARIORUM.

872. *Me petat*] Causam hujus pestilitatis. FARN.

872. *Parens;*] Omnes parentes, liberi, conjuges, fratres me petant, qui jura illorum violaverim. FARN.

874. *Ereptos*] In me velut inferis devotum piaculum. Vide supr. v. 550. vel in me pestis, funerum, rogorum causam. FARN.

877. *Qua luce*] Phoen. v. 244 FARN.

878 *Parens.*] Per indignationem sibi se ex matre parentem exprobrat FARN.

881. *Liberis*] Ob domum auctam liberis à te filio ex matre. FARN.

CHORUS.

Varietati obnoxium arguit Chorus excelsum statum. mediam itaque fortunam optat. cujus laudes canit, à similitudine navis modico vento actae, & exemplo Icari.

FAta si liceat mihi
Fingere arbitrio meo,
Temperem Zephyro levi
Vela, ne pressae gravi
Spiritu antennae tremant.

Le-

VARIORUM.

882. *Fata*] *Medio tutissimus ibis.* FARN.

892. Cauf-

Lenis & modice fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducat intrepidam ratem.
Tuta me mediâ vehat
Vita decurrens viâ.
Cnossium regem timens,
Astra dum demens petit,
Artibus fisus novis,
Certat & veras aves
Vincere, ac falsis nimis
Imperat pennis puer,
Nomen eripuit freto.
Callidus medium senex
Daedalus librans iter
Nube sub media stetit,
Alitem exspectans suam:
Qualis accipitris minas
Fugit, & sparsos metu

Col-

GRONOVII.

887. *Leno sed modicum fluens*] Lipsius è suo: *Lenis & modice fluens* Cui ne quid deberet amicus, facit, *Lenis ac modicum fluens*. Dein Gruterus, *at modicum* Tu acquiesce Lipsiano. neque enim aliter Florentiae.

893. *Alta dum demens*] Flor. *Astra dum demens*. Ovidius: *coelique cupidine tactus Altius egit iter*. Sequenti idem, ut & Vossianus: *Artibus fisus novis* non *fidens*.

898. *Abstulit nomen freto.*] Etruscus, ut quondam vulgabatur: *Nomen eripuit freto*.

VARIORUM.

892. *Cnossium*] Daedalus Hymetionis fil. damnatus ab Areopagitis, quod occidisset Talum sororis filium, in Cretam migrarat: ibi quia vaccam fabricasset ligneam, à Minoë rege, Labyrintho seu turri inclusus, terra marique fugam interdictam, per aëra tentavit; alas itaque confecit sibi & filio, quibus ipse evolavit in Sardiniam: inde Cumas. Icarus autem, dum patris monito non audiens, nimis alte volat, pennis à sole liquefactis in mare decidit, quod ab illo nomen tulit. FARN. Indicat omnibus actionibus mediocritatem adhibendam, ne, dum nimis alta petimus, decidamus, vel dum terrenis cogitationibus inhaeremus nunquam attollamur. DELRIUS.

892. *Regem*] Minoëm regem Cretae, in qua Cnossus urbs FARNABIUS.

896. *Falsis*] *Pennis non homini datis*. FARN.

897. *Puer*,] Icarus. FARN.

898 *Nomen eripuit freto.*] Varronem sequitur, qui, Solino teste, tradidit Icarium mare ab Icaro nominatum, quod & Ovidio lib. 2. de arte amandi placuit. Sed Androëtas Tenedius, in navigatione Propontidis, ab una Cycladum, quae *Macris* & *Icarus* vocabatur, appellatum fuisse, scripsit. DELRIUS.

911. Po-

Colligit foetus avis:
Donec in ponto manus
Movit implicitas puer,
Comes audacis viae.
Quidquid excessit modum
Pendet instabili loco.
Sed quid hoc? postes sonant.
Moestus & famulus manu
Regius quassat caput.
Ede, quid portes novi.

GRONOVII.

911. *Postes sonant.*] Variant hic libri: sed omnium optime Delrius in quibusdam legi putat: *postes sonat Regios famulus manu, Moestus & quassans caput.* Idque reduxit Gruterus, quod nunquam potuerit concoquere, *Quatere caput manu.* Sed an concoctu facilius, *postes sonare manu?* Vix putem. Possumus retinere vetus etiam Fl. probatum, modo *quassat*, in *quassans* mutes. Troadibus: *tum quassans caput, Depelle somnos, inquit.* Medea: *caput feroci Quatiens superba motu.* Sic igitur accipere possumus: *Postes sonant: Moestus & famulus manu Regius*, (intellige egressus & ipse sonat pectus plangens) *quassans* etiam *caput.* Fortasse tamen scripsit Seneca: *Regius pulsat caput.* Ut Troad. *Tibi nostra caput dextera pulsat.*

VARIORUM.

911. *Postes*] Crepant regiae fores exeunte nuncio. Vide Herc. Oet. v. 254. FARNABIUS.

ACTUS QUINTUS.

NUNTIUS.

Nuncius Oedipi excaecationis consilium & modum narrat.

Praedicta postquam fata, & infandum genus
Deprendit, ac se scelere convictum Oedipus
Damnavit ipse; regiam infestus petens
Invisa propero tecta penetravit gradu;
Qualis per arva Libycus insanit leo,

Ful-

GRONOVII.

915. *Et infandum scelus*] Quod inducti sequiorum codicum turba abjecerunt, recolligi jubet Florentinus: *& infandum genus.*

920. *Ful-*

Fulvam minaci fronte concutiens jubam:
Vultus furore torvus, atque oculi truces,
Gemitus, & altum murmur, & gelidus fluit
Sudor per artus. ſpumat, & volvit minas,
Ac merſus alte magnus exundat dolor.
Secum ipſe ſaevus grande neſcio quid parat,
Suiſque fatis ſimile. Quid poenas moror?
(Ait) hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat,
Aut fervido aliquis igne vel ſaxo domet.
Quae tigris, aut quae ſaeva viſceribus meis
Incurret ales? ipſe tu ſcelerum capax
Sacer Cithaeron, vel feras in me tuis
Emitte ſilvis, mitte vel rabidos canes.
Nunc redde Agaven. anime, quid mortem times?
Mors innocentem ſola fortunae eripit.
Haec fatus, aptat impiam capulo manum,
Enſemque ducit. Itane tam magnis breves
Poenas ſceleribus ſolvis? atque uno omnia
Penſabis ictu? moreris? hoc patri ſat eſt.
Quid deinde matri? quid male in lucem editis

Gna-

GRONOVII.

927. *Ut hoc ſceleſtum*] Scribe cum Flor. *Quid poenas moror? (Ait) hoc ſceleſtum.* deleta interrogationis nota, quae ſequenti verſui ſubjicitur. Nam haec Oedipi verba ſunt, ab nuntio relata, & otioſum eſt *τὸ Ut*.

931. *Vel feras in me tuis*] Florent. *tuas Emitte ſilvis.*

VARIORUM.

920. *Fulvam*] Proprie leonum color eſt.

926. *Quid poenas*] Verba Oedipi. FARN.

926. *Quid poenas moror? (Ait)*] Mallem, ſiquidem ullus addiceret codex, parva mutatione; *Secum ipſe ſaevus, grande neſcio quid parans, Suiſque fatis ſimile, quid poenas moror? Ut hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat! Aut* cet. Sic tota [illegible] ab leniore principio fluit, abſque fulcimento iſtoc, *ait*; quod. neſcio quomodo friget. deinde *τὸ ut* imprecantis erit ſibi extrema quaeque Oedipi. Quod ipſum cothurno aptum magis & perſonae deſperantis. Quo ſenſu Comicus Eun. II. 3. *ut illum dii deaeque ſenium perdant.* SCHRODERUS.

930. *Scelerum*] Agaves & ceterarum Baccharum. FARN.

931. *Sacer*] Jovi: *vel* Bacchi ſacris. *vel* execrande. FARN.

933. *Agaven.*] Supra verſ. 616. & Phoen. verſ. 17 FARN.

936. *Breves*] Facilis & ſimplicis mortis. FARN.

942. *Sol-*

Gnatis? quid ipſi, quae tuum magnâ luit
Scelus ruinâ, flebili patriae dabis?
Solvendo non es. Illa quae leges ratas
Natura in uno vertit Oedipoda, novos
Commenta partus. ſuppliciis eadem meis
Novetur. iterum vivere, atque iterum mori
Liceat; renaſci ſemper: ut toties nova
Supplicia pendas. utere ingenio miſer.
Quod ſaepe fieri non poteſt, fiat diu.
Mors eligatur longa. quaeratur via,
Qua nec ſepultis miſtus, & vivis tamen
Exemptus erres. morere, ſed citra patrem.

Cun-

GRONOVII.

942. *Solvenda non eſt illa*] Fatua verba, quae tamen omnes retinent libri. At agnoſce ingenium maximi Grotii in pulcherrima emendatione, quam in margine à manu ejus acceptam libenter & auctori inſcribimus & cum lectore communicamus: *Solvendo non es. Illa quae leges ratas Natura* &c. Seipſe pergit alloqui; Quas poenas dabis? non potes ſolvere, quantas debes. Illa Natura, cujus leges in me uno ſunt ſupra omnia exempla violatae, mutetur oportet in ſupplicia mea. Licinius Nepos apud M. Senecam contr. 33. *Ut ſolvendo ſis in poenas, quoties tibi renaſcendum eſt?* Quintilianus declam. 9. *Placeamus licet nobis fortuna noſtra pater, pauperi ſolvendo non ſumus.* Ne quis de ſyllabae modulo dubitet, ſic in Troadibus: *magno momento obrui Vincendo didici.* Porro optimus & Voſſianus, *Oedipoda.* nam & *Oedipodes*, *Oedipodae* dicitur: unde hic ablativus: nam *Oedipode* tertiae declinationis.

946. *Liceat; renaſci ſemper:*] Quid ſi legas, *licet, ac renaſci*, inquit Delrius. At Gruterus: Vim & mucronem ſententiae auferas, ſi ſubſtituatur hoc. praeſertim quum praeceſſerit, *novetur.* Vult ἀπὸ κοινοῦ repeti τὸ *Liceat.* Fortaſſis: *iterum vivere atque iterum mori Libet, ac renaſci.*

951. *Morere, ſed citra patrem.*] Interpretantur, non uno ictu, ut Lajus. Manus illuſtris viri, *vita patrem.* Senſu meliore, ſed qui etiam facile elicitur ex omnium librorum ſcriptura. Nam *citra patrem*, eſt non uſque eo, quo pater. hoc eſt, ut è viventium numero abeas. Morere, ſed

VARIORUM.

942. *Solvenda non eſt.*] Quamquam lubens ſubſcribo emendationi acutiſſimi Grotii, quam in textum recepit Gronovius, *ſolvendo non es.* Attamen quoniam hic tacent Codd. MS. videndum, itane pro *fatua* habenda ſit vulgata, ut è medio ipſa tolli mereatur. Fateor equidem, fruſtra hic elicere Farnabium: *Non aequum eſt, ut natura ſolvat me unica & ſimplice nece, tot ſceleribus functum.* Quibus enim fidiculis ſenſum iſtis verbis aliquis eliciat? quid? an, *natura ſolvenda eſt*, ſignificat, *ut illa ſolvat me?* nugae. Hoc, puto, vult Oedipus naturam iſtam, quae jam leges ratas in uno Oedipo vertiſſet, non eſſe diſſolvendam, nec deſtruendam, ſed ſervandum eſſe jugiter inſtitutae mutationis iſtius tenorem. Optat itaque, ut natura, poſtquam in Oedipo producendo ſtatum, ordinem legeſque ſuas migraſſet, porro eadem velit eſſe, ac pepetuo mutabilis in ſua ſupplicia. quare ſublata diſtinctione lego: *Solvenda non eſt illa, quae leges ratas Natura in uno vertit Oedipode.* SCHRODERUS.

943. *Novos*] Filios ex matre FARNABIUS.

947. *Ingenio*] Utere eo ingenio ad poenas excogitandas, quo uſus es quondam in Sphingis aenigmate ſolvendo. FARN.

951. *Citra*] Non uno ictu, ut Lajus. FARN.

956. *Ma-*

Cunctaris, anime? subitus en vultus gravat
Profusus imber, ac rigat fletu genas.
Et flere satis est? hactenus fundent levem
Oculi liquorem. sedibus pulsi suis
Lachrimas sequantur. hi maritales statim
Fodiantur oculi. dixit, atque irâ furit.
Ardent minaces igne truculento genae;
Oculique vix se sedibus retinent suis.
Violentus, audax vultus, iratus, ferox,
Tantum eruentis. Gemuit, & dirum fremens
Manus in ora torsit. at contra truces
Oculi steterunt, & suam intenti manum
Ultro insequuntur. vulneri occurrunt suo.
Scrutatur avidus manibus uncis lumina.
Radice ab ima funditus vulsos simul
Evolvit orbes. haeret in vacuo manus,
Et fixa penitus unguibus lacerat cavos
Alte recessus luminum, & inanes sinus;
Saevitque frustra, plusque quam sat est furit;

Tan-

GRONOVII.

citeriore quasi linea quam pater: ne ad patrem pervenias, utque quamvis mortuus sis superstes & vivum funus circumferare: & denique mortuus cum oculis non contingas. Apud Sophoclem, quum Chorus dixisset, melius ei futurum fuisse non vivere quam coecum vivere, respondet Oedipus: Ἐγὼ γὰρ ὐκ οἶδ' ὄμμασι ποίοις βλέπων Πατέρα ποτ' ἂν προσεῖδον εἰς ἅδου μολών. Ubi notat Scholiastes: οἱ Ἕλληνες τοιαύτην εἶχον δόξαν, ὡς εἴτε τυφλός τις, εἴτε βλέπων ἐτελεύτα, τοιοῦτος καὶ ἐν ᾅδου ἦν.

952. *Subitus an vultus gravat*] Lege cum Flor. *subitus en vultus.*

960 *Mutus, iratus, ferox, Tantum cruentus.*] Quod è duobus scriptis erutum probavimus olim: *audax vultus, iratus, ferox, Tantum eruentis. Gemuit*, &c. id totidem literis confirmavit optimus liber. Vide, si tanti est, Observ. 2, 19.

VARIORUM.

956. *Maritales*] Ἔρωτος ἀνατολὴ καὶ γάμου ἀφορμὴ ὀφθαλμοί. ex conspectu enim amor. hi, quibus placuit mater, vel qui illius amorem conciliavere. FARN.

959. *Vix se*] Conscii & in poenas parati. FARN.

965. *Manibus*] Digitis, unguibus. FARN.

967. *Orbes.*] Κύκλους. ita Soph. ἄρας ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων. Sphaerica autem seu orbicularis forma oculo data est, quo celerius & facilius revolutus objecta apprehendat, utque sufficiat cuivis quantitati capiendae perpendicularibus lineis à visis in centrum oculi concurrentibus. *vel orbes* hic cape sinus, in quibus oculi. FARN.

968. *Cavos, &c.*] Etiam in oculorum sinus & globos, cum satis fuisset araneae telam, vel pupillam effodisse. FARN.

971. *Tan-*

Tantum eſt periclum lucis. attollit caput,
Caviſque luſtrans orbibus coeli plagas,
Noctem experitur. quidquid effoſſis male
Dependet oculis, rumpit; & victor deos
Conclamat omnes: Parcite (heu) patriae, precor:
Jam juſſa feci. debitas poenas tuli.
Inventa thalamis digna nox tandem meis.
Rigat ora foedus imber, & lacerum caput
Largum revulſis ſanguinem venis vomit.

VARIORUM.

971. *Tantum*] In tantum lucem exodit. tam attente cavet, ne quid ſibi lucis relinquatur. FARN.

971. *Attollit*] More luſtrantis & ſuſpicientis. FARNABIUS.

973. *Noctem*] An penitus ſit caecus. FARN.

976. *Juſſa*] Quod voluiſtis. FARN.

978. *Rigat*] Haec nuncius ex ſua perſona. FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus iſte ex diſciplina Stoicorum (qui omnia, imo Deum ipſum ſubjiciunt inevitabilibus fatis) excuſari Oedipum vult.

Fatis agimur. cedite Fatis.
Non ſollicitae poſſunt curae
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto:
Servatque ſuae decreta colûs
Lacheſis, durâ revoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt.

Pri-

GRONOVII.

987. *Omnia certo tramite vadunt.*] Pauci, *ſepto:*

VARIORUM.

982. *Stamina*] Hercul. Fur. verſ. 558. FARN.

984. *Alto:*] Fato ſeu providentia divina, *vel ut illi*, ex conſtellatione. FARN.

986. *Lacheſis*,] Una è Parcis, fatum. FARN.

986. *Durâ*] Inexorabili, immutabili. FARN.

988. *Pri-*

Primuſque dies dedit extremum.
Non illa deo vertiſſe licet,
Quae nexa ſuis currunt cauſis.
It cuique ratus, prece non ulla
Mobilis, ordo. multis ipſum
Metuiſſe nocet. multi ad fatum
Venêre ſuum, dum fata timent.
Sonuere fores, atque ipſe ſuum
Duce non ullo molitur iter
Luminis orbus.

GRONOVII.

optimus & caeteri fere omnes, *ſecto*. Itaque putem fuiſſe, *recto:* quod eſt directo & praeſtituto. *Regi* & *dirigi* ut fines, ita viae & itinera proprio verbo dicuntur. Sed & vetuſtiores libri minuto charactere inter R & S vix ponunt differentiam.

992. *Multis ipſum Timuiſſe nocet.*] Flor. *Metuiſſe*. Recte: nam ſequitur: *dum fata timent:* & nihil in repetitione momenti.

VARIORUM.

988. *Primuſque*] Horoſcopus genethliacus ex ſitu & nativitatis hora. FARN.

989. *Non illa*] *Quod fore paratum eſt, id ſummum exſuperat Jovem.* Stoice. FARN.

990. *Quae nexa*] Quae proveniunt ex ſerie & ordine cauſarum. FARN.

OEDIPUS. CHORUS. JOCASTA.

Jocaſta ſe interficit. Oedipus excaecatus in exilium abit.

Oed. BEne habet, peractum eſt. juſta perſolvi patri.
Juvant tenebrae. quis deus tandem mihi
Placatus atra nube perfundit caput?
Quis ſcelera donat? conſcium evaſi diem.
Nil, parricida, dexterae debes tuae,
Lux te refugit. vultus Oedipodem hic decet.

Chor.

GRONOVII.

1003. *Vultus Oedipodem hic decet.*] Florent. *Oedipodam*. Lege: *Oedipoda*, accuſandi caſu Graecae terminationis.

VARIORUM.

1000. *Atra*] Caecitatis caligine. FARN.

1001. *Donat?*] Dono remittit? FARN.

 1005. *Quo-*

Chor. En ecce, rapido saeva prosiluit gradu
Jocasta vecors: qualis attonita & furens
Cadmea mater abstulit gnato caput,
Sensitve raptum. Dubitat, afflictum alloqui
Cupit, pavetque. jam malis cessit pudor.
Et haeret ore primo vox. *Joc.* Quid te vocem?
Gnatumne? dubitas? gnatus es. gnatum pudet.
Invite loquere gnate, quo avertis caput,

Va-

GRONOVII.

1007. *Sensumve raptum traxit*] Lipsianus & optimus Florentiae: *Sensitve raptum. Dubitat, adflictum alloqui Cupit pavetque.* Egregie, inquit Gruterus. Profecto egregie: sed & vere: nam aut furentis Agaves Baccheo instinctu & Penthea discerpentis, aut (& vel maxime) postea dolore furentis & attonitae, postquam quid fecisset agnovit, adfectum & habitum vult in Jocasta fuisse. Ut Lucanus lib. 7. *Nec magis attonitos animi sensere tumultus, Cum fureret Pentheus, aut cum desisset Agave.* Sic recte scribit vir summus, sed perperam interpretatur: Nec magis externati erant aut Pentheus, cum Agave fureret, aut ipsa Agave, cum furere desiisset: additque: quod praecessit, *cum fureret*, est ἐπίζευγμα, & ex posteriori supplendum *Agave.* Tam infeliciter contorta oratio sine exemplo est, & nulla potest figura defendi. Ipsum Penthea furentem facit fabula. Virgilius: *Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus, Et solem geminum & duplices se ostendere Thebas.* Vide Euripidis Bacchas, quas & Virgilius respexit: praecipuè ista: Καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, Δισσὰς δὲ Θήβας, καὶ πόλισμ' ἑπτάστομον· Καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἡγεῖσθαι δοκεῖς, &c. Tumultus igitur mentis dicit aut Penthei, cum furebat, aut Agaves, cum furere desierat. Seneca vero Agave utraque in exemplum utitur: prosilit Jocasta, qualis aut Agave insiluit in Penthea, aut mox eum direptum agnovit. Tamen Gruterus non ausus est egregiam se judice lectionem recipere. Quum raro discrepent membranae in vocibus notis, neque Pall. varient à Delrianis, suspicer latere remotius ulcus, inquit. Prior ratio falsa, revincitur innumeris exemplis vel eorum, quae ex optimo Flor. protulimus: posterior nihil efficit, quippe omnes illi codices, & mille alii, Lipsiano pejores. Vulgatum fatuum est, absonum, absurdum. *Traxit*, ex nulla historia est. Nihil otiosius aut magis supervacaneum illo: *Sursumque raptum traxit.* Delrius probat meliora; sed male, *Dubitat*, intelligit de matre Penthei: id enim ad Jocastam solam refertur.

1009. *Cupiunt & horrent ora*] Et hic solus verat Lipsianus codex, quem tamen nemo postea hic mentione dignum censuit: nisi quod vir doctus mixtum ex bonis malisque libris: *Cupiunt, sed haerent ora.* Tu vero omnia refinge ex arbitrio principis & secundi Melissei libri: *Jam malis cessit pudor, Et haeret ore prima vox.* Joc. *Quid te vocem?* Nihil hic conjecturarum, ne Lipsii quidem modicam ferimus. E Choro aliquis faciem & animum Jocastae breviter effingit: Prosilit incerta animi & dubia, Oedipum affari, an non, debeat: velit quidem, veretur tamen: tandem loquacia & garrula mala evicerunt tacitum pudorem: jam primam vocem ore lento conatur. Et statim illa: *Quid te vocem?*

1010. *Gnatum pudet?*] Tollenda nota interrogationis. Res ex gestu noscenda. Ad vocem Jocastae quassat caput & avertitur Oedipus. Ideo illa: *dubitas?* &, certe *gnatus es*: non enim puderet, nisi gnatus esses: ille ipse pudor tuus argumento est te filium meum esse, & recte sic appellari. Itaque etsi nolis, *Invite loquere gnate.* ita enim plane liber optimus, nec habeo, cur spernam. Vulgo: *Immitis ore.*

VARIORUM.

1005. *Qualis*] Qualis Agave, ubi furens filio caput abstulisset moxque ad se reversa facinus sensisset, attonita stetit; talis hic Jocasta. vid. sup. v. 443. FARNABIUS.

1011. *Quo avertis*] *Audita Jocasta avertit se Oedipus.* FARN.

1012. *Quis*

Vacuosque vultus? *Oed.* Quis frui & tenebris vetat?
Quis reddit oculos? matris (heu) matris sonus.
Perdidimus operam. congredi fas amplius
Haud est. nefandos dividat vastum mare,
Dirimatque tellus abdita: & quisquis sub hoc
In alia versus sidera, ac solem avium
Dependet orbis, alterum ex nobis ferat.
Joc. Fati ista culpa est. nemo fit fato nocens.
Oed. Jam parce verbis, mater, & parce auribus.
Per has reliquias corporis trunci precor,
Per inauspicatum sanguinis pignus mei,
Per omne nostri nominis fas & nefas.
Joc. Quid, anime, torpes? socia cur scelerum dare
Poenas recusas? omne confusum perit,
Incesta, per te juris humani decus.
Morere, ac nefastum spiritum ferro exige.
Non si ipse mundum concitans divûm sator
Corusca saevâ tela jaculetur manu,
Umquam rependam sceleribus poenas pares
Mater nefanda. mors placet. mortis via
Quaeratur. agedum, commoda matri manum,

Si

GRONOVII.

1021. *Corporis trunci precor,*] Flor. *peto* Et mox: *fas ac nefas.* Et, *Morere & nefastum.*

VARIORUM.

1012. *Quis frui*] Quisnam tu es, qui interdicis mihi fructum capere, quem ex caecitate percepisse mihi visus sum? FARN.

1013. *Quis reddit*] Quis per aures ingerit mihi mala, quorum notas ne viderem, effodi mihi oculos? FARN.

1014. *Perdidimus*] Nil profeci oculos eruendo, cum etiamdum audiam. Vide Phoen. vers. 226. FARNABIUS.

1016. *Tellus*] Alterum Hemisphaerium. FARNABIUS.

1018. *Orbis,*] Alterum orbis latus aliis sideribus notum. utque dicunt poëtae, *alio sole calens,* *Et alio sub sole jacens.* FARN.

1022. *Inauspicatum*] Infelicem prolem, liberos. FARNABIUS.

1023. *Fas*] Matris & filii. FARN.

1023. *Nefas,*] Uxoris, mariti, &c. nefanda inter nos nomina. FARN.

1024 *Quid,*] *Se ad poenas de se sumendas excitat:* FARN.

1029. *Tela*] Fulmina. FARN.

1033. Re-

Si parricida es. reſtat hoc operi ultimum.
Rapiatur enſis. hoc jacet ferro meus
Conjux. quid illum nomine haud vero vocas?
Socer eſt. utrumne pectori infigam meo
Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?
Eligere neſcis vulnus. hunc, dextra, hunc pete
Uterum capacem; qui virum & gnatum tulit.
Chor. Jacet perempta. vulneri immoritur manus;
Ferrumque ſecum nimius ejecit cruor.
Oed. Fatidice te, te, praeſidem veri Deum,
Compello. ſolum debui fatis patrem.
Bis parricida, pluſque quam timui nocens.
Matrem peremi. ſcelere confecta eſt meo.
O Phoebe mendax, fata ſuperavi impia.
Pavitante greſſu ſequere fallaces vias,
Suſpenſa plantis efferens veſtigia.
Caecam tremente dexterâ noctem rege.
I, gradere praeceps, lubricos ponens gradus.
I, profuge, vade. ſiſte, ne in matrem incidas.
Quicumque feſſi corpore & morbo graves

Se-

GRONOVII.

1039. *Qui virum & gnatum tulit.*] Flor. Voſſ. & omnes fere, *& gnatos*, ut voluit Gruterus. Sed fruſtra κακόφατον in verbo quaerit. Immo, ſi quid video, ſcripſit Seneca: *qui virum è gnato tulit.*

1042. *Te fatidice, te praeſidem*] Numeroſius liber optimus: *Fatidice te, te praeſidem.* Innuunt & hoc vulgares ſcripti, quibus pleriſque pronomen à fronte abeſt damno verſus.

1047. *Sequere fallaces vias,*] Flor. *fallentes.* Erroribus te committe.

VARIORUM.

1033. *Reſtat*] Ut matrem etiam occidas. FARNABIUS.

1034. *Enſis.*] Quem modo Oedipus abjecerat. FARNABIUS.

1035. *Conjux.*] Lajus conjux meus, imo ſocer; namque filio ejus nupſi. FARN.

1038. *Vulnus*] Locum vulneri. FARN

1042. *Te fatidice,*] Te ridiculum deum falſitatis arguo, qui fore praedixiſti, ut patrem occiderem. ſed jam & matri necis cauſa fui. FARN.

1047. *Fallaces*] Aſperas, praecipites, caeco ignotas. FARN.

1049. *Caecam*] Vias baculo praetentans explora. FARN.

1051. *In matrem*] In matris cadaver. FARN.

1052. *Quicumque*] O Thebani peſte laborantes. FARN.

1053. *Fr-*

Semianima trahitis pectora, (en fugio, exeo)
Relevate colla. mitior coeli ſtatus
Poſt terga ſequitur. quiſquis exilem jacens
Animam retentat, vividos hauſtus levis
Concipiat. ite, ferte depoſitis opem.
Mortifera mecum vitia terrarum extraho.
Violenta fata, & horridus morbi tremor,
Macieſque, & atra peſtis, & rabidus dolor
Mecum ite, mecum. ducibus his uti libet.

GRONOVII.

1053. *Semianima trahitis corpora*,] Florentiae: *pectora*. ſemivivo pectore aegrum ſpiritum ducitis.

1058. *Vitia terris extraho.*] Flor. *terrarum*.

1059. *Et horridus mortis tremor*,] Si blandiebatur admodum, quod in quinque invenit Gruterus & Scholiaſte, *morbi tremor*, cur receptum non eſt? Certe ſic & liber optimus: & profecto non mortui tremunt, ſed infirmi.

VARIORUM.

1053. *Fugio*,] Prout jubet oraculum. FARN.

1057. *Ite, ferte depoſitis opem.*] De quorum ſalute & vita deſperabatur FARNABIUS.

1057. *Depoſitis*,] Deſperati, vel ſalutis deſperatae, ut Servius & Aſconius. Virg. *Ille ut depoſiti proferret fata parentis.* FABRITIUS.

1058. *Mortifera mecum*] Id eſt quod praedictum fuerat, verſu 650. COMMELIN.

1061. *Ducibus*] Mihi caeco hi pro ducibus erunt. Supra 652. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
* TROADES.
DRAMATIS PERSONAE.

HECUBA. CHORUS TROADUM. TALTHYBIUS. AGAMEMNON. CALCHAS. HELENA. PYRRHUS. ANDROMACHA. SENEX. ULYSSES. ASTYANAX. NUNCIUS. POLYXENA, Muta Persona.

ARGUMENTUM.

Graeci, exciso jam Ilio, reditum in patriam cogitantes contrario vento detinebantur. Apparens noctu Achillis umbra solvere eos posse negat, nisi sibi debitis inferus mactata Polyxena, cujus nuptiarum praetextu interfectus est. Non fert Agamemnon sibi amatam Polyxenam mactari. Qua de re orto cum Pyrrho jurgio, intervenit consultus Calchas, qui omnino immolandam pronunciat, unaque necandum Astyanacta, quem à matre absconditum abducit Ulysses & de Scaea porta dejicit. Polyxenam ab Helena auspice, ritu cultuque sponsae deductam ad patris tumulum Pyrrhus mactat.

ACTUS PRIMUS.

HECUBA.

Luget Hecuba patriae, domus, suam ipsius calamitatem.

QUicumque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit deos,
Ani-

GRONOVII.

* TROADES.] Invictis argumentis demonstrarunt summi viri, *Troadas*, non *Troadas*, hanc fabulam ab auctore inscriptam fuisse. Quibus hoc addimus, in optimo Florentino codice nunquam aliter appellari.

2. *Nec leves metuit deos.*] Non sunt *leves dii* Se-

Animumque rebus credulum laetis dedit;
Me videat, & te, Troja. non unquam tulit
Documenta Fors majora, quam fragili loco
Starent superbi. columen eversum occidit
Pollentis Asiae, coelitum egregius labor.
Ad cujus arma venit, & qui frigidum
Septena Tanain ora pandentem bibit;
Et qui renatum primus excipiens diem

Tepi-

GRONOVII.

Senecae iidem, qui Juvenali *faciles:* nec *leves* quod aut mutarent fatum aut mutare viderentur: nec denique qui ultra mortem nocere non possent. Claudianus lib. 2. in Ruf. *Desinat elatis quisquam confidere rebus, Instabilesque deos & lubrica numina discat.* *Dii*, fortuna. *Dii leves* fortuna inconstans & mutabilis. Agamemnone: *perrumpet omne Servitium contemptor levium deorum.* Unde Epicureum Senecam facit Scaliger. At hoc nomen *levis*, non potest tribui Deo de sententia Epicuri. Qui tranquillus, quietus, sepositus, se contentus, nulli negotio miscetur, cur dicatur *levis?* Sic autem ille statuebat. *quod aeternum beatumque sit, id nec habere ipsum negotii quidquam, nec exhibere alteri:* & *Beatam vitam in animi securitate & in omnium vacatione munerum* consistere: ut & apud Ciceronem l 1. de nat. deorum. Qua in re quae potest esse levitas?

9. *Septena Tanain ora*] Immo suum erravit Seneca, qui similiter Istrum cum Tanai confundat l. 6. nat. 4. cap. 7. *Danubius Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Asiamque disterminans.*

10. *Et qui renatum prorsus*] Placet hoc Delrio, & *prorsus* interpretatur confestim, ut apud Cato-

VARIORUM.

* *Troas*] Falso Troada vocant hanc fabulam, quum Poëta *Troadas* inscripserit, exemplo Euripidis. Et Chorus est Troadum. SCALIG. Valerius Probus bis Senecae Hecubam laudat, cum ex ista versus adducit. Rectius qui Troadas inscribunt. Certe princeps eruditionis Aristoteles, quo nemo melius haec intellexit, cum parvam Iliada in portiones Tragicas partitur, eam quae Ilii expugnationem, sive τὴν τῆς Ἰλίου πόρθησιν, sequitur, Τρῳάδας vocat; forte Euripidem secutus. Hecuba ejusdem vix commune quicquam habet, nisi quod ejusdem προγυμνασίας sit. Troicae enim ambae sunt, tam Hecuba quam Troades. Non ausim Graecam ullo modo, sive dispositionem spectes, sive ἦθος, sive gravitatem & augustum pondus sententiarum, cum ista conferre. Etiam in Choris noster vincit, quos ex paucis Graecis verbis, & quae sparsim leguntur, fecit alios & plane divinos. HEINSIUS.

4 *Troja.*] Proprie regio, in qua Ilium urbs, à Troë dicta. FARNABIUS.

6. *Superbi*] Nobiles, potentes: quorum commune vitium est superbia. FARN.

7. *Asiae,*] Minoris, cui imperavit Priamus: & parti majoris, quae orbis pars tertia. FARN.

7. *Coelitum*] Infra vers. 476. FARNABIUS. Exstruxerat quidem Ilus, sed Neptunus & Apollo moenibus cinxerunt Ilium, testes Homerus, Euripides, Ovidius, Statius, & reliqui, unde Tryphiodorus vocat, *opus immortalium*, ἔργον ἀθανάτων; & Simmias, in securi, de turribus ejus agens, πύργων θεοτεύκτων, *turrium à Diis aedificatarum.* Notandum tamen non omni ex parte illa moenia à Diis exstructa. nam cum fata statuissent (loquor ex mente ipsorum) Trojam dirui, & crederent inexpugnabilem futuram, si muros integros Dii aedificarent; Aeaco partem laboris demandarunt. Pindarus auctor Olymp. 8. DELR.

8. *Arma*] Auxiliaria namque. FARNABIUS.

8. *Qui frigidum*] Rhesus Thraciae rex auxilio Trojae venit. FARN.

9. *Septena*] Ex persona mulieris imperitae tribuitur Tanai, quod Istri est: ut per septem ora in mare labatur. FARNABIUS. Quod Istri est, mulier, cosmographiae ignara, Tanai tribuit: in quo praeclare Seneca decorum servavit. DELRIUS.

10. *Qui renatum*] Memnon Tithoni & Auro-

Tepidum rubenti Tigrin immiſcet freto;
Et quae vagos vicina proſpiciens Scythas
Ripam catervis Ponticam viduis ferit.
Exciſa ferro eſt Pergamum. incubuit ſibi.
En alta muri decora congeſti jacent
Tectis aduſtis. regiam flammae ambiunt;
Omniſque late fumat Aſſaraci domus.
Non prohibet avidas flamma victoris manus;
Diripitur ardens Troja. nec coelum patet

Un-

GRONOVII.

nem: *cum Romam veniebant, prorſus devertebantur pro hoſpitibus ad amicos ſuos.* Sed *prorſus* ibi eſt recta: nec aliud vult ille innominatus ei & infandus ad Feſtum. Excepta eſt cum plauſu viri illuſtris conjectura, *pronus.* Sed verum eſt in Florentino & margine Voſſiani: *renatum primus excipiens diem.* Herodotus Thalia: Τῶν γὰρ ἡμεῖς ἴδμεν, τῶν καὶ πέρι ἀτρεκές τι λέγεται, πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς οἰκέουσι ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἰνδοί. Oedipo *Auſus Eois equitare campis, Figere & mundo tua ſigna primo.* Mela lib. 1. cap. 2. *In ea primos accepimus hominum ab Oriente Indos, Seres & Scythas.*

14 *Exciſa ferro eſt. Pergamum*] Merito rejecit Gruterus *Pergamos:* ſed quod ieniu jubente interpunxiſſe ait: *viduis ferit, Exciſa ferro eſt. Pergamum:* probare non poſſum. Nihil eſt enim, quo in hac ſtructura verborum referatur τὸ *Exciſa.* Finitur omnino periodus & nova incipit poſt *ferit.* Dein cohaerent: *Exciſa ferro eſt Pergamum. incubuit ſibi.* Hoc inſolens viſum eſt hominibus, quibus & illa Ovidii l. 14. *poſtquam alta cremata eſt Ilion, & Danaas paverunt Pergama flammas.* & l. 1. de arte: *Tunc cum triſtis erat, defenſa eſt Ilion armis.* Itaque hic fecerunt *Ilios*, ut illic *Pergamos* & *Pergamus.*

15. *En alta muri decora*] Florent. *congeſtis jacent Tectis aduſti.* G. Fabricio ordo eſt, *muri congeſti, alta decora*, ut Virgilio *Auratae trabes, decora alta parentum* Immo *alta decora muri congeſti jacent*, accipio per hypallagen ἀντὶ τοῦ *jacent congeſta.* Ille excelſus & pinnis turribuſque decorus & minax murus jacet inconditus acervus, aedificiis in cinerem verſis. Similiter ſi quis Florentinum probet: Illud altum & pulcerrimum muri opus jacet aduſtum, aedificiis in rudera & informem acervum redactis.

VARIORUM.

rae filius ex Aethiopia, *vel ut alii, Suſis*, Trojam venit, dux Perſarum, qui ſolem orientem proni adorabant. FARNABIUS.

11. *Tepidum*] in regione tepenti. FARN.

11. *Rubenti*] Aurorae ſeu Solis orientis rubore perfuſo. alias, ſecundo hallucinabitur foemina. Tigris enim in mare Perſicum influit, non Erythraeum. niſi ex perſonae decoro dictum malis, ut prius verſ. 9 FARN.

12. *Quae*] Pentheſilea Amazonum regina. de quibus vide Hippol. v 397. FARN.

12 *Vagos*] Hercul. Fur. verſ. 532. FARN.

13. *Viduis*] Hippol. v. 620. FARN.

14. *Pergamum.*] Ab altitudine dicta, clariſſima Troadis civitas, ipſum ſcilicet Ilium, de quo Martianus lib. 6. *ibi inter omnes Aſiae civitates, Pergamum clarius.* Alia Pergamus. Attalicis regibus nobilitata, & inventione Pergameni, teſte Plinio: aliud etiam Pergamum Idae promontorium, de quo Strabo: Servius etiam auctor eſt ipſas arces Trojae, atque adeo alta loca omnia, *Pergama* olim vocata. ad quod alludens noſter, ſubdit: *En alta muri*, &c. DELRIUS.

14. *Incubuit*] *In ſe magna ruunt.* vel in cinerem verſum. FARNABIUS.

15. *Alta*] Πύργοι, ἐπάλξεις, turres, pinnae, FARNABIUS.

17. *Aſſaraci*] Ilium, ubi regnavit Aſſaracus Ili filius. FARN.

19. *Diripitur*] Ex incendio praedam rapiunt FARNABIUS.

20. *Un-*

Undante fumo. nube ceu denſa obſitus,
Ater favillâ ſqualler Iliacâ dies.
Stat avidus irae victor, & lentum Ilium
Metitur oculis, ac decem tandem ferus
Ignoſcit annis. horret afflictam quoque;
Victamque quamvis videat, haud credit ſibi
Potuiſſe vinci. ſpolia populator rapit
Dardania. praedam mille non capiunt rates.
Teſtor deorum numen adverſum mihi;
Patriaeque cineres; teque rectorem Phrygum,
Quem Troja toto conditum regno tegit,
Tuoſque manes, quo ſtetit ſtante Ilion;
Et vos meorum liberûm magni greges,
Umbrae minores. quidquid adverſi accidit,
Quaecumque Phoebas ore lymphato furens,

Cre-

GRONOVII.

22. *Stat avidus ira victor,*] Flor. *irae*, ut voluit & Daniel Heinſius. Oedipo: *Avidumque populi peſtis Ogygii malum.* Valerius Flaccus lib. 4. *avidusque viri, &c. Irruit.* Paullo aliter tamen *avidus irae* dicitur pro immoderate avideque ira uſo.

31. *Quodque ſtetit ante Ilion;*] Hic tamen ex amici ſui libro Lipſienſe exemplar, quod alioqui ſecutum ſe profitetur, correxit Delrius: & Gruterus bellam quoque vocat & dignam luee emendationem è Lipſii Mſ. *quo ſtetit ſtante Ilion:* etſi non addicerent auſpicia librorum ſuorum antiquorum. Sed ὣς οἰωνὸς ἄριστος Etruſcus, qui totidem literis.

33. *Umbrae minores.*] Gloria in primis & dignitate, quamvis &aetate. Video enim non ſatis explicare interpretem.

VARIORUM.

20. *Undante*] Undatim aſcendente. FARN.

22. *Lentum*] Ilium decennali bello tandem debellatum luſtrans non indigne fert, ſi decem annos in eivitate tam nobili & munita expugnanda abſumpſerit. FARN.

27. *Mille*] Qui numerus claſſis quae Trojam advenit. Agamemn. v. 169, FARN.

29. *Patriaeque*] More veterum jurat Hecuba per quae ſibi gratiſſima. FARN.

29. *Teque*] Priamum, in cujus ruina & regnum Trojanum interiit. FARN.

31. *Tuoſque*] O Hector. FARN.

31. *Quo ſtetit*] Vide inf. verſ. 126. FARN.

32. *Liberûm magni greges,*] Quibuſdam L. aliis XVII. aliis XXII. FARNABIUS. Ὑπερβολικῶς. duntaxat enim vel ſeptendecim, ut tradit Cicero 1. Tuſc. vel quatuordecim, ut Apollodorus lib. 3. vel viginti, ut Theocrit. Idyll. 15. vel, teſte Homero, viginti duos, Hecuba ex Priamo peperit: ceteri huic ex concubinis nati, ſimul omnes quinquaginta ſecundum Homerum, Virgilium, Dictyn, & Euripidem, aut quinquaginta quatuor, juxta Apollod. lib. 3. & Hyginum in Fabulis cap. 90. ubi nomina recenſent DELRIUS.

34. *Phoebas*] Caſſandra filia Priami, cui Phoebus amans vaticinandi peritiam dedit pollicitae concubitum: promiſſis tamen non ſtanti donum auferre Deus cum non poſſet, fidem ademit, ut vaticiniis ſuis nemo crederet. FARNABIUS. Caſſandrae vaticinia habes apud Lycophronem, nonnulla etiam apud Ciceronem libro 1. de divinat. DELRIUS.

 36. *Prior*

Credi Deo vetante, praedixit mala,
Prior Hecuba vidi gravida, nec tacui metus,
Et vana vates ante Caſſandram fui.
Non cautus ignes Ithacus, aut Ithaci comes
Nocturnus in vos ſparſit, aut fallax Sinon.
Meus ignis iſte eſt. facibus ardetis meis.
Sed quid ruinas urbis everſae gemis
Vivax ſenectus? reſpice infelix ad hos
Luctus recentes. Troja jam vetus eſt malum.
Vidi exſecrandum regiae caedis nefas,
Ipſaſque ad aras majus admiſſum ſcelus
Ajacis armis: cum ferox ſaevâ manu
Coma reflectens regium torta caput,
Alto nefandum vulneri ferrum abdidit;
Quod penitus actum cum recepiſſet libens,

En-

GRONOVII.

46. *Aeacidis armis:*] Scaligeri conjectura hic placuit, cum legeretur: *Aeacidae armis:* quod verſus reſpuit, ut etiam admonuit Gruterus. Flor. *Aeacis armis.* Scribendum: *Ajacis armis.* Caſſandram in fano Minervae ſtupravit Ajax. Unde illud Virgilii: *Pallaſne exurere claſſem Argivûm atque ipſos potuit demergere ponto Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.* Grande nefas: ſed majus, quam ad Minervae aram Ajax armatus edidit, ego meis oculis patratum vidi ad aram Jovis Hercei. Virgilius: *Primumque per aras Sanguine foedantem, quos ipſe ſacraverat ignes.* Scelus ad aras majus Ajacis armis, id eſt, majus ſcelere, quod inter arma ad aras patravit Ajax. De hoc genere vide Obſerv. 4. 8.

46. *Cum ferox ſaeva manu*] Sane Florent. *ſcaeva.* Hippolyto: *En impudicum crine contorto caput Laeva reflexi.* Et forte ſcripſit: *ferox laeva manu.* Nam illud alterum toties infeliciter paſſim inculcarunt male ſeduli, ut exempla illorum timeam.

VARIORUM.

36. *Prior*] Cum Paridem utero geſtaret, ſomniavit Hecuba ſe facem ardentem parituram. FARNABIUS.

37. *Vana*] Inutilis & irrita, aeque ac Caſſandra non credita. FARN.

38. *Ithacus*,] Ulyſſes Ithacae dux. FARN.

38. *Ithaci comes*] Diomedes, cui Ulyſſes in caſtrorum Thracum exploratione comes nocturnus. FARN.

39. *Fallax*] Cujus doloſo miniſterio receptus equus, laxatuſque. FARN.

40. *Meus*] Somnio de Paride praedictus modo verſ 36. FARN.

41. *Sed quid*] Sed quid ego anus miſere longaeva vetus malum gemo? FARN.

44. *Vidi execrandum*] Hoc concinit Euripidis verſibus, quorum initium eſt, ἐ τ̃ φυλουργὸν Πριάμου, &c. DELRIUS.

44 *Regiae caedis*] Priami à Pyrrho ad aras caeſi. FARNABIUS.

45. *Aras*] Jovis Hercii, quod inter aulam & parietem in domus penetrali coleretur, ab ἕρκει.

vel

Ensis senili siccus è jugulo rediit.
Placare quem non potuit à caede effera
Mortalis aevi cardinem extremum premens?
Superique testes sceleris? & quondam sacrum
Regni jacentis? Ille tot regum parens
Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troja. non tamen superis sat est.

Do-

GRONOVII.

50. *Ensis senili tinctus*] Vidit Lipsius haec verba esse vana, & mentem fuisse: Priamum, cum Pyrrhi gladium animose recepisset, tamen emisisse illum sanguine vix tinctum: itaque conjecit, *intinctus*, vel *haud tinctus*. Ea aura projicitur & amicus ejus, castigans, *senili vix tinctus*: sed castigandus ipse ob metrum violatum. Mirum vero Scaligerum & Gruterum vulgatam contra Lipsium propugnare. Ille ait non hoc velle Senecam, parum aut multum sanguine maduisse Pyrrhi gladium, sed impressum jugulo & è jugulo eductum fuisse, Priamum jugulatum. Apage tam ineptam garrulitatem: ensis impressus jugulo Priami est & è jugulo ejus eductus: id est, Priamus est jugulatus. Quis unquam sanus ita scripsir? Gruterus sensum Lipsii retinet, sed captat vocem *tinctus*, quasi sit illud vix tinctus, vel tantum tinctus, quum non sanguinea unda evomeretur, atque adeo ferrum una expelleret: Sed si posset ita accipi, cur in Agamemnone: *vidi, vidi senis in jugulo Telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.* Tolle *τὰ vix exiguo*: non remanebit idem sensus. Qui tamen omnino & hic necessarius. Ovidius lib. 7. *Aemonio marcentia guttura cultro Fodit, & exiguo maculavit sanguine ferrum.* Lib. 13. *Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem Combiberat.* Lucanus lib. 2. *Parvum sed fessa senectus Sanguinis effudit jugulo.* Apud Statium in furore Lemniadum dicitur Alcimede tulisse, *patris vultus & egentem sanguinis ensem.* Itaque aut Lipsio subscribendum aut legendum putabam: *senili tinctus haud jugulo.* Sed omnium laborem levat Etruscus, qui clare: *Ensis senili siccus è jugulo redit.* Vides hominem ignarum frequentis illius veterum sensus in senum caede describenda subjecisse *tinctus*. Nam *siccus* incruentus. Statius 8. Thebaid. *Stat medius campis etiamnum cuspide sicca Armipotens.* Claudian. l. 2. de laud. Stilic. *ut ferrum Marte cruentum, Siccum pace premas.*

51. *Placare quem non*] Referunt ad Ensem aut ad Pyrrhum. Immo *Quem* tandem omnium hominum? nam animandum interrogatione: Quem alium, ut à caede temperaret, non repressisset & mitigasset ultima & jam per se dissolvens hominem senectus? & praesentes dii? & penetrale regni, utcumque prostrati?

56. *Non tamen superis sat est.*] Sic quidem & Flor. Quasi dicat, nondum exsatiati sunt dii poenis nostris: adhuc aliquid indignitatis & calamitatis minantur. Neque ineptum tamen, quod vulgabatur olim, & in omnibus, quos vidit, invenisse testatur Fabricius: *non tamen, superi, sat est.* Sic & Heinsianus, cui adscripta explicatio: *ô dii.* Et sic solent mirantes. Catullus: *Dii magni, horribilem & sacrum libellum.* Ovidius in epistol. Leandri: *Oscula, dii magni, trans mare digna peti.*

VARIORUM.

vel quod mala arceat. FARN.

51. *Quem*] Ensem, seu Pyrrhum. FARN.

52. *Mortalis*] In extremo jam senio. FARN.

53. *Superique*] Ad aras stantes, ubi caesus est Priamus. FARN.

53. *Sacrum*] Sacrarium, ara τῆς ἑστίας. vel τοῦ ἑρκείου Διός. ad quam inaugurandi reges auspicabantur. Agamemnon. vers. 8. FARN.

54. *Regum*] Nobilium juvenum. supra vers. 32.

55. *Caret sepulchro*] Proprium sepulcrum Priamus non habuit, sed truncus ejus, cum aliquandiu in littore abjectus jacuisset, tandem Hectoris sepulcto illatus. DELRIUS.

55. *Flamma*] Non habet, qui ipsi rogum exstruat. *Primumque in litore truncum. Cui non Troja rogus.* FARNABIUS.

57. *Di-*

Dominum, ecce, Priami nuribus & natis legens
Sortitur urna. praeda quem vilis sequar?
Hic Hectoris conjugia despondet sibi;
Hic optat Heleni conjugem; hic Antenoris;
Nec deest tuos, Cassandra, qui thalamos petat.
Mea sors timetur. sola sum Danais metus.
Lamenta cessant? turba, captivae, mea,
Ferite palmis pectora, & planctus date,
Et justa Trojae facite. jamdudum sonet
Fatalis Idae judicis diri domus.

VARIORUM.

57. *Dominum*,] Sed & fortibus in urnam missis dividimur, ego cum filiabus & nuribus inter Graecos nobis futuros dominos. infra vers. 972. FARNABIUS.

58. *Sortitur urna.*] Sortes Graecorum erant calculi, vel ex humo ficti globuli; mittentium nomina inscripti; qui in urnam mittebantur, & versabantur doli vitandi gratiâ; ut, cujus primum sors exibat, commodi vel periculi primas ferret, ut docuit Brodaeus lib. 3. Miscellan. cap 25. DELRIUS.

58. *Vilis*] Quia vetula. *Laeta cum pubes edera virenti Gaudeat pulla magis atque myrto.* FARN.

59. *Hic Hectoris*] Aliquis, sc. Pyrrhus sibi optat seu promittit Andromachen. FARN.

60. *Conjugem*;] Priorem. nam Pyrrho Andromache, Heleno caeso, nupsit. FARN.

60. *Antenoris*;] Theano. FARN.

64 *Ferite.*] Pro more lugentium. Vide Chorum seq. FARN.

66. *Fatalis*] Paridis, qui in Ida seu Antandro monte Idae vicino Veneri tanquam pulchriori aureum adjudicavit malum. cujus judicii mercedem favente Venere Helenam rapuit, quam repetentes Graeci Trojam vastarunt. FARN.

66. *Diri*] Proprie, quasi deorum ira ad sententiam illam ferendam electi.

*Chorus Troadum. Hecuba.

Chorus Iliadum cum Hecuba excidium patriae, Hectoris & Priami mortem lugentium.

Chor. Non rude vulgus, lacrimisque novum
Lugere jubes. hoc continuis
Egimus annis, ex quo tetigit

Phry-

GRONOVII.

* Chorus Mulierum.] Flor. *CHORUS TROADUM.*

VARIORUM.

67. *Non rude*] Non inexpertum lugendi. Mox vers. 81. FARN.

70. *Phry-*

Phrygius Grajas hospes Amyclas,
Secuitque fretum pinus matri
Sacra Cybellae.
Decies nivibus canuit Ide,
Ide nostris nudata rogis;
Et Sigeis trepidus campis
Decumas secuit messor aristas;
Ut nulla dies moerore caret,
Sed nova fletus causa ministrat.
Ito ad planctus,
Miseramque leva, regina, manum.
Vulgus dominam vile sequemur.
Non indociles lugere sumus.
Hec. Fidae casus nostri comites,
Solvite crinem. per colla fluant
Moesta capilli tepido Trojae
Pulvere turpes. paret exertos

Tur-

GRONOVII.

76. *Decies secuit*] Flor. *Decumas secuit.* Sic Oedipo: *Sed tempus adde.* Joc *Decima jam metitur seges.* Mox scribo, *Ito.* non *Ite.*

VARIORUM.

70. *Phrygius*] *Talis ab armiferis Priamejus hospes Amyclis, &c.* FARN.

70. *Amyclas,*] Urbem Laconiae. *Grajas*, ad distinctionem Amyclarum, quae in Campania. FARNABIUS

71. *Pinus*] Navis è pinu caesa in Ida Cybelae sacra. FARN.

73. *Decies*] Per decem hyemes. FARN.

74. *Nudata*] Spoliata arboribus ad comburenda interfectorum è nostris cadavera. FARN.

75 *Sigeis*] Trojanis, à Sigeo Trojae promontorio. FARN.

75. *Trepidus*] Ne deprehenderetur à praedatore hoste. FARN.

80. *Miseramque*] Tuque ô Regina praeito nobis, & more praeficae elevata manu modum luctus, & planctus signo dato, nos lugendi dociles sequemur. FARN.

84. *Solvite*] Praescribit Hecuba luctus formulam sumptam ex Euripidis Troade, nec dissimilem illius Lucani, lib. 2 *quarum una madentes Scissa genas planctu liventes atra lacertos, Nunc, ait, ô miserae contundite pectora matres, Nunc laniate comas, &c.* Lugentes enim mulieres solutum nodo crinem cinere adspergebant, vestimenta lacerabant, pectora & humeros nudatae unguibus, pugnis, palmis, in se saevientes ejulabant: solo insuper affligebant pectora humum crinibus verrentes, [illegible] τὰ θεῶν ἱερῶν ἐδάφη πλύνουσαι. FARNABIUS.

85. *Tepido Pulvere*] Cinere nondum frigefacto, ex recenti Ilii incendio. sic enim mox Chorus: *Sparsitque cinis fervidus ora.* Mos vetustissimus in luctu & funeribus caput cinere conspergendi, ut passim in sacris litteris: & apud Eurip. in Hecuba & Supplicib. Homerum Iliad. ψ. Smyr-

naeum

Turba lacertos. veſte remiſſa
Subſtringe ſinus, uteroque tenus
Pateant artus. cui conjugio
Pectora velas captive pudor?
Cingat tunicas palla ſolutas.
Vacet ad crebri verbera planctus
Furibunda manus. placet hic habitus,
Placet. agnoſco Troada turbam.
Iterum luctus redeunt veteres.
Solitum flendi vincite morem.
Hectora flemus.
Chor. Solvimus omnes
Lacerum multo funere crinem.
Coma demiſſa eſt libera nodo;
Sparſitque cinis fervidus ora.
Hec. Complete manus. hoc ex Troja
Sumpſiſſe licet. cadat ex humeris
Veſtis apertis: imumque tegat

Suf-

GRONOVII.

100. *Coma demiſſo eſt libera nodo;*] Commelinus & Gruterus *dimiſſa*, Scaliger *demiſſa*. Recte hoc: aut certe *dimiſſo*.

103. *Cadat ex humeris*] Liber optimus, *Cadit:* &, *imumque tegit.* non *utrumque tegat.* Suſpicor haec verba eſſe Chori, non Hecubae. Illa jam ante imperaverat, ut crinem ſolverent cineribuſque aſpergerent, ut veſte pectora nudarent. Ad prius reſpondent Iliades verſ. 98. *Solvimus crinem*, &c. ubi mentione cineris facta interloquitur Hecuba: *Complete manus. hoc ex Troia ſumpſiſſe licet.* Pergunt Iliades exſequi imperata priora, & veſtem dejiciunt dicuntque ſimul: *Cadit ex humeris Veſtis apertis, imumque tegit ſuffulta latus.* Rurſus He-

VARIORUM.

naeum libro 7. Nonnum Dionyſ. libro 46. DELRIUS.

87. *Veſte*] Chorda ſeu faſcia demiſſas veſtes ſub utero nectebant, ne deciderent. FARNABIUS.

89. *Cui conjugio*] *Procatalepſis.* neque enim amplius conjugibus velandae ſumus. cui autem domino ſervemus pudorem captivae? FARN.

101. *Fervidus*] Ex Troja ardente. FARN.

102. *Complete*] Cinere. FARN.

102. *Hoc ex Troja*] Ex omni Troja opibuſque quondam Trojanis hoc ſumpſiſſe licet *quod dicens tollit cineris manipulum.* FARNABIUS. Habitus illarum ergo hic fuit. primum crinem nodo ſolvebant, & cinere aſpergebant: tum pectus nudabant & humeros: & veſtem non manu, ſed chorda vel faſcia aliqua ſupra uterum nectebant, ne decideret, ne patefierent quae natura operuit: ſic utero tenus nudae, ejulabant, & unguibus, palmis, pugnis, in ſe ipſas saeviebant. DELRIUS.

105. *Suf-*

Suffulta latus. jam nuda vocant
Pectora dextras. nunc nunc vires
Exprome dolor tuas.
Rhoetea ſonent littora planctu.
Habitanſque cavis montibus Echo
Non, ut ſolita eſt, extrema brevis
Verba remittat: totos reddat
Trojae gemitus. audiat omnis
Pontus, & aether. ſaevite manus,
Pulſu vaſto tundite pectus.
Non ſum ſolito contenta ſono.
Hectora flemus.
Chor. Tibi noſtra ferit dextra lacertos,
Humeroſque ferit tibi ſanguineos.
Tibi noſtra caput dextera pulſat.
Tibi maternis ubera palmis
Laniata jacent. fluit, & multo
Sanguine manat, quamcunque tuo
Funere feci, rupta cicatrix,
Columen patriae, mora fatorum,
Tu praeſidium Phrygibus feſſis,

GRONOVII.

cuba. *Jam nuda vocant*, &c. Nihil commodius. *Imum latus ſuffulta* eſt utero tenus ſubſtricta.

VARIORUM.

105. *Suffulta*] Suffibulata. palla ſeu faſcia ſubſtricta. FARNABIUS.

105. *Vocant*] Ad planctus & verbera. FARN.

108. *Rhoetea*] Rhoetus promontorium eſt Trojae. FARN

109. *Echo*] Ῥῆμα ὃ περὶ μόνον. ſoni per medium delati & in corpus obſtans incidentis repercuſſi reflexio. FARN.

117. *Tibi*] O Hector. FARN.

118. *Sanguineos*] Humano autem ſanguine placari defunctorum animas credebant. atque hinc non praeficae modo ſed & poſtea gladiatores in funeribus conducti. FARN

122. *Sanguine*] Novis plagis rupta recrudeſcit. FARNABIUS.

124. *Columen*] Hector enim, manus, murus, turris, columna & propugnaculum Trojae poëtis decantatus. FARN.

124. *Mora*] *Decimum quae diſtulit Hector in annum:* namque *ademptus Hector Tradidit feſſis leviora tolli Pergama Grajis.* FARN.

Tu murus eras; humeriſque tuis
Stetit illa decem fulta per annos:
Tecum cecidit. ſummuſque dies
Hectoris idem patriaeque fuit.
Hec. Vertite planctus. Priamo veſtros
Fundite fletus. ſatis Hector habet.
Chor. Accipe rector Phrygiae planctus:
Accipe fletus, bis capte ſenex.
Nil Troja ſemel te rege tulit.
Bis pulſata Dardana Graio
Moenia ferro; biſque pharetras
Paſſa Herculeas. poſt elatos
Hecubae partus, regumque gregem,
Poſtrema pater funera cludis;
Magnoque Jovi victima caeſus
Sigea premis littora truncus.

Hec.

GRONOVII.

138. *Regumque rogos,*] Scribe cum Flor. *regumque gregem*: nempe ex proximo, *elatum.* Supra: *Et vos meorum liberûm magni greges,* infra: *Laſſabar in tot oſcula, & totum gregem Dividere matrem.*

VARIORUM.

126. *Tu murus eras;*] In uno eorum epigrammatum, qui Maronis operibus ſolent ſubiungi, legitur: *Defenſor patriae, juvenum fortiſſimus Hector, Qui murus miſeris civibus alter erat, Occubuit telo violenti victus Achillis; Occubuere ſimul ſpeſque, saluſque Phrygum.* auctor eſt Hyginus Achillem, cum Hectorem raptaret, exclamaſſe, Expugnavi Trojam. DELRIUS.

128. *Tecum*] *Hectoris hic tumulus cum quo ſua Troja ſepulta eſt: Conduntur pariter qui periere ſimul.* FARNABIUS.

130. *Priamo*] Prius Podarces vocabatur, ſed quia ab Heſionâ ſorore, dato Herculi, in lytrum, aureo flammeo, redemptus, & in libertatem reſtitutus fuit, Priamus nominari coepit Apoll. lib. 2. Bibl. Bis autem captus, ſemel ab Hercule, & iterum auſpiciis Atridarum. DELRIUS.

134. *Nil Troja*] Sed bis expugnata: te prius regis filio, nunc rege. FARNABIUS.

135. *Bis pulſata*] Semel ab Hercule perfidiam Laomedontis ulto, cui promiſerat rex 30. equos propter ſervatam à marino monſtro filiam Heſionem: denuo jam ab Atridis. FARN.

136. *Biſque*] Fatale enim erat Trojam non poſſe ſecundo capi ſine Herculis ſagittis. ipſe Hercul. in Sophoc. Philoctete τὸ δεύτερον γὰρ τοῖς ἐμοῖς Αὐτὴν χεροῖν τόξοις ἁλῶναι· Philoctetes itaque ſolus Herculis ſagittis uti ſciens ad ſecundum bellum Trojanum ductus eſt FARN.

137. *Elatos*] Filios ad ſepulturam elatos.

138. *Regumque*] Regis filiorum. FARNABIUS.

140. *Magnoque*] Ad aram enim Jovis Hercii caeſus. FARN.

141. *Premis*] Imitatur poëta illud 2. Aeneid. *Jacet ingens litore truncus.* Ubi Virgil. non tam rei veritatem ſecutus eſt, cum Priamus tantum confoſſus fuerit, quam ad Pompeji caſum alluſit. FARNABIUS.

144. *Fe-*

Hec. Alio lacrimas flectite veſtras.
Non eſt Priami miſeranda mei
Mors, Iliades. *Felix Priamus*
Dicite cunctae. liber Manes
Vadit ad imos: nec feret unquam
Victa Graium cervice jugum.
Non ille duos vidit Atridas,
Nec fallacem cernit Ulyſſem.
Non Argolici praeda triumphi,
Subjecta feret colla tropaeis.

Non

GRONOVII.

148. *Non ille duos vidit Atridas*] Cicero lib. 3. de oratore: *Ii tamen reipublicae caſus conſecuti ſunt, ut mihi non erepta L. Craſſo à diis immortalibus vita, ſed donata mors eſſe videatur. Non vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem invidia ſenatum, non ſceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiae, non exſilium generi*, &c. Livius lib. 26. *cruciatus contumeliaſque, quas ſperat hoſtis. effugere morte praeterquam honeſta, etiam leni poſſum. Non videbo Ap. Claudium & Q. Fulvium, victoria inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romanam triumphi ſpectaculum trahar*, &c. *nec dirui incendique patriam videbo.* Tacitus in vita Agricolae: *Poteſt videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, ſalvis affectibus & amicitiis futura effugiſſe. Non vidit Agricola obſeſſam curiam, & clauſum armis ſenatum*, &c.

151. *Subjecta feret colla tropaeis.*] Triumphis, interpretantur, quia tropaea ſunt proprie ſpolia eo in loco erecta, quo hoſtes terga verterint. Immo vere & ſimpliciter *tropaeis*: nempe illis, quae in triumphi pompa ferebantur: Sed loquitur Seneca, quaſi in perſona vivorum, qui triumphabantur, fieret, quod fiebat in illorum imaginibus tropaeo ſuppoſitis. Inſtar habes in nummis antiquis. Duos tantummodo apponam. En ferentem colla ſubjecta tropaeo: en poſt terga manus dantem. Alludit eodem Silius in triumpho Scipionis Africani: *Ante Syphax feretro reſidens captiva premebat Lumina & auratae ſervabant colla catenae.* Propert. 3. 4. *Aut ſubter captos arma ſe-*

VARIORUM.

144. *Felix*] Prae nobis. ille enim liber, nos captae. FARN.

152. *Non*

Non aſſuetas ad ſceptra manus
Poſt terga dabit; curruſque ſequens
Agamemnonios, aurea dextrâ
Vincula geſtans, laetis fiet
Pompa Mycenis. *Chor. Felix Priamus*
Dicimus omnes. ſecum excedens
Sua regna tulit. nunc Elyſii
Nemoris tutis errat in umbris,
Interque pias felix animas
Hectora quaerit. *Felix Priamus!*
Felix, quiſquis bello moriens
Omnia ſecum conſumpta videt!

GRONOVII.

dere duces. Itaque intellige: Non videbit ſtatui de ſe tropaeum; vel inter triumphi fercula ſe portari inſtar tropaei cum ſua imagine ſedentis ſupplicis & nudi & alligati.

163. *Omnia ſecum conſumpta videt!*] Facile credo gregales codices hoc tenere. At optimus habet Lipſianum: *conſumpta tulit.* Ut paullo ante: *ſecum excedens ſua regna tulit.*

VARIORUM.

152. *Non aſſuetas*] Non dabit poſt terga manus ſceptro aſſuetas. FARN.

153. *Curruſque*] Catenis vincti ducebantur in triumpho captivi poſt vel ante currum victoris: reges vincti aureis manicis. Namque pro conditione perſonarum injicere ſolebant catenas, ferreas, argenteas, aureas. aureis compedibus vinctum à ſuis Darium ſcribit Curtius. Idem de Croeſo refert Auſonius. Et de Zenobia ab Aureliano capta, Treb Pollio. de Artuaſde Armeniae rege ab Antonio capto, Paterculus. Argenteis vinctum Arſacem à Sapore captum tradit Am. Marcellinus. FARN

156. *Mycenis.*] Urbi Agamemnoniae. FARN.

156. *Felix*] Qui à malis diſceſſit. FARN.

158. *Elyſii*] Troad. verſu 942. FARN.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

TALTHYBIUS. CHORUS TROADUM.

Narrat Talthybius apparuisse Achillis umbram, exprobrataque Graecis ingratitudine, postulasse, ut Polyxena, cujus nuptiarum praetextu ipse interfectus est, ad tumulum suum pro inferis mactaretur, alias Graecos non habituros ventum ad reditum.

Talth. QUam longa Danais semper in portu mora,
Seu petere bellum, petere seu patriam volunt.
Chor. Quae causa ratibus faciat & Danais moram,
Effare; reduces quis deus cludat vias.
Talth. Pavet animus. artus horridus quassat tremor.
Majora veris monstra vix capiunt fidem.
Vidi ipse, vidi. summa jam Titan juga
Stringebat. ortus vicerat noctem dies.
Cum subitò caeco terra mugitu fremens
Concussa, totos traxit ex imo sinus.

Mo-

GRONOVII.

164. *Quam longa Danais*] Fl. *O longa.*

169. *Somma jam Titan juga Stringebat. ortus*] Florent. *Stringebat ortu. vicerat noctem dies.* Dicit autem Seneca idem quod Justinus lib. 18. *Ubi vero dies adventare coepit, editissimisque culminibus urbis Oriens splendere.*

172. *Caecos traxit ex imo sonos*] Quis ferat tam prope conjunctos, *caecum mugitum* & *caecos sonos?* Optime optimus: *totos traxit ex imo sinus.* id est, aperuit inque lucem exposuit intimos suos recessus. Thyeste: *huc tuam immani sinu Emitte vallem.* Ubi vide quae notavimus. Infra: *Dehisce tellus, tuque conjux ultimo Specu revulsam pande tellurem & Stygis Sinu profundo conde depositum meum* Hercul. Oetaeo v. 262. *hoc sinu immenso exeat.* Ubi subjecerunt *specu*: sed illud praebent scripti. Etiam

VARIORUM.

165. *Seu*] Graecorum classi ex Aulide portu Boeotiae soluturae Diana ob cervam suam ab Agamemnone caesam irata negavit ventum, quem oraculi monitu Agamemnon filia sua Iphigenia immolata redemit *Sanguine placastis ventos & virgine caesa.* FARNABIUS.

165. *Petere*] Ut nunc. FARN.

170. *Stringebat*] Radiis novis contingebat. Hercul Fur vers 132 FARN.

170. *Ortus*] Sub matutino, quo tempore, discussis vaporibus atque humoribus defaecatis, certiora apparent somnia. FARN.

171. *Cum subito*] Thyest. v. 262. FARN.

174. *Sa-*

Movêre silvae capita, & excelsum nemus
Fragore vasto tonuit, & lucus sacer.
Idaea ruptis saxa ceciderunt jugis.
Nec sola tellus tremuit: & pontus suum
Adesse Achillen sensit, ac stravit vada.
Tum scissa vallis aperit immensos specus;
Et hiatus Erebi pervium ad superos iter
Tellure fracta praebet, ac tumulum levat.
Emicuit ingens umbra Thessalici ducis,
Threïcia qualis arma proludens tuis
Jam, Troia, fatis stravit: aut Neptunium
Cana nitentem perculit juvenem coma:
Aut cum inter acies Marte violento furens,
Corporibus amnes clusit; & quaerens iter
Tardus cruento Xanthus erravit vado:
Aut cum superbo victor in curru stetit,
Egitque habenas, Hectorem & Trojam trahens;

Im-

GRONOVII.

mirifice quidam sunt interpretati de sinu pectoris aut serpentis. Delrius in Mog. reperit *totos*, sed sprevit: *Sinus* Lipsius in Melissco, sed ei restiterunt Delrius & Gruterus.

176. *Nec sola tellus*] Flor. *Nec terra solum tremuit.* Et sequenti: *Achillen*, non *Achillem.*

178. *Tum scissa tellus*] Florent. *Tum scissa vallis aperit.* Significat primum desedisse paullulum terram, & quasi vallem fecisse, dein eo ipso loco diruptam. Mox idem, *proludens*, non *praeludens.*

VARIORUM.

174. *Sacer.*] Cybelae sacer. FARN.

176. *Suum*] Thetidos filium, Nerei nepotem, quem tamen quidam Caloë, alii, Philomela Actoris filia, alii Chironis filia natum autumant. FARNABIUS

179. *Erebi*] Ab ἔρεβ vel ἐρέφω. significat enim tenebras vel caliginem Orci terra tecti. qua ratione & ab ערב id est, vesper deduci potest. FARN.

181. *Ingens*] Seu umbras respicias, quae notis majores semper apparent Thyest. vers. 674. & Oedip. vers. 175. Seu Achillis staturam quam 9. cubitorum altitudinem aequasse ferunt. FARN.

181. *Thessalici*] Achillis in Thessalia à Chirone educati. FARN.

182. *Threicia*] Qualis praeludium faciens tuis, ô Troja, fatis, Thracum auxiliares à Cissaeo Hecubae patre copias, & Mysorum ducem Telephum fudit. FARN.

183. *Neptunium*] Cycnum Neptuni filium. FARNABIUS.

184. *Cana*] Propter olorem in quem versus est Cycnus FARN.

187. *Tardus cruento*] Cadaverum vi Xanthum & Simoënta fl. oppletos tarde fluere fecit. Agamemn. v. 210. FARN.

189. *Hectorem*] Hectorem enim raptans exclamavit *Expugnavi Trojam.* supra vers. 125. FARNABIUS.

190. *Li-*

Implevit omne littus irati ſonus:
Ite, ite inertes. debitos manibus meis
Auferte honores. ſolvite ingratas rates
Per noſtra ituri maria. non parvo luit
Iras Achillis Graecia. at magno luet.
Deſponſa noſtris cineribus Polyxena
Pyrrhi manu mactetur, & tumulum riget.
Haec fatus alta voce, dimiſit diem,
Repetenſque Ditem, merſus ingentem ſpecum
Coëunte terrâ junxit. immoti jacent
Tranquilla pelagi. ventus abjecit minas,
Placidumque fluctu murmurat leni mare.
Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.

PYR-

GRONOVII.

191. *Debitos manibus meis Auferte honores.*] Raphelingio manifeſte peccatum videbatur in legem verſus, eoque conjiciebat: *debitoſque manibus.* Niſi tamen, addebat, ad *manus*, id eſt, res geſtas, robur, &c. referas, non ad *manes*. Ergo Delrius: *Manibus*, rebus geſtis, victoriis manu partis: & Gruterus: nullum vitium in verſu: *Manus* enim hic prorſus victoriae manu partae. Quicquid autem dicant, *Manibus* aliter non poteſt hic accipi quam infrà: *Nullumne Achillis praemium manes ferent?* Praeterea Florentinus tranſponit voces: *manibus meis debitos*. Magnum vitium ſuſpicor objectum huic loco, & ſcripſiſſe Senecam: *manibus juſtos meis Auferte honores.* Ut in Medea: *Conjux ſocerque juſta jam functis habent A me ſepulti.* Cujus interpretatio, *debitos*, expulſo germano in contextum migravit.

194. *At magno luet.*] Non ſatisfacit hoc loco ſummorum virorum conatus. Florent. *& magno.* Nondum tamen video quidquam ſanae mentis, niſi concipias: *& magno luet, Ni ſponſa noſtris cineribus Polyxena.* Experti eſtis iras Achillis, quum rapta per Agamemnonem Briſeide Hectorem impune vexare & caedere Graecos fineret: & majores experiemini, niſi ſponſam & pactam mihi vivo Polyxenam, Pyrrhi manu mactatam, tumulo mecum jungetis.

197. *Alta voce, dimiſit diem,*] Flor. *nocte diviſit.* Ut edidit Gruterus & recte interpretatur, exortas tenebras & quaſi interpoſitas jam ante ortae luci & paullo poſt redeunti, diem quaſi diffindere & dividere viſum: obſcurationem factam, ut loquitur auctor Hiſpanienſis belli: *incidit, ut matutino tempore nebula eſſet craſſiſſima: itaque in illa obſcuratione*, &c.

202. *Triton ab alto c. h. choro.*] Vera lectio: *Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.* Sic Lipſianus, ſic auctor ejus Etruſcus: & hi duo ſanis τὰ πάντα. Qui monent, unicum ſolummodo Tritonem, Neptuni filium, buccinatorem & hu-

VARIORUM.

190. *Littus*] Sigeum, ubi ſepultus eſt Achilles. FARNABIUS.

193. *Noſtra*] Matris meae, &c. ſupra verſ. 176. FARN.

193. *Non parvo luit*] Quanti ſtetit Achillis propter raptam Briſeida ira, experti Graeci; videant ne majoris ſibi irae poenas arceſſant negata inferis Polyxena. FARN.

198. *Merſus*] Hiatus qui egreſſo ceſſit, regreſſo clauſit. FARN.

202. *Tritonum*] Deorum marinorum, & Nereidum materterarum Achillis. FARN.

202. *Hymenaeum*] Phoen. 262. FARN.

Pyrrhus. Agamemnon. Calchas.

Agamemnonis cum Pyrrho jurgia super Polyxena compescit Calchas.

Pyrrh. Cum laeta pelago vela rediturus dares,
Excidit Achilles: cujus unius manu
Impulsa Troja, [* *corruit tandem solo*

Bre-

GRONOVII.

mani sermonis peritum esse, caeteros humanae vocis expertes, eoque non potuisse occinere hymenaeum: & per derisum rogant, qui Trironum chori in orchestram inducantur, & denique ariolantur: *Cecinit ab alto Triton hymenaeum toris:* hos patienter tuli, nihil inde mollius exspectabam. Sed Scaligerum bona fide probare stupidissimum stolidissimumque illud vulgatum, & serio interpretari: *Altum chorum*, id est, profundum, & quidem Nereidum, & ab illarum cantibus & choreis cecinisse & ἐπικωμάζειν Tritona: hoc vero quis ferre, quis potest pati? Nimirum idem omnes fallimur, neque est quisquam. Grutero, qui etsi auferendum se praebuisset numero futilium librorum, tamen non dissimulat egregiam esse scripturam Lipsiani codicis, & aut scripsisse sic Senecam aut scribere debuisse; vides non nasum, sed consilium defuisse. Cesset Sophistica: concedant interpolatae membranae: verum est quod dixi. Triton & Tritones, ut Venus & Veneres, Ilithyia & Ilithyiae. Aelian. 7. Animal. 15. Εἰλειθυίαις τε ὥραις θυγατέρες, Cupido & Cupidines, Pan & Panes, Faunus & Fauni, Silenus & Sileni. Moschus in Europa, seu Idyllio secundo: τοὶ δ' ἀμφί μιν ἠγερέθοντο Τρίτωνες, πόντοιο βαρύθροοι αὐλητῆρες, Κόχλοισιν ταναοῖς γάμιον μέλος ἠπύοντες. Ubi certe non unus, & similiter Thalassionem canunt. Triton vocalissimus fingitur, & buccinator atque adeo cantor. Ideo elegantissime miraculum miraculo auget & quasi indictis nuptiis accidisse narrat ab alto mari modulatos sonos, & chorum Tritonum, velut symphoniacorum, cecinisse hymenaeum Achilli & Polyxenae. Omnia fiunt ad extenuandam invidiam caedis. Regiam & innocentem puellam, quod ea Trojanis illecebra fuerat perdendi Achillis, ignobili vindicta interficere gestiebant. Fingunt igitur Umbram ducis poposcisse non ut inferias, sed ut conjugem. Quae ut confirmetur opinio, etiam dii id approbant, & Tritones canunt hymenaeum. Statius 1. Achill. 55 *Cantuque quieto Armigeri Tritones eunt.* Apulejus 4. Metam. *Jam passim maria persultantes Tritonum catervae.*

* *Corruit tandem solo,*] Quis hic mendum suspicatus est? Pessime tamen habitum locum arguit Florentinus: in quo solummodo: *Impulsa Troia quicquid adjecit morae Illo remoto dubia quo caderet stetit.* Media omnia desunt. Et versum quidem 207. *Scyros fretumque Lesbos Aegaeum secans*, hic otiosum & alienum, eaedem membranae reddunt infrà ante versum 225, ubi adhuc aenigma nemini intellectum obhaeserat. *Quicquid adjecit morae*, ipsa haud dubie Troja: quod quia non capiebant, Scyron & Lesbon interjecerunt, moram Achillis in itinere ad Trojam somniantes. Sed *adjicere moram* nihil aliud est quam facere moram, interponere moram: ut *addere gradum* Livio procedere, accelerare iter. *Quicquid morae*, sibi puta, *adjecit*, quantum temporis superfuit. Suetonius Domitiano: *Exhaustus operum ac munerum impensis, stipendioque quod adjecerat.* Sequentem versum misere interpretantur: quod nisi fecisset, dubia stetisset Lesbos, cui parti faveret; vel, ex oraculi responso sine Achille in dubio erat an Troja posset capi. Nihil hic de

VARIORUM.

203. *Cum laeta*] Parta victoria. FARNABIUS. Hoc jurgium magna ex parte desumtum ex jurgio Teucri & Atridarum in Sophoclis Ajace. DELRIUS.

204. *Cujus unius*] Interfecto Hectore. Supra vers. 125. FARNABIUS.

209. *Quo*

Brevi repensans] quidquid adjecit morae
[*Scyros, fretumque Lesbos Aegaeum secans*]
Illo remoto, dubia quo caderet, stetit.
Velis licet, quod petitur, ac properes dare;
Serò es daturus. jam suum cuncti duces
Tulere pretium. quae minor merces potest
Tantae dari virtuti? an is meruit parum,
Qui, fugere bellum jussus, & longa sedens
Aevum senecta degere, ac Pylii senis
Transcendere annos, exuens matris dolos,
Falsasque vestes, fassus est armis virum?

In-

GRONOVII.

Lesbo, quam viginti versibus hinc distare voluit Seneca: & ex oraculi responso certum & citra dubium erat, Trojam sine Achille capi non posse. Quam durum deinde, *dubia quo caderet*, ἀντὶ ȣ̃, à quo dejiceretur, vel cui caderet. Quo magis considero, eo planius fit mihi, laciniam istam, *corruit tandem solo Brevi repensans*, esse inepti & audacis fartoris Senecam autem scripsisse, ut habetur Florentiae: *cujus unius manu Impulsa Troja, quicquid adjecit morae Illo remoto, dubia, quo caderet, stetit.* Sensum en rotundum expeditumque: cujus manu in occiso Hectore labefactata Troja, quicquid superfuit post mortem ejusdem Achillis, (hoc enim est, *Illo remoto*) non stetit firma & nixa vestigiis suis, sed extraxit breve momentum titubando, dubitando & quasi deliberando, quam in partem procumberet. Solet hoc evenire labantibus, ut paullum temporis sumant seque sustineant minando in diversas partes lapsum. Sic in Thyeste: *educto stetit Ferro cadaver, cumque dubitasset diu Hac parte an illa caderet, in patruum cadit.* Ovidius lib. 10. *utque securi Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat, Quo cadat, in dubio est, omnique à parte timetur.* Statius lib. 9. *Getico qualis procumbit in Haemo Seu Boreae furiis, putri seu robore quercus. Illam nutantem nemus & mons ipse tremiscit, Qua tellure cadat, quas obruat ordine silvas.* Noster natural. quaest 6. 1. *Nam & Herculanensis oppidi pars ruit, dubieque stant etiam, quae relicta sunt.* Eodem libro cap. 9. *Aut cum diu dubitavere, super ea se, quae superfunt stantque, componunt:* Et mox: *tunc diu agitata fastigia concidunt, & tam diu differuntur atque incerta sunt, donec in solido resederunt.* Ubi possis etiam *deferuntur*. Petitus ut multa frustra carpit & tentat in Seneca, ita & transponit versum vulgatae, *Brevi repensans*, post 213. *Falsasque vestes:* alterum, *Syros fretumque*, post 222. *Et causa litis*, Observ. 1, 3. utroque tamen merito offensus.

VARIORUM.

209. *Quae minor*] An illi supra caeteros merito minus quam caeteris debetur pretium? FARN.

211 *Qui, fugere*] Cui (cum accepisset hanc conditionem filii sui vitae à Jove Thetis) licuit longam aetatem sed tacitam & ingloriam egisse, ille tamen praeelegit brevem, modo utilem & gloriosam FARN.

212. *Pylii senis*] Nestoris. FARNABIUS. Aeolus genuit Salmoneum, qui Tironem; quae peperit Neleum Nestoris patrem. *Pylius* dicitur etiam Aristoteli in Peplo in utroque epigrammate. Ausonius quatuor aetates vixisse scribit: *Hoc tegor in tumulo quarti jam prodigus aevi Nestor, consilio clarus, & eloquio.*

213. *Matris*] Quibus mater ipsum absconderet, ut modo vers 204. FARN.

214. *Fassus*] Prodidit seipsum visâ galeâ & scuto, ut refert in Achilleide Statius, iccirco Homerus ait à ferro attractum virum. DELRIUS.

214. *Armis*] Quae (inter caeteras merces foemineas, quas Ulysses persona institoris assumpta

 Achil-

Inhospitali Telephus regno impotens
Dum Mysiae ferocis introitus negat,
Rudem cruore regio dextram imbuit,
Fortemque eandem sensit & mitem manum.
Cecidere Thebae. vidit Eetion capi
Sua regna victus. clade subversa est pari
Imposita celso parva Lyrnessos jugo;
Captâque tellus nobilis Briseide,
Et, causa litis regibus, Chryse jacet;
Et nota fama Tenedos; & quae pascuo
Foecunda pingui Thracios nutrit greges

Sy-

GRONOVII.

224 *Et quae pascuo Foecunda*] Hoc recte vidit Delrius explicari non posse. Nam quae illa *Thracios* vel *nutriens* vel *mittens greges*? Non Cilla profecto nec Tenedos. Quis hoc divinaret, absque Florentino fuisset? Is igitur versum qui vulgo est

VARIORUM.

Achillem exploraturus adduxisset) viriliter affectando ac tractando se prodidit. FARN.

215. *Inhospitali*] Telephus Mysiae rex, cum Graecos Trojam proficiscentes prohiberet, ne per Mysiam iter facerent, ab Achille vulneratus sanari non potuit ex oraculi responso, nisi peteret auxilium unde vulnus tulit, conciliatum itaque Achilles sanavit dato è rubigine cuspidis emplastro. FARNABIUS.

215. *Impotens*] Insolens, ferox. FARN.

216. *Mysiae*] Cui nomen inditum scribit Scylax Cariandenus à Myso fluvio, qui eam perfluit. Vide Apollonium & ejus Scholiast. in lib. 1. prope finem. DELRIUS.

217. *Rudem*] Belli inexpertam, tironis tum Achillis. FARNABIUS.

218 *Fortemque*] Vulnere. FARN.

218. *Mitem manum.*] Medela. FARNABIUS. Telephus, Herculis F. Bacchi dolo cadens, in Pergami cacumine, juxta Suidam, ab Achille lancea percussus, ab eodem sanatus fuit, auctore Hygino cap. 101. Dicty, & Isacio in Lycophronem. Propertius, Q. Serenus, Ovidius & alii plerique affirmant curatum Telephum ferrugine hastae Achilleae. quod inde confictum puto, quia siderite herba à se inventa, Telephi vulnus Achilles sanavit. vide Dioscoridem lib. 4. cap. 33. Plinium lib. 25. cap. 5. Anton. Mizaldus Cent. 7. Memorab. Aphorit. 4. putat fabulam natam inde quod vel Aristot. auctore, vulnera telis aereis inflicta, quia causticam & siccam exhalationem in vulnere relinquunt, facilius curentur. Id confirmari videtur eo, quod cuspis hastae Achilleae, ut & ensis Memnonis, & cetera Heroum arma tradita sint aerea fuisse: & aes illos eam ad rem temperaturâ quadam indurare solitos, sed eâ amissâ ad usum ferri homines rediisse, referunt Proclus & Zezes in Hesiodum. Medicinam Achilles à Chirone didicit, & ut verisimile est Chirurgicam, quae tunc forte sola in usu. DELRIUS.

219. *Thebae.*] In Cilicia. FARNABIUS.

219. *Eetion*] Andromachae pater. FARN.

220. *Sua regna*] Eam Ciliciae partem, in qua Thebae. FARN.

221. *Lyrnessos*] Urbs Troados. FARN.

222. *Briseide*;] Hippodamia Brisei filia. FARN.

223. *Chryse*] Chryse Ciliciae oppido capta, è praeda Agamemnoni data est Astynome Chrysae Apollinis sacerdotis filia, quam pater prece & pretio repetens à rege repulsus est: injuriam hanc Apollo peste ultus est non cessatura nisi reddita virgine; ab Achille itaque consilii ejus autore abstulit Agamemnon Briseida: unde ἔχθος ἀνάκτων. FARNABIUS.

224. *Et nota*] *Tenedos notissima fama insula.* FARNABIUS.

226. *Let-*

Syros, fretumque Lesbos Aegaeum secans,
Et sacra Phoebo Cilla. quid? quas alluit
Vernis Caycus gurgitem attollens aquis?
Haec tanta clades gentium ac tantus pavor,
Sparsae tot urbes, turbinis vasti modo,

Al-

GRONOVII.

204, & illic molestiam creat, huic proxime subjicit: *nutrit greges Scyros fretumque Lesbos Aegaeum secans: Et cara Phoebo Cilla.* Praeclare, nisi quod extrita una litera est legendum *Syros*, ut animadvertit quoque Petitus: quae & ipsa Aegaei maris insula, Pherecydis patria, ab Achille capta, Ovidio etiam teste: in armorum judicio: *me credite Lesbon, Me Tenedon, Chrysenque & Cillan Apollinis urbes, Me Syron cepisse.* Eadem haec *Syros*, quod & syllabae docet modulus. Accurate enim Strabo lib. 10, ubi ejus meminit: μηκύνων τὴν πρώτην συλλαβήν. Etsi corripuerit Homerus, quem ipse advocat. Errat Hermolaus Barbarus ad lib. 4. Plinii, cum ait esse prima producta *Syron* insulam Homero: Συρίη κικλήσκεται Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Non enim sic legitur in Homero, sed confundit duos versus: Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται, εἴ που ἀκούεις, Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Est qui in Ovidio miratur inter occupatas ab Achille insulas ostentari *Syron*, nec *Scyro*, in qua matris astu latuerat, bellum intulisse eum ait esse credibile. De Syro vindicat Nasonem hic locus Senecae. Scyro autem intulisse bellum Achillem dicit Homerus Iλ. ί de Patrocli concubina: ἥν οἱ πόρε δῖος Ἀχιλλεὺς Σκῦρον ἑλὼν αἰπεῖαν Ἐνυῆος πτολίεθρον. Quo inductus versu Bersmannus *Scyron* jubet reponi in Ovidio. Sed meminisse debemus, quod Pausanias observat in Atticis: historiam de mactata Polyxena consulto, tanquam immane facinus, praetermisisse Homerum: eundem, quod eversam ab Achille Scyron prodidisset, dissimulasse ejusdem in ea insula cum virginibus conversationem, quam alii omnes Poëtae tradiderint. At Ovidius *Scyron* velut alteram Achillis patriam nominat paullo ante: *Phthiam haec Scyronve ferantur.* ut Seneca Pyrrhi: *Hos Scyrus animos?* Itaque *Syron* ab Achille captam ambo voluere, non *Scyron*. Restat quare quoque Syros illa *Thracios greges nutrire* dicatur. Laudes ejus sunt Odyss. ο. ἀλλ' ἀγαθὴ μὲν, Εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθής, πολύπυρος. Altero Εὔβοτος τὸ γόνιμον, altero Εὔμηλος τὸ πίονα designari notat Eustathius. Seneca Εὔβοτος reddidit *foecundam pascuo pingui.* Iam idem Hom. Iλ. ί Thraciam μητέρα μήλων appellat: Οἱ τρέφον ἐν Θρῄκῃ ἐριβώλακι μητέρι μήλων. Hoc sequutus Latinus. Tragicus Εὔμηλον vertit *nutrientem Thracios greges*, seu oves, quarum foecundus in Thracia proventus: ovesque è Thracia in Syria pascua transmissas latiores amplioresque redditas significat. Ut in vicinia nostra Cimbrica armenta pingui pascuo nutriuntur, quae quum macra huc compellantur, brevi tempore ibidem saginantur ad lanii cultrum. Nec diffitebor, haec duo Homeri loca subjecisse mihi summum & illustrem virum, Lucam Holstenium, municipem meum. *Cara* pro *sacra* in Mog. etiam notavit Delrius.

VARIORUM.

226. *Lesbos Aegaeum*] Relicta Scyro Achilles, in Lesbum priusquam se reliquae classi Ilium petenti adjungeret, contendit, eamque insulam occiso prius Trambelo Telamonis filio, qui illic habitabat, & ex quo Apriatem puellam diligere coeperat, & Achilli se opposuerat, occidit; ut ex Euphorione narrat Parthenius Erotic. cap. 26. expugnavit. ibi illi Methymna urbs moram obtulit, nec illam potiri posse videbatur, nisi Pisidice Regis filia ipsius amore correpta urbem, nuptias pacta, prodidisset; quam tamen merito postea supplicio affecit, milites jubens proditricem lapidibus obruere. hoc narrat poëta ignotus, qui Lesbiaca scripsit, cujus fragmentum extat in Parthenio. DELRIUS.

227. *Sacra Phoebo Cilla.*] Urbs Troados. FARNABIUS. Homerus, Κίλλαν τε ζαθέην. pro *sacra*, meus cod. antiq. habet *cara*. DELRIUS.

228. *Caycus*] Mysiae amnis. FARNABIUS.

230. *Sparsae tot urbes,*] Duodecim maritimae, undecim mediterraneae; ut gloriatur ipse Achilles Iliad 9. DELRIUS.

230. *Turbinis*] Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, celeritate. quae in rebus bellicis plus valet quam virtus. unde ποδας ὠκὺς dictus Achilles. FARNABIUS.

Alterius esset gloria ac summum decus;
Iter est Achillis. sic meus venit pater,
Et tanta gessit bella, dum bellum parat.
Ut alia sileam merita, non unus satis
Hector fuisset? Ilium vicit pater,
Vos diruistis. inclitas laudes juvat,
Et clara magni facta genitoris sequi.
Jacuit peremptus Hector ante oculos patris,
Patruique Memnon, cujus ob luctum parens
Pallente moestum protulit vultu diem,
Suique victor operis exemplum horruit;
Didicitque Achilles & deâ natos mori.
Tum saeva Amazon ultimus cecidit timor.
Debes Achilli, merita si digne aestimas,
Etsi Mycenis virginem atque Argis petat.

Du-

GRONOVII.

242. *Et deis natos mori.*] Notaverant in Adversariis omnes vet. libros, quos viderint, tenere *deae*, idque se amplecti. Lipsius ut melius veriusque protulit è suo, *dea* Ergo astute iidem in Commentariis postea: Mogunt. *deae*, Herpib. & Ven. *dea*: utrumvis rectum; ut primus restitui in Adversariis. Similiter transferunt *Patruique* pro *Pariterque*. Utrumque autem confirmat Florent.

243. *Tum versa Amazon*] Non *versa* tantum est illa, sed etiam occisa. Nec *vertere* pro subvertere vel evertere hic opportunum. Potius igitur audiamus Etruscum: *Tum saeva Amazon*. Nisi tamen malis *fera*. quod esset, quae sero adfuit, nempe post Hectorem jam interemptum. Certe *saeva* melius quam *versa*. Heinsius: *Thressa*. Idem Etrusc. *ultimus cecidit metus*. Tum. *Etsi ex Mycenis*.

VARIORUM.

231. *Alterius*] Quae aliis justi belli fuissent causae & fines, Achilli tantum gradus fuere ad bellum. adeo haec in transcursu & obiter gessit. FARNABIUS.

235. *Ilium*] In Hectore vincendo. Supra vers. 125. & 189. FARN.

237. *Sequi.*[Relatione. FARN.

239. *Patruique*] Priami, cui frater Tithonus Memnonis pater. FARN.

239. *Parens*] Aurora. Supra vers. 10. FARN.

240. *Pallente moestum*] Ovidius de Aurora Memnonis matre l. 3. Metam. scripsit; *Cura deam propior luctusque domesticus angit Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis Vidit Achillea pereuntem cuspide mater. Vidit: & ille color, quo matutina rubescunt Tempora, palluerat; latuitque in nubibus aether.* idem tradidit Tryphiodorus. DELRIUS.

241. *Suique*] Cum enim videret Memnona Aurorae filium â se interfectum, se quoque Thetide natum mortalem esse didicit. FARNABIUS.

243. *Versa Amazon*] Penthesilea ab Achille occisa. FARN.

245. *Etsi Mycenis*] Etiamsi ex tuis Mycenaeis aut Argivis aliquam peteret. FARN.

246. Do-

Dubitatur etiam? placita nunc ſubito improbas?
Priamique natam Pelei nato ferum
Mactare credis? at tuam natam parens
Helenae immolaſti. ſolita jam & facta expeto.
Agam. Juvenile vitium eſt, regere non poſſe impetum.
Aetatis alios fervor hic primae rapit,
Pyrrhum paternus. ſpiritus quondam truces,
Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli.
Quo plura poſſis, plura patienter feras.
Quid caede dira nobilem clari ducis
Aſpergis umbram? noſcere hoc primum decet,
Quid facere victor debeat, victus pati.
Violenta nemo imperia continuit diu:

Mo-

GRONOVII.

246. *Placita nec ſubito probas?*] Concedo aliquid juventuti & ferociae Pyrrhi, ſed, ut tam impudenter obloquatur regum regi, tanquam ei neceſſe eſſet placita Achillis filio ſine mora probare, id non eſt ferendum. Decentius igitur Florentiae: *placita nunc ſubito improbas?* Sive quod tergiverſaretur tradere Polyxenam, quam olim deſponderi Achilli placuerat: ſive potius, quod immolare virginem dubitaret, quum id in ſua ipſius filia olim Agamemnoni placuiſſet.

255. *Nobilem clari ducis Aſpergis umbram?*] Florent. & alii: *nobiles clari ducis Adſpergis Umbras.* Sic in Hercul. Fur. *Umbrae Creontis & penates Labdaci.*

VARIORUM.

246. *Dubitatur*] An dubitas hoſtis natam in Achillis gratiam mactandam tradere, qui tuam ipſius natam Iphigeniam (ſupra verſ. 165.) Helenae repetendae cauſa immolaſti, cum eadem utriuſque necis cauſa ſit ventus redimendus? FARN.

250. *Juvenile*] Hic fervor juvenibus aliis ab aetate eſt: tibi ulterius etiam à patre haereditarius. FARN.

251. *Aetatis alios*] Quis hic aliquid mutare audeat? In aliis, inquit Agamemnon, fervor iſte vitium juvenile eſt; in Pyrrho paternum. Alii ab aetate hoc habent, Pyrrhus à patre. Viri illuſtres cum Pyrrho iſta tribuunt, an non aliud agebant? An Agamemnon hic alio reſpicit, quam in ſequentibus; ad contentionem nimirum illam luculentam, quae eſt Iliados primo? An non poëtae, Tragici praeſertim, Pyrrho τὸ Ἀχιλλειον ἦθος tribuunt: quod & diligenter Critici notarunt? An non Agamemnon hoc in eo tangit? An poſtremo non ſequentia hoc confirmant? Illa inquam, *Spiritus quondam truces Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli.* HEINSIUS.

252. *Quondam*] In jurgio ſuper Chryſeide remittenda. Iliad. α. Supra verſ. 222 FARNAB.

253. *Minaſque*] Pariens inflati iratique Achillis minas tuli. FARN.

254. *Quo plura poſſis,*] Hunc verſum Pyrrho adſcribunt: Sed contra fidem librorum omnium. Nec male inter ſe nexa, ſi continues; reddit enim Atrides rationem pulcherrimam, & Regum Rege, jam ſene, dignitſimam, cur ſuperbiam Achillis patienter tulerit. At Pyrrhum hoc dicere, minus convenit. contumelias ille, non modeſtiam cogitat: ira & juventae fervore effertur. nihil illi nunc ſanae, nihil pacatae mentis: qui conſilium nec datum recipiat, minus recte conſulat aliis DELRIUS.

255. *Caede*] Polyxenae. FARNABIUS.

255. *Clari ducis*] Achillis. FARN.

263. *Ma-*

Moderata durant. quoque Fortuna altius
Evexit ac levavit humanas opes,
Hoc ſe magis ſupprimere felicem decet,
Varioſque caſus tremere, metuentem deos
Nimium faventes. magna momento obrui
Vincendo didici. Troja nos tumidos facit
Nimium ac feroces? ſtamus hoc Danai loco,
Unde illa cecidit. fateor, aliquando impotens
Regno ac ſuperbus, altius memet tuli:
Sed fregit illos ſpiritus haec, quae dare
Potuiſſet alii, cauſa, Fortunae favor.
Tu me ſuperbum, Priame, tu timidum facis.
Ego eſſe quicquam ſceptra, niſi vano putem
Fulgore tectum nomen, & falſo comam
Vinclo decentem? caſus haec rapiet brevis;
Nec mille forſan ratibus, aut annis decem.

Non

GRONOVII.

270. *Tu me ſuperbum, Priame, tu*] Non ad finem verſus, ſed ad medium interrogationis nota ponenda: *Tu me ſuperbum, Priame? tu timidum facis.* Aliis haec victoria ferociam & immanes ſpiritus daret; me vero tu, ô Priame, ſuperbum faceres? tantum abeſt, ut etiam timidiorem feceris. Sic in Agamemn. verſ. 526 *Vehit iſta Danaos claſſis? & Troas vehit.* Praecedenti verſu Florent. *Potuiſſet aliis.*

VARIORUM.

263. *Magna*] Ego vincendo Trojam didici, quam momento magna obruantur. ὡς τὰ μέγιστα διαλῦσαι ἰκάνεν. FARN.

264. *Tumidos*] *Timidos* Lipſii, contra libros, ne dicam venuſtatem orationis, imo veritatem. Patebit magis ſi diſtinguas: *& feroces? ſtamus.* Pari argumento Florus lib. 4. 2. *Sane & ipſe ante aciem moeſtior non ex more Caeſar, ſive reſpectu fragilitatis humanae, ſive nimiam proſperorum ſuſpectam habens continuationem: vel eadem timens, poſtquam idem eſſe coeperat, quod Pompejus.* GRUTERUS.

265. *Stamus*] Neque nos firmiori ſtatu ſumus, quam illi: nos cadere poſſumus ſicut Trojam vidimus. FARN.

268. *Sed fregit*] In me ſpiritus altos fregit, quos aliis poſſet addidiſſe ſecunda fortuna. FARN.

270. *Tu me ſuperbum, Priame? tu timidum facis.*] Si interrogationis nota, quam plerique omittunt, hinc tollatur, ſenſus erit, Noſtra de te, Priame, victoria non tantum efferre, ſed & deprimere animum meum valet. dum enim te tuamque fortunam intueor, exemplum mihi praebes inconſtantiae rerum humanarum; ut, ſi quando gloria efferar, ſtatim me cohibeam, moderan'que animo metuam adverſos caſus. interrogationi tamen favet cum Gronovio J. Rutgerſius Var. Lect. lib. 6. c. 17. quamvis ſententia, utrovis modo legas, fere eodem redeat. SCHRODERUS.

272. *Fulgore tectum*] Splendore incruſtatum, intus miſerum. FARN.

273. *Vinclo*] Diademate quod prae ſe ferat laetitiam & felicitatem, quid autem intus non tellis habet? FARN.

275. *Non*

Non omnibus Fortuna tam lenta imminet.
Equidem fatebor (pace dixiſſe hoc tuâ,
Argiva tellus; liceat) affligi Phrygas
Vincique volui. ruere, & aequari ſolo,
Etiam arcuiſſem. ſed regi frenis nequit
Et ira, & ardens hoſtis, & victoria
Commiſſa nocti. quidquid indignum aut ferum
Cuiquam videri potuit, hoc fecit dolor,
Tenebraeque, per quas ipſe ſe irritat furor,
Gladiuſque felix, cujus infecti ſemel
Vecors libido eſt. quidquid everſae poteſt
Supereſſe Trojae, maneat. exactum ſatis
Poenarum, & ultra eſt. regia ut virgo occidat,
Tumuloque donum detur, & cineres riget,
Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem,
Non patiar. in me culpa cunctorum redit.
Qui non vetat peccare, cum poſſit, jubet.
Pyrrh. Nullumne Achillis praemium manes ferent?
Agam. Ferent; & illum laudibus cuncti canent;
Magnumque terrae nomen ignotae audient.

Quod

GRONOVII.

289. *Ut thalamos vocem*,] Florent. *vocent? Non patiar.* Quaſi intelligat Graecos Pyrrho faventes. Nam & ſequitur, *culpa cunctorum.*

VARIORUM.

275. *Non omnibus*] Hunc noſtrum ὄλβον ἐφήμερον forte rapient non M. carinae aut X. anni, uti nos Trojam, ſed brevis hora. FARN.

279. *Regi*] Non audiunt rationem & modum vindictae libido, armorum ſtrepitus, victoria ſuperba, eaque licentioſa per noctem, quae pudore vacat. FARN.

282. *Dolor*,] Raptae Helenae vindicta. FARN.

283. *Tenebraeque*,] Noctis, qua capta eſt Troja, licentia. FARN.

284. *Felix*,] Victor. FARN.

284. *Infecti*] Cruore ſemel tincti. FARN.

285. *Vecors*] Inſana, reponi neſciens. FARN.

287. *Et ultra eſt*,] Et pluſquam ſatis. FARN.

287. *Regia ut virgo*] Diſtingue: *occidat? Tumuloque donum detur? & cineres riget? Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem? Non patiar.* Suſpicor Senecam haec ſcripſiſſe, quum Nero à Poppaea impelleretur ad Octaviae necem. Cujus cauſam ſub aliena perſona agit. Quaſi dicat, ſatis poenarum & ultra exactum ab Octavia, quae Pandataria clauſa erat: nec audiendam eſſe Poppaeam, quae ſibi firmum & ſtabile cum Nerone conjugium non credebat fore, quamdiu viveret Octavia: itaque Poppaea Octaviae caedem ſuum conjugium vocabat. PETITUS.

290. *In me culpa*] Niſi prohibeam. FARNAB.

Quod ſi levatur ſanguine infuſo cinis,
Opima Phrygii colla caedantur gregis,
Fluatque nulli flebilis matri cruor.
Quis iſte mos eſt, quando in inferias homo eſt
Impenſus homini? detrahe invidiam tuo
Odiumque patri, quem coli poena jubes.
Pyrrh. O tumide, rerum dum ſecundarum ſtatus
Extollit animos; timide, cum increpuit metus:
Regum tyranne, jamne flammatum geris
Amore ſubito pectus, ac Veneris novae?
Soluſne toties ſpolia de nobis feres?
Hac dextra Achilli victimam reddam ſuam:
Quam ſi negas retineſque, majorem dabo,
Dignamque quam det Pyrrhus. & nimium diu
A caede noſtra regià ceſſat manus,
Paremque poſcit Priamus. *Agam.* Haud equidem nego
Hoc eſſe Pyrrhi maximum in bello decus,

Sae-

GRONOVII.

304. *At Veneris novae?*] Non videtur ſatis cohaerere cum praecedentibus. Aut igitur deeſt verſus hac ſententia, quoties te deſiderium & cupiditas ſubiit: aut ſublata diſtinctione ſequentibus hoc jungendum, quaſi dicat: *& tune ſolus de nobis toties rapies ſpolia Veneris novae?* Id eſt rapies è domo noſtra puellas, quas mutato amore deperire coepiſti.

VARIORUM.

295. *Levatur*] Vide Phoen. v. 172. & Hippol. verſ ult. FARN.

296. *Opima*] Hercul. Fur. v. 908. FARN.

298. *Quando in inferias homo eſt*] Phoen. v. 172. & Troad 374 FARNABIUS Ab Achille Patroclo duodecim homines in inferias impenduntur apud Homerum Iliad. Φ´ & Pallanti ab Aenea, apud Virgilium Aeneid. 10. Praeterea falſis diis antiquorum homines immolari non fuit inſolens. Fecerunt hoc Carthaginienſes & Celtae, teſte Dionyſio Halicarnaſſ. lib 1. Scythae auctore Herodoto in Melpom. Leucadii & Albani, ſi Straboni credimus lib. 10 & 11. Achaei & Lacedaemonii, ut ſcribit Pauſanias in Lacon. DELRIUS.

300. *Quem*] Quem jubes coli innocentis regiae virginis morte. FARNABIUS.

301. *O tumide,*] O in ſecundis elate, in adverſis dejecte; ἴχων κραδίην ἐλάφοιο. FARN.

303. *Regum*] Dux ducum, Imperator Graecorum FARN.

304. *Amore ſubito*] Ut olim Chryſeidos & Caſſandrae, ita nunc Polyxenae? FARNABIUS. Propter Briſeidem & Chryſeidem hoc dicit. πολυφιλίαν ejus carpit. DELRIUS.

305. *De nobis*] De noſtra familia, vivo patri eripiens Briſeida: mortui inferiis Polyxenam negans. FARNABIUS

307. *Majorem*] Teipſum ſcilicet. FARN.

310. *Paremque*] Regem mortis ſocium poſcit Priamus manu mea interſectus. FARN.

311. *Maximum*] Ironice. FARN.

313. *Sup-*

Saevo peremptus enſe quod Priamus jacet,
Supplex paternus. *Pyrrh.* Supplices noſtri patris,
Hoſteſque eoſdem novimus. Priamus tamen
Praeſens rogavit. tu gravi pavidus metu
Nec ad rogandum fortis, Ajaci preces
Ithacoque mandas, cluſus, atque hoſtem tremens.
Agam. At non timebat tunc tuus, fateor, parens,
Interque caedes Graeciae, atque uſtas rates,
Segnis jacebat, belli & armorum immemor,
Levi canoram verberans plectro chelym.
Pyrrh. Tunc magnus Hector, arma contemnens tua,
Cantûs Achillis timuit: & tanto in metu
Navalibus pax alta Theſſalicis fuit.
Agam. Nempe iiſdem in iſtis Theſſalis navalibus
Pax alta rurſus Hectoris patri fuit.
Pyrrh. Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.
Agam. Cur dextra regi ſpiritum eripuit tua?
Pyrrh. Mortem miſericors ſaepe pro vita dabit.
Agam. At nunc miſericors virgines buſto petis.

Pyrrh.

GRONOVII.

312. *Supplices noſtri patris Hoſteſque*] Immo hoc dicit: Recte meminiſti hoſtis ſupplicis: ſic enim potes recordari, id patri meo ſorte datum, ut qui hoſtes illi forent, tandem ſupplices fierent, quorum in numero & tu fuiſti.

330. *At nunc miſericors.*] Florent. *Et nun: miſericors.* acriore ironia. Tentaverat è nonnullis Delrius, *non:* haud tamen improbarat alterum.

VARIORUM.

313. *Supplex*] Cui ſupplici filii Hectoris cadaver redempturo pepercit pater tuus. FARN.

313. *Supplices*] Supplici illi pepercit pater, hoſtem ego interfeci. FARN.

314. *Priamus*] Et tamen Priamus te animoſior, venit ipſe Achillem coram deprecaturus; tu non ſuſtinens patris mei irati conſpectum, Ajacem & Ulyſſem cum muneribus & precibus miſiſti ipſe in tentoriis latens. FARN.

318. *At non*] Scopticon. FARN.

319 *Uſtas*] Hectore & Trojanis faces in claſſem inferentibus. FARN

321. *Levi*] Iliad. *i.* FARN.

322. *Tunc*] Et tamen idem Hector, q̄ui tua arma ſprevit, illius lyram timuit non auſus naves Theſſalas aggredi. FARN.

325. *Nempe*] Nec ſane erat cur timeretur, cum auſus fuerit Priamus hoſtis huc venire. FARN.

327. *Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.*] Vitam dare, parcere regi, ut Priamo pater. FARN.

329. *Mortem*] Vita extreme miſera mors potior & malum minus. FARN.

329. *Miſericors*] Ironia· FARN.

331. *Janne*

Pyrrh. Jamne immolari virgines credis nefas?
Agam. Praeferre patriam liberis regem decet.
Pyrrh. Lex nulla capto parcit, aut poenam impedit.
Agam. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Pyrrh. Quodcumque libuit facere victori, licet.
Agam. Minimum decet libere, cui multum licet.
Pyrrh. His ista jactas, quos decem annorum gravi
Regno subactos Pyrrhus exsolvit jugo?
Agam. Hos Scyrus animos? *Pyrrh.* Scelere quae fratrum (caret.
Agam. Inclusa fluctu. *Pyrrh.* Nempe cognati maris.
Atrei & Thyestae nobilem novi domum.
Agam. Ex virginis concepte furtivo stupro,
Et ex Achille nate, sed nondum viro.

Pyrrh.

GRONOVII.

337. *His ista jactas*] Et olim Delrius edidit *jactat*, & manus illustris ita notaverat ad marginem, deleta nota interrogandi, quam Gruterus alleverat. Sed recte Gruterus. Cum dixisset praeclara dignissimaque magno rege sententia Agamemnon: *Minimum decet libere, cui multum licet:* regerit Pyrrhus: Annon te pudet haec jactare apud Graecos, quos decem annorum gravi jugo, longe remotus ab illo, qui nunc tam graves sententias loquitur, intemperantissime pressisti? quosque adhuc premeres, nisi Pyrrhus eversa Troja imperio tuo finem attulisset? Statim Flor *Syrus.* Ergo legendum: *Scyrus.* Et hic suavior sonus.

VARIORUM.

331. *Jamne*] Ubi olim haec mens, quando filiam tuam virginem immolasti? FARN.

332. *Praeferre*] Me quidem *Utilitas populi, fraterque, datumque imperium movit, pensarem ut sanguine laudem.* FARN.

333. *Lex nulla*] Clementia quidem victoris, non lege servabantur à morte captivi ut servirent, unde *Servo* nomen apud J. C. quod Jos. Scaligero ab ἔρος. aliis ab εἶρος lana, unde ἔριθος qui lanificium exercet. FARN.

338. *Exsolvit*] Sacramento in militiam praestito absolvit, Troja scil. capta, quae fato capi non potuit sine uno ex Aeacidarum genere. FARN.

339. *Hos Scyros*] Tantos-ne tibi animos suppeditat tam ignobilis patria? FARN.

339. *Scelere*] Quae tamen non habet reges scelestos fratres, quemadmodum habuere Mycenae Atreum & Thyestem. FARN.

340. *Inclusa*] Insula mari angustata. FARN.

340 *Nempe*] In quo Thetis patris mei mater. FARNABIUS.

341. *Atrei*] *Prolepsis Ironica*: atque hoc, ut multa alia in hac scena desumuntur è jurgio Teucri & Agam. in Sophoclis Ajace. FARN.

342 *Virginis*] Deidamiae Lycomedis filiae ab Achille virgineo habitu latitante constupratae. FARNABIUS.

343. *Sed nondum viro.*] Quaerebat apud Suetonium Tiberius, quomodo id temporis Achilles fuerit vocatus? respondet Hygin. in fab. 96. à capillorum colore tunc *Pyrrham* dictum. Sidonius in carmine ad Felicem: *Inde Scyriadum datus parenti, Falsae nomina pertulisse Pyrrhae: Atque inter tetricae choros Minervae*, &c describit elaborato sermone, ut solet, Tertullianus lib. de pallio c. 4. *Naturam concussit Larissaeus heros in virginem mutando. ille ferarum medullis educatus, unde & nominis concilium, quandoquidem labiis vacaverat ab uberum gustu: ille apud rupicem, & silvicolam, & monstrum eruditorem scrupeâ scholâ eruditus. Feras in puero matris sollicitudinem. patiens certe jam*

ustri-

Pyrrh. Illo ex Achille, genere qui mundum ſuo
Sparſus per omnem coelitum regnum tenet,
Thetide aequor, umbras Aeaco, coelum Jove.
Agam. Illo ex Achille, qui manu Paridis jacet.
Pyrrh. Quem nec deorum cominus quiſquam petiit.
Agam. Compeſcere equidem verba, & audacem malo
Poteram domare: ſed meus captis quoque
Scit parcere enſis. potius interpres deûm
Calchas vocetur. fata ſi poſcunt, dabo.
Tu qui Pelaſgae vincla ſolviſti rati,
Moraſque bellis; arte qui reſeras polum,
Cui viſcerum ſecreta, cui mundi fragor,
Et ſtella longâ ſemitam flammâ trahens

Dant

GRONOVII.

345. *Per omnem coelitum regnum tenet,*] Itane Pyrrhus Achilles regno depulit Jovem, ut Jupiter Saturnum? Flor. *per omne.* Recte, modo diſtinguas: *genere qui mundum ſuo. Sparſus per omne coelitum regnum, tenet.* Devinctum neceſſitudinibus habet, diviſus inter conſanguineos deos, qui coelo, mari, inferis, imperant.

VARIORUM.

uſtriculas, certe jam virum alicujus clanculo functus, adhuc ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere, collum d m l.ere, aurem quoque foratu effeminatus: quod illi apud Sygeum ſervat ſtrongule (zona muliebris, aliter ſtatua) *plane poſtea miles eſt. neceſſitas enim reddidit ſexum. de proelio ſonuerat, nec arma longe. Ipſum* (inquit) *ferrum virum attrahit. Ceterum ſi poſt incentivum quoque puellam perſeveraſſet, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio: monſtrum equidem geminum, de viro femina, mox de femina vir.* DELRIUS.

344 *Illo ex*] Diis totius mundi affine, Thetidos deae aequoris filio, Acaci inferni judicis nepote, Jovis ſummi pronepote. FARNABIUS.

345. *Sparſus per omnem*] Duo noſtri impreſſi, adſtipulantes Florentino exhibent *per omne.* SCHRODERUS.

347. *Paridis*] Emphaſis. mollis, effoeminati, imbellis Paridis. FARNABIUS.

348. *Quem*] Sed ab Apolline Paridi favente, idque eminus & per inſidias, neque enim deorum quiſquam eum cominus petere auſus. FARN.

349. *Malo*] Supplicio vel in malum tuum. FARNABIUS.

350. *Captis*] Captivis, ut Polyxenae, &c. FARN.

353. *Tu qui*] Tu ô Calcha cujus divinatione ſolvimus diu detenti in Aulide, & cujus interpretatione de novem paſſerculis cum matre à ſerpente voratis pertulimus moras decennalis belli. FARNABIUS.

354. *Arte*] *Interpres divûm, qui numina Phoebi,* &c. id eſt, qui ex ſiderum poſitione futura concipis, potes & augurium includere. FARN.

355 *Cui viſcerum*] Qui per extiſpicium fata rimaris. FARN.

355. *Cui mundi*] Terrae motum *vult Delrius,* ego tonitru, *namque & hoc ad aruſpices pertinere nemo non novit.* FARN.

356. *Stella*] Cometen longe crinitum, *vel* ſtellam cadentem. Vide Phoen. verſ. 431. deorum placita divinaris. FARN.

356. *Stella*] Cometes, quem Seneca ſtellam eſſe cenſuit lib. 7. Nat. quaeſt. Verius tamen, ſtellae differunt à cometis, ut docent, Ariſtot. lib. 1. Meteor. cap. 7. Plinius lib. 2. cap. 22. & eſt communis opinio philoſophorum & aſtronomorum. DELRIUS.

356. *Longâ flammâ*] Extento & diffuſo crine. DELRIUS.

 357. *In-*

Dant ſigna fati: cujus ingenti mihi
Mercede conſtant ora: quid jubeat Deus
Effare, Calcha, noſque conſilio rege.
„ *Calch.* Dant fata Danais, quo ſolent pretio, viam.
„ Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis:
„ Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent,
„ Jonideſve, vel Mycenaeae nurus.
„ Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.
„ Sic rite dabitur. non tamen noſtras tenet
„ Haec una puppes cauſa. nobilior tuo,
„ Polyxene, cruore debetur cruor,
„ Quem fata quaerunt: turre de ſumma cadat
„ Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.
„ Tum mille velis impleat claſſis freta.

GRONOVII.

367. *Polyxena, cruore*] Flor. *Polyxene.* Ut infra vulgo etiam: *Polyxene miſeranda.*

VARIORUM.

357. *Ingenti Mercede*] Filia mea. Supra verſ. 165. & Chryſeide ſupra verſ. 222. FARNABIUS.

360. *Quo ſolent*] Virgine caeſa. FARN.

361. *Theſſali*] Achillis. Sup. 181. FARN.

361. *Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis: Sed Cet.*] Diſtinguebat J. Rutgerſius, Var. Lect. VI. 17. *mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis. Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent, Jonideſve vel Mycenaeae nurus, Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.* ut *cultu* diſtinctius ad ritum conjugii referatur; quod Pyrrhus celebraturus eſſet. SCHRODERUS.

362. *Quo jugari*] Quo ritu, ornatu, & cultu ſponſae in Theſſalia ad maritos duci ſolent. FARNABIUS.

362. *Jugari*] Matrimonio jungi. metaphora à bubus ducta, qui, quando idem jugum ſubeunt, jugantur. ea figura ſic uſum comperio Plautum, in Curculione: —— *jamne ea fert jugum?* & Horatium: *Nondum ſubacta ferre jugum valet Cervice* —— Sane poſſet quis ſuſpicari, Senecam alluſiſſe ad morem, quem Servius & Iſidorus commemorant, Sponſo & Sponſae jugum imponendi, unde *Juga Juno* Sex. Pompejo, ζυγία Dionyſio, Muſaeo & Apulejo, ut recte Briſſonius in l. ſingulari de rit. nupt. à Nonno etiam Panoplitano Dionyſiac. δ'. ſic nominatur DELR.

363. *Jonideſve,*] Mulieres ex Ionia, à duce Ione, qui coloniam deduxit, dictae. FARNAB.

364. *Conjugem*] Polyxenam. FARN.

366. *Nobilior*] Proles maſcula, Hectorea. FARNABIUS.

369. *Priami nepos*] Aſtyanax, vero nomine Scamandtius, aliis Neſus. FARN.

CHO-

CHORUS TROADUM.

Chorus è mulieribus Trojanis tam mente quàm corpore captis, quo Achillis animam apparuisse neget, ex Epicuri sententia, quae nec Stoicorum multo sanior, stulte & (ut semel de toto Choro moneam) impie animam cum corpore interire asserit.

VErum est? an timidos fabula decipit,
Umbras corporibus vivere conditis?
Cum conjux oculis imposuit manum,
Supremusque dies solibus obstitit,
Et tristis cineres urna coërcuit:
Non prodest animam tradere funeri:
Sed restat miseris vivere longius?
An toti morimur? nullaque pars manet
Nostri; cum profugo spiritus halitu
Immistus nebulis cessit in aëra,
Et nudum tetigit subdita fax latus?
Quidquid Sol Oriens, quidquid & Occidens

No-

GRONOVII.

375. *Et tristes cineres*] Florent. *Et tristis cineres urna.*

VARIORUM.

372. *Umbras*] Animas. FARN.

372. *Conditis*] Sepultis. FARN.

373. *Cum conjux*] Ubi conjux conjugis morientis claudit oculos, quod faciebant sanguine proximi FARN.

374. *Solibus*] Luci vitali, ne videant solem diesque. FARN.

375. *Urna*] Quae cineres combustorum capit. FARNABIUS.

376. *Non prodest*] Non est opus anima viventis animam placare mortui, quae (ut totus hic Chorus vult) nusquam est, quum autem animas defunctorum sanguine humano propitiari creditum esset, captivos primum in exequiis immolabant, postea gladiatorum paria inferis ad tumulos exhibebant, spectaculi voluptate rei atrocitatem adumbrantes. Phoen. vers. 172. FARNABIUS.

377. *Sed restat*] An restat vita post funus? quam quidem vitam, miseram duxerunt Stoici. FARN.

379. *Cum profugo*] Ubi anima (ex mente Chori) ex aëre seu elementorum subtilissima parte concreta redit in illa, unde orta sit. FARN.

381. *Latus?*] Crematum rogo cadaver. FARNABIUS.

382. *Quidquid*] Omnia in terris, quas Sol videt, quas mare fluxu, aut refluxu alluit, aetas veloci pede corripit. FARN.

385. *Pe-*

Novit: caeruleis Oceanus fretis
Quidquid vel veniens vel fugiens lavat,
Aetas Pegaſeo corripiet gradu.
Quo bis ſena volant ſidera turbine,
Quo curſu properat ſecula volvere
Aſtrorum dominus, quo properat modo
Obliquis Hecate currere flexibus;
Hoc omnes petimus fata: nec amplius,
Juratos Superis qui tetigit lacus,
Uſquam eſt. ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modo vidimus,
Arctoi Boreae disjicit impetus;
Sic hic, quo regimur, ſpiritus effluet.
Poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil,
Velocis ſpatii meta noviſſima.
Spem ponant avidi; ſolliciti metum.
Quaeris, quo jaceas poſt obitum loco?

Quo

VARIORUM.

385. *Pegaſeo gradu.*] Veloci, à Pegaſo equo alato è Meduſae ſanguine juxta πήγας, id eſt, fontes Oceani nato, qui & fontem elicuit Hippocrenem. FARNABIUS.

386. *Quo bis ſena ſidera*] XII. Signa in Zodiaco. Thyeſt. verſ. 838. FARN.

386. *Turbine,*] Curſu rapido inſtar turbinis. FARN.

388. *Aſtrorum dominus,*] Sol. Thyeſt. verſ. 833. FARNABIUS. Qua velocitate volvuntur duodecim menſes anni, qua celeritate Phoebus & Phoebe peragunt curſus ſuum; eâ properamus ad mortem. tantum enim vitae, quantum tempori decedit. DELRIUS.

389. *Hecate*] Hippolyt. verſ. 411. FARNAB.

391. *Juratos*] Styga. Hercul. Fur. verſ. 711. id eſt, mortuus nuſquam eſt. FARN.

392. *Uſquam eſt.*] Tanquam nunquam fuiſſet. impie, ridicula vero ratio celerrime ad mortem properamus; ut nubes à vento diſſipantur, ut fumus cito petit; ſic vita hominis. anima igitur hominis moritur. Miſeri, ſi haec conſequi neceſſario Stoici rebantur: impudentes, ſi eum ſequi non viderent, ut rationi tamen conſentanea, obtrudebant. DELRIUS.

393. *Sordidus;*] Fumi epithetum ab Horatio lib. 4. Od occupatum. DELRIUS.

394. *Gravidas,*] Pluvia foetas. FARNABIUS.

395. *Diſſipat*] Al. *disjicit*. FARN.

396. *Quo regimur*] Rector noſtri & moderator animus. FARN.

397. *Mors nihil,*] Vitae enim privatio. FARNABIUS.

399. *Avidi;*] Cupidi mortis, ut, quam credunt, beatitudinem conſequantur. DELRIUS.

399. *Soliciti*] Qui poenas ſcelerum poſt mortem metuunt. ſic ſublatâ ſpe & metu futurorum nugabatur Epicurus ſe genus humanum incomparabili beneficio affeciſſe: eo reſpicit, vel id ſentit potius. DELRIUS.

400. *Quaeris,*] Non erimus etiam poſt mortem

ſicut

Quo non nata jacent.
Tempus nos avidum devorat, & chaos.
Mors individua est noxia corpori,
Nec parcens animae. Taenara, & aspero
Regnum sub domino, limen & obsidens
Custos non facili Cerberus ostio,
Rumores vacui, verbaque inania,
Et par sollicito fabula somnio.

ACTUS

GRONOVII.

401. *Quo non nata jacent.*] Ab Euripide sumpsit: *Τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω.* Sic Andromache in Troadibus.

403. *Mors individua est, noxia*] Hic magnum acumen sophisticum reperiunt. Vocat, ajunt mortem individuam hoc sensu: fieri nequit, ut mors parcat animae, non parcens corpori; vincatur ab illa, victrix istius. sic enim dividi mors deberet. At *individua* est. Non tam magister sententiarum Seneca. Tolle distinctionem, quae sensum suspendit: *Mors individua est noxia corpori:* & vocabulum *noxia* pro substantivo accipe, proque damno, labe, vitio. Sic Manilius lib 4. *Quin etiam infelix virtus & noxia felix.* Eodem: *laudi noxia juncta est.* Et, *ter quinae noxia par est.* Sic Jurisconsulti: *Noxa est ipsum corpus, quod nocuit: noxia maleficium, veluti furtum, damnum, rapina.* Tibullus in Priapejo: *Gravi piaque lege noxiam lues.* Ubi Scaliger annotat, quod hodie in Gallia jurgium vocatur *noise*, id a *noxia* detortum esse. Fieri potest: sed quod addit *noxiam* aliquando notare jurgium ac diffidium, indictum melius foret. Petronium dat auctorem, apud quem sit, *in mediam noxam perferuntur.* At omnes illic libri, *in mediam rixam* Alterum Ausonium: *Saepe in conjugiis fit noxia, si nimia est dos.* Sed distinguendum: *fit noxia, si nimia est, dos* & transitivum est, hoc sensu: Dos, si nimia est, saepe fit noxia sive damnosa. Tamen deliciae interpretum Arbitri audent corrigere locum istum in Scaligeri sententiam, & reprehendere Gifanium, qui *noxam* pro jurgio apud bene Latinos reperiri negat. Illud forsan Gifanius inconsultius, *noxiam* poëtis tantum usitatam, qui metri causa *τὸ ἰῶτα* interposuerint. Habet quippe Cicero in tertio de legibus & in Hortensio. At Seneca noster, mors, inquit, est labes corporis, quae ab eo dividi ac separari non potest, *συμβεβηκὸς ἀχώριστον*, ut ita loquar: *τὸ θανεῖν ἀχωρίστως τῷ σώματι συμβέβηκε.* De Provid. 5. *Quaedam separari à quibusdam non possunt, cohaerent, individua sunt* Ne crabrones in me coëant, scio ipsorum sermone mortem non esse [illegible] sed hoc vult Chorus, mortalitatem esse noxam & pestem corpori separari nesciam: sed & animae quoque eandem perniciem. Hoc dicit, & falso, ut scimus, non febriculoso argumento colligit.

VARIORUM.

sicut nec fuimus ante vitam. Stoice & Epicurice FARNABIUS.

401. *Quo non nata*] Eris post obitum, quasi nunquam fuisses editus. impie. DELRIUS

402 *Tempus*] Praefinito tempore in primam illam unitatem atque confusam materiam redibunt omnia, unde & rursum renascentur, & in quam recident vicissim. atque haec Stoicorum aeternitas FARNABIUS.

402. *Chaos.*] Successu temporis omnia in pristinum Chaos revolvi censebant Stoici; & novos deinde mundos iterum interituros secundum cunctas sui partes; nasci iterum, mori iterum, nullumque circuli istius finem agnoscebant. haec illorum aeternitas. DELRIUS.

404. *Taenara*,] Descensus ad inferos. Hercul. Fur. vers. 586. FARNABIUS

404. *Aspero*] Diti illachrymabili regnati inferi. FARNABIUS

406. *Non facili*] Non levi, vivis ingredi, umbris exire volentibus. FARN.

407. *Rumores*] Ex eadem schola, Horatii *fabulae manes. quos esse Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lavantur* FARN.

408. *Somnio.*] Quod dormientes territat ut & superstitiosos. FARN.

ACTUS TERTIUS.

ANDROMACHA. SENEX. ULYSSES.

Hectoris uxor viso territa filium in tumulo paterno abscondit, quem sagacitate sua Ulysses latebris exutum ad mortem abducit.

Andr. QUid moesta, Phrygiae, turba laceratis comas,
Miserumque tunsae pectus effuso genas
Fletu rigatis? levia perpessae sumus,
Si flenda patimur. Ilium vobis modo,
Mihi cecidit olim, cum ferus curru incito
Mea membra raperet, & gravi gemeret sono
Peliacus axis pondere Hectoreo tremens.
Tunc obruta atque eversa, quodcumque accidit,
Torpens malis rigensque, sine sensu fero.
Jam erepta Danais conjugem sequerer meum,
Nisi hic teneret. hic meos animos domat,

Mo-

GRONOVII.

413. *Mihi cecidit olim*,] Vitium versus non tolerandum. Sed contrahenda pronuntiatione prima vox, quasi esset, Mî cecidit. Neque enim mavis: *Mihi cadit olim.*

416. *Eversa Troja concidit*.] Et hic contra morem Senecae modulus. non enim fert ille jambum in quinta regione. Duo summi viri remedium tentarunt: alter *τὸ Troja τρισυλλάβως* accipiendum prodidit, alter inserta interjectione, *Troja heu concidit*, ad marginem notavit. Omen dederunt futurae correctioni, quam praestat Florentinus: *Tunc obruta atque eversa, quodcumque accidit, Torpens malis rigensque sine sensu fero.* Ilium mihi olim cecidit, nimirum, cum Hector caderet, cum circa muros traheretur: tum ego eversa & obruta ruinis incidentis mihi calamitatis, quicquid postea supervenit, non sensi tanquam minus. Eleganter autem, *obruta atque eversa* quod & de homine & urbe recte dicitur.

VARIORUM.

412. *Si flenda*] Levium enim dolorum fletus est, ingentium stupor. FARN.

412. *Modo*,] Jam tandem captis. FARN.

414. *Mea membra*] Mei Hectoris. FARN.

414. *Gravi*] Cum Achillis currus ter circum moenia Trojae raptaret Hectorem. FARN.

417. *Torpens*] Illis itaque damnis stupens, non sentio urbis excidium, captivitatemque meam. FARNABIUS.

418. *Erepta*] Morte mihi ultro illata assererem me in libertatem, nisi hic filiolus meus retineret me in vivis. FARN.

422. *Ma-*

Morique prohibet. cogit hic aliquid deos
Adhuc rogare. tempus aerumnae addidit.
Hic mihi malorum maximum fructum abstulit,
Nihil timere. prosperis rebus locus
Ereptus omnis: dira, qua veniant, habent.
Miserrimum est timere, cum speres nihil.
Sen. Quis te repens commovit afflictam metus?
Andr. Exoritur aliquod majus è magno malum.
Nondum ruentis Ilii fatum stetit.
Sen. Et quas reperiet, ut velit, clades deus?
Andr. Stygis profundae claustra, & obscuri specus
Laxantur: & ne desit eversis metus,
Hostes ab uno conditi Dite exeunt.
Solisne retro pervium est Danais iter?

Cer-

GRONOVII.

430. *Stygii profundi claustra.*] Quanto suavius Etruscus: *Stygis profundae*: & mox: *ab imo conditi dite exeunt*, non *tumulo*? Nempe *Styx & Dis* auctori nil nisi tumulus, quae & Horatio *Plutonia domus*. Haec igitur prima manus: illae interpretum.

433. *Solisne retro*] Ut haec vulgo distinguuntur, intelligere neminem causatus Scaliger, personas mutat, & hunc versum cum dimidiato sequente attribuit seni, quod secutus est Scriverius. Sed non est haec simplex interrogatio percontantis, quod ignorat, verum est impetus animi παθόντος τι, & saucii, variisque permotionibus affecti & flagellati: quali nusquam in tota hac scena loquitur senex. Malim itaque cum omnibus libris & Flor. Andromachae ista relinquere, sed inclusa parenthesi, tanquam suspirium indignationis: post quod continuat institutum sermonem.

VARIORUM.

422. *Malorum*] Mentis securitatem. nihil scil. timere. FARN.

423. *Prosperis*] Quoniam itaque adempta melioris sortis spe, non sunt quibus me reservem ad secunda, obdurescat animus in adversis, nec pejora timeat. FARN.

423. *Prosperis rebus locus Ereptus omnis:*] Mira hic Farnabii dialectica consectarium istud hinc elicientis: *obdurescat animus in adversis, nec pejora timeat.* Censeo aliud velle reginam; deplorare eam sc. miseriam suam, quod timeat, omni spe melioris sortis in perpetuum exclusa; non vero exstimulare se, ut pejora ne timeat; id quod ille, quem dixi, fecit. SCHRODERUS.

425. *Miserrimum est timere,*] Timor enim, cui nihil spei admistum sit, desperationem, malorum maximum, gignit. nam desperans meliorem sortem, jacet omnino, neque se conatur erigere: & quia illis omnibus abstinet, quae salutem possent adferre, nunquam ex miseriâ eripitur. DELRIUS.

427. *Maius è magno malum*] Nondum attigit ἀκμὴν, etiam aliquid ultra est FARNABIUS. Ut Terentius, *Aliud ex alio malum.* De Homero sumptum, κακὸν ἐκ κακοῦ αἰεί. aut de Apollonio, χειδόθεν δὲ κακῷ κακόν. FABRITIUS.

429. *Ut velit,*] Si modo velit. dic velle. FARNABIUS.

432. *Hostes*] *Indignanter pro* Hostis, id est, Achillis umbra Polyxenam sibi inferias dari petens, ut sup. Act. 2. FARN.

434. *Cer-*

Certe aequa mors eſt. turbat atque agitat Phrygas
Communis iſte terror. hic proprie meum
Exterret animum noctis horrendae ſopor.
Sen. Quae viſa portent, effer in medium, metus.
Andr. Partes ferè nox alma tranſierat duas,
Clarumque ſeptem verterant ſtellae jugum:
Ignota tandem venit afflictae quies,
Breviſque feſſis ſomnus obrepſit genis;
Si ſomnus ille eſt mentis attonitae ſtupor,
Cum ſubitò noſtros Hector ante oculos ſtetit:
Non qualis ultro bella in Argivos ferens
Grajas petebat facibus Idaeis rates;
Nec caede multâ qualis in Danaos furens

Ve-

GRONOVII.

446. *Nec caede vaſta qualis*] Flor. *caede multa.* Poſſes velle, *multa.* Sed & illud ſatis ſe tuetur.

VARIORUM.

434. *Certe*] Cum vero aequa ſit mors, non video, quo minus pateat idem Trojanis ab inferis iter. FARN.

435. *Terror.*] Ab Achillis umbris injectus de Polyxena. FARN.

436. *Noctis*] Ἐνυπνίῳ ὄψις, ſomnium, ſeu potius ὕπαρ. quod ex narratione & eventu patet. FARNABIUS.

437. *Quae viſa*] Φάντασμα, ὅραμα vel χρηματισμός. eſt enim de futuris, ede tua viſa, quae portent hos metus. FARN.

438. *Nox alma*] *Nox* veteribus Dea, teſtibus Orpheo, Heſiodo, Arato: hymnum illi canit Statius 2. Theb. ejuſque effigiem ponit Pauſan. in Eliac. laudat hymno peculiari Orpheus. ſiderum alumna Euripidi: *O Nox* (inquit) *nigra, aureorum aſtrorum alumna.* DELRIUS.

438. *Duas,*] Graeci in tres ſtationes ſeu vigilias noctem diſtribuebant: Romani in quatuor; arguit autem veritatem ſomnii à tempore. vid. ſup. verſ. 170. FARNABIUS.

439 *Septem*] Herc. Fur. verſ. 129 *Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes.* FARN.

440. *Ignota*] Miſerae mihi inſolita. FARN.

442. *Si ſomnus ille*] Niſi ſtupor ille mentis attonitae ſit dicendus potius quam ſomnus, per quem mihi apparuit hoc viſum. FARNABIUS. Non fruſtra hoc additum. nam, auctore Jamblicho, lib de myſter. Aegyptior. exiſtimabant divinitus immiſſa viſa, ad aliquid futuri indicandum, vigilantibus; vel ſaltem medio quodam modo ſeſe habentibus, offerri; non vero ut vulgaria ſomnia, ſopore gravatis. Propterea volunt apud Homerum Odyſſ. 19 Penelopen Vlyſſi dicere ſuum illud viſum, non ſomnianti ſibi, ſed (ut ajunt) videnti ac palpanti accidiſſe; & Pindaricam Palladem Olymp 13. Bellerophonti jam evigilanti & cernenti frenum aureum dare. quid ſibi voluerunt igitur, qui quo ſomnus profundior, hoc ſomnia certiora judicarunt; ut Triſmegiſtus in Pimandro, qui ſe dium illud inſomnium tum accepiſſe narrat, cum tali ſopore eſſet oppreſſus, quali qui ob ſatietatem vel defatigationem indormiſcunt, quorum ſomnus non levis; ſed graviſſimus eſſe ſolet, ut Homerus, qui 2. Iliad. Agamemnoni Somnum Deum, ſopitis plane ſenſibus, ſcribit apparuiſſe, ut Jamblichus eodem illo opere, qui ſententiae etiam hujus rationem reddit. Niſi fallor, ut ſomniantium ſomnia ſaepe contraria, ſic Jamblichus & Homerus de ſomniis ſecum pugnantia commenti ſunt. DELRIUS.

445. *Grajas*] Graecae claſſi flammas inferens Tro-

Vera ex Achille ſpolia ſimulato tulit.
Non ille vultus flammeum intendens jubar,
Sed feſſus ac dejectus, & fletu gravis,
Similiſque noſtro, ſquallida obtectus coma.
Juvat tamen vidiſſe. tum quaſſans caput,
Diſpelle ſomnos, inquit, & natum eripe,
O fida conjux. lateat. haec una eſt ſalus.
Omitte fletus. Troja quod cecidit, gemis?
Utinam jaceret tota! feſtina. amove
Quocunque noſtrae parvulam ſtirpem domus.
Mihi gelidus horror ac tremor ſomnum excutit,
Oculoſque nunc huc pavida, nunc illuc ferens,
Oblita nati, miſera quaeſivi Hectorem.
Fallax per ipſos umbra complexus abit.
O gnate, magni certa progenies patris,
Spes una Phrygibus; unica afflictae domus,
Veteriſque ſoboles ſanguinis nimium incliti,
Nimiumque patri ſimilis; hos vultus meus

Ha-

GRONOVII.

Florus 4, 6. *Haec quoque niſi multa fuiſſet etiam juſta caedes haberetur.*

453. *Depelle ſomnos,*] Flor. *Diſpelle.* An ut *diſpellere caliginem, tenebras?*

457. *Tremor ſomnum excutit,*] Sic Ovidius: *Species viri turbata ſoporem Excutit.* Flor. tamen, *expulit.*

VARIORUM.

Trojanas FARNABIUS.

447. *Vera ex Achille*] Patroclo Achillis armis induto & ab Hectore exuto. *Antith. vera & ſimulato.* FARNABIUS. Haec ex Virgilio lib. 2. Aeneid. *Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis, Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes.* DELR.

448. *Non ille*] Non ille vultus rubicundus ſeu auguſtus & Majeſtate plenus. *Vel* oculi ſplendore micantes, quos Ion Chius Herculi, Homerus Achilli tribuit. FARNABIUS.

450. *Noſtro,*] Vultui. FARN.

450. *Squallida obtectus coma*] Virgilius, de Hectore; *Squallentem barbam & concretos ſanguine crines, Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros Accepit patrios* —— DELRIUS.

451. *Juvat tamen vidiſſe*] Etiam ſic, deformem, ſquallidum. FARNABIUS.

455. *Utinam*] Utinam ejus ruinae modo poſito tandem & periodo non ulterius caedes graſſetur. FARNABIUS.

460. *Fallax*] *Et fruſtra comprenſa manus effugit imago.* FARN.

462. *Spes una*] Uſque ad invidiam & timorem hoſtium, ne ſuperſtes patris & patriae excidium ulciſcaris. FARN.

464 *Hos vultus*] *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.* FARN.

 469. So-

Habebat Hector. talis incessu fuit,
Habituque talis, sic tulit fortes manus.
Sic celsus humeris, fronte sic torva minax,
Cervice fusam dissipans lata comam.
O nate, serò Phrygibus, at matri citò,
Eritne tempus illud, ac felix dies,
Quo Troïci defensor & vindex soli,
Recidiva ponas Pergama, & sparsos fugâ

Ci-

GRONOVII.

468. *Dissipans lata comam.*] Florentinus. *jacta.* Natura hoc affert, ut homines comati levi motu & jactatione cervicis crinem inaequaliter circumfusum & aliqua in parte conglobatum discutiant & in suum locum redigant. Nat. quaest. 1, 17. *Conjugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur; sed illum sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam jubam generosa animalia.* Sic in Herc. Fur. leo *rutilat jubam cervice jactans* (ubi possis dubitare, an etiam fuerit: *& rutilat jubam cervice jacta.* nam libri alii *jactat*, alii *jactans*) & apud Petronium Thessali quadrupes solet *altas quatere jubas* & Silio bellator equus *excussu cervicis aptare jubas* dicitur. Igitur haec verba pronunciantur cum gestu Astyanactis mota paullum cervice comam disjicientis. Quod in puero est alacritatis signum. Hippolyto: *Sic temere jactae colla perfundant comae.* Sic Δωριέες τε τριχάϊκες Grammaticis antiquis, *οἱ συνεχῶς τὰς τρίχας διὰ τὸ δραστικὸν κινοῦντες.*

469. *Phrygibus, at matri cito*] Particula *At* nulla visitur in Vossiano, meo, & plerisque aliis codicibus, ut videantur eam fulciendi versus gratia immisisse. Sed in optimo est: *O nate sero Phrygibus, ô matri cito.*

472. *Recidiva ponas Pergama*,] Virgilil est lib. 4. *recidiva manu posuissem Pergama victis.* lib. 10. *Dum Latium Teucri recidivaque Pergama quaerunt.* Est autem *recidivum*, idem quod renatum & à casu resurgens. Frustratur in hac voce lectores Lexicographus, qui audet interpretari bis capta, bis eversa & concidentia. Quippe & *febres recidivas* accipit, in quas liberati denuo relabuntur: easque sic dici non proprie nec ex significatione vocabuli, sed ex appellatione tantum, quasi recidivorum febres, propter illos, qui in eas incidunt & post earundem depulsionem denuo recidunt. Quid est autem, *posuissem victis Pergama recidiva?* Nisi mutilus sermo, si sic intelligendus, qui desideret *reposuissem* vel *iterum posuissem.* Hoc si significaret id vocabulum, vel ominis causa eo abstinuisset. Hostium est, *Bis capti Phryges:* invidiam diis facientium, *bis capte senex.* Immo *posuissem*, inquit, renovata, renascentia, ut recte Servius testatur ad lib. 10. solummodo id *recidivum* dici, quod renascitur. Vult autem id tractum ab arboribus, quae sectae repullulant. Idem Isidorus, & videtur id etymon monstrare Mela l. 3. c 6. *subinde recidivis seminibus segetem novantibus*, & Juvenalis, quum scribit: *recidivus pullulet arca nummus* Facile enim admitto sic corrigentem ex MS. Scioppium, quamvis & ipse à caesis arboribus ac revirescentibus derivet. Item Tertullianus *de recidivo fruticare.* Sed haec etsi bene dicuntur, tamen qui colligunt inde à silva caedua dictum, moduli secundae syllabae immemores fuere. Turnebus, quae revertuntur & redeunt: ut *recidiva febris:* quod enim restituitur, recidere ac redire videri. Sed hoc etiam est explicandum. Nimirum *τὸ cadere* etsi persaepe mori ac perire significat, tamen est, ubi eam vim habet, quam nasci, provenire, oriri. Et quidem in hominibus animantibusque, quum *matre cadere* & *tellure cadere* dicuntur: in rebus, quum *cadere* est existere. Sic *forte cadere* dicitur, quod forte comparatur & existit. Sic Cicero *augurum praedictis multa incredibiliter vera cecidisse:* id est, provenisse. Sic *optatius cadere*, *melius cadere*, *opper-*

VARIORUM.

469. *Sero*] In subsidium & defensionem patriae. FARNABIUS.

469. *Cito*] Mihi enim curae & soliciti timoris causa es. sup. 419. FARN.

Cives reducas? nomen & patriae suum,
Phrygibusque reddas? Sed mei fati memor,
Tam magna timeo vota. quod captis sat est,

Vi-

GRONOVII.

tune, percommode, ex bona fortuno cadere, bello cecidisse. Hinc *recidivum*, quod iterum cadit, seu provenit atque nascitur. Neque aliter *recidivae febres*, quae postquam cessarunt, resurgunt, & rursus infestant: offensiones ex morbo, ut Cicero loquitur. Plinius 28, 16. *Quartanis magi adalligari jubent, & ne recidant, non removeri.* Tertullianus adversus Marcionem 4, 25. *exsuscitatus ad spem aeternae vitae per exempla recidivae.* Rigaltius in Glossario: *Recidiva vita*, mortalis. Quasi *recidivum* esset caducum. Immo restituta mortuis: intelligit enim exempla illorum quos defunctos Christus à morte excitavit. Monere hoc poterant ejusdem Tertulliani, *recidivatus animarum, recidivatus carnis, recidivatus Judaici status*, & similia, pro restitutione. Sed maxime placuit haec vox scriptoribus Christianis, commendata ipso illo suavissimo piis nostri sacramenti dogmate & spe melioris post hanc vitae. Dracontius in Hexaëmero: *Vita gravis hominum subducitur impete mortis, Quae recidiva magis vivaci corde resurgit.* Ubi Rivinus Barthium, qui, tanquam singulare & apud auctores non pessimos aliter positum, exposuerat, in pristinum restitutam, & velut excisa stirpe repullulantem, carpit. Quod voluit hanc minus usitatam vim vocis ac singularem, merito notatur: neque enim usquam aliud *recidiva*. At ille quasi hoc confutaturus, sed, inquit, hoc loco *Recidiva* à *recido*, non à *caedo* derivatur, ut apud Paullinum *recidivus Abel*. Quasi aliis locis & quidem apud Paullinum à *caedo*, non à *recido*, derivaretur: quasi hoc illi sententiae repugnaret: quasi denique *vita recidiva* esset interfecta & quae concidit. Nihil certius, quam, *Resurgit recidiva*, esse, resurgit redux, παλίμβιος, παλίνορσος: perinde ut *recidivus Abel*, alter ac renatus Abel Christus. Vide & Nic. Heinsium ad Claudiani Idyllia. Florentinus tamen, *Redivira*, solenne vitium codicum in hac voce. Quod etiam posset, aliquem commovere, si verum esset, quod scribit Scioppius, *redivivum aedificium* esse ex vetusto renovatum. Sed hujus sermonis idoneum auctorem requiro. *Rediviva* proprio vocabulo architectis lapides & materias destructo aedificio ita salvas exemptas, ut ad aliud struendum utiles sint. Vitruvius 7, 1. *Rudus si novum erit, ad tres partes una calcis misceatur; si redivivum fuerit, quinque ad duum mixtiones habeant responsum.* Cicero l. 1. in Verrem: *Utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo, an quatuor illas reponere.* Et mox: *Rediviva sibi habeto. quasi quidquam redivivi ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex redivivis constitueretur.* Leg. 19. C. Theod. de operibus publicis: *non effossis nobilium operum substructionibus; non redivivis de publico saxis, non marmorum frustis.* Sed aliud est *rediviva saxa*, aliud *redivivum aedificium.* Nam apud Catullum vehementer suspicor olim scriptum fuisse: *vereris inepta Crura ponticuli adsulitantis, inrecidivus Ne supinus eat, cavaque in palude recumbat.*

474. *Sed mei fati immemor, Tam magna*] Lipsius sine mentione scripti codicis, ut in re certa & clara dixerat, sententiam postulare *memor*. Amicus ejus contra: Memor, inquit, illa timebat: sed immemor vota fecerat nimis magna, nimis felicia: refer ergo ad praecedentia, & nota periodi sejunge à subsequentibus: videbis non esse necessariam contextus mutationem. Certe immemor fati sui Andromache vota illa fecerat. Nunc vero vanitatem eorum agnoscere se fatetur, & redit ad voces convenientes tempori suo. Nota periodi quatuor haec verba sejungere à subsequentibus est orationem quandam enervem, elumbem, futilem efficere. Imprudentius Gruterus, sive praecedentia respicias sive subsequentia, firmam manere vulgatam ait. Recte posuisset: *sed fati mei immemor Tam magna facio vota.* At *timere* non est immemoris, sed omnino *memoris*, ut agnovit Delrius. Habe igitur & à Florent. *sed fati mei memor Tam magna timeo vota.* Neque enim possunt haec divelli. Sed quum recordor & in memoriam revoco cum meum tum publicum nostrum fatum, vereor ne improba & ideo irrita optem. Ut in omnem partem hic impingeretur, ecce & Scaliger, etsi admisisset *fati memor;* Sum scil. & pone τελείαν στιγμὴν, inquit. Tu vero caveve facias & in istos singultus orationem facilem & aequabili tenore fluentem concidas.

475. *Quod captis sat est, Vivamus.*] Quale Terentii: *Modo liceat vivere, est spes.* Statim Florent. *qui locus fidus*, non *quis.*

478. *Deûm*,

Vivamus. heu me, quis locus fidus meo
Erit timori? quave te ſede occulam?
Arx illa pollens opibus & muris deûm,
Gentes per omnes clara, & invidiae capax,
Nunc pulvis altus. ſtrata ſunt flammâ omnia,
Supereſtque vaſta ex urbe ne tantum quidem
Quo lateat infans. quem locum fraudi legam?
Eſt tumulus ingens conjugis cari ſacer.
Verendus hoſti, mole quem immenſa parens
Opibuſque magnis ſtruxit, in luctus ſuos
Rex non avarus. optime credam patri.
Sudor per artus frigidus totos cadit.
Omen tremiſco miſera feralis loci.
Sen. Haec cauſſa multos una ab interitu arcuit;
Credi periſſe. *Andr.* Vix ſpei quidquam eſt ſuper.
Gra-

GRONOVII.

479. *Clara, & invidiae capax.*] Flor. *& invidiae gravis.* Amplius hoc. *Capax invidiae*, cui poteſt invideri: *gravis invidiae*, cui jam invidetur, quod jamdudum gravatur nec ferre poteſt invidia.

483. *Conjugi caro ſacer*,] Florent. Voſſ. meus, Nic. Heinſii codices: *conjugis cari ſacer.* quod ex alio ſuo probavit olim Dan. Heinſius. Utrum ſic Tacitus lib 15. ann. 53 *pugionem templo Salutis in Etruria, ſive ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat, geſtabatque velut magni operis ſacrum.* An ſcripſit, *conjugis cari ſacrum.* ut ſupra, *& quondam ſacrum regni.*

488. *Omen tremiſco*] Sic Nero in ultimo metu, hortante Phaonte, ut interea in ſpecum congeſta arena concederet, negavit *ſe vivum ſub terram iturum.* Suetonius cap. 48.

490. *Vix ſpei quidquam*] Quicquid faſtidiat Gruterus, recte cenſeo perſonas ordinaviſſe Raphelingium: qui haec verba cum proximo verſu dat Andromachae, quum vulgo ſint Senis, tertium autem omnem Seni, cujus partem vulgo habet Andromache. Non diſplicet Grutero, ſed nec placet tantopere, ut dignetur ſequi. At nos ſequimur neceſſario. Nam & Florentinus totum, *Ne prodat aliquis, amove*, Seni tribuit; in priori-

VARIORUM.

478 *Deûm*,] Neptuni & Apollinis, qui conducti à Laomedonte ſeu Ilo potius, moenibus cinxere Ilium. ſed & Aeaco laboris pars demandata, ne πύργοι θεόδμητοι forent inexpugnabiles, FARNABIUS.

479. *Invidiae*] Namque *ſumma petit livor.* FARNABIUS.

482. *Fraudi*] Dolo ſed non malo. latebris ad filium occulendum. Infra verſ. 499. FARN.

483. *Sacer*,] Religioſus. Feſtus ex Gallo Aelio: *Sacrum aedificium conſecratum Deo: ſanctum murum, qui ſit circa oppidum: religioſum ſepulcrum, ubi mortuus ſepultus aut humatus ſit.* tamen ſaepe confunduntur haec, & ſepulcrum ſacrum, ſanctum, religioſum dicitur. Vide Feſtum in *religioſus.* DELRIUS.

484. *Verendus*] Cui & hoſtis abſtinet. FARN.

484. *Male*] Quem Priamus in moerorem, luctuſque, ut evenit, ſuos, nequaquam avarus ſplendidum ſtruxerat. FARN.

488. *Omen*] Vereor ne infauſto ſepulchri omine mortem illi praedixerim. FARN.

493. *Pe-*

Grave pondus illum, magna nobilitas, premit.
Sen. Ne prodat aliquis, amove teſtes doli.
Andr. Si quaeret hoſtis? *Sen.* Urbe in everſa periit.
Andr. Quid proderit latuiſſe redituro in manus?
Sen. Victor feroces impetus primos habet.
Andr. Quid? quod latere ſine metu magno nequit?
Sen. Miſer occupet praeſidia, ſecurus legat.
Andr. Quis te locus, quae regio ſeducta, invia
Tutò reponet? quis feret trepidis opem?
Quis proteget? qui ſemper, etiam nunc tuos,
Hector, tuere; conjugis furtum piae
Serva, & fideli cinere victurum excipe.
Succede tumulo, nate. quid retro fugis,
Turpeſque latebras ſpernis? agnoſco indolem.
Pudet timere. ſpiritus magnos fuga,
Animoſque veteres. ſume quos caſus dedit.
En intuere, turba quae ſimus ſuper,
Tumulus, puer, captiva. cedendum eſt malis.

San-

GRONOVII.

bus Andromachae relinquit, *Vix ſpei quidquam eſt ſuper*, Seni aſſignat, *Grave pondus.* Sed haec ſeparari nequeunt & omnino pariter praeferunt diverſum prioribus animum: iſta enim, *Haec cauſa*, ſunt fidentis celari poſſe, haec deſperantis. Jam ex omnibus circa apparet, Andromachen eſſe, quae repertum conſilium prae pavore contatur exſequi; Senem vero, qui trepidantem confirmat & excitat. Itaque hoc hemiſtichion dandum Andromachae cum ſequenti verſu: tertius totus Seni: *Ne prodat aliquis, amove teſtes doli.* cui etiam attribuit illum Florentinus.

491. *Grave pondus illum,*] Cicero 2. fam. 16. *Accedit etiam moleſta haec pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo ſi onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus eſſem.* Seneca de benef. 2. 27. *Paupertatem ſub onere nobilitatis laborantem.* Quintilianus decl. 259. *Facilius eſt egeſtatem ferre in hac natis. Me onerat majorum meorum dignitas, onerat prioris conſuetudo vitae, onerat etiam fama.*

VARIORUM.

493. *Periit.*] Dic, periiſſe. FARN.

494. *Quid*] Quid proderit ad tempus latuiſſe, ſi poſtmodum in manus hoſtium ſit venturus. FARNABIUS.

497. *Occupet*] Obvia quaeque & quae occurrerint praeſidia capeſſat, arripiat. FARN.

497. *Legat.*] Eligat. FARN.

504. *Indolem.*] Fortitudinem velut à patre hereditariam, quae formidare & formidabilia effugere neſcit. FARN.

506. *Veteres.*] Prioris fortunae. FARN.

507. *Quae ſimus ſuper,*] Quae ſuperſumus. FARNABIUS.

508. *Tumulus,*] Paternus. FARN.

508. *Puer,*] Tu. FARN.

508. *Captiva.*] Ego. FARN.

518. *Dux*]

Sanctas parentis conditi sedes, age,
Aude subire. fata si miseros juvant,
Habes salutem. fata si vitam negant,
Habes sepulchrum. *Sen.* Claustra commissum tegunt.
Quem ne tuus producat in medium timor,
Procul hinc recede, teque diversam amove.
Andr. Levius solet timere, qui propius timet.
Sed, si placet, referamus hinc alio pedem.
Sen. Cohibe parumper ora, questusque opprime.
Gressus nefandos dux Cephallenûm admovet.
Andr. Dehisce tellus, tuque conjux ultimo
Specu revulsam scinde tellurem, & Stygis
Sinu profundo conde depositum meum.
Adest Ulysses; & quidem dubio gradu
Vultuque. nectit pectore astus callidos.
Ulyss. Durae minister sortis, hoc primum peto,
Ut ore quamvis verba dicantur meo,
Non esse credas nostra. Grajorum omnium
Procerumque vox est, petere quos seras domos
Hectorea soboles prohibet. hanc fata expetunt,
Sollicita Danaos pacis incertae fides

Sem-

GRONOVII.

511. *Habes salutem*] Hieronymus de Malcho. *Illud nobiscum reputantes, si juvat Dominus miseros, habemus salutem; si despicit peccatores, habemus sepulchrum.* Ad Principiam de Marcella, Roma à Gothis capta: *Cumque & illam & te ad B. Apostoli Pauli Basilicam barbari deduxissent, ut vel salutem vobis ostenderent vel sepulchrum.*

520. *Scinde tellurem Stygis*] Mirum quae illa *tellus Stygis*. Scribe cum Flor. *scinde tellurem, & Stygis Sinu profundo conde depositum meum.*

VARIORUM.

518. *Dux*] Vlysses. FARN.

518. *Cephallenûm*] Pop. Cephallenes insulae Ionii maris, qui Vlyssem secuti sunt ad Trojam. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους. FARNABIUS.

519. *Dehisce*] Discede, & pande sinus tuos, ut puero latebras praebeas. DELRIUS.

522. *Dubio*] Cunctabundo, ancipiti [illegible]. FARNABIUS.

524. *Minister*] Talthybius in Troad. Euripid. μή με στυγήσῃς, οὐχ ἑκὼν γὰρ ἀγγελῶ Δαναῶν τε κοινὰ Πελοπιδῶν τ' ἀγγέλματα. Solenne vero est mali nuncii ministris mandatum praefatione molliendo, culpam à se avertere in alios rejectam. FARNABIUS.

527. *Seras*] Sero revisendas. FARN.

530. *A*

Semper tenebit, ſemper à tergo timor
Reſpicere coget; arma nec poni ſinet,
Dum Phrygibus animos natus everſis dabit,
Andromacha. *Andr.* Veſter augur hoc Calchas canit?
Ulyſſ. Et ſi taceret augur haec Calchas, tamen
Dicebat Hector; cujus & ſtirpem horreo.
Generoſa in ortus ſemina exſurgunt ſuos.
Sic ille magni parvus armenti comes,
Primiſque nondum cornibus findens cutem,
Cervice ſubitò celſus, & fronte arduus,
Gregem paternum ducit, ac pecori imperat.
Quae tenera caeſo virga de trunco ſtetit,
Par ipſa matri tempore exiguo ſubit,
Umbraſque terris reddit, & coelo nemus.
Sic male relictus igne de magno cinis
Vires reſumit. eſt quidem injuſtus dolor
Rerum aeſtimator: ſi tamen tecum exigas,
Veniam dabis, quod bella poſt hyemes decem
Totidemque meſſes jam ſenex miles timet,
Aliaſque clades rurſus, ac numquam bene
Trojam jacentem. magna res Danaos movet,

Fu-

VARIORUM.

530. *A tergo*] Ne ſequatur ultor. FARN.

532. *Natus*] Tuus ô Andromacha FARN.

535. *Dicebat*] Rebus clare geſtis praeeundo. forte verbis. FARN.

536. *In ortus*] Ut parentes ſuos referant. FARN.

538. *Findens*] Vitulus *nondum rupta fronte, qui vexat naſcenti robora cornu.* FARN

540. *Paternum*] Quem taurus pater duxerat. FARNABIUS.

542. *Par ipſa matri*] De arbore uſurpari *matrem* propter ramos, qui ex ea ſuccreſcunt, docet J. Rutgerſius Var. Lect. IV. 16. SCHRODERUS.

542. *Matri*] Arbori, è qua hic ſurculus ſeu planta fuit avulſa aut exciſa. FARNABIUS.

544. *Male*] Incaute, *ut ſolet à ventis alimenta reſumere, quaeque l'arva ſubinducta latuit ſcintilla favilla Creſcere & in veteres agitata reſurgere vires.* FARNABIUS.

545. *Eſt quidem*] Dolor eſt injuſtus aeſtimator rerum. FARN.

546 *Exigas,*] Si recte putes omnia.

547. *Bella*] Nova. alia. FARN.

549. *Nunquam*] Non funditus & radicitus everſam, ſuperſtite Aſtyanacte in novi belli ſemina, ut quondam Priamo. FARN.

551. *Fu-*

Futurus Hector. libera Grajos metu.
Haec una naves causa deductas tenet;
Heic classis haeret. neve crudelem putes,
Quod sorte jussus Hectoris natum petam;
Petissem Oresten. patere quod victor tulit.
Andr. Utinam quidem esses, nate, materna in manu;
Nossemque quis te casus ereptum mihi
Teneret, aut quae regio. non hostilibus
Confossa telis pectus, aut vinclis manus
Secantibus praestricta, non acri latus
Utrumque flammâ cincta, maternam fidem
Umquam exuissem. nate, quis te nunc locus,
Fortuna quae possedit? errore avio
Vagus arva lustras? vastus an patriae vapor
Corripuit artus? saevus an victor tuo
Lusit cruore? numquid immanis ferae
Morsu peremptus pascis Idaeas aves?
Ulyss. Simulata remove verba. non facile est tibi

De-

GRONOVII.

551. *Libera nos hoc metu.*] Cum Lipsiano Etruscus: *libera Grajos metu.* Sic Medea: *Tecum aufer herbas, libera cives metu.* Justinus lib. 31. *eum per aemulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret.*

VARIORUM.

551. *Futurus*] Filius tuus futurus alius Hector. FARNABIUS.

552. *Deductas*] E litore, & ad navigandum paratas. FARNABIUS.

552. *Tenet*] Moratur. FARN.

554. *Quod sorte*] Sorte huic ministerio delegatus supra vers. 522. vel dicta per carmina sorte, id est, oraculo, à Calchante effato sup. vers. 366. Oed. 291. FARN.

554. *Hectoris*] Hostis mihi. FARN.

555. *Orestem*] Etiam Agamemnonis imperatoris nostri filium. FARN.

555. *Quod victor*] Quod Agamemnon in filia Iphigenia supra vers. 165. FARN.

558. *Non hostilibus*] Nullum me genus cruciatus cogeret, ut filium proderem. FARN.

561. *Flammâ cincta*,] Veteres flammam & ignem ad exprimendum, quod volebant, quaestionibus adhibuisse, ex Martyrum historiis patet à Prudentio & aliis compositis: & Lucretio; *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, taeda*. DELRIUS.

564. *Vapor*] Incendio mixtus fumus. FARN.

566. *Lusit cruore?*] Per ludibrium te tantulum interfecit. FARN.

567. *Idaeas*] Trojanas vel in monte Ida. FARNABIUS.

569. *Ulys-*

Decipere Ulyssem. vicimus matrum dolos,
Etiam dearum. cassa consilia amove.
Ubi natus est? *Andr.* Ubi Hector? ubi cuncti Phryges?
Ubi Priamus? unum quaeris. ego quaero omnia.
Ulyss. Coacta dices, sponte quod fari abnuis.
Andr. Tuta est, perire quae potest, debet, cupit.
Ulyss. Magnifica verba mors prope admota excutit.
Andr. Si vis, Ulysse, cogere Andromacham metu,
Vitam minare. nam mori votum est mihi.
Ulyss. Verberibus, igni, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunque celas, adiget invitam dolor,
Et pectore imo condita arcana eruet.
Necessitas plus posse, quam pietas, solet.
Andr. Propone flammas, vulnera & diras mali
Doloris artes, & famem, & saevam sitim,
Variasque pestes undique, & ferrum inditum
Visceribus ustis, carceris caeci luem,
Et quidquid audet victor iratus, tumens:
Animosa nullos mater admittit metus.

Ulyss.

GRONOVII.

586. *Iratus, tumens.* UL. *Animosa nullos*] Hic post magna illa verba Andromaches, quibus contemnit minas tormentorum, interfatur muliebris inconstantiae gnarus Vlysses: UL. *Stulta est fides: celare quod prodas statim.* Quasi dicat: mox adhibitis tormentis excident tibi illi spiritus, & tamen fateberis: stulte igitur nunc celas, quem statim proditura es. At illa absolvens priorem sensum, quem Ulysses interruperat: AN. *Animosa nullos mater admittit metus.* Sic enim praefixo rubrica Andromaches nomine & vetustissimus & meus liber, ne quis credat Grutero, *τὸ admittit* nuper natum esse. Nec profecto Ulyssi convenit

VARIORUM.

569. *Ulyssem.*] Emphasis qui astutus *πολύμητις*, *ποικιλομήτης*. FARN.

569. *Matrum*] Clytemnestrae, cum peterem Iphigeniam, supra vers. 165. & Thetidos cum Achillem explorarem. supra vers. 211. FARN.

570. *Dearum.* Pro Deae, id est, Thetidos, quamvis enim & Palladis simulacrum sustulerit, nihil tamen hoc ad matrum dolos. FARN.

571. *Ubi Hector?*] Quasi vero difficile sit puerum perire, cum Hector, Phryges omnes, Priamus perierint. FARN.

574. *Tuta est,*] Quae potest, debet cupitque mori, secura est. FARN.

578. *Morte, cruciatu,*] Minimè vero in eorum sententiam eo, qui malunt, *mortis cruciatu.* quod nec libri, quos vidi, praeferunt; nec patitur versus. Et sane haud credam Ulyssem tam articulate pensitasse quid minaretur, ut mortem distingueret à cruciatu mortis. RAPHELINGIUS.

Ulyss. Stulta est fides, celare quod prodas statim.
Hic ipse, quo nunc contumax peritas, amor
Consulere parvis liberis Danaos monet.
Post arma tam longinqua, post annos decem,
Minus timerem quos facit Calchas metus,
Si mihi timerem. bella Telemacho paras.
Andr. Invita Ulyssi gaudium ac Danais dabo.
Dandum est. fatere, quos premis luctus, dolor.
Gaudete Atridae; tuque laetifica, ut soles,
Refer Pelasgis. Hectoris proles obiit.
Ulyss. Et esse verum hoc qua probas Danais fide?
Andr. Ita quod minari maximum victor potest,
Contingat, & me fata maturo exitu
Facilique solvant, ac meo condant solo,
Et patria tellus Hectorem leviter premat;
Ut luce caret, ut inter extinctos jacet,
Datusque tumulo debita exanimis tulit.
Ulyss. Expleta fata stirpe sublata Hectoris,
Solidamque pacem laetus ad Danaos feram.

Quid

GRONOVII.

tali laudatione prosequi contumaciam mulieris & ultro excitare. quam omnia facit, ut frangat. Quod sequitur, *Hic, ipse*, dant Ulyssi libri iidem, cujus etiam vulgo est, & est sine controversia.

588. *Stulta est fides,*] Omnes illae membranae, quarum fide huc transtulit hunc versum Delrius, quasque sequitur Gruterus, sunt vitiosae. Plane sensus Ulyssis absoluti sunt praecedenti versu: hic alius est, cui nihil cum prioribus commune. Caeterum ut adducit Raphelingius, ita prorsus optimus liber & noster, & ita restituendum, omisso labore conjectandi

594. *Invita Ulyssi gaudium ac*] Fl. *Invita, Ulyxe, gaudium Danais dabo.*

VARIORUM.

588. *Fides*] Silentium. FARNABIUS.

589. *Hic ipse,*] Amoris iste affectus, quo tam pertinaciter filio tuo prospicis, & nos monet nostris aeque consulere. FARN.

591. *Longinqua,*] Procul à patria. FARN.

592. *Facit*] Vaticinatur. FARN.

593. *Telemacho*] Filio meo. si superfit Astyanax in ultionem. FARN.

595. *Fatere,*] Fatere, ô dolor, luctus quos premis FARN.

599. *Ita quod minari*] Et ipsum sophistam Ulyssem pene capit ambigui sacramenti fallacia, dum jurat mater filium (in tumulo abditum) luce carere & inter extinctos jacere. FARN.

601. *Meo condant*] Patrio solo, nec abducat captiva. FARN.

602. *Leviter*] Vide ultimum vers Hippolyti. FARNABIUS.

604. *Debita*] Exequias, justa debita mortuis. FARNABIUS.

609. *An-*

Quid agis, Ulyſſe? Danaidae credent tibi?
Tu cui? parenti. fingit an quiſquam hoc parens,
Nec abominandae mortis auſpicium pavet?
Auſpicia metuunt, qui nihil majus timent.
Fidem alligavit jurejurando ſuam.
Si pejerat, timere quid gravius poteſt?
Nunc advoca aſtus, anime; nunc fraudes, dolos,
Et totum Ulyſſem. veritas nunquam perit.
Scrutare matrem. moeret, illacrimat, gemit,
Et huc & illuc anxios greſſus refert,
Miſſaſque voces aure ſollicita excipit.
Magis haec timet, quam moeret. ingenio eſt opus.
Alios parentes alloqui in luctu decet:
Tibi gratulandum eſt, miſera, quod nato cares,
Quem mors manebat ſaeva, praecipitem datum

E

GRONOVII.

608. *Fingit an quidquam parens*,] Stupidum Vlyſſem & obliviosum, ſi dubitabat, an parentes fingerent. Hiccine eſt, qui vicit matrum dolos, etiam dearum? Abſit ut eum talem repraeſentarit Seneca Scribe cum optimo: *fingit an quiſquam hoc parens?* An quiſquam parens, ſive pater ſive mater, tam irreligioſus & ominum contemptor, ut celandi filii cauſa ſimulet eum mortuum? nec metuat, hanc ſimulationem poſſe eſſe omen futuri exitii, poſſe in rem verti. Paſſim veſtigia ſuperſtitionis hujus veterum.

610. *Auſpicia metuunt*,] Neque per interrogationem neque per ironiam hoc exaudiendum, ut volunt. Vere enim auſpicia & religiones metuunt, quibus alius nullus praeſentior metus incumbit. Secus [illegible] non ſolum [illegible] aut [illegible], ſed quocunque modo ſibi & ſuis rebus conſulere. Et ut Fabius dicebat, ſalvis auſpiciis geri, quae pro republica gererentur, ſic privati pro bene ominatis habent in periculo, quaecunque dant ſpem ſalutis. Silius lib. 4 Punic inſerit de infanticidio Poenorum: cui fingit forte deſtinatum Hannibalis filium, & cupiſſe illos quidem religioni parere: *Sed*, inquit, *propior metus armati ductoris ab ira*, &c. Hoc & Lucanus oſtendit lib. 3. ubi lucus ad Maſſiliam ſucciditur: *Paruit imperiis omnis turba*, inquit, *non ſublato ſecura pavore, ſed expenſa ſuperorum & Caeſaris ira.*

614. *Et totum Ulyſſem.*] Florent. *nunc fraudes, dolos, Nunc totum Ulyſſem.* Deinde: *veritas nunquam perit.* Efficacius quam *latet*. Nunquam extinguitur ſive potentia ſive diſſimulatione: ſemper emergit, exſeritque ſe, utcumque preſſa, aliquibus indiciis.

VARIORUM.

609. *Auſpicium*] Omen mortis immaturae duraeque & malorum quibus ſe jurejurando devovet. FARN.

614. *Totum*] Omnes Ulyſſis artes, technas, aſtus. FARN.

615. *Scrutare*] *Haec ſecum, mulieris geſtum advertens.* FARN

619. *Alios*] *His Andromacham ſubdole affatur.* FARNABIUS.

619. *Alloqui*] Conſolari. *alloquio curae parte levare decet.* παραμυθεῖσθ. FARN.

625. *Hac*,]

E turre, lapsis sola quae muris manet.
Andr. Me liquit animus. membra quatiuntur, labant,
Torpetque vinctus frigido sanguis gelu.
Ulyss. En tremuit. hac, hac parte quaerenda est mihi.
Matrem timor detexit, iterabo metum.
Ite, ite, celeres. fraude materna abditum
Hostem Pelasgi nominis, pestem ultimam,
Ubicunque latitat, erutam in medium date.
Bene est. tenetur. perge, festina, attrahe.
Quid respicis, trepidasque? jam certe perit.
Andr. Utinam timerem! solitus ex longo est metus.
Dediscit animus serò, quod didicit diu.
Ulyss. Lustrale quoniam debitum muris puer
Sacrum antecessit; nec potest vatem sequi
Meliore fato raptus: hoc Calchas ait
Modo piari posse redituras rates,
Si placet undas Hectoris sparsi cinis,
Ac tumulus imo totus aequetur solo.
Nunc ille quoniam debitam effugit necem,
Erit admovenda sedibus sacris manus.
Andr. Quid agimus? animum distrahit geminus timor:
Hinc gnatus, illinc conjugis cari cinis.

Pars

GRONOVII.

625. *En tremuit.*] Flor. & Heinsiani, ut Mog. & quidam apud Commel. *intremuit.* Virgil. *intremere omnem Murmure Trinacriam.*

643. *Conjugis cari cinis.*] Flor. *sacri.* Non male.

VARIORUM.

625. *Hac,*] Per timorem. FARN.

627. *Ite,*] *Comites seu famulos alloquitur.* FARN.

630. *Bene est.*] Fingit puerum inventum ab aliquo è suis abduci à tergo Andromachae, quod illa timens respicit trepide, unde illam filium occuluisse conjicit. FARN.

632. *Utinam*] Excusat metum à metu diuturno profectum, non à justa causa, inquiens, utinam mihi viveret filius essetque veri timoris causa! FARNABIUS.

634. *Lustrale*] Ut mulierem penitus excutiat, metum illi adauget, fingitque jubere Calchantem undas Hectoris cineribus placare, si minus inveniatur puer. FARN.

634. *Debitum*] De turre dejiciendum FARN.

636. *Meliore*] Mitiore, quam ut de turre praecipitaretur. FARN.

641. *Sedibus*] Sepulchro Hectoris. Sepulchra autem violare nefas, omniumque nationum ritibus & legibus cautum. FARN.

642. *Quid agimus?*] *Haec secum.* FARN.

645. *Me-*

Pars utra vincet? testor immites deos,
Deosque veros, conjugis manes mei,
Non aliud, Hector, in meo nato mihi
Placere, quam te. vivat, ut possit tuos
Referre vultus. prorutus tumulo cinis
Mergetur? ossa fluctibus spargi sinam
Disjecta vastis? potius hic mortem oppetat.
Poteris nefandae deditum mater neci
Videre? poteris celsa per fastigia
Missum rotari? potero. perpetiar. feram,
Dum non meus post fata victoris manu
Jactetur Hector. hic suam poenam potest
Sentire; at illum fata jam in tuto locant.
Quid fluctuaris? statue, quem poenae extrahas.
Ingrata, dubitas? Hector est illic tuus.
Erras. utrimque est Hector. hic sensus potens,
Forsan futurus ultor extincti patris.
Utrique parci non potest. quidnam facis?
Serva è duobus, anime, quem Danai timent.
Ulyss. Responsa peragam. funditus busta eruam.

And.

GRONOVII.

Plinius de terra: *novissime complexa gremio jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens, nullo magis sacra merito, quam quod nos quoque sacros facit.* Apud Silium Marus ad Reguli filium: *sacer ille & numine nullo Inferior, tuus ille parens.* Sed praecedit, *sedibus sacris.* Et infra, *Manesque cari.*

659. *Hic sensu potens,*] Flor. Heinf Voss. Egu. Delrii *sensus.* Compos animi & mentis. Nam de inferis dubitabant: *Si quis manibus sensus.*

VARIORUM.

645. *Manes mei,*] Praecipuo honore veteres colebant deos domesticos & suorum lares. FARN.

647. *Quam te.*] Quam quod te referat. FARN.

648. *Prorutus*] Fluctuat metu dubia mulier, nec cogitat erui non posse cineres salvo filio in tumulo abscondito. FARN.

650. *Hic*] Astyanax. FARN.

656. *Illum*] Hectorem FARN.

659. *Sensus potens,*] Vivus. FARN.

663. *Busta*] Tumulum in quo cadaver ustum & cinefactum. proprie enim cadaveris crematio *Bustum* dicitur ab antiquo Buro à πυρῶ, locus *Ustrina.* operis extructio *Sepulchrum.* Inscriptio *Monumentum.* strues lignorum, *Rogus.* Ignis inflammatus, *Pyra.* apparatus mortuorum, *Funus.* FARNABIUS.

And. Quae vendidiſtis? *Ul.* Pergam, & è ſummo aggere
Traham ſepulchra. *Andr.* Caelitum appello fidem,
Fidemque Achillis. Pyrrhe, genitoris tui
Munus tuere. *Ulyſſ.* Tumulus hic campo ſtatim
Toto jacebit. *Andr.* Fuerat hoc prorſus nefas
Danais inauſum. templa violaſtis, deos
Etiam faventes. buſta tranſierat furor.
Reſiſtam. inermes offeram armatis manus.
Dabit ira vires. qualis Argolicas ferox
Turmas Amazon ſtravit; aut qualis deo
Percuſſa Maenas, entheo ſilvas gradu
Armata thyrſo terret, atque expers ſui
Vulnus dedit, nec ſenſit; in medios ruam,
Tumuloque cineris ſocia defenſo cadam.
Ulyſſ. Ceſſatis? & vos flebilis clamor movet,
Furorque caſſus foeminae? juſſa ocius
Peragite. *Andr.* Me, me, ſternite heic ferro prius.
Repellor? heu me! rumpe fatorum moras.
Molire terras, Hector, ut Ulyſſem domes.
Vel umbra ſatis eſt. arma concuſſit manu.

Ja-

GRONOVII.

681. *Repelle avernum*] Olim monuimus legendum; *Repellor? heu me! rumpe fatorum.* Id confirmavit optimus cum alio praeterea ejuſdem bibliothecae, & duo Foxienſes Tholoſates: quamvis alter horum: *Repellet heu me.* Vide lib. 2. Obſerv. 19.

683. *Vel umbra ſatis eſt.*] Grotius: *Vel umbra ſatis es.* Ex Hercule Furente Euripidis ſumpſit: Ἀρῆξον, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι· Ἅλις γὰρ ἐλθὼν ἱκανὸς ἂν γένοιο σύ.

VARIORUM.

664. *Quae vendidiſtis*] Corpus Hectoris, mortui Achillis locum ſepulchro exſtruendo Graeci vendiderunt. FARN.

668. *Fuerat*] Hactenus à ſepulchris violandis abſtinuiſtis, caetera utut furioſi. FARN.

672. *Qualis*] *Quales Threiciae cum flumina Thermodontis Pulſant & pictis bellantur Amazones armis, ſeu circum Hippolyten, ſeu cum ſe Martia curru Penthesilea refert.* FARN.

673. *Deo*] Furore Bacchico percita. FARN.

674. *Maenas,*] Agave. Phoen. v. 17. & Oedip. verſ. 616. FARN.

674. *Entheo*] Afflatu numinis acto. Oed. verſ. 628. FARN.

675. *Expers*] Mente abalienata, animi impos. FARNABIUS.

682. *Molire*] Ἀρῆξον, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι. Eurip. FARNABIUS.

683. *Arma*] *Vel* in eorum terrorem fingit, *vel* per phantaſiam videtur cernere Hectorem. FARN.

684 *Ja-*

Jaculatur ignes. cernitis Danai Hectorem?
An sola video? *Ulyss.* Funditus cuncta erue.
Andr. Quid agis? ruinâ mater & gnatum & virum
Prosternis unâ. forsitan Danaos prece
Placare poteris. conditum elidet statim
Immane busti pondus. intereat miser,
Ubicunque potius, ne pater gnatum obruat,
Prematque patrem gnatus. ad genua accido
Supplex, Ulysse, quamque nullius pedes
Novêre dextram, pedibus admoveo tuis.
Miserere matris, & preces placidus pias
Patiensque recipe; quoque te celsum altius
Superi levarunt, mitius lapsos preme.
Misero datur quodcunque, fortunae datur.
Sic te revisat conjugis sanctae torus,
Annosque, dum te recipit, extendat suos
Laërta! sic te juvenis excipiat tuus,
Et vota vincens vestra felici indole,
Aetate avum transcendat, ingenio patrem!
Miserere matris. unicum afflictae mihi

So-

VARIORUM.

684. *Jaculatur*] Ut quondam, naves Graecorum flammis petens. FARN.

688. *Conditum*] Filium absconditum. FARN.

689. *Intereat*] Vel de turre praecipitatus aut ubicunque, modo ne in patris sepulchro. FARN.

691. *Ad genua*] Verecundiae veteres frontem assignabant, impudentiae os, sagacitati vel irrisioni nasum, judicio aurem, fastui supercilium, virtuti & fidei dextram, misericordiae genua, quae illius cui se supplices ingererent, contingebant, ut & caput, seu mentum, & dextram. velut τὸ ἡγεμονικὸν, τὸ πρακτικὸν, ϗ τὸ κινητικὸν, Symbola consensus, actionis & progressus ad praestanda, quae petuntur. FARN.

697. *Misero datur*] Ita MSS. & typis editi omnes; distinguendum autem post *quodcunque*, non post *datur*, hoc sensu: quicquid misero datur, id Fortunae datur; ut si quando ipse miser fias, illa tibi beneficium acceptum referre jure teneatur. COMMELINUS.

697. *Fortunae*] Par relaturae illi qui succurrit miseris, lubricae fortunae memor. Lips. autem legit *Miserae datur quodcunque fortunae datur.* q. d. animo vere liberali datur, non aucupante & retributionem sperante. FARN.

698. *Sic te revisat*] Sic tu revisa torum. *Hypallage.* FARN.

698. *Conjugis*] Penelopes castae & reditum tuum expectantis. FARN.

700. *Laërta!*] Pater tuus. FARN.

700. *Juvenis*] Telemachus filius. FARN.

702. *Avum*] Laërtem. FARN.

704. *Ex-*

Solamen hoc eſt. *Ulyſſ.* Exhibe gnatum, & roga.
Andr. Huc è latebris procede tuis,
Flebile matris furtum miſerae.
Hic puer, hic eſt terror, Ulyſſe,
Mille carinis. ſubmitte manus,
Dominique pedes ſupplice dextra
Stratus adora: nec turpe puta,
Quidquid miſeros Fortuna jubet.
Pone ex animo reges atavos,
Magnique ſenis jura per omnes
Inclita terras. excidat Hector.
Gere captivum; poſitoque genu,
Si tua nondum funera ſentis,
Matris fletus imitare tuae.
Vidit pueri regis lachrimas
Et Troja prior, parvuſque minas
Trucis Alcidae flexit Priamus.
Ille, ille ferox, cujus vaſtis
Viribus omnes ceſſere ferae:
Qui perfracto limine Ditis
Caecum retro patefecit iter,
Hoſtis parvi victus lacrimis,

Su-

GRONOVII.

707. *Hic puer, hic eſt terror,*] Flor. *Hic eſt, hic eſt, terror.*

VARIORUM.

704. *Exhibe*] Juridicum & ſollemne vocabulum, vide D. de liberis exhibendis. DELRIUS.

707. *Terror,*] Jam enim à Graecis metuebatur. Auſonius: *Flos Aſiae, tantaque unus de gente ſuperſtes Parvulus, Argivis ſed jam de patre timendus, Hic jaceo Aſtyanax, Scaeis dejectus ab altis.* DELRIUS.

713. *Magnique*] Priami. FARNABIUS.

714. *Hector.*] Memoria, *vel* indoles & virtus Hectoris. FARN.

715. *Gere*] Geſtu te praebe, gere te more captivi. FARN.

716. *Si tua*] Si forte non intelligis malum tuum & mortem paratam. FARN.

718. *Pueri*] Priami tum pueri futuri regis. ſupra 129. FARN.

719. *Prior,*] Hoc eſt, prius; veluti *ferus* pro *fero*. DELRIUS.

720. *Alcidae*] Hercul. Fur. v. 356. FARNAB.

722. *Ferae:*] Monſtra domita. FARN.

725. *Hoſtis*] Priami. FARN.

726. *He-*

Suscipe, dixit, rector, habenas,
Patrioque sede celsus solio,
Sed sceptra fide meliore tene.
Hoc fuit illo victore capi.
Discite mites Herculis iras.
An sola placent Herculis arma?
Jacet ante pedes non minor illo
Supplice supplex; vitamque petit.
Regnum Trojae, quocumque volet,
Fortuna ferat.

GRONOVII.

729. *Hoc fuit illo victore capi.*] Sic omnes ad unum veteres libri. Scaligero excidit melius fore: *Profuit illo.* quod nimis praecipites ad recipiendum in editos viri docti fuere. Nos illud tenemus defendimusque 2. Observ. 19. Florus 1, 12. *Hoc tunc Vejentes fuere.*

VARIORUM.

726. *Habenas,*] Gubernacula, imperium. FARNABIUS.

728. *Meliore*] Quam pater Laomedon, qui perfide primum Deos urbis munitores promissa mercede, mox Herculem equis propter liberatam à monstro marino Hesionem pactis fraudavit. Supra vers. 131. FARN.

731. *An sola*] An Hercul. sagittae in expugnanda Troja solae placent vobis? annon & mores, misericordia & clementia? FARN.

732. *Illo*] Priamo. FARN.

733. *Supplex*] Astyanax. FARN.

ULYSSES. ANDROMACHA. ASTYANAX.

Precibus minas & diras miscet Andromache, Ulyssem orans nec exorans.

Ulyss. MAtris quidem me moeror attonitae movet:
Magis Pelasgae me tamen matres movent,
Quarum iste magnos crescit in luctus puer.
Andr. An has ruinas urbis in cinerem datas
Hic excitabit? hae manus Trojam erigent?

Nul-

VARIORUM.

739. *An has ruinas urbis in, &c.*] Emphasis, ut supra vurs. 474. FARN.

740, *Hic excitabit?*] Infans, puellus Τροίαν πάτραν πεσοῦσαν ὀρθώσειν. Eurip. FARN.

Nullas habet ſpes Troja, ſi tales habet.
Non ſic jacemus Troës, ut cuiquam metus
Poſſimus eſſe. ſpiritus genitor facit?
Sed nempe tractus. ipſe poſt Trojam pater
Poſuiſſet animos, magna quos frangunt mala.
Si poena petitur, quae peti gravior poteſt?
Famulare collo nobili ſubeat jugum.
Servire liceat. aliquis hoc regi negat?
Ulyſſ. Non hoc Ulyſſes. ſed negat Calchas tibi.
Andr. O machinator fraudis, ô ſcelerum artifex,
Virtute cujus bellica nemo occidit;
Dolis & aſtu maleficae mentis jacent
Etiam Pelaſgi; vatem & inſontes deos
Praetendis? hoc eſt pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem.
Jam ſolus audes aliquid, & claro die.
Ulyſſ. Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis,
Nimiſque Phrygibus. non vacat vanis diem

Con-

GRONOVII.

750. *O ſcelerum artifex*] Flor. *&* *ſcelerum.*

757. *Virtus Ulyſſis nota Danais eſt*] Flor. Voſſ. Heinſ. minor noſter: *Danais nota eſt.* Heinſianus major manu prima, *Danaidis.* Atque ita legendum: *Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis.* Supra: *Quid agis Ulyſſe? Danaidae credent tibi?* Euripides Hecuba: Ταλθύβιος ἥκω, Δαναϊδῶν ὑπηρέτης.

VARIORUM.

741. *Tales habet,*] Tam macras, lentas, exiles. FARN.

742. *Non ſic*] Imo tam funditus deleti, ut non amplius timendi ſimus. FARN.

743. *Genitor*] Hector. FARN.

744. *Tractus.*] Raptatus curru. vet. poëta: *Vidi, videre quod me paſſa aegerrume, Hectorem curru quadrijugo raptarier.* Virgilius & Latini poëtae ter circum muros Ilii, Homerus lib. 22. & 24. Iliad. uſque ad naves, & poſtea ter circum Patrocli tumulum raptatum ſcribit. DELRIUS.

747. *Famulare jugum.*] Servitutis onus. FARNABIUS.

748. *Regi negat?*] Regia ſtirpe edito, regni haeredi, [illegible]. FARN.

749. *Calchas tibi.*] Deorum oraculum, cujus interpres Calchas. FARN.

750. *O machinator*] Deplorata ſalutis ſpe ſe ad convicia in vindictam convertit. FARN.

753. *Pelaſgi;*] Iphigenia ſupr. v. 567. Palamedes falſa proditionis accuſatione oppreſſus: & Ajax in contentione de armis Achillis victus. FARNABIUS.

753. *Vatem*] Calchanta & deos hoc non jubentes. FARN.

755. *Nocturne*] Qui noctu ſolum expeditiones ſeu furta potius exerces, ut in rapiendo Palladio & Rheſi tentoriis deprendendis. Sup. verſ. 38. FARNABIUS.

756. *Solus audes*] Sine Diomede comite FARN.

759. *Le.*

Conterere verbis. ancoras classis legit.
Andr. Brevem moram largire, dum officium parens
Gnato supremum reddo, & amplexu ultimo
Avidos dolores satio. *Ulyss.* Misereri tui
Utinam liceret! quod tamen solum licet,
Tempus moramque dabimus. arbitrio tuo
Implere lacrimis. fletus aerumnas levat.
Andr. O dulce pignus! ô decus lapsae domus!
Summumque Trojae funus! ô Danaûm timor!
Genitricis ô spes vana! cui demens ego
Laudes parentis bellicas, annos avi
Medios precabar: vota destituit deus.
Iliaca non tu sceptra regali potens
Gestabis aula; jura nec populis dabis,
Victasque gentes sub tuum mittes jugum;
Non Graja caedes terga, non Pyrrhum trahes;
Non arma tenerâ parva tractabis manu;
Sparsasque passim saltibus latis feras
Audax sequeris: nec stato lustri die
Solenne referens Troici lusus sacrum,

Puer

GRONOVII.

778. *Troici lustri sacrum,*] Recte vidit Scaliger insuavem esse repetitionem vocis *lustri*: eoque vel *festi* vel *ludi* (hoc & Delrius) substituit. Proxime verum, quod servaverat Flor. *Troici lusus sacrum.* Suetonius Julio: *Trojam lusit turma duplex, majorum minorumque puerorum.* Augusto: *Sed & Trojae ludum edidit frequentissime, majorum minorumque puerorum delectu.* Claudio: *ac super quadrigarum certamina Trojae lusum exhibuit.*

VARIORUM.

759. *Legit*] Retrahit in navem. FARN.

762. *Misereri*] Et misericordiam profitetur Sophocleus ille Ulysses, *ἐποικτείρω δέ νιν Δύστηνον ἔμπας καίπερ ὄντα δυσμενῆ.* FARN.

765. *Fletus*] *Expletur lacrymis, egeriturque dolor.* FARNABIUS.

769. *Laudes*] Fortitudinem patris, Priami aetatem mediam, id est, florentem opibus, regno, liberis; non optarem ejus senectutem: quae miseriarum exemplum. FARN.

774. *Non Graja*] Ut pater. FARN.

774. *Pyrrhum trahes;*] In filio, patrem tuum ultus. FARN.

775. *Arma parva tractabis*] Exercitationes & praeludia bellica, venationes scil. Trojanum agmen, saltationes. FARN.

777. *Stato lustri die*] Nam fiebant singulis quadrienniis expletis. DELRIUS.

778. *Solenne*] A nobilibus pueris equestribus & armatis peractum, quem describit Virgilius 5. *Aeneid.*

Puer citatas nobilis turmas ages:
Non inter aras mobili velox pede,
Revocante flexo concitos cornu modos,
Barbarica prisco templa saltatu coles.
O morte dirâ tristius leti genus!
Flebilius aliquid Hectoris magni nece
Muri videbunt. *Ulyss.* Rumpe jam fletus parens.
Magnus sibi ipse non facit finem dolor.
Andr. Lacrimis, Ulysse, parva, quam petimus, mora est.
Concede, parvos ut meâ condam manu
Viventis oculos. occidis parvus quidem,
Sed jam timendus. Troja te expectat tua.
I, vade liber. liberos Troas vide.
Astyan. Miserere mater. *Andr.* Quid meos retines sinus,
Manusque matris? cassa praesidia occupas.
Fremitu leonis qualis audito tener
Timidum juvencus applicat matri latus:
At ille saevus matre summota leo,
Praedam minorem morsibus vastis premens

Fran-

GRONOVII.

791. *Liberos Troas vide*] Scaliger ad animum Senecae melius fore putat *vise Troas liberos:* atque ita se fuisse scripturum, si foret auctor Tragoediae. Mihi & numero & verbo illud *τεχνικώτερον* videtur.

797. *Morsibus vastis premens*] Flor. *tenens.*

VARIORUM.

neid. quae Pyrrhica dicta est, vel Troja. FARNABIUS.

780. *Mobili*] Choreae in Dindymenes sacris, saltando ad Phrygium modum, qui caeteris quatuor concitatior. Aeolius enim simplex & animi tempestates tranquillat; Doricus honestus & gravis pudicitiae largitor; Ionius seu Jasius varius, intellectum obtusis acuit; Lydius querulus mentem curis defatigatam reparat & oblectat; Phrygius vero religiosus & ἔνθεος pugnas excitat & vatum furores inflammat. FARN.

781. *Flexo*] Curva tibia. *ἐν αὐλοῖς σύνδεσμοι Πέλοπος μητρὸς ὀργίας Φρύγιον ἀείσαι νόμον.* FARNABIUS.

781. *Concitos cornu modos,*] *Barbara & horribili stridebat tibia cantu.* Catul. FARN.

782. *Barbarica*] Phrygia. FARN.

782. *Prisco*] Phrygio. FARN.

785. *Muri videbunt.*] *Iliaci, Neptunia moenia, muri Viderunt aliquid crudelius Hectore rapto.* Auson. FARN.

785. *Rumpe*] Desine, mitte. FARN.

788. *Condam*] Claudam, quod proxime necessitudine conjuncti officium est. FARN.

791. *Liberos Troas*] Apud inferos, qui bello mortem oppetierunt nec in servitutem redacti. FARNABIUS.

797. *Praedam*] Juvencum. FARN.

799. *Ofer-*

Frangit, vehitque: talis è nostro sinu
Te rapiet hostis. oscula, & fletus, puer,
Lacerosque crines excipe, & plenus mei
Occurre patri. pauca maternae tamen
Perfer querelae verba: Si manes habent
Curas priores, nec perit flammis amor;
Servire Grajo pateris Andromachen jugo,
Crudelis Hector? lentus & segnis jaces?
Rediit Achilles. sume nunc iterum comas,
Et sume lacrimas, quidquid è misero viri
Funere relictum est. sume quae reddas tuo
Oscula parenti. matris hanc solatio
Relinque vestem. tumulus hanc tetigit meus,
Manesque cari. quidquid heic cineris latet,
Scrutabor ore. *Ulyss.* Nullus est flendi modus.
Abripite properè classis Argolicae moram.

VARIORUM.

799. *Oscula,*] Vivo filio, sed morti destinato justa persolvit, respicit autem ad ritum ossa componendi, qui talis: primo bustum vino extinguebant, manes vocabant, lotis deinde manibus ossa legebant, lecta vino profundebant & lacte, mox vento siccanda exponebant, siccata aromatibus & odoribus mista in urnam reponebant, reliquiis lacrymas superfundebant. FARNABIUS.

800. *Lacerosque*] Hippol. v. 1176. FARN.

800. *Mei*] Spiritus mei ab osculis; lacrymarum, crinium. FARN.

802. *Si manes*] Si affectus maneant post rogos, *nec curae nos ipsa in morte relinquant.* FARN.

805. *Lentus*] Cur non & tua umbra rediit, ut Achillis? sup. v. 430. FARN.

806. *Sume*] Modo vers. 798. FARN.

807. *Viri*] Mei Hectoris. FARN.

810. *Hanc tetigit*] Vestem, qua obvolutus in sepulchro à matre absconditus fuerat. FARN.

811. *Quiquid*] Cineres suorum, ne qua pars periret, labris & ore scrutati lambere solebant. Herc. Oet. 1341. FARN.

813. *Moram.*] Puerum in quo mora, ut supra vers. 550. FARN.

* Chorus Troadum.

Asportandae Troades in varia Graeciae loca, prout sorte Achivis dispertitae contigerant, in quamcunque tamen Graeciae partem abduci praeoptant quam in Spartam Mycenas, & Ithacam, Helenae, Agamemnonis, & Vlyssis patriam.

Quae vocat sedes habitanda captas?
Thessali montes, & opaca Tempe?
An viros tellus dare militares
Aptior Phthie? meliorque foetu
Fortis armenti lapidosa Trachin?
An maris vasti domitrix Iolcos;
Urbibus centum spaciosa Crete?
Parva Gortyne, sterilisque Tricce?
An frequens ruscis levibus Mothone?

Quae

GRONOVII.

821. *Parva Gortyne*] Vix est ut post Creten nominatam unam hanc quoque urbem ejus insulae appellarit. Suspicor fuisse *Parva Gyrtone*, quae Thessaliae aut Perrhaebiae urbs, *'Gyrton* alias dicitur teste Stephano. Sed Homero quoque *Gyrtone*. Οἳ δ' Ἄργισσαν ἔχον, ἐ Γυρτώνην ἐνέμοντο. Scholiastes Apollonii ad lib. 1. Γυρτῶνα δὲ Ὅμηρος φησὶ Γυρτώνην· ἔστι δὲ πόλις Θεσσαλίας ἢ Περραιβίας. ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ Γυρτώνης τῆς Φλεγύου.

822. *Frequens ruscis levibus*] Liber optimus, ut & duo Delrii, *rivis*. Alioqui *ruscum est*, ut ait Verrius, *amplius paullo herba, & exilius virgultis fruticibusque, non dissimile junco*, apud Festum. Virgil. 2. Georg. *nec non etiam aspera rusci Vimina*

VARIORUM.

* Chorus] Velim hunc Chorum diligenter comparari cum exactissima Graeciae descriptione, quam composuit Nicolaus Sophianus. DELRIUS.

814. *Quae vocat*] Apud Euripidem ipsamet Hecuba quaerit, ad quem angulum Thessaliae, vel Pthiotidis, vel Cadmaei soli sit deportanda. DELRIUS.

815. *Tempe?*] Thessaliae loca amoena. FARN.

817. *Phthie?*] Thessaliae pars, Achillis & Myrmidonum patria. FARN.

818. *Trachin?*] Thessaliae urbs & pars quod τραχεῖα, id est, aspera sit dicta. FARN.

819. *Iolcos;*] Jasonis patria. qui ad vellus aureum petendum vectus Argo, mare navibus pervium docuit. FARN.

820. *Urbibus*] Ἑκατόμπολις insula. FARN.

821. *Gortyne,*] Cretae opp. FARN.

821. *Tricce?*] Thessaliae urbs. FARNABIUS. Homero, Stephano, Straboni, & Ptolomaeo. Porphyrius in libro de Responsis, citante Eusebio lib. 3. de praeparat. Euangelica: Τρίκκης ἐξ ἱερῆς ἥκω θεὸς, &c. eodem modo scriptum est in Heliodoro ad Nicomachum, si non est mendosus Galeni contextus lib. 2. antidotorum. DELRIUS.

823. Oc-

Quae ſub Oetaeis latebroſa ſilvis
Miſit infeſtos Troïae ruinis
Non ſemel arcus?
Olenos tectis habitata raris?
Virginis Pleuron inimica Divae?
An maris lati ſinuoſa Troezen?
Pelion regnum Prothoi ſuperbum,
Tertius coelo gradus? hîc recumbens
Montis exeſi ſpatioſus antro

Jam

GRONOVII.

per ſilvam & ripis fluvialis arundo Caeditur. Sed Giſanio placet *ruſcum* in indice Lucret. Sed pro *Methone* Bernardinus legit *Meliboea*: quod inde Philoctetes Herculis arcus iterum ad Trojam portavit, de quo verſus ſequentes. Delrius eadem ratione permotus arbitratur vel legendum, *ruſcis Meliboea lentis*; vel Senecam putaſſe, Philocteten fuiſſe Methonenſem, aut Methonen cum Meliboea confudiſſe. Fl. *Mothone.* Pauſanias lib. 4. Μοθώνη δὲ πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν ἐς Τροίαν ἀθροισθῆναι. καὶ ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Ἰλίῳ πολέμοις καλουμένη Πήδασος. In Meſſeniorum agro. Hodie *Modon.* Cenſeo poſt vocabulum *Mothone* ponas interrogandi notam, tanquam abſoluta ſententia: nam quod ſequitur, *Quae ſub Oetaeis*, nova eſt interrogatio de alia urbe, & nihil habet ad proxime ſuperius membrum pertinens. Obſcuritatem gignit omiſſa particula, quam potuiſſet vitare auctor ſcribendo: *An frequens ruſcis levibus Mothone? an Quae ſub Oetaeis.* Sed omiſit, & reſervavit prudentiae lectoris, ut mox quarto & quinto verſu. Pari ellipſ. Hippol. v. 386. *procul ſit muricis Tyrii rubor. Quae fila ramis.* Hoc eſt, & quae fila: vel procul etiam ſint fila, quae. Fruſtra vir doctus ſuſpicatur aliquid hic deeſſe vel ſupereſſe: aut forte legendum: *Et fila ramis quae ultimi.* Sic igitur alia urbs, non expreſſo nomine, deſcribitur Meliboea, Philoctetae patria.

827. *Virginis Pleuron inimica*] Habe & hanc notam optimi codicis. Omnes alii libri ſcripti, quod notavit & Delrius, *Pleuros*, contra rationem & conſenſum veterum auctorum. At Etruſcus unus: *Virgini Pleuron inimica divae.* Sic tertio poſt verſu *regnum Prothoi ſuperbum*, idem ſolus & unicus codex, uti legendum duo maximi viri H. Grotius & D. Heinſius viderunt. Caeteri omnes, *Protei*, quod ingenti commentario extenderunt, ſed aut legum carminis aut ſyllabarum quaotitatis ignari.

VARIORUM.

823. *Oetaeis*] Oeta mons in finibus Theſſaliae, Herculis rogo celebris. FARNABIUS.

825. *Non ſemel*] Supra v. 133. FARNABIUS. Semel tantum miſit: ſed iidem arcus bis Trojae infeſti fuerunt. DELRIUS.

826. *Olenos*] Elidis urbs. FARNABIUS.

827. *Pleuron*] Aetoliae urbs, Meleagri patria, cujus pater Oeneus cum ceteris numinibus frugum honores ſacrificaret omiſſa Diana, indignata Dea immiſit aprum, qui Aetoliam vaſtaret. FARNABIUS. Sic Graeci omnes Πλευρὼν. Statius *Meleagria Pleuron* Silius —— *regia Pleuron.* ſic Ovidius & alii. Nota Aetoliae urbs, à qua Strabo partem Aetoliae Pleuroniam dictam teſtatur. Helenam Lycophron Pleuroniam nominat. an ergo Aetola? aut in Argivo agro Pleuron ulla, unde id nominis ſortita? putat Iſacius. ſed toto coelo aberrat, à proavo ſic nominata. Helena Ledae filia fuit. Leda Theſtii, Theſtius Agenoris, Agenor Pleuronis. vide Pauſaniam in Laconicis. DELR.

828. *Troezen*] Peloponneſi civitas maritima, Theſei patria. FARNABIUS.

829. *Pelion, &c.*] Μαγνήτων δ' ἦρχε Πρόθοος Τενθρηδόνος υἱὸς, Οἱ περὶ Πηνειὸν καὶ Πήλιον εἰνοσίφυλλον. FARNABIUS.

830. *Tertius*] Pindo ſeu Olympo & Oſſae ſuperingeſtus à gigantibus. Vide Herc. Fur. verſ. 970. FARN.

830. *Hic recumbens*] In Pelio. FARN.

831. *Montis exeſi*] Chironis antrum deſcribens

Pa-

Jam trucis Chiron pueri magister,
Tinnulas plectro feriente chordas,
Tunc quoque ingenteis acuebat iras
Bella canendo.
An ferax varii lapidis Carystos?
An premens littus maris inquieti
Semper Euripo properante Chalcis?
Quolibet vento faciles Calydnae?
An carens numquam Gonoëssa vento?
Quaeque formidat Borean Enispe?
Attica pendens Peparethos orâ?
An sacris gaudens tacitis Eleusin?

Num-

GRONOVII.

839. *Faciles Echinae?*] A Delrio est pro *Echidnae*, Sed Fl. *Calydnae*. Homerus: Καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν νήσους τε Καλύδνας. Nam Echinades adeo non sunt quovis vento faciles, ut Euripides Iphigen. in Aulide dicat ναυβάταις ἀπορροφίζεις.

841. *Formidant Borean Enispae?*] Flor. *formidat Borean Enispae.* Ut Homerus: Στρατίην τε καὶ ἠνεμόεσσαν Ἐνίσπην.

842. *Atticâ pendens Peparéthos orâ?*] Sic omnes libri. Et videtur Senecae inexcusabilis error. Est enim Peparethos ex Cycladibus. parens olim Macedoniae regno, ut apparet ex Livii lib. 28. Nam quod subjicit *Perithoedos* Delrius, ferri non potest. Scribunt enim Graeci Περιθοίδαι. Tolerabilius idem, *Sypaletos*, aut *Lycabettos.*

843. *Gaudens tacitis Eleusis?*] Flor. ut suprà, *Eleusin.*

VARIORUM.

Papinius, ait; *Longaevum Chirona petit, domus ardua montem Perforat & certo suspendit Pelion arcu: Pars exhausta manu, partem sua ruperat aetas.* DELRIUS.

832. *Pueri*] Achillis, quem puerum instruxit Centaurus Chiron medica, musica, & equitandi arte. FARNABIUS.

832. *Trucis*] Naturâ enim & indole trux, ferus, iracundus. Dictys lib. 1. scribit primis adhuc adolescentiae annis Achilli vim quandam inconsultam & efferam morum impatientiam fuisse. Philostratus lib. 2. & 3. Imag. Achillem puerum pingit feroci facie, truci, magnanimoque vultu, unde Ovidius canit: *Phillyrides puerum cytharâ perfecit Achillem; Atque animos molli contudit arte feros.*

834. *Tunc quoque*] Μῆνιν Homericam respicit. *Vel* Achillis tum juvenis *mares animos in Martia bella Versibus exacuit.* FARNABIUS.

836. *Varii lapidis*] Sunt qui metri causa subdant *rari lapidis*, cum tamen alibi pluries reperiatur Dactylus in secunda Sapphici sede, è licentia Tragicorum. FARNABIUS. Carystium marmor macularum varietate commendant Strabo, & Plinius: & factas ex eo columnas, Tibullus & Martialis.

836. *Carystos?*] Una è Cycladum insulis. FARNABIUS.

838. *Euripo*] Hercul. Fur. v. 377. FARN.

838. *Chalcis?*] Euboeae urbs, ab Aulide Boeotiae portu Euripo divisa. FARN.

840. *Gonoëssa*] In Aetolia. FARNABIUS Ex Homero, qui alto loco sitam scribit: ideo noster ait; ——— *nunquam carens Gonoëssa vento.*

843. *Tacitis*] Cereris sacris non revelandis. Hercul. Fur. v. 301. & 844. FARN.

843. *Eleusin?*] Herc. Fur. v. 302. FARN.

844. *Num-*

Numquid Ajacis Salamina veram?
Aut ferâ notam Calydona saevâ?
Quasque profundit subiturus aequor
Segnibus terras Titaressos undis,
Bessan & Scarphen? Pylon an senilem?
Pharin? an Pisam, Jovis & coronis
Elida claram?
Quolibet tristis miseras procella

Mit-

GRONOVII.

844. *Ajacis Salamina veram?*] Ante hunc versum deesse aliquid summi viri non amplius suspicantur: impetritum, inauguratum est: jam cusi duo versus, qui sensum possint explere: quid moror? jam immissi & multis forte pro Annaeanis habiti. Mihi cogitanti illa verba, *ire, venire, proficisci*, saepissime apud veteres intelligi non expressa, veniebat in mentem, & hujusmodi ellipsin hic locum habere posse. Vide quae ad Livium lib. 28, 20 & lib. 37, 10. & lib. 41, 3. notavimus. Quibus addenda verba Flori lib. 3. cap 6. *Ipse Pompejus in originem fontemque belli Ciliciam. Nec hostes detrectavere certamen.* Sic enim MS. o. ubi addiderunt in vulgatis, *versus est*. Sane praeceps magis atque abscisa videatur ista in Seneca brevitas propter mutatam etiam syntaxin: sed quo magis ob oculos aliorum exempla pones, eo mollior tibi res videbitur. Agamemnonis initio: *nonne vel tristes lacus incolere satius? nonne custodem Stygis Tergemina nigris colla jactantem jubis?* Posterior interrogatio haud dubie aliud verbum intellectum requirit, quam in proximo positum est. Sophocles Electra: Ἀλλ' ἢ ποιῶ;ν, ἢ βαθυσκαφῆ κοινῇ Κρύψαι σε. Scholiastes: Δεῖ δὲ ὑπακούειν ἔξωθεν ῥῆμα κατ' ἀναλογίαν, ἢ τὸ Ῥίψω, ἢ τὸ Δῶ, ἤ τι τῶν τοιούτων. *Numquid Ajacis Salamina veram?* nempe ibimus, aut veniemus. Aut certe ex versu 849. *procella nos mittet.* nam quae interponuntur omnia, eundem intellectum habent. Video autem, quod antehac ignoravi, jam Delrium *veram*, pro *veri*, quod habent libri, & de vera Salamine, quae tot magnos viros falsos aut dubios habuit, vera suspicatum esse.

VARIORUM.

844. *Numquid*] Insulam Atticam Telamoni regnatam; non illam à Teucro in Cypro conditam. & hic deesse aliquid videtur ad perficiendam constructionem, nisi referantur Accusativi ad *Mittat* infra versu 852. FARN.

845. *Ferâ*] Apro. Supra vers. 827. FARN.

845. *Calydona*] Urbem Aetoliae. FARN.

846. *Quasque profundit*] Rectius Trajectinus alter, & Parisiensis excusus, *perfundit*. SCHRODERUS.

847. *Titaressos*] Titaressus (ut vocat Lucanus lib. 6.) vel Titaresius, ut Graeci videntur malle, amnis Thessaliae tam pingues habet aquas, ut Peneo, cui influit, non admisceatur, sed olei instar supernatet, auctore Homero Iliad. 2. & Lucano lib. 6. ideo undas ejus vocat segnes. Plinius lib. 4. cap. 8. videtur nonnullis vocare *Euroton*, Strabo *Eurotam*, Epitoma ejus *Europum*. Homero aquas habet suaves. admiscetur Peneo, sed vix, ut patet ex Athenaeo lib. 2. cap. 2. causa, pinguedo juxta Strabonem, levitas, juxta Athenaeum & Plinium; fluit per Locros, quorum sunt urbes, Bessa & Scarphe. apud Stephanum Heracleo Glauci. Βησσάεις Σκαρφηιεύς καὶ Αὐγείας ἱερ. alia etiam Bessa Phocidis, & alia Scarphe Euboeae. Scarphe & Scarphia Eustathio eadem. Sed falli puto, nam una Scarphia Locrorum distincta à Scarphe. de quâ Pausan. in Corinthiac. & Achaic. alia Scarphia Boeotiae, Straboni. DELRIUS.

848. *Pylon*] Messeniae, *Pylon antiquam, Neleia Nestoris arva.* FARNABIUS.

849. *Pharin?*] Laconiae urbem. FARN.

849. *Pisam,*] Thyest. versu 122. FARN.

849. *Coronis*] victorum praemiis in ludis Olympicis juxta Elida urbem. FARN.

850. *Elida*] Vide Herc. Fur. 840 FARN.

Mittat, & donet cuicumque terrae:
Dum luem tantam Troïae atque Achivis
Quae tulit, Sparte procul absit: absit
Argos, & saevi Pelopis Mycenae;
Neritos parva brevior Zacyntho,
Et nocens saxis Ithace dolosis.
Quod manet fatum, dominusque quis te,
Aut quibus terris Hecube videndam
Ducet? in cujus moriere regno?

VARIORUM.

853. *Luem*] Helenam. FARN.
854. *Sparte*] Laconum urbs. FARNABIUS. Odio Helenae, quae Spartana fuit, negat se Spartam proficisci velle.
856. *Neritos*] Mons Ithacae. FARNABIUS. Stephano Νήριτος & Νήρικος, insula Acarnaniae, quae & Leucadia; & etiam mons Ithacae, vide Plinium l. 4. cap. 1. & 12. ubi docet etiam Zacynthum esse Ionii insulam. DELRIUS.
856. *Zacyntho,*] Insula Ulyssi regnata. *nemerosa Zacynthos, Dulichiumque Sameque & Neritos ardua saxis.* FARNABIUS.
857. *Dolosis.*] Latentibus sub undis. vel Ithaca saxosa & aspera, nidus inter scopulos, Ulyssis dolosi patria & regnum. FARN.
858. *Quod manet*] Conversus ad Hecubam Chorus hoc quaerit.

ACTUS QUARTUS.

HELENA. ANDROMACHA. HECUBA. POLYXENA Muta Persona.

Ut manibus Achillis rite inferiae peragantur, excogitata ratio est, qua ut veste ita animo nuptiali affecta mactetur Polyxena. vid. supra vers. 360. quae partes dantur Helenae, ut Polyxenam lactet inani spe nuptiarum cum Pyrrho. quas illa primo simulat, mox Andromachae jurgio excussa dolos fatetur & rem aperte suadet.

Hel. QUicunque hymen funestus, illaetabilis,
Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet,
Est

VARIORUM.

861. *Hymen*] Nuptiae. Vide Phoen. vers. 262. FARN.

863. *An-*

Eſt auſpice Helena dignus. everſis quoque
Nocere cogor Phrygibus. ego Pyrrhi toros
Narrare falſos jubeor; ego cultus dare,
Habituſque Grajos. arte capietur meâ,
Meâque fraude concidet Paridis ſoror.
Fallatur. ipſi levius hoc equidem reor.
Optanda mors eſt, ſine metu mortis mori.
Quid juſſa ceſſas agere? ad auctores redit
Sceleris coacti culpa. Dardaniae domus
Generoſa virgo, melior afflictos deus
Reſpicere coepit; teque felici parat
Dotare thalamo. tale conjugium tibi
Non ipſa ſoſpes Troja, non Priamus daret.

Nam

GRONOVII.

868. *Fraudetur. ipſi levius*] Commelinus notat MS. fere omnes habere, *Fidentur*: Colonienſem, *Fidantur*: quoſdam editos, *Fallatur*. Et hoc poſtremum ſancit Florentinus. Sane quiſquis fraudatur, fallitur: ſed non omnes, qui falluntur, fraudantur.

VARIORUM.

863. *Auſpice*] Veteres nihil non initiabantur ab augurio, in nuptiis itaque adhibiti auſpices. FARNABIUS.

863. *Helena*] Staſimus, Pauſanias & Hyginus Helenae matrem Nemeſim vocant: Homerus, Theocritus, Euripides, Theon Arati ſcholiaſtes & Ovidius Ledam nominant; quae contraria non ſunt. cum Baſſus, in Germanicum, Lactantius lib. 1. de falſa religione, & Crates tradiderint Ledam mortuam Nemeſis nomen aſſumſiſſe. Apollodorus l. 3. Biblioth. credit Nemeſim à Jove adamatam, cum periculi evitandi cauſa in anſerem ſe mutaſſet, à Jove, qui cygni formam induerat compreſſam, & eo compreſſu gravidam decumo poſt menſe ovum peperiſſe, quod Ledae cuſtodiendum tradiderit: inde natam Helenam; quae quia à Leda educabatur pro ſua, Ledae filia dicta fuit. Clearchus, in amatoriis, teſte Athenaeo l. 2. c. 17. prodidit Helenam in coenaculis, quae ὠὰ dicebantur, educatam fuiſſe: unde fabula Helenam ovo prognatam. quod tamen Lucianus in Gallo, quia Helena olorinum collum, candidum habuerit & oblongum, putat confictum. Ridicula etiam eſt Meliſſi Euboici fabulae illius interpretatio, quam Fulgentius lib. 2. Mytholog. refert. Magis etiam ridiculum Neoclis Crotoniatae commentum, cecidiſſe ovum è luna, è quo Helena nata ſit, & mulieres lunares ova parere, è quibus nati ceteros homines quinquies & decies proceritate excedant, auctore Herodoto Heracleote. haec partim ab aliis accepi, partim addidi de meo, DELRIUS.

863. *Dignus.*] Digna ſane pronuba, quae haſce funeſtas nuptias conciliaret, nam & ipſa bis rapta, jura jugalia violaverat. Paridem ſecuta Menelaum deſeruerat, Deiphobum prodiderat, Trojamque in prioris mariti gratiam. FARNAB.

865. *Cultus dare,*] Supra verſ. 362. FARN.

867. *Paridis ſoror*] Polyxena. FARN.

869. *Optanda*] Repentina & ſubita mors, *quae & Julio Caeſari optata contigit*. FARN.

870. *Auctores*] Duces Graecos, qui mihi invitae has partes mandarunt. FARN.

871. *Dardaniae*] Converſa ad Polyxenam, haec dicit. FARN.

3-3. Pr-

Nam te Pelaſgae maximum gentis decus
Ad ſancta lecti jura legitimi petit,
Cui regna campi lata Theſſalici patent.
Te magna Tethys, teque tot pelagi deae,
Placidumque numen aequoris tumidi Thetis
Suam vocabunt. te datam Pyrrho ſocer
Peleus nurum vocabit, & Nereus nurum.
Depone cultus ſquallidos, feſtos cape.
Dediſce captam. deprime horrentes comas,
Crinemque doctâ patere diſtingui manu.
Hic forſitan te caſus excelſo magis
Solio reponet. profuit multis capi.
Andr. Hoc deerat unum Phrygibus everſis malum,
Gaudere? flagrant ſtrata paſſim Pergama.
O conjugale tempus, an quiſquam audeat
Negare? quiſquam dubius ad thalamos eat,
Quos Helena ſuadet? peſtis, exitium, lues
Utriuſque populi! cernis hos tumulos ducum?
Et nuda totis oſſa quae paſſim jacent
Inhumata campis? haec hymen ſparſit tuus.
Tibi fluxit Aſiae, fluxit Europae cruor;
Cum dimicantes lenta proſpiceres viros,

In-

GRONOVII.

878. *Lata Theſſalici jacent.*] Flor. & Heinſ. minor *patent.* Hypallage. Qui regnum in campis Theſſalicis late patentibus obtinet. Vel, cujus regnum in Theſſalia plana & equitabili late patet.

VARIORUM.

876. *Pelaſgae*] Pyrrhus, cui campi Theſſ. patent lata regna, te in conjugium petit. FARN.

879. *Tethys*,] Maris Dea, Neptuni conjux. FARNABIUS.

880. *Thetis*] Mater Achillis Dea marina, Pelei uxor. FARN.

882. *Nurum vocabit*,] Affinem, neptem, nurum, &c. FARN.

883. *Feſtos*] Nuptiales. FARN.

885. *Doctâ manu.*] Pſecados, coſmetae, ciniflonis, coſmotriae, ancillae ornatricis, quae *pectitque comas & volvit in orbem.* FARN.

890. *O conjugale*] Ironia. FARN.

893. *Utriuſque*] Trojani & Graeci. FARN.

896. *Aſiae*,] In qua Troja. FARN.

896. *Europae*] In qua Graecia. FARN.

897. *Cum dimicantes*] Cum è muro Trojano proſpiceres duos maritos tuos monomachia de te cer-

Incerta voti. perge, thalamos appara.
Taedis quid opus eſt? quidve ſolenni face?
Quid igne? thalamis Troja praelucet novis.
Celebrate Pyrrhi, Troades, connubia;
Celebrate digne. planctus & gemitus ſonent.
Hel. Ratione quamvis careat, & flecti neget
Magnus dolor; ſociosque nonnunquam ſui
Moeroris ipſos oderit; cauſſam tamen
Poſſum tueri judice infeſto meam
Graviora paſſa. luget Andromacha Hectorem,
Et Hecuba Priamum: ſolus occulte Paris
Lugendus Helenae eſt. durum & inviſum & grave eſt,
Servitia ferre. patior hoc olim jugum
Annis decem captiva. proſtratum Ilium eſt,
Verſi Penates. perdere eſt patriam grave;
Gravius timere. vos levat tanti mali
Comitatus. in me victus & victor furit.
Quam quiſque famulam traheret, incerto diu
Caſu pependit. me meus traxit ſtatim
Sine ſorte dominus. cauſſa bellorum fui,

Tan-

VARIORUM.

certantes, ipſa cui faveas incerta legitimone Menelao, an raptori Paridi. FARN.

897. *Lenta*] Aſſenſus ſum libro Lipſiano & noſtris ſeptem. Vulgata lectio, *laeta*, nauci non eſt; quicquid alii dicant. Utut feminae forſan non attendant decoro inter conviciandum; at attendunt feminae ſcenicae; utpote quas non finit eſſe ſui juris Tragoedus: fraeno ſuo regit, hoc eſt rationis. GRUTERUS.

898. *Perge,*] Ironia. FARNABIUS.

899. *Solenni*] Nuptiali, Phoen. verſ. 263. & 507. FARN.

900. *Thalamis*] Sarcaſmus. FARN.

902. *Digne.*] Planctu ſcil. & gemitu, ut ſeq.

906. *Judice infeſto*] Magnum innocentiae argumentum, ut & alia hujus defenſionis; qua haut ſcio an quicquam nervoſius, aut ſplendidius, in Helenae defenſionem, dici queat. DELRIUS.

907. *Graviora*] Quam vos. FARNABIUS.

907. *Luget*] Vobis aperte luctum licet profiteri, mihi occulte lugendus eſt Paris. FARN.

911. *Proſtratum*] Vobis. FARN.

913. *Timere.*] Quod ego facio, deſerti à me mariti ultionem timens. FARN.

913. *Levat*] Vide Chorum ſequentem verſ. 1009. FARN.

914. *In me victus*] Me Trojani & Graeci deteſtantur. FARN.

916. *Meus*] Menelaus: prior maritus. FARN.

918. *Hoc*

Tantaeque Teucris cladis. hoc verum puta,
Spartana puppis vestra si secuit freta;
Sin rapta Phrygiis praeda remigibus fui,
Deditque donum judici victrix dea:
Ignosce Paridi. judicem iratum mea
Habitura causa est. ista Menelaum manent
Arbitria. nunc hanc luctibus paulum tuis,
Andromacha, omissis flecte. vix lacrimas queo
Retinere. *Andr.* Quantum est, Helena quod lacrimat, malum!
Cur lacrimat autem? fare, quos Ithacus dolos,
Quae scelera nectat. utrum ab Idaeis jugis
Jactanda virgo est? arcis an celsae edito
Mittenda saxo? num per has vastum in mare
Volvenda rupes, latere quas scisso levat

Al-

GRONOVII.

922. *Judicem iratum puta Habitura*] Lipsius è suo, *iratum mea Habitura causa est*. Opponit, quos viderit, codices Delrius: & *τὸ puta* hic esse notam irrisionis. Certe admodum intempestivae. Gruterus Lipsianum notat esse in Pall. uno: quem se secuturum, nisi vereretur esse allitum: nam cur, quaeso, inquit, abiissent à voce notissima & plana tot libri, sine causa? Hoc argumentum quanti sit, multis jam documentis patuit. Causa autem evidens est, quia è corrupto exemplari sunt propagati. Flor. *mea*.

VARIORUM.

918. *Hoc verum puta*,] *Anthypophora*. at dicetis me meruisse quae fuerim causa belli & cladis Trojanae; ego autem non fui causa. neque enim ultro secuta sum Paridem, sed ab eo rapta, & donata quidem illi â Venere. Supra vers. 66. FARNABIUS.

920. *Sin rapta*] Sum, ait, innocens, quia non sponte Trojam veni, sed vi compulsa, quia non adulteri blandas persuasiones, sed Deae Veneris mandata secuta sum, illius pollicitationem nolui falsam reddere. Utrumque argumentum à Gorgia Rhetore sumtum, qui in Oratione pro Helenâ, culpâ vacuam docet; quia vel fortunae imperio, Deorum jussu & Necessitatis nutu fecit, ea quae fecit, vel vi rapta, vel persuasa verbis, vel amore capta; singula deinde discutit, priora duo potissimum, quae hic abutitur. Non (inquit) sponte Trojam veni, sed rapta à Paridis potius, quam meo peccato. Nec tamen illius, qui datum sibi à Deà munus jure suo vindicavit. Dignus ille, cui tu, soror, ignoscas. Sed esto. mea tota culpa, meum facinus, quid te judicem esse postulas? an vereris ne benevolo judice absolvar? non est quod metuas. idem mihi judex, qui laesus, maritus adulterio lacessitus, Menelaus. illi futurum curae, ne impune abeat DELRIUS.

922 *Paridi.*] Qui datum sibi à Dea munus vindicavit jure suo. FARNABIUS.

922. *Judicem*] Quod vero meum peccatum spectat poenamque, severum satis habebo judicem Menelaum, nempe laesum, iratum. FARN.

924. *Nunc*] Polyxenam ad nuptias tu flecte, namque ego vix lacry. &c. FARN.

926. *Quantum*] Magnum certe aliquod imminet malum, quod Helenam malis induratam in lacrymas cogat. FARN.

932. *Si-*

Altum vadosos Sigeon spectans sinus?
Dic, fare, quidquid subdolo vultu tegis.
Leviora mala sunt cuncta, quam Priami gener
Hecubaeque Pyrrhus. fare, quam poenam pares.
Exprome, & unum hoc deme nostris cladibus,
Falli. paratas perpeti mortem vides.
Hel. Utinam juberet me quoque interpres deûm
Abrumpere ense lucis invisae moras,
Vel Achillis ante busta, furibunda manu
Occidere Pyrrhi, fata comitantem tua,
Polyxene miseranda; quam tradi sibi,
Cineremque Achilles ante mactari suum,
Campo maritus ut sit Elysio, jubet.
Andr. Vide, ut animus ingens laetus audierit necem.
Cultus decoros regiae vestis petit,
Et admoveri crinibus patitur manum.
Mortem putabat illud, hoc thalamos putat.
At misera luctu mater audito stupet.
Labefacta mens succubuit. assurge, alleva

Ani-

GRONOVII.

932. *Altum vadosos Sigeon spectans sinus?*] Mare potius speculatur quam sinus suos Sigeum. Flor. *vadoso sinus.* Lege: *latere quas scisso levat Altum vadoso Sigeon spectans sinu.* Nam ipsum mare *Altum* vocat. *Vadoso sinu*, quia Simois & Scamander concurrentes in campis multum terrae hauriunt, caecumque os & lacus marinos & paludem efficiunt circa Sigeum, teste Strabone lib. 13.

945. *Ut animus ingens*] Non patior hanc libertatem in secunda regione, quam excusat Gruterus. Suspicor fuisse: *Vide ut animi ingens hilaris audierit.* Tacitus 1. ann. *Sed foemina ingens animi munia ducis eos dies induit.*

VARIORUM.

932. *Sigeon*] Trojae promontorium. FARN.

935. *Quam*] Quam ut Polyxena nubat patris sui interfectori. FARN.

938. *Interpres*] Calchas. Supra vers. 351. & vers. 359. FARN.

944. *Campo*] Sede & domicilio beatarum animarum corpore exutarum. ἀπὸ τῆς λύσεως, id est, solutione, aliis ab ἐλεύσεως, id est, profectione, quem campum sub terra locant nonnulli, in orbe Lunae alii, alii in Sphaera, quae ἀντίχθων dicitur, in insulis fortunatis & Atlanticis alii. in Hispania Homerus, &c. Quum vero amoenitatem & gaudia Paradisi (cujus cognitionem ab Aegyptiis & literis sacris habuere) Philosophi & hos secuti Poëtae ad Elysium suum transtulerint, cur non & nomen indidem אשל אל id est, Dei nemus? FARNABIUS.

945. *Animus*] Polyxenae, quae muta inducitur persona, quasi virginem ingenuam deceat silentium. Quae tamen apud Euripidem θανεῖν,

in-

Animum, & cadentem misera firma spiritum.
Quam tenuis anima vinculo pendet levi!
Minimum est, quod Hecubam facere felicem potest.
Spirat. revixit. prima mors miseros fugit.
Hec. Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
Adhuc rebellat? ô manum Paridis levem!
Cinis ipse nostrum sanguinem ac tumulus sitit.
Modo turba felix latera cingebat mea.
Lassabar in tot oscula, in totum gregem
Dividere matrem. sola nunc haec est super,
Votum, comes, levamen, afflictae quies.
Haec totus Hecubae foetus. hac solâ vocor
Jam voce mater. dura & infelix, age,
Elabere anima. denique hoc unum mihi
Remitte funus. irrigat fletus genas,
Imberque victo subitus è vultu cadit.
Laetare, gaude, gnata. quam vellet tuos
Cassandra thalamos, vellet Andromache tuos!
Andr. Nos, Hecuba; nos nos, Hecuba, lugendae sumus,
Quas mota classis huc & huc sparsas feret.
Hanc cara tellus sedibus patriis teget.
Hel. Magis invidebis, si tuam sortem scias.

Andr.

VARIORUM.

inquit, *καὶ ξυντυχία κρείσσων ἀνάγκης.* FARN.

953. *Minimum*] Facilis mors & unus quasi spiritus evolans Hecubam servitute ac miseriis liberare valet. FARN.

954. *Prima mors*] Mors vero maxime fugit miseros. FARN.

956. *Levem!*] Quae Achillem non in totum interfecerit. sup. vers. 346. FARN.

957. *Cinis ipse*] Translatus de Ovidio locus est, ex Metamorphosi. ubi haec querela Hecubae legitur, —— *cinis ipse sepulti In genus hoc saevit, tumulo quoque sensimus hostem, Aeacidae foecunda fui.* —— FABRITIUS.

960. *Matrem.*] Affectus & officia materna. FARNABIUS.

960. *Sola*] Supererat quidem Cassandra, aliis Alexandra, sed non comes matris. *Namque trahebatur passis Priamëia virgo Crinibus à templo Cassandra adytisque Minervae,* infra vers. 968. & 977. FARNABIUS.

962. *Sola vocor*] Polyxenes solius. FARN.

963. *Dura*] Difficilis ad exeundum. FARN.

965. *Genas,*] Polyxenae. FARN.

968. *Thalamos,*] Mori, ut tu. FARN.

972. *Magis*] Invidendo felicitati illius, tuam dolebis. FARN.

974. *Ven*

Andr. An aliqua poenae pars meae ignota eſt mihi?
Hel. Verſata dominos urna captivis dedit.
Andr. Cui famula tradar, ede. quem dominum voco?
Hel. Te ſorte prima Scyrius juvenis tulit.
Andr. Caſſandra felix! quam furor ſorte eximit,
Phoebuſque. *Hel*. Regum hanc maximus rector tenet.
Hec. Eſtne aliquis, Hecubam qui ſuam dici velit?
Hel. Ithaco obtigiſti praeda nolenti brevis.
Hec. Quis tam impotens ac dirus, & iniquae ferus
Sortitor urnae regibus reges dedit?
Quis tam ſiniſter dividit captas deus?
Quis arbiter crudelis, & miſeris gravis,
Eligere dominos neſcit? & ſaevâ manu
Dat iniqua miſeris fata? quis matrem Hectoris
Armis Achillis miſcet? ad Ulyſſen vocor.
Nunc victa, nunc captiva, nunc cunctis mihi
Obſeſſa videor cladibus. domini pudet,

Non

GRONOVII.

975. *Cui famula tradar, ede.*] Flor. *trader.*

977. *Quam furor ſorte eximit,*] Flor. *Sorti.*

987. *Ad Ulyſſem vocer.*] Flor. *Ulyſſen*: ut & v. 1096. *Ipſumque Ulyſſen.*

VARIORUM.

974. *Verſata*] Sup. v. 58. FARN.

976. *Scyrius*] Pyrrhus Achillis filius ex Deidamia Lycomedis Scyri regis filia. FARN.

977. *Caſſandra*] Alio nomine dicta Alexandra, teſte Pauſania in Lacon. Natarum Priami pulcherrima, ſi credimus Homero Iliad. *ν*. DELRIUS.

977. *Felix!*] Propter divinationem & ſacerdotium Phoebi ſorte exempta. FARNABIUS.

978. *Regum*] Agamemnon Caſſandram extra ſortem. habet. FARN.

979. *Hecubam*] Quia vetulam. ſup. 58. FARNABIUS.

980. *Praeda*] *Praedae mala ſers quam victer Ulyſſes Eſſe ſuam nollet.* FARN.

980. *Brevis*] Cito enim ab Ulyſſe dimiſſa ad Thracas fugit, ubi in canem converſa, id eſt, rabidis conviciis omnes impetens, lapidibus obruta eſt. FARN.

982. *Regibus*] Nonnullis placet lectio, *haud regibus reges.* FARN.

985. *Eligere*] Dignos eligere neſcit, ſed caeca ſorte indigne miſcet. FARN.

986. *Quis matrem*] Ut eidem Ulyſſi, cui adjudicata ſunt Achillis arma, contingat Hecuba; *cujus rationem ſubjungit* verſ. 990. Hect. ſp. &c. FARNABIUS.

987. *Armis Achillis*] Quae Ulyxi obtigere, judicibus vel Graecis, juxta Ovidium, Antipatrum, Aſclepiadem, & Sophoclem; vel captivis Trojanis juxta Homerum, Q. Smyrnaeum & alios.

988. *Nunc victa,*] Poſtquam Ulyſſi ſorte contigerim. FARN.

 990. *He-*

Non servitutis. Hectoris spolium feret,
Qui tulit Achillis? sterilis, & saevis fretis
Inclusa tellus non capit tumulos meos.
Duc, duc, Ulysse nil moror. dominum sequor.
Me mea sequentur fata. non pelago quies
Tranquilla veniet, saeviet ventis mare,
Et bella, & ignis, & mea, & Priami mala.
Dumque ista veniunt, interim hoc poenae loco est:
Sortem occupavi, praemium eripui tibi.
Sed incitato Pyrrhus accurrit gradu,

Vul-

GRONOVII.

990. *Hectoris spolium feret*,] Vir doctissimus haec desumpsisse putat Senecam è Troadibus Euripidis, ubi Talthybius Andromachen, quia cum properante Pyrrho conscendere navem compulsa fuerit, Hecubae narrat mandasse curam sepeliendi Astyanactis, & quidem in clypeo Hectoris. Hunc clypeum appellari censet ille *spolium Hectoris.* & inde capit ansam reprehendendi auctoris: nam apud Euripidem clypeum illum esse in potestate Hecubae, cui tradi curaverat Andromache: at cum ista loquebatur apud Senecam Hecuba, etiamnum penes Andromachen fuisse. quare non posse hic se non desiderare judicium Senecae, qui ista Hecubae tribuat, quum non esset penes eam Hectoris clypeus. *Hi motus animorum atque haec exordia tanta Pulveris exigui jactu.* nam *Hectoris spolium* Senecae non est clypeus ejus, sed ipsa mater Hecuba.

992. *Num capit tumulos*] Florent. sine interrogatione: *non capit tumulos meos.* Et recte. Praesagit enim se non morituram in Graecia: & putatur obiisse in Thracibus, cui loco Cynossema nomen.

997. *Interim haec poenae in loco est:*] Florentinus: *interim hoc poenae loco est, Sortem occupavi, praemium eripui tibi.* Totidem apicibus ille sanctae vetustatis codex. In quo gaudere mihi licet, quippe qui sic olim difficillimum hunc locum de conjectura restituerim. lib. 2. Observ. cap. 9. Vulgo etiam, *eripuit mihi:* quod sensum admittebat nullum. Sed & praecedentia verba in futuro, *sequentur, veniet, saeviet*; non, *sequantur, veniat, saeviat*, ut magis vaticinari, quam imprecari, aut certissima imprecari videatur. Sumpsit autem haec Seneca ex persona Cassandrae apud Euripidem, quae se cladem & calamitatem fore Agamemnonis domui canit. Quod ad marginem quoque notaverat Grotius eum eadem emendatione, quam, ni fallor, in alio exemplari manu ipsius adscriptam nos olim vidisse apud Vossios candide prodidimus. Denique Flor. *Dumque ista veniunt*, non *venient.* hoc quoque bene, & rem praesentiorem certioremque facit. Sententia: Omnes istae calamitates mecum in te incident, & dum exspectantur illae, praesentem poenam habes, quod ego sortem tuam invasi, & prohibui, ne praemium acciperes, si enim cessasset nomen meum, excidisset alia tibi foemina vel jucunda vel utilis: ita cum sorte habuisses praemium. Nunc ego caeteras anteverti, ut sortem haberes, nec iterum trahere posses; praemio careres, quippe nactus anum nulli usui.

VARIORUM.

990. *Hectoris spolium*] Me matrem Hectoris. spolium autem proprie vestis corpori detracta dicitur. FARNABIUS. Quia gessit in utero Hectorem, inquiunt alii. Ego simplicius, quia parens & filius reputantur unum & idem, neque possit triumphari mater, nisi dehonestetur in matre etiam natus. GRUTERUS.

993. *Nil moror.*] Sequar tamen, ut & infortunia mea Ulyssem comitentur. FARNABIUS.

994. *Me mea sequantur fata.*] Ita & nostri Pall. aliquot, ut sit optantis. Vulgo, *sequentur*, minus bene: neque enim id ipsa scire ac polliceri sibi poterat Hecuba. GRUTERUS.

1001. *Re-*

Vultuque torvo. Pyrrhe, quid cessas? age,
Reclude ferro pectus & Achillis tui
Conjunge soceros. perge mactator senum;
Et hic decet te sanguis: abreptam trahe,
Maculate Superos caede funesta deos,
Maculate Manes. quid precer vobis! precor
His digna sacris aequora. hoc classi accidat
Toti Pelasgae, ratibus hoc mille accidat,
Meae precabor, cum vehar, quidquid rati.

VARIORUM.

1001. *Reclude*] Me ut nuper Priamum confice, conjungeque nos per mortem soceros in his funestis nuptiis patris tui. FARNABIUS.

1002. *Mactator*] Supra vers. 45. FARN.

1003. *Hic decet*] Meus senilis hic cruor. FARNABIUS.

1003. *Abreptam trahe*,] Polyxenam. FARNABIUS. Cruserianus *abreptam trahe*, pro *trahite*. Et quare non sequar praesertim cum Pyrrhum solum alloquatur Hecuba? quin & praecedat numero eodem, *reclude*, *conjunge*, *perge*. PONTAN. Nec aliter Flor. & Voss.

1005. *Manes*] Inferos. *Vel* Acchillis umbram. FARNABIUS.

1006. *Digna*] Saeva, tumida, infesta. FARN.

1008. *Meae*] Supra vers. 992. FARN.

CHORUS TROADUM.

Chorus occasione sumpta ab Helenae dicto supra vers. 911. vos levat tanti mali comitatus, *solatur se communi malo*, *quasi* solamen miseris socios habuisse doloris; *quod tamen solatium ipsis sortito disjunctis ablatum fore.*

Dulce moerenti populus dolentum,
Dulce lamentis resonare gentes.
Lentius luctus lacrimaeque mordent,
Turba quas fletu simili frequentat.
Semper, ah, semper dolor est malignus:

Gau-

GRONOVII.

1013. *Dolor ipse magnus:*] Versum hunc adulterinum judicat optimus Gruterus, quia pro eo toto membranae numero novem, *dolor & magnus:* nisi quod unus recentioris scripturae: *Semper ah semper dolor & magnus:* hactenus, ut eadem manu exprimatur altera lectio ad oram, tanquam sin-

Gaudet in multos ſua fata mitti,
Seque non ſolum placuiſſe poenae.
Ferre, quam ſortem patiuntur omnes,
Nemo recuſat.
Nemo ſe credet miſerum, licet ſit;
Tolle felices. removeto multo
Divites auro. removeto centum
Rura qui ſcindunt opulenta bubus,
Pauperi ſurgent animi jacentes.
Eſt miſer nemo, niſi comparatus.
Dulce in immenſis poſito ruinis
Neminem laetos habuiſſe vultus.
Ille deplorat, queriturque fatum,
Qui ſecans fluctum rate ſingulari
Nudus in portus cecidit petitos.
Aequior caſum tulit, & procellas,
Mille qui ponto pariter carinas
Obrui vidit tabulâque littus
Naufragâ ſpargi, mare cum coactis
Fluctibus Corus prohibet reverti.

Que-

GRONOVII.

ſincerior. Rurſus ergo praeclare Florentinus: *Semper, ah ſemper dolor eſt malignus. Gaudet in multos.* Nam quid eſt malignum eſſe, niſi velle aliis & facere, ubi poſſis, male? At dolere malum eſt. Qui autem dolet ipſe, multos vult ſecum dolere. Ergo eſt malignus, qui vult aliis quoque eſſe male.

1015. *Seque non ſolum patuiſſe poenae.*] Tandem non Mog. modo, non Florent. ſed omnes Gruteri quoque *placuiſſe*: ſed ubi debebant exoraſſe, nihil impetrarunt. Agamemnone: *Et cum in paſtus armenta vagos Vilia currunt, placet in vulnus Maxima cervix.* Hippolyto: *à meo primum toro, Et ſcelere tanto placuit ordiri virum?*

1031. *Tabulâque littus Naufragâ ſpargi,*] Quid ſibi vult Etruſcus: *Naufraga terris mare cum coactos.* Cogitandum.

VARIORUM.

1014. *Gaudet*] Gaudet ſua mala in multos mitti, communicari. FARN.

1018. *Nemo*] Sit nemo dives; & ipſi pauperes non videbuntur miſeri, FARN.

1020. *Centum*] *Terram qui centum vertebat aratris.* Virgil. de Galeſo. 7. Aeneid. FARN.

1027. *Singulari*] Unica, ſola, ſingula *μονότροπος ἀνήρ*. FARN.

1028. *Nudus*] E naufragio enatans. FARN.

1032. *Mare cum coactis*] Duo impreſſi, *dum coactis.* SCHRODERUS.

1033. *Corus*] Thyeſt, v. 578. FARNABIUS.

1034. *He-*

Queftus eft Hellen cecidiffe Phryxus,
Cum gregis ductor radiante villo,
Aureo fratrem fimul & fororem
Suftulit tergo, medioque jactum
Fecit in ponto. tenuit querelas
Et vir, & Pyrrhe, mare cum viderent.
Et nihil praeter mare cum viderent,
Unici terris homines relicti.
Solvet hunc coetum, lacrimafque noftras
Sparget huc illuc agitata claffis,
Et tubâ juffi dare vela nautae,
Cum fimul ventis properante remo
Prenderint altum, fugietque littus.

Quis

GRONOVII.

1045. *Cum femel ventis properante remo*] Jamdudum correxeram: *Cum fimul ventis.* & ita plane Florentinus. *Simul ventis*, ut apud Silium lib. 5. *avulfa eft nam protenus hofti Ore fimul cervix.*

VARIORUM.

1034. *Hellen*] Phryxus & Helle & patrem Athamanta & novercam Ino fugientes ariete aurei velleris confcenfo pontum transfretare aggreffi funt. quod ille quidem fecit, Helle vero fubmerfa nomen ponto reliquit FARN.

1035. *Gregis*] Aries aureo vellere radians FARN.

1037. *Jactum*] Jacturam Helles. FARN.

1038. *Tenuit*] Contra, Deucalion & Pyrrha non conquerebantur malum late patens. FARN.

1039. *Et vir,*] Deucalion Promethei filius juxta Hellanicum, Hefiodum, & Apollonium, DELRIUS.

1039. *Pyrrhe,*] Epimethei filia, auctore Proclo in Hefiodic. enarrationibus. DELRIUS.

1040 *Et nihil*] Multa olim fuêre diluvia. primum generale temporibus Noachi, de quo in facris litteris Genef. 7. ad perdendam tollendamque ex orbe terrarum malitiam, ut ait Lactantius lib. 2. quod pulchre defcribit Alcimus lib. 4. cetera peculiaria, primum in Aegypto, Promethei & Herculis tempore menftruum apud Diodorum lib. 1. fecundum in Attica bimeftre rege Attico Ogyge, Paufan. in Attic & Diodor. lib. 6. Tertium in Theffaliâ aetate Deucalionis, quod integra hyeme duravit Ariftot. in Meteor. Virgilio in Georg Ovidio, & ceteris poëtis: & de hoc nofter, & fere femper ceteri poëtae intelligendi; etfi de eo loquantur, quafi generale fuiffet Quartum Pharonium in Aegypto imperante Proteo, de quo Lucanus lib ult *Tunc, clauftrum pelagi, coepit Pharon infula quondam. In medio fletit illa mari, fub tempore vatis Proteos: ut nunc eft Pellaeis proxima muris* Accuratiffimam diluvii defcriptionem invenies apud Senecam lib. 3. Natur. quaeft. cap. 27 DELRIUS.

1042. *Hunc*] Noftrum, captivarum. vid. argumentum hujus Chori. FARNABIUS.

1042. *Coetum,*] Vulgo, *queftum* M. S. o. & Interpres, *coetum*, i. e. omne focietatis folatium auferetur. DELRIUS.

1044. *Et tubâ*] Imitatur Euripidem, qui in Rhoefo. Πόνος δ' ἔχοι ἂν κἀμὲ τυρσηνικῆς Σάλπιγγος αὐδῆ. & in Heraclidis; ——— Ἐσήμην' ὄρθιον τυρσηνικῇ Σάλπιγγι. Sophoclis tamen & Euripidis fcholiaftae tradiderunt neque Graecos neque Barbaros Trojani belli tempore tuba ufos fuiffe, quibus Euripides & Seneca, ut videtis, alii etiam poëtae repugnant. vid. Trag Agamemn. verf. 428 DELRIUS.

1046. *Fugietque*] In altum è portu vectis terra re-

Quis ſtatus mentis miſeris, ubi omnis
Terra decreſcet, pelaguſque creſcet?
Celſa cum longe latitabit Ide?
Tum puer matri, genitrixque gnato,
Troja qua jaceat regione monſtrans
Dicet, & longe digito notabit:
Ilium eſt illic, ubi fumus alte
Serpit in coelum, nebulaeque turpes.
Troës hoc ſigno patriam videbunt.

VARIORUM.

recedere videtur. *Provehimur portu, terraeque urbeſque recedunt.* Oculus enim quieſcere nos judicans, motu conſpecto, quaſi ſemet retractans terram retro tendere opinatur. FARNABIUS.

1054. *Nebulaeque*] Aſcendentis fumi. FARN.

ACTUS QUINTUS.

NUNCIUS. ANDROMACHA. HECUBA.

Nuncius matribus narrat, ut è turri praecipitatus fuerit Aſtyanax, & Polyxena ad tumulum Achillis caeſa.

Nunc. O Dira fata, ſaeva, miſeranda, horrida,
Quod tam ferum, tam triſte bis quinis ſcelus
Mars vidit annis? quid prius referens gemam?
Tuos ne potius, an tuos luctus, anus?
Hec. Quoſcunque luctus fleveris, flebis meos.
Sua quemque tantum, me omnium clades premit.

Mi-

GRONOVII.

1058. *Quod prius referens gemam?*] Florent. *quid prius.* ut è margine Baſil. notavit Delrius.

VARIORUM.

1056. *O dira*] Incrementum Rhethoricum. FARNABIUS.

1057. *Tam triſte*] Cujuſmodi non vidimus bello decennali. FARN.

1059. *Tuoſne*] Tuoſne ô Andromacha, an tuos ô Hecuba? FARN.

1062. *Mi-*

Mihi cuncta pereunt. quisquis est, Hecubae est, miser.
Nunc. Mactata virgo est. missus è muris puer.
Sed uterque letum mente generosa tulit.
Andr. Expone seriem caedis, & duplex nefas
Prosequere. gaudet magnus aerumnas dolor
Tractare totas. ede, & enarra omnia.
Nunc. Est una magna turris è Troja super,
Assueta Priamo; cujus è fastigio
Summisque pinnis arbiter belli sedens
Regebat acies. turre in hac blando sinu
Fovens nepotem, cum metu versos gravi
Danaos fugaret Hector & ferro & face,
Paterna puero bella monstrabat senex.
Haec nota quondam turris, & muri decus,
Nunc saeva cautes. undique affusa ducum
Plebisque turba cingitur. totum coit
Ratibus relictis vulgus. his collis procul
Aciem patenti liberam praebet loco;
His alta rupes, cujus è cacumine
Erecta summos turba libravit pedes.

Hunc

GRONOVII.

1066. *Gaudet animus aerumnas meus*] Flor. per gnomen: *gaudet magnus aerumnas dolor Tractare totas.*

VARIORUM.

1062. *Mihi cuncta*] Reginae, & in omnes miserias superstiti. FARN.

1066. *Animus*] Induratus jam, malis insensatus & insanus. FARN.

1068. *Est una*] Superest è Troja turris una portae Scaeae, quod ad sinistram esset, dictae, è qua Priamus, Antenor, &c. proelia & exercitus spectabant, ut Iliad. γ'. FARN.

1071. *Regebat*] Signo è moenibus dato congrediendi cum hoste, vel receptus. FARN.

1071. *Turre*] *Mittitur Astyanax illis de turribus, unde Pugnantem pro se proavitaque regna tuentem Saepe videre patrem monstratum à matre solebat.* FARNABIUS.

1073. *Face,*] Quam in naves intulit FARN.

1077. *Totum*] Confluunt universi à classe ad miserandum hoc spectaculum. FARN.

1079. *Aciem patenti, &c.*] Prospectum. FARNABIUS

1081. *Libravit*] In pedum digitos erecta. *vel* sedens lib. ped. FARN.

1082. *Hunc*

Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus gerit,
Et tota populo silva suspenso tremit.
Extrema montis ille praerupti petit,
Semiusta at ille tecta, vel saxum imminens
Muri cadentis pressit. atque aliquis (nefas)
Tumulo ferus spectator Hectoreo sedet.
Per spatia late plena sublimi gradu
Incedit Ithacus, parvulum dextra trahens
Priami nepotem: nec gradu segni puer
Ad alta pergit moenia. ut summa stetit
Pro turre, vultus huc & huc acres tulit,
Intrepidus animo. qualis ingentis ferae
Parvus tenerque foetus, & nondum potens
Saevire dente, jam tamen tollit minas,
Morsusque inanes tentat, atque animis tumet:
Sic ille dextra prensus hostili puer
Ferox, superne moverat vulgum ac duces,
Ipsumque Ulyssen. non flet e turba omnium,

Qui

GRONOVII.

1082. *Hunc fagus tegit*,] Emendaverat è suo Lipsius: *gerit.* Intercedit cohors codicum Gruteri. At in ordinem coget illam Florentinus, qui clare *gerit.* Nam quod objicitur, non posse hoc placere ob versum sequentem, tanquam heic scilicet agat arbor, ibi patiatur, quid rationis sit, vel ignoro, vel non libet dicere.

1085. *Vel saxum imminens*] Manus illustris: Forte, *eminens* Non putem necessarium. Medea: *ipsa tectis parte praecipiti imminet.* Agamemnone: *Arx imminet praerupta.* Dein eadem *prensat* pro *pressat.* Sed utcunque dissimulent, qui veteres libros tractarunt, non optimus modo, sed & multi alii, *pressit.* Nos certe in Vossiano, Heinsianis, nostro, duobusque in Germania notavimus. Et verum est multoque elegantius. Sic in Thyeste: *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat.* Hippolyto: *juvit aut amnis vagi Pressisse ripas.* Quod utrumque sollicitavit Gruterus. Sed est usus elegans praeteriti pro praesente, quem idem vir praestans in Prosis Senecae adsecutus non est, ut ibi notavimus, Mela lib. 1. cap. 1. *Ubi primum se coarctat, Hellespontus vocatur: Propontis, ubi se expandit: ubi iterum pressit, Thracius Bosporus: ubi iterum effundit, Pontus Euxinus.*

VARIORUM.

1082. *Hunc pinus*] Describit concursum illum vulgi, omnia, ad aspectum Astyanactaei supplicii, occupantis. LIPSIUS.

1082. *Gerit*,] Ascendentes, sc. ut Astyanacta projectum spectarent. FARN.

1093. *Ingentis*] Leonis catulus. FARN.

1098. *Superne*] E turri sc. FARN.

1098. *Ferox*,] alto animo mortem despiciens. FARNABIUS.

1099. *Non flet*] *Ille solus non flet* pro quo omnes flebant. *At populus, lacrymas, quas ille tenebat, non tenet*, FARN.

1101. *Cen-*

Qui fletur: ac dum verba fatidici & preces
Concipit Ulysses vatis, & saevos ciet
Ad sacra superos, sponte desiluit suâ
In media Priami regna.
Andr. Quis Colchus hoc, quis sedis incertae Scytha
Commisit? aut quae Caspium tangens mare
Gens juris expers ausa? non Busiridis
Puerilis aras sanguis aspersit feri.
Nec parva gregibus membra Diomedes suis
Epulanda posuit. quis tuos artus teget,
Tumuloque tradet? *Nunc.* Quos enim praeceps locus
Reliquit artus? ossa disjecta & gravi
Elisa casu, signa clari corporis,
Et ora, & illas nobiles patris notas
Confudit imam pondus ad terram datum.
Soluta cervix. silicis impulsu caput
Ruptum, cerebro penitus expresso. jacet

De-

GRONOVII.

1115. *Silicis incursu caput*] Sic Pall. Vulgati, *incussu*. Lipsii codex *impulsu*. Se praetulisse consensum plurium ait Gruterus. At litem secundum Lipsium dat Etruscus.

VARIORUM.

1101. *Concipit*] Prout à Calchante vate instructus & edoctus fuerat. FARN.

1101. *Ulysses*] De Ulyssis morte, haec Sex. Empyricus cap. 16. contra Mathematicos: quidam scribunt eum à Telegono filio per imprudentiam interemptum: alii à Laro, qui marini turturis stimulum immiserat, occisum; alii in equi formam mutatum. Sane in Italia sepultum docet Aristoteles in Peplo; ubi illum collocat in Tyrrhenia; ἐπὶ Ὀδυσσέως, κεῖμαι ἐν Τυῤῥηνίᾳ: quo pervenerat, postquam eum Neoptolemus, ne à cognatis occideretur, Cephallenia & Ithaca cedere jusserat. vide Isacium & Canterum in Lycophron.

1102. *Sponte*] Projecit se in medium urbis, vel populi illic adstantis. Sunt qui suffertum eunt hoc hemistichium, adduntque; *non trepidus puer.* verum citra autoritatem libri unius. FARN.

1104. *Quis Colchus*] Quis immanissimus è Colchis Medeae crudelitate famosis? FARN.

1104. *Sedis*] Herc. Fur. 532. & Thyest. v 628. & 1045. FARN.

1105. *Quae Caspium*] Hyrcani, barbari & crudeles. FARN.

1106. *Busiridis*] Herc. Fur. 484. FARN.

1108. *Parva*] Puerorum. FARN.

1108. *Gregibus*] Equis. Herc. Fur. 225. FARNABIUS.

1110. *Quos enim*] Neque enim sepultura opus erit laceris & dispersis artubus. *Quid enim superest de corpore? quis membra, quis ossa invenit? obtritum pueri perit omne cadaver More animae.* FARN.

 1117. *His*

Deforme corpus. *Andr*. Sic quoque est similis patri.
Nunc. Praeceps ut altis cecidit è muris puer,
Flevitque Achivûm turba, quod fecit, nefas;
Idem ille populus aliud ad facinus redit,
Tumulumque Achillis. hujus extremum latus
Rhoetea leni verberant fluctu vada.
Aversa cingit campus, & clivo levi
Erecta medium vallis includens locum
Crescit theatri more. concursus frequens
Implevit omne littus. hi classis moras
Hac morte solvi rentur. hi stirpem hostium
Gaudent recidi. magna pars vulgi levis
Odit scelus, spectatque: nec Troës minus
Suum frequentant funus, & pavidi metu
Partem ruentis ultimam Trojae vident.
Cum subito thalami more praecedunt faces.
It pronuba illic Tyndaris, moestum caput
Demissa. tali nubat Hermione modo,
Phryges precantur. sic viro turpis suo
Reddatur Helene. terror attonitos tenet

Utros-

GRONOVII.

1117. *Hic quoque est similis patri.*] Quod conjecit Gruterus: *Sic quoque est similis patri;* id expressum habet Florentinus.

1123. *Adversa cingit campus,*] Flor. *Aversa*. Recte: nam frons promontoriorum respicit mare: altera igitur pars *aversa*, & tergi instar.

1129. *Odit scelus, spectatque:*] Satis hoc ad arguendam vanitatem vulgi: exsecrari & tamen spectaculo frui, nam viri graves in his, modo liceat, parcunt oculis. Ipse Nero, teste Tacito, *jussit scelera, non spectavit*. Itaque nihil mutandum.

1136. *Terror attonitos movet*] Flor. *attonitos te-*

VARIORUM.

1117. *Hic quoque*] Etiam in hoc similis patri, quem lacerum raptarat bigis Achilles. FARN.

1120. *Aliud*] Polyxenae caedem. FARN.

1121. *Tumulumque*] Qui ad Rhoeteum Trojae promontorium. FARNABIUS. Achillis tumulum statuunt in Propontide Homerus Odyss. *ω'*. & in Peplo Aristoteles. DELRIUS.

1126. *Moras*] Sup. vers. 354. 550. & 811. FARNABIUS.

1132. *Thalami*] Nuptiali ritu. sup. 360. FARN.

1132. *Faces.*] Phoen. 263. & 507. FARN.

1133. *Pronuba*] Sup. 861. FARN.

1134. *Hermione*] Helenae & Menelai filia postea à Pyrrho rapta, verum ab Oreste, cui prius desponsata fuerat, repetita, caeso Pyrrho. FARN.

1134. *Modo,*] Nece FARN.

1135. *Turpis*] Adultera. FARN.

1137. *Utros-*

Utrosque populos. ipsa dejectos gerit
Vultus pudore; sed tamen fulgent genae,
Magisque solito splendet extremus decor.
Ut esse Phoebi dulcius lumen solet
Jam jam cadentis, astra cum repetunt vices,
Premiturque dubius nocte vicinâ dies.
Stupet omne vulgus; & fere cuncti magis
Peritura laudant. hos movet formae decus,
Hos mollis aetas, hos vagae rerum vices.
Movet animus omnes fortis, & leto obvius.
Pyrrhum antecedit. omnium mentes tremunt:
Mirantur, ac miserantur. ut primum ardui
Sublime montis tetigit, atque alte edito
Juvenis paterni vertice in busti stetit,
Audax virago non tulit retro gradum;
Conversa ad ictum stat truci vultu ferox.
Tam fortis animus omnium mentes ferit.
Novumque monstrum est, Pyrrhus ad caedem piger.
Ut dextra ferrum penitus exacta abdidit,
Subitus recepta morte prorupit cruor
Per vulnus ingens, nec tamen moriens adhuc
Deponit animos, cecidit, ut Achilli gravem

Fa-

GRONOVII.

net. quod convenientius stupore defixis & immobilibus.

1143. *Et fere cuncti magis*]Sic & Fl. nec video, cur potius sit: *ut fere*. Et hoc naturale est, inquit, ut quae salva transirent homines ac pro mediocribus ducerent, ea prae aliis efferant extollantque, cum vident brevi defutura vel interitura.

1148. *Miserentur, ac mirantur.*] Flor. cum Lipsiano: *Mirantur, ac miserantur.*

VARIORUM.

1137. *Utrosque*] Trojanos & Graecos. FARN.

1137. *Ipsa*] Polyxena. FARN.

1138. *Sed tamen*] In ipsa morte. FARN.

1144. *Peritura laudant.*] Per γνώμην adjunctam narrat & effert, Omne vulgus attonitum stetit in formâ Polyxenae: & eò magis, quod insitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius vel loca suppliciorum nostrorum adi. Itaque velut parenthesi quâdam haec legenda. LIPSIUS.

1150. *Juvenis*] Pyrrhus FARNABIUS.

1153. *Ferit.*] Dolore, stupore, commiseratione. FARN.

1158. *Cecidit,*] Euripides & Ovidius sollicitam faciunt, nequid inter cadendum astantium oculis aperiretur, quod natura tectum voluit. Euripides:

Factura terram, prona, & irato impetu.
Uterque flevit coetus. at timidum Phryges
Misêre gemitum. clarius victor gemit.
Hic ordo sacri. non stetit fusus cruor,
Humove summa fluxit. obduxit statim,
Saevusque totum sanguinem tumulus bibit.
Hec. Ite, ite Danai; petite jam tuti domos,
Optata velis maria diffusis secet
Secura classis. concidit virgo, ac puer.
Bellum peractum est. quo meas lacrimas feram?
Ubi hanc anilis exspuam leti moram?
Gnatam, an nepotem; conjugem, an patriam fleam?
An omnia? an me? sola mors votum meum.
Infantibus violenta, virginibus venis,
Ubicumque properas, saeva: me solam times,
Vitasque. gladios inter ac tela & faces
Quaesita totâ nocte, cupientem fugis.
Non hostis, aut ruina, non ignis meos
Absumpsit artus: quam prope à Priamo steti?
Nunc. Repetite celeri maria, captivae, gradu.
Jam vela puppis laxat, & classis movet.

VARIORUM.

piles: —— *ἡ δὲ θνήσκουσ' ὅμως Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, Κρύπτουσ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών.* Ovidius. *Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas Cum caderet, castique decus servare pudoris.* DELRIUS.

1158. *Gravem*] Hippolyt. 1280. FARNABIUS.

1160. *Uterque*] Troum & Grajorum. FARN.

1163. *Obduxit*] Hausit, ebibit. FARN.

1164 *Tumulus*] Noster vult in Troade ad bustum Achillis immolatam Polyxenam, ut Virgilius: sed Euripides in Chersoneso ad tumulum honorarium. vide Turneb. lib. 11. adversar. cap. 19. de illa Ausonius: *Troas Achilleo conjuncta Polyxena busto, Malueram nullo cespite functa tegi. Non bene discordes tumulos miscetis Achivi: Hoc violare magis, quam sepelire fuit.* DELRIUS.

1167. *Concidit virgo*,] Ab aliis Philostratus dissentit, scribens Polyxenam, stante Troja, Achillis desiderio egressam urbe ad ipsius tumulum mortem sibi conscivisse. credo ut à Graecis tantae crudelitatis notam amoveret. DELRIUS.

1169. *Exspuam*] Cum indignatione emittam. Sen. de ira, lib. 3 cap. ult. *Jam ipsum spiritum exspuimus interim dum trahimus.* FARNABIUS.

1172. *Infantibus*] Ut Astyanacti. FARN.

1172. *Virginibus*] Ut Polyxenae. FARN.

1173. *Me solam*] *Quo me servas damnosa senectus? Quo Dii crudeles nisi, uti nova funera cernam, Vivacem differtis anum?* eadem apud Ovid. 13. Metam. FARN.

1177. *Quam prope*] Cum ad aras ipse occideret, nec tamen caesa fui FARN.

1179. *Movet.*] Se movet, movetur. FARN.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE
TRAGOEDIARUM
PARS ALTERA.

Nnn

L. ANNAEI SENECAE

* M E D E A.

DRAMATIS PERSONAE.

MEDEA. JASON. CREON. NUTRIX. CHORUS CORINTHIORUM. NUNCIUS.

A R G U M E N T U M.

Jason cum uxore & liberis post interfectum Peliam Corinthi exsulabat. Ubi quum Creon rex illum generum legisset, Medea res suas sibi habere à marito, ab rege aliud exsilium quaerere jubetur. Illa unius diei impetrata mora, Creusae sponsae, pallam & monile magicis infecta venenis mittit: quibus indutis ignem corripuit palla, misereque nova nupta, unà cum patre in natae auxilium accurrente, combusta est, Medea denique filiis, quos Jasoni pepererat, in patris conspectu trucidatis, per aera aufugit.

A C T U S   P R I M U S.

M E D E A.

Medea deserta superos inferosque Jasonis ultores invocat.

DIi conjugales; tuque genialis tori
Lucina custos; quaeque domitorem freti
Ti-

V A R I O R U M.

* MEDEA.] Euripidis drama imitatur maxime omnium aequale, & elaboratum. Adeo ut nec esse illius Critici antiqui suspicati sint. Quod ad argumentum vero, plurimum permisit sibi. Neque enim usus fuit [illegible], quod plerumque solent Tragici, sed aut immutavit pleraque, aut effinxit. Sane ab antiquorum plerisque discessit. Et in iis praesertim, quae de liberorum caede. Quod Corinthiorum gratiae dedisse existimatur; quos istius facti tum adhuc invidia premebat. Chorus hic è viris, ibi è foeminis Corinthiorum. Ibi omnes summo artificio argumentum promovent, & ex ipsa fere re sunt petiti. Duo hic συναγωνίζονται, & serviunt subjecto: Epithalamium, quod Corinthii canunt, & qui est de vesania Medeae. Medii duo, satis longe sunt petiti: non enim tum navigabat Jason. Etiam τὸ ἦθος Medeae ex parte servat. Quamvis Graecus, meo quidem sensu, vincit. Admiranda enim ibi est [illegible] illa. Pessima

 enim

Tiphyn novam fraenare docuisti ratem;
Et tu profundi saeve dominator maris;
Clarumque Titan dividens orbi diem;
Tacitisque praebens conscium sacris jubar
Hecate triformis; quosque juravit mihi

Deos

GRONOVII.

1. *Dii conjugales*] Quintilianus decl. 18. *Parcis uxori, conjugales Deos ac lecluli jura revereris.* Decl 347. *Vos profecto, dii conjugales, hanc illi mentem dedistis.*

2. *Quaeque domitorem freti*] Infrà noster: *Tiphys in primis domitor profundi.* Flor. tamen *domituram freta.* ut de rate sive navi accipiatur. Mare adhuc ferum & intractabile hominibus reddituram obnoxium & morigerum. *Frenare* (quam frustra metaphoram audaciorem vocant) est instruere & regere rudentibus quasi frenis. Eadem audacia Virgilius: *classique immittit habenas.* Valerius Flaccus l. 1. *volat immissis cava puppis habenis.* lib. 4. *permissis jam fundere rector habenis Vela.*

5. *Dividens orbi diem*] Claudianus 2. laud. Stilic. 434. *Mansura verendus Scribit jura senex, numeros qui dividit astris.* In Idyll. Aponus. *Ille pater rerum, qui secula dividit astris.*

7. *Quosque juravit*] Ovid. 7. Met. *per sacra triformis Ille deae, lucoque foret quod numen in illo, Perque patrem soceri cernentem cuncta futuri, Eventusque suos & tanta pericula jurat.* Epistola Medeae: *Conscia sit Juno sacris praefecta maritis, Et dea, marmorea cujus in aede sumus.* Valerius Flaccus 7. Argon. *Per te, quae superis divisque potentior imis*

VARIORUM.

enim ea indoles, non quae erumpit laesa, sed quae fallit. Ovidius quoque in epistola Medeae longe magis & sedatum & aequale dedit: Quod & in Tragoedia fecisse verisimile est. Meliore etiam consilio inter iram ejus manifestam & dissimulationem, duos choros inserit. Hic vero subito mutatur. Caetera eruditi contendant. HEINSIUS. Medeas multi scripserunt. apud Graecos occurrunt Eubulus, Stratis & Cantharus, sed horum Medeae comoediae fuerunt: tragoedias hoc nomine invenio composuisse, Graece quidem Euripidem, (quam nonnulli Nicophroni adscribunt) Herillum, Diogenem, Philiscum, & Demologum; Latine vero Ennium, Attium, Pacuvium, Varronem, & Ovidium. DELRIUS.

Vers. 1. *Dis conjugales;*] *Jupiter & Juno γαμήλιοι*, seu *τέλειοι.* Πειθὼ seu *Suada* nuptiarum conciliatrix, pronuba. *Diana* sive *Lucina* de qua mox. *Venus γενετυλλὶς* genituræ domina: *Genie* (qui quod una natus sit natosque tueatur, vel quod ut generemur curet, à gignendo nomen habet) & *Hymenaee*, Nuptiarum praeses: de quo Phoen. v. 262. FARNABIUS.

1. *Genialis*] Qui in Genii (naturae Dei) honorem, nuptiis sternitur. FARN.

2. *Lucina*] Graecis *Εἰλείθυια* puerperii praeses *Diana*, parturientibus à Parcis praefecta, quod ipsam sine dolore in utero gestasset mater, & absque sensu in lucem edidisset. *Callimach.* Lucina dicta. Ovid. *dedit haec tibi nomina lucus, Aut quia principium tu dea lucis habes.* ad pariendum autem confert Luna.

2. *Quaeque*] Minerva.

3. *Tiphyn novam framare docuisti ratem;*] Sic Catullus, *currum* pro navi; & Horatius, Eurum per Siculas undas *equitare* dixit. tale illud ex veteri Poëta apud Carisium l. 4. *Tiphyn aurigam celeris fecere carinae.* quod, si vera refert Jul. Pollux, è Graecà tragoediâ fuit expressum. DELRIUS.

3 *Tiphyn*] Gubernatorem navis in Argonautica expeditione. FARN.

3 *Novam*] Ovid. epist. Paridis: *Phasida puppe nova vexit Pagasaeus Jason.* Lib 3. Trist. *quae cura pugnacis facta Minervae Per non tentatas prima cucurrit aquas.* RADER.

3. *Docuisti*] Minervam alloquitur. DELRIUS.

4 *Et tu*] Neptune. FARNABIUS.

5. *Titan*] Sol fili Hyperionis, qui unus è Titanibus. FARN.

5. *Dividens orbi diem;*] Alternis utrumque hemisphaerium illuminans. DELRIUS.

6. *Tacitisque sacris*] Noctu & in locis secretis fieri solitis, magicis, necromanticis. FARNABIUS.

7. *Quosque juravit mihi*] Apollodorus l. 1. de Medea: ἥδε, ἥς τε ὄμοσεν Ἰάσων θεοὺς ἐπικαλεσαμένη. DELRIUS.

8. *Me-*

Deos Jason; quosque Medeae magis
Fas est precari; noctis aeternae chaos
Aversa superis regna, Manesque impios,

Do-

GRONOVII.

Perque haec ergo tuo redeuntia sidera nutu, Atque per has nostri juro discriminis horas. Vel, inquiunt interpretes, generaliter deos, pro more in contrahendis nuptiis jurejurando testes adhibitos, invocat, vel Sidera & Horas. Utrumque non sine ineptiis. Falsum est pro more nuptiis jusjurandum interpositum Unde enim tam frequentia & quotidiana divortia? & quidem sine resecratione? Si qui jurarunt, proprias fecerunt ob causas, non ex more solenni Sic Ptolomaeus Ceraunus sumptis in manus altaribus inauditis ultimis exsecrationibus adjuravit, se sincera fide matrimonium sororis Arsinoës petere, nuncupaturumque se illam reginam, neque in contumeliam ejus se aliam uxorem habiturum, Justin. 24. Sic Tiberius equiti Romano jurisjurandi gratiam fecit, ut uxorem in stupro generi compertam dimitteret, quam se nunquam repudiaturum ante juraverat, Suet. 35. Sic Cajus Enniae Naeviae Macronis uxori, ad stuprum sollicitatae, de matrimonio suo jurejurando cavit, idem.c. 12. Sic & Jason, ut beneficio Medeae se dignum ostenderet. Et hi, quique his similia fecerunt, jurarunt non inter solennia nuptiarum, sed ante, ut inducerent speratas ad condicendas nuptias, quae postea solennibus confirmarentur. Frustra adscribunt Lucani locum de repetitis Catonis & Marciae nuptiis: *sacrisque deos admittere testes.* Nam dii testes adhibentur sacris, quotiescunque invocantur, ut propitii adsint & annuant litationi. Hoc ex eodem more hic, ex quo Terentianus senex: *Abi, deos comprecare, uxor hodie tibi ducenda est.* At *horas sui discriminis* quum appellat Jason, non jurat per Horas deas, sed adjurat hoc suum tempus, haec discrimina, & ut ait Ovidius tanta pericula. Cujus formulae haec est sententia: *Ita evadam hoc periculum, has tanti discriminis horas, ut tibi fidem servabo: si sciens fallo, non evadam, aut in idem graviusve periculum recidam.*

10. *Adversa superis regna.*] Scio, ut interpretentur. Sed Etruscus: *Aversa Superis.* Et verius puto. Nam frontem inferorum spectantem in alium polum, tergum nobis obversum fingit. Unde in Agamemnone: *Vos Umbrae precor, Reserate paulum terga nigrantis poli.* Quare etiam apud Lucanum l. 1. v. 54. legas censeo: *Nec polus aversi calidus qua vergitur Austri:* & l. 8. v. 337. *coelumque perosus Aversosque polos alienaque sidera quaeris.* Similiter apud Statium l. 8. Thebaid. v. 358. *Qualis ubi aversi secretus pabula coeli Nilus, & Eoas magno bibit ore pruinas:* & lib. 1. Achill. v. 539. *licet ille sonantibus antris Tethyos aversae gremioque prematur aquoso.* Nam noster polus nobis *adversus* est spectare coelum natis: relinquitur ut alter sit *aversus.* Ipsi autem inter se quum considerantur, non Antarcticus magis est adversus Arctico, quam Arcticus est adversus Antarctico Praeiit his omnibus Virgilius: *Non tam aversus equos.* Ubi recte Servius: *non in alio orbe habitamus.* Juvat & illud in sexto Aen. *jacet extra sidera tellus Extra anni solisque vias,* &c. Tum Nostri in Oedipo: *quisquis sub hoc In alia versus sidera ac solem avium Dependet orbis.* Haec *aversum* alium polum volunt, non *adversum.* Aliter Cicero, quum in Somnio Scipionis: *Australis ille, in quo qui insistunt adversa nobis urgent vestigia* Et Tibullus ad Messalam: *Fertilis hanc inter posita est interque rigentes Nostraque & hanc adversa solo pars altera nostro.* Horum alia ratio est.

10 *Manesque impios,*] Interpretantur umbras seu animas impiorum corpore exutas. At *Manes impii* sunt inferi immisericordes, qui nemini parcunt, omnes ad se trahunt. Ut Horatio, *Impube corpus, quale posset impia Mollire Thracum pectora.* Sic contra *pius* clemens & *pietas* clementia.

VARIORUM.

8. *Medeae magis*] Infernis sacris magicis initiatae. FARNABIUS.

9. *Chaos*] Hiatum & caecam voraginem aeternae noctis, id est, mortis & inferorum. Vide Herc. v. 609. & Thyest. vers. 830. FARN.

10. *Aversa superis regna*] Duo nostri excusi, & Traject. MS. *adversa.* Quamvis autem praeponderare videatur Etrusci codicis auctoritas, hie *aversa* pro *adversa* exhibentis, non omnia tamen, quae illi stabiliendae adducit loca Gronovius, id bona fide praestant. Certe non iste Lucani lib. 1. v. 54. *Nec polus adversi* (Gron. *aversi*) *calidus qua vergitur austri.* Neque enim, cum de duobus simul polis, (quatenus isti respectu incolarum

Nnn 2 ter-

Dominumque regni tristis, & dominam fide
Meliore raptam, voce non faustâ precor:
Adeste, adeste sceleris ultrices deae,
Crinem solutis squallidae serpentibus,
Atram cruentis manibus amplexae facem,
Adeste: thalamis horridae quondam meis
Quales stetistis, conjugi letum novae,

Le-

GRONOVII.

13. *Adeste, adeste sceleris*] Flor. *Nunc nunc adeste sceleris.* Virgilius 5. Aen. *Nunc nunc insurgite remis Hectorei socii.* Heins. minor: *Huc adeste sceleris.* Sed videtur illud prius *Adeste* referendum ad jam rogatos deos, & ita distinguendum: *voce non fausta precor, Adeste. Adeste sceleris.* Quamquam optimi codicis lectio in eandem sententiam distingui possit: *voce non fausta precor, Nunc nunc adeste. Sceleris ultrices,* &c. *Adeste.* Monstrate vos praesentes, vindicta scilicet perjurii.

VARIORUM.

terrae opponuntur) mentionem injiciunt scriptores, ut ibi Lucanus; continuo *aversum* potius, meridialem appellant, quam *adversum.* Plin. Hist. Nat. 11.68. *utrimque circa vertices hunc, qui septemtrio vocatur. eumque, qui adversus illi, austrinus appellatur.* An ergo placet *aversum* dicere polum, austrinum; quatenus qui sub eo sunt, oculos à nostro hemisphaerio avertunt in aliud coelum; ac rursus eundem appellare *adversum*; quatenus qui sub eo vivunt, adversa nostris urgent vestigia? SCHRODERUS.

11. *Dominumque*] Plutonem. FARNABIUS.

11. *Dominam*] Proserpinam. Virgilius 6. Aeneid. *Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.* DELRIUS.

12. *Meliore*] Raptam, Pluto uxorem duxit; ductam, non repudiavit umquam, ut Jason Medeam. DELRIUS.

12. *Raptam*] Historiam raptus Proserpinae tribus lib. Claudianus scripsit, brevius Ovid. l. 5. Metamorph. id cur confictum, ex Firmico didici lib. de mysteriis & erroribus prophanarum religion. c. 7. plures procos habuisse Proserpinam, & inter eos divitem quendam rusticum, nomine Plutonem, qui cum amoris impatiens moram non ferret, inventam vesperi, in Ennae finibus prope Pergum lacum amoenissimum, vehiculo superimpositam avexit. raptorem cum armatorum turmis Ceres persequitur; qui vitae suae timens, & praedae retinendae spem abjiciens, equos per medium lacum impulit; cujus profundis voraginibus uterque demersus interiit. Postea solatio matris, Ennenses ab inferorum Deo Plutone raptam finxerunt. Quaesivit interea toto fere terrarum orbe filiam Ceres, & Atticis frumentum secum è Siciliâ delatum divisit, jaciendi seminis & frugis colligendae disciplinam tradidit: eo devincti beneficio, Cereri naraeque illius divinos honores decreverunt. quae cuncta ample Firmicus, scriptor Christianus, alius ab astrologo nugacissimo. DELRIUS.

13 *Ultrices*] Eumenides, Poenae, Furiae Herc. Fur. v. 100. FARN. Eumenides Atheniensibus dictae σεμναὶ θεαὶ, auctoribus Sophocle, Aristophane, Plutarcho, ceteris. Inde factum ut Poenae dicantur à Virgilio, in Ciri: *Ergo jam causam mortis me dicere junctae Verberibus saevo cogunt sub judice Poenae.*

14. *Crinem*] Erinnys, Furiae, excutite *pronam flagranti vertice pinum Stridentesque comas.* FARNABIUS.

14. *Serpentibus*,] En habitum, quo Furiae depingebantur: Vetulae, caput anguibus pro capillitio cinctae, sanguineam manu facem gestantes & flagellum. primus illis Aeschylus angues attribuit, mox caeteri. Catullus: c. 63. 123. *Eumenides: quibus, anguineo redimita capillo Frons exspirantis praeportat pectoris iras.* DELRIUS.

16. *Thalamis*] Nuptiis infausti exitus furias statuunt auspices & pronubas. *Nam mihi nec Juno nec Hymen, sed tristis Erinnys Praetulit infaustas sanguinolenta faces.* Hypsip. Ovidian. Vide. Octav. vers. 23. & 158. FARNABIUS.

17. *Conjugi*] Creusae. Al. Glaucae. FARN.

18. *Sa-*

Letumque ſocero & regiae ſtirpi date.
Mihi pejus aliquid, quod precer ſponſo malum:
Vivat. per urbes erret ignotas egens,
Exul, pavens, inviſus, incerti laris.
Me conjugem optet; limen alienum expetat,
Jam notus hoſpes: quoque non aliud queam
Pejus precari, liberos ſimiles patri,
Similesque matri. parta jam, parta ultio eſt.

Pe-

GRONOVII.

19. *Mihi pejus aliquod,*] Non videntur ſana & auctore digna. Interpretantur, date mihi malum longe deterius, quod imprecer perfido Jaſoni. Sed peſſimi ominis eſt ita concipere preces: *date mihi malum.* Gruterus *aliquid*, confirmatum à Flor. & intelligit *τὸ eſt:* ut dicat: quod ad Jaſonem ſpectar, non indigere ſe opera Furiarum, eſſe enim ſibi ad manum, quod ei imprecetur omni malo pejus. Nondum ſatisfacit. Cogitabam aliquando: *Me pejus aliquid.* Quoniam me dedignatur, date & comparate aliquid pejus. Paſſim enim ſeſe ſceleratam fatetur. Cogitabam etiam: *Niſi pejus aliquid. Quod precer ſponſo malum? Vivat, per urbes erret.* Certe Florentinus *τῷ malum* ſubjicit notam interrogationis. Fortaſſis denique: *Me pejus aliud quod precer ſponſo malum!*

25. *Parta jam; parta ultio eſt. Peperi.*] Ad mentionem liberorum, quaſi Oſiri invento, ſic exclamat. *Peperi.* id eſt, habeo liberos ex ipſo, per quos punietur, haud dubie futuros patri matrique ſimiles, id eſt proditores ac deſertores: ut ille conjugis, haec patris. Hactenus enim tum, & nihil gravius cogitabat: necdum ei in mentem venerat, ut ſua manu illos trucidaret. Nihilominus facit hoc ei verbum excidere Seneca adhuc ignarae, quaſi omen futurae caedis Statim tamen quaſi tarda illa vindicta & inani gaudio, increpat ſe fruſtra querentem: quamvis nihil ultra proficiat, niſi quod intelligit ſpem vindictae unicam eſſe in ipſa ſibi, & ſibi faciendum eſſe. Quam autem viam & rationem ulciſcendi velit tentare, hoc nondum cantico exputat. Raderus mavult ad liberos ex Creuſa gignendos referre. Sed, *Similesque matri*, non convenit Creuſae, quae nullo ſcelere infamabatur: dein iſti jam optaverat letum, priuſquam pareret. Corrigit idem, *Reperi.* At nondum repererat, ſed quaſi infimum tetigerat gradum ſtruendi ſceleris. Et illa ipſa, *parta jam, parta ultio eſt. peperi*, pars ſunt inanium querelarum. Itaque nec in illis, quae ſequuntur, quicquam certi, ſed vagae comminationes & proluſio gravis quidem irae, ſed quo vergat, nondum decernentis. Pariter ominoſa ſunt verſ. 33. *curribus patriis*, & verſ 39. *tax pronuba* cum *ſacrificiis precibus & ſupplicium per viſcera:* in quibus aliquid deſidero in interpretibus: ſic enim loquuntur, quaſi directo Medea innuat in-

VARIORUM.

18. *Socero*] Creonti. FARNABIUS.

19. *Mihi pejus aliquid,*] Ne conjecturis levibus ſubſcribam, puto ſimpliciter explicandum: *Vos quidem, Eumenides deae, novam conjugem, ſocerum & regiam ſtirpem e medio tollatis; at mihi concedite, ut imprecer, ſponſo malum, ſimplici morte gravius quod ſit: vivat*, cet. Ambiguitas in verbo *dandi*, quod hic ex priore verſu tacite repetitum, *veniam dandi*, ſive *concedendi* ſignificationem involvit. Sulp. ad Cic. ep. 5. Lib. IV. ad Fam *Da hoc illi mortuae; da ceteris amicis; da patriae* Sic neque peſſimi ominis eſſe putandum erit, ita concipere preces, *date mihi malum*; cum non ſui reſpectu, ſed Jaſonis, cui male vult, id precetur Medea. Itaque intellexit Marmita, dum ſic ad h. l. *facite, ut veniat mihi in mentem pejus quam mors.* SCHRODERUS.

20. *Ignotas*] Et inimicas. FARNABIUS.

21. *Laris*] Domus; loci habitandi. FARN.

23. *Jam*] Namque & hic apud Creontem hoſpes eſt. FARN.

24. *Similes*] Perfidos. FARN.

25. *Similesque*] Veneficos, crudeles. FARNABIUS.

 27. *Ho-*

Peperi. querelas, verbaque incassum fero.
Non ibo in hostes? manibus excutiam faces,
Coeloque lucem? spectat hoc nostri sator
Sol generis! & spectatur, & curru insidens
Per solita puri spatia decurrit poli?
Non redit in ortus, & remetitur diem?
Da, da per auras curribus patriis vehi.
Committe habenas, genitor, & flagrantibus
Ignifera loris tribue moderari juga.
Gemino Corinthos littori opponens moras,

Cre-

GRONOVII.

telligatque medicatum ignem & incantationes & liberos occidendos. At ars est Poëtae jubentis eam adhuc ignaram imprudentemque & necdum intelligentem, quid ominetur, praesagire & turbatam dictitare, quod futuris ejus consiliis congruit, etsi nondum ipsa verbis hos sensus imponat. Nam currus petit, non tanquam abducturos se post scelus peractum, sed quasi Phaëthon orbem terrarum, Corinthon & Isthmum crematura. At vers. 39. intelligit: Restat, ut ego quoque his nuptiis aliquid solennitatis addam & efficiam, ut sint celebriores mea vindicta. Denique per viscera quaere supplicio viam, est, vel, peri, dum perdas. Ut Clytaemnestra in Agamemnone: *per tuum, si aliter nequit, Latus exigatur ensis, & perimat duos.* Tantum intelligit persona, quae loquitur. Sed Poëta, observans vim naturae & animi in praesagiendo, quod instat, ejusmodi verbis hanc mentem ejus explicat, quae etiam significare possint, quod illa postquam deliberaverit, & explorata habebit consilia, peractura est.

29. *Sol generis! & spectatur,*] Merito Lipsianum *spectatur* contra Delrium tuetur Gruterus. Hippolyto: *tuque sidereum caput Radiate, tantum ne nefas stirpis tuae Speculere, lucem merge, & in tenebras fuge.* Idem recte defendit *puri* contra Lipsianum *curvi*. Martialis 8, 14. *Specularia puros Admittunt soles*, l. 4, 64. *Puris leniter admoventur astris Celsae culmina delicata villae.*

35. *Gemino Corinthus littori opponens moras,*] Florent. *Corinthos.* Videtur etiam scribendum *littore.* Non enim littori opponit moras Corinthus, sed per littus utrumque mari. Plancus ad

VARIORUM.

27. *Hostes?*] Creontem, Creusam, Jasonem. FARNABIUS.

27. *Manibus excutiam faces,*] Ex manibus δᾳδούχων illas Creusae nuptiis praeferentium. de facibus, vide quae ad v. 263. & v. 507. Phoen. infr. vers. 112. FARNABIUS. Apud Romanos solebant δᾳδουχεῖν, hoc est, faces praeferebant pueri patrimi matrimique, easque numero quinque. Festus: *Facem* (inquit) *in nuptiis in honorem Cereris praeferebant, aquaque spargebatur nova nupta: sive ut casta puraque ad virum veniret, sive ut ignem atque aquam cum viro communicaret.* Idem *rapi solet fax, qua praelucente nova nupta deducta est, ab utrisque amicis: ne aut uxor eam sub lecto viri ea nocte ponat, aut vir in sepulchro eam comburendam curet; quo utroque mors propinqua alterius utrius captari putatur.* DELRIUS.

28. *Coeloque lucem?*] Inducamque extinctis facibus tenebras? FARNABIUS.

28. *Nostri sator*] Aeëtes enim Medeae pater fuit, Solis ex Persa Neptuni filia natus. FARN.

29. *Et spectatur,*] Annon horrens refugit, vultusque suos tegit? FARN.

30. *Puri*] Non mutati, nulla nube maculati, nec in ortum redeuntis, ut in scelere Thyestaeo? vide Act. 4. cum Choro, & Act. 5. Thyest. FARN.

32 *Patriis*] Avitis, ut Phaëtonta quondam paterno curru. FARN.

34. *Juga*] Equos Solis ignipedes, flammivomos FARN.

35. *Gemino*] Et comburam Corinthiacum Isthmon cum urbe in qua Creon, Jason, Creusa, Sic: *Qui secat & geminum gracilis mare separat Isthmos,*

Ne-

Cremata flammis maria committet duo.
Hoc restat unum: pronubam thalamo feram
Ut ipsa pinum; postque sacrificas preces
Caedam dicatis victimas altaribus.
Per viscera ipsa quaere supplicio viam,
Si vivis, anime: si quid antiqui tibi
Remanet vigoris, pelle foemineos metus,
Et inhospitalem Caucasum mente indue.
Quodcunque vidit Phasis aut Pontus nefas,
Videbit Isthmos. effera, ignota, horrida,
Tremenda coelo pariter ac terris mala,

Mens

GRONOVII.

Senatum apud Ciceronem lib. 10. *Ut aut celeriter pollicendo magna in spe ad proficiendum impedimenta opponerem.*

VARIORUM.

Nec patitur conferre fretum: si terra recedat, Ionium Aegaeo franget mare. FARN. Nam à dextra habet mare Ionium, à sinistra Aegaeum.

37. *Pronubam thalamo feram Ut ipsa pinum:*] Facem è pinu. vid. infr. v. 111. & Phoen. v. 263. Sunt qui *Spinum* legunt: nam & è Spina alba faces nuptiales fieri solitae. Catullus: C. 62. 15 *manu Pineam quate taedam.* quo loco Palladius, Parthenius, Muretus, & Beroaldus in Apulejum, ex Festo & Plinio reponunt *Spineam.* Scaliger in Conjectaneis, unum Varronis & alterum Ovidii locum eodem pacto emendavit. ejusdem opinionis est Alexander Sardius lib. 1. de moribus & ritibus gentium cap. 7. Me antem valde movent omnia Senecae exemplaria, quae & hic & paullo inferius semper *pinum* continent. Virgilius etiam, in Ciri scripsit, *Pronuba nec castos incendet pinus odores.* Et vero ex diversis arborum generibus hae faces confici potuerunt. Plinius sane suis temporibus ex corylo confici consuevisse scribit. Quamobrem Barnabae Brissonio assentior, existimanti tam pinum, quam spinam albam huic usui solitam accommodari. Ut ea summorum viorum emendatione scriptoribus illis opus non sit. DELRIUS.

41. *Si vivis,*] Se ad vindictam incitat. FARN.

43. *Caucasum*] Feritatem & crudelitatem Heniochorum & Scytharum qui ad Caucasum: nam illic solent hospites mactare. Thyest. vers 1046. vel etiam meam, quae è Colchide. FARNABIUS.

44. *Quodcunque vidit*] Tale hic in Corintho patrabo facinus, quale olim in Colchis, cujus Phasis fluvius est, quaeque Ponto contermina. ubi scil. fratrem Absyrtum discerpsi dispersique, ut patri me insequenti moram injicerem, dum artus dissipatos colligeret. FARN.

44. *Phasis*] Teste Ptolomaeo, ex montibus Caucasiis; teste Strabone, ex Armenia; teste Plinio, ex Moschis nascens, Hippum, Glaucum, Cyaneum, & alios amnes recipit, & antequam prope Phasim urbem mari illabatur, centum & viginti pontibus jungitur. Hecataeus Milesius putavit influere in Oceanum, sed errorem confutavit Artemidorus Ephesius, & Eratosthenes. vere enim illabitur in Euxinum Pontum, ut Apollonii Scholiastes tradidit. Prius *Arcturus* vocabatur, mutati nominis causam, sed fabulosam, narrat Plutarchus ἐν τῷ περὶ ποταμῶν. Procopius lib. 2. de bello Persico indicat, circa fontem vocari, *Boas.* DELRIUS.

44 *Pontus*] Euxinus, per ἀντίφρασιν, cum prius ob incolarum immanem crudelitatem ἄξενος diceretur. vide Ammianum Marcellinum lib. 22. DELRIUS.

46. *Tremenda*] Diis & hominibus abominanda. FARNABIUS.

47. Va-

Mens intus agitat; vulnera, & caedem, & vagum
Funus per artus. levia memoravi nimis.
Haec virgo feci. gravior exſurgat dolor.
Majora jam me ſcelera poſt partus decent.
Accingere ira, teque in exitium para
Furore toto: paria narrentur tua
Repudia thalamis. quo virum linquis modo?
Hoc quo ſecuta es. rumpe jam ſegnes moras:
Quae ſcelere parta eſt, ſcelere linquenda eſt domus.

GRONOVII.

55. *Quae ſcelere parta eſt, ſcelere linquetur domus.*] Specioſe corruptus hic eſt Lipſianus codex: *Quae ſcelere pacta eſt, ſcelere rumpetur fides.* Ex minus uni perſonae convenientibus generalem ſententiam fabricarunt: quo genere ſaepe in poëtis eſt peccatum. Ut alia taceam, notiſſimum Ovidii: *Cuncta prius tentanda:* quum manifeſta ratio ſuadeat Naſonem ſcripſiſſe: *per flumina juro Infera, ſub terra Stygio labentia luco, Cuncta prius tentata: ſed immedicabile vulnus Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.* Jurat ipſe Jupiter ſe omnia mitiora tentaſſe, ſed fruſtra. Sic Agamemnone verſ. 507. *Nil ratio & uſus audet in magnis malis*, fecerunt pro Senecae, *audet: ars ceſſit malis.* Et intellexit fraudem Gruterus, etſi pro corrupto ſtarent omnes ejus codices Is hic fecit utrimque mixtum *Quae ſcelere pacta eſt, ſcelere linquetur domus.* Sed Florentinus: *Quae ſcelere parta eſt, ſcelere linquenda eſt domus.* Nec minus doctis & verbis & ſenſibus. Domum comparant connubium ineuntes & linquunt diſſolventes. Terentius Andria: *Domus, uxor, liberi inventi invito patre.* Catullus Carm. 60. 156. *En tibi domus ut potens, Et beata viri tui, Quae ſeni tibi ſerviet.* Juvenalis Sat. 6. *Permutatque domos & flammea conterit.* Heinſianus quoque minor: *Quae ſcelere parta eſt, ſcelere linquenda domus.* Si alterutrum *eſt* faſtidimus, priori tutius carebimus.

VARIORUM.

47. *Vagum Funus per artus.*] Funus vagum, quia colligendum fuit diſperſis longe lateque Abſyrti lacerati membris. FABRITIUS.

49. *Haec virgo feci.*] Haec in fratre Abſyrto feci virgo nondum aſſueta tot malis, ut Jaſoni nuberem, cui nuptae & ex eo matri factae, ne dimittar; vel etiam in repudii vindictam, majora ſunt ſcelera excogitanda. FARNABIUS.

52. *Paria*] Aeque crudelia & ſceleſta. Nuptias proditione patris & caede fratris conciliavi; repudium caede ſuperinductae Creuſae & propriorum liberûm ulciſcar. FARN.

CHORUS.

Chorus è mulieribus Corinthiis Jaſonis & Creuſae nuptiis Epithalamium praecinit.

Aſclepiadei, Glyconici, & Hexametri.

AD regum thalamos numine proſpero,
Qui coelum ſuperi, quique regunt fretum,

Ad-

VARIORUM.

56. *Ad regum*] Ad Jaſonis & Creuſae nuptias. FARNABIUS.

58. *Ri.*

Adſint, cum populis rite faventibus.
Primus ſceptriferis colla Tonantibus
Taurus celſa ferat tergore candido.
Lucinam nivei foemina corporis
Intentata jugo placet. &, aſperi
Martis ſanguineas quae cohibet manus,
Quae dat belligeris foedera gentibus,
Et cornu retinet divite copiam,
Donetur tenerâ mitior hoſtiâ.

Et

GRONOVII.

65. *Cornu retinet divite copiam*] Nullus Senecae melior hic commentarius quam nummi antiqui, ex quibus ille hanc deſcriptionem petivit. Duos apponam, alterum Auguſti, alterum Veſpaſiani.

VARIORUM.

58. *Rite favetnibus.*] In ſacris, adſtantes favebant linguâ, id eſt, malis verbis abſtinebant, bona dicebant, εὐφημεῖν, votis & acclamationibus fauſta laetaque ominati. Vide Octav. verſ. 704. FARN.

59. *Sceptriferis tonantibus*] Vide illuſtrem ad haec Gronovium infra v. 106. SCHRODERUS.

60. *Taurus*] Neptuno, Apolloni, Marti taurum immolari, Jovi neqnaquam vult Servius. Has itaque infauſtas fore nuptias ominatur. Sed τῷ Διῒ ἤγοντο ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας. Xenophon Cyripaed. Et εἶτα τῷ Διῒ βασιλικῶς ταῦρον λευκόν. Julian. ad Libanium. FARNABIUS.

61. *Lucinam*] *Junonem ante omnes, cui vincla jugalia curae, Candida & intacta placet cervice juvenca* FARN.

61. *Foemina*] Vacca candida, quae nunquam ſubjecta fuerit jugo, injugis.

63 *Quae cohibet*] Pax ſeu Concordia, *unde fluit pleno cunctorum copia cornu*: alluditque ad κέρας Ἀμαλθείας ſeu Acheloi. FARNABIUS. Pax invocatur, δέσποινα χορῶν, δέσποινα γάμων, ut ait Ariſtophanes. Eam cum Copia & hujus cornu jungit & Horatius in carmine ſeculari. RADERUS.

66. *Tenerâ*] Ove. nam haec Pacis hoſtia, quae illi caedebatur ſeorſum extra conſpectum Deae, cujus nec aram ſanguine licebat aſpergere, quia neces & ſanguinis effuſiones Paci adverſantur docent Ariſtophanes, ejuſque Scholiaſt. in comoed. *Pax*. DELRIUS.

66. *Hoſtiâ*] Ovidius: *Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet*. Proprie ergo *hoſtia*, quae devictis hoſtibus mactatur. Verum Sex. Pompejus, hoc

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem discutiens auspice dextera,
Huc incede gradu marcidus ebrio,
Praecingens roseo tempora vinculo.
Et tu, quae gemini praevia temporis
Tarde stella redis semper amantibus:
Te matres avidae, te cupiunt nurus,
Quam primum radios spargere lucidos.
Vincit virgineus decor
Longe Cecropias nurus:
Et quas Taygeti jugis

Exer-

GRONOVII.

77. *Et quae Taygeti jugis Exercent*] Sic Fabricius, quum antea vulgaretur: *Et quas Taygeti jugis Exercet*: improbante Delrio. Gruterus revocavit Fabricianum auctoribus codicibus suis. Quis autem non videt commodius dici: *Sparta exercet virgines suas in jugis Taygeti*: quam *Virgines in Taygeto exercent Spartam*. & quidem *juvenum modo?* Nam quod defendi hoc putat vers. 214. rursum illuditur à membranis parum castis non enim *exercet* ibi, sed *exterret* legendum. Statim liber optimus: *Alpheosque.*

VARIORUM.

nomen omni victimae, quae feritur, commune docet. quia ferire, veteres *hostire* dixerunt, & ab hostiendo *hostia*. Servio auctore, *Hostias* dicuntur sacrificia eorum, qui in hostem pergunt; *victimae*, sacrificia quae post victoriam fiunt, sed haec (ait) licenter confundit auctoritas. Servio assentit D. Isidorus lib. 6. Orig. cap. de offic. & addit: *alii victimam dictam putaverunt, quia ictu percussa cadebat, vel quia vincta ad aras ducebatur.* DELRIUS.

67. *Et tu, qui facibus*] Hymenaee, Deus nuptialis, quem noster, Bacchi Filium, Asclepiades Apollinis, alii Magnetis volunt. Deus nuptialis, pingebatur juvenis marcidus, voluptate dissolutus, temulentus, coronatus rosis, ut noster innuit, vel amaraco, ut Catullus, dextra faces, sinistra flammeum ostentans, in pedibus soccos luteos gerens. Catullus in Epithalamio Juliae & Mallu.

68. *Noctem discutiens*] Face quam praefers nocturnas tenebras dispellens. FARNABIUS.

68. *Auspice*] Vide Troad. v. 861. FARN.

68. *Dextera*,] Qua auspicium praebes nuptiis, & facis ut auspicato contrahantur. auspicia enim attendi in nuptiis monuit Turneb. lib. 3. adv. cap. 14. Seneca: *Per ego auspicatos regii thalami thoros.* DELRIUS.

69. *Marcidus*] Namque *marcentes gaudet vibrare coronas, Et quassare faces & noctem ducere ludo.* FARNABIUS. Temulentum Hymenaeum fingebant: an quia sine Cerere & Baccho friget Venus? *Marcidus*, hoc est enervatis & fractis viribus, languens ac titubans prae vinolentia. hunc gradum & marcorem in somnolentis cernimus, somno nondum plene discusso. hinc Plinius Caecilius. *somno marcidos* dixit. DELRIUS.

71. *Et tu, quae*] Veneris stella, noctis praevie Hespere, dici praenuncie Phosphore. Hippol. vers. 748. FARNABIUS.

72. *Tarde stella*] *Ut nox longa quibus mentitur amica*, &c. Ita sponsorum, noveque nuptarum desiderio, tardè procedere videtur dies nuptiis dictus FARN.

75. *Virgineus*] Virginis sponsae, Creusae seu Glauces FARNABIUS.

76. *Cecropias*] Atticas puellas nubiles. Cecrops autem primus erat Atheniensium rex. FARN.

77. *Taygeti*] Laconiae montis, Spartae imminentis. *Virginibus Bacchata Lacaenis Taygeta.* FARN. De Spartanis virginibus loquitur, de quibus sunt illa

an-

Exercet juvenum modo,
Muris quod caret, oppidum:
Et quas Aonius latex,
Alpheoſque ſacer lavat.
Si formâ velit aſpici,
Cedent Aeſonio duci,
Proles fulminis improbi,
Aptat qui juga tigribus:
Nec non qui tripodas movet,
Frater virginis aſperae.

Ce-

GRONOVII.

82. *Si formâ velit aſpici, Cedent Aeſonio duci;*] Mallet Delrius hos verſus transponi, poſteriorem loco prioris. Me non adſentiente, inquit Gruterus: innuit enim non captare Jaſonem laudes à forma. At eum ſenſum non exſtinguit transpoſitio Delrii: quam tamen nec ego neceſſariam judicarem, niſi vidiſſem eundem in Florentino ordinem verſuum. *Si velit*, inquit, quaſi dubitans: nam fortes pulcritudinis laudem dedignantur. Statius de Parthenopaeo: *Nec formae ſibi laude placet multumque ſeveris Aſperat ora minis.*

84. *Proles fulminis improbi*] *Improbum* ait *fulmen*, non quia mortalibus noxium & ſontes punit, ſed temerarium, quia plus auſum quam debuit & decuit, Jovis delicias abſumſit. Ut infrà Argo: *dedit illa graves Improba poenas.* quae ſcilicet auſa eſt rumpere foedera mundi, quamque poſtea vocat *audacem carinam.*

VARIORUM.

antiqua, *Nihil horum ſimile apud Lacaenas virgines, Queis magi' palaeſtra, Eurota, ſol, pulvis, labos, Militia in ſtudio eſt, quam fertilitas barbara.* de his etiam integra exſtat Propertii eleg. lib. 3. ubi inter cetera legitur: *Et modo Taygeti crines aſperſa pruinis, Hortatur patrios per juga longa canes.* DELRIUS.

79. *Muris quod*] Quod tamen poſtea muris cingi coepit. prius *ἀνδράσι κὴ σὺν πλίνθοις στεφανώθρον.* FARNABIUS.

80. *Et quas*] Vincitque Thebanas virgines. Boeotia autem prius Aonia dicta eſt, ab Aone Neptuni filio. FARN.

80. *Aonius latex*] Dirce fons Boeotiae prope Thebas. FARNABIUS.

81. *Alpheuſque*] Thyeſt. verſ. 116. FARN.

81. *Sacer*] Quia fluvii, teſte Theocrito, *θεῖοι*, & quia, ut ait Pauſanias *Ἠλιακ. α'.* Alphei aqua Jovi Olympio grata putabatur; iccircoque Elei hac ſacrificiorum cineres abluebant, iiſque Jovis Olympii ſimulacrum illinebant, teſte Moſcho & Pauſania. DELRIUS.

83. *Aeſonio*] Hic Aeſonis filius, Aeſon Crethei, Cretheus Aeoli. de matre non conſtat. Andron, Theogniten; Herodotus, Polyphemen; Steſichorus, Eteoclymenem; Pherecydes, Alcymedem Philaci filiam; Apollonius, Alcymeden, ſed Clymenes filiam autumat. Jaſon *παρὰ τὴν ἴασιν*, quod medicinam à Chirone didicerit, vocatus. haec Apollonii & Pindari Scholiographi. Ad formam Jaſonis indicandam facit illud Atratini Caelium vocantis Jaſonem pulcellum apud Fortunatianum lib. 2. Rhetor. Scholicae. DELRIUS.

84. *Proles*] Hercul Fur. verſ. 455. pulcher, Hipp. verſ. 751. FARNABIUS. Bacchus à Jove fulminante & flammis Semelem comburente genitus. nota res. Sic Colutus Paridis formam Bacchi formoſitati praeponit. DELRIUS.

85. *Aptat*] Oedip. v. 425. & Hipp. 752. FARN.

85. *Tigribus:*] Nam Bacchus dicitur vehi curru junctis tigribus.

86. *Qui tripodas*] Phoebus, qui reſponſa reddebat per vatem ſtantem ſuper tripode, hoc eſt, menſa tribus fulta pedibus. ideo ait movere tripodas DELRIUS.

87. *Virginis aſperae*] Dianae venatricis, montivagae, perpetuae virginis. FARN.

Cedet Castore cum suo
Pollux caestibus aptior.
Sic sic, Coelicolae, precor,
Vincat foemina conjuges,
Vir longe superet viros.
  Haec cum foemineo constitit in choro,
Unius facies praenitet omnibus.
Sic cum Sole perit sidereus decor;
Et densi latitant Pleïadum greges,
Cum Phoebe solidum lumine non suo

Or-

GRONOVII.

92. *Vir longe superet viros.*] Lipsianus liber, *Vir longe ut superat*: nec damnaturum se ait Gruterus, nisi damnarent ad unum omnes Pall. videreturque Chorus dicere, sufficere si ita inter humanas nuptas excellat sponsa, ut inter viros ipse sponsus. Vix assequor quid velit; sed si vovet Chorus ita sponsam excellere inter nuptas, ut sponsus inter viros, non video, quemadmodum excludi possit Lipsiana scriptura. Nam vulgata non ponit hoc, excellere sponsum inter viros, sed optat ut excellat. Ferrem eam libentius, si fieret: *Sit sic, caelicolae, precor: Vincat*, &c. Laudavit prius virginem eminentem inter virgines; sponsum inter pulcros: nunc optaret illam pariter excellere inter matronas, hunc inter maritos: hoc est, ut Creusa Jasoni sit probatissima uxor, Jason Creusae indulgentissimus maritus.

93. *Haec cum virgineo*] Jam praedicavit illam supra caeteras virgines vers. 75. & sex sequentibus. Igitur valde placet, quod Flor. *Haec cum foemineo constitit in choro.* Nam & novas nuptas circumdabant matronae & parabant sponsis. Stat. lib. 2. Theb. *Sonat aula tumultu Foemineo. casta matres cinxere corona Argolides. pars virginibus circum undique fusae Foedera conciliant nova solanturque pudorem.*

95. *Sic cum Sole perit sideribus decor;*] Flor. *sidereus decor.* Ut suprà, *Virgineus decor.*

97. *Cum Phoebe solitum*] Immo *solidum*, ut Flor. Orbis solidus in plenilunio. Ovidius: *post quam plenissima fulsit, Et solida terras spectavit imagine luna. Circuitis cornibus.* dixit paullo audacius, quae quasi circumierunt orbem lunae protendendo se utrimque donec jungerentur. Sic *obitos*, qui obierunt vel mortui sunt. Apulejus de mundo & de morali philosophia: & male mutant: *Sol occasus*, qui occidit: *placitum*, quod placuit: *successa*, quae successerunt: *societas coita*, quae coiit; *pax conventa*, quae convenit: *conspirati*,

VARIORUM.

88. *Castore cum suo*] Κάστωρ δ' ἱππόδαμος καὶ πὺξ ἀγαθὸς Πολυδεύκης, pulcherrimi, Jove quippe cygno geniti. FARNABIUS.

89. *Caestibus*] De caestuum certamine consule Virgilium lib. 4. Aeneid. DELRIUS. Instrumentum erat, quo Palaestritae utebantur nihilque aliud erat, quam lorum ex corio bubulo manibus circumvolutum: quo & ictum minus sentirent, & adversarium gravius ferirent. ideo Pollux erat armatus caestibus, quia pugnarat. BERNARDUS.

91. *Foemina*] Creusa. FARNABIUS.

96. *Densi*] Alludit ad etymon sideris septistellii ἀπὸ τοῦ πλεῖστα, id est, à pluralitate & vicinitate stellarum; aliis autem ἀπὸ τοῦ πλεῖν, quod ortae, navigandi tempus designent Atlantides, Vergiliae. FARNABIUS.

96. *Pleiadum*] Synecdoche, pro omnibus sideribus. Pleiades etiam *Pleiones* dictae. de his multa Schol. in Apollonii lib. 3. vers. 225. & nos alibi in Hercul. Fur. Latinus Callimachus; *Pleiadum spisso cur coit igne chorus.* ideo noster; *denso*. DELRIUS.

97. *Lumine non suo*] Lumine notho & mutuato à sole lucens. Vide Hippol vers. 745. FARN.

98. Or-

Orbem circuitis cornibus alligat.
Ostro sic niveus Puniceo color
Perfusus rubuit: sic nitidum jubar
Pastor luce novâ roscidus aspicit.
Ereptus thalamis Phasidos horridis,
Effrenae solitus pectora conjugis
Invitâ trepidus prendere dexterâ,
Felix Aeoliam corripe virginem
Nunc primum soceris, sponse, volentibus.
Concesso, juvenes, ludite jurgio.

Hinc

GRONOVII.

qui conspiraverunt. Caeterum hos versus male copulant cum sequentibus 105. & 106. Ioh. Tristanus, probat inde ad nuptias faciendas legisse veteres tempus plenilunii T. 1. Comment. histor. p. 469. quasi vero hic describeretur nox nuptialis; non peteretur similitudo à luna & sideribus ad laudandam formam sponsae prae virginum choro.

99. *Phoeniceo color*] Flor. *puniceo* : ut & nonnulli scripti Delriani.

105. *Felix Aoniam prendito*] Flor. *Felix Aeoliam corripe virginem.* Aeolo Hellenis filio (cum Doro & Ionis patre Xutho, fratribus, unde Hellenes, Aeoles, Dores, Iones, Graeciae populi) Deucalionis nepoti, ex Enarete Deimachi filia, natus Sisyphus, Ephyres, quae postea Corinthus, conditor & rex, pater Creontis, cujus filia Creusa Jasonis sponsa. Inde igitur *Aeolia virgo.* quemadmodum etiam legendum praeclare conjecerat D. Heinsius.

106. *Nunc primum soceris sponte volentibus.*] Scaliger, *sponse.* At Gruterus: Quibus heic potius videtur, *sponse*, non attendunt odiose tunc iterari versu sequenti, *juvenes.* Immo nequaquam odiose: neque enim, *juvenes*, sunt sponsus & sponsa, sed sponsae aequales ad officium nuptiale advocati. *Soceros* alii faciunt Creontem & Aeeten, qui nunc gaudeat filiam à marito repudiatam & in exsilium missam; alii Aesonem & Creonta. At *soceri faventes*, ut verba cadunt sonantque, hic esse non possunt alii, quam Creon & uxor ejus, sponsae parentes: ut supra *sceptriferis Tonantibus*, nihil aliud est quam Jovi & Junoni Reginae: ut Livius 37; 2. *Ptolomaeo & Cleopatra regibus Aegypti*: At interpretes Neptunum & Plutonem addunt. Transeo de Neptuno: sed Plutoni sacrificari in nuptiis, quod quaeso omen? Deinde, an etiam Plutoni taurus *tergore candido?* Si quia altum de matre silentium, eam pridem obiisse vis, numerum pluralem accipe pro singulari: aut ita loqui Poëtam, ut esset, si viveret. Non ut fuit cum Medeae sponsum egit Jason, non quum Hypsipyles.

VARIORUM.

98. *Orbem*] Hippol. vers. 747. FARNABIUS.

99. *Ostro*] Id est, purpura, conchylii cruore. *ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φοίνικι μιήνῃ*, &c. *Fulget ebur veluti, Tyrio quod tinxerit ostro Moeonis, aut Paphiis lilia mista rosis.* FARN.

99. *Phoeniceo*] Thyest. vers. 344. Nonnulli manuscripti legunt *puniceo* utrumque recipi potest, nam Phoenicius color, Puniceus est, ut docent Ant. Thylesius lib. de colorib. c. 10. Caesar Scaliger, de subtilitate ad Cardanum, exercit. 325. num. 13. Claudianus: *Album puniceo pectus discriminat ostro.* de ostro Vitruvius lib. 7. Archit. cap. 13. DELRIUS.

101. *Roscidus*] Rore nocturno madens; vel *luce nova*, id est, Aurora roscida, *Hypallage.* FARNABIUS.

102. *Phasidos*] Medeae ad Phasim natae suprà vers. 44. barbarae, crudelis, veneficae. cujus scil. thalamos Jason merito horreat. FARNABIUS.

106. *Nunc primum*] Namque in priores non consenserat Aeson; Aeeta certe invito. FARN.

Hinc illinc, juvenes, mittite carmina.
Rara est in dominos justa licentia.
Candida thyrsigeri proles generosa Lyaei,
Multifidam jam tempus erat succendere pinum.
Excute solemnem digitis marcentibus ignem.
Festa dicax fundat convicia Fescenninus.
Solvat turba jocos. Tacitis eat illa tenebris,

Si

GRONOVII.

109. *Rara est in dominos justa*] Nihil mutandum. *Rara* pro raro, ut passim Poëtae. Licentia in dominos raro est justa, legitima & legibus moribusque concessa. Raro justum est licere dominos liberis dictis figere. Ut apud Romanos Saturnalibus, & triumphis. Proprie enim hic *domini* reges.

115. *Nubit fugitiva merito.*] Non facile auctores attentius locuti *fugitivos* dixerunt, nisi de servis; liberos *profugos* vocabant in pari facto. Itaque inclino in *fugitura*, quod plerique habent codices.

VARIORUM.

108. *Hinc illinc*] Epithalamium à virginibus & adolescentibus alterne cantatum, ante thalamum: ne compressae à viro puellae audiretur vox. FARNABIUS.

109. *Justa licentia*] Rarò jure ac legibus permittitur dominis conviciari. ad hunc locum attendit Claudianus ita canens; *Permissisque jocis, turba licentior, Exsultet tetricis libera legibus.* quamquam Claudianus de militibus agat. Spargi autem in sponsum & sponsam quaedam convicia consuevisse, infrà docet, ajens: *Festa dicax fundat convicia Fescenninus.* (quo loco convicium in bonam partem sumitur) Fescennina carmina sunt illa Catulliana; *Diceris male te à tuis Unguentate glabris marite Abstinere: sed abstine, &c.* nec aliud illustrius invenire potui exemplum hujusmodi conviciorum; idque addi potest illi Senecae exemplo, quod refert Briss. de ritu nuptiar. DELRIUS.

110. *Thyrsigeri proles*] Hymenaee fili Bacchi, qui *Quod solvit curis corda, Lyaeus erit; à λύω. thyrsi* autem hastae, quas pampinis intextas Bacchides in Orgiis gestabant. Oedip. v. 405. FARNABIUS.

111. *Multifidam*] In modum spicarum incisam, quo facilius flammam concipiat. FARN. Papinius 3. Thebaid. *Multifida attollens antiquâ lumina cedro.* veteres *inspicare* dicebant. Virgilius: —— *ferroque faces inspicat acuto.* DELRIUS.

111. *Pinum.*] Suprà vers. 38. *Facem è pino.* FARN.

112. *Excute*] Jacta, facibus accensis flammas, à silice sumta tralatio, è cujus proprie venis ignis excutitur. DELRIUS.

112 *Marcentibus*] Suprà vers. 69. FARN.

112. *Ignem.*] Fax in nuptiis praelata in honorem Cereris; ignis & aqua adhibita, quod foetus animantium calore & humore corporentur atque animentur ad vitam. FARNABIUS.

113. *Convicia*] Dicta jocularia. *ῥήματα αἰσχρὰ καὶ ἀσχημοσύνης γέμοντα.* Chrysost. & Lucan. *Nec more Sabino Excepit tristis convicia festa maritus.* FARNABIUS.

113. *Fescenninus*] Pueri versus Fescenninos omni verborum lascivia, imo obscoenitate refertos canebant, ut novae nuptae aures returarent; sed posita prius praetexta, cujus purpura verecundiae symbolum. dict. à Fescennino Hetruriae oppido. aliis à *fascino*, quod ad nimias laudes (quae in Epithalamio occinebantur) à Nemesi vindicandas & arcendum fascinum à Praefiscinis adjiciebantur Fescennini. FARN.

114. *Eat tenebris*,] Deducatur ad maritum illa absque facibus, Epithalamio, Fescennino; quae domo patris profuga, peregrinum secuta, raptori clam & inconcesso nupsit. quod fecerat Medea, in quam hoc obiter jactum est convicium. FARNABIUS.

115. *Peregrino*] Auget odium. nam cum peregrinis nuptiae improbabantur; de quo in Phoen. & peregrinae usque adeo male audiebant, ut pro scor-

Si qua peregrino nubit fugitiva marito.

VARIORUM.

ſcortis earum nomen acciperetur, quod fuit à Donato obſervatum in Terent. Andria, Eunucho, & Phormione: quotquot etiam à patria procul degebant, vix improbitatis aut ignominiae nota ſe eximere poterant, ut indicat Ennius apud Ciceronem lib. 7. epiſt ad Trebatium. DELRIUS.

115. *Fugitiva*] Sic vocat Medeam, quia domo patris profuga raptorem ſecuta; atque ita fugitiva Jaſoni peregrino nupſit. ſed ubi nupſit? Timaeus, Apollonius, & Orpheus in Corcyra inſula tradunt; Dionyſius Mileſius lib. 2. Argonaut. Byzantii; Antimachus in Lyde, prope fluvium neſcio quem; Philetas, Telepho, in domo Alcinoi; Timonax lib. 1. hiſt. Scythicae; in ipſa Colchide Aeëta ſciente; Valerius Flaccus canit in Peuce inſula coeptas nuptias, adventu Abſyrti impeditas, ne perficerentur. Quidam manuſcripti *fugitura* pro *fugitiva*. DELRIUS.

ACTUS SECUNDUS.

MEDEA. NUTRIX.

Audito Hymenaeo furit Medea, quam ſedare nutrix laborat, ſed fruſtra.

Med. OCcidimus. aures pepulit Hymenaeus meas.
Vix ipſa tantum, vix adhuc, credo malum.
Haec facere Jaſon potuit? erepto patre,
Patriâ atque regno, ſedibus ſolam exteris
Deſerere? durus merita contempſit mea,
Qui ſcelere flammas viderat vinci, & mare?
Adeône credit omne conſumptum nefas?
Incerta, vecors, mente veſana feror

Par-

GRONOVII.

123. *Mente non ſana feror*] Flor, *mente veſana.*

VARIORUM.

116. *Aures pepulit*] Ovidius in epiſt. Medeae: *At ſubito noſtras ut Hymen cantatus ad aures Venit.*

116. *Hymenaeus*] Epithalamium, carmen nuptiale, chori ſc. praecedentis. FARN.

117. *Vix ipſa tantum,*] Ovidius: *Pertimui: nec adhuc tantum ſcelus eſſe putabam.*

118 *Erepto patre,*] Poſtquam eripuit me patri, patriae, regno. FARNABIUS.

120. *Durus*] Ingratus, immemor. FARN.

121. *Qui ſcelere flammas*] Herbis & incantamentis illi à me datis vicit aeripedes & ignivomos tauros. FARN.

121. *Flammas*] Flammam taurorum ſacris magicis; mare, lacerato fratre. haec autem duo nominat, quia ex tribus quae Graeci mala exiſtimant, duo ſunt, mare & ignis, tertium eſt mulier. DELRIUS.

121. *Mare?*] Mare pacatum artubus lacerati fratris. FARNABIUS.

122. *Adeone*] Hane exhauſtam mihi credit omnem malarum herbarum ſcientiam, & magicas artes ad ſcelera potentes, ut nihil reliqui ſit in ipſius vindictam? FARNABIUS.

125. *Uti-*

Partes in omnes, unde me ulcifci queam?
Utinam effet illi frater! eft conjux. in hanc
Ferrum exigatur. hoc meis fatis eft malis?
Si quod Pelafgae, fi quod urbes Barbarae
Novere facinus quod tuae ignorant manus,
Nunc eft parandum. fcelera te hortentur tua;
Et cuncta redeant. inclitum regni decus
Raptum; & nefandae virginis parvus comes
Divifus enfe, funus ingeftum patri.
Sparfumque ponto corpus;. & Peliae fenis
Decocta aheno membra. funeftum impie
Quam faepe fudi fanguinem! at nullum fcelus
Irata feci. faevit infelix amor.
Quid tamen Jafon potuit alieni arbitrii
Jurifque factus? debuit ferro obvium
Offerre pectus. melius, ah melius, dolor

Fu-

GRONOVII.

132. *Funus incertum patri.*] A Delrio eft & Lipfio. Alii *inceftum* vel *infectum*. Florent. *ingeftum*, ut divinarat Gruterus. Gravius enim trucidare filium fpectante patre, & ne oculis quidem ejus parcere. Virgilius fecundo Aeneidos: *Natum ante ora patris, &c.* Suetonius Calig. 27. *Parentes fupplicio filiorum intereffe cogebat.* Thyefte: *ingefta orbitas In ora patris.*

135. *Quam faepe fudi fanguinem! at nullum*] Fl. *& nullum.* Quot caedes feci? & tamen fine ira, nec offenfa illis, qui peribant Terrigenas in mutua vulnera egerat, non illis indignata, fed Jafoni metuens. Abfyrtum laceraverat, nullo etiam odio, fed ut patrem moraretur. Pelian fuftulerat in Jafonis gratiam.

VARIORUM.

125. *Utinam effet illi*] Quem difcerperem, ut meum olim fup. verf. 44. in notis. FARN.

128. *Tuae*] O Medea. *fuas innuit.* FARNAB.

129. *Scelera*] Ad animum revoces priora fcelera, atque ab iis exempla capias & confilia de futuris. FARN.

130 *Inclytum*] Vellus aureum arietis, quo vectus Phryxus è Boeotia in Colchos transfretavit. FARNABIUS.

131. *Raptum;*] Ab Jafone, mea arte, confilio, auxilio. FARN.

131. *Parvus comes*] Abfyrtus frater, ex eodem patre, matre autem Afteri, aliis, Ipfea, à me difcerptus. v. 44. FARN.

133. *Ponto*] Mari, ut modo v. 121. vel regione Ponti, *Unde Tomos dictus locus eft, quia fertur in illo Membra foror fratris confecuiffe fui.* FARNABIUS.

133. *Peliae*] Patrui Jafonis, inf. v. 259. FARNABIUS

135. *At nullum*] Emphafis. Jam autem irata in fcelus accingor. FARN.

137. *Quid tamen*] Excufat veluti Jafonem.

137. *Alieni*] Huc à Creonte coactus. FARNABIUS.

138. *Debuit ferro*] Potius quam me defercre. FARNABIUS.

139. *Melius,*] Epanorthofis. FARN.

143. *Sce-*

Furiose, loquere. si potest, vivat meus,
Ut fuit, Jason, sin minus, vivat tamen,
Memorque nostri muneri parcat meo.
Culpa est Creontis tota, qui sceptro impotens
Conjugia solvit; quique genetricem abstrahit
Natis; & arcto pignore adstrictam fidem
Dirimit. petatur solus hic; poenas luat,
Quas debet, alto cinere cumulabo domum.
Videbit atrum verticem flammis agi
Malea, longas navibus flectens moras.
Nut. Sile obsecro, questusque secreto abditos
Manda dolori. gravia quisquis vulnera
Patiente & aequo mutus animo pertulit,
Referre potuit. ira, quae tegitur, nocet.
Professa perdunt odia vindictae locum.

Med.

GRONOVII.

142. *Muneri parcat meo.*] Delr. *parcas.* Malim: *vivat tamen, Memorque nostri. muneri parcam meo.*

148. *Videbit atrum verticem*] Ovid l. 7. *Colchis arsit nova nupta venenis, Flagrantemque domum regis mare vidit utrumque.* Ita enim legendum.

152. *Patiente & aequo immotus*] Lipsii est, cum vulgo *motus.* Sed Gruteri conjecturam, *mutus*, adfirmat Florentinus. Adde Nic. Heinsium ad Artem amatoriam Ovidii vers. 702.

154. *Professa produnt odia*] Mirum est sic in omnibus MSS. Delrii fuisse, quum vix in uno haec...

VARIORUM.

143. *Sceptro*] Imperio suo. FARNABIUS.

144. *Conjugia*] Mei & Jasonis. FARN.

144. *Genitricem*] Medeam. FARN.

148. *Videbit*] Quia ex altera parte Corinthi est Malea.

148. *Atrum verticem*] Nigrum regiae vel Corinthi fumum sinuoso flexu ascendentem. FARNABIUS.

149. *Malea,*] Malea promontorium per quinque millia passuum in mare protenditur: ubi quia, propter continuas ventorum procellas, periculi plena est navigatio, natum est proverbium, *Μαλέαν κάμψας ἐπιλάθου τῶν οἴκαδε:* in cujus explicatione multa ab Erasmo adducuntur. iis addo Ovidii carmen, è libro 2. Amorum eleg. 16. *Nec timeam vestros curva Malea sinus.* adde & ea quae Plutarchus, in vita Arati, scripsit. Facit itaque moram navibus Malea, dum praetervehentes tempestatibus & inquiete fluctuum, ac sinuosis longissimisque excurrentium & recedentium littorum spaciis detinet atque moratur. Simile illud Lucani lib. 6. *Et ratibus longae flexum donare Maleae.* DELRIUS.

153. *Referre*] Par pari reddere, ulcisci. FARNABIUS.

154. *Perdunt*] Corn. Tacitus lib. 4. Annal *aperta*, scribit, *odia, armaque palam depelli, fraudem & dolum obscura, eoque inevitabilia.* & Sallustius monet Caesarem, haut difficile esse homini strenuo hostem adversum opprimere: occulta pericula, neque facere, neque vitare bonis in promptu esse. Noster ab Euripide accepit, apud quem Creon Medeae ferme eadem dicit; inquiens, quo se illa pacatiorem simulet, eo sibi amplius cavendam. Seneca Pater, initio Declamationum: *Magis nocent insidiae, quae latent.* DELRIUS.

Med. Levis est dolor, qui capere consilium potest,
Et clepere sese. magna non latitant mala.
Libet ire contra. *Nutr.* Siste furialem impetum,
Alumna. vix te tacita defendit quies.
Med. Fortuna fortes metuit, ignavos premit.
Nutr. Tunc est probanda, si locum virtus habet.
Med. Nunquam potest non esse virtuti locus.
Nutr. Spes nulla monstrat rebus afflictis viam.
Med. Qui nil potest sperare, desperet nihil.
Nutr. Abiêre Colchi. conjugis nulla est fides,

Ni-

GRONOVII.

serit apud Gruterum. Atqui si nullus haberet liber (& nos autem quoque in pluribus, maximeque in Fl. invenimus) tamen esset scribendum *perdunt*. Sed Delrius alterum probat, Raderus aptius, Gruterus hoc etiam ineptum ait. Quomodo ineptum, ô boue? An *perdere locum*, seu amittere occasionem non dicitur? Cur igitur mox: *si locum virtus habet?* Cur post paullo: *causae detur egregiae locus?* Quid Cicero: *locum nullum ad pacem sibi reliquum facere? servare alium locum ad demonstrandum?* Si *habetur*, *datur*, *servatur*, *reliquus sit locus*, quidni & *perdatur? Perire tam bella occasio non debet*, inquit iste. Si *perit*, etiam *perditur*. Denique eques ille Romanus, ad quem in spectaculis bibentem misit Augustus, qui diceret: *Ego si prandere volo, domum eo; Tu enim non times, ne locum perdas*, haud profecto inepte, sed urbane respondit, teste Fabio 6. Instit. 4.

160. *Tunc est probanda, si locum*] Raphelingius ex quibusdam codd. *Nunc:* quasi dicat, si ullum apud te locum virtus habet, commoda jam sese occasio offert. Quod cum rejecisset Delrius, recte interpretatus, & tamen in novem Pall. τὸ *Nunc* invenisset Gruterus, eo decurrit, ut neutrum approbaret: certe *Tunc*, ait, incommode applicatur sequenti *Si*, & aut omnia me fallunt, aut vox *probanda*, aliave, quae sincerior nunc exsul, respicit magis ad fortunam quam ad virtutem. Certe fallebant omnia hic doctissimum virum. Virtus utique est fortitudo: & ea non aliter laudanda, quam quoties loco & tempore exseritur, quoties non aggreditur, quae ὑπὲρ ἄνθρωπον & φοβερὸν παντὶ τῷ νοῦν ἔχοντι, ut loquitur Philosophus, quorumque exitus ne timida quidem spe praesumi potest. Sed parvula causa oculis doctorum hominum obstitit: neque enim recordabantur, particulam *Si* interdum idem quod *Cum* exprimere. Ut apud Catullum: *Nam, si luxerit, ad librariorum Curram scrinia.* Virgilius: *si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit, &c. Prima citae Teucris ponam certamina classis.*

164. *Abiere Colchi.*] Id est, Colchi longe, puta & loco & animis. Alludit quod de relictis loquebantur, quasi ipsa nos reliquissent. Agamemnone: *terras, Quantum recedunt volo, fugien-*

VARIORUM.

156. *Clepere*] Tegere, celare. κλέπτειν vid. Herc. Fur. v. 798. FARNABIUS.

157. *Ire contra.*] Aperte occurrere. FARN.

158. *Vix te tacita*] Etiamsi tacita quiescas, vix tuta eris; multo minus si quid moveas. FARN.

160. *Tunc est probanda,*] Tunc quidem fortitudo est probanda, ubi te aliquid per virtutem consequuturum speres, alioqui furor est, stupor, desperatio, &c. ultra spem & vires niti. FARN.

163. *Desperet nihil.*] Ludit autem in vocis similitudine: sensus: ei cui cuncta sunt adversa, in omnem eventum intrepide tentanda omnia. quid enim metuat in extremâ fortunâ? quid malis ejus adjici queat? lucrari potest, perdere non potest, qui nihil possidet: ex desperatione nata non raro victoria. DELRIUS.

164. *Conjugis*] Jasonis. FARNABIUS.

166. *Me-*

Nihilque superest opibus è tantis tibi.
Med. Medea superest. heic mare & terras vides,
Ferrumque & ignes & deos & fulmina.
Nutr. Rex est timendus. *Med.* Rex meus fuerat pater.
Nutr. Non metuis arma? *Med.* sint licet terrâ edita.
Nut. Moriere. *M.* Cupio. *N.* Profuge. *M.* Poenituit fugae.
Medea fugiam? *Nutr.* Mater es. *Med.* Cui sim, vides.
Nut. Profugere dubitas? *Med.* Fugiam: at ulciscar prius.
Nutr. Vindex sequetur. *Med.* Forsan inveniam moras.
Nutr. Compesce verba; parce jam demens minis,
Animosque minue. tempori aptari decet.
Med. Fortuna opes auferre, non animum, potest.
Sed cujus ictu regius cardo strepit?
Ipse est Pelasgo tumidus imperio Creon.

CREON.

GRONOVII.

ses. Silius: *rapiente carina Consumpsit pontus visus, tellusque recessit.* Tum quod *longe esse* & *abesse* dicebant, quae non juvarent. de quo ad Hippolytum.

169. *Sint licet terra edita*] Attius Trachiniis apud Ciceronem 2. Tuscul. *Non terra edita Moles gigantum.*

VARIORUM.

166. *Medea superest.*] Cui cum nocendi peritia, potentiaque, voluntas suppetit: quae quantum nocere potest, tantum nocere desiderat. DELRIUS.

166. *Heic mare*] Quae omnia haec arte sua potest perturbare inque suam opem vocare. FARNABIUS.

168. *Rex meus*] Neque tamen eum timui, verum pro Jasone contra eum steti. FARN.

169. *Sint licet terra edita.*] Non etiamsi sint Gigantea & terra è dentibus serpentinis edita. Namque & haec mea arte fretus debellavit Jason. FARN. Ex Ovidio: *Quodque magis mirum est, simul edita concutit arma.* RADERUS.

171. *Medea*] *Emphasis.* Egone tam magicis potens? tam prius pertinax & pericula contemnens? FARN.

171. *Mater*] In liberorum tamen gratiam fuge, vel respicit ad v. 25. sup. FARN.

171. *Cui sim,*] Ex quo tamen sim vides, Jasone sc. FARN.

173. *Moras.*] Ut cum me sequeretur pater sup. v. 44. & 133. FARN.

175. *Animosque*] Animi pertinaciam & ferociam. FARN.

177. *Sed*] Sed, crepuêre fores regiae, quis egreditur? FARN.

CREON. MEDEA.

Creon Medeam in exilium propere abire imperio urget: illa dici unius moram vix impetrat.

Creon. MEdea, Colchi noxium Aeëtae genus,
Nondum meis exportat è regnis pedem?
Molitur aliquid. nota fraus, nota est manus.
Cui parcit illa? quemve securum sinit?
Abolere properè pessimam ferro luem
Equidem parabam; precibus evicit gener.
Concessa vita est. liberet fines metu;
Abeatque tuta. fert gradum contra ferox;
Minaxque nostros propius affatus petit.
Arcete, famuli, tactu & accessu procul.
Jubete, sileat. regium imperium pati
Aliquando discat. vade veloci via,
Monstrumque saevum, horribile, jam dudum avehe.
Med. Quod crimen, aut quae culpa multatur fugâ?
Creon. Quae causa pellat, innocens mulier rogat.
Med. Si judicas, cognosce: si regnas, jube.
Creon. Aequum atque iniquum regis imperium feras.

Med.

VARIORUM.

179. *Aeëtae genus*,] Colchorum regis. Medeae pater Aeëtas, ut scripserunt Herodotus, Dionysius Milesius & ceteri, Solis filius: varias uxores duxit, ideo nescitur quae Medeae mater, plerique credunt Idyiam (ut alias docui,) Epimenides Ephyren, Dionysius Milesius Hecaten: auctor Naupacticorum Euryliten: Sophocles Neaeran: Apollonius Asterodiam, Eumelus & Diophanes Antiopen. Vide Scholiast. Apollonii lib. 3. & Diodorum Siculum lib. 4, Biblioth. Ceterum haec scena cum actu II. Euripidis conferenda, unde desumta. DELRIUS.

182. *Cui parcit illa?*] Quae non patri pepercit, non fratri. FARNABIUS.

183. *Abolere*] Medeam de medio tollere statueram. FARN.

184. *Gener.*] Jason. FARN.

190. *Vade veloci*] Hoc dicit conversus ad aliquem satellitum FARN.

193. *Innocens*] Ironic. q. d. nocentissima. FARN.

194. *Si judicas*,] Si rex justus es, de causa mea, prius cognosce; si tyrannice pro lubidine imperas, inaudita causa ejice. FARN.

195. *Aequum atque*] Regiae subjecta potestati ne disputes de imperio aequo aut iniquo, sed quod regi lubet feras. FARNABIUS.

197. *I*,

Med. Iniqua nunquam regna perpetuo manent.
Creon. I, querere Colchis. *M.* Redeo. qui advexit, ferat.
Creon. Vox conſtituto ſera decreto venit.
Med. Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera,
Aequum licet ſtatuerit, haud aequus fuit.
Creon. Auditus à te Pelia ſupplicium tulit.
Sed fare. cauſae detur egregiae locus.
Med. Difficile quam ſit animum ab ira flectere
Jam concitatum; quamque regale hoc putet,
Sceptris ſuperbas quiſquis admovit manus,
Qua cepit, ire; regiâ didici meâ.
Quamvis enim ſim clade miſerandâ obruta,
Expulſa, ſupplex, ſola, deſerta, undique
Afflicta; quondam nobili fulſi patre,
Avoque clarum Sole deduxi genus.
Quodcumque placidis flexibus Phaſis rigat;
Pontuſque quidquid Scythicus à tergo videt;

Pa-

GRONOVII.

201. *Auditus à te Pelia*] Non eſt vocativus pro nominativo *Pelia*, ut hic jam non ſemel notant, ſed ipſe nominativus Latinus: nam *Pelias* graeciſſat. Sed cur *Auditus à te?* Neque enim periit Pelia, quia auditus eſt à Medea, ſed quia audiit Medeam, & ſupplicem recepit. Utrum igitur, *Auditor?* Apollonius Rhodius lib. 4. ad Apollin. *τοῖν ἢ καὶ ἱερῶν ὑπὸ πέτρας Πυθοῖ μειλιχίων ἀρσένα*. An *Auditus* vult ipſum Pelian orantem, ut ſibi mutaret aetatem Medea, ab ea audiri & ab exorata ſimulate interfectum. Hoc non dicit fabula, ſed ipſam quaſi ſupplicem audiſſe ac ſuſcepiſſe. Numquid, *Audiit, & à te Pelia ſupplicium tulit.*

VARIORUM.

197. *I, querere Colchis*] Apage, Monſtrum, & querelas tuos apud populares, barbaros, Scythas, Sarmatas, Moſchos depone. RADERUS.

197. *Redeo*] Repeterem ſane patriam, ſi comes is eſſet, qui huc me adduxit.

198. *Vox conſtituto*] Cognita cauſa lataque ſententia, ſera venit expoſtulatio. FARNABIUS. Intelligo ſerotina tua verba, & poſt decretum, quod non muto. Tamen Veteri eſt, *Nox:* ſuâ quoque & bonâ ſententiâ. LIPSIUS.

199. *Qui ſtatuit*] Tyrannicum eſt, unâ tantum parte audita judicare. hoc enim pacto defenſio, quae juris naturalis eſt, & nemini debet adimi, tollitur. ideo inauditi damnari non poſſunt. Apulejus lib. 10. de aſino: *Nec ad inſtar barbaricae feritatis, vel tyrannicae impotentiae, damnaretur aliquis inauditus, & in pace placida tam dirum ſaeculo proderetur exemplum.*

203. *Difficile*] Quam pertinaciter reges iram de levi qualicunque injuſtave cauſa conceptam foveant urgeantque, & ipſa rege orta novi. FARNABIUS.

212. *Pontuſque*] Mare Euxinum ab Occidente Colchida claudit. dulcius quam caetera maria, ut quod Maeotidi commiſcetur, atque in quod Tanais innumerique alii fluvii influunt. FARN.

Paluſtribus quà maria dulceſcunt aquis;
Armata peltis quidquid exterret cohors
Incluſa ripis vidua Thermodontiis:
Hoc omne noſter genitor imperio regit.
Generoſa, felix, decore regali potens
Fulſi. petebant tunc meos thalamos proci,
Qui nunc petuntur. rapida Fortuna ac levis,
Praecepſque regno eripuit, exilio dedit.
Confide regnis, cum levis magnas opes
Huc ferat & illuc caſus. hoc reges habent
Magnificum & ingens, nulla quod rapiat dies;

Pro-

GRONOVII.

214. *Quidquid exercet cohors*] Lipſianus (ſi tamen ille eximius fuit Meliſſeus: nam & alio ſe uſum nonnunquam oſtendit) & Mog. abeunt ab optimo & à vero. Non enim Amazones rus exercebant. Florentiae, ut in olim impreſſis, *exterret*. Et praeclare dictum eſt: qua imperii ſui terrorem & vim & reverentiam porrigit. Hinc Juris conſultis *territorium*, quod definit Pomponius, *univerſitatem agrorum intra fines cujuſque civitatis; dictum ab eo, quod magiſtratus ejus loci intra eos fines terrendi, id eſt, ſubmovendi, jus habeat.* Sic & *terrere* pro reverentiam facere. Troad *qualis deo Percuſſa Maenas entheo ſilvas gradu Armata thyrſo terret.*

218. *Meos thalamos viri,*] Flor. *petebant tunc meos thalamos proci, Qui nunc petuntur.* Numerus pluralis pro ſingulari. Jaſonem enim deſignat.

VARIORUM.

213. *Paluſtribus*] Quia tot fluminum affluxu Pontus limo impletur & aggere: adeo ut Strabonis aevo, ſiniſtra jam Ponti pars, inde in paludem fuerit converſa. Videndi Strabo lib. 1. & Polybius lib. 4. Neoterici tamen oculati teſtes id verum eſſe negant: ſed Seneca ſui aevi ſcriptores ſecutus fuit. DELRIUS.

213. *Dulceſcunt*] Ingreſſu tot fluviorum, quot affluunt, vincitur ſal, ait Plinius: idem in libris de Ponto teſtatur Ovid. De Ionio mari quid ſimile, ad Acherontis fluvii oſtium, prodit Strabo lib. 7. DELRIUS.

214. *Peltis*] Scutis brevibus, quorum extrema lunantur in cornua. FARNABIUS.

214. *Cohors*] Amazonidum lunatis agmina peltis, &c. Vide Agamemn. verſ. 217. FARN.

214. *Quidquid exercet cohors*] Gronovius ex Florentino *exterret*; explicatque, *imperii ſui terrorem, & vim & reverentiam porrigit.* Crederem, ſiquidem de furore correptis mentio fieret hoc loco; qui appoſite *exterrere* poſſint dici, ut in laudato Troad. exemplo, *qualis deo percuſſa Maenas, entheo ſilvas gradu, armata thyrſo terret.* Sed nihil tale hoc loco, qui reſpicit unice concurſus & tumultuoſiora belli ſimulacra, quae in campis Amazones ciere ſolitae; qui campi ob id *exerceri*, h. e. premi, pulſari, & fatigari dicuntur. Obvia paſſim iſta verbi ſignificatio. Expreſſit vim poeta Aeneid. lib. xi. v 660. *Quales Threïciae, cum flumina Thermodoöntis Pulſant, & pictis bellantur Amazones armis: Seu circum Hippolyten, ſeu cum ſe Martia curru Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu Feminea exultant lunatis agmina peltis.* Et Heſiod. *Θεογ.* v. 70. ποδῶν ὕπο δοῦπος ὀρώρει, *à pedibus ſtrepitus excitabatur.* Noſter Phoeniſſ. v. 545. *Vidit equitatu levi Cadmea frangi prata.* SCHRODERUS.

215. *Vidua*] Vide Hipp. verſ. 620. FARN.

215. *Thermodontiis:*] Vide Herc. Fur. verſ. 245. FARN.

218. *Proci,*] Per indignationem Synecdochicam, Jaſon. FARN.

225. *Se-*

Prodesse miseris, supplices fido lare
Protegere. solum hoc Colchico regno extuli;
Decus illud ingens, Graeciae florem inclitum,
Praesidia Achivae gentis, & prolem deûm
Servasse memet. munus est Orpheus meum,
Qui saxa cantu mulcet, & silvas trahit,
Geminumque munus Castor & Pollux meum est;
Satique Borea; quique trans Pontum quoque
Summota Lynceus lumine immisso videt;
Omnesque Minyae. nam ducum taceo ducem:
Pro quo nihil debetur. hunc nulli imputo.
Vobis revexi caeteros, unum mihi.
Incesse nunc, & cuncta flagitia ingere;
Fatebor. obici crimen hoc solum potest,

Ar-

GRONOVII.

226. *Graeciae florem inclitum,*] Flor. *gloriae florem.* Et sic Mss. plerique & Bernardini editio, immo & aliae, ut observavit Delrius. Mox malit Nic. Heinsius: *Geminique munus Castor & Pollux meum est.*

236. *Cuncta flagitia ingere;*] Sic & Flor. *Flammis, Flamina, Fulmina.* nugae merae.

VARIORUM.

225. *Solum hoc*] Quod Argonautas servavi.

226. *Graeciae florem*] Ἄνθος Ἀργείων juvenum nobilium, Heroum florem. FARN. Θεῖον ἄωτον, ut Theocritus, ut alii ἄνθος ἡρώων.

227. *Prolem Deûm*] Argonautas, Heroas, diis genitos, quorum plerosque enumerat. FARNABIUS. Theocritus in Gemin. Θεῶν φίλα τέκνα. *Dilectae Deorum proles.* Mira porro varietas est apud Graecos, de Argonautarum reditu in patriam. Timaget. ἐν τῷ α' περὶ λιμένων, scribit Istrum ex Germaniae montibus ortum, in Germanicam paludem magnam defluere: mox in duo scindi brachia, & unum in Germanicum mare, & alterum in Euxinum porrigere, & per prius illud navigasse Argonautas, & in Hetruriam pervenisse, idem Apollonius refert. Herodotus Ephesius, quâ venerant viâ rediisse. DELRIUS.

228. *Munus est*] Mei muneris est quod vivit Orpheus. FARN. Horat. *Arte materna rapidos morantem Fluminum lapsus, celeresque ventos, Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.*

230. *Castor*] Sup. v. 88. FARNABIUS.

231. *Satique Borea;*] Calais & Zetes οὓς ποτ' Ἐρεχθηὶς Βορέῃ τέκεν Ὠρείθυια. FARN.

232. *Lynceus*] Fuit hic visus acutissimi, πάντων ἀνθρώπων ὀξυωπέστατος, qui ex Taygeti cacumine totam Peloponnesum fertur prospexisse; Castorem & Pollucem in cava quercu latitantes vidisse. FARNABIUS. Valerius Flaccus *possit qui rumpere terras Et Styga transmisso tacitum deprendere visu. Fluctibus è mediis dabit ille magistro, Et dabit astra rati, cumque aethera Jupiter umbra Perdiderit, solus transibit nubila Lynceus.*

232. *Immisso*] Radiis emissis ab oculo in ipsum objectum. Stoici enim visionem fieri emissione radiorum credebant, non per speciei introsumptionem beneficio externi luminis, ut Aristoteles. DELRIUS.

233. *Minyae.*] Thessali comites Jasonis in expeditione Colchica, ab Orchomeno Thessaliae fluvio, qui prius Minyeus, dicti. FARNABIUS.

233. *Ducem:*] Jasonem. FARN.

238. *Ar-*

Argo reversa. virgini placeat pudor,
Paterque placeat; tota cum ducibus ruet
Pelasga tellus. hic tuus primum gener
Tauri ferocis ore flammanti occidet.
Fortuna causam, qua volet, nostram premat.
Non poenitet servasse tot regum decus.
Quodcunque culpa praemium ex omni tuli,
Hoc est penes te. si placet, damna ream:
Sed redde crimen. sum nocens, fateor, Creo.
Talem sciebas esse, cum genua attigi,
Fidemque supplex praesidis dextrae petii.

Ter-

GRONOVII.

240. *Hic tuus primus gener*] Flor. *primum gener Tauri ferocis ore flammanti occidet.* non *flagranti.*

242. *Fortuna causam, qua volet,*] Flor *quae volet.* Et rectius. Phoedrus: *Quemcumque dederit exitum casus, feram.* Pessime interpretantur: Utcunque fortuna mihi iniqua sit.

248. *Praesidis dextrae petii.*] Flori *dextra.* ut manus intelligatur Medeae, qua genua Creontis attigerat. Troadibus: *ad genua accido, Supplex Ulysse, quamque nullius pedes Novere dextram, pedibus admoveo tuis.* *Praesidis*, id est, defensoris ac vindicis ipsius Creontis. Ovidius lib. I. met. *Quod si sola times latebras intrare ferarum, Praeside tuta deo nemorum secreta subibis.*

VARIORUM.

238. *Argo*] Quod ἀργὸς velox. *vel* ab Argo fabricatore: *vel*, quod ea vecti *Argivi*, *delecti viri.* FARN.

238. *Virgini placeat*] Quod si mihi magis pudor paterque placuisset quam Jason, periissent Thessali, Argivi, universae denique Graeciae flos: nec Jason ignivomos Tauros effugisset. FARN.

240. *Pelasga tellus.*] Tota Graecia, potissimum tamen Thessalia, proprie enim *Pelasgi* sunt Thessali & Argivi. Sophocles in Inacho, Argivos vocat *Pelasgos.* Staphylus Naucratites tradidit *Pelasgum* Argivum in Thessaliam venisse, eamque ab illo dictam Pelasgiam. sed & Tyrrheni, *Pelasgi* vocati. *Argivi* vero sic dicti, vel à Pelasgo Neptuni aut Inachi filio, vel à Pelasgis quibusdam Barbaris, qui Argos & Thessaliam occuparunt. DELRIUS.

241. *Tauri*] Duos fuisse refert Apollonius ταύρω χαλκόποδε στόμασι φλόγα φυσιόωντε quos non effugisset, tibi gener futurus. vide inf. vers. 466. FARNABIUS.

242. *Fortuna*] Utcunque mea causa iniqua sit. FARN.

244. *Praemium*] Jasonem. FARN.

246. *Crimen*] Jasonem. FARN.

247. *Talem*] Cum tuum praesidium supplex imploravi, fugiens Acastum Peliae filium, qui me persequitur, sibique in patriae necis ultionem dedi poscit FARN.

247. *Cum genua attigi,*] Troad. vers 689. Medea, apud Euripidem: Ἀλλ' ἄντομαί σε τῆσδε πρὸς γενειάδος, Γονάτων τε τῶν σῶν —— Olim, Plinio teste, lib. 11. cap. 45. supplices genua attingebant, quia illis vitalitas inest. DELRIUS.

248. *Praesidis dextrae*] Merito ait praesidis: quia, ut alibi docui, dexterae fidei pignus sunt. Cicero, in Philippicis; *Dextrae, quae fidei testes esse solebant.* Plinius, ubi supra: *dextra osculis aversa aperitur, in fide porrigitur.* ejus rei ratio fortassis fuit, quod omnis veterum auctoritas dextrae manus virtute constaret, videor enim mihi hoc nescio ubinam legisse. DELRIUS.

253. Mi-

Terra hac miseriis angulum & sedem rogo,
Latebrasque viles. urbe si pelli placet,
Detur remotus aliquis in regnis locus.
Creon. Non esse me, qui sceptra violenter geram,
Nec qui superbo miserias calcem pede,
Testatus equidem videor haud clare parum,
Generum exulem legendo, & afflictum, & gravi
Terrore pavidum. quippe te poenae expetit
Letoque Acastus, regna Thessalica obtinens.
Senio trementem debili atque aevo gravem
Patrem peremptum queritur, & caesi senis
Discissa membra; cum dolo captae tuo
Piae sorores impium auderent nefas.

Potest

GRONOVII.

249. *Terra hac miseriis angulum*] Flor. *Terram miseriis angulum ac sedem.* Fortasse: *Terrae miseriis angulum ac sedem* Ἐν διὰ δυοῖν, angulum terrae, in quo misera consideam & lateam Cic. 2. Cat. *Nemo non modo Romae, sed nec in ullo angulo totius Italiae fuit.* Horatius: *Ille terrarum mihi praeter omnes Angulus ridet.*

252. *Qui sceptra violenter geram*,] Florent. *violentus.*

256. *Quippe te poenae expetit*] Flor. *pavidum quem poenae.* Lege: *Terrore pavidum. quippe quem poenae expetit. Poenae letoque* rursus ἐν διὰ δυοῖν, ad poenam capitalem.

VARIORUM.

253. *Miserias calcem pede*,] Grave autem crimen miserorum oppressio. Plato in Minoë monet, ne quis calamitosos & pauperes despiciat, eo quod Deum solum adjutorem habent: nec ullum tam severe inimicum ulcisci, ac Deus solitus sit miserorum oppressores. DELRIUS,

255. *Generum exulem*] In exilium fugientem propter tuum facinus. tu enim prae te ferens velle te medicamine Peliam juventuti restituere (quod prius in Aesone feceras) Peliae injurias in Jasonem ulta, fecisti pie impias Peliadas patrem suum jugulare non revicturum uti promiseras, utque illac expectaverunt. FARNABIUS.

257. *Acastus*,] Peliae filius Rex Thessaliae, nisi Medea sibi in ultionem paternae necis dederetur, bellum Corinthiis indixerat. DELRIUS.

257. *Thessalica*] Nota Graeciae portio Thessalia, cujus primus Rex Deucalion Promethei F. Japeti N. juxta Apollon. 3. Argonaut. ab hujus uxore Pyrrha vocata etiam *Pyrrhodia*, vel juxta Rhianum *Pyrrha*; ab Haemone Pelasgi. F. *Haemonia*; à Thessalo Haemonis F. *Thessalia.* Rhiani versus suppeditat Scholiast in lib. 3. Apollonii. Alii à Thessalo Phidippi dictam volunt. dividitur in Πελασγιῶτιν, Θεσσαλιῶτιν, Ἱστιαιῶτιν, Φθιῶτιν, teste Apollodoro in Catalogo. Acastus secundae portioni jure imperabat; Jasoni jure tertia debebatur, sed Pelias illam quoque usurparat: ideo dicitur filius ejus *regna Thessalica obtinens.* DELRIUS.

259. *Patrem*] Peliam. Ovidius in Metamorph. latissime historiam illam prosequitur. DELR.

260. *Discissa*] Dilaniata: nam ipsum jussit membratim dividi, ut coqueretur.

261. *Piae sorores.*] Pisidice, Pelopea, Hippote, & Alcestis filiae Peliae quarum *ut quaeque pia est Medeae hortatibus impia prima est, Et ne sit scelerata facit scelus*, &c. Ovid. 7. Metamorph. FARN.

Poteſt Jaſon, ſi tuam cauſſam amoves,
Suam tueri, nullus innocuum cruor
Contaminavit. abfuit ferro manus,
Proculque veſtro purus à coetu ſtetit.
Tu tu malorum machinatrix facinorum,
Cui foeminea nequitia, ad audendum omnia
Virile robur, nulla famae memoria eſt,
Egredere, purga regna; letales ſimul
Tecum aufer herbas. libera cives metu.
Alia ſedens tellure ſollicita deos.
Med. Profugere cogis? redde fugienti ratem,
Vel redde comitem. fugere cur ſolam jubes?
Non ſola veni. bella ſi metuis pati,
Utrumque regno pelle. cur ſontes duos
Diſtinguis? illi Pelia, non nobis jacet.
Fugam, rapinaſque adice; deſertum patrem,
Lacerumque fratrem. quidquid etiamnum novas
Docet maritus conjuges, non eſt meum.

To-

GRONOVII.

266. *Sed tu malorum machinatrix*] Efficacius liber optimus: *Tu tu malorum.*

VARIORUM.

269. *Purga*] Purga mea regna tam lethali monſtro. FARNABIUS.

270. *Herbas.*] Quibus ad veneficia uteris. à Medea nomen accepit herbae illud genus Ephemerum, adeo deleterium & lethale, ut eodem die enecet, unde dictam vult Theophraſtus; eſt hellebori folio, radice rotundâ, Latinis dicitur *bulbus agreſtis*: diverſum ab alio Ephemero, cui oblonga radix, caulis lilio ſimilis, *Iris agreſtis* dictum. Nicander in Alexipharm. hanc ergo praecipuè jubetur herbam ſecum aſportare. cum enim plurima naſcatur in Colchide & prope Tanaim, teſte Graeco Nicandri ſcholiaſte (qui peram cum naphthâ confundit) veriſimile eſt hanc quoque ſecum attuliſſe & aſſervaſſe Medeam, ut colligitur ex verſ. infrà 677. de eadem herba Tibull. intelligo lib. 1. El. 2. 51. *Sola tenere malas Medeae dicitur herbas.* DELRIUS.

271. *Solicita*] Carminibus, imprecationibus, veneficiis, ſceleribus vexa & incanta ſidera. infrà verſ. 424. & verſ. 672. FARNABIUS.

274. *Bella*] Ab Acaſto. FARN.

276. *Illi Pelia.*] In Jaſonis gratiam & ultionem, cui autem ſcelus eſt bono, nocens ille eſt. Infra v. 500. FARNABIUS.

277. *Fugam,*] A patre. FARN.

277. *Rapinas*] Aurei velleris. FARN.

278. *Lacerumque*] Suprà v. 44. in notis. FARNABIUS.

278. *Novas conjuges,*] Invidioſe plurali numero utitur, *Relinque matres.* ſic alibi ſaepius: ubi egregii cenſores ſingularem ſubſtituerunt. COMEL.

281. *So-*

Toties nocens sum facta, sed nunquam mihi.
Creon. Jam exisse decuit. quid seris fando moras?
Med. Supplex recedens illud extremum precor,
Ne culpa natos matris insontes trahat.
Creon. Vade, hos paterno, ut genitor, excipiam sinu.
Med. Per ego auspicatos regii thalami toros,
Per spes futuras, perque regnorum status,
Fortuna variâ dubia quos agitat vice,
Precor, brevem largire fugienti moram,
Dum extrema gnatis mater insigo oscula,
Fortasse moriens. *Creon.* Fraudibus tempus petis.
Med. Quae fraus timeri tempore exiguo potest?
Creon. Nullum ad nocendum tempus angustum est malis.
Med. Parumne miserae temporis lacrimis negas?
Creon. Etsi repugnat precibus infixus timor,
Unus parando dabitur exilio dies.
Med. Nimis est; recidas aliquid ex isto licet.
Et ipsa propero. *Creon.* Capite supplicium lues,
Clarus priusquam Phoebus attollat diem,
Nisi cedis Isthmo. sacra me thalami vocant,
Vocat precari festus Hymenaeo dies.

CHO-

GRONOVII.

294. *Repugnat precibus infelix timor,*] Flor. *infixus timer.* Cicero post reditum ad Quirites: *Haec cura erit infixa animo meo sempiterna.*

296. *Nimis est, & ex hoc aliquid abscindas.*] Flor. *Nimis est. recidas aliquid ex isto licet.* Nota sunt, *recidere & amputare sarcinas, recidere & circumcidere sumptus*, quae alibi Plinio & Latino Pacato restituimus.

VARIORUM.

281. *Seris*] Exilium verbis protrahis.

285. *Auspicatos*] Bono auspicio coeptas Jasonis & filiae tuae nuptias, non inauspicatas ut meas. sup. v. 114. FARN

296. *Nimis*] Ultra votum mihi moram indulsisti, namque in rem meam est fugam accelerare, ac proinde & ipsa propero. FARNABIUS.

297. *Capite*] Εἴ σ' ἡ 'πιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ, &c. Θαυῇ. Euripid. FARN. Ennius in Medea: *Si te secundo lumine hic offendero, Moriere.* RADERUS.

299. *Isthmo.*] Corinthiaco. FARNABIUS.

299. *Sacra*] Nuptiarum sacra. FARN.

300. *Dies festus vocat.*] Dies Hymenaeo sacra, vocat me ad preces & vota. FARN.

301. *Au-*

CHORUS.

Chorus in audaciam navigantium invectus primos nautas dignum audacia sua retulisse praemium canit. Scilicet Medeam.

Anapaestici.

Audax nimium, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit;
Terrasque suas post terga videns,
Animam levibus credidit auris;
Dubioque secans aequora cursu,
Potuit tenui fidere ligno,
Inter vitae mortisque vias
Nimium gracili limite ducto.
Nondum quisquam sidera norat;
Stellisque, quibus pingitur aether,
Non erat usus: nondum pluvias

Hya-

GRONOVII.

311. *Nondum Pleïadas Hyadas*] Scaliger, *Pleiadas hybernas*, aut epitheton navium deesse putabat. Gruterus è suis vitium auget, *Pleiadas Hyadasque* faciendo. Delrius & Grotius conjiciunt *pluvias Hyadas*. Et hoc firmat Florent. ita exhibendo: *Nondum pluvias Hyadas poterat vitare ratis*.

VARIORUM.

301. *Audax*] Locus in Navigationem, concinens Horatiano: *Illi robur & aes triplex circa pectus erat, Qui fragilem truci commisit pelago ratem Primus*. FARN.

301. *Qui freta primus*] Censent poëtae primum Jasonem cum Argonautis navigasse. Manil. lib. 1. ——— *tum nobilis Argo In coelum subducta, mari quod prima cucurrit; Servando Dea facta Deos* ----- Ovidius: *Per mare non notum primâ petiere carinâ*. & inde mutuatus noster infrà, vers. 363. *Mercos primâ digna carinâ*. idem Sallustius tradit apud Priscian. lib. 6. idem quotquot Argonautica scripserunt. quidam primum navigasse Erythram, quidam Mysos, Dionysius Afer Aegyptios, Tibullus & Mela Phoenices, Diodorus Cretenses. DELRIUS.

303. *Terrasque*] E portu solvens in altum, videt terras recedere, Troad. vers. 1044. FARN.

304. *Animam*] Vitam credit fallacibus Austris. FARN. Lucil. Sat. 28. *Vitam ac fortunas quoi crediderim meas*.

306. *Tenui*] *I nunc & ventis animam committe, dolato Confisus ligno, digitis à morte remotus Quatuor, aut septem, si sit latissima taeda*. FARNABIUS.

307. *Inter*] Anacharsis ubi didicisset navis crassitudinem esse quatuor digitos, τοσῦτον (inquit) τῦ θανάτυ οἱ πλέοντες ἀπέχυσι. FARN.

311. *Nondum*] Hyades ortu & occasu suo pluvias tempestatesque excitant. Vide Thyest. 851. FARNABIUS.

312. *Hya-*

Hyadas poterant vitare rates:
Non Oleniae ſidera caprae:
Non quae ſequitur flectitque ſenex
Arctica tardus plauſtra Bootes:
Nondum Boreas, nondum Zephyrus
Nomen habebant.
Auſus Tiphys pandere vaſto
Carbaſa ponto, legeſque novas
Scribere ventis. nunc lina ſinu
Tendere toto: nunc prolato
Pede tranſverſos captare Notos:

Nunc

GRONOVII.

313. *Non Oleniae ſidera caprae:*] Flor. *Non Oleniae lumina caprae.* Et ſufficit paullo ante poſitum *ſidera.* Cicero in Arateis: *Argolicam retinet crebro cum lumine navem.* Sequenti liber idem, *Nec qui ſequitur deflectque ſenex:* ut Lipſianus quoque & Moguntinus.

VARIORUM.

312. *Hyadas*] In fronte Tauri ſeptem ſunt ſtellae, quae Suculae appellantur Latinis.

313. *Non Oleniae*] *Non Oleniae ſidus pluviale capellae*, id eſt, Amaltheae inter ſidera relatae, quod Iovi lac praebuiſſet prope Olenum Achajae oppidum. FARN.

314. *Flectitque ſenex*] Germanicus: *Inde Helicen ſequitur ſenior, baculoque minatus Arctophylax.* Satis autem apparet, Senecam eorum opinionem ſequi, qui putant Booten, eſſe Icarium Erigones patrem. Germanici interpres, Bootes, inquit, qui & Arcturus, fertur eſſe cuſtos plauſtri, eo quod ſequitur plauſtrum, hoc eſt Septentriones. Cicero: *Arctophylax, vulgo qui dicitur eſſe Bootes, Quod quaſi temone adjunctam prae ſe quatit Arcton.* DELRIUS.

314. *Senex*] Rectum eſt, de Boote. At Vetus, *defletque ſenex.* ideone quia matrem conatus interficere, ad aſpectum ejus memoriâ rei lacrimat? LIPSIUS.

315. *Arctica*] Quia polo vicinior. FARNABIUS.

315. *Bootes:*] Bubulcus, Arctophylax, quod urſae minori adjunctus plauſtrum inſequi videtur, ὅνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται Ἄρκτου. FARN.

315. *Arctica tardus plauſtra Bootes.*] Legendum putat Heinſius ex MS. Mediceo, *Attica*; eo quod veteres aſtronomi nonnulli Booten cum Icaro, qui Actaeus fuit confundant. vid. Val. Flac. Argon. lib. 2. v. 68. ex Edit. Cl. Burm & N. Heinſii Epiſtol. 381. Tom. III. Ed. Burm. SCHRODERUS.

318. *Auſus*] Argonautas primum navigaſſe canunt poetae, Tiphyn primum velis & ſtellis in navigando uſum fuiſſe. FARN.

319. *Carbaſa*] Vela carbaſina. FARN.

319. *Legeſque*] Quomodo oporteat navim regere.

320. *Lina*] Secundo uſos vento. Hiſp. *Viento à la popa, largar la vela.* FARNABIUS.

321. *Prolato*] Obliquatis ad captandum flantem à latere ventum velis, ποδιῶνα, id eſt, imum veli angulum, producto altero, reducere. FARN.

322. *Pede*] Parte veli infima, quae ad navis latus religatur, quam nautae, prout tempeſtas poſcit, aut contrahunt, aut laxant. Catull. IV. 20. *ſive utrumque Juppiter Simul ſecundus incidiſſet in pedem.* quo ex loco duos hos eſſe nauticos pedes colligit Turnebus, & Pimpontius multa ad illud Virg. lib. 5. Aeneid. *Una omnes fecere pedem.* ubi Servius, Podiam (lego *pedem*; vel *podeona*) hoc eſt, funem quo tenditur velum; quod Graeci πόδα vocant, ut eſt apud Pindarum & Ariſtophanem Haec Servius Ego vero etiam apud Homerum Odyſſ ε. & Euripidem, in Taurica Iphige-

Nunc antennas medio tutas
Ponere malo: nunc in ſummo
Religare loco, cum jam totos
Avidus nimium navita flatus
Optat, & alto rubicunda tremunt
Suppara velo.
Candida noſtri ſaecula patres
Vidêre, procul fraude remota.
Sua quiſque piger littora tangens,
Patrioque ſenex factus in arvo:
Parvo dives, niſi quas tulerat
Natale ſolum, non norat opes.
Bene diſſepti foedera mundi

Tra-

GRONOVII.

326. *Avidus nimium*] Non eſt cupidus corradendae pecuniae, ut explicat Delrius, ſed nimis indulgens voto ad properandum iter.

335. *Bene diſſepti*] Sic & Flor. non *diſſecti*, nec *diſcerpti:* probaruntque jamdudum, ſed ita, ut non aliunde doctum parum juvent. Nam quum notaſſent, *diſſepire* eſſe ſepta disjicere & dividere, *diſſepti* ergo, inquiunt, diviſi, diſtincti, in quo ſua cuique loca & officia aſſignata. Fortaſſis utrumque verum: ſed male alterum ex altero colligitur, quia contraria ſunt. Nam qui disjicit dividitque ſepta, is non facit diviſa & diſtincta, ſed tollit quod dividebat diſtinguebatque, & continuum unumque facit, quod ante ſepto diſcretum ac duplex erat. Ita *diſſeptus mundus* eſſet indiviſus jam nec ſeptus, ſed in quo quae fuerant ſepta, erant disjecta. Sic alter de eadem familia homo doctus: *Diſſepio*, contrarium ſepio, claudo, intercludo: *diſſepio*, aperio, divido, diſtinguo, diſpertior. At ſi *diſſepio* contrarium eſt τῷ *ſepio*, ſi eſt aperio, non eſt claudo, divido, diſtinguo, diſpertior. Debebant igitur diſtinctius

VARIORUM.

phigenia, idem in-venio. Plinius quoque ſcripſit: *Iiſdem ventis in contrarium navigatur, ſimul prolatis pedibus.* DELRIUS.

323. *Medio tutas*] Hoc faciunt nautae, quando vel non ſatis vehemens ventus, vel totum excipere nolunt: attollunt autem antennas, cum plenis velis auram volunt infundi, ut mox ait.

324. *Summo*] In ſummitate mali

327. *Tremunt*] Vento impulſa. FARNABIUS.

328. *Suppara*] Lintea annexa ſupra acatium & antennam. *Summaque pandens Suppara velorum perituras colligit auras.* FARN. Vide Turneb. lib. 21. Adv. cap. 4.

329. *Candida*] Nulla avaritiae livoriſque labe polluta. FARN.

331. *Piger*] Otio & pace fretus. FARN.

332. *Patrioque ſenex*] His omnino contraria & de navigationis fructu ejuſque laudibus veriora Ariſtides in oratione Iſthmicâ. In noſtri tamen ſententiam Schol. antiquus in Juvenal. Sat 14. *Apollinis oraculo declaratus eſt feliciſſimus Aglas Arcas; qui nunquam patrium agellum exceſſerat, cum à Deo quaereretur, quis fidem verae felicitatis impleſſet.* DELRIUS.

333. *Parvo dives,*] Secundum philoſophos loquitur. Turpilius in Lindia: *Profecto ut quiſque minimo contentus fuit, Ita fortunatam vitam duxit maxime; Ut philoſophi ajunt iſti, quidvis ſatis.* DELRIUS.

335. *Bene*] Confundit haec bene diſtincti mundi foedera, & mari commiſcuit terras, quas *Deus abſcidit Prudens Oceano diſſociabili.* FARNABIUS.

336. *Theſ-*

Traxit in unum Theſſala pinus,
Juſſitque pati verbera pontum;
Partemque metus fieri noſtri
Mare ſepoſitum. dedit illa graves
Improba poenas, per tam longos
Ducta timores: cum duo montes,
Clauſtra profundi, hinc atque illinc
Subito impulſu, velut aetherio
Gemerent ſonitu; ſpargeret aſtra
Nubeſque ipſas mare deprenſum.
Palluit audax Tiphys, & omnes

La-

GRONOVII.

agere. *Diſſepire* Lucretio eſt idem quod ſepire, ſepto vel limite dividere. Lib. 1. *Aër diſſepit cellis atque aëra mentes, Terra mare & contra mare terras terminat omnis.* Et lib. 6. *diſſepta domorum ſaxea* vocat, quae Plinius *membra*, parietibus diſcluſas diaetas. Varro 4. lib. 1. *Circum cavum aedium erant minus cujuſque rei utilitatis cauſa parietibus diſſepta.* Et Feſto *diſſepimentum* in v. Naucum. Sic Seneca *Diſſeptum mundum* dicit terras medio mari ſejunctas & ſeparatas. At Papinio Statio diſſeptum eſt reſciſſum & deſtructum, Lib. 10. Thebaid. *diſſepteque aggere rurſus Utitur, & truncas rupes in ſaxa domoſque Praecipitat.* Hic locus ab Seneca eſt alienus. Poteſt tamen excuſari, ut *recludere* ſignificat reſerare & claudere, *obeſus* gracilem & craſſum. Niſi Statius ſcripſit, *deſeptoque*, quemadmodum *detendi tabernacula* dicuntur.

342. *Hinc atque illinc Subito impulſu*,] Suſpicor legendum, *impulſi*. Cum duo ſcopuli, utrimque moti & concurrentes, inſtar tonitrus ederent. *Pergeret depreſſum*, quod indigniſſimum Lipſio excidit, ſatis refutatum eſt. Flor. ut caeteri, *ſpargeret*, & *deprenſum*. De poſterioris verbi elegantia ad Philoſophumena Senecae. Nec cum Delrio opus *aſpergeret*. nam ſic Virgil. Ecl. 5. *Spargite humum foliis.* Aen. 6. *Spargit corpus aqua.* Vetus Poëta: *Saxa ſpargens tabo.*

VARIORUM.

336. *Theſſala*] Theſſalae ſilvae filia nobilis navis è pinu. FARN.

337. *Verbera*] Remorum ictus. FARN.

338. *Partemque*] *Terra parum fuerat fatis, adjecimus undas, Fortunae miſeras auximus arte vias.* FARNABIUS.

339. *Illa*] Argo. FARN.

341. *Cum duo montes*,] Cynaneae, Symplegades, quas tranſmiſere Argonautae, Phinei monitu praemiſſa viae duce columba, non ſine periculo, mutilata ſumma puppis parte FARN. Symplegades vel Cyaneae inſulae ſunt ſeu ſcopuli in Ponti Euxini oſtio: quae finguntur concurrentes; eo quod non multum à ſe diſtantes, navigantibus modo disjungi, modo coire videantur, quingentis paſſibus ab Europa diſtantes.

342. *Clauſtra*] Maris enim Pontici aditus claudere videntur. FARNABIUS.

343. *Impulſu*,] Colliſione, unde & nomen habent ἀπὸ τῦ συμπλήττειν. verſ. 1210. Hercul. Fur. FARN.

344. *Sonitu*;] Velut tonitru. FARN.

345. *Deprenſum.*] Quando hi ſcopuli colliderentur, in medio deprehenſum & compreſſum mare ſic exprimebant, ut ejus guttae in coelum ipſum exſilirent. ſimillima illa Herc. Fur. actu 5. —— *cumque revocatâ vice In ſe coibunt, ſaxaque in coelum expriment, Actis utrinque rupibus, medium mare.*

346. *Palluit audax*] Expreſſit illa Horatii; —— *& ſcatentem Belluis pontum mediaſque fraudes Palluit audax.* DELRIUS.

347. [illegible]

Labente manu misit habenas:
Orpheus tacuit torpente lyra;
Ipsaque vocem perdidit Argo.
Quid! cum Siculi virgo Pelori,
Rabidos utero succincta canes,
Omnes pariter solvit hiatus,
Quis non totos horruit artus,
Toties uno latrante malo?
Quid! cum Ausonium dirae pestes
Voce canora mare mulcerent;
Cum Pieria resonans cithara
Thracius Orpheus solitam cantu
Retinere rates pene coëgit.

Si-

VARIORUM.

347. *Habenas*:] Clavum. FARNABIUS.

348. *Orpheus*] Metu stupefactus ipse tacuit Orpheus, & lyra prius vocalis. FARN.

349. *Ipsaque*] Cujus carina praesaga, garrula, fatidica dicitur, ut quae ex Dodonaea quercu πολυγλώσσου, λαλιστάτην εἶχε τὴν τρόπιν ἐκ τῆς Δωδώνης δρυός, in qua duae columbae, seu mulieres *Columbae* vocatae responsa reddebant. FARN.

350 *Virgo*] Scylla Phorci filia, quam cum Glaucus Circe spretâ amaret, illa veneficiis dum se in fonte lavaret, in monstrum canibus inguina succinctum mutavit: estque in mari Siculo ad promontorium Pelorum humana figura saxum cavernosum, ad quod maris aestuosi fluctus refracti latratum canum repraesentant. *Argonautae vero, à Jove propter discerptum Absyrtum irato immissa tempestate, errantes haec loca appulerunt.* FARN.

351. *Succincta canes*,] Lucretius: *Aut rapidis canibus succinctas semimarinis Corporibus Scyllas.* Tibullus: *Scyllaque virgineam canibus succincta figuram.* Virgil. in Ciri: *Quid loquar aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est Candida succinctam latrantibus inguina monstris Dulichias vexasse rates.* DELRIUS.

354 *Toties uno latrante malo?*] Hoc est, uno monstro tot simul latratus edente: quot canibus Scylla succingebatur. DELRIUS.

355. *Ausonium*] Italicum ab Ausone Ulyssis & Calypsus fil. FARNABIUS.

355. *Dirae pestes*] Sirenes, sive Acheloi & Terpsichores filiae secundum Nonnum & Isacium; sive Acheloi & Steropes, juxta Homeri Scholiasten; sive Acheloi & Melpomenes, ex Nicandri sententia; sive Acheloi & Calliopes, ut Servius 3 Aeneid. voluit. Quae nomina habuerint, non satis constat. Sunt qui vocitent Aglaopen, Thelxiopejan, Pisinoën: Apollonii vero scholiastes, Thelxinoën, Molpen, Aglaophonen; Chaerylus, Thelxiopen, Molpen, Aglaophonem; Dionysius Halicarnassaeus, Solinus, & alii plerique, Parthenopen, Ligiam, Leucosiam. Hae Junonis instinctu Musas cantu provocarunt, à quibus victae, implumes abierunt earumque plumas Musae capitibus suis imposuerunt; ideo indignatae Sirenes, cantus suos in perniciem hominum converterunt: aliam tamen causam reddit Claud. lib. 3. de raptu Proserp. *Discedunt aliae rapidis Acheloides alis Sublatae, Siculi latus obsedere Pelori. Accensaeque malo, jam non impune canoras In pestem vertere lyras. Vox blanda carinas Alligat, audito frenantur carmine remi.* DELRIUS.

356. *Voce canora*] Harum una voce, teste Servio super 5. Aeneid. circa finem, alia tibiis, alia lyra canebat.

357. *Pieria*] Quam à Calliope matre acceperat. FARN.

359. *Pene*] Παρθενικὴν δ' ἐνοπὴν ἐβιήσατο φόρμιγξ. Apollon. FARNABIUS.

361. *Au-*

Sirena ſequi? quod fuit hujus
Pretium curſus? aurea pellis;
Majuſque mari Medea malum,
Merces primâ digna carinâ.
Nunc jam ceſſit pontus, & omnes
Patitur leges. non Palladia
Compacta manu regum referens
Inclita remos quaeritur Argo.
Quaelibet altum cymba pererrat,
Terminus omnis motus, & urbes
Muros terra poſuêre nova.
Nil, qua fuerat ſede, reliquit
Pervius orbis.
Indus gelidum potat Araxem:
Albim Perſae, Rhenumque bibunt.
Venient annis ſaecula ſeris,

Qui-

GRONOVII.

369. *Urbes Muros terra poſuêre novos.*] Flor. *novas.* Lege, *nova.* Urbes, inquit, ſe propagaverunt coloniis: velut Tyrii in terra ſibi nova condiderunt Carthaginem. Horatius: *certus enim promiſit Apollo Ambiguam tellure nova Salamina futuram.*

375. *Venient annis*] Veniet tempus inter poſteros, cum Oceanus, qui nunc circumligat terram, hominesque illum navigare timentes tenet con-

VARIORUM.

361. *Aurea pellis;*] Phryxi arietem aureo inſignem vellere ex Mercurii contactu Apollonius, Orpheus, Catullus, & plerique ſcribunt; Simonides aliquando candidum, aliquando purpureum vocat, πορφυρῶν; ſed opinor more Graeco, quibus albus color quandoque dicitur purpureus. Acuſilaus maris contactu hunc purpureum colorem credit accepiſſe. Mythologiam tradit Dionyſius Mytilenaeus: Crion (ſic vocant illi arietem) Phryxi Paedagogum fuiſſe, & cum eo in Colchos navigaſſe. addunt alii, navigii in prora pictam fuiſſe arietis effigiem, forte auratam. plura Hyginus in Fabulis cap. 188. & Lucillius Tharraeus in Apollon. libro primo, verſu 256. DELRIUS.

363. *Merces*] Effera, audax, temeraria mulier, merces digna primâ illâ temerariâ nave. FARNABIUS.

365. *Non Palladia*] Neque tantum Argo Minervae opera confecta, heroum principumque remigio impulſa quaeritur ad navigandum, ſed, &c. FARN. Argo Minervae opera confectam fuiſſe primus Simonides ſcripſit. idem poſtea Seneca, Claudianus, aliique permulti tradiderunt. DELRIUS.

366. *Regum*] Jaſonis, & ſociorum regum.

367. *Argo.*] Pindarus Thebanus in Magneſia oppido aedificatam ſcribit, Callimachus ad templum Actii Apollinis. CAIET.

369. *Urbes*] Urbes novae aedificari coeptae in terris aliis, novaeque deductae coloniae. FARNABIUS.

373. *Araxem:*] Armeniae fl. FARN.

376. *Vin-*

Quibus Oceanus vincula rerum
Laxet, & ingens pateat tellus,
Tethysque novos detegat orbes;
Nec sit terris ultima Thule.

GRONOVII.

clusos, aperietur transitu, & vastissimae, quae nunc etiam latent, deprendentur terrae in ipso mari. Nam Flor. *Tethysque novos Detegat orbes.* non *Tiphys, que.*

VARIORUM.

376. *Vincula*] Terminos suos, quibus terras cingit. FARN.

377. *Et ingens*] Non tam acceptum hoc Platoni in Phaedone de orbe incognito differenti refert Abrahamus Ortelius, quam Poëtae Hispani de America à suis inventa vaticinio. FARN.

379. *Thule.*] Oceani Septentrionalis insula. *Tylemarke.* Virgil. *tibi serviat ultima Thule.* FARN.

ACTUS TERTIUS.

NUTRIX. MEDEA.

In vindictam praeceps fertur Medea, nutrice incassum eam dehortante.

Nutr. Alumna, celerem quo rapis tectis pedem?
Resiste, & iras comprime, ac retine impetum.
Incerta qualis entheos cursus tulit,
Cum jam recepto Maenas insanit deo,
Pindi nivalis vertice, aut Nysae jugis;

Ta-

VARIORUM.

382. *Entheos*] Τὸ ἔνθεον apud hunc Poëtam, pro sacro & furioso. *Enthei* sunt qui impetu quodam divino rapiuntur. In sacris ut Bacchi, ut hic, & Oedipo, *Vibrate thyrsos, entheâ potius manu Lacerato.* In sacris Apollinis, in Agamemnone, *Effrena Phoebas entheas laurus quatit.* In sacris Cybeles, Martialis, XI 85. *Cum furit ad Phrygios enthea turba modos.* FABRITIUS.

383. *Maenas*] Baccha, à μαίνεσθαι. Oed. 436. *qualis vertice Pindi Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo* FARNABIUS.

384. *Pindi*] Thessaliae montis, in quo solitae bacchari Maenades. Lucan. lib. I. —— *nam qualis vertice Pindi Edonis Ogygio decurrit plena Lyaeo*, &c. DELRIUS.

384. *Nysae*] Graeci quidam Νύσαι, alii Νίσσαι, alii Νύσσαι scribunt. Nyssae porro tam urbes, quam montes nominantur à Stephano & reliquis Geographis decem: hîc agitur, vel de altero Parnassi vertice, vel de urbe Indica, ad radices montis Meri; in cujus antro Dithyro Bacchus fuit educatus. Q. Curtius l. 8. de rebus gest. Alex. *Sita est* (Indiae urbs Nissa) *sub radicibus montis, quem Meron incolae appellant. Inde Graeci mentiendi traxêre licentiam, Jovis femine Liberum patrem esse celatum*, quod ab Arriano. DELRIUS.

386. *Ly-*

Talis recursat huc & huc motu effero,
Furoris ore signa limphati gerens.
Flammata facies spiritum ex alto citat.
Proclamat: oculos uberi fletu rigat.
Renidet. omnis specimen affectus capit;
Haeret, minatur, aestuat, queritur, gemit.
Quo pondus animi verget? ubi ponet minas?
Ubi se iste fluctus franget? exundat furor.
Non facile secum versat aut medium scelus.
Se vincet: irae novimus veteres notas.
Magnum aliquid instat, efferum, immane, impium.
Vultum furoris cerno. Dii fallant metum!
Med. Si quaeris odio, misera, quem statuas modum,
Imitare amorem. regias egon' ut faces

Inul-

GRONOVII.

388. *Proclamat: ô superi, oculos*] Fl. prorsus, ut voluit Lipsius: *Proclamat: oculos uberi fletu rigat.* Frustra praedicat alterius vehementiam Delrius. Juvenalis Sat. 6. *aut ficta pellice plorat Uberibus semper lacrimis.*

391. *Quo pondus istud verget?*] Flor. *Quo pondus animi verget?*

393. *Non facile secum versat aut medium*] Ne literam quidem hic mutat Etruscus. Euripidis est: Οὐκ ἔστιν ἥπως ἐν τινι σμικρῷ Δέσποινα χόλον καταπαύσει. Livius lib. 5. *delectum nihilo accuratiorem*

VARIORUM.

386. *Lymphati*] Mente alienati propter visam forte in fonte Nympham, Nymphae itaque iratae spiritu correpti, νυμφολήπτοι. Sic *Cerritos* & *Larvatos* dicebant, qui Cereris aut Larvae incursione animo vexarentur: nisi rectius *Lymphatos* dicamus, qui ab humentis cerebri exuperantia insaniunt, ὑγροκεφάλους & cum humoribus Luna praesit, *Lunaticos.* FARNABIUS.

387. *Flammata*] Spiritus è corde excitus & per faciem diffusus, turbulentos ipsius motus arguit. FARN.

387. *Ex alto*] Id est, profundo pectore.

388. *Oculos*] E dolore. FARNABIUS.

389. *Renidet*] Vindictae spem sibi gratulata ridet. FARNABIUS.

389. *Omnis*] Signa & argumenta omnium cogitationum. FARN.

390. *Haeret,*] Cogitabunda & dubia. FARN.

390. *Minatur,*] Vultu truci, quassato capite. FARN.

390. *Aestuat*] Irata. FARN.

392. *Fluctus*] Irarum. FARN.

393. *Non facile*] Non leve meditatur & vulgare scelus. FARN.

394. *Se vincit:*] *Emphasis.* priora facinora. FARNABIUS.

396. *Dii fallant*] Dii faxint ut falsum sit quod metuo. FARN.

397. *Si quaeris*] *Medea nutrici non attenderat, atque haec secum.* FARN.

398. *Imitare*] Non sunt haec referenda ad alium amorem, quam unius Medeae. Itaque supervacua illi, qui vim amoris ad hunc locum multis stabiliunt. Dicit enim ita extremo odio habendum Iasonem, quemadmodum immoderate amarat, quippe cujus gratia omnia divina & humana jam confuderat GRUTERUS.

398. *Regias*] Taedas, in Jasonis cum regis filia nuptiis, accensas. vid. Phoen. 507. FARNABIUS.

 400. *Pe-*

Inulta patiar? ſegnis hic ibit dies,
Tanto petitus ambitu, tanto datus?
Dum terra coelum media libratum feret,
Nitiduſque certas mundus evolvet vices,
Numeruſque arenis deerit, & ſolem dies,
Noctem ſequentur aſtra; dum ſiccas polus
Verſabit Arctos; flumina in pontum cadent;
Nunquam meus ceſſabit in poenas furor,
Creſcetque ſemper. quae ferarum immanitas,
Quae Scylla, quae Charybdis, Auſonium mare
Siculumque ſorbens, quaeque anhelantem premens
Titana, tantis Aetna ferveſcit minis?
Non rapidus amnis, non procelloſum mare,
Pontuſque Coro ſaevus, aut vis ignium
Adjuta flatu, poſſit inhibere impetum
Iraſque noſtras. ſternam & evertam omnia.
Timuit Creontem, ac bella Theſſalici ducis?

Amor

GRONOVII.

quam ad media bella habere ſolitus erat. Pro eo Juſtinus lib. 7. *bellum facile & mediocre.* Ovidius 9. Met. *media de plebe Galanthus.* & lib. 11 *mediae quoque commoda plebi Noſtra patent.* Hippolyto: *Mediumque ſanos vulgus affectus tenet.* Abeant Lipſii, *ludit ſcelus*, & *rude ſcelus.*

408. *Charybdis, Ionium mare Siculumque*] Optimus: *Auſonium mare Siculumque ſorbens.* Sane *Auſonium* mare cenſent eruditi, quod inter fretum & Adriaticum ſive Superum mare interluit uſque ad Salentinos, ut proprie loquendo melius conveniat quam *Ionium*: etſi Poëtae his vocabulis laxius utantur.

VARIORUM.

400. *Petitus*] Vix à Creone impetratus. ſup. v. 295. FARN.

401. *Dum terra*] *Dum circumfuſo pendebit in aëre tellus, Ponderibus librata ſuis.* FARN.

402. *Nitiduſque*] Coelum ſtellatum. FARN.

402. *Vices*,] Anni tempeſtates. FARN.

403. *Deerit*,] Noſtra quidem ignoratione, in ſe autem finita eſt & numero circumſcripta, cum ipſe mundus neutra quantitate ſit infinitus. FARN.

404. *Siccas Arctos*;] Urſam majorem & minorem, quae, quia nunquam occidunt, ſiccae dicuntur.

405. *Flumina in pontum*] Sic virg. 1. Aeneid. *In freta dum fluvii current.*

406. *Furor*,] In vindictam ira. FARNABIUS.

408. *Scylla*,] Supra. v. 350. FARN.

408. *Charybdis*,] Nihil aliud quam vorticoſum mare flante praecipue Auſtro.

410. *Titans*,] Typhoëum *ut volunt plerique: ſecundum alios inter quos noſter, Herc. Fur.* verſ. 80. Enceladum.

412. *Pontuſque*] Euxinus, in quo procellas excitat Corus, Ventus ab occaſu ſolſtitiali flans adverſus Aquilonem. de quo Thyeſt. 576. FARNABIUS.

415. *Theſſalici ducis?*] Acaſti. ſup. verſ. 257. FARN.

416. *A-*

Amor timere neminem verus potest.
Sed cesserit coactus & dederit manus;
Adire certe, & conjugem extremo alloqui
Sermone potuit: hoc quoque extimuit ferox.
Laxare certe tempus immitis fugae
Genero licebat. liberis unus dies
Datus duobus. non queror tempus breve:
Multum patebit. faciet, hic faciet dies;
Quod nullus unquam taceat. invadam deos,
Et cuncta quatiam. *Nutr.* Recipe turbatum malis,
Hera, pectus. animum mitiga. *Med.* Sola est quies,
Mecum ruina cuncta si video obruta.
Mecum omnia abeant. trahere, cum pereas, libet.
Nutr. Quam multa sint timenda, si perstas, vide.
Nemo potentes aggredi tutus potest.

JASON.

GRONOVII.

417. *Sed cesserit convictus*] Cujus quaeso criminis? quibus indicibus? quo teste? qui ne quidem accusatus est. Scribe cum optimo: *Sed cesserit coactus & dederit manus.*

421. *Liberis unus dies Datus duobus.*] Flor. *Datus est duobus.*

VARIORUM.

416. *Amor timere &c.*] Audacia amantium pleni sunt Poëtarum libri. Propert. *Solus amans novit, quando periturus, & a qua Morte; neque hic Boreae flabra nec arma timet.* DELRIUS.

417. *Sed cesserit*] Sed fac eum cessisse, huc coactum. FARNABIUS.

419. *Hoc quoque*] Et me alloqui forte timuit, alias ferox. FARN.

421. *Genero*] Cum Creonti gener sit. FARN.

421. *Liberis*] Quo liberis valedicam. FARN.

424. *Invadam deos*,] Imprecationibus. Supra v. 271. & infra v. 672. FARN.

425. *Et cuncta*] Omnia movebo, & *flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.* FARN.

427. *Mecum*] Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί. FARN.

430. *Potentes*] Late enim patens est ira: longae manus regum. FARN.

JASON, MEDEA.

Jasonem gravatim Medeam deserentem seque excusantem aggreditur Medea, opprobriis, precibus, simulata conciliatione.

Jas. O Dura fata semper, & sortem asperam,
Cum saevit & cum parcit, ex aequo malam!
Remedia quoties invenit nobis deus
Periculis pejora? si vellem fidem
Praestare meritis conjugis, leto fuit
Caput offerendum: si mori nolim, fide
Misero carendum est. non timor vicit virum,
Sed trepida pietas. quippe sequeretur necem
Proles parentum. ô sancta, si coelum incolis,
Justitia, numen invoco ac testor tuum.
Nati patrem vicére. quin ipsam quoque,
Etsi ferox est corde, nec patiens jugi,
Consulere natis malle, quam thalamis, reor.

Con-

GRONOVII.

432. *Ex aequo malam!*] Flor. *mala.* Certe in vulgatis oratio indecore hiat. Forte: *& sortem asperam? Cum saevit & cum parcit, exaequat mala.*

433. *Remedia toties*] Flor. per interrogationem & admirationem: *Remedia quoties invenit nobis deus Periculis pejora?*

437. *Non timor vincit virum,*] Flor. *non timor vicit fidem.* Sed ingrata est repetitio vocis. Forte vers. 434. fuit: *si vellem vicem Praestare meritis conjugis.* Ut infra: *redde supplici felix vicem.*

438. *Sequeretur necem*] Flor. *quippe sequeretur neci Proles parentum.* An ἐλλειπὲς ut & in Oedipo: *sequitur & Bacchis lacer Pentheus.* Sic enim idem liber. An. *sequeretur nece Proles parentem.*

VARIORUM.

431. *Sortem*] Conditionem Fortunae meae.

433. *Remedia*] In expeditione Colchica ut effugerem tauros, draconem, serpentigenas, jurisjurandi reus duxi Medeam. hîc, ne ab Acasto petitus, Creontis insidiis peream, violata priore fide, ducenda est Creüsa. FARNABIUS.

437. *Non timor*] Nec tamen mori refugio, animo parum virili de me solicitus. FARN.

438. *Sed trepida*] Sed pietas in filios me trepidum facit, ne & illi meam necem comitentur. FARN.

439. *Sancta*] Astraea. Thyest. 855. FARNABIUS.

441. *Nati patrem*] Amor natorum coëgit me vivere. FARN.

441. *Ipsam*] Medeam. *Emphasis.* FARN.

442. *Etsi ferox*] Ait Horatius, in epist. ad Pisones, de arte poëtica: *Sit Medea ferox* ——

443. *Consulere*] Malle vitam natorum servare, quam meis thalamis frui. FARNABIUS.

446. *To-*

Conftituit animus precibus iratam aggredi.
Atque ecce, vifo memet, exfiluit, furit.
Fert odia prae fe, totus in vultu eft dolor.
Med. Fugimus Jafon, fugimus. hoc non eft novum
Mutare fedes. caufa fugiendi nova eft.
Pro te folebam fugere. difcedo, exeo,
Penatibus profugere quam cogis tuis
Ad quos remittis? Phafin & Colchos petam,
Patriumque regnum, quaeque fraternus cruor
Perfudit arva? quas peti terras jubes?
Quae maria monftras? Pontici fauces freti?
Per quas revexi nobiles regum manus,
Adulterum fecuta per Symplegadas?
Parvamne Iolcon, Theffala an Tempe petam?
Quafcunque aperui tibi vias, claufi mihi.
Quo me remittis? exuli exilium imperas,

Nec

GRONOVII.

455. *Nobiles regum manus*,] Scaliger *nobilem regum manum*. Ut Ovid. *Mota manus procerum eft*. Cui tamen, nifi & in Fl. fic inveniffem, liberius repugnaffem. Fingebam enim in illo, *nobiles regum manus*, aliquid magis conveniens Argonautis. nam manuariam operam praeftabant ipfi reges, remigum officio fungendo. *Manus* autem dici miniftros notavimus ad Statii Silvas.

VARIORUM.

446. *Totus in vultu eft dolor.*] Vultus dolorem integrum, quantus quantus eft, exprimit nihil illa neceffe eft iram profiteatur, ex vultu manifefte deprehendas. *Dolorem* pro ira etiam, Herc. Oet. actu 2. & Agamemn. actu 2. pofuit. DELRIUS.

447. *Fugimus.*] In exilium mittor, ô Jafon, in exilium mittor. *Iron.* FARN.

447. *Hoc non*] Fugi enim è Colchide patris mei iram verita: rurfus è Theffalia, Acafti Peliam patrem interfectum ulturi. Sed haec propter te. FARN.

451. *Phafin*] Supr. verf. 44. & 133 FARN.

453. *Quas peti terras jubes?*] Citantur haec verba à Fabio libro 9. Inftit. Orat. cap 2 Senecae nomine, ἁπλῶς, quod de alio quam philofopho minime accipiendum. eft autem haec interrogatio apta concitandae invidiae, ex iis, quae refponfione carent. multiplex enim interrogatio. nam vel inftamus ea; vel commiferationem aut invidiam movemus; vel ridemus; vel fcire aliquid cupimus, quod nefcimus. DELRIUS.

456. *Adulterum*] Te, tum raptorem; jam defertorem. FARNABIUS.

456. *Symplegadas?*] Supra v. 342. FARN.

457. *Tempe*] Tempe dicta, quaevis fitu amoena loca: quaedam Boeotiae, quae Teumeffia, quaedam Siciliae, quae Eloria: quaedam Theffaliae, quae fimpliciter *Tempe* vocari confuevere à fcriptoribus: defcribuntur ab Aeliano lib. 3 var. hift. in princ. & Ovidio l. 1. Metamorph. DELRIUS.

458. *Quafcunque*] Namque & patriam & Theffaliam mihi infefta atque inimica reddidi, tibi ut placerem. FARNABIUS.

460. Re-

Nec das. eatur. regius juſſit gener.
Nihil recuſo. dira ſupplicia ingere;
Merui. cruentis pellicem poenis premat
Regalis ira, vinculis oneret manus,
Cluſamque ſaxo noctis aeternae obruat;
Minora meritis patiar. ingratum caput!
Revolvat animus igneos tauri halitus,
Interque ſaevos gentis indomitae metus,
Armifero in arvo flammeum Aeëtae pecus,
Hoſtiſque ſubiti tela: cum juſſu meo
Terrigena miles mutua caede occidit.
Adice expetita ſpolia Phrixei arietis,
Somnoque juſſum lumina ignoto dare
Inſomne monſtrum: traditum fratrem neci;
Et ſcelere in uno non ſemel factum ſcelus;
Juſſaque natas fraude deceptas mea,

Se-

VARIORUM.

460. *Regius*] Jaſon. *Scoptice* Creontis jam gener. FARNABIUS.

461. *Dira ſupplicia ingere;*] Quae bene de te merendo, perfide, meruerim. FARN.

462. *Pellicem*] Me velut filiae ſuae pellicem. FARNABIUS.

463. *Regalis*] Creontis. FARN.

464. *Saxo noctis*] Specu tenebroſo, ſaxeo. Siſyphius ipſe. infr. v. 512. FARN.

465. *Meritis*] Malis meritis in patrem, fratrem meum & Peliam: bonis erga te. FARN.

466. *Revolvat*] Recordare id, cum non liceret aureum vellus auferre, niſi tauris ignivomis domitis jugoque junctis campum ſulcaſſes Martium & dentes ſerpentis ſeminaſſes, è qua ſemente, &c. FARN.

468. *Pecus*,] Tauros.

470. *Terrigena miles*] Armatorum meſſis. FARNABIUS. Obſervavi Jaſonem ſeminaſſe dentes draconis, non illius Colchici, ſed ejus quem Cadmus prius in Boeotia occiderat. Nam Apollonius & Pherecydes ſcribunt, Boeotii illius dentes aequis partibus à Minerva diviſos Cadmo & Aeëtae: hos Aeëtas Jaſoni ſeminandos dedit. Hunc draconem Pherecydes & Herodotus autumant occiſum ab Jaſone: Antimachus vero, Apollonius & Valerius dumtaxat veneficiis Medeae conſopitum memorant. DELRIUS.

471. *Adjice*] Lege *adice*, more Manilii, Martialis, aliorum, prima correpta. Vide Lud. Carrionem comment. in lect. antiqu. cujuſmodi multa noſter exempla paſſim ſuggerit. DELRIUS.

471. *Phrixei arietis*] Quem Marti Phryxus ſacravit.

472. *Somnoque*] Draconem pellis aureae cuſtodem feſelliſſe; te, inquam, Prometheio, confectione venenata, infra 707. à me donatum taurorum flammis reſtitiſſe, lapidem à me acceptum in medios terrigenas jeciſſe, quo facto ſeges illa armata mutuis vulneribus cecidit; ſucco denique Lethaeo tibi à me dato vigilem draconem ſopiviſſe. FARNABIUS.

473 *Traditum*] Supra verſ. 44 & 133. FARNABIUS.

475. *Natas*] Peliae filias. Supra v. 256. FARNABIUS.

481. *Per*

Secare membra non revicturi senis.
Aliena quaerens regna, deserui mea.
Per spes tuorum liberûm, & certum larem,
Per victa monstra, per manus, pro te quibus
Nunquam peperci, perque praeteritos metus,
Per coelum, & undas, conjugii testes mei,
Miserere: redde supplici felix vicem.
Ex opibus illis, quas procul raptas Scythae
Usque à perustis Indiae populis petunt,
Quas quia referta vix domus gazas capit,
Ornamus auro nemora, nil exul tuli,
Nisi fratris artus. hos quoque impendi tibi.
Tibi patria cessit, tibi pater, frater, pudor.
Hac dote nupsi. redde fugienti sua.
Jas. Perimere cum te vellet infestus Creo,
Lacrimis meis evictus, exilium dedit.

Med.

GRONOVII.

477. *Aliena sequens regna*] Locus vexatus. Editores fecerunt, *Alienaque sequens.* Quod probat Scaliger ita ut subaudiatur *τὸ quod.* Sed nec sermo Latinus hoc patitur in tali oratione, & particula *que* omnibus antiquis codicibus ignoratur. Lipsius, *sequeris*, cum interrogatione, refutatum amico ejus & Grutero. Ipsi, alter conjicit, *Aliena sectans*, alter *Sequens aliena.* Hic iterum Florentinus meliorem se aliis ostendit. Habet enim sine ulla ambiguitate: *Aliena quaerens regna deserui mea.* Pacuvius aut Ennius dixissent forte *περιμαλῶς sequens*; nunquam Seneca. De ordine nihil video commodius sententia Delrii transponentis versum post vers. 487.

485. *Referta quasque vix domus*] Vidit Scaliger haec male cohaerere cum superioribus. Itaque prorsus de illius sententia Etruscus: *Quas quia referta.*

VARIORUM.

481. *Per coelum*] Coeli sidera. Nocturnus autem Medeae contractus objectus supra in Epithalamio, v. 114. FARNABIUS.

481. *Undas*,] Celebratas Jasonis & Medeae nuptias alii in mari scribunt; in Peuce insula alii, alii in Corcyra. FARN.

484. *A perustis*] Thyest. 600. & Oed. 122. Indo-Scythas loquitur. FARN.

484. *Indiae*] De Indo-Scythis agit, quos Gedrosiae & Arachosiae Ptolomaeus opponit. DELRIUS.

485. *Referta quasque*] Propter vellus aureum in luco Martis quercui appensum. FARNABIUS.

486. *Ornamus auro nemora*,] Plinius de Soanis gente Colchica scribit, eorum regi fuisse aureas cameras, trabes, columnas, & parastatas argenteas. Turdetanis Strabo praesepia argentea tribuit. DELRIUS.

489. *Hac dote nupsi.*] Horum impendii & damni dote, quae omnia tu mihi restitue, quoniam tua culpa intervenit divortium. *Anachronism. legem Roman. respiciens.* FARNABIUS.

490. *Perimere*] Supra v. 184. FARN.

Med. Poenam putabam; munus, ut video, eſt fuga.
Jaſ. Dum licet abire, profuge, teque hinc eripe.
Gravis ira regum eſt ſemper. *Med.* Hoc ſuades mihi,
Praeſtas Creuſae. pellicem inviſam amoves.
Jaſ. Medea amores obicit? *Med.* Et caedem, & dolos.
Jaſ. Objicere crimen quod potes tandem mihi?
Med. Quodcunque feci. *Jaſ.* Reſtat hoc unum inſuper,
Tuis ut etiam ſceleribus fiam nocens.
Med. Tua illa, tua ſunt illa. cui prodeſt ſcelus
Is fecit. omnes conjugem infamem arguant;
Solus tuere, ſolus inſontem voca.
Tibi innocens ſit, quiſquis eſt pro te nocens.
Jaſ. Ingrata vita eſt, cujus acceptae pudet.
Med. Retinenda non eſt, cujus acceptae pudet.
Jaſ. Quin potius irâ concitum pectus doma.
Placare natis. *Med.* Abdico, ejuro, abnuo.
Meis Creuſa liberis fratres dabit?
Jaſ. Regina gnatis exulum, afflictis potens.

Med.

GRONOVII.

504. *Ingrata vita eſt*] Caeſar 3. de bello civili: *Eum ingreſſum in ſermonem Pompejus interpellavit, & loqui plura prohibuit. Quid mihi, inquit, aut vita aut civitate opus eſt, quam beneficio Caeſaris habere videbor?* Vide quae ad Senecae conſolationem ad Marciam cap. 20. notavimus.

VARIORUM.

495. *Praeſtas Creuſae*,] Pulchre ſane conſulis ſuperinductae novae nuptae, me tanquam pellice amota. FARN.

496. *Medea*] Objicisne mihi novos Creuſae amores. FARN.

498. *Reſtat*] Quaſi dicas haec meis conſiliis facta, culpamque in me rejicias. FARN.

500. *Cui prodeſt*] Sup. v. 276. Cicero pro Roſcio Amerino: *L. Caſſius, ille quem Populus Romanus veriſſimum ſapientiſſimumque judicem putabat, identidem in cauſis quaerere ſolebat, cui bono fuiſſet. Sic vita hominum eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe atque emolumento accedere.* Nullus dubito, quin Seneca huc reſpexerit. RADERUS.

501. *Omnes conjugem*] *Ut culpent alii, tibi me laudare neceſſe eſt, Pro quo ſum toties eſſe coacta nocens.* FARNABIUS.

504. *Ingrata vita eſt*,] Quod à te tam effreni vitam acceperim, idque veneficiis maliſque artibus obnoxius, pudet me pigetque. FARN. Curtius lib. 6. *Quaedam beneficia odimus, meruiſſe mortem confiteri pudet. Supereſt, ut malit videri injuriam accepiſſe quam vitam.* RADERUS.

505. *Retinenda non eſt*,] Eſt itaque in tua manu, ſimul te vita ac pudore exſolvere. FARNABIUS.

507. *Natis.*] Propter natos, amoris pignora & ſpes. FARNABIUS.

509. *Regina gnatis*] Imo decori erit iis afflictis & matris exulis filiis habere [illegible]. FARN.

512. *Phoe-*

Med. Non veniat unquam tam malus miseris dies,
Qui prole foeda misceat prolem inclitam;
Phoebi nepotes Sisyphi nepotibus.
Jas. Quid, misera, meque teque in exitium trahis?
Abscede quaeso. *Med.* Supplicem audivit Creo.
Jas. Quid facere possim, eloquere. *M.* pro me? vel scelus.
Jas. Hinc rex, & illinc. *Med.* Est & his major metus,
Medea. nos confligere certemus; sine,
Sit pretium Jason. *Jas.* Cedo defessus malis.
Et ipsa casus saepe jam expertos time.
Med. Fortuna semper omnis intra me stetit.

Jas.

GRONOVII.

515. *Vel scelus*] Cicero pro Caelio de Catilina: *servire temporibus suctum omnium pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiam, si opus esset, & audacia.* Quatenus autem pro utilitatibus amicorum delinquendum sit, vide Gellium lib. 1. cap. 3.

516. *Est & heic major metus, Medea.*] Sic Gruterus ex aliquot suis. Delriani codd. *Hinc.* Parum interest: sed tamen Flor. *Est & his.*

517. *Nos confligere certemus; sine,*] Locus omnium judicio interpolatus: Aldus, *nos confige.* Lipsius, *nen confige.* A quo diversum ut diceret amicus ejus postea se fulcire ait: *non confige.* Scaliger, *nos conligere.* Gruterus, *nusquam est fugere, certemus.* Grotius, *nos conlide; certamen sine.* Deserit hic nos optimus liber, nihil à vulgatis diversus. Conjiciebam aliquando & ipse: *nos conferre certamen sine.* Lucretius lib. 4. *At contra conferre manu certamina pugnae Ante fuit multo, quam lucida tela volarent.* Nisi malis, *conficere,* vel potius: *nos confligere inter nos sine.*

518. *Sit pretium Jason.*] Asinius Pollio, cum se post Brundusinam pacem continuisset in Italia, neque aut vidisset unquam reginam, aut post enervatum amore ejus Antonii animum partibus ejus se miscuisset, rogante Caesare, ut secum proficisceretur ad bellum Actiacum, *Mea*, inquit, *in Antonium maiora merita sunt; illius in me beneficia notiora: itaque discrimini vestro me subtraham, & ero praeda victoris.*

520. *Fortuna semper omnis intra me stetit.*] Ipsa apud Ovidium: *Maximus intra me deus est.* Sed hic *deus* Cupido. Senecae autem videtur, ut Floro, *intra esse*, idem quod minorem esse. Fortuna nunquam patuit, quantum ego ipsa: semper me minot fuit; & ego illam, non illa

VARIORUM.

512. *Phoebi nepotes*] Filios meos, quae Phoebi neptis sim. FARN.

512. *Sisyphi*] Creusae natis, cui pater Creon, filius Sisyphi. FARN.

514. *Creo.*] Etiam mihi infensus. supra vers. 295. FARN.

515. *Quid facere possim, eloquere.*] D. Heinsii ad h. l. sententiam asserit H. Grotius Epist. Syllog. a Cl. Burm. edit. tom. 2. pag 430. SCHRODERUS.

515. *Pro me? vel scelus.*] Namque te mihi obstrinxi sceleribus. FARN. Quaerit Jason, quid in gratiam Medeae fieri à se possit. Respondet illa, Omnia, imo & scelus. Sceleribus enim obstrictus erat Jason. In sequentibus ostendit, se magis quam utrumque regem esse metuendam. Nihil magis planum. HEINSIUS.

516. *Hinc rex, & illinc.*] Creon & Acastus. FARNABIUS.

516. *Est & his major*] Utroque tamen major ego, quam vel propter merita verearis, vel propter magicas artes metuas. FARN.

520. *Fortuna*] Meam ego semper fabricavi fortunam, fortunae victrix fuit semper mea sapientia. FARN.

 522. *Se-*

Jas. Acastus instat, propior est hostis Creo.
Med. Utrumque profuge. nolo ut in socerum manus
Armes, nec ut te caede cognata inquines,
Medea cogit. innocens mecum fuge.
Jas. Et quis resistet, gemina si bella ingruant?
Creo atque Acastus arma si jungant sua?
Med. His adice Colchos, adjice Aeëten ducem.
Scythas Pelasgis junge. demersos dabo.
Jas. Alta extimesco sceptra. *Med.* Ne cupias, vide.
Jas. Suspecta ne sint, longa colloquia amputa.
Med. Nunc summe toto Juppiter coelo tona.
Intende dextram. vindices flammas para,
Omnemque ruptis nubibus mundum quate:
Nec diligenti tela librentur manu.
Vel me, vel istum: quisquis è nobis cadet,
Nocens peribit. non potest in nos tuum
Errare fulmen. *Jas.* Sana meditari incipe,

Et

GRONOVII.

me, in potestate habuit. Propertius in contrarium, alio tamen sensu: *Intra fortunam qui cupis esse tuam.* Qui te minorem facis tua fortuna: cumque ea tibi praeturas, consulatus, triumphos, ingerat, ea repellis, & in equestri ordine manes. Nec fere aliter Ovidius: *& intra Fortunam debet quisque manere suam.* hoc est, non vel excedere sortem suam, secum habitare & contrahere se, certe non extendere, ultra quam status & conditio fert.

535. *In me, vel istum:*] Videtur magis convenire turbulentae irae mutata, nec tamen incommoda oratio, quam habet Fl. *Vel me, vel istum.* Scilicet, *feri.* Vox Domitiani, quum multa fulgura fierent: *Feriat jam quem volet.*

VARIORUM.

522. *Socerum manus*] Creonta. FARN.

523. *Cognata*] Patruelis tui, Acasti; cujus pater Pelias Aesonis frater. FARN.

527. *His adice,*] Sic apud Valerium Flaccum ultimo libro inchoati operis inquit Medea: *An fratris te bella mei, patriaeque triremes Terrificant, magnoque impar urgeris ab hoste? Finge rates alias, & adhuc majora coire Agmina.* & quae sequuntur.

527. *Colchos,*] Quibus imperat pater meus, id est, veniant adversus nos cum Graecis Colchici, arte tamen mea evincam. FARN.

529. *Alta*] Attamen regum potentiam metuo FARN.

529. *Ne cupias,*] Vide potius ne perfide me repudies, ut regnum obtineas dotale cum Creusa. FARN.

533. *Ruptis*] Tonitru, quod efficitur ab exhalatione sicca & calida nube inclusa, quam per antiperistasin accensa illa exhalatio vehementer concutit disrumpitque. FARN.

534. *Nec diligenti*] Nec refert utrum è nobis ferias, uterque nocens est. FARN.

543. *No-*

Et placida fare. ſi quid ex ſoceri domo
Poteſt fugam levare, ſolamen pete.
Med. Contemnere animus regias, ut ſcis, opes
Poteſt, ſoletque: liberos tantum fugae
Habere comites liceat, in quorum ſinu
Lacrimas profundam. te novi gnati manent.
Jaſ. Parere precibus cupere me fateor tuis;
Pietas vetat. namque iſtud ut poſſim pati,
Non ipſe memet cogat & rex, & ſocer.
Haec cauſa vitae eſt. hoc peruſti pectoris
Curis levamen. ſpiritu citius queam
Carere, membris, luce. *Med.* Sic gnatos amat?
Bene eſt. tenetur. vulneri patuit locus.
Suprema certe liceat abeuntem loqui
Mandata liceat ultimum amplexum dare.
Gratum eſt & illud. Voce jam extrema peto,
Ne ſi qua noſter dubius effudit dolor,

Ma-

GRONOVII.

545. *Iſtud haud poſſim pati, Non ſi ipſe*] Flor. *namque iſtud ut poſſim pati, Non ipſe memet cogat.* Fortaſſis etiam: *Non ipſemet me.* Niſi accipias per diaereſin: *Non ipſe me met*: ut, *quo nos cunque.*

553. *Gratum eſt & illud.*] Et hic fere conſentitur de mendo. Lipſius, *Ratum eſt.* Delrius mutatis perſonis: JAS. *Gratum eſt.* MED. *Et illud.* Gruterus diſtinctione tentat expedire: *Gratum eſt? & illud.* Sane diſtinctione tantum, etſi non iſta, & interpretatione opus eſt. Dedimus utramque ad illud Statii in Glaucia Melioris: *Gratum eſt, Fata, tamen.*

VARIORUM.

543. *Novi gnati*] E novà conjuge. FARN.

546. *Et rex*] Creon. FARN.

547. *Haec cauſa*] Ut ſup. verſ. 438. FARN.

547. *Peruſti*] Hinc *curae* Etymon ingerunt, quaſi quae *cor urat.* quod alii à κηραίνω κῆρ, id eſt, animo anxie verſo. FARN.

549. *Sic gnatos*] *Haec ſecum*, itane? ſiccine gnatos amat? habeo quo eum uram, quo ulciſcar. FARN.

550. *Tenetur*] *Metaph.* à venatoribus. FARN.

550. *Vulneri*] *Metaph* à gladiatoribus ſumpta, qui detegunt aliquod membrum adverſarii ictui. FARN.

551. *Suprema*] *Haec ad Jaſonem converſa.* FARN.

553. *Voce*] Simulat ſe ad placidiorem rediiſſe mentem, quo melior ſit fraudi locus: Sic apud Euripidem: —— *αἰτοῦμαί σε τῶν εἰρημένων συγγνώμον' εἶναι.* ——

554 *Ne ſi qua noſter*] Quemadmodum Medea, ut poſſit liberos necare, ſe ad meliorem mentem rediiſſe ſimulat: ſic plane Sophocleus Ajax à priore ſententia receſſiſſe ſe fingit, Tecmeſſae a ſe removendae cauſa, ne ſe interficere volenti impedimento foret. illaque Sophoclis fictio ſic Virgilio placuit, ut in divinum opus lib. 4. eam tranſtulerit. ibi namque Dido certa jam mori, & deliberata morte fortior, *conſilium vultu tegit, & ſpem fronte ſerenat.* DELRIUS.

556. *Irae*]

Maneant in animo verba, melioris tibi
Memoria nostri subeat. haec irae data
Oblitterentur. *Jas.* Omnia ex animo expuli.
Precorque, & ipsa fervidam ut mentem regas,
Placideque tractes. miserias lenit quies.
Med. Discessit. itan' est? vadis oblitus mei,
Et tot meorum facinorum? excidimus tibi?
Nunquam excidemus. hoc age, omnes advoca
Vires & artes. fructus est scelerum tibi,
Nullum scelus putare. vix fraudi est locus.
Timemur, hac aggredere, qua nemo potest
Quicquam timere. perge. nunc aude, incipe
Quidquid potes, Medea, quidquid non potes:
Tu fida nutrix, socia moeroris mei,

Va-

GRONOVII.

555. *Sed melior tibi Memoria*] Multo delicatius Fl. *Maneant in animo verba. melioris tibi Memoria nostri subeat.* Ovidius in Epistola Canaces: *Nubite felices Parca meliore sorores, Amissae memores sed tamen este mei.* Sic certe occurrit nobis in MS. ubi vulgus *Admissi.* Epistola Acontii: *sit modo pla.andae copia parva tui.* Nam de docti Fr. Sanctii lege, Genitivos, *mei*, *tui*, *sui*, *nostri*, *vestri*, non admittere adjectiva, alias videbimus. Graecis quidem nihil frequentius: & hos imitatum Senecam sufficit. Virgilius lib. 12. *&* *tu Saturnia Juno Jam melior.*

564. *Nullum scelus putare.*] Vide quae scripsimus ad librum de tranquill. an. cap. 10.

VARIORUM.

556. *Irae*] Quae mihi iratae exciderint. FARNABIUS.

559. *Miserias lenit quies.*] Leniores videntur miseriae, si leviter illas quis ferat, nec querendo exasperet: augescunt iracundiâ & impatientiâ. Horatius: *levius fit patientiâ Quicquid corrigere est nefas.* DELRIUS.

562. *Nunquam excidemus.* [Id agam, ut semper memineris mei sup. v. 423. FARNABIUS.

562. *Hoc age,*] Loquelare verbum: quo sacrificantes & sacrificio adstantes monebantur, ut, curis aliis exclusis, huic uni rei animo attenderent. formulae mentio fit apud Senecam lib. 1. de clementia; usum & significationem Plutarchus tradidit in Numa, & in Coriolano. videndus adagio, *hoc age*, & Brisson. libro 1. de formul. noster actu 5. —— *hoc age & faxo sciant.* Item: *Nunc hoc age anime non occulto, &c.* DELRIUS.

564. *Vix fraudi est locus. Timemur.*] Difficile est eum fallere, qui falli timet: è contra, facile est illum circumvenire, qui se decipi non posse confidit. plane confidentia insidiis exposita: metuentem non nisi aperto Marte opprimere queas ideo in Thyeste dictum: —— *sed quibus captus dolis Nostros dabit perductus in laqueos pedem? Inimica credit cuncta.* DELRIUS.

566. *Quicquam*] Nonnulli; *Fraudem.* DELRIUS.

567. *Quidquid*] Proni enim studii certius indicium est supra vires niti, quam viribus ex facili uti, & Cic. non solum debeo quae possum: sed ea quoque quae non possum. FARNABIUS.

570. *Ma-*

Variique casus, misera consilia adjuva.
Est palla nobis, munus aetheriae domûs,
Decusque regni, pignus Aeëtae datum
A Sole generis. est & auro textili
Monile fulgens; quodque gemmarum nitor
Distinguit aurum, quo solent cingi comae.
Haec nostra nati dona nubenti ferant,
Sed antè diris illita ac tincta artibus.
Vocetur Hecate. sacra luctifica appara.
Statuantur arae. flamma jam tectis sonet.

CHO-

GRONOVII.

572. *A Sole. Gemmis est, & auro*] Et fine hac mentione gemmarum satis intelligimus hoc monile pretiosum fuisse. Flor. *A Sole generis. Est & auro.* Ovidius de Aegeo & Theseo: *Cum pater in capulo gladii cognovit eburno Signa sui generis.* Idem de Phaethonte: *Pignora da genitor, per quae tua vera propago Credar.*

573. *Quodque gemmarum nitor*] Tria hic agnoscunt dona Delrius & Raderus, pallam, monile, aurum crinale. Euripides duo tantum agnoscit: versu 786. *Λεπτόν τε πέπλον καὶ πλόκον χρυσήλατον.* & rursum vers. 949. *Λεπτόν τε πέπλον καὶ στέφος χρυσήλατον.* & mox vers. 960. *Δοκεῖς σπανίζειν δῶμα βασίλειον πέπλων, Δοκεῖς δὲ χρυσοῦ.* denique vers. 1160. *Λαβοῦσα πέπλους ποικίλους ἠμπέσχετο, χρυσοῦν τιθεῖσα στέφανον ἀμφὶ βοστρύχοις Λαμπρῷ κατόπτρῳ σχηματίζεται κόμην.* Apollodorus solius pepli, Hyginus solius coronae aureae meminit. Et sane monile illud non erat aliud quam corona aurea gemmis distincta. Itaque secutus Euripidem Seneca scripserat: *Est & auro textili Monile fulgens, quique gemmarum nitor Distinguit aurum, quo solent cingi comae.* Monile fulgens, inquit, auro textili & nitentibus gemmis aurum distinguentibus, Virgilius lib. 10. *Qualis gemma micat, fulvum quae dividit aurum Aut collo decus aut capiti. Nitor* gemmarum proprie. Phaedrus fab. 57. *Nitor smaragdi collo praefulget tuo.* Maecenas: *nec smaragdos, Beryllos mihi, Flacce, nec nitentes.* Manilius lib. 5. *lapidumque nitori Vix usquam est locuples, oneratur terra profundo.*

578. *Struantur arae.*] Flor. *Statuantur.* Justinus lib. 11. *duodecim aras deorum in belli vota statuit.* lib. 12. *urbem Barcen condidit, arasque statuit.* Ovidius lib: 7. *statuitque aras è cespite binas.* Frontinus Strateg. lib. 9. *aram in castris statuit.* Sed & praecedenti versu: *sacra loetifica appara.* Quasi voluerit, *letifica*, pro mortiferis.

VARIORUM.

570. *Munus*] Ὅ ποθ' ἥλιος Πατὴρ πατρὸς δίδωσιν ἐκγόνοισιν οἷς. Pignus scilicet quo testetur, se illum genuisse. FARN.

572. *Textili*] Intertexto. FARN.

574. *Aurum*,] Aureum crinale gemmis distinctum. FARN.

575. *Nubenti*] Creusae. FARN.

576. *Diris illita*] Veneficiis. FARN.

577. *Hecate.*] Vid Hippol. v. 411. FARNABIUS.

*577. *Sacra*] Magica. FARN.

579. Nul-

Chorus.

Canit Chorus *Rejectae uxori quot amore dolores polluto, notumque furens quid foemina possit*, & cum caeteri Argonautae poenas dederint violati maris, Jasoni bene precatur.

NUlla vis flammae, tumidique venti
Tanta, nec teli metuenda torti:
Quanta, cum conjux viduata tedis
Ardet & odit.
Non ubi hibernos nebulosus imbres

Au-

VARIORUM.

579. *Nulla vis flammae*,] Chorus elegantissimus. Graeci Tragici autores habebant suos, è quibus dramata sua constituebant. Qualis erat ὁ ἐπικὸς κύκλος. Qualia τὰ κύπρια, ut ab Aristotele vocantur, aut κυπριακά, ut ab aliis. Quae nonnulli, teste Proclo, Salaminio Hegesiae, alii Stasino asscripsere. Talis erat ὁ τοὺς νόστους ποιήσας. Qui quae singulis in reditu Argonautis evenissent, diligenter collegerat. Sophocles plurimum τῷ ἐπικῷ κύκλῳ tribuere solebat, sicut Graeci Critici nos docent ideoque in multis ab Euripide & aliis abibat. Quasdam quoque πραγματείας penitus vitarat. Quae de nuptiis Jasonis cum filia Creontis, tradidit Euripides, unde constitutum est hoc drama, multi veterum non admittebant. qui heroem illum ad extremam usque senectutem cum Medea aetatem egisse, tandemque ejus opera repubuisse, volebant. Simonides & Pherecydes antiquissimi scriptores, & ὁ ἐπικὸς κύκλος, ita hoc tradebant. Quare omnia è quibus drama suum Euripides conflavit, penitus tollebant. Ideoque nusquam πραγματείαν istam apud Sophoclem invenisses. Multo minus Aeschylum, tanto antiquiorem. Ab iis abibat ὁ τοὺς νόστους ποιήσας. quem cum Apollodorus tum alii laudant, qui hoc Aesoni evenisse volebat. Caetera autem sine dubio admittebat. Nam in hanc sententiam ab antiquis citatur. Hunc secutus est Euripides. Euripidem, Ovidius, Seneca: & qui ante Euripidis drama converterant. Seneca totum hunc chorum ex autore isto confecit. Qui tum temporis adhuc sine dubio extabat (neque enim admodum antiqui sunt, qui ex eo versus adducunt.) Quid enim aliud hic docet, quam quid singulis evenerit, qui primum illud iter suscepissent? Eo facilius ab alio inseri potuerunt, quae praetermissa videbantur. Qua de re postea agemus. HEINSIUS.

581. *Quanta, cum conjux*] Adulterium virorum mulieres maxime exasperat. Euripides, Medea: —— γυνὴ γὰρ τἄλλα μὲν φόβου πλέα, κακὴ δ' ἐς ἀλκὴν, καὶ σίδηρον εἰσορᾶν. ὅταν δ' ἐς εὐνὴν ἠδικημένη κυρῇ, οὐκ ἔστιν ἄλλη φρὴν μιαιφονωτέρα. ideo noster Hercule Oetaeo: *O quam cruentus faeminas stimulat dolor, Cum patuit una pellici & nuptae domus! Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta Minus est timenda. nulla non melior fera est.* DELRIUS.

581. *Viduata*] Deserta, repudiata. FARNABIUS.

582. *Ardet*] Amore. FARN.

582. *Ardet.*] Interpretantur *amore*: immo *dolore*. Cic. Orat. pro Milon. cap. 7. *quis tum non gemuit? quis non arsit dolore?* SCHRODERUS.

582. *Odit.*] Ob repudium. FARNABIUS.

583. *Non ubi hibernos nebulosus imbres*] Phavorinus apud Gellium lib. 2. cap. 22. Auster, inquit, Graece νότος nominatur: quia est nebulosus atque humectus. Horat. *Albus ut obscuro deterget nubila coelo Saepe Notus, neque parturit imbres Perpetuos: sic tu, &c.* DELRIUS.

585. *Ister,*]

Aufter advexit; properatque torrens
Ifter, & junctos vetat effe pontes,
Ac vagus errat.
Non ubi impellit Rhodanus profundum;
Aut ubi in rivos nivibus folutis
Sole jam forti, medioque vere
Tabuit Aemus.
Caecus eft ignis ftimulatus irâ,
Nec regi curat, patiturve frenos.
Haud timet mortem. cupit ire in ipfos
Obvius enfes.
Parcite, ô divi. veniam precamur,
Vivat ut tutus, mare qui fubegit.
Sed furit vinci dominus profundi
Regna fecunda.
Aufus aeternos agitare currus
Immemor metae juvenis paternae,

Quos

VARIORUM.

585. *Ifter*,] Danubius, Germaniae fl. FARNABIUS.

585. *Junctos*] Compages pontium rumpit *pontem indignatus*. FARN.

586. *Vagus errat.*] Exundat ripas. FARN.

587. *Rhodanus*] Galliae fl. FARN. Notus amnis Lugdunenfis Galliae, quem accuratiffime defcribit Ammianus Marcellinus libro 15. ubi Ararim, *Sauconnam* dicit vocari, melius fortaffis legeretur, *Saonnam*. De oftiis ejus non confentiunt; Polybius & Ptolomaeus, duo faciunt; Artemidorus & Plinius, tria; Diodorus & Timaeus, quinque: prudenter Livius fcribit pluribus in mare oftiis divifum incurrere. Vide Strabonem lib. 4. DELRIUS.

587. *Profundum*;] Mare Maffilioticum, dum inter fe maris fluctus & rapidiffimi amnis fluenta decertant. FARNABIUS.

590. *Tabuit*] Liquefacta, diffoluta eft nix è monte Thracio. FARN.

591. *Ignis*] Amor. FARN.

591. *Ignis ftimulatus ira*,] Hic rurfus Farnabius *amor*; cum fit dolor ex amore polluto, five Zelotypia. infra v. 868. *ira amorque caufam junxere.* SCHRODERUS.

596. *Mare qui fubegit.*] Jafon, quem primum cum Argonautis navigaffe concinunt Poëtae. vid. fup. verf. 318. FARNABIUS.

597. *Sed furit*] Sed inique fert Neptunus maria quae fibi obtigerant fecunda forte (Herc. Fur. v. 598.) vinci jam, navibufque pervia fieri. FARN.

599. *Currus*] Solis currus. FARN.

600. *Juvenis*] Phaëthon. FARN. Phaëthon, Apollinis & Clymenes, ut volunt Ovid. & Lucianus; vel Apollinis & Protes, ut Tzetzes; vel Cephali & Aurorae, ut Hefiodus & Paufanias, filius: cujus mors Apollonii 4. Argonaut. Tzetzae Chiliad. 4. hiftor. 137. Ovidii 2. Metam. notior eft, quam ut debeat inculcari. ea docet adolefcentes quomodo remp. capeffere debeant. DELRIUS.

Quos polo sparsit, furiosus ignes
Ipse recepit.
Constitit nulli via nota magno.
Vade, quà tutum populo priori:
Rumpe nec sacro, violente, sancta
Foedera mundi.
Quisquis audacis tetigit carinae
Nobiles remos, nemorisque sacri
Pelion densa spoliavit umbrâ:
Quisquis intravit scopulos vagantes,
Et tot emensus pelagi labores,
Barbara funem religavit ora,
Raptor externi rediturus auri;
Exitu diro temerata ponti
Jura piavit.
Exigit poenas mare provocatum.

Ti-

GRONOVII.

605. *Nec sancti, violente, mundi Foedera sancta*] Sic fecit Gruterus ex aliquot suis, cum legeretur: *Foedera sacra*: quod ejeci, inquit, quia paullo post repetitur, & videbatur aliquid subesse venustatis in repetitu *sancti mundi* & *foederum sanctorum*. Sed multo major venustas in Florentino: *Rumpe nec sacro, violente, sancta Foedera mundi*. Per diaeresin pudenter audacem.

608. *Nobiles remos, nemorisque sacri*] Sic & Flor. non *ramos*, non *sacrati*. Sed cur *nobiles?* an quia ex luco dedicato? an quia ab regibus & semideis ducti? An simplicius: *Mobiles remos*.

612. *Barbara*] Rediturus funem solvit, vel anchoram barbara Colchidos ora, inquit interpres. Quis illum docuit *religare* esse solvere? Immo quisquis ad barbaricum litus applicuit. Virgilius 7. Aen. *Cum Laomedontia pubes Gramineo ripae religarit ab aggere classem*. Ovid. 13. Met. *Littore Threïcio classem religarat Atrides, Dum mare pacatum, dum ventus mitior esset*. Noster Agamemnone de Delo: *Respuit auras religatque rates Assueta sequi*.

VARIORUM.

600. *Paternae*,] Phoebo observatae filioque praescriptae. FARNABIUS.

601. *Quos polo*] Quod igneos Phoebi currus exspatiari passus est, fulminatus est igne Jovis, qui *saevis compescuit ignibus ignes*. FARN.

603. *Constitit nulli*] Nemini nocuit per viam notam ivisse. FARN.

606. *Foedera*] Sup. vers. 335. FARN.

607. *Carinae*] Argus temerariae. FARN.

609. *Pelion*] Montem Thessaliae, è quo excisa materia ad fabricandam Argo. FARN.

610. *Scopulos*] Cyaneos. sup. v. 341. & Herc. Fur. 1210. FARN.

613. *Auri*;] Velleris aurei. FARN.

614. *Exitu diro*] Jason sane; de quo hic non tradit, quod eo vivo haec agi fingantur: mala morte periit: animi scilicet dolore, juxta Diodorum Siciliensem, quia cuncti eum, ob ingratitudinem in Medeam, calamitatibus, quibus premebatur, dignum judicabant, necem sibi ipsi conscivit. Euripides tamen, in fine Medeae, innuit illum ruina Argus, sub qua dormiebat,

ve-

Tiphys in primis domitor profundi
Liquit indocto regimen magistro,
Littore externo procul à paternis
Occidens regnis, tumuloque vili
Tectus, ignotas jacet inter umbras.
Aulis amissi memor inde regis
Portubus lentis retinet carinas
Stare querentes.
Ille vocali genitus Camoena,
Cujus ad chordas modulante plectro
Restitit torrens, siluëre venti;
Cui suo cantu volucris relicto
Adfuit tota comitante silva,
Thracios sparsus jacuit per agros.

At

GRONOVII.

622. *Aulis amissi memor inde regis*] Viri literarum harum principes, quibus libentes adsurgimus, & haec & alia hujus Chori pro suppositis delent. quippe partim historiae heroum repugnantia, partim tempori argumenti male congruentia. Quia tamen omnibus in codicibus habentur, videbimus, num quis illis excusandis reperiri possit color. Aulis ex quo morata est Graecos Trojam petentes, infamatur pro mala statione navium. Lucanus lib. 5. *ad iniquam classibus Aulin.* Id fingit eleganter, non tum primo contraxisse crimen illum portum, sed statim post expeditionem Argonautarum, quod inter illos regem suum navigantem perdiderit. Sive ille designetur Tiphys (nam hujus quoque agnoscit *paterna regna*) sive Erginus: uterque enim Boeotus, & in Boeotia Aulis. Neque quaerendum, an aliquis prodiderit, ob regis Orchomenii vel Boeoti mortem detentum

VARIORUM.

vetustate collabentis oppressum. idque eo loco Scholiastes probat. DELRIUS.

614. *Temerata*] Dedit poenas violati foederis ponti. FARNABIUS.

617. *Tiphys*] Sup. v. 2. & 318. FARN. Subito, clavum manu tenens, mortuus, teste Valerio Flacco lib. 3. sed incertum, an id antequam Colchos pervenirent Argonautae, an in reditu. quia Nymphis &. Herodotus dissentiunt, ut refert Schol. Apoll. in lib. 2. DELRIUS.

618. *Indocto*] Non à Minerva docto, ut Tiphys fuerat. v. 2. sup. FARNABIUS.

618. *Magistro*] *Ancaeo* ut nonnullis placet, aliis *Euphemo*: sed Apollonio & Val. Flacco, *Ergino*. FARN.

619. *Littore*] Tiphys clavum tenens dum Mariandynum in Bithynia Acherusia specu famosum appelleret, mortuus est, ibidemque sepultus. FARN.

622. *Aulis amissi memor*] Aulis portus Euboicus, memor regem suum Tiphyn cum Argonautis navi vectum abiisse, neque unquam repedasse, naves omnes moratur & detinet: alludit autem ad moram quam Graeci in Aulide traxerunt. DELRIUS.

625. *Ille vocali*] Musa Calliope natus Orpheus. FARNABIUS.

626. *Cujus*] Suprà vers. 229. Et Hercul. Fur. v. 573. FARN.

630. *Thracios*] A Thraciis mulieribus, quod coelibem ageret vitam discerptus. caput autem projectum in fluv. Oeagrium. *al.* in Hebrum. FARN.

At caput tristi fluitavit Hebro.
Contigit notam Styga, Tartarumque,
Non rediturus.
Stravit Alcides Aquilone natos.
Patre Neptuno genitum necavit,
Sumere innumeras solitum figuras.
Ipse post terrae pelagique pacem,
Post feri Ditis patefacta regna,
Vivus ardenti recubans in Oeta,
Praebuit saevis sua membra flammis,
Tabe consumptus gemini cruoris
Munere nuptae.
Stravit Ancaeum violentus ictu
Setiger. fratres, Meleagre, matris
Impius mactas; morerisque dextra

Ma-

VARIORUM.

fuisse Agamemnonem. Hujusmodi enim causas fingere Poëtae cuivis licet: atque hoc est illud concessum vatibus laudatumque παραλογίζεσθαι.

631. *Ad caput tractus fluvialis*] Scio *caput* significare non modo scaturiginem, sed etiam exitum amnis in mare. Caesar lib. 4. de Rheno: *multisque capitibus in Oceanum influit.* Virgilius 4. Georg. *ad extremi sacrum caput adstitit amnis.* Sed quis dixit Orphea tractum ad ostium Hebri? Ca-

VARIORUM.

632. *Notam*] Quam prius in vivis adierat repetendae Eurydices gratia. Hercul. Fur. vers. 570. FARN.

634. *Aquilone natos*] Zetem & Calaim. Supr. 231. FARN. Propert. lib. 1. El. 20. *Hunc duo sectati fratres, Aquilonia proles, Hunc super & Zetes, hunc super & Calais.* Occidit eos Hercules in Teno insula, & ad rei memoriam sepulchro duas columnas imposuit, quarum alteram ferunt flante Borea solitam moveri. causam necis prodit Apollonius, quod Argo navem in Mysiam, Herculis recipiendi causa, redire prohibuissent: Nicander, quod pater illorum Boreas Herculem in Co insula tempestate afflixisset: Stesimbrotus, quia cum Hercule de datis ab Jasone muneribus contendissent: Aenesydemus, quod exceptum hospitio Herculem conati fuissent occidere. Vide Scholiast. Apollonii in lib. 1. à v. 211. ad v. 1300. DELRIUS.

635. *Patre*] Periclymenum: qui Neptuni patris dono in varias formas versus ab Hercule tandem occisus est, cum in aquilam se mutaret, ut alii, in apem vel muscam. FARNABIUS.

638. *Feri Ditis*] Herc. Fur. v. 887. FARN.

639. *Vivus*] Hercul. Oet. act. 4 FARN.

641. *Gemini*] Hydrae & Nessi centauri. FARN.

642. *Nuptae.*] Dejaneirae. Hercul. Oet. vers. 570. FARN.

644. *Setiger.*] Aper vineam ingressus, Ancaeo & poculo jam labris admoto nece interveniens. notum est tritum illud Ancaeo à servo objectum, Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. FARN.

644. *Fratres*] Plexippum & Toxea avunculos tuos, ô Meleagre, quod Atalantae invidi male volebant, FARN.

645. *Morerisque*] Quod ubi audivisset mater ejus Althaea, stipitem filii aevo fatalem in ignem conjecit, natumque simul extinxit. FARN.

646. *Me-*

Matris iratae. meruëre cuncti.
Morte quod crimen tener expiavit
Herculi magno puer irrepertus?
Raptus est tutas puer inter undas.
Ite nunc fortes; perarate pontum
Fonte timendo.
Idmonem, quamvis bene fata nosset,

Con-

GRONOVII.

put solum ejus in Hebrum projectum testantur. Flor. *tristis fluitavit*, Scribe igitur, *At caput tristi fluitavit Hebro*. Agamemn. *Haec lacera & omni decore populato levis Fluitat.*

648. *Irrepertus? Raptus est tutas*] Melius leges distinguesque cum Flor. *irrepertus, Raptus heu tutas puer inter undas?* Male Delrius hic versus transponit.

651. *Sorte timenda.*] Flor. *Ponte timendo*. Clamat nimirum scripsisse Senecam: *Fonte timendo*. Ite nunc, inquit, homines temerarii ac male fortes, & mare navigate, tanquam periculi expers, quum Hylae exemplum ostendat, ne fonti quidem fidendum, etiam tenuem scaturientis aquae venam mergere posse.

652. *Idmonem, quamvis*] Neque hic tantum peccasse auctorem, quantum librarios censeo, post tot prodigiosas corruptelas ex optimo libro detectas. Qui tamen utinam sibi par esset! Vestigium certe labis ostendit satis pro *serpens* exhibendo *sepè*. Quis hoc ostentum procurabit? In Mariandynis à fero sue morsum Apollonius, Apollodorus, Hyginus, morbo Valerius Flaccus periisse volunt. Amm. Marcell. lib. 22. *Post quos terras patentes Byzares obtinent, & Sapires & Tibareni & Mossynoeci & Macrones & Philyres, populi nulla nobis assuetudine cogniti. A quibus brevi spatio distant virorum monimenta nobilium, in quibus Sthenelus est humatus & Idmon & Tiphys: primus Herculis socius Amazonico bello letaliter vulneratus; alter augur Argonautarum; tertius ejusdem navis cautissimus rector.* Itaque timide conjiciebam: *Condidit Saspir.* id est, non in majorum tumulis humarunt sui, sed longe ab domo barbarorum Sapirum terra tegit. Etsi enim Mariandyni ad Parthenium, Sapires ultra Thermodonta ponantur, tamen ipsa longinquarum & barbararum gentium confinia & nomina, utique à Poëtis, facile confunduntur: & similia tradentem auctorem Ammianus secutus videtur. Nec me terret Apollonii: Ἑξείης δ' Σάπειρες. nam & Herodotus Saspires nominat, & Stephanus; Βύζηρες, ἔθνος Σκυθικὸν, ὡς Σάπειρες, ὃ μετὰ τοῦ Σ, Σάσπειρες. Sed repente, dum poscunt hanc chartam operae, venit in mentem, totum, quod est in scripto, servari posse: *Idmonem quamvis bene fata nosset Condidit; sepi Libycis arenis*, &c. *Concidit Mopsus*. Mopsus, inquit, condidit Idmonem, ipse tabifici sepis venenato ictu in Libya concidit, & pro Deo habitus. Apulejus de Deo Socratis; *ut in Boeotia Amphiaraus, in Africa Mopsus*. Schol. Lycophr. p. 143. Quod in communi Argonautarum

VARIORUM.

646. *Meruëre cuncti*] Tiphys, Orpheus, Zetes, Calais, Periclymenus, Hercules, Ancaeus, & Meleager male mortui sunt. quod quia dici posset ob alia crimina quàm maris violationem illis contigisse: subjungit de Hyla, de quo id suspicari non liceat. apparet enim illum propter nullum aliud crimen interemtum, quam quia cum Argonautis una navigarat; cum igitur Hylas, in cujus aetatem nullum scelus morte dignum cadebat, in tutis undis Bithyni fontis sit interemtus; ite vos, qui fortes haberi vultis, & navigate. DELRIUS.

648. *Puer irrepertus?*] Hylas Thiodomantis fil. Herculi dilectus puer, quem, cum aquatum missus in Mysia in Ascanium fluv. decidisset, Hercules quaesivit clamans, ut *litus Hyla Hyla omne sonaret*. FARNABIUS.

648. *Puer irrepertus?*] Alii praeferunt *interemptus*. vid. Cl. Burm. ad Val. Flac. Argon. lib. 3. v. 734. SCHRODERUS.

650. *Ite nunc*] Epitrope Ironica. FARN.

652. *Bene fata*] Sic enim apud Apollonium. αὐτὰρ ἐμοὶ θανέειν στυγερῇ ἐπὶ δαίμονος αἴσῃ Τηλόθι που πέπρωται ἐπ' Ἀσίδος ἠπείροιο. FARN.

Condidit serpens. Libycis arenis
Omnibus verax, sibi falsus uni
Concidit Mopsus, caruitque Thebis.
Ille si verè cecinit futura,
Exul errabit Thetidis maritus.
Igne fallaci nociturus Argis
Nauplius praeceps cadet in profundum.
Patrioque pendet crimine poenas

Ful-

GRONOVII.

luctu Idmonem potissimum Mopsus condidisse dicitur, ejus erga symmysten & pio maxime & grato manibus officio datur. Sic & apud Valerium Flaccum *flens arma revellit Idmonis è celsa Mopsus rate.* Ipsum autem in Libya ὑπ' ὄφεως δηχθέντα periisse passim tradunt: Quod sequitur, *caruitque Thebis*, significat interfuisse Mopsi, ut Thebis potius obiret quam alibi. Hoc non convenit Mopso Ampyci & Chloridos filio, Titaresio, Argonautae, sed alteri Mopso Apollinis & Mantûs filio, Tiresiae Thebani nepoti, qui in Cilicia sedes & mortem invenit. Hic Senecae accidit, quod aliis, qui duas Scyllas, duos Cygnos, duas Atalantas, binos Philippos miscent, & de alteris tradunt, quod de alteris verius est. Similiter in Mopsis erravit Ammianus lib. 14. Vide ad utrumque locum Cl. Valesium. *Concidens Mopsus caruit Mycenis*, sic potuisset scribere, si vitare voluisset coufusionem duorum Mopsorum, Argivi & Thebani,

656. *Ille qui vere*] Liquido adfirmare Gruterus poterat hoc nuperum esse. *Si vere*, non modo editio Bernardini & Fabricii, non modo Gruteri omnes scripti, meusque & Vossiani Heinsianusque, sed & princeps omnium Etruscus. Delrium mutasse video; qua auctoritate, ipse viderit. Interpretantur tamen de Amphiarao, sed quid illi, ajunt, cum Argonautis? Immo cum Argonautis illi omnia, atque adeo ipsum ex Argonautis fuisse testes Appollodorus & Scholiastes Pindari & Deïochus apud Scholiast. Apoll. Neque tamen admittimus istam interpretationem: quasi ad invidiam Idmonis & Mopsi solus vere dicatur cecinisse futura. Nemo dixit eum magis quam istos. Nihil certius quam veterem lectionem retinendam & explicandam de ipso Mopso, quem bene fingit cecinisse illa futura, quae Chorus scire nondum poterat, Poëta noverat. Et nunquam felicius Gruterus, quam cum vidit verba futuro tempore ponenda esse, *errabit*, *cadet*, *pendet*. Quae sequuntur ad vers. 664. omnia erant postera, & nondum facta, quo tempore Jaso Corinthi ducebat Glaucen sive Creusam. Quum tamen ad institutum Poëtae pertinerent (ille enim probare instituit, omnium, qui mare primi tentaverunt, infelices fuisse exitus) fingit elegantissime Chorum ea scire ex praedictione vatis Mopsi. Haec ratio necessario requirit, verba sequentia, *erravit*, *cadit*, *pependit*, *impendit*, reformari ex praeterito in futurum tempus. Et fieri potest parvula minimeque violenta mutatione, ducuntque eo MS. Denique hoc pacto consilescunt omnes illae turbae, quas summi viri ad hos versus dederunt. Scribatur igitur primum *errabit* & *cadet*.

660. *Crimini poenas patrio pependit*] Et haec integra atque ita concepta, ut ab auctore exierunt, quis praestabit? Haud scio, an ullo in codice sic reperiatur. Omnes certe quos ego vidi: *Patrioque pendit crimine poenas*: praeter Etruscum, qui, *Patrioque pendet crimine poenas*. Quemadmodum & caetera verba inflexa ab auctore

VARIORUM.

658. *Igne fallaci*] Euboeae rex ultorus indignam filii sui Palamedis falsa Ulyssis criminatione oppressi mortem, redeunti Graeciae classi atque tempestate actae in Caphareo promontorio ignes accendit, quo Graeci velut in portum cursum suum dirigentes perirent naufragi, ipse vero postquam Ulyssem & Diomedem evasisse intellexit, se ex iisdem saxis praecipitem dedit. FARN.

662. Cu-

Fulmine & ponto moriens Oileus.
Conjugis fatum redimens Phaerei
Uxor impendes animam marito.
Ipse, qui praedam spoliumque jussit
Aureum prima revehi carina,
Ustus accenso Pelias aheno
Arsit angustas vagus inter undas.

Jam

GRONOVII.

fuisse diximus. Secus poterat vulgatum ita juvari: *Crimini poenas patrio rependet.*

661. *Moriens Oileus.*] Offendit summos viros *Oilea* vocari, qui erat *Ajax Oilei*. Nam Graeci filium patris nomine non facile appellabant: sed nomini filii patris nomen apponebant: ut Θουκυδίδης Ὀλόρου, Τιμόθεος ὁ Κόνωνος, intelligentes υἱός. Romani, quoniam filii patrum nomina & cognomina usurpabant, nunquam in suis, raro in externis (aliquando tamen, ut monuimus ad Livium) hoc loquendi genere sunt usi, ut dicerent, *Herodem Attici*, *Apionem Plistonicis*: sed aut addebant, *Filius*, aut suo quodam more modoque pronunciabant: *Herodes Atticus*, *Apion Plistouices*, *Apollonius Molo*, qui erant Ἀττικοῦ Ἡρώδης Μαραθώνιος, ut est in veteri epigrammate, Ἀπίων ὁ Πλειστονίκου, Ἀπολλώνιος ὁ Μόλωνος. Vide Salmasium ad dedicationem statuae Regillae. Statius 2. Theb. Pirithoum vocat Ixiona. Scholia Theocriti ad Idyll. 7. εἰσὶ δὲ καὶ πατρωνυμικὰ οὕτως ἀπηλλαγμένως λεγόμενα καὶ ἐπὶ τῶν υἱῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων, ὥσπερ ὁ Θεόκριτος Σιμιχίδα υἱὸς ὤν, Σιμιχίδαν ἑαυτὸν ὀνομάζει. καὶ Ἀσκληπιάδην τὸν Σάμιον ποιητὴν, Σικελίδαν καὶ αὐτὸν καλεῖ, παῖδά τινος Σικελίδα λεγομένου τυγχάνοντα. Et sic *Ajax Oileus*, qui *Ajax Oilei*: deinde & *Oileus*: quasi omisso altero nomine. Hactenus de vocabulo: nunc ad rem. Tradunt omnes hunc Oilea vel Ajacem Oilei fulminatum in tempestate maritima, quod Cassandram ante aram statuamque Pallados stuprasset. Sed non impedit hoc quo minus Senecae liceat uti communi jure omnium Poetarum, quod est παραλογίζεσθαι, & falsam causam verisimilem pro vera supponere, ut olim docuit Aristoteles. Sic Ovidius ab incendio Phaëthontis, Aethiopes nigrum colorem traxisse, Iden carere fontibus, Nilum occulisse caput, cavillatur. Sic non occidere Arctos ob iram Junonis. Homero Penelope spem conjugii sui facit, si quis procorum possit arcum Ulyssis tendere, tantummodo ut eos eluderet, quippe non dubia fore ut nemo posset. Ovidius calumniatur, hoc Penelopen fecisse, ut eligeret robustissimum & maxime nervosum. Quod nemo negat esse festivissimum. Cur vitio vertatur Senecae hoc modo παραλογίζεσθαι, & comminisci Ajacem Oilea periisse fulmine & ponto, quia pater ejus cum caeteris Argonautis mare, rem sacram & diis sepositam, temeravit? An inauditum est liberos plecti ob scelera parentum? Tali παραλογισμῷ in hac tragoedia Medea inducitur dicens aureum vellus in luco suspensum, tanquam abundantiam divitiarum regia non caperet.

663. *Uxor impendit animam*] Gruterus *impendet*. Bene ad sententiam. Sed liber optimus mitius consulit, atque ita, ut nec in versu quicquam excusandum sit. Praefert enim, *impendens*, Ergo Seneca per apostrophen, *Uxor impendes animam marito*. Ut in Oedipo defendimus: *Petitis fontes*.

666. *Ustus accenso*] Plautus Sticho: *Dabitur homini amica, noctu quae accendat senem.* Quod recte interpretantur, calefaciat. Silius Italicus, lib. 5. *Ut multo accensis fervore exuberat undis Clausus ubi exustо liquor indignatur aheno.* Sic in Thyeste *succensa stagna*. Sic Propertius 1. 2. 56. *urere ahena*. Columella 12, 19. *Levique primum igne, & tenuibus admodum lignis, quae cremia rustici appellant, fornacem incendemus.* Plin. 33, 3. *Namque aes cruciatur inprimis, accensumque restinguitur sale* 34., 15. *Ferrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur.*

VARIORUM.

662. *Conjugis*] Alcestis Peliae filia, impium patris imperium luens, sua morte Admetum maritum suum & Thessaliae (in qua Pherae oppidum) regem, redemit. FARN.

671 Im-

Jam ſatis, divi, mare vindicaſtis.
Parcite juſſo.

GRONOVII.

669. *Parcite juſſo.*] Hoc veniae & elementiae lenocinio etiam Jaſon utitur apud Aeëten, tam Apollonio quam Valerio Flacco. Illi, *ἀλλά με δαίμων Καὶ κρυερῆ βασιλῆος ἀτασθάλου ὦρσεν ἐφετμή.* huic, *Nec tua, Theſſalicis quanquam inclita nomina terris, Sponte ſequor; cui non juſſo tot adire voluptas Monſtra maris?* Nec refutat Lipſius, ſed quia in veteri *Parcite vivo*, acris, inquit, mihi libido legere *divo.* & oblique vult ad Claudium aſpectum: qui & ipſe cum ignotum Oceanum intraſſet, tamen parci à divis aequum divo: & hanc tectam vocat ingenioſamque adulationem. Ego vero impudentiſſimam, & ſi quando unquam intempeſtivam. Feras utcumque de Jaſone domitore maris quaedam hic legi belle dicta, quae etiam ad Claudium poſſint referri; quale illud, *Vivat ut tutus, mare qui ſubegit*: at in Medea de Claudio dici quod nullo modo aptari poſſit Jaſoni, & ad ſolum Claudium pertineat, quis poteſt pati? Nam quomodo Jaſon *divus? Semideos & deum natos* Argonautas dictos memini; deos nunquam, dum quaſi de viventibus narratio eſt. Hoc nulla poteſt figura excuſari. Tamen qui curva corrigeret, exſtitit homo optimus, faciendo, *Parcite, Divi*, Sed hoc ſi recipimus, quid nos compellet, ut hoc *Parcite*, intelligamus de Claudio: addit enim haec quoque verba, ut (rem magnae temeritatis) annum, quo Seneca ſcripſit hanc tragoediam, inveniat. *Parcite vivo*, foret, parcite ſuperſtiti. Ut illa: *De multis minimam, poſco, clamavit, & unam.* Sed longe efficacius impenſiuſque *juſſo*, quod & ſervat Florent.

ACTUS QUARTUS.

NUTRIX.

Quid agat Medea, quid paret, narrat Nutrix.

PAvet animus, horret; magna pernicies adeſt.
Immane quantum augeſcit, & ſemet dolor
Accendit ipſe, vimque praeteritam integrat.
Vidi furentem, ſaepe & aggreſſam deos,
Coelum trahentem. majus his, majus parat
Medea monſtrum. namque ut attonito gradu
Evaſit, & penetrāle funeſtum attigit;

To-

VARIORUM.

671. *Immane*] Mirum quam augeſcat dolor. Sic Horat. *Immane quantum diſcrepat.* FARN.

672. *Vimque*] Ex diutina intermiſſione acriorem, ad veneficas artes impellit. FARN.

673. *Deos,*] Lunam, & cetera ſidera, quae antiquis ex ſententia Stoicorum dii. vide Thyeſt. 890. FARN.

674. *Trahentem.*] Incantationibus devocantem; ſolicitantem. ſup. v. 271. & 424. FARN.

676. *Penetrale*] Conclave ſuum, ubi magicas artes exercet. FARN.

677. *To-*

Totas opes effudit, & quidquid diu
Etiam ipsa timuit, promit; atque omnem explicat
Turbam malorum: arcana, secreta, abdita.
Et triste laeva comprecans sacrum manu,
Pestes vocat, quascunque ferventis creat
Arena Libyae, quasque perpetua nive
Taurus coërcet frigore Arctoo rigens;

Et

GRONOVII.

680. *Laeva complicans sacrum manu*,] Quid est *complicare sacrum?* De licio loquitur ajunt, quod huic rei sagae adhibebant, ut apud Theocritum & Virgilium in pharmaceutria. At, ô bone, illae tentabant ingenerare amorem; haec in eo erat, ut incantaret dona, quae destinarat ferenda novae nuptiae. Ocius lege cum Flor. *comprecans sacrum.* Qui orabant ad aras superum, dextram solebant illis imponere. Ovidius: *Tange manu mensam, tangunt quo more precantes.* Inde finxit scite in scelesto sacro Medeam non dextram, sed sinistram arae imponere ad precandos scilicet tristes ac laevos deos Oed. vers. 566. *fundit & Bacchum manu Laeva.* Stat. 4. Thebaid. *Laevaque; convulsae dedimus carchesia terrae.*

VARIORUM.

677. *Totas*] Vires magicas, veneficas copias. FARNABIUS.

679. *Arcana*] Sup. 577. FARN.

680. *Laeva*] Quae, tristibus, infaustis, *εὐωνύμοις* convenit. FARN.

680, *Et triste laeva comprecans sacrum manu,*] Sic ex Etrusco Gronovius, pro *complicans.* quod habent vulgatae. Explicat vero *το comprecari sacrum* de ritu precantium tangendi aras. Quod mihi equidem durum videtur; cum non *aras* proprie, quod sciam, *comprecari* usquam legantur Veteres, sed *deos* tangendo aras. Virg. *Tango aras, mediosque ignes, & numina testor.* Quid si ergo retineas vulgatum *complicans*, referasque ad gestum Medeae, inter precandum, veneficiis illinendam pallam, munus sacrum & funestum, laeva manu tenentis complicatam? *complicans* habent quoque duo excusi, & MS. Traject. Neque vero, quod dixi non *aras* proprie comprecatas gentes, obstat illud in Agamemnone v. 392. *Delubra & aras coelitum supplex adoro.* Cum *μετωνυμικῶς* accipiendum istud esse nemo non intelligat. Itidem ut Agam. v. 792. *Veneremur aras*; quibus adde Ovid. Fast. III. v. 881. *Janus adorandus, cumque hoc Concordia mitis, Et Romana salus, araque pacis erit.* SCHRODERUS.

681. *Pestes vocat*,] Venena perniciosa. FARN.

681 *Ferventis creat Arena Libyae*,] Herbarum autem & animantium venenatorum feracissimae sunt terrae, vel aestu torridae, vel frigore rigidae. FARN. Libya Africae regio Aegypto ab occasu contermina, tota arenis, aestu, siccitate squalet. Lucanus *aestiferam* vocat & *sitientem*: Claudianus, *perustam, & nimio calore munitam, squalentem, anhelantem, semper solibus torridam*, l. 2. in Rufin. & libro de bello Gildon. Sunt qui nomen deducant ἀπὸ τῦ λείπειν τὸ ὕειν, quod sit pluviae indiga; licet alii malint à *Libya* Epaphi filia: vel quod inde Libs ventus spiret. Serpentes in Libya nasci solitas describit, Nicandrum imitatus, Luc l. 9. DELRIUS

683. *Taurus*] Ptolomaeus l. 5. & 6. Geograph. & Mela l. 1. c. 15. montem Asiae tradunt, orbis maximum, si Eustathio fides à magnitudine nomen sortitus (nam à veteribus omnia quae robore, aut mole corporis praestant, *ταῦροι* dicuntur) universam Asiam discriminat. In Lycia Taurus vocatur, deinde Haemodes, mox supra Iberiam in Bactris Caucasus, tum Paropamisus, inde Caspiae pilae, mox Niphates, tum Armeniae pilae, & ubi jam nostra maria attingit, iterum Taurus, ut scribit Pomponius: numerosis & novis nominibus quacunque incedit insignem dicit Plinius: Proprie *Taurus* dicitur, qua Pamphiliam & Ciliciam ab Armenia minore & Cappadocia distinguit. Ovid. Metam. 2. *Ardet Athos, Taurusque Cilix* —— Seneca non tam de Tauro proprie dicto, quam de Boreali ejus parte agit, quae Caucasus dicebatur: perpetuis nivibus obsessa, unde & teste D. Isidoro d. c. 8. nomen na-

 cta.

Et omne monſtrum. tracta magicis cantibus
Squammifera latebris turba deſertis adeſt.
Heic fera ſerpens corpus immenſum trahit,
Trifidamque linguam exertat, & quaerens quibus
Mortifera veniat, carmine audito ſtupet,
Tumidumque nodis corpus aggeſtis plicat,
Cogitque in orbes. parva ſunt, inquit, mala,
Et vile telum eſt, ima quod tellus creat:
Coelo petam venena. jam nunc tempus eſt
Aliquid movere fraude vulgari altius.
Huc ille vaſti more torrentis jacens
Deſcendat anguis; cujus immenſos duae
Major minorque ſentiunt nodos ferae;
Major Pelaſgis, apta Sidoniis minor.
Preſſaſque tandem ſolvat Ophiuchus manus,
Viruſque fundat. adſit ad cantus meos

La-

GRONOVII.

685. *Squammea latebris*] Flor. numeroſius: *Squammifera latebris.* Lucanus: *Squammiferos ingens haemorrhois explicat orbes.* Sequenti verſu ſane optimus liber *saeva*: ſed recte puto correctum, *fera*: non quae ſero popter immenſam ſuam molem advenit; aut quae frigore pigra, quod alii allinunt, ſed annoſa; ideo in molem excreverat. Tibullus: *premeret cum ſerior aetas.* Ovidius *ſeris venit uſus ab annis.* Et 9. Metam. 434. *Nec noſtrum ſeri curvarent Aeacon anni.* Vide lib. 2. Obſerv. 19.

692. *Jam nunc tempus eſt*] Flor. ignorat τὸ *nunc.* Nempe librarius omiſit repetendam vocem: *jam, jam tempus eſt.*

VARIORUM.

cta. quae pars tum frigidiſſima, tum venenorum feraciſſima. Valer. lib. 5. Argonaut. Claud. lib. 1. in Ruffin. DELRIUS.

684. *Tracta magicis*] Serpentes latebris incantatione evocat, infra v. 704. FARNABIUS.

687. *Trifidamque*] Ita viſum ob celerem motum. FARN. Ovid. Metam. 3. *Martius anguis erat criſtis praeſignis & auro, Igne micant oculi, corpus tumet omne veneno, Treſque micant linguae.* DELRIUS.

687. *Et quaerens*] Et quaerens quibus noceat, demum incantata à Medea ſopitur. FARNAB.

689. *Tumidumque*] *Corpus tumet omne veneno.* FARNABIUS.

692. *Coelo petam*] Serpentes devocabo coeleſtes. FARNABIUS.

694. *Vaſti more*] Qui ſinuoſus inſtar fluminis flexuoſi utramque Arcton amplectitur, minorem collo & capite, majorem cauda FARN.

696. *Major*] Ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες Ἀχαιοὶ εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται, ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν. τῇ δ' ἄρα (Κυνοσούρῃ) Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν. *Namque Helice Grajos, Tyrios Cynoſura per altum Dirigit.* FARN.

698. *Preſſaſque*] Quibus anguem premere videtur ſidus illud quod Aeſculapius, Carnabutas, Phorbas, Triopas, Hercules, Prometheus, &c. fuiſſe fingitur. FARN.

700. *No-*

Lacessere ausus gemina Python numina.
Et hydra, & omnis redeat Herculea manu
Succisa serpens, caede se reparans sua.
Tu quoque relictis pervigil Colchis ades,
Sopite primum cantibus serpens meis.
Postquam evocavit omne serpentum genus,
Congerit in unum frugis infaustae mala:
Quaecunque generat invius saxis Eryx;
Quae fert opertis hieme perpetua jugis
Sparsus cruore Caucasus Promethei;
Pharetraque pugnax Medus, aut Parthus levis;

Et

GRONOVII.

701. *Et omnis Herculea manu*] Haec non intelligenda de Hesperidum custode, neque de illis, quos infans elisit Hercules, ostendit sequenti versu adjectum: *caede se reparans nova.* quod de sola Hydra verum est. Cujus & centum dracones agnoscit Hercules Oetaeus.

707. *Invius saxis Eryx;*] Lege: *inviis saxis.*

710 *Pharetraque pugnax*] Praeponendus huic qui vulgo sequitur versus: *Et queis sagittas.* Et venena, inquit, quibus sagittas inficiunt Arabs & Medus aut *Parthi leves.* nam & sic Flor. non *Parthus levis*: etsi parum intersit.

VARIORUM.

700. *Numina.*] Apollinem & Dianam recens à Latona editos. de Pythone multa Nicander & Scholiastes ejus in Theriacis, & Ovid. Metam. 1. DELRIUS.

701. *Hydra.*] Herc. Fur. v. 240. DELRIUS.

702. *Serpens*,] Hesperidum custos, quosque in cunis ipse elisit. Herc. Fur. 239. & 215. FARNABIUS.

704. *Sopite*] Draconem intelligit, pellis aureae custodem. Sup. v. 472. FARN. Pherecydes occisum vult, sed Antimachus & Apollonius sopitum dumtaxat. DELRIUS.

706. *Frugis infaustae*] Herbarum, fructuum, seminum. FARN. Cujusmodi sunt selectae deliriis illarum herbae. coriacesia, calicia, apraxis, agaophotis, achemaenidon, & similes, quas sparsim Plinius & Apulejus recensent. DELRIUS.

707. *Invius*] Propter rupes inaccessas. FARN.

707. *Eryx;*] De quo vide Herc. Fur. 482. FARN.. Nobilis mons Siciliae, dictus ab Eryce, quem Hercules caestubus superavit; mari imminet ad Italiae prospectum, inter Drepanum & Panormum alte eminet, praeruptis undique rupibus circinatus: in summo planicies jacet duodecim millium passuum pervia & culturae aptissima. maritimis auris praeclare expositus est, & mortiferarum ferarum omnino expers. à mari & Mediterranea regione rupes habet inaccessas. haec Polybius. unde intelligitur cur ab Italico dicatur l. 14. *Nec non altus Eryx* —— nam (teste Pompon.) post Aetnam est Siciliae montium altissimus. item cur ab Ovid. lib. 4. Fastor. dictum: —— *Zephyro semper apertus Eryx.* cur denique noster *invium saxis* vocarit. Herbas noxias & veneficiis aptas gignere, nusquam legi, nisi hoc loco. DELRIUS.

708. *Quae fert*] *Quibusdam aconitum: aliis herba Promethei*, quam ex sanie & cruore in terram stillante nasci ferunt, dum Promethei jecur aquila seu vultur lancinans in Caucaso, depasceretur. FARNABIUS.

710. *Pharetraque*] Τοξοφόρων Μήδων. sunt autem qui ἀναχρονισμὸν non levem poëtae objiciant, quod Medeae nutricem de Media locutam induxerit, quam à Medo Medeae & Aegei filio nominatam volunt. Sed antiquior Mediae appellatio à *Madai* Japheti filio. FARNABIUS.

710. *Parthus levis;*] Fidens fuga Parthus, Thyest. 383. FARN. Veloces enim Parthi equites.

Et queis sagittas divites Arabes linunt;
Aut quos sub axe frigido succos legunt
Lucis Suëvi nobiles Hercyniis.
Quodcunque tellus Vere nidifico creat;
Aut rigida cum jam Bruma decussit decus
Nemorum, & nivali cuncta constrinxit gelu;
Quodcunque gramen flore mortifero viret,
Dirusve tortis succus in radicibus
Caussas nocendi gignit, attrectat manu.
Aemonius illas contulit pestes Athos;
Has Pindus ingens, illa Pangaei jugis
Teneram cruenta falce deposuit comam;
Has aluit altum gurgitem Tigris premens;

Da-

GRONOVII.

715. *Bruma discussit decus*] Lege, *decussit*. Ovidius: *Et subita frondes decutiuntur aqua.* Horatius: *Hic tertius December, &c. Silvis honorem decutit.*

VARIORUM.

tes. utebantur veneno patrio, quod *Scythicum* nominatum, teste Aristotele lib. de admirand. audition. dicti *Parthi*, quia sic Scythae *fugaces & exules* vocant. Justinus, lib. 41. & Strabo lib. 15. & Ptolomaeus lib. 6. Teste Plinio lib. 6. cap. 25. Parthia Asiae majoris regio est circa Persas, inter flumen Indum & Arios ab Oriente, Tigrim & Mediam ab Occasu, desertum Carmaniae à Meridie, & Hyrcaniam à Septentrione, sita. DELRIUS,

711. *Et queis*] A quo barbarorum more qui solent *ungere tela manu, ferrumque armare veneno*, toxicum diduci videtur ἀπὸ τὸ τόξον, arcus, telum. FARNABIUS.

711. *Divites Arabes*] Ex Arabia Felici. FARNABIUS.

712. *Frigido*] Ad Septentrionem vergente. FARNABIUS.

713. *Suevi*] Germaniae populi Danubii accolae, *Alemanni*. FARN. Vel hinc patet Suevorum fines olim quam hodie latiores fuisse, siquidem teste Strabone libro 7. intra & extra Hercyniam habitabant. DELRIUS.

713. *Hercinius*] Hercynia Sylva Germaniae nobilissima. FARNABIUS. Graeci hanc silvam Orcyniam appellarunt, auctore Caesare lib. 6. de bello Gallico. optime descripsit Irenicus lib. 7. Exges. c. 16. DELRIUS.

714. *Nidifico*] Quo nidos ponunt volucres. FARNABIUS.

717. *Gramen*] Herba. FARN.

720. *Athos*;] Thessaliae mons editissimus Athos. FARNABIUS.

720. *Pestes*] Has herbas venenosas. FARN.

721. *Pindus*] Herc. Fur. vers. 1285. FARN.

721. *Pangaei*] Oed. 435. FARN.

722. *Cruenta*] Caedis Instrumento, vel cruore tincta, sed aenea: aeri enim supra alia metalla medicatam vim tribuunt: *Falcibus & messae ad lunam quaeruntur ahenis Pubentes herbae.* FARN.

723. *Tigris*] Herc. Fur. vers. 1323. FARNABIUS. Mesopotamiam amplectitur, ortus in Armenia, تیر hodieque Persis *sagittam* denotat. ita appellatus, teste Curtio, ob rapidam velocitatem.

724. *Da-*

Danubius illas; has per arentes plagas
Tepidis Hydaspes gemmifer currens aquis,
Nomenque terris qui dedit Baetis suis,
Hesperia pulsans maria languenti vado;
Haec passa ferrum est, dum parat Phoebus diem;
Illius alta nocte succisus frutex:
At hujus ungue secta cantato seges:
Mortifera carpit gramina, ac serpentium
Saniem exprimit; miscetque & obscoenas aves,
Moestique cor bubonis, & raucae strigis

Ex-

VARIORUM.

724. *Danubius*] Stephanus scribit *Istrum* aliquando *Matoam* vocatum: sed cum Scythae eum praedas acturi trajecissent, à damno hoc, cujus ille auctor videbatur Δανούσιον dictum, & postea Δανούβιον. idem memorat Eustathius. Plinius censet à capite ad Illyricum usque vocari Danubium, inde Istrum dici incipere, & ex auriferis fluminibus censeri. DELRIUS.

725. *Hydaspes gemmifer,*] Indiae fluvius, in cujus alveo magna gemmarum copia reperitur, veluti lychnis, adamas, beryllus, achates, & alii innumerabiles. DELRIUS.

726. *Baetis*] Fluvius à quo regio illa Hispaniae Baetica, dicta *Granata*. FARNABIUS. Hodie *Guadalquivir*, Arabice, Latini *magnum amnem* dicerent.

727. *Hesperia*] Per ampla spatia lacui similis in Oceanum Occidentalem labitur. FARNABIUS.

727. *Languenti vado,*] Nam dimissus ex Tarraconensi provinciâ divisaque Hispania, prius quam in mare labatur, efficit magnum lacum, unde fit ut minore impetu in Oceanum incidat. DELRIUS.

728. *Haec passa*] Incisa est falce ferrea, vel ahenea. *Synecdoc.* FARN.

728. *Dum parat*] Sub ortu solis: namque & tempore suo lectis herbis, plus efficaciae inesse credebant, maxime autem lucente luna, ut quae veneficiorum praeses, *plena aut propior despumet in herbas.* Luc. 6. qua de causa subjicitur: *Illius alta nocte succisus frutex.* FARN.

729. *Nocte*] Quo videlicet tempore, luna, medio itinere confecto, totam nostro se infert hemisphaerio. DELRIUS.

732. *Obscoenas*] Ferales, inauspicatas, Hercul. Fur. vers. 686. FARN.

733. *Moestique cor bubonis & raucae strigis*] Quae duae, mali ominis & diri eventus aves, plerumque conjungi solent. Papin. lib. 3. Thebaid. *Monstra volant, dirae strident in nube volucres, Nocturnaeque gemunt striges, & feralia bubo Damna canens* —— est in hoc numero Incendiaria avis, seu Spinturnix, de qua Plinius l. 10. Nat. hist. c. 13. Bubo quidem solivaga est avis & nocturna, gemens verius quam cantans, ideo moestum vocat. Ovidius de Ascalapho, 5. Metamorph *Foedaque fit volucris, venturi nuncia luctus, Ignavus bubo, dirum mortalibus omen. Strix,* seu *stridulis*, & ipsa volucris funesta, quae sit, & qualis, non satis notum. Rob. Constantinus in supplemento linguae Latinae eandem putat cum Caprimulgo: qui αἰγοθήλας Aristoteli & Aeliano, Gallis *effraye*; colore & magnitudine haut absimilem cuculo, resupinam pedibusque conversis in altum volare. Graecis στρὶγξ, στρίγγα, vel στρίγλος, sic describitur ab Ovidio 6. Fastor. *Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis, Canities pennis, unguibus hamus inest. Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes, Et vitiant cunis corpora rapta suis. Carpere dicuntur lactentia viscera rostris, Et plenum poto sanguine guttur habent. Est illis strigibus nomen; sed nominis hujus Causa, quod horrendâ stridere nocte solent.* Alii venenata sua ubera infantibus praebere existimant, atque ita perimere specie pietatis. Serenus: *Praeterea si forte premit Strix atra puelles; Virosa immulgens exsertis ubera labris.* DELRIUS.

 734. *Ex-*

Exſecta vivae viſcera. haec ſcelerum artifex
Diſcreta ponit. his rapax vis ignium;
His gelida pigri frigoris glacies ineſt.
Addit venenis verba, non iſtis minus
Metuenda. ſonuit ecce veſano gradu,
Canitque. mundus vocibus primis tremit.

VARIORUM.

734. *Exſecta*] Quod in magicis rituale. Thyeſt. 763. FARNABIUS.

736. *Pigri frigoris*] Nam reddit frigus torpentes, quia ut dicit Xenophon *abigit & deducit ingenitum calorem ad penitas corporis partes.* Et frigus (ut inquit Contarenus lib. 3. de element.) congregat tam homogenea, quam heterogenea, conſtipatque omnia, & unumquodque reddit ſuâ naturâ immobile, ac veluti mortuum. Etenim ſicut motus indicium eſt vitae, ita immobilitas mortis & interitus. Ideo calor collatus frigori, rationem habet naturae & vitae; frigus vero, interitus. Sunt alia praeterea multa frigoris incommoda, quae refert Cornel Celſus lib. 1. Medicinae cap. 2. Unde fit, ut frigidus pro noxio ponatur, ut accipit Servius illud Virgilii: *Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.* DELRIUS.

737. *Iſtis minus*] Quam iſta venena. FARNABIUS.

739. *Canitque.*] Incantationes concipit. FARN.

Medea.

Invocatis manibus & rite conceptis incantationibus, Medea veneficiis illitam pallam cum monili, aureoque crinali, dono mittit ad Creüſam per filios ſuos.

Comprecor vulgus ſilentum, voſque ferales deos,
Et Chaos coecum, atque opacam Ditis umbroſi
domum,
Tartari ripis ligatos ſquallidae Mortis ſpecus,

Sup-

GRONOVII.

740. *Vos precor vulgus ſilentum*,] Flor. *Comprecor vulgus ſilentum.* Melius.

VARIORUM.

740. *Vos precor*] Furibunda fertur, & dithyrambico more vario carminis genere abutitur. DELRIUS.

740. *Vulgus*] Animas, manes.

740. *Ferales*] Plutonem & Proſerpinam. *Dii quibus imperium eſt animarum, umbraeque ſilentes, & Chaos, &c.* FARNABIUS.

741. *Chaos*] Suprà verſ. 9. FARN.

742. *Tartari ripis*]Hippol. verſ. 841. FARN.

742. *Mortis ſpecus*,] Circumdatos, & quodammodo incluſos ripis Tartari, hoc eſt infernorum fluminum. ſic Virgil. de umbris dixit 4. Georg. *Quos circum limus niger & deformis arundo Cocyti, tardaque palus innabilis undâ* DELRIUS.

743. The-

Suppliciis animae remiſſis currite ad thalamos novos.
Rota reſiſtat membra torquens; tangat Ixion humum.
Tantalus ſecurus undas hauriat Pirenidas.
Gravior poena ſedeat conjugis ſocero mei:
Lubricus per ſaxa retro Siſyphum volvat lapis.
Vos quoque, urnis quas foratis irritus ludit labor,
Danaides, coite; veſtras hic dies quaerit manus.
Nunc meis vocata ſacris noctium ſidus veni,
Peſſimos induta vultus, fronte non una minax.
Tibi more gentis vinculo ſolvens comam,

Se-

GRONOVII.

746. *Gravior poena ſedeat*] Laborat hic verſus defectu pedis: itaque Fabricius ſuffragantibus, qui nominare illum non audent: *Longe gravior.* Sed quomodo recte, quum nullis in libris antiquis veſtigium ſit ejus vocis. Majori jure invehuntur in amicum ſuum Lipſium, cui jam ante ſatis emendatas has eſſe tragoedias exciderat. Nam quod non dubiam Senecae mentem pronunciant, ipſi deprehenderunt eam prorſus nullam. Itaque perperam amplectuntur *cedat* pro *ſedeat*. Nihilo felicius tranſponunt duos verſus, aut ille alter, qui *uſto* interponit. Gruterus bene vidit, non imprecari Medeam Creonti: ſed de Siſypho ſocero Jaſonis, ſomnium. Emendandus eſt locus, ante quam explicari poſſit Pal. *Graviorum poena.* Grotius adſcripſerat margini: *Grajorum poena ſileat conjugis ſocerum mei.* Liber optimus: *Graviorum poena* Legendum: *Gravior Tityi poena ſedeat.* Tityi gravior, quam nominata proxime Tantali, poena ceſſet, quieſcat, reſideat, in gratiam Creontis, ut adſit & ei faveat pereunti. Semper fere in his tragoediis conjunguntur hae poenae, Ixionis, Tantali, Tityi, Siſyphi, Danaidum. Sic Hercule Furente verſ. 755. & ſequentibus, Thyeſte in initio, Hippol. v. 1230. Agamemnone v. 15. Hercule Oetaeo v. 946. Sola autem Tityi mentio in vulgatis hic deerat.: nec attinet dicere, quam facile ductus literarum vocis *titii*, poſſint corrumpi in *uni*.

747. *Siſyphum volvat*] Immo *ſolvat*. i. e. dimittat ab inani labore. Neque enim placet in uno tam miſericors an immiſericors Medea, ut huic quod pater Creontis fuerit, cum caeteras animas eximi poenis velit, continuationem ſupplicii imprecetur, quod fingunt interpretes.

VARIORUM.

743. *Thalamos*] Jaſonis & Creuſae. FARNABIUS.

744. *Rota reſiſtat*] Herc. Fur. v. 749. FARN.

744 *Ixion*] Herc. Fur. v. 751. Thyeſt. verſ. 152. FARN.

745 *Securus*] Non deceptus, non fruſtra captans. FARN.

745. *Pirenidas.*] Pirenes fontis prope Corinthum è Pirenes Nymphae lacrymis propter obitum filii Cenchriae. FARN.

746. *Sedeat*] Creontem maneat poena longe gravior Tantali ſupplicio.

746. *Socero*] Creonti. FARNABIUS.

748. *Vos quoque*,] Belides. Hercul. Fur verſ. 500 & 756. FARN.

749. *Coite*;] Ad nuptias haſce convenite. FARNABIUS.

749. *Veſtras*] Ut veſtro exemplo nupta maritum prima nocte interficiat. FARN.

750. *Noctium*] Luna. νυχία dicta θεὰ, cui quod nocte luceat, noctu litatur, aut quod inferis maxime & proxime dominetur. FARN.

751. *Peſſimos*] Hippol. verſ. 411. & infrà, verſ. 787. FARN.

752. *Tibi more gentis*] Tibi ritu nocturnis magicisque ſacris operantium peragravi ſecreta loca: *veſte recincta, Nuda pedem, nudos humeros, diffuſa capillos.* FARN Solebant magae nudis pedibus & paſſo capillo ſacra ſua peragere. apud Virg. Aeneid. 4. magicis ſacris operatura unum exuta pedem

Secreta nudo nemora lustravi pede.
Et evocavi nubibus siccis aquas;
Egique ad imum maria, & Oceanus graves
Interius undas aestibus victis dedit.
Pariterque mundus lege confusa aetheris
Et Solem & astra vidit; & vetitum mare
Tetigistis Ursae. temporum flexi vices.
Aestiva tellus floruit cantu meo,
Messem coacta vidit hibernam Ceres.
Violenta Phasis vertit in fontem vada;
Et Ister in tot ora divisus truces
Compressit undas, omnibus ripis piger.
Sonuēre fluctus. tumuit insanum mare
Tacente vento. nemoris antiqui domus

Ami-

GRONOVII.

765. *Tumuit insanum mare*] Nic. Heinsius *tonuit* ad Claudianum in epithal. Honor v. 132.

766. *Nemoris antiqui domus*] Flor. *nemoris antiqui decus domus*, pede superfluo. Unde apparet utramque scripturam esse antiquam. Idem codex, *umbras*. *Nemoris antiqui domus* esset silva ita implexa ramis & convestita frondibus, ut pro tecto esse possit. *Nemoris antiqui decus* est silva eximia & antiqua. Et illud audacius.

VARIORUM.

pedem inducitur. apud Valer. Flacc. vates idem facturis. —— *Vincula solvere monstrat Prima pedum.* —— Horatius scribit se vidisse: *Canidiam pedibus nudis, passoque capillo.* Ovid. lib. 7. Met. *Egreditur tectis vestes induta recinctas; Nuda pedem, nudos humeris infusa capillos.* DELRIUS.

754. *Et evocavi*] Quid possit, quid effecerit per vim magicam enumerat, in quibus pleraque falsa. Quae enim vel per motum localem, vel res naturales accelerando vel impediendo, vel sensibus illudendo fieri possunt, operatur Daemon per magos suos: Universi autem ordinem à Deo constitutum movere non valet: Non itaque Solem aut Lunam deducere, non orbium coelestium cursum mutare. FARNABIUS. Vi carminis magici elicui. hoc enim ut plurimum significat verbum *evocandi: ἐ͂ὐιαννν*, & imperium quoddam. ideo tribuitur vel Diis, Virgilius 4. Aeneid. *Manes evocat orco*; vel Magis, ut hic; vel dominis, ut frequenter in Comoed. vel Magistratibus & Imperatoribus; nnde & *Evocati* milites. Vide Oedip. actu 3. DELRIUS.

757. *Pariterque*] Uno eodemque tempore. FARNABIUS.

757. *Lege confusa*] Coeli cursu. FARN.

758. *Et solem & astra vidit*;] Simul nempe uno eodemque tempore, cum alioqui lucente Sole astra non appareant. DELRIUS.

758. *Et vetitum mare*] Thyest. vers. 476. FARNABIUS. Ovidius. 2. Metamorph. *Et vetito rursum tentarunt aequore tingi.* Clandianus 2. de raptu: —— *vitio se proluit Arctos Aequore* —— de fabula alias. Vide Hygin. lib. 2. & 3. Astron. DELRIUS.

760. *Aestiva*] In aestate, sicca alias & arida. FARNABIUS.

763. *Et Ister*] Fluvios alios retro egi versus fontes, alios sistere feci. FARN.

763. *Tot ora*] Quinque, *aliis* septem. Vide Troad. vers. 9. FARN.

767. *Ami-*

Amisit umbram vocis imperio meae.
Die relicto Phoebus in medio stetit.
Hyadesque nostris cantibus motae labant.
Adesse sacris tempus est, Phoebe, tuis.
Tibi haec cruenta serta texuntur manu,
Novena quae serpens ligat:
Tibi haec, Typhoëus membra quae discors tulit,
Qui regna concussit Jovis.
Vectoris istic perfidi sanguis inest
Quem Nessus exspirans dedit.
Oetaeus isto cinere defecit rogus,
Qui virus Herculeum bibit.
Piae sororis, impiae matris facem,

GRONOVII.

773. *Membra qui discors*] Scripsi *quae*. Haud dubie vere. Tibi haec, quae membra tulit Typhoëus. Nec de alia re accipiendus hic quam duo versus praecedentes. Tibi vel in tuum honorem hoc sertum è novem anguibus implicitis texo; tibi, inquam, hoc ex anguibus, quos pro membris habuit Typhoëus. Nic. Heinsius hic quoque, *dissors*. Sed haec melius uberiusque ex ipso discemus.

VARIORUM.

767. *Amisit*] Vel frondibus excussis, vel translatis in alium locum sylvis, hunc nudavi. FARNABIUS.

769. *Hyadesque*] Sidera *Synecd.* de Hyadibus. Vide Thyest. vers. 851. FARN.

770. *Phoebe*,] Luna. FARN.

771. *Serta*] Non amoenis floribus, sed venenatis ex herbis. DELRIUS.

772. *Novena*] Serta, quae serpens novena numero, vel novies circumdata ligat. Numerus autem novenarius Pythagoreis sacer & perfectissimus, quia ab impari unitate est primo quadratus, tribusque constat ternariis, è quibus trias singula in tres dividitur unitates. In sacris autem ex superstitiosa veterum ceremonia, *numero Deus impare gaudet* FARNABIUS.

773 *Typhoëus*] Thyest. v. 807. FARN.

773. *Membra*] Vel quia ut caeteri Gigantes *θεομάχοι* anguineos habuit pedes: vel quod *ἐκ δέ οἱ ὤμων ἦν ἑκατὸν κεφαλαὶ ὄφιος, δεινοῖο δράκοντος*, &c. FARNABIUS.

775. *Vectoris*] Nessi Centauri, qui praestita Herculi opera in trajicienda per Evenum fluv. Dejanira vim illi intulit, propter quod sagittis ab Hercule confossus est, &c. Hercul. Oet. v. 500. FARN.

775. *Sanguis*] Etiam ultima in *sanguis* producta. Virg. *Una eademque viâ sanguis animusque sequuntur*. Tibull. *sanguis est tamen illa tuus*. GRUTERUS.

776. *Quem Nessus*] Qvam violentus iste cruor fuerit, ostendit Oetaeus Hercules: item quia flumen, in quod defluxit, tam tetri odoris factum, ut ab eo accolae Ozolae dicti, testes Strabo lib. 1. & Eustath. Iliad. β'. DELRIUS.

777. *Oetaeus*] Cinis hic est è rogo quo Herc. in Oetaeo monte combustus est, imbibitque virus quo infectus est. FARNABIUS.

779. *Piae sororis*,] Suprà vers. 644 *Melior germana parente, Et consanguineas ut sanguine leniat umbras Impietate pia est*. FARN.

779. *Facem*,] Apud Homerum Meleager Altheae imprecationibus confixus moritur. Quidam stipitem fatalem fuisse ajunt è rogo raptum,

Ultricis Altheae vides.
Reliquit iſtas invio plumas ſpecu
Harpyja, dum Zeten fugit.
His adice pennas ſauciae Stymphalidos,
Lernaea paſſae ſpicula.
Sonuiſtis *αἶ. αἶ.* tripodas agnoſco meos,
Favente commotos dea.
Video Triviae currus agiles,
Non quos pleno lucida vultu
Pernox agitat; ſed quos facie
Lurida moeſta, cum Theſſalicis
Vexata minis, coelum freno
Propiore legit. ſic face triſtem
Pallida lucem funde per auras;
Horrore novo terre populos;

In-

GRONOVII.

785. *Sonuiſtis arae. tripodas*] Rem inexſpectatam hic quoque lector cognoſcet. Optimus ille liber diſtinctis literis, punctis, accentibus: *Sonuiſtis á. é.* Quid dicam, niſi hoc eſſe lugubre illud *αἶ. αἶ.* quod inter agendum velut inferna turba inconſpecta poſt ſiparium ederet ſimul cum verbo Medeae *Sonuiſtis.* Euripides Troadibus, *Αἶ αἶ αἶ αἶ. Πικρὸν ὄδυρμα γαῖα σ', ὦ τέκνον, Δέξε(ται)· στέναζε μῆτερ.* Ex. *Αἶ αἶ.* Xo. *νεκρῶν ἴακχον.* Notum *αἶ λίνον.* Ovidius lib. 10. *Ipſe ſuos gemitus foliis inſcribit, & αἶ αἶ Flos habet inſcriptum.* Cum dicto *Sonuiſtis* auditur poſt aulaea reſonans *αἶ αἶ*, vel *αἶ αἶ.* Haec vox, ſubjecit illa, tam certum mihi ſignum eſt faventium deorum, quos adoro, quam motus ſonituſque tripodum Apollinem venerantibus.

VARIORUM.

cujus interitus ſecum Meleagri necem trahebat: alii fuiſſe non è rogo raptum ſtipitem, ſed oleaſtri ramum ſcribunt: vide Iſacium in Lycophronem, & Antonin. Liberalem in Metam. DELRIUS.

782. *Harpyia*,] Thyeſt. v. 153. FARNABIUS.

782. *Dum Zeten*] Harpyias Zetes & Calais Boreae filii, alati in Plotas inſulas fugarunt, quod Phineus benigne Argonautas excepiſſet. FARNABIUS.

782. *Zetem*] Expulſa è Phinei regia, Apollon. & Valerius. DELRIUS.

783. *Stymphalidos*,] Hercul. Fur. verſ. 243. FARNABIUS.

784. *Lernaea*] Herculis ſagittas Hydrae felle tinctas. FARN.

785. *Tripodas*] Oracula mihi non minus certa quam tripodas Delphicos, unde vaticinantur Phoebades. Oedip. 230. FARNABIUS.

787. *Triviae*] Dianae, Lunae, Hippol. verſ. 411. FARN.

787. *Agiles*] Veloces, propter minorem orbem. Thyeſt. verſ. 837. FARN.

791. *Vexata*] Incantata. Hipp. 420. FARN.

792. *Propiore*] Quaſi coelo deducta, aut prae motu arctius conſtricta eſſet Luna, ex opinione vulgi. *vel* in hypogaeo, *vel* Menoides nec tota lucens nocte: ut opponatur illi, quod prius dixerat, *Pleno lucida vultu Pernox.* FARNABIUS.

795. *In-*

Inque auxilium, Dictynna, tuum
Pretiosa sonent aera Corinthi.
Tibi sanguineo cespite sacrum
Solenne damus. tibi de medio
Rapta sepulchro fax nocturnos
Sustulit ignes. tibi mota caput
Flexâ voces cervice dedi.
Tibi funereo de more jacens
Passos cingit vitta capillos.
Tibi jactatur tristis Stygia
Ramus ab unda. tibi nudato
Pectore Maenas sacro feriam

Bra-

GRONOVII.

803. *Passa vincit vitta capillos.*] Flor. *Passos cingit vitta capillos.* Ovidius 4. Trist. el. 4. *Cinxerat & Grajas barbara vitta comas.* Virgilius lib. 5. *Cingitur viridanti tempora lauro.*

VARIORUM.

795. *Inque auxilium*] Hipp. v. 789. FARN.

795. *Dictynna*,] Quod nomen sibi assumere dignata est Diana in memoriam comitis suae Britomartys, quae cum amatorem suum Minoëm fugiens in mare se praecipitaret, incidit in piscatoria δίκτυα, id est, retia, unde *Dictynnae* nomine culta, à Diana in Deorum numerum relata, *aliis* Dictynna dicitur Luna, ἀπὸ τοῦ δικεῖν τὰς ἀκτῖνας. FARN.

796. *Pretiosa*] Anachronismus, qno Poëta Romanam scenam suumque tempus respicit. etenim A. V. DCVII. conflatis statuis & simulachris in Corinthi incendio, confluxere aeris, auri, argentique venae: unde aes Corinthium mistum generosius, & laudabilius. FARN.

796. *Sonent*] Ne scilicet Luna, incantatione audita, coelo detraheretur. FARN.

796. *Aera*] Quia aeri Corinthio nonnihil erat auri admistum. Muretus lib. 3. variar. lect. cap. 5. & prius Leonicus lib. 1. var. histor. cap. 58. DELRIUS.

796. *Aera Corinthi.*] Hoc est, pelves ex hoc aere confectae. nominat autem hoc aes, vel quia sonus ejus acutior, vel quia Corinthi haec agebantur DELRIUS.

797. *Sanguineo*] Ex fovea perfusa nigrae agnae sanguine, egesto cespite in morem arae quadrato, atque ipso sanguineo. vide Oedip. v. 550. *Scalpere terram, Unguibus & pullam diducere mordicus agnam.* Horatius. FARNABIUS.

798. *Tibi de medio*] Olim sepulcris, bustis, vel rogis eruta, ad maleficia deligebantur. Horat. epod. ode 17. *Jubet sepolcris caprificus erutas, Jubet cupressos funebres.* Lucanus autem hoc ad nauseam usque plus 40. versibus persequitur, lib. 6. DELRIUS.

799. *Rapta sepulchro*] In maleficis magicisque sacris adhibuerunt faces bustis ereptas. vide Oedip. v. 550. FARNABIUS.

800. *Mota caput*] Rotans caput more Corybantum, *vel* supplex. FARN.

802. *Funereo*] Troad. v. 82. FARN.

804. *Tristis*] Taxus, cupressus & arbores ad Stygem natae veneficiis idoneae habitae. FARNABIUS.

805. *Nudato*] More sacerdotum *quos Bellona potens quos Dea magna movet. Ipsa bipenne meos caedo violenta lacertos.* namque in sacris Cybeles & Bellonae, sacerdotes cultris sibi lacertos, humeros, pectusque sauciabant. Lucan. 1. *Quos sectis Bellona lacertis saeva movet.* & Vide Tibullum lib. 1. Eleg. 6. FARN.

 810. *Ca-*

Brachia cultro.
Manet noster sanguis ad aras.
Assuesce, manus, stringere ferrum,
Carosque pati posse cruores.
Sacrum laticem percussa dedi.
Quod si nimium saepe vocari
Quereris, votis ignosce, precor.
Caussa vocandi, Persei, tuos
Saepius arcus, una atque eadem
Semper, Jason. tu nunc vestes
Tinge Creusae, quas cum primum
Sumpserit, imas urat serpens
Flamma medullas. ignis fulvo
Clusus in auro latet obscurus;
Quem mihi, coeli qui furta luit
Viscere foeto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit & tenui sulphure tectos
Mulciber ignes. & vivacis
Fulgura flammae de cognato

Pha-

VARIORUM.

810. *Carosque*] Nunc quidem emittere meum cruorem, ut mox valeam effundere sanguinem filiorum meorum. FARN.

814. *Persei*,] Hecate, filia Persei regis, Jovis neptis *aliis* autem Aristei : *aliis* Jovis & Asteriae fil. FARN.

815 *Arcus*,] Radios, influentiam, opem in magicis. FARN.

820. *Auro*] Monili seu crinali aureo. sup. v. 574. FARN.

821. *Coeli*] Ignis coelestis à Jove surrepti. Herc. Fur. 1206. FARN.

822. *Viscere*] Jecore in poenas assidue renascenti, ubi aquila illud depasta fuerit. Herc. Fur. ibid. FARNABIUS.

823. *Vires arte*] Vires ignis. FARN.

823. *Prometheus.*] Alludit ad vulgatam traditionem Hesiodi, Horatii, aliorum, Prometheum subduxisse furto ignem coelestem, atque mortales ignis usum docuisse. Plato, de hac re latè agens in Protagorà inter caetera : *Cumque aliam salutis humanae viam consultans Prometheus non inveniret, surripuit Vulcani Minervaeque artificiosam pariter cum igne sapientiam. neque enim fieri poterat, ut ea sine igne quis potiretur, vel etiam uteretur. Eum itaque sic hominum generi Prometheus intulit, atque ita sapientiam, quae victum suppeditat, consecuti sumus.* DELRIUS.

824. *Dedit*] Vulcanus dedit suos ignes inexstinctos. FARNABIUS.

826. *Flammae*] Qua fulminatus in Eridanum decidit. FARN.

826. *Co-*

Phaëthonte tuli. habeo mediae
Dona Chimaerae.
Habeo flammas usto tauri
Gutture raptas; quas permisto
Felle Medusae, tacitum jussi
Servare malum.
Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisque meis semina flammae
Condita serva. fallant visus,
Tactusque ferant. meet in pectus
Venasque calor. stillent artus,
Ossaque fument; vincatque suas
Flagrante comâ nova nupta faces.
Vota tenentur; ter latratus
Audax Hecate dedit, & sacros
Edidit ignes face luctifera.
Peracta vis est omnis. huc gnatos voca,
Pretiosa per quos dona nubenti feras.

Ite,

VARIORUM.

826. *Cognato*] Soli enim Phaëton filius: Medea neptis FARN.

828. *Dona*] Ignem: namque πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα Δεινὸν ἀποπνείουσα πυρὸς μένος, *flammisque armata Chimaera*. FARN.

829. *Tauri*] Colchici à Jasone subjugati. sup. verf. 240. & 465 FARN.

831. *Medusae*,] Gorgonis; cui aliae duae sorores Sthenyo & Euryale, quibus unicus oculus, quo per vices utebantur; crines ex anguibus; alae, ungues aerei; hanc Perseus occidit. FARN.

831. *Tacitum*] Occultum. FARN.

833 *Stimulos*,] Vires. FARN.

834. *Semina flammae*] Pindarus dixit σπέρμα φλογός, & Virgilius in 6. —— *quaerit pars semina flammae*. DELRIUS.

835. *Fallant*] Ne qua videntibus tangentibusve oriatur suspicio. FARNABIUS.

838. *Vincatque*] Ardens ex venenato crinali coma novae nuptae exsuperet flammas taedarum nuptialium. FARN.

840. *Vota*] Exaudior; annuit, votaque rata fecit Hecate, meque audere jubet. nam στράπτε δ᾽ ἀπειρέσιον δαΐς σέλας, ἀμφὶ δὲ τήνγε Ὀξείῃ ὑλακῇ χθόνιοι κύνες ἐφθέγγοντο· verf. 569. Oedip. FARNABIUS.

841. *Audax Hecate*] De hac Caelius libro 20. antiq. lect. cap. 6. & Natalis Mytholog. lib. 3. cap. 15. DELRIUS.

841. *Sacros edidit ignes*] Nam illa adventante, solum tremebat, & rhedarum fulgur cernebatur, auctor Scholiast. Apollonii, & Turn. lib. 15. cap. 8. DELRIUS.

843. *Gnatos voca*,] Siste mihi huc, ô nutrix, natos meos. FARNABIUS.

Ite, ite nati, matris infauftae genus,
Placate vobis munere & multa prece
Dominam & novercam. vadite, & celeres domum
Referte greffus, ultimo amplexu ut fruar.

VARIORUM.

845. *Infauftae*] Repudiatae, & in exilium miffae. FARNABIUS.

CHORUS.

Furorem Medeae Chorus timet, malitiam ejus execratus.

QUonam cruenta Maenas
Praeceps amore faevo
Rapitur? quod impotenti
Facinus parat furore?
Vultus citatus ira
Riget, & caput feroci
Quatiens fuperba motu
Regi minatur ultro.
Quis credat exulantem?
Flagrant genae rubentes,
Pallor fugat ruborem.
Nullum vagante formâ
Servat diu colorem.
Huc fert pedes & illuc,
Ut tigris orba gnatis

Cur-

VARIORUM.

849. *Maenas*] Furens Baccha. Oedip. verf. 436. FARNABIUS.

851. *Impotenti*] Effreni. FARN.

853. *Vultus*] Sic fuprà verf. 384. & deinceps. FARNABIUS.

857. *Quis credat exulantem?*] Ex minaci vultu geftuque fuperbo quis credat illam in exilium ire juffam. FARN.

863. *Tigris.*] Quâ catulis à venatore furreptis nullum animal truculentius, nullum velocius, vide quae nos ad Martial. epigr. XVIII. lib. fpect. FARNABIUS. De tigridis amore in catulos & arte

Curſu furente luſtrat
Gangeticum nemus: ſic
Frenare neſcit iras
Medea, non amores.
Nunc ira amorque cauſam
Junxere. quid ſequetur?
Quando efferet Pelaſgis
Nefanda Colchis arvis
Greſſum: metuque ſolvet
Regnum, ſimulque reges?
Nunc, Phoebe, mitte currus
Nullo morante loro.
Nox condat alma lucem.
Mergat diem timendum
Dux noctis Heſperugo.

VARIORUM.

arte quâ capitur, de furore relictae in litore, de ſpeculo quo retardatur, de ſpontanea morte multa, praeter Claudianum Plinius lib. 8. cap. 10. Solin. Polyhiſt. cap. 21. D. Ambroſ. lib. 4. Hexamer. & Eucherius eo refert illud Jobi, juxta Hebraeorum contextum: *Tigris periit, eo quod praedam non fuerit aſſecuta.* fuſiſſime omnium Wottonus lib. 5. different. animal. cap. 81. DELRIUS.

865. *Gangeticum*] Indiae nemora ſecat Ganges fluv. max. FARNABIUS.

869. *Quid*] Utri ſuccumbet locumve dabit? irae-ne, an amori? FARN.

871. *Colchis*] Medea à Colchide patria. FARNABIUS.

871. *Arvis*] Ex imperio Creontis. Suprà verſ. 269. FARN.

873. *Reges?*] Creonta & Jaſonem. FARN.

874. *Mitte*] Ut ex praeſcripto illi diei termino in exilium proficiſcatur. Suprà verſ. 295. FARN.

878. *Heſperugo*] Veneris ſtella, noctis praevie Heſpere, diei praenuncie Phoſphore. Hippol. verſ. 750. & ſuprà verſ. 71. FARN. Lucifer, Eous, Phoſphorus, Heſperus, Veſperus, Heſperugo, Veſperugo, una eademque ſtella eſt. *Heſperus*, quod Bernardino placuit, verſum facit claudicare. Plautus: *Nec jugula, neque Veſperugo, neque Vergiliae occidunt.* Terentius Varro lib. 6. de Ling. Latina: Veſperugo, ſtella quae veſpere oritur; à quo etiam Opilius ſcribit veſperum. Vitruvius Pollio lib. 9. de Architectura, de hoc aſtro ita ſcripſit: *Cum Solem ſequitur, poſt occaſum apparens in coelo, clariſſimeque lucens, veſperugo vocatur: aliis autem temporibus, cum antecurrens, & oriens ante lucem, lucifer appellatur.* DELRIUS.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

NUNCIUS. CHORUS. NUTRIX. MEDEA. JASON.

Narrat nuntius Creüsam cum patre regiaque tota flagrasse perniciofo Medeae munere. Medea filios suos trucidat & aufugit.

Nunc. PEriêre cuncta. concidit regni ftatus.
Gnata atque genitor cinere permifto jacent.
Chor. Qua fraude capti? *Nutr.* Qua folent reges capi;
Donis. *Chor.* In illis effe quis potuit dolus?
Nunc. Et ipfe miror; vixque jam facto malo
Potuiffe fieri credo. *Chor.* Quis cladis modus?
Nunc. Avidus per omnem regiae partem furit,
Ut juffus, ignis: jam domus tota occidit;
Urbi timetur. *Chor.* Unda flammas opprimat.
Nunc. Et hoc in ifta clade mirandum accidit,
Alit unda flammas, quoque prohibetur magis,
Magis ardet ignis. ipfa praefidia occupat.
Nutr. Effer citatum fede Pelopeia gradum,

Me-

GRONOVII.

885. *Per omnem regiae partem furit, Ut juffus, ignis:*] Nugae de mandato & praefcripto ex quo ignis furat. Fabricius, *Emiffus.* Delriani cod. quidam, *Et juffus.* Gruteri, *Ut miffus*, quemadmodum & Voffianus. Lege: *furit immiffus ignis.* Avidus, inquit, & cuncta confumens ignis per omnem regiam furit immiffus, id eft, quafi immiffis habenis, irrevocabilis, reftingui & reprimi nefcius. Vide quae notamus ad lib. 3. de ira cap. 6.

VARIORUM.

881. *Reges*] Δωροφάγοι & δωροδόκοι, quandoque δωρολῆπται: ut pifces hamo, quem captantes capiuntur. FARNABIUS.

889. *Alit*] Augetur ignis fuperjecta aqua. φάρμακον ἀσφαλτῶδες καὶ θειῶδες, incantatum. Supr. v. 820. FARNABIUS.

890. *Magis ardet*] Conftabat hoc pharmacum fulphure & afphalto humectiore: vide Caelium lib. 15. cap. 13. Comitem lib. 6. Mythol. cap. 7. DELRIUS.

891. *Sede Pelopeia*] Corintho in faucibus Pelopon-

Medea. praeceps quas libet terras pete.
Med. Egon' ut recedam? si profugissem prius,
Ad hoc redirem. nuptias specto novas.
Quid, anime, cessas? sequere felicem impetum.
Pars ultionis ista, qua gaudes, quota est?
Amas adhuc, furiosa, si satis est tibi
Coelebs Jason. quaere poenarum genus
Haud usitatum. jamque sic temet para.
Fas omne cedat. abeat expulsus pudor.
Vindicta levis est, quam ferunt purae manus.
Incumbe in iras, teque languentem excita,
Penitusque veteres pectore ex imo impetus

Vio-

GRONOVII.

897. *Adhuc furiosa? sic satis est*] Gruterus ex Pal. primo affert: *furiosa? num satis*: ex reliquis, *furiosa, si satis tibi*: additque haerere se, utrum praeferat: adeo utrimque caussas suas: & tamen judicii lancem inclinare in antiquius. At tu, ne quid haereas, scito in Flor. *furiosa, si satis est tibi.* Non vides, insana, te adhuc amare Jasona, quem pessime debes odisse, si satis ad vindictam tuam putas, quod eum coelibem reddidisti. vers. 126.

901. *Quam ferunt parvae manus.*] Licet utcumque explicare parvorum sive puerorum manus, ob exitialia munera ab illis perlata. Sed quam parum hoc sit pro magnitudine rei fatentur ipsi interpretes alium sensum commenti, leves, non in vindictae modo graves. Subjecerunt & *pravae*, quos rejiciens Raderus accipit inermes, puellares, delicatas, parvas comparatione virorum, qui robustiores foeminis: neque aliud hic secretum latere. Sed Etruscus aruspex adeundus erat: is elegantissime, *quam ferunt purae manus.* Hoc est, quae servat modum, neque punit, nisi quos pium fasque est punire. *Purae manus* sunt eorum, qui aut parcunt, aut non occidunt, nisi hostes vel supplicium meritos. Menelaus apud Euripidem: *Ἁγνὸς γάρ εἰμι χεῖρας.* Et admirabilis ille Titus, *Pontificatum maximum ideo se suscipere professus, ut puras servaret manus.* Herc. Fur. 1098. *Proxima puris sors est manibus, nescire nefas.* Herodot. l. 1. *Ἀπικνέεται ἐς τὰς Σάρδις ἀνὴρ συμφορῇ ἐχόμενος καὶ οὐ καθαρὸς τὰς χεῖρας ἐών.* Pausanias l. 10. *Ὑπερμνήστρᾳ δὲ, ὅτι καθαρὰς χεῖρας μόνη τῶν ἀδελφῶν.* Aelianus 8. var. 5. *ὡς συμπλεόντων πολλῶν οὐ καθαρῶν τὰς χεῖρας.* Alterum genus non minus piaculi immune intelligitur ex formula veteri apud Livium: *Puro pioque duello quaerendas censeo.* Et sic hactenus in Creonte ac Creusa se *puram* interpretatur Medea, quia hostem & pellicem interfecerat. Euripides Ione 1333. *Καθαρὸς Ἀθήνας ἦλθ' ὑπ' οἰωνῶν καλῶν. Καθαρὸς ἅπας τοι, πολεμίους ὃς ἂν κτάνῃ.* Aliud significant *purae manus* apud Ovidium 9. Met. 701, ut illuc temere advocetur hic locus. Nunc praefatur hoc merito, profectura ad facinus, quod *puris manibus* peragere non poterat. Lucanus l. 7. *Vulnera pars optat, pars terrae figere tela. Ac puras servare manus.*

VARIORUM.

loponnesi, Pelopi quondam regnata. Herc. Fur. v. 1164. FARNABIUS.

892. *Medea.*] *Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε μήτε ναΐαν λιποῦσ' ἀπήνην μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ.* Eurip. FARNABIUS.

894. *Ad hoc*] Ad hoc facinus vel spectaculum. FARN.

898. *Coelebs*] Quod Creusa uxore excidit. FARNABIUS.

Violentus hauri. quidquid admiſſum eſt adhuc,
Pietas vocetur. hoc age. & faxo, ſciant
Quam levia fuerint, quamque vulgaris notae,
Quae commodavi ſcelera. proluſit dolor
Per iſta noſter. quid manus poterant rudes
Audere magnum? quid puellaris furor?
Medea nunc ſum. crevit ingenium malis.
Juvat, juvat rapuiſſe fraternum caput.
Artus juvat ſecuiſſe. & arcano patrem
Spoliaſſe ſacro. juvat in exitium ſenis
Armaſſe natas. quaere materiam, dolor:
Ad omne facinus non rudem dextram afferes.
Quo te igitur, ira, mittis? aut quae perfido
Intendis hoſti tela? neſcio quid ferox
Decrevit animus intus, & nondum ſibi
Audet fateri. ſtulta properavi nimis.
Ex pellice utinam liberos hoſtis meus
Aliquos haberet! quidquid ex illo tuum eſt,
Creüſa peperit. placuit hoc poenae genus,
Meritoque placuit. ultimum agnoſco ſcelus.

Ani-

GRONOVII.

904 *Violentius hauri*] Et lex verſus & Flor. vult legi: *Violentus hauri.* Et referendum eſt ad animum: *Quid, anime, ceſſas?* Niſi malis contraxiſſe duas ultimas ſyllabas, quod ſatis durum.

915. *Non rudem dextram afferens*,] Acrius Florent. *afferes.*

923. *Ultimum magno ſcelus Animo parandum eſt.*] Jacens prorſus & languidus ſenſus, ſi conferatur cum eo, quem praebet non obſcure codex E-

VARIORUM.

905. *Pietas*] Prae iis quae admittenda reſtant. FARNABIUS.

905. *Hoc age.*] Rituale verbum, attende. FARNABIUS.

907. *Quae*] Quae prius admiſi in Jaſonis gratiam. Suprà verſ. 276. FARN.

907. *Proluſit*] Haec virgo feci. Supr. v. 49. Hercul. Fur. verſ. 221. & inf. v. 910. mox notanda. FARN.

910. *Medea*] *Emphaſ* nunc demum par & ſufficiens ſum immanibus ſceleribus patrandis.

910. *Crevit*] Quum fuerint illa praeludia & praeexercitationes ad nobile hoc ſcelus. FARNABIUS.

913. *Sacro.*] Vellere aureo, Marti ſacrato. FARNABIUS.

913. *Senis*] Peliae, ſup. v. 256. FARN.

919. *Properavi*] Nec diſtuli iras, donec mater ex Jaſone facta ſuppeditaſſet ulterioris materiam vindictae. Sed puta tuos (ô Medea) quoniam Jaſonis ſunt, etiam Creuſae eſſe. FARN.

926. *Cre*

Anime, parandum eſt. liberi quondam mei,
Vos pro paternis ſceleribus poenas date.
Cor pepulit horror. membra torpeſcunt gelu,
Pectuſque tremuit. ira diſceſſit loco.
Materque tota conjuge expulſa redit.
Egon' ut meorum liberûm ac prolis meae
Fundam cruorem? melius, ah demens furor!
Incognitum iſtud facinus, ac dirum nefas
A me quoque abſit. quod ſcelus miſeri luent?
Scelus eſt Jaſon genitor, & majus ſcelus
Medea mater. occidant: non ſunt mei.
Pereant? mei ſunt, crimine & culpa carent.
Sunt innocentes. fateor: & frater fuit.
Quid, anime, titubas? ora quid lacrimae rigant?
Variamque nunc huc ira, nunc illuc amor
Diducit? anceps aeſtus incertam rapit.

Ut

GRONOVII.

truſcus, qui pro *magno* habet *agnoſco*. Scribe igitur: *ultimum agnoſco ſcelus. Anime, patrandum eſt*. Vel, ſi mavis, retine *parandum*. nam ille, *parendum*, quod verſus reſpuit. Supra: *Si quod Pelaſgae, ſi quod urbes barbarae Novere facinus*, &c. *Nunc eſt parandum*. Hoc ipſo momento demum conſtituit de liberis trucidandis. *Agnoſco*, eſt invenientis deprehenſumque velut tenentis modum, quo ſummam vindictae manum per ſummum ſcelus imponat. Ut Thyeſte: *haud quid ſit, ſcio. Sed grande quiddam eſt. ita ſit, hoc, anime, occupa*. Nam exſtimulatio illa animi frequens utroque loco, ut & in Agamemnone: *Accingere, anime, bella non levia apparas. Scelus occupandum eſt*. Euripides in hujus nominis fabula: Μὴ δῆτα Θυμὲ, μὴ σύ γ' ἐργάσῃ τάδε. Quod Gruterus ait nihilo deterius Colonienſem, *properandum eſt*, properavit ipſe.

933. *Scelus*] Tyrannicum, quale illud apud Phoedrum: I. I. 12. *Pater hercle tuus, inquit, maledixit mihi*: cum aliam cauſam non inveniret. Satis eſt illis culpae, quod ſceleſtum habent patrem, quod iratam patri & immiſericordem matrem. Haec ſunt τὰ τεθέντα ἢ κείμενα. illud, *occidant*, τὸ ἔσχατον τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνειν. Thyeſte: *Quid liberi meruere? A. quod fuerant tui*. Non aſſequuntur interpretes.

VARIORUM.

926. *Cor pepulit*] Deliberantem inducit Poëta Medeam poſt Apollonium, Ovidium, Valerium *dumque vinci affectus ratione laborant*, appetitui tandem ſuccumbentem. FARN.

927. *Diſceſſit*] Locum dedit amori materno. FARNABIUS.

928. *Materque*] Maternuſque affectus redit expulſa animo vindictae cupiditate ob repudiatam me ab Jaſone conjugem. FARN.

932. *A me quoque*] *Emphaſ.* etiam à me effreni & vindictae cupidiſſima. FARN.

936. *Et frater fuit.*] Nec tamen illi ſperperci, ut Jaſoni prodeſſem. FARN.

939. *Aeſtus*] Tanquam maris, ubi ſaeva rapidi bella, &c. FARN.

Ut ſaeva rapidi bella cum venti gerunt;
Utrimque fluctus maria diſcordes agunt,
Dubiumque pelagus fervet: haud aliter meum
Cor fluctuatur. ira pietatem fugat,
Iramque pietas. cede pietati, dolor.
Huc cara proles, unicum afflictae domus
Solamen, huc vos verte, & infuſos mihi
Conjungite artus. habeat incolumes pater,
Dum & mater habeat. urget exilium, ac fuga.
Jam jam meo rapientur avulſi è ſinu,
Flentes, gementes. oſculis pereant patris;
Periêre matris. rurſus increſcit dolor,
Et fervet odium. repetit invitam manum
Antiqua Erinnys. ira, qua ducis, ſequor.
Utinam ſuperbae turba Tantalidos meo

Exiſ-

GRONOVII.

949. *Rapientur avulſi ſinu,*] Sic Delrius è Mſſ. pro *evulſi* Plenius Flor. *rapientur avulſi è ſinu.* Agamemnone: *Nec rapere puduit è ſinu avulſam viri.*

950. *Oſculis pereant patris;*] A libro Lipſii eſt, cum ederetur: *ſed oculis*: ubi *τὸ ſed* inquit Delrius, recentiores addiderunt: quidam *in oculis.* Gruterus quoque omnibus ſuis tantum *oculis*, ſine *τὸ ſed.* fuiſſe notat, uni *occulis.* Quo tamen hic ſive *oculi* ſive *oſcula?* Raderus: tamdiu oſculis fatiget filios Jaſon, donec lacrimis & oculis exanimentur, ſicut & meis periere, defecere animo, dum in ſinu meo haererent. Quid poterat dici apertius ad agnoſcendas ineptias hujus ſermonis? Florentinus: *gementes oculis pereant patri Periere matri.* Scribe: *Flentes, gementes. O ſcelus! pereant patri, Periere matri.* Scelus vocat rapi matri è ſinu liberos. Poſt hoc, inquit, amittat illos & pater. nam ego illos amiſi jam ex quo conſtitutum eſt, ut hic maneant. Itaque ſi peribunt, non mihi, ſed illi peribunt. *Matri* etiam in quinque Pall. invenit Gruterus.

952. *Repetit inviſam manum Antiqua mentis.*] Haec ſi nugas meras dixero, miraberis, lector: ſed ubi oſtendero tibi, quid Seneca ſcripſerit, mirari deſines. Delrius tamen non male quoſdam habere ait *inviſam domum*, quod ſit pectus Medeae, antiquum ſuum hoſpitium: contra Gruterus non modo membranis, ſed etiam ratiuncula pugnat pro vulgata, Florentinus: *Antiqua erinnis ira.* Hinc accipe egregium & Tragicum ſenſum: *Repetit invitam manum Antiqua Erinnys. ira, qua ducis, ſequor.* Quamvis nolens ſeque ſubtrahens crudeli miniſterio manus repoſcitur à veteri Furia, ut qualis in fratrem fuit, talis & ſit in filios. Deinde conſentit & ſequitur deteriora, videns probanſque meliora. Adde 4. Obſerv. 12.

VARIORUM.

948. *Urget*] Urget tamen in iras caedeſque inſtans exilium. FARN.

950. *Pereant*] Refert tamen Euripidis Scholiaſtes corruptum à Corinthiis Euripidem v. talentis tranſtuliſſe in Medeam filiorum ſuorum caedem, quos ipſi Corinthii in matris odium interfecerant. FARNABIUS.

954. *Utinam*] Utinam peperiſſem tot filios quot Niobe Tantali filia. Herc. Fur. verſ. 389. quae

mi-

Exiſſet utero, biſque ſeptenos parens
Natos tuliſſem ! ſterilis in poenas fui.
Fratri patrique quod ſat eſt, peperi duos.
Quonam iſta tendit turba Furiarum impotens?
Quem quaerit? aut quo flammeos ictus parat?
Aut cui cruentas agmen infernum faces
Intentat? ingens anguis excuſſo ſonat
Tortus flagello. quem trabe infeſtâ petit
Megaera? cujus umbra diſperſis venit
Incerta membris? frater eſt. poenas petit.
Dabimus. ſed omnes fige luminibus faces:
Lania, perure. pectus en furiis patet.
Diſcedere à me, frater, ultrices deas,
Maneſque ad imos ire ſecuras jube:

Mi-

VARIORUM.

mihi ampla foret vindictae ſeges. & tamen duos habeo Mermerum & Pheretem, quos patri meo prodito fratrique caeſo quaſi inferias offeram. infrà verſ. 968. FARN.

956. *Natos*] Quot Medea filios habuerit, ex Parmeniſci & aliorum ſententiis refert ſcholiaſtes Eurip. in Medea. hos omnes, uno Theſſalo excepto, à Medeâ necatos ſcribit Diodorus lib. 4. Sed Aelianus lib. 1. *ποικίλ. ἱστορ.* cap ult. refert eos à Corinthiis interemtos fuiſſe. addit Pauſan. in Corinth. lapidibus obrutos propter allata Creuſae munera. DELRIUS.

957. *Duos*] Conſentaneum hoc eſt Euripidis traditioni. Iſacius eos Mermerum & Pheretem, Hyginus Macarium & Pheretum appellat; alii aliter. DELRIUS.

958. *Quonam*] Sibi per phantaſiam videtur Furias videre, mox fratris umbras. FARNABIUS.

958. *Turba*] Hercul. Fur. verſ. 101. Thyeſt. 78. FARN.

961. *Ingens anguis*] Thyeſt. v. 96. Hercul. Fur. verſ. 88. & 103. FARN. Viſis furiis & audito verberum ſono, ad inſaniam homines adigi credebant, patet hoc & Hercul. Fur. actu 4. *Flammifera Erinnys verbere excuſſo ſonat*, &c. DELRIUS.

963. *Megaera?*] *Μεγάλη ἔρις, ἢ μεγαίρουσα.* FARNABIUS.

963. *Diſperſis*] Ut curas affectuſque animi, ita corporis vulnerum indicia poſt mortem manere fingunt poëtae. FARN.

964. *Incerta*] Quam prima facie vix agnoſco. FARNABIUS.

964. *Frater*] Abſyrtus, quem conveniunt omnes ab impia ſorore laniatum: ſed Pacuvius & Diodorus Aegyaleum vocant. plerique volunt fuiſſe germanum fratrem, Sophocles uterinum tantum. Timonax & Apollonius ob formae praeſtantiam Phaëthontem nominarunt. Quidam Medea natu majorem faciunt, quibus favet Valerius Flaccus: Pherecydes à Medea ex cunis infantulum ſublatum, & in mari poſtea necatum tradidit. quod tamen in patriis aedibus patratum mavult Sophocles, ſed Apollonius prope Iſtrum, Plinius in inſulis quae ab hoc facinore Abſyrtides nuncupatae. vide Scholiaſt. Apollonii in lib. 4. DELRIUS

965. *Omnes*] Furoris mei incitamenta, & quae in me pietatis maternae lumina extinguant. FARNABIUS.

968. *Securas*] Nec dubitent quin ſcelus facturus ſim. FARN.

 970. *Strin-*

Mihi me relinque, & utere hac, frater, manu,
Quae ſtrinxit enſem: victimâ manes tuos
Placemus iſtâ. Quid repens affert ſonus?
Parantur arma, meque in exitium petunt.
Excelſa noſtrae tecta conſcendam domus
Caede inchoata. perge tu mecum comes.
Tuum quoque ipſa corpus hinc mecum aveham.
Nunc hoc age, anime. non in occulto tibi eſt
Perdenda virtus. approba populo manum.
Jaſ. Quicunque regum cladibus fidus doles,
Concurre, ut ipſam ſceleris auctorem horridi
Capiamus. huc, huc, fortis armigeri cohors,
Conferte tela. vertite ex imo domum.
Med. Jam jam recepi ſceptra, germanum, patrem;
Spoliumque Colchi pecudis auratae tenent.
Rediêre regna. rapta virginitas rediit.
O placida tandem numina! ô feſtum diem!

O

GRONOVII.

975. *Tuum quoque ipſa corpus mecum aveham.*] Sic prorſus & Florentinus: non *ipſe*, non *avehe*. Nihil hic miraculi: nulla opus machina, qua ſuſtolleretur in altum Medea. Cur enim ait, *tecta conſcendam domus? Conſcendere* non eſt machina elevari. Immo in ſcena interficit alterum filiorum: & audiens rumorem adventantis cum ſatellitio Jaſonis ſecedit ducens vivum altera manu, altera mortuum aſportans. Simulatque ſcena exceſſit, comparet Jaſon, ac mox ipſa in faſtigio domus. *Aveham* eſt aſportabo. Ut Troadibus: *leo Praedam minorem morſibus vaſtis premens Frangit vehitque.*

978. *Regum eſt cladibus fidus, dolens,*] Quanto rotundius Flor. *Quicumque regum cladibus fidus doles.* Statim idem: *fortis armiferi cohors.*

VARIORUM.

970. *Strinxit*] In te. FARN.

970. *Victima*] *Atque hoc dicto unum è filiis interficit.* FARN.

971. *Quid*] *Irruit Jaſon cum armatis.* FARN.

976. *Non in*] Non ut prius magicis & veneficiis idque clam, ſed ſpectanti Jaſoni cum Corinthiis ede ſpecimen virium tuarum, in interficiendis filiis. FARN.

977. *Approba populo manum.*] Contra Horatii praeceptum filios coram populo trucidat. quia tantus furor quantum ſuperius deſcripſit, ſupremo actu, quem oportet multum aſſurgere, nuda commemoratione, pro dignitate exprimi nequiviſſet, ſpectandum facinus, non narrandum auditoribus fuit. decorum ergo ſervatum. Aliter Riccius conatur excuſare, lib. 1. de imitat. Mihi videtur melior cauſa, quam dixi. DELRIUS.

982. *Jam jam*] Jam poſtquam injurias ulta ſum, videor mihi abunde omnia priora damna recuperaſſe. FARNABIUS.

983. *Tenent.*] Recepiſſe videri poſſunt in mea vindicta. FARN.

986. *Per-*

O nuptialem! vade. perfectum est scelus;
Vindicta nondum. perage, dum faciunt manus.
Quid nunc moraris, anime? quid dubitas? potes.
Jam cecidit ira. poenitet. facti pudet.
Quid, misera, feci? misera, poeniteat licet,
Feci. voluptas magna me invitam subit:
Et ecce crescit. deerat hoc unum mihi,
Spectator ipse. nil adhuc factum reor.
Quidquid sine isto fecimus sceleris, periit.
Jas. En ipsa tecti parte praecipiti imminet.
Huc rapiat ignes aliquis, ut flammis cadat
Suis perusta. *Med.* Congere extremum tuis

Na-

GRONOVII.

987. *Peragedum facinus manu.*] Comicum magis quam Tragicum esse existimo. Sic Ciceroni quoque usurpatum, *iteradum eadem ista mihi.* Plautus in Poenulo: *memoradum. esse aliter liceat.* Truculento: *Circumspicedum, nequis adsit arbiter.* Restitue omnium impressorum olim & scriptorum: *perage, dum fa iunt manus.* Neque enim ad tantum facinus semper erunt promptae: fac dum dolet: dum nullus affectus ira potentior. Hercule Oetaeo; *Scelus occupandum est: perge, dum fervet manus.* Raderus notat verba obscurum facere sensum, si legas, *dum faciunt manus*, minus obscurum, *perage dum facinus manu*, quamvis *dum* parum ad rem faciat. Nimirum oblitus erat, ut comici eleganter illud *dum* soleant addere imperativis. Neque in altero ulla obscuritas. Non semper autem facere manus non aliunde discendum quam ex Seneca lib. 2. de clementia cap. 9 exemplo Augusti: ubi inter alia: *Nox illi inquieta erat, cum cogitaret adolescentem nobilem, hoc detracto integrum, Cn. Pompeji nepotem esse damnandum. Jam unum hominem occidere non poterat: cum M. Antonio proscriptionis edictum inter coenam dictarat.*

991. *Me invitam subit:*] Flor. *me & invitam:* Ut videatur τὸ *Me* delendum, tanquam ex interpretatione adjectum. Etsi ipsa averser hanc voluptatem, & me propemodum oderim, quia sic gaudeam. Hae tenues sunt scintillae nondum omnis consopitae & leviter admonentis rationis, quae tamen mox magnitudine irae ac furoris obruuntur. *Invisam* autem etsi habeant centum enneades, sufficit in Florent. esse *invitam.*

993. *Nihil adhuc factum reor.*] Optimus: *Spectator iste: nihil adhuc facti reor.* Ut apud Ovid. lib. 1. Fastorum: *Non habet officii lucifer omnis idem.* Et in epistola Hypermnestrae: *Et queritur facti sanguinis esse parum.* Sic bene è MSS. Heinsius. Ubi vulgo *officium* & *factum* legitur.

VARIORUM.

986. *Perfectum*] In uno interfecto. FARN.

987. *Vindicta*] Restat enim alter interficiendus, ne quid Jasoni supersit quo se oblectet. FARN.

988. *Potes*] Id est, quae vindictam habes in manu & potestate tua. FARN.

990. *Misera,*] Sero miseram me agnosco, sero poenitet, postquam fecerim. FARN.

991. *Voluptas*] Vindictae voluptas me etiam reluctantem urget FARN.

992. *Deerat*] Ut Jason filii prius caesi spectaret necem. FARN.

994. *Sine isto*] Spectatore. FARN.

997. *Suis perusta*] Quibus ipsa in aliis usa est. FARNABIUS.

997. *Congere*] Imo pie & pro tuo officio feceris, si rogum tuis natis à me caesis construxeris, namque ego conjugi tuae ac socero pyram accendi. *Sarcasmus.* FARN.

1002. *Com-*

Natis, Jaſon, funus, ac tumulum ſtrue.
Conjux ſocerque juſta jam functis habent
A me ſepulti. natus hic fatum tulit.
Hic te vidente dabitur exitio pari.
Jaſ. Per numen omne, perque communes fugas,
Toroſque, quos non noſtra violavit fides,
Jam parce nato. ſi quod eſt crimen, meum eſt:
Me dede morti, noxium macta caput.
Med. Hac, qua recuſas, qua doles, ferrum exigam.
I nunc, ſuperbe, virginum thalamos pete.
Relinque matres. *Jaſ.* Unus eſt poenae ſatis.
Med. Si poſſet unâ caede ſatiari manus,
Nullam petiſſet. ut duos perimam tamen,
Nimium eſt dolori numerus anguſtus meo.
In matre ſi quod pignus etiamnum latet,
Scrutabor enſe viſcera, & ferro extraham.

Jaſ.

GRONOVII.

999. *Juſta jam funeris habent*] A Scaligero hoc profectum binas jam editiones honeſtavit. At omnes ſcripti & editi: *juſta jam functis*. Nugae, inquit vir illuſtris. Quid ita? *Functos* utique pro defunctis vel mortuis non culpavit. Statius lib. 2. Theb. *functis quamquam & jam lumine caſſis*. lib. 4. *aegras functorum corpore fibras*. Quid ergo? an compoſitionem illam, *juſta functis?* Si hoc, male profecto: nam *juſta functis* ſunt juſta funebria, ea quae juſtum & ſolenne eſt fieri & praeſtari functis. Sic Troadibus: *Datuſque tumulo debita exanimis tulit.* Eadem *debita exanimis*, quae *juſta functis*. Cepit & Raderus.

1003. *Quos non noſtra*] Quae haec eſt impudentia pariter & imprudentia? negare Jaſonem ſe fidem fefelliſſe? & tunc negare, quum rogat rem tantam? Confeſſis ſolet dari venia, non manifeſta negantibus. Et ipſe confeſſus erat, ſi mori nollet, *fide* ſibi *carendum* eſſe. In quibuſdam Mſſ. abeſt *τὸ non* claudicante verſu. Credibile igitur fuiſſe: *quos heu! noſtra violavit fides.* Nam excuſatio de liberis non poteſt intelligi, ſi non exprimatur.

1005. *Me dede morti,*] Notum eſt illud: *Dede neci, vacua melior ſine regnet in aula.* Quo ipſe ſuaviſſime utitur in ludo de morte Claudii. Flor. tamen nec male: *Me dedo morti.*

1009. *Caede ſatiari manus,*] Flor. *ſatiari à manus.* Videtur velle: *ſatiari haec manus.* Ovidius: *Si manus haec aliquam poſſet committere caedem.*

VARIORUM.

1002. *Communes fugas,*] E Colchide fugientes Aeëtam ex Theſſalia patrem tuum. FARN.

1006. *Hac,*] Sumam de te poenas hac qua te magis urit parte, id eſt, in filio. FARN.

1007. *Virginum*] Creüſae nuptias pete, me conjugem factamque ex te matrem deſere. Pluralia autem ſaepe per indignationem pro ſingularibus poſita. verſ 1285. Hercul. Fur. FARN.

1009. *Si poſſet*] Si tantum mihi ſupereſſet pietatis, ut unius caede me ſatiarem, alteri parcerem; etiam neutrum interficere ſuſtinuiſſem: ſed omnem exui pietatem, itaque vix dolori meo ſufficiunt iſti duo, imo ſi me gravidam ſentirem etiam diſſecto utero foetum extraherem. FARN.

1017. *Meus*]

Jas. Jam perage coeptum facinus, haud ultra precor;
Moramque saltem suppliciis dona meis.
Med. Perfruere lento scelere; ne propera, dolor.
Meus dies est: tempore accepto utimur.
Jas. Infesta memet perime. *Med.* Misereri jubes.
Bene est, peractum est. plura non habui, dolor,
Quae tibi litarem. lumina huc tumida alleva,

In-

GRONOVII.

1015. *Moramque saltem suppliciis*] Crux eruditorum. Lipsius transpositum attribuit Medeae, & legit, *supplicibus*. Gruterus aliquid vidit, sed pervidere totum non potuit, partim immemor quid esset *donare* apud hujus aevi scriptores, partim obturbatus ab illis, qui eum nominare fastidiebant. Recte ait suppliciis donata mora, hoc sensu, supplicia maturari: quia, debuisset addere, *donare* est remittere, *donare moram* morae gratiam facere. Sed quum dicit acumen esse scholasticum, & inde fictum, quod cum jus donatione in alium transterimus, id non amplius haereat in donante, evagatur & scopum non tangit, sed circumit. Etiam apud Valer. Maximum lib. 9. 2. *donare silentium* est gratificari alicui eo quod sileas. Sed quae è Seneca & Lucano, faciunt ad propositum. Itaque cum hoc filum adptehendisset, mirum non exiisse felicitet hoc Labyrintho. Finit dubius, non pertendere se in defensione hujus significationis. Delrius vel cum Bernardino, vult peti ab Jasone moram ad fugiendum, ne tantum scelus spectare cogatur: vel de suo, dicere Jasonem mortuis liberis peragat coepta, se quoque ipsam interficiat, hoc spectaculum sibi remissionem quandam & moram doloris fore. Scaliger, *suppliciis dona meis*, & optari lentum supplicium. Haec omnia μία Μύκονος. Oedipus vero ille, quem optabat Scaliger, fuit Hugo Grotius. Is è Lucano suo meminerat, quid hoc usu esset *donare moram*, nempe remittere, neque mora supplicii & lento cruciatu torquere. Hoc postremum votum est desperantium de salute vel sua vel eorum, pro quibus precantur, ut breviter absolvantur. Sic ille: *Rogo, domina, si quid tristius paras, celerius confice. neque enim tam magnum facinus admisimus, ut debeamus torti perire.* Seneca 2. benef. 5. *Acerbissima crudelitas est, quae trahit poenam: & misericordiae genus est cito perire.* In contrarium ille, *Sic feri, ut mori se sentiat.* Verbi vim alibi plena manu illustravimus & familiarem fecimus. Dixerat hic ὁ πάνυ fefellisse eruditos, in primis Scaligerum & Lipsium, quid esset *donare moram*. Ecce homo minime malus, cui Scaliger quidem & caeteri nulla vindicta digni; in Lipsio autem & Delrio tantum libertatis negat ferre. Fortasse, inquit, non fefellit. quid enim? nescierint Lipsius & Delrius, quid esset *donare moram?* At ô bone, & nescierunt illi, & tu quoque nescisses, nisi accepisses ab eo; cujus sermonem reprehendis: nec hoc vel in te vel in illos crimen est. necesse est enim hominem multa nescire, & summos quotidie ab infimis discere, & qui plurimum sciunt, longe plura nescientes mori. Si non fefellit, cur scribit Lipsius tuus pugnare hunc versum priori, & illo cupere Jasonem statim interimi liberos, hoc quaerere supplicii moram, & Medeam respondere quasi ex voto Jasonis atque exoratam? Cur Delrius tam multa injuste carpens in amico suo, hoc non modo non carpit, sed etiam laudat? cur quod optimum erat in Grutero, carpit? cur qui petit *donari moram supplicio*, eum censet petere id differri? Nos utrumque de Seneca bene meritum libenter agnoscimus: sed cur aliquid eos fefellisse dicere non liceat, causam nullam videmus.

VARIORUM.

1017. *Meus*] A Creonte mihi datus. Suprà vers. 295. FARNABIUS.

1018. *Misereri iubes.*] Miseris enim mors grata. vide Herc. Fur. vers. 512. FARN.

1019. *Bene*] *Caeso jam altero filio.* FARN.

1020. *Lumina*] Attolle oculos tuos meque vide. annon agnoscis me ex solita caede? prius quidem tibi, jam mihi vindictam poscentem. FARN.

Ingrate Jaſon. conjugem agnoſcis tuam?
Sic fugere ſoleo. patuit in coelum via.
Squammoſa gemini colla ſerpentes jugo
Summiſſa praebent. recipe jam natos parens.
Ego inter auras aliti curru vehar.
Jaſ. Per alta vade ſpatia ſublimi aetheris:
Teſtare nullos eſſe, qua veheris, deos.

VARIORUM.

1022. *Sic fugere*] Per caedes patrem fugi occiſo fratre, Acaſtum mariti mei patruelem occiſo patre ſuo, te jam conjugem occiſis filiis. FARN.

1025. *Ego*] Et his dictis vecta curru junctis draconibus avolat Athenas, ubi Theſeo nupta. Suprà v. 973. FARNABIUS.

1027. *Teſtare*] Teſtimonium dicas contra deorum juſtitiam, vel argumento ſis nullos eſſe in coelo deos, ſi tibi inſigniter ſceleſtae per aethera pateat impunè via. FARN. Habebat illud Cynici in animo, de quo Tullius lib. de Nat. Deor. tertio. *Diogenes quidem Cynicus dicere ſolebat, Harpalum, qui temporibus illis praedo felix habebatur, contra deos teſtimonium dicere, quod in illa fortuna tam diu viveret.* HEINSIUS.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

*AGAMEMNON.

DRAMATIS PERSONAE.

† THYESTES. CLYTEMNESTRA. NUTRIX. AEGISTHUS. CHORUS ARGIVARUM, five MYCENAEARUM. ORESTES, Muta Perſona. AGAMEMNON. CASSANDRA. EURYBATES. ELECTRA. STROPHIUS. CHORUS ILIADUM. PYLADES, Muta Perſona.

ARGUMENTUM.

Thyeſtis umbra ulciſcendi injuriarum (de quibus vide Thyeſtis argumentum) cupida, filium Aegiſthum in caedem Agamemnonis incitat. Ille itaque Agamemnonem victorem à Troja reducem in convivio impervia irretitum veſte occidit, conſilii caediſque participe Clytemneſtra, quam abſente marito Agamemnone corruperat. Caſſandram deinde Agamemnoni amatam ab aris avulſam occidit. Electram, quod fratrem Oreſtem amandârat, carceri mancipari jubent.

ACTUS

VARIORUM.

* AGAMEMNON.] Scena Argis, vel Mycenis; utrubi nihil refert, ut in Thyeſte notavimus. Duo chori Argivarum & Troadum. quod minus ab aliis animadverſum. *Scal.* Agamemnones tragoedias ſcripſerunt Ion & Aeſchylus, è quo tamen pauca noſter fuit mutuatus. Nonius citat L. Pomponii, Agamemnonem ſuppoſitum, ſed illa vel comoedia vel ſane hilarotragoedia fuit. à Latinis Grammaticis nonnullae tragoediae nominantur, quibus venit aliquando mihi in mentem ſuſpicari, hujus fabulae materiam fuiſſe tractatam: ex hoc numero ſunt Attii Aegiſthus, Agamemnonides, Clytemneſtra, Livii Andronici Aegiſthus, Naevii Aegiſthus, & ſimiles. DELRIUS. Oeconomia Tragoediae ex parte ab Aeſchyli cognomine. Locum enim quem tantopere ibi veteres commendant, de Caſſandrae furore, expreſſit. Ibi Agamemnon in ſcena mactatur. Hic res partim à Caſſandra, partim ab Electra exponitur, ſine alia ἀπαγγελία aut perſona Nuncii. Electram quam ignorat ille, à Sophocleis inſtruxit. Unde illi mores dedit. Eſt autem frugis bonae haec Tragoedia. Quod vel imitatio evincit. Multa enim ex Virgilio non male tranſtulit, quaedam quoque ex aliis. Narratio Nuncii, multa acute, pauca ambitioſe, nec pauca eleganter. HEINSIUS.

† THYESTES.] Florent. *THYESTIS UMBRA.* GRONOVIUS.

ACTUS PRIMUS.

THYESTIS UMBRA.

Thyestis umbra ab inferis adveniens Aegisthum ad vindictam sibi ab oraculo promissam invitat.

OPaca linquens Ditis inferni loca,
Adsum profundo Tartari emissus specu,
Incertus utras oderim sedes magis.
Fugio Thyestes inferos, superos fugo.
En horret animus, & pavor membra excutit:
Video paternos, imò fraternos lares.
Hoc est vetustum Pelopiae limen domus.
Hinc auspicari regium capiti decus
Mos est Pelasgis. hoc sedent alti toro,
Quibus superba sceptra gestantur manu.
Locus heic habendae curiae: heic epulis locus.
Libet reverti. nonne vel tristes lacus
Incolere satius? nonne custodem Stygis
Tergemina nigris colla jactantem jubis?

Ubi

GRONOVII.

Vers. 5. *En horret animus,*] Flor. *Inhorret animus.*

VARIORUM.

1. *Opaca*] Inferna, umbrosa, quibus interposita terra, quae Ops, lucem intercludit. FARN.

1. *Ditis*] Διὸς sed inferni, Plutonis. FARN.

2. *Tartari*] Hippolyt. 841. FARN.

3. *Utras*] Infernasne, an superas. FARN.

4. *Fugio*] Inferos horreo, superis ipse horribilis. FARNABIUS.

6. *Paternos,*] Pelopis patris mei victoris (de qua Thyest. 143.) imo fratris Atrei scelere (de quo in Thyest. 4. & 5. act.) claros. FARN.

8. *Hinc*] Thyest. 657. In his atriis coronari solent reges. FARN.

12. *Libet*] Domo festa seu coenatione visa, succurrit illi de filiis, quos ibi epulatus fuerat. FARNABIUS.

12. *Tristes*] Acheronta. ex ἄχος & ῥέω. quod luctuosis fluat undis. *vel* ab α & χαίρειν quasi illaetabilis unda: Styga autem à στυγέω, id est, odi. *tristique palus innabilis unda Styx.* & Cocytum ἀπὸ τοῦ κωκύειν, à lamentando. FARN. Potius Acheron ex Hebraeo atque extremum locum denotat.

13. *Custodem*] Cerberum. Troad. 406 Herc. Fur. 784. FARN.

15. *Ubi*

Ubi ille celeri corpus evinctus rotae
In se refertur; ubi per adversum irritus
Redeunte toties luditur saxo labor;
Ubi tondet ales avida foecundum jecur;
Et inter undas fervida exustus siti
Aquas fugaces ore decepto appetit,
Poenas daturus coelitum dapibus graves.
Sed ille nostrae pars quota est culpae senex?
Reputemus omnes, quos ob infandas manus
Quaesitor urna Cnossius versat reos:
Vincam Thyestes sceleribus cunctos meis.
A fratre vincar. liberis plenus tribus
In me sepultis. viscera exedi mea.
Nec hactenus fortuna maculavit patrem;

Sed

GRONOVII.

15. *Corpus evinctus rotae*] Flor. *rota*, ut Gruteri unus

28. *Nec hactenus fortuna*] Scaliger putat constare ex sequentibus legendum *Cortina* quia oraculo auctore Thyestes cum filia coiit. At mihi videtur constare hoc ipso ex versu non posse legi *Cortina*: nullo enim oraculo ad manducanda liberorum corpora accessit. Accipe igitur *Fortunam* pro fato. Fatum dicit inscium se maculasse nefandis epulis: fatum scientem impulisse per Phoebum ad incestum.

VARIORUM.

15. *Ubi ille celeri*] *Volvitur Ixion, & se sequiturque fugitque.* FARNABIUS.

16. *Per adversum*] Sisyphus. Hippol. 1230. FARN.

18. *Foecundum*] Tityi. Hippol. 1228 FARN.

19. *Exustus*] Tantalus. Thyest. 152. FARN.

21. *Poenas*] Ob Pelopen filium diis appositum. *ibid.* FARN.

22. *Sed ille nostrae*] Ad hunc locum & alios intelligendos, flagitia Pelopidarum enumeranda sunt. In eâ gente Tantalus Pelopem filium Diis epulandum apposuit, & Atreus fratri Thyesti filios tres comedendos dedit. Pater filium egit in exilium, Atreum Pelops: fratrem pepulit frater, Thyestem Atreus: gener sustulit socerum, Pelops Oenomaum: pater filium, Atreus Plisthenem: pater item filiam, Agamemnon Iphigeniam: maritus uxorem, Atreus Aëropen: uxor maritum, Clytemnestra Agamemnonem: filius matrem, Orestes Clytemnestram: nepotes suos occidêre patruos, Aegisthus Atreum, & Orestes Aegisthum: frater necavit germanum, Atreus Chrysippum: patruelis patruelem, ut Tantalum Agamemnon, Aleten Orestes: patruelis filios, Aegistus Pelopem & Teledamum. Saevierunt ferro in seipsas, Hippodamia uxor Pelopis, & Pelopeja filia Thyestis. Aegisthi nurus numeratur inter eas quae scelere sunt infames, ab Ovidio de Ponto; de quâ alibi non legi. In eâdem familiâ vitiavit pater filiam, Pelopeiam Thyestes; levir glorem, ut idem Aëropen: patruelis patruelem, ut Orestes Hermionem: patruelis affinem, ut Aegistus Clytemnestram. FABRITIUS.

24. *Quaesitor*] Judex. translatum à consuetudine Romanorum, apud quos, qui judiciis publicis praeerat, Quaesitor dicebatur, qui de crimine diligenter inquirebat & vindicabat. FARNABIUS.

28. *Nec hactenus*] Nescientem me comedisse proprios filios atque ex ignorantia peccantem. FARNABIUS.

 29. *Ma-*

Sed majus aliud ausa commisso scelus,
Gnatae nefandos petere concubitus jubet.
Non pavidus hausi dicta, sed cepi nefas.
Ergo ut per omnes liberos irem parens,
Coacta fatis nata fert uterum gravem,
Me patre dignum. versa natura est retro.
Avo parentem, (prò nefas!) patri virum,
Natis nepotes miscui, nocti diem.
Sed sera tandem respicit fessos malis
Post fata demum sortis incertae fides.
Rex ille regum, ductor Agamemnon ducum,
Cujus secutae mille vexillum rates
Iliaca velis maria texerunt suis;
Post decima Phoebi lustra devicto Ilio
Adest, daturus conjugi jugulum suae.
Jam jam natabit sanguine alterno domus.
Enses, secures, tela, divisum gravi

Ictu

GRONOVII.

38. *Sortis incestae fides.*] Utrumque non Delrio modo, sed & Scaligero placeat illa *incesta sors*, legendum cum Flor. & Lipsiano *sortis incertae fides*. Hypallage est pro sortis incerta fides. Quia tam tarde apparuit, dubitatum de ea significat. Ut Petronius: *& vatis fides Calchantis atro dubia pendebat metu.*

42. *Post dena Phoebi*] Flor. *Post decima Phoebi lustra.*

VARIORUM.

29. *Majus*] Oraculi monitu, ut cum propria filia concumberem, hinc natum fore ultorem fraterni sceleris. FARN.

31. *Non pavidus*] Vindictae cupidine audax, & obvius sceleri. FARN.

32. *Per omnes*] Filios enim mihi ingessi, me filiae. FARN.

33. *Coacta*] Oraculo, ut modo, vers. 30. FARNABIUS.

35. *Avo parentem,*] Namque ego Aegistho avus & pater, filiae pater & maritus, sic Aegisthus mihi natus & nepos FARN.

36. *Nocti*] *Fugiente per ortus Sole, Thyestaeas horret dum cernere mensas.* Thyest. vers. 774. FARNABIUS.

38. *Post fata*] Post meam fratrisque mortem. FARNABIUS.

39. *Rex*] Graecorum exercitus imperator. FARNABIUS.

41. *Iliaca.*] *Hyperbole sonantior.* FARN.

42. *Post dena*] Post decem solaria lustra, id est, annuos solis cursus, hoc est, annos. FARN.

43. *Jugulum*] Feriendum. infrà vers. 885. FARNABIUS.

44. *Jam*] Ubi Aegisthus interfecerit Atrei filium, ut meos Atreus. alii intellig. de sanguine alterno Agamemnonis, mox Clytemnestrae & Aegisthi. sed prius magis placet, neque enim laetaretur etiam impia umbra filii sui morte. FARNABIUS.

46. Ei-

Ictu bipennis regium video caput.
Jam ſcelera prope ſunt; jam dolus, caedes, cruor.
Parantur epulae. cauſſa natalis tui,
Aegiſthe, venit. quid pudor vultus gravat?
Quid dextra dubio trepida conſilio labat?
Quid ipſe temet conſulis, torques, rogas,
An deceat hoc te? reſpice ad matrem; decet.
Sed cur repente noctis aeſtivae vices
Hiberna longâ ſpatia producunt morâ?
Aut quid cadentes detinet ſtellas polo?
Phoebum moramur. redde jam mundo diem.

GRONOVII.

56. *Redde jam mundo diem.*] Puto ſcripſiſſe auctorem: *Reddo jam mundo diem* Dicit, quod facit. Abeo, & diſceſſu meo locum facio ingruenti luci, quam adhuc morabar.

VARIORUM.

46. *Bipennis*] Quam *dextra laevaque tenens* conjugis incuſſit capiti Clytemneſtra *fortiſſima Tyndaridarum*. FARN.

47. *Dolus*,] Veſtis, quae negaret exitum capiti & manibus. inf. v. 885. FARN.

• 48. *Epulae.*] Simulatae & funeſtae Agamemnoni, ut quondam mihi. FARN.

48. *Cauſſa*] Ultio per te promiſſa, ſuprà verſ. 30. FARN.

49. *Quid pudor*] An te pudet uxorem patruelis ſtupraſſe? FARN.

50. *Quid dextra*] An dubitas patruelem interficere? FARN.

52. *Reſpice*] Decere proculdubio te haec ſcelera fatebere, ſi memineris te matre inceſta natum. AFRN.

53. *Sed cur*] Sed cur nox haec aeſtiva (quam contractiorem eſſe oporteret) aequat longitudine hybernas? FARN.

55. *Cadentes detinet, &c.*] Iam occidere paratas, *vel*, quas jamdudum occidiſſe tempus erat. FARNABIUS.

56. *Phoebum*] Mea illi in mora praeſentia, meum refugit conſpectum. vid. Thyeſt. verſ. 119. FARNABIUS.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus è mulieribus Argivis ſeu Mycenaeis (vid. argum. primi Chori Thyeſtaei) *excelſam fortunam queritur inſtabilem, anxiam, periculis obnoxiam; mediocrem itaque illi praefert.*

O Regnorum magnis fallax
Fortuna bonis, in praecipiti

Du-

VARIORUM.

58. *Bonis*] Splendore quidem, & ſpecie bonis, revera atque exitu plerumque malis, τὸ μὴ εὐτυχοῦντας ἡδὺ τ' ἐν δόμοις. 15 Ἀντιγ. Eurip. FARN.

62. *Alta*

Dubioque nimis excelsa locas.
Nunquam placidam sceptra quietem,
Certumve sui tenuëre diem.
Alia ex aliâ cura fatigat,
Vexatque animos nova tempestas.
Non sic Libycis Syrtibus aequor
Furit alternos volvere fluctus;
Non Euxini turget ab imis
Commota vadis unda nivali
Vicina polo;
Ubi caeruleis immunis aquis
Lucida versat plaustra Bootes.
Ut praecipites Regum casus
Fortuna rotat!
Metui cupiunt, metuique timent.
Non nox illis alma recessus
Praebet tutos; non curarum
Somnus domitor pectora solvit.
Quas non arces scelus alternum
Dedit in praeceps; impia quas non

Ar-

GRONOVII.

59. *Dubioque nimis excelsa locas.*] Flor. *Dubioque locas excelsos nimis.*

62. *Alia ex alia cura fatigat*,] Flor. *Alia ex aliis*: ut legebatur ante Fabricium.

VARIORUM.

62. *Alia*] Herc. Fur. v. 207. *alterius curae finis gradus est futurae.* FARN.

65. *Alternos*] Fluxu refluxuque impetuosos. FARNABIUS.

66. *Euxini*] Quibusdam κατ' ἀντίφρασιν dict. rectius quod cum prius ob accolarum inhospitalitatem vel latronum immanitatem ἄξενος dicta fuerit regio illa, Herculis tandem opera latrociniis purgata & aliarum gentium commercio emollita εὔξενος nuncupata est FARN.

67. *Nivali*] Septentrionali. FARN.

69. *Immunis*] Eadem ratione, qua Ursae. vid. Thyest. 476. FARN.

70. *Plaustra*] Med. v. 315. FARNABIUS.

73. *Metuique*] Multos timeat necesse est, quem multi timent. FARN.

75. *Non curarum*] Οὐδ' ὁ πανδαμάτωρ καὶ ὁ παγκρατὴς ὕπνος λύει πεδήσας. *Soph.* FARN.

77. *Arces*] Regias. vid. Thyest. 453. & 640. FARNABIUS.

77. *Alternum*] A regibus sibi mutuo illatum. FARNABIUS.

78. *Quas*] Arces. FARN.

82. *Bel-*

Arma fatigant? jura, pudorque,
Et conjugii sacrata fides,
Fugiunt aulas: sequitur tristis
Sanguinolenta Bellona manu,
Quaeque superbos urit Erinnys,
Nimias semper comitata domos:
Quas in planum quaelibet hora
Tulit ex alto. licet arma vacent,
Cessentque doli,
Sidunt ipso pondere magna,
Ceditque oneri Fortuna suo.
Vela secundis inflata Notis
Ventos nimium timuere suos.
Nubibus ipsis inserta caput
Turris pluvio vapulat Austro.
Densasque nemus spargens umbras
Annosa videt robora frangi.
Feriunt celsos fulmina colles.
Corpora morbis majora patent:
Et cum in pastus armenta vagos

Vi-

GRONOVII.

84. *Tumidas semper comitata domos:*] Quod ex Mss. protulit Lipsius, quodque amici ejus postea ne mentione quidem dignum habuerunt, verius est doctiusque: *Nimias semper.* Sic enim & optimae membranae. Tacito frequens. Lib. 3. Histor. *quippe nimius jam Antonius, & certiora ex Mutiano sperabantur.* Lib. 4. *praeferoces initio & rebus secundis nimii.* Macrobius lib. 5. Saturnal. *Ignoscite, nec me nimium vocetis, qui Naturae rerum Virgilium comparavi.* Claudianus de bello Getico: *Nec pro successu nimius.*

VARIORUM.

82. *Bellona*] Enyo, bellorum dea, Martis soror, auriga. FARN.

83. *Erinnys,*] Furia. Erinnyes autem tres *θεαὶ ποιναὶ ϗ τιμωρητικαὶ*, Tisiphone, Megaera & Alecto natae è guttis sanguinis Saturni verendorum. FARNABIUS.

88. *Sidunt*] *In se magna ruunt.* FARN.

92. *Nubibus*] Alta, quae *caput inter nubila condit.* vid Hippol. chorum ult. à vers. 1120. qui totus huic choro concinit. FARNABIUS.

96. *Feriunt*] *Plurimaque hujus Montibus in summis vestigia cernimus ignis.* Lucret. 6. *feriuntque summos fulmina montes.* FARN.

97. *Corpora*] Τὰ γὰρ *περισσὰ κἀνόνητα σώματα πίπτειν βαρείαις πρὸς θεῶν δυσπραξίαις Εἶπε. Sophoc.* FARNABIUS.

Vilia currant, placet in vulnus
Maxima cervix. Quidquid in altum
Fortuna tulit, ruitura levat.
Modicis rebus longius aevum eſt.
Felix, mediae quiſquis turbae
Sorte quietus,
Aura ſtringit littora tuta;
Timiduſque mari credere cymbam,
Remo terras propiore legit.

GRONOVII.

99. *Vilia currant*,] Flor. rectius *currant*; ut Delrium video edidiſſe. Fabricius ante & poſtea omnes tenent alterum.

103. *Turbae parte quietus*,] Adfirmat Lipſianum *Sorte* Flor.

VARIORUM.

99. *Placet*] Eximuntur ad caedem è grege pulcherrimi quique boves. FARN.

100. *Quidquid*] *Tolluntur in altum, ut lapſu graviore ruant.* Claud. FARN.

102. *Modicis*] *Moderata durant. Firma mediocria.* FARNABIUS.

105 *Stringit*] Radit, *atque poſtea* legit litus. FARNABIUS.

ACTUS SECUNDUS.

CLYTEMNESTRA. NUTRIX.

Sibi male conſcia Clytemneſtra, atque adulterii poenas, redeunte jam marito, verita, κακὰ κακοῖς ἰᾶσθαι ſtatuit. meditatur itaque Agamemnoni exitium: diſſuadet nutrix.

Quid, ſegnis anime, tuta conſilia expetis?
Quid fluctuaris? clusa jam melior via eſt.
Licuit pudicos conjugis quondam toros,
Et ſceptra caſtâ vidua tutari fide.

Pe-

GRONOVII.

111. *Caſta fide.*] Sic Ovidius lib. 7. Met. *doniſque pudicam Sollicitare fidem.*

VARIORUM.

108. *Tuta conſilia. &c.*] Honeſtam receptionem, vel excuſationem, deprecationem culpae, &c. FARNABIUS.

114. *In-*

Periêre mores, jus, decus, pietas, fides,
Et qui redire, cum perit, nescit pudor.
Da frena, & omnem prona nequitiam incita,
Per scelera semper sceleribus tutum est iter.
Tecum ipsa nunc evolve foemineos dolos,
Quod ulla conjux perfida, atque impos sui,
Amore coeco; quod novercales manus
Ausae; quod ardens impiâ virgo face,
Phasiaca fugiens regna Thessalicâ trabe:
Ferrum, venena. vel Mycenaeas domos
Conjuncta socio profugè furtiva rate.
Quid timida loqueris furta, & exilium, & fugas?
Soror ista fecit. te decet majus nefas.
Nutr. Regina Danaûm, & inclitum Ledae genus,
Quid tacita versas? quidve consilii impotens
Tumido feroces impetus animo geris?
Licet ipsa sileas, totus in vultu est dolor.
Proin quidquid est, da tempus ac spatium tibi.
Quod ratio nequit, saepe sanavit mora.
Clyt. Majora cruciant, quam ut moras possim pati.
Flam-

GRONOVII.

121. *Vel Mycenaea domo*] Flor. *vel Mycenaeas domos Conjuncta socio profuge*. Omnino rectius. Est enim proprium Senecae. Consolat. ad Polybiam: *conspectum conversationemque suorum civium profugit.* Sic Hercule Furente: *Profugit Umbras Tityus.* Hippolyto: *Genus omne profugit.*

130. *Quod ratio nequit,*] Fl. *non quit.*

131. *Quam ut moras possim pati.*] Flor. abest τὸ *Ut.* Itaque trajectum malit Nic. Heinsius: *quam*

VARIORUM.

114. *Incita,*] Utitur metaphora ab equis sumpta; quos cum currere volumus, frenum illis permittimus, ut prono, non erecto, collo inciti evolent. falsum autem quod sequitur, sed personae loquenti accommodatum. DELRIUS.

116. *Foemineos*] *Emphasis.* nihil inausum intentatumque relinquentes. FARNABIUS.

119 *Ardens*] Medea Jasonis amore ardens. vid. Med & Hippol. 561. FARNABIUS.

120. *Phasiaca*] Colchica à Phaside flu. FARN.

120. *Thessalica trabe:*] Argo. vide Med. 609. FARN Sic Horatius ode 1. *Cyprium trabem* dixit. DELRIUS.

122. *Socio,*] Aegistho adulterii & periculi socio. FARNABIUS.

124. *Soror ista fecit.*] Helena soror mea fugit Paridem secuta. FARN.

128. *Totus*] Prodit dolorem vultus. Med. v. 444. FARN.

130. *Quod ratio*] Χρόνος μαλάξει, νῦν δ' ἔτ' ἡβᾷ σοι κακόν. Eurip. FARN.

133. *Do-*

Flammae medullas & cor exurunt meum.
Miſtus dolori ſubdidit ſtimulos timor.
Invidia pulſat pectus. hinc animum jugo
Premit Cupido turpis, & vinci vetat,
Et inter iſtas mentis obſeſſae faces,
Feſſus quidem, & dejectus, & peſſundatus
Pudor rebellat. fluctibus variis agor:
Ut cum hinc profundum ventus, hinc aeſtus rapit,
Incerta dubitat unda, cui cedat malo.
Proinde omiſi regimen è manibus meis.
Quocunque me ira, quo dolor, quo ſpes feret,
Huc ire pergam. fluctibus dedimus ratem.
Ubi animus errat, optimum eſt caſum ſequi.
Nutr. Coeca eſt temeritas, quae petit caſum ducem.
Clyt. Cui ultima eſt fortuna, quid dubiam timet?
Nutr. Tuta eſt, latetque culpa, ſi pateris, tua.
Clyt. Perlucet omne regiae vitium domus.

Nutr.

GRONOVII.

moras poſſim ut pati. Interpoſuerunt enim librarii poſteriores non ubi debebant.

137. *Feſſus quidem, & dejectus, & peſſundatus*] Utitur verbis ad luctam pertinentibus. *Peſſundatus rebellat:* ut Hannibal apud Juſtinum ait *cum Romano etiam jacente luctandum eſſe.* Et Cornelius Nepos tradit Epaminondâm luctando ſe exercuiſſe *ad eum finem, quoad ſtans complecti poſſet atque contendere.* Spreto ſcilicet ultimo volutantium conatu, quem adjungebant artifices. Quid igitur o. Pal. Voſſianuſque & meus & duo Germanici, *devictus?* Flor. ut ante Fabricium, *devinctus?* An eſt ligatus, impeditus? & alludit ad nexus nodoſque luctantium, de quibus in Diatriba ad Statium?

143. *Fluctibus dedam ratem.*] E Delrii Mog. eſt. Prius habebatur, *dedi.* Sed numeroſius Flor. *fluctibus dedimus ratem.*

VARIORUM.

133. *Dolori*] De pellice Caſſandra. FARN.

133. *Timor.*] Ne deprehenſi adulterii poenas ſumat maritus. FARN.

135. *Cupido*] Adulteri Aegiſthi. FARN.

138. *Rebellat.*] Nec cedit honeſto conjugis amori. FARNABIUS. Immo victrici libidini.

139 *Ut cum*] *Utque carina, Quam ventus premit & vento contrarius aeſtus, Vim geminam ſentit, paretque incerta duobus.* FARNABIUS.

141. *Regimen*] Clavum, gubernaculum rectae rationis. FARN.

146. *Ultima*] In extremo, quo deterius nil poteſt eſſe FARNABIUS.

148. *Perlucet omne*] In omnium oculis & ore poſitum eſt. *Tanto conſpectius in ſe Crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.* FARN. Claudianus: —— *te totius medio telluris in orbe Vivere cognoſcas, cunctis tua gentibus eſſe Facta palam, nec poſſe dari regalibus unquam Secretum vitiis; nam lux altiſſima fati Occultum nihil eſſe ſinit, latebraſque per omnes Intrat & abſtruſos explorat fama receſſus.* DELRIUS.

151. *Quid*

Nutr. Piget prioris, & novum crimen ſtruis?
Clyt. Res eſt profecto ſtulta, nequitiae modus.
Nutr. Quod metuit, auget, qui ſcelus ſcelere obruit.
Clyt. Et ferrum & ignis ſaepe medicinae loco eſt.
Nutr. Extrema primo nemo tentavit loco.
Clyt. Rapienda rebus in malis praeceps via eſt.
Nutr. At te reflectat conjugii nomen ſacrum.
Clyt. Decem per annos vidua reſpiciam virum?
Nutr. Meminiſſe debes ſubolis ex illo tuae.
Clyt. Equidem & jugales filiae memini faces;
Et generum Achillem. praeſtitit matri fidem.
Nutr. Redemit illa claſſis immotae moras,
Et maria pigro fixa languore impulit.
Clyt. Pudet, pigetque! Tyndaris coeli genus,
Luſtrale claſſi Doricae peperi caput.
Revolvit animus virginis thalamos meae,
Quos ille dignos Pelopiâ fecit domo,

Cum

GRONOVII.

154. *Capienda rebus*] Flor. *Rapienda.* Simplex pro compoſito. Ovidius de equis ſolis: *Corripuere viam.*

162. *Piget, pudetque!*] Solent haec duo conjungi. Cicero pro domo: *ut me non ſolum pigeat ſtultitiae meae, ſed etiam pudeat.* Et *pudere* volunt grammatici ad dedecus, *pigere* ad damnum & dolorem referri. Flor. tamen: *Piget doletque.* Idem ſequenti verſu, *peperi caput.* Omnino melius quam *peperit*, quod vulgo. *Tyndaris peperi*, ut *Medea fugiam*, ut *Annibal peto pacem.*

VARIORUM.

151. *Quod metuit,*] Scelus, ſcelerisque poenam. FARNABIUS.

152. *Et ferrum*] Cauterio, candenti ferro obſiſtitur cancris, gangraenis, &c. *Ut redimas corpus, ferrum patieris & ignes.* FARN.

154. *Capienda*] In rebus aſperis & tenuis ſpei fortiſſima quaeque conſilia ſunt tutiſſima, ſed in bellicis politicisque utibile hoc, in peccando minime. FARN.

156. *Decem*] Egregius ſane conjux, qui me per decem annos reliquit. de vidua autem vid. Hippolyt. verſ. 620. FARN.

158. *Equidem*] Et memini quo pacto ſub praetextu nuptiarum cum Achille arceſſierit Iphigeniam, eamque immolaverit Dianae. Troad. 162. FARNABIUS.

159. *Praeſtitit*] Ironia. FARN.

162. *Tyndaris*] Ego filia Tyndari ut vulgo creditur; revera Jovis ex Leda. FARN.

163. *Luſtrale*] Expiativum, ventos redimens. vid. Troad. 161. FARNABIUS.

164. *Thalamos*] Modo. v. 156. FARN.

165. *Pelopia*] Saeva, crudeli, quae liberos mactare ſolet, ut Tantalus Pelopem, Atreus tres Thyeſtis filios. FARN.

 168. *Re-*

Cum ftetit ad aras ore facrifico pater,
Quam nuptiales? horruit Calchas fuae
Refponfa vocis, & recedentes focos.
O fcelera femper fceleribus vincens domus!
Cruore ventos emimus, bellum nece.
Nutr. Sed vela pariter mille fecerunt rates.
Clyt. Non eft foluta profpero claffis deo:
Ejecit Aulis impias portu rates.
Sic aufpicatus bello, non melius gerit.
Amore captae captus, immotus prece,
Sminthea tenuit fpolia Phoebei fenis,
Ardore facrae virginis jam tum furens.
Non illum Achilles flexit indomitus minis;
Non ille folus fata qui mundi videt,
In nos fidelis augur, in captas levis;
Non populus aeger, & relucentes rogi.

In-

GRONOVII.

166. *Ore facrilego pater,*] Immo *facrifico*, ut jubet liber optimus. Aefchylus: ἔτλα δ' οὖν θυτὴρ γενέσθαι θυγατρός. Idem: *Quam nuptiales?* quam bene (id eft, per ironiam, quam non) convenientes nuptiis, quas apud me fimularat. Vulgo *Quafi*.

176. *Spolia Phoebei ducis,*] Quantus imperator fuerit Chryfes, ignoro. Unum fcio melius quadrare, quod eft in Flor. *Phoebei fenis*. Agamemnon ad ipfum: Μή σε, γέρον, κοιλῇσιν.

VARIORUM.

168. *Recedentes*] *Pathos*, fic Thyeft. verf. 766.

170. *Cruore*] Vid. Troad. 161. FARN.

171. *Mille,*] Quos tamen Homerus 1080. computat: Dares Phrygius 1140. Dictys 1295. FARNABIUS.

172. *Deo:*] Numine, vel etiam Diana, vid. Herc Fur. 384. FARN.

173. *Aulis*] Boeotiae portus, Graecorum ftatio in Trojanos conjurantium. FARN.

174. *Sic aufpicatus*] Caede virginis filiae imperatoris. FARN.

175. *Amore*] Aftynomes, Chryfeidos. Troad. 222. FARN.

175. *Prece,*] Patris Chryfae filiam redempturi. FARNABIUS.

176. *Sminthea*] Filiam Chryfae Sacerdotis Apollinis Sminthei, παρὰ τῶν σμίνθων, i. e. mures κλήσιν, θεὸς μυοκτόνος. *al.* à Sminthe opp FARN.

177. *Jam tum*] Ut nunc rurfus Caffandrae. DELRIUS.

178. *Non illum*] Non flexit minis, *vel* Achilles indomitus minis. FARNABIUS.

178. *Indomitus*] Talem nobis Achillem Homerus ubique, & Horat. in epift. ad Pifones de arte poëtica depingunt. DELRIUS.

179. *Ille folus*] Calchas. οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος, Ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα. FARN.

180. *In nos*] Statim Agamemnoni creditus, ubi Iphigeniam Dianae immolandam cecinit, quando fatetur reddendam Brifeida, fidem ejus elevavit Agamemnon. FARN.

181. *Aeger,*] Pefte laborans. *notum ex Hom. Il. α.* FARN.

181. *Relucentes*] Αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων καίοντο θαμειαί. FARN.

182. *Grae-*

Inter ruentis Graeciae ſtragem ultimam
Sine hoſte victus marcet, ac Veneri vacat,
Reparatque amores: neve deſertus foret
A pellice unquam barbara coelebs torus,
Ablatam Achilli diligit Lyrneſſida:
Nec rapere puduit è ſinu avulſam viri.
En Paridis hoſtem! nunc novum vulnus gerens
Amore Phrygiae vatis incenſus furit:
Et poſt tropaea Troica, ac verſum Ilium,
Captae maritus remeat, & Priami gener.
Accingere, anime; bella non levia apparas:
Scelus occupandum eſt. pigra, quem exſpectas diem?
Pelopia Phrygiae ſceptra dum teneant nurus?
An te morantur virgines viduae domi;
Patrique Oreſtes ſimilis? horum te mala

Ven-

GRONOVII.

186. *Diligit Briſeida:*] Pro vera lectione obtinet locum interpretatio. Scribe cum optimo: *Diligèt Lyrneſſida.* Hom. Briſeis, *τ̃ ἐκ Λυρνησσοῦ ἐξείλετο.*

187. *E ſinu vulſam viri.*] Etruſcus: *è ſinu avulſam viri.* Ut in Medea: *Jam jam meo rapientur avulſi è ſinu.*

VARIORUM.

182. *Graeciae*] Hujus Trojanae expeditionis poëtae ſemper ita meminerunt, veluti ſi illi tota Graecia interfuiſſet. Sed refragatur Artemidorus inquiens: *μόνοι οἱ Θηβαῖοι τ̃ Βοιωτῶν οὐκ ἐστράτευσαν εἰς Ἴλιον.* Invenerat nimirum apud Homerum in Catalogo non *τὰς Θήβας*, ſed *Ὑποθήβας*, ut teſtatur Euſtathius multos legiſſe, & parvi oppidi nomen eſſe, Hypothebas; quos interfuiſſe teſtatur Homerus Iliad. *β.* *οἳ δ' Ὑποθήβας εἶχον ἐϋκτίμενον πτολίεθρον.* non Thebanos Tamen Juſtinus lib. 28. ſolos Acarnanas ſcribit Graecis ad Trojam non iviſſe ſuppetias: nec eos in Boeotiâ expreſſos invenio. DELRIUS.

183. *Marcet,*] *In Venerem putris.* FARNABIUS.

185. *Coelebs*] Hippol. 230. FARN.

186. *Ablatam*] Hippodamiam Briſei filiam per praecones Achilli aufert. FARN.

187. *Viri.*] Achillis fortis, vel illam maritali amore tenentis. FARN.

188. *En Paridis*] En pulchrum adulterii vindicem. *Iron.* FARN.

189. *Phrygiae*] Caſſandrae, ſeu Alexandriae. vid. Troad 34. & 966. FARN.

189. *Furit:*] *Eleganter ἀνταναλῶ.* vatis furori. FARNABIUS.

190. *Tropaea*] Troad. verſ. 147. FARN.

193. *Scelus*] Antequam meum ulciſcatur adulterium Agamemnon, ego illius. Thyeſt. 203. Herc. Oet. 435. FARN.

194. *Phrygiae*] Caſſandra. *plural. indignanter pro ſingulari.* ut Phoen. 368. Med. 1005 FARN.

195. *An te*] An filiarum innuptarum Electrae, Chryſothemidos, Laodices, & Iphianaſſae filiique cauſa vindictâ abſtines? imo horum gratia magis perfice, ne quid gravius patiantur iſta ſuperinducta noverca, eaque captiva furore vaticinii percita. Hippol. 602. FARNABIUS.

202. *Mors*

Ventura moveant, turbo queis rerum imminet.
Quid misera cessas? en adest natis tuis
Furens noverca. per tuum, si aliter nequit,
Latus exigatur ensis, & perimat duos.
Misce cruorem. perde pereundo virum.
Mors misera non est, commori cum quo velis.
Nutr. Regina, frena temet, & siste impetum,
Et quanta tentes, cogita. victor venit
Asiae ferocis, ultor Europae: trahit
Captiva Pergama, & diu victos Phrygas:
Hunc fraude nunc conaris & furto aggredi?
Quem non Achilles ense violavit fero,
Quamvis procacem torvus armasset manum.
Non melior Ajax, morte decreta furens;
Non sola Danais Hector & bello mora;
Non tela Paridis certa; non Memnon niger;

Non

GRONOVII.

199. *Si aliud nequit;*] Quod habuerunt olim editi, quod unus Pal. quodque caeterorum, non sane optimorum, conspiratione sublatum est, *si aliter nequit*, id verum fuisse testatur antiquissimus Florentinus.

VARIORUM.

202. *Mors misera non est,*] Cum illo, quem perire expetis, mori. Hellen. συνθανεῖν ᾧ ἂν θέλοις. FARN. Valer. Maximus lib 6. cap. 8. *Levique vulnere à Thelesino, cum quo commori destinaverat, perstrictum, &c.* Fabricius nobis invexerat, *com mori qui cum velis:* eleganter quidem, si ferrent codd. scripti. GRUTERUS.

204. *Victor*] Agamemnon, cui haec meditaris, redit victor. FARNABIUS.

205. *Asiae*] Trojae in Asia minori vid. Troad. vers. 4. FARN.

205. *Europae:*] Injuriae illatae Graeciae, quae in Europa. FARN.

206. *Captiva*] Reliquias Trojae, captivas. FARN.

206. *Diu victos*] Diutino, lento, decennali bello. FARN.

207. *Furto*] Clandestinis insidiis. Al. *conaris insana aggredi?* FARN.

208. *Quem non Achilles*] Homerus Iliad. ά. narrat Achillem gladium strinxisse, ut Agamemnonem occideret, sed Palladis interventu se abstinuisse: quo monemur iram ratione temperare. DELRIUS.

209. *Procacem*] Caedis & vindictae immodice appetentem. Procari enim significat immodice & impudenter petere. FARNABIUS.

210. *Melior Ajax*] Telamonius, Οἰλῆος, ταχὺς, Αἴας μείων. FARN.

210. *Morte*] Deliberata morte ex pudore caesorum à se pecorum per insaniam, qua correptus est propter adjudicata Ulyssi ab Agamemnone & proceribus Achillis arma FARN.

210. *Furens:*] Vide Sophoclem ἐν τῷ μαστιγοφόρῳ. & Ovidium 13. Metam. DELRIUS.

211. *Sola*] Troad. 31. & 125. FARN.

212. *Non tela*] Nec tela Paridis certa, quia ab Apolline directa in Achillem, (Troad. 345.) violaverunt. FARN.

212. *Memnon*] Memnon Aethiops, vid. Troad. v. 10. FARN.

213. *Xer-*

Non Xanthus armis corpora immistis gerens,
Fluctusque Simois caede purpureos agens,
Non nivea proles Cycnus aequorei dei;
Non bellicoso Thressa cum Rheso phalanx;
Non picta pharetras, & securigerâ manu
Peltata Amazon; hunc domi reducem paras
Mactare, & aras caede maculare impiâ?
Victrix inultum Graecia hoc facinus feret?
Equos & arma, classibusque horrens fretum
Propone, & alto sanguine exundans solum,
Et tota captae fata Dardaniae domus
Regesta Danais. comprime affectus truces,
Mentemque tibimet ipsa pacifica tuam.

* Ae-

GRONOVII.

220. *Ultrix inultum*] Flor. *Victrix inultum* Nec videtur puerile polyptoton captasse Seneca.

224. *Regesta Danais*] Interpretantur reportata in Graeciam in vindictam raptae unius Helenae. Tu intellige, exempla, quae in Trojam statuta sunt, eadem expetitura & recasura in Argivos ab aliis Graecis per vindictam Agamemnonis, si occidatur. Minae sunt, non preces. Cogita, inquit, non egregia Agamemnonis facinora, ut interpres, sed equis & viris & velis vos petitum iri. Sic & *sanguine exundans solum*, non Trojanum, sed Mycenaeum exundaturum perinde, ut Trojanum. Cassandra infr. *fata se vertunt retro.*

VARIORUM.

213. *Xanthus*] Ὡς αἰ᾽ Ἀχιλλῆος Ξάνθου βαθυδινήεντος Πλῆτο ῥόος κελάδων ἐπιμὶξ ἵπποισι τε καὶ ἀνδρῶν. Il. Φ. FARN.

214. *Fluctusque*] Quem neque qui *tot Simois correpta sub undis Scuta virum galeasque & fortia corpora volvit*, violavit. FARNABIUS.

215. *Nivea*] Troad. vers. 181. FARN.

215. *Aequorei Dei*;] Neptuni; additum ad differentiam alterius Cycni, Martis filii, ab Hercule superati. DELRIUS.

216. *Non bellicoso Thressa cum Rheso*] Troad. vers. 8. FARNABIUS. Vide Rhesum tragoediam incerti auctoris, quae vulgo perperam Euripidi adscribitur, & nos vulgus secuti sic eam saepe citavimus, & Homerum Iliad. κ'. DELRIUS. Qui ad amnem sui nominis fuit interfectus, in quem etiam se uxor Arganthona, desiderio mariti projecit. Vide Parthenium Narration. suarum cap. ult. DELRIUS.

217. *Picta*] Non Penthesilea, quae *Ducit Amazonidum Lunatis agmina peltis, Saeva securigeris dextris & picta pharetras.* Med. 214. est autem pelta scutum in folium hederaceum formatum. FARNABIUS.

218. *Peltata Amazon*;] Peltam sic describit Pierius Hieroglyph. lib. 42. *ut circulus descriptus linea diametrali dissecetur: pars altera, quantum cubiti, manusque ministerio deserviat, relinquatur: altera duobus à lateribus excavetur: ita ut in medio spatium sit insertando brachio, cujus hoc sit propugnaculum, extrema ad scuti marginem lunentur in cornua. Orbes illi duo hinc inde exempti, insertandae si opus sit hastae, alter commodus, alter ad inspectandum inserviat.* Consule Q. Smyrnaeum, quem non vulgus tantum, sed & doctiores nonnulli Q. Calabrum appellant. non bene. DELRIUS.

218. *Hunc*] Talem post tot tantasque res gestas strenue reducem. FARNABIUS.

* AEGISTHUS. CLYTEMNESTRA. NUTRIX.

Clytemnestram nutricis consiliis cedere paratam, jamque dubiam superveniens Aegisthus avertit rursus atque in praeceps trahit.

Aegisth. Quod tempus animo semper ac mente horrui,
Adest profecto rebus extremum meis.
Quid terga vertis, anime? quid primo impetu
Deponis arma? crede perniciem tibi,
Et dira saevos fata moliri deos.
Oppone cunctis vile suppliciis caput,
Ferrumque & ignes pectore adverso excipe.
Clyt. Aegisthe, non est poena sic nato mori.
Aegisth. Tu nos pericli socia, tu Ledâ sata
Comitare tantum: sanguinem reddet tibi
Ignavus iste ductor, ac fortis pater.
Sed quid trementes circuit pallor genas,

Ja-

GRONOVII.

* AEGISTUS. CLYTEMNESTRA.] Flor. addit, *NUTRIX.* ut intelligatur κωφὸν adstare πρόσωπον.

233. *Non est poena sic nato mori*] Tacitus 6. ann. *Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in praeceps corpore. Causa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret.*

235. *Comitare tantum:*] Verba male ominata. Sentit ille quidem, ne desere me, sed fida mane socia in eo quod molior. Verum possunt referri ad priora, quasi eam comitem mortis optet, quod postea accidit: simul enim ambos peremit Orestes.

VARIORUM.

232. *Adverso*] Opposito, omnia prius tentante quam timide cedas, vertasque terga. FARNABIUS.

233. *Sic nato*] Ex incestu nato, sup. vers. 30. FARNABIUS.

234 *Leda*] Hipp. 300. & suprà vers. 160. FARNABIUS.

235. *Tantum*] Refer ad *comitare.* vel tantum sanguinem, quantus fuit filiae, non reddet. COMMELLINUS.

235. *Sanguinem*] Sanguine suo rependet sanguinem filiae tuae Iphigeniae ab illo caesae. Troad. 165. FARN.

236. *Ignavus*] Quia ipse dux licet ducum per se nihil gessit fortiter. οὐδέποτ' εἰς πόλεμον ἅμα λαῷ θωρηχθῆναι τέτληκας, amoribus indulgens. FARN.

236. *Fortis*] In filia immolanda. FARN.

245. Ut

Jacenſque vultus languido obtutu ſtupet?
Clyt. Amor jugalis vincit, ac flectit retro.
Referamur illuc, unde non decuit prius
Abire: vel nunc caſta reperatur fides.
Nam ſera nunquam eſt ad bonos mores via.
Quem poenitet peccaſſe, paene eſt innocens.
Aegiſth. Quo raperis amens? credis aut ſperas tibi
Agamemnonis fidele conjugium? ut nihil
Subeſſet animo, quod graves faceret metus;
Tamen ſuperba & impotens flatu nimis
Fortuna magno ſpiritus tumidos daret.
Gravis ille ſociis ſtante adhuc Troja fuit.
Quid rere ad animum ſuapte natura trucem
Trojam addidiſſe? rex Mycenarum fuit.
Veniet tyrannus. proſpera animos efferunt.
Effuſa circa pellicum quanto venit
Turba apparatu! ſola ſed turba eminet,
Tenetque regem famula veridici Dei.

Fe-

GRONOVII.

240. *Remeemus illuc*,] Flor. *Referemus.* Scribendum: *Referamur illuc.* Sequenti quoque verſu dubitant. Alii, *ſic nunc*: alii, *ſed nunc.* Verum in optimo: *Vel nunc caſta repetatur fides.* Ut in Phoeniſſis: *quam tanti eſt mihi Genuiſſe vel ſic.* Et in Medea: *pro me vel ſcelus.* Vides nexum orationis, quem in utroque altero merito ſibi diſplicere notat Gruterus.

249. *Gravis ille, &c.*] Cicero lib. 4. fam. 9. *An qui in bello, cum omnium noſtrum conjunctum eſſe periculum ſuo cerneret, certorum hominum minime prudentium conſilio uteretur; eum magis communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe, quam incertis in rebus fuiſſet?*

254. *Sola ſed longe eminet, Tenetque regnum*] Flor. *ſola ſed turba eminet, Tenetque regem* à ſolo codice eſt Lipſiano. Delrius diſſimulat. Gruterus, quod mirum, admiſit contra ſuos omnes, ob ſimilem locum Tibulli. Et certe non incommode dicitur. Sed juxta tenerum eſt alterum. Regem in poteſtate habet. Affinia ſunt, illud Juſtini lib. 12. *ſuis permiſit, ſi quarum captivarum conſuetudine tenerentur, ducere uxores.* Et Suetonii in Tiberio: *cum & Agrippinae conſuetudine teneretur, & Juliae mores improbaret.* Tò *turba* etiam habuit Lipſianus, ſed non loco poſitum. Sic enim ille: *turba ſed longe eminet*: damnante verſu.

VARIORUM.

245. *Ut nihil*] Fac te caſtam eſſe, nec adulterii conſciam ſupplicium metuere. FARN.

249. *Gravis*] Quod exprobrat δημοβόρος βασιλεὺς Achilles Il. α. FARN.

251. *Trojam*] Trojae caſum FARN.

255. *Tenetque*] Imperatque Caſſandra vates Apollinis. FARN.

 257. *At*

Feresne thalami victa consortem tui?
At illa nolet. ultimum est nuptae malum,
Palam mariti possidens pellex domum.
Nec regna socium ferre, nec tedae sciunt.
Clyt. Aegisthe, quid me rursus in praeceps rapis,
Iramque flammis jam residentem incitas?
Permisit aliquid victor in captas sibi:
Nec conjugem hoc respicere, nec dominam decet.
Lex alia solio est, alia privato in toro.
Quid quod severas ferre me leges viro
Non patitur animus turpis admissi memor?
Det ille veniam facile, cui venia est opus.
Aegisth. Ita est. pacisci mutuam veniam licet.
Ignota tibi sunt jura regnorum aut nova.
Nobis maligni judices, aequi sibi,
Id esse regni maximum pignus putant,
Si quidquid aliis non licet, solis licet.

Clyt.

GRONOVII.

258. *Mariti possidens pellex domum.*] Flor. *Palam marita.* Unde probabiliter Nic. Heinsius ad Ovidii Heroidas: *Palam maritam possidens pellex domum. Domus marita*, in qua sint justi conjuges. Horatius: *prolisque novae feraci lege marita.*

260. *Rursus in praeceps rapis,*] Flor. *in praeceps agis.*

261. *Jam residentem excitas?*] Quod Commelinus ait in omnibus fuisse & in Mog. Delrius, *incitas*, nos vidimus in Flor. Vossiano & aliis. Quod autem statim Delrius in omnibus suis constanter legi ait: *Non coniugem hoc respicere, non:* Flor cum vett. edd. *Nec conjugem hoc respicere, nec dominam decet.* Sequenti adjicit praepositionem: *alia privato in toro.*

269. *Jura regnorum haud nova*] Non patitur hic Gruterus nonnullorum *aut.* Id tamen est in Florentino. Quamquam haec duo vocabula tam frequenter in libris antiquis confundantur, ut, utrum stare debeat, saepius ex sensu, quam ex fide librorum, sit judicandum. Cicero jungere solet, *Novum & insusitatum, novum & inauditum, novum & inopinatum.* Tu sola haec nescis, an omnino & omnibus nova sunt.

VARIORUM.

257. *At illa*] Quod si tu poteris velesve, illa nolet, te itaque tollere tentabit. FARN.

259. *Nec regna*] *Non capiunt dominos regna Venusque duos.* FARNABIUS.

262. *Permisit*] Fac Agamem. victorem sibi aliquid indulsisse in captivas FARN.

263. *Dominam*] Matrem familias, *Donna.* Lacones autem uxores suas κυρίας vocabant, Thessali δεσποίνας, illae vicissim maritos κυρίους & δεσπότας dominos. FARN.

264. *Lex alia solio*] Regibus, quibus plerumque, quot libet, concubinas habere licet. FARN.

267. *Det ille*] Iniquum est, ut conjux à conjuge fidem à se non praestitam exigat. FARN.

268. *Ita est.*] Ironia. FARN.

271. *Pignus*] Praerogativam. FARN.

274. *Eu-*

Clyt. Ignovit Helenae. juncta Menelao redit,
Quae Europam & Asiam paribus afflixit malis.
Aegisth. Sed nulla Atridem Venere furtiva abstulit,
Nec cepit animum conjugi obstrictum suae.
Jam crimen ille quaerit, & caussas parat.
Nil esse crede turpe commissum tibi.
Quid honesta prodest vita, flagitio vacans,
Ubi dominus odit? fit nocens, non quaeritur.
Spartamne repetes spreta, & Eurotan tuum,
Patriasque sedes profuga? non dant exitum
Repudia regum. spe metum falsâ levas.
Clyt. Delicta novit nemo, nisi fidus, mea.
Aegist. Non intrat unquam regium limen fides.
Clyt. Opibus merebor, ut fidem pretio obligem.

Aegisth.

GRONOVII.

275. *Sed nulla Atridem*] Florent. *Atriden*

277. *Causas parat.*] Exponunt de caede, quum intelligat causas divortii. Plautus Menaech. a. 4. scen. 6. *Uxor viro si clam domo egressa est foras; Viro sit causa, exigitur matrimonio.* Cicero Philip. 2. *Mimam illam suas res sibi habere jussit, ex XII. tabulis causam addidit, exegit.* Hoc igitur proprie nunc tantum dicit, etsi postea significet ex hoc alterum sequi.

279. *Flagitio carens,*] Flor. *flagitio vacans.*

281. *Spreta, & à tanto viro,*] Quis hic vitium subesse suspicatus est? Tamen si consideres, quam languidum est illud magnam praeferens vim, *à tanto viro?* En exemplum nobile, quo modo soliti sint libri corrumpi. Optimus liber habet, *spreta & euro tantum.* Inde fecerunt quidam: *& à viro tanto:* quòd nos in quibusdam etiam scriptis vidimus. Accessit corrector alter, legum carminis paullo gnarior, & transpositis duabus vocibus expatravit, quod adhuc semper editum fuit. At ex antiquissima scriptura faciendum fuit: *Spartamne repetes spreta & Eurotan tuum?* Habes hic una litera addita, quicquid in fidissimo libro fuit, & sensum egregium. Vetus Poëta apud Ciceronem Tusc. 2. *Nihil horum simile apud Lacaenas virgines, Queis magis palaestra, Eurota, sol, pulvis, labos, Militia in studio est, quam fertilitas barbara.*

286 *Opibus*] Vide nostra de pecunia vetere lib. 4. cap. 4.

VARIORUM.

274. *Europam*] Intelligit Graeciam, quae in Europa. Suprà vers. 205. FARN.

275. *Sed nulla Atridem*] Sed nullius concubinae amor animum Menelai ab Helena alienavit, ut Cassandrae pellicis amor Agamemnonis animum à te. FARN.

277. *Ille*] Agamemnon. FARNABIUS.

277. *Caussas*] Propter quas te de medio tollat, quo liberius fruatur pellice. FARN

278. *Nil esse*] Ut suprà vers. 243. FARN.

280. *Fit nocens,*] Non inquiritur nocensne quis sit necne, sed pro nocente damnatur, quemcunque rex odit. FARN.

281. *Spartamne*] Nec spera te repudiatam petituram patriam tuam Spartam; repudiatas enim uxores non sinunt reges abire, verum eas necandas curant. FARN.

284. *Delicta*] Adulterio meo conscius est nemo praeter quendam fidelem, qui celabit, unde non est cur fugiam. FARN.

286. *Opibus*] Muneribus. FARN.

Aegisth. Pretio parata, vincitur pretio fides.
Clyt. Surgit residuus pristinae mentis pudor.
Quid obstrepis? quid voce blandiloquâ mala
Consilia dictas? scilicet nubet tibi
Regum relicto rege, generosa exuli?
Aegisth. Et cur Atrida videor inferior tibi,
Gnatus Thyestae? *Clyt.* Si parum est, adde & nepos.
Aegisth. Auctore Phoebo gignor. haud generis pudet.
Clyt. Phoebum nefandae stirpis auctorem vocas,
Quem nocte subitâ frena revocantem sua
Coelo expulistis? quid deos probro advocas?
Surripere doctus fraude geniales toros,
Quem Venere tantum scimus illicitâ virum.
Facesse propere, ac dedecus clarae domus
Asporta ab oculis. haec vacat regi ac viro.
Aegisth. Exilia mihi sunt haud nova. assuevi malis.

Si

GRONOVII.

290. *Scilicet nubet tibi*] Vossianus, *nubam.* Et hoc margini adscripserat Grotius.

293. *Natus Thyeste? Clyt. Si parum*] Flor. *Gnatus Thyestae.* Nec aliter posterior vox potest etiam, uti debet, referri ad id quod sequitur, *nepos.* Itaque & sic ad marginem illustris manus.

297. *Quid deos probro advocas,*] Flor. *quid deos probro addimus?* Hippolyt. *Titulum furori numinis falsi addidit.*

298. *Surripere doctus fraude*] Videtur eleganter dictum, quasi furto invadere conjugalem lectum. Et nota sunt *furta* Jovis. Sophocles Electra: τοὺς τὰς εὐνὰς ὑποκλεπτομένους. Florent. tamen: *Sub rupe reductus fr. genialis tori.* Utrum erravit scriptor, an forte fuit: *Subrepere ausus fraude geniali toro.*

300. *Secede propere, dedecus*] Flor. *Facesse propere ac dedecus nostrae domus.*

301. *Haec vacat regi ac viro.*] Flor. totque alii: *haec vacat regia viro.* Neutrum placet. Conjiciebam: *regia haec pateat viro.*

VARIORUM.

288. *Surgit*] Statui autem ad meliorem vitam me recipere, refocillantur enim mihi in animo scintillulae quaedam pristini pudoris. FARNABIUS.

290. *Scilicet*] Egone Agamemnone relicto nubam tibi exuli & ejecto? unde & nomen illi, quod ejectus à capella nutriretur. FARN.

292. *Atrida*] Atrei filio, qui Thyestae frater. FARNABIUS.

293. *Si parum*] Nec filius tantum, sed & nepos Thyestae es, te quippe è filia genuit. FARN.

294. *Auctore Phoebo*] Thyestae redditum erat oraculum, quem ex Pelopeja filia sua gigneret, illum ab Atreo poenas exacturum, ideo filiam suam compressit, eaque illi Aegisthum peperit. Vide Hyginum in fabulis. DELRIUS.

296. *Quem nocte*] Reducentem currus, ne videret nefandam patris tui coenam. Thyest. vers. 774. FARNABIUS.

298. *Surripere*] Nuptiales toros violare doctus à patre tuo, qui Atrei fratris sui uxorem corrupit. FARN.

306. Si-

Si tu imperas, regina, non tantum domo
Argiſve cedo: nil moror juſſu tuo
Aperire ferro pectus aerumnis grave.
Clyt. Siquidem hoc cruenta Tyndaris fieri ſinam?
Quae juncta peccat, debet & culpae fidem.
Secede mecum potius, ut rerum ſtatum
Dubium ac minacem juncta conſilia explicent.

GRONOVII.

307. *Quae invita peccat,*] Hoc Gruterus fatetur ſe non capere, nec juvare Mſſ. quorum unus apud Delrium, *Quae juncta peccat*, ipſi placens, non ſibi. Mavult, *Quae inulta*: ſed & hoc valde coactum, immo nimis, ipſe dicit. Immo nihil verius, quam ſcripſiſſe Senecam: *Quae juncta*: vel ſi conjectura mera fuiſſet. Cyprianus de lapſis: *tanti facinoris ignari per alios ad conſortium criminum jungimur.*

VARIORUM.

306. *Siquidem*] Miſere labaſcit Clytemneſt. *Vel* jam ſimulatas iras fraudeſque aperit. FARNABIUS.

306. *Cruenta*] In tantum crudelis ero ut hoc fieri ſinam? non patiar, &c. FARN.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus è virginibus Mycenaeis, & Argivis canit Apollinis Paeana ob partam victoriam, interſerit autem Junoni, Minervae & Jovi laudes ſuas.

CAnite, ô pubes inclita, Phoebum:
Tibi feſta caput turba coronat:
Tibi virgineas laurum quatiens
De more comas innuba fundit
Stirps Inachia. tu quoque noſtros

The-

VARIORUM.

310 *Canite*,] Carmine laudate Phoebum. FARNABIUS.

311. *Coronat.*] Videlicet ex lauro. nam fuit hoc Apollinis ſacri ſolemne. DELRIUS.

312. *Laurum*] Apollini ſacram. Vide Oedip. verſ. 16. FARNABIUS.

314. *Stirps Inachia.*] Inachi genus, virgines Argivae. FARNABIUS. Meliſſus hiatum volebat ſequi poſt illud *Stirps Inachia*, alteramque pauſam incipere ab *Tu quoque*, &c. Idem quoque fieri cupiebat verſ. 323. poſt *Phoebe relaxa*: nec non verſ. 356. poſt *Nata Tonantis.* denique verſ. 377. poſt *Flebile ſaxum.* Et vero ſi attendamus nexui ſententiarum ac numerorum, alia illa verſuum diſpoſitio introducenda eſt. GRUTERUS.

317. *Eia-*

Thebais hoſpes comitare choros,
Quaeque Eraſini gelidos fontes,
Quaeque Eurotam, quaeque virenti
Tacitum ripa bibis Iſmenon,
Quam fatorum praeſcia Manto
Sata Tireſia Latonigenas
Monuit ſacris celebrare deos.
Arcus victor pace relata,
Phoebe, relaxa,
Humeroque graves levibus telis
Pone pharetras; reſonetque manu
Pulſa citata vocale chelys.
Nil acre velim,

Ma-

GRONOVII.

315. *Thebana manus comitare choros*,] Quid in hac lectione reprehendendum ſit, non aſſequi ſe ajunt. Dicam. Hoc ipſum, quod ab optimorum codicum fide diſcedit. Flor. *Thebais hoſpes*: ut & Lipſianus. Chorus Argivarum vult ſibi jungi Thebaides. Sed Farnabio placet neutrum: neque enim hic locum eſſe Thebanis, qui non ſint ad Trojam profecti, & ideo non fuerint participes laetitiae in victoria. At non huc reſpicit auctor: ſed ſine delectu invitari facit peregrinas, quae eſſent Argis, ad celebrandum ſolennem ipſis diem. Sic ſolebant. Livius lib. 4. *Spectaculum comitate hoſpitii, in quam publice conſenſerant, advenis gratius fuit.* Sic apud Euripidem in Electra Aegiſthus ſacrificans invitat ignotum Oreſtem pro Theſſalo hoſpite: Νῦν μὲν παρ' ἡμῖν χρὴ συνεστίους ἐμοὶ Θοίνης γενέσθαι. τυγχάνω γὰρ βουθυτῶν Νύμφαις. Illud mirum, bis appellari Thebanas, hic & dein v. 316. *quaeque virenti Tacitum ripa bibis Iſmenon.* Niſi altero Boeotos generatim intelligamus.

316. *Quaeque Eraſini*] Quomodo poſſunt Argis, & quidem mulieres, cum Eraſinum ſine alia deſcriptione nominant, alium intelligere, quam quem videbant ante oculos? Quemadmodum nos cum *Salam* dicimus, noſtrum dicimus, non qui in Germania eſt, aut apud Suecones. Strabo poſt commemoratum Inachum lib. 8. Ἄλλος δ' ἐστὶ ποταμὸς Ἐρασῖνος ἐν τῇ Ἀργείᾳ ἐστίν. Fontes erant in Arcadia, exitus in Argolide. Arcades igitur intellige. Abeant in Atticam cum Attico ſuo Eraſino.

VARIORUM.

317. *Eurotam*,] Laconiae fl. FARN. Eurotas Lelegis N. Mileti F., cum in Laconiâ ſtagnantem in campis aquam, alveo facto in mare deduxiſſet, quod fuit aquarum reliquum in juſti amnis morem defluens, de ſuo nomine nuncupavit Eurotam. Pauſan. in Laconic. DELRIUS.

318. *Iſmenon*,] Herc. Fur. v. 333. FARNABIUS.

319. *Quam fatorum*] Hunc locum explicat illud Ovid. 6. Metam. unde ſumpſit noſter: *Nam ſata Tireſiâ venturi praeſcia Manto Per medias fuerat divino concita motu Vaticinata vias: Iſmenides ite frequentes, Et date Latonae, Latonigenisque duobus Cum prece thura pia lauroque innectite crinem, &c.* FARN.

322. *Victor*] Laomedonteae perfidiae ultor. FARNABIUS.

323. *Relaxa*] *Quondam citharam tacentem Suſcitat Muſam, neque ſemper arcum Tendat Apollo.* FARNABIUS.

327. *Nil acre*] Nil bellicum, nil grande, quale ubi vates afflatu concitas, ſed paeana laetum, qua-

Magnumque modis intonet altis:
Sed quale soles leviore lyra
Flectere carmen simplex; lusus
Cum docta tuos Musa recenset.
Licet & chorda graviore sones,
Quale canebas, cum Titanas
Fulmine victos videre dei;
Vel cum montes montibus altis
Superimpositi struxere gradus
Trucibus monstris. stetit imposita
Pelion Ossa. pinifer ambos
Pressit Olympus.
Ades, ô! magni soror & conjux,
Consors sceptri, regia Juno:
Tua te colimus Turba Mycenae:
Tu sollicitum supplexque tui
Numinis Argos sola tueris;
Tu bella manu pacemque regis:

Tu

GRONOVII.

334. *Fulmine misso fregere dei.*] Lipsiana lectio, *Fulmine victos videre dei*, quam nemo postea mentione dignam habuit, confirmatur à Florentino. Si nihil est corrigendum, nisi quod ferri non potest, cur ex auctoritate librorum tam multa sustulerunt ipsi, quae ferri possent? & hoc solum crimine arguebantur, quod nova essent. Nec vero epinicion ante victoriam cecinit Phoebus.

VARIORUM.

qualem canebas parta à diis victoria de gigantibus. FARN.

329. *Lyra*] Lyram, citharam, chelyn, barbitum, & phormingem solere confundi assentior, Polluci, Suidae, Guarino, Budaeo & aliis, & colligitur ex Homero in hymn. Mercurii & Odyss. 8. Martiano libro ult. & aliis. Sed tamen illi oportet mihi vicissim assentiantur, proprie loquendo esse diversa. nam ille ipse Martianus eodem lib. ult. aperte chelyn à barbito, & à tetrachordo distinxit. DELRIUS.

333. *Titanas*] Vide Hercul. Fur. vers. 970. & Troad. vers. 827. FARNABIUS.

338. *Pelion Ossa.*] Virgil. Georg. 1. *Ter sunt conati imponere Pelio Ossam Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum.* Ovidius Metamorph. 1. *Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum Fulmine, & excussit subjectum Pelion Ossae.* DELRIUS.

342. *Tua te*] Ἥρῃ γὰρ πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες Ἄργος τε Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη. FARNABIUS.

344. *Argos*] Creditur Argis nata, unde & Ἀργεία dicitur Juno. *In Junonis honorem ἱππόβοτον Ἄργος ditesque Mycenas.* FARN.

345. *Tu bella*] Namque & Junoni τρόπαια non secus ac Jovi erigebantur spolia, canebatur Paean (qui tamen primo & proprie Apollini debetur)

 ut

Tu nunc lauros Agamemnonias
Accipe victrix.
Tibi multiforà tibia buxo
Solenne canit. tibi fila movent
Docta puellae carmine molli.
Tibi votivam matres Grajae
Lampada jactant. ad tua conjux
Candida tauri delubra cadit,
Nescia aratri, nullo collum
Signata jugo.
Tuque ô magni nata Tonantis
Inclita Pallas, quae Dardanias
Saepe petisti cuspide turres:
Te permisto matrona minor
Majorque choro colit, & referat

Ve-

GRONOVII.

352. *Lampada jactant.*] Ut in Hercul. Furente: *Eleusin tacita jactabit faces*, & in Hippolyto: *Jactare tacitis conscius sacris faces.* Lactantius lib 1. cap. 21. *iccirco sacra ejus ardentium tedarum jactatione celebrantur.* Λαμπαδηδρομία, quam huc applicant, nihil ad rhombum. Ea virorum certamen erat: hic matres jactare faces illas dicuntur. Illa Panathenaeis, Vulcanalibus sive Hephaestiis & Prometheis celebrabatur: haec potius similis est quinto Eleusiniorum diei, quae & Λαμπάδων ἡμέρα dicebatur, qua matronae solae cum facibus incedentes repraesentabant Cererem errantem in quaerenda Proserpina. Ejusmodi festum Junoni Argivae matronas egisse fingit Seneca; ut apud Statium Junoni Argivae fertur peplus, quod Athenis fiebat Minervae.

VARIORUM.

ut cujus beneficio conversi hostes, parta victoria. FARN.

348. *Multiforà tibia*] Ovidius: *Longaque multifori delectat tibia buxi.* multifora tibia, quae multa habet foramina. Apulejus in Floridis, multiforatiles tibias dixit. Harum inventionem Osiridi tribuit Scaliger in arte poetica. DELRIUS.

349. *Fila*] Fides, chordas, quae ex χορδῶν, id est, intestinis contortis alii tamen à corde deducunt minus recte FARNABIUS.

352. *Lampada*] Λαμπαδηδρομίαν (à Persis acceptam) Athenienses in festis Panathenaicis, Hephaestiis & Prometheis exercebant (Vulcano enim & Prometheo ex ope Minervae inventum ignem ferunt) prius quidem Eleusin, postea ex Academia Athenas accensam gestantes lampada currentes certabant, quis primum ad metam perveniret non extincta lampade, quandoque & defatigatus lampada alteri tradebat. Vide Herc. Fur. vers. 846. FARN.

352. *Conjux*] Juvenca nivea, injugis. FARN.

356. *Nata*] E Jovis cerebro nata. FARNABIUS.

357. *Quae Dardanias*] Namque *Omnis spes Danaum & coepti fiducia belli Palladis auxilio semper stetit.* FARN.

359. *Minor.*] Omnis aetatis, junior, seniorque. FARN.

362. *Ne-*

Veniente dea templa sacerdos:
Tibi nexilibus turba coronis
Redimita venit.
Tibi grandaevi lassique senes
Compote voto reddunt grates
Libantque manu vina trementi.
Et te Triviam nota memores
Voce precamur. Tu maternam
Sistere Delon, Lucina, jubes
Huc atque illuc prius errantem
Cyclada ventis. nunc jam stabilis
Fixa terras radice tenet;
Respuit auras; religatque rates
Assueta sequi. Tu Tantalidos
Funera matris victrix numeras.
Stat nunc Sipyli vertice summo
Flebile saxum,

GRONOVII.

367. *Et te, Trivia, grata memores*] Florent. *Et te Triviam nota memores.* Quod videntur mutasse, qui putarent accusativum casum illic locum non habere. Sed falsi. Infrà. *Et te sororem cuncta pollentis viri, Argolica Juno.* Troadibus: *Testor deorum numen adversum mihi, Patriaeque cineres, teque rectorem Phrygum.* Medea: *Comprecor vulgus silentum vosque ferales deos*, Hercule Furente: *Fas omne mundi, teque dominantem precor Regno capaci.* Euripides: *Σὺ τὴν σκυθρωπὸν καὶ πόσει θυμουμένην Μήδειαν εἶπον τῆσδε γῆς ἔξω περᾶν φυγάδα.* *Nota*, significat assiduitatem colendi. *Memores* vero idem quod grati. Ovidius: *vittae mediam memoresque tabellae, Sertaque cingebant voti argumenta potentis.*

VARIORUM.

362. *Nexilibus*] Plectilibus, quae è ramulis (hic oleaginis utpote Palladiis) innectebantur plectebanturve, unde dictae. ut *Serta*, à serendo, *sutiles* quae è floribus, mero imprimis rosarum folio consuebantur; *pactiles*, quae in torulo rotundo pangebantur. FARN.

367. *Trivia*] Hippol. vers. 412. FARN.

368. *Maternam*] Vide Herc. Fur. vers. 15. FARNABIUS. Cicero lib. 3. Accusat. Verrinar. ait Latonam ex longo errore & fuga gravidam, jam ad pariendum vicinam temporibus exactis fugisse Delon, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. Innixam scilicet vel oleastro, vel palmae, ut Homerus tradidit. Virgilius; —— *Delon maternam invisit Apollo.* DELRIUS.

369. *Lucina, jubes*] Med. 2. FARN. Virgilius Aeneid. 3. hoc Apollini tribuit, Lucianus in dialogo Neptuni & Iridis, Neptuno. DELRIUS.

373. *Respuit*] Rejectat illisos ventos: quin & ipsa ratibus statio est, olim huc illuc acta ut ratis. FARN.

374. *Tantalidos*] Niobes. Herc. Fur. v. 389. Oed. v. 613. & Med. v. 952. FARN.

Et adhuc lacrimas marmora fundunt
Antiqua novas.
Colit impense foemina virque
Numen geminum. tuque ante omnes
Pater ac rector, fulmine pollens,
Cujus nutu simul extremi
Tremuēre poli, generis nostri
Jupiter auctor, cape dona libens:
Abavusque tuam non degenerem
Respice prolem.
  Sed, ecce, vasto concitus miles gradu
Manifesta properat signa laetitiae ferens.
Namque hasta summo lauream ferro gerit.

Fi-

GRONOVII.

379. *Antiqua novas*] Post haec verba liber optimus, perinde ut tres apud Gruterum, & membranaceus, quem domi habemus, inserunt *lacrimas moesta aeternum marmora manant.* Quod & alii duo apud eundem referunt, nisi quod pro *manant* habent *mittunt.* Possis suspicari adscriptum orae fuisse Ovidii versum: *& lacrimis etiam nunc marmora manant*: inde haec paullulum immutata in contextum irrepsisse. Sed credam potius, quod fere & Grotius in margine notaverat, ipsum auctorem ita concepisse: *Et adhuc lacrimas moesta aeternum Marmora manant antiqua novas.* Nam *manare lacrimas* erudite videtur dictum. Hor. 1. epist. 19. *Fidis enim manare poëtica mella Te solum.*

389. *Signa laetitiae gerens.*] Immo *ferens*, ut Flor. quia sequenti, *gerit.*

VARIORUM.

378. *Fundunt*] Ὅστις ἐνὶ Φρυγίῃ διερὸς λίθος ἐστήρικται Μάρμαρος ἀντὶ γυναικὸς ὀϊζυρὸν χατίζει. FARNABIUS.

381. *Numen*] Apollinem & Dianam. FARN.

383. *Nutu*] Ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, &c. μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον. *cuncta supercilio movens.* FARNABIUS.

386. *Abavusque*] Agamemnonis, cui pater Atreus Jovis nepos. FARN.

389. *Signa*] Victoriam testati Graeci capiti, hastis, signis, statuis, curribus, puppibus laurus affigebant, nec non literis, foribus, fascibus, &c. Romani. FARN.

390 *Lauream*] Romani victoriâ partâ multis rebus laurum alligabant, vel praeferebant, vel mittebant teste Plinio lib. 15. Nat. hist. cap. 30. praeferebantur Imperatori *laureae virgae* & *fasces laureati*, Cicerone teste lib. 2. de divinat. Capitolino in Gordiano, mittebantur ad Senatum *laureatae litterae*, de quibus Capitolin. in Maxim. Marcellin. Cicero, Ovidius, & alii citati à Pierio lib. 50. Hieroglyph. & Lazio lib. 2. Comment. cap. 4. ubi docet has etiam vocatas *tabellas laureatas.* Sed & lictores lauro ornabantur, ut patet ex epist. Ciceronis ad Atticum. Mittebatur ad Senatum *laurea* in Jovis Capitolini gremio reponenda. nam Geticae laureae Claudianus meminit, Pannonicae Plinius Junior, & confirmat Pacatus in Theodosii Panegyrico. Redimibantur *hastae* lauro, ut docet Papinius, de pietate Abascantii lib. 5. Silvar. *Omnia nam laetas pila attollentia frondes.* ut expono, lauri. & ad hunc morem allusit hic Seneca. Item *signa militaria*, ex illo Sidonii, *Atque suas ad signa jubet revirescere lauros.* DELRIUS.

391. *Lo-*

Fidusque regi semper Eurybates adest.

VARIORUM.

391. *Eurybates*] Ithacensis praeco & nuncius Agamemnonis. DELRIUS.

ACTUS TERTIUS.

EURYBATES. CLYTEMNESTRA.

Eurybates narrat Agamemnona reducem advenire, tempestatem à Pallade immissam Naupliique dolo aggravatam; parantur diis victimae & convivium Agamemnoni, captivae adducuntur.

Euryb. Delubra & aras coelitum, & patrios Lares
Post longa fessus spatia, vix credens mihi,
Supplex adoro. vota superis solvite:
Telluris altum remeat Argolicae decus
Tandem ad penates victor Agamemnon suos.
Clyt. Felix ad aures nuncius venit meas.
Ubinam petitus per decem conjux mihi
Annos moratur? pelagus, an terras premit?
Euryb. Incolumis, auctus gloria, laude inclitus
Reducem expetito littori impressit pedem.
Clyt. Sacris colamus prosperum tandem diem,

Et

GRONOVII.

402. *Prosperum tandem diem,*] Sic quidem & Flor. Sed rotundius videtur: *prospero tandem die.* eo enim deos coli vult. Metathesis est in illo: *si propitios: attamen lentos deos.* accipiendum enim: si lentos, tamen propitios: etsi tarde, tamen exoratos. Ut solet ludere in τοῖς *Tam quam.* Vide Fabrum 1. Semestr. 23. Sensus idem Sophoclis in Trachiniis: Ὦ τὰν τ̃ Οἴτης ἄτομον ὃς λειμῶν' ἔχεις, Ἔδωκας ἡμῖν, ἀλλὰ σὺν χρόνῳ, χαράν. Et in Philocteta: Ω φθέγμα ποθεινὸν ἐμοὶ πέμψας χρόνιός τε φανείς.

VARIORUM.

392. *Delubra*] Regionem aliquam ingressis, vel etiam in patriam postliminio reversis moris erat genios loci deosque Topicos salutare religiose, atque invocare. FARNABIUS.

393. *Vix credens*] Me incolumem rediisse. *haec quoque adhuc nostrae non est fiducia vitae Certa satis.* FARN.

397. *Felix*] Simulate haec. FARN.

 404. Com-

Et ſi propitios, attamen lentos, deos.
Tu pande, vivat conjugis frater mei,
Et pande, teneat quas ſoror ſedes mea.
Euryb. Meliora votis poſco, & obteſtor deos.
Nam certa fari ſors maris dubii vetat.
Ut ſparſa tumidum claſſis excepit mare,
Ratis videre ſocia non potuit ratem.
Quin ipſe Atrides aequore immenſo vagus
Graviora pelago damna, quam bello, tulit;
Remeatque victo ſimilis, exiguas trahens
Laceraſque victor claſſe de tanta rates.
Clyt. Effare, caſus quis rates hauſit meas?
Aut quae maris fortuna diſpulerit duces?
Euryb. Acerba fatu poſcis. infauſtum jubes
Miſcere laeto nuncium. refugit loqui
Mens aegra, tantis atque inhorreſcit malis.
Clyt. Exprome. clades ſcire qui refugit ſuas,
Gravat timorem. dubia plus torquent mala.
Eur. Ut Pergamum omne Dorica cecidit face,
Diviſa praeda eſt. maria properantes petunt.
Jamque enſe feſſum miles exonerat latus;

Ne-

GRONOVII.

408. *Claſſis excepit mare,*] Utrum *accepit:* an excuſas, ut *dare claſſibus auſtros:* ἀντὶ τοῦ *mare excepit claſſem.*

414. *Quis, fare, noſtras*] Plenius & tenerioris affectus, quod in Flor. *Effare caſus quis rates hauſit meas?* Vide Obſervat. lib. 4. cap. 20.

415. *Quae maris fortuna diſpulerit*] An *diſtulerit?* Vellejus 2, 79. *Majorem partem claſſis adorta vis Africi laceravit ac diſtulit.* Adde ad Livium, lib. 4.

VARIORUM.

404. *Conjugis*] Menelaus. FARN.

405. *Soror*] Helena. FARN.

406. *Meliora*] Votis poſco, ſpero quidem precorque eos in vivis eſſe; verum propter tempeſtatem incertus non auſim affirmare ita eſſe. FARNABIUS.

412. *Exiguas*] Paucas eaſque male mulcatas. FARNABIUS.

416. *Acerba*] *Infandum regina jubes renovare dolorem.* FARN.

416. *Infauſtum*] De tempeſtate. FARN.

417. *Laeto*] De reditu. FARNABIUS.

417. *Refugit*] *Atque animus meminiſſe horret, luctuque refugit.* FARN.

420. *Dubia*] Non pro certo nota; timentur quippe ne veris majora ſient. FARN.

427. *Si-*

Neglecta summas scuta per puppes jacent;
Ad militares remus aptatur manus;
Omnisque nimium longa properanti mora est.
Signum recursus regiâ ut fulsit rate,
Et clara lentum remigem monuit tuba,
Aurata primas prora designat vias,
Aperitque cursus, mille quos puppes secent.
Hinc aura primo lenis impellit rates,
Allapsa velis. unda vix actu levi
Tranquilla Zephyri mollis afflatu tremit;
Splendetque classe pelagus, & pariter latet.
Juvat videre nuda Trojae littora,
Juvat relicti sola Sigaei loca.
Properat juventus omnis adductos simul

Len-

GRONOVII.

428 *Remigem emovit*] Et hic optimum Gruterum ignis fatuus pro Pharo decepit. Et quem non deciperet nihil aliud videntem? Ecce omnes MSS. ejus & antiquitus cusi aut *regimen emovit*, aut *remigem emovit*. Nec aliter Vossianus & Heinsianus & noster & alii minorum gentium, quos adhibuimus. Sed quod ille recentiores (hoc est, G. Fabricium & fatetur in plerisque suis esse Delrius) objecisse criminatur, *remigem monuit*, id est longe antiquissimum & habetur in optimo Etrusco. Sed & melior phrasis. non eo tantum, quod *monitorem* dicunt antiqui quemvis exactorem operis, sed vel maxime, quod *Hortator* in navi, qui signum dat nautis movendi brachia. Nonius: *Hortator remigum, qui excussum & hortamenta moderatur*. Plautus Mercatore: *quasi in mari solet hortator remiges hortarier*. Ovidius: *& qui requiemque modumque Voce dabat remis animorum hortator Epopeus*. Ita ergo tuba illa hortatrix remigem *monuit*. Sequente quoque versu praestat auctoritatem Florentinus Lipsiano *designat vias*: ubi vulgo, *signavit vias*.

432. *Unda vix tactu levis*] Quis hoc intellexit? Et tamen omnes transeunt. Rescribe cum Flor. *unda vix actu levi*. Unda, inquit, tranquilla, à molli zephyro afflata, vix levi actu tremit, levi agitatione trepidat. Alter ablativus causam, alter modum significat. *Actu levi*, ut Lucanus lib. 9. *Rapido victoria Caesaris actu*. Et eodem: *Pilaque contorsit violento spiritus actu*.

434. *Pelagus, & pariter latet.*] Manus illustris: Forte, *& partim latet*.

VARIORUM.

427. *Signum*] *Flammas ut regia puppis Extulerat*. quod reliquae classi legendi anchoras viaeque signum est. FARN.

428. *Tuba*] Vide Troad. vers. 1043. FARN.

429. *Aurata*] Regia navis, cujus rostrum auratum est. FARN.

434. *Splendetque*] Auratis, aeratisque rostris & puppibus pictis armisque suspensis splendet, tegitur tamen navium numero. FARN.

434. *Latet.*] Ut vers. 41. suprà. FARN.

435. *Juvat*] Juvat nos discedentes videre desolata atque depopulata à nobis Trojae litora. FARNABIUS.

436. *Sigaei*] Promontorii Troad. FARN.

438. *Len-*

Lentare remos. adjuvat ventos manu,
Et valida niſu brachia alterno movet.
Sulcata vibrant aequora, & latera increpant;
Dirimuntque canae caerulum ſpumae mare.
Ut aura plenos fortior tendit ſinus,
Poſuëre tonſas. credita eſt vento ratis:
Fuſuſque tranſtris miles; aut terras procul,
Quantum recedunt vela, fugientes notat;
Aut bella narrat: Hectoris fortis minas,
Curruſque, & empto redditum corpus rogo:
Sparſum cruore regis Herceum Jovem.
Tunc qui jacente reciprocus ludit ſalo,
Tumidumque pando tranſilit dorſo mare

Tyr-

GRONOVII.

440. *Et latera increpant;*] Egregie dictum, ſed non intellectum commentatoribus. Quorum unus: Ut faciunt laeti in navigando, qui clamant in ſponda navis: ideo dicit *increpant*, id eſt, reſonant latera navium. Alius: navium latera increpant remigantium impetu. Οὐδετέρως accipiunt verbum agendi more poſitum. Immo aequora ſulcata non modo vibrant, ſed eadem quoque ſulcata aequora *increpant* utrumque latus navium, id eſt, adſiliunt cum fremitu & alliduntur. Pari translatione Caeſar l. 3 de B. Gallico: *naves totae factae ex robore ad quamvis vim & contumeliam perferendam.* Nam & contumelioſae voces increpantium, ſeu objurgantium & inclamantium aliquem. Nihil aptius illuſtrando etiam Flori loco lib. 1 cap. 1. *Cujus valli dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu.* Ovidius de nave Ceycis: *Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem: Nec levius pulſata ſonat, quam ferreus olim Quum laceras aries balliſtave concutit arces.* Et, *ubi pulſarunt celſi latera ardua fluctus.*

VARIORUM.

438. *Lentare*] Incurvare & flectere in undis juvenili vi ac deſiderio reditus. *lentos incurvant gurgite remos.* FARN.

438. *Adjuvat*] Velificationi remigium addunt. FARNABIUS.

443. *Tonſas.*] Remos. FARNABIUS. Palmulas, imas remorum partes, quibus aqua tunditur. Virgilius: *lento luctantur marmore tonſae.* niſum ipſum remigantium expreſſit Ennius. *Pone petunt, exin referunt ad pectora tonſas* DELRIUS.

444. *Fuſuſque tranſtris*] *Tranſtra*, loca in quibus ſedent remiges: ſpatium vero ſeu iter per quod ad remiges hortator ſolet accedere, quod à puppi ad proram portenditur, dicebatur *Agea*. DELRIUS.

444. *Aut terras procul*,] Vide Troad. v. 1046. & Med. v. 303. FARNABIUS.

446. *Hectoris*] Cum flammas Argivae claſſi inferret. Troad. verſ. 440. FARN.

447. *Curruſque*,] Achillis, quibus raptabatur Hector. Troad. v. 742. FARN.

447. *Redditum*] Patri Priamo. Troad. v. 325. FARNABIUS,

448. *Regis*] Priami caeſi ad aram Hercei Jovis verſ. 45. Troad. FARN.

450. *Tranſilit*] Velociſſimus enim Delfin. Attius: *Sicut inciti, atque alacres roſtris perfremunt Delfini.* de piſcium iſtorum prognoſtico accipe, quae ex Pacuvio Tullius lib. 1. de Divinat. ſcribit. Achivorum exercitum, & tot navium rectores laetos piſcium laſciviam intuitos, nec tuendi ſatietatem capere potuiſſe: ad quem Pacuvii locum

Tyrrhenus omni piſcis exſultat freto,
Agitatque gyros, & comes lateri adnatat,
Anteire naves laetus, & rurſus ſequi.
Nunc prima tangens roſtra laſcivit chorus,
Milleſimam nunc ambit & luſtrat ratem.
Jam littus omne tegitur, & campi latent.
Et dubia parent montis Idaei juga.
Et jam, quod unum pervicax acies videt,
Iliacus atra fumus apparet nota.
Jam laſſa Titan colla relevabat jugo;
In aſtra jam lux prona, jam praeceps dies.
Exigua nubes ſordido creſcens globo
Nitidum cadentis inquinat Phoebi jubar.
Suſpecta varius occidens fecit freta.
Nox prima coelum ſparſerat ſtellis. jacent
Deſerta vento vela. tum murmur grave
Majora minitans collibus ſummis cadit,

Tra-

GRONOVII.

452. *Agitque gyros*,] Optimus numeroſius: *Agitatque gyros.*

458. *Et jam, quod unum*] Florent. *Et id quod unum.*

VARIORUM.

cum noſter hîc videtur reſpexiſſe. DELRIUS.

451. *Tyrrhenus*] Delphin ex fab. Tyrrhenorum piratarum in Delphinas verſorum. Vide Oed. v. 449. FARN.

451. *Exſultat*] Delphini in tranquillo mari laſcivientes futuram tempeſtatem portendunt. Hyemali enim procella ingruente, ab imo mari aſſurgunt exhalationes, quae tempeſtati fomenta ſuggerant, quibus Delphini excitati geſtiunt, atque in maris ſuperficie colludunt. FARN.

454. *Prima*] Primas claſſis naves. FARN.

454. *Chorus*,] Delphinum ſaltantium FARN.

455. *Milleſimam*] Aeſchylus *claſſem Graecorum mille navium.* ut & Varro de Re Ruſt. lib. 2. c. 1. Virgil. Propertius. ſed Dictys naves autumat MCCXCV. DELRIUS.

456. *Jam littus*] Jam nobis in altum provectis humiliora Troadis abſconduntur, montes vix apparent. FARNABIUS.

459. *Iliacus*] Troad. v. 1051. FARN.

460. *Jam laſſa*] Jam occidente ſole nox ingruebat. FARN.

462. *Exigua*] Nubibus conſperſus ſol occidens ventorum & pluviae prognoſticon. FARN.

464. *Suſpecta varius*] Sol occidens maculis conſperſus ventos & pluvias portendit: Virgil. 1. Georg. *Hoc etiam immenſo cum iam decedit Olympo, Profuerit meminiſſe magis nam ſaepe videmus Illius in vultu varios errare colores: Caeruleus pluviam denunciat, igneus Euros. Sin maculae incipient rutilo immiſcerier igni; Omnia tum pariter nimbis, ventiſque videbis Fervere, non illa quiſquam me nocte per altum Ire, neque à terra moneat convellere funem.* DELRIUS.

466. *Murmur*] Murmurans à terra venit aura, gravioris venti praenuncia. FARNABIUS.

Tractuque longo littus ac petrae gemunt.
Agitata ventis unda venturis tumet:
Cum subitò luna conditur, stellae latent.
In astra pontus tollitur. coelum perit.
Nec una nox est. densa tenebras obruit
Caligo, & omni luce subducta fretum
Coelumque miscet. undique incumbunt simul,
Rapiuntque pelagus infimo eversum solo
Adversus Euro Zephyrus, & Boreae Notus.
Sua quisque mittunt tela, & infesti fretum
Emoliuntur. turbo convolvit mare.
Strymonius altas Aquilo contorquet nives;

Li-

GRONOVII.

470. *Subito luna conditur, stellae cadunt,*] Probavit è suo Lipsius: *stellae latent.* At illi contra, *cadunt*, in cunctis legi libris, quos viderint. Scimus, & in multo pluribus, quos non videre. Malle alios, addunt, ex uno *latent*, quia verius: fatenturque hoc verius κατὰ λόγον, non verius ad scripturam Senecae. Hic ingens commentarius, & vulgo stellas decidere dici, cum defluunt quaedam in altum emissae & accensae exhalationes. At de his haudquaquam loquitur Seneca, sed de veris stellis, & nubibus obductis ait omne nocturnum lumen eripi. Sunt etiam lepidi, & in amicum suum dicta jaculantur. Cur ergo, ajunt, putant hic minus recte legi *cadunt* quam *latent*? nimirum quia saepe tenebrae soli Criticorum offunduntur, & labuntur aliquando quamtumvis clara in hoc freto conjectationis sidera. Fontem urbanitatis! Sed ne cum illis certemus, tu lector, si sapis ex Florentino & Lipsiano lege: *stellae latent.* Florent. quoque Heinsiani & meus: *Cum subito luna conditur.* Ovidius: *Caret ignibus aether, Caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.*

477. *Sua quisque mittunt tela,*] Quae sunt *tela ventorum*? Sed & scripti fere hic aliqua labe infecti: Florent. & Heinsianus: *mittit.* Meus: *mittunt vela.* Heinsianus alter: *omittunt tella.* Haereo, nisi placeat: *Sua quisque miscent bella.* Ovid. in Ceycis naufragio: *omnique à parte feroces Bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.*

VARIORUM.

471. *In astra*] *Fluctibus erigitur, coelumque aequare videtur Pontus.* FARNABIUS.

471. *Coelum*] Eripiunt nubes coelum. FARNABIUS.

472. *Nec una*] Non simplices, non noctis solius tenebrae. sic, *Non coeli nox illa fuit.* Et 9. Metam. *Caecaque nox premitur tenebris hyemisque suisque.* FARN.

474. *Coelumque*] Ut neutrum discerni possit. FARNABIUS.

476. *Adversus*] *Diversi turbine venti Confligunt Zephyrusque Notusque*, &c. Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε δυσαὴς ϰ̀ βορέας αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων. FARN

477. *Sua quisque mittunt tela,*] Hic Gronovius, *quae sunt tela ventorum?* Interpretor, *vires undique collatas, cum magno impetu.* Nec durius hoc, quam illud Cic. ad Attic. Epist. 6 lib. VII. *Nisi forte haec illi tum arma dedimus*; cum intelligat prorogatum Caesari quinquennium, & habitam rationem absentis. SCHRODERUS.

478. *Emoliuntur.*] Molem ejus loco movent, evertunt. FARN.

479. *Strymonius*] Thracius, è Thracia flans à fluv. usque Strymone. FARN.

480. *Li-*

Libycusque arenas Auster ad Syrtes agit.
Nec manet in Austro; fit gravis nimbis Notus,
Imbre auget undas; Eurus Orientem movet,
Nabathaea quatiens regna, & Eoos sinus.
Quid rapidus ora Corus Oceano exerens?
Mundum revelli sedibus totum suis,
Ipsosque rupto crederes coelo deos
Decidere, & atrum rebus induci chaos.
Vento resistit aestus, & ventus retro
Aestum revolvit. non capit sese mare:
Undasque miscent imber & fluctus suas.
Nec hoc levamen denique aerumnis datur,
Videre saltem, & nosse, quo pereant malo.
Premunt tenebrae lumina, & dirae Stygis
Inferna nox est. excidunt ignes tamen,
Et nube dirum fulmen elisa micat:

Mi-

GRONOVII.

480. *Auster ac Syrtes agit.*] Lipsianus, *ad Syrtes*, admisitque Delrius. At Gruterus quid in hac lectione sit lepôris, videre negat: vulgatam dicere Austrum agitasse arenas Syrtium. Sed illi suffragantur liber optimus & Germanicus. Estque, Austrum Syrtes accumulasse arenis, & undas ab illis abegisse. Lucanus lib. 1. *Cum turbidus Auster Reppulit à Libycis immensum Syrtibus aequor.* Lib. 9. *Auster In sua regna furens tentatum classibus aequor Turbine defendit longeque à Syrtibus undas Egit & illato confregit litore pontum.*

484. *Rapidus ora Corus Oceano*] Florent. *rabidus.* Apulejus de Mundo: *Item occidui sunt tres: Caurus, qui Graece ἀργέστης vocatur. is est adversus Aquiloni. item Favonius, Graece Ζέφυρος, Euro contrarius. tertius Africus, λίψ, Vulturno restat.* Ergo *Oceano ora exserens*, intellige, flans ab occidente. nam Ὠκεανὸς Poëtis ἡ δύσις. Hinc Lucanus lib. 5. *Primus ab Oceano caput exseris Atlanteo, Core.*

491. *Levamen denique aerumnis datum est,*] Flor. *datur.* Quo res sit praesentior.

VARIORUM.

480. *Libycusque*] Herc. Fur. 322. FARN.

481. *Nec manet*] Nec manet tempestatis dominium penes Austrum, *vel* in Australi parte. FARNABIUS.

481. *Fit gravis*] *Madidis Notus evolat alis*, &c. FARN.

483. *Nabathaea*] Arabiam Petraeam. FARNABIUS.

484. *Quid rapidus*] Quid autem Corus fecit, &c. de Coro ad Thyest. vers. 576. FARN.

487. *Atrum*] Non quod illi color ullus, sed quia nullus certus. FARN.

487. *Chaos.*] Herc. Fur. vers. 609. FARN.

488. *Aestus,*] Maris. FARN

489. *Non capit*] Verum tumidis undis aestuque sublatum in aëra *coelum aequare videtur.* FARNABIUS.

493. *Dirae*] Tartaréae tenebrae. FARN.

494. *Excidunt*] Nedum apparent, tantum fulminibus lux redditur, vide Thyest. vers. 1085. FARNABIUS.

Miſeriſque lucis tanta dulcedo eſt malae.
Hoc lumen optant. ipſa ſe claſſis premit,
Et prora prorae nocuit, & lateri latus.
Illam dehiſcens pontus in praeceps rapit,
Hauritque, & alto redditam revomit mare.
Haec onere ſidit. illa convulſum latus
Summittit undis. fluctus hanc decimus tegit.
Haec lacera, & omni decore populato levis
Fluitat; nec illi vela, nec tonſae manent;
Nec rectus altas malus antennas ferens,
Sed trunca toto puppis Ionio natat.
Nil ratio & uſus audet. ars ceſſit malis.
Tenet horror artus. omnis officio ſtupet
Navita relicto. remus effugit manus.
In vota miſeros ultimus cogit timor,

Ea-

GRONOVII.

500. *Et alto redditam revomit mare.*] Lege: *& alio redditam revomit mari.* Hoc eſt, & diu ſub undis tractam remotiſſimo ab eo, ubi abſorbuit, loco & in alius nominis mari (ut plurima circa inſulas habet nomina, Lesbium, Icarium, Carpathium, &c.) rurſus evehit ac profert.

506. *Sed trunca toto puppis*] Sic etiam Flor. non *fracta.* Idem verſu ſequenti: *ars ceſſit malis*, ut dedit Fabricius, injuria ob id ab illo, qui nominare eum non audet, reprehenſus. Gruterus recte notat alterum, *in magnis malis*, fictum ab eis qui ſententiolam exire cupiebant: tandemque intellexit librum unum optimae notae potius ſequendum quam decem minus bonos.

VARIORUM.

499. *Illam*] *Illum unda dehiſcens Torquet agens circum & rapido vorat aequore vortex.* FARN.

500. *Alto redditam revomit mare*] Vereor ne hic maritimae rei peritis *παράδοξος* videatur Gronovius, cum *diu ſub undis* tractam navim *alio mari evehi & proferri* docet. Cum nimirum dicat Tragicus, alias naves, dehiſcente mari, ſupra concurrentium undarum onere deprimi, easdemque necdum plane tempeſtate victas, ejuſdem maris ſeſe attollentis impetu, ex alto ſeu profundo in ſumma ſubinde referri. SCHRODERUS.

502. *Fluctus*] Decumanus ſ. *Decimae ruit impetus undae.* q. d. maximus. Sic enim ova decumana, porta in caſtris decumana, &c. denarius ſiquidem numerus perfectiſſimus, ut qui contineat par & impar, quadratum, quadrantale, longum, planum, &c. conſtetque ex uno, duobus, tribus, & quatuor, proinde Graeci ad decem uſque numerant & hinc ad unitatem revertuntur. Sphaerarum inſuper decada mundo tribuebant Pythagoraei. FARNABIUS.

503. *Decore*] Vexillorum, apluſtrium. FARN.

503. *Omni decore populato levis*] Intellige non decore *vexillorum*, & *apluſtrium*, ut hic Farnabius: quid enim, his amiſſis, ad *levitatem* navis accedat? ſed *velorum, tonſarum, mali*, quae mox enumerat Tragicus. SCHRODERUS.

507. *Ars ceſſit*] *Tanta mali moles tantoque potentior arte eſt.* FARNABIUS.

511. *Ea-*

Eademque superos Troës & Danai rogant.
Quid fata possunt! invidet Pyrrhus patri,
Ajaci Ulysses, Hectori Atrides minor,
Agamemno Priamo. quisquis ad Trojam jacet,
Felix vocatur, cadere qui meruit gradu,
Quem fama servat, victa quem tellus premit.
Nil nobile ausos pontus atque undae ferent?

Igna-

GRONOVII.

514. *Priamo Agamemnon.*] Non optimus modo, sed fere omnes, quos vidi, paullo annosiores, sed & editio vetus Veneta cum Bernardini commentariis: *Agamemnon Priamo* Damno versus, quod sarciri potest litera extrita: *Agamemno Priamo.* Sic scripserat Seneca. Attius Armorum judicio: *Cur vetera ex alto repetissis dissidia Agamemno?* Cicero lib. 13. ad Atticum epist. 47. *Postquam abs te Agamemno.* Statius: *simulatque Agamemno volentes.* Sic apud Livium lib. 38, 4. *amnis Aretho ex Acarnania fluens.* Sic Mss. non *Arethon*, ut vulgo. Valerius Maximus lib. 8. cap. 9. *amantissimus patriae Solo.* Ita Mss. non *Solon.* Idem Gellio est lib. 10. cap. 18. *Polemo* Valerio Maximo lib. 6. cap. 9. Silius Oxonii lib. 2. vers. 192. *Nec segnis Tero tantae spe laudis.* non *Teron.* Sic & *Ario* apud Gellium l. 16, 19. *Palaemo* apud Quintilianum 14, 22.

515. *Cadere qui meruit manu,*] Delrius & Raphelingius afferunt è suis, *qui potuit.* At in optimo est: *cadere qui meruit gradu.* Quod ab illis, qui non capiebant elegantiam, mutatum est. *Gradus* enim quoque ex illis, quibus pugnantes in terra tam miles quam gladiator aestimantur. Unde *componere ad praeliandum gradum.* Livius lib. 2. de Coclite: *neque ille minus obstinatus ingenti pontem obtineret gradu.* Ovid. lib. 9. *Rursusque ad bella coimus, Inque gradu stetimus.* Noster infra: *Phoebea nec me tela pepulerunt gradu.* Ciceroni proverbii instar, *tumultuantem de gradu dejici*, in Officiis, & ad Atticum: *ex quo mihi videtur [illegible] ille dejectus de gradu.* Adde Lipsii Saturnalia 2, 20. Sic apud Polybium Titus ad Cynoscephalas μετὰ τῶν συζώσων ἐκ τῆς παρατάξεως τοῖς πολεμίοις. Hoc in mari non licet. Tacitus lib. 2. histor. *nec perinde nutantes è navibus, quam stabili gradu è ripa, vulnera dirigebant.* Idem lib. 1. annal. *Cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus.* Vides prorsus *gradum* esse statum. *Cadere meruerunt gradu*, qui in solida terra pugnantes inque gradu & in statu stantes pulcram petunt per vulnera mortem, non pendentes in fluctibus.

VARIORUM.

511. *Eademque*] Ut evadant maris truculentiam, ne submergantur. FARN.

512. *Quid fata*] Vide quid deorum fata possunt, quae in una eademque vota Troas Danaosque adegerint. *vel referas ad sequentia*: vides quid intersit inter fati & mortis genera, cum in aquis perituri his invideant qui vel inimici, vel per insidias & dedecus in terra mortem oppetierant. maxime autem detestabantur fortes hoc mortis genus, qui cum animam igneam esse censerent, aquis illam prorsus extingui putabant, & in quo mortis genere non potest quis suae fortitudinis specimen dare. FARN.

513. *Atrides*] Menelaus. FARN.

514. *Quisquis*] Τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις οἳ τότ' ὄλοντο Τροίῃ ἐν εὐρείῃ. *O terque quaterque beati Queis ante ora patrum Trojae sub moenibus altis contigit oppetere*, &c. FARN.

515. *Cadere qui meruit gradu,*] Speciosior mihi haec lectio videtur, quam verior. Retineo *manu*, cum scripto cod. & duobus impressis; & adlusisse puto nostrum ad similem Aeneae in maris tempestate editam lamentationem. Virg. lib. 1. Aeneid. vers. 101. *Mene Iliacis occumbere campis Non potuisse, tuaque animam hanc effundere dextra?* SCHRODERUS.

516. *Quem fama*] Quod fortiter pugnando ociderit. FARNABIUS.

516. *Victa*] Qui ad Trojam sepultus est. FARNABIUS.

518. *Igna-*

Ignava fortes fata consument viros?
Perdenda mors est. quisquis es nondum malis
Satiate tantis coelitum, tandem tuum
Numen serena. cladibus nostris daret
Vel Troja lacrimas. odia si durant tua,
Placetque mitti Doricum exitio genus;
Quid hos simul perire nobiscum juvat,
Quibus perimus? sistite infestum mare.
Vehit ista Danaos classis? & Troas vehit.
Nec plura possunt. occupat vocem mare.
Ecce alia clades. fulmine irati Jovis
Armata Pallas, quidquid aut hasta minax,
Aut aegide & furore Gorgoneo potest,
Aut igne patrio, tentat; & coelo novae
Spirant procellae. solus invictus malis
Luctatur Ajax. vela cogentem hunc sua
Tenso rudente flamma perstrinxit cadens.

Li-

GRONOVII.

519. *Perdenda mors est.*] Nec rectum sine interrogatione *Pudenda*, nec alterum cum interrogatione Silius l. 4. *Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem Et famae undam impatiens.* Statius: *Nil opus arma ultra tentare & perdere mortes.*

526. *Classis & Troas vehit.*] Distinguendum censeo: *Vehit ista Danaos classis? & Troas vehit.* Ut in Troadibus: *Tu me superbum, Priame? tu timidum facis.* Si irati estis classi, quod Graecos vehat, mementote eadem Trojanos vehi.

534. *Tenso rudente*] Fl. & alii, *Tento.* Et sequenti, *libratur aliud fulmen.* Tertio quoque: *Certum reducta*, non *Tortum*, quod Jovianus Pontanus & Fabricius subjecerunt. *Certum* est haud dubie percussurum ipsum Ajacem, non aberraturum destinato. Lib. 1. de ira cap. ult. *C. Cae-*

VARIORUM.

518. *Ignava*] Vide sup. notam ad vers. 512. FARNABIUS.

521. *Cladibus*] *Poenas expendimus, & quae Vel Priamo miseranda forent.* FARN.

524. *Hos simul*] Trojanos captivos. FARN.

525. *Quibus perimus?*] In quorum ultionem. FARNABIUS

528. *Fulmine*] Vide Med. 59. FARN.

529. *Armata Pallas*] Cui hinc nomen scil. παρὰ τὸ πάλλειν δόρυ. FARN. Non est hoc abs re confictum. nam in libris Hetruscorum scriptum fuit, Manubias, i. e. fulminum jactus, tres deos possidere, Jovem, Palladem, & Vulcanum; docet hoc Servius, ad illud Virgilii, *Ipsa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem Disjecitque rates, &c.* DELRIUS.

530. *Aut aegide, Gorgoneo*] Scuto, munimento pectoris, quod τῆ αἰγὸς, id est, caprae Amaltheae pelle (seu potius squammoso draconum corio) contectum Jupiter Palladi dedit, cui postea Perseus caput Medusae Gorgonis indidit, cujus aspectu homines in saxa vertebantur. FARNABIUS.

532. *Solus invictus*] Pulchre hoc descripsit Cointus Smyrnaeus lib. 15. DELRIUS.

535. *He*

Libratur aliud fulmen. hoc toto impetu
Certum reducta Pallas excussit manu,
Imitata patrem. transit Ajacem, & ratem,
Ratisque partem secum & Ajacis tulit.
Nil ille motus, ardua ut cautes salo
Ambustus exstat, dirimit insanum mare,
Fluctusque rumpit pectore, & navem manu
Complexus in se traxit, & caeco mari
Collucet Ajax. omne resplendet fretum.
Tandem occupata rupe, furibundum intonat,
Superasse nunc se pelagus, atque ignes: juvat
Vicisse coelum, Palladem, fulmen, mare:
Non me fugavit bellici terror Dei:
Et Hectorem una solus & Martem tuli.
Phoebea nec me tela pepulerunt gradu.

Cum

GRONOVII.

far iratus coelo, quod comessatio sua fulminibus terreretur, prorsus parum certis. Reducta, ut Petronius: *mox reducta cuspide Uterum notavit.*

VARIORUM.

535. *Hoc toto*] Quo validius torqueret, Ajacem Oilei f. ultura, quod Cassandram in templo suo violasset. FARNABIUS.

537. *Patrem.*] Jovem, qui *dextra libratum fulmen ab aure Misit* in Phaëthonta. FARN.

540. *Dirimit*] Natans FARN.

542. *Et caeco*] Caliginoso. FARN.

543. *Collucet*] Fulmine ardens. FARN.

544. *Furibundum*] Ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε καὶ μέγ' ἀάσθη Φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης, &c. Odyss. δ. *furias Ajacis Oilei*. Aeneid. 1. Quod alii de furioso amore interpretantur. FARN. Perisse volunt omnes Poëtae cum Homero. idem testatur Aristoteles in Epitaphiis. & vult in Mycono insulà maris Aegaei sepultum. Tamen evasisse naufragium, docet Timaeus Locrus lib. 2. Historiar. qui scribit, post captam Trojam, multos Locrensium naufragio ad Gereas petras interiisse, reliquos cum Ajace per summas difficultates & pericula tandem in patriam rediisse. Sed anno postea tertio, quod eorum ditionem fames & pestilitas simul invaserant, propter facinus ab Ajace cum Cassandra nefarie patratum, oraculum consuluere Locri, quibus responsum, debere Trojanam Palladem ab illis per mille annos placari; missis sortito quotannis Trojam duabus virginibus Locriis. Mansit illa consuetudo diu postmodum, & Trojani virgines missas obvii capiebant & jugulabant, & jugulatas agrestibus & sterilibus lignis comburebant. ad bellum usque Phocense retenta haec consuetudo & ritus. tunc demum sacrificii vel impiae crudelitatis potius immunitas Locrensibus concessa. DELRIUS.

548. *Hectorem*] Alteri Ajaci magis haec conveniant, quae tamen hic furens & jactabundus in se transfert. FARNABIUS.

549. *Phoebea*] Apollinis, qui à Trojanis stetit. FARNABIUS.

550. *Istos*]

Cum Phrygibus iſtos vicimus. tene horream?
Aliena inerti tela mittis dextera?
Quid ſi ipſe mittat? Plura cum auderet furens,
Tridente rupem ſubruit pulſam pater
Neptunus, imis exerens undis caput,
Solvitque montem; quem cadens ſecum tulit:
Terraque & igne victus & pelago jacet.
Nos alia major naufragos peſtis vocat.
Eſt humilis unda, ſcrupeis mendax vadis,
Ubi ſaxa rapidis cluſa vorticibus tegit
Fallax Caphareus. aeſtuat ſcopulis fretum,
Fervetque ſemper fluctus alterna vice;
Arx imminet praerupta, quae ſpectat mare
Utrimque geminum. Pelopis hinc oras tui,
Et Iſthmon, arcto qui recurvatus ſolo

Ionia

GRONOVII.

550. *Tandem horream?*] Quam Criticorum vocant (credo, veriti, ne quis ipſorum emendationem putaret) *tene horream*, eſt duorum optimorum codd. Lipſiani & Florent. ſcriptura. Quod ſequitur, ſatis commode Lipſius, ſive à libro ſit, ſive ab ipſo, *mittis*. Fl. hic vitiatus. habet enim: *inerti tela pepulerunt gradu*. Nic. Heinſius conjiciebat: *tene horream Aliena inerti tela mittentem manu*. Nec repugno, niſi illud *pepulerunt* oſtendat forte vocem cum incipientibus literis, *PE:* ſic veniebat in mentem, *perdentem*. quod foret, incaſſum mittentem. Sumpſit autem Seneca ſenſum hunc ab Ovidio lib. 9 in pugna Herculis & Acheloi: *Quid fore te credis, falſum qui verſus in anguem Arma aliena moves? quem forma precaria celat?* Statius 5. Theb. 396. *Manibusque horrore remiſſis Arma aliena cadunt.* Ubi Lactantius: *non maritorum ſuorum arma dixit: ſed arma aliena, id eſt, ſexus alterius.* Confitentur tamen Criticorum emendationem eſſe vehementiorem. Eoque magis me viri optimi miſeret, qui nihil variantes obducit quoque membranas ſuas & ſuo ſenſu fortiora eſſe ait iſta eis quae ſubſtituuntur. Nec intellexit frivolum & ineptum ſermonem: *horream mitti tela*: &, *tandem horream*. Sed putavit opinor illud, *tandem*, narrantis; non Ajacis eſſe.

VARIORUM.

550. *Iſtos*] Deos, Neptun. Apollin. &c. FARNABIUS.

551. *Aliena*] Jovis fulmina. FARN.

551. *Inerti*] Foeminea, Palladis. FARN.

552. *Ipſe*] Jupiter. FARN.

553. *Tridente*] *Τῶ ἦ Ποσειδάων μεγάλ' ἔκλυεν αὐδήσαντος· Αὐτίκ' ἔπειτα τρίαιναν ἑλὼν χερσὶ στιβαρῇσιν ἤλασε.* FARN.

555. *Montem;*] *Γυραίην πέτρην*, &c. *δ' ἀπὸ δ' ἔσχισε.* diſcidit rupem. FARN.

555. *Secum*] Rupe obrutus, fulmine ambuſtus, undis ſubmerſus. FARN.

560. *Caphareus*] Mons Euboeae. Vid. Med. verſ. 659. FARN. Hoc loco Nauplius Palamedis pater Graecos in caeca ſaxa pertraxit. unde Pacuvius; —— *Pater In Caphareis ſaxis pleros Achivos perdidit.* DELRIUS.

561. *Alterna*] Reſpicit ad Euripum.

563. *Tui*] Avi ſcil. Agamemnonis mariti tui. FARNABIUS.

564. *Iſthmon,*] Herc. Fur. verſ. 335. FARN.

565. *Phri-*

Ionia jungi maria Phrixeis vetat;
Hinc scelere Lemnon nobilem; hinc & Chalcida;
Tardamque ratibus Aulida. hanc arcem occupat
Palamedis ille genitor, & clarum manu
Lumen nefanda vertice è summo efferens,
In saxa duxit perfida classem face.
Haerent acutis rupibus fixae rates.
Has inopis undae brevia comminuunt vada.
Pars vehitur hujus prima, pars scopulo sedet.
Hanc alia retro spatia relegentem ferit,
Et fracta frangit. jam timent terram rates,
Et maria malunt. cecidit in lucem furor.

Post-

GRONOVII.

566. *Lemnon nobilem ; hinc & Chalcida ;*] Vix puto exstare codicem vetustiorem, in quo sic scriptum reperiatur. Certe quicquid mihi videre contigit. *Chalcedona.* Neque vero mihi sit simile adspiratione ad positionem hic uti Senecam voluisse. Versus ex Octavia, nec ejusdem est auctoris, & sine dubio etiam vitiatus. Forte legendum: *Hinc scelere Lemnon nobilem, hinc Anthedona.* Etenim Ἀνθηδὼν πόλις λιμένα ἔχουσα, ἐσχάτη τῆς Βοιωτικῆς παραλίας τῆς πρὸς Εὐβοίαν, ut est apud Eustathium: unde Homerus ἐσχατόωσαν appellat.

576. *Maluntque maria, cedit in luctum*] Variant libri. Alii, *Maluntque*, vel *Noluntque maria.* Optimus cum uno è Pal. *Et maria malunt.* Etiam quae sequitur clausula, valde ambigua est. Mss. fere omnes & edd. nonnullae: *cecidit in lucem furor.* Nuperi, *cedit in luctum*, etiam ex quibusdam antiquis editionibus. Sed illud reduxit Lipsius, interpretaturque ut olim Bernardinus, sub lucem desiisse tempestatem. Sic in Medea. *Jam cecidit ira: poenitet facti, pudet.* Vide ad Livium 29, 27. *In lucem* Suetonio *ad lucem*, Julio: *quum luminibus exstinctis decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto. Ad noctem* Lucano, quem locum olim tuebamur adversus summum virum, l. IV. *quo tempore primas Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.* Et siquidem haec lectio probanda est, (ut utique probanda est) haec quoque unica ejus probanda est sententia. Nam duae aliae interpretationes, quas homo acutus protulit (prior, quum horrerent littus naves tenderentque in altum, furorem & veluti fatum eas repressisse ad terram sive facem à Nauplio accensam; altera, *furor* Graecorum *cecidit in lucem*, esse, Nauplius eos luce sive face sua decepit) nihil habent sani. Gruterum quo minus hic ferat illud

VARIORUM.

565. *Phrixeis*] Hellesponto, quae Aegaei pars Phoen. vers. 611. à Phrixo. Vid. Troad. vers. 1034. Med. 471. FARN.

566. *Scelere*] Foeminarum, quae à maritis spretae viros omnes interfecerunt, praeter Hypsipylem, quae patrem Thoantem clam navi amandavit. FARN.

566. *Chalcida;*] Euboeae civ. FARN.

567 *Tardamque*] Quae bis morata erat classem Graecam exituram. Troad. v. 161. & redituram. ibidem. FARN.

568. *Palamedis ille genitor,*] *Emphasis.* Nauplius. Medea vers. 659. FARN. Quem, ut id faceret, impulsum volunt cupiditate ulciscendi Agamemnonem & Ulyssem, qui Palamedem occiderant juxta plerosque. nam Dares à Paride interfectum fuisse scribit. ut ut est, Xenophon in Cynegetico tradit, mortem Palamedis deos vindicasse. DELRIUS.

570 *Perfida*] Tutos prae se ferenti portus. FARN.

Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit,
Et damna noctis tristis ostendit dies.
Clyt. Utrumne doleam, laeter an reducem virum?
Remeasse laetor. vulnus at regni grave
Lugere cogor. redde jam Grajis, pater
Altisona quatiens regna, placatos deos.

Nunc

GRONOVII.

lucem, movet, quod id statim repetitur versu sequenti, ac bis idem dicitur. Sed nec bis idem dicitur, & quia hic commodum sensum facit illud *lucem*, sequenti non nisi ineptum; acquiescere debuit hic dumtaxat scriptis, in sequenti vero remedium quaerere. Manus illustris, *coelitum cedit furor.*

577. *Postquam litatum est, Phoebus in lucem redit,*] Jubet Scaliger notari morem vetustissimum, pelagus iratum placandi. At, rogo, ubi, quando, quomodo fieri potuit in tanta trepidatione, tumultu, tempestate nocturna? Gruterus conjungit sensum cum versu praecedenti, scribitque: *cecidit in luctum furor, Postquam litatum est*, quasi dicat Nauplium misertum esse Graecorum, ut undique oculis ejus naufragium infame patuit: aut, *Postquam litatum, ac Phoebus*, sensu planissimo, ut ille putat. Sed haec Andabatarum sine vetustatis luce. Quid autem, *Phoebum in lucem redire?* qui ipse lux est & lucis omnis diurnae auctor? in laudato illo Etrusco legebatur: *Postquam litatum est illo Phoebus redit.* Hic quum viderent male constare versum, ex praecedenti inseruerunt *in lucem*, ejecto *τὸ illo:* quia autem insuavis repetitio sine ulla orationis majore efficacia, illic alii fecerunt *luctum.* At accipe jam levi opera ipsius Senecae manum: *Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit.* Significat his poenis suppliciisque Graecos satisfecisse Ilio & Trojanis pro injuriis illatis: & postquam abunde magnas miserias & calamitates perferendo ad satietatem poenas solvissent, die orta solem apparuisse. Sic *litatum esse* diis dicitur, quum sacra placuerunt, cum diis satisfactum est & solutum, quod illi deberi sibi voluere. Varro: *Habes, qui & cujus rei causa fecerim hecatomben, in quo ego ut puto, quoniam est luere solvere, lutavi.* Neque desinebant religiosi veterum & publice & privatim iterare hostias, donec litatum esset. Livius lib. 41. *Tribus lubus perlitasse negavit. Senatus majoribus hostiis usque ad litationem sacrificari jussit.* Florus. 4. 2. *Nec perlitare centum victimis potuerat.* Et alludens Plautus in Pseudolo: *Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero, Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi.* Ludit in hac superstitione Varro. Alii sacrificantes vel centum victimis *litasse* se non putabant, nisi certis signis id animadvertisset docuissetque aruspex. At Varro sua hecatombe ex voto datâ se *litasse* ait nulla cura extorum inspiciendorum? quid ita? quia *litare* dictum à luere, *luere* autem solvere: qui ergo voto se solvit, litat. Ut igitur à Manibus *parentare* & *inferias dare*, ita superis à diis *litare* sumptum & translatum, ut significet ultione satisfacere. Medea: *plura non habui, dolor, Quae tibi litarem.* Cicero pro Flacco: *Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, revocemus ejectos.* Auctor de bello Hispaniensi: *Ita pridie duorum centurionum interitio hac adversariorum poena est litata.* Florus lib. 2. cap 4. *Strictae in principum colla secures legatorum Manibus litavere.* Plinius Paneg. c. 52. *Illae autem aureae & innumerabiles strage & ruina, publico gaudio litaverunt.* Apulejus lib 5. *Tunc injuriae meae litatum crediderim, cum ejus comas, quas istis manibus subinde aureo nitore perstrinxi, deraserim.* Postquam satis poenarum Ilio solutum est: postquam sat supplicii ob Ilium excisum dii à nobis expetiverunt, sol & serenitas redit.

VARIORUM.

578. *Damna*] Cladem & damnum amissae noctu classis. FARNABIUS.

581. *Pater*] Jovem usurpat patrem. Vide Hippol. 299. quamvis Pollux & Helena Jovis editi ovo soli dicantur. FARN.

581. *Pater*] Communiorem hic reddit *patris* appellationem *τῷ altisona quatiens regna.* Nec inusitatum alias Jovem dici *patrem hominumque deorumque.* SCHRODERUS.

583. *Lae-*

Nunc omne laeta fronde veletur caput.
Sacrifica dulces tibia effundat modos;
Et nivea magnas victima ante aras cadat.
Sed ecce turba tristis, incomtae comas,
Iliades adsunt: quas super celso gradu
Effrena Phoebas entheas laurus quatit.

VARIORUM.

583. *Laeta*] Corona triumphali. FARN.

584. *Sacrifica*] Sacris adhibita. FARN.

585. *Nivea*] Diis superis debita. Oedip. vers. 551. FARN.

586. *Turba*] Troades captivae. FARN.

588. *Phoebas*] Cassandra Phoebi vates. FARN.

*CHORUS ILIADUM. CASSANDRA.

Chorus Iliadum Trojae fata casumque luget, Cassandra furore Phoebejo correpta, quae Agamemnoni imminent, vaticinatur.

Chor. HEu quam dulce malum mortalibus additum,
Vitae dirus amor: cum pateat malis
Effugium, & miseros libera mors vocet,
Portus aeterna placidus quiete!
Nullus hunc terror, nec impotens
Procella Fortunae movet,
Aut iniqui flamma Tonantis.

Pax

GRONOVII.

* CHORUS. CASSANDRA.] Flor. *CHORUS ILIADUM. CASSANDRA.*

589. *Quam dulce malum mortalibus additum,*] Merito reprehendit Gruterus, qui *additum* pro spurio uncis sepserunt. Non tolerabile modo, sed & lectum est. Virgilius in sexto: *nec Teucris addita Juno Usquam aberit.* Ubi Servius: *inimica. est autem verbum Lucilii & antiquorum: ut Plautus: Argus quem quondam Jovi Juno custodem addidit.* Macrobius clarius, lib. 6. Saturn. 4. *Affixa & per hoc infesta atque inimica: & est ex Lucilio sumptum: Si mihi nunc praetor fiet additus, atque agitet me.* Sed de hoc supra ad Hercul. Furentem.

VARIORUM.

589. *Heu quam dulce*] Hexameter μειουρὶς, è qualibus librum integrum Sapphonem poëtriam scripsisse Attilius tradit grammaticus. Sunt hoc loco mire confusa carminum variorum genera, ut supra Chori Bacchici in Oedipo. FABRITIUS.

590. *Dirus*] Etiam in miseris. FARNABIUS.

590. *Pateat*] Per mortem, quae Stoicis portus aliquando petendus, nunquam recusandus Herc. Fur. v. 425. FARN.

595. *Iniqui*] Obliquum fulmen. FARN.

Pax alta. nullos civium coetus
Timet, aut minaces victoris iras;
Non maria asperis insana Coris:
Non acies feras,
Pulvereamque nubem,
Motam Barbaricis equitum catervis;
Hosticâ aut muros populante flammâ,
Urbe cum tota populos cadentes:
Indomitumve bellum. perrumpet omne
Servitium contemptor levium deorum,
Qui vultus Acherontis atri,
Qui Styga tristem non tristis videt,
Audetque vitae ponere finem.
Par ille regi, par superis erit.
O quam miserum est nescire mori!

Vi-

GRONOVII.

596. *Pax alta. nullos*] Castigat hic Gruterus jure, qui putent laudari pacem, quae cunctis careat belli incommodis & enumerari belli mala: ipse censet tractari felicitatem mortuorum. Ne hoc quidem. sed mortem contemnentium Nam jam illo versu: *Non hunc terror*: quem putas *Hunc* dici? num portum mortis? sic volunt. Immo hunc, *Qui vultus Acherontis atri, Qui Styga tristem non tristis videt.* Huc referuntur omnia media. Ideoque post, *levium deorum*, non ponenda τελεία ὑποστιγμή, sed colon, vel ἡμίκωλον. continent enim superiora ἀπόδοσιν sermonis, cujus ὕστερον πρότερον sequitur πρότασις. Mors, inquit, est portus tranquillus. Qui mortem non metuit, sed laetus adit, hunc nullus terror, nulla calamitas, non fulmen movet. pace alta fruitur. non seditiones, non inimicum superiorem, non tempestatem & naufragium, non praelia, non incursiones hostiles, non excidia urbium timet. non potest servire cogi. ridet abeuntem fortunam & excedentes deos adytis arisque relictis, quibus ipse steterat. Denique, rex est, & coelestibus par. Clauditur periodus illo *ponere finem.* Ibi ergo subjiciatur finiti sermonis nota.

600. *Pulvereamque nubem*] Florent. *Pulvereamve nubem.*

604. *Perrumpet omne Solus*] Quod *omne*? Plenius & praeclare Florentin. *perrumpet omne Servitium contemptor levium deorum.* Qui sint leves dii, diximus ad Troadas.

VARIORUM.

596. *Nullos*] *Non civium ardorem prava jubentium, non vultum instantis tyranni*, &c. Imitatio Horat 3.3. Odar. q. d. mortis contemptor omnia contemnit. FARN.

598. *Coris*] Ventis. de Coro Thyest. vers. 576.

600. *Pulvereamque*] Ὅς τ' ὑπὸ ποσσὶ κατεπάτει ἄχθον ἀκήν. FARNABIUS.

606. *Vultus Acherontis*] Hic locus plane est ex illo, —— *strepitumque Acherontis avari Subjecit pedibus.* Quam Epicuream sententiam Virgilius à magistro suo Scirone didicerat. Epicuri autem & Metrodori adeo studiosus fuit Seneca, ut nesciam quare Stoicum quidam illum malint quam Epicureum: quod ejus Epistolae palam clamant. SCALIGER.

607. *Tristem non tristis*] Ἀντίθεσις πολύπτωτον. FARNABIUS.

610. *Mori*!] Quod effugium est & portus ex mi-

Vidimus patriam ruentem nocte funesta,
Cum Dardana tecta Dorici raperetis ignes.
Non illa bello victa, nec armis,
Ut quondam Herculea cecidit pharetra:
Quam non Pelei Thetidisque natus,
Carusque Pelidae nimium feroci
Vicit, acceptis cum fulsit armis,
Fuditque Troas falsus Achilles:
Aut cum ipse Pelides animos feroces
Sustulit luctu, celeremque saltu
Troades summis timuêre muris.
Perdidit in malis extremum decus,
Fortiter vinci. restitit annis
Troja bis quinis,
Unius noctis peritura furto.
Vidimus simulata dona molis immensae;

Da-

GRONOVII.

625. *Unius noctis peritura fato.*] Coneors illa vulgarium scriptorum lingua mendax. Ut scribere debuisse Poetam judicat Gruterus, *furto*, ita etiam scripsisse sancit cum Lipsiano Florentinus.

VARIORUM.

miseriis. Sup. FARN.

611. *Nocte funesta*,] Excidium Trojae in noctem incidisse consentaneum est Aeschylo in Agamemn. & Euripidi in Hecuba. auctor parvae Iliadis idipsum probat: Νὺξ μὲν ἔην μέσσατα, λαμπρὰ δ' ἐπέτελλε σελήνη. Petronius Arbiter, in Trojae Halosi; *Jam plena Phoebe candidum extulerat jubar, Minora ducens astra radiante face, Cum inter sepultos Priamidas nocte & mero Danai relaxant claustra, &c.* Sed quae nox illa fuerit, nemo facile certo dixerit; qui sciat Hellanicum, Dionysium Argivum & Lysimachum prodidisse Trojam captam XII. Feb. Callistenem vero lib. 2. Graecanicae historiae, Februario ineunte Qui Attica scripserunt, in octavum diem hujus mensis desinentis hanc cladem rejiciunt: nec defuerunt, qui ad octavum desinentis Martii id retulerint. Dercylas autem & Aegias contendunt funestae hujus noctis diem fuisse octavum desinentis Πανέμου, hoc est, si Corinthios audimus, Iulii; sin Boeotios sequimur, Maji haec ex Euripidis scholiis Graecis, & Clemente Aegyptio decerpsi. DELRIUS

613. *Non illa*] Sed insidiis & dolo. FARNABIUS.

614. *Ut quondam*] Sub Laomedonte. vers. Troad. 131. & 731. FARN.

615. *Pelei*] Achilles. FARN.

616 *Carusque*] Patroclus Achillis armis indutus. FARN.

620. *Sustulit*] Κλαῖε φίλον ἑτάρον μεμνημένος, &c. Πατρόκλου ποθέων ἀνδροτῆτα. FARN.

620. *Celeremque*] Πόδας ὠκὺς, ἀκύμορος Achillis autem saltus Trojae excidio fatalis Lycophr. & Lucian. lib περὶ ὀρχήσεως FARN.

625. *Furto.*] Dolis & insidiis. FARN.

626. *Dona*] Minervae pro reditu vota FARN.

626 *Molis immensae*;] Equi Duratei sive πολεμιστηρίου fuerit illud μηχάνημα, seu porta equi insigni picta per proditionem Graecis aperta, seu mons Hippius in quo ex insidiis Graeci Troja-

Danaûmque fatale munus duximus noſtra
Creduli dextra: tremuitque ſaepe
Limine in primo ſonipes, cavernis
Conditos reges bellumque geſtans:
Et licuit verſare dolos, ut ipſi
Fraude ſua capti caderent Pelaſgi.
Saepe commotae ſonuere parmae,
Tacitumque murmur percuſſit aures;
Et fremuit male ſubdolo
Parens Pyrrhus Ulyſſi.
Secura metus Troica pubes
Sacros gaudet tangere funes.
Hinc aequaevi gregis Aſtyanax,

Hinc

VARIORUM.

nos interceperunt ſimulque urbem irruperunt, ſeu denique equitatus Graecorum. FARN. Magnus fuerit oportet equus Durateus, in cujus alvo tot duces incluſi fuerunt, quot refert Iſacius, dicto loco, *ἱπποτέκτων ὁ Πανοπέως ὡς ἐποίησε τὸν Δούρειον ἵππον εἰς ὃν πεντήκοντα, ἢ τρισχίλιοι, ἢ καὶ εἰμὶ κγ´ ἄνδρες εἰσελθόντες Ἕλληνες ἐκάθηντο*. Petronius; *Aperitur ingens clauſtrum & obducti ſpecus, Qui caſtra caperent* —— molem hujus equi declaravit Homer. dicens; *Αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν*. & Virgilius; *Demiſſum lapſi per funem.* nam ſic quoque altitudo demonſtrata eſt, inquit Fabius lib. 8. Inſt. Orat. cap. 3. DELRIUS.

627. *Fatale*] Primo enim exciſum eſt Ilium propter equos Herculi ex pacto non datos à Laomedonte: ſecundo per equum Durateum, de quo hoc in loco; tertio per equum qui valvis interceptus Romanis irruendi poteſtatem fecit, cum Ilienſes Cinnam Coſ. in urbem recipere noluerunt. FARNABIUS.

628. *Creduli*] Sinoni fidem habentes. FARN.

630. *Conditos reges*] Quos recenſent Smyrnaeus, Coluthus & Virgilius.

631. *Verſare*] In ipſos authores ſuos vertiſſe dolos, *ſi mens non laeva fuiſſet*. FARN.

633. *Saepe*] *Atque utero ſonitum quater arma dedere*. FARN.

634. *Percuſſit aures*;] Verberavit. nam Stoicis, ut Archedemo in lib. de voce, Chryſippo lib. 2. Natural. Antipatro, & Diogeni apud Laërtium l. 7. vox corporatum quid eſt: quia (inquiunt) omne quod facit & patitur corporatum: vox & ſonus patiuntur, cum à locis ſolidis & laevibus repelluntur, vel refringuntur; faciunt cum auribus, ut cerae annulus, imprimuntur. Idem cenſuit Epicurus, ut docet diſcipulus ejus Lucretius lib. 4. Contra Cyrenaci & Pyrrhonici ſonum nihil eſſe putabant, Peripatetici non perfectum, ſed imperfectum quoddam corpus eſſe volunt, nempe qualitatem quandam ſenſilem ex violentiâ corporum vel aëris colliſione ac motu natam. DELRIUS.

635. *Male*] Aegre inductus ab Ulyſſe, ut dolis uteretur *μεταπειστής*; & ſimplex Neoptolemus viribus magis quam fallaciis fretus, quod ἦθος & illi apud Ulyſſ. in Philoctete tribuit Sophocles, *ἔφυν γὰρ οὐδὲν ἐκ τέχνης πράσσειν κακῆς*, &c. mox: *Ἀλλ' εἴμ' ἕτοιμος πρὸς βίαν τὸν ἄνδρ' ἄγειν Καὶ μὴ δόλοισιν*. FARNABIUS.

637. *Secura*] *Circum pueri innuptaeque puellae Sacra canunt funemque manu contingere gaudent.* FARN.

639. *Aequaevi*] Puerorum. FARN.

640. *Ae-*

Hinc Aemonio desponsa rogo,
Ducunt turmas; haec foemineas,
Ille viriles.
Festae matres votiva ferunt
Munera divis: festi patres
Adeunt aras. unus tota est
Vultus in urbe.
Et, quod nunquam post Hectoreos
Vidimus ignes, laeta est Hecube.
Quid nunc primum, dolor infelix,
Quidve extremum deflere paras?
Moenia divûm fabricata manu,
Diruta nostra?
An templa deos super usta suos?
Non vacat istis lacrimare malis.
Te, magne parens, flent Iliades.
Vidi, vidi, senis in jugulo,
Telum Pyrrhi vix exiguo
Sanguine tingui.
Cass. Cohibete lacrimas, omne quas tempus petit,
Troades, & ipsae vestra lamentabili
Lugete gemitu funera. aerumnae meae

So-

GRONOVII.

655. *Te, magne parens, flent Iliades.*] Suspicor fuisse: *flemus Iliades.*

659. *Lacrimas, omne quas tempus petit*] Flor. *petet.* Nic. Heinsius malebat: *omne queis tempus patet.* Ovidius: *lacrimarum longa manere Tempora vos poterunt. ad opem brevis hora ferendam est.*

VARIORUM.

640. *Aemonio*] Polyxena, quae postea desponsata erat rogo Achillis Thessalici ducis. Troad. v. 360. FARN.

643. *Votiva*] Pro filiorum reditu. FARN.

645. *Unus vultus*] Laetitiae. FARN.

647. *Post Hectoreos*] Post redemptum rogoque datum Hectoris corpus. FARN.

651. *Moenia*] Murorum munitiones, Trojae moenia. Troad. vers. 476. FARN.

655. *Magne parens,*] Priame. FARN.

657. *Vix exiguo*] *Exiguum senis Priami Jovis ara cruorem Combiberat.* Vide vers. 46. Troad. FARN.

659. *Cohibete*] Cohibete luctus vestros de patre meo. meae sunt istae solius partes: vos funera vestrorum lugete. FARN.

666. *In*

Socium recuſant. cladibus queſtus meis
Removete. noſtris ipſa ſufficiam malis.
Chor. Lacrimas lacrimis miſcere juvat.
Magis exurunt, quos ſecretae
Lacerant curae. juvat in medium
Deflere ſuos. nec enim, quamvis
Dura virago patienſque mali,
Poteris tantas flere ruinas.
Non quae verno nobile carmen
Ramo cantat triſtis aëdon,
Ityn in varios modulata ſonos;
Non quae tectis Biſtonos ales
Reſidens ſummis impia diri
Furta mariti garrula deflet;
Lugere tuam poterit digne
Conqueſta domum: licet ipſe velit
Clarus niveos inter olores
Iſtrum cygnus Tanaimque colens
Extrema loqui: licet alcyones

Cey-

GRONOVII.

667. *Nec enim, quamvis*] Flor. *nec tu quamvis.*

670. *Quae verno nobile carmen*] Flor. *mobile.* An juvat Perſius: *liquido cum plaſmate guttur Mobile collueris.*

671. *Ramo cantat querula Edonis,*] Eſt à Fabricii ſcriptis. mei enim novem *triſtis Edonis.* lectio vetuſtior editorum, *querula aëdonis.* recentior, *triſtis aëdon.* Sic Gruterus. At omnium vetuſtiſſimam, & ipſius auctoris hanc poſtremam fuiſſe ſatis probat Flor. exhibeudo: *triſtis aëdom.*

673. *Quae tectis Biſtonis ales*] Flor. *Biſtonos.* Idemque cum Lipſiano: *garrula narrat.*

VARIORUM.

666. *In medium*] In commune. FARN.

668. *Dura*] Indurata malis, virili animo foemina. FARN.

671. *Triſtis Aëdon.*] Ἀηδὼν luſcinia. FARN.

672. *Ityn*] Seu Itylum, filium Terei à Procne & Philomela interfectum, patrique appoſitum in ultionem ſtupratae ab eo Philomelae. FARN.

673 *Biſtonis*] Hirundo, in quam iras mariti fugiens Procne (*ut alii Philomela*) verſa eſt conjux Terei regis Thraciae cujus Biſtonis civitas & ſtagnum. FARN.

675. *Furta*] Adulterium. FARN.

679. *Iſtrum*] Thraciae fluv. FARN.

679. *Cygnus*] In quem verſus eſt Cycnus, de quo Troad. 180. FARN.

679. *Tanaimque*] Morti vicina ſuavius canere dicitur olor. Vide Hippol. v. 301. FARN.

680. *Alcyones*] Aves illae, in quas mutati ſunt Ceyx rex Trachinis in Aegaeo ſubmerſus cum Alcyone uxore Neptuni filia. quibus avibus nidificantibus foetumque intra 7. ut alii 14. dierum ſpatium educentibus tempore hyberno, ma-

re

Ceyca ſuum fluctu leviter
Plangente ſonent, cum tranquillo
Male confiſae credunt iterum
Pelago audaces, foetuſque ſuos
Nido pavidae titubante fovent:
Non ſi molles imitata viros
Triſtis laceret brachia tecum,
Quae turritae turba parenti
Pectora rauco concita buxo
Furit, ut Phrygium lugeat Attin.
Non eſt lacrimis, Caſſandra, modus:
Quia quae patimur vicere modum.
Sed cur ſacratas deripis capiti infulas?

Mi-

GRONOVII.

689. *Pectore rauco concita, buxum Ferit,*] Lipſius agnoſcit de tibia ex buxo haec accipi poſſe: tamen occultiorem ritum praeire membranas: *Pectora rauco concita buxo Ferit*: ſolitos quippe fanaticos pectora ſibi tundere pinu aut buxo. Huic amicus hoc reponit: *buxum ferit*, buxeas tibias inflat: ſic Statius, ſic Claudianus & alii *buxi* vocula uſi: buxo illi canebant, ſed pinu pectora illidebant. Et ſane peccavit Lipſius, quum etiam buxo putavit uſos ad tundenda pectora. Sed libens interrogem Senecae interpretem, ubi legerit *ferire fiſtulam, tibiam, buxum, loton, avenas, arundinem*, pro inflare? dein qui fiſtula cantans aut tibia promeruerit, ut ejus pectus *raucum* dicatur? At *buxum raucum*, ut *rauca buccina, rauco cornua cantu, rauca ſigna tubae.* Propertius 3. 8. 23. *Tibia nocturnis ſuccumbat rauca choreis.* *Turbam* quidem illam *rauco pectore buxum ferientem* nulla ratio fert: at in illa membranarum toties fidiſſimarum ſcriptura poſſumus intelligere eandem *turbam* non buxo ferientem pectora concita, ſed *ferientem* (pinu nempe) *pectora concita* conſternata & in furorem acta *buxo*, ſeu tibia furioſa, ut Ovidius appellat è buxo. Ita tollitur omnis difficultas: & hoc ſenſit etiam Scaliger. Sed ſi Florentinum audimus, Seneca brachiorum laceratione contentus fuit, pinus impulſum hic memorare praetermiſit. Nam ſuper Lipſianam mutationem pro *ferit* habes *Furit*. Quae turritae matri furit & bacchatur concita pectora vel mentes buxo. Sic ſermo magis eſt Poëticus. Statius: *almum tibi, Bacche, furorem Juravi.* Hoc igitur teneamus. Statim idem: *Lugeat Attin.* non *Atyn.*

693. *Diripis capiti infulas?*] Flor. rectius *deripis.* Sequenti: *maxime ſuperos putem.*

VARIORUM.

repacatur, quod tempus *Alcedonia* dicitur. FARN.

682. *Plangente*] Fluctuante. FARN.

686. *Molles*] Gallos Cybeles ſacerdotes ſemiviros quibus (ab Atty puero Cybelae dilecto, quod in Nympha Sagaritide peccaſſet, in furorem à deo verſo ſibique pondera acuto ſilice amputante) *venit in exemplum furor hic, molleſque miniſtri Caedunt jactatis vilia membra comis.* FARN.

688. *Quae turritae*] Cybele, quae civitatis Midae clauſae muros capite ſublevavit atque ita eſt ingreſſa. vel *quod primis turres urbibus illa dedit.* an quod eadem quae Veſta, id eſt, terra? FARN.

690. *Attin.*] De Atti ab Arnobio, Euſebio & Fulgentio, poſt Epicharmum, Soſidem Atticum, alioſque multa digna lectione & cognitu jucunda referuntur. DELRIUS.

693. *Sacratas*] Apollini. FARNABIUS.

693. *Deripis*] Quia promiſſo & fuſo capillo vaticinabantur. Plautus: *Hariolus fiam, capillum promittam.* Tibullus lib. 2. 5. 65. *Haec cecinit vates, & te ſibi Phoebe vovavit: Jactavit fuſâ ſed caput ante comâ.* DELRIUS.

693. *Infulas?*] Filamenta lanea. FARNABIUS.

Ffff 695. Vi-

Miſeris colendos maxime ſuperos reor.
Caſſ. Vicere noſtra jam metus omnes mala.
Equidem nec ulla coelites placo prece:
Nec, ſi velint ſaevire, quo noceant, habent.
Fortuna vires ipſa conſumpſit ſuas.
Quae patria reſtat? quis pater? quae jam ſoror?
Bibêre tumuli ſanguinem atque arae meum.
Quid illa felix turba fraterni gregis?
Exhauſta nempe: regia miſeri ſenes
Vacua relicti, totque per thalamos vident,
Praeter Lacaenam, caeteras viduas nurus.
Tot illa regum mater, & regimen Phrygum
Foecunda in ignes Hecuba, fatorum novas
Experta leges, induit vultus feros.
Circa ruinas rabida latravit ſuas,
Trojae ſuperſtes, Hectori, Priamo, ſibi.
Chor. Silet repente Phoebas, & pallor genas,

Cre-

GRONOVII.

702. *Regiam miſeri ſenis Vacuam relinqui*,] Habet aliquid ſcrupuli *τὸ vident.* qui enim? Itaque alii conjiciunt, *relicti*, vel *videt*, ut de Hecuba intelligatur Sed melius Etruſcus: *regia miſeri ſenes Vacua relicti.* Intellige de vilibus ſeniculis, quos in Trojae ruinis reliquerant Graeci tanquam inutile pondus *Vident* autem, eſt cogitant, ſciunt, recordantur, commemorant.

VARIORUM.

695. *Vicere*] Extrema ſunt mea mala, quibus ipſi dii ulteriora ſuperaddere non poſſunt. FARNABIUS.

700. *Tumuli*] Achillis tumulus bibit ſanguinem Polyxenae ſororis. Troad. verſ. 360. FARN

700. *Arae*] Jovis Hercii ara bibit fratris Polytis ſanguinem Priamique patris mei. Troad. verſ. 25. FARN.

702. *Miſeri*] Priami. FARN.

703. *Totque*] *Quinquaginta intus thalami, ſpes tanta nepotum.* Vid. v 32. Troad. FARN.

704. *Lacaenam*,] Helenam, quae Paridi, deinde Deiphobo fuerat nupta. *ſed hoc indignanter.* FARN.

705 *Tot illa*] Troad. verſ. 32. FARN.

705. *Regimen*] Regina. FARN.

706. *In ignes*] Liberos immaturis rogis crematos. alii ad Paridem referunt. Vide Troad. verſ. 36. FARN.

706. *Fatorum*] Mutata in canem. Troad. v. 978. FARN.

707. *Induit vultus*] Mutata fuit Hecuba in canem, juxta Euripidem, Lycophronem, & Aſclepiadem. alii, quia, ut fures canis latratu, Graecos Hecuba maledictis & convitiis fit inſecuta, fabulam confictam volunt, in Menaechm. Plautus, & Cicero 3. Tuſc. DELRIUS.

710 *Silet repente*] Caſſandra *afflata eſt numine Phoebi Jam propiore.* FARNABIUS. Ex ſequentibus

Creberque totum possidet corpus tremor.
Stetere vittae. mollis horrescit coma.
Anhela corda murmure incluso fremunt.
Incerta mutant lumina; & versi retro
Torquentur oculi. rursus immites rigent.
Nunc levat in auras altior solito caput
Graditurque celsa. nunc reluctantes parat
Reserare fauces; verba nunc cluso male
Custodit ore, Maenas impatiens dei.
Cass. Quid me furoris incitam stimulis novi,
Quid mentis inopem sacra Parnassi juga
Rapitis? recede, Phoebe. jam non sum tua.
Extingue flammas pectori infixas meo.
Cui nunc vagor vesana? cui bacchor furens?
Jam Troja cecidit. falsa quid vates ago?
Ubi sum? fugit lux alma, & obscurat genas
Nox alta, & aether abditus tenebris latet.
Sed ecce gemino sole praefulget dies;

Ge-

VARIORUM.

tibus nonnulla ad Virgilii Aeneid. 6. DELRIUS.

710. *Pallor*] *Non vultus, non color unus.* FARNABIUS.

712. *Stetere*] Inhorruere. *Non comptae mansere comae.* FARN.

713. *Anhela*] *Pectus anhelum. Et rabie fera corda tument.* FARN.

714. *Incerta*] *Torquet ad haec oculos totoque vagantia coelo Lumina.* FARN.

716. *Levat caput*] Flexibile caput fanatici jactabant. unde Vivianus J. C. *Si servus inter fanaticos non semper caput jactaret.* l. 1. D. de aedilit. edict. DELRIUS.

716. *Altior* [*Majorque videri Nec mortale sonans.* FARNABIUS.

718. *Cluso*] Murmurat. FARN.

719. *Maenas*] Vates furibunda. Oed. vers. 436. FARN.

719. *Impatiens*] *At Phoebi nondum patiens immanis in antro Bacchatur vates, magnum si pectore possit Excussisse deum.* FARN.

720. *Stimulis*] Ut divinam. fatidici spiritus impetu. *Et stimulos sub pectore vertit Apollo.* FARN.

721. *Sacra*] Phoebo sacra. FARN.

722. *Non sum tua.*] Sed Agamemnonis. FARN.

723. *Flammas*] Divinationem. FARN.

724. *Cui nunc*] In cujus nunc tandem usum & utilitatem vaticinor. FARN.

725. *Falsa*] Non credita. Troad. vers. 35. FARN.

728. *Sed ecce*] *Et solem geminum & duplices se ostendere Thebas.* Entheis ut & ebriis dupla se ostentant objecta propter oculorum musculos, vel spiritus ardore contractos vel humiditate solutos, unde oculus alter in superna contruditur, in imum dejicitur alter, ita uterque sua apprehendit. FARNABIUS.

 730. *Idaea*]

Geminumque duplices Argos attollit domos.
Idaea cerno nemora. fatalis ſedet
Inter potentes arbiter paſtor deas.
Timete reges, moneo, furtivum genus.
Agreſtis ille alumnus evertet domum.
Quid iſta vecors tela foemineâ manu
Deſtricta praefert? quem petit dextrâ virum
Lacaena cultu ferrum Amazonio gerens?
Quae verſat oculos alia nunc facies meos?
Victor ferarum colla vexatus jacet
Ignobili ſub dente Marmaricus leo,
Morſus cruentos paſſus audacis leae.
Quid me vocatis ſoſpitem ſolam è meis,
Umbrae meorum? te ſequor, totâ pater
Trojâ ſepulte. frater, auxilium Phrygum,
Terrorque Danaûm, non ego antiquum decus

Vi-

GRONOVII.

736. *Cultu ferrum Amazoni*] Delrius notavit olim *Amazonium* legi in omnibus ſcriptis: ſed praeterea, *Lacaena ferrum cultu*. Certe & nobis ubique occurrit *Amazonium*, non *Amazonio*. Liber optimus: *Lacaena vultu, ferrum Amazonium gerens*. Facies & habitus corporis Laconicus, ferrum Amazonis.

738. *Colla vexatus jacet*] Tacitus lib. 6. Annal. *fauceſque jam exanimis laqueo vexatae*. Cur ergo Florent. *colla ſublimis jacet*. An, *colla ſubciſus*?

VARIORUM.

730. *Idaea*] Montis Idae. ubi Paris tulit ſententiam de malo aureo. FARN.

731. *Arbiter*] Paris. reſpicitque ad Aegiſthum, quem poſtea vocat agreſtem alumnum, Agamemnoni Myceniſque non minus fatalem quam Trojae Paridem.

732. *Furtivum*] Furtiva Venere natum Aegiſthum. FARNABIUS.

733. *Agreſtis ille alumnus*] Mox enim ut natus, projectus eſt & à capris nutritus, unde nomen. FARN.

736. *Lacaena*] Clytaemneſtra. FARN.

736. *Cultu*] More Amazonio armata. FARN.

736. *Ferrum*] Bipennem, ſecurim. FARNABIUS.

739. *Ignobili*] Reſpicit ad Aegiſthum ex inceſtu natum. FARN.

739. *Marmaricus*] Ingens & fortis leo, quales in Marmarica regione Africae verſus Aegyptum. *intelligit autem Agamemnona*. FARN.

740. *Leae.*] Clytaemneſtrae. FARN.

743. *Trojâ*] Troad. verſ. 29. FARN.

743. *Frater*] Hector, loquitur juxta communem ſententiam. nam Porphyrius teſtimoniis Ibyci & aliorum probat Hectorem non Priami, ſed Apollinis filium fuiſſe. vide Scholiaſtem Homeri Iliad. γ'. DELRIUS.

743. *Auxilium*] Hector, quo ſtante ſtetit Ilium. Troad. v. 31. & columen patriae, &c. v. 120. Troad. FARNABIUS.

744. *Non ego*] Non exuvias indutum Achillis. FARNABIUS.

745. *Ant*

Video, aut calentes ratibus exustis manus:
Sed lacera membra, & saucios vinclo gravi
Illos lacertos. te sequor, nimium cito
Congresse Achilli Troile. incertos geris
Deiphobe vultus, conjugis munus novae.
Juvat per ipsos ingredi Stygios lacus;
Juvat videre Tartari saevum canem,
Avidique regna Ditis. haec hodie ratis
Phlegethontis atri regias animas vehet,
Victamque, victricemque. vos, Umbrae, precor,
Jurata superis unda te pariter precor,
Reserate paulum terga nigrantis poli,
Levis ut Mycenas turba prospiciat Phrygum.
Spectate miseri. fata se vertunt retro.
  Instant sorores squallidae.
Sanguinea jactant verbera.
Fert laeva semustas faces.
Turgentque pallentes genae,

Et

GRONOVII.

746. *Vinclo gravi Fortes lacertos.*] Fl. *Illos lacertos.* Qua vi Cicero Philipp. 2. *Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate.*

762. *Ardentque pallentes genae,*] Fl. cum Lipsiano: *Turgentque.* Medea: *lumina huc tumida alleva, Ingrate Jason.* Cicero in Vatinium: *oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus.* Suetonius Tiberio: *semel omnino ex occursu visam adeo contentis & tumentibus oculis prosecutus est.*

VARIORUM.

745. *Aut calentes*] *Non Danaum Phrygios jaculantem puppibus ignes.* FARN.

746. *Sed lacera*] Sed per *pedes trajectum lora tumentes Raptatum bigis.* Vide Troad. v. 742. FARNABIUS.

747. *Nimium*] *Infelix puer atque impar congressus Achilli.* FARN.

748. *Incertos*] Quem *lacerum crudeliter ora, &c. Vix adeo agnovit.* Aeneas 6. Aen. FARN.

749. *Conjugis*] Helenae, à qua, suprema nocte proditus est Graecis. FARN.

752. *Ratis*] Charontis cymba, *quam videre enthea sibi videtur.* FARN.

754. *Victamque,*] Meam, & Agamemnonis. FARNABIUS.

755. *Jurata*] Styx. Hercul. Fur. vers. 712. FARNABIUS.

756. *Nigrantis*] Antarctici. & *quem sub pedibus nox atra videt manesque profundi.* Hercul. Fur. vers. 606. & 1103. FARN.

757. *Levis*] Ut umbrae Trojanorum videant Agamemnona Mycenarum regem ab uxore caesum, ad suum solatium, veluti inferias sibi relatas. FARN.

759. *Sorores*] Furiae. Thyest. v. 78. Med. vers. 957. FARN.

 763. *Atri*

Et veſtis atri funeris
Exeſa cingit ilia;
Strepuntque nocturni metus,
Et oſſa vaſti corporis
Corrupta longinquo ſitu
Palude limoſa jacent.
Et ecce defeſſus ſenex
Ad ora ludentes aquas
Non captat, oblitus ſitis,
Moeſtus futuro funere.
Exultat, & ponit gradus
Pater decoros Dardanus.
Chor. Jam pervagatus ipſe ſe fregit furor,
Caditque; flexo qualis ante aras genu
Cervice taurus vulnus inciſa gerens.
Relevemus artus entheos. tandem ſuos
Victrice lauro cinctus Agamemnon adit;
Et feſta conjux obvios illi tulit
Greſſus. reditque juncta concordi gradu.

ACTUS

GRONOVII.

776. *Qualis ante aras gradu*] Immo *genu*, ut Flor. Id. *Vulnus incertum gerens.*

778. *Relevemus artus entheos. tandem*] Non improbandum. Flor. tamen: *artus. en deos tandem ſuos Victrice lauru.*

780. *Conjuxque pariter obvios*] Quod multo rectius codicem aliorum habere fatentur: *Et feſta conjux obvios:* confirmat Florentinus.

VARIORUM.

763. *Atri*] Funeſti apparatus & ominis. FARNABIUS.

766. *Vaſti*] Gigantum. FARN.

769. *Defeſſus*] Tantalus. Thyeſt. verſ. 152. FARNABIUS.

772. *Moeſtus*] Propter imminentem ſui pronepotis necem. FARN.

773. *Exultat*,] Laetatur Dardanus in ultionem prolis ſuae FARN.

774. *Pater*] Tritavus Caſſandrae. FARN Tritavus. nam Dardanus genuit Erichthonium, hic Troëm, Tros Ilum, Laomedontem Ilus, Laomedontis filius Priamus genuit Caſſandram, Homerus Iliad. 20. & Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 1. vide de Dardano Schol. Apollonii lib. 1. v. 916. DELRIUS.

775. *Pervagatus*] Phoebas recedente ſpiritu exanimis cadit. FARNABIUS.

778. *Entheos.*] Oed. verſ. 628. FARN.

779. *Victrice*] Suprà v. 390. FARN.

783. O

ACTUS QUARTUS.

Agamemnon. Cassandra.

Agamemnoni reduci praedicit Cassandra fatum, nec creditur. Troad. verſ. 34.

Agam. Tandem revertor ſoſpes ad patrios lares.
O cara ſalve terra. tibi tot Barbarae
Dedere gentes ſpolia. tibi felix diu
Potentis Aſiae Troja ſubmiſit manus.
Quid iſta vates corpus effuſa, ac tremens
Dubia labat cervice? famuli, attollite.
Refovete gelido latice. jam recipit diem
Marcente viſu. ſuſcita ſenſus tuos.
Optatus ille portus aerumnis adeſt.
Feſtus dies eſt. *Caſſ.* Feſtus & Trojae fuit.
Agam. Veneremur aras. *Caſſ.* Cecidit ante aras pater.
Agam. Jovem precemur pariter. *Caſſ.* Herceum Jovem?
Agam. Credis videre te Ilium? *Caſſ.* Et Priamum ſimul.
Agam. Heic Troja non eſt. *Caſſ.* Ubi Helena eſt, Trojam puto.
Agam.

GRONOVII.

786. *Cur iſta vates*] Florent. *Quid iſta vates.* Illud ab interprete.

795. *Ubi Helena eſt, Troiam puto.*] Lucanus. lib. 5. *Tarpeja ſede peruſta Gallorum facibus, Vejoſque habitante Camillo, Illic Roma fuit.*

VARIORUM.

783. *O cara*] Vide quae ad verſ. 386. ſuprà. FARNABIUS.

786. *Vates*] Caſſandra à furore exanimis: quam cum caeteris captivis Agamemnon praemiſerat dono Clytaemneſtrae. FARN.

788. *Refovete*] Frigida enim in faciem λειποψύχοις adſperſa, ſpiritus, qui ad faciem plurimi venire ſolent, cogit, quibus congregatis redeunt ſenſibus functiones. FARN.

788. *Diem*] Lucem. FARN.

791. *Feſtus & Troiae*] Quo periit. *tu noſtro exemplo feſtos cave.* FARN.

792. *Aras*] Troad. v 45. FARNABIUS.

794. *Et Priamum*] Te ſcil. mox interficiendum, ut Priamum. FARN.

795. *Ubi Helena eſt,*] Ubi mala & adultera mulier eſt, *qualis uxor tua Clytaemneſtra.* namque Helena jam in Aegypto erat. FARN. Non aderat ibi; ſed furens Caſſandra videt, quae non erant. Helenae impuri mores noti. rapta à Theſeo,

Agam. Ne metue dominam famula. *Caſſ.* Libertas adeſt.
Agam. Secura vive. *Caſſ.* Mors mihi eſt ſecuritas.
A. Nullum eſt periclum tibimet. *C.* At magnum tibi eſt.
Agam. Victor timere quid poteſt? *Caſſ.* Quod non timet.
Ag. Hanc fida, famuli, turba, dum excutiat Deum,
Retinete, ne quid impotens peccet furor.
At te, pater, qui ſaeva torques fulmina,
Pelliſque nubes, ſidera & terras regis,
Ad quem triumphi ſpolia victores ferunt;
Et te ſororem cuncta pollentis viri,
Argolica Juno, pecore votivo libens
Arabumque donis, ſupplice & fibra colam.

VARIORUM.

ſeo, poſt nupſit Menelao, hujus thorum reliquit, adulterum Paridem ſecuta. nec Paridi fida, ſed in Ilio cum privigno Corytho, Paridis & Oenones filio, commiſit inceſtum, juxta Hellanicum in Troicis & Cephalonem Gergithium, Nicandrum. DELRIUS.

796. *Ne metue*] *Quod etiam ille de Clytaemneſtra ſubintelligens reſpondet*, non erit cur Clytaemneſt. ut dominam metuas, quae mihi dilecta es. FARNABIUS.

796. *Libertas*] Per mortem vicinam. FARN.

800. *Deum*,] Phoebi numen, quo afflatur. FARNABIUS.

801. *Ne quid*] Ne ſibi manum inferat. FARNABIUS.

804. *Ad quem triumphi*] Jovi deferebantur & dicabantur triumphalia ſpolia, Romae *Feretrio*, in Graecia Νικηφόρῳ; de quo Livius belli Macedonici lib. 2. & Spartianus in Hadriano: vel alludit ad Jovem *Praedatorem*, cui pars aliqua praedae debita, teſte Servio 3. Aeneid. vel denique ad Jovem τροπαῖον ſeu τροπαιοῦχον, cujus mentio apud Plutarchum, Pauſaniam & Ariſtidem. Sed & Romanus Jupiter *Triumphator*. DELRIUS.

805. *Te ſororem*] Supr. v. 341. FARN.

807. *Arabumque donis*,] Thure. FARN.

807. *Fibra*] Thyeſt. verſ. 754. FARN.

CHORUS ARGIVARUM.

Chorus Argivarum Herculis laudes canit nutriti ſcilicet Argis, cujuſque ſagittae fato poſcebantur ad ſecundum Trojae excidium.

ARgos nobilibus nobile civibus,
Argos iratae carum novercae,

Sem-

VARIORUM.

809. *Iratae*] Junoni Jovis ex pellicibus liberis infeſtae. FARNABIUS.

809. *Carum*] Thyeſt. v. 122. FARN.

810. *Ar-*

Semper ingentes educas alumnos;
Imparem aequasti numerum deorum:
Tuus ille bisseno meruit labore
Allegi coelo magnus Alcides;
Cui lege mundi Jupiter rupta
Roscidae noctis geminavit horas,
Jussitque Phoebum tardius celeres
Agitare currus, & tuas lente
Remeare bigas, pallida Phoebe;
Retulit pedem, nomen alternis
Stella quae mutat, seque mirata est
Hesperum dici; Aurora movit
Ad solitas vices caput, & relabens
Imposuit senis humero mariti.
Sensit Ortus, sensit Occasus,
Herculem nasci. violentus ille

Nocte

GRONOVII.

818. *Candida Phoebe*;] Flor. *pallida Phoebe*: *Retulit pedem nomen alternis Stella quae mutat.* Lipsianus quoque *pallida*

823. *Imposuit senis humero mariti.*] Flor. *Imposuit seni collum marito.*

VARIORUM.

810. *Alumnos*;] Et in his Herculem; qui Heben duxit uxorem, deorumque (non magnorum illorum qui duodecim, neque selectorum qui octo,) numerum prius imparem aequavit. *vel intellige* de tribus diis communibus, Marte, Bellona, Victoria, quibus additus Hercules. Potest & de Diis patriis intelligi qui ex Argivis seu Argis educati in deos relati sunt. Vide Herc. Fur. vers. 24. FARN.

815. *Geminavit*] Seneca hic & in Hercule Oetaeo, docet Herculem duabus noctibus fuisse genitum, ut Propertius lib. 2. *Juppiter Alcmenae geminas requieverat Arctos, Et coelum noctu bis sine rege fuit.* Lycophron adjicit unam noctem; Clemens Alexandrinus liberalior in προτρεπτ. inquiens; ὁ Ζεὺς ἐκεῖνος, ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἡδυπαθήσας νύκτας. οὐ γὰρ αἱ νύκτες αἱ ἐννέα τῷ ἀκολάστῳ μακραὶ, &c. & Arnobius, hoc imitatus lib. 4. contra gentes, ait; *Hercules natus est, qui in rebus hujusmodi patris sui transiret exsuperaretque virtutes. ille noctibus vix novem, unam potuit prolem extundere, concinnare, compingere: at Hercules, Sanctus deus, natas de Thespio quinquaginta nocte una perdomuit, & nomen virginitatis ponere, & genitricum pondera sustinere.* DELRIUS.

818. *Bigas*,] Bigas Lunae tribuunt (ut soli quadrigas) quam trahunt equi, tauri, muli, vel cervi, quorum alter ater, albus alter. FARN.

819. *Alternis*] Veneris stella. Vid. Hippol. v. 748. & Med. v. 71. FARN.

820. *Seque*] Cum debuisset Lucifer appellari, id est, quod non matutinus ortus sit spatio solito. FARNABIUS.

823. *Mariti*] Tithoni. FARNABIUS.

824. *Sensit*] Phoebei itineris intermissi desiderio. FARN.

825. *Violentus*] Τεχθῆναι γὰρ ἔδει μέγαν καὶ πολυάθλιον θεόν. τοῦτον οὖν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀποτελεσθῆναι ἀδύνατον. FARN.

Nocte non una poterat creari.
Tibi concitatus ſubſtitit mundus.
O puer magnum ſubiture coelum!
Te ſenſit Nemeaeus arcto
Preſſus lacerto fulmineus leo,
Cervaque Parrhaſis.
Senſit Arcadii populator agri.
Gemuitque taurus, Dictaea linquens
Horridus arva.
Morte foecundum domuit draconem,
Vetuitque collo pereunte naſci,
Geminoſque fratres pectore ab uno
Tria monſtra natos, ſtipite incuſſo
Fregit inſultans: duxitque ad ortus
Heſperium pecus,
Geryonae ſpolium triformis.
Egit Threicium gregem,
Quem non Strymonii gramine fluminis,
Hebrive ripis pavit tyrannus;

Hoſpi-

GRONOVII.

837. *Pectore ab uno*] Flor. *Pectore ex uno.* Et mox: *Geryonae ſpolium triformis*, non *Geryonis.*

VARIORUM.

827. *Tibi*] Tibi genito. FARN.

829. *Nemeaeus*] Herc. Fur. verſ. 223. & 83. FARNABIUS.

830. *Fulmineus*] Rapidus, impotens. quod epitheton apro magis convenit, cujus irati urunt dentes. FARN.

831. *Cervaque Parrhaſis.*] A Parrhaſia urbe Arcadiae, vide Hercul. Fur. verſ. 221. FARN. Hoc ordine recenſet labores Herculis: 1. Nemeaeum leonem. 2. aëripedem cervam. 3. aprum Arcadium. 4. Cretenſem taurum 5. hydram Lernaeam. 6. Geryonem. 7. Diomedem. 8. Hippolytes Amazonis baltheum 9. Stymphalides. 10. Heſperidum draconem. 11. Cerberum. 12. Ilii expugnationem. DELRIUS.

832. *Populator*] Aper, ſus Erymanthius. FARNABIUS.

833. *Taurus*] Qui Neptnni ira in Cretam miſſus trajecit in Peloponneſum, ubi ab Hercule caeſus eſt. FARN.

835. *Morte foecundum*] Hydram: Hercul. Fur. verſ. 240 FARN.

837. *Geminoſque*] Trigeminum Geryona. Herc. Fur. verſ. 230 FARN.

840. *Heſperium*] Armenta Hiſpana. FARN.

842. *Threicium*] Equos Diomedis regis Thraciae Hercul. Fur. verſ. 225 FARN.

843. *Strymonii*] Thraciae fluvius. FARN.

844. *Tyrannus*;] Ipſe Diomedes ſuis equis ab Hercule objectus. FARN.

848. *Hip-*

Hoſpitum dirus ſtabulis cruorem
Praebuit ſaevis; tinxitque crudos
Ultimus rictus ſanguis aurigae.
Vidit Hippolyte ferox
Pectore in medio rapi ſpolium: & ſagittis
Nube percuſſa Stymphalis alto
Decidit coelo.
Arborque pomis fertilis aureis
Extimuit manus inſueta carpi,
Fugitque in auras leviore ramo:
Audivit ſonitum crepitante lamna
Frigidus cuſtos neſcius ſomni,
Linqueret cum jam nemus omne fulvo
Plenus Alcides vacuum metallo.
Tractus ad coelum canis inferorum
Triplici catena, tacuit, nec ullo

La-

GRONOVII.

849. *Rapi ſpolium & ſagittas.*] De ſagittis Amazoni ab Hercule ablatis altum ubique ſilentium. Itaque conjecerat Delrius: *ſpolium, & ſagittis Nube percuſſa.* Egregie. Gruterus tamen divertere alios ad conjecturas ait, non ſe. nam & ſagittas Amazoni ablatas innuere noſtrum Hercule Oetaeo v. 972. ubi legit, *Sarmatica & manus Intendere arcum tela miſſurum valent.* Sed ineptiſſima eſt illa lectio: nec Herculis ſagittae magis *Sarmatica* quam *Perſica* aut *Parthica tela* dici poſſunt. An alias ſagittas non habuit quam ab Amazonibus acceptas? An omnes Scythae Sarmatae? Tu lege & explica cum Delrio, *ſagittis* nube percuſſa decidiſſe Stymphalides. Quae ſi mera conjectura eſſet, dubium nullum relinqueretur. Nunc ſic & Florentinus.

VARIORUM.

848. *Hippolyte*] Herc. Fur. v. 542. FARN.

849. *Spolium,*] Baltheum militarem, quem gerebant virgines illae unimammae. Virg. Aeneid. v. *Alter Amazoniam pharetram, plenamque ſagittis Threiciis; lato quam circumplectitur auro Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.* DELRIUS.

850. *Nube*] Herc. Fur. verſ. 243. FARNABIUS.

852. *Arborque*] Herc. Fur. verſ. 238. FARN.

853. *Manus*] Manus Herculis carpentis ſpoliantiſque arborem. FARN.

855. *Crepitante*] Ramo aureo. ſic Virg. *leni crepitabat bractea vento.* FARN.

855. *Lamna*] Pro, lamina. Sic vocat aurea poma Heſperidum. Sic in Florentinis Pandectis *lamna* ſcriptum eſt, l. Q. Mucius 27. §. fin D. de aur. arg. leg. differt autem lamina à bractea, ut docet Valla: quamvis D. Hieronymus ad Fabiolam ea confuderit. Vide Catellianum Cottam, in voce *Lamina.* DELRIUS.

856. *Frigidus*] Venenoſus draco, pervigil Heſperidum horti cuſtos. FARNABIUS.

858. *Plenus*] Aureis malis onuſtus. FARN.

859. *Canis*] Cerberus, Herc. Fur. verſ. 820. FARNABIUS.

 862. Ce-

Latravit ore; lucis ignotae
Metuens colorem. te duce fuccidit
Mendax Dardaniae domus,
Et fenfit arcus iterum timendos:
Te duce concidit totidem diebus
Troja,. quot annis.

VARIORUM.

862. *Colorem*] Ipfa lux colorata non eft, fed color fine luce cerni non poteft, tefte Ariftotele lib. περὶ αἰσθήσεως, & Lucretio lib. 2. hoc fenfu color luci à poëtis tribuitur, quia colores illa prodit, quos celant tenebrae. DELRIUS.

862. *Mendax*] Perjura, perfida, promiffis non ftans. Vide Troad. 131. & 726. FARNABIUS.

864. *Iterum*] Troad. verf. 133. FARN.

865. *Totidem diebus*] Decimo igitur die Hercules Trojam expugnavit, quod non memini alibi legere. DELRIUS.

866. *Quot annis.*] Decem. FARNABIUS.

ACTUS QUINTUS.

CASSANDRA.

Caffandra vel illa non videns vaticinatur, vel in profcenio ftans, quae intus & in ἐξώστρᾳ gerantur de caede Agamemnonis narrat.

Res agitur intus magna, par annis decem.
Eheu, quid hoc eft? anime, confurge, & cape
Pretium furoris. vicimus victi Phryges.
Bene eft! refurgis Troja. traxifti jacens
Pares Mycenas. terga dat victor tuus.
Tam clara nunquam providae mentis furor
Oftendit oculis. video, & interfum, & fruor.
Imago vifus dubia non fallit meos.

Spe-

VARIORUM.

867. *Par.*] Cujus atrocitas decennales labores noftros aequat aut etiam fuperat. FARNABIUS.

869. *Pretium*] Hoftis caede & vindicta compenfatum Phoebei numinis te fatigantis cruciatum. FARN.

869. *Vicimus*] Hoftium imperatore caefo. FARN.

871. *Pares*] Tuae ruinae corruentes. FARN.

871. *Terga dat*] Vincitur. FARN.

872. *Tam clara*] Tam evidentia & grata, fic enim ipfa exponit, verf. fequ. FARN.

874. *Imago*] Quod in furore entheo non raro fit. FARN.

875. *Efa-*

Spectamus. epulae regia instructae domo,
Quales fuerunt ultimae Phrygibus dapes,
Celebrantur. ostro lectus Iliaco nitet;
Merumque in auro veteris Assaraci trahunt:
Et ipse picta veste sublimis jacet
Priami superbas corpore exuvias gerens.
Detrahere cultus uxor hostiles jubet,
Induere potius conjugis fidae manu
Textos amictus. horreo, atque animo tremo.
Regemne perimet exul, & adulter virum?
Venêre fata. sanguinem extremae dapes
Domini videbunt, & cruor Baccho incidet.
Mortifera vinctum perfidae tradet neci
Induta vestis. exitum manibus negat,
Caputque laxi & invii cludunt sinus.
Haurit trementi semivir dextra latus,
Nec penitus adigit: vulnere in medio stupet.

At

GRONOVII.

875. *Spectamus. epulae*] Florent. *Spectemus*. Satis enim dixerat rem oculis ostendi, & se videre & interesse & frui, & nullo dubio falli. Nunc, age, inquit, ne tam gratum spectaculum visus cito praetereat, contemplemur intentae, & omnem notemus ordinem facinoris.

888. *Exitum manibus negat*] Videtur scripsisse Seneca, *negant*, nempe *sinus*.

891. *Nec penitus adigit*:] Mogunt. Herbip. & Ven. *agit*. Idem nos in Vossiano & aliis invenimus. Credo & in pluribus fuisse, sed neglexe-

VARIORUM.

875. *Epulae*] Interfectus enim est Agamemnon δειπνίσσας, ut ipse narrat Odyss. λ. FARNABIUS.

876. *Quales*] Suprà vers. 791. FARN.

877. *Iliaco*] Ex praeda Ilii. FARN.

878. *Veteris*] Regis antiqui Phrygum. Sic Virgil. *Implevitque mero pateram, quam Belus & omnes A Belo soliti*. FARN.

879. *Picta*] Phrygionum opere. FARN.

881. *Hostiles*] Illos ex hoste raptos, illas Priami exuvias. FARN.

884. *Exul*,] Aegisthus sup. v. 289. FARN.

885. *Extremae*] Secundae mensae. FARN.

886. *Baccho*] Poculo philotesio, quo convivia claudere solebant, id est, sub finem convivii interficietur. FARN.

887. *Mortifera*] Heinsius legi vult: *Mortifera vinctum perfidae tradet neci Induta vestis. exitum manibus negat, Caputque laxi*, &c. Et hanc lectionem sequimur. FARN.

888. *Vestis.*] Vestis ἄτρητος exitum capiti non praebens. FARN.

889. *Invii*] Ideo hanc vestem vocant ἄπειρον, Sophocles in Polyxenâ, Euripides in Electra, & Philostratus in Cassandrae imagine, ubi hanc caedem & convivium ornate describit. DELRIUS.

890. *Semivir*] Aegisthus mollis & meticulosus. FARNABIUS.

At ille, ut altis hiſpidus ſilvis aper,
Cum caſſe vinctus tentat egreſſus tamen,
Arctatque motu vincla, & incaſſum furit:
Cupit fluentes undique & caecos ſinus
Diſſicere; & hoſtem quaerit implicitus ſuum.
Armat bipenni Tyndaris dextram furens.
Qualiſque ad aras colla taurorum prius,
Deſignat oculis, ante quam ferro petat:
Sic huc & illuc impiam librat manum.
Habet. peractum eſt. pendet exigua male
Caput amputatum parte, & hinc trunco cruor
Exundat, illinc ora cum fremitu jacent.
Nondum recedunt. ille jam exanimem petit,
Laceratque corpus. illa fodientem adjuvat.
Uterque tanto ſcelere reſpondet ſuis.
Hic eſt Thyeſte natus, haec Helenae ſoror.

Stat

GRONOVII.

runt, quia vitiat verſum. Significabat autem, quod eſt in optimo: *Nec penitus egit*. Elegantia, quam ſuperius notavimus, praeteriti, vicem praeſentis. Simul enim & fit & factum eſt, dum narratur. Intellige autem ferrum.

895. *Et caecos ſinus Disjicere;*] *Diſſicere*, inventum, ajunt, à propolis iſtarum mercium (faſtus ac lepos magiſtrorum) in membranis diverſorum auctorum, & ab ipſo, qui Criticus audire non vult, hic in Mogunt. Herbip. Ven. apparet etiam in Etruſco, Voſſiano, meo. Potiſſimus autem & inſignis propola iſtius mercis (ut iſtorum ſermone utar) fuit Claudius Puteanus, vir ingenio, doctrina, dignitate, probitate ac fide non modo ſupra omnes ſuperciliosos magiſtros, ſed inter rariſſimos ſeculi.

904. *Exanimem petit*,] Flor. *exanime*. Ut videatur legendum, quod & placuit Nic. Heinſio: *ille jam exanime impetit Laceratque corpus.*

907. *Hic eſt Thyeſte natus*,] Flor. *Eſt hic*. Forſan & potius *Thyeſtae*.

VARIORUM.

892. *Ille*,] Agamemnon. FARN.

895. *Caecos*] Involventes nec exitum habentes. FARNABIUS.

897. *Armat*] *Tyndaris illa bipennim Inſulſam & fatuam dextra laevaque tenebat*. FARN.

898. *Qualiſque*] Ὡς εἴ τε κατέκτανε βοῦν ἐπὶ φάτνῃ, &c. Agamemn. de ſe apud Hom. Odyſſ. λ. FARN.

901. *Habet.*] Scil vulnus. Formula à ludo gladiatorio ſumpta. ubi ſi gladiatorum alter vulnus accepiſſet, acclamabat adverſarius & ſpectatores, *Hoc habet*. FARN.

901. *Pendet*] Non integre & fortiter amputatum. FARN.

904. *Jam exanimem petit*] Hoc vel timidi eſt, vel ira furentis, vel crudelis; hic timidi potius videtur. DELRIUS.

905. *Illa fodientem*] Sic apud Euripidem Electra Oreſtem adjuvat in Clytaemneſtra necanda. DELRIUS.

907. *Thyeſte*] Perfido, adultero, liberorum ſuorum helluoni, inceſto. FARN.

907. *Helenae*] Adulterae, & crudelis, quae

Dei-

Stat ecce Titan dubius emerito die,
Suáne currat, an Thyeſtaeâ viâ.

VARIORUM.

Deiphobum maritum Menelao & hoſtibus dilaniandum prodidit. FARN.

908. *Emerito*] Finito. Sumpta metaphora ab operariis, ſervis, militibus. FARN.

909. *Suáne*] Procedatne curſu ſuo, an facinus hoc abominatus retrocedat, ut in Thyeſtaea coena. Thyeſt. act. 4. & 5. FARN.

*ELECTRA. STROPHIUS. ORESTES ET PYLADES, Mutae Perſonae.

Electra fratri ſuo Oreſti ſubducto fugam ſuadet, eumque Strophio opportune occurrenti tradit abducendum; ipſa ad aram confugit.

El. Fuge, ô paternae mortis auxilium unicum,
Fuge, & ſceleſtas hoſtium evita manus.
Everſa domus eſt funditus. regna occidunt.
Hoſpes quis iſte concitos currus agit?
Germane, vultus veſte furabor tuos.
Quos, anime demens, refugis? externos fugis?
Domus timenda eſt. pone jam trepidos metus,
Oreſta. amici fida praeſidia intuor.

Stroph.

GRONOVII.

* Electra] Flor. ita perſonas rubrica praenotat. *ELECTRA FUGIENS. ORESTES TACITUS.*

913. *Quis iſte celeres concitus*] Flor. *Hoſpes quis iſte concitus.* Recte; modo juves legendo *concitos.*

915. *Quos, anime demens, refugis? externos fugis?*] Lipſianus liber: *Quid anime demens, refugit externos metus?* Flor. *Quid, anime demens, refugis? externos times?* Idque ſatis placet. Et (mirum) hoc ipſum pro conjectura margini adſcripſit Grotius.

VARIORUM.

910. *O paternae*] Paternae mortis ulciſcendae ſpes unica. FARNABIUS.

911. *Hoſtium*] Matris & Aegiſthi. FARN.

913. *Quis iſte*] Conſpecto è longe Strophio metuit puerumque occulit. FARN.

914. *Furabor*] Tegam, clepam, vide Herc. Fur. verſ. 798. FARN.

915. *Quos, anime*] Suum corripit metum, quod peregrinum timeret, cum ſui timendi potius eſſent.

918. *Pho-*

Stroph. Phocide relicta Strophius, Elea inclitus
Palma revertor. causa veniendi fuit,
Gratari amico, cujus impulsum manu
Cecidit decenni Marte concussum Ilium.
Quaenam ista lacrimis lugubrem vultum rigat,
Pavetque moesta? regium agnosco genus.
Electra, fletus causa quae laetâ in domo est?
El. Pater peremtus scelere materno jacet.
Comes paternae quaeritur natus neci.
Aegisthus arces Venere quaesitas tenet.
Stroph. O nulla longi temporis felicitas!
El. Per te parentis memoriam obtestor mei,
Per sceptra terris nota, per dubios deos,
Recipe hunc Oresten, ac pium furtum occule.
Stroph. Etsi timendum caesus Agamemnon docet,
Aggrediar, & te, Oresta, furabor libens.
Poscunt fidem secunda, at adversa exigunt.

Ca-

GRONOVII.

920. *Amico*] Nam Strophio nupta fuit Astyochea soror Agamemnonis. Hyginus fab. 117.

924. *Luctus causa quae laetâ*] Flor. *fletus causa quae laetâ in domo est?*

929 *Te per parentis*] Quis hoc nuperis editionibus impegit? Et Mss. enim & editi non modo antiqui, sed etiam à Fabricio & Delrio: *Per te parentis memoriam.*

932. *Etsi timendum caesus Agamemnon*] Florent. *Etsi timendum quid sit, Agamemnon docet.*

934. *Poscunt fidem*] Gruterus sic quidem ait proletarios habere codices, sed membranas novem non paullo nervosius: *Fidem secunda poscunt, adversa exigunt.* At quomodo nervose, si dissolvitur versus? dein si adhuc non est intellectum? Acquieverunt enim omnes uni hanc sententiam fingenti: Amico felici non nisi gratuita fides debetur, afflicto & oppresso plane debita, quam non prece impetrare, sed suo jure exigere possit. Quasi fides non juxta deberetur felici atque infe-

VARIORUM.

918. *Phocide*] Erat autem Strophius Phocidis rex Anaxibiae sororis Agamemnonis filius, & Pyladis pater. FARN.

918. *Elea*] Curuli certamine victor in ludis Olympiacis. Vide Herc. Fur. vers. 839. FARN.

920. *Amico* ,] Agamemnoni meo cognato. FARNABIUS.

923. *Regium*] Filiam regis esse. FARN.

924. *Electra* ,] Tunc temporis Laodice dicebatur, postea autem Electra vocari coepit. Aelian. var. hist. lib. 4 DELRIUS.

924. *Laetâ*] Reverso Agamemnone. FARN.

926. *Comes*] Orestes quaeritur, ut interficiatur. FARNABIUS.

927. *Arces*] Thyest. vers. 342. & 640. FARN.

930. *Terris*] Recenti victoria. FARN.

930 *Dubios*] Memor idem tibi posse contingere. FARN.

933. *Furabor*] Occulam, aveham. Hercul. Fur. vers. 798. FARN.

935. De-

Cape hoc decorum ludicri certaminis.
Inſigne frontis. laeva victricem tenens
Frondem virenti protegat ramo caput.
Et iſta donum palma Piſaei Jovis
Velamen eadem praeſtet atque omen tibi.
Tuque ô, paternis aſſidens frenis comes,
Condiſce, Pylade, patris exemplo fidem.
Vos, Graecia nunc teſte, veloces equi
Infida curſu fugite praecipiti loca.
El. Exceſſit. abiit. currus effreno impetu
Effugit aciem. tuta jam opperiar meos
Hoſtes, & ultro vulneri opponam caput.
Adeſt cruenta conjugis victrix ſui,
Et ſigna caedis veſte maculata gerit.

Ma-

GRONOVII.

lici amico: quaſi non *peſcatur* niſi gratuitum, non *exigatur* niſi debitum. At dicit Seneca, ſecundis quidem amicorum perinde fidem deberi quam adverſis, ſed adverſis demum eam agnoſci & probari: nam fortunam facile ſequuntur homines: at amicus certus in re incerta cernitur. Eſt enim *exigere* nonnunquam examinare, probare, experiri. Sic Ovidius: *Ipſa, quod hae faciunt, opus exigit* Epiſt. Canaces. *Auctoriſque oculis exigeretur opus.* Livius lib. 34. *Nolite ad veſtras leges atque inſtituta exigere ea, quae Lacedaemone fiunt.* Sic Suetonio: *exigere pondus.* Tamen, ut Gruterus teſtatur, omnes ſcripti, etiam Florent. *Fidem ſecundam poſcunt, adverſa exigunt.* Haud ſcio quid velint: niſi forte: *Fidem ſecundis praeſtitam adverſa exigunt.* Qui rebus ſecundis collecti ſunt amici, adverſis demum probantur. Ovidii verbo *inſpiciunt: Tempora ſic duro eſt inſpicienda fides.*

938. *Et iſta demum palma*] Lipſius è Mſ. notaverat: *Et iſta donum.* Nec aliter Florentiae & in Noricis membranis legimus. Itaque pluris hoc fecit amicus ejus quam ipſum amicum. non enim modo tacito auctore in contextum retulit, ſed & mutata anſa ſibi tribuit in Commentario: Malo, inquit, *Ut iſta donum.* At Gruterus non male alios ſecutos ait auctoritatem Lipſiani codicis: ſe tamen retinere vulgatum, quum Pall. novem nihil varient, ſubſitque ei ſenſus non contemnendus. Miſeret me faſtidiorum Immo ſtupidum & ſine mente *demum.* verum ſuaviſſimumque *donum: Ut* minime neceſſarium.

VARIORUM.

935. *Decorum*] Coronam oleaginam mihi in ludis Olympicis datam. FARN.

936. *Victricem Frondem.*] Palmam mihi victori datam. FARNABIUS.

938. *Piſaei*] Olympici, vide Thyeſt. v. 122 FARNABIUS.

939. *Velamen*] Ne agnoſcaris, vel adverſus Solis aeſtum. FARN.

939. *Omen*] Victoriae, vindictae paternae caedis. FARN.

942. *Graecia*] Celebri ludorum conventu approbati victores. FARN.

943. *Loca*] Mycenas, ubi uxor maritum interfecit. FARN.

944. *Exceſſit.*] E conſpectu. FARN.

945. *Tuta*] Defuncta de fratre cura, poſtquam Oreſtis conſuluerim vitae, de mea non ſolicita. FARNABIUS.

948. *Et ſigna*] Totum carmen deficit Moguntin. DELRIUS.

Manus recenti sanguine etiamnum madent.
Vultusque prae se scelera truculenti ferunt.
Concedam ad aras. patere me vittis tuis,
Cassandra, jungi paria metuentem tibi.

VARIORUM.

951. *Vittis*] Supplicationibus tuis, quae vitata vates confugisti ad aras supplex. FARNABIUS.

952. *Paria*] Mortem. FARN.

CLYTEMNESTRA. ELECTRA. AEGISTUS. CASSANDRA.

Electram ab ara detrahi & in carcerem conjici jubet Clytemnestra. Cassandra jugulatur.

Clyt. HOstis parentis, impium atque audax caput,
Quo more coetus publicos, virgo, petis?
El. Adulterorum virgo deserui domum.
Clyt. Quis esse credat virginem? *El.* gnatam tuam.
Clyt. Modestius cum matre. *El.* pietatem doces.

Clyt.

GRONOVII.

957. *Pietatem doces.*] Libri fere omnes conspiraverunt in corruptelam: habent, *Eia tandem doces:* quod etiam per sarcasmum lepide dictum Grutero videtur. Zinzerlingus ex quodam scripto: *Pia tandem doces*: nam *τὸ pietatem* sententiam reddere plane frigidam: quod si retineatur, post id vocabulum notam admirationis ponendum.

VARIORUM.

953. *Parentis*] Mei, matris tuae. FARN.

954 *Coetus*] Respicit ad veterem Graecorum morem, quorum virgines raro in publicum prodibant, nec non ad originationem τοῦ παρθένων, παρὰ τὸ παραμένειν τῇ μητρί. FARN.

955. *Adulterorum*] Tui & Aegisthi. FARN.

956. *Quis esse credat virginem?*] Quae talia loquaris. FARN. Ait Electra, recte suspicaris neminem crediturum me esse virginem, non quia coetus publicos peto; sed quia filia tua sum. te sciunt omnes pudicitiam tuam Aegistho prostituisse: me suspicabuntur matris vestigia secutam pudori meo non temperasse. & merito. sunt enim parentibus filii plerumque similes auctore Aristotele lib. 3. polit. cap. 8. & lib. 3. Rhetor. ad Theodectem, & filiae matrum mores imitantur. DELRIUS.

956 *Gnatam tuam.*] Imo quae tua sim filia, mulieris impudicae. FARNABIUS. Tolle interrogationis notam. sicut recte editum est à nobis. Porro gestu hoc est adjuvandum, ut efficiat oblique, id quod Clytaemnestra optime intelligebat. Si inquit Electra, verum est quod tu in me accusas, impudice me aetatem agere; ecce me gnatam tuam. Quasi diceret: Ponamus verum esse. maternum hoc habeo. Quod apud Sophoclem eadem in cognomine fabula: Εἰ γὰρ πέφυκα τῶνδε τῶν ἔργων ἴδρις; Σχεδόν γε τὴν σὴν οὐ καταισχύνω φύσιν Etiam quod sequitur ita scribe, *pietatem doces.* Non ut ante. HEINSIUS.

959. A-

Clyt. Animos viriles corde tumefacto geris:
Sed agere domita foeminam disces malo.
El. Nisi forte fallor, foeminas ferrum decet.
Clyt. Et esse demens te parem nobis putas?
El. Vobis? quis iste est alter Agamemnon tuus?
Ut vidua loquere. vir caret vita tuus.
Clyt. Indomita post haec virginis verba impiae
Regina frangam. citius interea mihi
Ediffere ubi sit gnatus, ubi frater tuus.
El. Exiit Mycenas. *Clyt.* Redde nunc gnatum mihi.
El. Et tu parentem redde. *Clyt.* Quo latitat loco?

El.

GRONOVII.

dam, & τὸ *doces* absolute accipiendum: sic illud fore, ut apud Terentium, *Pietatem gnati?* Nec mutanda nec frigida est vulgata, sic plane constans in Florentino, & per Ironiam accipienda. Quid enim *pietas? per quam sanguine coniunctis patriaeque benevolis officium aut diligens tribuitur cultus*, ut definit Cicero. Hanc docet, qui aut tradit praecepta & monita, aut edit exempla ad eam pertinentia. Sic in Phoenissis: *sola tu affectus potes Mollire duros, sola pietatem in domo Docere nostra.* Cicero ad Quintum l. 2. epist. 9. *Mehercule, mihi docere videbaris istius generis humanitatem.* Ubi etiam inepte, *ducere*, Barthius lib. 38. adverf. cap. 7. Seneca epist. 119. *Decipere est istud, docere paupertatem, cum divitias promiseris.* Tu, inquit, quae talis erga maritum & regem fuisti, audes filiae praecipere, audes eam docere modestiam erga matrem? Merito hoc facis: ista egisti, ut sis optima pietatis magistra exemplo tuo.

962. *Nobis? quis iste est alter*] Recte ordinat versus Delrius. ita sensus, ita MSS. postulabant. Tamen bis ad eundem, quod dicitur. Non enim aspernandum erat codicis Lipsiani, *Vobis*: quod utique germanum confirmat ille omnium primus Etruscus. Fatetur Gruterus non ineptum esse, modo juvarent plures libri quam unus, & is, quem periculose abducere saepe à regia via saepe demonstraverint alii. At illos saepe aliud egisse melius foret: multas enim nos animadversiones compendifacere potuissemus, & pridem Seneca non paullo fuisset emendatior. Altera offensio est, quum τὸ *citius* adjungitur τῷ *frangam*, quod ad sequens membrum pertinet. Et est elegans ἰδιωτισμὸς, *citius* secunda collatione, ut *Ocius*, pro quam citissime, statim. Sic in ludo de morte Claudii: *Tum Hercules, Audi me, inquit, tu, & desine fatuari: venisti huc, ubi mures ferrum rodunt. Citius mihi verum, ne tibi alogias excutiam.* Et infrà: *Antecesserat jam compendiaria via Narcissus libertus ad patronum excipiendum, & venienti nitidus ut erat à balneo, occurrit, & ait; Quid dii ad homines? Celerius, inquit Mercurius, & venire nos nuntia.*

967. *Exiit Mycenas.*] Flor. *Extra Mycenas.*

VARIORUM.

959. *Agere*] Gerere te foeminam. i. e. modestius. FARNABIUS.

959. *Malo.*] Supplicio & cruciatu. FARN.

960. *Foeminas*] Latenter illi exprobrat bipennim, qua occiderat Agamemnona. FARN.

961. *Et esse*] An tu credis decere te eadem quae nos? FARN. Immo te posse resistere nobis. GRONOVIUS.

964. *Indomita*] Obstinatam tuam animi ferociam, quam maternum jus flectere non potest, sceptrum, quatenus regina sum, franget. FARNABIUS.

968. *Parentem*] Agamem. quem occidisti. FARNABIUS.

El. Tuto; quietus, regna non metuens nova:
Juſtae parenti ſatis, at iratae parum.
Clyt. Morieris hodie. *El.* Dummodo hac moriar manu;
Recedo ab aris. ſive te jugulo juvat
Merſiſſe ferrum; praebeo jugulum volens:
Seu more pecudum colla reſecari placet;
Intenta cervix vulnus exſpectat tuum.
Scelus peractum eſt: caede reſperſam viri
Atque obſoletam ſanguine hoc dextram ablue.
Clyt. Conſors pericli pariter ac regni mei
Aegiſthe, gradere. gnata genetricem impie
Probris laceſſit. abditum fratrem occulit.
Aegiſt. Furibunda virgo, vocis infandae ſonum,
Et aure verba indigna materna opprime.
El. Etiam monebit ſceleris infandi artifex,
Per ſcelera natus, nomen ambiguum ſuis?

Idem

GRONOVII.

970. *Juſtae parenti ſatis, at iratae*] Fl. CLYT. *Dixi parenti ſatis auratae.* In perſona adpoſita error eſt: neque enim poſſunt illa verba eſſe, niſi Electrae. Etiam ſuſpectum habeo τὸ *Dixi*, quippe quod elegantius intelligitur. Sed quid ſibi vult *auratae* Fortaſſe. *Juſtae parenti ſatis, ebiratae parum.* Vide quae ad alia Senecae ſcripta notavimus.

972. *Recedo ab aris*] G. J. Voſſius ad fragm. trag. vett. emendare ſe ait. CLY. *Recede ab aris.* EL. *Sive te.* Sed jam in exemplari noſtro ad verba Voſſii annotavit manus illuſtris: Imo ſponte offert ſe morti.

973. *Praebeo jugulum volens*:] Flor. *praebeo jugulum tibi.*

979. *Aegiſthe, gaudes.*] Putabam ferri hoc poſſe, ut interrogando ſignificaret illum gaudere atque exſultare fruſtra quaſi domitis inimicis & re peracta, dum ſuper eſſet matrique inſultaret filia. Sed Etruſcus, ut duo Gruteri: *Aegiſthe gradere.* Cujus idem ſenſus eſſe poteſt, qui illius, quod conjiciebat Gruterus; *Aegiſthe, adeſdum.* Sed hoc Comicum eſt: illud magis tragoediam decet. Sophocles Ajace: *στεῖχε ὀμμάτων πάρος*. Oedipo: *I, gradere praeceps.* Grotius adſcripſerat margini: *patere.*

984. *Per ſcelera nactus nomen*] Omnes Mſſ. *Per ſcelera natus, nomen ambiguum ſuis.* Quae religio tenuit, ne reſtituerent? Quanto elegantius ipſe

VARIORUM.

969. *Nova:*] Adulteri tuique. FARN.

970. *Juſtae*] Sufficiat hoc reſponſum matri amanti & piae. FARN.

971 *Hac moriar*] Tua, ſi poſt conjugem etiam filiam occidere ſuſtines: non pigebit eadem manu perire, qua pater. FARN.

976. *Scelus peractum eſt:*] Reſtat ut impuratam manum ſanguine maritali, filiali cruore abluas. tunc facinus patraſti, nunc eris miſericors. ablue ergo cruorem illum meo ſanguine DELRIUS.

977. *Hoc dextram*] Mei, filiae tuae. FARNABIUS.

982. *Aure*] Indigna, quae mater audiat. FARNABIUS.

984. *Nomen ambiguum*] Quem neſcirent parentes, quo cognationis nomine vocarent, pater, fi-

Idem sororis gnatus, & patris nepos?
Clyt. Aegisthe, cessas impium ferro caput
Demetere? fratrem reddat, aut animam statim.
Aegist. Abstrusa caeco carcere & saxo exigat
Aevum, per omnes torta poenarum modos.
Referre, quem nunc occulit, forsan volet
Inops, egens, inclusa, poedore obsita,
Vidua ante thalamos, exul, invisa omnibus,
Aethere negato. serò succumbet malis.
El. Concede mortem. *Aegist.* Si recusares, darem.
Rudis est tyrannus, morte qui poenam exigit.
El. Mortem aliquid ultra est? *Aegist.* Vita, si cupias mori.
Clyt. Abripite, famuli, monstrum, & avectam procul
Ultra Mycenas, ultimo in regni angulo
Vincite septam nocte tenebrosi specus,
Ut inquietam virginem carcer domet.
At ista poenas capite persolvat suo,
Captiva conjux, regii pellex tori.
Trahite, ut sequatur conjugem ereptum mihi.

Caß.

GRONOVII.

Aegisthus *nomen ambiguum fuis*, quem scil. dubitent fui, quo nomine necessitudinis appellent, quam *nactus ambiguum nomen* dicitur? Pomponius Mela: *& notiora jam nomina Medi, Armenii, Commageni.* Petronius: *nec se tragoedias veteres curare aut nomina seculis nota.* Martialis XI. 6. *veteres, ingentia nomina, patres.* Ad rem aptum, quod habet Cicero pro Cluentio: *Atque etiam nomina necessitudinum, non solum naturae nomen & jura, mutavit, uxor generi, noverca filii, filiae pellex.* Hercule Furente: *quid geminum nefas, Mixtumque nomen conjugis, nati, patris?*

991. *Poedore obsita,*] Flor. *Poedore obruta.*

VARIORUM.

filiumne an nepotem; mater, filiumne an fratrem. Sup. v. 35. FARN.

987. *Aut animam*] Aut animam reddat, id est, amittat. FARN.

988. *Saxo*] Carcere obscuro & saxeo. FARN.

990. *Quem*] Fratrem Orestem. FARN.

992. *Vidua*] Quam & hinc quod conjugali caruerit lecto & in virginitate consenuerit, Aelian. 4. lib. hist. refert Ἠλέκτραν nominatam, quae prius Laodice fuisset dicta. FARN.

993. *Aethere*] Coeli aspectu. FARN.

995. *Rudis*] Hercul. Fur. vers. 512. Med. vers. 1015. FARN.

996. *Vita,*] Οὐ γὰρ θανεῖν ἔχθιστον, ἀλλ' ὅταν θανεῖν χρήζων τις εἶτα μηδὲ τοῦτ' ἔχῃ λαβεῖν. FARN.

1001. *Ista*] Cassandra. FARN.

1002. *Regii*] Agamemnonis, cui pellex erat conjugis loco. FARN.

 1005. *Per-*

Caſſ. Ne trahite. veſtros ipſa praecedam gradus:
Perferre prima nuncium Phrygibus meis
Propero; repletum ratibus everſis mare;
Captas Mycenas; mille ductorem ducum,
Ut paria fata Troicis lueret malis,
Periſſe dono foeminae, ſtupro, dolo.
Nihil moramur. rapite. quin grates ago.
Tantum juvat vixiſſe, poſt Trojam juvat.'
Clyt. Furibunda morere. *Caſſ.* Veniet & vobis furor.

GRONOVII.

1008. *Troicis tulerit malis,*] Merito contra omnes ſuos Gruterus probat Lipſianum *lueret:* & ita Florentinus.

1011. *Jam jam juvat vixiſſe,*] Flor. *Tantum juvat vixiſſe poſt Trojam: juvat.* Id eſt, hucuſque. & ſequenti: *Furioſa morere.* non *Furibunda.*

VARIORUM.

1005. *Perferre*] E veterum opinione, qui animas hominum corpore ſolutas in Elyſiis ſuos agnoſcere, cumque iis ſermones ſerere credebant. FARN.

1006. *Ratibus*] Graecorum in reditu naufragio. FARN.

1007. *Captas*] A tyranno adultero occupatas interfecto Agamemnone. FARN.

1007. *Ductorem*] Agamemnonem. FARN.

1011. *Poſt Trojam juvat*] Prius quidem taedebat me vitae patriae ſuperſtitis, jam vero juvat me vivendo vidiſſe meorum vindictam. FARNABIUS.

1012. *Veniet*] Et vates & morti vicina Caſſandra ominata praedicit illis vindictam & mortem ab Oreſte, qui matre caeſa & ipſe furere coepit. FARN.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE

*HERCULES OETAEUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HERCULES. HYLLUS. ALCMENA. CHORUS AETOLARUM MULIERUM. NUTRIX. DEIANIRA. IOLE. PHILOCTETES. CHORUS OECHALIARUM VIRGINUM. LICHAS, Muta Persona. IOLE ET CHORUS OECHALIDUM sunt προτατικὰ πρόσωπα.

A R G U M E N T U M.

Deianira indigne ferens sibi praelatam Iolen Euryti regis Oechaliae filiam, Herculi tunicam mittit imbutam sanguine Centauri Nessi sagitta Herculis Hydrae felle tincta vulnerati; efficacissimum credens philtrum praesentissimumque amoris remedium, quod illam monuerat moriens Nessus. Quam simul ac induisset in Cenaeo Euboeae promontorio sacrificaturus Hercules, ignem concipit virus, vestisque corpori adhaerentis aestus carnem, ossa interiora absumit. Nessi fraude intellecta sibi mortem consciscit Deianira. Hercules, interfecto Licha qui munus lethale attulerat, mandat Philoctetae (cui moriens arcum & sagittas tradit) extrui sibi in monte Oeta pyram, in qua se cum clava ac leonis pelle cremat. Alcmenae denique matri apparet, ipsamque consolatur jam in coelitum numerum adscriptus.

ACTUS

GRONOVII.

* HERCULES OETAEUS] An ut *Cato Uticensis?* Sed non est temere, quod optimi codices, Florentinus & Vossianus, cognomentum illud *Oetaei* nullum agnoscunt. Florentinus in fine: *Marcii Lucii Annaei Senecae Hercules explicit.* Vossianus in principio: *Incipit quae dicitur Hercules.* Et hoc rubrica. Credibile est igitur sic appellatàm esse ab auctore, ut appellari debuisse praeclare disputat vir incomparabilis: *HERCULES IN OETA.*

VARIORUM.

In hac tragoedia duo chori, alter Oechalidum virginum, alter Aetolarum mulierum. Iole & chorus Oechalidum virginum, sunt προτατικὰ πρόσωπα. Scena Trachine, ut apud Sophoclem. *Scalig.* Licet noster hac tragoedia eam Sophoclis, quae Τραχίνιαι inscribitur, imitatus fuerit: inscriptionem tamen ab Euripide maluit accipere quia illa Sophoclea reprehensione non vacat, si Scaligero patri libro 3. de arte Poëtica capi-

ACTUS PRIMUS.

HERCULES.

Scena haec prima cum choro seq. in Euboea statuitur, ubi, *Hercules in Cenaeo promontorio sacrificaturus, vota de coelo, quod rebus gestis (quas enumerat) meruisse se gloriatur, concipit.* reliquae Tragoediae scena est Thrachine.

SAtor deorum, cujus excussum manu
Utraeque Phoebi sentiunt fulmen domus,
Secure regna: protuli pacem tibi,

Qua-

VARIORUM.

capite 97. credimus. DELRIUS. 'Ἀσυστασία summa est. Hyllus ex Euboea venit in Thessaliam, Trachina usque; & quae Herculi sacrificanti in Cenaeo promontorio evenerint, refert. Cum in ipso constitutionis principio, nondum sacrificaret, ac ne in loco quidem esset Hercules. Cogita jam, quantum sit iter ex Euboea Trachina usque, quae sub Oeta est. Sed praeclare nos ludit. Nam cum Herculem in Euboea primo posuerit, tamen in Oeta comburit, & tribus tantum versibus advectum fuisse indicat. Quod quidem iter semel ut conficiatur, triplo majore opus est tempore, quam Tragoediae est ambitus. Apud Graecum, semel in dolore Herculi tribuitur ῥῆσις prolixa: cujus divinitas omnem Poëticum conatum excedit. Idque non nisi in fine. Hic Jovis ille filius, membra dum dilaniat sua, trecentos & amplius versus declamat. Et in occupatione tam molesta, multa dicit, quae vix otiosus declamator in schola effunderet. Graeci oratio, tota est frugalis, sobria, casta, & quae ne levissimam quidem περιεργίας suspicionem admittit Hic non modo plurima redundant, sed & saepe repetuntur. Sensus praesertim usque ad nauseam. Deianirae à Graeco mores tribuuntur matronales. Hic perpetuo furit. Jam ex machina dissolvit drama, in qua nulla est ἀμηχανία. Nihil enim opus erat matris causa apparere Herculem, cum per se soluta esset actio. Et hanc partem non desumpsit è Trachiniis, in qua ante mortem Hercules quaecunque agenda sunt absolvit, sed è Philoctete ejusdem. In qua plane ad machinam eundum erat, cum non posset ope humana flecti Philoctetes Ideo apparet ille, & hunc nodum secat. Alcmenae personam optime omisit Graecus. Nam quae verba digna inveniri poterant? Hic ubique sublimitatem quaesivit. Et vix drama invenias, quod aeque assurgeret, nisi rumeret. Passim tamen multa occurrunt, quae sublimitatis φαντασίαν habent. Neque raro sententiae, nihil minus quam humiles, affectatione acuminis exarescunt. Frustra inscriptionem tantopere commendat Caesar Scaliger. Melius enim *Hercules in Oeta* dixisset. Sicut *Oedipus in Colono*. Non enim ego, cladem Crassi si tractem, & hinc drama conficiam, *Crassum Parthum* inscribam, sed *in Parthis*. Et, *Pompeium in Aegypto* cujus constitutio esse posset, qualis Aeschyli Persae. Ita *Iphigenia in Aulide, in Tauris. Philoctetes in Lemno, in Troja*. Ita *Septem ad Thebas*. non *Thebani septem*. cum, excepto Polynice, nemo è ducibus Thebanus esset. Male ergo vulgus, *Septem Thebana* Cicero quoque παχυλῶς, *Oedipum Coloneum* dixit. Herculem Oetaeum Euripidis qui adducat, non meminimus. quod vult vir magnus. Neque sic inscripsisse putamus. Multae enim sunt ab ineptis. Et hoc saepe antiqui monuerunt. HEINSIUS.

Vers. 2. *Utraeque*] Oriens & Occidens. *Vel* utrumque hemisphaerium. FARNABIUS.

4. *Por-*

Quacunque Nereus porrigi terras vetat.
Non eſt tonandum. perfidi reges jacent,
Saevi tyranni. fregimus, quidquid fuit
Tibi fulminandum. ſed mihi coelum, parens,
Adhuc negatur? parui certe Jove
Ubique dignus: teque teſtata eſt meum
Patrem noverca. quid tamen nectis moras?
Numquid timemur? numquid impoſitum ſibi
Non poterit Atlas ferre cum coelo Herculem?
Quid aſtra, genitor, quid negas? mors me tibi
Certe remiſit. omne conceſſit malum,
Quod terra genuit, pontus, aër, inferi.
Nullus per urbes errat Arcadias leo.
Stymphalis icta eſt. Maenali nulla eſt fera.
Sparſit peremptus aureum ſerpens nemus.
Et hydra vires poſuit. & notos Hebro
Cruore pingues hoſpitum fudi greges:
Hoſtiſque traxi ſpolia Thermodontiae.

Vi-

GRONOVII.

16. *Per urbes errat Arcadicas leo.*] Flor. *Arcadias*, ut editum olim. Illud nuperum eſt.

20. *Cruore pingues hoſpitum fudi*] Florent. *fregi greges*: ut quotquot vidiſſe ait antiquos codd. Delrius. *Fregi* eſt *domui*. Silius lib. 1. *ſternacem ad praelia frenis Frangere equum.* Infra: *nec frangens mala Erres per orbem.*

VARIORUM.

4. *Porrigi terras*] Cingens & coërcens mare terram inſtar cinguli dicit; *quacunque*. nam Hercules orbem peragravit, ut pacem orbi pararet. Seneca lib. 1. de benefic. *Hercules nihil ſibi vicit, orbem terrarum tranſivit, non concupiſcendo, ſed vindicando. Quid vinceret malorum hoſtis, bonorum vindex, terrarum mariſque pacator?* DELRIUS.

8. *Parui*] Apparui. FARNABIUS.

9. *Teque*] Quin ipſa Juno teſtatur me approbaſſe te patrem. Vide Herc. Fur. verſ. 36. quo reſpicit. ut & v. 64. FARN.

11. *Numquid*] Numquid ego in coelum relatus nimio pondere praegravans urgebo Atlanta coelum humeris ſuſtinentem? FARN.

13. *Mors*] Non me detinuit infernus ſed remiſit, ut ad te venirem. FARN.

14. *Conceſſit*] Abiit, ceſſit. FARN.

15. *Quod*] Herc. Fur. v. 30. FARN.

16. *Leo.*] Herc. Fur. verſ. 223. FARN.

17. *Stymphalis*] Herc. Fur. v. 243. FARN.

17. *Maenali*] Cerva. Hercul. Fur. verſ. 221. FARNABIUS

18. *Serpens*] Draco vigil cuſtos hortorum Heſperidum. Hercul. Fur. verſ. 238. FARN.

19. *Hydra*] Hercul. Fur. verſ. 240. FARN.

19. *Hebro*] Thraciae amnis, cui Homerus Jovem patrem tribuit, cum caeteri fluvii dicantur Oceani filii. Vide verſ. 623. DELRIUS.

20. *Greges*:] Thracios equos Diomedis. Hercul. Fur. 225. FARNABIUS.

21. *Thermodontiae,*] Amazonis, Hippolytes.

Iiii Her-

Vidi ſilentum fata; nec tantum redii,
Sed trepidus atrum Cerberum vidit dies,
Et ille ſolem. nullus Antaeus Libys
Animam reſumit. cecidit ante aras ſuas
Buſiris. una eſt Geryon ſparſus manu.
Tauruſque populis horridus centum pavor.
Quodcunque tellus genuit infeſta, occidit,
Meaque fuſum eſt dextera. iratis deis
Non licuit eſſe. ſi negat mundus feras,
Animum noverca, redde nunc gnato patrem,
Vel aſtra forti. nec peto ut monſtres iter.
Permitte tantum, genitor; inveniam viam.
Vel ſi times, ne terra concipiat feras;
Properet malum quodcunque, dum terra Herculem
Habet, videtque. nam quis invadet mala?

Aut

GRONOVII.

22. *Vidi regentem fata;*] Raphelingius notat in Aldino. Baſil. Lugd. eſſe: *ſilentum.* Melius, inquit Delrius, *regentem.* Negat id Florentinus, qui & ipſe: *Vidi ſilentum fata* id eſt, ſtatum conditionemque mortuorum. Medea: *Comprecor vulgus ſilentum.* Virgilius l. 6. Aeneid. *ille ſilentum Conciliumque vocat.*

28. *Tellus genuit infeſtum,*] Ut Moguntinus, ſic & Flor. duo Heinſiani, meus, *infeſta.* Herc. Fur. 30. *Quicquid horridum tellus creat Inimica.* Statius lib. 11. *Urbem armis opibuſque gravem & modo civibus arctam, Ceu coelo demiſſa lues inimicave tellus, Hauſiſti.* Statim, *ſi negat*, ut Lipſius, Fl. quoque, & Voſſianus, ne Gruterus obducat ſuos, & tolerabilem imaginetur ſenſum, ubi nullus eſt. Sed de interpretatione Lipſii dubito: ſi animum ſuum & benevolentiam abnuit Juno, inquit. At Juno mihi videtur dici *negare animum* priſtinum in Herculem ſive iram, ceſſando, & non objiciendo ei novum laborem.

36. *Invadet mala?*] Sic quoque Flor. & ſimpliciter eſt aggredietur, ſive juſſus, ſive injuſſus: nihil enim in alterutram partem hoc verbum definit. Sic in Medea: *invadam deos.*

VARIORUM.

Hercul. Fur. verſ. 245. FARN.

23. *Trepidus*] Herc. Fur. v. 595. & 607. FARN.

24. *Antaeus*] Neptuni ex terra fil. gigas. Tingitaniae rex hoſpites ſecum palaeſtra certare provocans cogenſque occidit, quem Hercules cum animadvertiſſet laſſum tactu terrae recreari pectori aſtrictum expirare coëgit. FARN.

25. *Cecidit*] Herc. Fur. v. 484. FARN

26. *Una eſt*] Mei unius, cum ipſe tricorpor eſſet. FARN.

27. *Tauruſque*] Herc. Fur. v. 229. & Agamemn. v. 827. FARN.

27. *Populis horridus*] Iratus Neptunus taurum Cretenſibus immiſerat: quia Minos, ejus beneficio late mari imperans, nihilo quam ceteris diis majorem ſibi honorem habuiſſet. Eum taurum ab Hercule in Creta occiſum Claudianus teſtatur: alii in Peloponneſo necatum volunt. forte quia, ut conſtat, è Creta in Peloponneſum trajecit. Pauſanias, in Atticis. DELRIUS.

29. *Iratis*] Monſtra quippe deorum ira terris immiſſa ſuſtuli. FARNABIUS.

35. *Properet*] Properet edere. FARN.

38. *In*

Aut quis per urbes rursus Argolicas erit
Junonis odio dignus? in tutum meas
Laudes recepi. nulla me tellus silet.
Me sensit Ursae frigidum Scythicae genus,
Indusque Phoebo subditus, Cancro Libys.
Te, clare Titan, testor. occurri tibi
Quacunque fulges. nec meos lux prosequi
Potuit triumphos. Solis excessi vices.
Infraque nostras substitit metas dies.
Natura cessit. terra defecit gradum.
Laxata per me nox. & extremum chaos
In me cucurrit. inde ad hunc orbem redii,
Unde retro nemo. tulimus Oceani minas,
Nec ulla valuit quatere tempestas ratem,
Quamcunque pressi. pars quota est, quam prosequor?
Jam

GRONOVII.

38. *In tutum meas Laudes recepi.*] Rursum pejus eligit illa Palatina enneas: nam Flor. ut olim editum, *redegi*. Sequenti Fl. *Ursae frigidum Scythicae genus*, ut editur: nec corrigendum quidquam, sed ex proximo versu intelligendum, *subditum*.

45. *Infraque nostras*] Lege: *Intraque nostras.* Longius pertinent metae victoriarum mearum quam metae diei.

47. *Laxata per me nox.*] Florent. *Lassata prior est nox*; & deinde: *incucurrit*. Forte: *Laxata pejor nox & extremum chaos In me incucurrit.* Inferorum noctem vocat *pejorem* comparatione noctis, quae supra terras agitur. Sic infra: *At fata & Umbras atque pejorem polum.*

49. *Unde retro nemo.*] Flor. *Unde omne retro est. Omne*, τὸ πᾶν, universum. A qua parte, quicquid est, retro & longe remotum est. Cui, quicquid est, ab tergo est. Pedo Albinovanus. *Jampridem post terga diem solemque relictum, Jampridem notis extorres finibus orbis Per non concessas audaces ire tenebras, Hesperii metas extremaque littora mundi.*

51. *Quacumque pressi.*] Flor. ut & Mogunt. & Voss. *Quamcumque*. Rectè: nam, ut ipse ait lib. 6. nat. quaest. cap. 6. *navis dimidia nunquam jactatur.* Statim idem: *pars quota est Perseus mei?* Ovidius lib. 9. *Et, ut vincas alios, Acheloë, dracones, Pars quota Lernaeae serpens eris unus Echidnae.* Fabius decl. 252. *Quota ego sum portio istius indi-*

VARIORUM.

38. *In tutum meas*] Non perituras laudes. FARN.

41. *Phoebo*] Orienti soli. FARN.

41. *Cancro*] Cancri tropico subditus Afer. FARNABIUS.

43. *Quacunque*] In Oriente seu Occidente. FARNABIUS.

43. *Nec meos*] Neque lux tua prosequi potuit me ad Tartara penetrantem. FARN.

44. *Vices.*] Cursus, limites per vices obeundos. FARNABIUS.

46. *Defecit*] Non suppeditavit mihi ubi sisterem. FARNABIUS.

47. *Nox.*] Tenebrarum regio, Tartarus. FARNABIUS.

47. *Extremum*] Mihi objectum est Chaos. Hercul. Fur. v. 609. Thyest. vers. 830. FARN.

50. *Nec ulla*] Hercul. Fur. v. 320. FARN.

Jam vacuus aether non poteſt odio tuae
Sufficere nuptae, quaſque devincam feras
Tellus timet concipere, nec monſtra invenit.
Ferae negantur. Hercules monſtri loco
Jam coepit eſſe. quanta nunc fregi mala,
Quot ſcelera nudus? quidquid immane obſtitit,
Solae manus ſtravere. nec juvenis feras
Timui, nec infans. quidquid eſt juſſum, leve eſt.
Nec ulla nobis ſegnis illuxit dies.
O quanta fudi monſtra, quae nullus mihi
Rex imperavit! inſtitit virtus mihi
Junone pejor. ſed quid impavidum genus
Feciſſe prodeſt? non habent pacem dei.
Purgata tellus omnis in coelo videt
Quodcunque timuit. tranſtulit Juno feras.
Ambit peremtus Cancer ardentem plagam,
Libyaeque ſidus fertur, & meſſes alit.
Annum fugatae tradit Aſtraeae Leo.
At ille jactans fervidam coelo jubam
Auſtrum madentem ſiccat, & nimbos trahit.
Invaſit omnis ecce jam coelum fera,

Me-

GRONOVII.

gnatienis? Agamemn. *Sed ille noſtrae pars quota eſt culpae ſenex?* Claudianus lib. 2. in Rufinum: *Quanquam omnes alii, quos haec tormenta fatigant, Pars quota ſunt, Rufine, tui.*

69. *Annum fugatae*] Notum de Aſtrea Heinſianus tamen *fugante*: meus: *fugaſem*: Flor. & Voſſ. *fugacem*. Ut Horatius: *Eheu fugaces, Poſtume, Poſtume Labuntur anni.* Statim Flor. *At ipſe jactans.* Et verſu ſequenti: *& nimbos rapit.* non *trahit.*

VARIORUM.

52. *Tuae nuptae;*] Junoni. FARN.
55. *Monſtri*] Nullo labore domiti. FARN.
59. *Infans.*] Herc. Fur. verſ. 213. FARN.
61. *Nullus*] Nullus Euryſtheus. Hercul. Fur. verſ. 35. & infrà v. 1800. FARN.
63. *Sed quid*] Sed quid prodeſt genus humanum metu monſtrorum liberaſſe, cum illa in coelum Juno tranſtulerit? FARN.
67. *Cancer*] Thyeſt. verſ. 852. FARN.
67. *Ardentem*] Zonam torridam FARN.
68. *Alit.*] Calore maturat. FARN.
69. *Annum*] Sol Leone egreſſus intrat Virginem. FARN.
69. *Aſtraeae*] Thyeſt. verſ. 855. FARN.
70. *Ille*] *Horrenteſque jubas & fulvum cerne leonem, Hunc ubi contigerit Phoebi violentior axis, Accenſa in Cancro jam tum geminabitur aeſtas, Tunc lymphae tenues, tunc eſt triſtiſſima tellus.* FARN.

80. *Si-*

Meque antecessit. victor è terris meos
Specto labores. astra portentis prius
Ferisque Juno tribuit, ut coelum mihi
Faceret timendum. sparserit mundum licet,
Coelumque terris pejus, ac pejus Styge
Irata faciat; dabitur Alcidae locus.
Si post feras, post bella, post Stygium canem,
Nondum astra merui, Siculus Hesperium latus
Tangat Pelorus; una jam tellus erit:
Illinc fugabo maria, si jungi jubes;
Committat undas Isthmus, & juncto salo
Novâ ferantur Atticae puppes viâ.
Mutetur orbis. vallibus currat novis
Ister, novasque Tanais accipiat vias,
Da da tuendos, Juppiter, saltem deos.
Illa licebit fulmen à parte auferas,
Ego quam tuebor: sive glacialem polum,
Seu me tueri fervidam partem jubes,
Hac esse superos parte securos puta.
Cirrhaea Paean templa, & aethaream domum

Ser-

GRONOVII.

75. *Tribuit, ut coelum mihi Faciat timendum.*] Flor. *Faceret*: alludensque Vossianus, *Laceret.* Statimque: *pejus ac levius Styge.* non *pejus.* Tertio post versu: *Haud astra merui.*

81. *Una jam tellus erit*] Post alios denique Barthius succurrere se huic loco putat legendo, *ut una jam tellus erit.* lib. 26. adversar. c. 26. scilicet credemus ab auctore τὸ *ut* compositum fuisse τῷ *erit.* Potius sic distinguetur: *Siculus Hesperium latus Tangat Pelorus, una jam tellus erit, Illinc fugabo maria. Si jungi jubes, Committat undas,* &c.

VARIORUM.

80. *Siculus*] Siciliam Italiae contiguam reddam: uti olim fuit priusquam *vi pontus & undis Hesperium Siculo latus abscidit.* FARN.

81. *Pelorus;*] Unum è tribus Siciliae promontoriis, quod Italiam spectat. FARN.

83. *Committat*] Isthmo Corinthio perfosso, Aegaeum Ionio miscebo mare. FARN.

85. *Vallibus*] Alveis. FARN.

86. *Tanais*] Scythiae fluv. FARN.

91. *Securos*] A feris quas Juno in coelum transtulit. FARN.

92. *Cirrhaea*] Cultum oraculumque Delphicum (Oedip. v. 269.) & coelum meruit Apollo, interfecto uno Pythone. FARN.

92. *Paean templa,*] Apollo παιὰν aut παύων τὰς ἀνίας. *Vel* acclamatione Latonae ἰὲ παῖ caeso Pythone. FARN.

 94. *Hy-*

Serpente caeso meruit. at quoties jacet
Python in hydra? Bacchus & Perseus deis
Jam se intulêre. sed quota est mundi plaga
Oriens subactus? aut quota est Gorgon fera?
Quis astra gnatus laudibus meruit suis
Ex te & noverca? quem tuli, mundum peto.
Sed tu, comes laboris Herculei Licha,
Praefer triumphos, Euryti victos lares,
Stratumque regnum: vos pecus rapite ocius,
Qua templa tollens ara Cenaei Jovis
Austro timendum spectat Euboicum mare.

CHO-

GRONOVII.

93. *At quoties jacet*] Flor. *meruit. à quoties jacet.*

100. *Praefer triumphos,*] Fl. & Voss. *Perfer triumphos.* Jubet enim illum nuntium ire ad uxorem: qua occasione ab illa accepit tunicam, qua arsit Hercules.

102. *Qua templa tollens ara Cenaei*] *Tolli* & *premere* dicitur, quidquid supra est. *Tollit* igitur *ara templum*, quae templo tegitur, quae in templo est. Miror magnos viros hic haerere potuisse.

103. *Astro timendum*] Aliorum *Austro*, quod frustra arcent Gruteri membranae, non modo Herbip. & Ven. sed & Florentinus Vossianusque adferunt. Meus quoque & Heinsianus minor: *Haustro*. Abeant igitur, cum suo Arcturo, qui non Euboicum modo, sed omne mare reddit timendum. Plautus Rudente: *Increpui hibernum & fluctus movi maritimos. Nam Arcturus signum omnium sum acerrimum. Vehemens sum exoriens: cum occido, vehementior.* Quid facit autem huc illud Virgilii in undecimo: *scit triste Minervae Sidus & Euboicae cautes ultorque Caphareus?* An possimt rationem dare, quare Arcturus sit *sidus Minervae?* Illas quidem Euboicas cautes non astrum, sed Nauplius fecit timendas.

VARIORUM.

94. *Hydra?*] Numeroso malo, & binis singulo amputatore pullulante capitibus. FARN.

96. *Oriens*] A Baccho subactus. Oedip. v. 114. & 424. FARN.

96. *Gorgon*] Medusâ à Perseo devicta. Med. vers. 819. FARN.

100. *Triumphos,*] Insignia victoriae & imagines. FARN.

102. *Qua templa tollens ara Cenaei Jovis.*] J. Rutgersius legit *acta Cenaei Jovis.* Var. Lect. lib. 2. cap. 6. SCHRODERUS.

102. *Cenaei Jovis*] Cui templum & cultus in Cenaeo Euboeae promontorio. FARN. *Dissentit* ab aliis Scholiastes Sophoclis tradens tum demum templum Cenaeo Jovi ab Hercule erectum: cum tamen ipse Sophocles significet jam aedificatum. Ovid. 9. Met. *Victor ab Oechaliâ Cenaeo sacra parabat Vota Jovi* —— DELRIUS.

103. *Austro*] Austro flante. FARNABIUS.

104. Pa

Chorus Oechaliarum Virginum. Iole.

Iole Choro Oechalidum mista patriae excidium, suorum internecionem, suam denique servitutem plangit.

Chor. PAr ille eſt ſuperis, cui pariter dies
Et fortuna fuit. mortis habet vices,
Lente cum trahitur vita gementibus.
Quiſquis ſub pedibus fata rapacia,
Et puppem poſuit fluminis ultimi,
Non captiva dabit brachia vinculis,
Nec pompae veniet nobile ferculum.
Nunquam eſt ille miſer, cui facile eſt mori.
Illum ſi medio decipiat ratis
Ponto, cum Borean expulit Africus,
Aut Eurus Zephyrum, cum mare dividunt,
Non puppis lacerae fragmina colligit,

Ut

GRONOVII.

108. *Et puppem poſuit liminis*] Scripti quidam *luminis*; quod ait Gruterus, videre ſe contextui inſeruiſſe quoſdam, ſed non etiam cauſam quare. Nos tamen etiam in compluribus id reperimus. Sed ſolvit nodum Flor. qui *fluminis ultimi*. Stygis ſcilicet, quam poſtremam ſe navigare putabant.

VARIORUM.

104. *Par ille eſt ſuperis,*] Hemichoria prima habet choriambicos, & eſt vox Chori: altera anapaeſticos, & eſt querela Ioles: finis Chori eodem genere metri clauditur. Ponuntur haec conjunctim, quaſi ſcenae unius loco. FABRITIUS.

104. *Cui pariter*] Cujus vita ſimul cum fortunae felicis exitu deſinit. FARNABIUS.

105. *Mortis*] Vita in miſeriis acta mors eſt. FARNABIUS.

107. *Sub pedibus*] *Subjecit pedibus*, contempſit mortem & Charontis cymbam. FARN.

110. *Nec pompae*] Neque ut ſpectaculum exornabit victoris hoſtis triumphum. FARN.

110. *Nobile ferculum*] Non ducetur in triumpho. ferculum, inquit Placiades, eſt miſſus carnium. Sed hoc loco ponitur pro inſtrumento, quo ſpolia ſuſpendebantur, ut Livius uſurpavit lib. 1. his verbis: *Ipſe exercitu victore reducto, cum factis vir magnificus, tum factorum oſtentator haut minor, ſpolia, ducis hoſtium caeſi ſuſpenſa, & fabricato ad id apte ferculo, gerens in Capitolium*, &c. Aſconius Pedianus, *Ferculis*, inquit, *ſigna ante triumphantem vehi per pompam ſolebant*. DELRIUS.

111. *Nunquam*] Vide Chorum tertium. Agamemn. verſ. 585. FARNABIUS.

112. *Ratis*] Fracta, hians, fatiſcens. FARN.

114. *Mare*] Maris dominium inter ſe venti victores

Ut littus medio speret in aequore.
Vitam qui poterit reddere protinus,
Solus naufragium non poterit pati.
Nos turpis macies & lacrimae tenent,
Et crinis patrio pulvere sordidus.
Nos non flamma rapax, non fragor obruit.
Felices sequeris Mors, miseros fugis.
Stamus: nec patriae moenibus, heu locus
At silvis dabitur; lapsaque sordidae
Fient templa casae. jam gelidus Dolops
Hac ducet pecudes, qua tepet obrutus,
Stratae qui superest Oechaliae, cinis.
Illo Thessalicus pastor in oppido
Indocta referens carmina fistula,
Cantu nostra canet tempora flebili.
Et dum pauca Deus saecula contrahit,
Quaeretur, patriae quis fuerit locus.

Fe-

GRONOVII.

123. *Stamus : nec patriae*] Vexatissimus locus. Delrius: *Sed silvis dabitur.* Scaliger eodem sensu: *At silvis.* Sed frustra dicet non datum iri patriae moenibus locum, quae jam dejecta erant & prostrata. Gruterus: *Stamus nos: patriae moenibus heu, locus.* Dan. Heinsius: *Stamus nunc patriae moenibus heic locus.* Nam scriptorum nonnulli *nunc* pro *nec*: quidam, *en* pro *heu*. Flor. *patriis messibus.* Fortassis: *Stamus; nec patria est. messibus heic locus Et silvis dabitur.* Vel, *Stamus, sed patriae messibus heu locus Et silvis dabitur.* Nos superstites sumus. at hic locus, ubi patria nostra stetit, in arvum & silvam convertetur. Statim: *Quaeretur, patriae quis fuerit locus.*

131. *Et dum pauca Deus secula contrahit*,] Florent. melius: *contrahet.*

VARIORUM.

ctores partiuntur. FARN.

119. *Nos turpis*] Quae turpem vitam per servitutem praetulimus morti honestae. FARN.

122. *Felices*] Idem in Troade dicit Hecuba. DELRIUS.

125. *Gelidus*] Namque ad Pindum in Phthia extrema habitant Dolopes pop. Thessal. FARNABIUS.

127. *Oechaliae*,] Oechaliae plures, Eustathio quinque, hic de Euboeae, quae *dicta Euryti*, vide Strab. lib. 10. DELRIUS.

129. *Indocta fistula.*] *Calamo agresti*, ut ait Virgilius, pastoritiam fistulam Tibullus II. 5. 30. *garrulam*; alii *stridulam* vocant; à Graecis σύριγξ propter sibilum; ex cicutis, avenis, calamis, vel arundinibus conficiebatur, singulis primo tubulis, mox binis, tandem septenis cohaerentibus, & conglutinatis cera & lino vel setis; ita, ut qua ori inferebantur, aequales essent; qua sonus & spiritus efferebatur, alae instar, inaequales. ita Scalig. art. Poët. lib. 4. DELRIUS.

135. *Tre-*

Felix incolui non steriles focos,
Nec jejuna soli jugera Thessali.
Ad Trachina vocor, saxa rigentia,
Et dumeta jugis horrida torridis,
Vix gratum pecori montivago nemus.
At si quas melior sors famulas vocat,
Illas aut volucer transferet Inachus;
Aut Dircaea colent moenia, qua fluit
Ismenos tenui flumine languidus.
Heic mater tumidi nupserat Herculis.
Quae cautes Scythiae, quis genuit lapis?
Num Titana ferum te Rhodope tulit,
Te praeruptus Athos, te fera Caspia,
Quae virgata tibi praebuit ubera?
Falsa est de geminis fabula noctibus,
Aether cum tenuit sidera longius,

GRONOVII.

133. *Non steriles locos,*] Ingrata repetitio vocis ex praecedente versu. Flor. *Felix incolui non steriles focos.* Penates. Virgilius: *Hortor amare focos.*

140. *Qua fugit Ismenos tenui flumine.*] Lipsius caussatus non convenire rapidum & *fugae* verbum huic languenti, è scripto probat: *qua fluit.* Ergo, ut amicis omnia communia, ille alter: Vera lectio, quae in Basileens. margine excusa, *fluit.* nam Ismenus *languidus* opponitur Inacho *volucri*; *fugit* hic, ille *fluit.* Quam bellum autem, *fluit flumine?* Nimirum non meminerant *fugere* esse Senecae quocumque motu labi, decurrere, ire: ut *fuga* pro itione: quemadmodum superius notavimus Nisi malis: *quae lavat.*

145. *Te fera Caspia,*] Florent. *te fera Caspias.* Nempe ut Thespii filiae *Thespiades*, Thestii Althaea *Thestias*, ita Caspius *Caspias* facit. Sic *Daulia* & *Daulias* ales.

VARIORUM.

135. *Trachina*] Urbem Thessaliae ab Hercule in aspero & saxoso solo conditam Troad. vers. 816. FARN.

137. *Pecori*] Capris. aut etiam capreis. FARN.

138. *At si*] Quod si quae nostrum melioris soli dominum sortitae fuerint. FARN.

139. *Transferet*] Ad urbes Inachias, i. e. Argos Mycenasve transferet. FARN.

140. *Dircaea*] Thebas Boeotiae. à Dirce fonte. Phoen. vers. 126. FARN.

142. *Mater*] Alcmena nupta Amphitryoni. FARNABIUS.

143. *Quae cautes*] Γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐςὶν ἀπηνής. Iliad, π. *duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.* FARN.

144. *Titana*] Aliquisne de Titanum genere, & in rupe quapiam seu monte genitus; Rhodope scil. aut Atho? FARN.

145. *Athos,*] Med. vers. 719. FARN.

147. *Falsa*] Neque enim verum est Jovem geminae noctis opera te genuisse Hercul. Fur. vers. 24. Agamem. vers. 809. FARN.

Commifitque vices Lucifer Hefpero,
Et folem vetuit Delia tardior.
Nullis vulneribus pervia membra funt.
Ferrum fentit hebes; lentior eft chalybs.
In nudo gladius corpore frangitur,
Et faxum refilit, fataque negligit,
Et mortem indomito corpore provocat.
Non illum poterant figere cufpides,
Non arcus Scythica tenfus arundine,
Non quae tela gerit Sarmata frigidus;
Aut qui foliferae fuppofitus plagae
Vicino Nabathae vulnera dirigit.

Par-

GRONOVII.

150. *Et foles vetuit Delia*] Fl ut Crufer. *folem*; Arcuit, morata eft. Ut infrà: *Chaonis quondam loquax Stat lata vafti quercus & Phoebum vetat*

151. *Nullis vulneribus pervia monftra funt.*] Lipfius ex Mf protulit: *pervia membra funt. Ferrum fentit hebes.* Itaque & ante triennium amicus ejus conjecit *membra*, & ex Mf. jampridem recenfuit, *fentit*. At Gruterus veretur fidem habere unico tefti, cum fufus fit utcumque fenfus fcripturae receptae. Immo non nifi perineptus. Ne laboret autem unici teftis fides, fcito utrumque effe in Florentino.

160. *Vicino Nabathae*] Reprehendit Scaliger, Parthos angufte interpretatus à Parthia proprie dicta, quae ab Arabia remotiffima. Sed Parthi debent intelligi venire, quoufque Parthicum patebat Imperium Senecae tempore. Multa enim paffim talia infpergit fuo quam heroum aevo congruentiora. Quum bello civili inter Trefviros C. R. & occifores Caefaris Hierofolyma caperent, & Hyrcanum abducerent Parthi, quantum aberant ab Arabia? *Nabathes ἀντὶ τὸ Nabathaeus*, ut *Macetes* pro *Macedone*,

VARIORUM.

149. *Commifitque*] Continuatis nullo die intermedio noctibus, loco Luciferi, qui mane debebat oriri, manfit Hefperus dux noctis, ejus vices fungens. Loquitur quafi de diverfis ftellis, cum una fit, pro diverfis functionibus diverfa nomina fortita. DELRIUS.

150. *Et folem*] Luna tardius progreffa non ceffit diei. FARNABIUS.

151. *Pervia*] Penetrabilia. FARN.

152. *Chalybs*] Non diftincta metalli fpecies, ut perverfe quidam, fed ferri, purioris, fincerioris, & durioris fpecies, certa quadam temperatura conftans: nonnihil ut puto diverfum à *στόμωμα*, quod ipfum quoque certa ferri temperatura eft, juxta Ariftotelem lib. 4. Meteor. DELRIUS.

157. *Scythica*] Hercul. Fur. 1126. FARNABIUS.

158. *Sarmata*] Hercul. Fur. 538. FARN.

159. *Soliferae*] Orientali feu Auftrali. FARN.

160. *Nabathae*] Incolae Arabiae Petreae. FARN. Dionyf. & alii Graeci fine afpiratione N[illegible]. Tamen quia & haec vox ab Hebraeis manavit, dicti enim Nabathae à Nebajoth feu Nabajoth נְבָיוֹת filio Ifmaëlis Genef. 25. 13. & tota regio ab Euphrate ufque ad mare rubrum, magna fcilicet Arabiae portio, Nabajoth feu Nabathena, נביות Ifajae 60. 7. non vereor non fequi Graecos, & confuetudinem vulgatam retinere. Porro cum ad Euphratem ufque Nabathaei fe porrigant, merito illis vicinos dixit Parthos. DELRIUS.

161. *Cucf-*

Parthus Cnoffiacis certior ictibus.
Muros Oechaliae corpore propulit.
Nil obftare valet. vincere quod parat,
Jam victum eft. quota pars vulnere concidit?
Pro fato patuit vultus iniquior,
Et vidiffe fat eft Herculeas minas.
Quis vaftus Briareus, quis tumidus Gyges,

Su-

GRONOVII.

165. *Pro fato patuit*] Quum genus loquendi non approbarem mihi, *poffe pro fato*, eoque conjicerem *patuit*, ne quid temere agerem, infpectis quibus has tragoedias recenfere feria res fuit, deprehendi, quum vulgo obtineret *patuit*, alterum fubjectum à Lipfio, ita placuiffe amico ejus ut id ab fe proditum mallet. Nec poftea quifquam reclamavit. At nos revocamus *patuit*, nec optimorum auctoritate carens & exquifitae aevoque propriae dictionis. *Patere* interdum eft idem quod valere & effe. Sic *patere multum*, *patere tantum*, *patere plus*, *patere fatis* Senecae., Plinius lib. 33. cap. 3. *Talentum Aegyptium pondo LXXX. patere Varro tradit.* Ubi male de Budaei conjectura ediderunt *capere*. *Satis patentes divitias* pro fatis magnis & validis, nofter de tranquill. cap. 9. Lucanus de Mario; *menfoque hominis quid fata paterent.* Id eft, experto quid valerent fata ad producendum hominem ab infima ad fummam fortunam & viciffim à fumma ad infimam. *Patuit pro fato*, eft, paruit tantum quantum fatum: pro fato fuit: eandem vim habuit quam fatum.

167. *Qui vaftus Briareus*,] Fabricius edidit, *Quo v. B. quo tum.* tanquam velit pari vultus horrore fuiffe Gigantes atque Herculem. Quod dum mulcere vult Scaliger, durius reddit, ante *Supra Theffalicos* fubaudiendo *qui*: neque enim tali loco id fubaudiri poteft. Lipfius è MS. probavit, quod editur paffim: fed praeterea conjecit, *rigeas*, nempe, ut fit: illi ipfi, qui coelum impugnarunt feroces, rigefcant & pereant ab hoc vultu. At amicus ejus non deeffe ait fcriptos, qui bis habeant *quo*, & fententia non incommoda: fingit autem eam fententiam, quae neceffario requirat *qui*, non *quo*: adfpectu Herculis Briarea & Gygen prae metu obriguiffe, quando videre ipforum fratres gigantes fuperantem. Hoc adverfus *rigeat* valet, non adverfus *qui*: neque enim poteft fic accipi, nifi fermone ita concepto: Qui Briareus, quique Gyges contra deos fteterunt, ille uterque hoc vultu vifo obtorpuit. Florentinus oftendit plus terroris in Herculis quam in gigantum vultu has mulieres crediditfe. Habet enim utrobique. *Quis*: dein, *Theffalicum ftetit aggerem Coeloque.* Alii; *Coelo ut infereret.* Scribendum igitur: *Quis vaftus Briareus, quis tumidus Gyges Supra Theffalicum quum ftetit aggerem Coeloque inferuit vipereas manus, Hoc vultu riguit?* id eft, tam rigidus horridufque apparuit. Hippolyto: *In ore Graio Scythicus apparet rigor.* Placet etiam congeftos illos montes dici *aggerem*: è caefpitibus conftat agger: gigantibus autem pro caefpitibus montes. Eft & in Florent. *tumidus gigans.* neque incommodè penitus hic commune nomen: quis Briareus, quis aliorum gigantum. Saepe tamen librariorum culpa in membranis hoc vocabulo alterum tegitur.

VARIORUM.

161. *Cnoffiacis*] Cretenfibus. Herc. Fur. verf. 18. qui fagittandi peritiffimi. Hippol. verf. 812. FARNABIUS.

162. *Corpore*] Inermis, abfque machina. FARNABIUS.

165. *Pro fato*] Ea vis & virtus Herculis, ut vultus ejus iratior, fit pro fato: & vidiffe ejus minas, fufficiat in mortem. Oculi & verba ejus, telum. FARNABIUS.

167. *Briareus*,] Ἑκατόγχειρος Αἰγαίων. FARN.

167. *Gyges*,] Gyges Briarei frater terrae fil. FARN. *Gygen* Hefiodus, Apollonii Scholiaftes, Hyginus, Capitolinus & Prifcianus agnofcunt. Ovidius quoque cecinit: *Centimanumque Gygen, femibovemque virum.* Idem 2. Amorum: *Aufus eram memini coeleftia dicere bella, Centimanumque Gygen, & fatis oris erat.* Faftor. lib 5. *Quid gravius victore Gygo captiva tuliffem?* DELRIUS.

 168. *Ag-*

Supra Thessalicos cum stetit aggeres,
Ut coelo insereret vipereas manus,
Hoc vultu riguit? commoda cladibus
Magnis magna patent. nil superest mali.
Iratum miserae vidimus Herculem.
Iole. At ego infelix, non templa suis
Collapsa deis, sparsosve focos,
Natis mistos arsisse patres,
Hominique deos, templa sepulchris;
Nullum querimur commune malum.
Alio nostras Fortuna vocat
Lacrimas. alias flere ruinas
Mea fata jubent. Quae prima querar?
Quae summa gemam? pariter cuncta
Deflere juvat. nec plura dedit
Pectora tellus, ut digna sonent
Verbera fatis. me vel Sipyli

Fle-

GRONOVII.

170. *Commoda cladibus Magnis magna patent.*] Delrius ad lucem horum verborum jubet inspici Chorum primum Agamemnonis, quo demonstratur omni, magnam fortunam esse obnoxiam magnis casibus; minus gravibus mediocrem. At longe alius horum verborum sensus: nempe magnis cladibus patere sive adesse magna commoda: ex ultimis calamitatibus hoc existere commodi, ut nihil sit ultra metuendum. De quo ad Phoenissas.

182. *Deflere juvat. nec plura dedit*] Haud dubie aliquid deest, ut visum Dan. Heinsio. Dignissima vero summi illius viri ingenio, dignissima Senecae interpositio, quam facit, modo ita castigetur: *Deflere juvat. Cur non oculos Plures nobis, nec plura dedit Pectora Tellus, ut digna sonent Verbera fatis?* Rogat, cur non dederit Tellus, quippe omnium mater. At contra nonnemo: nil tanti est. quorsum enim oculi ad planctum? At ô bone, non oculi ad planctum respiciunt, sed ad τὸ *Deflere*. Verba haec fuisse auctoris quis juret? Sensus certe fuerunt. Posuimus etiam, *Verbera fatis*, non, ut vulgo, *Verbera planctu*: quia sic Florentinus, & ipsa *verbera* pro planctu dixit. Ut digne plangam mea fata.

VARIORUM.

168. *Aggeres,*] Montes Pelion, Ossam, Olympum accumulatos. Hercul. Fur. vers. 970. Troad. vers. 827. FARNABIUS.

184. *Me vel*] Ut Nioben. Hercul. Fur. vers. 389. Agam. vers. 370. FARN.

184. *Sipyli*] Me ad instar Niobes in saxum Dii mutent, & in Sipylo statuant. Aeschylus ἐν τῇ Νιόβῃ, Σίπυλον Ἰδαίαν ἀνὰ χθόνα. id confirmant Strabo lib. 1. Pausanias in Atticis, Stephanus de urbibus, & Plutarchus in lib. de fluviis. DELRIUS.

186. *Exi-*

Flebile ſaxum fingite, ſuperi,
Vel in Eridani ponite ripis,
Ubi moeſta ſonat Phaëthontiadum
Silva ſororum. me vel Siculis
Addite ſaxis, ubi fata gemit
Theſſala Siren: vel in Edonas
Tollite ſilvas: qualis natum
Daulias ales ſolet Iſmaria
Flere ſub umbra. formam lacrimis
Aptate meis, reſonetque malis
Aſpera Trachin. Cypria lacrimas
Myrrha tuetur: raptum conjux
Ceyca gemit. ſibi Tantalis eſt
Facta ſuperſtes. fugit vultus
Philomela ſuos, natumque ſonat

Fle-

GRONOVII.

185. *Flebile ſaxum figat, ſuperi,*] Lipſius è Mſ. *fingite.* Eo putat Delrius confirmari veterem ſuſpicionem ſuam *figite.* Non carpo, inquit Gruterus, ſed ſic nullus Pall. At Flor quoque *fingite*: idque ſine ſuſpicione ulla recipiendum. Idem, *Sipylum.*

187. *Phaëthontiadum Turba ſororum.*] Quanto ſuavius Florent. *Silva ſororum.* nam in arbores ſuccini mutatas notiſſimum.

189. *Ubi fata gemit Theſſala Siren: vel in Edonas Tollite*] Flor. *ubi fata gemam Theſſala Siren.* ipſa enim addi illis & ex earum Sirenum numero fieri velit. dein idem: *vel in Edonas Ponite ſilvas.*

195. *Cyprias lacrimas Myrrha tuetur:*] Melius Flor. *Cypria lacrimas.*

199. *Natumque ſonat Flebilis Itym.*] Lege cum Etruſco: *Flebilis Atthis.* Progne enim & Philomela Atthides, Pandionis filiae.

VARIORUM.

186. *Eridani*] Padi fluv. Italiae, cujus in ripis ſorores Phaëtontis caſum fratris lugentes in alnos ſeu populos mutatae ſunt. FARNABIUS.

189. *Fata*] Se à Muſis, quibuſcum contendere auſae ſunt, deplumatas. *Vel* quod Proſerpinam raptam non invenerint. FARN.

190. *Theſſala Siren:*] A patre Acheloo, qui è Theſſalia. Med. 355. FARN. Theſſalam dicit, quia Sirenes Acheloi filiae ſunt, Nonnus in Dionyſiacis. DELRIUS.

190. *Edonas*] Thracias ab Edone monte. FARNABIUS.

192. *Daulias*] Philomela (vel ut aliĩ Procne) in luſciniam converſa. à Daulide opp. Phocidos ſub ditione Terei. Agamemn. verſ. 665. FARN.

195. *Trachin.*] Troad. verſ. 816. & ſuprà verſ. 136. FARN.

196. *Myrrha tuetur:*] Cynarae regis filia à patre inſcio impraegnata: cujus, ubi reſciſſet, iram fugiens in Sabaeam, mutata eſt in Myrrham arborem. FARN.

196. *Conjux*] Agamem. verſ. 674. FARN.

197. *Sibi*] In lapidem quippe obduruit qui formam Niobes retinet, lacrymareque videtur. FARNABIUS.

198. *Fugit*] Mutata ſcil. in avem. Suprà verſ. 192. FARN.

Flebilis Atthis. cur mea nondum
Capiunt volucres brachia plumas?
Felix, felix, cum ſilva domus
Noſtra feretur, patrioque ſedens
Ales in agro referam querulo
Murmure caſus: volucremque Iolen
Fama loquetur. vidi, vidi
Miſeranda mei fata parentis.
Cum letifero ſtipite pulſus,
Tota jacuit ſparſus in aula.
Prô, ſi tumulum fata dediſſent,
Quoties genitor quaerendus eras!
Potuine tuam ſpectare necem,
Nondum teneras veſtite genas,
Necdum forti ſanguine Toxeu?
Quid veſtra querar fata, parentes,
Quos in tutum mors aequa tulit?
Mea me lacrimas fortuna rogat.
Jam jam dominae captiva colos

Fu-

GRONOVII.

204. *Querulo Murmure queſtus: volucremque Iolen Turba*] Lipſius è Mſ. *Murmure caſus*: dein, *Fama loquetur.* Prius non tanti fuit amico ejus, ut commemoraret. Immo tanquam ultro defendens vulgatum, *τοῖς Querulo queſtus* ait ludere vocabulo. Non adeo jejunus erat puerilium figurarum Seneca. Poſterius recepit duorum ſuorum auctoritate. Gruterus utrumque melius fatetur: ſi adſentirentur modo Mſſ. codices. Satis eſt codicem, puta Florentinum.

214. *Nondum fortis ſanguine Toxeu!*] Rectius Florent. *forti ſanguine.* Corroborato, virili. Et ſequenti: *Quid veſtra queror.*

VARIORUM.

202. *Felix,*] O felix eſſem, ſi ut illa, ego avis facta in ſylvis caſus meos quererer. FARNABIUS.

206. *Vidi, vidi*] Hyginus, in fabulis, Hercules inquit, cum Iolen Euryti filiam in conjugium petiiſſet, illaque cum repudiaſſet, Oechaliam expugnavit: qui, ut à virgine rogaretur, parentes ejus coram ea interficere velle coepit; illa animo pertinacior, parentes ſuos ante ſe necari eſt perpeſſa. DELRIUS.

208. *Stipite*] Clava Herculis. FARNABIUS.

209. *Sparſus*] Contritus & in fruſta concíſus. FARNABIUS.

210. *Si tumulum*] Imitatur illud verſ. 1256. & 1269. Hippol. FARN.

213. *Veſtite*] Barbate. FARN.

216. *In tutum*] Neque enim dolorem ſentitis, quod ego facio. FARN.

220. *For-*

Fusosque legam: prô, saeve decor,
Formaque mortem paritura mihi:
Tibi cuncta domus concidit uni,
Dum me genitor negat Alcidae,
Atque Herculeus socer esse timet.
Sed jam dominae tecta petantur.
Chor. Quid regna tui clara parentis,
Proavosque tuos respicis amens?
Fugiat vultus fortuna prior.
Felix, quisquis novit famulum
Regemque pati, vultusque suos
Variare potest. vires pepulit
Pondusque mali, casus animo
Qui tulit aequo.

ACTUS

GRONOVII.

228. *Patiens, quisquis*] Flor. *Felix, quisquis.* ut in Mog. Delrius, in uno suorum invenere Gruterus: qui caetera recte ordinat, nec de profundiore ulcere suspicari debuit. Male Scaliger: *pertulit aequo. Famulum regemque pati*, ne quid erres, (neque enim ita loquuntur commentatores, ut se intellexisse demonstrent) est pro diversitate temporum famuli regisque personam gerere. *Novit famulum regemque pati*, qui potest pati & vivere laetus nec fortunam accusans, si alterius in potestate sit; rursumque potest pati & vivere modestus ac fortunae reverens, si rex sit. Quasi esset, qui potest pati se famulum esse, non intoleranti neque abjecto animo servitutem à fortuna impositam excipiendo: qui potest pati se regem esse, non impotenti neque inflato animo regnum ab eadem fortuna concessum usurpando. De verbo *Pati* supra egimus

230 *Vires pepulit*] Flor. *Rapuit vires Pondusque mali.* Forte, *malo.*

VARIORUM.

220. *Formaque mortem*] Deianira apud Sophoclem, in Trachiniis, ait venustam formam Iolae exitio fuisse: —— προσβλέψασ' ὅτι τὸ κάλλος αὐτῆς τὸν βίον διώλεσεν. Plutarch. in Parallelis, ex Nicia Mallote, retulit, Iolen, cum Hercules Oechaliam oppugnaret, se de muro praecipitem dedisse; casu autem vento vestem sinuante, nihil mali perpessam fuisse. DELRIUS.

221. *Tibi*] Mea solius causa. FARNABIUS.

222. *Dum me*] Repudiatus enim ab Euryto Hercules filiam ejus Iolen uxorem ambiens Oechaliam expugnavit, regemque cum suis interfecit. FARN.

227. *Fugiat*] Noli recordari, vel dissimula fortunam priorem. FARN.

228. *Quisquis*] Quicunque è regni fastigio in servitutem deturbatus fortunam mutatam aequo animo ferre potest; vultumque scenae adaptare, multo levius reddit malum, *quod corrigere est nefas.* FARN.

ACTUS SECUNDUS.

NUTRIX. DEIANIRA. LICHAS Muta Perſona.

Furens zelotypia Deianira conſpecta Iole vindictam meditatur veſtemque venenatam Herculi mittit.

Nutr. O Quam cruentus foeminas ſtimulat dolor,
Cum patuit una pellici & nuptae domus!
Scylla, & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus eſt timenda. nulla non melior fera eſt.
Namque ut reluxit pellicis captae decus,
Et fulſit Iole, qualis innubis dies,
Purumve claris noctibus ſidus micat:
Stetit furenti ſimilis, ac torvum intuens
Herculea conjux: foeta ut Armeniâ jacens
Sub rupe tigris, hoſte conſpecto exſilit:
Aut juſſa thyrſum quatere, conceptum ferens
Maenas Lyaeum, dubia quo greſſus agat,
Haeſit parumper: tum per Herculeos lares
Lymphata rapitur; tota vix ſatis eſt domus.
Incurrit, errat, ſiſtit. in vultus dolor

Pro-

GRONOVII.

233. *Foeminas ſtimulat dolor,*] Fl. vehementius: *ſtimulat furor.* Idem altero poſt: *Purisve clarum*: ut & Lipſianus.

241. *Foeta ut Armeniâ jacens Sub rupe*] Sic & Flor. non *armento.* Amicus Lipſii, quum verbo agnoſcere beneficium poſſet, multis laborat, ne videatur aut ab illo primo accepiſſe, aut negligens fuiſſe non utendo, quod ab alio ſe priorem habuiſſe vult credi.

246. *Lymphata rapitur;*] Flor. *Attonita fertur.*

VARIORUM.

235. *Scylla,*] Thyeſt. verſ. 577. FARN.

238. *Innubis*] Ἀνέφελος, ſerena, candida. FARNABIUS.

239. *Sidus*] Luna ſeu aliud ſidus. FARN.

242. *Hoſte*] Venatore FARN.

243. *Juſſa*] Enthea, inflata Bacchi numine & haſtam pampinis involutam vibrans. FARN.

244. *Maenas*] Oedip. verſ. 436. FARN.

244. *Lyaeum,*] Oedip. verſ. 508. FARN.

246 *Lymphata*] Med. verſ. 386 FARN.

247. *Incurrit,*] Vide initium actus 3. Medeae, cujus

Processit omnis: pectori penè intimo
Nihil est relictum. fletus insequitur minas.
Nec unus habitus durat, aut uno furit
Contenta vultu. nunc inardescunt genae,
Pallor ruborem pellit, & formas dolor
Errat per omnes. queritur, implorat, gemit.
Sonuëre postes: ecce praecipiti gradu
Secreta mentis ore confuso exerit.
Deian. Quamcunque partem sedis aethereae premis
Conjux Tonantis, mitte in Alcidem feram,
Quae mihi satis sit: si qua foecundum caput
Palude tota vastior serpens movet,
Ignara vinci: si quid excessit feras,
Immane, dirum, horribile, quo viso Hercules
Avertat oculos; hoc sinu immenso exeat.
Vel si ferae negantur, hanc animam precor
Converte in aliquid: quodlibet possum malum
Hac mente fieri. commoda effigiem mihi
Parem dolori. non capit pectus minas.
Quid excutis telluris extremae sinus,
Orbemque versas? quid rogas Ditem mala?

Omnes

GRONOVII.

249. *Fletus insequitur genas.*] Lege ex Flor. *minas.* Modo dira minatur, modo muliebriter flet.

254 *Sonuëre postes*:] Non crepitu digitorum, ut hic annotant, tanquam insanae & furenti haec cura fuerit, sed stridore cardinum naturali.

VARIORUM.

cujus loci affectuum haec adumbratio. FARN.

254. *Sonuëre*] Crepuere fores à veteri Graecorum more: apud quos cum fores aperirentur in viam, exituri digitis ostium intus pulsantes velle aliquem prodire significabant, ut forte adstantes vel praetereuntes caverent sibi, ne a foribus in vicum dejectis laederentur. FARN.

257. *Conjux*] Juno. FARN.

258. *Mihi*] Ad iram meam explendam: tui enim odii feras superavit omnes. FARN.

258. *Si qua*] Si quod numerosius Hydra malum invictum. Hercul. Fur. 240. FARN.

262. *Hoc sinu*] E sinu terrae, inquit Scaliger. FARN Vide ad Troadas vers. 172.

263. *Animam*] Meam, me. FARN.

265. *Hac mente*] Irata, furiata. FARN.

265. *Commoda*] Da huic animae meae aptam & parem monstrosi corporis effigiem, quae conceptam exequatur malitiam. FARN.

Omnes in isto pectore invenies feras,
Quas timuit. odiis accipe hoc telum tuis.
Ego sum noverca: perdere Alcidem potes.
Profer manus quocunque. quid cessas Dea?
Utere furente. quod jubes fieri nefas?
Reperi. quid haeres? ipsa jam cesses licet,
Haec ira satis est. *Nutr.* Pectoris sani parum,
Alumna, questus comprime, & flammas doma.
Frena dolorem. conjugem ostende Herculis.
Deian. Iole meis captiva germanos dabit
Natis? Jovisque fiet è famula nurus?
Num flammâ cursus pariter & torrens ferent?
Et Ursa pontum sicca caeruleum bibet?
Non ibo inulta; gesseris coelum licet,
Totusque pacem debeat mundus tibi:
Est aliquid hydra potius; iratae dolor

Nu-

GRONOVII.

269. *Invenias feras, Quas timeat.*] Flor. *invenies feras, Quas timuit.* Ut in Hercule Furente: *nempe pro telis gerit, Quae timuit & quae fudit.* Et infrà: *Herculis tantum fui Conjux timentis.* Unde confirmatur conjectura nostra in ludo de morte Claudii: *Tum Hercules primo aspectu sane perturbatus est, ut qui etiam Junonia monstra timuerit.*

272. *Profer manus quocumque*] Fl. & omnes fere, quos vidi, *Perfer.* Unde Nic. Heinsius. *Fer, fer manus quocumque.*

280. *Non flamma cursus*] Delrius conjicit: *Ut flamma c. p. & t. ferant, Ut Ursa.* Gruterus, quum omnes MSS. *Num flamma*, non frustra censet se suspicari, *Tum flamma.* Scaliger, *Non flamma pariter*: quod jam secuti sunt. Fuit & vir doctus cui placeret: *Non flamma pariter ut torrens.* quemadmodum Plauto, *filium pariter moratum ut pater.* Sed Seneca non dicit futurum, ut ignis instar torrentis fluat: id fieri quandoque testis Vesuvius: sed ut conjunctim eant: quod fieri nullo modo potest. Recte omnino scripsi: *Num flamma.* An etiam ignis miscebitur aquae, &

VARIORUM.

270. *Hoc telum*] Hoc pectus meum. FARN.

271. *Ego sum*] *Emphasis.* Ego jam noverca liberis ex pellice Herculis, furore meo novercali superabo tuum in pellices & Jovis furta odium. FARNABIUS.

273. *Utere*] Me instrumento usa perdere Herculem potes. FARN.

275. *Haec ira*] Mea haec. FARN.

276. *Flammas*] Irarum. FARN.

277. *Herculis.*] Dignam Hercule heroe. FARN.

278. *Germanos*] Improprie positum pro consanguineis fratribus. DELRIUS.

280 *Flamma*] *Ante cum flammis aquae, &c. fidem foedusque jungent.* Thyest vers. 479. FARNABIUS.

281. *Ursa*] *Prius perfundet Arctos pontus.* Vide Thyest. vers. 476. FARN.

282. *Gesseris*] Herc. Fur. vers. 68. FARN

284. *Est aliquid*] Senties tamen esse monstrum Hydra pejus, dolorem scil. conjugis *quae viduata taedis Ardet & odit.* Med. vers. 581, FARN.

285. *Quis*]

Nuptae. Quis ignis tantus in coelum furit
Ardentis Aetnae ? quidquid est victum tibi,
Hic vincet animus. capta praeripiet toros?
Adhuc timebam monstra. jam nullum est malum.
Cessere pestes. in locum venit ferae
Invisa pellex. summe prô rector deûm,
Et clare Titan, Herculis tantum fui
Conjux timentis. vota quae superis tuli,
Cessere captae. pellici felix fui.
Illi meas audistis, ö superi, preces:
Incolumis illi remeat. ô nulla dolor
Contente poena, quaere supplicia horrida,
Incogitata, infanda. Junonem doce,
Quid odia valeant. nescit irasci satis.
Pro me gerebas bella. propter me vagas
Achelous undas sanguine infecit suo,
Cum lenta serpens fieret; in taurum trucem
Nunc flecteret serpente deposita minas;
Et mille in hoste vinceres uno feras.
Jam displicemus, capta praelata est mihi.

Non

GRONOVII.

Ursae occident ? quasi dicat perinde istud futurum, ut hoc. id est, neutrum unquam. Vide lib. 4. Observ. cap. 11

286. *Quicquid est victum tibi,*] Frustra blanditur Grutero : *quicquid invictum tibi* : etsi Scaliger quoque hoc melius pronunciarit. Nihil enim adhuc invictum Herculi.

VARIORUM.

285. *Quis*] Neque enim Aetnae ignes furunt, quantum offensae uxoris irae. FARN.

287. *Capta*] Mihine captiva praeripiet tori gaudia? FARN.

288. *Adhuc*] Hactenus, prius. FARN.

292. *Timentis.*] Anxii, dum monstra domanda aggrederetur, illius vero incolumis aliae mihi gaudia praeripiunt, infrà vers. 295. FARN.

293. *Captae.*] In bonum & utilitatem Ioles captivae. FARN.

295. *Incolumis*] Suprà vers. 292. illi incolumis, mihi non ita. FARN.

299. *Gerebas*] Cum Acheloo Acarnaniae fluv. qui me uxorem ambivit, seque viribus Herculi inferiorem perspiciens in varias se mutavit formas ὃς φοιτῶν ἐναργὴς, ταῦρος, ἄλλοτ' αἰόλος δράκων ἑλικτὸς, ἄλλοτ' ἀνδρείῳ τύπῳ βούπρωρος, infrà vers. 585. FARN.

300. *Undas*] In quas se transformaverat Achelous. FARN.

Non praeferetur. qui dies thalami ultimus
Noſtri eſt futurus, hic erit vitae tuae.
Quid hoc? recedit animus, & ponit minas.
Jam ceſſit ira, quid miſer langues dolor?
Perdis furorem? conjugis tacitae fidem
Mihi reddis iterum. quid vetas flammas ali?
Quid frangis ignes? hunc mihi ſerva impetum.
Pares eramus. non erit votis opus.
Aderit noverca, quae manus noſtras regat,
Nec invocata. *Nutr.* Quod paras demens ſcelus?
Perimes maritum, cujus extremus dies
Primuſque laudes novit, & coelo tenus
Erecta terras fama ſuppoſitas habet?
Rogos in iſtos terra conſurget parens,
Domuſque ſoceri prima, & Aetolum genus
Sternetur omne; ſaxa jamdudum & faces
In te ferentur. vindicem tellus ſuum

De-

GRONOVII.

309. *Conjugis ſanctae fidem*] Flor. *coniugis tacitae fidem.* id eſt, diſſimulantis injuriam & ſine querela ferentis impatientiam viri: ut de Africani uxore Valerius Maximus lib 6. cap. 7.

312. *Pares eramus.*] Flor. *Patres erimus.* Lege: *Pares coimus.* Neque enim placere poteſt quorundam *eamus.*

320 *Saxa jamdudum & faces In te feruntur.*] Nihil neceſſe eſt ſincerum vas incruſtare. *Ferentur* Flor. & Lipſianus: idque tam exigit res quam *Sternetur* & *Defendet.*

VARIORUM.

307. *Quid*] Coarguit ſe, quod iram remiſerit. FARNABIUS.

309. *Conjugis fidem*] Quae ſanctam uxorem deceat. FARN.

311. *Ignes?*] Furoris & irae. FARN.

312. *Pares eramus*] Ira Herculem aequavi, quae mihi ſi maneat, non erit opus auxilium divinum invocare. aderit enim vel non vocata Juno. FARN.

313. *Noverca,*] Juno. FARN.

315. *Extremus.*] Occidens & Oriens, Herc. Fur. verſ. 37. FARN.

316 *Coelo*] *Fama ſuper aethera notus, ſub pedibus terras videt.*

318 *Terra*] Terra parens communis tot monſtris ab illo purgata vindicabit. FARN.

319. *Domuſque*] Oenei patris tui domus ſternetur prima in ejus necis vindictam; totaque una Aetolia patria tua. FARN.

320. *Saxa*] Seditioſi populi tela. *Jamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat.* Infrà verſ. 871. FARN.

320 *Faces*] Fulmina. FARN.

320. *Saxa jam dudum & faces in te ferentur*] Lectioni huic obcaecat Gruterus; quaſi *jam dudum* minus conveniat τῷ *ferentur.* Verum adverbium illud poetis ſaepe idem eſſe quod *continuo*, ac proinde aliis quoque temporibus jungi notat Valla Elegant. lib. 2. cap. 34. SCHRODERUS.

328. *Il-*

Defendet omnis. una quot poenas dabis?
Effugere terras crede, & humanum genus
Te posse; fulmen genitor Alcidae gerit.
Jam jam minaces ire per coelum faces
Specta, & tonantem fulmine excusso diem.
Mortem quoque ipsam, quam putas tutam, time.
Dominatur illic patruus Alcidae tui.
Quocunque perges, misera, cognatos deos
Illic videbis. *Deian.* Maximum fieri scelus
Et ipsa fateor, sed dolor fieri jubet.
Nutr. Moriere. *Deian.* Moriar Herculis nempe incliti
Conjux. nec ullus nocte discussa dies
Viduam notabit, nec meos pellex toros
Captiva capiet. ante ab Occasu dies
Nascetur. Indos ante glacialis polus
Scythasve tepida Phoebus inficiet rota;
Quam me relictam Thessalae aspiciant nurus.
Meo jugales sanguine extinguam faces.
Aut pereat, aut me perimat. elisis feris
Et conjugem addat. inter Herculeos licet
Me quoque labores numeret. Alcidae toros
Moritura certe corpore amplectar meo.

Ire,

GRONOVII.

329. *Cognatos deos Illic videbis.*] Si non fallit conjectura, scripsit auctor: *Illi.* nempe Herculi.

336. *Indis ante glacialem polum*] Flor. *ante ab occasu dies Nascetur. Indos ante glacialis polus Scythasve tepida Phoebus inficiet rota.* Prius Septentrio Indos faciet albos, aut sol adurens Scythas reddet coloratos, nigrantes. Praecepit haec omnia Lipsius praeter *inficiet.* Illi ne tralaticia quidem mentione dignum illum habuerunt. Amicus tamen ejus, ne nihil agat, pro *Scythasve*, suspicari se ait rectius *Scythasque.* Intererat enim. Sequenti quoque Florent. *Thessalae inspiciant.* non *aspiciant.*

VARIORUM.

328. *Illic*] In morte seu mortis regione, id est, inferis. FARN.

328. *Patruus*] Pluto frater Jovis, qui pater Herc. FARN.

332. *Herculis*] Emori me malo, quam repudiatam vivere ac rejectam videre captivam vel pellicem vel nuptam Herculi. Infra vers. 334. & 338. FARN.

330. *Jugales*] Quae in Ioles nuptiis praeferentur. Vide Phoen. v. 263. FARN.

 350. *Fe-*

Ire, ire ad umbras Herculis nuptam libet;
Sed non inultam. ſi quid è noſtro Hercule
Concepit Iole, manibus evellam meis
Ante, & per ipſas pellicem invadam faces.
Me nuptiali victimam feriat die
Infeſtus, Iolen dum ſupra exanimem ruam.
Felix jacet, quicumque quos odit, premit.
Nutr. Quid ipſa flammas paſcis? & vaſtum foves
Ultro dolorem miſera? quid caſſum times?
Dilexit Iolen; nempe dum ſtarent lares,
Regiſque natam peteret. in famulae locum
Regina cecidit. perdidit vires amor,
Multumque ab illo traxit infelix ſtatus.
Illicita amantur, excidit quidquid licet.
Deian. Fortuna amorem pejor inflammat magis.
Amat vel ipſum, quod caret patrio lare,
Quod nudus auro crinis & gemma jacet:
Ipſas miſericors forſan aerumnas amat.
Nutr. Hoc uſitatum eſt Herculi, captas amat.
Dilecta Priami nempe Dardanii ſoror

Con-

GRONOVII.

344. *Herculi junctam libet;*] Non errarunt, qui repoſuerunt: *Herculis nuptam.* Sic enim Florentinus. Et quidem, *Herculis nuptam.*

353. *Nempe dum ſtarent lares,*] Flor. *cum ſtaret parens.*

356. *Multumque ab illo traxit*] Infrà: *Nihilque ab illa caſus & fatum grave, Niſi regna, traxit.* Quia tamen Florentinus, *Vultumque*, conjiciebam: *Vultumque anilem traxit infelix ſtatus.* Iole, inquit, tanta calamitate oppreſſa conſe-

VARIORUM.

350. *Felix*] Vide Agam. v. 200. FARN.

352. *Quid caſum*] Nubiloſum dictum, & quaſi hac mente, Quid times eam quae jam cecidit? Tamen ambigo, ne *caſſum* ſcripſerit: id eſſet, Quid fruſtra & in vanum times? LIPSIUS.

359. *Amat*] Vel ob hoc ardentius amat, quia miſerae miſeretur. FARNABIUS.

362. *Hoc uſitatum eſt*] Et hunc verſum Deianirae tribuas. FARN. Ego vero, ſi locus conjecturae, opinor hunc adhuc verſiculum relinquendum Deianirae. ſequentem vero Nutrici dandum. Solet (inquit illa) Hercules amare captas. Reſpondet Nutrix, ſolere, ſed brevi ſpacio, & mox abjicere: idque probat exemplis Heſiones, Auges, Theſpiadum, Omphalae. quae ſane nullo modo ab ipſâ Deianirâ dici convenit. cogitate Critici, & adſentimini. DELRIUS.

363. *Dilecta*] Heſionem quidem ceto ereptam poſteaque una cum Troja captam (Herculique, ut

Conceſſa famulo eſt. adice, quot nuptas prius,
Quot virgines dilexit. erravit vagus.
Arcadia nempe virgo, Palladios choros
Dum nectit Auge, vim ſtupri paſſa excidit,
Nullamque amoris retinet Herculei notam.
Referam quid alias? nempe Theſpiades vacant,
Brevique in illas arſit Alcides face.
Hoſpes Timoli Lydiam fovit nurum,
Et amore captus, ad leves ſedit colos,
Udum feroci ſtamen intorquens manu.
Nempe illa cervix ſpolia depoſuit ferae,

Cri-

GRONOVII.

nuit ante tempus, deformis ſenii traxit imaginem. Perſius: *Artificemque tuo ducat ſub pollice vultam.*

369. *Mene Theſpiades vocaat? Brevique in illas*] Delrius encliticam addidiſſe cenſet qui cuperent hiatum vitare: ſed illam menti loquentis maculam aſpergere: eoque delendam. Cui negat Gruterus obtemperare: nam, *que*, hic valere etiam, & cujuſvis eſſe momenri. Ignoſcendum eſt ambobus: non enim didicerant è Florentino auctorem ſcripſiſſe: *nempe Theſpiades vacant, Brevique in illas.* Carent viro & amante Hercule. Sic Ciceroni & Salluſtio *vacua domus.* Vellet & Nic. Heinſius noſter, *in illis.* ut Ovidio: *quid in hoſpite, regia virgo, Ureris*: &, *merito deus arſit in illa.*

373. *Udum feroci*] Debetur autem hujus loci reſtitutio ingenio Guill. Canteri, quum antea legeretur, *Unum.* Qui alia conati ſunt, operam luſerunt.

VARIORUM.

ut innuit, amatam) conceſſit Hercules comiti ſuo Telamoni, quod primus murum occupaſſet. FARNABIUS.

364 *Conceſſa famulo eſt.*] Sunt qui geſtiant reſcribere *Conceſſa famula*, quod non videatur Jovis nepos dici poſſe famulus Herculis. male prorſus. nam ille cujus auſpiciis aliquid geritur in bello, omnes adminiſtros non abſurde vocarit famulos, quamvis alioquin pares, imo ſuperiores. Sic famulos habuit Graecorum reges Agamemnon: ſic Heroas tot, Jaſon; de quo opportune Valerius Flaccus: —— *taciti que ſedent ad juſſa miniſtri.* Caeſar quoque de Pompejo lib. 3. bell. civil. *Sed illum delectari imperio, & Conſulares Praetoriosque ſervorum habere loco*, &c. GRUTERUS Florentinus tamen, *famula.*

366. *Arcadia*] Quin & Augen Aloei Arcadis filiam Minervae ſacerdotem compreſſit, ſed mox neglectam cum partu (Telepho) arca incluſam mari expoſuit. FARN.

369. *Theſpiades*] Quid dicam filias quinquaginta Theſpii, quas totidem (vel ut alii, una) noctibus compreſſit? FARN.

371. *Hoſpes Timoli*] Tmoli montis Lydiae. FARN. Ita Ovidius 6. Metamorphoſ. *Deſeruere ſui Nymphae vineta Timoli.* Stephanus ait, Τιμῶλος dici integre, sed Τμῶλον κατὰ ποιητικὸν χαρακτῆρα. Diſſyllabum ſupra eſt in Phoeniſſis; *Hinc nota Baccho Tmolus attollit juga.* Et Ovidio xi. —— *riget arduus alto Tmolus in aſcenſu.* Celebratus fuit ſpeculâ candidâ à Perſis in eo conditâ, unde fortaſſe dictus ἱερὰ Λυδίας. Eſt & nomen fluvii, apud Theophraſtum, in quo coticula reperiatur ἐοικυῖα τῷ χρυσῷ: oppidi praeterea, cujus alii meminerunt. FABRITIUS.

371. *Lydiam*] Omphalem. Herc. Fur. v. 465. FARNABIUS.

373. *Udum feroci*] Saliva vel aqua cui internendum digitos immergere ſolent. FARN.

374. *Illa*] *Emphaſis.* Leonis exuvias geſtare ſolita. FARN.

374. *Spolia*] Leonis pellem. FARN.

376. *Αγρ-*

Crinemque mitra pressit, & famulus stetit,
Hirtam Sabaea marcidus myrrha comam.
Ubique caluit, sed levi caluit face.
Haerere amantes post vagos ignes solent.
Famulamne & hostis praeferet gnatam tibi?
Deian. Ut alta silvas forma vernantes alit,
Quas nemore nudo primus investit tepor;
At cum solutos expulit Boreas Notos,
Et saeva totas bruma decussit comas,
Deforme solis aspicis truncis nemus:
Sic nostra longum forma percurrens iter,
Deperdit aliquid semper, & fulget minus,
Nec illa Venus est. quidquid in nobis fuit

Olim

GRONOVII.

380 *Ut alta silvas forma vernantes alit,*] Flor. *habet*: in caeteris nihil mutat. *Alta forma* est speciosa altitudo ac proceritas, cui utique adjiciunt frondes & comae vere florentes. Aut hypallagen cogita, quasi esset: Altas silvas habet forma vernantes, id est, altis arboribus adest formositas vere virentibus.

384. *Deforme foliis aspicis truncis*] Lipsius monuit è MS. legendum, *solis truncis.* Vide quam gratos hic amicos expertus sit. Illius quidem nulla memoria: Herbip. & Venet. & Lugdun nominare malunt: hos dedisse *solis*: primos Basileenses *folia*, sed, ajunt, non Sibyllae. Putes igitur probare *solis.* At explicatio repugnat: nudum nemus significari vacuum foliis: neque enim tantum esse brumae rigorem, ut ramos etiam cunctos dejiciat: comas tantum decidisse: & comas *folia sola*, itaque legendum aliquando se judicasse: *foliis aspicis truncum*: verum quare ad conjecturas, quum aeque bona quae exstent. Haec omnia, ne quid debeant amico. Et tamen in contextu fecerunt *solis*. Et sic quoque Florentinus. Neque tam acerbos se lectores habiturum speravit auctor, ut parvulam hyperbolem ei non condonarent, & *solos truncos* praecise interpretarentur truncos sine ullo ramo. Quid Lucanus, cum ait, *trunco, non frondibus efficit umbram*, an intellexit nullum annosae illi quercui ramum fore?

387. *Malisque minus est.*] Faciei interpretantur esse minus formae: quasi à *mala* sit *malis.* Tu lege cum Flor. *Nec illa Venus est.* illa gratia, illa

VARIORUM.

376 *Myrrha*] Myrrha gummi genus odoriferum, in Troglodítide, Arabia, Sabaea nascens: Sabaea vilissima fere, teste Plinio lib. 12. cap. 15. & 16. unguentum ex sola myrrhae gutta στακτὴ dicebatur. DELRIUS.

377. *Levi*] Inconstanti, brevi. FARNABIUS.

378 *Haerere*] Sistere figereque solent in una amores prius vagos, quod in te faciet libentius quam in captiva. *atque hinc occasio dissertationis longae satis Dejanirae suae diffidenti formae* FARN.

381. *Quas nemore nudo primus, &c.*] *Investit*, foliis ornat, tanquam vestibus Simili Metaphorà Ovidius, *At simul induimus nostris sua munera ramis.* Id est, postquam ramos foliis, tanquam indumento, vestivimus. FABRITIUS.

387. *Malisque*] Facieique minus inest formae. ita apud Soph. ὁρῶ γὰρ ἥβην· τὴν μὲν ἕρπουσαν πρόσω, τὴν δὲ φθίνουσαν. FARNABIUS.

389 *Ma-*

Olim petitum, cecidit & partu labat;
Materque multum rapuit ex illo mihi.
Aetas citato ſenior eripuit gradu.
Vides ut altum famula non perdat decus?
Ceſſere vultus penitus, & paedor ſedet;
Tamen per ipſas fulget aerumnas decor,
Nihilque ab illa caſus & fatum grave
Niſi regna traxit. hic meum pectus timor,
Altrix, laceſſit; hic rapit ſomnos pavor.
Praeclara totis gentibus conjux eram;
Thalamoſque noſtros invido voto nurus
Optabat omnis: quo nimis quiſquis deos

Ora-

GRONOVII.

gratia, illa venuſtas, quae quondam fuit. *Illa*, alterius temporis: ut apud Livium: *horum magnificentia operum: nondum inducta hac effuſione*: id eſt, hujus ſeculi.

390. *Citato ſenior eripuit*] Lipſius de conjectura, *& rapuit*, ut fluat, inquit, ſententia. Admiſit in contextum amicus ejus, & tamen in commentario aeque fluere verſum, aeque conſtare omnia ſcribit, etiamſi retineamus, quod omnes libri exhibent: nimias iſtas eſſe delicias, quibus diffluimus. Grutero altiore tabe videtur infectus locus. Alius vir ſummus, *Aetaſque tacito*: & tamen inepte redundare locum pueriliterque luxuriare rectiſſime judicat. Scribamus: *Aetas citato ſenior approperat gradu.* Niſi malis *arreptat.* Grotius, *eripiet.*

395. *Hinc meum pectus timor, Altrix, laceſſit: hinc*] Florentinus melius: *hic meum pectus timor, Altrix, laceſſit: hic rapit ſomnos pavor.* Sic apud Florum 4, 2. *Hic dolor transverſum egit*: Ubi mirum Gruterum ex corruptis codd. ſubjeciſſe *hinc*: & addere quantum interſit, expeditius quem ſenſurum quam expreſſurum. Certe aliquid intereſt: nam elegantiae antiquae eſt dicere, *hic dolor, hic pavor*, pro eo quod vulgus diceret, *hinc* vel *ex hac cauſa dolor aut pavor.*

398. *Invido fato nurus*] Conjecturam Dan. Heinſii, *invido voto*, expreſſam habet codex Etruſcus. Ovid. *Multorumque fuit ſpes invidioſa procorum.*

399. *Quo nimis quiſquis*] Locus, in quo proclivius divinare quam verum promittere. Delrius: *quod nimis, quiſquis*: vel, *quid? niſi? quiſquis*: vultque pronomen foemineo genere ἀρχαϊκῶς accipi. Gruterus: *comminus quiſquis*: vel, *quae vehemens quicquam.* Scaliger: *quae nimis quicquam.* Dan. Heinſius: *quo minus, quiſquis.* H. Grotius: *quo minus, quicquid deos Orabat ulla.* Lipſianus codex: *quove mens quicquam.* Flor. *quaeve mens quicquam.* Tentabam: *quae tumens quicquam.* i. e. nimium, ſuperbum. Interim valde blanditur Grotianum. Succurrit denique: *& meos, quiſquis deos Putabat ullos.* Quiſquis tam pius erat, ut crederet eſſe deos, illos omnes pariter mihi favere judicabat.

VARIORUM.

389. *Materque*] Matris in pariundo officium; partus. FARN.

392. *Ceſſere*] Ceſſit è priore ſtatu vultus. *vel ut alii* cultus, id eſt, *ornatus*. pulchra tamen eſt. FARNABIUS.

396. *Altrix*,] O nutrix. FARN.

397. *Totis*] Omnium gentium opinione. FARNABIUS.

399. *Quo nimis quiſquis deos Orabat ullos. nuribus* cet.] Vexatiſſimum eſſe locum hunc recte oſtendunt interpretum conjecturae, & ſententiarum divortia. Mihi codicis Traject. lectio prae ceteris hîc & verba & ſenſum expedire videtur,

Mmmm ad-

Orabat ullos. nuribus Argolicis fui
Menſura voti. quem Jovi ſocerum parem,
Altrix, habebo? quis ſub hoc mundo mihi
Dabitur maritus? ipſe qui Alcidae imperat,
Facibus ſuis me jungat Euryſtheus licet,
Minus eſt. toro caruiſſe regnantis leve eſt.
Alte illa cecidit, quae viro caret Hercule.
Nutr. Conciliat animos conjugum partus fere.
Deian. Sic ipſe forſan dividet partus toros.
Nutr. Famula illa trahitur interim donum tibi.
Deian. Hunc quem per urbes ire praeclarum vides,
Et viva tergo ſpolia geſtantem ferae,
Qui regna miſeris donat & celſis rapit,
Vaſta gravatus horridam clava manum,
Cujus triumphos ultimi Seres canunt,

Et

GRONOVII.

405. *Toro caruiſſe regnantis*] Lectio hybrida ex olim edito, *toros meruiſſe regnantis.* & Lipſiani codicis, *toris caruiſſe regnantem.* Poſteriorem fovet Flor. niſi quod *regnante.* Et haec videtur ſententia.. Ipſe Euryſtheus ſi ducere velit his penatibus expulſam, non eſt tanti. Etſi enim, cum ſis regina, toro excidere graviſſimum ſit, nec ſolatium habeat, niſi rurſus inventam conditionem parem; tamen id in calamitate mea maximum non eſt, immo leve ducitur, nec magnopere commoveret, ſi cuiquam alii de regum plebe nupta eſſem. Hoc grave tanto rege marito caruiſſe, Herculis domum mutaſſe: eum ego caſum ſine ſolatio remedioque eſſe autumo.

410. *Hic quem per urbes*] Deſunt hic xxxIII. verſus in optimo codice: ſed in quinque aliis ſcriptis, quos inter Voſſianus, inveni: *Hunc quem per urbes.* Nec dubito inveniſſe & alios in ſuis: ſed quia contra loquendi legem eſſe putabant, diſſimularunt. Ego autem id dictum puto, ut apud Petronium: *Hunc adoleſcentem, quem vides, malo aſtro natus eſt.* Vide ad 4. de benef. cap. 32.

411. *Et viva tergo ſpolia*] Forte *Et victa* per hypallagen.

VARIORUM.

adſcripta nota parenthesios, cui includit iſta (*nimis quiſquis deos orabat ullos*), hoc ſenſu: quaecumque Argolica nurus à diis maxima petebat, illa ſibi proponebat meum conjugium, ceu menſuram & modum voti; ut pro felicitatis apice ſibi maritum dii darent, meo Herculi ſimilem. conſentit proxime Delrius, qui ex ſuis, *quod nimis quiſquis.* Et *quiſquis* hic dictum pro *quaecumque.* Sic Terent. Eun. act. II. ſc. 3. *illarum quiſquam.* SCHRODERUS.

400. *Nuribus*] Optabant ſibi maritum meo parem. FARNABIUS.

402. *Mundo*] Coelo. FARN.

408. *Sic ipſe*] Sic (invertitque nutricis argumentum) Iole ubi peperit firmabit ſibi & retinebit Herculem, me in totum rejecta. FARN.

409. *Famula*] Hoc ſi uſque adeo metuas, pellicem potius ulta tolle quam maritum, quae tibi dono data in tua manu eſt. FARN.

410. *Hic quem*] Quorſum vero illud, ſi more ſuo novum exquirat amorem? quo furens vel furere ſe ſimulans me aliquando tollet, ut quondam Megaram. FARN.

414. *Seres*] Thyeſt. verſ. 378. FARN.

415. *Or-*

Et quisquis alius orbe consepto jacet;
Levis est, nec illum gloriae stimulat decor.
Errat per orbem, non ut aequetur Jovi,
Nec ut per urbes magnus Argolicas eat.
Quod amet, requirit. virginum thalamos petit.
Si qua negata, rapitur. in populos furit;
Nuptas ruinis quaerit: & vitium impotens,
Virtus vocatur. cecidit Oechalia inclita,
Unusque Titan vidit atque unus dies
Stantem & cadentem: causa bellandi est amor.
Toties timebit, Herculi gnatam parens
Quoties negabit. hostis est, quoties socer
Fieri recusat. si gener non est, furit.
Post haec quid istas innocens servo manus,
Donec furentem simulet, ac saeva manu
Intendat arcus, meque natumque opprimat?
Sic conjuges expellit Alcides suas:
Haec sunt repudia! nec potest fieri nocens.

Ter-

GRONOVII.

415. *Orbe consepto*] Mihi quoque hoc non nauci videtur, & legendum aut *consumpto*, quod placuit summo viro, aut *confecto*, hoc est, in ultima parte orbis terrarum. Lib. 2. Clem. 1. *Gentes, quae Rom. Imperium incolunt, quaeque juxta jacent.* Caeterum Mf. Bibl. Acad. *Et quis alius orbis* (sed posterioribus literis lineola notatis superscripta est litera *e*) *concepto jacet.* Forte: *Et si quis alius orbis incertus latet.*

VARIORUM.

415. *Orbe consepto*] Expungi hoc cur malit Gronovius, causam video nullam: nec enim pluris illud, quod is summo viro placuisse dicit, *consumpto*, aut *confecto*. quorum alterutrum an commodum sensum hic admittat, valde equidem dubito. Quare retinendum puto *consepto*, quod praeferunt duo impressi, & interpretandum cum veteribus, *consepto* sc. oceano: *in orbe quem oceanus ambit.* SCHRODERUS.

416. *Levis*] In amore multivolus. ἀλλοπρόσαλλος. FARN.

418. *Magnus*] Virtutis gloria insignis. FARN.

421. *Nuptas*] Suprà v. 222. FARN.

422. *Oechalia*] Non illa, quae postea Chalcis; nec ea quae in tractu Messeniaco, de quibus Stephanus & Plinius lib. 4. cap. 9, & 12. sed tertia Boeotiae. Euryti, juxta nonnullos, Regia, quam Oechalius amnis alluebat, quamque funditus propter denegatam Iolen, Hercules evertit. consule Eustath. in Iliad. ί. DELRIUS.

428. *Istas innocens*] Meas. FARNABIUS.

430. *Meque*] Ut quondam Megaram liberosque suos. Herc. Fu. act. 4. FARN.

430. *Natumque*] Hyllum. FARN.

431. *Sic coniuges expellit*] Caede. FARN.

432. *Nec potest*] Amovetque caesae suae conjugis cum liberis scelus in Junonem: quasi illa immisisset illi furorem. Herc. Fu. act. 5. FARN.

435. *Oc-*

Terris videri ſceleribus cauſam ſuis
Fecit novercam. quid ſtupes ſegnis furor?
Scelus occupandum eſt: perge, dum fervet manus.
Nutr. Perimes maritum? *Deian.* Pellicis certe meae.
Nut. At Iove creatum. *Deian.* Nempe & Alcmena ſatum.
Nut. Ferrone? *Deian.* Ferro. *Nut.* Si nequis? *Deian.* Perimam dolo.
Nut. Quis iſte furor eſt? *Dei.* Quem meus conjux docet.
Nutr. Quem nec noverca potuit, hunc perimes virum?
Deian. Coeleſtis ira quos premit, miſeros facit,
Humana nullos. *Nutr.* Parce miſeranda, & time.
Deian. Contempſit omnes ille, qui mortem prius.
Libet ire in enſes. *Nutr.* Major admiſſo tuus,
Alumna, dolor eſt, culpa par odium exigit.
Cur ſaeva modicis ſtatuis? ut laeſa es, dole.
Deian. Leve eſſe credis pellicis nuptae malum?
Quidquid dolorem paſcit, hoc nimium puta.
Nutr. Amorne clari fugit Alcidae tibi?
Deian. Non fugit, altrix. remanet, & penitus ſedet
Fixus medullis, crede: ſed magnus dolor,

Ira-

GRONOVII.

445. *Culpa par odium exigit*] Flor. *culpa propius exigat.* Forte: *dolor eſt. Culpa par pretium exigat.*

446. *Cur ſaeva modice ſtatuis? ut paſſa es*] Flor. ut Lipſianus: *Cur ſaeva modicis ſtatuis? ut laeſa es, dole.* Sequenti; etſi vulgatum ſervent codices, legendum puto: *Leve eſſe credis pellicem nuptae malum.* Similem locum in Epiſtolis reſtituimus ex Mſſ. Dein & Flor. *hoc nimium puta* non *id. Nimium*, eſt ſatis magnum: non modicum.

VARIORUM.

435. *Occupandum*] Vide Agamem. v. 191. Thyeſt. v. 203. FARN.

436. *Pellicis*] Imo pellicis meae maritum. FARNABIUS.

437. *Alcmena*] Mortali, idque per adulterium. FARNABIUS.

439. *Docet*] Exemplum furoris praebens in caede uxoris ſuae Megarae. FARN.

442. *Nullos*] Nullos facit, id eſt, tollit, ut jam non ſint; atque hoc Junonis ira mitior mea, quae miſeriis eum eximit. FARN.

443. *Contemſit omnes ille, qui mortem prius.*] MS. cod. meus, & Venetus excuſus hoc dant non Deianirae, ſed nutrici; tum Deianirae illud: *libet ire in enſes.* quibus ſubſcribo. Tu conſidera Lector. SCHRODERUS.

446. *Cur ſaeva*] Cur delictis modicis poenam tam ſaevam irrogas? FARN.

449. *Fugit*] A te, tibi excidit. FARN.

452. *Ar-*

Iratus amor est. *Nutr.* Artibus magicis fere
Conjugia nuptae precibus admistis ligant.
Vernare jussi frigore in medio nemus:
Missumque fulmen stare. concussi fretum
Cessante vento. turbidum explicui mare:
Et sicca tellus fontibus patuit novis.
Habuere motum saxa. discussi fores.
Umbrae stetistis: & mea jussi prece
Manes loquuntur. sonuit infernus canis.
Mare, terra, coelum, & Tartarus servit mihi.
Nox media solem vidit, & noctem dies.
Nihilque leges ad meos cantus tenent,
Flectemus illum. carmina invenient iter.
Deian. Quas Pontus herbas generat, aut quas Thessala
Sub rupe Pindus? aut ubi inveniam malum,
Cui cedet ille? carmine in terras mago
Descendat astris Luna desertis licet,
Et bruma messes videat, & cantu fugax

Stet

GRONOVII.

452. *Artibus magicis fere*] Flor. *fare.* Numquid *vaga Conjugia.* id est maritos abnoctantes. Horat. de arte: *Concubitu prohibere vago.*

460. *Sonuit infernus canis*] Flor. *novit infernus canis.* Ut Virgilius, *scit triste Minervae sidus.* Statius, *scit fama.* Tale Propertii, *Dixerit Ascanius.*

463. *Leges ad meos cantus tenet*] Nuperum hoc Scaligeri & Gruteri. Scripti & olim editi, *tenent.* Nullam rem in ordine suo & statu continent leges à natura datae.

VARIORUM.

452. *Artibus*] *Quos non concordia mixti Alligat ulla tori, blandaeque potentia formae, Traxerunt torti magica vertigine fili:* Sed hoc ex veterum superstitione, neque enim cogitur voluntas. sensitivus quidem appetitus quandoque allicitur, philtra sane & veneficia amatoria non paucos ad insaniam impulerunt. FARN.

454. *Vernare*] Daemonomagiae vires vid. Med. 753. FARN.

457. *Fontibus*] Fontana enim aqua rarissime à fluminibus vel mari manat, raro etiam è pluviis colligitur, frequentius ex terrae cavitatibus sua sponte erumpit. ideo noster ad causam crebriorem respexit. videndi Seneca lib: 3. Nat. quaest. Georg. Agric. lib. de ortu & caus. subterran. 1. Anton. Galataeus lib. de fluviorum origine. DELRIUS.

463. *Nihilque*] Nihil tenet naturae suae leges adversus mea carmina. FARNABIUS.

465. *Pontus*] Qui malarum herbarum ferax. *Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena*, &c. FARNABIUS.

465. *Thessala*] In Thessalia, quae veneficiis infamis. FARN.

468. *Descendat*] Hippol. 420. & 788. FARN.

Stet deprehensum fulmen, & versa vice
Medius coactis ferveat stellis dies:
Non flectet unum. *Nutr.* Vicit & superos amor.
Deian. Vincetur uni forsan, & spolium dabit,
Amorque summus fiet Alcidae labor.
Sed te per omne coelitum numen precor,
Per hunc timorem; quidquid arcani apparo,
Penitus recondas, & fide tacita premas.
Nutr. Quid istud est, quod esse secretum jubes?
Deian. Non tela sunt, non arma, non ignis minax.
Nutr. Praestare fateor posse me tacitam fidem,
Si scelere careat. interim scelus est fides.
Deian. Circunspice, agedum, nequis arcana aucupet;
Partemque in omnem vultus inquirens eat.
Nutr. En locus ab omni tutus arbitrio vacat.
Deian. Est in remoto regiae sedis loco
Arcana tacitus nostra defendens specus.
Non ille primos accipit soles locus,
Non ille seros, cum ferens Titan diem
Lassam rubenti mergit Oceano rotam.
Illic amoris pignus Herculei latet.

Al-

GRONOVII.

471. *Fugerit stellis dies.*] Praecedenti versu legebatur: *Sit deprehensum.* Monuit Lipsius è scripto scribendum, *Stet*, hoc autem, *ferveat stellis.* Ergo amicus ejus: Recte corrigunt, *Stet*, & huic mox opponitur *fugerit:* quare non movendum loco. Florentinus tamen contempto illo antitheto confirmat Lipsianum, eique accedit Heinsianus major.

478. *Quod esse secretum jubes?*] Flor. *secretum petis?* Nam revera oraverat. idem sequenti, *non ignis minax.* ubi vulgo, *ignis minae.*

VARIORUM.

472. *Unum*] Herculem. FARN.

472. *Vicit*] Vincet tamen eum amor qui & superos vicit. FARN.

473. *Spolium*] Arcum vel sagittas cedet Herculi spolium Cupido. FARN.

481. *Interim*] Interdum seu nonnunquam. FARNABIUS.

487. *Non ille*] Soli orienti non exponitur, non occidenti. FARN.

489. *Rubenti*] A solis vicini radiis. FARN.

489. *Mergit*] Herc. Fu. 25. FARN.

490. *Amoris*] Venenum revocandi Herculei amoris vim habens. FARN.

491. *Nes-*

Altrix, fatebor, Nessus est auctor mali,
Quem gravida Nephele Thessalo genuit duci,
Qua celsus astris inserit Pindus caput,
Ultraque nubes Othrys eductus riget.
Namque ut subactus Herculis clava horridi
Achelous, omnes facilis in species dari,
Tandem peractis omnibus patuit feris,
Unoque turpe subdidit cornu caput:
Me conjugem dum victor Alcides habet,
Repetebat Argos. forte per campos vagus
Euenos altum gurgitem in pontum ferens

Jam

GRONOVII.

492. *Quem gravida nubes*] Praeclare Flor. *Quem gravida Nefele.* Nephele scilicet νεφέλη, nubes, quam Ixioni suppofuit pro Junone Jupiter. Sequenti idem, ut Lipsianus: *Qua trepidus.* Mox quod alii corrigunt *turpe*, ratum habet idem.

501. *Euenus altum*] Flor. *Euenos.* Idem *in pontum* non *& pontum.* Quid autem mox, *jam poene summis turbidus ripis?* Flor. *silvis.* Lege: *Par poene summis turbidus silvis erat.* Ovidius de Peneo: *summisque aspergine silvis influit* Sequenti versu recte restituit Lipsius: *Transire Nessus verticem solitus vadis.* nam alludit Flor. *vagus.* Frustra Gruterus, minus hoc convenire, quia Nessus transnataverit Euenum. Quid enim clarius Ovidii verbis: *Nessus adit, membrisque valens, scitusque vadorum, Officioque meo ripa sistetur in illa Haec, ait, Alcide, tu viribus utere nando.* Caesar lib. 1. de Gall. *Helvetiorum inter fines & Allobrogum Rhodanus fluit, isque nonnullis locis vado transitur.*

VARIORUM.

491. *Nessus*] Centaurus quem è nube, quam Ixion cum Junonem de stupro interpellasset, Jupiter pro Junone suppofuerat, editum esse ut & natos Centauros narrant. vide Hercul Fu. v. 777. & v. 749. FARN.

492. *Thessalo*] Ixioni; cui nubes Centauros genuit: unde à Claudiano vocantur, *nubigenae.* DELRIUS.

493. *Pindus*] Mons Thessaliae ὄρος. FARNABIUS.

496. *Achelous*] Amnis Acarnaniae in Epiro, teste Strabone, olim Thoas, post Thestius, & Axenus auctore Plutarcho lib. de fluminibus dictus; oritur ex Pindo, & diu per planiciem lapsus, tandem in Ionium è regione Echinadum, influit, ut docent Thucydides lib. 2. & Plin. l. 11. c. 85. DELRIUS.

496. *Dari.*] Tarnsformari, sup. v. 300. FARNABIUS.

498. *Turpe*] Namque in taurum converso Acheloo Herc. cornu avulsit. FARN.

498. *Cornu*] Cunctis fluminibus veteres cornua tribuerunt, ut docui in Not. Claudiani. & notum est, & optime de eo differit Pierius causas referens libro 3. Hieroglyph. DELRIUS.

501. *Euenus altum*] Aetoliae flu. ποταμὸς βαθύῤῥοος. FARNABIUS. Non placant aures meas qui hic reponunt *& pontum.* Nusquam legi, tum refluxum maris, vel aestum solere undas Eueni replere & repellere. fane non arbitror, nec tam litoralis Euenus, qui prius in Cephissum influit, & nomen amittit; Cephissus mari illabitur. quomodo ergo refluxus per totum Cephissum in Euenum usque? nec indicant Sophocles aut Ovidius, sed uberiorem solito fuisse, quod nimbis hiemalibus esset auctus. DELRIUS.

502. Jam

Jam pene ſummis turbidus ripis erat.
Tranſire Neſſus vorticem ſolitus vadis
Pretium popoſcit : meque jam dorſo ferens,
Qua jungit hominem ſpina deficiens equo,
Frangebat ipſas fluminis tumidi minas.
Jam totus undis Neſſus exierat ferox,
Medioque adhuc errabat Alcides vado,
Vaſto rapacem vorticem ſcindens gradu.
Aſt ille ut eſſe vidit Alcidem procul,
Tu praeda nobis, inquit, & conjux eris.
Prohibetur undis; meque complexus ferens
Greſſum citabat. non tenent undae Herculem:

In-

GRONOVII.

512. *Meque complexam ferens*] Flor. *complexus.*

VARIORUM.

502. *Jam pene ſummis*] Ovid. 9. Metamorph. *Venerat Eueni rapidas Jove natus ad undas, Uberior ſolito, nimbis hiemalibus auctus, Verticibuſque frequens erat atque impervius amnis.* Quis vero Deianirae pater fuerit, non poſſum definire. Seneca & plerique, Oeneum; Didymus in Odyſſ. Homeri, Luctatius in Papinium, & Hyginus in fabulis, Dexamenum appellant. iidem tradunt Eurytionem Centaurum ab Hercule occiſum, quia Deianeiram Eurytioni à Dexameno metu coacto deſponſam, coram ipſo liberius contrectaſſet. unde declaratur Ovidii, in Ibin, locus: *Aut duo diverſis ſub eodem vindice caeſi Temporibus, Neſſus, Dexamenique gener.* hoc & Leopardus obſervavit. DELRIUS.

502. *Jam ſummis turbidus ripis erat.*] Corrigit ex conjectura Gronovius, *par pene ſummis turbidus ſilvis erat*; quia ſc. Florentinus habeat *ſilvis.* Mihi vulgata lectio placet, & ſenſus apertus: *Euenos amnis ita nimbis hiemalibus auctus erat, ut jam per ſummas pene ripas turbulentus flueret.* SCHRODERUS.

505. *Equo*] Centauri ſemihomines & ſemiequi fuiſſe finguntur, quia, ut ait Lucretius lib. 5. —— *neque Centauri fuerant, neque tempore in ullo Eſſe queunt duplici natura & corpore bino Ex alienigenis membris compacta poteſtas.* Sic Hippocentaurus inveniri poſſe negatur in princ. inſt. de inutil. ſtipulation. negat id etiam Cicero 1. Tuſcul. quaeſtion. & lib. 2. de natur. Deor. & Galenus lib. 3. de uſu partium. Sed in contrarium eſt auctoritas divi Hieronymi, in vita Paulli heremitae, & Plinii lib. 7. omnino vide Joan. Corraſium lib. 5. miſcellan. cap. 2. Caeterum fictionis cauſam hujuſmodi memorant, fuiſſe Centauros Pelei Theſſaliae montis accolas, à quibus primo fuerit monſtrata ratio ex equis dimicandi. Ferunt autem accidiſſe ut dum forte juxta Peneum amnem aquarentur, quorum equi potantes habebant immerſa fluctibus ora, eam procul ſpectantibus ſpeciem praebuiſſe, quam in biformibus Centauris poſtea credula fabuloſaque expreſſit vetuſtas. haec nonnulli. DELRIUS.

506. *Minas*] Impetus. FARNABIUS.

508. *Medioque adhuc*] Ovidius ſcribit etiam Herculem exiſſe; Archilochus neutrum, in medio enim Eueno vult occiſum Neſſum, ut docet Schol. Apollonii in lib. 1. aptius utroque noſter rem totam. DELRIUS.

511. *Inquit*] Neſſus. FARNABIUS.

512. *Prohibetur undis*] Hercules ſcilicet me conſequi, te vindicare vel eripere. FARN.

513. *Greſſum*] Neſſus celeriter fugiebat. FARN.

514. *In-*

Infide vector, inquit, immisti licet
Ganges & Ister vallibus junctis eant;
Vincemus ambos. consequar telo fugam.
Praecessit arcus verba. tum longum ferens
Arundo vulnus, tenuit haerentem fugam;
Mortemque fixit. ille jam quaerens diem
Tabum fluentem vulneris dextra excipit,
Traditque nobis ungulae insertum suae,
Quam forte saeva sciderat avulsam manu.
Tum verba moriens addit: hoc, inquit, magae
Dixere amorem posse defigi malo.
Hoc docta Mycale Thessalas docuit nurus,
Unam inter omnes Luna quam sequitur magam,
Astris relictis. illitas vestes dabis
Hac, inquit, ipsa tabe, si pellex tuos

In-

GRONOVII.

519. *Mortemque fixit.*] Nec reprehendendum hoc est, neque ita excusandum, ut dicamus *mortem figere* esse verbum venatorum. Ubi quaeso hoc auditum, dictum, scriptum? *Figere suem* aut *damam* scio esse venatorum, sed & hostis in acie telis figitur, ut pereat: quare igitur venatorum magis est quam praeliantium? nam illa, *parcere morti*, *mortem perdere*, *mortem rapere*, apud Lucanum nec huc faciunt, nec ab arena ducta sunt. *Parcere morti pereuntis* est lente & per partes trucidare: *non perdere letum* est in ipsa morte aliquod virtutis opus edere: *mortem rapere* est ultro arcessere & sibi properare fata. Unum recte apposuerunt, *cadere mortes*. Nimirum *figitur* & mortiferum telum & lethale vulnus: utrumque autem Poëtis utique, & omnia extrema, *Mors*: sic & *mors figitur*. Lucanus de sagittariis Asiaticis: *petitur solus qui campis imminet, aër: Inde cadunt mortes*. Statius: *Mille cavet lapsas circum cava tempora mortes*.

520. *Tabem fluentis vulneris*] Flor. *Tabum fluentem*: & sequenti, *ungulae insertum suae* Servius ad 4. Aeneid. *Et terram tabo maculant*. *Corrupto sanguine*.

526 *Inter omnes Luna quam sequitur magam*] Flor. melius, *magas*.

VARIORUM.

514. *Inside*] O Nesse inquit Herc. FARN.

515. *Ganges & Ister*] Fl. max. hic Germaniae, ille Indiae. FARN.

516. *Fugam*] Te fugientem. FARN.

517. *Praecessit*] Sagitta arcu emissa prius Nessum percusserat, quam verba audivisset. FARN.

517. *Tum longum*] E longe. FARN.

519. *Quaerens*] Moriens. *oculisque errantibus alto Quaesivit coelo lucem*. FARN.

524. *Malo*] Veneno incantato. FARN.

525. *Docta*] Veneficiorum & magiae perita. FARNABIUS.

525. *Mycale*] Ovidius Metamorph. 12. —— *Orio Mater erat Mycale, quam deduxisse canendo, Saepe reluctantis constabat cornua lunae*. hinc itaque locus ille desumtus fuit. DELRIUS.

525. *Thessalas*] Mulieres Thess. incantamentis famosas FARNABIUS.

526. *Luna*] Incantata. Hippol. 420. FARN.

Invisa thalamos tulerit, & conjux levis
Aliam parenti dederit altisono nurum.
Hoc nulla lux aspiciat, hoc tenebrae tegant
Tantum remotae. sic potens vires suas
Sanguis tenebit: verba deprendit quies;
Mortemque lassis intulit membris sopor.
Tu, quam meis admittit arcanis fides,
Perge, ut nitentem virus in vestem datum,
Mentem per artus adeat, & tactu intimas
Intret medullas. *Nutr.* Ocius jussa exequar,
Alumna. precibus tu Deum invictum advoca,
Qui certa tenera tela dimittit manu.
Deian. Te te precor, quem mundus & superi timent;
Et aequor, & qui fulmen Aetnaeum quatit,
Timende matri teliger saevae puer;
Intende certa spiculum velox manu
Non è sagittis levibus. ex humero, precor,

Gra-

GRONOVII.

536. *Nitentes virus in vestes satum*] Flor. *nitentem virus in vestem datum.* ut Livius, *album in vestimentum addere.*

537. *Et tactus sinus*] Lipsius, cum in MSS. repeṙisset, *tactus imas*, conjecit, *tactu intimas*, Delrius fatetur *τὸ tactus sinus* non quadrare: itaque si patiatur versus, se lecturum, *tectus imas:* acquiescere tamen Lipsiano. At Gruterus medicinam se facere putat abjectu literae *tactu sinus*. Si sic agere velimus, & vulgata possit defendi, ut *tactus sinus* sit uncta sinuosa vestis vi & efficacia sua medullas intret. Sed Heinsianus major, *tacitus imas*, Flor. *tacitus mas.* Itaque videtur librarius lucrifecisse similes literas, cum scriptum reperisset: *& tacitum intumas Intret medullas. Tacitum* est non statim intellectum.

541. *Te te precor quem mundus*] Flor. *Te deprecor.* Compositum pro simplici.

543. *Teliger saevae puer*] Flor. *te aliger.*

545. *Non è sagittis levibus, è nervo*] Raphelingius notavit omnes fere MSS. *ex numero.* Ita cum edidisset Gruterus, emendationem certam putabat. Sed certius, quod significat Florentinus: *ex umero.* Lege igitur: *ex humero, precor, Graviore profer.* Ex parte coryti sive pharetrae, quae maxi-

VARIORUM.

529. *Et conjux*] Et Hercules aliam duxerit uxorem Jovi nurum futuram. FARN.

531. *Hoc nulla*] *Μηδ' ὄψεταί νιν μήτε φέγγος ἡλίου Μηθ' ἕρκος ἱερὸν μήτ' ἐφαίνετο σέλας.* FARN.

533. *Verba*] Haec Nessi verba mors excepit, insequuta est. FARN.

539. *Deum*] Cupidinem. FARN.

541. *Quem mundus*] Quem numina, animaliaque coelestia, terrena & maritima timent. FARNABIUS.

542. *Qui fulmen*] Jupiter, qui fulmina Cyclopibus in Aetnaeis antris fabricata torquet. FARN.

543. *Timende matri*] Cum ne ab ipsa quidem te abstineas. hoc enim Venus apud Lucianum queritur. DELRIUS.

543. *Teliger*] *Ἔρως τοξότης.* FARNABIUS.

546. *Quod*

Graviore profer, quod tuae nondum manus
Misêre in aliquem. non levi telo eſt opus,
Ut amare poſſit Hercules. rigidas manus
Intende, & arcum cornibus junctis para.
Nunc nunc ſagittam prome, qua quondam horridus
Jovem petiſti; fulmine abjecto Deus
Cum fronte ſubita tumuit, & rapidum mare
Taurus puellae vector Aſſyriae ſcidit.
Immitte amorem. vincat exempla omnia.
Amare diſcat conjugem. ſi quas decor
Ioles inuſſit pectori Herculeo faces,
Extingue totas. perbibat flammas mei.
Tu fulminantem ſaepe domuiſti Jovem,
Tu furva nigri ſceptra geſtantem poli,
Turbae ducem majoris, & dominum Stygis.
Tu, qui noverca es gravior irata deus,
Cape hunc triumphum. ſolus evince Herculem.
Nutr. Prolata vis eſt, quaeque Palladia colu

Laſ-

GRONOVII.

me humerum tuum gravat, quia graviores ſagittas continet.

552. *Et rapidum mare*] Flor. *rabidum.* Inſanum.

555. *Amare diſcat conjuges*] Immo, *conjugem*, ut Flor. Qui & ſtatim: *ſi quas decor Ioles inuſſit*, non *Immiſit Ioles.* Ciceroni & Livio frequens.

561. *Tu qui noverca es gravior*] Voſſiano, meo & aliis deeſt *τὸ es.* Nempe cum Flor. legendum: *Tuque, ô noverca gravior irata.* Idem ſequenti: *ſolus & vince Herculem.*

VARIORUM.

546. *Quod tuae*] Ἀνέλπιστα ἰόν, οἰστόν. FARN.

552. *Cum fronte*] Cum Jovi in taurum verſo erumpebant ſubito cornua, &c. Hippol. 302. FARNABIUS.

552. *Rapidum*] Fretum è Phoenicia in Cretam trajiciens. FARN.

554. *Omnia*] Omnium qui amore inſaniverunt. FARNABIUS.

555. *Conjuges*] Quas (pellicibus deditus) contemnere ſolet: ut Megaram & me. FARN.

559. *Geſtantem*] Plutonem. Agam. 750. FARNABIUS.

560. *Majoris*] Mortuorum enim major quam vivorum numerus. Herc. Fu. 559. FARN.

561. *Gravior deus.*] Herculi ſemper Amor nocentior quam Juno irata. *Plus tibi quam Juno nocuit Venus.* FARN.

563. *Vis eſt*] Venenum illud tantae potentiae. FARNABIUS

563. *Quaeque*] Et veſtis, quae, &c. FARN.

563. *Palladia*] A Pallade inventa. vid. Hippol. 102. FARN.

 565. *Bi-*

Lassavit omnem texta famularem manum.
Nunc congeratur virus, ut vestis bibat
Herculea pestem. precibus augebo malum.
In tempore ipso gnavus occurrit Lichas.
Celanda vis est dira, ne pateat, doli.
Deian. O, quod superbae non habent unquam domus,
Fidele semper regibus nomen, Licha,
Cape hos amictus, nostra quos nevit manus,
Dum vagus in orbem fertur, & victus mero
Tenet feroci Lydiam gremio nurum,
Nunc poscit Iolen. sed jecur fors horridum
Flectam merendo. merita vicerunt malos.
Non ante vestes induat conjux jube,
Quam ture flammas pascat, & placet deos
Cana rigentem populo vinctus comam.

Ipsa

GRONOVII.

564. *Texta famularem manum.*] Flor. *fabularum.* Fortasse: *Lassavit omnem tela famularum manum.* Quamquam & *texta* ferri possit δεικτικῶς scilicet dictum in re praesenti: infra quoque. *Famularis illum retinet errantem manus.* Sequenti Flor. ut in parte Lipsius: *Nunc congeratur virus, & vestis bibat.*

568. *Illa ne pateant mala*] Intellexit Gruterus valde languere versum: sed inane auxilium, quod ex uno sibi non displicere testatur, *illi ne.* Peccat enim in metrum. Florentiae: *Celanda vis est dira, ne pateat, doli.*

574. *Nunc poscit Iolem*] Lege cum Flor. *Dum poscit Iolen.* Dein: *sed jecur fors horridum Flectam merendo* non *emerendo.* Quae est illius explicatio. Diximus ad illud Hippolyti: *Et te merebor.* Pergit idem liber: *merita vicerunt malos.* ubi vulgo, *vincunt & malos.*

577 *Flammas spargat & poscat*] Quanto elegantius Etruscus: *Quam thure flammas pascat & placet deos.* sic alibi: *& multo specum Saturat cruore.* Sequenti liber idem: *populo cinctus comam.* non *vinctus.* Horatius: *sequi deum Cingentem viridi tempora pampino.* Iterumque: *& mihi Delphica Lauro cinge volens Melpomene comam.* Mox: *Ipsa in penates.* non *ad.*

VARIORUM.

565. *Bibat*] Imbibat venenum. FARN.

566. *Precibus*] Imprecationibus magicis. FARNABIUS.

569. *Quod*] Namque in tot populis vix una fides inf. v. 608. FARN.

570. *Nomen.*] Servitium, famule. FARN.

571. *Nostra*] Πέπλον τῶν ἐμῶν χερῶν. FARN.

573. *Lydiam*] Omphalen. Herc. Fu. 465. FARNABIUS.

574. *Jecur.*] Cupiditatum sedem, maxime amoris qui è flava bile oritur, quae calidae aridaeque naturae igni in hominis temperatura respondet, unde Poëtis familiare amoris nomen *Ignis.* FARNABIUS.

575. *Emerendo*] Meritis & beneficiis meis. FARNABIUS.

578. *Cana*] Alba populo. Herc. Fu. v. 892. FARNABIUS.

582. Ca-

Ipsa in penates regios gressus feram,
Precibusque Amoris horridi matrem colam.
Vos, quas paternis extuli comites focis,
Calydoniae, deflete lugendas vices.

GRONOVII.

582. *Deflete lugendas vices*] Florent. *lugendam vicem.* Ut *nostram* & *aliorum vicem dolere* dicimus.

VARIORUM.

582. *Calydoniae*] Aetolides. Calydon enim regia Aetolorum urbs. FARN.

582. *Vices*] Meas, quod faciunt in sequenti Choro. FARN.

CHORUS AETOLARUM MULIERUM.

Mulieres Calydoniae Deianirae sortem deflent: Ambitionem, Avaritiam, Luxum, caeteraque mortalium studia inania detestantur, privatam fortunam laudant.

FLemus casus, Oenei, tuos,
Comitum primos turba per annos:
Flemus dubios, veneranda, toros.
Nos Acheloi tecum solitae
Pulsare vadum, cum jam tumidas
Vere peracto poneret undas,
Gracilisque gradu serperet aequo,
Nec praecipitem volveret amnem

Fla-

GRONOVII.

585. *Flemus dubios miseranda toros*] Flor. *veneranda.* Πότνια. Sunt enim familiares & ministrae principis foeminae, ex quibus constat chorus. hae dominae ante omnes venerationem debent.

589. *Gracilisque vado*] Certe ingrata repetitio est vadi. Merito igitur mutat Florentinus & quidem suavissime: *Gracilisque gradu serperet aequo.* Amnis dicitur *serpere gradu aequo*, quum qui natura vehemens & rapidus non est, agitur naturali motu, ut pedetentim, tantum impellentibus, quae sequuntur, undis, quantum cedere ac loci dare possunt priores, planus ipse & aequus: non turbidus & concitatus & fervens undis, quia anteriores tantum evolvere nequeunt, quantum effundunt sequentes, super undas scandentibus & tumultuantibus atque inaequaliter praecipitantibus.

VARIORUM.

583. *Oenei*] O Deianira filia regis Oenei. FARNABIUS

585. *Dubios*] Repudium timentes. FARN.

586. *Acheloi*] Sup. v. 300. & 500. FARN.

 591. *Fla-*

Flavus rupto fonte Lycormas.
Nos Palladias ire per aras,
Et virgineos celebrare choros:
Nos Cadmeis orgia ferre
Tecum solitae condita cistis,
Cum jam pulso sidere brumae
Tertia soles evocat aestas,
Et spiciferae concessa deae
Attica mystas claudit Eleusin.
Nunc quoque casum quemcumque times,
Fidas comites accipe fatis.
Nam rara fides, ubi jam melior
Fortuna ruit.

Tu

GRONOVII.

591. *Flavus rapido fonte*] Flor. *rupto*. quasi reseratis claustris. Neptunus ad amnes apud Ovidium : *vires effundite vestras , (Sic opus est) aperite domos , ac mole remota Fluminibus vestris totas immittite habenas. Jusserat. hi redeunt ac fontibus ora relaxant , Et defrenato volvuntur in aequora cursu.*

599. *Attica mystas claudit Eleusis*] Hic quoque liber optimus , *Eleusin*. Quum finitis scilicet Eleusinlis , mysteria , quae sacris cistis condita mystae in pompa portarant incedentes per publicum , referuntur adytis & clauduntur.

600. *Nunc quoque fatum quodcumque times* ,] Fl. *Nunc quoque casum quemcumque times.* Sufficit nimirum *fata* proximo versu poni.

VARIORUM.

591. *Flavus*] Arenis flavus Lycormas fluvius Aetoliae, qui postea Euenus dictus. FARN.

591. *Lycormas*] Euenus. Strabo lib. 7. ὁ Εὔηνος, ὁ Λυκόρμας πρότερον καλούμενος. Archelaus lib. 1. de fluminibus : Λυκόρμας τῆς Αἰτωλίας ποταμὸς, μετωνομάσθη δ' Εὔηνος. γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ βοτάνη ζάρισσα προσαγορευομένη, λόγχῃ παρόμοιος, τίθεται πρὸς ἀμβλυωπίας ἄριστα. fluvius iste prius Lycormas, postea Euenus dictus fuit, quia Euenus Idam, Marpessae filiae suae raptorem , insecutus , cum ad eum fluvium pervenisset, videretque omnem ulterius insequendi occasionem sibi eripi, amens sese in Lycormam praecipitavit , ut est apud Apollodor. lib. 1. Biblioth. & Plutarchum in Parallelis, ex Dositheo, nec non in libello περὶ ποταμῶν, qui unus nobis hodie superest ex multis qui de fluminibus olim Graece scripserunt, veluti Chrysermus , Archelaus , Timagoras , Asclepiades, aliique. DELRIUS.

592. *Palladias*] In Palladis honorem extructas. FARNABIUS.

594. *Cadmeis*] Bacchi Thebis à Cadmo institutis nati cultique FARN.

594. *Orgia*] Liberi patris ceremonias; & sacra Oedip. 431. FARN.

595. *Cistis*] Canistris; quae ferebant κανηφόροι virgines. FARN.

596. *Cum jam*] Cum jam pulsato hyemali Piscium sidere tertii anni solstitium aestivum calores inducit. *ubi audito stimulant Trieterica Baccho Orgia* : tertio quoque anno iterata in memoriam victoriae Indicae patris Liberi trienni expeditione partae. FARN.

598. *Spiciferae*] Cereri in Triptolemo concessa. FARN.

599 *Mystas*] Hercul. Fu. 846. FARN.

599 *Claudit*] Ut secreta sint Eleusinia sacra. FARNABIUS.

599. *Eleusin*] Hippol. 835. Herc. Fu. 301. FARNABIUS.

601. *Comites*] Nos. FARN.

606. *Cru-*

Tu quicunque es, qui ſceptra tenes,
Licet omne tua vulgus in aula
Centum pariter limina pulſet:
Cum tot populis ſtipatus eas,
In tot populis vix una fides.
Tenet auratum limen Erinnys,
Et cum magnae patuere fores,
Intrant fraudes, cautique doli,
Ferrumque latens. cumque in populos
Prodire parant, comes invidia eſt.
Noctem quoties ſummovet Eos,
Regem toties credite naſci.
Pauci reges, non regna colunt:
Plures fulgor concitat aulae.
Cupit hic regi proximus ipſi
Clarus latas ire per urbes:
Urit miſerum gloria pectus.
Cupit hic gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Iſtri; nec tota ſitim
Lydia vincit; nec quae Zephyro

Sub-

GRONOVII.

617. *Plures fulgor convocat aulae.*] Flor. eodem ſenſu non pejus, *concitat.* Idem mox: *Clarus latas ire per urbes.* quod ex Lugdun. notat Delrius,

VARIORUM.

606. *Centum*] Multa, propter ſatellitum & miniſtrorum frequentiam. FARN.

609. *Erinnys*] Furia. Agam. v. 82. FARN.

612. *Latens*] Ad inſidias. FARN.

614. *Noctem*] Quoties rex inſidias noctis & mortem evaſerit, toties novum altum naſci credite, tantum periculi regibus minantur noctes ſingulae. FARN.

616. *Pauci*] Plures colunt regias fortunas quam perſonas. FARN.

623. *Iſtri;*] Fl. Europae maximi. FARN.

624. *Lydia*] Sic omnino Claudianus: *Non Tarteſſiacis illum ſatiaret arenis Tempeſtas pretioſa Tagi, non ſtagna rubentis Aurea Pactoli: totumque exhauſerit Hermum; ardebit majore ſiti.* —— & mox: *Quo vaeſane ruis? teneas utramque licebit Oceanum: laxet rutilos tibi Lydia fontes: Jungantur ſolium Croeſi, Cyrique tiarae: Nunquam dives eris.* —— Lydia fluminibus aurea ramenta volventibus nobilis eſt, Hermo ſcilicet & Pactolo. de Pactolo, dictum alibi: de Hermo, Papinius 3. Silv. —— *Hermique vadum, quo Lydius intrat Bacchus, & aurato reficit ſua cornua limo* DELR.

624. *Zephyro ſubdita tellus*] Hiſpania zephyri fla-

Subdita tellus, ſtupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum;
Nec ſi totus ſerviat Hebrus;
Ruraque dives cingat Hydaſpes;
Intraque ſuos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis, natura parum eſt.
Colit hic regem, regumque lares,
Non ut preſſo vomere ſemper
Nunquam ceſſet curvus arator,
Vel mille ſecent arva coloni:
Solas optat, quas donet, opes.
Colit hic reges, calcet ut omnes,
Perdatque aliquos, nullumque levet.
Tantum ut noceat, cupit eſſe potens.
Quota pars moritur tempore fati!
Quos felices Cynthia vidit,
Vidit miſeros enata dies.

Ra-

GRONOVII.

etſi probet vulgatum: *clarus claras.* Sed & alii apud illum, *clarusque datus*, & *clarusque laetas.* Fortaſſis *laetas:* nam principum & proximorum illis adventus publica laetitia & diebus feſtis coluntur.

628. *Ruraque dives cingat Hydaſpes;*] Florent. *jungat.* Juncta, qua decurrit, & continuata habeat unique domino praeſtet. Placet etiam praecedenti verſu conjectura Delrii: *ſerviat Hermus.*

636. *Solas optat, quas donet, opes.*] Si quas donet, non profecto in vanum, ſed in aliquem uſum. Fl. *ponet.* Lege *quas ponat opes*, id eſt, recondat ac mille arcis ſtrangulet, nec ipſi nec cuiquam alii utiles.

638. *Perdatque aliquos,*] Fl. *alios.*

642. *Vidit miſeros abitura dies.*] Immo etiam citius. Itaque Fl. *enata dies.*

VARIORUM.

flatibus obnoxia, quia occidua. DELRIUS.

626. *Tagum;*] Herc. Fu. verſ. 1324. Thyeſt. v. 353.

627. *Hebrus;*] An aurifer? neſcio. non memini. forte pro tota Thracia poſuit quae fertilis magna ex parte. vel corruptum nomen, ex *Hermus.* DELRIUS.

630 *Gangem*] Indiae fl. FARNABIUS.

631. *Natura*] Omne quod produxit natura. FARNABIUS.

633. *Non ut*] Non ut multa aret, poſſideat, acquirat, ſed ut habeat quas largiatur opes. FARNABIUS.

637. *Calcet*] Ut multos premat opprimatque. FARNABIUS.

640. *Tempore*] *Sed miſer ante diem nec ſicca morte.* FARN.

641. *Cynthia*] Praecedentis noctis Luna. FARN.

644. *Ceſpes*

Rarum eſt, felix idemque ſenex.
Ceſpes Tyrio mollior oſtro,
Solet impavidos ducere ſomnos.
Aurea rumpunt tecta quietem,
Vigileſque trahit purpura noctes.
O ſi pateant pectora ditum,
Quantos intus ſublimis agit
Fortuna metus! Brutia Coro
Pulſante fretum mitior unda eſt.
Pectora pauper ſecura gerit.
Tenet è patulâ pocula fago,
Sed non trepidâ tenet illa manu.
Carpit faciles vileſque cibos,
Sed non ſtrictos reſpicit enſes.

Au-

GRONOVII.

645. *Impavidos ducere ſomnos.*] Id eſt, facere ſomnos: ut Horatio *pocula lethaeos ducentia ſomnos.* At quod ſequitur, *vigileſque trahit purpura noctes:* ita ſimile eſt iſti, ut etiam ſit diſſimile. Non enim, ut *Ceſpes ducit ſomnum*, ſeu dat qualemcumque quietem, adſueto & humili atque innocenti, de quo loquitur auctor, ſecuram & altam, minus adſueto & potenti ſcelerumque conſcio tenuem ac turbidam: ſic *purpura trahit noctes*, ſeu tenebras rebus inducit: ſed *purpura trahit noctes vigiles*, ſeu efficit per adjunctas curas, ut in ea cubantes noctem vigiles exigant.

651. *Mitior unda eſt.*] Fl. *lenior unda eſt.* Caeſar lib. 1. Gall. *Flumen eſt Arar, quod per fines Aeduorum & Sequanorum influit, incredibili lenitate.* Ovid. *torrentem, qua nil obſtabat eunti Lenius & modico ſtrepitu decurrere vidi.* Noſter alibi: *lenis & modico fluens unda.*

654. *Sed non trepida tenet ipſa manu.*] Melius Flor. *illa.*

VARIORUM.

644. *Ceſpes Tyrio*] Terra gramine herbiſque virens. FARN.

650. *Brutia*] Fretum Siculum. Thy. v. 578. FARNABIUS.

650. *Brutia*] Mare Bruttium, à Bruttiis Italiae populis, Coro valde infeſtatur. *Βρέττιοι* quibuſdam Graecis recte dicti, auctore Strabone, quia oriundi à fugitivis Lucanorum; Lucani vero fugitivos *βρεττίους* appellabant. Stephanus etiam ſic nominat. nam in *Βρέττος* & in *Βρεττία* tradit, Brutios dici qui in Sicilia Brutian urbem incolunt; Brettios autem in Italia dictos ab urbe Bretto, quam condidit Brettus Herculis filius. & ab hac totam Italiam Antiocho dictam Brettiam. *Βρέττιοι* etiam Ariſtophani noti, & Dionyſio Periegeti. ſic enim rectius quidam libri, quam alii, qui, *βρίττιοι.* DELRIUS.

653. *Tenet*] Cui *Terra rubens crater, pocula fagus* ſecuritatem praeſtant. FARNABIUS.

655. *Faciles*] Dapes inemptas. FARN.

655. *Faciles vileſque cibos,*] Farnabius interpretatur *dapes inemtas.* male. ita enim dictae, quae in hortis naſcuntur dapes, Virg. Georgic lib. 4. v. 133. *dapibus menſas onerabat inemtis.* at *faciles* cibi ſunt *facile parabiles, ut quorum* magna copia. Unde *facillime agere* apud Terent. Adelph. act. 3. ſc. 5. eſt, *in copia & abundantia rerum vivere.* SCHRODERUS.

656. *Sed non*] *Rarus venit in coenacula miles.* vel ad enſem reſpicit Damoclis cervici juſſu Dionyſii impendentem. FARNABIUS.

Aurea miſcet pocula ſanguis.
Conjux modico nupta marito
Non diſpoſito clara monili
Geſtat pelagi dona rubentis,
Nec gemmiferas detrahit aures
Lapis Eoa lectus in unda;
Nec Sidonio mollis aheno
Repetita bibit lana rubores;
Nec Maeonia diſtinguit acu,
Quae Phoebeis ſubditus Euris
Legit Eois Ser arboribus.
Quaelibet herbae tinxere colos,
Quas indoctae nevêre manus:
Sed non dubios fovet illa toros.
Sequitur dirâ lampade Erinnys
Quarum populi coluere diem.
Nec ſibi felix pauper habetur,

Niſi

GRONOVII.

672. *Quorum populi coluere diem.*] Flor. Heinſiani, meus. *Quarum.* nam & Auguſtarum dies colebantur, & de conjuge principis tot ſuperiores verſus.

VARIORUM.

657. *Aurea*] *Helleniſm.* χεύσιον αἷμα κεῤῥύνυ.) σκύφοις. lethum ſeu lethale venenum aureis miſcetur poculis. FARN.

660. *Dona*] Gemmas. FARN.

660. *Rubentis*] Erythraei maris. Thyeſt. v. 370. FARN.

661. *Detrahit*] Pondere & magnitudine ſua deprimit ac deducit. de ornamentis loquitur muliebribus, quae inaures vocat Ulpianus l. 26. D. de auro & arg. leg. DELRIUS.

662. *Lapis*] Elenchus è margarita Indica. FARNABIUS.

663. *Sidonio*] Thyeſt. v. 344. FARN.

664. *Repetita*] Dibapha, Tyrio bis murice tincta. FARN.

666. *Phoebeis*] Orientalibus. FARN.

667. *Ser*] Thyeſt. verſ. 378. FARN. Quia apud Seres, ut refert Ammianus lib. 23. ſilvae ſunt ſublucidae: à quibus arborum foetus, aquarum crebris aſperginibus, velut quaedam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam quandam ſubtilitatem tenerrimam, pectunt, nenteſque ſubtemina, conficiunt ſericum. *Idem* referunt Plinius & Solinus, ille lib. 6. nat. hiſtor. c. 27. hic cap. 51. DELRIUS.

670. *Non dubios*] Non ſuſpectos adulterii, vel repudium timentes. ut ſupra v. 590. FARNABIUS.

671. *Sequitur*] Sed diſcors furia inauſpicata taeda nuptiali (Phoen. v. 263. & 507.) vel face furiali (Herc. Fu. v. 87.) eorum thalamos perſequitur, quorum natales publica laetitia celebrantur; id eſt, principum. FARN.

673. *Nec ſibi*] Tum ſe beatum agnoſcit pauper, ubi potentes ex alto gradu videt cecidiſſe. FARN.

678. *Puer*]

Nisi felices cecidisse videt.
Quisquis medium defugit iter,
Stabili nunquam tramite curret.
Dum petit unum praebere diem,
Patrioque puer constitit axe,
Nec per solitum decurrit iter,
Sed Phoebeis ignota secat
Sidera flammis errante rota,
Secum pariter perdidit orbem.
Medium coeli dum sulcat iter,
Tenuit placitas Daedalus oras,
Nullique dedit nomina ponto:
Sed dum volucres vincere veras
Icarus audet, patriasque puer
Despicit alas, Phoeboque volat
Proximus ipsi; dedit ignoto

No-

GRONOVII.

678. *Patriosque puer concitat axes*] Flor. *Patrioque puer constitit axe, Nec per solitum decurrit iter.*

683. *Coeli dum sulcat iter*] Ne quem moveant Delriani & Gruteri codices, qui *peregerat, percurrat, peregit, pergit*, Fl. nil nisi *sulcat*. At quod sequitur, Daedalum tenuisse *Latias oras*, merito culpat Lipsius, eo magis quia in scripto fuerat alia vox, sed inducta: conjicit tamen *Italas*: quia & in Magna Graecia, Cumis, & eo tractu victitarit Daedalus. Hinc exsculpsit amicus ejus, *Latium* sumi pro tota Italia, ut solet pars praecipua pro toto. Addit non deesse huic acceptioni, ut loquitur, idoneum acumen: allusisse namque auctorem ad Saturni latebras & Latii etymon: his se primum oris Daedalum credidisse: hic tutum latuisse. Vellet sane hoc Minos: ita enim non persequendum eum habuisset in Sicilia, ut periret Cocalidum insidiis. Sic alludere est se ludere & ridendum praebere. Etruscus, *placidas*. Lege igitur: *Tenuit placitas Daedalus oras.* Pervenit, quo contenderat. Hoc erat illud quod mala manus in Lipsiano codice induxit. Adde nostra ab lib. 12. Thebaidos.

VARIORUM.

678. *Puer*] Phaëthon. FARN.

683. *Sulcat iter*,] Omnino τὸ *pergit* probabile ducit Cl. Burm. ad Val. Flac. Argon. lib. IV. v. 690. SCHRODERUS.

684. *Tenuit*] *Daed. fugiens Minoia regna Praepetibus pennis ausus se credere coelo, Chalcidicaque levis tandem super adstitit arce.* id est, Cumis, quae in Italia; pro cujus parte, quae magna Graecia dicebatur, Latium ponit. FARN.

685. *Nullique*] Quod fecit filius ejus Icarus. FARNABIUS.

686. *Volucres*] Altius volitare quam volucres verae. FARN.

688. *Despicit*] Altius subvectus patrem infra volitantem videt. FARN.

688. *Phoeboque*] Cujus calore liquefacta, qua conglutinabantur alae, cera in mare decidit. FARNABIUS.

689. *Dedit*] Vide Oed. v. 893. FARN.

 692. *Fe-*

Nomina ponto.
Male penſantur magna ruinis.
Felix alius, magnuſque ſonet;
Me nulla vocet turba potentem.
Stringat tenuis littora puppis.
Nec magna meas aura phaſelos
Jubeat medium ſcindere pontum.
Tranſit tutos Fortuna ſinus,
Medioque rates quaerit in alto,
Quarum feriunt ſuppara nubes.
Sed quid pavido territa vultu,
Qualis Baccho ſaucia Maenas,
Fertur rapido regina gradu?
Quae te rurſus Fortuna rotat,
Miſeranda, refer. licet ipſa neges,
Vultus loquitur, quodcunque tegis.

ACTUS

GRONOVII.

692. *Magnuſque volet, Me nulla vocet turba*] Longe aliter optimus liber: *Felix alius magnuſque ſonet.* id eſt, audiat, praedicetur. Dein: *Me nulla vocent verba.* id eſt, nullius oratio.

695. *Meos aura phaſelos*] Heinſ. & Flor. *meas.* Lucanus lib. 5. *latus inverſa nudum munita phaſelo.* Sic illam aetatem maluiſſe teſtes quoque Martialis & Statius.

701. *Qualis Baccho ſaucia Thyas Fertur rapido*] Heinſ. major: *mennas.* Flor. *Maenas.* Quamvis res eadem ſit, tamen probata tot exemplis auctoritas merito valet. Dein Lipſius è libro ſuo notat, *medio:* & jubet cogitare. Amicus ejus, quaſi hoc ſibi potiſſimum dictum ſit, ſuos omnes continere vulgatum: Criticorum librum alium, *medio:* ſibi arridere *rapido*: hoc enim timentium gradum citare: nec de alio cogitandum vocabulo. Caetera ei facile conceſſerim: in poſtremo haeſito: nam & Flor. *medio*: Heinſ. major à m. p. *gravido.* An fuit *trepido*? ut video Raphelingium quoque conjeciſſe.

VARIORUM.

692. *Felix*] Volitet alius felix & magnus. FARNABIUS.

694 *Stringat*] Radat, legat littora. FARN.

698. *Medioque rates*] Naves quae ſecundis ventis, & plenis velis navigant, fortuna quaerit, ut demergat: quae vero remis circa litus propelluntur, & metu tempeſtatis ſe non audent alto credere, illas praeterit. DELRIUS.

699. *Suppara*] Medea v. 318. FARNABIUS.

702. *Regina*] Deianira. FARN.

706. Va-

ACTUS TERTIUS.

*DEIANIRA. CHORUS.

Deianiram, periculo veneni ad ſolem expoſiti flammaſque concipientis facto, conſilii ſui poenitet.

Deian. Vagus per artus errat excuſſos tremor.
Erectus horret crinis. impulſis adhuc
Stat terror animis, & cor attonitum ſalit,
Pavidumque trepidis palpitat venis jecur.
Ut fractus Auſtro pontus etiamnum tumet,
Quamvis quieſcat languidis ventis dies:
Ita mens adhuc vexatur excuſſo metu.
Semel profecto premere felices Deus
Cum coepit, urget. hos habent magna exitus.
Chor. Quis tam impotens, ö miſera, te caſus rotat?
Deian. Ut miſſa palla eſt, tabe Neſſea illita,
Thalamiſque moerens intuli greſſum meis,
Neſcio quid animus timuit, & fraudem ſtruit.

Li-

GRONOVII.

* DEIANIRA. CHORUS.] Flor. DEIANIRA. NUTRIX. Poteſt videri inter perſonas choro canentes vel praecipua fuiſſe Nutrix.

713. *Semel profecto*] Sic Flor. Corrupti libri. *Simul.* Ergo & omnes Gruteri, qui fere eſt ut hoc malit ob conſenſum vetuſtatis. Vide ut falſa ſpecies vetuſtatis etiam doctos auferat. Neque enim patitur oratio. At vera illa & multo ſanctior vetuſtas Etruſci codicis hunc verſum non continuat Deianirae, ſed cum duobus inſequentibus dat Nutrici, memori ſcilicet quod argumentum in Choro tractaverit.

715. *Quis tam impotens ô miſera*] Hic ponit Flor. ſupra ablatum: *Quis tam impotens, miſeranda, te caſus rotat?*

717. *Thalamiſque demens*] Lipſii M. S. *ingerens.* Unde conjecit ille: *moerens.* Et ita plane Flor.

718. *Et fraudem ſtruit*] Notavit Delrius in Lugdun. eſſe *aſtruit*: quod alii interpretantur. Fru-

VARIORUM.

706. *Vagus*] *Gelidusque per ima cucurrit Oſſa tremor.* FARN.

707. *Erectus*] Commeante ſc. ad cordis (quod corporis arx eſt) ſubſidium calore, externa algeſcunt, pili horreſcunt, &c. FARN.

708. *Cor attonitum*] Καρδίας παλμὸς, qui inter divinationes ſalitorias. FARN.

711. *Dies*] Tempeſtas. FARN.

714. *Hos habent*] Conatus grandes, anxios plerumque & calamitoſos habent exitus. FARN.

 719. Se-

Libet experiri. solibus virus ferum
Flammisque Nessus sanguinem ostendi arcuit.
Hic ipse fraudes esse praemonuit Deus.
Et forte nulla nube respersus jubar
Laxabat ardens fervidum Titan diem.
(Vix ora solvi patitur etiam nunc timor)
Medios in ignes solis, & claram facem
Quo tincta fuerat palla, vestisque illita,
Abjectus horret sanguis, & Phoebi comâ

Te-

GRONOVII.

stra. Lege: *Nescio quid animus timuit, & fraudem strui.* nempe ab ipso Nesso, qui quasi philtrum hoc ei commendaverat. Grotius, *& fraudem arguit.*

721. *Hic ipse fraudes esse praemonuit Deus.*] Potest intelligi quemcumque deum monuisse haec per verba Nessi, si scilicet mens non laeva fuisset. Non placet tamen. Neque si Sophocles Θεὸν Χείρωνα dixit, ideo quivis Centaurus potest dici deus. nam ille & vivus habuerat immortalitatem & mortuus inter sidera est relatus. Flor. *dolus.* Nihil extrico. An *ferus?* ab altera parte. Homerus ἰλ. α. Φηρσὶν ὀρεσκῴοισι. Ubi Eustathius τινὲς δὲ τοὺς κενταύρους Φῆρας φασί. Sophocles: ὅν μοι παλαιὸς δῶρον ἀρχαίου ποτὲ Θηρός. Et mox: ἐκδιδάσκων δ' ὁ θὴρ τοιοῦτον εἶπε. Alioqui centauri *Semiferi.*

727. *Abjectus horret sanguis,*] Et nobis occurrit in scriptis: *Abjectum horret virus:* sed non in Flor. custodiente vulgatum. Idem tamen, quod ex uno Pal. notat Gruterus: *& Phoebi comam Tepefactus astris.* Sophocles ita rem pingit: lana usam fuisse Deianiram in ungenda veste: & in ea narratione vocat οἰὸς εὐήρου πόκου, & μαλλὸν & κτησίου βοτοῦ λάχνην, & τὸ κάταγμα τοῦ οἰός: quam quum post usum vestemque in arcano tactam forte abjecisset εἰς τόπον βαλλόμενον καὶ πυρούμενον ἀκτῖνι

VARIORUM.

719. *Solibus*] Sup. v. 531. FARNABIUS.

720. *Sanguinem ostendi arcuit.*] Nam Nessus moriens praeceperat, ne in lucem daret hoc virus. LIPSIUS.

721. *Fraudes esse praemonuit deus.*] Nihil hic extricare se dum profitetur Gronovius, conjecturae locum servat, subjiciendo *ferus.* Ego simpliciter *genium* hic sive Deianirae *animum* puto intelligi. Vid. Turneb. Advers. Lib. XIX. c. 14 Et juvat, quod ab alia manu superscriptum exhibet Traject. noster, *deus, conscientia.* SCHRODERUS.

722. *Et forte*] Puto versus aliquot deesse. Quod & sensus ipse, & summa quae hic negligentia est, evincit. Unde enim colligit venenum esse? At in uno isto loco maximum catastrophae momentum est. Omnia cum dixit, nihil dixit. Summa quippe omnium huc redit, sanguinem à sole liquefactum fuisse. Et hinc colligit, venenum se misisse. Atque hinc terror ille, quem infelix concepisse animo se praedicat. Sed quod hic indicium δηλητηρίου est? Idem enim cerae evenisset, idem sebo. Quam vero longe haec aliter Tragoediae princeps. Primo, ait, lanam qua peruncta vestis à se fuerat, corrosam ac consumtam plane à sanguine fuisse: deinde, guttas sole liquefactas, in terram collapsas spumasse ac efferbuisse: postremo, tela Herculis, quibus interfectus fuerat Centaurus, δηλητηρίῳ tincta, atque idcirco omnia animalia, percussa istis illico exspirare. Hoc igitur veneno dubitari non posse quin infectus fuerit Centauri sanguis, qui iisdem fuerat percussus. Ergo tremit, ergo pavet, ergo magis atque magis metuit, quod fecerat. HEINSIUS.

725. *Medios in ignes*] Totum versum vertit ex Graeco, ἐς αἴγλην φλογὸς Ἀκτῖν' ἐς ἡλιῶτιν. Sed miserrimo successu. Aliud est nempe fax, aliud radius. Solis fax in coelo manet, radii in terra quoque sparguntur. Neque dixit πῦρ ἡλίου, sed φλόγα. HEINSIUS.

727. *Sanguis,*] Nessi sanguis Hydrae felle, quo tinctae fuerant Herculis sagittae, mistus, FARNABIUS.

727. *Coma*] Radiis. Hippol. v. 751. FARN.

730. *Mi-*

Tepefactus ardet. vix queo monstrum eloqui.
Nives ut Eurus solvit, aut tepidus Notus,
Quas vere primo lubricus perdit Mimas;
Utque involutos frangit Ionio salo
Opposita fluctus Leucas, & lassus tumor
In littore ipso spumat: aut coelestibus
Aspersa tepidis tura laxantur focis:
Sic languet omne vellus, & perdit comam.
Dumque ipsa miror, causa mirandi perit.
Quin ipsa tellus spumeos motus agit,

Et

GRONOVII.

τὸ ἡλίῳ, diffluxisse & in pulverem comminutam interisse; super terram autem, in qua jacuerat, spumas θρομβώδεις efferbuisse. Hujus lanae mentio hic desideratur; quum tamen manifestum sit omnem hunc locum Trachiniis deberi. Succurrit scriptus in sequentibus. At hic quoque tale quid expressum credibile est. Legebam igitur: *Abjectus horret sanguis, ut Phoebi glomum Tepefecit ardor.* Vel *glomus:* nam & ita dixisse, *hoc glomus*, veteres, testis Priscianus. Cogitabam autem illud Horatii: *Ut vinosa glomos furtivae Pyrrhia lanae.* *Horret*, id est, coquitur, & dum coquitur, tremit, movetur. *Ut Phoebi glomus Tepefecit ardor* est Sophoclis: ὡς δ' ἰθάλπετο. Lanae similem usum habes apud Apollodorum lib. 3. & Didymum in β. ἰλιάδ. in Erichthonii fabula. Ὁ δὲ Ἥφαιστος ἀπεσπέρμηνεν εἰς τὸ σκέλος τῆς Θεᾶς. ἐκείνη δὲ μυσαχθεῖσα, ἐρίῳ ἀπομάξασα τὸν γόνον, εἰς γῆν ἔρριψεν.

732. *Et laxus tumor*] Fl. *lassus*, ut voluit etiam D. Heinsius.

735. *Omne virus & perdit comam*] Lipsii vetus *comas*: sed neutrum ait placere. Delrius *comam* interptetatur ipsam illam lanam, qua vestem inunxerat. Sane & Flor. *comas:* sed praeterea *omne vellus*. Hoc quidem insanum bene. *Vellus* appellat, quod Sophoclem tot modis explicare modo diximus, ipsam nempe lanam: *comas* vero floccos vel fila. Solum illud *languet* displicet. Utinam *tabet* aut *licuit* haberet idem codex. Sic foret Sophoclis: Ρεῖ πᾶν ἄδηλον καὶ κατέψηκται χθονί. Epist. 66. *subjecto igne tabescere.*

VARIORUM.

730. *Mimas*] Ioniae mons nivosus. FARNABIUS. Strabo vocat εὔθηρον, καὶ πολύδενδρον, Homerus ἠνεμόεντα, Tragicus noster *lubricum*, propter nives liquescentes. Notum est somnium Valentis Imperatoris, quo cum admoneretur, ut à Mimante caveret, ejua familiares de hoc monte exposuerunt. Sed in eo, quo periit, tugurio inventum marmor, quod Mimantis cujusdam appellationem inscriptam habebat, qui praefectus Macedonum fuerat. Mimas unus extitit è centauris, ut est apud Herodotum: item unus è gigantibus, qui monti huic nomen imposuisse creditur: de quo in Ione Euripides. Silius Italicus lib. XII. *Apparet Prochyte, saevum sortita Mimanta.* Hic premitur Prochyte insulà, ut Silius: totam insulam Lemnon in Deos conjecit, ut Claudianus: non temere Horatius III. Carm. *Typhoeus, & validus Mimas.* FABRITIUS.

732. *Leucas*] Leucates. vide Hippol. vers. 1011. FARN. Pro Lencate. Leucadia est regio, (Nerite Plinio) Leucas ejus regionis urbs Straboni: Leucates vero in eadem promontorium; Virgilio lib. 3. Aeneid. sed haec saepe confunduntur. DELRIUS.

735. *Languet omne vellus*,] Displicere sibi *languet* hic pronunciat Gronovius. At cum *languendi* verbum *deficere* significet, & *dissolvi*, apte satis *languere vellus* sive *lana* dicetur, quae tincta Nessi eruore, expositaque soli, vi inflammati veneni sensim dissoluta carperetur. Virgil. Aeneid. lib. IX. v. 435. *Purpureus veluti cum flos succisus aratro Languescit moriens.* SCHRODERUS.

736. *Causa*] Lana illa. FARNABIUS.

744. *La-*

Et quidquid illâ tabe contactum eft, labat.
[*Tumenfque tacita fequitur, & quaffat caput*]
Natum paventem cerno & ardenti pede
Greffus ferentem. prome, quid portes novi.

GRONOVII.

739. *Tumenfque tacita fequitur,*] Locus defperatus, in quo nos deferit dux nofter ab Etruria. Trium namque deinceps ultimorum verfuum nihil habet praeter: *Tumenfque tacita quaffat caput.* Delrius putat fe rem tenere trajiciendo verfum inter 1001. *Quaenam ifta*, & 1002. *Temporibus atras.* Sed fruftra gratulatur fibi. Non enim fequentem à tergo, fed ante oculos fibi faces intentantem Megaeram videt Deianira.

HYLLUS. DEIANIRA. NUTRIX.

Intellecto ex Hyllo funefti muneris malo Deianira fibi mortem confcifcit.

Hyl. I Profuge, quaere fi quid ulterius patet
Terris, freto, fideribus, Oceano, inferis.
Ultra labores, mater, Alcidae fuge.
Deian. Nefcio quod animus grande praefagit malum.
Hyl. Regna, triumpha, templa Junonis pete:
Haec tibi patent. delubra praeclufa omnia.
Deian. Effare, qui me cafus infontem premat.
Hyl. Decus illud orbis, atque praefidium unicum,
Quem fata terris in locum dederant Jovis,
O mater, abiit. membra, & Herculeos toros

Urit

VARIORUM.

744. *Labores*,] Regiones Herculis laboribus infignes. FARNABIUS.

746. *Regna*] Sarcafmus, triumpha quafi re ftrenue gefta: facrifica, fed Junoni foli, cui Herculis mors laeta obtigit, caeteris Diis moefta. inf. verf. 1547. FARN.

750. *Jovis*,] Liberatoris, auxiliatoris. Jupiter, q. Juvans pater. melius tamen Jovis pater. Jovis ab Hebr. יהוה addito pater. fic enim Diefpiter, Neptunus Pater, Saturnus pater, Marspiter, &c. FARNABIUS.

751. *Abiit.*] Al. *obiit.* necdum autem obierat: de vita vero Herculis defperat Hyllus. FARNABIUS.

752. *Urit*

Urit lues nescio qua. qui domuit feras,
Ille ille victor, vincitur, moeret, dolet.
Quid quaeris ultra? *Deian.* Miserias properant suas
Audire miseri. fare, quo posita in statu
Jam nostra domus est. ô lares, miseri lares!
Nunc vidua, nunc expulsa, nunc feror obruta!
Hyl. Non sola moeres. Hercules toto jacet
Mundo gemendus. fata ne, mater, tua
Privata credas. jam genus totum obstrepit.
Hunc, ejulatu quem gemis, cuncti gemunt.
Commune terris omnibus pateris malum.
Luctum occupasti prima. non sola Herculem
Miseranda moeres. *Deian.* Quam prope à leto tamen,
Ede, ede, (quaeso) jaceat Alcides meus.
Hyl. Mors refugit illum, victa quae in regno suo
Semel est. nec audent fata tam vastum nefas
Admittere. ipsa forsitan trepidâ colos
Clotho manu projecit, & fatum Herculis
Timet peragere. pro diem! infandum diem!
Hocne ille summo magnus Alcides erit?
Deian. Ad fata & umbras, atque pejorem polum

Prae-

GRONOVII.

752. *Urit lues Nessaea*] Mss fere: *nescio quae.* Juvare se paullum ait Raphelingius emendatione versum: *Urit lues nescio qua*; Gruterus: *Urit lues ignota:* cui scilicet aliquis superjecerit, *nescio quae.* Quidam ajunt non juvare hilum, qui se juvare versus legem profiteantur. Certe juvit: nam ita prorsus optimus codex: & pueri sciunt *Quis* tam facere *Qua* quam *Quae.*

758. *Non sola moeres. Hercules toto*] Flor. *Non sola moeres Herculem toto jacet.* Et mox: *Nunc ecce luctu quem gemis.* Forte: *Hoc ejulatu.*

768. *Ipsa forsitan trepida colos*] Flor. *ipsas forsitan trepida colos.* Et sic ubique *colus* pro *colos.*

771. *Magnus Alcides eat:*] Fl. *erit*: & sequentem versum dat Deianirae, hoc modo: DEI. *Ad fata & Umbras atque pejorem polum Praecedere illum*

VARIORUM.

752. *Urit lues nescio qua*] Parisiensis excusus, *quae nescio.* sed refragatur lex metri. SCHRODERUS.

760. *Genus*] Humanum genus. FARNABIUS.

766. *Victa*] Ab eodem Hercule ad inferos descedente. FARN.

769. *Clotho*] E tribus Parcis illa quae colum tenet. Herc. Fur. v. 558. FARN.

772. *Pejorem*] Deteriorem polum, nigrum. Antarcticum. vide Herc. Fu. v. 606. id est, ad inferos. FARN.

Praecedere illum dicis? an possum prior
Mortem occupare? fare, si nondum occidit.
Hyl. Euboica tellus vertice immenso tumens
Pulsatur omni latere. Phrixeum mare
Scindit Caphareus. servit hoc Austro latus.
At qua nivosi patitur Aquilonis minas,
Euripus undas flectit instabilis vagas,
Septemque cursus volvit, & totidem refert,
Dum lassa Titan mergat Oceano juga.
Heic rupe celsa, nulla quam nubes ferit,
Annosa fulgent templa Cenaei Jovis.
Ut stetit ad aras omne votivum pecus,
Totúmque tauris gemuit auratis nemus;
Spolium leonis sordidum tabo exuit,
Posuitque clavae pondus, & pharetrâ graves
Laxavit humeros. veste tunc fulgens tua,

Ca-

GRONOVII.

dicis nam male vulgo, *tu illum.* quod tamen etiam Lugd. abesse jam notaverat Delrius.

776. *Pulsatur omni parte*] Flor. *latere*, ut Lipsianus; quemadmodum & mox, *instabilis vagas.* Caeterum reprehendit hanc Euboeae descriptionem Lipsius: Caphareum ad ortum, Euripum ad occasum spectare: & dignum putavit, quod ex eo adoptaret amicus. Verum Euboea Boeotiae objacet non recta, sed obliqua: & hinc evenit, ut idem Euripus, qui ab occasu alluit insulam, etiam ab Aquilone intrantes aquas recipere & emittere videatur, & similiter Caphareus orientem spectans respectu Cenaei promontorii, etiam in austrum inclinatus appareat. Tabulae inspectae rem clare demonstrant.

780. *Septemque cursus flectit*] Flor. *volvit.* & sequenti: *mergit Oceano jubar.*

785. *Totumque tantis gemuit armentis*] Gruteri conjecturam omnem exprimit Florentinus: *Totumque tauris gemuit auratis nemus.* Oedipo: *Aureo taurus rutilante cornu.*

VARIORUM.

775. *Euboica*] Sophocl. illud in Trachiniis adumbrare voluit: Ἀκτή τις ἀμφίκλυστος Εὐβοίας ἄκρον Κήναιόν ἐστιν. nec tamen consequitur, neque vera est haec Euboeae descriptio. Capharei enim promontorium ad occasum: nec dici potest *Aquilonis minas pati.* FARN.

776. *Phryxeum*] Hellespontum. vid. Troad. v. 1032. FARN.

779. *Euripus*] Herc. Fur. 377. FARN.

780. *Septemque*] Consentit in numero Strabo si recte intelligatur: Antiphilus Byzantius quodam Epigramm. senarium prodidit: alii alium, & fortassis ab his omnibus certus pro incerto positus. DELRIUS.

781. *Mergat*] Herc. Fur. v. 25. FARNABIUS.

782. *Rupe celsa,*] Jovi in summis montibus sacra facere solenne, utpote Deorum summo. FARN.

783. *Cenaei*] In Cenaeo Euboeae promontorio culti. *Victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat Vota Jovi.* FARN.

788. *Veste tua*] Palla à te missa. FARN.

789. *Ca-*

Cana revinctus populo horrentem comam,
Succendit aras. Accipe has, inquit, focis
Non falſe meſſes genitor, & largo ſacer
Splendeſcat ignis ture, quod Phoebum colens
Dives Sabaeis colligit truncis Arabs.
Pacata tellus, inquit, & coelum, & freta;
Feris ſubactis omnibus victor redii.
Depone fulmen. gemitus in medias preces,
Stupente & ipſo, cecidit. hinc coelum horrido
Clamore complet. qualis impreſſa fugax
Taurus bipenni vulnus & telum ferens
Delubra vaſto trepida mugitu replet,
Aut quale mundo fulmen emiſſum tonat;
Sic ille gemitus ſidera & pontum ferit:
Et vaſta Chalcis ſonuit: & voces Cyclas

Ex-

GRONOVII.

793. *Sabaeis colligit truncis Arabs.*] Rem novam ſcilicet hic docent, Arabes à Sabaeis diſtingui, qui tamen ſint Arabiae Felicis incolae. Credo equidem: diſtinguuntur, ut genus & ſpecies. Omnes Sabaei ſunt Arabes: non omnes Arabes Sabaei.

797. *Heic coelum horrido*] Fl. *hinc coelum.* ut ex uno Gruterus.

803. *Et vaſta Calpe*] Mutat hic animum amicus Lipſii, & quem toties faſtidiit Mſ. praeclarum vocat & praeclaras ejus castigationes magno ſibi uſui fuiſſe fatetur. Gruterum, quem ſecum in diffidentiam adduxerat, tam levi momento ſecum etiam circumagere non potuit. Itaque novena cohors membranarum quum ei ſtet pro vulgato, non audet tantum tribuere uni libro, ut revocet cum recentioribus: *Et vaſta Chalcis.* nec tamen vult Calpen Hiſpanicam intelligi. Forte fuiſſe ejus tractus montem tali nomine. Hoc eſt dicere quod neſcias. Sed nec videt quomodo Chalcidi conveniat dici *vaſtae?* Ut *vaſtum mare*, ut *vaſtum elephantum* pro ingenti magnitudine dicit Cicero: & mox ipſe *vaſta membra* Herculis. Strabo agnoſcit eam civitatem ab omni memoria habuiſſe *μέγα ἀξίωμα καὶ πρὸς πόλεμον καὶ πρὸς εἰρήνην*, lib. 10.

VARIORUM.

789. *Cana*] Alba populo. Herc. Fur. v. 892. FARNABIUS.

791. *Meſſes*] Tura, cinnamoma, odores. FARNABIUS.

792. *Phoebum*] Solem orientem adorans. vid. Troad. 10. *vel* orientalis. FARN.

793. *Sabaeis*] Arabes à Sabaeis diſtinguere videtur. ita Virgil. 8. Aeneid. *Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabaei.* Qui tamen felicis Arabiae incolae. *Solis eſt turea virga Sabaeis.* FARN.

796. *Depone*] Neque enim illo opus eſt; ſubactis à me tyrannis. FARN.

798. *Qualis impreſſa fugax*] *Quales mugitus fugit cum ſaucius aram Taurus; & incertam excuſſit cervice ſecurim.* FARNABIUS. Hanc ſimilitudinem ab Ovidio commodato accipit. ait enim Ovidius dicto loco; *Haud aliter graditur, quam ſi venabula taurus, Corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.* DELRIUS.

803. *Cyclas*] Cyclada & Capharidas ſubjungit. FARNABIUS. Novem, teſte Hygino & Strabone,

Excepit omnis. hinc petrae Capharides;
Hinc omne voces reddit Herculeas nemus.
Flentem videmus. vulgus antiquam putat
Rabiem rediſſe. tunc fugam famuli petunt.
At ille vultus ignea torquens face,
Unum inter omnes quaerit & ſequitur Lichan.
Complexus aras ille tremebunda manu,
Mortem metu conſumpſit, & parum ſui
Poenae reliquit. dumque tremebundum manu
Tenuit cadaver, Hac manu, hac, inquit, ferar
(O fata!) victus? Herculem perimit Lichas.
Ecce alia clades, Hercules perimit Lichan.
Facta inquinentur. fiat hic ſummus labor.
In aſtra miſſus fertur, & nubes vago
Spargit cruore. talis in coelum exſilit
Arundo, Getica viſa dimitti manu;

Aut

GRONOVII.

809. *Et ſequitur Licham.*] Flor. *omnes ſequitur & quaerit Lichan.* Mox: *& parvum ſui Poenae reliquit.* non *parum.* Juſte. nam vitat in hac regione jambum auctor.

813. *Hac manu, inquit, te feram*] Lipſius è libro, *hac manu, inquit, hac ferar*, non modo Delrio applaudente, ſed & Scaligero, qui etiam addit: Quis improbare audeat? Rem non improbamus, ſed poſitionem vocum auctore Florentino: *hac manu, hac, inquit, ferar.* Ratio eſt eadem, quae in proximo, quia jambum illic damnat. Statim idem: *Herculem vicit Lichas.*

816. *Fata inquinantur*] Fl. *Facta inquinentur.* Ergo etiam lege, *fiat hic ſummus labor.* Age, quando aliter vindicari non poſſumus, inuratur haec macula operibus meis, & fuerit illorum Lichas acceſſio. Infra: *Dextra inquinetur: laudibus maculam imprimam.*

VARIORUM

ne, inſulae Sporades vel Cyclades dictae, quia Delum coronae & circuli inſtar cingunt. auctor Ammianus lib. 22. multa de his Thevetus lib. 7. Coſmograph. cap. 12. & 14. DELRIUS.

804. *Capharides;*] Thyeſt. v. 593. FARNABIUS.

806. *Vulgus*] Famulorum. FARN.

806. *Antiquam*] Qua correptus Megaram & filios interemerat. Herc. Fur. Act. 4. FARN.

809. *Licham*] Miniſtrum, qui tunicam attulerat. FARN.

811. *Conſumpſit*] Metu pene exanimatus. FARNABIUS.

813. *Cadaver*] Morti deſtinatum Licham, *vel* prae timore jam ferme mortuum. FARN.

813. *Hac manu,*] Tam abjecti hominis manu. FARNABIUS,

814. *Lichas*] Vilis famulus. FARN.

815. *Ecce alia*] Ecce alia non minor indignitas! ego ille monſtrorum domitor Hercules perimo viliſſimum ſervitium Licham. FARN.

816 *Inquinantur.*] Tam contempti famuli caede. FARN.

816. *Fiet hic*] Cum contemptu indignatur ſibi contingere ſupremum hunc laborem. FARN.

819. *Getica*] Getae populi Scythiae Ponto vicini, ſagittandi peritiſſimi. FARN. Getas arcu

&

Aut quam Cydon excussit: inferius tamen
Et tela fugient. truncus in pontum cadit.
In saxa cervix. funus ambobus jacet.
Resistite, inquit. non furor mentem abstulit.
Furore gravius istud atque ira malum est.
In me juvat saevire. vix pestem indicat,
Et saevit. artus ipse dilacerat suos,
Et membra vasta carpit avellens manu.
Exuere amictus quaerit. hoc solum Herculem
Non posse vidi. trahere conatus tamen,
Et membra traxit. corporis palla horridi
Pars est. & ipsam vestis immiscet cutem.
Nec caussa dirae cladis in medio patet:
Sed caussa tamen est, vixque sufficiens malo.
Nunc ore terram languidus prono ferit;

Nunc

GRONOVII.

820. *Inferius tamen fugiet arundo corpus*] Ita sanandum putavit locum Gruterus nuda ductus hariolatione, ut fatetur: quum in promiscuis libris haberetur: *Fugiente trunco.* Sed quam nec ipse rejicere ait Lipsiani codicis lectionem, omnem probat Florentinus: *inferius tamen Et tela fugient. truncus in pontum cadit.* Tum idem: *In saxa versus*, non *cervix*. Fuisse videtur: *In saxa vertex.* id est, caput.

831. *Et ipsa vestis immiscet*] Flor. *& ipsam vestis immiscet cutem.*

833. *Sed causa tamen est, vixque sufficiens malo,*] Mirum est in hoc mendum consentire omnes libros, simulque id oculos tot praestantium hominum effugisse. Qui etiam post *τὸ est* fecere *τελείαν ὑποστιγμὴν*, & *vixque sufficiens* accepere de Hercule. Mihi autem videtur reliquisse auctor: *Sed causa tamen est visque sufficiens malo.* Causa pestis illius haud apparet: sed est tamen & vis satis magna ad corpus vexandum & perimendum. Esse apparet ex efficacia in exitium.

834. *Ore terram languidus prono ferit;*] Fl. *premit.* Statim jubet idem victricem volitare Lipsianam: *Fluctisona quaerit littora.* Etsi in ejus invidiam exposuerint vulgatum: *Et nota*: quae

VARIORUM.

& sagittis usos nescit nemo, qui vel Pontica, vel Tristia Nasonis legerit. Dionysius Getas ad Istrum statuit, & mox illos cum Dacis & Germanis mirè confundit. Apollonius etiam, juxta Istrum collocavit. Thraces esse voluit Herodotus, eumque sequuntur Latini Poëtae. nam & noster alibi *Hebrum Geten*, vocat ab accolis, & Ovidius semper cum Bessis (qui Thraces origine) & Sauromatis conjungit. & Virg. lib. 4. Georg. Melius distinxere Strabo, & Srephanus, ut Getae magis Orientales sint Ponto vicini; Daci ad Istri fontem, & Germaniam vergant. vide & Stephanum.

820. *Cydon*] Cretensis ab urbe Cydone. vide Hippol. v. 812. FARN.

820. *Inferius*] Altius tamen Lichas projectus, quam arundo Getica vel Cydonia. FARN.

825. *In me*] Non in alios, ut quondam, furens. FARNABIUS.

825. *Pestem*] Virus. FARN.

828. *Hoc solum*] Non posse amictus exuere. FARNABIUS.

830. *Et membra*] *Qua trahitur trahit illa cutem, &c.* Ovidius 9. Metam. FARN.

830. *Palla, ipsa*] Adhaeret ac si corporis pars esset. FARN.

Nunc poſcit undas. unda non vincit malum.
Fluctiſona quaerit littora, & pontum occupat.
Famularis illum retinet errantem manus.
O ſortem acerbam! fuimus Alcidae pares.
Nunc puppis illum littore Euboico refert,
Auſterque lenis pondus Herculeum rapit.
Deian. Deſtituit animus membra. nox oculos premit.
Quid, anime, ceſſas? quid ſtupes factum ſcelus?
Gnatum repoſcit Jupiter, Juno aemulum.
Reddendus orbi eſt. quod poteſt reddi, exhibe.
Eat per artus enſis exactus meos.
Sic, ſic agendum eſt. tam levis poenas manus
Tantas repoſcit? tolle fulminibus, ſocer,
Nurum ſceleſtam. nec levi telo manus
Armetur. illud fulmen exſiliat polo,
Quo, ni fuiſſet genitus Alcides tibi,

Hy-

GRONOVII.

frequenter adierat. Hoc ſcilicet ignorabat Lipſius, ideo mutationem tentaverat.

839. *Littore Euboico refert*,] Fl. *ferit*. Numquid *vehit*?

844. *Quod poteſt reddi, exhibe.*] Fl. *redde*. Forte: *quod potes, redde, exhibe.* nempe ſupplicium de te.

VARIORUM.

835. *Unda non vincit*] Hyginus, in Parerg. Herculis, de hac re ait: cum ſe in flumen conjeciſſet ut ardorem exſtingueret, major flamma exibat. DELRIUS.

838. *Pares*] Poſtquam illi vires ademiſſet virus. FARNABIUS.

839. *Puppis*] A Cenaeo Euboeae promontorio navicula ad Oetam vectus eſt, ubi expiravit. FARN.

842. *Quid ſtupes factum*] Malim legi: *quid ſtupes? factum eſt ſcelus.* LIPSIUS.

843. *Juno*] A Junone immiſſa monſtra & labores vincentem. ἥρας κλέος. FARNABIUS.

846. *Tam levis poenas*] Recentiores repoſiverunt, *tam leves poenas manus Tantis*; ſed praeter libb. Mſſ. quibus ſuus ſubeſt ſenſus, & quidem acutus. negat enim Deianira manum ſuam imparem inferre poenas quas meruit: itaque invocat manum Jovis fulminantis. Supra quoque quidam interrogatione corruperunt illud: *Sic ſic agendum eſt*. nam ſunt verba decreti Deianirani; quamvis id ſtatim evertat, ut fieri ſolet. GRUTERUS.

847. *Socer*] Jupiter. FARNABIUS.

848 *Nurum*] Me. FARN.

848. *Nec levi telo*] Fulminum alia graviora; leviora alia. illius generis eſt, quo Phaëton & Gigantes interemti leguntur: iſtius quo Semele combuſta fuit. Ovidius 3. Metam. *Nec quo centimanum dejecerat igne Typhoea, Nunc armatur eo, nimium feritatis in illo eſt: Eſt aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum Saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae: Tela ſecunda vocant ſuperi.* huc reſpexit Seneca tum hic, tum in Thyeſte, ita ſcribens: *Manuque non qua tecta & immeritas domos Telo petis minore: ſed qua montium Tergemina moles cecidit, & qui montibus Stabant pares Gigantes, haec arma expedi.* ubi Tergemina moles dicitur, Olympus, Oſſa, & Pelion. DELRIUS.

851. *Hy-*

Hydram cremaſſes. peſtem ut inſolitam feri,
Et ut noverca pejus irata malum.
Emitte telum, quale in errantem prius
Phaëthonta miſſum eſt. perdidi erepto Hercule
Et ipſa populos. quid rogas telum deos?
Jam parce ſocero. conjugem Alcidae necem
Optare pudeat. haec erit voto manus:
A me petatur. occupa ferrum ocius.
Cur deinde ferrum? quidquid in mortem trahit,
Telum eſt abunde. rupe ab aetherea ferar.
Haec haec renatum prima quae poſcit diem,
Oeta eligatur. corpus hinc mitti placet.
Abrupta cautes ſcindat, & partem mei
Ferat omne ſaxum. pendeant lacerae manus,
Totumque rubeat aſperi montis latus.
Levis una mors eſt. levis, at extendi poteſt.
Eligere neſcis, anime, cui telo incubes.
Utinam eſſet, utinam fixus in thalamis meis
Herculeus enſis! huic decet ferro immori.
Una perire dextera nobis ſat eſt?
Coite gentes. ſaxa & incenſas faces

Ja-

GRONOVII.

854. *Perdidi erepto Hercule Et ipſa populos.*] Quicumque hoc fecit, ſenſum deprehendit. Subdiffido tamen, quia & Flor perinde ut Lipſianus: *perdidi ſola Herculem.* Ille hoc probat, additque ſequenti legendum: *Et ipſe.* Diſplicuit merito. Forte ſcripſit auctor: *perdidi haud ſolum Herculem, Et ipſa populos.*

857. *Hoc erit votum manus:*] Fruſtra Gruterus hic repugnat Lipſio, reſcribens: *haec erit votum manus.* Nam & Flor. Germanicuſque noſtri: *haec erit voto*, id eſt, pro voto. Sic etiam: *Cur deinde ferrum?* Tum: *quicquid ad mortem trahit.*

VARIORUM.

851. *Hydram*] Quam Hercules excuſſit. Herc. Fur. v. 241. FARNABIUS.

851. *Feri*] Percute me, Junone illi nocentiorem. FARN.

853. *Quale*] Ubi *Saevos compeſcuit ignibus ignes.* Sup. v. 688. FARN.

856. *Socero*] Jovi, ne impendat tibi fulmen. FARNABIUS.

861. *Oeta eligatur.*] Mons in finibus Theſſaliae. vide Herc. Fur. verſ. 132. FARN.

868. *Fixus*] *Arma viri thalamo quae fixa reliquit.* Dido 4. Aen. FARN.

871. *Saxa &*] Sup. v. 32. FARN.

874. *Im-*

Jaculetur orbis. nulla nunc cesset manus.
Corripite tela. vindicem vestrum abstuli.
Impune saevi sceptra jam reges gerent.
Impune jam nascetur indomitum malum.
Reddentur arae cernere assuetae hostiam
Similem colenti. sceleribus feci viam.
Ego vos tyrannis, regibus, monstris, feris,
Saevisque rapto vindice opposui deis.
Cessas, Tonantis socia? non spargis facem,
Imitata fratrem, & mittis ereptam Jovi;
Meque ipsa perdis? laus tibi erepta inclita est,
Ingens triumphus. aemuli, Juno, tui
Mortem occupavi. *Nut.* Quid domum impulsam trahis?
Erroris est hoc omne, quodcumque est, nefas.
Haud est nocens, quicumque non sponte est nocens.
Deian. Quicumque fato ignoscit, & parcit sibi,
Errare meruit. morte damnari placet.
Nutr. Nocens videri, qui mori quaerit, cupit.
Deian. Mors innocentes sola deceptos facit.
Nutr. Titana fugies? *Deian.* Ipse me Titan fugit.

Nutr.

GRONOVII.

872. *Nulla nunc cesset manus.*] Flor. *nulla non cesset.* Forte: *nulla concesset manus.* Plautus Paenulo: *Ab aurora ad hoc quod diei est nunquam concessavimus poliri, expoliri, pingi, fingi.*

885. *Erroris istuc omne*] Flor. *est hic omne.* Et voluit Scaliger, *est hoc.*

887. *Et parcit sibi,*] Forte: *Quicumque fato ignoscit, ut parcat sibi, Errare meruit.*

889. *Qui petit, mortem cupit.*] Flor. *Nocens videri, qui mori quaerit, cupit.* Nic. Heinsius cogitabat: *Quicunque fata incessit.*

VARIORUM.

874. *Impune*] Sublato tyrannorum vindice ac monstrorum domitore Hercule. FARN.

876. *Arae cernere*] Innuit *illaudati Busiridis aras* Herc. Fur. v. 484. FARN.

877. *Similem*] Humanam. FARN.

878. *Ego vos*] Mortales. FARN.

880. *Tonantis*] Soror & conjux Jovis. FARN.

881. *Imitata*] Herc. Fur. v. 457. FARN.

882. *Laus sibi*] Quam petebas gloriam & triumphum ex interfecto Hercule, tibi inviso, ego praeripui tibi FARN.

884. *Quid domum*] Cur in ruinam trahis familiam nostram patris jam nece quassatam? FARN.

890. *Mors*] Mors sola approbat eos esse innocentes, qui per errorem peccarunt. FARN.

891. *Fugit*] Non sustinet me sceleratam contueri. FARN.

894. *Vin-*

Nut. Vitam relinques misera? *Deian.* At Alciden sequar.
Nutr. Superest, & auras ille coelestes trahit.
Deian. Vinci Hercules cum potuit, hinc coepit mori.
Nutr. Natum relinques, fataque abrumpes tua?
Deian. Quamcumque natus sepelit, haec vixit diu.
Nutr. Virum sequeris? *Deia.* Praegredi castae solent.
Nutr. Si te ipsa damnas, scelere te, misera, arguis.
Deian. Nemo nocens sibi ipse poenas abrogat.
Nutr. Multis remissa est vita, quorum error nocens,
Non dextra, fuerat. fata quis damnat sua?
Deian. Quicumque fata iniqua sortitus fugit.
Nutr. Hic ipse Megaren nempe confixam suis
Stravit sagittis atque natorum indolem,

Ler-

GRONOVII.

892. *At Alcidem sequar.*] Flor. *Ut Alciden sequar.* Melius, quasi dicat: Quidni? faciam enim ut Herculi conjungar. Sie & Delrii omnes codices. Sed & Flor. & complures *miseram*. Forte: *Vitam relinques?* D. *miseram, ut Alciden sequar.* Ita duplex ponat pretium relinquendi.

894. *Vinci Hercules cum potuit, hinc coepit*] Sic & Florent. *Hinc* temporis est, ex hoe. Itaque mirum Grutero blandiri divinatiunculam suam: *cum potuit, tunc coepit.* Quasi possit blandiri tam turpe vitium versus.

896. *Quaecumque natum*] Fl. *Quacumque natus.* Monstrat, quod Scaliger conjecit: *Quamcumque natus. Praegredi castae solent*, ut Alcestis & Paeti Arria. *Scelere te misera*, etiam Flor.

899. *Nemo nocens sibi*] Raphelingius mentem esse vult Deianirae, nihil negare & nocentem se fateri: eoque scribendum: *Nemo innocens.* Vetat Delrius, eui eadem, Non idcirco, inquit, nocens videbor; quia poenas non eogitati facinoris à me exposco: nemo enim poenas à se exposcit ejus, quod patrare voluit, sed ejus, quod cum nollet patrare, per imprudentiam conscivit. Sed acutius illum vidisse, quod ad sensum, docet Flor. *Nemo nocens sibi ipse poenas abrogat.* Omnino enim, quum dixisset Nutrix: ipsa te pro accusata & convicta traduces, si quasi de damnata supplicium sumes: recte, inquit, dicis: ideo sumere debeo, quia me convictam intelligo & damno: nee quisquam est noxius, quin se ipse condemnet, quin debere supplicium agnoscat. Nimirum apud conscientiae tribunal se judice nemo nocens absolvitur, ut canit Iuvenalis.

903. *Hic ipse Megaram*] Flor. *Megere.* lege: *Megaren.*

VARIORUM.

894. *Vinci*] Ubi primum cedere coepit Nessaeo veneno tum mori coepit. quod & latius intelligi potest. FARN.

897. *Sequeris*] Morte. FARN

898. *Misera*] Ream sceleris & causae mortis. FARNABIUS. Nihil hic indignum Latinis auribus. nam quare minus dixisset, *scelere arguere*, quam optimi auctores? Etiam ipse Tulli: Et Martialis: *Arguimur lentae crimine pigritiae.* HEINSIUS.

902. *Fata iniqua*] Mortem petit, ut iniqua fata vel fugiat, vel vindicet. FARNABIUS

904. *Natorum*] Natos ex Megara. Hellenism. μετὰ Ἀλκμήνης. FARN.

Lernaea figens tela furibundâ manu.
Ter parricida factus, ignovit tamen
Sibi. nam furoris fonte Cinyphio scelus
Sub axe Libyco tersit, & dextram abluit.
Quo misera pergis? quid tuas damnas manus?
Deian. Damnat meas devictus Alcides manus.
Placet scelus punire. *Nutr.* Si novi Herculem,
Aderit cruenti forsitan victor mali,
Dolorque fractus cedet Alcidae tuo.
Deian. Exedit artus virus, ut fama est, hydrae.
Immensa pestis conjugis membra abstulit.
Nutr. Serpentis illi virus enectae autumas
Haud posse vinci, qui malum & vivum tulit?
Elisit hydram, dente cum infixo stetit
Media palude victor, effuso obrutus
Artus veneno. sanguis hunc Nessi opprimet,
Qui vicit ipsas horridas Nessi manus?
Deian. Frustra tenetur ille, qui statuit mori.
Proinde lucem fugere decretum est mihi.
Vixit satis, quicumque cum Alcide occidit.

Nutr.

GRONOVII.

905. *Lernaea flectens tela*] Lipsius, *figens*, quia sic Mſ. & non convenit huic rei *flectendi* verbum. Redit ad ingenium amicus: *figi* ait in corporibus tela, sed postquam *flexus* arcus: nec novum, quod arcus proprium, accommodari telis: ideo retinere se cum quatuor Mſſ. *flectens*. Si legit arcum ferri in phareira, legit & tela flecti, quum mittuntur. Nos interim cum Lipsiano & Flor. tenebimus *figens*.

911. *Fraudem placet punire.*] Nessi, inquit ille, à quo licet decepta poenas à me lubet exposcere. Hoc non ignorabat Lipsius, sed quia scriptum manu, *Placet scelus punire*, inveniebat, putabat id commodum, quod invidioso verbo factum suum sic exaggerare videretur. Nec aliter Etruscus.

VARIORUM.

905. *Lernaea*] Sagittas Hydrae *felle* tinctas. FARNABIUS.

906. *Ter parricida*] Tres natos occiderat. vel ut alii duos cum uxore. vide Herc. Fur. Act. 5. FARN.

907. *Cinyphio*] Africae fluvio inter duas Syrtes. innuere autem videtur Jovis Ammonis fontem, sed Athenis Herculem expiasse dictum, vers. 1341. Herc. Fur. FARN.

912. *Aderit*] Hercules evincet Nessaeum hoc virus, ut alia pleraque mala. FARN.

919. *Effuso*] Membra habens suffusa veneno, quod in illum evomuit Hydra. FARN.

925. *Per*

Nutr. Per has aniles ecce te ſupplex comas,
Atque ubera iſta pene materna obſecro,
Depone tumidas pectoris laeſi minas,
Mortiſque dirae expelle decretum horridum.
Deian. Quicumque miſero forte diſſuadet mori,
Crudelis ille eſt. interim poena eſt mori:
Sed ſaepe donum in pluribus veniae fuit.
Nutr. Defende ſaltem dexteram, infelix, tuam,
Fraudiſque facinus eſſe, non nuptae, ſciant.
Deian. Defendar illic. inferi abſolvent ream.
A me ipſa damnor. purget has Pluton manus.
Stabo ante ripas, immemor Lethe, tuas,
Et umbra triſtis conjugem excipiam meum.
Sed tu, nigrantis regna qui torques poli,

Pa-

GRONOVII.

930. *Interim poena eſt mori:*] Delrius corrigit; *interim poena eſt mora*: vel, *crudelis ille eſt interim.* N. *poena eſt mors.* Oſtendit ſe non cepiſſe, quid hic eſſet *interim.* Lipſius hanc ſententiolam attribuit nutrici: quod ſequitur, *Sed ſaepe donum*, Deianirae: tum rurſus Nutrici, *in pluribus veniae fuit.* Repugnant Scaliger & Gruterus. Interpretatur ille: Eatenus eſt mori poena, quatenus mori cupiens vetatur: tunc mors quae conceſſa beneficii loco eſt, cedit in poenam. Hoc non capio. Poſſum autem pati, ut maneant omnia Deianirae per occupationem dicta: fateor, interdum mori poena eſt, cum ſcilicet cogitur mori, qui detrectat; ſed ſaepe donum vel beneficium, cum permittitur volenti & deſideranti: & multis conceſſa eſt mors pro venia. Hoc poſtremum alludit ad eos quibus liberum mortis permittebatur arbitrium. Vide 4. obſerv. 2. & quibus mortis maturitatem precantibus reſponſum eſt: *nondum tecum in gratiam redii.* Certe τὸ *in* non agnoſcit Florentinus. Velim itaque diſtingui: *Sed ſaepe donum. Pluribus veniae fuit.* Hoc poſtremum, ut ſupra: *haec erit voto manus.* Nec tacendum Grotii eodem modo diſtinguentis, ſcribentis vero: *pluribus venia obfuit.*

933. N*on nuptae, ſciat.*] Sic Lipſius, cum legeretur, *ſcias.* Refert autem ad Herculem, & placet Delrio. Sed Flor. *ſciant.* Nempe homines. Si morieris, famam corrumpes & ſcelere feciſſe videbere, teque indefenſam relinques: ſi vives, ex ipſa fiducia ſcient & judicabunt homines, errorem, non crimen fuiſſe.

934. *Inferi ſolvent ream*] Flor. *abſolvent.* Et ſequente verſu, *Pluton.* Ut & infra: & in Hippolyto v. 625. Voſſianus. Mox etiam, ut Lipſianus: *deludat ſitim.*

VARIORUM.

925. *Per has*] *Inſtat anus canoſque ſuos & inania nudans Ubera, per cunas alimentaque prima precatur.* vide Hippol. v. 245. FARN.

926. *Pene*] Magnam enim habet matris partem nutrix. FARN.

930. *Interim poena*] Interdum ſup. 486. FARN.

932. *Defende*] Sed dextram cohibe, ne jam voluntarii ſceleris conſcia ſit, quae prius decepta alienae fraudis miniſtra tantum fuit. FARN.

934. *Defendar illic.*] Apud inferos. FARN.

936. *Lethe*] Hercul. Fur. verſ. 679. FARN.

938. *Tu*] O Dis. FARN.

938. *Nigrantis*] Agam. v. 750. FARN.

Para laborem. scelera quae quisque ausus est
Hic vicit error. Juno non ausa Herculem est
Eripere terris. horridam poenam para.
Sisyphia cervix cesset, & nostros lapis
Impellat humeros. me vagus fugiat latex,
Meamque fallax unda deludat sitim.
Merui manus praebere turbinibus tuis,
Quaecumque regem Thessalum torques, rota.
Effodiat avidus hinc & hinc vultur fibras.
Vacat una Danais; has ego explebo vices.
Laxate manes. recipe me comitem tibi,
Phasiaca conjux. pejor haec, pejor tuo
Utroque dextra est scelere, seu mater nocens,
Seu dira soror es. adde me comitem tuis,
Threicia conjux, sceleribus. gnatam tuam,
Althaea mater, recipe: nunc veram tuam
Agnosce prolem. quid tamen tantum manus

Ve-

GRONOVII.

949. *Recipe me comitem tui, Phasiaca*] Flor. *comitem tibi.*

950. *Pejor tua Utraque dextra est, scelere, seu*] Si mera conjectura erat Lipsii: *pejor haec, pejor tuo Utroque dextra est scelere, seu mater:* sine contatione recipienda erat. Τὸ *scelere* in altero membro prorsus supervacuum. Quid crepat igitur consensum suorum scriptorum Gruterus? Possumus tamen & illis Florentinum opponere.

VARIORUM.

939. *Laborem*] Cruciatum meo dignum errore, qui omnia aliorum vitia superat FARN.

942. *Sisyphia*] Hippol. v. 1230. FARN.

943. *Vagus*] Thyest. v. 152. FARN.

945. *Turbinibus*] Rotationibus, & revolutionibus tuis, ô rota, qua volvitur Ixion. Hercul. Fur. v. 749. FARN.

947. *Effodiat*] Hippol. v. 1228. FARN.

948. *Vacat*] Omnes Danaides crudelitatis suae poenas apud inferos dant, una excepta: ut Hercul. Fur. v. 499. una ergo vacat sedes: Istum ergo locum, cum vacat, occupare Deianira postulat ipsa quoque criminis ejusdem rea. FARN.

949. *Laxate*] Ut mihi sit spatium. *laxatque fores*, 6. Aeneid. FARN.

950. *Phasiaca*] Medea Colchis. Hippol. v *561.* & tota Med. FARN.

951. *Seu mater*] Ubi filios interfecisti, Med. act. 5. FARN.

952. *Seu dira*] Ubi Absyrtum fratrem discerpsisti, Med. v. 44. & 131. FARN.

953. *Threicia*] Procne Terei regis Thracii uxor. Aga. v. 665. & supra v. 191. FARN.

954. *Althaea*] Med. v. 779. & 645. FARN.

955. *Agnosce prolem*] Sceleris tui aemulam. FARNABIUS. Similiter Deianira apud Nasonem; *Tu quoque cognosces in me Meleagre sororem.* utpote quae studuerim tibi scelere similis esse. Meleager avunculos; Althaea, filium; Deianira, maritum, & proinde, ut dixi superius, filium sustulit. DELRIUS.

256. *Ve-*

Veſtrae abſtulerunt? claudite Elyſium mihi,
Quaecumque fidae conjuges nemoris ſacri
Lucos tenetis. ſi qua reſperſit manus
Viri cruore, nec memor caſtae facis
Stricto cruenta Belias ferro ſtetit,
In me ſuas agnoſcat & laudet manus.
In hanc abire conjugum turbam libet.
Sed & illa fugiet turba tam diras manus.
Invicte conjux, innocens animus mihi,
Sceleſta manus eſt. prô nimis mens credula,
Prô Neſſe fallax! atque ſemiferi doli!
Auferre cupiens pellici, eripui mihi.
Recede, Titan; tuque, quae blanda tenes
In luce miſeros, vita: cariturae Hercule
Lux vilis iſta eſt. exigam poenas tibi.
Reddamque vitam. fata an extendo mea?
Mortemque conjux ad tuas ſervo manus?
Virtuſne ſupereſt aliqua, & armatae manus
Intendere arcum tela miſſurum valent?

An

GRONOVII.

960. *Cruenta Belias ferro*] Flor. *bella cum ferro.* Lege, *Belis in ferro.* Vide ad lib. 1. Achilleidos Statii. v. 558.

961. *In me ſuas cognoſcat*] Flor. *agnoſcat.*

966. *Namque ſemiferi dolis Auferre*] Etruſcus dictat: *Proh Neſſe fallax, atque ſemiferi doli! Auferre cupiens.*

970. *Lux vilis iſta eſt. exigam*] Fl. *Lux illa ſiſtat exigat.* An fuit: *Lux illa reſtat, quae exigat poenas tibi, Reddamque vitam.* Vel, *Lux iſta ſatis eſt.*

971. *Fatane extendo mea? Mortemque conjux in*] Fl. *fata an extendo mea, Mortemque conjux ad tuas ſervo manus.* Rogat enim, an potius hoc faciat, quam ſe ipſa interimat.

973. *Aliqua Sarmatica & manus*] Nihil inſanius. Flor. ſed & alius Germanicus: perinde ut Lipſii codex: *aliqua & armata*: Unde rectiſſime ille, *armatae.* Valeant Sarmaticae Amazones Gruteri.

VARIORUM.

956. *Veſtrae*] Si cum meis conferantur, quae illum Heroa Herculem ſuſtulerunt. FARNABIUS.

956. *Elyſium*] Beatorum ſedes, Troad. v. 942. FARNABIUS

960. *Belias*] Beli neptis, Danai filia, Herc. Fur. v. 498. FARN.

966. *Semiferi*] Centauri biformis Neſſi. FARN.

968. *Titan*] Sol. Med. v. 5. FARN.

970. *Exigam poenas*] Vid. infra notata ad v. 1471. SCHRODERUS

972. *Ad tuas*] Ut à te interficiar. FARN.

 975. An

An arma cessant, teque languenti manu
Non audit arcus? si potest letum dare,
Animose conjux, dexteram expecto tuam.
Mors differatur. frange ut insontem Licham;
Alias in urbes sparge; & ignotum tibi
Emitte in orbem. perde, ut Arcadiae nefas,
Et quidquid aliud restitit. ab illis tamen
Conjux redisti. *Hyl.* Parce jam, mater, precor,
Ignosce fatis. error à culpa vacat.
Deian. Si vera pietas, Hylle, quaerenda est tibi,
Jam perime matrem. pavida quid tremuit manus?
Quid ora flectis? hoc erit pietas scelus.
Ignave, dubitas? Herculem eripui tibi.
Haec haec peremit dextra, cui debes patri
Avum Tonantem. majus eripui decus,
Quam in luce tribui. si tibi ignotum est nefas,

A

GRONOVII.

981. *Et quicquid aliud restitit. ab illis*] Fl. *aliud cessit.* id est, succubuit tibi. Sed excidit syllaba. Videtur fuisse: *Et quicquid aliud cessit. & ab illis tamen.*

985. *Pavida quid tremuit*] Florent. *trepida quid tremuit manus?*

986. *Hoc erit pietas scelus*] Invertit Flor. *haec erit pietas scelus.* nempe cum mihi parcis & aversaris sermonem hunc meum.

990. *Quam in luce tribui.*] Non dicit, *tribuere in luce*, pro parere: sed non tantum decus te ex Hercule pariendo, vel in luce ut Herculis filio danda, tibi tribui, quantum eripui occidendo patrem.

VARIORUM.

975. *An arma*] An forte veneni vi victus arcum tendere & sagittas mittere non vales? FARNABIUS.

976. *Si potest*] An armata manus tua telis solitis, valet arcum intendere in hostem? an vero arma tibi exciderunt, & imbécillam, vi morbi victis viribus, manum arcus comtemnit? si valet manus tua tela mittere, intrepida conjux, &c. sic Ovid. —— *nec quae magis audiat arcum.* hoc est, quae promptius & fidelius obediat, & jussum vulnus infligat. DELRIUS.

978. *Mors differatur.*] Mea manu decreta. FARNABIUS.

978. *Licham;*] Ab hoc tres insulae, Lichades dictae, Straboni lib. 9. de morte ejus, Ovid. 9. Metam. *Sic illum validis jactum per inane lacertis Exsanguemque metu, nec quicquam humoris habentem, In rigidos versum silices prior edidit aetas, Nunc quoque in Euboico scopulus brevis eminet alte Gurgite, & humanae servat vestigia formae: Quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur, Appellantque Lichan* —— DELRIUS.

980. *Arcadiae*] Maenalium suem. FARNABIUS.

981. *Ab illis*] Victor, quod à meo scelere non potes. FARN.

989. *Majus*] Patrem tollendo, quam te in lucem pariendo. FARN.

996. *Na-*

A matre disce. seu tibi jugulo placet
Mersisse ferrum, sive maternum libet
Invadere uterum, mater intrepidum tibi
Praebebit animum. non erit totum scelus
A te peractum. dextera sternar tua,
Sed mente nostra. natus Alcidae times?
Ita nulla peragas jussa, nec frangens mala
Erres per orbem, si qua nascetur fera,
Referas parentem. dexteram intrepidam para.
Patet ecce plenum pectus aerumnis. feri.
Scelus remitto. dexterae parcent tuae
Eumenides ipsae. verberum crepuit sonus.
Quaenam ista torquens angue vipereo comam
Temporibus atras squallidis pinnas quatit?
Quid dira me flagrante persequeris face,

Me-

GRONOVII.

996. *Natus Alcide times*] Fl. *Alcidae*, ut & nonnullis editum.

999. *Dexteram intrepidam paras.*] Immo *para*, ut Fl. editt. pristinae; non enim parabat ille. Mox idem: *dexterae parcent tuae.* non *parcunt.* aut *parcant* aut *parcam*, quod frustra explicat Gruterus.

VARIORUM.

996. *Natus*] Emphasis. q. d. ab intrepido patre degeneras, si timeas. FARN.

997. *Ita nulla*] *Adjurantis.* Sic nulla unquam, per orbem vagans jussusque ut pater tuus ab Eurystheo, perdas monstra, si mihi parcas. Sic patrem monstrorum domitorem referas ac repraesentes, ut me intrepidus peremeris. FARN.

997. *Ita nulla peragas jussa nec frangens*] Male hic Farnabius: sic *nulla unquam jussus perdas monstra, si mihi parcas*, & *sic patrem referas, ut me peremeris.* quasi Deianira filium velit premi acerbis jussis, si sibi parcat; & contra patri similem videri, si se perimat. Immo contra simpliciter optat filio suo Hyllo mitiorem illam vitae conditionem, sc. ut ne id, quod Herculi acciderat, alienis jussis obeundis exsequendisque occupetur, neve orbem perambulet monstris domandis, utque virtute parentem referat; cum eo, ut is matri intrepidam dextram paret. infra v. 1327. *Ita nulla saevas terra concipiat feras post me sepultum.* SCHRODERUS.

1002. *Eumenides*] Furiae ultrices quae scelera persequi solent. respicitque Poëta ad Orestis furias FARN.

1002. *Verberum*] Furens adesse sibi furias imaginatur. FARN.

1003. *Quaenam*] Deo laus, videor invenisse, quo errorem revocem; hoc pacto: *Quaenam ista torquens angue vipereo comam, Tumensque tacita sequitur, & quassans caput, Temporibus atras squallidis pinnas quatit?* huic ille secundus versus loco natus; qui sup. v. 739. cuncta interturbabat. DELRIUS. Non solet cumulare tot participia Seneca. Praeterea, occurrere debebat Megaera, non sequi. Deinde, quid heic est *tumens?* Denique quam illepide in uno versu visitur, *quassans caput*, in altero, *pinnas quatit*, in tertio vero, *torquens comam.* Nunquam ita scripserim. GRUTERUS.

1003. *Torquens*] Thyest. v. 78. & 97. Agam. v. 82. Herc. Fu. 110. FARNABIUS.

1006. *Me-*

Megaera? poenas poscit Alcides. dabo.
Jamne inferorum, Diva, sedere arbitri?
Sed ecce, diras carceris video fores.
Quis iste saxum immane detritis gerit
Jam senior humeris? ecce, jam vectus lapis
Quaerit relabi. membra quis praebet rotae?
Heic ecce pallens dira Tisiphone stetit,
Causam poposcit. parce verberibus, precor,
Megaera, parce; sustine Stygias faces.
Scelus est amoris. sed quid hoc? tellus labat
Et aula tectis crepuit excussis. minax
Unde iste coetus? totus in vultus meos
Decurrit orbis, hinc & hinc populi fremunt,
Totusque poscit vindicem mundus suum.
Jam parcite, urbes. quo fugam praeceps agam?
Mors sola portus dabitur aerumnis meis.
Testor nitentis flammeam Phoebi rotam,
Superosque testor. Herculem terris adhuc
Moritura linquo. *Hyl.* Fugit attonita. hei mihi!

Pera-

GRONOVII.

1006. *Poenas poscit Alcides, dabo*] Florent. *Poenas poscis Alcidae? dabo.* Et praecedente versu, *flagranti.* Sequenti Flor. *Jamne inferorum, Dira.* Statius prim. Theb. *scelerumque in pectore Dirae.* Nam in proximo versu *τὸ diras* corruptum, & fuit *apertas*, aut *laxas*, aut tale quid.

1011. *Membra quis praebet rotae?*] Fl. *queritur.* Nic. Heinsius: *membra quis teritur rota?* Statim idem: *Causam reposcit.*

1021. *Dabitur aerumnis locus*] Inclinat fere Gruterus in scripturam Pal. unius, qui *portus dabitur aerumnis loco.* Et sic Germanicus. Flor. simplicissime: *Mors sola portus dabitur aerumnis meis.*

VARIORUM.

1006. *Megaera*] Ἀπὸ τοῦ μεγαίρειν. FARN.

1007. *Inferorum*] Hercul. Fu. 733. FARN.

1007. *Diva*] O furia. FARNABIUS.

1011. *Membra*] Sisyphum sibi vidisse videtur & Ixiona. FARN.

1012. *Tisiphone*] Ἀπὸ τοῦ τίσιν τοῦ φόνου. FARN.

1014 *Sustine*] Contine paulisper. Ovid. *Saepe Jovem vidi, cum jam sua mittere vellet Fulmina, thure dato, substinuisse manum* DELRIUS.

1015. *Scelus*] Ut Herculis amorem à pellice ad me transferrem. FARN.

1016. *Minax*] Furenti videtur irruere populus, qui non irruit FARN.

1018. *Fremunt*] Alii *premunt.* FARN.

1024. *Moritura*] Trachyne se interfecit Deianira, non Argis, ejusque tumulus ad radices Oetae montis, adhuc Pausaniae temporibus. vide in Corint. DELRIUS.

1024. *Fugit*] *Recessit scilicet è scena ne se coram populo trucidaret.* FARNABIUS.

1026. *Nun:*

Peracta jam pars matris est. statuit mori.
Nunc nostra superest, mortis auferre impetum.
O misera pietas! si mori matrem vetas,
Patri es scelestus. si mori pateris tamen,
In matre peccas. surgit hinc illinc nefas.
Inhibenda tamen est. pergam, & eripiam scelus.

GRONOVII.

Nam vulgatum nihili est. Mox: *Herculem in terris.* Vulgo deest praepositio.

1029. *Surgit hinc illinc nefas.*] Flor. *surget.* Forte: *si mori pateris tamen, In matre peccas. urget, hinc, illinc, nefas.* Sequenti: *verum & eripiam scelus.* Forte: *vadam.*

VARIORUM.

1026. *Nunc nostra*] Meae restant partes ut matrem mori volentem impediam. FARN.

1027. *O misera*] Rursum se corrigit dubius. FARNABIUS.

1028. *Patri*] Quem illa interfecit. FARN.

1029. *Hinc illinc*] A patris parte & à matris. FARNABIUS.

CHORUS.

Sumta ab Herculis robore labefactato occasione, Chorus omnia interitui obnoxia, nihil natum aeternum canit, quam sententiam ab auctore Orpheo commendat, ejusque artem obiter celebrat.

VErum est, quod cecinit sacer
Thressae sub Rhodopes jugis,
Aptans Pieriam chelyn,

Or-

GRONOVII.

1033. *Tangens Threiciam chelyn*] Cur hoc improbum? ajunt. sic Propertius *Threiciam lyram* vocavit. Ne hoc quidem docendus erat Lipsius: sed in MS. quem ipsi praeclarum, cujusque praeclaras castigationes agnoverunt, invenerat *Pieriam.* Dicam aliquid amplius. Ne *tangens* quidem improbum: & sic omnes Mss. quos antehac docti viri collatos excerpserunt. Florent. tamen: *Aptans Pieriam chelyn.* Cui contra omnes alios merito favemus. Propertius 3. 2. 35. *haec carmina nervis Aptat.*

VARIORUM.

1031. *Sacer*] Musarum vates. sacer interpresque deorum. FARNABIUS.

1033. *Aptans Pieriam chelyn,*] Et hic favendum fuisse Etrusco contra omnes alios pronunciat vir magnus. Propertii tamen locus, quem huc subsidio vocat, rem conficit minime. sane aliud videtur *carmina aptare nervis*; aliud, *aptare chelyn.* Neque fere sine adjunctio alterius nominis casu hoc verbum invenias. Supra Oedip. de Sphinge v. 96. *aptaret alas verbere* i. e. concuteret, corpori applaudens. SCHRODERUS.

Rrrr   1034. *Cal-*

Orpheus, Calliopae genus:
Aeternum fieri nihil.
Illius ſtetit ad modos
Torrentis rapidi fragor,
Oblituſque ſequi fugam
Amiſit liquor impetum:
Et dum fluminibus mora eſt,
Defeciſſe putant Geten
Hebrum Biſtones ultimi.
Advexit volucrem nemus,
Et ſilva reſidens venit,
Aut ſi quae aëra pervolat,
Auditis vaga cantibus
Ales deficiens cadit.
Abrupit ſcopulos Athos,
Centauros obiter ferens;

Et

GRONOVII.

1038. *Oblituſque ſequi fugas*] Lipſius ex conjectura *fugax*. Delrius: cujus, aut quas? an per *fugas* curſum intelligit? an legendum cum quibuſdam *fugax*. hoc magis placet, quam quod conjiciebam: *Oblituſque ſtetit fugax Amiſſo liquor impetu*. Gruterus amplecti ſe ait conjecturam Lipſii: nam qui divinavit, *Oblituſque ſtetit*, peccare in legem verſuum. Falſum hoc poſtremum. Et tamen falſi ambo, quibus ſaepe contingit codici Lipſiano obtrectare, conjecturis viri ambiguis plaudere. Flor. *fugam*. Sane *fugam* pro motu, curſu, diſceſſu centies dixit Seneca: & jam non ſemel haec nobis obſervatio profuit. Itaque cur *ſequi fugam* dici non poſſit, ut Caeſari *petere fugam*, Senecae *quaerere fugam* cauſam nullus video. *Oblitus* igitur *ſequi fugam* eſt inſiſtere lapſibus ſuis, pergere & continuare ſuos itus.

1044. *Et ſilva reſidens venit*] Accepit ὁ πάνυ, quaſi *nemus ſilva reſidere* diceretur: ideo ineptiſſimum vocat, & corrigit: *Et ſilvas reſides vehit*. Sed peccatum diſtinctione, & ſeparata, quae debent conjungi, juncta quae ſeparari debent. Vult auctor alitem vel volucres aut veniſſe reſidentes in ramis adproperantis ſilvae, aut forte praetervolantes vi & dulcedine carminis attractas ſubito ſe demiſiſſe & circa Orphea conſtitiſſe. Hoc eſt enim, *deficiens cadit*.

1049. *Centauris obitum ferens;*] Nugae maximae de centauris ruina oppreſſis. Et quis dixit *ferre obitum* alicui! Recte Lipſius: *Centauros obiter*

VARIORUM.

1034. *Calliopae*] Calliopes & Oeagri flu. filius. al. Apollinis. FARN.

1036. *Illius*] Med. v. 625. FARNABIUS.

1038. *Oblituſque*] *Flumina ſiſtebat cantu*. FARNABIUS.

1041. *Geten*] Thracium, Scythicum. ſupra v. 819. FARN.

1042. *Biſtones*] Herc. Fu. v. 225. FARN.

1048. *Athos*] Med. v. 719. FARN.

1049. *Obitum ferens*] Lege potius, *Centauros obiter*. conveniebat enim monti tranſitus innocens, non qui inquilinos opprimeret. nimirum ipſe Athos ſtitit ſe Orpheo una cum Centauris,

qui

Et juxta Rhodopen ſtetit
Laxata nive cantibus.
Et quercum fugiens ſuam
Ad vatem properat Dryas,
Ad cantus veniunt ſuis
Ipſae cum latebris ferae.
Juxtaque impavidum pecus
Sedit Marmaricus leo,
Nec damae trepidant lupos.
Et ſerpens latebras fugit,
Tunc oblita veneni.
Quin per Taenarias fores
Manes cum tacitos adit,
Moerentem feriens chelyn,
Cantu Tartara flebili
Et triſtes Erebi deos
Movit: nec timuit Stygis

Ju-

GRONOVII.

ferens. Sic & Florentinus. Illos forte illic deprehenſos & obverſantes ſecum vehens. *Rhodopen* iidem codices, quod malunt amici Marmitae quam Lipſio acceptum referre.

1052. *Quercum fugiens ſuam*] Nihil aliud quam libenter & prompte ei excedens: quod & noctu facere credebantur, ut choreas ducerent circum arbores. Sic & mox, *ſerpens latebras fugit*, &, ex illis proſerpit & ſuo modo feſtinat. Statim Flor. *veniunt tuos Ipſis cum latebris ferae.* Quaſi Apoſtrophe fit ad Orphea.

1062. *Manes commonitos adit*,] Quum planam & expeditam Lipſiani codicis ſcripturam, *Manes cum tacitos adit*, ante oculos haberet amicus, tamen ea diſſimulata, cenſeo, inquit, *cum domitos*. Adeo libebat contradicere. Illud Gruteri duo, Florentinus, & Germanicus adſerunt.

1065. *Et triſtes Erebi deos Movit*] Flor. *Vidit.* Recte. *Triſtes* intellige, non ut omnia inferorum *triſtia* dicuntur, ſed cantu flebili triſtes. Apud Statium Pluto indignatus: *Odryſiis etiam pudet heu patuiſſe querelis Tartara. vidi egomet blanda inter carmina turpes Eumenidum lacrimas.*

VARIORUM.

qui ei tunc forte inerrabant. nec aliter aut veteres edd. aut membranae meliores. Hercule Furente, *ſaxa cum ſilvis feram*, *Rapiamque dextrâ plena Centauris juga.* GRUTERUS.

1052. *Quercum Dryas*] Singulis arboribus Nympham praeeſſe credebant antiqui, quam quod una cum arbore naſceretur moreretúrque Hamadryadem nuncupabant. cum Dryas ſit, quae toti nemori ſilvaeque praeſit, *Querquetulana*, à δρῦς. FARNABIUS.

1057. *Marmaricus*] Ferox inſtar Libyci leonis. Agam. v. 735. FARN.

1061. *Taenarias*] Herc. Fu. v. 587. FARN.

1062. *Manes*] Herc. Fu. v. 570. FARN.

1063. *Moerentem*] Ipſe moeſtus ob Eurydices mortem. FARN.

 1067. *Ja-*

Juratos ſuperis lacus.
Haeſit non ſtabilis rota
Victo languida turbine.
Increvit Tityi jecur,
Dum cantus volucres tenet.
Audito quoque navita
Inferni ratis aequoris
Nullo remigio venit.
Tunc primum Phrygius ſenex
Undis ſtantibus immemor
Excuſſit rabidam ſitim,
Nec pomis adhibet manus:
Sed cum linqueret inferos
Orpheus carmina fundens;
Et vinci lapis improbus,
Et vatem potuit ſequi.
Conſumtas iterum deae
Supplent Eurydices colos;
Sed dum reſpicit immemor,

Nec

GRONOVII.

1072. *Navita*] Exponunt, portitor Charon. ſed quid eſt audito Charonte? Non audiebatur Charon, ſed Orpheus, & Charon poterat audire. Nic. Heinſius conjiciebat. *Adjutum quoque navitam Inferni r. ae. N. remigio vehit.* Sed minore mutatione & ſane verius potes. *Attento quoque navita.*

1080. *Carmina fundens*] Verſus cauſa, videtur ſcripſiſſe *funditans.*

1081. *Lapis improbus*] Certum eſt de lapide Siſyphi loqui auctorem: non tamen *improbus* eſt Siſyphus, multo minus durus, qui inferna ſepta clauderet, ut interpretantur: ſed lapis plus auſus quam fata permitterent, quae non minus ipſum alligaſſent Siſypho, quam Siſyphum lapidi. Vide ad Medeam verſ. 84.

VARIORUM.

1067. *Juratos*] Herc. Fu. 711. FARN.

1068. *Non ſtabilis*] Non prius ſtare ſolita Ixionis rota. FARN.

1070. *Tityi*] Hippol. v. 1228. FARN.

1071. *Volucres*] Vultures qui Tityi jecur depaſcebantur. *Nec carpſere jecur volucres.* FARN.

1072. *Navita*] Portitor Charon. FARN.

1074. *Nullo*] Advolante Charontis cymba abſque remigis opera. FARN.

1075. *Tunc primum*] *Nec Tantalus undam Captavit refugam.* FARN.

1078. *Nec pomis*] Quia famem ſitimque non potus aut cibi ſuavitate, ſed concentus dulcedine excuſſit. DELRIUS.

1083. *Deae*] Parcae reſtituunt Eurydices vitae ſtamina. FARNABIUS.

1088. *Prae-*

Nec credens sibi redditam
Orpheus Eurydicen sequi,
Cantus praemia perdidit.
Quae nata est iterum, perit.
Tunc solamina cantibus
Quaerens, flebilibus modis
Haec Orpheus cecinit Getis:
Leges in superos datas,
[Et qui tempora digerens
Quatuor praecipitis deus
Anni disposuit vices]
Nulli non avidas colo
Parcas stamina nectere.
Quod natum est, poterit mori.
Vati credere Thracio
Devictus jubet Hercules.
Jam jam legibus obrutis

Mun-

GRONOVII.

1092. *Orpheus cecinit Getis*] Euripides Alcesti. 968. Κρεῖσσον οὐδὲν ἀνάγκης εὗρον. οὐδέτι φάρμακον Θρήσσαις ἐν σανίσι, τὰς Ὀρφεία κατέγραψε γῆρυς.

1094. *Et qui tempora digerens*] Potest intelligi: & in eum qui. Valde tamen verisimilis transpositio illustris Rutgersii. Vellem etiam: *Quartum praecipitis:* pro *quater* vere scilicet, aestate, autumno, hieme: quae partes proprie adultae & praecipites dicuntur.

1097. *Nulli non avidas polo*] Nullo sensu sic legi opinatus Delrius reposuit, *colo*: Gruterus, Quam magis excutio, inquit, tam magis bliteum est *colo*: *Polus* hic quaecumque mundi pars, & mox meminit australis & Arctoi poli. At ego hos duos polos novi, pro quacumque parte mundi *polum* dici non novi. Quoniam igitur tantum duo sunt, quam bene dicitur de illis, *Nulli non.* Praeterea Florentinus: *avidi colus.* Scribe igitur: *Nulli non avidas colis Parcas stamina nectere.* Ita tollitur ambiguitas, quae est in Delriano: etsi sensum recte ceperit: quicquid superorum & rerum est, id pariter Parcarum colis obnoxium esse, & aliquando abrumpi. Potest & scripta lectio omnis retineri, ut intelligas nemini non *Parcas nectere stamina colus* absumendarum ac finiendarum vitarum *avidi*. Utroque enim genere *colus* dicitur.

1102. *Jam jam legibus obrutis*] Sic quidem omnes libri, & interpretari licet, *irritis*. nisi etiam ita scripsit auctor, praesertim quia bis sequitur *obruet*.

VARIORUM.

1088. *Praemia*] Eurydicem sibi redditam. FARNABIUS.

1089. *Nata*] Cui restituta vita fuit. FARN.

1094. *Et qui*] Sup. v. 819. Tres istos versus uncinulis inclusos, utpote huic loco male convenientes transponit I. Rutgersius ut sequantur v. 1109 *Boreas ferit. Et qui tempora dirigens*, &c. 6. c. 2. *lib. variar. lect.* FARN.

1099. *Quod natum*] Πᾶν τὸ γενόμενον φθαρτόν, omne ortum occidit. Cui nasci contigit, restat mori. FARN.

Mundo cum veniet dies;
Auſtralis polus obruet
Quidquid per Libyam jacet,
Et ſparſus Garamas tenet.
Arctous polus obruet
Quidquid ſubjacet axibus,
Et ſiccus Boreas ferit.
Amiſſum trepidus polo,
Titan excutiet diem.
Coeli regia concidens
Ortus atque obitus trahet.
Atque omnes pariter deos
Perdet mors aliqua, & chaos.
Et mors fata noviſſima
In ſe conſtituet ſibi.
Quis mundum capiet locus?
Diſcedet via Tartari,
Stratis ut pateat polis?
An quod dividit aethera
A terris ſpatium, ſat eſt

Et

GRONOVII.

1110. *Amiſſum trepidus polo*] Melius, *Amiſſo*, Florentinus. Nec pejus foret: *Amiſſis trepidus polis.* Mox idem liber *regia concidens Ortus atque obitus trahet*: ut unus Gruteri. Et nihil certius.

1115. *Perdet mors aliqua,*] Heinſius: *nox alia.* Placet vulgatum. *Mors aliqua*, eſt, ſui generis. lib. 6. de benef. 22. *Et profunda vorago tot deos ſorbeat.* Epiſt. 9. *Cum reſoluto mundo, & diis in unum confuſis pauliſper ceſſante natura, acquieſcit ſibi.*

1120. *Stratis ut pateat polis?*] Fl. *Fractis.* Infra: *hinc & hinc compagibus Ruptis uterque debuit frangi polus.*

VARIORUM.

1105. *Libyam*] Africam. FARN.

1106 *Sparſus*] Interioris Libyae incola vagus. FARNABIUS.

1109. *Et ſiccus*] Et *Quidquid Boreae penetrabile frigus adurit nubifugus, viarum ſcopa Boreas.* FARN.

1112. *Concidet certos*] Scriptus, clare praefert: *Coeli regia concidens Ortûs atque obitûs trahet.* Egregie. Obruet, inquit, una ruina omnia, & qua dies oritur & qua moritur. GRUTERUS.

1114. *Deos*] Sidera, ſtellas, Thyeſt. v. 890. vel Deos, qui Stoicis mortales. FARNABIUS.

1115. *Chaos*] Herc. Fu. v. 609. FARNABIUS.

1116. *Mors*] Mors fati domina & ipſa peribit. FARNABIUS.

1118. *Mundum*] Sphaeras coeleſtes. pulchramque

Et mundi nimium malis?
Quis tantum capiet nefas
Fati? quis ſuperis locus

Pon-

GRONOVII.

1125. *Fratrum? quis ſuperis*] Hoc à Lipſio, quum olim legeretur *Fati*. Amicus ejus in Mog. ait eſſe *Fatum*: ſed melius alios *Fratrum*. Subſcripſit & Gruterus. Nec quiſquam poſtea dubitavit. At ego majeſtatem illorum fratrum intercedere cenſeo, ac denuntiare iniquis deſignatoribus, ne ipſos tali loco ponant, aut amplius contumeliae cauſa compellent. quippe vel ſolos ab hac mutatione excepiſſe, quibus alterna conflagratione ac diluvio mundus (quaſi illa ſit aeſtas, haec hiems maximi illius ex multis millibus annorum conſtantis anni) non tam perit quam renaſcitur, modo deorum maximos crediderint. Sed his quid fiat, parvipendas licet: quum & Poëta: *omnes pariter deos Perdet*: verum ne ſic quidem unus fratrum capiet omnia. Sex autem praecedentes & duo ſequentes verſus ſatis oſtendunt, unum hic quaeri ſatis arduum: quia ſubverſus mundus debet ſedibus moveri (nunc enim ſe & omnia implet, nihilque habet inane, nec percelli poteſt, niſi ſolutis fundamentis tanti operis ſede exigatur) in quem locum ſit relapſurus & ſe inclinaturus? Utrumque *Quis* refertur ad *τὸ locus*: & eodem prorſus refertur *τὸ Unus*. *Fratres* quid hic faciant, non video: quid *Fatum*, exponam. Ovidius: *Eſſe quoque in fatis reminiſcitur, adfore tempus, Quo mare, quo tellus correptaque regia coeli Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.* Seneca Natur. quaeſt. 3, 30. *Sunt omnia facilia naturae, utique quae à primo facere conſtituit, ad quae non ſubito, ſed ex denuntiato venit. Jam autem à primo die mundi, quum in hunc habitum ex informi unitate diſcederet, quando mergerentur terrena, decretum eſt.* *Nefas fati* dicit rem gravem, nimiam, & quam fieri, naturae ſe conſervare cupidae, & uſque elaboranti, ut conſervetur, repugnet atque adverſetur. Si *nefas*, *ſi crimen fati*, ſi *ſcelus facinuſque deorum* appellabant immaturos carorum interitus, quidni *fati nefas* interitus univerſi? Totius autem loci haec ſententia eſt continua & unius interrogationis ſpiritu efferenda; Quis capiet tantum fati nefas, (hoc eſt, naturam meliorem & deſcriptas rerum facies ex decreto fatorum in antiquum chaos confuſas & ſtatis tot ſeculorum locis dejectas) quis, inquam, alius, ô dii, locus unus capiet & continebit tria regna? Nam & pro *ſuperis* ſcribo *ſuperi*: quod non hic ſolum peccatum eſt. Denique hanc puto auctoris manum fuiſſe: *Quis tantum capiet nefas Fati, quis, Superi, locus Pontum, ſidera, tartara, Regna unus capiet tria?* Quod ſi non alia re, his, opinor, verbis obtinebo in conſolatione ad Polybium: *Mundo quidam minantur interitum, & hoc univerſum, quod omnia divina humanaque complectitur, ſi fas putas credere, dies aliquis diſſipabit: & in confuſionem veterem tenebraſque demerget. Eat nunc aliquis, & ſingulas comploret animas: Carthaginis ac Numantiae Corinthique cinerem, & ſi quid altius cecidit, lamentetur: quum etiam hoc, quod non habet, quo cadat, ſit interiturum. Eat aliquis & fata tantum aliquando nefas auſura, ſibi non pepercisse conqueratur.* Ecce rerum finem & mundi diem: ecce de loco, quo ſint caſurae, ſollicitudinem: ecce nefas fati. Poſſet alioquin & legi: *Quis tantum capiet (nefas!) Fatum, quis, Superi, locus.* Tantam molem rerum fati lege conturbatam. Sed neceſſe non eſt. Tam *fati*, quam *fatum* in Mſſ. nobis obvium fuit.

VARIORUM.

que hanc machinam. FARN.

1124. *Quis tantum*] Quis locus capiet diſſolutum jam triplex regnum, Jovis, Neptuni, Plutonis? FARN.

1125. *Fati? quis ſuperis locus*] Non hîc cum Gronovio obtrudente *ſuperi*, θεοὶ ἀπὸ μηχανῆς citandi, ut locum impeditum expediant. Mihi unus Pariſienſis excuſus facem verae intelligentiae hujus loci praeluxiſſe videtur. Is autem ſic exhibet: *fatum quis ſuperus locus.* Quam quidem genuinam Senecae manum puto, modo pro *fatum* cum reliquis codd. legas *fati*; ſervata eadem, quam Gronovius tradit interpunctione. Ut autem ratio nobis conſtet hujus ſcripturae prae ceteris, obſervandum, chorum intuitu noviſſimae diſſolutionis totius univerſi perturbatum, diſtincte quaerere, quae in loca ultimo ceſſura ſit natura rerum confuſa? Tartaruſne laxatus & depreſſus coelum capturus ſit & reliquam naturam? An regio, terram inter & coelum media, chaos illud horrendum & naturae melioris ruinam complexura ſit? An de-

Pontum, ſidera, Tartara,
Regna unus capiet tria?
Sed quis non modicus fragor
Aures attonitas movet?
Eſt eſt Herculeus ſonus.

VARIORUM.

denique ſuperior & coeleſtis locus unus ponto, ſideribus & tartaro capiendis ſatis amplus futurus ſit? Vides Tragicum *tartara*, & *ſpatium* illud *aërium*, quod dividit aethera à terris, tum *locum ſuperum*, ſive regionem coeleſtem, altiſſimam, ſupraque medium illud ſpatium elevatam, ordine attingere. Quamobrem niſi in legem juſtae diviſionis peccaſſe velis acutiſſimum dialecticum, relinquendus à poëta erit *ſuperus locus* ſollicite quaerenti choro; non vero invocandi *ſuperi*. SCHRODERUS.

1127. *Regna*] Miſta jam & confuſa. FARN.

ACTUS QUARTUS.

HERCULES. CHORUS.

Ejulans Hercules conqueritur, indigne ferens ſe indigna morte perire, foemineis ſcilicet dolis.

Herc. CONverte, Titan clare, anhelantes equos,
Emitte noctem. pereat hic mundo dies,
Quo moriar. atra nube inhorreſcat polus.
Obſta novercae. nunc, pater, coecum chaos
Reddi decebat, hinc & hinc compagibus
Ruptis uterque debuit frangi polus.
Quid parcis aſtris? Herculem amittis, pater.

Nunc

GRONOVII.

1133. *Quo moriar.*] Fl. *morior.*

VARIORUM.

1132. *Emitte*] Abſentia tua. FARN.

1132. *Pereat*] Noctis nubiumque velum intendatur, ne morientem me Juno videns triumphet. FARNABIUS

1134. *Obſta novercae.*] Precatur Hercules lucem & ſolem eripi, & nubium velum intendi, ne Juno videat & triumphet in Hercule moriente. DELRIUS.

1137. *Quid parcis*] Cur autem non polos frangas, cur coelo parcas? Cui, ſublato jam Hercule, bellum ex novo inferent Gigantes. Herc. Fu. 970. FARNABIUS.

1140. *Othrys*]

Nunc partem in omnem, Juppiter, ſpecta poli,
Ne quis gigas Theſſalica jaculetur juga,
Et fiat Othrys pondus Encelado leve.
Laxabit atri carceris jam jam fores
Pluton ſuperbus. vincula excutiet patri,
Coelumque reddet. ille, qui pro fulmine
Tuiſque facibus, natus in terris eram,
Ad Styga revertor. ſurget Enceladus ferox,
Mittetque, quo nunc premitur, in ſuperos onus.
Regnum omne, genitor, aetheris dubium tibi
Mors noſtra faciet. anteqſſam ſpolium tui
Coelum omne fiat, conde me tota, pater,
Mundi ruina. frange, quem perdis, polum.
Chor. Non vana times, nate Tonantis,
Jam Theſſalicam Pelion Oſſam
Premet; & Pindo congeſtus Athos
Nemus aethereis inſeret aſtris.

Vin-

GRONOVII.

1138. *Nunc parte in omni,*] Appellare Fabricium nefas, injuria hominem afficere licet. Dixerat ille, in veteri eſſe, *partem in omnem*: ſaepe autem incidere iſtam caſuum ἐναλλαγὴν: ſupra. *Nunc parte ab omni genitor iratus tona.* De hoc ſic referunt: cum in o. Mſ. & in pleriſque impreſſis legatur, *parte in omni*, eſſe, qui reponant, *partem in omnem*; idque dicere ab ſe factum propter verſiculum hunc: *Nunc parte ab omni genitor:* qui tamen faciat, ut malint legere: *Nunc parte ab omni, Jupiter, ſpecta poli.* At nuſquam dicit Fabricius, ſe quidquam reponere propter verſiculum iſtum: ſed *partem in omnem*, quia ſic erat in veteri. Verſiculum autem iſtum ob aliam rem advocarat, nempe quia in eo quoque commemorabatur *omnis pars coeli.* Florentinus quoque *partem in omnem.*

1152. *Jam Theſſalica Pelion Oſſa*] Fl. *Jam Theſſalicam Pelion Oſſam Premet.* Non enim ſemper Pelio Oſſam, ut alibi noſter, ſed interdum & Oſſae Pelion imponunt. Vide quae ad ſextum Thebaidos Statianae notavimus.

VARIORUM.

1140. *Othrys*] Encelado quidem Aetna impoſita. Herc. Fu. 80 Sed Othryn dixit pondus leve quod torqueat & jaculetur in deos Enceladus. ſic inf. v. 1146. FARNABIUS.

1142. *Patri,*] *Saturno, tenebroſa in Tartara miſſo.* vid. Herc. Fu. 964. FARN.

1143. *Pro fulmine*] Loco fulminis tui in ſaevos tyrannos. ſup. v. 5. FARN.

1145. *Ad Styga*] Unde prius reverſus Cerberum extraxi. FARN.

1146. *Mittetque,*] Jaculabitur Aetnam. Herc. Fu. v. 80. FARNABIUS.

1147. *Dubium*] Incertae poſſeſſionis propter Gigantes. FARN.

1148. *Spolium*] Tibi ereptum. FARN.

1150. *Frange,*] Frange potius quam perdas coelum. FARN.

1152. *Theſſalica*] Herc. Fu. v. 970. Agam. v. 331. FARN.

Vincet ſcopulos inde Typhoeus,
Et Tyrrhenam feret Inarimen.
Feret Aetnaeos inde caminos,
Scindetque latus montis aperti,
Nondum Enceladus fulmine victus.
Jam te coeli ſigna ſequentur.
Herc. Ego, qui relicta morte, contempta Styge,
Per media Lethes ſtagna cum ſpolio redii;
Cum pene trepidis excidit Titan equis:
Ego, quem deorum regna ſenſerunt tria,
Morior: nec ullus per meum ſtridet latus
Tranſmiſſus enſis: haud meae telum necis

Sa-

GRONOVII.

1160. *Jam te coeli ſigna ſequentur*] Flor. *regna.*

1163. *Cum poene trepidis*] Bonum hoc fatetur Lipſius: dubitat an germanum, quia ſit in Mſ. *laſſis*: unde ſcribit *lapſis.* Quam amice tuus amicus? Non cecidere, inquit, Solis equi, nec illis excidit Sol: alioqui periiſſet dies: ſed trepidarunt ſonipedes, titubavit currus: ideo fere decidit Phoebus. Quid opus (fere dixeram labi) *lapſis* reponere? quatuor mei Mſſ. & ad unum excuſi *trepidis?* Vere bonum hoc, bonum, ſed & germanum. Sic ille. Ubi autem ſcripſit Lipſius, cecidiſſe Solis equos, aut illis excidiſſe Solem? Hoc ſibi fingit vir bonus, ut habeat, quod carpat. Poene lapſos eſſe equos, & poene factum, ut excideret ſol, pronunciat haec ejus emendatio: quod nihil eſt aliud quam quod ille gnarum docet Lipſium dicere vulgatam. Flor. quoque *laſſis.* Itaque recte divinavit Lipſius. Cicero lib. 1. de officiis: *celeriter de manibus audaciſſimorum civium delapſa arma ceciderunt.* Virgilius lib. 6. Aeneid. *Quam multa in ſilvis autumni frigore primo Lapſa cadunt folia.* Livius lib. 5. *Convertentem ſe inter hanc venerationem traditur memoriae prolapſum cecidiſſe.* Ovidius lib. 7. Metamorph. *ſubito col-*

VARIORUM.

1155: *Typhoëus*,] Thyeſt. v. 807. *Duhumque cubile Inarime Jovis imperiis impoſta Typhoeo.* FARNABIUS.

1156. *Inarimen*] Sunt, qui Virgilium & ceteros loqui velint de quadam inſula in ora Campaniae, quam prius Pythecuſas vocabant, de qua Suidas, Harpocration, Strabo. Pherecydes apud Apollonii Scholiaſt. lib. 2. prodidit eam Typhoëo impoſitam. idque Latini Poëtae, ut hic noſter, ſequuntur. Quod ſi verum, erravit Ovidius lib. 14. Metamorph. Inarimen, Prochytan, Pythecuſas, tres inſulas faciens. Vide Turneb. lib. 20. Adverſ. cap. 8. DELRIUS.

1157. *Aetnaeos*] Herc. Fu. 106. FARNABIUS.

1158. *Montis*] Aetnae. FARN.

1161. *Relicta*] Herc. Fu. 611, FARN.

1162. *Spolio*] Cerbero. FARN.

1164. *Deorum*] Jovis, Neptuni, Plutonis. in aethere enim Stymphalidas, in aquis Hydram, in inferno Cerberum vicerat. FARN.

1165. *Nec ullus per meum*] Querela haec Herculis magna ex parte à Sophocle in Thrachiniis deſumpta fuit. quae carmina ſic Cicero 2. Tuſculan. vel potius Attius reddidit: *Hos non hoſtilis dextra, non terra edita Moles Gigantum, non biformato impetu Centaurus ictus corpori infixit meo. Non Graja vis, non barbara ulla immanitas, Non ſaeva terris gens relegata ultimis, Quas peragrans undique omnem hinc feritatem expuli: Sed feminea vir, feminea interimor manu.* DELRIUS.

1165. *Stridit*] Stridit pro *ſtridet*, & *cludit*, pro *claudit* in hujus Poëtae exemplis vetuſtis legitur perpetuo. FABRITIUS.

1168. O-

Saxum eſt, nec inſtar montis abrupti latus,
Aut totus Othrys; non truci rictu Gyges
Pindo cadaver obruit toto meum:
Sine hoſte vincor: quodque me torquet magis,
(O miſera virtus!) ſummus Alcidae dies
Nullum malum proſternit. impendo, hei mihi,
In nulla vitam facta. prö mundi arbiter,
Superique, quondam dexterae teſtes meae!
Prö cuncta tellus, Herculis veſtri placet
Mortem perire? dirus ô nobis pudor!
O turpe fatum! foemina Herculeae necis
Auctor feretur: auctor Alcides quibus?
Invicta ſi me cadere foeminea manu
Voluere fata, perque tam turpes colos
Mea mors cucurrit, cadere potuiſſem, hei mihi,

Ju-

GRONOVII.

lapſa dolore, ut mihi narratur, cecidit. Petronius: *fera ſua ſponte delapſa cecidit.* Sic amant haec verba conjungere, etſi non omnino ſic auctor.

1167. *Nec inſtar montis abrupti latus,*] Aliquid hic infuſcati agnoſcit Delrius: ideo quaerit, annon melius ſit *inſtat.* Ego autem: *nec inſtar montis abrupti lapis.* Sequenti autem verſu Flor. *nec truci rictu gigans.*

1171. (*O miſera virtus*)] Verſus integros, quibus virtutem accuſat Hercules, ex antiqua Tragoedia adducit Din. Ω τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθ', ἐγὼ δέ σε Ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ', ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ.

1172. *Impendo male in nulla*] Praeclare MS. Lipſii, *impendo* (*hei mihi!*) *In nulla vitam:* ſed non addicere aves Mſſ. Pall. unique codici, etſi omni auctoritate majori haud ſe eſſe credulum, ne exemplo noceat, ſcribit Gruterus. Ut ejus infirmitati conſulamus, monemus idem praeferre Florentinum. Jam duo ſunt: & duos ſpreviſſe Latonae liberos non impune fuit Niobae.

1175. *Herculis veſtri placet Mortem perire?*] Non male, ut *mortem perdere* in ſuperioribus notavimus. Sed Flor. *Herculem veſtrum placet Morte feriare.* Numquid, *Morte feriari?* id eſt, morientem nihil agere.

1178. *Auctor Alcides quibus?*] Fl. *morier Alcides quibus.*

1181. *Cadere potuiſſem mihi Junonis odio*] Lipſius, lego, inquit, *hei mihi*, non addito, ex ſcripto

VARIORUM.

1168. *Othrys*] Mons Theſſal. FARNABIUS.

1168. *Gyges*] Non abſurde heic divinant aliqui, *Gyges*; niſi loqui eum de omni Gigantum genere evincerent quae repetuntur infra v. 1214. *Quod nulla fera eſt, nulluſque Gigas.* Deinde cur Gyges heic potiſſimum requiratur? nec enim is Gigantum olim omnium erat formidoloſiſſimus. GRUTERUS.

1172. *Impendo*] Δυσχεραίνει γὰρ τὸν τοιοῦτον θάνατον, &c. etiam fortis aegre fert ſibi non viriliter pereundum, atque ubi viribus non eſt locus. FARNABIUS.

1178. *Quibus?*] Monſtris, tyrannis, gigantibus, feris. FARN.

1179. *Invicta*] Inexorabile fatum. FARN.

1180. *Perque*] Tam ingloria Parcarum de me decreta, ut foeminea perirem manu. FARN.

Junonis odio: foeminae caderem minis,
Sed coelum habentis. Si nimis, Superi, fuit,
Scythico sub axe genita domuisset meas
Vires Amazon. foeminae cujus manu
Junonis hostis vincor? hinc gravior tui,
Noverca, pudor est. quid diem hunc laetum vocas?
Quid tale tellus genuit iratae tibi?
Mortalis odia foemina excessit tua.
Adhuc ferebas esse te Alcidae imparem.
Victa es duobus: pudeat irarum deos.

Uti-

GRONOVII.

an ex conjectura. Ergo referunt in Herbip. & Venet. fuisse: *potuisset mihi:* quendam reponere, *potuissem hei mihi:* se vero suspicari, *prodesset mihi.* Gruterus vero optime iterum Lipsii scriptum habere fatetur, dolétque quod ob sacramentum suum vetetur sequi. Sed hoc sacramentum, nihil ex uno libro aut de conjectura contra conspirantes in errore manifesto librarios, quoties ipse hoc ipso in opere violavit? *Νῦν δεῖ καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις.* neque nihil neque omnia hoc est sacramentum nostrum. Verum Lipsianum censeo, etsi de ingenio sit ejus, non totidem apicibus de libro. Credibile est fuisse in illo, quod in Herbip. & Ven. nos in Florentino vidimus: *potuisset mihi.* Ut autem in Livio Puteanorum, in Pandecte Florentino, in hoc Seneca observare licet, ob similitudinem aut in medio earundem, aut in fronte ac fine diversarum vocum, literas aliquas omisisse librarios, POTUISSEIMIHI, ut scriptum erat pro *potuissem hei mihi*, genuit illud, *potuisset mihi.*

1182. *Cadere potuissem minis,*] Parum decet heroëm minis cadere: odio vel foeminae ferendum est, minis ne quidem viri. Praeterea Flor. *cadere potuissem nimis.* Fortasse: *cadere potui foeminae, sed coelum habenti.* Ut Arminius apud Tacitum jactat, sibi tamen tres legiones succubuisse. Statim idem codex, *superi*, non *superis* Lege: *si nimis, superi, fuit.* nempe coelum habenti foeminae me cadere: at Amazoni hoc decus indulsissent. Sic supra v. 1125. & in Troadibus. Hoc etiam Commelinus in MS. invenit.

1186. *Hinc gravior tui, Noverca,*] Sic omnes libri. Auctoris tamen fuisse censeo: *hic gravior tibi, Noverca, pudor est.* Sequitur: *quid diem hunc laetum vocas?* Flor. *hunc talem.* Forte: *quid diem hunc album vocas?*

1190. *Adhuc ferebas esse te*] Conjectura Gruteri. Lipsius *fremebas.* Sed recte notaverat Delrius

VARIORUM.

1182. *Feminae caderem minis,*] Expungit Gronovius *τὸ minis*; quod minis ne viri quidem cadere non sit ferendum. Sed recordari poterat vir summus *minas* intelligi *deorum*, atque ob id efficaces & cum effectu conjunctas. Victorius var. Lect. lib. IV. c. 17. *quae minantur, facturosque se affirmant apud poëtas dii immortales, irrita esse non solent, sed finem, quem illi praedixere, consequuntur.* infra v. 1462. *cur minis nostris caret?* ubi indignatur Hercules Deianiram non expertam fuisse minas ipsius, ut mortem oppeteret. SCHRODERUS.

1185. *Amazon.*] Hippolyte, Herc. *Fu.* v. 542. FARNABIUS.

1185. *Foeminae*] Nunc autem quam vilis foeminae manu pereo, qui Junoni dignus visus sum hostis? FARN.

1186. *Hinc*] Cum me perdat muliercula quod tu facere non potuisti. FARN.

1188. *Quid tale*] Quod monstrum genuit tellus in tui mihi infestae gratiam perniciosius quam Deianiram? FARN.

1191. *Victa*] A me prius, nunc à Deianira, quae plus in meam perniciem valuit, quam tu dea. FARN.

1191. *Pudeat*] Si mortales plus possint. FARN.

1193. *Ne-*

Utinam meo cruore satiasset suos
Nemeaea rictus pestis! aut centum anguibus
Vallatus hydram tabe pavissem mea!
Utinam fuissem praeda Centauris datus!
Aut inter umbras victus, aeterno miser
Saxo sederem, spolia cum traxi ultima
Fato stupente. nunc ab inferna Styge
Lucem recepi, Ditis evici moras.
Ubique me mors fugit, ut leto inclito
Fortis carerem. ô ferae victae, ô ferae!
Non me triformis sole conspecto canis
Ad Styga reduxit. non sub Hesperio polo
Ibera vicit turba pastoris feri.
Non gemina serpens. perdidi mortem, hei mihi,

To-

GRONOVII.

non esse mutandum, quod habent omnes scripti: *ferebas*. id est, Patiebare, cogebaris pati.

1199. *Ditis evici moras.*] Flor. *lucis erui moras.* Fortasse: *nunc ab inferna Styge Diem recepi, lucis emerui moras, Ubique mors me fugit, ut.* Nam male his interponitur finitae periodi nota. Sic apparet recte Gruterum *Nunc* è MSS. reposuisse pro *Tunc*. Reddita est vita, data & longior vita, mors à me prohibita, ne honeste morerer. Nec vero, quasi nihili, transeundum editoribus fuit, quod propinavit è libro Lipsius: *ut telo inclitae mortis carerem.* Nam Fl. *Mortis*, non *Fortis.* Tantummodo literam muta: *ut telo inclito Mortis carerem.* Quod ut agnoscas auctoris esse, recognosce quod supra posuit: *haud meae telum necis Saxum est, nec instar montis abrupti lapis.* Et superius: *quicquid ad mortem trahit, Telum est abunde.* Ergo *telum inclitum mortis* est nobile instrumentum, honestus auctor mortis: ut qui Aeneae magni dextra cadunt. Statim Flor. *ô ferae victae, ferae.*

VARIORUM.

1193. *Nemeaea*] Leo Nemeaeus. Herc. Fu. v. 223. FARN.

1193. *Centum*] Circumdatus foecundae capitibus Hydrae mortem extimuissem, sanguine meo ab Hydrae veneno in tabem verso. FARN.

1194. *Hydram tabe pavissem mea!*] Merito Farnabium, qui hic *extimuissem* reddat, pro *nutrivissem, satiassem*, explodit Jac. Gronovius, Praefatione ad Edit. à 1682. SCHRODERUS.

1195. *Centauris*] Quos in monte Pholoë cecidi & profligavi. FARNABIUS.

1196. *Aeterno*] Respicit ad saxum cui adhaesit Theseus *Sedet aeternumque sedebit Infelix Theseus:* FARNABIUS.

1197. *Spolia ultima*] Cerberum, id est, mortem, rerum terminum. Herc. Fu. v. 289. FARN.

1197. *Spolia ultima*] Non cerberum, mortemve rerum terminum, quod hic apponit Farnabius; sed sic dicta cape, quia ex ultimo & remotissimo orci regno. Et sic fere ad h. l. interpretes veteres. SCHRODERUS.

1198. *Ab inferna*] Ab inferis redii. Herc. Fu. v. 611. FARNABIUS.

1200. *Ut leto*] Lipsius ex M. S. *Ut telo inclytae Mortis carerem* FARN.

1202. *Sole*] Herc. Fu. v. 813. FARN.

1204. *Ibera*] Geryonis trigemini. Herc. Fu. v. 232 FARN.

1205. *Gemina*] Angues duo; quos à Junone immissos elisi jam in cunis vagiens. Herc. Fu. v. 215. FARN.

 1206. *Tis.*

Toties honeſtam. titulus extremus quis eſt?
Chor. Viden' ut laudis conſcia virtus
Non Lethaeos horreat amnes?
Pudet auctoris, non morte dolet.
Cupit extremum finire diem
Vaſta preſſus mole gigantum,
Et montiferum Titana pati,
Rabidaeque necem debere ferae.
Si tua cauſa eſt miſeranda necis,
Quod nulla fera eſt, nulluſque gigas,
Jam quis dignus necis Herculeae
Supereſt auctor, niſi dextra tui?
Herc. Heu qualis intus ſcorpios, quis fervida
Plaga revulſus cancer infixus meas

Urit

GRONOVII.

1210. *Finire diem Vaſta preſſus mole Gigantum,*] Flor. *finire diem Vaſta tumidi morte gigantis.*

1214. *Si tua cauſa eſt miſeranda necis,*] Non bene hoc habere odoratus Scaliger ſuſpicatur ſcribendum: *Si cauſa tuae eſt miſeranda necis.* Ego aliud vitium hujus orationis video. Quam enim flagitioſe chorus hic ſuadet Herculi λιποκαρτερεῖν & ſibi violentas manus afferre? Amicorum eſt revocare ad vitam vitae ob aliquod animi corporiſve inſanabile malum pertaeſos, ut ad Hippolytum notavimus. Sic Atticum Agrippa, quum ei ſtaret alere morbum deſinere, flens atque oſculans orabat & obſecrabat, *ne id, quod natura cogeret, ipſe quoque ſibi accelararet, & quoniam tum quoque poſſet temporibus ſupereſſe, ſe ſibi ſuiſque reſervaret.* Praeterea haec oratio eſt ad ignavos. Ut Aemilius Paulus mandabat ad Perſen: Ἀλλὰ τοῦτόγε καὶ πρότερον ἦν ἐπ' αὐτῷ καὶ νῦν ἔστιν, ἂν βούληται. Et Neroni amici, *ut quamprimum ſe impendentibus contumeliis eriperet*: tum, *Uſque adeone mori miſerum eſt?* Florentinus pro *Si* habet *Sed*, & *majus* pro *necis*: deficit in eodem τὸ *eſt* poſt *ferae*: & *Nam* legitur pro *Jam.* Senſum exhibere poſſe videor, de verbis parum confido. Tale quid profatus eſt Chorus: *Sed tuae laus eſt, veneranda, manus, Quod nulla fera nulluſque gigas, Nec quis dignus necis Herculeae Supereſt auctor. invicte, vive.* Aut, *vive, dextra tuis.* Si quis haec commodius, vicerit.

1218. *Eheu quis intus*] Legunt, inquit ille, ex Mſ. ſuo: *Heu qualis intus*, &, *Plaga revulſus*: placet niſi quod retineo *Plaga reverſus.* Ergo & Gruterus, etſi blandiatur leviter Lipſiani codicis ſcriptura, alterum retinet: & pro priore facit: *Heu heu quis intus.* Sed Lipſianum omne confirmat Florentinus, & praeterea facit *Scorpios.* Utrum terminatione Graeca, an voluit *Scorpie.*

VARIORUM.

1206. *Titulus*] Atque ecce inhoneſta tandem morte pereo. FARN.

1208. *Non Lethaeos*] Mortem non horret, ſed ingloriae mortis generis pudet, ſupra v. 1172. FARNABIUS.

1212. *Montiferum*] Enceladum, Typhoea, Gygen. ſupra v. 1167. FARN.

1218. *Fervida*] E Zodiaco, in quem Juno Cancrum tranſtulerat. Thyeſt. v. 852. in poenas meas reverſus. FARN.

1221, Tu-

Urit medullas? ſanguinis quondam capax
Tumidi jecur pulmonis arentes fibras
Diſtendit: ardet felle ſiccato jecur,
Totumque lentus ſanguinem avexit vapor.
Primam cutem conſumpſit, hinc aditus nefas
In membra fecit, abſtulit coſtis latus,
Exedit artus penitus, & totas malum
Hauſit medullas. oſſibus vacuis ſedet.
Nec oſſa durant ipſa, ſed compagibus
Diſcuſſa ruptis mole collapſa fluunt.
Defecit ingens corpus, & peſti ſatis
Herculea non ſunt membra. prô, quantum eſt malum,
Quod eſſe vaſtum fateor? ô dirum nefas!
En cernite, urbes, cernite ex illo Hercule
Quid jam ſuperſit. Herculem agnoſcis, pater?
Hiſne ego lacertis colla Nemeaei mali

Eli-

GRONOVII.

1221. *Tumidi jecur pulmonis*] Forte, *decus*. Ille decens Herculeum corpus pulmo, ille ſanguinis quondam capax, diſtendit fibras arentes.

1223. *Lentus ſanguinem avexit vapor.*] Fortaſſis, *excoxit*. Sequenti, Flor. *aditum nefas.* non *aditus.*.

1235. *Spolia Nemeaei mali*] Quid eſt *elidere & premere ſpolia?* Praeclare Flor. *Hiſne ego lacertis colla Nemeaei mali Eliſa preſſi?* Apollodorus: ἀφε-θεὶς τὴν χεῖρα τῷ τραχήλῳ κατέχειν ἄγχων, ἕως ἔπνι-ξε. Suetonius in Nerone volente imitari Herculis facta: *Praeparatumque leonem ajunt, quem vel*

VARIORUM.

1221. *Tumidi jecur pulmonis*] Τὸ *decus*, quod magno viro pro *jecur* placuit, non admittent Critici puto; nedum medicorum filii, niſi ipſis datum in conſpectum. Senſus Herculis videtur eſſe: *jecur, quod antea ſanguinis tumidi capax ingentem ſpirituum copiam ſufficiebat pulmonis fibris eaſque inflabat, id nunc prae ſanguinis defectu pulmones deſtituit arentes.* SCHRODERUS.

1223. *Vapor.*] Calor veneni. FARNABIUS.

1225. *Abſtulit*] Aliquoties jam ante *jecur* nominatum. veriſſime liber, *latus*. In coſtis ipſis, inquit, adeſum, nec jam comparet latus. LIPSIUS.

1226. *Malum*] Nefandum virus. FARNABIUS.

1228. *Compagibus*] Nervis, ligamentis, tendinibus. FARN.

1230. *Peſti ſatis*] Graſſanti veneno. FARN.

1232. *Vaſtum*] Cui mala maxima ſemper exilia, minuta, contemtibilia videbantur. DELRIUS.

1233. *Illo*] Victore, domitore. FARNABIUS.

1235. *His*] *His eliſa jacet moles Nemeaea lacertis, &c.* FARN.

1235. *Lacertis*] Sic teſtantur interfectum Theocritus εἰδ. 26. Euripid. in Herc. Fur. & & Apollodor. lib. 2. Biblioth. errant pictores, qui Herculem manibus leonis os deducentem pingunt. Advertit. Pet. Victor. lib. 4. var. lect. c. 22. DELRIUS.

1235. *Nemeaei*] Herc. Fu. v. 223. FARNABIUS.

1237. *D*-

Elisa pressi? tensus hac arcus manu
Astris ab ipsis detulit Stymphalidas?
His ego citatam gressibus vici feram,
Radiante clarum fronte gestantem caput?
His fracta Calpe manibus elisit fretum?
His tot ferae, tot scelera, tot reges jacent?
His mundus humeris sedit? haec moles mea est?
Haec ne illa cervix? has ego opposui manus
Coelo ruenti? cujus, ô, custos manu
Trahetur ultra Stygius? ô, vires prius
In me sepultae! quid patrem appello Jovem?
Quid per Tonantem vindico coelum mihi?
Jam jam meus credetur Amphitryon pater.
Quaecumque pestis viscere in nostro lates,
Procede. quid me vulnere occulto petis?

Quis

GRONOVII.

clava vel brachiorum nexibus in amphitheatri harena spectante populo nudus elideret.

1237. *Astris ab ipsis depulit*] Sic quidem & Florentinus. Scripsit tamen auctor *detulit*. Statius lib. 10. *Nullaque tectorum subit ad fastigia, quae non Deferat hasta virum, perfusaque caede recurrat.*

1240. *His fracta Calpe manibus elisit fretum?*] Immo fretum elisit Calpen, & per eam sibi pervium fecit juvante Hercule. Scribo igitur, *emisit*. Mox Flor. *haec moles mea est*; non *mei*.

1243. *Has ego opposui manus*] Fortassis: *has ego opposui moras Coelo ruenti*. De ipsa cervice vel humeris intelligit. Sequenti etiam Fl. *quis mea custos manu*.

1245. *O vires prius In me sepultae!*] Flor. quoque ut Lipsianus: *ubi vires*. Hoc extra aleam est, quicquid obstrepat Gruterus. Sed Lipsii distinctionem, *ubi vires prius In me? sepultae:* etsi laudatam quoque Delrio, haudquaquam fero. Multo minus interpretationem Gruteri, tamquam velit vulgata, simulatque vires advocarit Hercules malo isti depellendo, exseruisse se non pauca antehac quasi sopita, quae ne ipse quidem sibi inesse putaverat. Scio illud Petri Chrysologi serm. 50 *Firmat artus & gressus ad cursum suscitat in vivo cadavere jam sepultos.* Scribo tamen: *ubi vires prius Memet sepultae!* Ubi sunt vires, quas priusquam ego morerer ac sepelirer, mortuas & sepultas sentio. Hoc necessario *τὸ prius* requirere videtur: nam *vires prius* pro *priores*, ut *ante malorum*, minime placet. Possis etiam: *ubi vires prius in me repertae?*

1247. *Quid per Tonantem vindico coelum mihi?*] Flor. *vindico coelum miser?* Et sequenti, *Amphitryon pater.*

VARIORUM.

1237. *Depulit*] Al. leg. *detulit.* FARN.

1237. *Stymphalidas?*] Herc. Fu. v. 243. FARN.

1238. *Citatam*] Cervam aureis radiantem cornibus, Hercul. Fu. 221. FARN.

1240. *Calpe*] Bimaris è columnis Herculis una. vide Herc. Fu. v. 236. FARN.

1242. *His mundus*] Herc. Fur. v. 73. *Hac coelum cervice tuli?* FARN.

1242. *Haec moles*] Hoccine corpus illud meum quondam torosum? FARN.

1244. *Cuius*] Quis posthac Cerberum ab inferis extrahet? FARN.

1252. *Ant*

Quis te ſub axe frigido Pontus Scythes,
Quae pigra Tethys genuit, aut Maurum premens
Ibera Calpe littus! ô dirum malum!
Utrumne ſerpens ſquallidum criſta caput
Vibrans? an aliquod eſt mihi ignotum malum?
Numquid cruore es genita Lernaeae ferae?
An te reliquit Stygius in terris canis?
Omne es malum, nullumque. quis vultus tibi eſt!
Concede ſaltem ſcire, quo peream malo.
Quaecumque peſtis, ſive quaecumque es fera,
Palam timeres. quis tibi in medias locum
Fecit medullas? ecce, dirupta cute
Viſcera manus detexit, ulterior tamen
Inventa latebra eſt. ô malum ſimile Herculi!
Unde iſte fletus? unde in has lacrimae genas?
Invictus olim vultus & nunquam malis
Lacrimas ſuis praebere conſuetus (pudet!)
Jam flere didicit. quis dies fletum Herculis,

Quae

GRONOVII.

1260. *Peſtis ſaeva, quaecumque effera es,*] Flor. plane, ut voluit Lipſius: *Quaecumque peſtis, ſive quaecumque es fera.* Abſtineant conjecturas. Ne offendat *ſive* ſemel poſitum, ſic Juſtinus lib. 2. cap. 1. *quae aggerationibus regum, ſive Nili trahentis limum, terrarum recentiſſima videatur.* Ita Mſſ. & meliores editiones. Nuper addiderunt: *ſive exaggerationibus.* Eodem libro cap. 9. recte Freinshemius: *Ducenta millia Perſae eo praelio ſive naufragio amiſere.* lib. 38. *eoſque variis exhortationibus ad Romana bella ſive Aſiana incitat.* lib. 42. *Captivi ex Craſſi, ſive Antonii, exercitu recollecti.* Miſeret illorum, qui vexant illud, *Palam timeres*, ſubſtituendo, *venires, tumeres, timori es.* Quid apertius? Si palam & aperto marte mecum conſiſteres, non laederes, non terreres: immo ultro timeres & domarere. *Palam* eſt palam expoſita vel oppoſita. Tacitus 11. ann. *nullis palam neque cognitis mox cauſis.* id eſt, nullis, neque tum palam factis neque mox cognitis.

1262. *Ecce dirupta cute*] Flor. *direpta.* Lege. *derepta.*

VARIORUM.

1252. *Aut Maurum*] Unde hoc venenum? à mari Scythico, Boreali aut Atlantico? FARN.

1256. *Lernaeae*] Hydrae. FARN.

1257. *An te*] An Aconitum illud es, è Cerberi ſpuma? FARN.

1258. *Omne*] Ex effectu. FARN.

1258. *Nullumque*] Quia non appares. FARN.

1260. *Quaecunque peſtis*] Ambigit an peſtem hanc dicat, an feram aliquam intra ſe latentem. LIPSIUS.

1261. *Palam timeres*] Non auderes aperto me marte aggredi: in ipſis viſceribus lates & cruciatis. DELRIUS.

1264. *Simile*] Invictum, indomitum. FARNABIUS.

1269. *Sic-*

Quae terra vidit? ficcus aerumnas tuli.
Tibi illa virtus, quae tot elisit mala,
Tibi cessit uni. primo, & ante omnes mihi
Fletum abstulisti. durior saxo horrido
Et chalybe vultus, & vaga Symplegade,
Rictus meos infregit, & lacrimam extulit.
Flentem, gementem, summe prô rector poli,
Me terra vidit. quodque me torquet magis,
Noverca vidit. urit ecce iterum fibras,
Incaluit ardor. unde nunc fulmen mihi?
Chor. Quid non possit superare dolor?
Quondam Getico durior Aemo,
Nec Parrhasio lentior axe,

Sae-

GRONOVII.

1272. *Fletum abstulisti*] Non placet Grutero. At placuisset, si meminisset Plauto & Ciceroni *auferre* persaepe esse, impetrare. Mihi non placet, *primò & ante omnes.* Fortasse: *prima in aerumnis mihi Fletum abstulisti.*

1574. *Et lacrimam extulit.*] Hoc quidem improbum. Delrius è quibusdam notat *extudit.* Flor. *expulit.* Queritur Gruterus haec valde esse hiulca, nec juvare Mss. nisi quod unus, *virtus* pro *vultus.* Sed hic nihil juvat: nam *durus* ille *vultus* ipsius Alcidae est. Sic Hercule Fur. *hic durus malis Lacrimare vultus nescit.* Videtur fuisse: *durior saxo horrido Et chalybe vultus & vaga Symplegade Suum rigorem infregit, & lacrimam expulit.* Vel, *exspuit.* Nisi, *Rictus suos infregit*, eodem sensu dixit: nam & sic supra v. 1167. *truci rictu Gyges*

1275. *Summe protector poli,*] Sic habere libros aut *prospector*, testis Gruterus: Lipsianum *pro rector*, quod jam occupet edd. recentiores: non suam, quod nullus adstipuletur liber alius. Tanto hercle pejor quivis alius. Nam etsi nullus esset vetus liber, nec Lipsianus id ostentaret, tamen proclive erat divinare *pro rector* legendum, ut vere ait Scaliger. Sed quid ipsi in mentem venit, quum se unquam concessurum negat; *summe pro rector*, recte posse dici? & corrigit, *summa?* Mirifice interdum festinat & defungitur. Fl. quoque: *summe pro rector poli.* Atque in eo acquiescendum.

1281. *Nec Parrhasio*] Videtur scribendum: *Et Parrhasio.* Nam *lentus*, qui non commovetur facile ira, amore, dolore: durus, & immitis, cui

VARIORUM.

1269. *Siccus*] Siccis oculis, non lacrymantibus. FARNABIUS.

1270. *Tibi illa*] O virulenta pestis. FARN.

1272. *Abstulisti*] Extorsisti. FARN.

1272. *Durior saxo*] Amat Tragicus noster sequi Ovidium, de quo similitudines istas desumpsit ex Metam. *Saevior illa freto surgente, cadentibus hoedis, Durior & ferro quod Noricus excoquit ignis, Et saxo quod adhuc vivum radice tenetur.* FABRITIUS.

1273. *Symplegade*] Hercul. Fur. v. 1210. Med. v. 341. FARNABIUS.

1278. *Fulmen*] Quo peream. FARN.

1280. *Aemo*] Thracio monte. FARN.

1281. *Parrhasio*] Septrentionali, juxta quem Callistho è Parrhasia urbe Arcadiae in ursam versa, cum filio Arcade. Herc. Fur. v. 129. FARN.

1281. *Nec Parrhasio lentior*] Frustra hic est Gronovius, scribendum censens: *Et Parrhasio lentior.* nam *lentus* est *flexibilis*; licet improprie etiam pro

pro-

Saevo cessit membra dolori:
Fessumque movens per colla caput
Latus alterno pondere flectit.
Fletum virtus saepe resorbet.
Sic Arctoas laxare nives,
Quamvis tepido sidere Titan
Non tamen audet, vincitque faces
Solis adusti glaciale jubar.

GRONOVII.

aes triplex circa pectus, ut loquitur Scioppius in Verif. quem vide. Cicero lib. 2. de Orat. *Huic generi contrarium est ridiculi genus patientis ac lenti: ut quum Cato percussus ab eo, qui arcam ferebat, quum ille diceret, Cave, regavit, num quid aliud ferret praeter arcam.*

1285. *Fletum virtus saepe resolvit.*] Aut valde falli aut ex re ipsa & sequenti imagine legendum, *resorbet*, scripsit Lipsius. At ego aut valde fallor, aut ille maluit, quod ex libro nobis expensum ferre poterat, conjecturae suae videri. Itaque luit poenas. Ecce amicus ejus: *Resolvit*, esse metaphoram à nivibus sumtam: sicut solis tepor in aquam, ita ab luctu fletum resolvi in lacrimas; hanc sententiam, si cum Mog. & Mss. legas *luctus*: sin cum impressis *virtus*, fletum fluere paratum absumi à virtute & à robore animi absorberi: vereri, ne quid mendi subsit: nam quosdam & *laetum virtus.* quosdam, *fletum virtus.* quosdam *fletum luctus.* Abreptus hoc quoque torrente Gruterus affert è quibusdam: *Fletum victus*: tentat, *Fletum luctus.* De Lipsiano altum silentium, nisi quod tandem Gruterus, tempus fuisse cum suspicaretur Lipsianum secutus auspicium, *Fletum virtus ecce resorbet.* Ocius haec inducite omnia, ô optimi: & verbo accipite legendum esse: *Fletum virtus saepe resorbet.* Totidem literis Florentinus. Et est, quod M. Seneca, *introrsus agere lacrimas.* Saepe virtutis suae memor sistit lacrimas jam erumpentes & quasi retrahit.

1288. *Vicitque faces Solis adusti Glaciale jubar.*] Nihil differt Flor. ab omnium aliorum librorum, nisi quod *vincitque.* Praeterea legendum est, *adulti*, ut vidit olim Zinzerlingus. *Glaciale jubar* est splendens nitensque glacies, ut acceperunt omnes. At Grutero nunquam persuadebunt id Latine dictum. At nos nunquam de illo dubitavimus. *Galeae jubar* apud Statium.

VARIORUM.

patiente, sive pro eo, qui facile injuriam ferat, accipiatur. SCHRODERUS.

1285. *Fletum*] Lacrymas jam dolore fluere paratas animi robur absumit: non secus ac glaciem stringit frigus Boreale, nec à Solis radiis solvi patitur. FARNABIUS.

1288. *Vincitque faces glaciale jubar.*] Id est, splendor aquae in glaciem pellucidam induratae non dissolvitur sole. FARN.

HERCULES. ALCMENA.

Lamentantem Herculem solatur Alcmena.

Herc. Converte vultus ad meas clades, pater.
Nunquam ad tuas confugit Alcides manus.
Non, cum per artus hydra foecundum meos

Caput explicaret. inter infernos lacus
Poſſeſſus atra nocte cum Fato ſteti;
Nec invocavi. tot feras vici horridas,
Reges, tyrannos; non tamen vultus meos
In aſtra torſi. ſemper haec nobis manus
Votum ſpopondit. nulla propter me ſacro
Micuëre coelo fulmina. hic aliquid dies
Optare juſſit. primus audierit preces,
Idemque ſummus. unicum fulmen peto.
Giganta crede. non minus coelum mihi
Aſſerere potui. dum patrem verum puto,
Coelo peperci. ſive crudelis pater,
Sive es miſericors, commoda gnato manum.
Propera ante mortem, & occupa hanc laudem tibi.
Vel, ſi piget, manuſque detrectat nefas,
Emitte Siculo vertice ardentes, pater,
Titanas in me, qui manu Pindum ferant,
Aut te, Oſſa, qui me monte projecto opprimant.
Abrumpat Erebi clauſtra, me ſtricto petat

Bel-

GRONOVII.

1306. *Propera ante mortem*] Flor. *Properante morte.* Forſan: *Properato mortem & occupa hanc laudem tibi.* Virgilius lib. 9. *& pulcram properet per vulnera mortem.* Tacitus 2. ann. *niſi voluntariam mortem properaviſſet.*

1311. *Abrumpe & Erebi clauſtra.*] Lege cum Fl. *Abrumpat Erebi clauſtra, me ſtricto petat Bellona*

VARIORUM.

1293. *Caput explicaret*] Ita rurſus poſtliminio ſcribendum putavi, auctoribus Mſſ. noſtris, imo ratione ipſâ. Antea invectum erat *Caput implicaret*; placuitque viris harum artium primis. At capita Hydrae non ita exoſſa & juncea, ut circumvolverent atque amplecterentur Herculem, ut pſi interpretantur. non: Hydra ſeptem illis capitibus hinc inde erectis eum circumvallabat quaſi quâdam ſagenâ. GRUTERUS.

1296. *Non tamen*] Non implorans opem tuam ſuſpexi. FARNABIUS.

1298. *Votum*] Certam fecit victoriae ſpem. FARNABIUS.

1298. *Propter*] In omen, aut auxilium meum qui ipſe tui fulminis vice fuerim. *Sup.* 1143. FARNABIUS.

1302. *Giganta*] Crede me eſſe unum è gigantibus, fulminaque, nam ego his potentior coelum perfringere potui, niſi peperciſſem, quod te verum mihi patrem crediddiſſem. FARN.

1305. *Manum*] Fulminantem. FARN.

1306. *Occupa*] Praeripe necis meae laudem mulierculae. FARN.

1308. *Siculo*] Typhoëa, Enceladum, Titanaſque alios Aetnae ſubjectos. FARN.

1311. *Erebi*] Inferni. FARN.

1312. *Bel-*

Bellona ferro. mitte Gradivum trucem;
Armetur in me dirus; eſt frater quidem,
Sed ex noverca. tu quoque Alcidae ſoror
Tantum ex parente, cuſpidem in fratrem tuum
Jaculare, Pallas. ſupplices tendo manus
Ad te, noverca. ſparge tu ſaltem, precor,
Telum. perire foeminae poſſum manu.
Jam fracta, jam ſatiata, quid paſcis minas?
Quid quaeris ultra? ſupplicem Alciden vides.
Et nulla tellus, nulla me vidit fera
Te deprecantem. nunc mihi iratâ quidem
Opus eſt noverca. nunc tuus ceſſat dolor.
Nunc odia ponis. parcis, ubi votum eſt mori?
O terrae & urbes! non facem quiſquam Herculi,
Non arma tradet? tela ſubtrahitis mihi.
Ita nulla ſaevas terra concipiat feras
Poſt me ſepultum. nec meas umquam manus
Imploret orbis. ſi qua naſcetur fera,

Na-

GRONOVII.

ferro. Hujus enim eſt abrumpere clauſtra Erebi & inde emergere. Petronius: *At contra ſedes Erebi qua rupta dehiſcit, Emergit late Ditis chorus, horrida Erinnys, Et Bellona minax.*

1313. *Et frater quidem*] Flor. *eſt frater quidem*: ut ex ſuis Gruterus.

1319. *Quid paſcis minas?*] Vereor ne fuerit: *quid parcis minis?* Cur non exſequeris, quod ſaepe minata es.

1322. *Nunc mihi irata quidem*] Fl. *irata pater.* An *parum* Non ira illa vehementi, quae tot horrida & aliis invicta monſtra produxit, ſuccenſa: quamvis leviter commota poteſt me nunc feminecem conficere. Plautus Curculione: *Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia, Sed eapſe illa, qua excidionem facere condidici oppidis.*

1325. *O terrae & urbes!*] Flor. *terra.*

1329. *Si qua naſcetur fera Naſcatur alius.*] Flor. *ſi qua naſcentur mala.* Hoc quidem expeditum; ſed

VARIORUM.

1312. *Bellona*] Agam. v. 81. FARN.

1312. *Gradivum*] Martem, à gradiendo in bello ultro citroque: ſive à κραδάω vibro. aliis quidem grandem divum. FARN.

1313. *Frater*] Vid. Herc. Fur. v. 906. Martem autem concepit Juno tacto flore in campis Oleniis. FARN.

1314. *Alcidae*] Pallas è cerebro Jovis nata. Ἀπατόρεια patrima virgo, ἀμήτωρ. FARN.

1315. *Fratrem*] Me. FARN.

1316. *Pallas*] Apud Sophoclem quoque in Trachiniis, Hercules Palladis opem implorat. DELRIUS.

1319. *Quid paſcis minas?*] Nihil verendum cum Gronovio, ne fuerit, quid *parcis minis?* Eſt enim ſententia, *quid nutris minas, atque in longum profers eas?* Vide ſequentia. SCHRODERUS.

1327. *Ita nulla*] *Optantis & imprecantis eſt*, &c. ut. FARNABIUS.

1330. A-

Nascatur alius. undique infelix caput
Mactate saxis, vincite aerumnas meas.
Ingrate cessas orbis? excidimus tibi?
Adhuc malis ferisque suppositus fores,
Ni me tulisses. vindicem vestrum malis
Eripite, populi. tempus hoc vobis datur.
Pensate merita. mors erit pretium omnium.
Alcm. Quas misera terras mater Alcidae petam?
Ubi natus, ubinam est? certa si visus notat,
Reclinis ecce corde anhelanti aestuat.
Gemit. peractum est. membra complecti ultima,
O nate, liceat. spiritus fugiens meo
Legatur ore. brachia in amplexus cape.
Ubi membra sunt? ubi illa, quae mundum tulit,
Stelligera cervix? quis tibi exiguam tui
Partem reliquit? *Herc.* Herculem spectas quidem,

Ma-

GRONOVII.

quid sibi vult idem, quum subjungit, *Nascetur odium undique &c.* Numquid, *Nascantur hodie. aut undique.*

1334. *Vindicem vestrum malis Excipite*] Lipsius & priori versui bene consuluerat, hic legebat: *malis Eripite.* Nihil illi de utroque, sed ex priore sumunt occasionem invehendi in Lipsiensem editionem: in posteriori: *Excipite*, eripite; saepe enim hoc significat. Hic cessant ingentia commentariorum spatia. Proferant exemplum vel unum Nemo unquam veterum dixit *excipere malo*, pro liberare & eripere ex eo, quo quis jam premitur. Praeterea Florent. plane: *Eripite.* Et statim: *vobis datur Pensare merita.* Quasi sit ad pensanda merita.

1342. *Brachia in amplexus*] Flor. *brachia & amplexus.* Grotius: *brachia amplexu cape.*

VARIORUM

1330. *Alius*] Alius Herc. vindex. FARN.

1331. *Vincite*] Interficiendo liberate me aerumnis. FARN.

1335. *Tempus*] Exsolvendi vos ingrati animi labe. FARN.

1338. *Certa*] Res certas. FARN.

1339. *Corde anhelanti*] Cor per arteriam venosam, aërem refrigerantem, quem pulmones misêre, recipit, teste Aristotel. l. 3. de partibus animal. quare cum superius dixerit pulmones vi veneni exaruisse, profecto consequebatur, quod subjungit, aestuantis cordis suspirium, & quasi suffocatio. DELRIUS.

1341. *Spiritus*] Ex veterum consuetudine, apud quos proximiores, eorumque defectu ut quisque amicior exspirantem deosculabantur, & corpus corpori, vultum vultui imponebant, quasi excepturi ore fugientem animam. Cicero in Verrem: *filiorum suorum supremum spiritum ore excipere liceret.* Virgilius 4. Aeneid. *& extremo si quis super halitus errat Ore legam.* In mortem Drusi: *excipiat hanc animam ore pio.* DELRIUS.

1352. *Nu-*

Mater; sed umbrae simile nescio quid mei
Agnosce, mater. ora quid flectis retro,
Vultumque moerens? Herculem dici tuum
Partum erubescis? *Alcm.* Quis feram mundus novam,
Quae terra genuit? quodve tam dirum nefas
De te triumphat; Herculis victor quis est?
Herc. Nuptae jacentem cernis Alciden dolis.
Alcm. Quis tantus est, qui vincat Alciden, dolus?
Herc. Quicumque, mater, foeminae iratae sat est.
Alcm. At unde in artus pestis aut ossa incidit?
Herc. Aditum venenis palla foemineis dedit.
Alcm. Ubinam ipsa palla est? membra nudata intuor.
Herc. Consumta mecum est. *Alcm.* tantane inventa est
lues?
Herc. O mater, hydram, & mille cum Lerna feras
Errare mediis crede visceribus meis.
Quae tanta nubes flamma Sicanias bibit?

Quae

GRONOVII.

1346. *Sed umbrae simile nescio quid*] Lipsius vetat damnari scriptum: *sed umbram & vile nescio quid mei.* Id ita oblique contemnunt: nescio quid membrorum restat vero corpori dissimile, umbrae corporis simile, quod esse videatur, non sit: nec se videre cur damnetur. Hoc nimirum nesciebat Lipsius. Alterum vero damnaverat hactenus, ut recens antiquo, meliori qualecumque cedere juberet: non quasi non posset explicari. Et subsidiatur illi Florentinus, *qui umbret vile*, Sed umbram, inquit, ipsum jam, jam adumbratum & evanidum, & aliquid vile mei, quod penè quo nomine appellem nescio: nam illud quod erat nobile, quod verum faciebat Herculem, animus & robur, periit. Cogitabam etiam: *Herculis spectas quidem, Mater, sed umbram, & vile nescio quid tui. Agnosce, mater.*

1348. *Vultumque moerens*] Fl. *Vultumque mergis*, id est, vel demittis ac dejicis, vel demissa palla obtegis & velas. Sic *mergere caput* in re foedissima.

1355 *At unde in artus*] Fl. *Et unde.* Interrogativum, ut Virgilio: *Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?*

1360. *Errare mediis credo*] Fl. quoque *crede.*

1361. *Flamma Sicanias bibit?*] Flor. *Quae tanta nubes flamma Sicanias secat?* ingreditur, transit. Idem mox: *quae plaga igniferi poli.* non *inferni.*

VARIORUM.

1352. *Nuptae*] Deianirae. FARN.
1354. *Mater*] O mater. FARN.
1360. *Credo*] Al. *crede.* FARN.
1361. *Sicanias*] Siculas, Aetnae supervolitantes, q. d. non Aetna flammas eructans. FARNABIUS.

1362. Quae

Quae Lemnos ardens? quae plaga igniferi poli,
Vetans flagranti currere in zona diem?
In ipsa me jactate, prô comites, freta,
Mediosque in amnes. qui sat est Ister mihi?
Non ipse terris major Oceanus meos
Frangit vapores. omnis in nostris malis
Deficiet humor, omnis arescet latex.
Quid, rector Erebi, me remittebas Jovi?
Decuit tenere. redde me tenebris tuis.
Talem subactis Herculem ostende inferis,
Nil inde ducam. quid times iterum Herculem?
Invade mors non trepida. jam possum mori.
Alcm. Compesce lacrimas saltem, & aerumnas doma,
Malisque tantis Herculem indomitum refer,

Mor-

VARIORUM.

1362. *Quae Lemnos ardens?*] Non Lemnos Aegaei maris insula Vulcano sacra crebris aestuans incendiis. FARNABIUS. Lemnos Aegaei maris insula Vulcano sacra, de qua multa Valerius lib. 2. Argonaut. & Statius lib. Thebaid, crebra ejus incendia, fumosum, nigrantemque aërem describentes. sunt, qui veterum quosdam secuti, putent etiam vocari, Aethalen, Hypsipylaean, Berenicen, Macrim, & Chium nescio an recte. nam, quod ipsi non diffitentur, Livius lib. 37. Chium, Aethaliam, & Macrim, totidem diversas insulas facit; & Dionysius Periegetes Macrim & Chium à Lemno apertissime distinguit. Vulcani officinam in Lemno ponit Cicero lib. 3. de Nat. Deor. Ex hac adfertur terra illa nobilis, quam *sigillatam* vocant. de qua multa Thevetus lib. 8. Cosmograph. lib. 11. & meminerat olim Myrsilus lib. 1. Lesbicorum, teste Natali lib. 2. Mythol. cap. 6. DELRIUS.

1362. *Plaga igniferi poli*] Non plaga torrida majori ardet igne, quam pectus meum. alii leg. *Inferni* & Pyriphlegethonta intelligunt. FARN. Egregius locus veteris Astrologiae, quae putabat semper diem stare & nunquam currere sub ardenti plaga. Ausonius: *Semper ubi aeterna vertigine clara nitet lux.* Et Seneca infra: *Et omnis ardens ora quam torret dies.* Scilicet perpetuus. Alioqui ubicumque est dies ibi essent torridae plagae. SCALIGER.

1363. *Zona*] Fragmentum Varronis: *Mundus domus est maxima rerum, Quam quinque altitonae fragmine zonae Scindunt: per quas limbus pictus Bis sex signis stellimicantibus Altus in obliquo aethere, lunae Bigas acceptat.* Sed ex illis quinque, Ἡ ῥ μία ψαφερή τε καὶ ἔκπυρος οἷον ἐρυθρή, τυπτομένη φλογμοῖσιν· ἐπεὶ ῥά μοῖραν ὑπ' αὐτὴν κεκλιμένην ἀκτῖνες ἀειθέρεες πυρόωσιν, ut canit Eratosthenes: hoc est, una fabulosa torridaque ac rubens, verberata flammis, quoniam partem eam sibi subjectam perpetuo ardentes radii torrent. DELRIUS.

1365. *Ister*] Fl. Europae max. FARNABIUS.

1365. *Mihi*] Ad me refrigerandum. FARN.

1366. *Terris major*] Quia putabant mare tellurem circumcingere, quae fuit opinio Aristotelis in lib. de mundo ad Alexand. Q. Metelli & Cornelii Nepotis apud Melam lib. 3. cap. 5. vide Oedip. vers. 504. DELRIUS.

1367. *Vapores*] Calores, ardores. FARN.

1369. *Rector Erebi*] Sophocleus etiam Hercules Plutonem invocat. DELRIUS.

1371. *Talem*] Afflictum, miserum. FARN.

1372. *Nil inde*] Ut olim Cerberum. FARN.

1377. Si

Mortemque vince. quod ſoles, vince inferos.
Herc. Si me catenis horridus vinctum ſuis
Praeberet avidae Caucaſus volucri dapem,
Scythia gemente, flebilis gemitus mihi
Non extitiſſet. ſi vagae Symplegades
Utraque premerent rupe, redeuntis minas
Ferrem ruinae. Pindus incumbat mihi
Atque Aemus, & qui Thracios fluctus Athos
Frangit, Joviſque fulmen excipiens Mimas.
Non ipſe ſi in me, mater, hic mundus ruat,
Superque noſtros flagret incenſus rogos
Phoebeus axis, degener mentem Herculis
Clamor domaret. mille decurrant ferae,
Pariterque lacerent: hinc feris clangoribus
Aetherea me Stymphalis; hinc taurus minax
Cervice tota pulſet, & quidquid furit.

So-

GRONOVII.

1376. *Mortemque vince.*] Flor, *Mortemque differ.*
1378. *Praeberet avidae Caucaſus*] Fl. *aliquae.* Quaſi velit, *aquilae Caucaſus volucri dapem.* *Volucri* accipe, non ut pro ave accipitur, ſed pro participio *volanti.* ita enim fingitur laceraſſe Promethea.

1384. *Tonantis fulmen excipiens Jovis*] Lipſii codex, *Joviſque f. exc. minas:* unde ille *fulmen excipiens Mimas.* Amici ejus contra, celſiſſimum Athon, Mimanta vero multo humiliorem, minuſque noſtro in ore: denique Mſſ. omnes quos viderit, & omnes excuſos vulgatam veram & germanam deputare. At Florentinus non modo remittit conjicere, ſed praeterea: *Joviſque fulmen excutiens Mimas.* Quod eſt exceptum repellens, repercutiens.

1386. *Flagret incenſus rogos*[Flor. *toros*, id eſt, lectum, in quo jacebat.

1391. *Quicquid furit.*] Neſcio quid hic olim Delrius in Adverſariis: delevit enim & in Commentariis ait ſe retractare. Tamen depravatum eſt. Quid enim, *ſurgat ſolum?* Flor. *quicquid fuit*: dein, *magis urgent hinc & illinc nemus.* Scribe: *& quicquid fuit Solum quoque ingens, ſurgat hinc illinc ſimul.* Quae monſtra ſingula quoque terribilia fuerint, junctim ab omni parte me adſiliant.

VARIORUM.

1377. *Si me*] Si viderem hoſtem, ſcitemque quid me cruciaret, &c. FARN.

1377. *Catenis*] Ut Prometheum. Herc. Fur. v. 1206. FARN.

1379 *Scythia gemente*] Ipſis Scythis mei commiſerentibus. FARNABIUS. In ſequenti verſ. elegantius legeretur *excidiſſet.* DELRIUS.

1380. *Si vagae*] Herc. Fur. v. 1210. FARNABIUS.

1382. *Ferrem*] Sine queſtu aut gemitu. FARN.

1382. *Pindus*] Mons Theſſ. FARN.

1384. *Joviſque*] *Feriunt enim ſummos fulmina montes.* FARN.

1387. *Phoebeus axis*] Solis currus. FARN.

1390. *Stymphalis*] Herc. Fur. v. 242. FARN.

1390. *Taurus*] Agam. v. 827. FARN.

Solum quoque ingens ſurgat, hinc illinc fremens,
Artuſque noſtros dirus immittat Sinis.
Sparſus ſilebo. non ferae excutient mihi,
Non arma gemitus. nil, quod impelli poteſt.
Alcm. Non virus artus, nate, foemineum coquit;
Sed dura ſeries operis; & longus tibi
Pavit cruentos forſitan morbos labor.
Herc. Ubi mors? ubi illa? teſtis eſt aliquis mali?
Intendat arcus. nuda ſufficiet manus.
In orbe mecum veniat huc aliquis mihi.
Procedat, agedum, huc.. *Alcm.* Hei mihi, ſenſum quoque
Excuſſit ille nimius impulſum dolor.
Removete, quaeſo, tela, & infeſtas, precor,
Rapite hinc ſagittas. igne ſuffuſae genae

Sce-

GRONOVII.

1393. *Dirus imminuat dolor*] Fatuum hoc, etſi centum confirmetur libris. Solus aruſpex ille Tuſcus hoc oſtentum procurat. habet enim: *dirus immittat cinis.* Scribe: *dirus immittat Sinis.* Pityocamptes ſcilicet ille alligatos arbori flexae remittat & diſtrahi faciat. Ideo ſequitur *Sparſus*, quod eſt diſcerptus, non humi ſtratus, ut interpretantur. Hippolyto: *membra quis ſaevus Sinis, Aut quis Procruſtes ſparſit.*

1397. *Sed dura ſeries operis*] Ineptiſſimi illi codices cum ſuo *duro ſerpente.* Nihil altero ſanius. At quod ſequitut, *Favet cruentis forſitan morbis dolor*, merito turbant. *Fovet* illi vel *fovetur.* At Florentiae, *Pavit*, dein, *morbos labor.* Repone ergo: *& longus tibi Pavit cruentos forſitan morbos labor.* Qui multis aerumnis & incommodis jactantur, nec curam poſſunt adhibere corpori, plerumque graves morborum cauſas colligunt. Hoc etiam Alcmena nunc interpretatur eveniſſe filio.

1401. *In orbe mecum veniat*] In aliis Mſſ. inquit Delrius: *In orbe veniat, veniat huc:* orta haec varietas, quia in quibuſdam Mſſ. tantum, *In orbem veniat huc aliquis mihi:* unde typographi tibicinem addidere carmini alii alium. Sic ille. At Scaliger, *in orbe venire* putat uſurpare auctorem pro eo quod Graeci ὁμόσε χωρεῖν, cominus pugnare, manus conſerere. Ita illudunt corruptae ſcripturae ſummorum virorum ingeniis. Prodigioſe vitiatum locum oſtendit Florentinus duobus etiam verſibus tranſpoſitis. Sic ibi: *Ubi morbus? ubinam eſt deſine adhuc aliquid mali In orbe.* Scribo: *Ubi morbus? ubinam eſt? eſtne adhuc aliquid mali In orbe? veniat, veniat huc. aliquis mihi En tradat arcus. nuda ſufficiet manus. Procedat, agedum, huc.* Vel, *Ubi morbus? ubinam peſtis? eſtne aliquid mali Adhuc in orbe? veniat huc*, &c. Ne quis putet nudam manum dici cum arcu, ſciendum primo quidem poſcere illum arcus, dein quaſi mutato conſilio, & ne exſpectato quidem, dum tradantur, dicere: *nuda ſufficiet manus.*

1403. *Nimius impulſus dolor.*] Lipſianus, Gruterianus, Flor. *impulſans.* Delrius *nimius impulſu.* Sed in praecedenti Flor. quoque *ſenſum*, quemadmodum & Heinſianus. Lege igitur: *ſenſum quoque Excuſſit illi nimius impulſum dolor.* Labefactatum, everſum.

1405. *Igne ſuffuſae genae*] Flor. *ſuffuſo.*

VARIORUM.

1395. *Quod impelli*] In quod vires exercere potero cum victoriae ſpe. FARN.

1400. *Nuda*] Inermis. FARN.

1405. *Igne*] Rubore, ſanguine, ardore. FARN.

1412. *Ec-*

Scelus minantur. quas petam latebras anus?
Dolor iste furor est. Herculem solus domat.
Cur deinde latebras aut fugam vecors petam?
Obire forti meruit Alcmene manu.
Vel scelere pereat, ante quam letum mihi
Ignavus aliquis mandet, ac turpis manus
De me triumphet. ecce, lassatus malis
Sopore fessas alligat venas dolor,
Gravique anhelum pectus impulsu quatit.
Favete, superi. si mihi gnatum inclitum
Miserae negatis; vindicem saltem precor
Servate terris. abeat excussus dolor,
Corpusque vires reparet Herculeum suas.

GRONOVII.

1406. *Qua fuga latebras petam?*] Florent. *quas etiam latebras anus.* Scribe: *quas petam latebras anus?*

1409. *Obire forti meruit*] Gruterus septem Pall. observat habere, *meminit*; duos tantum accedere nupere vulgato *meruit*: quod videri etiam damnasse cum MSS. suis Delrium. Si fecit, lapsus est. nam Florent. *meruit.*

VARIORUM.

1412. *Ecce,*] Act. 4. Herc. Fur. v. 1043. FARNABIUS.

HYLLUS. ALCMENA. HERCULES. PHILOCTETES Muta Persona.

Reversus Hyllus nunciat Herculi, Deianiram, postquam se Nessi dolo deceptam comperisset, sibi mortem conscivisse.

Hyl. PRô lux acerba, prô capax scelerum dies!
Nurus Tonantis occidit. natus jacet.
Ne-

GRONOVII.

1419. *Pro capax scelerum dolor!*] Raphelingius è conjectura correxit: *pro capax scelerum dies.* Quo contempto Delrius interpungit: *pro capax scelerum! dolor!* Gruterus dolorem facit scelerum capacem, quod ejus impulsu Deianira fecerit duplex scelus & maritum & seipsam occidendo. Acute: sed Raphelingianum sancit Florentinus.

VARIORUM.

1420. *Nurus*] Deianira. FARN.
1420. *Natus*] Hercules. FARN.

Nepos ſuperſum. ſcelere materno hic periit;
Fraude illa capta eſt quis per annorum vices,
Totoque in aevo poterit aerumnas ſenex
Referre tantas? unus eripiet dies
Parentem utrumque. caetera ut ſileam mala,
Parcamque fatis, Herculem amitto patrem.
Alcm. Compeſce voces inclitum Alcidae genus,
Miſeraeque fato ſimilis Alcmenae nepos.
Longus dolorem forſitan vincet ſopor.
Sed ecce laſſam deſerit mentem quies,
Redditque morbo corpus, & luctus mihi.
Herc. Quid hoc? rigenti cernitur Trachin jugo.
Et inter aſtra poſitus evaſi genus
Mortale tandem. quis mihi coelum parat?
Te te, pater, jam video: placatam quoque
Specto novercam. qui ſonus noſtras ferit
Coeleſtis aures? Juno me generum vocat.
Video nitentem regiam clari aetheris,
Phoebique tritam flammea zonam rota.

Cu-

GRONOVII.

1424. *Unus eripiet dies*] Flor. *eripuit*. Etſi enim luctabatur adhuc cum morbo Hercules, tamen pro depoſito habebatur.

1428. *Miſeraeque fato ſimilis*] Al. *nato*. Scribe: *Miſeraeque, patri ſimilis, Alcmenae nepos*. Quamquam iſtud poſſit explicari, juxta orbus.

1431. *Et luctus mihi*] Fl. *luctum*.

VARIORUM.

1424. *Unus eripiet*] In Sophoclis Trachiniis, non quidem hoc ipſe Hyllus queritur, ſed nutrix introducitur inquiens; Κλαίων δ' ὅτιν' ἐκ δυοῖν ἔτοιθ' ἅμα Πατρός τ' ἐκείνης τ' ὀρφανισμένος βίου. DELRIUS.

1428. *Miſeraeque*] Aeque miſer, atque ego FARNABIUS.

1429. *Longus*] Tantiſper ergo dormiat quoad concoxerit perniciosum hunc humorem, qui furoris cauſa. Herc. Fur. 1077. FARN.

1431. *Morbo*] Dolori, ſeu furori. FARN.

1432. *Quid hoc*] *Diſcuſſo ſopore, Hercules apotheoſin ſuam velut ecſtaſi raptus cernere videtur, ſeu propinqua morte vaticinatur.* FARN.

1432. *Trachin*] Supra v. 135. FARN.

1437. *Coeleſtis*] E Pythagoraeorum ſententia, qui concentum quendam & harmoniam effici corporum coeleſtium motu credebant. FARN.

1437. *Generum*] Hebe mihi deſponſa. FARN.

1438. *Video nitentem*] Vett. *intentam*. unde Lipſius: *Videone terſam*: DELRIUS. *micantem vel patentem*.

1439. *Tritam*] Zonam torridam. FARNABIUS.

1440. Cu-

Cubile video noctis. hinc tenebras vocat.
Quid hoc? quis axem cludit, & ab ipsis, pater,
Deducit astris? ora Phoebeus modo
Afflabat axis. tam prope à coelo fui.
Trachina video. quis mihi terras dedit?
Modò nempe me infra steterat, ac totus mihi
Suppositus orbis. tam bene excideras, dolor.
Cogis fateri. parce ; & hanc vocem occupa.
Haec, Hylle, dona matris. hoc munus parat.
Utinam liceret stipite ingesto impiam
Effringere animam, quale Amazonium malum
Circa nivalis Caucasi domui latus.
O clara Megara, tune, cum furerem, mihi
Conjux fuisti? stipitem atque arcus date.

Dex-

GRONOVII.

1440. *Hinc tenebras vocat*] Flor. *hinc tenebrae vocant.*

1441. *Et ab ipsis, pater, Deducor*] Pal. uni abest particula, *ab*: unde Gruterus, si sui esset arbitrii aliquid innovare, fecerit: *ab ipsis, pater.* aut *hei ipsis.* Remittit illi curam Florentinus exhibendo: *Deducit astris.* mox idem *à coelo*, ut Lipsianus: sed paullo ante: *video nitentem.*

1445. *Modo nempe me infra*] Flor. *Oetee modo inferas te peracto tutus fuit.* Scribe: *Oete modo infra steterat ac totus fuit Suppositus orbis.* Non est mirum, quum videretur sibi è coelo despicere inferiora, potissimum apparuisse falso visui Oeten, in qua erat.

1447. *Cogis fateri*] Nempe, ô dolor, me victum & imparem tibi. Hinc reversus ad se, *parce*, inquit, ô miser, & tolerantia tua tam turpem confessionem anteverte: priusquam talis vox excidat tibi, te comprime. Inde Hyllum alloquitur: ut vaga subjicit dolor. *Parce*, ut *parcere verbis.* Appulejus lib. 1. Miles. *Parce, inquit, in foeminam divinam, ne quam tibi linguae intemperantia noxam contrahas.* Frustra transponunt versum aut sudant interpretando.

1450. *Quale Amazonium*] Forte, *quali.* Sed & *quale* potest accipi pro *qualiter.*

VARIORUM.

1440. *Cubile*] *Redditus terris videtur.* FARN.

1443. *Afflabat axis, tam prope*] In eodem suo delirio haec enuntiat & eidem rei. Hem, inquit, ubi ego nunc? iterum in terris? paulo ante juxta Phoebum. LIPSIUS.

1443. *Tam prope*] Ita Hercul. Fur. v. 977. FARNABIUS.

1446. *Excideras*] Mihi modo in coelos per ecstasin rapto. FARN.

1448. *Haec, Hylle, dona*] Ut moriens Afatus: Ταῦτα, ὦ Κεφάλων, ἐνεχυρα τῆς βασιλικῆς φιλίας. Hippolytus apud Euripidem: Ω δῶρα πατρός σου Ποσειδῶνος πικρά.

1448. *Matris*] Tuae, id est, Deianirae. FARNABIUS.

1450. *Amazonium*] Amazonum insolentiam, ipsas Amazonas. Herc. Fur. v. 542. Hippol. v. 397. FARNABIUS.

1450. *Quale Amazonium malum*] Parisiensis excusus, *qualis.* Utinam, inquit, liceret mihi Deianiram sic exanimare, ut Amazonas peremi. SCHRODERUS.

1452. *Tune*] Dignior sane fuit Deianira quae furentis Herc. uxor esset. FARNABIUS.

Dextra inquinetur. laudibus maculam imprimam.
Summus legatur foemina Herculeus labor.
Hyl. Compefce diras, genitor, irarum minas.
Habet. peractum eft. quas petis poenas, dedit.
Sua perempta dextera mater jacet.
Herc. Coeci dolores. manibus irati Herculis
Occidere meruit. perdidit comitem Lichas.
Saevire in ipfum corpus exanime impetus
Atque ira cogit. cur minis noftris caret?
Ipfum cadaver pabulum accipiant ferae.
Hyl. Plus mifera laefo doluit. hinc aliquid quoque
Detrahere velles. occidit dextra fua,
Tuo dolore, plura, quam pofcis, tulit.
Sed non cruentae fceleribus nuptae jaces,
Nec fraude matris. Neffus hos ftruxit dolos;
Ictus fagittis qui tuis vitam exfpuit.
Cruore tincta eft palla femiferi, pater,
Neffufque nunc has exigit poenas fibi.

Herc.

GRONOVII.

1459. *Caeci dolores*] Florent. *Recte dolores.* Grotius: *Caffi dolores.*

1464. *Huic aliquid quoque Detrahere velles*] Ut potiffima pars Pall. & Florentinus: *hinc aliquid quoque.* Statim idem: *occidit dextra fua Tuo dolori.*

1469. *Sagittis qui tuis vitam expulit*] Haud dubie, *exfpuit*, ut fupra: etfi fic quoque Florentinus: vulgares, *extulit.* Viderunt hoc quoque Delrius, & Zinzerlingus.

VARIORUM.

1457. *Habet*] Scil. vulnus. Formula à ludo gladiatorio fumpta. ubi fi gladiatorum alter vulnus accepiffet; acclamabat adverfarius & fpectatores: *Hoc habet.* Agamemn. v. 895. FARN.

1460. *Perdidit comitem*] Interpretationes aliorum non faciunt ad meum ftomachum. Puto Herculem innuere, fe fimile letum illaturum fuiffe Deianirae, quale intulerat Lichae, nifi ipfa praeoccupaffet fatum: Licham igitur perdidiffe comitem. GRUTERUS. Sic Troad. v. 308. *Paremque pofcit Priamus.*

1464. *Plus mifera*] Plus vel te, quem laefit. FARN.

1464. *Huic aliquid*] Al. *hinc.* i. e. doloris fui aliquid. FARNABIUS.

1466. *Tuo dolore*] Quem de te conceperat, dolore. FARN.

1469. *Vitam exfpuit.*] Rectum illud effe oftendit Cl. Burm. quem vid. ad Val. Flac. Argon. lib. III. v. 107. SCHRODERUS.

1470. *Semiferi*] Centauri. FARNABIUS.

1471. *Sibi*] Suae necis ultionem. FARN.

1471. *Exigit poenas fibi.*] Illuftriffimus N. Heinfius interpretatur *perfolvit.* ut & fupra verfu 970. *Exigam poenas tibi.* Eum vid. Epift. 686. ad Cl. Graev. Tom IV. Syllog. Epift. à Cl. Burm. publicat. SCHRODERUS.

1472. *Ha-*

Herc. Habet. peractum eſt. fata ſe noſtra explicant.
Lux iſta ſumma eſt. quercus hanc ſortem mihi
Fatidica quondam dederat, & Parnaſſio
Cirrhaea quatiens templa mugitu nemus:
„Dextra perempti, victor Alcide, viri
„Olim jacebis. hic tibi emenſo freta,

„Ter-

GRONOVII.

1472. *Habet. peractum*] Ut paullo ante v. 1457. non, bene habet, quod allinunt. *Habet*, ſcilicet Hercules καιρίαν πληγὴν.

VARIORUM.

1472. *Habet, peractum eſt*] Bene habet, ſatis eſt. FARNABIUS. Porro decorum hoc loco noſter in Herculis perſona diligentius ſervavit, quam Sophocles, qui Herculem, ut intellexit mortem ſibi inſtare, viro forti non ſatis dignas voces tribuit: Ἰοὺ ἰοὺ δύστηνος. οἴχομαι τάλας. Ὄλωλ', ὄλωλα. φέγγος οὐκέτ' ἐστί μοι. Οἴμοι. Quis quaeſo virorum? eja mitto virorum, quae quaeſo muliercula tam flebiliter ejularet? DELRIUS.

1472. *Habet. peractum eſt.*] Palmerium egregie hoc explicantem vid. Grut. Fac. Crit. Tom. IV. pag. 858. SCHRODERUS.

1473. *Quercus*] Med. v. 349. FARNABIUS.

1475. *Cirrhaea*] Oed. v. 269. FARN.

1475. *Mugitu*] Oraculi Delphici reſponſo. *ex adyto Cumaea Sibylla Horrendas canit ambages, antroque remugit.* FARN.

1475. *Cirrhaea quatiens templa*] Dictatorio hic ſpiritu ceteras interpretum aliorum notas difflare conatus Jacobus Gronovius, Praefatione ad Lectorem, praemiſſa harum Tragoediarum Editioni A. 1682. *quis ferat*, inquit, *cum Hercules* in Oeta, verſu 1475, *ipſe nominet Cirrhaea templa Parnaſſium mugitum, adhuc tamen Fabricium & Farnabium garrire de Dodone?* At quidni ferendum? Cum quercum fatidicam ſortem hanc dediſſe proximo verſu queſtus fuerit Hercules? Ubi vero *vocales* & *fatidicas arbores* niſi Dodonae in Epiro? Ovid. Met. lib. XIII. v. 716. *Vocalemque ſua terram Dodonida quercu.* At Delphis à *ſacerdote Pythia* reddita oracula. diſtinguit ea Ovid. Triſt. lib. IV. Eleg. 8. *Hoc mihi ſi Delphi, Dodonaque diceret ipſa.* Quid igitur *quercum*, ex qua Dodonaei Iovis oraculum; & *Cirrhaea* templa, unde Apollinis reſponſum petebatur, hic conjungit Tragicus? An ſtatuendum, gemino & Dodonaei Jovis, & Apollinis oraculo monitum fuiſſe Herculem? An nemus Dodonaeum ob oraculi fidem, Apollinis Parnaſſii & Cirrhaei epithetis amplificari? An denique haec, more poëtico confuſa, de unius Oraculi ſorte intelligenda eſſe? Poſtremum hoc ut decernam inclinat animus. Quod vero laudatus modo vir Cl. non vetus Oraculum, ſed novum Dodone editum ſignificari vult apud Sophoclem Trach: quid iſtud ad loci hujus illuſtrationem faciat, equidem neſcire me profiteor. Cum enim hic diverſe & Dodona reſpiciatur, quae fuit in Epiri Moloſſide; & Parnaſſus & Cirrha, quae in Phocide, memorentur, ſintque haec diſtincta Oracula: vid. Herod. Clio c. 46. & Cellar. Geogr. Antiqu. lib. 2. c. 13. id unum reſtare videtur, ut inquiramus, non, vetuſne an novum intelligendum ſit Oraculum illud Sophocleum; ſed quomodo hic apud noſtrum utroque Oraculo monitus de fato ſuo dicatur Hercules. Ceterum de Dodonaeo Oraculo vid. Celeberrimi Jacobi Triglandii Conjectanea, inſerta Theſauro Antiq. Graec. Jacobi Gronovii, vol. VII. SCHRODERUS.

1476. *Dextra*] Ἐμοὶ γὰρ ἦν πρόφαντον ἐκ πατρὸς πάλαι, Πρὸς τῶν πνεόντων μηδενὸς θανεῖν ὕπο. Ἀλλ' ὅστις ἅδου φθίμενος οἰκήτωρ πέλοι. Haec ſunt verba oraculi Dodonaei, quod Herculi olim datum fuit; nempe quod ab hoſte defuncto eſſet interficiendus. FARN.

1476. *Victor Alcide*] Caſus vocandi eſt: nam verba ſunt oraculi Dodonaei, quod Herculi olim datum fuit, nempe quod ab hoſte defuncto eſſet interficiendus. Verba hujus oraculi nuſquam legi, ut & illius quod Tragoediâ quintâ de Oedipo commemoratur. FABRICIUS.

1477. *Olim jacebis*] Haec vox, ut Nonius & Servius ſcribunt, etiam futurum tempus ſignificat. Sic hic capitur, & apud Virgilium; *Hunc tu olim coelo ſpoliis Orientis onuſtum Accipies ſecura.* Romae in quodam marmore Transtiberinae regionis ſculptum eſt: *Quiſquis es, aut olim noſtra*

de

„ Terrasque, & umbras, finis extremus datur.
Nil querimur ultra. decuit hunc finem dari,
Ne quis superstes Herculis victor foret.
Nunc mors legatur clara, memoranda, inclita,
Me digna prorsus. nobilem hunc faciam diem.
Caedatur omnis silva, & Oetaeum nemus
Suscipiat ignis. Herculem accipiat rogus.
Sed ante mortem. tu genus Paeantium,
Hoc triste nobis, juvenis, officium appara.
Herculea totum flamma succendat diem.
Ad te preces nunc, Hylle, supremas fero.
Est clara captas inter, in vultu genus
Regnumque referens, Euryto virgo edita,
Iöle. tuis hanc facibus & thalamis para.
Victor cruentus abstuli patriam, lares,
Nihilque miserae praeter Alciden dedi;
Et iste rapitur. penset aerumnas suas:

Jo-

GRONOVII.

1483. *Et Oetaeum nemus Suscipiat iguis.*] Malit Gruterus litera interjecta *igneis.* quod habeat Scholiastes. & Mss. sane praeferre omnes *ignem.* Sed Flor. *Concipiat.* Lege: *& Oetaeum nemus Concipiat ignis.* vel, *Corripiat.*

1489. *Est clara, captas inter incultas,*] Lipsius monuit in MS. esse *incultum*: itaque se facere, *inclitum*, & malle *Regnum* potius quam *Regum.* Amicus qui tam multa de illo mutuatus est, non potest hoc pati: ab se olim haec restituta: alios eodem modo, sed occupata. Caeterum neuter habet, cur in illo *inclitum* glorietur, quippe quod sit contra legem versus, quam sibi auctor dixerat. Scaliger, *inter Oechalias.* Florentinus autem: *Est clara captas inter, in voltu genus Regnumque referens.*

1491. *Facibus & flammis para.*] Egregie hic quoque Etruscus: *facibus & thalamis para.* Et tamen memini Ovidiani de Circe: *Neque enim flammis habet aptius ulla Talibus ingenium.* Sed non omnia ubique decent. Statim idem, ut Lipsianus: *abstuli patriam lares.* non *patrio à lare.*

VARIORUM.

de stirpe futurus, Sis memor antiqui nominis & titu-li. DELRIUS.

1481. *Legatur*] Apparetur vel memoretur. FARNABIUS.

1485. *Sed ante mortem*] Dignam Senecâ sententiam reduxi in Suspicionibus meis, aliâ distinctione; *Herculem accipiat rogus. Sed ante mortem Tu genus*, &c. Vult enim vivus adhuc comburi. GRUTERUS.

1485. *Genus*] Philocteta, Paeantis fil. FARN.

1486. *Triste*] Funebre, ut pyram extruat. FARN.

1489. *Genus regnumque*] Regium genus; ἓν διὰ δυοῖν. FARN.

1490. *Euryto*] Rege Oechaliae. FARN.

1491. *Facibus*] Nuptialibus, Phoen. v. 263. & 507. FARN.

1492. *Cruentus*] Patrem illius & fratres interficiens. FARN.

1495. *Ne-*

Jovis nepotem foveat, & natum Herculis.
Tibi illa pariat quidquid ex nobis habet.
Tuque ipsa planctus pone funereos, precor,
O clara genitrix. vivit Alcides tuus.
Virtute nostra pellicem feci tuam
Credi novercam. sive nascente Hercule
Nox illa certa est, sive mortalis meus
Pater est: licet sit falsa progenies mihi;
Materna culpa cesset, & crimen Jovis;
Merui parentem, contuli coelo decus.
Natura me concepit in laudes Jovis.
Quin ipse quamquam Juppiter credi meus
Pater esse gaudet. parce jam lacrimis, parens.
Superba matres inter Argolicas eris.
Quid tale Juno genuit, aethereum gerens
Sceptrum, & Tonanti nupta? mortali tamen
Coelum tenens invidit? Alciden suum
Dici esse voluit. perage nunc, Titan, vices
Solus relictus. ille, qui vester comes
Ubique fueram, Tartara & Manes peto.

Hanc

GRONOVII.

1497. *Planctus pone funebres*] Flor. *funereos, precor*. Et sequenti: *vivet Alcides tibi*. non *tuus*.

1507. *Parce jam lacrimis meis*] Lipsius docuerat è scripto legendum: *parce jam lacrimis, parens*. Quod ut honestam speciem rejiciendi habeant, *meis*, interpretantur mihi impensis, pro me fusis. Sed nemo ita locutus est unquam. Deinde & Florentinus, ut Lipsianus.

1509. *Quid tale Juno peperit*] Lipsianus variam lectionem in contextum recepit, expuncto alio vocabulo, ut versui constarent necessarii pedes: *Quid tale genuit, peperit*. Quod ille approbat, meritus amici notam. At Gruterus inde suspicatus, primo fuisse: *Quid tale Juno genuit*: mutatumque ab eis, qui *gignere* putabant virorum tantum. Rem acu tetigit. sic enim Florentinus.

1511. *Invidit? Alciden*] Distingue: *Mortali patri Coelum tenens invidit Alciden. suum Dici esse voluit*. Nisi & malis: *Dici ipse voluit*.

VARIORUM.

1495. *Nepotem*] Te. FARN.

1499. *Virtute*] Approbando me ex te natum Jovis esse filium magis ingenuum, quam quos ex Junone genuit. mox v. 1509. FARN.

1501. *Nox illa*] Geminata. Herc. Fur. v. 24. FARNABIUS.

1501. *Sive mortalis*] Etiamsi mortalis quispiam fuisset pater non Jupiter, virtute tamen mea feci, ut Jovis credar progenies. FARN.

1504. *Contuli*] Virtute mea coelum decoravi. FARNABIUS.

1514. *Ubique*] Sup. v. 41, FARN.

Xxxx 1519. *Pri-*

Hanc tamen ad imos perferam laudem inclitam,
Quod nulla pestis vicit Alciden palam,
Omnemque pestem vicit Alcides palam.

GRONOVII.

1516. *Pestis vicit Alcidem palam*] Florent. *fudit Alciden palam.*

CHORUS.

Solem orat, ut toti mundo Herculis mortem nunciet. Herculis apotheosim praedicit, Jovemque precatur, ut vel nulli producantur tyranni, ferae, monstra, vel alius sufficiatur Herc. malorum vindex.

O Decus mundi, radiate Titan,
Cujus ad primos Hecate vapores
Lassa nocturnae levat ora bigae,
Dic sub Aurora positis Sabaeis,
Dic sub Occasu positis Iberis,
Quique ferventi quatiuntur axe,

Qui-

GRONOVII.

1523. *Quique ferventem patiuntur axem*,] Flor. praeclare. *ferventi quatiuntur axe.* Quibus ante caeteros terrae habitatores vicina sol curru suo in campis aethereis quatir. Loquitur ut solent de equis aut turba hominum vel animalium super solum trepidantium. Lucretius lib. 2. *Et circumvolitant equites mediasque repente Tramittunt valido quatientes impete campos.* Virgilius 11. Aen. *equitum levia improbus arma Praemisit, quaterent campos.* Petronius: *Venator saltus canibus quati.* Silius lib. 1. *& latos quatit agmine campos.* Vel, quos meridies sibi propiores aestu agitat. Axem ferventem vel currum solis vel polum Australem intelligere licet: de quo quasi calido loquuntur veteres, etsi eundem non minus quam Arcticum horrere frigoribus ipsi non ignoraverint. Nec repugnant haec verba opinioni veterum communi, torridam Zonam inhabitabilem facientium. Etenim plaustro Ursae, aut ferventi axi suppositi dicuntur, non ad perpendiculum subjacentes, sed qui in Zonis habitabilibus huic vel illi proximi agunt.

VARIORUM.

1519. *Primos*] Auroram tepidos recipientem radios. FARN.

1519. *Hecate*] Luna. *Hipp.* v. 411. FARN.

1520. *Lassa*] Quo incipiente calorem fundere, equos Luna defatigatos nocturno penso disjungit. DELRIUS

1520. *Bigae*,] *Agamem.* v. 812. FARNABIUS.

1521. *Sabaeis*] Arabiae Felicis incolis. FARN.

1522. *Iberis*] Hispanis. FARN.

1523. *Ferventi*] Torrida zona, quam tamen veteres sentiebant non habitabilem prae nimio calore. FARN.

1524. *Plau-*

Quique ſub plauſtro patiuntur Urſae;
Dic ad aeternos properare Manes
Herculem, & regnum canis inquieti,
Unde non unquam remeavit ullus.
Sume, quos nubes radios ſequantur.
Pallidus moeſtas ſpeculare terras,
Et caput turpes nebulae pererrent.
Quando, prô Titan, ubi, quo ſub axe
Herculem in terris alium ſequeris?
Quas manus, orbis miſer, invocabis,
Si qua ſub Lerna numeroſa peſtis
Sparget in centum rabiem dracones?

Ar-

GRONOVII.

1524. *Quique ſub plauſtro patiuntur Urſae;*] Scaliger Criticen jubet videre, quem locum hic habere poſſit, *patiuntur.* Vidit, & ſcit ſuum habere; neque repetitum ex antecedente verſu, ſed hinc in eum tranſlatum. Eſt autem *pati* hic vivere, durare, ſuſtentare, ſuſtinere ſe, tolerare vitam: verbo Annaeis valde amato, ut ſupra notavimus. Vidit eadem, quod Scaliger affirmabat ſcire ſe auctorem ſcripſiſſe, *pariuntur.* eum falli, & hoc eſſe nihili. Grotius, *ſpatiantur.* Sed mutandum nihil eſt, niſi auctoritate Florent. hunc eo, qui antecedit vulgo, priorem dare velis. Quod cur nolis, nulla ratio eſt.

1525. *Dic ad aeternos*] Flor. *Dic ſub aeternos.*

1531. *Pro Titan, ubi quove, ſummo*] Palam meliorem ſcripturam Lipſiani codicis, *ubi, quo ſub axe Herculem*; fatetur Gruterus: ſed propugnare alterum Mſſ. Pall. omnes. At hoc ſolum propugnat Flor. illis omnibus penſior.

1534. *Sub terra numeroſa peſtis Sparget intentam*] Ubi nunc numerus ille codicum inanis, cui ſinguli ſcilicet, non ſequendi quamvis optimi, decedere debeant. Muti omnes, quaſi in ſilentum regno. At Florent. ille admirabilis: *Quas manus orbis miſer invocabit, Si qua ſub Lerna numeroſa peſtis Sparget in centum rabiem dracones?* Egregia reſtitutio & omnibus partibus cum plana, tum elegans. Lerna domicilium Hydrae. *Sparget*, Sparſam & diffuſam habebit per centum anguium capita. Plinius lib. 11. cap. 37. de cornibus animalium: *Nec alibi major naturae laſcivia. Sparſit haec in ramos, ut cervorum.* 13, 9. de arbore *Differt, quod in brachia ramorum ſpargitur.* At, ne verbum hoc repetatur ſine cauſa, v. 1540. malo: *Paſcet humano ſtabulum cruore.*

VARIORUM.

1524. *Plauſtro*] Septem ſtellis in plauſtrum ἄμαξαν formatis. FARNABIUS. Has ſeptem ſtellas docent ab Homero & Graecis ἄμαξαν dici, & propinquum ſidus βοώτην; illas à Latinis *ſeptem triones* vocari, à boum ſimilitudine, quia Romani olim boves terrae cultores, *triones*, quaſi *teriones* nominabant: ipſae vero ſeptem ſtellae ita locatae ſunt, ut fere duos trigonos faciant, & quandam cum Boote axis vel temonis ſpeciem exhibeant. ita Varro lib. 6. de Ling. Latina, & Gellius lib. 2. cap. 21. DELRIUS.

1524. *Urſae;*] Herc. Fur. v. 129. FARNABIUS.

1526. *Inquieti*] Pervigilis, vel, qui *latratu ea regna triſauci Perſonat.* FARN.

1528. *Sume*] Sume nubilam faciem & triſtem. FARNABIUS.

1532. *Herculem*] Herculis quidem nomen ſtrenui, omnibus & claris viris à veteribus tributum, quos alii 63. alii 43. numerant. FARN.

1536 *Ar-*

Arcadum si quis, populi vetusti,
Fecerit silvas aper inquietas?
Thraciae si quis Rhodopes alumnus
Durior terris Helices nivosae
Sparget humano stabulum cruore?
Quis dabit pacem populo timenti,
Si quid irati superi per urbes
Jusserint nasci? jacet omnibus par,
Quem parem tellus genuit Tonanti.
Planctus immensas resonet per urbes,
Et comas nullo cohibente nodo,
Foemina exertos feriat lacertos;
Solaque obductis foribus deorum,
Templa securae pateant novercae.
Vadis ad Lethen Stygiumque littus,
Unde te nullae referent carinae.
Vadis ad Manes miserandus, unde
Morte devicta tuleras triumphum.
Umbra nudatis venies lacertis,
Languido vultu, tenuique collo:
Teque non solum feret illa puppis.

Non

GRONOVII.

1536. *Arcadum si quis, populi vetusti,*] Flor. *si quis populis vetustis.* Ut illud Virgilii: *Nescio quis teneros oculis mihi fascinat agnos.*

1547. *Foemina exsertos feriat lacertos.*] Florent. *Foeminae exsertos feriant.*

1555. *Trepidoque collo:*] Flor. *tenuique collo. Tenuari* corpora & *attenuari* dicuntur morbis, & proprium est Umbrarum, *tenues* & *exiles* vocari.

VARIORUM.

1536. *Arcadum*] Hippol. 783. FARN.
1537. *Aper*] Sus Maenalius. FARN.
1538. *Thraciae*] Diomedes Thraciae rex. Hercul. Fu. 225. FARNABIUS.
1543. *Par,*] Robore & fortitudine modo vel moriens sicut alii. FARN.
1544. *Parem*] Sup. v. 6. FARN.
1545. *Planctus*] Pro more lugentium. vid. Troad. v. 82. FARN.
1548. *Solaque*] Sup. v. 746. FARN.
1550. *Vadis*] Ἀτραπὸν εἰς ἅδου ἠνύζαι. FARN.
1553. *Morte*] Herc. Fu. act. 5. FARN.
1554. *Nudatis*] Umbras enim quam in vivis habuerant, imaginem retinere credebant veteres. FARNABIUS.
1556. *Non solum*] Ut quondam, ne megeretur gemens *cymba sutilis sub pondere.* FARN.

1558. *Ge-*

Non tamen viles eris inter umbras;
Aeaconque inter, geminosque Cretas,
Facta discernes. feries tyrannos.
Parcite, ô dites, inhibete dextras.
Laudis est, purum tenuisse ferrum.
Dumque regnabas, minimum cruentis
In tuas urbes licuisse fatis.
Sed locum virtus habet inter astra.
Sedis Arctoae spatium tenebis?
An gravis Titan ubi promit aestus?
An sub Occasu tepido nitebis,
Unde commisso resonare ponto
Audies Calpen? loca quae sereni

De-

GRONOVII.

1559. *Fata discernes. fieri tyranni*] Alios aliter haec rapuisse in medicinam notat Gruterus: hanc vero esse Pall. meliorum lectionem, nisi quod iis praeterea, *Aeacosque*. Nimirum Delrius fecerat, *Facta discernens*. Melius utique quam isti. nam *facta discernere* est distinguere laudanda & punienda: discrimen facere meritorum & scelerum: ut pro iis aut absolvatur reus aut damnetur. At *discernere fata* quid sit, propemodum nescio. Ipse tamen: Judicum est *facta discernere*, & pro factis infligere poenas; quas si *fata* vocari contendis, esto, parum refert. Ne tam festina, vir optime: sane parum refert, si parum refert, Solis an Athenis vivamus. Potes mihi ostendere, qui dixerit *discernere poenas*, aut *discernere* omnino pro distribuere? Dein Lipsianus *feries tyrannos*. Id vel respicere piguit. At sic tamen, parvula admodum differentia, codex optimus: *Facta discernens, feriens tyrannos*. Claud. in Ruf. lib. 2. *quos nolle fateri Viderit, ad mala mox transmittit verbera fratris*. Idem etiam *Aeacosque*. Ex quo faciendum: *Aeaconque inter*.

1560. *Parcite, ô dites*,] Flor. *ô duces*. Sed lex versus repugnat. Heins. major supra scriptum habebat, *immites*. Num, *Parcite, elatas inhibete dextras*. Vel *adductas*. nempe ad caedendum.

1562. *Minimum cruentis*] Flor. *minus in procellis*. Latet aliquid. Quae sequuntur usque ad finem chori, desiderantur in Florentino.

1564. *Sed locum virtus*] Grotius: *Sin locum virtus habet inter astra; Sedis*.

VARIORUM.

1558. *Geminosque*] Rhadamanthum & Aeacum Cretae reges; quos propter justitiam infernis umbrarum judiciis praefecit Jupiter. Herc. Fu. 732. FARNABIUS.

1559. *Feries tyrannos.*] MS. Traject. & uterque excusus, *fieri tyranni Parcite, ô dites*! Quod non temere repudiandum: ut inde apostrophe incipiat; & sequentia *laudis est*, usque ad *sed locum*, ad *dites*, quos hic obiter compellat, dehortaturque à crudelitatis studio, referenda sint. SCHRODERUS.

1561. *Purum*] Incruentum, innocens. FARN.

1562. *Minimum*] Minimum permittere tuae licentiae in subditorum vitas. FARN.

1565. *Sedis Arctoae*] *Tibi numine ab omni Cedetur, jurisque tui natura relinquet Quis deus esse velis, ubi regnum ponere mundi. Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe, Nec polus adversi calidus qua vergitur Austri*. FARN.

1568. *Commisso*] Gaditano utrinque freto resonare Calpen bimarem audies. vide & Herc. Fur. 236. FARN.

 1570. *Quis*

Deprimes coeli? quis erit recepto
Tutus Alcida locus inter aſtra?
Horrido tantum procul à Leone
Det pater ſedes, calidoque Cancro;
Ne tuo vultu tremefacta leges
Aſtra conturbent, trepidetque Titan.
Vere dum flores venient tepenti,
Et comam ſilvis hiemes recident,
Vel comam ſilvis revocabit aeſtas;
Pomaque autumno fugiente cedent,
Nulla te terris rapiet vetuſtas.
Tu comes Phoebo, comes ibis aſtris.
Ante naſcetur ſeges in profundo,
Vel fretum dulci reſonabit unda;
Ante deſcendet glacialis Urſae
Sidus & Ponto vetito fruetur,
Quam tuas laudes populi quieſcant.

Te,

GRONOVII.

1570. *Recepto tutus Alcidae*] Delrius è Mog. notat *recepti:* & ſic plerique codd. Gruteri: unde is exterminavit *recepto*, quaſi minus erectum. Immo ſcribendum *recepto Tutus Alcida* vel *Alcide*, ſexto caſu. Quis erit locus coeli, quem receptus & ibi tanquam in ſtatione poſitus Hercules tutum praeſtabit, vel ſi coelum oppugnent Gigantes? Non enim Herculem decet loco tutum eſſe, ſed Hercule locum.

VARIORUM.

1570. *Quis erit*] *Aetheris immenſi partem ſi preſſeris unam, Sentiet axis onus. librati pondera coeli Orbe tene medio: pars aetheris illa ſereni Tota vacet.* FARNABIUS.

1572. *A Leone*] Thyeſt. v. 852. FARN.

1577. *Comam*] Arboribus frondes. FARN.

1583. *Fretum*] Prius mare dulceſcet. FARN.

1584. *Ante*] Thyeſt. v. 476. FARN.

1585. *Ponto vetito*] Cauſam cur nequeat mari mergi veriorem putant; quia circulus Arcticus altior eſt noſtro Orizonte, ideo ſidera illa Arctica nobis nequeunt occidere. vide Brodaeum lib. 5. miſcell. c. 25 & Thyeſt. 472. DELRIUS.

1586. *Quam tuas laudes populi quieſcant*] Sermonis haec gemmula, ſi praeſertim uſus antiquae locutionis ſpectetur, quae non raro verba abſoluta pro agentibus uſurpat. *Laudes* itaque *populi quieſcant*, erit, à laudibus ſive laudando quieſcant, quomodo & Maro in Bucolicis dixit, *requierunt ſuos curſus flumina*, id eſt, à curſibus ſuis. Ait enim, *Et mutata ſuos requierunt flumina curſus.* Quadrigarius Annal. 1. cum potuiſſet eodem modo loqui, maluit gignendi caſu, ſed eidem archaiſmo inſiſtens, dicere, *quieſcere pugnae. Manu*, inquit, *ſignificare coepit utrique, ut quieſcerent pugnae.* Qui aliter & inclementius de Tragici illo loco ſtatuerunt, quomodo judicium ſequar? Ego ſane *in* partem benigniorem propenſior, malim antiquitati ſuum hic jus & linguam relinqui. PONTANUS.

1586. *Quieſcant*] Taceant. FARNABIUS.

1589. *Du-*

Te, pater rerum, miseri precamur,
Nulla nascatur fera, nulla pestis.
Non duces saevos miseranda tellus
Horreat: nulla dominetur aula,
Qui putet solum decus esse regni,
Semper impensum tenuisse ferrum.
Si quid in terris iterum timetur,
Vindicem terrae petimus relictae.
Hem, quid hoc? mundus tonat. ecce, moeret,
Moeret Alcidae pater. an deorum
Clamor, an vox est timidae novercae?
Hercule an viso fugit astra Juno?
Lassus an pondus titubavit Atlas?
An magis diri tremuere Manes
Herculem? & visum canis inferorum
Fugit abruptis trepidus catenis?
Fallimur: laeto venit, ecce, vultu

Quem

GRONOVII.

1590. *Habeat nec aula*] Placet omnino correctio Lipsii: *Horreat nulla:* quicquid contradicat Scaliger, cujus admonitio de paribus temporibus alibi locum habet. Apud Horatium quoque non dubito, quin bene restituerit Auratus: *Nec Martiales haedulei lupos. Intensum* quoque frustra tuetur Scaliger. Lipsianus (nam Flor. ab illo versu: *Sed locum virtus*, usque ad finem chori nos destituit) & omnes fere codices, *impensum*, id est, occupatum, evaginatum & vibratum, nunquam otiosum. Imago à pecunia. Contraria vox Hannibalis, *Parce ferro.*

VARIORUM.

1589. *Duces*] Tyrannos. FARN.

1592. *Semper impensum*] Ferro non parcere. FARNABIUS.

1597. *Timidae*] Junonis Herculem in coelum ascendentem timentis. FARN.

1599. *Lassus an pondus*] Coelum quod humeris sustinere Atlanta Mauritaniae regem Promethei fratrem fingunt, quod Astrologiam sphaeramque invenisset. FARNABIUS. Hic auctorem plusquam *σολοικίζειν*, nec locum habere ejusmodi Hellenismum posse, sunt qui putant. At si dicamus inter eos archaismos eaque adjectiva hoc reponendum, quae casum quartum ellipticῶς admittunt, quid magnopere habebit incommodi? Sic enim *lassus pondus* erit, *quod ad pondus*, vel, *ob pondus. Bonus animum*; erit *quod id animum bonus*, ut notat ad I. Aeneidos Servius. Et *omnia pius*, quomodo Macrobius loquitur lib. 6. c. 8. Saturnal. erit, *per omnia pius*: Et Statius Papinius: *Dii bene, quod tales stirpemque animosque venitis.* id est, *quod ad stirpem & animos.* Propertius lib. 2. eleg. 5. *Cynthia verba levis*, id est, *quod ad verba*, sive *verbis levis.* Hellenismus hic isti *lassus pondus* par prorsus ac geminus. Ὀλίγοι ἀριθμὸν, *pauci numerum*, vel *quod ad numerum. Syrus & nomen & patriam*, est, *secundum nomen & patriam*: Quae aliaque hujusmodi, ut Graecis sunt usitatissima, ita apud Latinos rarius occurrunt. PONT.

1604. *Poeas,*]

Quem tulit Poeas, humerisque tela
Gestat, & notas populis pharetras,
Herculis haeres.

VARIORUM.

1604. *Poeas*,] Philoctetes, cui Hercules moriens sagittas legavit. FARNABIUS.

ACTUS QUINTUS.

* NUTRIX. PHILOCTETES.

Philoctetes Herculis mortem atque funus nunciat.

Nutr. Effare casus, juvenis, Herculeos precor,
Vultuque quonam tulerit Alcides necem.
Phil. Quo nemo vitam. *Nutr.* Laetus adeone ultimos
Invasit ignes? *Phil.* Esse jam flammas nihil
Ostendit ille, qui sub hoc mundo Hercules
Immane nil reliquit. en domita omnia.
Nutr. Inter vapores quis fuit forti locus?
Phil. Quod unum in orbe vicerat nondum malum,

Et

GRONOVII.

* NUTRIX. PHILOCTETES.] In Flor. pro personis ponuntur NUNTIUS. CHORUS. Et ita per totam scenam. Nempe Nuntius ille est Philoctetes: in Choro autem vel prima videtur fuisse Nutrix.

1611. *Qui sub occasu Hercules*] Scaliger notat τὸ *Ille*, quod antecedit, designare ipsum Herculem: & ideo importune iterari *Hercules*, sed scribendum *Herculis*: & hanc pusillam mendam non parvi momenti. Verum haec quidem vox nihil habet vitii: sed longe graviorem totius loci luem detegit Fl. *sub hoc mundo Hercules Immune vinci liquit en domita omnia.* Scribe igitur: *qui sub hoc mundo Hercules Immane nil reliquit. En domita omnia?* Ille Hercules, qui sub coelo nullum monstrum, nullum tyrannum, nullam noxiam feram reliquit, terrorem jam flammis quoque & ignibus ademit. Vulgo: *Virtute vinci docuit indomita.*

1614. *Quod unum in orbe venerat*] Misera conditio hominum doctorum in corruptis explicandis ingeniosorum. Scaliger fingit sibi raram locutionem, *venire in orbe cum aliquo*, pro pugnare: & investigat rationem, quasi à duobus pugilibus sic dicatur, qui se orbe aut lineis circumscripserint, quas transire non liceat. Somnium merum. Florentinus simpliciter, *vicerat nondum.* Ergo *in orbe*, puta terrarum.

VARIORUM.

1609. *Quo nemo*] Laetiori vultu mortem tulit, quam alius quispiam vitam. FARNABIUS.

1613. *Vapores*] Ignes. FARN.

1614. *Quod unum*] Ignis quocum Hercules non dimicavit hactenus. vid. sup. v. 1401. FARN.

1618. *Ma-*

Et flamma victa est. haec quoque accessit feris.
Inter labores ignis Herculeos abiit.
Nutr. Edissere agedum, flamma quo victa est modo?
Phil. Ut omnis Oeten moesta corripuit manus,
Huic fagus umbras perdit, & toto jacet
Succisa trunco: flectit hic pinum ferox
Astris minantem, & nube de media vocat;
Ruitura cautes movit, & silvam trahit
Secum minorem. Chaonis quondam loquax
Stat vasta late quercus, & Phoebum vetat,
Ultraque totos porrigit ramos nemus.
Gemit illa multo vulnere impresso minax,
Frangitque cuneos. resilit excussus chalybs,
Vulnusque ferrum patitur & truncum fugit.
Commota tandem est. tunc cadens latam sui
Duxit ruinam. protinus radios locus

GRONOVII.

1620. *Flexit hic pinum ferox*] Haec praeteriri arguit Scaliger tanquam obvia, quibus ne Cimmeriae quidem tenebrae obscuriores. Legit autem: *pinus ferox Astris minantem nube de media comam*. Sed leviore manu, opinor, juvandus locus. Florentinus: *Hic fagus*, & *flectit hic*. Lege igitur: *Huic fagus umbras*: deinde: *flectit hic pinum ferox*. Alius fagum dejicit, alius pinum. *Vocat*, removet, aufert.

1622. *Cautes movit & silvam trahit*] Flor. *Ruitura cautem movit & silvam tulit.*

1627. *Resilit excussus chalybs*,] Flor. *incussus*. Et sequenti: *patitur frigidus parum*. Quasi fuerit: *ut rigidum parum*. Tum ut Lipsianus: *latam sui duxit ruinam*. non *lenta mora*.

VARIORUM.

1618. *Manus*] Multitudo comitum & famulorum Herc. succidere arbores ad rogum, jussa. FARNABIUS.

1619. *Fagus umbras*] Succisa enim. FARNABIUS. Fagus, cum sit ut plurimum patulis diffusa ramis, multam umbram facit: iisque abscissis, umbram perdit. Theoc. ——— σκιερὰν δ' ὑπὸ φαγόν.

1622. *Sylvam*] *Corruit & mediam prostravit pondere sylvam*. FARN.

1623. *Chaonis quondam*] In hac sylva erat ingens quercus; non minor Dodonea illa in Chaonio Epiri nemore. de qua vide Med. v. 346. & Oed. 726. FARNABIUS. De hac quercu ait Sophocles: ——— καὶ πολυγλώσσου δρυός. Sophocli consentiunt Lycophron in Cassandra, Apollonius in Argonauticis, Hyginus l. 2 astronom. & Claudianus in panegyr. de 6. consulat. Honorii. DELRIUS.

1624. *Phoebum*] Solis radios arcet. FARNABIUS.

1625. *Totos*] Al. *totum*. FARN.

1628. *Vulnusque*] Hebetatur nec diffindere valet. FARN.

1629. *Tunc cadens*] Ipsae syllabae non verba modo denotant, quam aegre & vix tandem collapsa. DELRIUS.

1630. *Radios*] Quod supra v. 1619. dixit *fagus umbras perdit*. FARNABIUS.

Admisit omnes. sedibus pulsae suis
Volucres pererrant nemore succiso diem,
Quaeruntque lassis garrulae pinnis nemus.
Jamque omnis arbor sonuit, & sacrae quoque
Sensere quercus horridam ferro manum,
Nullique priscum profuit ligno nemus.
Aggeritur omnis silva, & alternae trabes
In astra tollunt Herculi angustum rogum.
Rapit alta flammas pinus, & robur tenax,

Et

GRONOVII.

1632. *Nemore succiso diem*] Delrius notat in Mog. Herb. Ven. esse *domus*, non *diem*: eoque conjicit: *nemore succiso nemus*: & in sequenti versu: *garrulae pinnis domos*. Gruterus omnes suos, *nemore succiso domus*, idque se recepisse, eraso illo nupero *diem*, ne avorum quidem memoria nato, sed heri. Velle Poëtam, primum nidos avium periisse; deinde tantum nemoris excisum, ut jam lassae ramum nullum invenirent, cui de more insiderent. Sed dissimulat difficultatem, quam necesse est oboriri cuivis diligentius inspicienti hanc lectionem. Quaenam enim illic tam frequentes domus, quas pererrarent illae aves? & quomodo silvestres volucres tam mansuetae, ut pulsae sedibus arborum statim se committerent domibus? *Diem* non est ita nuperum, atque ille velit. Sed & elegans est propriumque auctoris pro aëre: ut in Phoenissis *atra nube subtexens diem Stymphalis*: & in Herculè Furente *pennis condere obductis diem*. At in altero versu, praesertim quum toties in paucis versibus finem faciat τὸ *nemus*, adsentior prorsus Delrio scripsisse Poëtam: *Quaeruntque lassis garrulae pennis domos*. hoc est, desiderant suos nidos. Inde vel temeraria vel errans librarii manus in praecedentem versum transtulit, & hunc supplevit adjecto τῷ *nemus*.

1636. *Profuit ligno nemus*] Florent. *profuit loco nemus*. Forte: *Nullique priscus profuit luco deus*. cui scilicet olim dicatus erat.

1638. *Herculi angustum rogum.*] Pro magnitudine scilicet heroici corporis. Omnino vera explicatio, quae bono viro nimis arcta videtur. Nugae de pyramidali forma. Flor. quoque: *Herculi anguste rogum*. Martialis 11, 51. *Anguste Titius tamen lavatur*.

VARIORUM.

1634. *Sacrae*] Incaeduae & Jovi consecratae. FARNABIUS.

1636. *Profuit ligno nemus.*] Quid opus hic *nemus* convertere in *Deus*? intellige *nemus* Deo sacratum: ut Romani nemus appellabant in Aricino agro locum Dianae sacrum. Turneb. Advers. lib. XXIV. c. 20. & mox noster *frondis Herculeae nemus*, i. e. silva Herculi sacra. SCHRODERUS.

1637. *Alternae*] Alternatim positae. FARN.

1638. *In astra tollunt*] Altitudinem pyrae describit. quia veteres, quo quis ditior opibus, dignitate celsior, virtutibus praestantior, hoc illi pyram celsiorem erigebant. Virg. 4. Aeneid. de pyra Didûs: —— *sic fata gradus evaserat altos*. ubi Servius: *rogi pro qualitate fortunarum fiebant*. & lib. 6. de rogo Miseni: —— *aramque sepulcri Congerere arboribus, coeloque educere certant*. ubi Donatus hoc factum ait: *ut robur & meritum viri sic appareret*. eaque causa est cur de Patroclo Homerus: Ποίησαν δὲ πυρὴν ἑκατόμπεδον ἔνθα καὶ ἔνθα. *Fecerunt autem pyram centum pedum utrimque*. Dionys. Halic. lib. 11. Antiqu. Rom. scribit milites Sicinium virum fortissimum sepeliisse, & honestissime extulisse, rogumque maximum aggessisse: aliaque pro viribus implesse, quae, in supremum honorem, strenuis viris lex fieri jubet. DELRIUS.

1639. *Tenax*,] Solidum. FARNABIUS.

1641. Pe-

Et brevior ilex ſilva. contexit pyram
Populea ſilva, frondis Herculeae nemus.
At ille, ut ingens nemore ſub Naſamonio
Aeger reclini pectore immugit leo,
Fertur. quis illum credat ad flammas rapi?
Vultus petentis aſtra, non ignes, erant.
Ut preſſit Oeten, ac ſuis oculis rogum
Luſtravit omnem, fregit impoſitus trabes,
Arcumque poſcit: Accipe haec, inquit, ſate
Poeante, dona; munus Alcidae cape.
Has hydra ſenſit: his jacent Stymphalides,
Et quidquid aliud eminus vici malum.
Virtute felix juvenis, has numquam irritas
Mittes in hoſtem. ſive de media voles
Auferre volucres nube, deſcendent aves,
Et certa praedae tela de coelo fluent.
Nec fallet umquam dexteram hic arcus tuam:
Librare telum didicit, & certam dare
Fugam ſagittis. ipſa non fallunt iter

Emiſ-

GRONOVII.

1640. *Silva. contexit pyram Populea*] Flor. *ſilva ſe complet rogo Populea ſilva.* Videndum an faciat huc illud Caeſaris lib. 3. Civil. *altera navis ex veterana legione minus ducentis ſe compleverat.* An legendum : *ſe confert rogo.*

1643. *Admugit leo,*] Flor. *immugit.* Statius lib. II. *jacet immugitque cruentis vulneribus.*

1645. *Vultus petentis aſtra , non ignes erant.*] Flor. *erat.*

1647. *Luſtravit, omnes fregit*] Flor. *ac ſuis oculis rogum Luſtravit omnem , fregit impoſitus trabes. Arcus popoſcit.* Sequenti : *dona, & munus Alcidae cape.*

1652. *Victure felix : has enim*] Facile crediderim Pall. omnes ſervare pejora. Ego autem multo minus hic requiro *victure* à *vinco* , quam Gruterus non requirit Lipſianum : *Virtute felix juvenis, has nunquam.* Quod confirmat Florentinus, niſi quod *Victrice :* & ſequenti , *in hoſtem.* Dicit autem *Virtute felicem* Stoicorum more , qui fortuna non fuit felix vel ob Lemnium malum.

1655. *Praedam tela de coelo ferent*] Flor *praeda* & *fluent.* Lege: *Et certa praedae tela de coelo fluent. Certa praedae*, eſt, tenentia praedam.

VARIORUM.

1641. *Populea*] Herc. Fu. v. 892. FARN.

1642. *Naſamonio*] Libyco. Naſamones autem Libyae pop. ex naufragiis & rapto ad Syrtes viventes. FARN.

1647. *Fregit*] Pondere ſuo. FARN.

1648. *Sate*] Philoctceta. FARN.

1650. *Stymphalides*] Herc. Fu. verſ. 243. FARNABIUS.

1652. *Nunquam*] Herc. Fu. v. 989. FARN.

Emiſſa nervo tela. tu tantum, precor,
Accommoda ignes & facem extremam mihi.
Hic nodus, inquit, nulla quem capiet manus,
Mecum per ignem flagret, hoc telum Herculem
Tantum ſequatur. hoc quoque acciperes, ait,
Si ferre poſſes. adjuvet domini rogum.
Tum rigida ſecum ſpolia Nemeaei mali
Arſura poſcit. latuit in ſpolio rogus.
Ingemuit omnis turba, nec lacrimas dolor
Cuiquam remiſit. mater in luctum furens
Diduxit avidum pectus, atque utero tenus
Exerta vaſtos ubera in planctus ferit:
Superoſque & ipſum vocibus pulſans Jovem
Implevit omnem voce foeminea locum.
Deforme letum, mater, Herculeum facis:
Compeſce lacrimas, inquit. introrſus dolor
Foemineus abeat. Juno cur laetum diem
Te flente ducat? pellicis gaudet ſuae

Spe-

GRONOVII.

1661. *Nulla quem capiet manus*,] Fl. *cepit.* Statim Fl. ut tres Gruteri: *per ignes.*

1670. *Vaſtos ubera in planctus ferit:*] Flor. *vaſto verbere in planctus furit.* Sed ſtatim ante: *in luctum furens.* Videtur altĕrutro loco fuiſſe ſive *ruens* ſive *ruit.*

VARIORUM.

1660. *Facem*] Funebrem, qua rogus accendebatur. id eſt, incende mihi rogum, quod defuncto neceſſitudine devincti praeſtabant officium, ſed averſa facie. FARN.

1661. *Hic nodus,*] Clava. Apoll. *στιβαρὸν δέχεν ὄζον ἐλαίης.* FARNABIUS. Senecae repugnat Piſander; qui clavam Herculis aeream fuiſſe refert: at Seneca ligneam. Nodum enim hic, clavam interpretor nodoſam: unde dictum, nodoſae robora clavae. Scio quae de nodo Herculeo prodita ſunt à Plinio lib. 26. cap. 6. Macrobio lib. 1. Saturnal. cap. 19. & Feſto, in voce, *cingulum:* ſed hunc locum ad ea accommodare, hominis foret aliud agentis. DELRIUS.

1665. *Spolia*] Pellem leonis Nemeaei. FARNABIUS. Pelle leonis Nemeaei, qua Hercules indutus fingitur. quia priſci homines pellibus corpora contegebant. qui quia, nondum *reperto telorum* uſu, lignis vim hoſtium retunde*bant*, *ideo* Herculi clavam veteres attribuerunt. *Diodor.* Siculus lib. 1. DELRIUS.

1666. *Latuit*] Pellis rogum ſummum texit. FARNABIUS.

1668. *In luctum*] Luctui nimium indulgens. FARNABIUS.

1669. *Avidum*] Planctus & poenae avidum. FARNABIUS.

1671. *Pulſans*] Compellans. FARN.

1676. *Te flente*] Tuis inſultans lacrymis. FARNABIUS.

1677. Je-

Spectare lacrimas. contine infirmum jecur
Mater. nefas eſt ubera atque uterum tibi
Laniare, qui me genuit. & dirum fremens,
Qualis per urbes duxit Argolicas canem,
Cum victor Erebi Dite contemto rediit
Tremente Fato; talis incubuit rogo.
Quis ſic triumphans laetus in curru ſtetit
Victor? quis illo gentibus vultu dedit
Leges tyrannus? quanta pax obitus tulit?
Haeſere lacrimae. cecidit impulſus dolor
Nobis quoque ipſis. nemo morituro ingemit.
Jam flere pudor eſt, ipſa, quam ſexus jubet
Moerere, ſiccis haeſit Alcmene genis;
Stetitque nato pene jam ſimilis parens.
Nutr. Nullaſne in aſtra miſit ad ſuperos preces
Arſurus, aut in vota reſpexit Jovem?
Phil. Jacuit ſui ſecurus, & coelum intuens,
Quaeſivit oculis, arce an ex aliqua pater
Deſpiceret illum. tum manus tendens ait:

Qua-

GRONOVII.

1685. *Quanta pax obitus tulit?*] Flor. *habitum.* Et ſequenti, *cecidit impulſus dolor.* non *expulſus.* In nat. quaeſtionibus paſſim *impellere* eſt evertere, percellere. De conſtantia cap. 5. *Inter flammas & ſanguinem ſtragemque impulſae civitatis.* lib. 1. de clement. *Elephantes leoneſque tranſeunt, qua impulerunt.*

VARIORUM.

1677. *Jecur*] Affectus, quorum jecur ſedes. ſupra v. 579. FARN.

1678. *Ubera*] Pro more lugentium. vide Troad. v. 82. FARN.

1679. *Et dirum*] Et hoc dicto, Hercul. dirum fremens qualis duxit, &c. Herc. Fu. v. 809. FARNABIUS.

1683. *Sic triumphans*] Ut ille rogo. FARN.

1684. *Illo gentibus*] Tam laeto & ſereno. FARNABIUS.

1685. *Tyrannus*] Rex τύραννος. ſic enim primitus Graecis uſurpatum. FARN.

1685. *Quanta pax obitus tulit?*] Interpretor, quanta commoda nobis quoque ipſis tam placidus Herculis obitus attulit? itaque quid τὸ *habitum* Florent. codicis hic praeſtet, nullus video. Sed nec *impulſus* dolor hic eſt *everſus*, *perculſus*, quod vult Gronovius; ſed *incitatus*: ſcilicet, ille dolor, qui modo intuitu dirae mortis Herculeae nobis ſuboriebatur augeſcebatque, is cecidit: mox v. 1727. *tremente pinum dextera ardentem impuli*, h. e. magna vi injeci, vel immiſi in rogum. SCHRODERUS.

1686. *Haeſere*] Ceſſavere. FARN.

1689. *Siccis*] Non lacrymantibus. FARN.

1694. *Arce*] Coeli. FARN.

1699. *Utrum-*

Quacumque parte prospicis natum, pater,
Te, te, pater, quem nocte commissa dies
Quaesivit unus, si meas laudes canit
Utrumque Phoebi littus, & Scythiae genus,
Et omnis, ardens, ora, quam torret dies:
Si pace tellus plena, si nullae gemunt
Urbes, nec aras impius quisquam inquinat:
Si scelera desunt, spiritum admitte hunc, precor,
In astra. nec me mortis infernae locus,
Nec moesta nigri regna conterrent Jovis:
Sed ire ad illos umbra, quos vici, Deos,
Pater, erubesco. nube discussa diem
Pande, ut Deorum vultus ardentem Herculem
Spectet: licet tu sidera & mundum neges,
Ultro, pater, cogêre. si voces dolor
Abstulerit ullas, pande tum Stygios lacus,
Et redde Fatis. approba gnatum prius.

Ut

GRONOVII.

1697. *Iste est, pater, quem nocte*] Fatuum est illud *Iste est:* sed nec boni sensus, *quem nocte commissa dies Quaesivit unus.* Scio Herculem geminata nocte quaesitum : sed hoc hic non dicitur: uno die audio quaesitum, qui quaesitus est, idque ob noctem commissam. Hunc ipsum Jovem sensit auctor teste Flor. *Te, te, pater:* respondet enim huic *τὸ precor* versu 1703. Te, pater, te, inquam, (quem dies unus, qui scilicet duabus noctibus intercedere deberet, non sensit, dum lux non est continuatis duabus noctibus, qui uno die desideratus es & mundo coeloque defuisti, dum me generas,) precor, si res dignas coelo gessi, recipe me in consortium deorum.

1700. *Et omnis, ardens, ora, quam torret*] Ita distinguendum, ut intelligatur omnis ora, quam torret dies ardens. Statim Flor. *impias aras.* non *impius. Impiae arae* & sceleratae sunt & immisericordes, ad quas homo immolatur.

1703. *Spiritum admitti hunc*] Flor. amitte. Scribe: *spiritum admitte hunc, precor, In astra.* Tum Fl. *non me mortis infernae.*

VARIORUM.

1699. *Utrumque*] Oriens & occidens. FARN.
1699. *Scythiae*] Septentrio FARN.
1700. *Ardens*] Meridies FARN.
1701. *Gemunt*] A tyrannis oppressae. FARN.
1702. *Impius*] Intelligit autem *Busiridis* aras. FARNABIUS.
1703. *Si scelera*] Si scelerati homines mea opera devicti cessent FARN.
1706. *Umbra*] Τύπος, εἴδωλον, nudum simulachrum, quod (anima vel in coelum, unde deducta est, vel in alia corpora migrante corpore, quod in elementa dissolvitur) petit inferos. FARNABIUS.
1710. *Si voces*] Revocat, corrigitque supremam vocem *cogere.* FARN.
1712. *Fatis.*] Inferis, mortis loco. FARN.

1713. O

Ut dignus astris videar, hic faciet dies.
Leve est quod actum est. Herculem hic, genitor, dies
Inveniet, aut damnabit. hoc postque addidit:
Noverca cernat, quo feram flammas modo.
Flammas poposcit. hoc age Alcidae comes;
Non segnis, inquit, corripe Oetaeam facem.'
Quid dextra tremuit? num manus pavida impium
Scelus refugit? redde jam pharetras mihi,
Ignave, iners, inermis. en nostros manus
Quae tendat arcus. quis sedet pallor genis?
Animo faces invade, quo Alciden vides
Vultu jacere: respice arsurum, miser.
Vocat ecce jam me genitor, & pandit polos.
Venio, pater. vultusque non idem fuit.
Tremente pinum dextera ardentem impuli.
Refugit ignis, & reluctantur faces,
Et membra vitant: sed recedentem Hercules

In-

GRONOVII.

1714. *Herculem genitor prius Invenit an damnavit*] Vellem videre, qui haec interpretaretur. Flor. *Herculem hic, genitor, dies Inveniet an damnabit.* id est, hic dies judicium de illo faciet, fortis an ignavus sit. Caesar lib. 5. de bello Gall. *Quid dubitas, Varene, aut quem locum probandae virtutis tuae exspectas? hic dies, hic dies de nostris controversiis judicabit.* Melius etiam: *Inveniet aut damnabit.* Sequitur: *haec postquam edidit, Flammas poposcit.* Medius versus deest. Non videtur tamen abjiciendus, sed collocandus post illum: *Non segnis, inquit, corripe Oetaeam facem. Noverca cernat, quo feram flammas modo. Quid dextra tremuit?*

1718. *Corripe Oetaeam facem*] Fl. *Oetaean.*

1725. *Rogat ecce jam me genitor,*] Lipsius, quia in vet. libro, *vocat*, etiam parum putat decorum Jovi, hic *rogare.* Non sic amicus ejus, qui interpretatur: invitat quasi ad convivium, ubi nectar & ambrosia: esse alia quoque in hac fabula nimis hyperbolica: ideo non se ire, quo quidam *vocat:* nullum vidisse codicem, in quo non *Rogat.* Fruatur. At ego non vidi in Florentino, nisi, *vocat ecce jam me genitor & pandit deos.*

1726. *Vultusque non idem fuit*] Mirum ni ante haec verba versus unus & alter desiderantur. Flor. & alii: *Venio venio pater.*

VARIORUM.

1713. *Ut dignus*] Quae per vitam strenue feci non tam astra merentur, quam mors haec acerba, quam fortiter fero FARN.

1717. *Alcidae comes;*] Philocteta. FARN.

1718. *Facem*] Supra v. 1660. FARN.

1721. *En nostros*] Tuane manus digna arcu & sagittis meis, quae trepidat rogum meum incendere? FARN.

1727. *Pinum*] Tum facem rogo subdidi. FARN.

1729. *Hercules*] Devitant Herculem quasi non tentare ausae. FARN.

1730. *Cu-*

Insequitur ignem. Caucasum, aut Pindum, aut Athon
Ardere credas. nullus erumpit sonus.
Tantum ingemiscit ignis. ô durum jecur!
Typhon in illo positus immanis rogo
Gemuisset ipse, quique convulsam solo
Imposuit humeris Ossan Enceladus ferox.
At ille medias inter exsurgens faces
Semiustus ac laniatus, intrepidus, rubens;
Nunc, ô parens Herculea, sic stare ad rogum,
Te mater, inquit, sic decet fleri Herculem.
Inter vapores positus & flammae minas,
Immotus, inconcussus, in neutrum latus
Correpta flectens membra, adhortatur, monet.
Gerit aliquid ardens: omnibus fortem addidit
Animum ministris. urere ardentem putes.
Stupet omne vulgus, vix habent flammae fidem.
Tam placida frons est, tanta majestas viro.

Nec

GRONOVII.

1732. *Ingemiscit ignis ad durum jecur!*] Lipsius concinnius putat: *ignis. ah durum jecur.* At ille, Forte, inquit, difficilius jecur, quam reliqua interna, comburitur: nam in Thyeste: *stridet in verubus jecur.* Egregia ratio, cui conveniunt sequentia: Ingemiscit ergo ignis, quia cum difficultate illud urit: vel synecdoche, quod ipsum jecur videtur ingemiscere, stridere, & quasi queri. At Flor. plane: *Tantum ingemiscit ignis. ô durum jecur.* Hoc miraculi loco addit, tantum ignem non crepare immani strepitu, ut solet, sed quasi reverentia Herculis tenuem quendam & instar gemitus sonum edere. Exclamatio respicit sequentia: ô durum & invictum hominem! vel Typhon aut Enceladus fracti mollitique in gemitus & ejulationes forent, tanto incendio impositi: at ille nihil commotus, &c.

1737. *Intrepidus, rubens;*] Fl. *ruens.* Mox malim, *flere*, ut ad matrem referatur.

1742. *Correpta flectens membra,*] Fl. *torrens.* Forte, *torquens.*

VARIORUM.

1730. *Caucasum,*] Montem Scythiae. FARN.

1730. *Pindum,*] Thessaliae montem. FARN.

1730. *Athon*] Montem inter Macedoniam & Thraciam. FARN.

1732. *Durum jecur*] Sic solet vocare jecur Herculis. —— *sed jecur fort horridum Flectam emerendo* —— DELRIUS.

1733. *Typhon*] Gigas. Medeae v. 772. FARNABIUS.

1734. *Quique*] Hercul. Fur. v. 80. FARN.

1738. *Sic stare*] Intrepide, non lacrymis, non gemitu. FARN.

1743. *Gerit*] Ne nihil agens moriatur, alios ad virtutem adhortatur, monet. FARN.

1744. *Urere*] Crederes ipsum ira ardentem in ignem agere, non ab eo pati. FARN.

1745. *Vix habent*] Vix credebant eum esse ignem. FARN.

1747. Ne

Nec properat uri. cumque jam forti datum
Leto fatis penſavit, igniferas trabes
Hinc inde traxit, nimia quas flamma occupat,
Totaſque in ignem vertit, & qua plurimus
Exundat ignis, recipit intrepidus, ferox.
Nunc ora flammis implet. aſt illi graves
Luxere barbae: cumque jam vultum minax
Appeteret ignis, lamberent flammae caput,
Non preſſit oculos. Sed quid hanc moeſtam intuor
Sinu gerentem? reliquias magni Herculis
Cineremque jactans ſquallidum Alcmene gemit.

Alc-

GRONOVII.

1749. *Nimia quas flamma occupat,*] Correxiſſe ſummos viros *minima*, nec ſegniter occupaſſe Criticos; ſe adhuc haerere, quod novena cohors priorem ſcripturam adjuvet, profitetur Gruterus. Ego vero non modo *minima*, ſed & praeterea ſcribendum puto: *minima quas flamma occupat, Totas in ignem vertit, & queis plurimus Exundat ignis, recipit.* hoc eſt, admovet applicatque ſibi. Flor. *quas pluribus Exundat ignis repedit.* Quaſi *repetit* vellet. Idem, *Tunc ora flammis implet.* non *Nunc.*

1757. *Crinemque jactans*] Vidit hie aliquid eſſe infuſcatum Lipſius, & protulit ex ſcripto: *ſed quid hanc* (vulgo *hoc?*) *moeſtam*: &, *Cineremque jactans*: idque plane verum ratus eſt, ſi tamen reſcriberetur in fine *gerit.* Quanta cum invidia? Tu credis, ajunt, dilecti filii cineres Alcmenam *jactaſſe?* quid hoſti queat crudelius? Et ſi *gerit*, quomodo *jactat?* Ecce & alius: Alibi mens erat Lipſii, cum ſic reponeret. Illi volunt ſquallidam comam per humeros ejus expanſam & crebro motu capitis, ut dolore vel ira impotentes ſoleant, jactatam. Sed dicant mihi optimi viri, quae ſit haec oratio: *Intuor moeſtam ſinu gerentem reliquias & Alcmene gemit.* Ferrentne quemquam ſic ſcribentem? aut ipſi ſe? Equidem *gemit* mutari in *gerit* non placet. Caeterum fanatica comae jactatio, quam fingunt, minus. Super omnia futilis & pucrilis ſermo. Dum Lipſio inſultant, leporem, quem ille hic excitavit, dimiſerunt. Praeclare vetus: *Sed quid hanc moeſtam intuor Sinu gerentem? reliquias magni Herculis Cineremque jactans ſquallidum Alcmene gemit.* Niſi malis, *ſqualida.* Sed quid rei eſt, quo video mulierem neſcio quam in lugubribus ſuffarcinatam? Haec dubius primo: & reſpondet ſibi: Alcmena eſt cum ſquallore & gemitu feralem urnam filii tenens & agitans. *Jactans* nihil aliud eſt quam movens, promovens portando: ut nave *jactamur* aut curru, quum provehimur. *Jactari* dicit moveri per alium, ut paſſim *fugere* moveri per ſe, & *fugans* pro inceſſu vel exitu. Quin & Alcmenae ſubſequentia verba non ita ſunt ignava, ut ſine geſticulatione atque agitatione hypocritae, quam neceſſe eſt ſequi jactationem urnae, bene pronuncientur. Quid ille Polus apud Gellium? qui in in Electra tenens oſſa filii, quaſi Oreſtis, omnia complevit luctu & lamentis vivis atque ſpirantibus, non commovit ſe, jactavit, adflictavit? Ergo & jactavit cinerem. Et tamen molliter ſubjiceres *vectans.* Sed nihil opus. Antequam penetraſſem vim ſcripturae antiquae, conjeceram: *ſed quid hoc? moeſtam intuor Sinu gerentem reliquias magni Herculis Cineremque lectum ſquallida Alcmenen coma.*

VARIORUM.

1747. *Nec properat*] Quo poenae eriperetur. FARNABIUS.

1756. *Sinu gerentem*] Ad proximos ſpectabat, relliquias colligere, ſinu fovere, & componere. de qua forma vide Troad. v. 797. FARN.

 1758. *Su-*

ALCMENA. PHILOCTETES.

Suam ex Herculis morte cladem Alcmena dolet.

Alcm. TImete ſuperi fata. tam parvus cinis
Herculeus eſt. huc ille decrevit gigas.
O quanta, Titan, in nihil moles abit!
Anilis, heu me, cepit Alciden ſinus.
Hic tumulus illi eſt. ecce vix totam Hercules
Complevit urnam. quam leve eſt pondus mihi,
Cui totus aether pondus incubuit leve!
Ad Tartara olim regnaque, ô gnate, ultima
Rediturus ibas. quando ab inferna Styge
Remeabis iterum? non ut & ſpolium trahas,
Rurſumque Theſeus debeat lucem tibi:
Sed quando ſolus? mundus impoſitus tuas
Compeſcet umbras, teque Tartareus canis
Inhibere poterit? quando Taenareas fores

Pul-

GRONOVII.

1759. *Herculeus eſt. huc ille*] Flor. *tam parvus cinis Herculeus. huc huc ille decrevit gigas.*

1761. *Cepit Alciden*] Flor. *recipit Alciden ſinus.*

1767. *Non uti ſpolium*] Flor. *Non uti & ſolitum.* Lege: *non ut & ſpolium trahas.*

1769. *Ignis impoſitus tuas*] Pulchre ignem interpretantur infernum. At tu lege eum Flor. *mundus impoſitus tuas Compeſcet umbras.* Nam inferi infra mundum.

VARIORUM.

1758. *Superi*] Mortales, qui ſupera aura veſcimini. *vel* Dii, namque Jovis ſepulchrum oſtendit Creta & Bacchi ſimulachrum inferos adiit. FARNABIUS.

1758. *Parvus*] Quem parva capiat urna. FARNABIUS.

1759. *Decrevit*] Decreſcendo devenit. FARN.

1760. *O quanta*] O Sol, quanta moles in nihil abiit. *Suſpicor tamen hunc locum, & Titana de Hercule ab autore conceptum fuiſſe.* FARN.

1763. *Complevit urnam*] Imitatur Ovidianum illud 12. Metamorph. —— *de tam magno reſtat Achille Neſcio quid, parvam quod non bene compleat urnam.* DELRIUS.

1763. *Leve*] *Quod digitis quinque levatur onus.* FARNABIUS.

1764. *Cui totus*] Coelum. Herc. Fur. v. 68. FARNABIUS.

1767. *Spolium*] Cerberum. FARN.

1768. *Theſeus*] Herc. Fur. v. 805. Hipp. 840. FARNABIUS.

1769. *Ignis*] Infernus. FARN.

1779. *The-*

Pulſabis? ah, quas mater ad fauces agar?
Qua mors aditur? vadis ad Manes iter
Habiturus unum. quid diem queſtu tero?
Quid miſera duras vita? quid lucem hanc tenes?
Quem parere rurſus Herculem poſſum Jovi?
Quis me parentem gnatus Alcmenam ſuam
Tantus vocabit? ô nimis felix, nimis,
Thebane conjux. Tartari intraſti loca
Florente gnato; teque venientem inferi
Timuere forſan, quod pater tantum Herculis
Vel falſus aderas. quas petam terras anus,
Inviſa ſaevis regibus? ſi quis tamen
Rex eſt relictus ſaevus. hei miſerae mihi!
Quicumque caeſos ingemunt gnati patres,
A me petent ſupplicia. me cuncti obruent.
Si quis minor Buſiris, aut ſi quis minor
Antaeus urbes fervidae terret plagae,
Ego praeda ducar. ſi quis Iſmarios greges
Thracis cruenti vindicat, carpent greges

Mea

GRONOVII.

1772. *Pulſabis? ah quas mater*] Fl. *aut*. Lege: *Pulſabis? aut qua mater ad fauces agar, Qua mors aditur?*

1774. *Habiturus unum*] Unicum, non remeabile, nec iterabile. Hactenus bene interpretes: caetera nugae. Cicero in Piſonem: *an quod tibi proficiſcenti evenit, ut omnes exſecrarentur, male precarentur, unam tibi illam viam & perpetuam eſſe vellent.*

1777. *Me parentem gnatus Alcmenam*] Flor. *Alcmenen*. Lege: *Quisnam parentem gnatus Alcmenen ſuam Tantus vocabit?*

1788. *Antaeus urbes perfidae*] Scilicet hic perfidia Punica commemoranda erat. Ocius reſcribe ex Flor. *fervidae terret plagae.* nempe in auſtrum & meridiem vergentis.

1789. *Si quis Iſmarios greges*] Flor. *Iſmarius.*

VARIORUM.

1779. *Thebane*] Amphitryo Thebanorum dux, mihi coniux, Herc. pater (putative) tu felix, qui intraſti, &c. FARN

1783. *Saevis regibus*] Tyrannis. FARN.

1785. *Caeſos*] Patres tyrannos ab Hercule caeſos. FARN.

1787. *Minor*] Filius Buſiridis. FARN.

1787. *Minor*] Antaei filius. FARN.

1788. *Perfidae*] Afrorum, Poenorum, quorum perfidia abiit in gentis notam. FARN.

1789. *Si quis*] Si quis Diomedis filius patrem ſuis equis objectum vindicare voluerit. Herc. Fur. verſ. 225. FARN.

1790. *Cruenti*] Humana carne paſti. FARN.

Mea membra diri. forsitan poenas petet
Irata Juno. totus uretur dolor.
Secura victo tandem ab Alcide vacat.
Pellex superſum, ſupplicia de qua exigat.
Ne parere poſſem, fecit hic gnatus mihi
Uterum timendum. quae petam Alcmene loca?
Quis me locus, quae regio, quae mundi plaga
Defendet? aut quas mater in latebras agar
Ubique per te nota. ſi patriam petam,
Lareſque miſeros, Argos Euryſtheus tenet.
Orbata Thebas regnum & Iſmenum petam,
Thalamoſque noſtros, in quibus quondam Jovem
Dilecta vidi? prô nimis felix, nimis,
Si fulminantem & ipſa ſenſiſſem Jovem!
Utinam meis viſceribus Alcides foret
Exſectus infans! nunc datum eſt miſerae, datum,
Videre gnatum laude certantem Jovi:
Et hoc daretur ſcire, quod fatum mihi
Eripere poſſet! quis memor vivet tui,

O

GRONOVII.

1792. *Totus uretur dolor.*] Corruptum omnino, & corrigendum, priuſquam explicandum. Forte: *notus uretur dolor.* nempe Junonis.

1794 *Supplicia de qua exigat.*] Flor. *expetat.* Deinde forſan: *Si parere poſſem.*

1799 *In latebras agar? Ubique certe nota.*] Lege ex Flor. *quas mater in latebras agar Ubique per te nota?*

1801. *Orbata Thebas, regnum*] Flor. *Marita Thebe regnat Iſmenon.* Scribe: *Theben mariti regnum & Iſmenon petam?* Vix enim auſim: *Marita Thebas regna.*

1806. *Exſectus infans!*] Flor. *Exceptus.* Forte, *Exemptus.* ut Bacchus ſcilicet Semeles. nam ad hujus nativitatem alludit.

1806. *Nunc datum eſt miſerae, datum*] Flor. *nunc datum eſt tempus, datum Videre gnatum.* Sequenti legendum: *Ut hoc daretur*, cum Grutero: vel potius, *Ut & hoc daretur, ſcire, quid fatum mihi Eripere poſſit.*

VARIORUM.

1794 *Supplicia*] Ut in me iras exerceat. FARNABIUS.

1795. *Ne parere*] Ne partus poenam à me exigat Juno. FARN.

1800. *Lareſque*] Domum patris mei Electryonis. FARN.

1801. *Regnum*] Thebanum quod alluit Iſmenus fluv. FARN.

1804. *Si fulminantem*] Si ipſo concubitu periiſſem fulmine ut Semele. Herc. Fur. v.455. FARNABIUS.

1807. *Jovi*] Cum Jove. Hellenism. FARN.

1808. *Hoc daretur*] Te mihi ita fulminatae ac mortuae ſuperſtitem eſſe. FARN.

1811. *Cleo-*

O gnate, populus? omne jam ingratum eſt genus.
Petam Cleonas? Arcadum an populos petam?
Meritiſque terram nobilem quaeram tuis?
Heic dira ſerpens cecidit; heic ales fera;
Heic rex cruentus; heic tua fractus manu,
Qui te ſepulto poſſidet coelum, leo.
Si grata terra eſt, populus Alcmenam tuam
Defendat omnis. Thracias gentes petam,
Hebrique populos? haec quoque eſt meritis tuis
Defenſa tellus. ſtabula cum regno jacent.
Heic pax cruento rege proſtrato data eſt.
Ubi enim negata eſt? quod tibi infelix anus
Quaeram ſepulchrum? de tuis totus rogis
Contendat orbis. reliquias magni Herculis
Quis populus, aut quae templa, quae gentes colent?
Quis jam petet, quis poſcet Alcmenes onus?

Quae

GRONOVII.

1811. *Arcadum an populos petam? Meritiſque terram*] Flor. *Arcadum populos petam Meritiſque terras nobiles.*

1816. *Populus Alcmenam tuam Defendat*] Flor. *Alcmenae.* Lege: *populus Alcmenen tuam Defendet omnis.*

1821. *Ubi enim negata?*] Quum ſic ederetur, Lipſium hic notaſſe reperio: Illuſtriora haec facio: *Ubi negata eſt.* ſine interrogatione & vocula addita è libro. Senſus: Hic Thraciae univerſae pax eſt data, poſtquam Diomedi uni negata eſt: quem interemit. Additam vocem non aliam intelligo quam *Eſt.* Delrius tamen referens quaſi conjecturam (quae mihi videtur eſſe libri veteris ſcriptura) Lipſii vulgato acutiorem ponit: *Ubi ei negata eſt:* Quod & in notis Lipſii poſtea editis expreſſerunt. At ego ex ſcriptura codicis aliquid etiam recidendum cenſeo, & ſignificari: *Hic pax cruento rege proſtrato data eſt, Uni negata.* nempe cruento illi regi Diomedi. Multo quidem hoc rotundius. Propemodum etiam ſuſpicor & veterem & Lipſii manum *Uni* dediſſe; *ubi* autem errato operarum editionis primae deberi.

VARIORUM.

1811. *Cleonas*] Oppidum inter Argos & Corinthum juxta quod ſylva Nemeaea. FARN.

1812. *Terram*] Heinſ. *Lernam* legendum conjicit. vel lege *Terras nobiles* FARN.

1813. *Heic dira*] In Lerna palude Argiva. FARNABIUS.

1813. *Heic ales*] In Arcadia Stymphalis volucris. vel cerva aeripes alata. FARN.

1814. *Heic rex*] In Aegypto, Thracia, Libya, Buſiris, Diomedes, Antaeus. FARN.

1814. *Heic tua*] Herc. Fur. verſ. 223. Thyeſt. v. 853. FARN.

1819. *Defenſa*] Interfecto Diomede Herc. Fur. v. 225. FARN.

1821. *Ubi enim*] Lipſ. *Uni ea negata eſt*, q. d. Thraciae univerſae data eſt pax poſtquam Diomedi uni negata eſt quem interemit. FARN.

1825. *Alcmenes onus*] Urnam Herculis continentem reliquias quam geſto. FARN.

Zzzz 3 1834. *Vir-*

Quae tibi ſepulchra, gnate, quis tumulus ſat eſt?
Hic totus orbis. fama erit titulus tibi.
Quid, anime, trepidas? Herculis cineres tenes.
Complectere oſſa. reliquiae auxilium dabunt.
Erunt ſatis praeſidia. terrebunt tuae
Reges vel umbrae. *Phil.* Debitos gnato quidem
Compeſce fletus, mater Alcidae incliti.
Non eſt gemendus, nec gravi urgendus nece,
Virtute quiſquis abſtulit fatis iter.
Aeterna virtus Herculem fleri vetat.
Fortes vetat moerere, degeneres jubet.
Alcm. Sedabo queſtus? vindicem amiſi parens
Terrae atque pelagi, quaque purpureus dies
Utrumque clara ſpectat Oceanum rota.
Quot miſera in uno condidi gnatos parens?
Regno carebam, regna ſed poteram dare.

Una

GRONOVII.

1826. *Quis tumulus ſat eſt?*] Leviter adblanditur Grurero, quod eſt in uno Mſ. *quos titulus ſat eſt?* Ut prorſus placeat, in ſequentem verſum rejicias ſuadeo cum Florentino: *quis tumulus ſat eſt? Hic totus orbis. fama erit titulus tibi.* Monumentis enim mortuorum addebantur tituli, ſive inſcriptiones honorum & rerum geſtarum commemoratione adornatae. Totus orbis, inquit, erit tibi ſepulcrum vel tumulus: fama autem titulus.

1828. *Herculis cineres tene*] Flor. ut & aliquot Pall. *tenes.* Ipſa enim ſe confirmat, negatque trepidandum, vel ideo, quod Herculis cineres teneat, quorum reverentia tutam poſſit praeſtare. Quod ſequitur, fuit: *Complectar oſſa. reliquiae auxilium dabunt. Erunt ſat haec praeſidia.*

1836. *Fortes vetat moerere*] Flor. *vetant & jubent.* Aut hoc admittendum, quaſi praeceptum ſapientum: aut potius: *Fortes veta moerere, degeneres jube.*

1837. *Vindicem amiſi parens Terrae atque pelagi, quaque*] Flor. *vindice amiſſo p. Terra atque pelagus quaeque*: dein *Oceano.* Dubium relinquit, utrum ſcribendum ſit: *vindice amiſſo parens Terrae atque pelagi*: an, *vindicem amiſit parens. Terra atque pelagus, quaeque purpureus dies Ab utroque clara ſpectat Oceano rota.*

VARIORUM.

1834. *Virtute*] Quiſquis ab injuria oblivionis & mortalitatis ſe vindicavit, ſibique ſua virtute ad coelum ſtruxit iter. FARN.

1836. *Fortes vetat*] Non ſunt lugendi, qui ſibi virtute ſua nomen aeternum aſſecuti ſunt, ſed ii qui nihil in vita egerunt, quo poſteris ſe bene vixiſſe teſtentur. FARN.

1837. *Parens*] Ego mater illius. FARN.

1837. *Purpureus dies*] Sol rubens. FARNABIUS. Ovid. 3 Faſtor. *Purpureum rapido qui vehit axe diem.* DELRIUS.

1839. *Utrumque*] Orientem & occidentem, Indicum & Gaditanum. FARNABIUS.

1839. *Clara rotâ*] Curru ſplendido. FARN.

1841. *Poteram*] Per filium regum victorem. FARNABIUS.

1843. *Fo-*

Una inter omnes terra quas matres gerit,
Votis peperci. nil ego à ſuperis petii
Incolume nato. quid dare Herculeus mihi
Non poterat ardor? quis Deus quidquam mihi
Negare poterat? vota in hac fuerant manu.
Quidquid negaret Jupiter, daret Hercules.
Quid tale genitrix ulla mortalis tulit?
Deflevit aliqua mater, & toto ſtetit
Succiſa foetu, biſque ſeptenos greges
Deplanxit una. gregibus aequari meus
Quot ille poterat? matribus miſeris adhuc
Exemplar ingens deerat. Alcmene dabo.
Ceſſate matres, pertinax ſi quas dolor
Adhuc jubet lugere, quas luctus gravis
In ſaxa vertit. cedite his cunctae malis.
Agedum, ſenile pectus, ô miſerae manus,
Pulſate. & una funeri tanto ſat eſt
Grandaeva anus defecta; quod totus brevi
Jam quaeret orbis? expedi in planctus tamen
Defeſſa quamquam brachia. invidiam ut Deis

Lu-

GRONOVII.

1849. *Deflevit aliqua mater*] Hoc ſic Latine non dicitur. Fortaſſe: *Diriguit aliqua mater, ut toto.* Poſtquam omnem ſtirpem perdidit, & quatuordecim liberos una deplanxit, defixa eſt in ſaxum.

1853. *Al.mene dabit*] Melius Flor. *Alcmene dabo.* Conſtituam documentum quomodo fortem virum lugeat mater.

1858. *Pulſate. & una*] Forte: *Pulſate. An una funeri.* Et mox: *Anquiret orbis.*

VARIORUM.

1843. *Votis peperci*] Non votis Deos fatigavi. neque enim opus, cum nihil non mihi filius ſuppeditaret. FARN.

1845. *Ardor*] Ardens amor & virtus. FARN.

1849. *Aliqua*] Neſcio quae. nimirum Niobe. al. *olim.* FARN.

1849. *Mater*] Niobe enim numeroſa prole ſuperbiens Latonae ſe praetulit, liberis itaque XIV. à Phoebo & Diana interſectis, & ipſa dolore ſtupeſcens, in ſaxum mutata eſt. Herc. Fur. verſ. 389. FARN.

1851. *Gregibus*] Natornm. FARN.

1853. *Dabit.*] Exemplar miſerae matris. FARNABIUS.

1856. *In ſaxa*] Ut Nioben. FARN.

1861. *Ut invidiam*] *Invidiam factura parens.* vid. Oed. v. 200. FARNABIUS. Verſus requirit, voce tranſpoſita legatur: *invidiam ut deis.* GRUTERUS.

1862. *Ga-*

Lugendo facias, advoca in planctum genus.

VARIORUM

1862. *Genus*] Humanum *vel* Herculis. ut in sequenti naenia, alii *genas*. FARNABIUS.

ALCMENA.

Tristis Alcmena naeniam canit.

FLete Alcmenen, magnique Jovis
Plangite gnatum, cui concepto
Lux una periit, noctesque duas
Contulit Eos: ipsa quiddam
Plus luce perit. totae pariter
Plangite gentes, quarum saevos
Ille tyrannos jussit Stygias
Penetrare domos, populisque madens
Ponere ferrum. fletum meritis
Reddite tantis. totus, totus
Personet orbis. fleat Alciden
Coerula Crete; magno tellus
Clara Tonante: centum populi
Brachia pulsent.

Nunc

GRONOVII.

1874. *Magno tellus Clara Tonante*] Sic quidem omnes libri. Res tamen ipsa potius requirit: *parvo tellus Clara Tonante*. Infans enim fuisse illic in cunis credebatur. Fl. *magno tellus Cara Tonanti*.

VARIORUM.

1864. *Cui concepto*] Herc. Fur. v. 24. FARN.

1866. *Eos*:] Aurora. FARN.

1866. *Quiddam*] Hercules, propter quem illius diei lux periit. FARN.

1870. *Madens*] Subditorum caede madens. FARNABIUS.

1874. *Crete*] Insula clara incunabulis Jovis, cui Hercul. filius, *vel* propter taurum Cretensem ab Herc. interfectum. Agamem. v. 827. FARN.

1875. *Centum*] Cretae. ἑκατομπόλεως. FARN.

1877. *Nunc*

Nunc Curetes, nunc Corybantes,
Arma Idaea quaſſate manu:
Armis illum lugere decet.
Nunc nunc funus plangite verum:
Jacet Alcides non minor ipſo,
Creta, Tonante.
Flete Herculeos, Arcades, obitus,
Nondum Phoebo naſcente genus.
Juga Parthenii Nemeaeque ſonent,
Feriantque graves Maenala planctus.
Poſcite magno Alciden gemitu:
Stratus veſtris ſetiger oris:
Aleſque ſequi juſſa ſagittas,

To-

GRONOVII.

1887. *Poſcite magno Alciden gemitu:*] Flor. *Magno Alciden poſcite gemitu.* Et ſtatim: *Stratus veſtris ſetiger agris.* non *oris.*

VARIORUM.

1877. *Nunc Curetes*] Popul. Cretae, qui ex Ida Phrygiae monte in Cretam trajecerunt: *vel ut alii*, ex Ida Cretae monte Opis digitis tacta nati ſunt, unde & dactyli Idaei dicti, qui quod ἐνόπλιον ſaltantes vel cymbala pulſantes Jovis vagitum celarent, ἀπὸ τῆς κουροτροφίας nomen ſortiti ſunt. aliis ἀπὸ τῆς κουρᾶς dicti, quod anteriorem partem capitis detonſi, poſteriorem fovebant, *vel* quod mollium puellarum ritu comam foverent. FARNABIUS. Ex veteribus Euphorion, Eratoſthenes, Orpheus & Calliſthenes; ex neotericis Scaliger in libro de arte Poëtica, & Dion. Lambinus in lib. 2. Lucretii, Curetes & Corybantes eoſdem eſſe ſcripſerunt: ſed Semus Delius, Archemachus Euboicus & Echemenes diverſos eſſe crediderunt: quos Seneca hic ſequitur; & Ovidius ſcribens, *Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.* DELRIUS.

1877. *Corybantes*] Corybantes dicti, q. κορύπτοντες; aliis tamen à κόρη pupilla, quod vigiles Jovem cuſtodirent: aliis περὶ τὴν κόρυθα, quod galeati incederent. Lucianus tamen Corybantes Phrygiae Cybeles, Curetas Cretenſis Jovis ſacerdotes eſſe vult. FARNABIUS.

1878. *Arma Idaea*] Cymbala, tibiam, tympana, buxum Berecynthium. *vel ſimpliciter*, arma. Curetes enim primum ἐνόπλιον ſaltaſſe dicuntur, ut Jovis vagitum armorum ſtrepitu obtegerent. FARN.

1879. *Armis*] Heroëm ſcilicet fortem. FARNABIUS.

1880. *Verum*] Non falſum & imaginarium, ut Jovis quondam. FARN.

1884. *Phoebo*] Scribendum *Phoebe.* i. e. Arcades προσέληνοι. vid. Hippol. v. 783. D. HEINSIUS.

1885. *Juga Parthenii*] Montis Arcadiae. FARNABIUS. Arbitror hoc auctoris germanum, compellatiſque Arcadibus enumerare eum loca aliquot Arcadiae. nam Parthenium montem ejuſdem regionis, teſtatur in Arcadicis Pauſanias ipſo fine, Strabo item lib. 8. Geograph. & alii. GRUTERUS.

1885. *Nemeaeque*] Sylvae inter Cleonem & Phliuntem, in qua Herc. Leonem interfecit. FARNABIUS.

1886. *Maenala*] Arcadiae mons. FARN.

1888. *Setiger*] Aper Erymanthius, Maenalius, Arcadius. FARN.

1889. *Aleſque*] Stymphalides, quae Solis radios pennis obumbrarunt, ſagittis Hercul. vel ut alii aerei crotali crepitu pulſae. Phoen. v. 422. Herc. Fur. v. 243. FARN.

Totum pennis velata diem.
Flete, Argolicae, flete, Cleonae;
Hic terrentem moenia quondam
Vestra leonem fregit nostri
Dextera nati. Date Sithoniae
Verbera matres, gelidusque sonet
Planctibus Hebrus. flete Alciden,
Quod non stabulis nascitur infans,
Nec vestra greges viscera carpunt.
Fleat Antaeo libera tellus,
Et rapta fero plaga Geryonae.
Mecum miserae plangite gentes.
Audiat ictus utraque Tethys.
Vos quoque mundi turba citati
Flete Herculeos, numina, casus.

Ve-

GRONOVII.

1891. *Flete, Argolici; flete, Cleonae;*] Florent. *Flete, Argolicae, flete, Cleonae.*

1894. *Date Sithoniae Verbera matres,*] Flor. *Bistoniae.*

VARIORUM.

1890. *Totum pinnis velata*] Num scriptnm fuit; *vallata.* hoc ordine; alesque vallata pinnis jussa sagittas sequi totum diem: ut coëgerit illam Hercules integro die fugere, continue sagittis insecutus. & fit synecdoche. eodem sensu cape aliam lectionem. DELRIUS. Putem vulgatam dicere, Stymphalidas, alis suis expansis diem ipsum obtenebrare solitas, decidisse in terram una cum Herculeis telis. GRUTERUS.

1891. *Cleonae*] Sup v. 1811. FARNABIUS.

1897. *Nascitur infans*] Non alitur pabulum futurum equis Diomedis, passive vel per Hypallagen. FARNABIUS. Vulgo, *vescitur.* Ego tibi adfirmo scribendum, *nascitur infans.* Flete, inquit, Herculem, cui debetis, quod non nascuntur vobis pueri, futuri pabulum equis. LIPSIUS. Diomedes Tindae in Thracia regnans, fingitur equos humano sanguine & carnibus pavisse, etiam auctore Plinio lib. 4. cap. 11. hic cum Herculis catamitum Abderum equis epulandum apposuisset, ubi supervenit Hercules, suo ipse supplicio periit: equi clavà necati, ut tradit Tatianus in Orat. ad Graecos, & Philostratus in Imaginibus. Hyginus consentit, sed vult Abderum fuisse famulum Diomedis, & addit equorum nomina, cap. 30. feritatem eorum Euripides in Alcestide describit. Philostratus equas fuisse contendit, quae furiatae maribus ferociores: idque illorum traditioni aptius, qui volunt has fuisse eqnas κτ᾽ ἀναλογίαν; veras Diomedis filias, scorta nobilia, quae hospites pecuniis denudare, & exspoliare consueverant, & propter effrenatam libidinem equas appellatas. Palaephato placet fabulae locnm datum, eo quod Diomedes equis alendis, & praesepiorum multitudine, subditorum opes exhauriret. DELRIUS.

1899. *Antaeo*] Sup v. 24. FARNABIUS.

1900. *Plaga*] Hispania. vid. Hercul. Fur. v. 232. FARN.

1902. *Audiat*] Solem Orientem emittens & Occidentem excipiens. Herc. Fur. v. 25. FARN.

1903. *Turba*] Coelicolae, FARN.

1905. Ce-

Veſtrum Alcides cervice meus
Mundum, ſuperi, coelumque tulit:
Cum ſtelligeri vector Olympi,
Pondere liber ſpiravit Atlas.
Ubi nunc veſtrae, Juppiter, arces?
Ubi promiſſi regia mundi?
Nempe Alcides mortalis obit,
Nempe ſepultus. quoties telis
Facibuſque tuis ille pepercit!
Quoties ignis ſpargendus erat!
In me ſaltem jaculare facem,
Semelemque puta. Jamne Elyſias,
O gnate, domus, jam littus habes,
Ad quod populos Natura vocat?
An poſt raptum Styx atra canem
Praecluſit iter;
Teque in primo limine Ditis
Fata morantur? quis nunc Umbras,
Gnate, tumultus, Maneſque tenet?
Fugit abducta navita cymba,
Et Centauris Theſſala motis

Ferit

GRONOVII.

1908 *Pondere liber ſpiravit Atlas*] Flor. *ſtravit.* Numquid, *ſtrigavit*, id eſt, interquievit. Apud Juſtinum quoque lib. 11. cap. 15. *reſpirandi equis data poteſtate*: ſuſpicari poſſis Trogum Pompejum dediſſe: *ſtrigandi.*

VARIORUM.

1905. *Cervice*] Herc Fur. v. 68. FARN.

1912. *Telis*] Sup. v. 6. FARN.

1916. *Semelemque*] Sup. verſ. 1804. FARN.

1916. *Elyſias*] Troad. v. 942. FARN.

1918. *Ad quod*] Mortis communem omnibus portum. FARN.

1919. *An poſt*] An quod olim Cerberum rapuiſti aditum jam tibi negant, ingredique prohibent? FARN.

1922. *Fata*] Numquid (ait) te morantur in ipſo veſtibulo leges fatorum; vel Parcae fati praeſides; quae aditu arcent. Alii libri; *monſtra.* non prorſus male. quis neſcit illa iu foribus inferorum ſtabulare? illic ſtatuunt Maro, & ceteri, & ipſe Seneca Herc. Fur. & tertio ab hoc verſu. DELRIUS.

1922. *Quis nunc*] Te ſecundo jam adveniente. FARNABIUS.

1924. *Fugit*] Fugitne Charon, monſtrorumque timent ſimulachra, ut quondam? Herc. Fur. v. 769. FARN.

 1932. *Non*]

Ferit attonitos ungula Manes?
Anguesque suos hydra sub undis
Territa mersit? teque labores,
O gnate, timent?
Fallor, fallor, vesana parens;
Nec te Manes Umbraeque timent.
Non Argolico rapta leoni
Fulvâ pellis contecta jubâ
Laevos operit dura lacertos;
Vallantque feri tempora dentes.
Donum pharetrae cessere tuae.
Telaque mittet jam dextra minor.
Vadis inermis, gnate, per umbras,
Ad quas semper mansurus eris.

* AL-

GRONOVII.

1930. *Fallor, vesana parens.*] Flor. *vesana furens.*

1936. *Donum pharetrae*] Fortasse, *Dono.* Ut apud Curtium lib. 5. *nam ante quingenariae cohortes erant, nec fortitudinis praemio cesserant.* ut bene corrigit Lipsius. Scio quidem apud eundem lib. 6. *praemium regis occisi totum Orientem interfectoribus esse cessurum.* Sed hujus alia ratio est.

VARIORUM.

1932. *Non*] Non enim descendis armatus ut quondam. FARN.

1932. *Argolico.*] Cleonaeo, Sup. v. 1811. FARNABIUS.

1935. *Feri*] Rictus leonis galeae loco gerebat. Herc. Fur. v. 797. FARN.

1937. *Dextra*] Philoctetae dextra, tua minus valida. FARN.

1940. *Quid*

* Alcmena, Hercules.

Solatur lugentem matrem Hercules in deorum collegium translatus, *machina autem demissus Herc. ex editiore loco supra episcenium inducitur.*

Herc. Quid me tenentem regna siderei poli,
Coeloque tandem redditum, planctu jubes
Sentire fatum? parce. nam virtus mihi
In astra, & ipsos fecit ad superos iter.
Alcm. Unde sonus trepidas aures ferit?
Unde meas inhibet lacrimas fragor?
Agnosco, agnosco, victum est Chaos.
A Styge, gnate, redis iterum mihi:
Fractaque non semel est Mors horrida.

Vi-

GRONOVII.

* Hercules. Alcmena.] Flor. *VOX. HERCULIS. ET IDEM.* Apud Sophoclem in Ajace Ulysses à Minerva compellatus sic respondit: Ὦ φθέγμ' Ἀθάνας φιλτάτης ἐμοὶ θεῶν, Ὡς εὐμαθές σου, κἂν ἄποπτος ᾖς, ὅμως Φώνημ' ἀκούω. Ubi Scholiastes: Καὶ τοῦτο ἄρεστα πεποίηται. Φθέγμα γὰρ εἶπεν ὡς μὴ θεασάμενος αὐτήν. δῆλον γὰρ, ὡς οὐκ εἶδεν αὐτὴν, ἐκ τοῦ, κἂν ἄποπτος ᾖς, τουτέστιν ἀόρατος. Sic interdum audiebantur tantum, aut auditi modo simulabantur dii, utique in scena gestientibus. Apud Euripidem quoque Hippolytus Dianam jam locutam non videre ait, sed αἰσθάνομαι τὸ θεῖον ὀσμῆς πνεῦμα, & inde affirmat: Ἔστ' ἐν δόμοις δὴ γ' Ἄρτεμις θεά. Alcmena tamen infra se vidisse autumat sed ambigue: nec opinor, dum omnes isti versus pronunciantur, sed momento; dum machina in coelum abit, lucidum limitem linquens.

1940. *Quid me*] Dicit quidem Scaliger, si quod numen introduceretur, fuisse locum extraordinarium, quem Θεολογεῖον nominabant: qualis in Ajace Sophoclis, in Hippolyto Euripidis: & fuisse sublimem sine machina: sed in eodem capite dicit: proxima huic machina alia versatilis, unde nomen Στροφεῖον· cujus opera heroës in deos transformabantur: ejus usus in Hercule Oetaeo. Sic ille.

1942. *Parce. nam virtus mihi*] Flor. *parce jam virtus mihi.*

1944. *Unde sonus*] Flor. *Unde unde sonus trepidas aures ferit?*

VARIORUM.

1940. *Quid me*] Prodit Hercules ex loco extraordinario, qui erat sublimis sine machina, & ex quo numina in theatrum introducebantur, Jul. Scaliger in Historico. DELRIUS.

1940. *Tenentem*] Herculem in coelum relatum alii Engonasin, alii Martis stellam putant. FARNABIUS.

1941. *Coeloque*] *Vel* quod Jove satus fuerit: vel ex opinione Platonica, animas priusquam in corpora demitterentur in coelo fuisse. FARN.

1941. *Planctu*] Viventium planctu luctuque nimio manes offendi creditum. *Tu manes ne laede meos & parce solutis Crinibus, & teneris Delia parce genis. Tibull.* 1. 1. 81. FARNABIUS.

1946. *Chaos*] Infernum & mors. FARN.

 1950. Pap-

Vicisti rursus Noctis loca,
Puppis & infernae vada tristia.
Pervius est Acheron jam languidus,
Et remeare licet soli tibi.
Nec te Fata tenent post funera.
An tibi praeclusit Pluton iter,
Et pavidus regni metuit sibi?
Certe ego te vidi flagrantibus
Impositum silvis, cum plurimus
In coelum fureret flammae metus.
Arsisti certe; verum ultima
Non tenuëre tuas umbras loca.
Quid timuëre tui manes precor?
Umbra quoque est Diti nimis horrida.
Herc. Non me gementis stagna Cocyti tenent,
Non puppis umbras furva transvexit meas.
Jam parce, mater, questibus. Manes semel
Umbrasque vidi: quidquid in nobis tui
Mortale fuerat, ignis evictus tulit.

Pa-

GRONOVII.

1949. *Vicisti rursus Noctis loca,*] Fl. *Mortis loca.*

1957. *Cum pluribus In coelum furerent flammae minis*] Flor. *cum plurimus In coelum fureret flammae metus.* id est, multa & formidabilis flamma. Sed & statim, *cur te cur ultima.* non *certe verum ultima.* Videntur igitur ita legendi hi versus: *Certe ego te vidi flagrantibus Impositum silvis, cum plurimus In coelum fureret flammae metus. Arsisti. cur te, cur, ultima Non tenuere tuas umbras loca?*

1962. *Umbra quoque est Diti*] Flor. *Ditis.* Sed ego malim: *Umbra quoque es Diti nimis horrida.*

1963. *Non me rigentis stagna*] Flor. *gementis.* Optime. nam inde nomen. Κωκύειν lamentari, ejulare.

1967. *Ignis injectus tulit.*] Fl. *ignis evictus tulit.* Supra: *Quod unum in orbe vicerat nondum malum, Et flamma victa est.* Grotius, *ingestus* vel *invitus* adscripserat.

VARIORUM.

1950. *Puppis*] Cymbae Charontis. FARN.

1951. *Acheron*] Agam. v. 12. FARN.

1954. *An tibi*] Sup. v. 1919. FARN.

1955. *Pavidus*] Ne regnum illi eriperes metuens. FARN.

1959. *Ultima loca*] Inferna, Tartara FARN.

1961. *Quid timuere*] Quam tui partem timuere manes? an & umbram tuam? vid. sup. quae ad v. 1706. FARN.

1963. *Cocyti*] Agam. v. 12. FARN.

1965. *Semel*] Dum in vivis eram. FARN.

1966. *Quidquid*] Anima coelum petiit, corpus in cognata elementa, unde ortum, abiit. putabant autem [illegible] illi fautores oportere terrenum illud omne corpori admixtum comburi,

ut

Paterna coelo pars data eſt, flammis tua.
Proinde planctus pone, quos gnato paret
Genitrix inerti. luctus in turpes eat.
Virtus in aſtra tendit, in mortem timor.
Praeſens ab aſtris, mater, Alcides cano;
Poenas cruentus jam tibi Euryſtheus dabit.
Curru ſuperbum vecta tranſcendes caput.
Me jam decet ſubire coeleſtem plagam.
Inferna vici rurſus Alcides loca.
Alcm. Mane parumper. ceſſit; ex oculis abiit;
In aſtra fertur. fallor, an vultus putat
Vidiſſe gnatum? miſera mens incredula eſt.

Es

GRONOVII.

1976. *Inferna vinco*] Flor. *Inferna vici.*
1979. *Miſera mens incredula eſt.*] Sic Flor. & eſt id ipſum quod in Thyeſte: *Proprium hoc miſeros ſequitur vitium, Nunquam rebus credere laetis.*

VARIORUM.

ut immortalis quis fieret. FARN.

1968. *Flammis tua*] D. Cyprianus in lib. de Idolor. vanitate: *Caſtor & Pollux alternis moriuntur, ut vivant: Aeſculapius, ut in Deum reſurgat, fulminatur: Hercules, ut hominem exuat, Oetaeis ignibus concrematur.* Quae verba eadem inveni in Minucii Felicis Octavio. Suſpicor unum ab alio accepiſſe; vel in alterutrius librum inſerta à philologiſſariis. Arnobius lib. 4. ita ſcribit: *Plutarchus Herculem poſt comitialis morbi ruinas in cineres diſſolutum prodidit.* Quod nonnulli, completo nondum trigeſimo aetatis anno, volunt accidiſſe: & ab hac ejus miſeriâ natum proverbium: *Ardens tunica.* Manethon autem, Euſebius & D. Iſidorus, ſunt auctores, Herculem anno vitae 52. cum in morbum peſtilentem incidiſſet, ſanitate deſperatâ, ob cruciatus acerbitatem, ſe ſe in flammam injeciſſe. Ariſtoteles bile atrâ agitatum violentas ſibi manus cenſet intuliſſe. Putabant, ut quis immortalis fieret, terrenum omne corpori admixtum, igne prius comburi oportere. ſic Ceres 4. Faſtorum, volens Triptolemo immortalitatem conferre: *Inque foco corpus pueri fervente favillâ Obruit, humanum purget ut ignis onus.* Martianus Capella, de Philologiâ in coelum transferendâ, lib. 2. *formae ac ſubſtantiae coepit formidare corporeae. Quippe perferendos flammarum coeleſtium globos, & ignes ardentium ſiderum mortalibus adhuc artubus, & gracilenta macilitate ſiccatis, non incaſſum tremebunda formidat.* DELRIUS.

1969. *Quos gnato paret*] Supra v. 1835. FARN.
1971. *Virtus*] Fortes virtus ſua coelo & immortalitate beat, ignavorum memoriam una cum corpore mors abſorbet. FARN.
1972. *Cano*] Tibi praedico. FARN.
1973. *Poenas cruentus*] Ab Herculis filiis enim & Iolao apud Marathonem poſtea devictus eſt. *vel ut alii* ejus ab Hyllo interempti caput ad Alcmenam allatum. FARNABIUS. Vide Euripidem Heraclidis; à quo Strabo lib. 8. diſſentit. Euripides ſcribit Euryſtheum non in pugna ab Iolao interemtum, ſed in pugna captum, vivum Alcmenae traditum fuiſſe. Strabo autem lib. 8. Εὐρυσθεὺς μὲν οὖν στρατεύσας εἰς Μαραθῶνα ἐπὶ τοὺς Ἡρακλέους παῖδας καὶ Ἰόλαον, βοηθησάντων Ἀθηναίων, ἱστορεῖται πεσεῖν ἐν τῇ μάχῃ· καὶ τὸ μὲν ἄλλο σῶμα Γαργηττοῖ ταφῆναι, τὴν δὲ κεφαλὴν χωρὶς ἐν τῇ Κορύθῳ, ἀποκόψαντος αὐτὴν Ἰολάου περὶ τὴν κρήνην Μακαρίαν, ὑπὸ ἁμαξιτόν. Pauſanias in Atticis ſimpliciter ab Iolao caeſum teſtatur, non addens in pugna an à pugna idipſum contigerit. DELRIUS.
1976. *Vinco*] Alii *Vito.* FARNABIUS.
1979. *Miſera*] Vid. 312. Herc. Fu. FARN.

1980. *Es*

Es numen, & te mundus aeternus tenet.
Credo triumphis. regna Thebarum petam,
Novumque templis additum numen canam.

GRONOVII.

1981. *Credo, triumphas.*] Quare inceptum dicit Scaliger, quod prius legebatur: *Credo triumphis?* Nempe quia & Lipsius prorsus κακοζήλως conjecit: *Io triumphe.* Nimis properarunt. Credo, inquit, victoriis tuis & maximis rebus gestis: illae enim jamdudum coelo te dignum omnibus persuaserunt. Nam ipsa sibi num credere debeat, dubitat.

VARIORUM.

1980. *Et mundus*] *Mundus*, id est, Coelum. Tamen liber, *numen aeternum.* haud improbe. Sequenti versu velim. *Io triumphe.* Et usurpo libens, post longam cum vitiis in hac Fabulâ pugnam. quae ipsa (uno verbo dicam) vitium: nec in ullo scripto manifestius φρόνημα & ὄγκος. LIPSIUS.

1982. *Novumque templis*] Scribit Pausanias Eliac. 1. se à Thasiis accepisse, Thasi esse Tyrium Herculem, jam initio ab illis cultum; qui cum se Graecis adjunxissent, simul Thebanum Herculem eo honore prosequi coeperunt. Marathonios tamen affirmare se mortalium primos Herculi divinos honores exhibuisse. sed Aristides id Atheniensibus adscribit, in Panathenaica. In quibusdam Thasiorum nummis argenteis vidi Herculis simulacrum cum clava & leonis exuviis. DELR.

CHORUS.

Herculis ἀποθέωσει adspirat Chorus, novumque numen adorat.

Numquam Stygias fertur ad umbras
Inclita virtus. vivite fortes;
Vos Lethaeos saeva per amnes
Nec fata trahent. sed cum summas
Exiget horas consumta dies,
Iter ad superos gloria pandet.
Sed tu domitor magne ferarum,
Orbisque simul pacator ades.
Nunc quoque nostras respice terras:
Et si qua novo bellua vultu
Quatiet populos terrore gravi,
Tu fulminibus frange trisulcis.
Fortius ipso genitore tuo
Fulmina mittes.

VARIORUM.

1983. *Nunquam*] Sup. v. 1835. & 1969. FARN.

1989. *Tu domitor*] Hercules. FARN.

1992. *Bellua*] Monstrum, tyrannus. FARN.

1994. *Tu fulminibus*] Supra v. 6. FARN.

1994. *Trisulcis.*] Trisulcum dicitur fulmen, propter ignes trium superiorum siderum ad terram deciduos, quorum summus ex nimio Saturni humore infuscat, ἀργής: imus ex ardore Martis cremat dissipatque, ψολόεις; medius è clara Jovis subtilitate penetrat etiam illaesis operimentis καταιβάτης. Jovi rursus tres datae sunt Manubiae, Minores, quae moneant; Majores quae XII. deorum concilio missae discutiant: Maximae, quas Jupiter eorundem nutu jaculatus, accendit, disperdit, imis summa commutat. FARN.

L. AN.

L. ANNAEI SENECAE
O C T A V I A.

P E R S O N A E.

OCTAVIA. NUTRIX OCTAVIAE. CHORUS Romanorum. SENECA. PRAEFECTUS. POPPAEA. AGRIPPINA. NERO. NUNCIUS.

A R G U M E N T U M.

Claudius Drusus Caesar Messalinae, quae illi Britannicum & Octaviam pepererat, quod Silio nupsisset, mori jussae, Agrippinam filiam fratris sui Germanici, viduam Cn. Dom Aenobarbi Neronis superinduxit; cujus filio Neroni Octaviam suam in matrimonium dedit. Claudio & Britannico veneno sublatis, Nero Imp. Octaviam, quam oderat, repudiat, Poppaeam Sabinam ducit. cujus divortii causa commoti populi tumultum multa caede reprimit, & Octaviam in Pandatariam ablegatam interfici jubet.

A C T U S   P R I M U S.

O C T A V I A.

Vitae pertaesa miserias suas deflet Octavia.

JAm vaga coelo sidera fulgens
Aurora fugat: surgit Titan
Radiante coma, mundoque diem
Reddit clarum.
Age tot tantis onerata malis,

Re-

GRONOVII.

5. EJa age tantis] Gruterus dedit, *Age tot annis*; etsi nec aspernetur, *Age tot tantis*, nec *Age tot tantisque*: quae omnia in scriptis reperiuntur. Sed plurium simul & meliorum est, *Age tot tantis*, admissum quoque à Delrio, hiatu, ut ait recepto. Certe haec de hiatu opinio

7. Al-

Repete assuetos jam tibi questus,
Atque aequoreas vince Alcyonas;
Vince & volucres Pandionias:
Gravior namque his fortuna tua est.
Semper genitrix deflenda mihi,
Prima meorum caussa malorum,
Tristes questus
Natae exaudi, si quis remanet
Sensus in umbris. utinam ante manu
Grandaeva sua mea rupisset
Stamina Clotho; tua quam moerens
Vulnera vidi,
Oraque foedo sparsa cruore!
O lux semper funesta mihi!
Tempore ab illo lux est tenebris
Invisa magis.
Tulimus saevae jussa novercae,

Hosti-

GRONOVII.

ista subjiciendi causa fuit. Sed hic si hiatus est, veteribus placuit. Livius lib. 5. *Videte quot res quam inutiles sequantur illam viam consilii.* Eodemque in oratione Camilli: *tot tam valida oppida.* lib. 21. *inter tot tam effrenatarum gentium arma.* l. 25. *Unde tot hostes tam subito exciti prope deleto exercitu forent.* Sic scribendum est apud Florum lib. 4. cap. 12. *tot tam fortibus, tam subito, tam cum consilio venientibus.* Ubi vulgo, *tunc tam fortibus.* Auctor de bello Afric. *tot tam claris victoriis partis.*

20. *Lux est tenebris*] Auctorem scripsisse censeo: *Tempore ab illo lux ò tenebris Invisa magis.*

VARIORUM.

7. *Alcyonas*] Aves illae in quas mutati sunt Ceyx rex Trachinis in Aegaeo submersus cum Alcyone uxore, Neptuni filia. quibus avibus nidificantibus, mare pacatur, quod tempus *Alcedonia* dicitur. Vide Agam. v. 674. FARNABIUS.

8. *Volucres Pandionias*] Lusciniam & hirundinem, in quas mutatae Procne & Philomela Pandionis regis Athenarum filiae, Agamem. v. 665. FARN.

10. *Genitrix*] Valeria Messalina; quam cum super cetera dedecora etiam Claudius C. Silio nupsisse comperisset, supplicio affecit. DELRIUS.

10. *Deflenda*] Dedecore tuo *vel* morte *propter seq.* FARNABIUS.

13. *Si quis*] Poëtis hoc familiare, ut simulacris hisce apud inferos maneant memoria & affectus. FARN.

15. *Mea*] Vitae meae abscidisset telam Parca. Herc. Fur. v. 558. FARN.

16. *Tua quam*] Claudius Valeriam Messalinam repudiatis Urgulanilla & Aelia Paetina uxorem duxit. insatiatae libidinis mulier praeter alia dedecora C. Silio nupsit, quod ubi comperisset Imperator supplicio affecit; illa autem cum timide & frustra ferrum pectori & jugulo admovisset, à tribuno tandem confossa interiit. FARN.

22. *Novercae*,] Agrippinae: haec mortua Messalina, Claudio patruo suo nupsit. DELRIUS.

24. *Tri-*

Hostilem animum, vultusque truces.
Illa illa meis tristis Erinnys
Thalamis Stygios praetulit ignes:
Teque extinxit, miserande pater,
Modò cui totus paruit orbis
Ultra Oceanum, cuique Britanni
Terga dedêre,
Ducibus nostris ante ignoti,
Jurisque sui.
Conjugis (heu me) pater insidiis
Oppresse jaces; servitque domus
Cum prole tua capta tyranno!

VARIORUM.

24. *Tristis*] Nuptiis infausti exitus furias statuunt auspices & pronubas. *Nam mihi nec Juno, nec Hymen, sed tristis Erinnys, Praetulit infaustas sanguinolenta faces.* Ovid. vid. Med. v. 17. FARN.

26. *Extinxit,*] Boleto venenato Claudium Agrippina sustulit. FARN.

26. *Pater.*] T. Claudi. FARN.

27. *Cui totus*] Namque *Ille Britannos ultra noti Litora ponti & coeruleos Scuta Brigantas dare Romuleis Colla catenis jussit, &c.* FARN.

30. *Ducibus*] Noti & quidem tentati Julio Caesari, sed non subacti: ut & Augusto. FARN.

32. *Conjugis*] Tuae, Agrippinae, supra v. 22. FARN.

33. *Oppresse*] Boleto venenato. DELRIUS.

34. *Tyranno!*] Neroni. FARNABIUS.

NUTRIX OCTAVIAE.

Propter alumnae suae Octaviae calamitatem sublimis & aulicae vitae conditionem execratur.

FUlgore primo captus, & fragili bono
Fallacis aulae quisquis attonitus stupet,
Subito labantis ecce Fortunae impetu
Modò praepotentem cernat eversam domum,
Stirpemque Claudii, cujus imperio fuit

Subje-

VARIORUM.

35. *Fragili bono*] Interpretantur *facili*, inconstanti: haud male tamen legatur, *fragili.* RAPHEL.

35. *Facili*] Levi, *vel* quod etiam malis citra virtutem contingat. FARNABIUS.

37. *Latentis*] Al. *Labantis.* FARN.

40. *Li-*

Subjectus orbis; paruit liber diu
Oceanus, & recepit invitus rates.
En qui Britannis primus imposuit jugum,
Ignota & ante classibus texit freta,
Interque gentes barbaras tutus fuit,
Et saeva maria; conjugis scelere occidit,
Mox illa gnati. cujus extinctus jacet
Frater venenis. moeret infelix soror,
Eademque conjux. nec graves luctus valet
Ira coacta tegere. crudelis viri
Secreta refugit semper, atque odio pari
Ardens mariti, mutua flagrat face.
Animum dolentis nostra solatur fides,

Pie-

GRONOVII.

42. *En qui Britannis*] De hac Claudii victoria sunt bella aliquot epigrammata in Catalectis. In quorum uno: *Conspectu devicta tuo Germania, Caesar, Subdidit insueto colla premenda jugo.* Delrius corrigit, *Britannia, Caesar*: nam quod passim in lapidibus & nummis vocetur *Germanicus*, propter levieulas victorias à legatis ejus partas fieri: unam vero ejus expeditionem in Britanniam fuisse. Sane mentio *Germaniae* ibi locum non habet. Nomen autem *Germanici* non ob leviculas victorias, sed fratre majore in Juliam familiam adoptato statim sumpsisse Claudium testis Suetonius. Itaque scripsit auctor: *Germanice Caesar.* Dio lib. LX. *Οὕτω μὲν Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικὸς, ὁ τοῦ Δρούσου, τοῦ τῆς Λιβίας παιδὸς υἱὸς, τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔλαβε.* Nam & *Britanniae* mentionem ibi commodam esse negant versus praecedentes

50. *Odio pari Ardens mariti*] *Pari* quo referes? Forte tamen ad tempus & *τὸ semper.* Sed quomodo *mutua*, quum nullo etiam verbo dictum sit Neroni Octaviam odio esse? Scribe: *atque odio pari Ardet maritus: mutua flagrant face.* Exposuit scelera Neronis: hinc luctum & male dissimulatam iram uxoris: tum ut solent odisse improbi, quos injuste laeserunt, malevolentiam mariti: denique de ambobus, mutuum gerunt animum, utrimque offensum & minacem.

VARIORUM.

40. *Liber diu*] Pop Britanniae diu liberi FARN.

41. *Rates*] Nostras, Romanas. FARN.

42. *En qui Britannis*] Sup. vers. 28. FARNABIUS. Restitutio hujus loci Josepho Scaligero debetur. antea enim legebatur: *En qui ora Tanais primus imposuit jugo.* vide Castigationes ejus in Catullum, Tib. & Prop. COMMEL. Refingendum esse conjiciebat N. Heinsius: *En qui arta Tamesi primus imposuit juga.* vid. Syllog. Epist. à Cl. Burm. edit. Tom. 2. pag 826. SCHRODERUS.

43. *Ignota tantis*] Probo conjecturam praeceptoris mei Lipsii: *Ignota & ante.* atque utinam vel unus codex ei fidem etiam adstrueret, ad orcum mihi iret lectio vulgata. GRUTERUS.

46. *Gnati*] Neronis. inf. v. 305. FARNABIUS.

47. *Frater venenis.*] Britannicus frater Octaviae uterinus; Neronis, per adoptionem Claudii: quem Nero, ut imperium solus & sine aemulo obtineret, Locustae veneficae opera sustulit. FARNABIUS.

48. *Eademque*] Octavia, quam duxerat adoptatus à Claudio Nero. FARN.

49. *Crudelis*] Maritum aversata, non sustinet sola cum illo esse. FARN.

50. *Odio pari*] Octavia Neronem haud minus odit, quam ipsam Nero. FARN.

53. *Mu-*

Pietasque frustra. mutat immitis dolor
Consilia nostra. nec regi mentis potest
Generosus ardor, sed malis vires capit.
Heu, quam nefandum prospicit noster timor
Scelus. quod utinam numen avertat Deûm!

VARIORUM.

53. *Mutat*] Dolor facit, ut Octavia meorum consiliorum immemor ultionem meditetur. FARNABIUS. Exemplaria Ortelianum & Aldinum, *mittit*, id est, rejicit, spernit. RAPHEL.

OCTAVIA. NUTRIX.

Lugentem Octaviam nutrix consolatur, & à vindicta, quam cogitat, dehortatur.

Oct. O Mea nullis aequanda malis
Fortuna! licet repetam luctus
Electra tuos. tibi moerenti
Caesum licuit flere parentem;
Scelus ulcisci vindice fratre,
Tua quem pietas hosti rapuit,
Texitque fides: me crudeli
Sorte parentes raptos prohibet
Lugere timor, fratrisque necem
Deflere vetat, in quo fuerat
Spes una mihi,
Totque malorum breve solamen.

Nunc

VARIORUM.

58. *Nullis*] Omnibus major. FARNABIUS.

59. *Luctus*] Electra enim apud Sophoclem largiter Agamemnonem ab Aegistho & Clytemnestra caesum deflet, expectans interim ut Orestes aliquando reversus patris caedem ulcisceretur. FARN.

63. *Hosti rapuit,*] Matri & Aegistho. vid. Agam. v.920. FARN.

65. *Prohibet Lugere timor,*] Acerbum hoc & crudele Cicero in Pisonem. *Quis hoc fecit ullâ in Scythiâ tyrannus, ut eos quos luctu afficeret, lugere non fineret? moerorem relinquis, moeroris aufers insignia. eripis lacrymas, non consolando, sed minando.* DELRIUS.

66. *Fratrisque*] Britannici. sup. v. 47. FARN.

67. *Deflere vetat,*] Quod tyrannicum & acerbum est. FARN.

69. *Totque*] *Stat magni nominis umbra. & ut quem-*

Nunc in luctus servata meos,
Magni resto nominis umbra.
Nutr. Vox (heu) nostras perculit aures
Tristis alumnae.
Cessas thalamis inferre gradus
Tarda senectus? *Oct.* Excipe nostras
Lacrimas, nutrix, testis nostri
Fida doloris. *Nutr.* Quis te tantis
Solvet curis, miseranda, dies?
Oct. Qui me Stygias mittet ad umbras.
Nutr. Omina (quaeso) sint ista procul.
Oct. Non vota meos tua nunc casus,
Sed fata regunt. *Nutr.* Dabit afflictae
Meliora Deus tempora mitis.
Tu modò blando vince obsequio
Placata virum. *Oct.* Vincam saevos
Ante leones, tigresque truces,
Fera quam saevi corda tyranni.
Odit genitos sanguine claro,
Spernit superos hominesque simul,
Nec fortunam capit ipse suam,

Quam

GRONOVII.

70. *Luctus servata meos,*] Immo *meros.* Erat superstite fratre aliquod intervallum luctus, nunc unus & perpetuus est.

VARIORUM.

quercus trunco non frondibus efficit umbram. Lucan. de Pompejo. FARN.

75. *Tarda senectus?*] Mea, id est, cur ego seniotarda cesso thalamos Octaviae ingredi? FARN.

79. *Qui me*] Dies sc. ille quo moriar. FARN.

86. *Ante leones,*] Haec de Nerone ejusque immani saevitiâ Octavia, leonibus ipsum & tigribus comparans; quemadmodum & divus Paulus 2 ad Timoth. cap. 4. vers. 17. de eodem Nerone loquens, *liberatum se*, ait, *de ore* LEONIS. Facit huc vel maxime, insignis ex veteri Scholiaste Juvenalis locus, ubi inter alia ad Sat. 5. ita habet: *Seneca ab Agrippina erudiendo Neroni in palatium adductus saevum immanemque natum & sensit cito & mitigavit. Inter familiares tamen solitus dicere: Non fore saevo illi* LEONI, *quin, gustato semel hominis cruore, ingenita redeat saevitia.* PONTANUS.

90. *Nec fortunam*] Secunda Fortuna ebrius & elatus sibi temperare non potest, nec se intra officii fines continere. FARNABIUS.

91. Sce-

Quam dedit illi per ſcelus ingens
Infanda parens. licet ingratum
Dirae pudeat munere matris,
Hoc imperium cepiſſe; licet
Tantum munus morte rependat:
Feret hunc titulum poſt fata tamen
Foemina longo ſemper in aevo.
Nutr. Animi retine verba furentis.
Temere emiſſam comprime vocem.
Oct. Toleranda quamvis patiar, haud umquam queant,
Niſi morte triſti, noſtra finiri mala.
Genitrice caeſa, per ſcelus rapto patre,
Orbata fratre, miſeriis, luctu obruta,
Moerore preſſa, conjugi inviſa, ac meae
Subjecta famulae, luce non grata fruor;
Trepidante ſemper corde, non mortis metu,

Sed

GRONOVII.

100. *Toleranda quamvis patiar,*] Lipſius, *quaevis*, ut ſit ſenſus: poſſim coërcere animum, ſi modo ea feram, quae alius ferat: & laudat Delrius. Grutero non videtur opus, ut dilabamur ad conjecturas: *quamvis* enim *toleranda* poni pro quamlibet, h. e. extremis & ultra quae nihil queat tolerari. At vis particulae contraria eſt: nam *quamvis toleranda* ſunt omnino toleranda, ut in exemplo, quod ipſe ſubjieit, *quamvis parvae latebrae*, ſunt valde parvae. Mihi nec ſequentia videntur bene ſubnecti, niſi ſcribas: *Toleranda quaevis paterer. at nunquam queunt, Niſi morte triſti, noſtra finiri mala.*

VARIORUM.

91. *Scelus*] Caedem Claudii mariti & Britannici privigni. Sup. v. 45. FARN.

92. *Licet*] Licet matrem Agrippinam, cujus maleficiis imperium adeptus eſt, mori juſſerit. intra v. 305. FARN.

96. *Titulum*] Parti filio imperii. quod per matris ſuae ſcelus imperat Nero. FARN.

100. *Toleranda quamvis*] Haec ſcena à ſuperiore non divellenda fuit, quod codex Manuſcriptus indicat. FABRITIUS. Lipſ. emendat, *Quaevis*. hae mente: animo meo moderari & linguam eoërcere vis; poſſem equidem ſi toleranda, & quae ſola mors finiat. FARNABIUS. Non videtur neceſſe ut dilabamur ad conjecturas. *quamvis* enim *toleranda* ponitur pro *quamlibet*, hoc eſt extremis, & ultra quae nihil queat tolerari. Sic Cicero: *quamvis parvis Italiae latebris contentus eſſem.* Virgilius: *Ut quamvis avido parerent arva colono.* Noſter Hercule Oetaeo, v. 1860. *expedi in planctus tamen Defeſſa quamquam brachia.* GRUTERUS.

101. *Triſti*] Amara, acerba. DELRIUS.

105. *Famulae*] Poppaeae, è familia concubinae (inf. v. 191.) equiti quidem Rom. ante nuptae, quam ſuperinduxit Nero die duodecimo poſt divortium Octaviae. infr. v. 719. FARNABIUS.

107. *Abſit*

Sed ſceleris. abſit crimen à fatis meis:
Mori juvabit. poena nam gravior nece eſt
Videre tumidos & truces miſerae mihi
Vultus tyranni, jungere atque hoſti oſcula,
Timere nutus; cujus obſequium meus
Haud ferre poſſet, fata poſt fratris, dolor,
Scelere interemti; cujus imperium tenet
Et morte gaudet auctor infandae necis.
Quam ſaepe triſtis umbra germani meis
Offertur oculis, membra cum ſolvit quies,
Et feſſa fletu lumina oppreſſit ſopor!
Modò facibus atris armat infirmas manus,
Oculoſque, & ora fratris infeſtus petit:
Modo trepidus idem refugit in thalamos meos.
Perſequitur hoſtis, atque inhaerenti mihi
Violentus enſem per latus noſtrum rapit.
Tunc tremor, & ingens excutit ſomnos pavor,

Re-

GRONOVII.

118. *Modo facibus atris*] Suſpicor fuiſſe: *Nunc facibus atris:* & mox, *Nunc trepidus idem.* Nam quod in Troadib. verſ. 945. pariter corruptum exiſtimo: ut & in Phoeniſ. v. 221. malo cum Raphelingio: *Et laticis hauſtu.*

VARIORUM.

107. *Abſit crimen*] Nullum neci meae praetexatur crimen. quam tamen adulterii crimine poſtea adeo impudenter inſimulavit, ut omnibus in quaeſtione negantibus, Anicetus eam à ſe dolo ſtupratam fateretur. Quin & adnlterii cum Alexandrino tibicine & abacti partus falſo criminabatur. FARN.

112. *Haud ferre poſſet,*] Fortaſſis: *Haud ferre potis eſt*: ut ſaepe Lucretius.

114. *Morte gaudet*] Imperii ſorte & parte qnae ipſi ex morte Brit. obtigerat, Lipſ. itaque; *ſorte* legendum autumat. FARN.

115. *Umbra*] Homicidae ſcelerum ſuorum conſcientia territi opinioni de furiis & occiſorum ombris ſceleratos perſequentibus viam fecerunt. FARNABIUS.

116. *Membra cum ſolvit quies*] Membrorum enim compages ſomno ſolvuntur, auctore Paullo Aegineta l. 1. c. 97. Homerus Odyſſ. σ'. Εὗδε δ' ἀνακλινθεῖσα, λύθεν δ' οἱ ἅψεα πάντα. qnare ab eodem ſomnus vocatur λυσιμελὴς, quemadmodum & ab Apollonio 4. Argon. & Orpheo in hymnis. DELRIUS.

119. *Fratris infeſtus*] Neronis illi per adoptionem fratris. FARNABIUS.

122. *Violentus enſem*] Non hallucinatur hic Farnabius, qui haec ad Britannici umbram referat, quae Neronem in thalamos Octaviae refugientem infeſta perſequatur. Poſſes alioquin intelligere de Nerone ipſo, viciſſim ſe à Britannici furiis defendente, eique per latus uxoris Octaviae ferrum adigente. Poſſes, inquam, ſiquidem ut veneno interemtum Britannicum, ſic ferro & aperta vi petitum à Nerone eumdem umquam fuiſſe conſtaret. SCHRODERUS.

122. *Violentus*] Celeriter agere videtur enſem

in

Praeferre potuit sanguine alieno satum,
Genitamque fratris conjugem captus sibi
Toris nefandis flebili junxit face.
Hinc orta series facinorum, caedes, doli,
Regni cupido, sanguinis diri sitis;
Mactata soceri concidit thalamis gener
Victima, tuis ne fieret hymenaeis potens.
Prô facinus ingens! foeminae est munus datus
Silanus, & cruore foedavit suo

Pa-

GRONOVII.

141. *Fratris conjugem captus*] Lipsius, *Genitamque fratre conjugem captam.* Delr. ait ab historiae veritate se compelli castigare: *Genitamque fratris conjugem captam.* Gruterus ait omnia bene se habere, si *genitam* interpretemur natam. Sed quis ita loquitur? Tum ne sic quidem omnia bene se habent. Scribe: *Genitamque fratre conjugem incestus sibi Tori nefandi flebili junxit face,*

VARIORUM.

140. *Sanguine*] Neronem quem peperit Agrippina filia Germanici Neroni filio Antoniae. FARNABIUS.

142. *Toris nefandis*] Fratris enim vel sororis filiam uxorem ducere non licet. Suetonius Tranquillus lib. 5. Agrippinae, inquit, Germanici fratris sui filiae per jus osculi & blanditiarum occasiones inlectus in amorem, subornavit proximo Senatu qui cogerent se ad ducendam eam uxorem, quasi reip. interesset, dandamque ceteris veniam talium conjugiorum; quae ad id tempus injusta habebantur, ac, vix uno interposito die, confecit nuptias, non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari; cujus officium nuptiarum & ipse nna cum Agrippina celebravit. Eadem à Cornelio Tacito lib. 12 commemorantur, nisi quod Tacitus unum Taledium Severum equitem Romanum exemplum hoc secutum fuisse refert. DELRIUS.

142. *Flebili face*] Tristibus & infaustis nuptiis. Theb. v. 263. & 507. Med. v. 17. adde quod xxx. Senatorum & Romanorum equitum innumerorum caede, nuptias has celebravit. FARNABIUS. Facem hanc sponsae mater praeferebat. noster inferius; —— *dira cui genitrix facem Accendit* —— & actu 3. Agrippina dicit se Stygiam facem Neronis & Poppaeae nuptiis praeferre. licet haut sciam ex Graeco hoc an Romano more dicatur. Vide supra Medeae versu 27. Romae enim pueri videntur facem praetulisse. In Plauti Casina Villicus Chalino armigero servo minatur, *Primo omnium lucebis huic novae nuptae facem.* Catullus: *Tollite ô pueri facem.* apud Graecos & plerosque Barbaros hoc munus matris erat, ut ostendit Euripides in Iphigenia Aulidensi, apud quem jubenti Agamemnoni domum rediret, dicentique curaturum se omnia, quae ad filiae nuptias pertinerent, respondet Clytaemnestra; —— *τίς δ' ἀνασχήσει φλόγα; Αγ. ἐγὼ παρέξω φῶς ὃ νυμφίοις πρέπει. Κλυ. οὐχ ὁ νόμος οὗτος* —— & in Phoenissis ait Jocastae, *ἐγὼ δ' οὔτε σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς Νόμιμον ἐν γάμοις, ὡς πρέπει ματέρι.* in Troadibus cum Cassandra furore percita sibi *ipsi* facem praeferret non aliam ob causam dixit Hecuba: *παράδοτ' ἐμοὶ φῶς, οὐ γὰρ ὀρθὰ πυρφορεῖς Μαινὰς θοάζουσ'.* Apollonii scholiastes Argonaut. 4. *τὸ παλαιὸν τὰς μητέρας τῶν γαμούντων ἐν τοῖς γάμοις δᾳδουχεῖν ἔθος ἦν.* DELRIUS.

145. *Gener*] L. Silanus Octaviae sponsus funesto illo nuptiarum die interfectus est. FARNABIUS.

146. *Hymenaeis*] Nuptiis. vid. Phoen. v. 262. FARNABIUS.

147. *Foeminae*] Agrippinae pro munere & victima nuptiali datus. FARN.

148. *Silanus*,] Tres hoc tempore Silani fuerunt, Appius pater, & duo filii M. & L. hic de Lucio Silano fit sermo, qui Octaviae sponsus

fu-

Patrios penates, criminis ficti reus.
Intravit hostis (hei mihi) captam domum
Dolis novercae, Principis factus gener,
Idemque gnatus, juvenis infandi ingenii
Capaxque scelerum, dira cui genitrix facem
Accendit, & te junxit invitam metu.
Tantoque victrix facta successu ferox,
Ausa imminere est orbis imperio sacri.
Quis tot referre facinorum formas potest,
Et spes nefandas foeminae, & blandos dolos
Regnum petentis per gradum scelerum omnium?
Tunc sancta Pietas extulit trepidos gradus,
Vacuamque Erinnys saeva funesto pede
Intravit aulam; polluit Stygia face
Sacros penates; jura Naturae furens
Fasque omne rupit; miscuit conjux viro
Venena saeva; cecidit atque eadem sui

Mox

GRONOVII.

156. *Orbis imperio sacri.*] Non orbis est augustus, sed imperium orbis. Scribe igitur: *orbis imperio sacro.*

VARIORUM.

funesto die nuptiarum Claudii & Agrippinae fuit interfectus: auctores Seneca, Tacitus, & Suetonius. DELRIUS.

149. *Criminis*] Incestus confícti & à Vitellio illi objecti. FARNABIUS.

149. *Criminis ficti reus.*] Rem gestam describit Tacitus Annal. lib. XII. c. 3. 4. SCHRODERUS.

150. *Intravit hostis*] Nero hospes, alienus. ut sup. v. 140. FARNABIUS. Nero. sed Moguntin. de ipsamet Octavia; *Intravi hostis.* male. nam loquitur nutrix.

151. *Novercae*] Agrippinae. FARN.

151. *Principis*] Te ô Octavia in uxorem accepta. FARN.

152. *Gnatus,*] Per adoptionem. FARN.

153. *Dira cui*] Med. v. 16, FARN.

156. *Sacri.*] Augusti. i.e. Imperatori Rom. gubernati. FARN.

160. *Tunc sancta*] Quando Agrippina intravit. FARNABIUS.

161. *Erinnys*] Agam. v. 83. Megaera, discordia. FARN.

162. *Aulam*] Angustam domum. FARN.

163. *Jura naturae*] Nam patrui nuptiis ad omne flagitium exercita, ardore retinendae potentiae, eousque immanitatis provecta fuit, ut se temulento filio comtam & ad incestum paratam obtulerit; & commissum facinus; nisi Senecae astu disjectum fuisset, ut ex Cluvio & ceteris, uno Fabio Rustico dissentiente, Tacitus commemorat. DELRIUS.

164. *Miscuit*] Sup. v. 26. FARNABIUS.

165. *Cecidit*] Infra v. 305. FARN.

 168. *Si*

Mox scelere gnati. tu quoque extinctus jaces
Deflende nobis semper, infelix puer,
Modò sidus orbis, columen Augustae domus,
Britannice, (heu me) nunc levis tantum cinis,
Et tristis umbra; saeva cui lacrimas dedit
Etiam noverca, cum rogis artus tuos
Dedit cremandos, membraque & vultus Deo
Similes volanti, flamma fervens abstulit.
Oct. Extinguat & me, ne manu nostra cadat.
Nutr. Natura vires non dedit tantas tibi.
Oct. Dolor, ira, moeror, miseriae, luctus, dabunt.
Nutr. Vince obsequendo potius immitem virum.
Oct. Ut fratrem ademtum scelere restituat mihi?
Nutr. Incolumis ut sis ipsa, labentem ut domum
Genitoris olim sobole restituas tua.
Oct. Exspectat aliam Principis sobolem domus:
Me dira miseri fata germani trahunt.
Nutr. Confirmet animum civium tantus favor.
Oct. Solatur iste nostra, non relevat, mala.

Nutr.

VARIORUM.

168. *Sidus orbis*,] Possidonius: *ἦτος τοι Ῥώμης ὁ μέγας ξεῖνε πατρίδος ἀστὴρ Μάρκελλος κλεινῶν Κλαυδίος ἐκ πατέρων. Claudius hic Romae quondam memorabile sidus Marcellus, patrum stirpe satus veterum.* Commentar. antiquis in Juvenal. legitur, Locustam, nobilem veneficam, à Nerone increpitam, quod Britannico lentum venenum parasset, tam efficax dedisse, ut antequam Britan. poculum exhauriret, in convivio Neronis expiraret. qua de re citatur ibidem fragmentum Turni Arunci, ex Satyris, quod ita recenseo; *Et quae Caesareas soboles horrenda Locusta Occidit, curis dum liberat arte Neronem.* DELRIUS.

170. *Cui lachrymas dedit*] Nam ignaram necis, aegerrime tulisse scribit Cornel. Tacitus. DELRIUS.

172. *Membraque & vultus*] In libro Regiomontani post hunc versum haec verba ad marginem adscripta erant: *Hic desunt triginta versus, secundum aliquos; sed nihil deesse credo.* FABRITIUS.

172. *Deo Similes*] Cupidini volucri alato. FARNABIUS.

176. *Dolor, ira*] Foeminae. FARN.

178. *Ut fratrem*] Quorsum obsequium? neque enim ego vel officiis meis corda tyranni vincam, neque ille potest damna mihi pensare. FARN.

181. *Aliam*] Ex pellice scilicet Poppaea, quam mihi superducere cogitat. FARN.

182. *Me dira*] Ego non alia quam quae fratri meo Britannico fata obtigerunt exspecto. FARNABIUS.

183. *Tantus*] Qui magnus erat in Octaviam. FARNABIUS.

184. *Non relevat*,] Non minuit, non tollit. FARN.

189. Ju-

Nutr. Vis magna populi eſt. *Oct.* Principis major tamen.
Nutr. Reſpiciet ipſe conjugem. *Oct.* pellex vetat.
Nutr. Inviſa cunctis nempe. *Oct.* ſed cara eſt viro.
Nutr. Nondum uxor eſt. *Oct.* jam fiet, & genitrix ſimul.
Nutr. Juvenilis ardor impetu primo furit;
Langueſcit idem facile, nec durat diu
In Venere turpi, ceu levis flammae vapos.
Amor perennis conjugis caſtae manet.
Violare prima quae toros auſa eſt tuos,
Animumque domini famula poſſedit diu,
Jam metuet eadem, nempe praelatam ſibi
Subjecta & humilis: atque monumenta exſtruit,
Quibus timorem faſſa teſtatur ſuum.
Et hanc levis fallaxque deſtituet deus
Volucer Cupido. ſit licet forma eminens,
Opibus ſuperba; gaudium capiet breve.
Paſſa eſt ſimiles ipſa dolores
Regina deûm, cum ſe formas
Vertit in omnes dominus coeli,
Divûmque pater:

Et

GRONOVII.

185. *Vis magna populi eſt.*] Videtur imitatus auctor Neronis verba apud Tacitum lib. 15. ann. *populum Romanum vim plurimam habere, parendumque retinenti.*

VARIORUM.

189. *Juvenilis*] Ἀεὶ δ' ὁπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἠερέθονται. FARN.

191. *In Venere*] Ut hic, inceſtu ſcilicet. ſup. v. 139. FARN.

191. *In Venere turpi.*] Eſt, qui ad inceſtum Neronis cum matre referat; de quo Tacit. Annal. lib. XIV. c. 2. Alii ad Poppaeam adulteram. Gruterus ad Acten Neronis, de qua cap. modo laudato. SCHRODERUS.

194. *Famula*] Sup. verſ. 102. FARN.

195. *Jam metuet eadem*] Ne itidem alia ſibi praeferatur, ut illa mihi. FARNABIUS. Forſan, *metuit.* Et neſcio, an hos tres verſus ullus unquam intellexerit: certe nemo interpretatus eſt ut debuit. capiunt omnes de Poppaea: ſed falſo. Acten concubinam notant; de qua Tacitus bis meminit lib. 13. & Dio Caſſius lib. 41. affirmantque Neroni potiorem fuiſſe Octavia. GRUTERUS.

196. *Monumenta*] Signa quibus ſe jam timere oſtendit. FARNABIUS

202. *Regina*] Juno. FARN.

205. *Pen-*

Et modò pennas ſumpſit oloris;
Modò Sidonii cornua tauri;
Aureus idem
Fluxit in imbri. fulgent coelo
Sidera Ledae. patrio reſidet
Bacchus Olympo. Deus Alcides
Poſſidet Heben, nec Junonis
Jam timet iras; cujus gener eſt,
Qui fuit hoſtis. vicit ſapiens
Tamen obſequium conjugis altae,
Preſſuſque dolor. ſola Tonantem
Tenet aethereo ſecura toro
Maxima Juno; nec mortali
Captus forma deſerit altam
Jupiter aulam. tu quoque terris
Altera Juno, ſoror Auguſti,
Conjuxque, graves vince dolores.
Oct. Jungentur ante ſaeva ſideribus freta,
Et ignis undae, Tartaro triſti polus,
Lux alma tenebris, roſcidae nocti dies:
Quam cum ſceleſti conjugis mente impia
Mens noſtra; ſemper fratris extincti memor.

Uti-

VARIORUM.

205. *Pennas*] Jupiter enim ſpecie Cygni adivit Ledam uxorem Tyndari regis Laconis. Hippol. v. 302. FARN.

206. *Sidonii*] Ubi in taurum mutatus rapuit Europam Agenoris filiam regis Sidonis. Hippol. v. 302. FARN.

207. *Aureus*] Ubi Jup. aureus imber factus, per alienas tegulas in Danaës Acriſii filiae gremium influxit, fucumque fecit mulieri. FARN.

209. *Sidera*] Caſtor & Pollux (alter ſaltem) Bacchus & Hercules ex Jovis adulteriis nati & in deorum numerum relati. FARN.

210. *Bacchus*] Herc. Fu v. 455. FARN.

211. *Poſſidet*] Hercules enim Heben duxit uxorem, deorumque numerum prius imparem aequavit. vide Agamem. v. 810. & Herc. Oet. v. 1437. FARNABIUS.

213. *Vicit ſapiens*] Obſequium tamen Junonis prudenter exhibitum, & diſſimulatus dolor animum Jovis flexit vicitque. FARN.

214. *Altae*] Al. *Alte Preſſuſque dolor.* ita Virg. Aen. *premit altum corde dolorem.* FARN.

220. *Altera*] Quia *Diviſum imperium cum Jove Caeſar habet?* anne argutius, quia ſoror & conjux

Utinam nefandi Principis dirum caput
Obruere flammis Coelitum rector paret,
Qui saepe terras fulmine infesto quatit,
Mentesque nostras ignibus terret sacris,
Novisque monstris! vidimus coelo jubar
Ardens, cometam pandere infestam facem,
Qua plaustra tardus noctis aeterna vice
Regit Bootes, frigido Arctoo rigens.
En ipse diro spiritu saevi ducis
Polluitur aether, gentibus clades novas

Mi-

VARIORUM.

jux Neronis, ut illa Jovis? sup. v. 45. FARN.

230. *Ignibus*] Fulmine. FARN.

230. *Terret*] *Humanas tonitrua mentes.*° FARN.

231. *Monstris*] Prodigiis, cometis mutationem regum portendentibus, Lucan. *mutantem regna Cometem.* infra v. 232. FARN.

231. *Vidimus*] Ex fide historiae dictum, nam Tacitus 14. Annal. de his temporibus agens; *Inter quae* (inquit) *Cometes effulsit: de quo vulgi opinio est, tanquam mutationem regis portendat.* & Seneca lib. 7. nat. quaest. cap. 17. *nec hunc, qui sub Nerone Caesare apparuit, & cometis detraxit invidiam, illi similem fuisse, qui sub necem D. Julii Veneris ludos genitricis, circa undecimam horam diei emersit.* & cap 21. *Sex enim mensibus hic, quem nos Neronis principatu laetissimo vidimus, spectandum se praebuit, in diversum illi Claudiano circumactus. Ille enim à Septentrione in verticem surgens Orientem petiit, semper obscurior: hic ab eadem parte coepit, sed in Occidentem tendens ad meridiem flexit, & ibi se subduxit oculis.* & cap. 29. *Intra sextum mensem dimidiam coeli partem transcurrit hic proximus, à Septentrione motus sui initium fecit, & per Occidentem in Meridiana pervenit, erigensque suum cursum obstituit.* DELRIUS.

232. *Cometam*] Cometes hic accidit Nerone IV. Cor. Cosso Coss. anno Christi vulgari LX. Sex enim mensibus, hic, quem nos Neronis principatu latissimo (legendum credo *laetissimi*; nam cap. 17. dixerat detraxisse hunc Cometae invidiam) vidimus spectandum se praebuit. Sen. 7. nat. quaest. cap 21. FARNABIUS.

233. *Qua plaustra*] In Septentrione. Med. v. 315. semper autem Septentrionem versus apparent Cometae, unde & hic motus sui initium fecit, & per Occidentem in Meridiana pervenit, ubi cursum erigens suum oblituit. c. 29. lib. 7. natur. quaest. FARN.

234. *Frigido Arctoo*] *Frigido Arctoo* posuit pro *frigida Arcto*, sive *frigore Arctoo.* Nam ut Arctos, sive polus Arcticus illis frigidus; ita ex adverso Antarcticus sive Australis existimabatur esse calidus. Hoc sensisse demonstrat vel Lucanus illo versu Pharsaliae: *Nec polus adversi calidus qua mergitur Austri.* Polum ecce Australem calidum appellat, aspectu scilicet Borealis, quem solum frigidum credebant: cum tamen, si naturam locorum & parem utriusque poli ab ecliptica distantiam videamus, non minus sub Antarctico, quam ipso Arctico rigens sit & frigidum coelum. Quod nec ignorarunt ante Lucanum plerique veterum: & notum illud Poëtae, de Zonis hisce loquentis; *Quarum, quae media est non est habitabilis aestu, Nix tegit alta duas. Duas*, nimirum extremas Arctici & Antarctici. Facit huc porro locus Lucani lib. 8. v. 363. item l. 10. v. 250. ubi *frigus Arctoum* dixit quod Senecae dicitur *frigidum Arctoum.* PONTANUS.

235. *Spiritu*] Alludit ad causam Cometarum, ubi plurimum exhalationis calidae & pinguis ad supremam aëris regionem elevatur. Sic Oed. v. 36. FARNABIUS.

236. *Gentibus*] *Ventorum quoque certa dabunt tibi signa Cometae, Illi etiam belli motus feraque arma minantur, Magnorum & clades populorum, & funera regum.* FARN.

237. *Dum*

Minantur aſtra, quas regit dux impius.
Non tam ferum Typhona neglecto Jove
Irata tellus edidit quondam parens.
Haec gravior illo peſtis. hic hoſtis deûm
Hominumque, templis expulit ſuperos ſuis:
Civeſque patria: ſpiritum fratri abſtulit;
Hauſit cruorem matris: & lucem videt?
Fruiturque vita, noxiamque animam trahit?
Prô, ſumme genitor, tela cur fruſtra jacis
Invicta toties temere regali manu?
In tam nocentem dextra cur ceſſat tua?
Utinam ſuorum facinorum poenas luât
Nero, ipſe Divo Domitio genitus patre,

Or-

GRONOVII.

249. *Nero ipſo Divo*] Libri plerique *inſiduo* aut *inſidivo*. Lipſianus, *niſi duo*. Unde ille: *Nero inſitivus*. Delr. *Nero iſte Divus*: vel, *Nero iſte, Cnejo*. Volebat opinor *Cnaeo*. At Scaliger, quod nec opus Neronis nomen repetere, nec Domitius unquam *divus*, *Genere inſitivo*. Placet de Neronis nomine, quod plane cenſeo ex interpretatione ſubjectum: ſed malim ſcribi: *Utinam ſuorum facinorum poenas luat Iſte inſitivus, Domitio genitus patre*. Apud Tacitum lib. 12. voces Agrippinae: *adultum jam eſſe Britannicum, veram dignamque ſtirpem ſuſcipiendo patris imperio, quod inſitus & adoptivus per injurias matris exerceret*.

VARIORUM.

237. *Dux impius*] Tyrannus Nero. FARN.
238. *Typhona*] Gigantem Terrae filium. Thyeſt. verſ. 807. ventum item igneſcentem à τύφω. FARNABIUS.
240. *Hic hoſtis*] Nero. FARN.
241. *Templis*] Vaſa enim ſacra & deorum ſimulachra conflavit. FARN.
246. *Invicta*] Fulmina quibus nihil poteſt reſiſtere. FARN.
246. *Regali*] Qua cuncta regis. FARN.

248. *Utinam*] Melius haec è nutricis perſona; ſedatiora enim quam quae conveniant praecedentibus Octaviae. FARN.
249. *Nero ipſe Divo*] Sic vocatur Neronis imperantis parens, quamquam privatus & extra Auguſti faſtigii ſocietatem defunctus.
249. *Nero, ipſe divo Domitio genitus*] Praefert Gronovius, *iſte inſitivus, Domitio genitus patre*. Nimirum male habet hunc & ceteros illud *divo*, quod de Domitio Aenobarbo Neronis patre naturali negant poſſe affirmari. Sed editam ſcripturam confirmare poterit nobiliſſimus Spanhemius Libro de Praeſtantia & Uſu Num. Antiq. Tom. 2. pag. 328. ubi docet, filiorum pietate parentes, quamquam privatos, divis adſcribi ſolitos fuiſſe, idque patere ex inſcriptione Nummi, in quo *Divi Nerva & Trajanus pater*, utrumque tam patrem, quamvis hic infra Auguſti faſtigium ſubſtiterit, quam filium, *Divorum* titulo ornantis. N. Heinſius legendum cenſebat, *utinam ſuorum facinorum poenas luat Nero inſitivus, Domitio genitus lare*; negatque propter odium Octaviae in Neronem, hunc *divo patre* genitum agnoſci. Vid. ejus Epiſt. ad Ezech. Spanh. Syllog. Epiſt. Tom. 3. p. 843. MS Traject. praefert: *Nero Lucio Domitio genitus*. ubi error in praenomine, quod non fuit *Lucius*; ſed *Cnaeus*. Vid Glandorp. Onomaſt. Rom. pag. 302. SCHRODERUS.

259. *Fa-*

Orbis tyrannus, quem premit turpi jugo;
Morumque vitiis nomen Auguſtum inquinat.
Nutr. Indignus ille (fateor) eſt thalamis tuis;
Sed cede fatis atque fortunae tuae,
Alumna, quaeſo; neve violenti move
Iram mariti. forſitan vindex deus
Exſiſtet aliquis; laetus & veniet dies.
Oct. Gravi deorum noſtra jam pridem domus
Urgetur ira: prima quam preſſit Venus
Furore miſerae dira genitricis meae:
Quae nupta demens nupſit inceſta face,
Oblita noſtri, conjugis, legum immemor.
Illo ſoluta crine, ſuccincta anguibus,
Ultrix Erinnys venit ad Stygios toros,
Raptaſque thalamis ſanguine extinxit faces:
Incendit ira Principis pectus truci
Caedem in nefandam. cecidit infelix parens
(Heu) noſtra ferro, meque perpetuo obruit
Extincta luctu. conjugem traxit ſuum,
Natumque ad umbras. prodidit lapſam domum.
Nutr. Renovare luctus parce cum fletu pios,
Manes parentis neve ſolicita tuae;

Gra-

VARIORUM.

259. *Furore*] Libidine, *qualis ſolet matres furiare equorum.* FARNABIUS.

260. *Quae nupta*] Quae Claudio nupta, profecto illo ad Hoſtiam, C. Silio nupſit. ſup. v. 16. FARNABIUS.

261. *Noſtri,*] Britannici, meique. FARN.

261. *Legum*] Non permittentium, ut mulier vivo marito nec repudiata alteri nubat. FARN.

263. *Ultrix*] Med. v. 16. & ſupra 24. FARN.

263. *Stygios*] Lethales nuptias, utrique enim cauſa exitii fuerunt. FARN.

264. *Raptaſque*] Ita Cydipp. apud Ovid. *Et face pro thalami fax mihi mortis adeſt.* FARN.

265. *Principis*] Claudii. FARN.

266. *Cecidit*] Sup. v. 16. FARN.

267. *Meque*] Namque illa extincta duxit Claudius Agrippinam, cujus ſcelere pater meus & frater venenati, ego invita Neroni nupta fui. FARN.

268. *Traxit*] Al. *truſit.* FARN.

269. *Prodidit*] Lipſ. *perdidit.* FARN.

271. *Manes parentis*] Viventium planctu luctuque nimio Manes offendi creditum: *Tu manes ne laede meos & parce ſolutis crinibus & teneris Delia parce genis.* Tibull. Herc. Oet. v. 1940. FARNABIUS. Credebant Manes nimio planctu & luctu offendi. DELRIUS.

271. *Solicita*] Med. v. 272. FARNABIUS.

272. *Fu-*

Graves furoris quae sui poenas dedit.

VARIORUM.

272. *Furoris*] Sup. v. 259. FARN.

CHORUS.

Poppaeae nuptias detestatur Chorus Octaviae favens. degenerem, lentam nimis & servilem Romanorum arguit patientiam, & in scelera Neronis invehitur.

QUae fama modo venit ad aures,
Utinam falso credita, perdat
Frustra toties jactata fidem!
Nec nova nostri conjux thalamos
Principis intret. teneatque suos
Nupta penates Claudia proles:
Edat partu pignora pacis,
Qua tranquillus gaudeat orbis,
Servetque decus Roma aeternum.
Fratris thalamos sortita tenet
Maxima Juno: soror Augusti
Sociata toris, cur à patria
Pellitur aula? sancta quid illi
Prodest pietas, Divusque pater?

Quid

VARIORUM.

274. *Perdat fidem*] Utinam non vera sit fama quae venit, &c. FARN.

277. *Teneatque*] Octavia Claudii filia maneat Neroni juncta, cui pariat liberos amoris mutui pignora & quietae successionis. FARN.

281. *Decus*] Imperii decus aetern. FARN.

282. *Fratris*] Sup. vers. 216. Neronis. FARN.

282. *Fratris thalamos*] Pro *Neronis*, similitudine, credo, deceptus Farnabius, scribere voluit, *Jovis*. SCHRODERUS.

286. *Divusque*] Claudius ex more Rom. imperatorum in deorum numerum relatus, quem tamen rursus detrusum ad inferos jocatur Seneca in Apocolocyntosi. FARNABIUS.

290. *Sae-*

Quid virginitas, castusque pudor?
Nos quoque nostri sumus immemores
Post fata ducis, cujus prodimus
Stirpem saevo suadente metu.
Vera priorum virtus quondam
Romana fuit, verumque genus
Martis in illis sanguisque viris.
Illi reges hac expulerunt
Urbe superbos; ultique tuos
Sunt bene manes, virgo, dextra
Caesa parentis, ne servitium
Paterere grave, aut improba ferret
Praemia victrix dira libido.
Te quoque bellum triste secutum est,
Mactata tua miseranda manu

Na-

GRONOVII.

287. *Quid virginitas*] Raphelingius expungendum putavit versum, quasi inepte in maritata laudaretur virginitas. Delrius vetuit. Tamen non desiuunt uncis circumscribere. Recte Delrius: nam probae conjugi etiam diu post, immo semper, prodest apud bonum maritum virginitas, quam ad torum genialem attulit. Appulejus Apolog. *Ipsa virginitatis commendatio iure merito omnibus maritis acceptissima est. nam quodcumque aliud in dotem accepisti, potes quum libuit, ne sis beneficio obstrictus, omne, ut acceperas, retribuere: pecuniam renumerare, mancipia restituere, domo demigrare, praediis cedere. Sola virginitas reddi nequitur: sola apud maritum ex rebus dotalibus permanet.*

289. *Cujus prodimus stirpem*] Omnes libri, *stirpem Prodimus*: & elisum *S* interpretatur Hier. Commelinus. Non tulit hoc Scriverius, & maluit duabus vocibus mutare locum. Sed non temere est, quod in quibusdam Mss. *aevo* pro *saevo*, ut notavit idem Commelinus & nos ipsi quoque reperimus. Lege: *cujus stirpem Prodimus acri suadente metu.* Virgilius lib. 1. *Quibus aut odium crudele tyranni, Aut metus acer erat.* Et lib. 3. *Praecipites metus acer agit quocumque rudentes Excutere.* Conspectis scilicet Cyclopibus. H. Grotius margini exemplaris sui adscripserat, *atro.*

VARIORUM.

290. *Saevo*] Propter tyranni Neronis metum. FARNABIUS.

293. *Martis*] Propter Romulum & Remum Martis ac Iliae filios, Romae conditores. FARN.

294. *Reges*] Tarquinium Superbum cum filiis, & Decemviros. FARN.

296. *Virgo,*] Virginia, cujus forma captus Appius Claudius Xvir, illam per libertum, qui eam ex ancilla natam falso asseverabat, in servitutem redigere conatus est; cui cum pater Virginius resistere non posset, cultro è proxima laniena arrepto, filiam propria manu jugulavit potius quam turpe servitium subiret. quo facinore commotus populus Xviros abire magistratu coëgit. FARN.

300. *Bellum*] A Porsena Hetruscorum rege, qui Tarquinios propter Lucretiam, à Sexto Tarquin. regis filio violatam exactos, reducere contendebat. FARN.

301. *Mactata*] Advocatis marito & parente propria manu sibi mortem conscivit ne adulterio consensisse videretur. FARN.

304. *Sce-*

Nata Lucretii; ſtuprum ſaevi
Paſſa tyranni. dedit infandi
Sceleris poenas cum Tarquinio
Tullia conjux; quae per caeſi
Membra parentis ſaevos egit
Impia currus, laceroque ſeni
Violenta rogos nata negavit.
Hoc quoque noſtra videre nefas
Secula; magnum cum Tyrrhenum
Rate ferali Princeps captam
Fraude parentem miſit in aequor.
Properant placidos linquere portus
Juſſi nautae;
Reſonant remis pulſata freta;
Fertur in altum provecta ratis.
Quae reſoluto robore labens

Preſ-

GRONOVII.

309. *Hoc quoque noſtra*] MſI. *Haec quoque nati:* & merito recepit Gruterus. Grotius *arti & magnum* poſuerat *majus*. Quod etiam verum puto: nam & revera majus erat, & ſi voluiſſet *magnum Tyrrhenum* dicere, non addidiſſet poſtea *aequor*. Manus auctoris fuit: *Haec quoque nati videre nefas Secula majus: quum Tyrrhenum Rate ferali princeps captam Fraude parentem miſit in aequor.*

VARIORUM.

304. *Sceleris*] Quod Servium Tullium ſocerum Tarquin. Sup. uxoris conſilio interfecit, ut ſolus regnaret, filiaque ſcelerata patris in vico Cyprio ſtratum cadaver carpento praetervecta eſt. FARNABIUS.

308. *Rogos*] Solenne funus, ſepulturae ritum & monumentum patri negavit. FARN.

309. *Hoc quoque noſtra*] Quo melius appareat locus, adjeci Tranquilli verba. Nero matrem dicta factaque ſua exquirentem acerbius & corripientem gravatus primum honore privavit, mox omni modo vexavit, denique tollere ſtatuit. Quod cum veneno ter tentaſſet ſentiretque antidotis praemunitam; lacunaria, quae noctu ſuper dormientem laxata machina deciderent, paravit. Hoc conſilio per ſocios parum celato, ratem ſolutilem cujus naufragio periret commentus eſt: atque ita ſimulata reconciliatione jucundiſſimis literis Bajas evocavit ad ſolennia quinquatruum ſimul celebranda, &c. unde repetentem Baulos machinoſo illo navigio nimis ſero à miniſtris ſceleris diſſoluto ubi illam nando evaſiſſe comperit; inops conſilii L. Agerinum libertum *Agrippinae* ſalvam & incolumem cum gaudio nunciantem objecto clam pugione, ut percuſſorem ſibi ſubornatum arripi conſtringique juſſit, matremque occidi, quaſi deprehenſum crimen voluntaria morte vitaſſet, vide & Tacit. 14. Annal. FARN.

313. *Portus*] Baulos id villae nomen: Miſenum promontorium inter & lacum Bajanum, flexo mari alluitur. ita Tacitus, Xiphilinus, & Martialis. primum ab Herculis bobus ibi ſtabulatis, *boalia*, mox, *boauli*, tandem *bauli*, teſte Servio. DELRIUS.

332. *Ar-*

Pressa dehiscit, sorbetque mare.
Tollitur ingens
Clamor ad astra cum foemineo
Mistus planctu. mors ante oculos
Dira vagatur. quaerit leti
Sibi quisque fugam:
Alii lacerae puppis tabulis
Haerent nudi, fluctusque secant:
Repetunt alii litora nantes:
Multos mergunt fata profundo:
Scindit vestes Augusta suas,
Laceratque comas, rigat & moestis
Fletibus ora.
Postquam spes est nulla salutis,
Ardens ira, jam victa malis;
Haec, exclamat, mihi pro tanto
Munere reddis praemia, gnate?
Hac sum, fateor, digna carina,
Quae te genui, quae tibi lucem
Atque imperium nomenque dedi
Caesaris amens. exere vultus
Acheronte tuos, poenisque meis
Pascere conjux: ego causa tuae,
Miserande, necis: gnatoque tuo
Funeris auctor.
En, ut merui, ferar ad manes
Inhumata tuos,

Obru-

VARIORUM.

332. *Ardens ira*,] At Tacitus docet Agrippinam silentio & dissimulatione crimen transmittere conatam. DELRIUS.

333. *Exclamat*,] Agrippina. FARNABIUS.

333. *Tanto*] Imperio. supra v. 45. & 93. FARNABIUS.

340. *Conjux*] Claudi. FARN.

 348. *Pol-*

Obruta ſaevis aequoris undis.
Feriunt fluctus ora loquentis.
Ruit in pelagus, rurſumque ſalo
Preſſa reſurgit. pellit palmis
Cogente metu fata, & cedit
Feſſa labori. manſit tacitis
In pectoribus ſpreta triſti
Jam morte fides. multi dominae
Ferre auxilium pelago fractis
Viribus audent. brachia quamvis
Lenta trahentem, voce hortantur,
Manibuſque levant. quid tibi ſaevi
Fugiſſe maris profuit undas?
Ferro es gnati moritura tui:
Cujus facinus vix poſteritas,
Tarde ſemper credula, credet.
Furit, ereptam pelagoque dolet
Vivere matrem
Impius, ingens geminatque nefas.
Ruit in miſerae fata parentis,
Patiturque moram ſceleris nullam;
Miſſus peragit juſſa ſatelles;
Reſerat dominae pectora ferro:
Caedis moriens illa miniſtrum

Ro-

GRONOVII.

350. *Manſit tacitis*] Grotius: *manſit famulis In pectoribus.*

VARIORUM.

348. *Pellit*] Natando ſe morte eripere tentat. FARNABIUS.

350. *Manſit*] Famulorum ſpectantiumque in litore plerique fidei in Agrippinam Neronis iram poſthabentes illi ſuccurrebant. FARN.

359. *Cujus facinus*] Ita immane & horrendum ut vix apud poſteros fidem ſit habiturum. FARN.

366. *Miſſus peragit*] Annicetus libertus pueritiae Neronis educator, jamque claſſis apud Miſenum praefectus cum Herculeo trierarcho, & Oloarito centurione miſſi ad Agripp. interficiendam. FARN.

368. *Caedis moriens*] Habentur haec fere ad verbum in Tacit. 14. Annal. *Exclamavit rogans miniſtrum,*

Rogat infelix, utero dirum
Condat ut enſem:
Hic eſt, hic eſt fodiendus, ait,
Ferro, monſtrum qui tale tulit.
Poſt hanc vocem cum ſupremo
Miſtam gemitu
Animam tandem per fera triſtem
Vulnera reddit.

VARIORUM.

ſtrum, ut utero dirum enſem conderet, adjiciens, hic eſt fodiendus ferro, monſtrum qui tale tulit, poſt hanc vocem cum ſupremo mixtam gemitu animam tandem per fera triſtem vulnera reddidit. FARN.

375. *Per fera triſtem*] Multis vulneribus confoſſam, per ſingula ſpiritum tradit emiſiſſe; ex eorum ſententia, qui confoſſos vulneribus, non per os, ſed ipſa vulnera exhalare animam putabant: illi videlicet, qui animam eſſe ipſum ſanguinem credebant, quos Ariſtoteles in libb. de animo refellit. DELRIUS.

ACTUS SECUNDUS.

SENECA.

Philoſophus ſeculi ſui vitia deteſtatus, priſci aevi ſimplicitatem laudat, utque omnia in dies in deteriora ruerint commemorat.

Quid me potens Fortuna, fallaci mihi
Blandita vultu, ſorte contentum mea
Alte extuliſti, gravius ut ruerem editâ
Receptus arce, totque proſpicerem metus?
Melius latebam procul ab invidiae malis
Remotus inter Corſici rupes maris:
Ubi liber animus, & ſui juris, mihi

Sem-

GRONOVII.

383. *Mihi Semper vacabat.*] Cenſeo auctorem ſcripſiſſe: *Ubi liber animus & ſui juris Semper vacabat ſtudia recolenti pia.* Cornelius Severus de Cicerone: *ſacris exacta quid artibus aetas?* Hypallage *ſtri & recolens.*

VARIORUM.

379. *Gravius*] *An me tollis in altum, ut caſu graviore ruam?* FARNABIUS.

381. *Melius*] Senecam quaſi Juliae Germanici

Semper vacabat, ſtudia recolenti mea.
O quam juvabat (quo nihil majus parens
Natura genuit, operis immenſi artifex)
Coelum intueri, Solis & curſus ſacros,
Mundique motus, Solis alternas vices,
Orbemque Phoebes, aſtra quem cingunt vaga,
Lateque fulgens aetheris magni decus!
Qui ſi ſeneſcit, tantus in caecum chaos
Caſurus iterum, nunc adeſt mundo dies
Supremus ille, qui premat genus impium
Coeli ruina; rurſus ut ſtirpem novam
Generet, renaſcens melior: ut quondam tulit
Juvenis; tenente regna Saturno poli.
Tunc illa virgo, numinis magni dea,
Juſtitia, coelo miſſa cum ſancta Fide,

Ter-

GRONOVII.

388. *Solis alternas vices*] Jam dixit de ſole. Scribe igitur: *noctis alternas vices*. Supra: *Quae plauſtra tardus noctis aeterna vice Regit Bootes.*

392. *Nunc adeſt mundo*] Integriorem eſſe ajunt v. l. lectionem, *nunc aſſit*: quia noluerit dicere diem & illum adeſſe, ſed ut aſſit optare. Senſum tenuere: ſed verſum corrumpere nefas. Lege igitur: *nunc ades*. quod etiam Grotius adſcripſerat.

VARIORUM.

ci F. adulteriorum conſcium Meſſalina criminata fecit ut à Claudio in Corſicam ſcopuloſam inſulam relegaretur, unde, intercedente poſtmodum Agrippina, revocatus Neroni praeficiebatur. FARNABIUS.

385. *O quam*] Haec omnia ex conſol. ad Elbiam, cap. 4. 8. & 9. FARN.

390. *Aetheris*] Coeli. FARN.

391. *Qui ſi ſeneſcit*] Qui ſi ſeneſcit, aliquando interiturus ut nova progenies melior naſcatur (ex nonnullorum philoſophorum ſententia) nunc ſane inſtat tempus, quo *Omne in praecipiti vitium ſtetit*. FARN.

391. *In caecum chaos*] Omnia corpora συγκεχυμένα, confuſa, compoſita, & in unum quaſi conflata, in eadem, ex quibus coaluerunt, reſolvenda aſſerebant: ex chao igitur, ſeu indigeſta potius ejus mole (ut ſcribit Ovid 1. Metamorphoſ.) ortum mundum, in Chaos iterum ait rediturum. Propter hanc omnium in elementa ſua reſolutionem, Aegyptii mundum figura ſerpentis caudam ſuam devorantis, ſignificabant. Vide Pierium lib. 14. Hieroglyph. DELRIUS.

392. *Caſurus iterum*] Dixerat idem Lucanus lib. 1. —— *ſic cum compage ſoluta Secula tot mundi ſuprema coëgerit hora; Antiquum repetens iterum Chaos, omnia mixtis Sidera ſideribus concurrent, ignea pontum Aſtra petent: tellus extendere litora nolet, Excutietque fretum. fratri contraria Phoebe Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors Machina divulſi turbabit foedera mundi.* DELRIUS.

396. *Juvenis*] Recens natus & ſub rege Saturno aureus. FARNABIUS.

397. *Virgo*] Aſtraea. Th. v. 857. FARN.

308. *Fide*] Quae juſtitiae fundamentum eſt. FARNABIUS.

399. *Hu-*

Terras regebat mitis. humanum genus
Non bella norat; non tubae fremitus truces;
Non arma gentes; cingere assuerant suas
Muris nec urbes. pervium cunctis iter.
Communis usus omnium rerum fuit.
Et ipsa tellus laeta foecundos sinus
Pandebat ultro, tam piis felix parens
Et tuta alumnis. alia sed soboles minus
Conspecta mitis. tertium sollers genus
Novas ad artes extitit; sanctum tamen.
Mox inquietum, quod sequi cursu feras
Auderet acres; fluctibus tectos graves
Extrahere pisces rete; vel calamo levi
Decipere volucres; premere subjectos jugo

Tau-

GRONOVII.

412. *Decipere volucres, premere*] Olim hic legebatur: *vel calamo levi: Decipere volucres crate, cervos aut leves Tenere laqueo, premere.* Unde sustulit G. Fabricius; qnod vulgo nunc abest. Delrius immanem licentiam vocat & temeritatem non ferendam: & prout distinguit, *calamum* credidit esse hamatam arundinem: nam & in comm. pinguiusculos & abdomine graves pisces retibus & linea extrahebant, inquit. Raphelingius miratur cervos teneri laqueis: probat editionem Fabricii: si quid mutandum, mavult, *vel calamo leves*: ut dicantur volucres *leves*, ut pisces *graves*, ferae *acres*: *calamum* vero, arundinem viscatam. Gruterus laqueis Erymanthiam cervam captam docet ex Diodoro, & similiter apros aliaque ferociora animalia illaqueari, tamen quia in codd. quos inspexit, defuerit *τὸ cervos*, reliqua adjecta nihil aliud ostendere quam variantes lectiones temere in contextum receptas: itaque quam magis excutiat, tam magis Fabricianum placere. Illud lepidum, crate decipere volucres fuisse non tertii seculi, sed quarti. tanquam interfuerit. Quid reliquerunt nobis? nempe nec recipiendum hoc totum, ut est, nec abolendum: sed ita reformandum: *fluctibus tectos gravi Extrahere pisces rete, vel calamo aut brevi Decipere volucres crate, cervos & leves Tenere laqueo. premere*, &c Nam & hic nullus malus sive magnus sive *gravis* piscis: at *grave rete*, *verr.* *Calamum* malo esse aucupatorium quam piscatorinm: & id doctius. *Crate* vero *brevi*, quia quum alioqui crates in opere rustico, aut in militia appellautur, ampliores animo fingimus. Sic *tabellae breves.* Notat insignis Delrius in Adversariis, de hoc aucupii genere Brodaeum egisse lib. 1. misc. adductis his Plauti verbis: *Hoc excepto, quod non cratibus, sed retibus hae aves capiuntur.* At frustra toto in Plauto ista verba requires: nec suut Plauti, sed Brodaei scribentis apud Comicum illum exstare mentionem aucupii istius, nempe ubi dicitur *concinnari area, offundi cibus*: unum diversum quod post paullo ibi *retia*, non *crates*, appellautur. Locus est in Asinaria a. 1. sc. 3. v. 65. & 72. Laqueis & cervos capi significat Trogus Pompejus, quum sic cer-

VARIORUM.

399. *Humanum*] Haec ex Hesiodi, Arati & Ovid. descrip. nota. FARN.

406. *Alia*] Secunda, argentea, *Auro deterior.* FARN.

407. *Tertium*] Aetas ahenea, *Durior ingeniis, & ad horrida promptior arma, Non scelerata tamen.* FARNABIUS.

409. *Inquietum*] Quartum genus. FARN.

423. *Ho-*

Tauros feroces; vulnere immunem prius
Sulcare terram, laesa quae fruges suas
Interius alte condidit sacro sinu.
Sed in parentis viscera intravit suae
Deterior aetas; eruit ferrum grave,
Aurumque; saevas mox & armavit manus;
Partita fines regna constituit, novas
Exstruxit urbes; tecta defendit suis
Aliena telis, aut petiit praedae imminens.
Neglecta terras fugit, & mores feros,
Hominum cruenta caede pollutas manus,
Astraea virgo, siderum magnum decus.
Cupido belli crevit, atque auri fames.
Totum per orbem maximum exortum est malum,
Luxuria, pestis blanda; cui vires dedit
Roburque longum tempus, atque error gravis.
Collecta vitia per tot aetates diu
In nos redundant. seculo premimur gravi,
Quo scelera regnant. saevit impietas furens.
Turpi libido Venere dominatur potens.

Lu-

GRONOVII.

vorum comitem Habidem captum commemorat, lib. 44. *interque cervorum greges diu montes saltusque peragravit: ad postremum laqueo captus, regi dono datus est.* Et Xenophon de Venatione memorat ποδοστράβας σμίλακος πεπλεγμένας, quarum βρόχους τοῦ στεφάνου, vult esse πεπλεγμένους σπάρτῳ, & eas cervis poni solitas testatur. Notum quoque Virgilii: *Tum laqueis captare feras.* Sed & Jurisconsultis noti sunt hi laquei ut apparet ex lege 29. ad legem Aquiliam, & lege 55. de adquirendo dominio.

423. *Pollutas manus,*] Non potest placere hoc ἀσύνδετον. Suspicor scribendum, *pollutae manus:* & uno spiritu conjungendum cum hemistichio praecedente: & feros mores manus cruenta hominum caede pollutae.

VARIORUM.

423. *Hominum cruenta caede*] Quam hic desiderat copulam Gronovius, eam manifesto exhibet MS. alter Traject. & Parisiensis excusus, *hominum, & cruenta caede.* Quare valere jubemus lepidam conjecturam *feros mores manus pollutae.* SCHRODERUS.

424. *Astraea*] Seu Erigone, Jovis & Themidos filia terras caede madentes olim reliquerat. Thyest. 855. FARNABIUS.

428. *Tempus*] Consuetudo qua augescunt tum vitia tum virtutes. FARN.

433. *Lu-*

Luxuria victrix orbis immensas opes
Jam pridem avaris manibus, ut perdat, rapit.
Sed ecce gressu fertur attonito Nero,
Trucique vultu. quid ferat, mente horreo.

VARIORUM.

433. *Luxuria*] *Saevior armis Luxuria incubuit victumque ulciscitur orbem.* FARN.

434. *Jampridem*] Multa injuste rapit ut nequiter profundat. FARN.

NERO. PRAEFECTUS. SENECA.

Incassum monet suum Neronem Philosophus, qui tyrannicis institutis pertinaciter insistit, proximumque diem nuptiis cum Poppaea destinat.

Ner. PErage imperata. mitte, qui Plauti mihi
Sullaeque caesi referat abscissum caput.
Praef.

GRONOVII.

437. *Perage imperata*] Senec. 3. Benef. 25. *Nihil se deprecari, quo minus imperata perageret.*

VARIORUM.

437. *Mitte*] Mitte alios milites in Asiam, qui Plauti Rubellii: in Galliam Narbonensem alios, qui Sullae in Massiliam amoti capita mihi referant. Tac. Ann. 14. FARN.

438. *Sullaeque*] Caesorum capita ad Neronem retulere Centuriones, quibus ille crudelissime illusit. FARN.

438. *Sullaeque*] Notat hic Delrius: *Praefectus praetorio hic erat, Tigillinus hoc est, Praefectus aulae, ut multis docet Pet. Faber.* At hunc, & quoscumque sic cum eodem sentientes erravisse confusione temporum, quibus haec potestas incrementa ceperit, multis dudum docuit Vir Cl. Jac. Perizonius *Disquisitione de Praetorio.* Ubi ostendit, Praefecti istius Praetorio potestatem, ex prima institutione fuisse mere militarem; cum is solis militibus in praetorio seu castris praetorianis praeesset; postea vero, cum insequentes imperatores his in Praefectis maximum fiduciae fundamentum collocarent, auctam esse Praefectis praetorio potestatem, adjecta sc. aulae atque urbis ipsius praefectura. Ex qua potestatis illius amplificatione, à Graecis quidem atque inprimis Historiae Byzantinae scriptoribus, Praefectum praetorio saepe appellari ἔπαρχον τῆς αὐλῆς, sed ita, ut aulae Praefectura totam Praefecti in milites Praetorianos potestatem atque adeo urbis ipsius praefecturam includat. SCHRODERUS.

438. *Abscissum caput*] Hoc ait, quia reipsa Centuriones caesorum capita ad Neronem retulêre, quibus Nero crudelissime illusit, auctore Tacito lib. 14. Annal. Praefectus autem, quem hic alloquitur, non est Burrus Afranius, jam veneno sublatus, teste Tacito lib. 12. & Suetonio in Nerone cap. 35. sed alter è duobus, qui Burro, more antiquo, successerunt, Fenius Rufus, vel Sophonius Tigillinus. &, ut opinor, hic potius, quia validior in animo Principis, teste Cornelio lib. 14. Praefectus praetorio hic erat, hoc est, praefectus aulae, ut multis docet Pet. Faber lib. 1. Semestr. cap. 1. DELRIUS.

Praef. Jussa haud morabor. castra confestim petam.
Sen. Nihil in propinquos temere constitui decet.
Ner. Justo esse facile est, cui vacat pectus metu.
Sen. Magnum timoris remedium clementia est.
Ner. Extinguere hostem, maxima est virtus ducis.
Sen. Servare cives, major est patriae patri.
Ner. Praecipere mitem convenit pueris senem.
Sen. Regenda magis est fervida adolescentia.
Ner. Aetate in hac satis esse consilii reor.
Sen. Ut facta superi comprobent semper tua.
Ner. Stulte verebor, ipse cum faciam, deos.
Sen. Hoc plus verere, quod licet tantum tibi.
Ner. Fortuna nostra cuncta permittit mihi.
Sen. Crede obsequenti parciùs. levis est dea.
Ner. Inertis est, nescire quid liceat sibi.
Sen. Id facere, laus est, quod decet, non quod licet.
Ner. Calcat jacentem vulgus. *Sen.* invisum opprimet.
Ner.

VARIORUM.

439. *Castra*] Militum vocandorum gratia. tunc ergo habitabant Praetoriani milites in castris Praetorianis, à Tiberio in extrema urbis parte constitutis, ut ex Dione, Tacito, Suetonio docent Onufrius, Lazius, Faber. De his Castris sic legitur in Commentar. vet. Juvenal. Sat. 10. (ubi illa Juvenalis *domestica castra* vocat, quia in urbe) *juxta aggerem primus castra posuit Sejanus, id est, super Diocletianas; quae dicta sunt castra praetoria.* & in Sat. xi. *A Suburrâ frequentissimâ regione migrare ad Diocletianas ubi solitudo est.* habebant tamen stationem in ipso palatio, & more militari excubias singuli vicissim tribuni agebant, ut docet Tacitus lib. 6. ideo infra versu 774. *Quicunque miles tectis exsultat Ducis, Defendat aulam* —— hic vero, ne quenquam à Statione Palatinâ abducat, ad castra properat praefectus, ut inde mittat, qui Neronis imperium exsequantur. DELRIUS.

439. *Petam*] Ut mittam milites percussores, qui mandatum tuum exequantur. FARNABIUS.

440. *In propinquos*] In amicos & tibi propinquitate conjunctos. FARN.

441. *Justo esse*] Si tibi, quae mihi, imminerent pericula & metus, uon omnia ex justo praeciperes. FARN.

444. *Patriae patri*] Bono imperatori & principi. FARNABIUS.

445. *Praecipere*] Languida haec tua praecepta magis convenirent pueris. FARN.

446. *Magis*] Quam pueritia. FARN.

447. *Aetate*] Nempe *Ingenium & rerum prudentia velox Ante pilos venit.* FARN.

449. *Stulte.*] Quorsum timeam deos quos sibi quisque ex superstitione sua facit, qualisque Claudius est, quem ego nuper indigetem consecravi? FARNABIUS.

452. *Levis*] Inconstans dea est Fortuna. FARN.

454. *Id facere*] *Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit Occurrat.* FARN.

455. *Calcat jacentem*] Remissum, lenem, mansuetum, clementem. sequens *τὸ invisum*, videtur suadere, ut hic legatur, *placentem.* sed nihil muto. En duo tibi. Odium, & Comtemtus, exi-

Ner. Ferrum tuetur Principem. *Sen.* melius fides.
Ner. Decet timeri Caesarem. *Sen.* at plus diligi.
Ner. Metuant necesse est. *Sen.* quidquid exprimitur, grave est.
Ner. Jussisque nostris pareant. *Sen.* justa impera
Ner. Statuam ipse. *Sen.* quae consensus efficiat rata.
Ner. Despectus ensis faciet. *Sen.* Hoc absit nefas.
Ner. An patiar ultra, sanguinem nostrum peti
Invictus, & contemtus ut subito opprimar?
Exilia non fregêre submotos procul
Plautum atque Sullam; pertinax quorum furor
Armat ministros sceleris in caedem meam.
Absentium cum maneat etiam ingens favor
In urbe nostra, qui fovet spes exulum;
Tollantur hostes ense suspecti mihi.
Invisa conjux pereat, & carum sibi
Fratrem sequatur. quidquid excelsum est, cadat.
Sen. Pulchrum eminere est inter illustres viros;
Consulere patriae; parcere afflictis; ferâ

Cae-

VARIORUM.

exitia Principum, scopuli naufragiis regnorum infames. alterum illud prius semper tyrannis adesse, sed posterius rarius, sed longe majorem ad eversionem habere vim docet Aristoteles lib. 5. Polit. cap. 10. Inefficax fere odium, nisi contemtus accedat. Qui odit, optat nova, non audet: qui contemnit, quia non metuit, aggreditur contemtum, folio deturbat, & solo calcat. hoc Nero significare voluit. DELRIUS.

457. *Diligi*] Οἱ φίλοι πιστοὶ σωματοφύλακες εἰσι βασιλέων ἀληθέστατοι καὶ ἀσφαλέστατοι. *Non sic excubiae non circumstantia pila Quam tutatur amor.* FARNABIUS.

460. *Quae consensus*] Quae imperata ejusmodi', quae probent ordines Senatorum & equitum sciscatque plebs. FARN.

461. *Despectus*] Scribam. *Detectus ensis*, sive *Conspectus*. nam in urbe & toga gladii tecti & absconditi. LIPSIUS. Emendaram ego, *Destrictus ensis*. RAPHEL.

462. *Peti*] A conjurantibus in vitam meam. al. *invisus*. FARNABIUS.

463. *Invictus*] Aldinum, *Invitus* Gryphianum & Ortelii, *Invictus*. Si corrigendum aliquid, scribam *Inultus*. RAPHEL.

467. *Absentium*] Conjuratorum quos in exilium misi. FARNABIUS.

468. *Fovet*] Ut me tandem caeso revocentur ab exilio. FARN.

469. *Ense*] Vulgus securi feriebatur, nobiles gladio. FARN.

471. *Quicquid*] Tyrannicum scitum, ὡς τοὺς ὑπερέχοντας στάχυας κολούειν, οὕτω καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν πολιτῶν ἀναιρεῖν. FARN.

 477 *Sic*

Caede abſtinere; tempus atque irae dare,
Orbi quietem, ſeculo pacem ſuo.
Haec ſumma virtus. petitur hac coelum via.
Sic ille patriae primus Auguſtus parens
Complexus aſtra eſt, colitur & templis Deus.
Illum tamen Fortuna jactavit diu
Terra marique per graves belli vices;
Hoſtes parentis donec oppreſſit ſui.
Tibi numen incruenta ſummittit ſuum;
Et dedit habenas imperii facili manu;
Nutuque, terras, maria, ſubjecit tuo.
Invidia triſtis victa conſenſu pio
Ceſſit. ſenatus equitis accenſus favor
Plebiſque votis, atque judicium patrum eſt.

Tu

GRONOVII.

487 *Plebiſque votum eſt*] Bis hunc locum tentavit Lipſius: in Antiquis fingendo, *Ceſſit: ſenatus, equitis accenſus favor Plebiſque notus 'ſt*: (quaſi Plautum aut Pacuvium in manu haberet) deinde in Notis: *accenſus favor, Plebiſque votis atque judicio Patrum Tu pacis.* Delrius utrumque interpretando defungitur: ſed non deſiit propterea mire mendoſum locum Gruterus agnoſcere. Et eſt ſane: nam quid hoc, quod unus ordo bis appellatur nomine *Senatus* & *Patrum*? illorum vero, quorum potiſſima & unica vis in Imperatore deſignando, nulla mentio, militum? Atqui Tacitus lib. 12. *Illatus caſtris imperator conſalutatur. Sententiam militum ſecuta Patrum conſulta.* Deinde qui favor ille *accenſus* magis quam lictor aut viator aut apparitor? Quis denique ita locutus? Hoc voluit dicere auctor: *Invidia triſtis victa conſenſu pio ceſſit. Cohortibus equitum acceſſit favor Plebiſque vota, idemque judicium Patrum eſt.* Praetorianis,

VARIORUM.

477. *Sic ille*] His virtutibus, clementia, &c. FARNABIUS.

477. *Primus*] Primus è principibus Pater patriae ſalutatus, ante vero M. Cicero. *Roma patrem patriae Ciceronem libera dixit.* FARN.

481. *Parentis*] Julii Caeſaris qui Octavium ſororis ſuae filium adoptavit. FARN.

481 *Parentis*] Hic in notis falſo dicitur, Octavium fuiſſe *filium* ſororis Julii Caeſaris. Scribe *nepotem*. Erat enim Atia mater Octavii genita Julia ſorore C. Caeſaris, ac proinde Octavius nepos, non filius Juliae. Vid. Suet. Aug. c. 4. SCHRODERUS.

482. *Tibi numen*] Fortuna ſubmiſit tibi numen ſuum ſine bello. FARNABIUS..

486. *Senatus equitis accenſus favor*] Exagitat locum hunc, à viris doctis varie tentatum, Gronovius; quaerendo, qui favor ille *accenſus* magis quam *lictor*? quaſi τὸ *accenſus* publicum hic notaret miniſtrum, cum ſit participium. Tentabam itaque, *favor ſenatus accenſus votis equitis plebiſque eſt, atque judicium patrum* ſupple accenſum; ut ſit *favor ſenatus & judicium patrum* ἐν διὰ δυοῖν, *favens ſenatorum patrumve auctoritas.* Certiora conjectet Delius natator; dum in expediendo ſermone intricato, hic, quidquid eſt interpretum, friget. Cl. Graevius ſic non male conſtitui locum poſſe olim putabat: *Invidia caſtris victa conſenſu pio Ceſſit: ſe unus equitis accenſus favor Plebiſque votis atque judicio patrum.* Vide ejuſdem Epiſt. ad N. Heinſium N. 135. Sylloge Epiſt. Tom. IV. SCHRODERUS.

492. *Mo-*

Tu pacis auctor, generis humani arbiter
Electus, orbem tu sacra specie regis
Patriae parens: quod nomen, ut serves, petit,
Suosque cives Roma commendat tibi.
Ner. Munus Deorum est, ipsa quod servit mihi
Roma, & senatus; quodque ab invitis preces,
Humilesque voces exprimit nostri metus.
Servare cives Principi & patriae graves
Claro tumentes genere, quae dementia est,
Cum liceat una voce suspectos sibi
Mori jubere? Brutus in caedem ducis,
A quo salutem tulerat, armavit manus.
Invictus acie, gentium domitor, Jovi

Ae-

GRONOVII.

scil. qui primi Caesarem Neronem agnoverunt, traxeruntque facile caeteros exercitus. nondum enim emanaverat arcanum principem alibi posse quam Romae fieri. *Consensus*, ut ipse Nero in prima oratione ad Senatum Tacito lib. 13. *de auctoritate Patrum, consensu militum praefatus.* Germanicus apud turbidas legiones de initiis Tiberii annali primo: *Italiae inde consensum, Galliarum fidem extollit.* Eum consensum vocat *pium*, ut Otho ad milites l. 1. histor. *Tumultus proximi initium nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit.* Quod sequitur, *Tu pacis auctor*, respicit Vitellio jactam vocem, *ipsum esse concordiam*, Suetonius cap. 15. Nisi enim utrobique admissus esset, bellum civile trahendum erat: ut postea quum constitit alibi Principem quam Romae posse fieri.

489 *Tu sacra specie regis*] Illud *specie* offendit Delrium, sed non habere ait, quod substituat. Grutero quoque spurium, qui conjicit: *orbem spiritu sacro.* At significat auctor illum esse quasi deum in terris, atque ita Lucanus lib. 7. *Subiere pericula clari Sponte viri sacraque antiquus imagine miles.* Tacitus 16. ann. *Simul ipsius Thraseae venerabilis species obversabatur.* τὸ *Tu* si nonnullis codicibus defuit, iidem tamen reliquae scripturae consensu satis ostendunt nihil aliud addendum esse.

497. *Voce suspectos sibi*] Malim, *mihi.*

499. *A quo salutem tulerat*] Quam publicam, quam privatam salutem dixerit, interpres ipse viderit. Sentententia est Brutum à Caesare servatum in Pharsalica acie. Dion. ὁ Βροῦτος ὁ Μάρκος, ὁ μετὰ τοῦτο αὐτὸν ἀποκτείνας, καὶ ἑάλω ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐσώθη.

VARIORUM.

492. *Munus*] Diis imperium acceptum potius refert (quos tamen supra v. 449. contemsit) quam se quid Romanis debere agnoscat. FARNABIUS.

493. *Quodque*] Quem de me conceperunt, metus eos vel invitos in officio continet. FARN.

495. *Servare*] Servare autem cives factiosos, conjuratos in patriae & principis perniciem, nobilitate sua fretos superbosque, quae dementia? FARNABIUS.

498. *Ducis*,] C Julii Caes. Imp FARN.

499. *Salutem*] Publicam, vel etiam privatam, cum eum semper dilexisset, heredemque de parte scripsisset, unde & confossus ingemuit, *Et tu Brute?* FARN.

500. *Jovi*] *Jupiter in coelis, Caesar regit omnia terris.* FARN.

504. *Ili-*

Aequatus altos ſaepe per honorum gradus,
Caeſar nefando civium ſcelere occidit.
Quantum cruoris Roma tunc vidit ſui,
Lacerata toties! ille, qui meruit pia
Virtute coelum, Divus Auguſtus, viros
Quot interemit nobiles, juvenes, ſenes,
Sparſos per orbem, cum ſuos mortis metu
Fugerent penates & trium ferrum ducum,
Tabula notante deditos triſti neci?
Expoſita roſtris capita caeſorum patres
Vidêre moeſti: flere nec licuit ſuos,
Non gemere, dira tabe polluto foro,
Stillante ſanie per putres vultus gravi,
Nec finis heic cruoris aut caedis ſtetit.
Pavere volucres & feras ſaevas diu
Triſtes Philippi. hauſit & Siculum mare

Claſ-

GRONOVII.

501. *Aequatus alios*] Haud dubie *altos*, ut & Grotius voluit.

516. *Philippi hauſit*] Non fero hunc hiatum.

VARIORUM.

504. *Ille qui meruit pia*] Primus è Rom. Impp. in deorum numerum relatus Aug. FARN. Seneca lib. 1 de Clementia: *Haec Auguſtus ſenex, aut jam in ſenectutem annis vergentibus. In adoleſcentia caluit, arſit ira, multa fecit ad quae invitus oculos retorquebat.* & paullo poſt: *Fuerit moderatus & clemens. nempe poſt mare Actiacum Romano cruore infectum: nempe poſt fractas in Sicilia claſſes, & ſuas, & alienas: nempe poſt Peruſinas aras, & proſcriptiones.* His dictis nunc Nero Senecam invadit, proprio illum, quod dici ſolet, gladio: propter haec & ſimilia Auſonius ait illum ſaevitiam Neronis armaſſe. DELRIUS.

504 *Ille, qui meruit*] Quod hic Farnabius notat primum Auguſtum è Romanis Imperatoribus in deorum numerum relatum eſſe, verum eſt, ſi quidem à Julio Caeſare diſceſſeris, qui tamen praenomen Imperatoris recepit Suet. in Jul. c. 76. & de cujus conſecratione diſertim Suet. in Jul. c. 88. SCHRODERUS.

506. *Quot*] Cum proſcriptionem, cui aliquandiu reſtitit, inceptam crudelius exercuit. FARNABIUS.

508. *Trium*] Triumvirum, Lepidi, Antonii, Octavii. FARN.

509. *Tabula*] Tab. dictante proſcriptos. FARNABIUS.

510. *Expoſita*] Senatores viderunt capita Ciceronis, L. Pauli, aliorumque illuſtrium virorum affixa ſuggeſto in foro, quod ex roſtris navium Antiatum. FARN.

515. *Pavere*] Cadaveribus Rom. caeſorum in campis Philippicis in Macedonia, ubi pugnatum ab Octavio & Antonio contra Brutum & Caſſium. FARNABIUS.

516. *Triſtes Philippi*] In nominis proprii fine nihil eliditur, & aſpiratio ſequens vim habet conſonantis. Ut in Agamemnone, *Phoebe relaxa, humeroſque graves.* FABRICIUS.

516. *Hauſit*] In proelio navali contra Sext. Pompejum. FARNABIUS.

518. *Ma-*

Classes, virosque saepe cedentes. suis
Concussus orbis viribus. Magnus ducum
Superatus acie, puppibus Nilum petit
Fugae paratis, ipse periturus brevi.
Hausit cruorem incesta Romani ducis
Aegyptus iterum, nunc leves umbras tegit.
Illic sepultum est impie gestum diu
Civile bellum. condidit tandem suos
Jam fessus enses victor, hebetatos feris
Vulneribus, & continuit imperium metu.
Armis, fideque militis tutus fuit.
Pietate gnati factus eximia Deus,
Post fata consecratus, & templis datus.
Nos quoque manebunt astra, si saevo prior
Ense occuparo quidquid infestum est mihi,
Dignaque nostram sobole fundaro domum.
Sen. Implebit aulam stirpe coelesti tuam

Ge-

GRONOVII.

nec quod alicubi, *exhausit*. Scribe: *mersit & Siculum mare*. Quod sequitur, *saepe cedentes suis*, perditum ac deploratum est. G. Fabricius *caedentes suos*: quod laudant sine nomine & sine nomine alios ajunt male mutasse, quum significetur, cives à civibus saepe necatos in mari: parum tamen, addunt ipsi, Latine. Nimirum, quia auctor hujus tragoediae ad Senecam non assurgit, quidvis eum soloecum dicere potuisse crediderunt. At ille si non Seneca erat, Romanus tamen erat, & tam turpiter in materna lingua errare non poterat. Sensus talis fuit: *mersit & Siculum mare Classes virosque. mox redit sociis furor Concussus orbis viribus magnis ducum.* Octavium & Antonium bello Actiaco designet. *Vires ducum* habet à Lucano lib. 4. *Prima dies belli cessavit marte cruento, Spectandasque ducum vires numerosaque signa Exposuit.* *Superatus acie* haud dubie Antonius. Pro *suis* invenimus etiam in MSS. *suos* unde fecimus *furor*.

VARIORUM.

518. *Magnus ducum*] Quae ad hunc versum cum Jano Rutgersio disputat H. Grotius, vide hujus Epist. 138. Syllog. à Cl. Burm. edit. Tom. 2. SCHRODERUS.

519. *Superatus acie.*] M. Antonius Triumvir. nam nullo pacto potest capi de Pompejo. cum praecedens versus innuat bellum Augusti cum Antonio & Cleopatrâ, idque satis evincit illud, *puppibus fugae paratis*. nam Pompejo nullae ejusmodi naves. GRUTERUS.

521. *Incesta*] Propter Cleopatram Ptolemaeo fratri nuptam. FARNABIUS.

522. *Iterum*] Semel Cn. Pompeji, iterum M. Antonii. FARN.

523. *Sepultum*] Sedatum, finitum. FARN.

528. *Pietate*] A Tiberio filio adoptivo Divus consecratus. sup. v. 505. FARN.

530. *Nos quoque*] Et me quoque suo excipient Dii consortio, si prius inimicos sustulero. FARNABIUS.

Generata Divo, Claudiae gentis decus,
Sortita fratris, more Junonis, toros.
Ner. Incesta genitrix detrahit generi fidem,
Animusque nunquam conjugis junctus mihi.
Sen. Teneris in annis haud satis clara est fides,
Pudore victus cum tegit flammas amor.
Ner. Hoc equidem & ipse credidi frustra diu.
Manifesta quamvis pectore insociabili,
Vultuque signa proderent odium mei,
Tandem quod ardens statuit ulcisci dolor:
Dignamque thalamis conjugem inveni meis
Genere atque forma, victa cui cedat Venus,
Jovisque conjux, & ferox armis Dea.
Sen. Probitas, fidesque conjugis, mores, pudor,
Placeant marito. sola perpetuo manent,
Subjecta nulli, mentis atque animi bona.
Florem decoris singuli carpunt dies.
Ner. Omnes in unam contulit laudes Deus,
Talemque nasci Fata voluerunt mihi.
Sen. Recedat à te, temere ne credas, amor.
Ner. Quem submovere fulminis dominus nequit,

Coe-

VARIORUM.

534. *Generata*] Octavia. sup. v. 216. FARN.

536. *Incesta*] Messalina, vulgatum illud prostibulum, suspectam mihi reddit Octaviam & prolem incertam. *exspectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quam quos habet?* FARN.

539. *Pudore*] Ubi verecundia impedit, quo minus amorem ostendat suum. FARN.

543. *Quod*] Quo ultionis genere suum mei contemptum referre statui. FARNABIUS.

545. *Victa cui*] Cui tres illae Deae cedant, ut quondam duae Veneri sub Paride judice. FARN.

546. *Ferox armis Dea*] Minerva. DELRIUS.

550. *Florem*] *Forma bonum fragile*, &c. *Carpitur & spacio fit minor ipsa suo.* FARNABIUS.

551. *Omnes in unam*] De Poppaea Tacitus; *Huic mulieri cuncta alia fuere, praeter honestum animum. quippe mater ejus suae aetatis feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. opes claritudini generis sufficiebant. sermo comis nec absurdum ingenium. modestiam praeferre, & lascivia uti. rarus in publicum egressus, idque velata parte oris.* Comment. vetus tradit hanc adeo diligentem colendae formae fuisse, ut eam in exsilium quinquaginta asinae sint subsecutae, quarum lacte candorem corpori conciliabat. Inventrix etiam medicamenti, quod ab ea Poppaeanum, de quo Juvenalis Sat. 6. v. 461. DELRIUS.

554. *Fulminis*] Jup. vide Hippol. v. 186. unde haec. FARN.

555. *Fu-*

Coeli tyrannum, ſaeva qui penetrat freta,
Ditiſque regna, detrahit Superos polo.
Sen. Volucrem eſſe Amorem fingit immitem deum
Mortalis error, armat & telis manus,
Arcuſque ſacros miſcuit ſaeva face;
Genitumque credit Venere, Vulcano ſatum.
Vis magna mentis, blandus atque animi calor
Amor eſt; juventa gignitur; luxu, otio
Nutritur inter laeta Fortunae bona.
Quem ſi fovere atque alere deſiſtas, cadit,
Brevique vires perdit extinctus ſuas.
Ner. Hanc eſſe vitae maximam cauſam reor,
Per quam voluptas oritur. interitu caret,
Cum procreetur ſemper humanum genus
Amore grato, qui truces mulcet feras.
Hic mihi jugales praeferat tedas deus,
Jugetque noſtris igne Poppaeam toris.
Sen. Vix ſuſtinere poſſet hos thalamos dolor
Videre populi: ſancta nec pietas ſinat!
Ner. Prohibebor unus facere, quod cunctis licet?
Sen. Majora populus ſemper à ſummo exigit.
Ner. Libet experiri, viribus fractus meis

An

GRONOVII.

572. *Vix ſuſtinere poſſet*] Recte Delrius *dolor avi & Deus.* Sed non totum eſt. Videtur auctor ſcripſiſſe: *Vix ſuſtineret juſtus hos thalamos dolor Videre populi.*

VARIORUM.

555. *Freta*] Nereides, Thetis, Tethys atque ipſe *flagrat Neptunus in undis*, Hipp. v. 332. FARNABIUS.

559. *Arcuſque*] Quomodo? an facem arcu jaculatur? miror non exuri nervum. Eibius legit; *Artuſque*, hoc eſt, manus. DELRIUS. Immo, dedit ei arcum & facem. GRONOVIUS.

566. *Hanc*] Ut ſui ſimile generet. FARNABIUS.

169. *Qui truces*] *Omne adeo genus in terris, hominumque ferarumque, Et genus aequoreum, pecudes pictaeque volucres In furias ignemque ruunt.* Hipp. v. 337. FARN.

570. *Hic mihi*] Cupido mihi auſpex praeferat faces nuptiales: vide Phoen. v. 263 & 507. FARNABIUS.

574. *Facere*] Repudiare uxorem. FARN.

575. *Majora*] A principibus, in ſublimi ſpecula atque in oculis omnium poſitis, exſpectant alii in-

An cedat animis temere conceptus favor.
Sen. Obsequere potius civibus placidus tuis.
Ner. Male imperatur, cum regit vulgus duces.
Sen. Nihil impetrare cum valet, juste dolet.
Ner. Exprimere jus est, ferre quod nequeunt preces.
Sen. Negare durum est. *Ner.* Principem cogi nefas.
Sen. Remittat ipse. *Ner.* fama sed victum feret.
Sen. Levis atque vana. *Ner.* si licet, multos notat.
Sen. Excelsa metuit. *Ner.* non minus carpit tamen.
Sen. Facile opprimetur. merita te Divi patris,
Aetasque frangat conjugis, probitas, pudor.
Ner. Desiste tandem, jam gravis nimium mihi,
Instare, liceat facere quod Seneca improbat.
Et ipse populi vota jampridem moror,

Cum

GRONOVII.

581. *Exprimere jus est ferre*] Hoc quidem contra versus legem. Quare Scaliger, *facere*: Melissus apud Gruterum, *ferre quod nequeunt*, nunc receptum. Sequenti pro *negare*, Lipsius *necare*, & homines graves adsentiuntur corrigenti; Gruterus alterum tuetur. Mihi aliud hic incommodum occurrit: neque enim video, quomodo non inepte fiat mentio precum. Quid enim? an unquam precibus contendit à populo Romano Nero, sibi ut Poppaeam ducere liceret? & illis repulsis jus exprimendi nactus est, quod exorare non potuit? Immo populus deprecatus pro Octavia, ne repudiaretur: & quia instantius agebant, Nero ad invidiam dicit eos *exprimere*. Scribe: *Exprimere vis est.* Dictum erat populum merito dolere, quum rogans, praesertim justa, nihil impetret. Resp. Nero, sed quod roganti populo non conceditur, id eum exprimere tumultu ac seditione est vim facere principi. Vel sic, *Exprimere vis est.* SE. *ferre quid nequeunt preces? Negare durum est.* Immo, inquit, non exprimunt, sed rogant, orant, supplicant. Quid autem non debetur ταῖς Λιταῖς Διὸς κούραις μεγάλαις, quae & anteambulonem habent τὴν Ἄτην, & si repellantur, vindicem? Illis negare mihi profecto duri crudique pectoris videtur.

VARIORUM.

ingens vitae & morum exemplar, multa itaque sibi permittit populus, quae tamen principi nequaquam permittit FARN.

577. *An cedat animis*] Populi stantis pro Octavia. haecque est scriptura Pall. novem: itaque exterminandum putavi vulgatum, *conceptus furor.* nam & infra, ipsamet Octavia, v. 646. *Parcite lacrimis urbis festo Laetoque die; ne tantus amor, Nostrique favor Principis acres Suscitet iras.* GRUTERUS.

583. *Remittat*] Ipse princeps cedat aliquantulum de jure suo: etsi flecti reges, quam vinci non minus turpe existiment. Hipp. v. 135. FARNABIUS.

584. *Si licet, multos notat*] Rectius meo judicio, *sit licet.* quod habent duo MSS. & Parisiensis excusus. Ut sic Nero respondeat per ἰ[illegible]ρὸν, levem quidem & vanam esse famam, sed nihilominus eam multos infamia notare. SCHRODERUS.

586. *Divi*] Claudii patris Octaviae qui te adoptavit. FARN.

587. *Frangat*] Animum tuum avertat à *Poppaea.* FARN.

590. *Populi*] Desiderantis ex me prolem legitimam, quae firmet etiam imperium. FARN.

591. Par-

Cum portet utero pignus, & partem mei.
Quin deſtinamus proximam thalamis diem?

VARIORUM.

591. *Partem mei*] Ovidius; *Parſque tui latitat corpore clauſa meo.* DELRIUS.

ACTUS TERTIUS.

AGRIPPINA.

Ab inferis prodit Agrippina, dira auſpex faces exitiales praeferens nuptiis Poppaeae & Neronis, cujus mortem praedicit.

TEllure rupta Tartaro greſſum extuli,
Stygiam cruenta praeferens dextra facem
Thalamis ſceleſtis. nubat his flammis meo
Poppaea gnato juncta, quas vindex manus
Dolorque matris vertet ad triſtes rogos.
Manet inter umbras impiae caedis mihi
Semper memoria, manibus noſtris gravis
Adhuc inultis, reddita & meritis meis
Funeſta merces puppis, & pretium imperii
Nox illa, qua naufragia deflevi mea.
Comitum necem, natique crudelis nefas
Deflere, votum fuerat, haud tempus datum eſt
Lacrimis. ſed ingens ſcelere geminavit nefas.

Per-

GRONOVII.

599. *Manibus noſtris gravis*] Florus lib. 4. cap. 6. *Caeſarem inultus pater & manibus ejus graves Caſſius & Brutus agitabant.*

VARIORUM.

593. *Tellure*] In ſcena exſiliebant umbrae ſcalis Charoniis. FARNABIUS.

594. *Stygiam*] Funeſtam, exitialem. Med. v. 16. FARN.

595. *Nubat*] Vertat nuptialem facem in feralem & funebrem. ſup. v. 260 FARN.

598. *Manet*] *Curae non ipſa in morte relinquunt.* Oed. v. 615. FARN.

598. *Caedis*] Sup. v. 360. FARN.

601. *Imperii*] Neroni mea opera parti. ſup. v. 327. FARN.

602. *Deflevi*] Sup. v. 323. FARN.

603. *Comitum*] Crepereji Galli, & Aceroniae. FARNABIUS.

 606. *Sa-*

Peremta ferro, foeda vulneribus, ſacros
Intra penates ſpiritum effudi gravem,.
Erepta pelago, ſanguine extinxi meo
Nec odia gnati, ſaevit in nomen ferus
Matris tyrannus. obrui meritum cupit.
Simulacra, titulos deſtruit, mortis metu,
Totum per orbem, quem dedit poenam in meam
Puero regendum noſter infelix amor.
Extinctus umbras agitat infeſtus meas
Flammiſque vultus noxios conjux petit,
Inſtat, minatur, imputat fatum mihi
Tumulumque gnati. poſcit auctorem necis.
Jam, parce, dabitur. tempus haud longum peto.
Ultrix Erinnys impio dignum parat
Letum tyranno; verbera, & turpem fugam,
Poenaſque queis & Tantali vincat ſitim,
Dirum laborem Siſyphi, Tityi alitem,

Ixio-

GRONOVII.

611. *Deſtruit mortis metu*,] Apparet ut explicent. Grotius tamen haud ineleganter: *Simulacra, titulos deſtruit memores mei.* Idem mox: *imputat fatum mihi ſuum atque gnati.*

VARIORUM.

606. *Sacros*] In villa Auguſta Lucrini lacus. FARNABIUS.

609. *Saevit*] Natalem Agrippinae inter nefaſtos referri dies à Senatu impetraverat Nero, ſtatuas demolitus, nomen & titulos ubique, ipſamque ejus memoriam delere conabatur. FARN.

611. *Simulacra*] Mortem iis minatus, quicunque mei ſimulachra habuerint. FARN.

612. *Quem dedit*] Cujus orbis imperium ego infelix illi dedi, ut & mihi vitam eripere poſſet. FARNABIUS.

615. *Conjux*] Claudius. FARN.

616. *Fatum mihi*] Al. *fatum mihi Tumulumque; gnati poſcit anthorem necis.* Quae lectio hiſtoriam reſpicit. Mors enim ejus celata eſt, dilataque ſepultura, donec circa ſucceſſorem omnia ordinarentur. FARN.

617. *Gnati*] Britannici. FARN.

617. *Auctorem*] Neronem. FARN.

620. *Verbera*] Ubi deſciviſſe Galbam & Hiſpanias cognovit, collapſus diu inter mortuos *jacuit;* ut reſipuit, capite converberato, actum de ſe pronunciavit. FARN.

620. *Turpem*] Hoſtis à Senatu judicatus & quaeſitus ut puniretur more majorum, nudo pede & tunicatus conſcenſo equo fugit ad Phaontis ſuburbanum, in quod ut clam introivit, quadrupes per effoſſae cavernae anguſtias receptus eſt. FARNABIUS.

621. *Tantali*] Thyeſt. v. 151. Nero autem, dum clandeſtinus ad villam introitus pararetur, aquam ex ſubjecta lacuna potaturus manu hauſit, & *haec*, inquit, *eſt decocta Neronis.* FARN.

622. *Dirum*] Hippol. 1226. FARN.

622. *Tityi*] Hippol. v. 1228. FARN.

627. *Er*

Ixionisque membra rapientem rotam.
Licet exstruat marmoribus, atque auro tegat
Superbus aulam; limen armatae ducis
Servent cohortes; mittat immensas opes
Exhaustus orbis; supplices dextram petant
Parthi cruentam; regna, divitias, ferant:
Veniet dies tempusque, quo reddat suis
Animam nocentem sceleribus, jugulum hostibus,
Desertus, & destructus, & cunctis egens.
Heu, quo labor, quo vota ciderunt mea!
Quo te furor provexit attonitum tuus,
Et fata, gnate? cedat ut tantis malis
Genitricis ira, quae tuo scelere occidit!
Utinam, antequam te parvulum in lucem edidi
Aluique, saevae nostra lacerassent ferae
Viscera! sine ullo scelere, sine sensu innocens
Meus occidisses: junctus atque haerens mihi,
Semper quietam cerneres sedem Inferûm,
Proavos, patremque, nominis magni viros.
Quos nunc pudor, luctusque perpetuus manet,
Ex te nefande, meque, quae talem tuli.

Quid

VARIORUM.

627. *Exhaustus*] Exactionibus. FARN.

627. *Supplices*] Quod non fecerunt, rebellantes autem Armeniam invaserunt. FARN. Certe fecerunt per Teridatem. GRONOVIUS.

630. *Sceleribus*] Suppliciis, quae tantis sceleribus debentur. FARNABIUS.

630. *Jugulum*] Ubi appropinquasse equites audiit, quibus praeceptum ut vivum eum attraherent, ferrum trepidanter jugulo adegit. FARN.

631. *Desertus*] Fugientibus custodibus, nec reperto cujus manu periret percussoris. *Ergo*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum*. FARN.

631. *Cunctis*] Fame & siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquae autem aliquantum bibit. FARN.

633. *Quo te furor provexit.*] Male omnino interrogandi nota in vulgatis ponitur post *gnate?* cum ea rejicienda sit in finem periodi post verbum *occidit*. Est enim sensus, *quo furore mentis accensus, ô gnate, ausus es tot scelera, quae tanta sunt, ut digne iis irasci nequeam, nec inveniam, quomodo ego umbra satis succenseam tibi, qui me tam crudeliter occidisti?* SCHRODERUS.

639. *Meus occidisses*] *Emph.* à me non ablegandus al. *mecum occidisses*, id est, mihi commortuus fuisses infans & innocens. FARNABIUS. Prior tamen lectio mihi potior. *Meus* enim est quem non puderet agnoscere vel apud inferos, ubi *nunc*

me

Quid tegere cesso Tartaro vultus meos,
Noverca, conjux, mater infelix meis?

VARIORUM.

ine *pudor luctusque perpetuus manet ex te nefande,* ut mox loquitur. GRUTERUS.

645. *Noverca*] Infelix Britannici noverca, Claudii conjux, Neronis mater. FARNABIUS.

OCTAVIA. CHORUS.

Octavia dissimulata tristitia faventem sibi populum orat ne divortium sui lugeat. Chorus tamen ipsius vicem dolet.

Oct. PArcite lacrimis urbis festo
Laetoque die; ne tantus amor,
Nostrique favor Principis acres
Suscitet iras, vobisque ego sim
Caussa malorum. non hoc primum
Pectora vulnus mea senserunt.
Graviora tuli. dabit hic nostris
Finem curis vel morte dies.
Non ego saevi cernere cogar
Conjugis ora.
Non invisos intrare mihi
Thalamos famulae. soror Augusti,
Non uxor, ero.
Absint tantum tristes poenae,
Letique metus. scelerum diri,

Mise-

GRONOVII.

660. *Socerum diri*] Et hic fere alias res egerunt, qui hujus opusculi susceperunt curam. Lipsius, *sociam*, & *heu*, sublata interrogatione: tanquam dicat se sociam futuram prioris sponsi Silani, & die nuptiarum Poppaeae mactatum iri. Raphelingius ex Orteliano profert, *scelerum:* nec ante mentem Octavii se potuisse adsequi. Delrius nihil mutat: *socerum* esse socerorum, quos edidit primum Claudium & Poppaeae patrem,

VARIORUM.

646. *Festo*] Principis nuptiali, geniali. FARN.

655. *Conjugis*] Poppaeae. Sup. v. 109. FARN.

657. *Soror*] *Certe soror*, inquit Juno. vide Herc. Fu. v. 1. FARN.

671. *Clau-*

Miſeranda, viri potes haec, demens,
Sperare memor? hos ad thalamos
Servata diu, victima tandem
Funeſta cades. ſed quid patrios
Saepe penates reſpicis udis
Confuſa genis? propera tectis
Efferre gradus: linque cruentam
Principis aulam.
Chor. En illuxit ſuſpecta diu
Fama toties jactata dies!
Ceſſit thalamis Claudia diri
Pulſa Neronis,
Quos jam victrix Poppaea tenet,
Ceſſat pietas dum noſtra, gravi
Compreſſa metu, ſegniſque dolor.
Ubi Romani vis eſt populi?
Fregit claros quae ſaepe duces;
Dedit invictae leges patriae,
Faſces dignis civibus olim;
Juſſit bellum, pacemque; feras
Gentes domuit; captos reges
Carcere cluſit? gravis en oculis

Un-

GRONOVII.

dein pro altero Appium Silanum. Grutero ſunt inepti verſus hi, ſive retineamus *ſocerum*, ſive ex aliquot MſT. legamus *ſcelerum*: eſſe in uno, *ſoror diu miſeranda*: meliores fore, ſi invertatur ordo & *Potes* praecedat *ſocerum*: ſed nec ſic ſatisfacere: denique nihili duo epitheta, *miſeranda* & *demens*. Recte Raphelingius & pulcro ſtant talo verſus ſenſuſque. Quum enim ſibi ominata fuiſſet priſtinum ſororis ſtatum ſine alia injuria, vero victa & male fraudans diffidentem animum erumpit: *ſcelerum diri*, *Miſeranda*, *viri potes haec*, *demens*, *ſperare memor?* At ô miſeranda, ô demens Octavia, potes haec ſperare memor & non oblita ſcelerum deteſtabilis viri? tibi ſcilicet ut parcat, qui ſolitus nemini? Nihil poterat planius.

VARIORUM.

671. *Claudia*] Octavia Claudii Fil. ſic illam vocat frequenter, propter gentis Claudiae nobilitatem; quae ante Imp. Tiberium Conſulatibus xxx. Dictaturis v. Cenſuris vii. Triumphis vi. Ovationibus ii. fuit illuſtris, teſte Suetonio, in Tiberio. DELRIUS.

677. *Duces*] Syphacen, Perſen, Jugurtham, Herodem, &c. FARNABIUS.

685. *Af-*

Undique noſtris jam Poppaeae
Fulget imago juncta Neroni:
Affligat humo violenta manus
Similes nimium vultus dominae:
Ipſamque toris detrahat altis:
Petat infelix mox & flammis
Teliſque feri Principis aulam.

GRONOVII.

688. *Petat infelix*] Scribe cum Hugone Grotio: *Petat infeſtis mox & flammis.*

VARIORUM.

685. *Affigat*] Lege *Affligat* ut inf. v. 795. id eſt; Quin Poppaeae has imagines manus noſtra illidat. FARN.

689. *Feri*] Tyranni, Neronis. FARN.

ACTUS QUARTUS.

NUTRIX. POPPAEA.

Territa in ſomno Poppaea nutrici narrat ſomnium; quam illa vana ſomnium eludens interpretatione ſolatur.

Nutr. QUo trepida greſſum conjugis thalamis tui
Effers, alumna? quodve ſecretum petis
Turbata vultu? cur genae fletu madent?
Certe petitus precibus & votis dies
Noſtris refulſit. Caeſari juncta es tuo
Teda jugali. quem tuus cepit decor,
Et culpa Senecae; tradidit vinctum tibi
Genitrix amoris maximum numen Venus.

O

GRONOVII.

696. *Et culpa Senecae*] Triplicem ponit Delrius: quod diſſuadendo vehementius Neronem impulerit: quod Agrippinae tollendae fuerit auctor: quod diſcipulorum delicta in magiſtrum retorqueantur: & quaerit, an harum aliam accipere poſſimus. Reſpondeo nullam, nec aliquam quaeri debere, quum ſit omnis hic librariorum culpa qui nomen hoc ſubjecerunt. Cogitabam: *Et culpa nuptae.* Octaviae ſcilicet. Sed amplius.

698. *Al-*

O qualis, altos quanta pressisti toros
Residens in aula! vidit attonitus tuam
Formam senatus, tura cum Superis dares,
Sacrasque grato spargeres aras mero,
Velata summum flammeo tenui caput,
Et ipse lateri junctus atque haerens tuo
Sublimis inter civium laeta omina
Incessit; habitu atque ore laetitiam gerens
Princeps superbo. talis emersam freto
Spumante Peleus conjugem accepit Thetin.
Quorum toros celebrasse Coelestes ferunt,
Pelagique numen omne consensu pari.
Quae subita vultus causa mutavit tuos?
Quid pallor iste, quid ferant lacrimae, doce.
Pop. Confusa tristi proximae noctis metu
Visuque, nutrix, mente turbata feror,
Defecta sensu. laeta nam postquam dies
Sideribus atris cessit, & nocti polus,
Inter Neronis juncta complexus mei
Somno resolvor; nec diu placida frui

Quie-

VARIORUM.

698. *Altos quanta pressisti toros?*] Discubitorios toros hic suspicatus est Farnabius, credo, quod in iis, quam in jugalibus aptius resideret sponsa. Sed hac cura abstinere jubet mox versus 726. *toros cerno jugales pariter & miror meos, in queis resedi fessa* SCHRODERUS.

698. *Toros*] Discubitorios. FARN.

700. *Tura*] In nuptiis aquae & ignis sacramenta adhibita, quae calorem & humorem ad foetum denotarent. hinc faces & tura, nec non vini libatio. neque enim uxor nisi peractis sacrificiis ducebatur FARN.

701. *Aras mero*] Sacrificantes vinum è paterâ aris, vel prunis, vel turi dato superfundebant: ideo rite hic datio turis vini libationi praemittitur. Vide Brisson. lib. 1. Formular. fol. 30. & seq. DELRIUS.

702. *Flammeo*] Velamento luteo seu rubeo, quo novas nuptas tegi moris erat pudoris gratia. vel in subjectionis symbolum. FARNABIUS.

704. *Laeta omina*] Male unus cod. antiq. *agmina.* loquitur de Ominibus novae Augustae bene precantium. de quibus acclamationibus nuptialibus diximus sup. Med. 58. de his etiam Tacitus Annal. 15. *Jam Senatus* (inquit) *uterum Poppaeae commendaverat Diis, votaque publice susceperat; quae multiplicata exsolutaque, & additae Supplicationes: templumque Foecunditati, &c.* DELRIUS.

706. *Talis emersam*] Πᾶσα δὲ κυδαίνουσα θεῶν ἑτερόφρονα φοιβὰς Αὐτοκασιγνήτην λευκώλενον Ἀμφιτρίτης, &c. Coluth. FARNABIUS.

719. Re-

Quiete licuit: visa nam thalamos meos
Celebrare turba est moesta; resolutis comis
Matres Latinae flebiles planctus dabant;
Inter tubarum saepe terribilem sonum
Sparsam cruore conjugis genitrix mei
Vultu minaci saeva quatiebat facem:
Quam dum sequor, coacta praesenti metu,
Diducta subitò patuit ingenti mihi
Tellus hiatu: lata quo praeceps, toros
Cerno jugales pariter & miror meos,
In queis resedi fessa. venientem intuor
Comitante turba conjugem quondam meum,
Gnatumque. properat petere complexus meos
Crispinus, intermissa libare oscula.
Irrumpit intra tecta cum trepidus mea,

En-

GRONOVII.

731. *Intermissa libare oscula*] Grotius, *libant*,

732. *Cum trepidus mea*] Lipsius *trepidus meus*, de Nerone, & infra v. 751. *Princeps tuo*, non *tuus*. Laudat Raphelingius: praefert tamen, *trepidus, meo Ensemque jugulò*: dein ad alterum versum: corrige audacter, *tuo*. Delrius *mea* explicat nova illa, quae apud inferos nacta: sed tamen, mallem, inquit, *meus*, si quis liber confirmaret: suum vocat Neronem: tum rectius quidam *tuo*. Gruterus scripserit potius, *trepidus Nero*, & *saevum meo*: postea miratur, cur illud *tuus* excludant, qui ambitiose supra intrusum voluerint, *meus Nero*. At ô boni, his omnibus quem redditis in illa nocturna imagine faucium? Annon Poppaeam? Cur ergo dicit ipsa, *Aut quem cruorem conjugis vidi mei?* Non suum, sed conjugis cruorem se vidisse ait. Ergo aut Crispini aut Neronis. Si Crispinus est, scribendum erit: *trepidus Nero Ensemque jugulo condidit saevum viri*: & similiter, *condidit Princeps viri*. Si Nero, nihil usquam mutandum: nam *tecta sua* vocat thalamum, in quo imaginabatur genialem torum: quum dicitur, *Ensemque jugulo condidit saevum Nero*, non alio quam suo accipere possumus: nec alio quum dicitur, *Jugulo quod ensem condidit Princeps tuus*. Haec res auget prodigium & interpretationi nutriculae anus convenientior est.

VARIORUM.

719. *Resolutis*] Quod in luctu fieri solet. Troad. 83. FARN.

722. *Sparsam cruore*] Vulgo, *sparsa*. Malo ex v. l. *sparsam*, legere. quia fere semper inferis sanguineae videlicet cruentae faces attribuuntur, ut alibi docui. DELRIUS.

722. *Conjugis*] Neronis mater Agrippina. FARNABIUS.

723. *Facem:*] Sup. v. 595.

726. *Lata*] Huc ego delata praeceps. FARN.

729. *Conjugem*] Crispinum equitem Romanum. FARNABIUS.

730. *Gnatumque*] Rufum Crispinum Poppaeae gnatum, quem impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & imperia ludere, mergendum mari dum piscaretur, servis ipsius demandavit Nero. FARN.

731. *Crispinus*] Conjux, al. leg. *Pristinus*. al. *Pestinus*. FARN.

736. Con-

Ensemque jugulo condidit saevum Nero.
Tandem quietem magnus excussit timor:
Quatit ora & artus horridus nostros tremor,
Pulsatque pectus: continet vocem timor,
Quam nunc fides pietasque produxit tua.
Heu, quid minantur Inferûm Manes mihi,
Aut quem cruorem conjugis vidi mei?
Nutr. Quaecumque mentis agitat infestus vigor,
Ea per quietem sacer & arcanus refert
Veloxque sensus. conjugem, thalamos, rogos,
Vidisse te miraris, amplexu novi
Haerens mariti? sed movent laeto die
Pulsata palmis pectora, & fusae comae.
Octaviae discidia planxerunt sacros
Intra penates fratris, & patrium larem.
Fax illa, quam secuta es, Augustae manu
Praelata, clarum nomen invidia tibi
Partum ominatur. Inferûm sedes toros
Stabiles futuros spondet aeternae domus.
Jugulo quod ensem condidit Princeps tuus;
Bella haud movebit, pace sed ferrum teget.
Recollige animum. recipe laetitiam, precor,
Timore pulso. redde te thalamis tuis.
Pop. Delubra & aras petere constitui sacras,

Cae-

GRONOVII.

740. *Agitat infestus vigor*] Lege: *intentus vigor*.

VARIORUM.

736. *Continet*] *Vox faucibus haesit*. FARN.
740. *Quaecumque*] Ἀνύτουσι τὸ Ἔργον ὅπερ τελεῖ τις ἐν ἡμέρᾳ νυκτὶ δοκεῖ, *Somnia nam curas referunt nocturna diurnas*. FARN.
741. *Refert*] Reducit ad phantasiam. FARN.
744. *Sed movent*] Populi autem planctus super Octaviae divortio tibi in somno repraesentatus est. FARN.
747. *Fratris*] Neronis. FARN.
747. *Patrium*] Claudii. FARN.
748. *Augustae*] Agrippinae. FARN.
750. *Inferûm*] Terra, cum sit immobilis. *vel* inferni leges cum aeternae sint. FARN.
752. *Princeps*] Nero. al. legunt, *tuo* sc. jugulo. FARNABIUS.

Caesis litare victimis numen Deûm,
Ut expientur noctis & somni minae,
Terrorque in hostes redeat attonitus meos.
Et vota pro me suscipe, & precibus piis
Superos adora, manet ut praesens metus.

GRONOVII.

761. *Mane ut praesens metus*] Mog. Herbip. Ven. *Maneat*. Improbe. *Manet*, procul eat, vanus sit, diffluat: inquit Delrius. An hoc probius? Immo, *monuit ut praesens metus*. Sed & praecedente versu lege: *Tu vota pro me suscipe*.

VARIORUM.

757. *Litare*] Romani mola salsa, Graeci vivo flumine nocturnos terrores expiabant. FARN.

757. *Numen Deûm*] Qui placari infausta somniorum omina credebantur avertere. FARNABIUS. At quorum deûm? num *Telluris & Heroum*? sic opinor. quia Hippocrates, de insomniis, auctor est, secundis in rebus Jovem coelestem, Jovem opulentum, Solem, Minervam, Junonem, Mercurium & Apollinem supplicationibus adiri solere: in adversis vero, pro malis averruncandis, placari consuevisse Tellurem & Heroës malorum averruncatores, quos noctu multum pollere probat Athenaeus lib. 11. Quibus addes me auctore *Jovem prodigialem*, de quo Plautus in Amphitryone; *Recte dicit, ut commeminit, somnium narrat tibi, Sed mulier, postquam experrecta es, prodigiali Jovi Aut mola salsa hodie aut ture comprecatam oportuit*. DELRIUS.

761. *Manet*] Diffluat, abeat, à *mane*, *as*. FARNABIUS.

CHORUS.

Laudat Chorus Poppaeae formam.

SI vera loquax fama Tonantis
Furta & gratos narrat amores;
Quem modò Ledae pressisse sinum
Tectum plumis pennisque ferunt;
Modò per fluctus raptam Europen
Taurum tergo portasse trucem;
Quae regit, & nunc deseret astra,
Petet amplexus, Poppaea, tuos;

Quos.

VARIORUM.

763. *Furta*] Furtivos amores. FARN.

763. *Gratos*] A fronte quidem gratos, bellos ac mellitos primum: sed γλυκυπίκρους, quorum exitus amarus super aloën & absynthium. FARN.

764. *Quem modo*] Hippol. v. 300. FARN.

766. *Modo*] Jupiter enim in taurum mutatus Europam filiam Agenoris è Phoenicia in Cretam transfretavit. FARN.

768. *Quae regit*] *Ord*. Deseret astra quae nunc regit & petet tuos amplexus ô Poppaea. FARN.

771. *Cui*

Quos & Ledae praeferre poteſt:
Et tibi, quondam cui miranti
Fulvo, Danaë, fluxit in auro.
Formam Sparte jactet alumnae,
Licet, & Phrygius praemia paſtor;
Vincet vultus haec Tyndaridos,
Qui moverunt horrida bella,
Phrygiaeque ſolo regna dedêre.
Sed quis greſſu ruit attonito?
Aut quid pectore portat anhelo?

VARIORUM.

771. *Cui miranti*] Cui novitatem rei ſtupenti in gremium per aureum impluvium cecidit. ſup. v. 203. FARN.

773. *Alumnae*] Helenes, candidae quidem utpote Jove cygno genitae, tenerae utpote ovo excluſae. FARN.

774. *Phrygius*] Paris. FARN.

774. *Praemia*] Helenam. FARN.

775. *Tyndaridos*] Helenae Tyndari putativae filiae. FARN.

776. *Qui moverunt*] Qui vultus moverunt hor. bell. FARN.

NUNCIUS. CHORUS.

Motum populi nunciat ob repudiatam Octaviam nuptiaſque Poppaeae.

Nunc. QUicumque tectis miles exſultat ducis,
Defendat aulam, cui furor populi imminet.
Trepidi cohortes, ecce, Praefecti trahunt

Prae-

VARIORUM.

780. *Quicumque*] Quotquot ſtationis Palatini milites eſtis. FARN.

780. *Exſultat*] Propter inſolentiam σωματοφυλάκων. Raphelingius emendat *Excubat*. FARN.

780. *Exſultat*] Tacitè enim taxat ſatellitum naturam tumidam tum & cornupetam, cum admiſſionum res eſt : ſub periculum verò Principis ſui, merae ſunt oviculae. GRUTERUS.

781. *Aulam*] Palatium. FARNABIUS.

782. *Trepidi cohortes*] Praefecti vel tribuni Praetoriani feſtini ducunt cohortes ſuas ad praeſidia urbis. FARNABIUS. Tigillinus & Rufus metu pavidi, pavidos etiam & cunctantes Praetorianos, qui in caſtris (ut dixi) degebant, non tam adducunt quam vi trahunt. Poſſis etiam per *praefectos* intelligere tribunos praetorianos, quibus ſingulis mille milites parebant. lege Fabri Semeſtria lib. 1. c. 3, DELRIUS.

783. *Prae-*

Praesidia ad urbis; victa nec cedit metu
Concepta rabies temere; sed vires capit.
Chor. Quis iste mentes agitat attonitus furor?
Nunc. Octaviae furore perculsa agmina,
Et efferata per nefas ingens ruunt.
Chor. Quid ausa facere, quove consilio, doce.
Nunc. Reddere penates Claudiae Divi parant,
Torosque fratris, debitam partem imperii.
Chor. Quos jam tenet Poppaea concordi fide?
Nunc. Hic urit animos pertinax nimium furor,
Et in furorem temere praecipites agit.
Quaecumque claro marmore effigies stetit,
Aut aere fulgens ora Poppaeae gerens,
Afflicta vulgi manibus, & saevo jacet
Eversa ferro. membra per partes trahunt

De-

GRONOVII.

786. *Octaviae furore*] Scribe, *favore*: & v. 792. *pertinax nimium favor*: ut & Grotio visum.

789. *Claudiae Divi parant*] Octaviae Neronis, inquit Delrius. Sed scripsit auctor: *Reddere penates Claudiae domini parant.* Nisi forte: *Augusti.*

VARIORUM.

783. *Praesidia ad urbis*] Ad cohortes vigilum; quas Augustus septem constituerat, ut binas quaeque urbis regiones tueretur l. 3. D. de offic. praefec. vigil de quibus Statius lib. 1. Silv. *Ergo alacres quae signa colunt urbana cohortes.* Tiberii tempore tres tantum erant, cum Praetoriae plures essent: post Tiberium rursus auctae urbanae, ut ex Tacito, qui aperte Praetorias ab urbicis distinxit, docet Lazius lib. 6. Comment. c. 1. Has urbanas cohortes nunciat victas: & iis suppetias ite latum Praetorias, quae in castris erant; quin jam propinquas esse consternato populo; qui licet videat illas instructis ordinibus signa inferre, resistit tamen, nec metu cedit: sed magis furore accenditur. DELRIUS.

783. *Victa*] Nec populi etiam victi furor & motus cedit. FARN.

786 *Agmina*] Multitudo populi. FARN.

786. *Octaviae furore*] Malit Gronovius hic *favore*. Ut & mox *pertinax nimium favor* pro *furor*. Posteriore hoc quidem loco amplector illud, ne geminata vox *furor* offendat. Non item priore illo. minus enim proprie *ruere* dixeris *perculsa favore* agmina. at bene, *furore*, sive indignatione, qua intelligunt Octaviam commoveri ob repulsam. SCHRODERUS.

789 *Reddere*] Reddere Octaviae penates Claudii & Neronis nuptias FARN.

792. *Hic urit*] Indignatio ex his nuptiis. FARNABIUS.

795. *Aut aere fulgens*] Vulgo *ara*: non negitem Aras etiam positas Poppaeae: sed numquid illae os ejus gerebant: quod Poëta addit? haud putem. Conjecturam nostram, credo, approbes: *Aut aere fulgens.* Quaecumque statua, inquit, aut è marmore illi facta, aut ex aere, corruit. LIPSIUS.

797. *Per partes*] μελιστί. SCALIGER.

798. *De-*

Deducta laqueis. obruunt turpi diu
Calcata coeno. verba conveniunt feris
Immista factis, quae timor recipit meus.
Sepire flammis Principis sedem parant,
Populi nisi irae conjugem reddat novam,
Reddat penates Claudiae victus suos.
Ut noscat ipse civium motus, mea
Voce, haud morabor jussa Praefecti exsequi.
Chor. Quid fera frustra bella movetis?
Invicta gerit tela Cupido,
Flammis vestros obruet ignes:
Queîs extinxit fulmina saepe,
Captumque Jovem coelo traxit.
Laesi tristes dabitis poenas
Sanguine vestro. non est patiens
Fervidus irae facilisque regi.
Ille ferocem jussit Achillem
Pulsare lyram; fregit Danaos;

Fre-

GRONOVII.

800. *Quae timor recipit meus*] Frustra Lipsius: frustra Gruterus cum suo *recipere* ex jure Romano. Vicit Delrius, qui *reticet*.

802. *Conjugem reddat novam*] Et hic frustra Gruterus Scimus *reddendi* verbum interdum habere dandi significationem: sed hic scribe cum Grotio: *dedat*.

811. *Laesi tristes*] Lipsius, *Laevi*: ut sit, ô laevi & male providi *Quirites*. Delrius: mallem ex conjectura *caesi*. Ecce alii: Offensi Neronis: vel vos laesi. Quasi non monuisset jam Commelinus: ob laesum Cupidinem dabitis poenas, ut sit Hellenismus. ἴσως.

VARIORUM.

798. *Deducta*] Καθαιρεθεῖσαι, resti & laqueis ex alto dejecta, *descendunt statuae restemque sequuntur*. FARNABIUS. Immo, *Deducta*. ex alto deposita.

800. *Quae timor recipit meus*] Sic MSS. Pall. novem. Mutant alii voces, alii personas immittunt. ego neutrum; tantum significo, *recipere* heic esse antiquum verbum juris Romani, ac notare *sibi reservare, non etiam expromere una cum reliquis*, hoc est, *silere* De quo videatur Gellius lib. 5. cap. 10. & Plauti Commentatores ad illa Trinummi Actu 1. Scena ultima: *posticulum hoc recepit qui aedes vendidit*. GRUTERUS.

801. *Sepire*] Circumdare. FARNABIUS.

803. *Reddat*] Est qui mallet *tradat novam*. vellem addidisset causam: clare enim tit. De Verborum signif. Celsus: *Reddendi verbum, quanquam significatum habet retrodandi, recipit tamen & per se dandi significationem*. GRUTERUS.

809. *Queis*] *Ille suis saevos compescuit ignibus ignes Saepe Jovis*. FARNABIUS.

814. *Ille*] Amor. FARN.

814. *Ferocem*] Propter ereptam Briseida iratum, Troad. v. 222. vel simpl. FARN.

815. *Danaos*] Diutino bello Trojam expugnantes recuperandae Helenae gratia. FARN.

Fregit Atridem; regna evertit
Priami; claras diruit urbes.
Et nunc animus, quid ferat, horret,
Vis immitis violenta dei.

VARIORUM.

816. *Atridem*] Agamem. v. 181. FARN.

818. *Et nunc*] Timeo ne amantis Neronis ira saevum quid moliatur. FARN.

ACTUS QUINTUS.

NERO. PRAEFECTUS.

Aestuans ira Nero propter tumultum populi, in ipsum saeviri jubet, & Octaviam veluti motus causam, deportatam in Pandatariam, interfici.

Ner. O Lenta nimium militis nostri manus,
Et ira patiens post nefas tantum mea,
Quod non cruor civilis accensas faces
Extinguit in nos; caede nec populi madet
Funerea Roma, quae viros tales tulit!
Admissa sed jam morte puniri parum est,
Graviora meruit impium plebis scelus.
Et illa, cui me civium subicit furor,
Suspecta conjux & soror semper mihi,
Tandem dolori spiritum reddat meo,
Iramque nostram sanguine extinguat suo.
Mox tecta flammis concidant urbis meis.

Ignes,

VARIORUM.

824. *Funerea*] Cruserianus liber, *funesta*. PONTANUS.

827. *Et illa*] Octavia. FARNABIUS.

827. *Subicit*] Sic legendum, ut constet versus. Est autem eadem ratio syllabae quae antea fuit, *Adice his superbam pellicem*. Ita Martialis lib. 4. *Nil adicit penso Lachesis*. FABRITIUS.

831. *Mox tecta*] Hoc postea fecit incendiarius Imperator, & saevientem jam per sex dies septemque noctes ignem ac incendium ipse è turri Maecenatiana prospectans, laetus flammae pulcritudine ἅλωσιν Ilii in illo suo scenico habitu de-

Ignes, ruinae, noxium populum premant,
Turpisque egestas, saeva cum luctu fames.
Exsultat ingens seculi nostri bonis
Corrupta turba: nec capit clementiam
Ingrata nostram, ferre nec pacem potest,
Sed inquieta rapitur. hinc audaciâ,
Hinc temeritate fertur in praeceps suâ.
Malis domanda est, & gravi semper jugo
Premenda, ne quid simile tentare audeat,
Contraque sanctos conjugis vultus meae
Attollere oculos. fracta per poenas metu
Parere discet Principis nutu sui.
Sed adesse cerno, rara quem pietas virum
Fidesque castris nota praeposuit meis.
Praef. Populi furorem caede paucorum, diu
Qui restiterunt temere, compressum affero.
Ner. Et hoc sat est? sic miles audisti ducem?
Compescis? haec vindicta debetur mihi?
Praef. Cecidêre motus impii ferro duces.
Ner. Quid! illa turba, petere quae flammis meos
Ausa est penates, Principi legem dare,
Abstrahere nostris conjugem caram toris,
Violare, quantum licuit, incesta manu

Et

VARIORUM.

decantavit. FARNABIUS.

834. *Exsultat*] Luxuriat (scilicet) ex clementia principis (tyranni) nec patitur longae pacis mala. FARNABIUS.

839. *Malis domanda*] T. Livius lib. 2. *Palamque ferrent malo domandam Tribuniciam potestatem.* DELRIUS.

841. *Sanctos*] Augustos. FARNABIUS.

843. *Nutu*] Nutui. FARN.

844. *Rara*] Tigillinum praefectum praetorio; aequalem Imperatori pietate. FARN.

847. *Affero*] Annuncio. FARN.

848. *Sat est*] Paucorumne caede? FARN.

848. *Sic miles*] Sic executus es Imperatoris mandatum? FARN.

848. *Miles ducem*] Auget crimen, quia militaris disciplinae vinculum, promptâ & fidâ constat obedientiâ, nec fere gravius ullum militare delictum censetur contumacia erga ducem. l. omnes. 6. D. de re milit. DELRIUS.

851. *Quid! illa*] Cur non & tota turba quae petere flammis ausa est, &c. pro merito poenas

Et voce dira, debita poena vacat!
Praef. Poenam dolor conſtituet in cives tuos?
Ner. Conſtituet, aetas nulla quam famae eximat.
Praef. Quam temperet non ira, non noſter timor?
Ner. Iram expiabit prima quae meruit meam.
Praef. Quam poſcat, ede; noſtra ne parcat manus.
Ner. Caedem ſororis poſcit, & dirum caput.
Praef. Horrore victum trepidus adſtrinxit rigor.
Ner. Parere dubitas? *Praef.* Cur meam damnas fidem?
Ner. Quod parcis hoſti. *Pr.* Foemina hoc nomen capit?
Ner. Si ſcelera cepit. *Praef.* Eſtne qui ſontem arguat?
Ner. Populi furor. *Praef.* Quis regere dementes valet?
Ner. Qui concitare potuit. *Praef.* Haud quemquam reor.
Ner. Mulier; dedit natura cui pronum malo
Animum, ad nocendum pectus inſtruxit dolis;
Sed vim negavit, ut ne inexpugnabilis
Eſſet, ſed aegras frangeret vires timor,
Vel poena; quae tam ſera damnatam premit,
Diu nocentem. tolle conſilium, ac preces;
Et imperata perage, devectam rate
Procul in remotum littus interimi jube,

Tan-

VARIORUM.

motus dedit? FARN.

856. *Poenam*] Anne iratus poenas exiges? FARNABIUS.

858. *Quam temperet*] Conſtituesne poenam cui non ita, non timor noſter ponat modum? FARNABIUS.

859. *Iram*] Illa prima expiabit iram meam quae meruit FARN.

861. *Sororis*] Octaviae. FARN.

862. *Horrore victum*] Verbum *adſtringendi* poſtulare videtur, *vinclum*. RAPHEL.

864. *Foemina*] Hoſtisne nomen in foeminam cadit? FARNABIUS.

865 *Si ſcelera*] Si ſcelera capit, & nomen hoſtis. FARN.

867. PR. *Haud quemquam reor* NER. *Mulier dedit*, &c.] Lipſius legit. PRAE. *Haud quiſquam reor*, *Mulier*. hac ſententia. Quid admiſit Octavia? Populus ob eam inſanivit. Quis populum poſſit regere. Illa ipſa, quae concitare. At non puto in foeminam id cadere? cui animus quidem nocendi, non tamen vires LIPSIUS.

868. *Mulier*] Mulier potuit, cui mala mens, malus animus, *vel* Octaviam intellige. FARN.

872. *Damnatam*] Octaviam. Imo poena eam premet potius Nero; juſta, etſi fera. FARN.

875. *Remotum*] Pandatariam inſulam in ſinu Cajetano. inf. v. 959. FARN.

880. *Pre-*

Tandem ut residat pectoris nostri tumor.

CHORUS. OCTAVIA.

Chorus perniciosum multis favorem populi fuisse canit. mox dura fata mulierum domus Caesareae commemorat.

Chor. O Funestus multis populi
Dirusque favor! qui, cum flatu
Vela secundo ratis implevit,
Vexitque procul; languidus idem
Deserit alto saevoque mari.
Flevit Gracchos miseranda parens,
Perdidit ingens quos plebis amor,
Nimiusque favor, genere illustres,
Pietate, fide, lingua claros,
Pectore fortes, legibus acres.
Te quoque, Livi, simili leto
Fortuna dedit; quem neque fasces
Texêre sui, nec tecta domus.

Plu-

VARIORUM.

880. *Procul*] A litore in altum. FARN.

882. *Gracchos*] Tiberium & Cajum Gracchos viros populares, qui cum Tribuni plebis leges Agrarias reducerent, in patriciorum, quibus illae leges ingratae, odium incurrebant suamque perniciem. ille à P. Nasica in concione, hic ubi Capitolinum montem occupasset, Opimii cos. jussu occisus. FARN.

882. *Parens*] Cornelia. FARN.

884. *Genere*] T. Gracchi Sempronii & Corneliae è Scipionum familia oriundos. FARNABIUS. Q. Mucius apud Ciceronem, l. 1. de Orat. Omnium se, quos meminit eloquentissimos, excepto Crasso & Antonio audisse, ait, Tib. & Cajum Sempronios: mox etiam illos disertos vocat, & omnibus vel naturae, vel doctrinae praesidiis ad dicendum paratos. DELRIUS.

886. *Legibus*] Agrariarum legum seu plebiscitorum auctores acerrimos. FARNABIUS.

887. *Livi, simili*] Livi Druse. qui Trib. pleb. conatus Senatum cum plebe in concordiam reducere, judicia ut aequa parte penes senatum essent & equites lege tulit, quocirca Senatui offensus, domi suae, incertum à quo, interfectus est. alii leg. *Levir*, & Scipionem Africanum minorem intelligunt. alii *Levis* & fortunae tribuunt. rectius *Leni*. FARN.

888. *Fasces*] Magistratus dignitas, nulli enim tribunis lictores. & haec dictio magis Scipionem respicere videtur, qui & domi suae mortuus repertus est. nec tamen de Livio Druso muto sententiam. FARN.

 891. *Cui-*

Plura referre prohibet praesens
Exempla dolor. modò cui patriam
Reddere cives, aulam, & fratris
Voluere toros; nunc ad poenam
Letumque trahi, flentem, miseram
Cernere possunt. Bene paupertas
Humili tecto contenta latet.
Quatiunt altas saepe procellae
Aut evertit Fortuna domos.
Oct. Quo me trahitis? quodve tyrannus
Aut exilium regina jubet;
Si mihi vitam fracta remittit
Tot jam nostris evicta malis;
Si caede mea cumulare parat
Luctus nostros; invidet etiam
Cur in patria mihi saeva mori?
Sed jam spes est nulla salutis,
Fratris cerno miseranda ratem.
Haec est, cujus vecta carina
Quondam genitrix, nunc & thalamis
Expulsa soror miseranda vehar.
Nullum Pietas nunc numen habet,

Nec

GRONOVII.

902. *Evicta malis*] Lege: Si *mihi vitam fracta remittit, tot jam nostris & victa malis? Sin caede mea.* Si misericors mihi vitam donat, cur imperat exsilium? si ibi quoque pereundum est, cur non hic morior?

VARIORUM.

891. *Cui patriam*] Octaviam cui, &c. cives cernere possunt trahi. FARN.

900. *Regina*] Vel, Fortuna, quae regina, hera, domina, cui omnia accepta, omnia expensa feruntur, & in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit. *vel* de Poppaea intellige, cum dixerit prius, *tyrannus*, i. e. Nero. FARN.

901. *Si mihi vitam*] Interpunctione solvi nodum Gordium, quo antè intricabantur versus. neque enim *si* heic bis ponitur, pro *sive*, sed queritur Octavia, se inique abripi, sive veniam invenerit, sive non. Interim pudet me tam elumborum versuum. GRUTERUS.

907. *Ratem*] Sutilem illam, quam in matris exitium commentus est Nero frater meus. sup. v. 307. FARNABIUS.

913. Erin-

Nec ſunt Superi. regnat mundo
Triſtis Erinnys.
Quis mea digne deflere poteſt
Mala? quae lacrimis noſtris queſtus
Reddet Aëdon? cujus pennas
Utinam miſerae mihi Fata darent!
Fugerem Luctus ablata meos
Penna volucri, procul & coetus
Hominum triſtes, caedemque feram.
Sola in vacuo nemore, & tenui
Ramo pendens, querulo poſſem
Gutture moeſtum fundere murmur.
Chor. Regitur fatis mortale genus;
Nec ſibi quidquam ſpondere poteſt
Firmum & ſtabile:
Per quae caſus volvit varios
Semper nobis metuenda dies.
Animum firment exempla tuum
Jam multa, domus
Quae veſtra tulit. quid ſaevior eſt
Fortuna tibi? tu mihi primum
Tot natorum memoranda parens,
Nata Agrippae, nurus Auguſti,
Caeſaris uxor, cujus nomen

Cla-

GRONOVII.

920. *Caedemque feram*] Lege, *ſedemque.* Ut *horrida, maligna, importuna ſedes.* Vel Hypallage, *hominum ſedem feram*, id eſt ferorum.

VARIORUM.

913. *Erinnys*] Erinnyes autem tres θεαὶ σεμναὶ καὶ τιμωρητικαί, Tiſiphone, Megaera & Alecto, natae ex guttis ſanguinis Saturni verendorum. Ag: à v. 82. FARN.

916. *Aëdon*] Luſcinia. Agam. à. v. 665. & Herc. Oet. à v. 190. FARN.

918. *Ablata*] Haec lectio bona & propria. Ovidius 1. Metamorph. *Crura nec ablato profunt: velocia cervo.* FABRITIUS.

924. *Regitur*] Oedip. v. 980. FARNABIUS.

931. *Veſtra*] Caeſarea. FARN.

934. *Nata*] Agrippina, M. Agrippae & Juliae filia.

Clarum toto fulsit in orbe;
Utero toties enixa gravi
Pignora pacis: mox exilium,
Verbera, saevas passa catenas,
Funera, luctus, tandem letum
Cruciata diu. Felix thalamis
Livia Drusi, natisque, ferum
Ruit in facinus, poenamque suam.
Julia matris fata secuta est:
Post longa tamen tempora ferro
Caesa est, quamvis crimine nullo.
Quid non potuit quondam genitrix
Tua, quae rexit Principis aulam,
Cara marito, partuque potens?
Eadem famulo subjecta suo,
Cecidit diri militis ense.
Quid, cui licuit regnum in coelum
Sperare, parens tanta Neronis?
Non funesta violata manu

Re-

VARIORUM.

filia, nurus Tiberii Augusti Germanico conjugi novem liberos peperit. FARN.

938. *Pignora*] Amoris conjugalis & privati pignora pacisque publicae stabilimenta, ut quae imperii successionem firment FARN.

938. *Mox exilium*] Hanc, post mortem Germanici nullo sermone dignatus est Tib. mox inter coenam porrecta à se poma gustare non ausam vocare desiit: deinde Pandatariam relegavit, convitiantique per Centurionem oculum excussit. Rursus inedia mori destinanti per vim ore diducto cibum infulciri jussit. Postremo voluntaria inedia absumptam criminosissime fuit insectatus, diem illius natalem inter nefastos referendum impetravit, & cadaver in Gemonias projici jussit. FARNABIUS.

942. *Livia*] Livia Drusi uxor quia maritum Drusum interfici curarat, Tiberii, cujus nurus erat, neque tormentis, neque supplicio parcentis jussu interfecta fuit. FARN.

944. *Julia*] Julia Drusi filia matris *Liviae* fata secuta crimine incerto nec defensione ulla data à Claudio in exilium pulsa, mox caesa est. FARN.

947. *Genitrix*] Messalina. FARN.

949. *Marito*] Claudio. FARN.

949. *Partuque*] Britannici prius Germanici dicti. FARN.

950. *Famulo*] C. Silio cui nupsit sup. v. 16. vel Narcisso liberto. *Indulsit Caesar cui Claudius omnia, cujus Paruit imperiis uxorem occidere jussus.* FARNABIUS.

952. *Quid*] Quid Agrippina? quae consecrationem & ἀποθέωσιν sperare potuit, ut quae Augusta Claudii conjux, Neronisque mater. non & illa

pri-

Remigis ante,
Mox & ferrò lacerata diu,
Saevi jacuit victima nati?
Oct. Me quoque triſtes mittet ad Umbras
Ferus & Manes, ecce, tyrannus.
Quid jam fruſtra miſeranda moror?
Rapite ad letum, queis jus in nos
Fortuna dedit. teſtor Superos.
Quid agis, demens? parce precari,
Queîs inviſa es, numina Divûm.
Tartara teſtor, Erebique deas
Scelerum ultrices, & te, genitor,
Dignum tali morte & poena:
Non inviſa eſt mors iſta mihi.
Armate ratem, date vela fretis,
Ventiſque petat puppis rector,
Pandatariae littora terrae.
Chor. Lenes aurae, Zephyrique leves,
Tectam quondam nube aetherea

Qui

VARIORUM.

primum merſa, mox caeſa, &c. Sup. v. 305. FARNABIUS.

958. *Me quoque triſtes*] Sup. v. 104. FARNABIUS. Fingebatur Octavia mitti in exilium propter adulterium cum Aniceto, & cum tibicine quodam Alexandrino, & delictum inſuper abacti partus. falſa & commentitia omnia: *Paucis autem interjectis diebus* (ut ait Tacitus) *vinculis reſtringitur, venaeque ejus per omnes artus exſolvuntur: &, quia preſſus pavore ſanguis, tardius labebatur, praefervidi balnei vapore enecatur. additurque atrocior ſaevitia, quod caput amputatum latumque in urbem, Poppaea vidit.* De Octaviâ accipio, quod Nicephorus l. 2. hiſt. Eccleſ. c. 37. ſcribit Neronem eo crudelitatis proceſſiſſe, ut matrem, fratrem, & conjugem ferro ſuſtulerit. nam Poppaeam invitus calce necavit. DELRIUS.

962. *Superos*] Elegans Apoſiopeſis. FARNABIUS.

963. *Quid agis*] Cum ſup. v. 910. dixerit ſuperos non eſſe, nec curare pietatem numina. FARNABIUS.

967. *Tali morte*] Veneno extingui ab Agrippina, quod Meſſalinam interfici juſſeras, Agrippinam duxeras FARN.

972. *Tandem Phariae*] Sic manus membranaceorum codicum: niſi quod Pal. unus, *Tandem funeſtae.* Nihil eſt verius emendatione Lipſii, *Pandatariae:* qui item admodum probabiliter conjecit verſ. 979. *Et Taurorum*, cum praeter fidem hiſtoricorum haereret in libris, *Et Maurorum.* GRUTERUS.

974. *Sae-*

Qui vexiſtis raptam ſaevae
Virginis aris Iphigeniam;
Hanc quoque triſti procul à poena
Portate, precor, templa ad Triviae.
Urbe eſt noſtra mitior Aulis,
Et Taurorum barbara tellus.
Hoſpitis illic caede litatur
Numen Superûm: civis gaudet
Roma cruore.

VARIORUM.

974. *Saevae*] Dianae Faſcelidis, quae Iphigeniae pro victima immolandae cervam ſubſtituit: ſuis Iphigenia ſacris praepoſita, Troad. v. 165. FARNABIUS.

979. *Maurorum*] Propter Antaeum. Herc. Oet. v. 24 vel Buſiridis aras, Herc. Fu. v. 483 quae in Aegypto quidem, ſed & illa Africae portio, neque enim novum eſt Afros omnes dici Mauros, vel propter Heliopolitas, vel denique ſimpliciter propter Maurorum barbariem. FARNABIUS. Scio Poenos liberos Saturno immolaſſe, atque ita humanas hoſtias feciſſe. Nec tamen id factum hic tangitur. addit enim, *Hoſpitis illic caede litatur.* At nuſquam lectum de hoſpitibus in Mauritania ſive Africa vulgo quidem immolatis. Fidenter reſcribo, *Et Taurorum.* Ad Tauros Scythiae populos, & in iis Dianae inhoſpitam aram alluſum. LIPSIUS.

F I N I S.

IN-

INDEX NOVUS
VERBORUM ET LOCUTIONUM

Fere omnium, quae in Contextu Tragoed. L. A. Senecae occurrunt, ubi ea, quae literis, ut dicunt, curſivis ſunt excuſa, in Notis inſuper explicationibus qua Grammaticis, qua Hiſtoricis, tum Geographicis ac Mythologicis illuſtrantur & emendantur.

Prior numerus paginam, poſterior verſum ſignificat.

A.

199,

Ar-

in-

At-

B.

Cae-

Con-

per

 ſpa-

D.

De-

Dii-

Diffe-

E.

EE-

F.

[redacted]

fu-

G.

H.

HER-

Ja-

In-

image
not
available

Λαμ-

La-

Ma-

Ma-

pas-

Mo-

INDEX NOVUS

Mul-

Or-

Pe-

Plu-

Por-

ris

Q.

R.

Re-

Re-

Ri-

 Sa-

Sa-

SEM-

fe-

Sol

Spon-

Super-

lit-

Threï-

Tol-

648,

an

V.

547.

Vi-

 bo-

ge-

prae-

INDEX AUCTORUM,

Qui obiter emendantur aut illustrantur.

EMENDANDA IN TRAGOEDIARUM CONTEXTU.

Pag. 138. ÿſ. 447. *leg.* excelſus. 180. ÿſ. 1103. *leg.* conjugales. 326. ÿſ. 224. *leg.* torpor.

EMENDANDA IN NOTIS.

Pag. 2. Not. 54. *ἰυφαὶς lege ἰυφαῖς.* 68 886. allutur *lege* allnitur. 69. 896. cadere pugnis *leg.* caedere. 104. 9. lin. 33. oppoſitionem *leg.* appoſitionem. 108. 53. lin. ult. *lege* animum. 134. 389. lin. ſecunda *leg.* verſum. 176. 1030. quod abſumtum *leg.* quod non abſumtum. 256. 449. luxu *leg.* luxus. 336 341. col. 2. lin. 6. *leg.* Ἀνάρριζα. 578. 942. *leg.* perpetuo. 475. 58. initio *leg.* faventibus. 495. 541. initio *leg.* Cyaneae. 503. 447. lin. ult. pro e *leg.* te. 522. 698. pro fidus *leg.* fidus. 541. 956. Aelianus lib. 1. *lege* Lib. 5. 546. 1025. Theſeo *lege* Aegeo. 581. 515. lin. quarta a fine ὅ *leg.* τ. 658. 661. Ulpian. l. 26. D. *lege* 25. §. 10. 700. 1293. lin. ult. pſi *leg.* ipſi. 716. 1556. megeretur *leg.* mergeretur.

F I N I S.